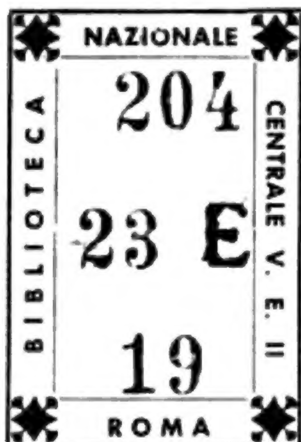
CURSUS PHILOSOPHICI THOMISTICI, SECUNDUM EXACTAM, VERAM...

João : de#Santo Thomaz

NAZIONALE
BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
204
23 E
19
ROMA

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

CVRSVS PHILOSOPHICI

THOMISTICI,

SECVNDVM EXACTAM,

VERAM ET GENVINAM ARISTOTELIS ET DOCTORIS ANGELICI MENTEM,

SECVNDAE PARTIS

Pars II. & III.

QVÆ DE ENTE MOBILI CORRVPTIBILI AD LIBROS ARISTOT. DE ORTV ET INTERITV, ET DE Ente mobili animato ad libros Aristotelis de Anima.

Auctore

Admodum Reuerendo & Eximio

P. F. IOANNE à SANCTO THOMA, OLISIPPONENSI, Ordinis Prædicatorum S. T. M. quondam in alma Complutensi Vniuersitate, nunc verò Salmaticensi Theologicæ Cathedræ vespertinæ Moderatore, ibidemq; Collegiorum eiusdem Ordinis Regente, Supremi Consilij, sanctæ generalis Inquisitionis in causis fidei, Censore.

Nunc primùm in Germania excusus, à multis mendis vindicatus, & ex eiusdem Magistri doctrina illustratus,

Per A. R. P. F. THOMAM DE SARRIA, Compostellanum, Ord. Prædicatorum S. T. M. Conuentus sanctæ Crucis Regentem, ac in Coloniensi Vniuersitate publicum & ordinarium Professorem.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Sumptibus CONSTANTINI MÜNICH Bibliopolæ

ANNO M. DC. XXXVIII.

Cum speciali Gratia & Priuil. S. Cæs. Maiest.

AVCTOR LECTORIBVS.

Andem emensa nauigatione cursuque Philosophico peracto tenemus portum, & iactis anchoris vela contrahimus, ac nauigationum more salutata terra, vota nostra soluimus, gratias summas diuino Numini referentes breuemq; istam ex Tutelaris nostri ac præceptoris Angelici doctrina exsculptam tabellam artium, etsi non viuidis, auidis tamẽ coloribus vt potuimus adumbratam, scolarum eius templo suspendimus; vt hoc saltem, etsi exiguo ministerio, veritatis eius studiosis, qualecunque desiderium nostrum obumbret. Nam etsi ad tanti splendoris claritatem imparem oculorum aciem, hebetem radiorum sentiamus vigorem, quia ad intendendam in ipsam pulcherimi huius solis rotam violenter decertet, non tamen oppresionem à tanta gloria timemus, *quia non opprimitur* (Bernardus inquit 62. serm. in Cant.) *qui non scrutator est maiestatis, sed voluntatis; quod si interdum & in ipsam intendere audet sed quasi admirans, non quasi scrutans: alioquin sua quisque opprimitur non Dei gloria, dum proclivius in istam ad illam leuare ceruicem non finitur, nimirum grauem cupiditate.* Ego vero non solum Dei Maiestatem, non gloriam reuelantis condensa, sed nec Angeli eius faciem, qui nobis hæc ostendit, & infusa desuper cœlesti luce quasi diuinæ voluntatis interpres reuelat mysteria de profundis liberè intueri audeo, sed magis iuxta Scripturæ vocem (Apocalyp. 22.) *Ego quoque Ioannes postquam audissem & vidissem, cecidi vt adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat.* Quam pulchre ante huius Angeli pedes diuina adoratur Maiestas, qui tam excellè de illa sentire contemplarique docet! Quam secure ante huius Angeli pedes debita gratiarum officia Deo reddimus, cuius declaratio sermonum diuinæ voluntatis interpretatione subnixa, fideliter incerta illa & abscondita diuinæ sapientiæ arcana manifestans, illuminat, & intellectum dat paruulis! Ergo iure vt cum Propheta dicam, *Gloria Libani data est ei, decor Carmeli, & Saron* (Isaiæ 35.) Candidationis enim gloria (id Libanus sonat) defertur Thomæ, cùm splendidissimi Prædicatorum Ordinis suo vbique candore venerabilis totum sibi honorem & gloriam vendicat. Sed & Carmeli decor nuper illi assignatus est, cũ è sydereis cœlestis illius Theresiæ flammis flos Carmelitanæ reformationis erumpens, totam pulchritudinem & decorem ex Angelici Doctoris radijs, mystico & scolastico aspirauit affectu. Inde illa æternæ perennitatis monumenta, solidæq; veritatis fastigia quæ ad illustrandam S. Thomæ doctrinam, tum in Theologia, tũ in Philosophia pulcherrimi illi excalceati pedes super Complutensis, & Salmanticensis Carmeli montes annunciauere. Quibus hæc nostra vigore exigua & flaccentia, etsi non inferiora voto, adiungi, inseruireque non modicè optamus, vt Angelici luminis vbique coruscante fulgore, *veritatem, quæ* (vt Hieron. ait præfat. lib. 5. super Ierem.) *paucitate suorum contenta est, & multitudine hostium non terretur, triumphantem liceat cernere quia etsi claudi, & ligari, vinci tamen nequaquam potest.* Tuis ergo obsequijs Lector, si quis veritatis, non nouitatis amator occurreris, hæc quæcumque sunt, offerimus, tuoque iudicio mancipamus, certi quod si quid boni repereris, non nostrum esse, facile poteris deprehendere.

VALE.

FACVL-

FACVLTAS REVERENDI ADMODVM P. PROVINCIALIS

FRater Hyacinthus de la Placa Sacræ Theologiæ Magister & Prouinciæ Hispaniæ Ordinis Prædicatorum humilis Prior Prouincialis & seruus. Tenore præsentium facultatem concedo tibi Magistro Fr. Ioanni de S. Thoma, Sacræ Theologiæ in Complutensi Academia publico Professori, in lucem emittendi secundam & tertiam Partem Phylosophiæ Naturalis super libros Aristotel. de Generatione & Anima, quasi grauiorum Patrum huius nostræ Prouinciæ censura, quibus id committimus, approbatas esse constat. In quorum fidem præsentibus subscripsi in nostro Conuentu S. Pauli de Palentia Die 5 Aprilis Anni 1634.

FR. HYACINTHVS DE LA PLACA,
Prior Prouincialis.

CENSVRA REVERENDI P. M. Fr. MARCI SALMERON, *Ordinis B. Mariæ de Mercede Redemptionis Captiuorum in Prouincia Castellæ Prouincialis, & Supremi Sanctæ Inquisitionis Senatus fidei Censoris.*

IVSSV Supremi Senatus Regij, partem secundam & tertiam Naturalis Philosophiæ ad libros Aristotel. de Generatione & Anima editas à Reuerendo Patre Magistro fratre Ioanne de Sancto Thoma, Ordinis prædicatorum, apud Complutenses Sacræ Theologiæ Publico Vesperorum Moderatore, Sanctæ & Generalis Inquisitionis censore, inspexi, & mea quidem sententia continent solidam doctrinam, nec fidei, nec moribus aduersam; imò potius Philosophis ac Theologis vtilissimam. Author enim alijs sui ingenij libris apprimè notus, sinuosas satis quæstiones summa disputans dexteritate Stagiritæ Philosophi mentem Angelicique præceptoris doctrinam, solidioris studiosis, diligenti vtriusque, tùm autoritatem, tùm argumentorum indagine exponit. Quare æquum iudico vt in communem studiosorum vtilitatem in lucem prodeant, typisque mandentur. In hoc nostro cænobio Matritensi, Ordinis Beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis Captiuorum, decimo Kalendas Ianuarij. Anno Domini 1634.

FRAY MARCVS SALMERON,
Prouincialis & Supremæ Inquisitionis Censor.

INDEX

INDEX QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM OMNIVM QVÆ IN HAC SECVNDA PHILOSOPHIAE PARTE CONTINENTVR.

Numerus paginam designat.

QVÆSTIO I. De generatione substantiali. pag. 5.

Art. 1. Quid sit generatio cōmuniter dicta. ibi.

Art. 2. Quibus principijs Philosophia assequatur dari generationem substantialem. 10

Artic. 3. In qua actione & mutatione consistat generatio substantialis. pag. 13

Art. 4. Quis sit terminus formalis & quis adæquatus generationis substantialis 19

Art. 5. Quod sit subiectum generationis de eius distinctione & creatione. 25

An creatio sit eiusdem rationis in simplicibus & compositis. 29

Art. 6. Vtrum in generatione substantialis fiat resolutio omnis formæ vsque ad materiam primam. 33

Artic. 7. Quomodo vltima dispositio causetur vel causet generationem substantialem. 39

QVÆST. II. De Corruptione. 48

Art. 1. Quomodo differat corruptio in ratione mutationis ac generatione & ab annihilatione, ibid.

Art. 2. Vtrum corruptio & generatio sint eadem actio ratione cuius generatio vnius sit corruptio alterius. 52

Art. 3. Vtrum corruptio sit naturalis & per se intenta a natura. 56

QVÆST. III. De Alteratione in communi. 62

Art. 1. Quid sit alteratio & quotuplex. ibid.

Art. 2. Ad quas species qualitatis detur per se alteratio. 68

Art. 3. Vtrum alteratio sit vnus & cōtinuus. 72

De continuitate alterationis. 73

De indiuisibilibus alterationis. 75

QVÆST. IV. De intentione & remissione. 79

Art. 1. Quid sit intentio & remissio, & in quibus formis inueniatur. ibid.

Art. 2. Vt intentio fiat per additionē gradus ad gradum vel per maiorem radicationem in subiecto. 86

Art. 3. Expenduntur argumenta contra sententiam proposita. 94

QVÆST. V. De actione & reactione 100

Artic. 1. Vtrum aliquid agere posset in seipsum saltem per accidens. ibid. *De Antiperistasi.* 105. *De intentione medij per reflexionem qualitatis.* 107

Art. 2. Vtrū simile posit agere in suū simile. 108

Art. 3. Quæ proportio resistentiæ requiratur inter agens & patiens ad reactionem. 117

Art. 4. Vtrum omne agens in agendo repatiatur. 125

QVÆST. VI. De mixtione. 127

Art. 1. Quid sit mixtio & quomodo fiat. ibid.

Art. 2. Quomodo mixtio fiat in liquoribus tam eiusdem quam diuersæ speciei. 132

Art. 3. Quomodo fiat mixtio inter elementa, & quomodo illa maneant in mixto. 135

QVÆST. VII. De condensatione & rarefactione. 141

Art. 1. Vt rarefactio & condensatio terminetur primo & per se & qualitatem. ibid.

Art. 2. Vtrū sine rarefactione & additione quātitatis posit aliquid fieri maius altero. 149

QVÆST. VIII. De nutritione & augmentatione. 151

Art. 1. Quid sint augmentatio & nutritio & quomodo distinguantur. ibid

Distinctio augmentationis à nutritione. 154
Art. 2. Quomodo intelligatur nutritione fieri ad partem substantiæ. 157
Art. 3. In qua actione consistat formaliter nutritio & vbi resideat nutritiua facultas. 160
Art. 4. Vtrum augmentatio dum durat & nutritio tota vita sint successiuæ & continuæ. 166
Art. 5. Vtrum in nutritione & augmentatione quælibet pars sumentis augeatur & nutriatur. 173
Art. 6. Quomodo viuens maneat idem toto tempore nutritionis & augmenti. 176
QVÆST. IX. De subiecto accidentium & principio indiuiduationis. 179
Art. 1. Vtrum accidentia materialia subiectentur in toto composito vel in sola materia prima. ibid.
Art. 2. Quid debeat fieri in accidenti vt separatum maneat à subiecto. 190
Art. 3. A quo principio sumatur indiuiduatio substantiæ materialis. 193
Art. 4. Quid sit materia signata quantitate quæ est principium indiuiduans. 203
Art. 5. Vtrum accidentia indiuiduentur à subiecto nec possint esse in eodem duo numero distincta. 210
QVÆST. X. De Elementis & primis qualitatibus. 216
Art. 1. Quid sit Elementum & quotuplex & quæ sint qualitates primæ. ibid.
Art. 2. Vtrum qualitates contrariæ se expellant in gradibus intensis & compatiantur in remissis. 221
Art. 3. Quæ qualitates conueniunt cuilibet elemento. 230
Art. 4. Quomodo detur transitus de vno elemento ad aliud tam in symbolis quàm in discymbolis. 234
QVÆST. XI. *De mixtis & temperamento eorum.* 237
Art. 1. Quæ sint mixta perfecta, quæ imperfecta & quod temperamentum eorum. ibid.
Art. 2. Quid sit temperamentum æqualitatis & ad pondus, & an sit dabile 240
QVÆST. XII. De reproductione rei corruptæ. 244
Art. 1. Vtrum repugnet rem productam iterum reproduci. ibid.
Art. 2. Vtrum omnia corruptibilia habeant determinatam periodum durationis à natura. 250

EX LIBRO METHEORORVM.

TRACTATVS I. De Metheoris in communi. 265
Cap. 1. Quæ materia, quæ causa, sint metheorologicarum impressionum. ibid.
Cap. 2. Quæ sint loca in toto vniuerso vbi accedunt Metheorologicæ impressiones. 266
TRACT. II. De impressionibus cœlestibus quæ in ipso cœlo videntur. 267
Cap. 1. De Galaxia seu circulo lacteo. ibid.
Cap. 2. De macula lunæ. 269
Cap. 3. Num in cœlo Metheorum aliquod de nouo generetur. ibid.
TRACT. III. De Metheoris ignitis in aëre apparentibus. 270
Cap. 1. De Cometarum materia & causa efficienti. ibid.
Cap. 2. De accidentibus Cometarum. 272
Cap. 3. De Tonitru & fulgure. 273
Cap. 4. De fulmine & eius effectibus 274
Cap. 5. De aliquibus ignibus in aëre apparentibus. 276
TRACT. IV. De coloribus in aëre apparentibus. 277
Cap. 1. De Iride eiusq; significatione. ibid.
Cap. 2. De varietate colorum aëris, itemq; de halo seu corona, voragine & hiatu. 280
Cap. 3. De virgis & pareliis. 281
TRACT. V. De Ventis. 282
Cap. 1. De materia & causa efficiente ventorum. ibid.

Cap

Cap. 2. De numero ventorum, eorumq; proprietatibus. 283
Cap. 3. De turbinibus Ecnephia, Typhonis & Prestere. 285
TRACT. VI. De Methcoris humidis genitis in aëre. 286
Cap. 1. De nube & pluuia. ibid.
Cap. 2. De niue & grandine. 288
Cap. 3. De nebula & glacie. 289
Cap. 4. De Rore, Pruina, Mele, & Manna. 290
TRACT. VII. De mari eiusque motu & salsedine. 292
Cap. 1. De situ maris. ibid.
Cap. 2. De motibus maris. 293
Cap. 3. De salsedine maris. 296
TRACT. VIII. De fontibus & fluminibus. 297
Cap. 1. De ortu & origine fontium & fluminum. ibid.
Cap. 2. Dubia quadam circa ortum & decursum fluuiorum & fontium enodantur. 300
Cap. 3. De quarundam aquarum saporibus aliisq; qualitatibus. 302
TRACT. IX. De terræ motibus & subterraneis ignibus. 303
Cap. 1. Quæ sit vera causa terremotus. ibid.
Cap. 2. De accidentibus & effectibus terremotuum. 304

INDEX QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM IN TRES LIBROS DE ANIMA.

QVÆST. I. De Anima in communi, eiusque definitionibus. *pag.* 4
Art. 1. Explicatur prima definitio Animæ. ibid.
Art. 2. Vtrum secunda definitio animæ rectè sit tradita, & an sint istæ definitiones essentiales. 12
Art. 3. Vtrum in quocunque viuente sit tantū vna forma substantialis ad omnes gradus. 17
Art. 4. Quæ sit diuisio animæ, & quot sint gradus & modi viuentium. 25
Art. 5. Quomodo possint omnes gradus vitæ in vna forma contineri. 31
QVÆST. II. De proprietatibus Animæ in communi. 35
Art. 1. Vtrum aliquæ animæ sint diuisibiles, aliæ indiuisibiles. 36
Art. 2. Vtrum potentiæ animæ sint ab ipsa distinctæ, & ab ipsa dimanent. 45
Art. 3. Vtrum potentiæ specificentur & distinguantur per actus & obiecta. 56
QVÆST. III. De Anima vegetatiua eiusque potentijs. 64
Art. 1. Quid sit anima vegetatiua & quot eiu potentiæ. ibid.
Art. 2. Quid sit potentia nutritiua, eiusq; obiectum & facultates ei ministrantes. 68
Art. 3. An generatiua distinguatur ab aliis potentijs vegetatiuis, & quæ potentiæ ei deseruiant. 57
QVÆST. IV. De Anima sensitiua & potentijs eius in communi. 79
Art. 1. Vtrum sensus sint potentiæ passiuæ vel actiuæ. ibid.
Art. 2. Vtrum sensibile rectè diuidatur in commune, proprium & per accidens. 88
Art. 3. Vtrum sensibile positum supra sensum sentiatur & an lædat sensum. 96
Art. 4. Vtrum sensibus externis conueniat deceptio & reflexio supra suos actus. 101
QVÆST. V. De sensibus externis in particulari quo ad se. 106
Art. 1. Quod sit subiectum potentiæ visiuæ & medium illius. ibid.
Ar. 2. Quomodo fiat actio vidēdi & quid sit. 112

INDEX.

Art. 3. Quod sit organum potentiæ auditiuæ, medium & actus. 116
Art. 4. Quæ sit potentia, actus, & medium odoratus. 122
Art. 5. Quid de potentia, medio, & actu gustus. 128
Art. 6. Quid de potentia, actu, & medio tactus. 132
QVÆST. VI. De obiectis sensuum externorum in communi. 137
Art. 1. Vtrum requiratur necessariò quod obiectum exterius sit præsens vt sentiri possit. 138
Art. 2. Vtrum necessario sint ponendæ species impressæ in sensibus. 144
Art. 3. Expediuntur difficultates articulo præcedente positæ. 149
Art. 4. Vtrum sensus externi forment idolum seu speciem expressam vt cognoscant. 156
QVÆST. VII. De obiectis sensuum exteriorum in particulari. 161
Art. 1. Quid sit color qui est obiectum visus. ib.
Art. 2. Quid sit lux, & quomodo ad colorem & visum comparetur. 168
Art. 3. Quid sit sonus, & in quo subiecto sit. 175
Art. 4. Quid sit vox, quid Echo. 182
Art. 5. In quo consistat odor qui est obiectum olfactus. 186
Art. 6. Quidnam sit sapor qui est obiectum gustus. 188
Art. 7. Quod sit obiectum tactus. 191
QVÆST. VIII. De sensib. internis. 197
Art. 1. Vtrum dentur sensus interni & quod sint. ibid.
Art. 2. Quid sit phantasia & reliquæ potentiæ interiores, & in quibus subiectis sint. 207
Art. 3. Expediuntur difficultates contra præcedentem doctrinam. 214
Art. 4. Quæ sint species impressæ & expressæ in sensibus internis. 218
QVÆST. IX. De Anima rationali secundum se. 224
Art. 1. Quomodo naturaliter constet animam esse immortalem & per se subsistentem. ib.
Art. 2. Quomodo anima rationalis sit entitatiuè spiritualis & forma corporis. 233
QVÆST. X. De intellectu agente & possibili. 238
Art. 1. Vtrum sit necesse poni intellectum agentem distinctum à possibili & quid sit. ibid.
Art. 2. Quomodo intellectus agens illustret phantasmata & intellectum possibilem. 245
Art. 3. Quod sit obiectum adæquatum & specificatiuum intellectus possibili. 254
Art. 4. Vtrum singulare materiale pro hoc statu sit directe cognoscibile ab intellectu. 262
Art. 5. Expediuntur difficultates contra doctrinam præcedentis articuli. 271
Art. 6. Vtrum memoria, synderesis, speculatiuum & practicũ sint diuersæ potentiæ. 276
QVÆST. XI. De intellectione & conceptu. 280
Art. 1. Vtrum intellectio sit de prædicamento actionis vel qualitatis, distinguaturq; realiter à verbo mentis. ibid.
Art. 2. Vtrum ad omnem intellectionem sit necessaria productio verbi. 290
Art. 3. An sint tres operationes intellectus & quid sint. 299
Art. 4. Vtrum intellectus possit plura per modum plurium cognoscere. 305
QVÆST. XII. De appetitu & loco motiuo. 309
Art. 1. An detur appetitus elicitus & quotuplex sit. ibid.
Art. 2. Quæ sit radix libertatis in voluntate. 316
Art. 3. Quomodo originetur libertas voluntatis à radice extrinseca quæ est Deus. 322
Artic. 4. Circa quæ obiecta versetur libertas. 328
Art. 5. Vtrum voluntas sit perfectior potentia intellectu. 331
Art. 6. Vtrum voluntas moueat alias potentias imprimendo aliquid reale in illis. 335

SECVN-

SECVNDA PARS PHILOSOPHIÆ NATVRALIS.

PROOEMIVM.

POST explicatum ens mobile in communi in octo libris Physicorum; & ens mobile incorruptibile, quod est cœlum, de quo in secunda parte Philosophiæ tractari solet, nos autem aliqua de hac materia in prima parte insinuauimus. Sequebatur nunc secundum ordinem pars tertia, quia tamē ab huius scientia Tyronibus posset aliquid intermissum censeri, ideoq; cursus noster mancus iudicari: Titulum secūdæ partis huic tractatui apposuimus iuxta ordinem nostrū, etiamsi secūdum ordinē Philosophiæ tertiæ partis titulus apponi deberet. Sequitur igitur in hac tertia parte Philosophiæ & iuxta nostrum ordinem secunda agere de ente mobili corruptibili, & generabili, secundum oēs illos motus, qui ad generationem pertinent, vel ad illam ordinantur, nā secundū quod res generabiles ordinari possunt per motum localem ad acquirendum locum naturalem, & situationem in vniuerso, pertinet de illis agere ad libros de cœlo, & mundo, vbi licet agatur principaliter de celo, adæquare tamen agitur de toto vniuerso, quod componitur etiam ex elementis, secundum quod disponūtur per situationem corporum in ipso,

Totum autem, quod pertinet ad ens generabile, & corruptibile comprehendit Aristoteles duobus libris. In primo explicat omnes mutationes ad generationem, & corruptionem pertinentes. In secundo descendit ad explicandum corpora quibus conueniunt istæ mutationes, scilicet elementa, & corpora mixta, quatenus videlicet sunt principia qualitatum actiuarum, & passiuarum secundum quas fiunt istæ mutationes, ipsaque generatio & corruptio.

Mutationes autem, quæ principaliter ad ipsam generationem consequuntur, vel ordinari possunt ad illam, sunt septem. *Prima*, & principalis, est ipsa generatio substantialis, & eius oppositum scilicet corruptio. *Secunda* & quæ propinquius ad ipsam ordinatur est alteratio quæ genericè est vna, diuiditur vero in tres species, simplicem alterationem, intēsionem & remissionem. *Tertia* est nutritio, vel loquendo communis ag-

generatio. *Quarta* augmentatio. *Quinta* reactio, & repassio. *Sexta* addensatio, & rarefactio. *Septima* mixtio. Quæ omnia in primo libro tractantur à Philosopho. Circa corpora verò generabilia tria præcipuè cõsiderat in secundo libro, *primo* circa elementa quibus qualitatibus prędita sint, & quomodo inter se contrarientur. *Secundo* circa mixta quomodo temperata sint. *Tertiò* circa omnia corpora quæ corrumpuntur, an videlicet possint iterum reproduci hoc ipso, quod semel desinunt esse, quod etiam de quacunque alia re, quæ corrumpitur potest inquiri.

De materia, & subiecto horum librorum.

CONSTAT *ex his quæ diximus in quæstione prima Physicorum, subiectum adæquatum Philosophiæ esse ens mobile. Licèt autem obiectũ formale sit vnicum, & impartibile, hoc ipso, quod scientia vna est secundum speciem athomam, tamen subiectum, seu materia multiplex est, quia vna, eadẽque scientia de diuersis rebus agit, licèt sub vnica ratione formali. Et ita inquirimus in præsenti, quæ pars entis mobilis pertineat ad propriam materiã, & subiectum istius tractatus de generatione, quæ pars quædam est vnius sciẽtiæ naturalis. Et ferè oẽs conueniunt, pertinere ad istos libros illud ens mobile, quod est generabile, & corruptibile, cùm in nulla alia parte Philosophiæ agatur de illo, nisi hic; in libris enim de anima agitur de ente mobili animato, quod licèt corruptibile sit, non tamen agitur de illo secundum quod corruptibile, sed secũdum rationem viuentis, seu animati, & secundum motus vitales. In libris autem de cælo, vt diximus solum agitur de motu incorruptibili, vel de toto vniuerso, vt componitur ex corporibus simplicibus.*

Solum potest esse difficultas, *an subiectum istorum librorum sit ens mobile ad formam substantialem, & sic solum generatio ipsa substantialis consideretur per se, de alteratione vero alijsq; mutationibus ad generationem ordinatis, solũ tractetur quasi de subiecto secundario, & quasi reductiuè, an verò adæquatum subiectum sit ens generabile vt abstrahit à generabili substantialiter, vel accidentaliter, licèt principale subiectum sit generabile substantialiter, seu ipsa substantialis generatio.*

Respond. *in sententia D. Thom.* in procemio libror. de generat. *verius videri subiectum istorum librorum esse ens generabile in secundo sensu allato, scil. vt abstrahit à generabili substantialiter, vel accidentaliter, licèt præcipuũ subiectum sit generabile secundum substantiam, seu generatio ipsa substãtialis.*

Dices

Dicit enim: Quod pertinet ad istos libros tractare de motibus, qui nō sunt communes omnibus corporibus, sed inueniuntur in solis inferioribus (*qui vtique sunt omnes præter vbi, qui etiam in superioribus corporibus inueniuntur:*) Inter quos principatum obtinet generatio, & corruptio, alteratio enim ordinatur ad generationem, sicut ad finem, augmentatio etiā consequenter se habet ad generationem, *vbi illa causalis D. Thom.* alteratio enim, &c. *Non reddit causam cur in istis libris agatur de alteratione, sed cur alteratio sit motus minus principalis, quam generatio, & ita non agitur hic de alteratione solum reductiue, sed tanquam de subiecto minus principali, sicut metaphysica agit de accidente, subiectum autem principale est generatio substantialis, sicut in metaphysica substantia, vel Deus, in logica demonstratio, id enim significat D. Thom. dicens, quod in his motibus principatum obtinet generatio.* Ratione etiam id constat, *quia alteratio, & augmentatio, & reliqui alij sunt verè species motus, & per se: ergo de illis agit philosophia tanquam de aliquo pertinente ad illam per se, & non reductiue, sicut etiam agit de motu locali in libris de cælo, & de augmentatione hic: ergo assignanda est aliqua pars philosophiæ, quæ per se agat de illis, sicut agit de motu locali, non est autem alia pars, in qua tractetur de alteratione, & augmentatione nisi in ista.*

Vnde colligitur, *quod subiectum istorum librorum est mobile ad formam intrinsecam, secundum quam fit generatio, vel corruptio, vel quæ ad illam ordinatur. Nec propterea agit de aliquo conflato ex substantia, & accidenti, ita quod subiectum eius sit aliquod analogum, tum quia subiectum eius non est accidens, & substantia, sed mobile ad formam substantialem, vel accidentalem, quod in se quidem substantia est subiectiue, licèt terminatiue ad aliquid accidentale terminari possit: tum etiam, quia de accidenti, & substantia potest tractari in aliqua scientia, tanquam de obiecto vniuoco in ratione scibilis, licèt sit analogum in ratione entis sicut patet in Metaphysica, quæ est vnica scientia, & tractat de accidenti, & substantia, eò quod bene possunt res analogicè conuenientes manifestari eodem lumine, & ex eisdem principijs, & sic in ratione manifestabilis, & scibilis conuenire vniuocè.*

Obijcies, *si pertinet ad istos libros per se agere de augmentatione, & nutritione: ergo non pertinebit per se agere de illa ad libros de anima, cuius oppositum [...] ex D. Thom. in initio physicorum distribuentes partes philosophiæ, in species motus, in quibus augmentatio, quia vitalis est, pertinet ad libros de [...], vel agetur de augmentatione in eadem scientia bis.*

Secundò *sequitur, quod tractatus iste de generatione præcedat tractatum [...] lo, siquidem in tractatu de cælo agitur de motu locali, qui imperfectior est*

motu generationis, cùm terminetur ad vbi, quod est imperfectius quantitate, qualitate, & substantia, ad quæ motus isti terminantur.

Ad primum respondetur, *in his libris agi de augmentatione, & nutritione, non vt sunt motus vitales, & ab anima viuente, sed vt sunt mutationes quædam corruptiuæ, vel generatiuæ partialiter. Non est autem inconueniens, quod de eodem bis tractetur in eadem scientia secundum diuersas considerationes sicut in libris de cælo agitur de elementis, quatenus in hoc vniuerso determinatam situationem ad locum postulant, in his autem libris quatenus sunt generabilia, & corruptibilia. In initio autem physicorum diximus de motu augmentationis agi in libris de anima quatenus vitalis motus est, & ab anima procedit, non sub ratione motus corruptiui.*

Ad secundum respondet. *ad summum probare, quòd libri de generatione sunt priores dignitate, quàm libri de cælo, non tamen ordine doctrinæ cum potius ab imperfectioribus procedatur. Addo quod licet motus localis ex præciso conceptu ad suum terminum; qui est vbi, sit imperfectior alteratione & generatione, tamen motus localis, qui conuenit cælo prius tractari debet in Philosophia, quam alij motus, tum quia subiectũ talis motus est aliquid dignius, & superius, scilicet ipsum cælum; tùm quia habet causalitatem motus eius in reliqua inferiora, & sic dato, quod incipiendum sit ab eo quod est dignius & perfectius etiam à motu locali isto, qui cælo conuenit incipiendum est, quia prout sic causans, est dignior. Denique motus localis vniuersalior est & pluribus conueniens, quam alteratio, & augmentatio, inuenitur enim in omni corpore; à communioribus autem incipiendum est.*

ORDO QVÆSTIONVM.

TOTVM tractatum duodecim quæstionibus absoluemus, nouem circa primum librum, & tribus circa secundum. *Prima*, erit de generatione substantiali. *Secunda*, de corruptione ei opposita. *Tertia*, de alteratione in communi. *Quarta*, de alteratione in speciali, vt de intensione, & remissione, &c. *Quinta*, de reactione, & repassione. *Sexta*, de mixtione *Septima*, de condensatione & rarefactione *Octaua*, de augmentatione, & nutritione. *Nona*, de subiecto accidentium, & principio indiuiduationis

Circa secundum librum: *Quæstio decima*, erit de elementis. *Vndecima*, de mixtis. *Duodecima*, de reproductione rei præteritæ.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

De generatione substantiali.

TRIA *sunt à quibus differt generatio, scilicet ab alteratione, à corruptione, & à creatione, & consequenter à transubstantiatione, quæ substantiam rei totaliter attingit; Et ideò declaranda est generatio substantialis secundum quod distinguitur ab istis tribus. Prius tamen præmittendum est de quæstione an est generationis, an detur, & quibus principijs à Philosophia inuenta sit, & quomodo definiatur.*

ARTICVLVS I.

Quid sit generatio communiter dicta, & generatio propria viuentium?

GENERATIO communiter dicta potest sumi pro generatione, vt abstrahit à substantiali, & accidentali, nam etiam accidens aliquando generari potest, scil. si accipiat esse per transmutationem ex non esse, vt mutatio, & non solum per transmutationem ex contrario, vt motus. Hoc modo sumpta generatione definitur communissime: Quod est *transitus, seu mutatio e non esse ad esse, in subiecto*, siuè sit esse substantiale siuè accidentale, siuè secundum quid, siuè simpliciter.

At vero generatio substantialis communiter dicta accipi potest pro generatione communiter inuenta in viuentibus, & non viuentibus, & sic definitur generatio: Quod *acquisitio, seu mutatio formæ substantialis mutatione illius in materia.* Sumiturq; ista definitio ex varijs locis Aristotelis, quibus eam explicauit. Nam *in octaua Physic. text.* dixit: *Quod generatio est mutatio de non ens in ens*. Et 1. *de generat*. c. 4. Quod est *mutatio totius in totū nullo subiecto sensibili manente*, id est in materia nuda ab accidētibus sensibilibus. Denique c. p. 5. *eiusdem libri* dicit: *Quod generatio substantialis est mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu.*

Denique generatio viuentium specialem definitionem habet, quia specialiori modo procedit. Et definiri solet dupliciter, vno modo communiter, quod est *Processio viuētis ab aliquo*: vbi comprehenditur tam generatio viuentium vniuoca, quam æquiuoca, tam quæ est ab alio viuente, quam quæ est à non viuente, sicut cum animal generatur à cęlo. Propriè autem definitur generatio viuētium, quando etiā fit per actionem vitalē generatiuam, & sic diffinitur quod est *Processio viuentis à viuēte à principio vitæ coniūcto in similitudinem naturæ, saltem in specie infima*, & sic comprehendit omnem generationem vitalem, & rei viuentis substātialis etiam in Deo, vt postea explicabimus.

Est tamen aduertendum latius patere generationem substātialem, quam generationem simpliciter. Generatio enim substātialis dicitur per contrapositionē ad accidentalem, siuè id, quod generatur sit pars, siuè totum, siuè formæ vltimo cōplentis, & terminantis totam generationem, siue formæ non vltimæ, sed tendentis ad perfectam, & vltimā. At verò generatio simpliciter, licet nunquam dicatur de generatione accidētis, quæ semper est secundū quid, tamen nec etiam dicitur de omni substantiali, sed de illa tantum, per quam habetur esse simpliciter, & vltimatè completum. Vnde generatio partis non dicitur generatio simpliciter,

ter, sed potius aggeneratio; & de forma embrionis, quæ est imperfecta & quasi in via, & tendentia ad formam hominis, vel equi, non dicitur generatio simpliciter, quia in illo non consummatur generatio, sed vlterius tendit. De quo videatur D. Thom. 1. *de Generat. lect.* 8. & 9.

Circa definitionem generationis substãtialis communiter dictæ illa solum se offert difficultas, an sit de essentiali eius ratione, quod sit mutatio, an verò hoc accidentaliter illi conueniat, ita quod possit saluari generatio creata sine mutatione, nam de increata id certum est, cùm in ea non sit transitus de potentia ad actum, in quo fundatur ratio mutationis, sed solum est communicatio actus puri assimilatiua termini generati principio generanti.

Circa hoc ergo, aliqui existimãt generationem non esse essentialiter mutationem, sed posse esse, hoc tamẽ sibi accidere. *Fundamẽtum est*, quia nõ est de essentia generationis, quod præcesserit duratione priuatio formæ generandæ, licet. n. connaturali modo loquendo generatio non fiat, nisi præcedat alteratio, quã si disponẽs materiã, & inchoãs generationẽ, atq; adeò supponẽs priuationẽ formæ generandæ duratione præcedere, tamẽ potest nõ præcedere duratione priuatio, si in ipso instãti generationis producatur à Deo materia, quæ toto tempore antecedenti nõ fuerit, & in illo instanti introducatur forma, vt quãdo ex speciebus Eucharistiæ generatur aliquid, tunc. n. in instanti generationis subrogatur à Deo materia, quæ maneat in ipso generato, & posset etiã talis materia subrogari, etiã si antecedẽter nihil aliud præcessisset, quod generet vices materiæ, & cõsequenter haberet vices rei priuatæ formã, vt si à Deo crearetur materia de nouo, & applicaretur illi agens educẽs formã, tunc illa generatio nõ posset esse mutatio, quia non procedit de priuatione ad formam quod requiritur essẽtialiter ad rationem mutationis, quæ est de non esse ad esse, tunc autem nõ datur priuatio in toto tempore antecedenti, cùm materia non fuerit, neque in ipso instanti generationis, quia sic esset simul priuatio & forma.

Nec sufficit dicere quod præcedit priuatio in instanti naturæ, licet non in instãti tẽporis. *Nã contra est*, quia instans, seu prioritas naturæ nõ designat id quod est prius in existendo, & à parte rei, sed solũ signat formalitatẽ, secundum quã aliquid dicitur cõuenire, vel nõ conuenire alicui, non autẽ quod de facto conueniat, vel non conueniat, & sic præcedere priuationem in instanti naturæ nihil aliud est, quam quod materiæ secundũ suam essentiam non cõueniat forma, seu ex se careat tali forma, nõ verò quod de facto in re careat, quia in illo instanti non potest carere, siquidẽ in illo instanti habet formã, ergo non saluatur quod de facto & in re sit mutatio, quia in re non transit de priuatione ad formã, quia in re non datur talis priuatio. Itẽ etiam quia de ratione mutationis est vt subiectũ aliter se habeat nũc, & prius vt dicit D. Th. 1. *p. qu.* 45. *art.* 2. *ad* 2. sed materia in illo casu nõ se habet nũc aliter quam prius, siquidem prius non fuit in rerum natura, ergo non dabitur vera mutatio.

Nihilominus dicendum est, *omnem generationẽ creatam, quæ habet causam materialẽ ex qua fiat, essentialiter, & intrinsece esse mutationẽ. Cõstat hoc in primis*, quia Philosoph. perpetuo diffinit generationẽ per mutationẽ, & ita sentit quod est de eius essentia, & definitione. Patet hoc *in isto lib. de Generat. text.* 23. vbi definit generationem, quod sit *transmutatio totius non manente subiecto sensibili*, & *text.* 25. *quod generatio est mutatio à substantia in potentia ad substantiam in actu.* Et 8. *Physicor. tex.* 62. *generatio est mutatio de non ente in ens*, & 5. *Physicor text.* 7. *quod generatio est mutatio de non subiecto in subiectũ.* Vbi perpetuo assignat Aristot. pro ratione generica generationis mutationem, quod est esse ipsi essentialem. Vnde D. Thom. *q.* 2. *de Potentia artic.* 1. *ad* 15. expresse dicit, *quod generatio est species mutationis, ex illa parte, qua natura per generationem recipitur in ali-*

qua

qua materia, quæ est mutationis subiectum: ergo supponit quod mutatio est prædicatū genericum mutationis, & consequenter est illi essentiale. Et idem sumitur ex illis locis, in quibus docet generationem, & corruptionem esse duas mutationes, licet non sint duo motus, vt *in qu. 28. de veritate art. 1. & 6. & 1.2. qu. 113. art. 6.* vt *in sequenti artic.* ponderabimus. Deniq; definitio motus tradita à Philos. 3. *Phys.* etiam conuenit mutationi instantaneæ, & generationi, vt ex D. Th. & Arist. probauimus 3. *Phys. q. 14. art. 1.*

Ratio est, quia generatio esśētialiter versatur inter duos terminos à quo, & ad quē, educit enim, vel introducit aliquam formā quam respicit, vt terminum ad quem, siquidem est tendētia in talem terminum, ab eoq; specificatur, si autem essentialiter habet terminum ad quem, essentialiter etiam respicit terminum à quo, quia est impossibile, quod intelligatur aliquis terminus ad quem fieri de nouo, nisi ex aliquo termino à quo, siuè negatiuo, siuè priuatiuo. siuè positiuo, sed omnis transitus, seu tendentia de termino à quo ad terminū ad quem in subiecto essentialiter est mutatio; cum deseratur vnum, & acquiratur aliud; non enim vtrumque acquiritur, vel vtrumque deseritur, sed vnum accipitur, & aliud relinquitur: idque fit in aliquo subiecto; ergo essentialiter generatio est mutatio. *Et confirmatur*, quia per introductionem formæ in instanti generationis, etiā si priuatio non præcedat tempore, materia formaliter reducitur de potentia ad actum, & ipsa forma verè, & propriè educitur ex illa potentialitate materiæ, ergo verè & propriè materia transmutatur. *Consequentia patet* quia inuenitur ibi potentialitas materiæ, & indifferētia reducta in actum per formam, & ipsa forma educta in actu de potentialitate illa materiæ: ergo inuenitur materia mutata de potentia ad actum, & informata per formam, quæ informatio in genere causæ formalis tollit potentialitatem materiæ, & excludit priuationem in facto esse, ergo datur mutatum esse de facto: ergò etiam generatio, quæ totum hoc efficit est mutatio in fieri, sicut per ipsam formam datur mutatio formalis & in facto esse.

Ad fundamentum oppositum respondetur, quod in casu generationis ex speciebus Eucharistiæ, iam diximus *in qu. 2. Physic. art. 3. ad vltimum*, quod ibi nō variatur naturalis ordo generationis, quia quantitas cōseruata sine subiecto gerit in omnibus vicē substantiæ, & sic recipit dispositiones, antecedētes quibus determinatur materia ad generationē, & cōsequēter gerit vices materiæ priuatæ forma, & hac ratione præcedit in illa generatione priuatio, non quidē in matēria, sed in substituto materiæ, scil. in quātitate prout gerit vices illius. In instanti autē generationis subrogatur materia à Deo vt cōponens rem generatam, cùm eadem determinatione ad formam, quæ ex vi dispositionum præcedebat in quantitate perinde, ac si toto tēpore ante præcessisset materia, quia producitur, vt continuata ad id quod gerebat vices materiæ antecedēter; & sic generatio illa fit ex priuatione quæ in illo instāti expellitur in facto esse à materia, in toto autē tēpore antecedenti præcessit nō formaliter in ipsa materia, sed virtualiter, scil. in eo quod loco materiæ habebatur. In casu autē quo nihil præcessisset ante de materia, neq; de aliquo, quod gerat vices materiæ, & dispositiones recipiat ad generationem; *Respond.* quod tūc sufficit ad rationem mutationis, qualis tunc inuenitur, quod præcedat priuatio prioritate naturæ, nō tēporis.

Et quando vrgetur, quod si priuatio non præcessit duratione, nō dabitur in re mutatio de tali priuatione ad esse. *Respon.* in primis quod si tunc tollitur mutatio, etiā tolletur generatio, & quod sufficit vt generatio maneat, sufficit vt maneat mutatio. Vnde addo quod sufficit priuatio non duratione præcedēs, sed in re exclusa & expulsa in illo instāti per formā introductā ab agēte extrinseco vel eductam è materia, vt detur in illo instanti mutatio, quæ non petit priuationis existen-

existentiam vt in re detur, sed exclusionem priuationis in re, excluditur autẽ priuatio, etiam si non præcesserit duratione per hoc solũ quod potentialitas materiæ ab extrinseco agente immutatur educendo formã; & sic formæ carentia excluditur, non per propriam emanationem, sed per extrinseci agentis actionem, atq; adeò immutationem. Et licet prioritas naturæ non dicat existentiã, seu durationem rei, sed solum quod ex vi naturæ aliquid conueniat, vel non conueniat, tamen hoc sufficit vt dicatur subiectum mutari, quando per actionem extrinseci agentis excluditur priuatio, non quæ inerat formaliter, sed quæ debebat inesse, si per actionem illam non tolleretur educendo formam, vel vniendo.

Ad vltimam autem instantiam, quod mutatio dicit aliter se habere nũc quam prius, *respondet*. quod in mutationibus instantaneis, si illas pręcedit aliquis motus per modũ dispositionis requisitæ, sicut cõmuniter accidit secundũ ordinem naturę, tũc necesse est, quod aliter se habeat nunc quam prius prioritate tẽporis, in quo dispositiones illæ & motus illi præcedũt, & similiter priuatio formæ generandæ. Cæterũ si mutatio instãtanea sumatur secundũ præcisum conceptũ suum, & remoto eo quod antecedit naturaliter, mutatio dicit aliter esse nũc quã prius prioritate naturæ, dũmodo in subiecto impediatur priuatio ne detur, per actionem agẽtis extrinseci introducẽtis formã, inde .n. regulari debet quod sit mutatio, nõ ex præexistentia priuationis. Et ita in illo reali instanti est priuatio nõ afficiẽdo subiectũ, sed in expelli ab illo per actionẽ extrinsecam, q̃a illa prioritas naturæ nõ est existẽtiæ, sed expulsionis, & consequẽter mutationis pro illo instanti, in quo est introductio formæ.

Et si dicas, nã ad quietẽ non sufficit quod eodẽ modo se habeat aliquid nunc, & prius secundùm prioritatem naturæ, aliàs posset aliquid quiescere in vno tantũ instanti, sed requiritur quod se habeat sicut prius prioritate tẽporis, ergo similiter requiretur ad mutationẽ, quæ opponitur quieti. *Resp.* quietem priuatiuam requirere quod aliquid se habeat nunc, sicut prius, prioritate tẽporis, non autem quietem negatiuam, & similiter id requirere motum qui constat ex duabus mutationibus, scil. generatione, & corruptione, non autem mutationem instãtaneam ex suo præciso conceptu vt quando non habeat adiunctũ motum aliquem pręcedentẽ, nec corruptionem formæ oppositæ. Motus autem qui propriè opponitur quieti, est ille, qui includit duas mutationes, corruptionis, & generationis, seu qui est motus successiuus, in quo inuenitur esse aliter nũc quam prius prioritate temporis, non verò requiritur ad mutationem instantaneam, sicut neque ad quietem negatiuam.

De generatione viuentium.

CIrca definitionem generationis viuentiũ duas particulas oportet explicare. Altera est quomodo sit *processio à principio vitæ coniuncto*. Altera est *in similitudinẽ naturæ*. Vt prima particula explicetur *est aduertendum* quod ad generationem rei non viuẽtis non requiritur, quod res genita vel materia ex qua generatur sint coniuncta generanti, & intra ipsum, sed sufficit quod materia sit iuxta posita, & extrinsecè applicata, vt ex illa aliquid generetur, sicut ignis generat ignẽ ex ligno iuxta se posito, & applicato nõ intra se vnito. At verò viuentia intra se formant id quod generant, & ex sua substantia præbent materiam ex qua generetur, imò quanto perfectior est natura viuentis, tanto res genita coniunctior est principio generanti, ita quod in natura intellectuali res, quæ procedit ab intellectu, non solũ quando fit, & formatur, sed etiã quamdiu existit intra intellectum manet, nec ad aliam potentiam, vel subiectum emittitur. Et ex hoc distinguit D. Thom. 4. *contra Gent. cap.* 11 & *in* 3. *distinct.* 8. *quæst.* 1. *art.* 1. diuersos gradus emanationis in viuentibus penes hoc, quod res genita sit magis, vel minus coniuncta suo principio generanti, sicut videmus in plan-

is,& animalibus, quod procedit & de-
tur semen ex ipsis in quo est virtus for-
ua rei genitæ, & materia ex qua for-
ur. Vnde ipse fœtus in principio colli-
ır suo generāti, vt fructus arbori, fœtus
rici animalium, sed tamen inde postea
ratur quādo nascitur, ideoque dicitur
edere à principio vitæ coniuncto, tum
materia ex qua formatur, & virtus se-
s formatiua à generante deciditur, tū
primo illi colligatur, & intra ipsum
iatur, anteaquam nascatur. In vita autē
iua per ipsas potētias sentientes pro-
ur cognitio, quæ magis intima est suo
ipio, quia fit per actionem immanen-
ed tamen non est totaliter intima, tum
postulat principium ab extra, scili-
eciem impressam, & producit ali-
terminum, scilicet idolum seu spe-
in alijs potentijs; scilicet à sensu ex-
in sensum communem, & à sensu com-
in phantasiam, & ab illā in memoriā,
ertio de Anima dicetur. In vita autem
ctiua adhuc emanatio cognitionis
gis intima suo principio, quia licet
is requirat species impressas ab ex-
ouenientes, tamē species expressa seu
quod formatur per ipsas, non transit
in potentiam, sed in ipso intellectu
Est tamen altior vita intellectiua in
s, qui ab extra non accipiunt species
eant sensibus, sed intus intellectui
tur, vel infunduntur à Deo, ipsa et-
ecies expressa intra intellectum ma-
tamen, quia est accidens, & nō sub-
ad perfectam generationem nō per-
Quare perfectissima generatio ex o-
rte est in Deo, in quo, & id quod
it, est substantia, & ita coniuncta suo
io, vt sit vnum, & consubstantiale
o iuxta illud Ioannis decimo, *Ego
r vnum sumus.* Totus hic discursus
homæ.

nda particula est in *similitudinem*
in qua designatur qualis debeat esse
edens in generatione, & qualis mo-
dus procedendi. Requiritur enim ad gene-
rationem viuentis, vt id quod procedit nō
solum sit genitum, sed etiam filius, generā-
tur enim ex viuente pili, vngues, vermes, &
alia similia, quæ procedunt actiue à viuēte,
& ipso ministrante materiam ex qua for-
mentur, nec tamen procedunt, vt filij, quia
non in similitudinem naturæ. Secundo re-
quiritur, vt ipsa generatio sit essentialiter
assimilatiua, non solum concomitanter, vel
in primo modo per se, sed etiam in quarto
modo per se, ita quod eo modo sit per se i-
sta, *generans assimilat* atque ista, *calidū ca-
lefacit, Medicus curat*, eo quod generatio est
actio propagatiua naturæ, & ita debet esse
productiua ad imaginem, & similitudinem
generantis quasi expressiua illius quod est
esse in quarto modo assimilatiuam, & non
solum in primo modo per se.

Qua ratione intelligitur quomodo in di-
uinis processio verbi sit generatio, & non
processio Spiritus Sācti, quia processio Spi-
ritus Sancti est quidem processio rei similis
identicè, & concomitanter, imò & essentia-
liter in primo modo per se, quia est proces-
sio intra Deū & generali notione, quidquid
est intra Deum est Deus; formaliter autem,
& in quarto modo solū procedit vt impul-
sus diuinus, cui ex eo quod est diuinus, non
tam conuenit similitudo, quam identitas
essentialiter in primo modo per se cum eo
à quo procedit, & sic eius processio non est
assimilatiua. At verò verbum ex ipsa for-
mali ratione qua procedit, intra intelle-
ctum procedit, vt imago, & vt simile in
quarto modo per se cum principio gene-
rante, & non solum ratione identitatis,
quia est intra Deum, & ideo proprijssime
est generatio, & processio assimilatiua in
substantia, & natura, scilicet in ipso intel-
ligi, & intelligere diuino, sicut si homo
posset producere alterum hominem ex li-
mo terræ, & artificio manus, & similiter
per seminalem propagationē, ille qui pro-
cederet per propagationem esset filius, qui
autem artificiose non esset filius, licet

vterque essentialiter esset verus homo. Sic ergo requiritur ad generationem quod aliquid procedat in similitudinem tum ex parte ipsius rei generatæ, tum ex parte modi procedendi assimilatiuo modo, & hoc quantum est ex vi generationis, nam per accidens ex aliquo impedimẽto potest aliquid degenerare à perfecta similitudine, sicut monstrum & tunc erit vera generatio, sed deficiens, & proprie degeneratio.

ARTICVLVS II.

Quibus principijs Philosophia assequitur dari generationem substantialem?

TOta difficultas apud veteres Philosophos circa inuestigationem generationis substantialis consistebat in eo, quod nõ poterant intelligere materiam primam, quæ esset in potentia ad esse simpliciter, & tamen in se esset ens in re, & consequenter non poterant intelligere formam substantialem, quæ daret esse simpliciter materiæ scilicet ipsum primum esse, sic enim materia de se careret omni esse, & consequenter non esset ens; ex non ente autem non fit ens, quia ex nihilo nihil fit, vt late tractat Philosophus 1. *Physic. & in hoc lib. 1. de Generatione, & 1. Metaph. c. 2.* Et ita diximus *in quæst. 3. physicorum*, quod nisi ponatur materia ita esse ens in potentia, quod careat omni esse entitatiuo ex se, hoc ipso caremus omni principio ad ostendendum dari formam substantialem, quæ det primum esse quod est esse simpliciter & substantiale.

Quare vel ex hoc manifestum fit apud Aristot. & D. Thom. qui illum sequitur, omnino ignotum fuisse, quod materia prima haberet ex se actum entitatiuum, & existẽtiam incompletam, eo quod antiqui existimabant materiam esse non ens, & omnino nihil hoc ipso quod esset ens in potentia, vt constat ex Philosopho *in hoc 1. lib. de generatione text. 12.* vbi inquit: *Hoc maximè timuisse philosophos antiquos in assignanda generatione substantiali, ne ex nihilo præexistenti aliquid generaretur.* Quod explicans D. Th. ibi *lect. 6. circa finem* inquit: *Quod maximè timuerunt prisci Philosophi, quod aliquid generaretur ex nullo præexistente, quod enim non est ens actu, nihil est. Sic igitur videtur, quod non possit esse generatio simpliciter hoc modo: Quod substantia generetur ex non ente actu, ente autem in potentia.* Existimabãt ergo antiqui, materiam hoc ipso, quod esset ens in potentia esse nihil, & consequenter carere actu entitatiuo, seu existentia partiali, si enim haberet illam, bene staret, quod materia esset ens in potentia respectu formarũ, & tamen non esset nihil, quia vt sit nihil, omni existentia debet carere etiam partiali, Philosophi vero antiqui inferebant, quod si esset ens in potentia, & non in actu, erat nihil, ergo existimabant carere omni esse etiam partiali, si esset in potentia ens. Aristot. autem reijciens hanc sententiam antiquorum non dicit materiam habere actum entitatiuum seu existentiam, licet sit in potentia ad formas, sed dicit materiam nõ esse nihil, sed existere quatenus est sub diuersis formis; ratione cuius generatio vnius est corruptio alterius, & sic generationem fieri per se ex ente in potentia, per accidens autem ex ente in actu, quia ad generationem per accidẽs est, quod extiterit materia sub ista, vel illa forma, quæ corrumpitur, per quam habet esse in actu, vt docet *1. physicor. tex. 66. & 1. de generatione text. 17.* vt explicat ibi D. Th. *lect. 7. circa finem.* Si autẽ materia, vt concurrit ad generationem per accidens est ens actu, id est per formam quæ corrumpitur, manifestè supponit Arist. materiam ex se non habere actũ entitatiuum, vel existentiam partialem, alioquin fieret generatio ex ente in actu per se, quia non per formam, sed per suam entitatem esset existens, seu ens in actu.

Quare, principium ad ostendendum cõtra antiquos Philosophos, quod detur generatio substantialis & quod introducatur forma substantialis in materia, solũ ex duplici capite sumitur. *Primò*, ex esse, quod discernit substantiam ab accidente, sc. esse per

ſe, quod eſt primum & ſubſtans alijs, a ſi datur generatio ſubſtantialis debet e eſſe per ſe, & introducere formã quæ tale eſſe. *Secundo* ſumitur principium orruptione ſubſtantiali quæ generatio-pponitur. Si enim hæc datur etiam, & ratio ſubſtantialis. Primò ergo modo edendo neceſſario ſumendum eſt pro cipio, quod materia ſit ens in potentia vllo actu entitatiuo, quia generatio tantialis ſupponitur eſſe illa per quam iritur eſſe ſubſtantiale ſeu ſit ens ſim iter, & quia antiqui dicebãt, quod quid. l eſt ens, debet eſſe ens in actu, conſe-iter inferebant, quod ſi generatio ſup-t aliquod ens pro ſubiecto, debet ſup ere ens actu, & ſic nulla generatio da-què poſsit facere ipſum eſſe ſubſtãtiale, t primũ, & fundamentale eſſe, quod eſt tantiale. Cũ ergo iuxta principia Ariſt. ittamus, quod ex nihilo nihil fit, & rur-quod generatio ſubſtantialis faciat ens liciter dando ipſum eſſe primũ, & ſub-iale, oportet dicere, quod ſubiectũ ex it generatio ſubſtantialis, ſc. materia a, neque ſit nihil, neque ſit ens actu de d in potentia per ſe, & in actu per a-ſc. per formam. Si autem ſemel pona-nateria de ſe ens actu, & exiſtens per a-entitatiuum, non poteſt probari con-ntiquos, quòd forma ei aduenıens ſit antialis, & quod generatio ſit ſubſtan-dans primum, & integrum eſſe, niſi etur cõtra ipſos, quod etiamſi ſuppo-r eſſe partiale in materia; poteſt per nam aduenientẽ illi, reſultare eſſe ſub-ale, & partes ipſas ſubſtantialiter cõ-i. Ad hoc autẽ non datur principium a-Ariſt. nec poteſt dari, niſi petatur prin-. Nec enim nobis poteſt cõſtare contra tes generationem ſubſtantialẽ, & for-ſubſtantialẽ, vt negabant antiqui, di-s materiam eſſe totam ſubſtãtiam rei, nquã poteſt conſtare, quod forma ali-& actio ſint ſubſtantiales, niſi ratione s eſſe ſubſtantialis (id eſt, primi & ſub-ſtantis omnibus) quod præbent. Si autẽ præ-ſupponunt aliquod eſſe partiale in mate-ria, occluditur iſta via, & eneruatur illud principium. Vndè enim probabitur, quod illud eſſe, quod dat forma ſit primum, & ſubſtãtiale ſi ſupponit aliud in materia, cui aduenit? Et ſi dicatur illud eſſe partiale: Hoc reſtabat probãdum, & eſt petere prin-cipium, negabant enim antiqui dari formã ſubſtantialẽ, ſed materiam eſſe totam ſub-ſtantiam rei. Vndè ergo probatur illa par-tialia eſſe materiæ primæ & formæ, ita fa-cere vnum, quod conſtituant generationem ſimpliciter? Sicut ſi producitur aliqua pars integralis, & coniungitur alteri habenti iã eſſe, mutatio illa erit aggeneratio, & non prima generatio, quia ſupponit primum aliquod eſſe, ita ſi in materia ſupponitur eſ-ſe, & forma producta addit ei aliud eſſe, etiam ſi ſit partiale, non poteſt probari, quod ſit generatio ſimpliciter: quia ex ipſo primo eſſe, vnde probari debet ſubſtantia-litas iſta, non probatur, ſiquidem ſupponi-tur aliquod eſſe in materia, & ſic dicerent antiqui, quod forma non dat primũ eſſe, & ſimpliciter eſſe, ſed additionem ſeu agge-nerationem ad eſſe præſuppoſitum. In no-ſtra autem ſententia cum ſit tantum vnum eſſe, quod per formam tanquam per prin-cipium cõuenit compoſito, & actuat mate-riam, idem eſt dare eſſe compoſito per for-mam, & dare primũ eſſe, & ſimpliciter eſſe. Aliunde vero non probatur cõtra antiquos, iſtas duas partes eſſe ſubſtantiales, ſcil. ma-teriam & formam, niſi vel ſupponatur da-ri tales partes, quod negabant ipſi, & ſic eſ-ſet petere principium; vel probetur eſſe ſubſtantiales, ex eo quod neceſſariæ ſunt ad generationem & corruptionem, & hoc i-terum eſt quod ipſi negabant, dari ſcilicet generationem, & corruptionem ſubſtan-tialem, ſed ſolum alterationem, quæ laten-tes formas apparere faceret, vel occulta-ret. Quare niſi dicatur formam dare ipſum primum eſſe, & conſequenter materiam i-ta eſſe in potentia ad formam, quod nullum

in se supponat esse, sed totum habeat per formam, non probatur generatio substantialis contra antiquos.

Ex secundo principio probatur, dari generationem substantialem, videlicet ex ipsa corruptione. Constat enim dari corruptionem substantialem ergo debet dari generatio. *Cōsequentia est bona*, quia si formæ quādo desinunt substantialiter corrumpuntur, ergo quando incipiunt, substantialiter generantur, & non solum apparent de nouo, alias quando desinunt, solum occultarentur. *Antecedens autem probatur*, tùm quia si non esset corruptio substātialis omnis substantia esset incorruptibilis in esse substantiali: tum quia si forma nō corrumpitur, sed manet in materia vel nō distinguitur à materia: ergo etiam manebunt eius propriæ passiones, nec enim est cur proprias passiones separemus manente forma, & natura, cuius sunt; cōstat autem quod quando animal, moritur nō manent potentiæ sensitiuæ in terra, vel igne, in quem conuertitur. *Nec dici potest* quod manent ibi istæ potentiæ, sed impeditæ, & latētes, sic enim si in igne, verbi gratia, est potentia videndi, & audiendi, sed tamē impedita, ignis esset cæcus, & surdus, quia habet istas potentias cum impedimento. Tum denique constat dari corruptionem substātialem in homine, quia ipso mortuo anima manet separata à corpore, alias nō moreretur homo, si maneret anima vnita materiæ, & homo esset incorruptibilis substantialiter; nec enim anima latet in materia, nec educitur, sed de foris venit. Recedente ergo anima oportet, quod in materia incipiat esse noua forma, per veram generationem, si quidem forma quam habebat, substantialiter separata est ab illo.

Aliæ probationes solent afferri ab alijs authoribus quæ contra antiquos parū habent efficaciæ, verbi gratia, quod materia prima est in potentia passiua ad omnes formas, quod dantur diuersæ formæ substantiales, quod diuersa accidentia, & operationes sequi debēt ad diuersas formas, eo quod materia de se est indifferens ad omnia. Hæc enim petunt principiū, quia hoc erat, quod ipsi negabant, sc. dari formas substantiales, aut accidentia sequi ad formā de nouo aduenientē, sed de nouo apparentem in materia, in qua secundum se latitabat, eo quod dicebant materiā esse ens actu, & nō indigere forma substantiali dante illi primū, & substantiale esse, sed supponente materiæ existentiā, & sic omnis forma de nouo adueniens erit accidētalis, quia nō conueniet ei propria ratio substantiæ quæ importat primū esse, quod est substās alijs. Quare nisi affirmetur, quod materia est ens in potentia taliter, quod etiam primum esse habet per formam, istæ probationes euacuantur.

Contra generationē substantialem sic explicatā pauca sunt, quę difficultatē faciant. *Argumentum enim antiquorum quo mouebātur, non habet vim.* Dicebant enim non posse dari formam, quæ det primū esse quale debet esse substantiale, sic enim illa forma adueniret subiecto nullū habenti esse, si quidē forma subiecto dat primum esse, ergo illud subiectū est nihil, & ita simpliciter aliquid fieret ex nihilo, quod est non generari, sed creari. *Ad hoc respond.* Ex doctrina Aristot. & D. Th. quod materia prima, nec est nihil, neque est ens in actu seu existens per se, & ratione proprię entitatis, sed est existēs per aliud, sc. per formam, & ita de se est ens capax existentiæ, sicut & formæ, licèt non sit ipsa forma, nec ipsa existentia. Quod autem est capax existentiæ vere est ens, & non est nihil, vt cōtradictoriè opponitur enti, quia nihil, neque per se, neque per aliud est capax existentiæ, materia autem, vt subiecta formæ, vere existit non vero sine forma, imò etiam ipsum compositum substantiale, sine modo subsistentiæ, & sine accidentibus non existit, neque operatur.

Secūdo obijcies. Quia in ipsa substantia quę generatur, solū inuenitur essentia, & existētia. Essentia fieri non potest, cū remotā existentiā non maneant, nisi prædicata essentialia, quæ sunt perpetuæ veritatis, & independentia à tempore. Existentia autem nō est

substantia, sed aliquid accidentaliter reueniens substantiæ, supposito, quod ab... stinguitur, imò, & ipsa actio generati... accidens est de prædicamento actionis: ... terminus eius est accidens.

...espondetur, essentiam non fieri, nec pro... i ex parte connexionis essentialis prædi... orum obiectiuè sumptam, sic enim ob... tuè est æternæ veritatis, sed subiectiuè, ... se existens producitur ipsa essentia, & ...tantia, vt subiecta existentiæ, ita quod ...tia se habet vt res existens, existentia ..., vt id quo existit, tanquam terminus a... lis productionis, & essendi extra cau...

Et licet existentia dicatur accidentali... conuenire, nō tamen tanquam accidens ...dicamentale, sed accidentaliter prædi... iliter, tanquā modus, vel terminus sub... tiæ, quę reducitur ad eius prædicamen... Reuera tamen essentia ipsa produci... vt subiecta existentiæ, non seorsum ab ..., sicut neque seorsum à productione, sed illā, & natura non producitur seorsum ...mposito, vel supposito, sed in illo. Es... ...ia autem vt subijcitur existentię aliquid ...porale est, & non æternum, neque æter... veritatis, quia per temporalem actionē ...ur existentia, & subiectio essentię ad exi...tiam. Generatio autem est accidens de ...dicamento actionis formaliter, sed ter... ...atiuè respicit substantiam, eo quod exit ...otentia generatiua in virtute substantię, ...deo est accidens, & tamen ad substan... ...n producendam tendit.

Denique arguitur, quia si vna generatio ...cedit alteri, sequitur, quod plures res ...cie diuersæ participant eandem mate... ...m, atque adeo non erunt substantialiter, ...x omni parte diuersæ. Similiter etiam ...teria pertinebit ad diuersas species, mo... ad vnam, modo ad aliam prout fuerint ...ersæ formæ, quibus vnitur, & sic nō ma... ...t simpliciter eadem, siquidem actuali... ...m, & speciem sumit à forma.

Respondetur, non esse inconueniens, quòd specie diuersæ habeant materiam communē, sicut habent genus, non tamen simul informando, sed successiuè, quia materia sic est capax omnium formarū, & in potentia ad illas. Et ita non communicant in eadē materia numero, sed eadem materiæ secundùm potentialitatem seruit ad diuersas formas in diuersis compositis, successiuè vna forma excludente aliam, & diuersum compositum constituente, quod nō est inconueniens. Nec inconuenit, quòd materia participet per informationem diuersas species formarum, & constituat diuersa composita successiuè, quia est in potentia ad illas, de se autem non habet nisi entitatem potentialem, quam vtique à forma non accipit, sed recipiendo in se formas, actuatur ab illis, & reducitur in actu ad illam speciem à qua informatur, cum enim materia sit pars speciei & cōpositi, quod constituit, ad multas species potest reduci in actu, eò quòd ad omnes est in potentia.

ARTICVLVS III.

In qua actione, & mutatione consistit generatio substantialis?

VT cognoscamus, & discernamus substātialem generationē inter multas actiones quæ ad illā concurrunt, oportet duo inuestigare. *Primum*, an sit generatio substantialis actio & mutatio distincta à tota actione dispositiua, quę per alterationem operatur in materia, an verò posita alteratione vsque ad vltimam dispositionem, sine noua actione resultet generatio. *Secundum est*, in ipsamet generatiua actione, quā debeamus assignare formalitatē, in qua consistat ipsa ratio generationis substantialis; inuenitur n. in actione generatiua ratio eductionis vel productionis formæ, similiter ratio vnionis formę ad materiam, ratio etiā conuersionis, & alia similia, inter quæ oportet discernere, quid formaliter pertineat ad rationē generationis. Quod verò attinet ad actiones subsequentes generationem, nō oportet inuestigare, quomodo discernatur ab illis generatio, quia consummata, & transacta ge-

Art. 3. Quod sit organum potentiæ auditiuæ, medium & actus. 116
Art. 4. Quæ sit potentia, actus, & medium odoratus. 122
Art. 5. Quid de potentia, medio, & actu gustus. 128
Art. 6. Quid de potentia, actu, & medio tactus. 132
QVÆST. VI. De obiectis sensuum externorum in communi. 137
Art. 1. Vtrum requiratur necessariò quod obiectum exterius sit præsens vt sentiri possit. 138
Art. 2. Vtrum necessario sint ponendæ species impressæ in sensibus. 144
Art. 3. Expediuntur difficultates articulo præcedente positæ. 149
Art. 4. Vtrum sensus externi forment idolum seu speciem expressam vt cognoscant. 156
QVÆST. VII. De obiectis sensuum exteriorum in particulari. 161
Art. 1. Quid sit color qui est obiectum visus. ib.
Art. 2. Quid sit lux, & quomodo ad colorem & visum comparetur. 168
Art. 3. Quid sit sonus, & in quo subiecto sit. 175
Art. 4. Quid sit vox, quid Echo. 182
Art. 5. In quo consistat odor qui est obiectum olfactus. 186
Art. 6. Quidnam sit sapor qui est obiectum gustus. 188
Art. 7. Quod sit obiectum tactus. 191
QVÆST. VIII. De sensib. internis. 197
Art. 1. Vtrum dentur sensus interni & quod sint. ibid.
Art. 2. Quid sit phantasia & reliquæ potentiæ interiores, & in quibus subiectis sint. 207
Art. 3. Expediuntur difficultates contra præcedentem doctrinam. 214
Art. 4. Quæ sint species impressæ & expressæ in sensibus internis. 218
QVÆST. IX. De Anima rationali secundum se. 224
Art. 1. Quomodo naturaliter constet animam esse immortalem & per se subsistentem. ib.
Art. 2. Quomodo anima rationalis sit entitatiue spiritualis & forma corporis. 233
QVÆST. X De intellectu agente & possibili. 238
Art. 1. Vtrum sit necesse poni intellectum agentem distinctum à possibili & quid sit. ibid.
Art. 2. Quomodo intellectus agens illustret phãtasmata & intellectum possibilem. 245
Art. 3. Quod sit obiectum adæquatum & specificatiuum intellectus possibili. 254
Art. 4. Vtrum singulare materiale pro hoc statu sit directe cognoscibile ab intellectu. 262
Art. 5. Expediuntur difficultates contra doctrinam præcedentis articuli. 271
Art. 6. Vtrum memoria, synderesis, speculatiuum & practicũ sint diuersæ potentiæ. 276
QVÆST. XI. De intellectione & conceptu. 280
Art. 1. Vtrum intellectio sit de prædicamento actionis vel qualitatis, distinguaturq; realiter à verbo mentis. ibid.
Art. 2. Vtrum ad omnem intellectionem sit necessaria productio verbi. 290
Art. 3. An sint tres operationes intellectus & quid sint. 299
Art. 4. Vtrum intellectus possit plura per modum plurium cognoscere. 305
QVÆST. XII. De appetitu & loco motiuo. 309
Art. 1. An detur appetitus elicitus & quotuplex sit. ibid.
Art. 2. Quæ sit radix libertatis in voluntate. 316
Art. 3. Quomodo originetur libertas voluntatis à radice extrinseca quæ est Deus. 322
Artic. 4. Circa quæ obiecta versetur libertas. 328
Art. 5. Vtrum voluntas sit perfectior potentia intellectu. 331
Art. 6. Vtrum voluntas moueat alias potentias imprimendo aliquid reale in illas. 335

SECVN-

ECVNDA PARS PHILOSOPHIÆ NATVRALIS.

PROOEMIVM.

POST explicatum ens mobile in communi in octo libris Physicorum; & ens mobile incorruptibile, quod est cœlum, de quo in secunda parte Philosophiæ tractari solet, nos autem aliqua de hac materia in prima parte insinuauimus. Sequebatur nunc secundum ordinem pars tertia, quia tamē ab huius scientia Tyronibus posset aliquid inuissum censeri, ideoq; cursus noster mancus iudicari: Titulum secū artis huic tractatui apposuimus iuxta ordinem nostrū, etiamsi secū ordinē Philosophiæ tertiæ partis titulus apponi deberet. Sequitur ir in hac tertia parte Philosophiæ & iuxta nostrum ordinem secunda e de ente mobili corruptibili, & generabili, secundum oēs illos mo]ui ad generationem pertinent, vel ad illam ordinantur, nā secundū d res generabiles ordinari possunt per motum localem ad acquiren- locum naturalem, & situationem in vniuerso, pertinet de illis age- libros de cœlo, & mundo, vbi licet agatur principaliter de celo, adare tamen agitur de toto vniuerso, quod componitur etiam ex ele- tis, secundum quod disponūtur per situationem corporum in ipso, otum autem, quod pertinet ad ens generabile, & corruptibile com- endit Aristoteles duobus libris. In primo explicat omnes mutatio- id generationem, & corruptionem pertinentes. In secundo descen- d explicandum corpora quibus conueniunt istæ mutationes, scilicet ienta, & corpora mixta, quatenus videlicet sunt principia qualita- actiuarum, & passiuarum secundum quas fiunt istæ mutationes, ip- e generatio & corruptio.

utationes autem, quæ principaliter ad ipsam generationem conse- ntur, vel ordinari possunt ad illam, sunt septem. *Prima*, & principa- st ipsa generatio substantialis, & eius oppositum scilicet corruptio. *nda* & quæ propinquius ad ipsam ordinatur est alteratio quæ gene- est vna, diuiditur vero in tres species, simplicem alterationem, intē- em & remissionem. *Tertia* est nutritio, vel loquendo communis ag-

generatio. *Quarta* augmentatio. *Quinta* reactio,& repassio. *Sexta* addensatio,& rarefactio. *Septima* mixtio. Quæ omnia in primo libro tractantur à Philosopho. Circa corpora vero generabilia tria præcipuè cōsiderat in secundo libro, *primo* circa elementa quibus qualitatibus prędita sint, & quomodo inter se contrarientur. *Secundo* circa mixta quomodo temperata sint. *Tertiò* circa omnia corpora quæ corrumpuntur, an videlicet possint iterum reproduci hoc ipso, quod semel desinunt esse, quod etiam de quacunque alia re, quæ corrumpitur potest inquiri.

De materia,& subiecto horum librorum.

CONSTAT *ex his quæ diximus in quæstione prima Physicorum, subiectum adæquatum Philosophiæ esse ens mobile Licèt autem obiectū formale sit vnicum, & impartibile, hoc ipso, quod scientia vna est secundum speciem athomam, tamen subiectum, seu materia multiplex est, quia vna, eadēque scientia de diuersis rebus agit, licèt sub vnica ratione formali. Et ita inquirimus in præsenti, quæ pars entis mobilis pertineat ad propriam materiā, & subiectum istius tractatus de generatione, quæ pars quædam est vnius sciētiæ naturalis. Et ferè oēs conueniunt, pertinere ad istos libros illud ens mobile, quod est generabile, & corruptibile, cùm in nulla alia parte Philosophiæ agatur de illo, nisi hic; in libris enim de anima agitur de ente mobili animato, quod licèt corruptibile sit, non tamen agitur de illo secundum quod corruptibile, sed secūdum rationem viuentis, seu animati, & secundum motus vitales. In libris autem de cælo, vt diximus solum agitur de motu incorruptibili, vel de toto vniuerso, vt componitur ex corporibus simplicibus.*

Solum potest esse difficultas, *an subiectum istorum librorum sit ens mobile ad formam substantialem, & sic solum generatio ipsa substantialis consideretur per se, de alteratione vero alijsq; mutationibus ad generationem ordinatis, solū tractetur quasi de subiecto secundario, & quasi reductiuè, an verò adæquatum subiectum sit ens generabile vt abstrahit à generabili substantialiter, vel accidentaliter, licèt principale subiectum sit generabile substantialiter, seu ipsa substantialis generatio.*

Respond. *in sententia D. Thom.* in proœmio libror. de generat. *verius videri subiectum istorum librorum esse ens generabile in secundo sensu allato, scil. vt abstrahit à generabili substantialiter, vel accidentaliter, licèt præcipuū subiectum sit generabile secundum substantiam, seu generatio ipsa substātialis.*

Dicit

enim: Quod pertinet ad istos libros tractare de motibus, qui nõ sunt munes omnibus corporibus, sed inueniuntur in solis inferioribus *vt ique sunt omnes præter vbi, qui etiam in superioribus corporibus inue-* r:) Inter quos principatum obtinet generatio, & corruptio, alteratio ordinatur ad generationem, sicut ad finem, augmentatio etiã conenter se habet ad generationem, *vbi illi causalis D. Thom.* alteratio e-, &c. *Non reddit causam cur in istis libris agatur de alteratione, sed cur al-tio sit motus minus principalis, quam generatio, & ita non agitur hic de al-tione solum reductiue, sed tanquam de subiecto minus principali, sicut me-ysica agit de accidente, subiectum autem principale est generatio subst an-, sicut in metaphysica substantia, vel Deus, in logica demonstratio, id enim ficat D. Thom. dicens, quod in his motibus principatum obtinet generatio.* one etiam id constat, *quia alteratio, & augmentatio, & reliqui alij sunt species motus, & per se: ergo de illis agit philosophia tanquam de aliquo nente ad illam per se, & non reductiue, sicut etiam agit de motu locali in s de cælo, & de augmentatione hic: ergo assignanda est aliqua pars philoso-, quæ per se agat de illis, sicut agit de motu locali, non est autem alia pars, in ractetur de alteratione, & augmentatione nisi in ista.*

nde colligitur, *quod subiectum istorum librorum est mobile ad formam insecam, secundum quam fit generatio, vel corruptio, vel quæ ad illam or-tur. Nec propterea agit de aliquo conflato ex substantia, & accidenti, ita subiectum eius sit aliquod analogum, tum quia subiectum eius non est ac-ns, & substantia, sed mobile ad formam substantialem, vel accidentalem, in se quidem substantia est subiectiue, licèt terminatiue ad aliquid acci-ale terminari possit: tum etiam, quia de accidenti, & substantia potest tra-in aliqua scientia, tanquam de obiecto vniuoco in ratione scibilis, licèt sit ogum in ratione entis sicut patet in Metaphysica, quæ est vnica scientia, & tat de accidenti, & substantia, eò quod bene possunt res analogicè conueni-s manifestari eodem lumine, & ex eisdem principijs, & sic in ratione ma-tabilis, & scibilis conuenire vniuocè.*

bijcies, *si pertinet ad istos libros per se agere de augmentatione, & nutri-: ergo non pertinebit per se agere de illa ad libros de anima, cuius oppositum mus ex D. Thom. in initio physicorum distribuentes partes philosophiæ, in-species motus, in quibus augmentatio, quia vitalis est, pertinet ad libros de na, vel agetur de augmentatione in eadem scientia bis.*

ecundò *sequitur, quod tractatus iste de generatione præcedat tractatum elo, siquidem in tractatu de cælo agitur de motu locali, qui imperfectior est*

motu generationis, cùm terminetur ad vbi, quod est imperfectius quantitate, qualitate, & substantia, ad quæ motus isti terminantur.

Ad primum respondetur, *in his libris agi de augmentatione, & nutritione, non vt sunt motus vitales, & ab anima viuente, sed vt sunt mutationes quædam corruptiuæ, vel generatiuæ partialiter. Non est autem inconueniens, quod de eodem bis tractetur in eadem scientia secundum diuersas considerationes sicut in libris de cælo agitur de elementis, quatenus in hoc vniuerso determinatam situationem ad locum postulant, in his autem libris quatenus sunt generabilia, & corruptibilia. In initio autem physicorum diximus de motu augmentationis agi in libris de anima quatenus vitalis motus est, & ab anima procedit, non sub ratione motus corruptiui.*

Ad secundum respondet. *ad summum probare, quòd libri de generatione sunt priores dignitate, quàm libri de cælo, non tamen ordine doctrinæ cum potius ab imperfectioribus procedatur. Addo quod licet motus localis ex præciso conceptu ad suum terminum; qui est vbi, sit imperfectior alteratione & generatione, tamen motus localis, qui conuenit cælo prius tractari debet in Philosophia, quam alÿ motus, tum quia subiectũ talis motus est aliquid dignius, & superius, scilicet ipsum cælum; tùm quia habet causalitatem motus eius in reliqua inferiora, & sic dato, quod incipiendum sit ab eo quod est dignius & perfectius etiam à motu locali isto, qui cælo conuenit incipiendum est, quia prout sic causans, est dignior. Denique motus localis vniuersalior est & pluribus conueniens, quam alteratio, & augmentatio, inuenitur enim in omni corpore; à communioribus autem incipiendum est.*

ORDO QVÆSTIONVM.

TOTVM tractatum duodecim quæstionibus absoluemus, nouem circa primum librum, & tribus circa secundum. *Prima*, erit de generatione substantiali. *Secunda*, de corruptione ei opposita. *Tertia*, de alteratione in communi. *Quarta*, de alteratione in speciali, vt de intensione, & remissione, &c. *Quinta*, de reactione, & repassione. *Sexta*, de mixtione *Septima*, de condensatione & rarefactione *Octaua*, de augmentatione, & nutritione. *Nona*, de subiecto accidentium, & principio indiuiduationis

Circa secundum librum: *Quæstio decima*, erit de elementis. *Vndecima*, de mixtis. *Duodecima*, de reproductione rei præteritæ.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

De generatione substantiali.

TRia sunt à quibus differt generatio, scilicet ab alteratione, à corruptione, & à creatione, & consequenter à transubstantiatione, quæ substantiam rei totaliter attingit; Et ideò declaranda est generatio substantialis secundum quod distinguitur ab istis tribus. Prius tamen præmittendum est de quæstione an est generationis, an de- & quibus principijs à Philosophia inuenta sit, & quomodo definiatur.

ARTICVLVS I.

...sit generatio communiter dicta, & generatio propria viuentium?

GENERATIO communiter dicta potest sumi pro generatione, vt abstrahit à substantiali, & accidentali, nam ... accidens aliquando generari potest, ... accipiat esse per transmutationem ex ...sse, vt mutatio, & non solum per trans...tionem ex contrario, vt motus. Hoc ... sumpta generatione definitur com...ssime: Quod est *transitus, seu mutatio ...n esse ad esse, in subiecto*, siuè sit esse sub...tale siuè accidentale, siuè secundum ... siuè simpliciter.

...vero generatio substantialis commu... dicta accipi potest pro generatione ...muniter inuenta in viuentibus, & non ...tibus, & sic definitur generatio: Quod *...quisitio, seu mutatio formæ substantialis ...atione illius in materia*. Sumiturq; ista ...itio ex varijs locis Aristotelis, quibus ... explicauit. Nam *in octaua Physic. text.* ...ixit: *Quod generatio est mutatio de non ...n ens*. Et *1. de generat. c. 4.* Quod est *mutetius in totũ nullo subiecto sensibili ma...*, id est in materia nuda ab accidẽtibus ...ibilibus. Denique *c. p. 5. eiusdem libri* di... *Quod generatio substantialis est mutatio à ...ntia in potentia ad substantiam in actu.*

Denique generatio viuentium specialem definitionem habet, quia specialiori modo procedit. Et definiri solet dupliciter, vno modo communiter, quod est *Processio viuẽtis ab aliquo*: vbi comprehenditur tam generatio viuentium vniuoca, quam æquiuoca, tam quæ est ab alio viuente, quam quæ est à non viuente, sicut cum animal generatur à cęlo. Propriè autem definitur generatio viuẽtium, quando etiã fit per actionem vitalẽ generatiuam, & sic diffinitur quod est *Processio viuentis à viuẽte à principio vitæ coniũcto in similitudinem naturæ, saltem in specie infima*, & sic comprehendit omnem generationem vitalem, & rei viuentis substãtialis etiam in Deo, vt postea explicabimus.

Est tamen aduertendum latius patere generationem substãtialem, quam generationem simpliciter. Generatio enim substãtialis dicitur per contrapositionẽ ad accidentalem, siuè id, quod generatur sit pars, siuè totum, siuè formæ vltimo cõplentis, & terminantis totam generationem, siue formæ non vltimæ, sed tendentis ad perfectam, & vltimã. At verò generatio simpliciter, licet nunquam dicatur de generatione accidẽtis, quæ semper est secundũ quid, tamen nec etiam dicitur de omni substantiali, sed de illa tantum, per quam habetur esse simpliciter, & vltimatè completum. Vnde generatio partis non dicitur generatio simplici-

 cer,

materia , quæ est mutationis subiectum: supponit quod mutatio est prædicatū ricum mutationis , & consequenter est ssentiale. Et idem sumitur ex illis lo- in quibus docet generationem , & cor- ionem esse duas mutationes , licet non uo motus, vt *in qu. 28. de veritate art. 1. & 1.2. qu. 113. art. 6.* vt *in sequenti artic.* lerabimus. Deniq; definitio motus tra- a Philos. 3. *Phys.* etiam conuenit muta instantaneæ, & generationi , vt ex D. & Arist. probauimus 3. *Phys. q. 14. art. 1.* *atio est*, quia generatio essẽtialiter ver- inter duos terminos à quo, & ad quẽ, t enim , vel introducit aliquam formā respicit , vt terminum ad quem , si- em est tendẽtia in talem terminum , ab specificatur, si autem essentialiter ha- rminum ad quem , essentialiter etiam cit terminum à quo , quia est impossi- quod intelligatur aliquis terminus ad fieri de nouo , nisi ex aliquo termino , siuè negatiuo, siuè priuatiuo, siuè po- , sed omnis transitus, seu tendentia de ino à quo ad terminū ad quem in sub- essentialiter est mutatio; cum desera- num, & acquiratur aliud; non enim v- que acquiritur, vel vtrumque deseri- ed vnum accipitur, & aliud relinqui dque fit in aliquo subiecto; ergo essen- er generatio est mutatio. *Et confirma-* quia per introductionem formæ in in- generationis, etiā si priuatio non præ- tempore, materia formaliter reduci- potentia ad actum, & ipsa forma ve- proprie educitur ex illa potentialita- teriæ , ergo verè & propriè materia mutatur. *Consequentia patet* quia inue- ibi potentialitas materiæ , & indiffe- reducta in actum per formam , & ipsa educta in actu de potentialitate illa riæ : ergo inuenitur materia mutata de tia ad actum , & informata per for- , quæ informatio in genere causæ for- tollit potentialitatem materiæ, & ex- priuationem in facto esse, ergo datur mutatum esse de facto: ergò etiam genera- tio, quæ totum hoc efficit est mutatio in fie- ri , sicut per ipsam formam datur mutatio formalis & in facto esse.

Ad fundamentum oppositum respondetur, quod in casu generationis ex speciebus Eu- charistiæ, iam diximus *in qu. 2. Physic. art. 3. ad vltimum*, quod ibi nō variatur naturalis ordo generationis, quia quantitas cōseruata sine subiecto gerit in omnibus vicẽ sub- stantiæ, & sic recipit dispositiones , antece- dẽtes quibus determinatur materia ad ge- nerationẽ, & cōsequẽter gerit vices materię priuatę forma, & hac ratione pręcedit in il- la generatione priuatio, non quidẽ in matè- ria, sed in substituto materiæ, scil. in quāti- tate prout gerit vices illius. In instanti autẽ generationis subrogatur materia à Deo vt cōponens rem generatam , cùm eadem de- terminatione ad formam , quæ ex vi dispo- sitionum præcedebat in quantitate perin- de, ac si toto tẽpore ante præcesſiſſet mate- ria, quia producitur , vt continuata ad id ꝙ gerebat vices materię antecedẽter; & sic ge- neratio illa fit ex priuatione quæ in illo in- stāti expellitur in facto esse à materia, in to- to autẽ tẽpore antecedenti pręcesſit nō for- maliter in ipsa materia, sed virtualiter, scil. in eo quod loco materiæ habebatur. In ca- su autẽ quo nihil pręcesſiſſet ante de mate- ria , neq; de aliquo , ꝙ gerat vices materiæ, & dispositiones recipiat ad generationem; *Respond.* quod tūc sufficit ad rationem mu- tationis, qualis tunc inuenitur, quod pręce- dat priuatio prioritate naturæ, nō tẽporis.

Et quando vrgetur , quod si priuatio non præcesſit duratione, nō dabitur in re muta- tio de tali priuatione ad esse. *Respon.* in pri- mis ꝙ si tunc tollitur mutatio, etiā tolletur generatio, & quod sufficit vt generatio ma- neat, sufficit vt maneat mutatio. Vnde addo quod sufficit priuatio non duratione præce- dẽs, sed in re exclusa & expulsa in illo in- stāti per formā introductā ab agẽte extrin- seco vel eductam è materia, vt detur in illo instanti mutatio, quæ non petit priuationis existen-

existentiam vt in re detur, sed exclusionem priuationis eius, excluditur autẽ priuatio, etiam si non præcesserit duratione per hoc solũ quod potentialitas materiæ ab extrinseco agente immutatur educendo formam, & sic formæ carentia excluditur, non per propriam emanationem, sed per extrinseci agentis actionem, atq; adeò immutationem. Et licet prioritas naturæ non dicat existentiã, seu durationem rei, sed solum quod ex vi naturæ aliquid contineat, vel non contineat, tamen hoc sufficit vt dicatur subiectum mutari, quando per actionem extrinseci agentis excluditur priuatio, non quæ inerat formaliter sed quæ debebat inesse, si per actionem illam non tolleretur educendo formam, vel vniendo.

Ad vltimam autem instantiam, quod mutatio dicit aliter se habere nũc quam prius, *respondet*. quod in mutationibus instantaneis, si illas præcedit aliquis motus per modũ dispositionis requisitæ, sicut cõmuniter accidit secundũ ordinem naturę, tũc necesse est, quod aliter se habeat nunc quam prius prioritate tẽporis, in quo dispositiones illæ & motus illi præcedũt, & similiter priuatio formæ generandæ. Cæterũ si mutatio instãtanea sumatur secundũ præcisum conceptũ suum, & remoto eo quod antecedit naturaliter, mutatio dicit aliter esse nũc quã prius prioritate naturæ, dũmodo in subiecto impediatur priuatio ne detur, per actionem agẽtis extrinseci introducẽtis formã, inde .n. regulari debet quod sit mutatio, nõ ex præexistentia priuationis. Et ita in illo reali instanti est priuatio nõ afficiẽdo subiectũ, sed in expelli ab illo per actionẽ extrinsecam, q̃a illa prioritas naturæ nõ est existẽtiæ, sed expulsionis, & consequẽter mutationis pro illo instanti, in quo est introductio formæ.

Et si dicas, nã ad quietẽ non sufficit quod eodẽ modo se habeat aliquid nunc, & prius secundũm prioritatem naturæ, aliàs posset aliquid quiescere in vno tantũ instanti, sed requiritur quod se habeat sicut prius prioritate tẽporis, ergo similiter requiretur ad mutationẽ, quæ opponitur quieti. *Resp.* quietem priuatiuam requirere quod aliquid se habeat nunc sicut prius prioritate tẽporis, non autem quietem negatiuam, & similiter requirere motum qui constat ex duabus mutationibus, scil. generatione, & corruptione, non autem mutationem instãtaneam ex suo præciso conceptu, vt quando non habeat adiunctũ motum aliquem præcedentẽ, nec corruptionem formæ oppositæ. Motus autem qui propriè opponitur quieti, est ille qui includit duas mutationes, corruptionis, & generationis, seu qui est motus successiuus, in quo inuenitur esse aliter nũc quam prius prioritate temporis, non verò requiritur ad mutationem instantaneam, sicut neque ad quietem negatiuam.

De generatione viuentium.

CIrca definitionem generationis viuentiũ duas particulas oportet explicare. Altera est quomodo sit *processio à principio viuo coniuncto*. Altera est *in similitudinẽ naturæ*. Vt prima particula explicetur *est animaduertendum* quod ad generationem rei non viuẽtis non requiritur, quod res genita vel materia ex qua generatur sint coniuncta generanti, & intra ipsum, sed sufficit quod materia sit iuxta posita, & extrinsecè applicata, vt ex illa aliquid generetur, sicut ignis generat ignẽ ex ligno iuxta se posito, & applicato nõ intra se vnito. At verò viuentia intra se formant id quod generant, & ex sua substantia præbent materiam ex qua generetur, imò quanto perfectior est natura viuentis, tanto res genita coniunctior est principio generanti, ita quod in natura intellectuali res, quæ procedit ab intellectu, non solũ quando fit, & formatur, sed etiã quamdiu existit intra intellectum manet, nec ad aliam potentiam, vel subiectum emittitur. Et ex hoc distinguit D. Thom. 4. *contra Gent. cap.* 11 & *in* 3. *distinct.* 8. *quæst.* 1. *art.* 1. diuersos gradus emanationis in viuentibus penes hoc, quod res genita sit magis, vel minus coniuncta suo principio generanti, sicut videmus in plan-

is, & animalibus, quod procedit & detur semen ex ipsis in quo est virtus forma rei genitæ, & materia ex qua fortur. Vnde ipse fœtus in principio colli-r suo generāti, vt fructus arbori, fœtus rici animalium, sed tamen inde postea ratur quādo nascitur, ideoque dicitur edere à principio vitæ coniuncto, tum materia ex qua formatur, & virtus ses formatiua à generante deciditur, tū primo illi colligatur, & intra ipsum natur, anteaquam nascatur. In vita autē tiua per ipsas potētias sentientes protur cognitio, quæ magis intima est suo cipio, quia fit per actionem immanensed tamen non est totaliter intima, tum postulat principium ab extra, scilipeciem impressam, & producit alia terminum, scilicet idolum seu spen alijs potentijs; scilicet à sensu exo in sensum communem, & à sensu comi in phantasiam, & ab illa in memoriā, *tertio de Anima* dicetur. In vita autem lectiua adhuc emanatio cognitionis agis intima suo principio, quia licet bis requirat species impressas ab exouenientes, tamē species expressa seu quod formatur per ipsas, non transit iam potentiam, sed in ipso intellectu t Est tamen altior vita intellectiua in lis, qui ab extra non accipiunt species careant sensibus, sed intus intellectui ntur, vel infunduntur à Deo, ipsa etpecies expressa intra intellectum maed tamen, quia est accidens, & nō suba, ad perfectam generationem nō per. Quare perfectissima generatio ex oparte est in Deo, in quo, & id quod edit, est substantia, & ita coniuncta suo ipio, vt sit vnum, & consubstantiale pso iuxta illud Ioannis decimo, *Ego ter vnum sumus*. Totus hic discursus . Thomæ.

cunda particula est in *similitudinem æ* in qua designatur qualis debeat esse rocedens in generatione, & qualis modus procedendi. Requiritur enim ad generationem viuentis, vt id quod procedit nō solum sit genitum, sed etiam filius, generātur enim ex viuente pili, vngues, vermes, & alia similia, quæ procedunt actiue à viuēte, & ipso ministrante materiam ex qua formentur, nec tamen procedunt, vt filij, quia non in similitudinem naturæ. Secundo requiritur, vt ipsa generatio sit essentialiter assimilatiua, non solum concomitanter, vel in primo modo per se, sed etiam in quarto modo per se, ita quod eo modo sit per se ista, *generans assimilat* atque ista, *calidū calefacit, Medicus curat*, eo quod generatio est actio propagatiua naturæ, & ita debet esse productiua ad imaginem, & similitudinem generantis quasi expressiua illius quod est esse in quarto modo assimilatiuam, & non solum in primo modo per se.

Qua ratione intelligitur quomodo in diuinis processio verbi sit generatio, & non processio Spiritus Sācti, quia processio Spiritus Sancti est quidem processio rei similis identicè, & concomitanter, imò & essentialiter in primo modo per se, quia est processio intra Deū & generali notione, quidquid est intra Deum est Deus; formaliter autem, & in quarto modo solū procedit vt impulsus diuinus, cui ex eo quod est diuinus, non tam conuenit similitudo, quam identitas essentialiter in primo modo per se cum eo à quo procedit, & sic eius processio non est assimilatiua. At verò verbum ex ipsa formali ratione qua procedit, intra intellectum procedit, vt imago, & vt simile in quarto modo per se cum principio generante, & non solum ratione identitatis, quia est intra Deum, & ideo proprijssime est generatio, & processio assimilatiua in substantia, & natura, scilicet in ipso intelligi, & intelligere diuino, sicut si homo posset producere alterum hominem ex limo terræ, & artificio manus, & similiter per seminalem propagationē, ille qui procederet per propagationem esset filius, qui autem artificiose non esset filius, licet

vterque essentialiter esset verus homo. Sic ergo requiritur ad generationem quod aliquid procedat in similitudinem tum ex parte ipsius rei generatæ, tum ex parte modi procedendi assimilatiuo modo, & hoc quantum est ex vi generationis, nam per accidens ex aliquo impedimẽto potest aliquid degenerare à perfecta similitudine, sicut monstrum & tunc erit vera generatio, sed deficiens, & proprie degeneratio.

ARTICVLVS II.

Quibus principijs Philosophia assequatur dari generationem substantialem?

TOta difficultas apud veteres Philosophos circa inuestigationem generationis substantialis consistebat in eo, quod nõ poterant intelligere materiam primam, quæ esset in potentia ad esse simpliciter, & tamen in se esset ens in re, & consequenter non poterant intelligere formam substantialem, quæ daret esse simpliciter materiæ scilicet ipsum primum esse, sic enim materia de se careret omni esse, & consequenter non esset ens; ex non ente autem non fit ens, quia ex nihilo nihil fit, vt late tractat Philosophus 1. *Physic. & in hoc lib. 1. de Generatione, & 1. Metaph. c. 2.* Et ita diximus *in quæst. 3. physicorum*, quod nisi ponatur materia ita esse ens in potentia, quod careat omni esse entitatiuo ex se, hoc ipso caremus omni principio ad ostendendum dari formam substantialem, quæ det primum esse quod est esse simpliciter & substantiale.

Quare vel ex hoc manifestum fit apud Aristot. & D. Thom. qui illum sequitur, omnino ignotum fuisse, quod materia prima haberet ex se actum entitatiuum, & existẽtiam incompletam, eo quod antiqui existimabant materiam esse non ens, & omnino nihil hoc ipso quod esset ens in potentia, vt constat ex Philosopho *in hoc 1. lib. de generatione text. 12.* vbi inquit: *Hoc maximè timuisse philosophos antiquos in assignanda generatione substantiali, ne ex nihilo præexistenti aliquid generaretur.* Quod explicans D. Th. *ibi lect. 6. circa finem* inquit: *Quod maximè timuerunt priui Philosophi, quod aliquid generaretur ex nihilo præexistente, quod enim non est ens actu, nihil est. Sic igitur videtur, quod non possit esse generatio simpliciter hoc modo: Quod substantia generetur ex non ente actu, ente autem in potentia.* Existimabãt ergo antiqui, materiam hoc ipso, quod esset ens in potentia esse nihil, & consequenter carere actu entitatiuo, seu existentia partiali, si enim haberet illam, bene staret, quod materia esset ens in potentia respectu formarũ, & tamen non esset nihil, quia vt sit nihil, omni existentia debet carere etiam partiali, Philosophi vero antiqui inferebant, quod si esset ens in potentia, & non in actu, erat nihil, ergo existimabant carere omni esse etiam partiali, si esset in potentia ens. Aristot. autem reijciens hanc sententiam antiquorum non dicit materiam habere actum entitatiuum seu existentiam, licet sit in potentia ad formas, sed dicit materiam nõ esse nihil, sed existere quatenus est sub diuersis formis; ratione cuius generatio vnius est corruptio alterius, & sic generationem fieri per se ex ente in potentia, per accidens autem ex ente in actu, quia ad generationem per accidẽs est, quod extiterit materia sub ista, vel illa forma, quæ corrumpitur, per quam habet esse in actu, vt docet 1. *physicor. text. 66. & 1. de generatione text. 17.* vt explicat ibi D. Th *lect. 7. circa finem.* Si autẽ materia, vt concurrit ad generationem per accidens est ens actu, id est per formam quæ corrumpitur, manifestè supponit Arist materiam ex se non habere actũ entitatiuum, vel existentiam partialem, alioquin fieret generatio ex ente in actu per se, quia non per formam, sed per suam entitatem esset existens, seu ens in actu.

Quare, principium ad ostendendum cõtra antiquos Philosophos, quod detur generatio substantialis & quod introducatur forma substantialis in materia, solũ ex duplici capite sumitur. *Primò*, ex esse, quod discernit substantiam ab accidente, sc. esse

per

se, quod est primum & substans alijs, a si datur generatio substantialis debet e esse per se, & introducere formā quæ ale esse. *Secundo* sumitur principium orruptione substantiali quæ generatio-pponitur. Si enim hæc datur etiam, & eratio substantialis. Primò ergo modo edendo necessario sumendum est pro cipio, quod materia sit ens in potentia vllo actu entitatiuo, quia generatio tantialis supponitur esse illa per quam iritur esse substantiale seu fit ens sim iter, & quia antiqui dicebāt, quod quid. l est ens, debet esse ens in actu, conse-nter inferebant, quod si generatio sup-it aliquod ens pro subiecto, debet sup ere ens actu, & sic nulla generatio da-quę possit facere ipsum esse substātiale, t primū, & fundamentale esse, quod est tantiale. Cū ergo iuxta principia Arist. ittamus, quod ex nihilo nihil fit, & rur-quod generatio substantialis faciat ens liciter dando ipsum esse primū, & sub-iale, oportet dicere, quod subiectū ex fit generatio substantialis, sc. materia a, neque sit nihil, neque sit ens actu de d in potentia per se, & in actu per a-sc. per formam. Si autem semel pona-nateria de se ens actu, & existens per a-entitatiuum, non potest probari con-ntiquos, quòd forma ei aduemens sit antialis, & quod generatio sit substan-dans primum, & integrum esse, nisi etur cōtra ipsos, quod etiamsi suppo-r esse partiale in materia; potest per am aduenientē illi, resultare esse sub-ale, & partes ipsas substantialiter cō-i. Ad hoc autē non datur principium a-Arist. nec potest dari, nisi petatur prin-. Nec enim nobis potest cōstare contra ntes generationem substantialē, & for-substantialē, vt negabant antiqui, di-s materiam esse totam substātiam rei; nquā potest constare, quod forma ali-& actio sint substantiales, nisi ratione s esse substantialis (id est, primi & substantis omnibus) quod præbent. Si autē præsupponunt aliquod esse partiale in materia, occluditur ista via, & eneruatur istud principium. Vndè enim probabitur, quod illud esse, quod dat forma sit primum, & substātiale si supponit aliud in materia, cui aduenit? Et si dicatur illud esse partiale: Hoc restabat probādum, & est petere principium, negabant enim antiqui dari formā substantialē, sed materiam esse totam substantiam rei. Vndè ergo probatur illa partialia esse materiæ primæ & formæ, ita facere vnum, quod constituant generationem simpliciter? Sicut si producitur aliqua pars integralis, & coniungitur alteri habenti iā esse, mutatio illa erit aggeneratio, & non prima generatio, quia supponit primum aliquod esse, ita si in materia supponitur esse, & forma producta addit ei aliud esse, etiam si sit partiale, non potest probari, quod sit generatio simpliciter: quia ex ipso primo esse, vnde probari debet substantialitas ista, non probatur, siquidem supponitur aliquod esse in materia, & sic dicerent antiqui, quod forma non dat primū esse, & simpliciter esse, sed additionem seu aggenerationem ad esse præsuppositum. In nostra autem sententia cum sit tantum vnum esse, quod per formam tanquam per principium cōuenit composito, & actuat materiam, idem est dare esse composito per formam, & dare primū esse, & simpliciter esse. Aliunde vero non probatur cōtra antiquos, istas duas partes esse substantiales, scil. materiam & formam, nisi vel supponatur dari tales partes, quod negabant ipsi, & sic esset petere principium; vel probetur esse substantiales, ex eo quod necessariæ sunt ad generationem & corruptionem, & hoc iterum est quod ipsi negabant, dari scilicet generationem, & corruptionem substantialem, sed solum alterationem, quæ latentes formas apparere faceret, vel occultaret. Quare nisi dicatur formam dare ipsum primum esse, & consequenter materiam ita esse in potentia ad formam, quod nullum

in se supponat esse, sed totum habeat per formam, non probatur generatio substantialis contra antiquos.

Ex secundo principio probatur, dari generationem substantialem, videlicet ex ipsa corruptione. Constat enim dari corruptionem substantialem ergo debet dari generatio. *Cõsequentia est bona*, quia si formæ quãdo desinunt substantialiter corrumpuntur, ergo quando incipiunt, substantialiter generantur, & non solum apparent de nouo, alias quando desinunt, solum occultarentur. *Antecedens autem probatur*, tùm quia si non esset corruptio substãtialis omnis substantia esset incorruptibilis in esse substantiali: tum quia si forma nõ corrumpitur, sed manet in materia vel nõ distinguitur à materia: ergo etiam manebunt eius propriæ passiones, nec enim est cur proprias passiones separemus manente forma, & natura, cuius sunt; cõstat autem quod quando animal, moritur nõ manent potentiæ sensitiuæ in terra, vel igne, in quem conuertitur. *Nec dici potest* quod manent ibi istæ potentiæ, sed impeditæ, & latẽtes, sic enim si in igne, verbi gratia, est potentia videndi, & audiendi, sed tamẽ impedita, ignis esset cæcus, & surdus, quia habet istas potentias cum impedimento. Tum denique constat dari corruptionem substãtialem in homine, quia ipso mortuo anima manet separata à corpore, alias nõ moreretur homo, si maneret anima vnita materiæ, & homo esset incorruptibilis substantialiter; nec enim anima latet in materia, nec educitur, sed deforis venit. Recedente ergo anima oportet, quod in materia incipiat esse noua forma, per veram generationem, si quidem forma quam habebat, substantialiter separata est ab illo.

Aliæ probationes solent afferri ab alijs authoribus quæ contra antiquos parũ habent efficaciæ, verbi gratia, quod materia prima est in potentia passiua ad omnes formas, quod dantur diuersæ formæ substantiales, quod diuersa accidentia, & operationes sequi debẽt ad diuersas formas, eo quod materia de se est indifferens ad omnia. Hæc enim petunt principiũ, quia hoc erat, quod ipsi negabant, sc. dari formas substantiales, aut accidentia sequi ad formã de nouo aduenientẽ, sed de nouo apparentem in materia, in qua secundum se latitabat, eo quod dicebant materiã esse ens actu, & nõ indigere forma substantiali dante illi primũ, & substantiale esse, sed supponente materiæ existentiã, & sic omnis forma de nouo adueniens erit accidẽtalis, quia nõ conueniet ei propria ratio substantiæ quæ importat primũ esse, quod est substãs alijs. Quare nisi affirmetur, quod materia est ens in pŏtentia taliter, quod etiam primum esse habet per formam, istæ probationes euacuantur.

Contra generationẽ substantialem sic explicatã pauca sunt, quę difficultatẽ faciant. *Argumentum enim antiquorum quo mouebãtur, non habet vim.* Dicebant enim non posse dari formam, quæ det primũ esse quale debet esse substantiale, sic enim illa forma adueniret subiecto nullũ habenti esse, si quidẽ forma subiecto dat primum esse, ergo illud subiectũ est nihil, & ita simpliciter aliquid fieret ex nihilo, quod est non generari, sed creari. *Ad hoc respond.* Ex doctrina Aristot. & D. Th. quod materia prima, nec est nihil, neque est ens in actu seu existens per se, & ratione proprię entitatis, sed est existẽs per aliud, sc. per formam, & ita de se est ens capax existentiæ, sicut & formæ, licèt non sit ipsa forma, nec ipsa existentia. Quod autem est capax existentiæ vere est ens, & non est nihil, vt cõtradictoriè opponitur enti, quia nihil, neque per se, neque per aliud est capax existentiæ, materia autem, vt subiecta formæ, vere existit non vero sine forma, imò etiam ipsum compositum substantiale, sine modo subsistentiæ, & sine accidentibus non existit, neque operatur.

Secũdo obijcies. Quia in ipsa substantia quę generatur, solũ inuenitur essentia, & existẽtia. Essentia fieri non potest, cũ remotã existentiã non maneant, nisi prædicata essentialia, quæ sunt perpetuæ veritatis, & independentia à tempore. Existentia autem nõ est

stantia, sed aliquid accidentaliter
ciens substantiæ, supposito, quod ab
inguitur, imò, & ipsa actio generati-
dens est de prædicamento actionis:
erminus eius est accidens.
bondetur, essentiam non fieri, nec pro-
x parte connexionis essentialis predi-
m obiectiuè sumptam, sic enim ob-
è est æternæ veritatis, sed subiectiuè,
e existens producitur ipsa essentia, &
ntia, vt subiecta existentiæ, ita quod
ia se habet vt res existens, existentia
vt id quo existit, tanquam terminus a-
s productionis, & essendi extra cau-
et licet existentia dicatur accidentali-
nuenire, nō tamen tanquam accidens
icamentale, sed accidentaliter prædi-
ter, tanquā modus, vel terminus sub-
æ, quę reducitur ad eius prædicamen-
Reuera tamen essentia ipsa produci-
t subiecta existentiæ, non seorsum ab
cut neque seorsum à productione, sed
lā, & natura non producitur seorsum
nposito, vel supposito, sed in illo. Es-
a autem vt subijcitur existentię aliquid
orale est, & non æternum, neque æter-
ritatis, quia per temporalem actionē
existentia, & subiectio essentię ad exi-
iam. Generatio autem est accidens de
icamento actionis formaliter, sed ter-
tiuè respicit substantiam, eo quod exit
entia generatiua in virtute substantię,
eo est accidens, & tamen ad substan-
producendam tendit.
enique arguitur, quia si vna generatio
edit alteri, sequitur, quod plures res
e diuersæ participant eandem mate-
, atque adeo non erunt substantialiter,
omni parte diuersæ. Similiter etiam
eria pertinebit ad diuersas species, mo-
d vnam, modo ad aliam prout fuerint
rsæ formæ, quibus vnitur, & sic nō ma-
t simpliciter eadem, siquidem actuali-
n, & speciem sumit à forma.
espondetur, non esse inconueniens, quòd
pecie diuersæ habeant materiam com-
munē, sicut habent genus, non tamen simul
informando, sed successiuè, quia materia
sic est capax omnium formarū, & in poten-
tia ad illas. Et ita non communicant in eadē
materia numero, sed eadem materiæ secun-
dùm potentialitatem seruit ad diuersas for-
mas in diuersis compositis, successiuè vna
forma excludente aliam, & diuersum com-
positum constituente, quod nō est inconue-
niens. Nec inconuenit, quòd materia parti-
cipet per informationem diuersas species
formarum, & constituat diuersa composita
successiuè, quia est in potentia ad illas, de
se autem non habet nisi entitatem potentia-
lem, quam vtique à forma non accipit, sed
recipiendo in se formas, actuatur ab illis, &
reducitur in actu ad illam speciem à qua in-
formatur, cum enim materia sit pars speciei
& cōpositi, quod constituit, ad multas spe-
cies potest reduci in actu, eò quòd ad omnes
est in potentia.

ARTICVLVS III.

In qua actione, & mutatione consistit generatio substantialis?

VT cognoscamus, & discernamus substā-
tialem generationē inter multas actio-
nes quæ ad illā concurrunt, oportet duo in-
uestigare. *Primum*, an sit generatio substan-
tialis actio & mutatio distincta à tota actio-
ne dispositiua, quę per alterationem opera-
tur in materia, an verò posita alteratione
vsque ad vltimam dispositionem, sine noua
actione resultet generatio. *Secundum est*, in
ipsamet generatiua actione, quā debeamus
assignare formalitaté, in qua consistat ipsa
ratio generationis substantialis; inuenitur
n. in actione generatiua ratio eductionis vel
productionis formæ, similiter ratio vnionis
formę ad materiam, ratio etiā conuersionis,
& alia similia, inter quæ oportet discerne-
re, quid formaliter pertineat ad rationē ge-
nerationis. Quod verò attinet ad actiones
subsequentes generationem, nō oportet in-
uestigare, quomodo discernatur ab illis ge-
neratio, quia consummata, & transacta ge-

neratione, actiones quæ restant, manifestũ est quomodo ab illa distinguantur, & ad generationẽ constituendam nõ pertineant, sed illam supponant, vt nutritio, augmentatio, & aliç similes. A quo vero principio immediate procedat generatio substantialis in illo instanti, in quo perficitur, & in quo forma introducitur dicemus *art. 7.*

Circa primum sentiunt aliqui, generationem non esse actionem distinctam ab alteratione, sed posita alteratione, quasi resultare & consequi ad ipsam, & hæc vocatur generatio, & se habet, vt terminus alterationis, non quidem ab alteratione productus, illamq; specificans, hic enim est qualitas, sed consequutus & resultans sine noua efficientia propter connexionem naturalẽ cũ illis dispositionibus sicut resultant passiones positâ essentiâ, sine noua efficientia. *Fundamentum* sumitur, *primò* ex quibusdam authoritatibus D. Th. in quibus frequenter repetit; generationẽ esse terminũ alterationis. Et specialiter *in tract. de natura materiæ*, id est, *opusc. 42.* inquit. *Quòd alteratio per quã spoliatur materia à forma priori, in se requirit subiectum actu existens, quia ipsa est motus, in suo vero termino non requirit subiectum actu existens, terminus autem eius generatio est.* Et loquens de generatione hominis *1. p. q. 118. art. 2. ad 4.* inquit: *Quòd homo generat sibi similem in quantũ per virtutem seminis eius disponitur materia ad susceptionem talis formæ.* Vbi generationem etiam reduplicatiuè, vt est generatio rei similis constituit D. Thom. in actione seminis dispositiua.

Deinde sumitur fundamentum ex ratione, quia nõ possunt accidentia se solis producere substantiam actione substantiali distincta ab accidentali (accidens .n. per se producunt) neq; similiter substantia per se immediatè potest talem distinctam actionem producere, cùm non sit immediatè operatiua. Neq; similiter accidens, vt motũ à substantia potest illam distinctam actionẽ producere, quia est eadẽ difficultas de illa motione quomodo procedat à substantia, & non medio alio accidenti. Si autẽ accidens nõ recipit nouam, & excellentiorẽ motionem, vt producat substantiam, ergo eademmet actio, qua producit accidens, nõ excellentior facta neq; eleuatior producit substantiam, & hoc est quod intenditur, quod eadem actio, quæ attingit calorem transeat ad substantiam ignis mediante positione caloris resultantem ex connexione ad illũ.

Nihilominus oppositum dicendum est, *generationem esse actionem distinctam ab alteratione, nec substantiam resultare ex alteratione, vel ex qualitate per illam producta sicut propriæ passiones resultant ex essentia, sed per veram efficientiam produci distinctam ab efficientia qua ipsa qualitas per alterationem producitur*, nec D. Thom. vnquam dixit substantiam ipsam resultare ex alteratione, vel ex qualitate per illam producta, sed quod generatio (id est actio ipsa) est terminus alterationis, si autem substantia resultaret ex ipsa, non diceretur generatio esse terminus alterationis, sed res ipsa genita, si ergo generatio ipsa est terminus alterationis, ergo est distincta actio ab ea.

Quòd autẽ D. Thom. ponat ipsam generationem tanquam distinctam actionem ab alteratione constat in primis, quia *in 3. cont. gent. c. 69.* inquit: *Quod si formæ accidentales, quæ sunt in rebus corporalibus habent proprias actiones, multo magis forma substãtialis habet aliquam propriam actionem, non est autem huiusmodi actio disponere materiam, quia hoc fit per alterationẽ ad quam sufficiunt formæ accidentales, ergo forma generantis est principium actionis, vt forma substantialis introducatur in generatum.* Ita D. Thom. vbi condistinguit actionem introducentem formam substantialẽ ab actione disponente materiam, quæ est alteratio, ad quam dicit sufficere formã accidentalẽ, ad illam vero requirit formam substantialem generantis licet non vt principium proximum. Item generatio & corruptio, ita dicuntur terminus alterationis, quod etiam habent vlterius suos terminos, & pro ea parte qua vlterius habent terminos,

on sunt ipsa substantia genita vel cor-, sed actio seu tendentia ad ipsam. *Antecedens probatur* ex D.Th.2.2.q.164.art.1.ad 7. inquit: *Quod mors potest sumi vno modo ipsa priuatione vitæ, alio modo secundùm quod nominat ipsam corruptionem, quæ terminatur ad priuationē prædictam. De corruptione autem, sicut & de generatione dupliciter loqui possumus; vno modo secundùm quod est terminus alterationis; alio modo corruptio potest accipi cū alteratione præcedenti, prout dicitur aliquis mori, dum mouetur in mortē.* Ecce quomodo D. Th. & fatetur corruptionē esse terminum alterationis, sicut & generationem ipsam, & tamen corruptionē dicit ad priuationem terminari, atque adeo similiter generatio terminabitur ad oppositum priuationis, quod est forma, ergo sentit generationem & corruptionem non solū esse, quid distinctum ab alteratione, tanquā terminum productum, seu resultantē, sed tanquā actionē vtpotè quæ respiciat terminū.

Fundamentum autem assertionis positæ est, quia alteratio quæ toto tempore antecedēte instans generationis procedit, existit in subiecto desinente, & corrupto: ergo nō potest ex tali alteratione resultare ipsa substantia genita, nisi intercedat noua, & distincta actio producens ipsam substantiam. *Antecedens constabit inf. art. 6. & 7.* cōceditúrq; ab autoribus oppositæ sententiæ, eò quod alteratio non subiectatur in nuda materia, cum sit motus, sed in cōposito, ante instans, autem generationis non datur compositum generatum, sed corrumpendū in instanti generationis: ergo in illo subiectatur alteratio. *Conseq. autem probatur*, quia non potest resultare generatio ex alteratione in eo subiecto, in quo existit alteratio, siquidē illud corrumpitur per generationem, & sic in eo non resultat generatio, cum sint incompatibilia, res quæ generatur, & subiectū in quo est alteratio illa antecedens ad instans generationis. Si autem resultat generatio in alio subiecto, in quo alteratio non existit, quia corrumpitur ad corruptionē subiecti: ergo non potest resultare ex ipsa talis generatio, alioquin resultaret ex ipsa, id quod destruit ipsam, hoc autem est impossibile cum resultantia fundetur in connexione necessaria, & per se vnius cum alio, non autem potest habere connexionem necessariam per modum resultantiæ, cum eo, cum quo est incompatibile.

Vnde non potest dici, quòd ad istam resultantiam non requiritur quòd alteratio existat in eodē instanti in quo generatio resultat, sed sufficit immediatè antea extitisse, & virtualiter manere in instanti generationis. In hoc enim fundamus totam vim rationis factæ, quia repugnat fieri aliquid per resultantiam, & non per nouam actionem hoc ipso, quod non existit, sed habet incompossibilitatem aliquid cū illo, quia resultantia, vt distinguitur ab actione fundatur in connexione necessario, & per se vnius cū alio, ita vt existente illa, existat alia resultans, quia eadem actione fiunt, & cessant prima, cessat secunda, sicut ipsa passio resultat ex essētia, & existit cum illa, sed alteratio vt est actio & motus, in ipso subiecto, quod corrumpitur desinit, & non existit in instanti generationis: ergo ex illa non resultat res genita, nec per resultantiam habet esse ex illa, cum potius sit incompatibilis cum illa in eodem instanti. *Quòd si dicas*, intercedere hanc connexionem, quia dispositio illa necessitat ad generationem. *Respond.* intercedere connexionem, & necessitatem vnius actionis cū altera actione, id est actionis alteratiuæ, cū generatiua, & sic necessitatur agens ad illā secundam actionem ex suppositione primæ, sicut posito assensu præmissarū necessitatur intellectus ad assensum conclusionis, & tamen assensus cōclusionis est distinctus actus ab assensu præmissarū, hæc tamen connexio actionum supponit generationē esse actionem distinctam alioquin non sequeretur ex vi connexionis vt distincta à prima, non autem quod eadē actione qua fit vnus terminus sine noua actione, resultet alius in vi solius connexionis, sicut passiones propriæ.

Ad primum fundamentum oppositum desumptum ex authoritatibus D. Th. *respondetur*, quod quando dicit generationem esse terminum alterationis, sensus est, quòd est finis illius tanquam actio principalior, ad quam ordinatur alteratio, non tanquam ad rem productã per resultantiam, sed tanquã ad actionem distinctam, quæ præsupposita alteratione vt disponente, oritur necessario à generante, sicut si diceretur quod assensus conclusionis est terminus assensus præmissarum. Quod ex ipsa doctrina D. Thom. manifestum sit, dicit .n. *quodlib. 11. art. 4. Quod per alterationem materia disponitur ad formã & per motum localẽ corpus luminosum accedit ad situm, in quo illuminat, & secundùm hoc dicitur quod generatio & corruptio sunt terminus alterationis, & illuminatio motus localis.* Et similia dicit 1. *p. q. 53. art. 3.* vbi parificat motum localem respectu illuminationis cũ motu generationis respectu alterationis sed cõstat quod illuminatio est actio distincta à motu locali, ergo etiam generatio substantialis est actio distincta ab alteratione, & sic explicatur quod dicit D. Thom. *quodlib. 7. art. 9.* quod alteratio habet duos terminos, scil. qualitatem, & formam substantialẽ, intelligitur enim habere duos terminos non per modum resultantiæ vnius termini ad alium, sed per modum ordinationis huius actionis ad aliam. Et sic etiam exponitur quod dicit *in opusc. 42.* quod terminus alterationis generatio est, intelligitur enim quod est terminus per modum finis tanquã actio distincta & principalior, non quod ipsa substantia genita per resultantiam oriatur ex alteratione sine noua actione.

Ad id verò quod adducitur ex D. Thom. de generat. hominis, *respondetur*, quòd homo dicitur generare sibi simile in quantum per eius virtutem disponitur materia, non producendo, vel educendo formam ex materia, sicut aliæ generationes; sed quia disponendo materiam vnit illi formam, & sic illam attingit vt vnitam, quæ expositio sumitur ex ipso D. Thom. *q. 3. de poten. a. 9. ad 6.* vbi inquit: *Quod in alijs generationibus generans est causa ipsius formæ, in anima autem rationali est causa vnionis talis formæ ad materiam per hoc quod disponit materiã ad eam, nec oportet quòd sit causa ipsius formæ.* An verò sicut cũ producitur forma in alijs generationibus, & datur distincta actio producẽs formam ab alteratione disponente, ita quando attingitur forma hominis vnitiuè attingatur distincta actione D. Thom. non dicit. Et in hoc sunt diuersę opiniones, nã Ferrariensis *cont. Gent. c. 89.* solũ videtur admittere, quòd homo virtute seminis nõ producit nisi dispositiones, quibus corpus disponitur, vt sit particeps animæ rationalis, ad quas dispositiones necessario sequitur vnio animæ in corpore, ratione cuius virtus seminis est causa prædictæ vnionis. Et hoc ideo, quia actio hominis non potest terminari intrinsecè ad animam rationalem, quę spiritualis est, solùm ergo terminatur ad id, q̃ ex parte materiæ se tenet id est, ad dispositiones.

At verò Caiet. 1. *p. q. 118. ar. 2.* amplius cõcedit quam dispositiuam attingentiam, sc. actionem quę per se terminetur ad vnionem animæ ad corpus, non quidem tenentem se ex parte animæ, sic enim infunditur à Deo dum creatur in corpore, sed ex parte materiæ quatenus facit non solum dispositiones, sed etiam quod materia subsit formæ, non quidem attingendo ipsum esse formæ, sed eius inesse, seu communicari ad materiam, quatenus corporeo & materiali modo materia subest, & vnitur formæ terminaturq; ad animam quatenus eminenter est forma corporea, licet in se sit spiritualis, sic enim saluatur proprius, & formalius quod homo generat hominem, & quòd forma humana est formalis terminus generationis, vt informans, & communicata materiæ.

Ad fundamentum ex ratione petitũ respondetur generationem, vt est actio distincta ab alteratione procedere à substantia medijs accidentibus, vt habent rationẽ instrumenti substantiæ, vt diximus *in q. 12. Phys.* & sumitur ex D. Th. *3. cont. Gent. c. 69. & 1. p. q. 115. art.*

art. 1. ad 5. vbi inquit: *Quòd corpus agit & ad formam accidentalem, & ad formam substantialẽ, qualitas enim actiua vt calor, etsi sit accidens, agit tamẽ in virtute formæ substantialis, sicut eius instrumentũ, & ideo potest agere ad formam substantialem sicut & calor naturalis in quantum est instrumentum animæ, agit ad generationẽ carnis, ad accidens vero agit propria virtute. Nec est contra rationem accidentis, vt excedat suum subiectum in agendo, sed quod excedat in essendo.* Ita D. Thom. qui etiam videri potest de hoc 1. *p. q.* 45. *art.* 8. *ad* 2. Fatetur ergo D. Thom. accidens habere sufficientem motionẽ vt attingat, substantiam hoc ipso, quod est virtus substantiæ quæ in ipsa radicatur, & tanquam aliquid illius, & vt instrumentum eius producit, aliàs solùm produceret virtute propria, si præcisè secũdùm quod qualitas est operaretur, & non vt aliquid substantiæ. Quid autem addat ista motio supra ipsam virtutem, vt sit instrumentum substantiæ diximus *quæst.* 12. *citata art.* 3. & videri potest D. Thom. 1. *p. q.* 118. *ar.* 1. *ad* 2. vbi inquit: *Quod virtus illa actiua quæ est in semine ex anima generantis deriuata, est quasi quadã motio ipsius animæ generantis, nec est anima, aut pars animæ nisi in virtute sicut in serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quadã ad talem formam, & ideo non oportet quòd ista vis actiua habeat aliquod organũ in actu, sed funditur in ipso spiritu incluso in semine.* Et idem docet *in quæst. de anima, art.* 11. *ad* 2. Fatetur ergo D. Thom. hanc virtutem nõ habere aliam vim præter motionem generantis, quæ non est aliud quàm egressio talis virtutis ab ipso, postquam enim egressa est virtus à generante, non recipit aliam motionem ab ipso.

Quod si dicas, nam in instrumentis eadem actio quæ attingit terminum proprium, eadem vt eleuata attingit terminum principalis agentis, ergo similiter virtus instrumentalis generantis per eandem actionem quę est alteratio attingit terminũ proprium alterationis qui est qualitas, & eadem vt eleuata attinget ipsam formã substantialem vt generatio. *Resp.* hoc iam non pertinere ad sententiam quã impugnamus, quæ dicit resultare ipsam rem genitam posita alteratione, obiectio autem procedit de vera efficientia attingente per alterationẽ instrumentaliter rem genitam. *Veritas tamen est*, quòd alteratio non est ipsa actio instrumentalis, quæ eleuatione superioris agentis attingit effectum principalem, sed est actio antecedens habens suum terminũ qui est dispositio, subiectaturq; in re corrupta, & ordinatur ad actionem generatiuam, tanquã ad principalem, quæ cõsequitur, & inhęret in ipsa re generata. Vnde virtus generantis mouet ordine quodã duplici actione ordinata; prima per alterationem ad dispositionem, quę est proprius terminus eius. Secunda per generationem substantialem in quo agit ex motione quadã substantiæ generantis. Et in hoc illa virtus habet rationem instrumenti, licet .n. prius operetur vt causa principalis effectum proprium, qui est ipsa dispositio, tamen postmodum instrumentaliter, vt virtus substantiæ generantis ipsam substantiam genitam attingit. Nec oportet quòd in instrumentis semper sit eadẽ actio illa quæ præuiè operatur dispositionem, & quæ introducit formam principalem, sed potest esse diuersa actio, præsertim quando necesse est corrumpi dispositionem præuiam per productionem formæ principalis.

Secunda difficultas.

Circa secundam difficultatem notandũ est, quòd generatio habet plures formalitates seu respectus, habet enim rationẽ mutationis, cõuersionis, eductionis, siue vnitionis, productionis, & tandem corruptionis, quę ex illa sequitur. Habet rationem mutationis respectu subiecti eius, quod est materia prout pręcise reducit potentialitatẽ eius in actum. Rationem conuersionis habet etiam respectu materiæ cum respectu ad formas, quarũ vnam deserit, & aliam accipit, & sic vnam vertit in aliam. Habet rationem eductionis respectu formæ prout dependẽter à materia, & per eius transmutationem fit,

fit, & existit. Habet rationẽ vnitionis quatenus tam materiam, quam formam applicat, & immutat ad communicationẽ eiusdem vnitatis in composito. Habet rationem productionis respectu totius cõpositi, quod de nouo ponit in esse, vel etiam respectu formæ quam educit. Habet denique rationem corruptionis respectu compositi præcedentis quod destruit, nec oportet quod destruat formam, vt patet in corruptione hominis, sed sufficit quòd eam amoueat à materia, corrumpatque compositum.

Omnes istæ formalitates pertinent ad vnam & eandem actionem, quod patet, quia ab vnica virtute, & in ordine ad vnum terminum singularem tendit illa actio. Quæcunque autem actio, quæ est in indiuiduo, respicit terminum à quo, & ad quẽ, & subiectum, ergo fundat istas omnes formalitates seu respectus, qui in materia, & in forma & in termino à quo & ad quẽ, & in comparatione eorum ad inuicem inueniuntur.

In qua autẽ ex his formalitatibus essentialius, & proprius consistat generatio *art. seq.* dicemus agẽdo de termino formali generationis, inde. n. dependet hæc resolutio, tractando quis sit formalis terminus generationis: constat enim, quòd cũ generatio sit actio, & mutatio, formalius debet sumi per ordinem ad terminum ad quem, quam secundùm formalitatem, & respectum ad terminum à quo.

Solũ oportet aduertere in præsenti, quomodo generatio dicatur conuersio. Quod constabit explicãdo, quid requiratur ad cõuersionem. Requiruntur enim ad illam quinq;. *Primò*, quod terminus cõuersus, qui est terminus à quo, desinat esse, quia si manet non vertitur in alium. *Secundò*, quod incipiat de nouo terminus ad quem, seu cõuertens, vel absolutè in suo esse, vel saltẽ secundùm aliquem nouũ modum essendi sicut alio modo est Christus in Eucharistia, quã in cęlo. *Tertiò*, quod inter terminũ conuersum conuertentem sit aliqua cõnexio, aut dependentia quatenus vnus succedit alteri, & sic saltem in ipsa successione connectuntur. *Quartò*, quod sit inter terminos positiuos, quorum vnus corrumpatur, & alius generetur, & quod non corrumpatur absolutè quasi per annihilationem, sed desinendo in aliud in quod conuertitur. *Quintò*, quod maneat aliquid commune vtriq; termino conuerso, & conuertenti, siue per modũ subiecti vt in generatione, siue per modum accidentis extrinseci, vt in transubstantiatione; licet videatur probabile quod absolutè potest fieri à Deo conuersio sine hac conditione, vt si conuerteret totã substantiam panis, & eius accidentia in substantiã & accidentia Christi, aut Angeli; sed tamen tunc non haberet ita propriè rationẽ conuersionis. Vnde constat esse diuersam formalitatẽ conuersionis & motus, licet vterq; versetur inter terminos positiuos ad constituendam latitudinẽ & distantiam vincendam per motum, conuersio autem non respicit terminos positiuos, vt constituunt latitudinẽ, & distantiam pertranseundam per motum, cum possit saluari conuersio sine motu, vt in transubstantiatione, sed vt non fiat aliquid ex nihilo, sed supponatur aliquid transferendum, & transponendum in aliud.

Couersio alia est substantialis, alia accidentalis. *Accidentalis est*, quãdo fit transitus de vno accidenti in aliud, vt quando album fit nigrum & hæc semper est coniuncta cum motu: *substantialis est*, cum fit transitus ab vna forma substantiali ad aliã, & hæc semper habet coniunctam duplicem mutationem, alteram generatiuam, alteram corruptiuã. Item alia cõuersio est formalis, alia totalis; *formalis est*, quãdo manente aliquo subiecto de vna forma fit transitus ad aliam. *Totalis est* quando tota entitas siue substantia, nullo subiecto cõmuni manente transit in aliam, sicut trãsubstantiatio in Eucharistia, & hæc non potest fieri naturaliter, quia nulla actio naturalis operatur nisi præsupposito subiecto, seu materia non destruendo illam. De quo vide D. Tho. *3. p. q. 75. art. 8.* vbi designat modos loquendi in istis conuersionibus.

Ex-

Ex his autem colligitur, generationem esse conuersionem, quia licet generatio pro termino formali a quo, habeat priuationẽ, tamen quia hæc priuatio antecedens, naturali modo est coniuncta alicui formæ positiuæ ratione cuius generatio vnius semper est corruptio alterius, & forma ista quę corrumpitur non annihilatur, sed desinit in aliã. ideo verè & propriè intercedit cõuersio in generatione substantiali. Et formalitas conuersionis differt à formalitate generationis, quia generatio habet pro termino à quo priuationem, conuersio formam vt mutandam in aliam succedentem. Et sic est vnica actio, sed duplex mutatio, vt dictum est, eò quòd duplex forma mutatur, vna de non esse ad esse, quæ fit de nouo, altera de esse ad nõ esse, quę corrumpitur, actio tamẽ est vna, quia ab vnico agente dimanat vna causalitas, quę respicit duplicem terminũ vnum à quo, alterum ad quẽ, inter quos cõstituitur distantia vnica percurrenda per motũ, & actionẽ. In generatione autem & corruptione hominis non fit conuersio in substantiã formæ rationalis, aut ex ipsa quia nõ desinit, sed in ipsam vt informantem, vel desinentẽ informare.

ARTICVLVS IV.

Quis sit terminus formalis, & quis adæquatus generationis substantialis?

DIstinguimus in generatione terminũ adæquatum, seu totalem, & terminum formalem, seu specificatiuum. *Primus* solet vocari terminus, vt *quod* seu *qui* producitur. *Secundus* terminus vt *quo*. In termino adæquato, seu *quod* consideramus omnes partes, ipsamq; naturã integram, constituentem, & subsistentiã qua talis natura subsistit, & existentiam, qua existit. Dicitur. n. natura subsistere in supposito subsistẽte, sicut partes in ipso toto, non quia natura, vel partes reddantur supposita, seu personæ in seipsis, sed quia redduntur terminatæ, & affectæ ipsã subsistẽtia, & personalitate in qua sunt, sicut partes lineę terminantur puncto, nõ quia in se fiant puncta siue per se siue per accidens, sed quia vnico puncto afficiuntur, & terminantur, sicut corpus afficitur albedine, non fit albedo, sic partes redduntur illo puncto terminatæ, & partes naturæ & natura ipsa per subsistentiam & suppositũ non redditur in se aliud suppositum, seu persona sed vnica eademq; subsistentia redduntur supposita, & terminata, seu subsistens. Vnde nõ valet illud sophisma, Natura subsistit per aliud, id est, per personã, suppositum verò subsistit per se, ergo natura & suppositũ sunt aliud, & aliud subsistens. *Resp. enim ad antecedens*, quod natura subsistit per aliud quod est ratio subsistendi & sibi cõmunicatur vt subsistat, *concedo*, per aliud quod in se sit res subsistens vt quod, *nego*. *Ad consequens* ergo est aliud, & aliud subsistens vt quod *nego cõseq.* vnum vt quo & alterum vt quod *transeat*; sed hoc est esse distinctum in ratione entitatis, nõ diuersi subsistentis, sicut album & albedo non faciunt duo alba vt quod, sed vnũ vt quo & aliud vt quod, albedo enim dicitur alba vt quo, id est, ratio & forma albi, licet sint duæ entitates corpus & albedo. *Formalis terminus* est id, quo constituitur aliquid tanquã actualitate & specificatione. Illud autem quo constituitur in sua specie substantia generata, vel est forma partialis, vel forma totalis. Forma totalis est integra natura, seu constans ex forma & materia vnitis vt condistinguitur contra suppositum, vel personam, & significatur per modũ formę quia significatur vt principium, quo aliquid est tale, sicut humanitas est id quo homo est homo. Forma partialis est illud principium, quod distinguitur contra materiam, & illi vnitum componit naturam, resultatque suppositum, seu terminus naturę nisi per assumptionem diuinam impediatur. *Inquirimus ergo in præsenti*, in primis de termino totali, an sit ipsum compositum vt natura, an etiam suppositum quod est terminus eius. Secundò de termino formali, an sit ipsa forma vel vnio eius in materia.

In hac re variæ sunt sententiæ Autorum, de quibus videri possunt Conimb. 1. *de Gener.* *c.4.q.15.* & Cursus Carmel. *disp.2.q.3.* Circa

terminũ enim totalem *aliqui dixerunt* actionem aliquam terminari ad compositum, distinctam ab ea terminatur ad formam, quia sunt res distinctæ. *Alij verò dicunt*, generationem intrinsecè terminari ad formam, extrinsecè verò & secundariò ad totum compositum & quasi per resultantiam, non vt terminum essentialem. *Denique alij ponunt* pro termino adæquato ipsum compositum quod est natura, excludunt autem ipsum suppositum, vel subsistentiam.

Circa terminũ verò formalem etiam diuisi sunt Autores, nam *quidam dicunt*, solam formam esse terminum formalem, etiam si ipsa non producatur, sed sola vnio. *Alij vero dicunt* solam vnionem esse per se terminum formalem generationis, non verò formã, eò quod in omni generatione producitur de nouo vnio, nõ verò semper producitur forma, vt quando generatur homo, oportet autẽ assignare pro termino formali, & specificatiuo actionis aliquid de nouo factum, eò quòd actio si nihil facit de nouo, non est actio. *Alij deniq; dicunt*, formam esse terminũ formalem, quando per generationem educitur, vel producitur, quando vero nõ producitur, sed vnitur, vnionem esse terminum formalem; de quo Conimbr. *vbi sup. Deniq; quidam dicunt*, generationẽ conuenire cum creatione, in eo quod est producere totum, differre autẽ in eo præcisè, quod sit eductiua vnionis.

Dico 1 *Totalis & adæquatus terminus generationis substantialis est ipsum compositum, seu totum non solum prout dicit naturã, sed etiam prout dicit suppositũ, ita tamen quod subsistentia non se habeat in hoc toto, vt constituens, sed vt terminans naturã constitutam, verè tamen intrinsecè attingitur à generatione, & nõ extrinsecè.* Hæc concl. est expressa S. Th qui perpetuo docet ipsum fieri sicut & ipsũ esse solũ conuenire rei subsistenti, seu hypostasi vt patet 3. *p. q.* 35. *art.* 1. vbi inquit: *Natiuitas potest attribui alicui dupliciter vno modo sicut subiecto, alio modo sicut termino: sicut subiecto attribuitur ei quod nascitur, hoc autem propriè est hypostasis nõ natura, cũ enim nasci sit quoddam generari, sicut generatur aliquid ad hoc quod sit, ita nascitur aliquid ad hoc vt sit, esse autẽ propriè est rei subsistentis, nam forma quæ non subsistit, dicitur esse solum, quia eâ aliquid est, persona autem, & hypostasis significatur per modum subsistentis.* Idem docet de creatione, & de quocunq; alio fieri, quod fit ad rẽ subsistentem 1. *p. q.* 4. *art.* 4. Item videri potest Philos. 7 *metaph. text.* 27. vbi inquit: *Quod neq; species sit, nec quocunq; nominari oportet formã, quæ in sensibili est, nec est eius generatio, nec quod quid erat esse.* Vbi S. Thom. *lect.* 7. inquit: *Quia generatio est eius quod fit, palã est quod generatio non est formæ sed compositi, nec iterum: quod quid erat esse rei generatæ generatur nisi per accidens sed forma, & quod quid erat esse est, quod fit in acto, id est, in materia non per se.* ita D. Thom. Ex quibus verbis colligitur, quod si id quod generatur tanquam terminus totalis, & tanquam *quod* non est forma sola, neq; quidditas, seu quod quid, hoc enim est ipsa forma totalis, seu natura, quia sola forma partialis non est quidditas & natura, sed principium eius, restat vt terminus totalis sit ipsum suppositum. Vnde etiam patet, non legisse, aut non aduertisse verba Arist. eos qui dicunt eum non agnouisse suppositum, seu personam in substantijs, si enim dicit: *Quod id quod fit & generatur non est forma neq; quidditas sed cõpositum*, & nomine formę intelligitur forma partialis, nomine autẽ quidditatis, seu naturæ intelligitur forma totalis, restat vt nomine compositi intelligatur ipsum suppositum, hoc enim solũ est quod condistinguitur à natura, seu forma totali. Et hunc locum Philos. sępè obseruat D. Th. ad probandum formas nõ fieri, sed ipsum compositum, seu subsistens, vt in 1. *p. q.* 65. *art.* 4. & alijs locis.

Fundamentum autẽ conclusionis sumitur ex ipsa doctrina D. Th. quia generatio per se primo tendit ad constituendã rem inesse integrè & perfectè, sed natura rei non habet totũ esse nisi habeat illud subsistens, & per se, quia hoc est proprium substantię vt habeat esse terminatũ & subsistens; imò repugnat,

quod

quod habet esse, nisi vel in se subsistẽs, vel alteri subsistenti vnitum, sicut humana natura est in Christo, ergo generatio quamdiu nõ dat tale esse sic subsistens in se, vel in alio manca est, & non integra, nec censetur dare totum suum effectũ, ergo tunc est adæquatus terminus in quo sistit generatio, vbi ipsum esse generatũ terminatur & sistit: sistit autem in subsistente, ergo subsistens in tali natura est terminus totalis, & vt *quod* generationis. *Et confirmatur*, quia ad generans pertinet non solum dare formam, sed consequentia ad formã, sicut sunt propriæ passiones, sed intimior est subsistentia, quam passiones, quia istæ sunt accidentia pertinentque ad ornatum vel operationem substantiæ, subsistentia vero est terminus intrinsecus, & substantialis eius; vnde vnio ad subsistentiam Christi fuit substantialis in natura humana, ergo magis pertinet ad generans illam dare, quã proprias passiones. Omitto, quod apud D. Th. existentia est propria hypostasis seu suppositi vt *quod* naturæ autem vt *quo*, vt docet 3. *p. q.* 17. *art.* 2. & nos ostendimus, *quæst.* 7. *physicorum*, ergo si generatio tendit ad dandum esse, terminus eius totalis, & vt *quod* erit id, cui conuenit esse vt *quod*, scilicet ipsum suppositum subsistens.

Et ex hoc deducitur vltima pars conclusionis, sc. ipsam subsistentiam, seu suppositum pertinere ad intrinsecum terminum generationis, & non solum extrinsecum, & remanentem, vt videntur sentire Conimbric. *supra cit. art.* 4. *conclus.* 2. & alij; Quia ille est terminus intrinsecus, qui directè, & per se attingitur ab actione non secundariò ... mediate, ac præsupponendo alium primum; sed subsistens non potest esse terminus mediatus ac secundarius, supponens ... primarium productum, quia com... & integrum esse primo & per se ... in ipso subsistente, non ante sub... ... ores vt subsistens, & ipsa ... ... ingreditur terminũ intrin... generationis tanquam pertinens ad integrandam, & complendam rem generatam, non vt prædicatum constitutiuum, sed vt terminus intrinsecus rei generatę respectu esse illius.

Dico secundò, *terminus formalis generationis non est vnio, sed forma constitutiua rei generatæ. Vnio autem prout dicit applicationem, & coniunctionem extremorum non est terminus sed applicatio, id vero quod resultat ex tali vnione, si sumatur per modum suppositi, est terminus totalis, si per modum naturæ, est terminus formalis tanquam forma totalis.* Hæc conclusio quæ inter Thomistas communis est, constat ex ipso D. Thom. 3. *part. q.* 35. *sup. cit.* vbi postquam dixit, quod natiuitas, & generatio attribuitur tanquã subiecto ipsi personæ, & non naturæ, addit: *Quod tanquam termino attribuitur natiuitas naturæ, terminus enim generationis, & cuiuslibet natiuitatis est forma, natura autem per modum formæ significatur.* Vbi loquitur D. Thom. de termino formali, non de totali, quod est subiectum, de quo iam dixerat, quod est persona. Et similiter videri poterit *in* 3. *distin.* 8. *q.* 1. *art.* 2. & optimè in 1. *dist.* 5. *q.* 3. *art* 1. vbi inquit: *Terminus generationis in creaturis potest accipi dupliciter, sicut etiam & principium, dicitur enim principium generationis ipsam generans, & huic principio respondet sicut terminus ipsum genitum. Dicitur etiam principium generationis à quo incipit generatio, & hoc modo principium vel initium generationis est priuatio formæ inducendæ, & huic principio terminus oppositus est forma per generationem inducta*, ita D. Thom.

Et fundamentum colligitur, quia in termino adæquato & totali alicuius actionis illud est terminus formalis, quod in ipso termino se habet vt forma, quæ per se specificat actionem, & assimilat genitum ipsi generanti. hæc enim sunt munera termini formalis, sc. formalizare ipsum terminum totalem, quod vtique fit specificando, seu cõstituendo, & assimilando ipsum genitũ rei generanti. Constat autem, quod forma ter-

mini generati non est ipsa vnio, sed aliquid vnitū, vnio enim se habet, vt cōmunicatio, & applicatio, qua cōmunicantur extrema, ergo forma constituens debet esse extremū communicatum, & vnitum, hoc enim est vltimum, quod intendit generans, intendit enim assimilare sibi genitum in forma, & posita assimilatione cessat; non cessat autē in vnione, quia vnio est applicatio vt forma reddatur vnita, ergo magis se habet, vt terminus formalis forma vnita, quā vnio coniungens. *Et confirmatur*, quia si ista vnio qua vnitur ista forma, adhiberetur alteri eodē modo illā vniret materiæ, ergo propriū distinctiuum & constitutiuum formale huius generationis non est vnio propter vnionē, sed propter formā vnitam. Vnde etiā quando forma non producitur per generationē, sed introducitur, & vnitur, & sic sola vnio producitur, adhuc nō producitur, vt cōstituens formaliter sed vt cōmunicans, & applicans formaliter id q cōstituit vt forma.

Ex quo colligitur, quod cū assignatur formalis terminus, & ratione alicuius formalitatis designetur, si sumatur ly *formalis* pro formalitate cōmunicante, & vniēte, sic vnio est terminus formalis, si sumatur pro formalitate terminante & cōstituente, & assimilante genitū generanti sic terminus formalis non est vnio, sed forma vnita; constat autē quod præcipue iudicandum est de termino formali, secundū quod terminat potius, quam secundum quod mediat. Verum quidem est, quod nō potest forma cōstituere formaliter, nisi connotando, & supponēdo vnionē tanquam conditionem, & applicationem, ipsa autē forma vnita se habet vt constituens. Et sic etiam vt supra diximus, *art.* 3. ex Caietan 1. *p q.* 118. *art.* 1. in generatione humana, licèt forma non producatur, sed vniatur, tamen non sola vnio, sed etiam ipsa forma vnita attingitur à generatione, non secundum esse formæ in se, sed secundū inesse, ita tamen, quod vnio se habeat vt conditio, & forma vnita vt constituens formaliter, & terminans.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo arguit. contra primam cōclusionem. Quia saluatur vera generatio sine hoc, quod producatur, vel attingatur suppositū, & similiter sine hoc quod producatur natura, ergo neque suppositum est totalis terminus generationis, neq; natura formalis. *Antecedens patet*, tum in generatione, quia B. Virgo genuit Christum quæ fuit vera generatio, cum fuerit vera mater eius, & tamen non attigit suppositum, neque producendo, quia in Christo non fuit suppositum creatum, neque vniendo illud naturæ, quia hæc vnio non est facta per actionem Virginis, sed per immediatam assumptionem Dei, tū etiam quia suppositum resultat positā naturā tanquam modus, seu terminus illi adiunctus. Vnde si nunc humanitas dimitteretur à verbo, resultaret de nouo subsistentia creata, ergo supponit terminum generationis omnino productum per actionem, siquidem quod restat solum fit per resultantiā: ergo suppositum non pertinet ad intrinsecū terminum generationis, vt actio est, sed posito termino actionis resultat, tū denique, quia D. Thom. nullo modo attribuit ipsi supposito rationē termini, sed subiecti generationis, rationem vero termini ipsi naturæ, vt patet 3 *p. q.* 3. *art.* 1. eo quod natura, quæ constat ex vnione materiæ & formæ est integra, & totalis substantia, ergo de se terminat totalem actionem, & sic vt sit terminus totalis producibilis à generatione, non indiget aliquo alio, sed tamen quia illa natura est terminata supposito, & in illo tanquam in subiecto, ideò dicitur suppositum subiectum generationis non terminus, quia non terminat actionem, sed subijcitur seu supponitur naturæ terminanti

Quoad secundam vero partem probatur antecedens in generatione diuina, in qua totalis terminus est persona procedens, natura vero non habet rationem termini etiā formalis, alias distingueretur à principio à

quo

quo procedit, & sic non esset vna tantum natura in tribus personis.

Respo. neg. ant. Ad primam probationē resp. aliquos existimare actionem B. Virginis in ipsa productione humanitatis, & existentia eius, ita sistere, quod nō dicitur Mater Dei, id est persona subsistentis in ipsa humanitate nisi materialiter, & secundario, & per accidens sicut si modo Deus assumeret meā humanitatem destructa eius subsistentia, mater quæ me genuit, materialiter & per accidēs diceretur Mater Dei, quia esset mater hominis, cuius natura assumpta est à Deo, sic producēdo humanitatem in se existētem, & terminantē generationē Virginis dicitur mater Dei quia est mater humanitatis, quæ alia actione nō pertinente ad Virginem assumpta est à Deo. Si enim actio generantis non tangit suppositum, sed sistit in esse naturę quodcumq; suppositū illi applicetur materialiter se habebit: & ita B. Virg. formaliter, & per se non dicetur Mater Dei.

Nihilominus in sententia S. Thom. B. Virgo propriissime, & formaliter est vera Mater Dei, non minus quam mater Petri est formaliter mater illius hominis. Etenim in generatione hominum, generans non producit formam, neque eius existentiam, vel subsistētiam, sed forma rationalis in se subsistens creatur à Deo, & infunditur, generans autē [illegible] materiam illi formæ, & sic illud esse animæ, quod fit à Deo cōmunicatur à generante ipsi corpori, & nō est aliud esse in ipso [illegible]pore, & in toto composito, quam ipsum [illegible] animæ sic communicatum, quia in ipso [illegible]nposito secundum D. Tho. non datur nisi [illegible] esse, quod quidem prouenit à forma [illegible] principio *quo*, conuenit verò cōposito, supposito vt *quod*. Vnde cum anima [illegible]alis habeat esse per se existens, seu subs[illegible], licet cōmunicabile materię, ideò ge[illegible]tio hominis formalissime dicitur at[illegible] personam, quatenus hoc ipsum esse [illegible] quod cōmunicatur toti composito, [illegible]ersonæ, à generante communicatur [illegible]ri, & facit integrum hominem. Et ita dicit D. Tho. 1. 2. q. 4. art. 5. ad 2. *Quod anima humana remanet esse compositi post corporis destructionem, & hoc ideo, quia idem est esse formæ, & materiæ, & hoc idē est esse compositi.* Similiter ergo in Christo est vnicum tantum esse, quod est personæ seu suppositi & communicatur naturæ, vt docet idem D. Th. 3. p. q. 17. art. 2. Sed tamē hoc esse verbi, seu subsistentia, ordine quodā communicata fuit prius animæ prioritate naturæ, deinde corpori quia prius natura assumpsit animam, quā corpus, & mediante anima corpus vt docet D. Tho. 3. p. q. 6. art. 1. ita quod in ipsa creatione animæ simul se immiscuit assumptio verbi impediēs propriam subsistentiā, & existentiā animæ, & suā subrogans per assumptionē. Cum ergo in illo pūcto actio B. Virg. generatiua attigit vnionem corporis formati ad animā, quā Deus infundebat, & assumebat illudmet esse, & subsistentiam, quā inueniebat in anima, cōmunicabat corpori. Et ita sicut actio generatiua ordinaria illud esse proprium, & naturale animæ cōmunicat corpori, & hac ratione dicitur formalissime mater hominis, & personę subsistētis in humanitate, ita generatio Virginis, esse & subsistentiam verbi, quam inuenit in anima assumpta, communicauit corpori, & ita formalissime dicitur mater illius hominis, seu personæ diuinæ vt subsistentis in illa humanitate cōstante corpore & anima. Nec tamen B. Virgo assumptionem ipsam efficienter attigit etiam instrumentaliter, quia hæc cum ipsa creatione animæ immediate à Deo facta est sed B. Virgo, animam prioritate naturæ assumptam à Deo, ipsa generatione communicauit corpori, sicut postea in resurrectione vniendo animā corpori sine noua assumptione iterum resultauit Deus homo, assumptio enim animæ virtualiter est assumptio corporis, eò quod anima est de se communicabilis corpori.

Quod si dicas, si tota subsistentia Verbi, & eius esse fuit collatum animæ, & mediante anima ad carnem, ergo separatā animâ in morte, caro mansit sine subsistentia verbi, sicut

sicut caro hominis mortui manet sine subsistentia animæ quæ separatur. Hoc autē est erroneum, alias filius Dei nō esset sepultus, quando eius corpus sepultum fuit. *Resp.* ex D. Tho. 3. *p. q.* 50. *art.* 2. *ad* 2. vbi hoc argumētum soluit: *Quod Verbum Dei dicitur vnitū carni mediante anima, quatenus caro per animam pertinet ad humanam naturam, quam filius Dei assumere intendebat, non autem, ita quod sit medium quasi ligans vnita. Habet autem caro ab anima, quod pertineat ad humanam naturam etiam post quam anima separatur ab ea, in quantum, scilicet in carne mortua remanet ex ordinatione diuina quidam ordo resurrectionis, & ideo non tollitur vnio diuinitatis ad carnē.* Ita S. Th. ex cuius verbis constat carnē in Christo mansisse vnitā Verbo, non quia habeant distinctam subsistentiam quæ sibi suppleatur seorsum à forma, nec quia subsistētia animæ cōmunicaretur corpori post mortē, sed quia caro mortua etiā pertinet ad humanam naturam propter ordinē ad resurrectionem, & quidquid pertinet ad naturam humanam nō fuit dimissum à Verbo, ideo corpus illud mansit assumptū non sub forma animæ nec separatū ab omni forma, sed sub forma cadaueris, quæ ad tēpus assumpta fuit, inquantum requirebatur ad constitutionem corporis humani mortui, quod adhuc ordinabatur ad humanam naturam, ratione resurrectionis.

Ad secundam prob. resp. quod suppositum non resultat vt passio, sed vt terminus naturæ omnino prærequisitus ad eius existentiam, vndè sicut existentia non resultat, sed attingitur ab actione, ita & subsistentia quę ipsam antecedit, & licet existentia antecederet, adhuc ab ipsa actione attingeretur intrinsece, quia ante subsistentiam existētia ipsa non est terminata, & completa, & sic neque actio constituens rem productam in ratione status totius, ipsum autem totum attingitur ab actione. Quæ vero resultant, sunt accidentia, quæ nec pertinēt ad ipsum totum, vt partes, neque vt modi, seu termini totales, sicut subsistentia.

Ad tertiam instantiam dicitur, quod D. Tho. attribuit rationem termini naturæ, & rationem subiecti hypostasi, seu supposito, quia sustentat, & subijcitur naturæ, & sic nomine termini absolute dicti intelligit terminum formalem tanquam specificatiuum in quod tenditur, nomine vero subiecti intelligit, terminum totalem, eo quod suppositum non est subiectum ex quo fit generatio (id enim est materia prima) sed quod nascitur per generationem.

Ad secundam partem argumenti resp. quod diuinitas non est terminus productus, seu procedens, sed cōmunicatus, & sic est terminus formalis generationis verbi, est enim id in quo assimilatur suo principio, & generatio illa in quantum assimilatiua est cōmunicatiua naturæ Patris, atq; adeo natura, vt natura, est eius terminus formalis cōmunicatus, nō productus; in processione vero Spirit. S. natura vt natura nō est terminus formalis etiā communicatus, sed identicus, amor vero infinitus est terminus formalis, terminus autē productus est persona subsistēs, quæ etiā amor notionalis dicitur.

Secundo arguitur, ad probandum vnionē non formā esse terminum formalem, quia semper est id quod producitur de nouo, forma autē non semper, vt in generatione hominū, terminus autē formalis debet produci de nouo, quia quod non producitur non terminat actionē, quia nō accipit esse, actio autē noua debet dare nouū esse, imò quando educitur forma nō producitur, nisi vt educta, & cōsequenter, vt vnita subiecto, & per hoc distinguitur à productione creatiua: ergo formalis ratio specifica generationis est terminus vt vnitus, si quidē per hoc formaliter, & vltimatè distinguatur à creatione. Deniq; ex sola variatione vnionis videmus variari species actionis, vt cū anima rationalis vnitur per generationem vel reunitur per resurrectionem, non est variatio penes formam, sed penes diuersæ formæ vnionem: ergo diuersa vnio erit ratio diuersæ specificans, & terminus formalis, iste enim est qui specificat.

Ad

Ad primam partem argumenti respondetur, quod non est necesse formalem terminum produci de nouo in sua entitate, sufficit quod in sui participatione, qua mediante specificat, propriũ enim termini formalis est specificare, & formalizare id quod producitur: ad hoc autem non conducit per se, quod entitas formæ specificantis de nouo fiat, sed sufficit, quod ipsa de nouo cõmunicetur specificato, & ita communicatio seu vnio de nouo fiat, non tamen illa vnio est terminus formalis, id est formalizans, & specificans, sed applicans, & vniens, vnde aliud est ratio formalis termini, aliud ratio nouiter producti in re quæ generatur; producitur enim de nouo terminus totalis, cui conuenit esse, & produci vt *quod*, forma autem, cui conuenit esse vt *quo*, non est necesse, quod producatur, sed sufficit, quod communicetur, & sic specificet, & formalizet; ipsa autem vnio non est terminus formalis, id est forma dans specificationem, sed applicatio termini formalis. Quæ doctrina sumitur ex D. Thom. *q. 3. de potent. artic. 9. ad 6. ad* 10. & 21. & notatur à Caiet 1. *p. q.* 118. *art.* 1.

Ad secundam partem argumenti respondetur non distingui specificatiue generationem à creatione, quia forma producitur vnita quando educitur, nam etiam in creatione cum producatur ipsum totum producuntur partes, vt vnitæ, sed quia ad creationem pertinet producere totum, nihil præsupponendo de partibus, sed omnia faciendo de nouo, & ex nihilo tam materiam, quam formam, ideo distinguitur ab eductione, quæ producit totum præsupponendo vnam partem, scilicet materiam cuius transmutatione educitur forma; & applicata materiæ totum cõstituit, & per eductionem totum non tam fit, quam componitur, in creationem vero absolute, vnde non ratione vnionis formaliter distinguuntur, sed ratione termini formalis, in creatione est totum ens ex nihilo, in generatione forma constituens tale ens ex præsupposito subiecto, & sic etiam in creatione materia pertinet ad formalem eius terminum, quia pertinet ad rationem totius entis.

Ad vltimam partem argumenti respondetur negando, quod diuersa vnio præcise sit diuersus terminus formalis in actione substantiali, qualis est resurrectio, & generatio; in vtrisque enim producitur vnio, & sic non potest ex ipsa solum sumi diuersitas formalis istarum actionum, sed ex ipsa forma sumitur, vt stat sub diuersa ratione, & modo communicandi se materiæ, diuersam enim transmutationem exigit generatio hominis, vt communicans animam corpori, quam resurrectio quæ sine tali formatione, & dispositionibus, sed præsupponendo priorem vnionem fuisse corruptam, vnit animam corpori, & sic respicit formam vt reunitam, non vt præcise vnitam; similiter etiam formatio hominis ex terra, sicut in Adam, fuit actio distincta à generatione, non propter diuersam vnionem, tanquam terminum formalem, cũ vtrobique fuerit producta vnio, sed propter ipsammet formam sub diuerso modo transmutationis cõmunicatam, & sic fundantem diuersam formalitatem, seu respectum terminandi actionem, quatenus diuersas mutationes producit in materia, vt generet, vel vt resuscitet, vel vt formet ex terra; formalis autem terminus sumitur ex forma cum respectu ad viam, & ad transmutationes, quibus fit; istę enim etiam per actionem producuntur, vt ducentes ad terminum. An vero in actione accidentali verbi gratia, in intensione, sola vnio producatur de nouo, an vero formalis aliqua perfectio quæ addatur qualitati *infr. q.* 5. inquiretur.

ARTICVLVS V.

Quod sit subiectum generationis, & de eius distinctione à creatione?

TRIPLEX subiectum, seu triplex ratio subiecti distingui potest in generatione. Est enim subiectum mutationis, e t suo,

subiectum productionis, quod magis obiectum dici potest, quia est id ad quem tendit generatio: est denique subiectum denominationis, scilic. res quæ denominatur generata. In generatione ergo mutatur materia de priuatione ad formam, sed non denominatur producta, neque generata. Dicitur autem producta forma quæ educitur, vel compositum, quod de nouo accipit esse. Denominatur autem generatum ipsum suppositum, quod tanquam genitum respicit ipsum generans. Inter hæc subiecta, inquirimus, quod nam ex illis sit subiectum inhæsionis, cui inhæreat generatio? Est autem difficultas ex differentia inter alterationem & generationem, quia alteratio tã ex parte sui, quam ex parte sui termini, qui est qualitas, supponit pro subiecto substantiam completam, & in actu, quæ est capax accidentium, actio autem generatiua non supponit, nisi materiam primam, quæ non est capax accidentis, antequam habeat formam substantialem, hæc autem producitur per ipsam generationem, ergo non supponitur illi tanquam subiectum. Ex alia vero parte materia prima est subiectum mutationis, quia ipsa sola & non totum compositum est quæ transmutatur de vna forma ad aliã & in ipsa recipitur forma substantialis, eique immediate vnitur, ergo in ipsa debet esse generatio quia actio in eo subiecto est in quo terminus eius, non enim seorsum à termino recipitur actio, vel mutatio. Et ad idem faciunt authoritates S. Th. & philosophi postea adducendæ.

Dico ergo primo, subiectum mutationis in generatione substantiali est sola materia prima, inhæsionis autem non est sola materia prima, neq; materia prima vt subiecta formæ corporeitatis, sed totum compositum, *quod generatur per illam.* De prima parte conclusionis non potest esse dubium, & in eo sensu loquitur S. Tho. cum pro subiecto generationis assignat materiam primam, & non substantiam in actu, expresse enim loquitur de generatione prout mutatio, & de subiecto mutationis, vt patet 1. *de gener. lect.* 10. *in fine*, vbi inquit: *Comparat prædictas transmutationes, secundum subiectum, quod est tantum potentia, & dicit, quod prima materia est maximè proprium subiectum susceptibile generationis, & corruptionis.* Eodem modo loquitur 1. *p. q.* 45 *art.* 2. *ad* 2. loquens solum de mutatione, & apertius *q.* 3. *de potentia art.* 3. *ad* 4. vbi inquit *Quod in generatione, & est mutatio, & relatio, quæ refertur genitum ad generans, Ratione ergo mutationis non habet pro subiecto ipsum generatum, sed eius materiã, sed ratione relationis habet subiectum ipsum generatum. In creatione autem est relatio, sed non mutatio, & ideo non est simile.* Dixerat autem *in solutione ad* 3. immediatè antea quod relatio illa creationis vt est accidens inhæret subiecto & est posterior illo, quod generaliter de omni accidente probabitur *inf. q.* 9. scilic. subiectum inhæsionis vt *quod* esse compositum.

Ratio autem huius primæ partis est, quia illud est subiectum mutationis, seu motus, quod est subiectum termini motus, seu terminorum inter quos motus versatur, constat autẽ quod termini inter quos versatur generatio vt mutatio est, sunt forma, & priuatio, vtrumque autem habet pro subiecto materiam primam, nam ipsa est priuata forma substantiali, & ipsa etiam immediate informatur substantiali forma, ergo ipsa est subiectum huius mutationis, quę est generatio; vnde in 1. *Physic.* assignatur triplex principium, scilicet materia, forma, & priuatio pro ipsa re naturali in fieri, seu pro generatione, materia autem non est principium generationis, nisi vt subiectum talis mutationis, quia subiectum mutationis debet esse principium rei mobilis, non solum in facto esse, sed etiã in fieri; & in ipsa generatione, cum in hoc distinguatur à creatione, quod procedit ex transmutatione alicuius subiecti, ergo oportet quod materia sit principium generationis tanquam subiectum, non verò ipsum compositum, quia hoc est principiatũ & nõ principium.

Se-

Secunda pars conclusionis, scilicet quod materia prima vt subest formæ corporeitatis non est subiectum inhæsionis ipsius generationis, *constat manifeste* supponendo, id quod in libris de anima latius expendetur, quod in quocumque composito substantiali tantum est vnica forma substantialis, quæ dat omnes gradus specificos, & genericos, non autem vna forma dat gradũ corporeitatis, alia viuentis, alia sensibilis, vt optime prosequitur D. Thom. 1. *de Gener. lect.* 10. *in fine*, & nos in *q.* 1. *de anima* probabimus. Quo supposito rectè sequitur quod subiectum generationis non sit materia prima vt subest formæ corporeitatis. Quia nulla forma substantialis ita concomitatur materiam, quod nunquam exuatur illa, sed hoc ipso quod corrũpitur vna forma substãtialis omnes gradus corrũpuntur, quia omnes illi sunt eadem & vnica entitas formæ, ergo corruptâ formâ, materia non manet sub aliqua forma, vel gradu corporeitatis ad recipiendam formam de nouo genitam, sed sola & nuda materia recipit illam, & forma præbet materiæ omnem gradum non solum primum & remotum, sicut est gradus corporeitatis, sed etiam vltimum, & specificum, & sic tollit omnem gradum quem forma corrupta præbebat.

Circa tertiam partem conclusionis, scilicet quod subiectum inhæsionis sit ipsum totum compositum sumendo generationem non pro ipsa alteratione præcedente, quam constat recipi in composito antecedente, quod corrumpitur: sed sumendo generationem pro actione illa substantiali distincta ab alteratione, vt modo supponimus distingui ex dictis supra *articulo* 3 De hoc maior est difficultas etiam inter Thomistas, plures enim existimant subiectum inhæsionis eius esse ipsam materiam primam vt videtur sentire Caiet. 3 *p. quæst.* 35. *art.* 1. & alij quos citat & sequitur Cursus Carmelitanus hic *disput.* 2. *quæst.* 5. Alij vero cum Magistro Bannez 1. *de generatione c.* 4. *q.* 11. dicunt totum compositum esse subiectum inhæsionis respectu ipsius generationis.

Dicimus ergo quod suppositis duobus principijs, altero à nobis supra admisso, & probato quod generatio est actio distincta ab alteratione, nec est pura & nuda resultantia: altero infra probando & admittendo, scilicet quod materia prima immediatè & per se non est capax inhærentiæ accidentis, ita vt per materiam sustentetur in esse ipsum accidẽs, necesse est dicere, quod generatio in quantum est actio de prædicamento actionis non potest habere pro subiecto inhæsionis solam materiam primam. Vnde Cursus Carmelitanus vbi suprà *numero.* 61. fatetur generationem substantialem sumptam pro instantanea mutatione seorsum ab alteratione non esse accidens, sed aliquid substantiale tanquam modus. Rubio autem & alij admittunt, quod aliquod accidens si sit incompletum, & quasi viale possit esse in materia, & non in toto. *Cæterum* nostra sententia quam infra ostendemus affirmat nullum accidens posse per inhærentiam subiectari in materia tanquam in subiecto *quod*, sed debet esse in toto composito, hoc autem vel est ipsum generans, vel id quod corrumpitur, vel id quod de nouo generatur. Et quidem generans non est subiectum generationis, cum non sit actio immanens, nisi forte dicatur subiectum actionis transeuntis esse ipsum agens, sed tunc restat inquirere subiectum generationis vt passio est, nam in omni sententia passio non est in agente, & sic restat explicandum, an materia sit subiectum istius generationis sic acceptæ passiuè, vel potius ipsum compositum. Et deinde restat difficultas in opinione, quod actio sit subiectiue in passo, & non in agente quomodo generatio inhæreat in agente, si quidem generatio est in passo in hac sententia. Oportet ergo assignare aliud subiectum. Hoc autem non potest esse res quæ corrumpitur, quia in instanti in quo est verum

dicere nunc est generatio, est verum dicere nunc non est res corrupta, quia desinit per primum non esse, ergo non potest illa generatio, quæ tunc primo existit, inhærere in ipsa substantia corrupta, ergo solum restat quod inhæreat in substantia genita.

Quomodo autē terminus generationis possit esse subiectū in quo inhæreat explicatur ex eo, quod subiectum mutatum per ipsam generationē est materia prima, quæ est pars componens ipsum terminum, qui est totum. Quare cum actio nō inhæreat nisi mediante termino producto, seu ab ipsa actione attacto cum eo enim identificatur actio, & ipse terminus totalis componatur ex materia & forma, seu habeat materiam partem sui in idem coincidit subiectum & terminus, quia terminus substantia est, & sic non habet aliud subiectum cui inhæreat actio nisi in eo, qui est terminus totalis cum quo ipsa identificatur. Cæterum subiectum accidētium semper debet distingui ab ipso termino quando producitur accidens, eo, quod per talem actionem non producitur subiectum actuale, sed supponitur; per generationem autem substantialem subiectum actuale producitur quod est compositum. Et licet supponatur materia prima, quæ est principium recipiendi etiam ipsa accidentia, tamen nec est principium *quod* recipiens ea, sed principium *quo* id est ratio qua ipsum compositum tanquam subiectum *quod* habet recipere accidentia, nec etiam est principium sustentandi in esse ipsa accidentia, quia principium sustentans in esse, supponitur habere existentiā, quam præbeat accidentibus; materia autem prima non habet illam nisi per formam vt *in q. 3. Phys.* ostendimus, & supra *art.* 1. habet tamen materia esse subiectum respectu formæ substantialis, quia forma non sustentatur in materia præsupponendo esse, sed recipitur vt ex ipsa & materia constituatur compositum quod est habens esse; & sic distinguit D. Tho. inter subiectum & materiam *opusc. 31. in princ.* Cum ergo generatio id quantum actio sit accidens, oportet quod pro subiecto inhæsionis, & sustentationis habeat compositum, & non solum materiam primam, licet illa sit principium *quo* recipiendi, & subiectum etiam mutationis, vt dictum est.

Dico 2. Generatio & creatio tam completa & adequata, qua simpliciter dicitur creatio, quam inadequata, & incompleta, quæ dicitur concreatio, qualis est productio materiæ primæ, aut productio formæ dependentis à materia quando fit per creationem, differunt, tum ex parte termini formalis, tum ex parte modi producendi, licet in termino totali materialiter sumpto tam generatio, quam creatio completa conueniant. Hæc conclusio sumitur ex doctrina S. Th. 1. *p. q. 45. art. 2. & 3. & 4. & q. 3. de potentia art. 1. & 2.*

Pro cuius explicatione duo aduerte. Primum, quod licet creatio sit vnica, & indiuisibilis actio attingens ipsum totum, & producens partes tamen non æque denominantur omnia creari, sed ipsi toti conuenit creari tanquam rei subsistenti, & habenti esse *vt quod*, partibus vero conuenit creari, tanquam principijs constituentibus illud totum, & habentibus esse non vt *quod*, sed vt *quo*. Hinc nascitur illa distinctio creationis, quod alia est adæquata & completa, alia inadæquata, & incompleta, prima enim dicitur respectu totius, quod attingitur à creatione, vt absolute, & subsistenter habentis esse. Secunda verò respectu partium quæ attinguntur vt habentes esse in alio & cum alio, à quo dependent & cui subsunt vt sint, & ideo dicuntur concreari. Quæ doctrina est D. Tho. qui pluribus locis docet solum creari propriè res subsistentes seu ipsum totum & compositum, materiam verò & formam non propriè creari, aut fieri, sed concreari vt patet *1. p. quæst. 45. art. 4 & quæst. 44. art. 2. & q. 7. art. 2. ad 3. & quæst. 3. de potentia art. 1. ad 1.*

Secundum quod supponimus est, quod tam creatio quam generatio substantialis conueniunt

ueniunt in hoc, quod est producere totum compositum, seu facere rem subsistentem, & completum, cui per se conuenit esse, sed differunt quod generatio supponit ea, ex quibus constare debet hoc totum, vel omnia, vel saltem materiam primam; generatio enim hominis neque materiam facit, neque formam, sed vtraque coniungit, aliæ verò generationes saltem supponunt materiam primam, licet formā educant, & producant. At verò creatio ita producit totum compositum, quod nihil supponit eorum ex quibus coalescit, siuè partes, siuè totum, sed quidquid entitatis est in re facit, & ita creatio est talis virtutis, quod ex vi suę rationis formalis habet attingere in re creata omnem rationem entis, siuè sit materia, siuè forma siue potētia, siuè actus. Quare generatio necessario supponere debet creationē nec potuerunt res primo incipere per motum; in quo hallucinati sunt Aliqui antiqui Philosophi, & Arist. ipse qui existimantes non dari alium modum producendi es, quam per motum & generationem, inciderunt in illud inconueniens de æternitate mundi, non inuenientes initium quo s primum fuerunt productæ, si omnes r motum productæ sunt, nam hoc modo nper supponebatur aliquid, ex quo mutio, seu motus fieret, si enim producere aliquid non supponendo aliud ex quo et, sine mutatione produceretur, quia nihilo & non ex subiecto fieret. Vt ergo ponamus infinitum processum, & æternitatem generationum in motibus, oret deuenire ad productionem mateon ex alio subiecto, sed ex nihilo, & equenter per creationem. Et quia manon fit sola, & sine forma. sed sub illa pendens ab illa, sicut de facto fuit cum ncipio creauit Deus cœlum, & terdeo creatio semper est subsistentium npositorum, partis autem est con-

uibus conclusio posita constare potest, arari differentia inter creationem & generationem, tam ex parte termini formalis, quàm ex parte modi procedendi. Ex parte quidem termini formalis, quia generatio solū habet pro termino formali formā specificantē, siue vt eductam, siue vt vnitā, creatio autē habet pro termino formali totam rationem entis, quæ reperitur in cōposito siuè ex parte formę siue ex parte materiæ, & sic coincidit ibi terminus adæquatus & formalis. Vnde S. Thom. 1. *p. q.* 45. *art.* 4. *ad* 1 explicans illud axioma *ex libro de causis prima rerum creatarum est esse*, dicit quod ly *esse* non importet substantiam creatam, sed importat propriam rationem obiecti creationis, nam ex eo dicitur aliquid creatum, quia est ens non ex eo quod est hoc ens, cum creatio sit emanatio totius esse ab ente vniuersali. Igitur formalis ratio, seu terminus creationis non est forma, quæ informat & speciem dat naturæ, sed tota ratio entis, quæ inuenitur in tali re, & sic ex parte termini formalis valde differunt generatio, & creatio, cum id quod est totale in generatione fit formale in creatione.

Ex parte autem diuersi modi procedendi differunt generatio, & creatio, tum ex parte termini ad quem, tum ex parte termini a quo; ex parte quidem termini ad quem, quia creatio facit ipsum totum simpliciter producendum omnia quæ in eo sunt, generatio autem facit totum vniendo partes, non producendo, vel saltem non omnes, quia materiam præsupponit. Ex parte termini à quo, quia creatio est ex pura negatione, seu ex nihilo, quia nullum subiectum supponit, generatio verò ex priuatione, quia supponit subiectum carens forma.

An creatio sit eiusdem rationis in simplicibus, & in compositis?

EX *quibus deducitur*, creationem eiusdem rationis esse siue cum producit entitatem simplicem vt Angelum siue cum producit compositam vt cœlum, vel terram. Cuius oppositum sentit P Vazquez 1. *tom.* 1.

tom. 1. *p. disp.* 164. *c.* 4. *n.* 17. & alij qui eum sequuntur, qui dicit primo creationem non solum esse subsistentium simpliciter, & totaliter, sed sufficit quod sit productio alicuius quod suapte natura subsistere potest, & non in esse alteri, seu dependere sicut anima rationalis. Secundo addit, quod in qualibet re composita sunt singulæ productiones singulariũ partium, & altera totius, quia ex compositione conflatur, tale autem compositum secundum eam rationẽ, qua a partibus distinguitur creari non potest eius esse, quia est ex aliquo nempe ex partibus, quæ prioritate naturæ præcedunt, ergo non est ex nihilo sicut requiritur ad creationẽ, quod enim nihil præcedat tempore, nequaquam requiritur, vt patet si res ab æterno crearentur, vera enim creatione fierent, & tamen non præcessisset tempore nihil. Addit tertio materiam creari vera & propria creatione, quia de nihilo fit, & licet dependeat à forma, non tamen secundum entitatem suam, aliàs mutatâ formâ mutaretur in esse, & entitate; imò quodcumque agens introducens formam in materiam faceret illam existere, quia producens formam non solum facit illam esse, sed etiàm quòd per illam habeat esse, idem enim est producere formam, & effectum formalem illius. Et deinde si Deus conseruat materiam mediâ formâ tanquam principio, & materia est ex illa, non creabitur à Deo quoties producitur vt coniuncta formæ, & ita nullum compositum fieret per creationem præter hominem, quia omne aliud secundum formam non educitur è materia, secundum rationem compositi est ex partibus, non ex nihilo, secundum materiam est ex forma, siquidem sit dependens ab illa. Denique creationem materiæ assimilat creationi animæ rationalis, quia illa naturaliter fit cum coniunctione ad formam, hæc naturaliter cum infusionem ad materiam, licet de potentia absoluta vnumquodque seorsum fieri possit.

Nihilominus dicendum est, ***in creatione qua creatur res composita, non importari plures actiones quibus partialiter creantur singulæ partes, & aliam quæ ex partibus producat totum, sed vnica actione produci totum & partes, & sic eiusdem rationis esse creationem rei simplicis totalis, & rei compositæ***, quia in vtrisque intenditur ens in quantum ens, materialiter vero se habet quod componatur ex partibus, vel non. Vnde S. Tho. perpetuo excludit à proprietate creationis materiam, & formam & partes, quas solum dicit concreari, ipsum verò totum subsistens propriè creari, vt videri potest *in q.* 3. *de pot. art.* 1. *ad* 12. & 1. *p. q.* 7. *art.* 2. *ad.* 3. vbi expresse affirmat materiam, & formã propriè non fieri, neque creari, sed concreari; specialiter autem loquens de materia quã Vazq. dicit creari, compositum verò non è diametro opponitur illi D. Th. qui. 1 *p. q.* 44. *art.* 2. ponens illud argumentum quod materia non creatur, quia non habet esse actu, per creationem autem solum fit ens actu, respondet, ***quod probat argumentum materiam non creari solam sed sub forma, eo quod etiam id, quod tenet se ex parte potentiæ in creatura à Deo est.*** Curius verò *q.* 45. *art.* 4. ponens oppositum argumentum scil. quod illud propriè producitur per primã emanationem, quod supponitur in secunda, sed quòd supponitur in generatione est materia ergo materia propriè creatur, & non compositum, quod certe est fundamentum Vazquez. *Respondet* S. Tho. eadem solutione, qua argumento antea posito, ***scilicet rationem illam non probare quod sola materia creatur, sed quod materia non sit nisi ex creatione, nam creatio est productio totius esse, & non solum materiæ.*** Sentit ergo S. Th. quod illud esse totius, vt distinguitur à ratione materiæ partialiter sumptæ terminat creationem, & sic falsum est dicere quod compositum, vt compositum creari non potest, sed solum pars illa, quæ non est ex alio, sicut est materia.

Fundamentum autem huius ex quo etiam aperitur deceptio oppositæ sententiæ, ***in eo est***

est, quia ad creationem concurrunt duo, alterum ex parte modi producendi, scil. quod non fiat ex alio præsupposito, sed ex nihilo; alterum ex parte termini producti, scil. quod producatur tota ratio entis, seu totum & integrum esse alicuius rei; vnde necessario exigit, quod non fiat esse rei ex trãsmutatione partis, & coniunctione earum in vnum, id enim propriè pertinet ad generationem, non tamen excludit creatio, quod faciat aliquid ex suis partibus, ita quod præbeat ipsi toti omnia eius constitutiua, & partes licet non præsupponat aliquam vt ex transmutatione illius perueniat ad ipsum totum. Et in hoc valde æquiuocat, & claudicat fundamentum Vazq. dum confundit fieri ex aliquo vt ex parte cõstituente tantum, vel fieri ex aliquo, vt ex principio transmutationis, quod est principium ipsius fieri. Quod enim fiat aliquid vt constans ex aliquo tanquam ex parte vel prædicato constituente se, non tollit quod fiat simpliciter ex nihilo, si alias nullum principium præsupponit, per cuius transmutationem fiat, hoc enim est quod solum opponitur ipsi creationi, vt est ex nihilo. *Cuius ratio manifesta est*, quia in creatione fieri ex nihilo tenet se ex parte termini à quo, in composito auté cõstare ex partibus & esse ex illis tanquam ex constituentibus tenet se solum ex parte termini ad quem, cum pertineant ad constitutiuum talis termini, ergo hoc, quod est esse ex aliquo tanquam ex parte constituente, nõ opponitur huic quod est esse ex nihilo simpliciter tanquã ex termino à quo, ergo, neq; opponitur ipsi creationi, quia creatio saluatur in hoc præcise, quod fit ex nihilo tanquã ex termino à quo, & consequenter non quod præsupponat aliquid tanquam subiectũ transmutatum; si auté subiectum ipsum fiat, vt est pars constitutiua totius, magis fit ipsum totum, quam pars, siquidem non ex præsuppositione partis, vt transmutandæ ad hoc vt fiat totum, sed sine tali transmutatione ipsum totum fit. Si autem non præsuponit partem, vt ex eius transmutatione fiat totum, sed solum facit partem, vt constituentem totum, vtique propter ipsum totum facit partem, & tanquam aliquid minus ipso toto facit eam, ergo principaliter respicit totum, & minus principaliter partem, ergo directe per creationem fit ipsum compositum non verò pars quæ est materia, sed ista concreatur tanquam minus principalis ad creationem totius, cui directè conuenit esse tanquam rei subsistenti vt *quod*, & consequenter creari vt *quod*, quia creatio directe respicit esse. Itaque fieri ex aliquo vt ex parte constituente, & pertinente ad esse rei non tollit creationem, neque constituit generationem, sed fieri ex aliquo tanquã ex principio præsupposito, per cuius transmutationem fiat ipsa res hoc constituit generationem, quia generatio transmutatio est.

Dices S. Thom. *in* 2. *dist.* 1. *q.* 1. *art.* 3. inquit. *Quod esse est per creationem, & aliæ perfectiones superadditæ per informationem & in compositis præcipue illud esse primæ partis, scilicet materiæ*, ergo præsupponit S. Tho. creationem primo, & directe terminari ad materiam, & illi conuenire esse. *Resp.* quod illud esse primæ partis scilicet materiæ est esse potentiæ, & dicitur præcipuè esse per creationem ex ea parte, qua non præsupponit aliquod subiectum ex quo fiat, non ex ea parte qua habeat esse absolute, & simpliciter, hoc enim nõ habet nisi depédenter à forma, & hac ratione dicitur cõcreari, vt ex D. Th. *locis cit.* constat, sc ratione esse per formam habiti, non absolutè in se.

Ad instantias adductas à P. Vazquez *respondetur ad* id quod dicit compositum fieri ex aliquo, scilicet ex partibus, & sic non fieri ex nihilo iam respondimus non fieri ex aliquo vt principio transmutationis, sed ex aliquo vt intrinsece cõstituéte, quod nõ tollit creationem, neq; compositum fieri ex nihilo vt ex termino à quo cum pars cõstituẽs solũ teneat se ex parte termini ad quẽ.

Ad instantias, quas affert ad probandum materiam creari primo, & per se. *resp.* materiam

teriā fieri ex nihilo nō vt habēs esse, sed vt pars in potentia ad formā rei habentis esse, non est autē inconueniens, quod materia mutetur in esse actuali, si ut mutatur in informatione transeūdo de priuatione ad actū & de vna forma ad aliā, & consequēter de vno esse ad aliud, quod nō est corrumpi si per accidens & quantum ad successionē in esse non quātum ad totalem desitionē, quia ipsa entitas materię est capax existendi per quācumque formam ex his, quas potest recipere, vnde esse modo sub vna forma modo sub alia, non est totaliter desinere, & amittere esse sed transmutare illud relinquendo vnum modū inadæquatum essendi, & acquirendo aliū intra sphærā suarū formarū à quibus habet esse; sicut si humanitas mea modo assumeretur à persona diuina acciperet aliud esse, & subsistere nō tamen corrūperetur, quia ita exueret proprium esse, quod subrogatur aliud loco illius. Et vno verbo, amittere esse adæquatè, & totaliter est corrūpi, amittere esse inadęquatè, & cum subrogatione, & successione alterius, non est desinere, nec corrūpi. Nec similiter generans, quod inducit formam in materiam dicitur producere, aut generare materiam, licet faciat illam existere non enim facit materiam quantum ad potentialem suam entitatem quæ est propria entitas materiæ, neque ex aliquo subiecto educit, sicut requiritur ad generationem, sed educendo formam ex illa, transmutat eius esse, & ita non facit illam absolutè existere, eo quod entitas materiæ non est limitata ad esse vnius formæ, sed est capax habendi esse sub quacunque forma & ideo transmutans formas in materia non dat materiæ esse absolutè, sed transmutatiuè de vna forma ad aliam, sicut existens in loco quantumcumque mutentur superficies, dicitur manere in eodem loco, quia habet eundem effectum existendi in loco, prouenientem à diuersis superficiebus successiuè, quarum vna subrogatur alteri in locando; & animal dicitur habere idem corpus licet diuersæ partes succedant, quia sub eadem forma, & dispositione, & ordine succedunt. Sic licet materiæ succedant diuersa esse inadæquate ex diuersis formis, quia tamen succedunt in ordine ad conseruandum eandem entitatem potentialem materię, quę est capax omnium formarum, ideo permanet eadem entitas materiæ sub diuersa successione existentiæ, & esse formarum, & ideo generans tales formas, licet communicet materiæ effectum formalem, & esse formæ non tamen dicitur materiam corrumpere, aut generare, quia non primo, & adæquate dat esse, sed conseruat entitatem eius in successione diuersi esse: sicut e contra qui diuersas partes materiæ successiue aggenerat animali, licet diuersum corpus materialiter tribuat, non tamen dicitur generare illud, sed sub eodem corpore conseruare. Nec tamen, quia materia fit à Deo sub forma, dicitur fieri ex illa, vt ex subiecto, sed dependenter ab illa vt ab actu. Quare nullo modo potest creatio materiæ assimilari creationi animæ rationalis quia anima fit vt habens in se esse, & subsistens independenter à materia licet comunicabiliter materiæ; & quia comunicabiliter, non suppositaliter, materia autem non fit, vt habens esse independenter à forma, sed vt recipiens à forma:

Ad rationem dubitandi, à principio ad probandum, quod subiectū generationis, quantum ad inhæsionem non sit res generata *respondetur ex dictis*, quod subiectū mutationis non est subiectum inhæsionis sub eadem formalitate, & ratione; est enim subiectum mutationis quatenus est in potentia ad aliquam formam, est vero inhæsionis non solum vt recipit, sed vt est in actu dans esse, & sustentans in esse formam inhærentem; Vndè cum ratione materiæ substantia sit in potentia ad formas substantiales, ratione totius habeat existentiam, ita quod ipsa materia secundum se eam non habet, sed prout in toto, inde fit, quod ratione sui sit subiectum mutationis non vero sit subiectum inhæsionis, nisi mediante toto in quo

in quo solum habetur existentia &ratio sustentandi in esse, vt dicemus *infra quæstione nona*, hoc autem non est res quæ corrũpitur quia desinit esse, ergo res quæ generatur.

Sed instabis, nam subiectum formæ eductæ, vel vnitæ non solum quoad mutationem, sed etiam quoad informationem est materia,& non compositum, ergo & subiectum eductionis,seu generationis. *Antecedens est certum*, quia id quod est informabile à forma substantiali non est nisi materia prima, illud autem dicitur subiectum formę,quod est informabile ab ea. *Consequen. tenetur*, quia actio identificatur cum termino: ergo quod est subiectum termini seu formæ erit subiectum actionis ad illam. *Confirmatur*, quia in alijs motibus in eo subiecto est actio vbi est terminus, quia subiectum in quo inhęret mutatio debet esse commune vtrique termino mutationis, ergo cum subiectum vtriusque termini seu formæ quæ generatur, sit materia prima, illa enim recipit vtramq; formam, illa etiam debet esse subiectũ generationis,quantũ ad inhæsionem. Deniq; faciunt ad hoc authoritates S. Th. vt *in 1. de Gen. lect. 10. & 8. Met. lect. 1. & 1. p. q. 45. art. 2. ad 2. & q. 3. de Pot. art. 3. ad 4. in 2. dist. 12. q. 1. ad 2.* Vbi perpetuo asignat pro subiecto proprio susceptibili generationis, & corruptionis materiam 1.

Respondetur negando consequentiam, quantum ad subiectum inhæsionis; & *ad probationem respondetur*, quòd actio identificatur cum forma, *distinguo* inadæquatè tanquam cum termino formali *concedo*, adæquatè & tanquam cum termino totali, *nego*. Itaque retorqueri potest argumentum, nam generatio identificatur cum termino totali, terminus totalis est compositum, ergo generatio est in composito, & non in sola materia, & sic subiectum inhæsionis non erit subiectum formæ, cum qua identificatur generatio, tanquam cum termino formali tantum, sed subiectum generationis quantum ad sustentationem in esse erit ipsum totum cui directè conuenit esse sustentatiuum, materia autem prima erit subiectum quo recipiendi, non subiectum, *quod* sustentandi. *Ad confirmationem respondetur*, quod in alijs mutationibus subiectum, quod mutatur est ipsum compositum, seu ens completum,& in actu, eò quòd mutationes illæ sunt ad accidentia,& ideo idem est subiectum inhæsionis, & mutationis. Quod secus accidit in generatione substantiali, quæ est ad formam substantialem, vbi non potest asignari subiectum inhæsionis, & mutationis sub eadem formalitate, sed subiectum inhæsionis est ipsum totum, secundùm quod induit esse subsistens & sustentans, est autem subiectum mutationis ratione materiæ, cuius potentialitas mutatur ad formam. Nec oportet manere vtrique formæ seu termino commune subiectum inhæsionis; sufficit quod maneat subiectum commune mutationis, licet actio inhæreat in composito in quo est tale subiectum mutationis, quia materia prima non est sufficiens sustentare accidentia, nisi dependenter à toto vt subiecto *quod*; hoc enim est inhærere illi, vt latius dicemus *quæst. 9.*

Ad authoritates D. Thom. respondetur, loqui de subiecto generationis vt mutatio est non de subiecto inhæsionis excludendo cõpositum, imò expresse *in citato loco quæst. 3. de Potent. art. 3. ad 4.* docet generationem secundùm rationem mutationis esse in materia prima, secundùm vero relationem esse in composito, vt supra retulimus.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm in generatione substantiali fiat resolutio omnis formæ vsque ad materiam primam?

RESolui vsque ad materiam primam, idem est quod spoliari materiam primam omni forma tam substantiali, quàm accidentali, quando fit generatio. Et inquirimus an tollatur à materia omnis forma tam substantialis, quàm accidentalis, quando aliqua de nouo introducitur, quod alijs verbis etiam inquiri solet, an videlicet ea-

dem accidentia, quæ erant in corrupto, maneant in genito. Et quidem de resolutione omnis formæ substantialis in præsenti non tractamus, sed supponimus totaliter spoliari materiam forma substantiali, quando fit generatio, eò quòd in composito nō sunt plures formæ substantiales, vt ostendemus in *quæst. 1. de anima.* vnde exclusa vna forma substantiali, vt altera introducatur, omni forma substantiali præcedente spoliatur.

De resolutione ergo omnis formæ accidentalis difficultas est. Nam ex vna parte videtur non posse omnia accidentia corrumpi, sed in instanti generationis debere permanere, tùm quia in illo instanti debent esse dispositiones, vt reddant materiam dispositam & determinatam ad hanc formam potius, quàm ad aliam, alias maneret materia indifferens & indeterminata ad talem formam. Similiter debent manere in illo instanti accidentia, quæ se habeant tanquam virtus ipsius generantis, si generans non sit illi coniunctum, oportet enim in illo instanti procedere generationem ab aliquo effectiuè non à generante, quia vt supponimus non est ibi, non à virtute generantis, vel cœli, aut alterius agentis ibi relicta, quia virtus hæc subiectabatur in re quę corrumpitur: ergo si desinunt omnia accidentia in illo instanti, perit etiam illa virtus: tùm etiam quia est specialis ratio de aliquibus accidentibus quæ omnino à materia auelli non possunt, v.g quantitas, quę sequitur ipsam materiam, sicut qualitas formam, & mediante quantitate redditur materia diuisa, & indiuiduata; constat autem in instanti generationis supponi materiam indiuiduam, & ab alijs materijs separatam: ergo habentem quantitatem, per quam fit ista diuisio; quod specialiter vrget in homine, in quo quantitas non potest subiectari nisi in sola materia, quia forma est spiritualis: ergo quantitas materiæ nō euacuatur quando producitur homo, & consequenter, neque videntur tolli alia accidentia quæ mediante quantitate subiectantur in substantia. tùm denique est difficultas de aliquibus accidentibus, quę non videntur cōpetere rei genitæ, nisi maneant in ipsa materia, sicut videmus in cadauere manere eandem cicatricem, eundem colorem nigrum, eadem signa, &c. Aliquando etiam manet calor intra viscera animalis mortui, qui non potest generari à suo corrumpente, præsertim quando suffocatur ab aqua, neque enim aqua potest generare calorē. Similiter si animal [illegible] impulsum moriatur in aere non cessante impulsu, non potest in cadauere generari ille nouus impulsus, quia non potest produci à generante ipsum cadauer, cum tale generans non habeat vim impulsiuam, cum non sit viuens, ergo ista accidentia non extrahuntur ab ipsa materia, nec alia ei similia producuntur, quia non est causa à qua producantur.

Ex alia verò parte obstant duo principia satis nota apud D. Thom. scil. quòd accidentia subiectantur in toto, quo pereunte pereunt accidentia; & secundò quòd materia recipit formam substantialem, prius quam accidentalem, ergo exuta forma substantiali, exuuntur omnia accidentia ante recepta, aliàs manerent aliqua recepta immediatè in ipsa materia ante formam substantialem.

Hinc est quòd ista difficultas maximè pendet ex alia infra tractanda, *quæst. 9* an videlicet subiectū accidentium sit sola materia, vel ipsum compositum. Qui enim tenent materiam esse immediatum subiectū accidentium, consequenter dicunt non oportere in introductione formę substantialis resolui omnia accidentia; & ita tenet hanc sententiam P. Suarez, *disp. 14. Metaph. sect.* 3. vbi plures citat ex antiquis, & plures etiā referuntur pro hac sententia à Conimbr. *1. de Generat. cap. 4. quæst. 18. art. 1.* præsertim ex nominalibus, vt Gabriel Ocham, Gregorius. Videri etiam potest Murcia, *disp. 1. de Gener. quæst.* 5. & alij ex recentioribus.

ihilominus sententia S. Thom. est, *in actione substantiali fieri resolutionem ac- ...um, ita vt nullum, quod erat in corru- ...matur in genito, sed de nouo produca-* onstat hoc ex ipso D. Thom. 1. p. q. 76. inquit: *Impossibile est quod aliqua dispo- ...identalis cadat media inter corpus, & ...am, vel inter quamcunque formam sub- ...ialem, & materiam suam.* Et hoc ibi pro- ...tione statim adducenda. Idem docet ...e Gener. lect. 10. vbi inquit: *Non ma- ...net numero accidens, sed id quod prius ...tempi per accidens corruptione subie- ...aduenire simile accidens consequens for- ...de nouo aduenientem.* Et videri etiam ...quest. de spiritualib. creaturis, art. 3. ad ...quest. de anima, ar 9. ad ... Eandem sen- ...n communiter sequuntur Thomistæ, ...Soncin. Capreol. Bannez, & alij quos ..., & sequuntur Conimbr. 1. *de Gener.* ... *art.* 2. Carmelitani, *lib.* 1. *de Gener. q.* 6. Fonseca 5. *Meth. c.* 28. *q.* 20. *sect.* 2. ...*damentum* est illud duplex principi- ...ra insinuatum. Et quidem primum, ...uòd ipsum totum, & non sola mate- ...subiectum accidentium *infra quæst.* 9. ...dum à nobis est, ibi videatur.

...*undum principium*, quod ponitur à D. ... vbi sup. est quia materia, licet sit su- ...ta formæ substantialis, & accidenta- ...men ordine quodam recipit illas, eò ...ipsæ formæ inter se ordinatæ sunt, & ...entialiter supponit alterã, sicut gra- ...getatiuus supponit sensitiuum, & a- ...tellectus supponit potentiam, sic esse ...tale supponit substantiale, tanquam ...liter illi coordinatum, & ab eo de- ...s, esse autem substantiale datur per ...m substantialem.

...d vt radicitus percipiatur distingu- ...est de accidentibus quæ sunt pro- ...ssiones & quæ sunt communia. Si ...cidentia propria certum est, quod ...ærent materiæ, neque illi vniuntur, ...di ante forma, eò quòd non conue- ...materiæ, nisi vt dimanantia à forma, non dimanant autem à forma, nisi vt vnita materiæ, quia non dimanant ab ea, nisi vt habente esse habet autem esse forma, quando est in materia, vel quia dependet ab illa, vel quia creatur in illa, ergo prius est formam inesse materiæ, & illi dare esse, quàm materiam recipere accidentia dimanantia ab illa, & ita calor in igne producto non potest esse idem numero qui erat in ligno quando disponebatur ad ignem, quia iste dimanat à forma ignis introducta. Si vero accidentia sint communia, vel possint dici communia, quia licet dimanent à forma, dimanant tamen secundùm gradum communem, non secundùm vltimam differentiam, sicut quantitas dimanat à gradu corporis, qui est communis omnibus, tàm elementis, quam mixtis, & de his accidentibus eadem ratio est, atque de proprijs, quia vt aduertit D. Thom. 1. *part. quæst.* 76. *art.* 6. *ad* 1. sicut dantur diuersi gradus vnius, & eiusdem formæ, ita consequuntur vnumquodque genus, seu gradum sua propria accidentia. Quare ista accidentia prout sic dimanantia, & consequuta, necessario supponunt formam in materia, vt ab ea consequantur, non verò ipsa prius ponuntur in materia, quam forma à qua consequuntur.

Si verò sint accidentia communia & nullo modo dimanent à forma, sed fortuito conueniant alicui, & tanquam non per se connexa, adhuc talia accidentia non remanent in materia, nec illi conueniunt ante formam. *Primò* quidem quia illa accidentia non determinant materiam vltimo, neque disponunt ad introductionem formæ, cum non habeant connexionem per se cum forma, ergo nõ est ratio cur ponantur in materia antequam forma substantialis ad quã est immediatus ordo materię, quia materia est potentia substantialis, & ideo immediatè respicit actum substantialem. Vnde si dispositiones per se requisitæ, & determinantes materiam, non prius recipiuntur in illa quã forma, multò minus accidentia nõ per

se con

se connexa. *Deinde*, quia habitudo materiæ ad formam substantialem est immediata, & essentialis, antequam respiciat accidentalem, quia materia est potentia substantialis, cuius immediatum, & per se correspondens debet esse actus substantialis ex ordine enim ad actum denominatur, & constituitur potentia. Vnde non solum materia respicit formam substantialem, tanquã principalem ordine intentionis, accidentalem autem ordine executionis, vt P. Suarez dicit, *vbi supra numero* 5°. sed formam substantialem respicit quasi immediatum specificatiuum, & ita debet respicere illam vt prius attactam non solum prius intentione, sed etiam executione, quia quod essentialiter, & primario terminat habitudinem prius attingitur in executione, quàm secundarium, quia prius essentia constituitur in executione, & non solum in intentione, quàm id quod secundarium est. Et præsertim, quia accidens dependet à substantia in existendo, quia substantia per se existit, accidens autem inexistit, & inhæret, quod autem est prius in ordine existendi, est prius ordine executionis, & non solum intentionis, executio enim respicit esse existentis, & ita cum forma substantialis det materiæ esse substantiale, consequenter dat esse in ordine, & linea existendi, quod est prius ordine inhærendi, & consequenter, si ordo executionis est ordo existendi, etiam in hoc ordine debet esse prior forma substantialis, quàm accidentalis. Et hinc est quod quia accidens dependet à substantia secundùm ordinem existentiæ, valde assimilatur dependentiæ à causa efficienti, quatenus causa efficiens præsupponit esse, vt ab ea dependeat effectus, & ideo Deus mediâ efficientiâ suâ supplere potest dependentiam actualem accidentis à substantia sustentante, quia in hoc idem potest facere efficiens, quod sustentans. Quare materia remota forma substantiali non potest retinere accidentia, & ideo non transeunt eadem numero de corrupto ad genitum existendo immediatè in materia.

Dices sufficere ad sustentanda accidentia esse partiale, quod habet materia, atque adeo licet dicat ordinem primo, & per se ad formam substantialem, adhuc sufficiens esse manet in materia ad sustentanda accidentia præsertim quæ dimanant ab illa, vt quantitas, vel accidentia communia.

Secundò non sequitur corrumpi accidentia, licet mutetur forma, & esse substantiale, quia subrogatur loco eius aliud æquè benè sustentans tale accidens in esse, qua ratione diximus supra materiam primam non perire adueniente noua forma, licet mutetur eius esse, quia subrogatur aliud æquè benè præbens esse materiæ.

Ad primum respondetur, non sufficere illud esse partiale materiæ ad sustentanda accidentia, tum quia materia non habet esse partiale, sed tantum esse accipit à forma, eò quòd forma dat esse substantiale, atque adeo primum esse, quod substat alijs, aliàs non esset substantiale, non ergo supponit aliud prius in materia; tum quia dato, quod haberet esse partiale, adhuc non posset sustentare accidentia, nisi dependenter à toto seu composito tanquam existente vt *quod*, vnde ipsa materia solum est principium sustentandi accidentia vt *quo*, remoto autem vel destructo principio *quod*, & non subrogato alio supplente in omnibus vices eius, principium *quo* neque agit neque recipit. Falsum est autem, quòd quantitas dimanat à sola materia, siquidem dimanat à gradu corporeitatis, quem præbet forma, & sic iuxta diuersas formas videmus variari quantitates, alias si eadem quantitas semper inesset materiæ, fortius & intimius vniretur accidens materiæ, quàm forma substantialis, quæ variatur, cùm tamen materia prius essentialiter respiciat formam substantialem.

Ad secundum dicitur, non subrogari accidenti aliud æquiualens, quia subiectum diuersum non potest continere idẽ numero acci-

dens, quod aliud subiectum, quia vna [illegible]a naturalis non continet effectus alte[illegible]s totaliter etiam quoad omnem indiui[illegible]ationem; sola causa prima potest id to[illegible]iter cōtinere, & supplere propter omni[illegible]odam subordinationem causæ secundę ad [illegible]imam in omni ratione entis, de quo di[illegible]mus, *quæst.* 12. *Physicor.* & dicemus *infra* [illegible]*æst.* 12. Et hac ratione Deus sustentans ac[illegible]idens extra subiectum conseruat illud idē numero. At vero materia subrogatis diuersis formis conseruatur eadem numero, quia quælibet forma inadæquate respicitur à materia, & omnium illarum est capax, vt à qualibet conseruetur, accidens vero non respicit plura subiecta, sed adęquate ab vno sustentatur, & indiuiduatur.

Ad *primum, à principio* de dispositionibus determinantibus materiam, & efficientibus generationem in vltimo instanti *dicemus sequenti articulo*, quia de hoc est specialis difficultas.

Ad secundum resp. quod quantitas non sequitur materiam inhæsiue, & dimanatiue, sed solum sequitur materiam vt est sub forma, & vt accipit ab illa gradum corporeitatis, cuius proprium accidens est quantitas, vt S. Tho docet *sup.* 1. *q.* 76. Dicitur autem quantitas sequi materiam, sicut qualitas formam, tum propter similitudinem, tū propter generalitatem; propter similitudinem quidem, quia materia est pure passiua, similiter quantitas nullo modo est actiua; propter generalitatem autem, quia tam generalis est quantitas materiæ, sicut gradus corporeitatis, nulla autem materia reperitur sine corporeitate, & nulla sine quantitate.

Quod vero dicitur, materiam indiuiduari per quantitatem, & debere supponi indiuiduam in instanti generationis, *resp.* materiam non indiuiduari per quantitatem substantialiter, sed per propriam incommunicabilitatem, quantitas autem solum concurrit non tam ad rationem indiuiduationis, quam ad eius multiplicationem, & diuisionem, hæc enim fit per quantitatem, & se habet vt conditio diuidens & requisita necessario, vt eius diuisione posita, non ab ipsa, sed à substantia seu materia sub quantitate diuisa resultet diuersa indiuidualitas substantialis, vt dicemus *inf. q.* 9. agendo de principio indiuiduationis. Hanc autem quantitatem, qua indiuiduatur, & indiuiduat materia, sufficit quod in instanti generationis habeat, prioritate causæ formalis à forma, prioritate dispositiuæ causæ, & materialis à materia, non vero requiritur, quod ipsi materiæ sit coæua, eique perpetuo inhæreat, quod ibi latius explicabitur. Nec hoc habet specialem difficultatem in homine, quia licet forma eius entitatiue sit spiritualis, informatiue tamen, & virtualiter est corporea & vt *quo*, quatenus præbet gradum corporeitatis, à quo sequitur quantitas, sicut & alia accidentia corporea. Et sic ipsum totum quod resultat, simpliciter est corporeum scilicet homo atque adeò capax quantitatis vt *quod*, principium autem recipiendi quantitatem vt *quo* est ipsa materia vt subest formæ, quatenus dat gradum corporeitatis.

Ad secundum Respond. illa accidentia quæ remanent in genito non esse eadem numero quæ in corrupto, sed similia, vt expresse docet S. Th. 1. *de gener. lect.* 10. eo quod aliquæ formæ habent talem symbolizationem, & affinitatem, vt petant similia accidētia præsertim in principio suæ generationis quando nondum omnem suam perfectionem obtinent, & inter istas formas est facilis transmutatio, sicut embrionis in animal, animalis in cadauer, & sic cum sint formæ viales & tendentes ad vlteriorem formam petunt similitudinem in accidentibus. *Aliquando* autem generans producit accidens simile ei quod erat in corrupto propter necessitatem materiæ ex qua fit generatio. *Pro quo notandum est*, quod formæ, quæ generantur, aut quando de nouo fit augmentatio, vel nutritio, licet accidentia propria siue proprias passiones nō habeant ex ma-

teria, multa tamen accidentia communia sortientur ex determinatione materiæ in quam introducitur forma, quia accidentia communia non emanant à forma, sed à generante præbente illa iuxta occurrentem materiam, & circumstantias, sicut patet quod à generante præbetur vbi, & situs, etiam cum aliquid generatur extra proprium locum tanquam accidens commune, & mutabile; cum autem generans ita agat in passum quod etiam repatitur ab illo vt infra dicemus *quæst.* nec perfectè vincit passum in omnibus, oportet quod in ipso genito producantur accidentia aliqua à generante, non absolute vt est in se, sed vt modificato, & temperato per reactionem passi, ab illo enim determinatur generans ad producendum aliquas qualitates, quas ex se solum non produceret, vnde quando aqua vel ignis, aut ferrum interficit animal, & generatur forma cadaueris siue ab ipsis, siue à cœlo, vt à principali agente, tunc illa accidentia communia producuntur, quæ iuxta passi resistentiam, aut exigētiam, generans potest producere, & ita aliquando producitur calor in visceribus animalis, licet ab agente frigido introducatur forma cadaueris, eo quod illud agens frigidum licet per se & directè solum producat frigus, tamen vt repatitur à calido quando interficit animal, imbuitur qualitatibus calidi, & sic etiam aliquid caloris producit cum forma cadaueris: aliquando verò talis calor producitur per antiperistasim, seu circum obsistentiam contrarij, & à cœlo vt introducente formam cadaueris, tanquam à causa per se. Quid sit antiperistasis dicemus *quæst.* & eadem ratione videmus nutrit tum generare aliquando alimentum cum alienis qualitatibus, & nociuis propter repassionem à materia, quæ suis qualitatibus imbuit nutritionem, & similiter generari animal cum alijs qualitatibus licet semen sit bonum propter infectionem sanguinis, qui est materia. Sic ergo agens, seu generans non solum considerandum est quid possit generare ex se, sed quid possit iuxta modificationem quā habet ex resistentia passi, seu reactione, & secundum virtutem quam inde participat, & similiter secundum virtutem, quam habet à cœlo, & ab alijs circumstantibus à quibus omnibus determinatur, vel accipit vim producendi aliqua accidentia communia, iuxta exigentiam materiæ in qua operatur, atque adeò potest generare similem colorem, cicatricem, & similiter impulsum, & alia similia non vi sua de nouo impellendo, sed continuando impulsum quatenus ex corpore impulso generatur cadauer, & ita virtus impressa ab impellente ipsi animali quod corrumpitur, cum in corrumpente non inueniat dispositionem contrariam, a qua extinguatur determinat ipsum corrumpens, & communicat illi vim continuandi similem impulsum in cadauere. *Nec obstat*, quod sensus nullam in hoc sentit mutationem, nec enim ad sensum pertinet iudicare de mutatione indiuiduali, quæ fit ex sola corruptione subiecti, quando subrogatur illi accidens eiusdem speciei, sed tunc quando alteratur, & mutatur accidens sine alterius similis subrogatione.

Sed adhuc obijcies D. Tho 4. *contra Gent. cap.* 81. dicentem, *quod materia hominis post eius mortem quæ tali formæ fuit subiecta manet sub eisdem dimensionibus ex quibus habebat, vt esset materia indiuidualis*, ergo nō denudatur materia omni accidente saltem quantitate, per quam sigillatur, & determinatur, vt sit hæc indiuidua materia. *Et confirmatur*, quia dispositiones antecedentes non habet contrarium à quo corrumpātur per subsequentes, siquidem sunt eiusdem rationis cum illis, ergo manent. *Nec dici potest* quod per desitionem subiecti desinunt; *nam contra est*, quia dispositio vltima cum annexa sit ipsi formæ genitæ, non corrumpitur per eius destructionem, cum potius tunc generetur; dispositio autem infra vltimam est compatibilis cum subiecto corrum-

mpendo, ergo non desinit ex sola de ... subiecti, sed à contrario; hoc autem ...atur, quia vltima dispositio non est ...aria illi antecedenti, quæ est infra vl-..., sed est eiusdem speciei, verbi gra-...lor vt octo cum calore vt septem.

...sp. D Tho. intelligi quod manet mate-...um eisdem dimensionibus radicaliter, ...tenus materia est radix earundem di-...sionum non formaliter, quia non manet ...em quātitas, nec sub eadem forma, ma-...t tamen in materia ordo ad eandem for-...am, id est ad animam vt recuperandam ...r resurrectionem diuinitus, & sic manet ...dem dimensio radicaliter. Quod confir-...at ibidem S. Thom. dicens quod corpo-...eitas est duplex, alia substantialis scilicet ...atio corporis de genere substantiæ, quæ non est aliud quam ipsa forma, alia accidē-talis quæ est species quātitatis quæ est cor-pus. Et de hac subdit S. Thom. *Quod licet ce-dat in nihilum corpore humano corrupto, ta-men non impedit, quod idem homo numero resurgat, quia manet eadem corporeitas, ea-dem manente forma hominis.* Sentit ergo D. Thom. quod non manet eadem dimensio quantitatiua in materia hominis, sed idem ordo ad formam, humanam, vnde habebit easdem dimensiones, quia habebit eandem corporeitatem. Alia loca D. Thom. ex *q. 7. & 9. tertiæ partis* explicabimus *articulo se-quenti.*

Ad Confir. Resp. dispositiones anteceden-tes non corrumpi ab vltima dispositione directè tanquam à contrario, sed indirectè, & per accidens, quia introducunt formam incompossibilem præcedenti, & consequē-ter destruitur subiectum talium dispositio-num antecedentium, & sic ipsæ desinunt ad desitionem subiecti in quo erant: non est autem inconueniens quod per accidens, & indirectè aliquid corrumpatur à suo si-mili, destructo fundamento eius, cui innitebatur.

ARTICVLVS VII.

Quomodo vltima dispositio causetur, vel causet generationem substantialem?

SVpposita sententia in articulo præcedē-ti explicata, quod forma introducitur in materiam denudatam omni forma, tā sub-stantiali, quam accidentali, duplex vrget difficultas in præsenti articulo pertractan-da. *Primò;* quomodo vltima dispositio pos-sit causari ad modum, quo cæteræ antece-dentes causatæ sunt, aliæ enim in ipso sub-iecto, quod corrumpitur introducuntur, vltima autem dispositio si in ipso subiecto causaretur, cum ipso corrumperetur, & sic non coniungeretur formæ substantiali, quæ de nouo generatur. Si autem produci-tur vltima dispositio in subiecto, quod de nouo generatur, tunc non produceretur per alterationem sicut cæteræ anteceden-tes, & sic non continuabitur illis, & con-sequenter non erit causa corrumpendi for-mam, & disponendi materiam vltimate ad introductionem formæ, siquidem non exi-stit in subiecto ante generationem formæ substantialis, & consequenter non expellit formam corruptam, neq; materiam ipsam disponit vt recipiat formam de nouo, siqui-dem post ipsam formam talis dispositio cō-uenit subiecto. quidquid autem infra talem dispositionem est, compatitur cum forma corrupta, & sic non expellit illam.

Secunda difficultas est, quomodo vltima dispositio possit causare formam quæ de de nouo generatur, siuè effectiuè, siuè ma-terialiter, siquidem dispositio illa transit cum subiecto quod corrumpitur, siqui-dem in sola materia nuda non remanet, supposita sententia explicata articulo præ-cedenti, & infra *quæstione 9.* explicanda, quod accidentia nō subiectantur immedia-te in materia prima, & sic non transeunt de corrupto ad genitum, ex quo fit quod vlti-ma dispositio nō potest materialiter deter-minare materiam, siquidem non inhæret.

nec

nec afficit illam. Similiter etiam non potest effectiue attingere ipsam formam, quia cõsequitur post ipsam in subiecto, ergo non potest effectiue illam generare, & sic generabitur forma à dispositione remota effectiue, quæ est minor ipsá vltimâ, quod stare non potest, quia compatitur cum forma corrupta nec habet perfectam, & vltimam virtutem quæ vltimo ordinetur, & connectatur cum forma genita, ergo non potest in illam influere effectiue.

Et vrgetur amplius, quia si vltima dispositio non efficitur à generante in subiecto corrumpendo, sed in ipsa re genita, ergo in instanti generationis prius efficietur ipsa forma substantialis, & mediante ipsa emanabit vltima dispositio tanquam accidens illius, ergo non est virtus efficiens ipsius generantis respectu formæ substantialis, cum potius ab ipsa forma emanet. Similiter in instãti generationis debet præsupponi materia præparata, & disposita, vt introducatur forma, sed tunc materia denudatur omni accidenti, & dispositione, ergo omni effectu formali accidẽtis disponentis, & determinantis materiam, ergo nõ remanet materia determinata, & disposita neque formaliter, neque virtualiter; non formaliter quia nulla forma disponẽs tunc est; nõ virtualiter, quia nulla alia forma remanet in cuius virtute contineatur illa dispositio, nisi solum quædam connotatio extrinseca, quod immediate antea fuerit dispositio non vltima, quia vltima non fuit in tali subiecto; hoc autem non sufficit vt materia dicatur intrinsece, & realiter determinata, & disposita.

Denique est generalis difficultas; quomodo in illo instanti dispositiones possint operari effectiue, quia præcedentes tunc non sunt, sed desinunt esse, subsequentes autem efficiuntur tunc, ergo non efficiunt ipsam generationem. Et dato quod tunc existant, non possunt agere effectiue in subiectum in quo sunt, vt docet S. Thom. 1.2. *quæst.* 85. *artic.* 1. *ad* 4. Nec ipsum subiectum agit per illas, quia alias eadem pars ageret, & pateretur, esset mouens, & mota.

Difficultates istæ parum vrgent eos qui tenent accidentia subiectari in materia immediate, & consequenter ea quæ sunt in corrupto posse manere in genito, & sic facile concedunt dispositionem vltimam immitti à generante in ipsam materiam quando est sub forma corrupta, & sic præparare materiam per dispositionem vltimam, quã habet ante formam, & consequenter ab ipsa forma non dimanare vltimam dispositionem, pro qua sententia plures citantur à P. Suarez *disp.* 14. *metaphys. sect.* 3. Cæterum quia multi alij existimant subiectari quidem accidentia in materia sola, præsupponendo tamen prius vnionem ad formam substantialem, vt Conimb. 1. *de generatione cap.* 4. *q.* 4. & probabile reputat Suarez *loco citato num.* 37. & 40. & 60. ideo adhuc locus est in hac sententia vt dicatur dispositionem vltimam non dari in materia ante formam substantialem, sed ab ipsa forma dimanare. Vnde ipse P. Suarez *tom.* 3. *de gratia lib.* 8. *cap.* 13. *num.* 10. licet dicat esse probabilius dispositionem antecedentem non perire in instanti generationis, sed manere in genito, ibique consummari in ratione dispositionis vltimæ, oppositum tamen admittit vt probabile, sed dicit quod in ea sententia oportet respondere, quod vel vltima dispositio non præparat materiam, sed forma recipitur in materia immediate, hoc ipso quod denudatur omni forma, vel si præparat materiam, ipsa prout præparans non est à forma, sed à generante.

Reducitur ergo difficultas ad hoc, an vltima dispositio procedat à forma genita quasi effectiue, & dimanatiuè, & tamen præparet, & disponat ipsam materiam, an verò, si præparat materiam non procedat ab ipsa forma, sed ab ipso generante, vel denique an vltima dispositio nullo modo præparet materiam ad formam, sed introducatur in nuda materia, dispositio autem vltima sequatur formam tanquam dispositio ornans

non

non præparans, & determinans materiam ad talem formam. Quod si vltima dispositio vtrumque habet, scilicet determinare materiam, & consequi ad formam, restat videre quomodo id faciat in instanti generationis,& præsertim, an dispositio vltima habeat esse virtus effectiua generantis in illo instanti.

Dico ergo primo *siue accidentia subiectentur in sola materia, siue in toto composito, dispositio vltima nunquam est simul cum forma quæ corrumpitur, sed cum illa quæ generatur.* Hæc conclusio tanquam certa in hac difficultate statuenda est. Et *probatur*; quia dispositio vltima expellit formam oppositam à materia, quia vt dicit D. Thom. *quæst. 26. de verit. art. 8. ad vltimum* per calorem in summo expellitur forma aquæ,& *ita non sunt simul. Et patet*, quia hæc expulsio fit per incompossibilitatem dispositionis vltimæ cum forma corrupta, omnes enim dispositiones antecedentes tendunt ad expulsionem & corruptionem formæ,& ideo opponuntur, & contrariantur illi, ergo vltima dispositio est illa quæ vltimo opponitur, & sic incompossibilis est cum tali forma, siquidem nõ restat alia vlterior, quæ de expulsionem eius faciat, ergo non est simul cum tali forma, quia incompossibilitatem habet cum illa: Vnde etiamsi accidẽtia recipiantur in sola materia, tamen quia non potest habere simul oppositas, & incompossibiles formas, non potest simul habere dispositionem vltimam, & formam corruptam. Et sicut forma genita vt formaliter expellat corruptam, non requiritur, quod simul cum illa sit in materia, alias duæ formæ essent in illa, sed sufficit quod coniungatur illi per successionem & expulsionem per simultatem, ita vt dispositio vltima expellat dispositiuè formam corruptã, requiritur, quod simul existat cum ea, quod succedat illi expellendo non existendo. Quod autem dispositio vltima simul cum forma genita affirmat D. citata de ver. art. 7. ad 11. dicẽs: *Quod calor consummatus simul introducitur cũ forma ignis.* Et sumitur ex dictis, quia illa vltima dispositio, sicut est incompossibilis cum forma corrupta, ita est compossibilis & connexa cum forma genita, ergo simul est cum illa, nec enim materia datur aliquando sine aliqua forma substantiali, cum qua sit illa accidentalis.

Dico secundò. *Dispositio vltima bene componitur hæc duo, scil. quod præparet materiam ad formam terminatiuè,& consummatè, quod est non solum dari ad ornatum, sed ad præparationem materiæ erga formã, & similiter quod talis dispositio causetur à forma in ordine causæ formalis & secundum dependentiam in esse.* Vtrumque affirmat D. Th. *q. 24. de verit. art. 8. in fine corporis,& in 4. dist. 1. q. 1. art. 4. q. 1. & 2. & ar. 5. q. 3.* vbi affirmat *dispositionem vltimam esse effectum formæ in genere causæ formalis,& tamen præcedere ipsam in genere causæ materialis.* Sed præsertim videri potest D.Th. *in 3. d. 13. q. 3. art. 1.* vbi distinguit triplex genus dispositionis. *Vno modo ita quod cadat medium inter subiectum, & perfectionem illam, quasi instrumentum perfectionis illius, sicut diaphaneitas disponit ad lucem. Alio modo disponit aliquid ad formam sicut præparando materiam ad receptionem formæ, ita quod praexistat in materia ante formam ordine fiendi non ordine essendi, sicut calor disponit ad formam ignis, non quia medium cadit inter formam,& materiam, sed materia appropriatur ad formam ignis per aduentum caloris. Tertiò modo aliquid disponit ad perfectionem aliquam, sicut quod facit ad bonitatem,& decentiam perfectionis sicut decor personæ facit ad dignitatem regiam.* Ecce Sanct. Thom. distinguit dispositionem præparantem materiam ad formam à dispositione ornante,& conducente ad decentiam & in primo ordine ponit dispositionem vltimam vt calor ad formam ignis, quæ ordine fiendi tantum præcedit non ordine existendi seu vt medium existens inter materiam & formam,& consequenter non prius existens in materia, quam forma.

ſet efficere, non tamen generare, qui ſi recipitur in illo, vt efficiat, iam ſupponit eſſe generatum, & exiſtens.

Si dicatur, influere ſaltē effectiuè in corruptionem formæ oppoſitæ; contra hoc inſtat D. Thom. *q.* 28. *de verit. art.* 8. *in corpore* vbi oſtendit gratiam non poſſe per actus à ſe elicitos effectiuè operari ad remiſsionem culpæ quod eſt corruptio formæ oppoſitæ, ſed per informationem ſubiecti informando enim expellit formam oppoſitā non efficiendo, & *ratio eſt*; quia efficientia non eſt directè ad corruptionem alias terminaretur per ſe primo ad nō ens, quod eſt nihil efficere, ſed primo & per ſe terminatur ad aliquam generationem, ſeu ad formam, & ſecundario ad corruptionem alterius, ergo ſi diſpoſitio vltima non poteſt effectiuè concurrere ad generationem, neque effectiuè influet in corruptionem.

Sed ex hac concluſione inſurgit grandis difficultas. qua virtute generans quando eſt abſens effectiuè attingat ipſum genitum, nā diſpoſitio vltima vt diximus non concurrit effectiuè ad generationem, diſpoſitio autem infra vltimam non eſt ſufficiens ad producendam formam genitam, v. g. calor vt ſeptem ad producendam formam ignis; tum quia non poteſt producere calorem vt octo cum ſit illo inferior, ergo neque formam ignis, tum quia illa diſpoſitio antecedens ſubiectatur in ipſo corrupto, quia compatitur cum eius forma, ergo in ipſo inſtanti generationis non exiſtit, ergo neque effectiuè operatur. *Nec poteſt dici* quod manet virtualiter, aut quod illa diſpoſitio antecedens continuatur cum forma genita vt ſignificat D. Thom. 3. *p. q.* 8. *art.* 13. *ad* 2. dicens: *Quod diſpoſitio quæ via generationis præcedit, naturaliter perfectionem ſequitur, quam aliquis iam conſequutus eſt, ſicut calor qui fuit diſpoſitio ad formam ignis, eſt effectus profluens à forma ignis, & quæſt.* 9. *art.* 3. *ad* 1. dicit; *Quod per calorem diſponitur materia ad ſuſcipiendum formam ignis, qua tamen adueniente calor non ceſſat, ſed remanet quaſi quidam effectus talis formæ. Contra hoc inſtatur*, quia ſi ita eſt, non fiet in generatione ſubſtantiali reſolutio vſque ad materiam primam, quia illa diſpoſitio præcedens continuatur cum forma genita, & ſic manet in materia, vel ſaltem manet aliqua virtus in qua virtualiter continetur illa diſpoſitio, & hæc virtus aliquod accidens eſt. Ad hoc ergo.

Dico quarto; *virtus generantis, quæ effectiuè operatur vt deciſa, & diffuſa ab ipſo generante tanquam inſtrumentum illius, non eſt diſpoſitio vltima, ſed cum diſpoſitionibus antecedentibus inuenitur, & in inſtanti generationis non operatur effectiuè, vt exiſtens in ſubiecto corrupto, neque in ſubiecto genito, ſed in parte propinquiori ipſi rei genitæ.* Supponit hæc concluſio, quod generans dupliciter poteſt ſe habere erga materiam ex qua generat, vel enim eſt illi indiſtans & immediatum immediatione ſuppoſiti, & virtutis, ſicut ignis eſt proximus ligno quod comburit, & tunc virtus effectiua generantis non eſt niſi in ipſomet ſuppoſito generante. ſcilicet calor qui eſt in igne. Aliquando verò generans eſt diſtans à materia ex qua generat, & ſolum eſt immediatum illi per ſuam virtutem, ſicut ſol cū generat herbam, & animal quod mediante ſemine generat aliud, & tunc etiam datur virtus effectiua diffuſa, & deciſa ab ipſo agente tanquam inſtrumentum ipſius, vt dicit S. Thom. *q.* 3. *de pot. art.* 11. *ad* 9. *& alijs pluribus locis*, & nos probauimus *q.* 12. *Phyſic.* De hac ergo virtute diffuſa in abſentia, vel diſtantia generantis procedit concluſio. *Et prima pars dicit*; quod non eſt diſpoſitio vltima, ſed cum antecedentibus ponitur. Et hoc manifeſtum eſt, quia diſpoſitio vltima eſt effectus coniunctus, & annexus ipſi formæ genitæ, ita quod non exiſtit niſi vbi exiſtit forma genita, ſicut calor vt octo, non exiſtit niſi vbi forma ignis, ergo non operatur niſi exiſtente forma ignis, ergo non ipſam formam, ſeu generationem eius effectiuè attingit. *Secunda verò pars,*

quod illa virtus effectiua non sit in subiecto corrupto quando operatur in instãti generationis, *constat* quia in illo instanti non est illud subiectum, siquidem corrumpitur, ergo neque est illa virtus, quæ inhærebat illi quod autem non est, non operatur effectiue per se ipsum per aliquam autem virtutem, non operatur, quia de hac erit eadem difficultas in quo subiecto sit. *Tertia pars* quod non existat in re genita tanquã in subiecto, neque in eius materia, *constat* ex doctrina S. Th. 1. 2. *q.* 85. *art.* 1. *ad* 4. *&* *q.* 110. *art.* 2. *ad* 1. *&* *quodlib.* 10. *art.* 3. *ad* 2. vbi statuit dispositionem, seu accidens non agere effectiue in suum subiectum, sed formaliter actuando illud, ergo dispositio existens in re genita, non potest illam generare, vt de se constat, quia sic supponeretur existens ante subiectum, & consequenter deberet esse in alio subiecto: nec potest supponi vt existens in materia, & agere effectiuè in ipsam & ex ipsa, quia cum accidens non possit operari nisi vt *quo* & consequenter ipsum subiectũ cui inhæret debet operari vt *quod*, idem esset dicere quod accidens operatur effectiue in subiectum, ac dicere quod subiectũ operatur effectiue in se ipsum. Nihil autem se ipsum mouet effectiuè, & multo minus materia prima, quæ nullo modo est actiua, sed passiua, ergo non potest accidens existens in materia prima operari in illa effectiue. *Quarta pars conclusionis* scilicet, quod in casu quo generans est distans à materia quam disponit, & ex qua generat, debet assignari aliqua pars proxima, quæ per virtutem à generante decisam cum dispositionibus antecedentibus effectiue agat in partem proximiorem & sic fiat generatio *inde constat*, quia nihil effectiue agit in se ipsum sed oportet distinguere agens, & passum, partem mouentem & partem motam, ergo oportet quod generatio fiat agente vna parte in aliam quando ipsum generans non est ibi præsens vt per se ipsum agat Et hoc etiam bene notarunt Conimb. *in c.* 5. *quæst.* 9. *art.* 2. §. *Quare nostra.*

Et si instes quia pars proximior non habet in se dispositionem vltimam, v.g. caloré vt octo, sed aliquid infra illam, alias esset in ea ignis genitus, & non solum virtus ad ignem generandum, ergo non potest talis virtus inferior producere dispositioné vltimam effectiue. *Resp.* quod illa virtus licet entitatiue, & formaliter sit infra calorem vt octo, & infra dispositionem vltimã, virtualiter tamen in quantum instrumentum generantis à quo est decisa talis virtus, habet vim ad attingendum effectiue formam substantialem rei genitæ, & ipsam dispositionem vltimam illius. Et hoc sumitur ex D. Th. 1. *p.* *q.* 76. *art.* 4. *ad* 4. dicente. ***Quod in mixto manent qualitates propria elementorũ licet remissa, in quibus est virtus formarum elementalium***; cẽset ergo quod etiam infra calorem vt octo potest virtualiter manere vis formæ generantis. Itaq; calor qui est infra gradũ caloris vt octo, non potest per modũ causæ principalis producere nisi calorem similem sibi, & non caloré vt octo, si tamen consideretur non solum vt calor, sed vt calor virtuosus, id est, vt deriuatus ab igne tãquam instrumentum eius ad producendum substantiam similem sibi, & consequenter calorem vt octo, sic operatur illum instrumẽtaliter nõ principaliter. Quod si absente, vel destructo generante virtus illa debilior & imperfectior facta sit, aut egressa fuerit, quam vt possit producere substantiam, si eã producit, id fiet virtute causę superioris, sc. cœli, vel causæ primæ supplentis, quod deest de virtute generantis, & sic plures formę inanimatæ quandoque producuntur à cœlo, vt quando cadauer generatur ex iugulatione, vel ex suffocatione, ferrum enim non est productiuum directe formæ cadaueris, sed ferri; tamen tollendo dispositiones vitales, v.g. calorem, qui est in sanguine relinquit locum cœlo, vt introducat formam cadaueris. Quid autem sit in virtute illa, quę est quędam qualitas, esse virtutem substantiæ explicauimus *q.* 12. *Phys.* quod nõ est aliquid superadditum qualitati, sed tantum

ab ipsa

ab ipsa substantia esse deriuatam, & aliquid illius in ordine ad producendum similem substantiam.

Caeterum in generatione viuentium specialis difficultas est, quomodo distinguatur pars efficiens, & pars effecta, eo quòd viuens non generatur successiuè à parte in partem sicut inanimata, sed organizato corpore & integrè disposito tota generatio in instanti perficitur, & ideo non apparet quomodo à parte vicina procedat ipsa forma viuentis & vltima eius dispositio.

Sed respondetur ex doctrina D. Thom. *1. p. quaest.* 118. *art.* 1 *ad* 3. *&* 4. *de potent. art.* 11. praesertim *ad* 8. vbi docet; quòd virtus actiua seminis non est in toto semine, sed in spiritibus qui in ipso semine includuntur, in quo etiã spiritu est aliquis calor ex virtute corporũ coelestium, quorũ virtute agunt ista inferiora, & istae partes spirituosae seminis agunt in alias, quae se habent vt materia, & formant illas, & licet materia illa corpulenta, ex qua fit generatio animaliũ, varietur per diuersas formas quas vocamus formas embrionis vsque ad perfectae formę introductionem, non tamen destruitur illa pars spirituosa in qua est virtus actiua seminalis, nec mutatur vt dicit S. Thom. *solutione illa ad* 8. & sic semper manet distinctio inter partes, quae effectiuè agunt, & partes in quibus introducitur forma animalis in illis enim partibus spirituosis, quae spumosiores sunt non introducitur forma genita, quia ex illis nõ formatur foetus, sed ex corpulentiori crassioriq; materia seminis, & sanguinis; alioquin, vt ibi argumentatur D. Thom. si partes illae spirituosae mutarentur, & formaretur ex illis fetus, vt ex materia, destrueretur illa virtus seminalis, & sic nõ posset virtute seminis vsque ad completum perfici generatio. Quid autem fiat de illis partibus habentibus virtutẽ seminis postquam forma animalis iam est introducta? *Respondet* D. Thom. *quaest. illa* 118. *citata ad* 4. quòd euanescente spiritu, & dissoluto semine, desinit esse illa virtus actiua, quae erat in semine, eò quòd erat vis instrumentalis, quae cessat producto iam effectu. Itaque resoluitur pars illa spirituosa, & euaporatur in aliquod corpus; & sic semper distinguitur pars agens à parte, in quã introducitur forma. Et illa qualitas actiua seminis licet formaliter sit inferior ad dispositionẽ vltimam, non tamen virtualiter, in quantum est virtus substantiae deriuata ab ea ad agendum.

Ex quo manifestum est; quomodo dispositio influat effectiuè ad introductionẽ formae, vel corruptionem; constat enim ex dictis, quòd virtus effectiua influens debet esse in alia parte, vel subiecto ab illo quod disponitur, & sic semper distinguitur pars mouens, & pars mota, euitaturq; illud inconueniens, quòd dispositio non existens in vltimo instanti operari possit, existit enim tunc virtus operans in parte proximiori. Similiter etiam constat quomodo materia dicatur disposita siue à dispositione vltima, siue ab antecedenti; non per extrinsecam denominationem, sed per realem informationem, quia ante instans generationis disponitur materia quasi in fieri, & tendentia ad formã per dispositiones antecedentes, quae subiectantur in ipso toto, quod est corrumpendũ, & ipsam materiã determinant ad formam introducendam. In instanti autem generationis determinatur materia in facto esse, & consummatiuè per ipsam vltimam dispositionem, quae nõ recipitur in sola materia, sed in ipso toto, quia semper est connexa cum ipsa forma, sed tamen illa dispositio habet duplicem respectum, seu officium secundùm quod correspondet duplici principio, scil. formae genitae ad quam consequitur, vt propria passio, & alterationi quã terminat & consummat; & non est necesse, quòd secundùm vtrumque respectum praeparet, & disponat materiam, sed sufficit quòd vt terminus alterationis est, illam disponat, nõ vt proprietas formae, sed quia de facto inhaeret, & existit in ipso toto, & in eius materia, vt in principio *quo* recipiendi,

F 3 hoc

dem instanti, dicatur autem præcedere sub respectu, & ordine causalitatis materialis, in quantum terminat, & consummatio precedentium dispositionum, quas virtualiter continet. *Et ita can. instituitur*, quomodo maneat materia præparata virtualiter an formaliter & in qua forma dicatur virtualiter manere illa præparatio? *Respondetur*, in re, & in ipso instanti generationis dari ipsam dispositionem vltimam annexam formæ, quæ tanquã terminus & consummatio præcedentium dispositionum virtualiter illas continet, & continuat præparationem, & determinationem quam illæ faciebant in materia vsque ad illud instans exclusiuè.

Ad vltimam difficultatem respondetur, dispositionem quæ est virtus generantis effectiua non esse in subiecto, quod corrumpitur, nec in subiecto quod generatur, quia non agit effectiuè in subiectum in quo est inhæsiuè vt ex D. Thom dicitur in argumento, sed est in parte proximiori, in qua etiam inuenitur virtus generantis in eius absentia, vt satis supra ostensum est.

Cæterum P. Suarez *disp. illa metaphys. sect. 3. num. 28.* non quiescit cum doctrina tradita, existimatque non satisfacere illam distinctionem de mutua prioritate inter dispositionem, & formam; & instat contra illam, quia dispositio si est verè præparans, & non solum ornans ac perficiens subiectũ, oportet quod determinet, & quasi limitet capacitatem eius ad talem formam, ergo etiam determinat ipsum agens ad talẽ formam introducendam ergo fieri non poterit vt talis forma effectiuè sequatur ex forma introducta. *Consequentia patet*, quia si dispositio fluit à forma, & forma efficitur ab agente, ergo agens non potest determinari à tali dispositione quæ producat formam, sed potius mediante forma determinatur agens ad talem dispositionem.

Confirmatur quia illa dispositio non potest exercere causalitatem materialem, & habere prioritatem naturæ, neque respectu actionis qua fit forma, neque respectu materiæ, quam disponit. Non respectu actionis, quia illa dispositio sequitur mediante forma, ergo nõ potest habere causalitatem, & prioritatem respectu illius actionis, qua fit ipsa forma, siquidẽ quando fit forma nõdum existit illa dispositio, nec est facta vt possit tunc causare. Respectu verò materię nõ potest habere istam prioritatẽ, quia non potest disponere materiam nisi informãdo illam, non autem potest informare illa dispositio materiam in illo priori, siquidẽ materia ante formam non informatur ab accidentibus, illud autem accidens non potest disponere nisi informando, & inhærendo, quia sine inhærentia non est & sic, neq disponit; si autem in illo priori non disponit, cui inhęret illa dispositio? non formæ quia sequitur ad illam, & sic pro illo priori nondum inhæret formæ. Non composito quia præparat ad illud, non verò disponit illud, sed materiam ad illud, ei autem inhæret quod disponit, ergo inhærebit soli materiæ atque adeo non est necesse, quod consequatur ad formam, sed inest materiæ ab agente.

Respondetur, dispositionem vltimam non determinare ipsum agẽs vt efficiat, sed terminare tanquam effectus eius; dicitur autẽ vltima dispositio determinare agens non vt virtus eius ad efficiendum, sed vt terminus dispositionis antecedentis, quæ erat virtus determinata ipsius agentis, & ab eo decisa. Deinde addo quòd agens, neque per ipsas dispositiones antecedentes, quas emittit in materiam, determinatur ad generandũ, sed antequã illas emittat, determinatur ad generandum & tanquã medium necessarium, & virtutem agendi emittit illas dispositiones quæ se habent vt effectus eius, & virtus determinata ad generandum formam, & sic dispositiones illæ procedunt ab agente determinato, siquidẽ in virtute eius determinate operantur. *Nec obstat*, quòd dispositiones antecedentes nõ sufficiunt determinare materiam vel agens; nõ sunt enim sufficientes determinare in facto esse, & consummatiuè, benè tamẽ in tendentia, & inchoatiuè;

& in

& in quantum virtus sunt substantiæ generantis, etiam effectiuè.

Ad confirm. negatur antecedens. Ad probationem ex parte actionis *respondetur*, dispositionē non suscipere in se actionē qua fit forma, sed præparare materiā in facto esse, vt recipiatur in ea forma, quæ est terminus actionis, & hac ratione disponere dicitur ad actionem in suo termino. Nec requiritur ad munus causæ materialis, quod existentia præcedat, sicut in causa efficiente, sed sufficit quod in re concomitetur, itaque in nulla duratione detur causa materialis sine existentia, vt in *q. 11. phys.* probauimus. *Ad probationē* ex parte materiæ *resp.* illam dispositionem non posse disponere nisi inhærendo & informando inhęrentia & existentia concomitante, & in re inuenta, non autē inhærentia formalizante, seu cōstituente formaliter omnem prioritatem, & causalitatem materiæ erga formā, vel formæ erga materiam: & ita pro illa prioritate naturæ, seu formalitate & conceptu, quo materia intelligitur substantialiter recipere formā, non intelligūtur dispositiones informare materiam (licet de facto ibi sint) sed solum materiam substantiale compositū cum forma cōstituere. Ipsa autem pręparatio & determinatio materiæ erga talem formam solū pręsupponitur ibi concomitanter, vel antecedenter, non autem formaliter intelligitur, sed id pertinet ad aliam prioritatē, vel posterioritatē naturæ, est enim ibi antecedenter ratione dispositionum antecedentium, concomitanter autē ratione vltimæ dispositionis, quæ in facto esse illas terminat. Et sic patet ad illam interrogationem vbi nam pro illo priori inhæret dispositio? *Dicimus enim*; quod pro illo priori formali non inhæret, quia illa prioritas non est formalitas inhærendi, sed substantialiter componendi, concomitanter verò, & in re tunc inhęret in composito vt in subiecto *quod*, & sustentante illā, in materia verò vt in subiecto *quo* recipiendi, & determinabili per illas dispositiones, nec est necesse ad hoc vt inhæreat in composito quod partim sit in forma, partim in materia, sed sufficit quod in materia vt in subiecto *quo*, & in toto composito vt in subiecto *quod* vt latius dicemus *infra quæst. 9.*

QVÆSTIO II.

De Corruptione.

ARTICVLVS I.

Quomodo differat corruptio in ratione mutationis à generatione, & ab annihilatione.

VT resoluimus *in 3. Phys. q. 14. & 5. Phys. quæst. 19. art. 1.* ex Aristot. motus vt distinguitur à mutatione communiter dicta, duas exigit cōditiones. *Prima* ex parte subiecti; quod eius subiectum sit ens in actu, id est informatum forma substantiali, non ens in potentia, quod est materia prima, quæ tamen sufficit ad mutationem. *Secunda* ex parte terminorum, vt videlicet motus propriè dictus sit inter terminos positiuos & consequenter propriè seu positiuè contrarios, ad mutationem verò sufficit oppositio priuatiua de non esse ad esse, vel è contra in subiecto capaci vtriusque. Ex quo apparet corruptionem nō esse motum strictè dictum vt contraponitur mutationi, eò quòd non est inter terminos positiuos, sed versatur ab esse ad non esse. *Dubium autem est in duobus. Primum*, an ex eo quòd terminus ad quem corruptionis sit desitio formæ, amittat rationem mutationis substantialis & solum sit priuatio generationis. *Secundum*, an ex eo quod solū est in subiecto capaci differat ab annihilatione qua res totaliter desinit in nihilū. Ideoq; manebit dubiū

an v-

an vtraque tam annihilatio, quam corruptio sit mutatio. Et loquimur hic de corruptione in ratione mutationis, nam in ratione actionis sequenti articulo tractabimus, an generatio, & corruptio sint eadem actio, vel quomodo connectantur inter se.

Est ergo aliquorum sententia, corruptionem non esse realem mutationem, sed priuationem tantum actionis, & concursus quo forma præcedens conseruabatur, opponitur enim corruptio generationi, & nõ quia aliquid producit, sed quia destruit: ergo priuatiue se habet, & sic realem mutationem non importat, imò neque identitatem in actione cum generatione, sed connexionem & nexum, quia sicut introducta vna forma sequitur aliam extirpari, ita posita generatione, consequitur corruptio, consecutiue ergo se habent non identicè. Et hoc non semper, aliquando enim potest dari generatio sine corruptione, vt si non præsupponatur forma positiua in materia, quæ corrumpatur. *Ratio huius est*, quia corruptio tendit ad negationem, id est ad non esse: ergo non est mutatio positiua, sed negatiua; ex termino enim ad quem denominatur mutatio.

Alia sententia est, per aliud extremum quæ sentit corruptionem, ita esse positiuam mutationem, vt etiam annihilatio positiua mutatio sit, eo quod annihilationem requiritur virtus infinita, sicut ad creandum: ergo ipsa annihilatio est aliqua mutatio positiua, seu operatio, siquidem fundatur in virtute positiua.

Nihilominus. Dico primo, corruptio essentialiter, & formaliter est mutatio distincta à generatione. Dico essentialiter & formaliter, quia suppono generationem ipsam, cui opponitur corruptio non solum radicaliter, sed etiam formaliter esse mutationem vt probatum est *quæst. præced. art.* 1. Corruptio autem, si est mutatio, cum sit formaliter opposita generationi, formaliter etiam erit mutatio sicut ipsa, quod magis verificatur in corruptione, quam in generatione, eo quod ad corruptionem necessario exigitur, quod præcedat tanquam terminus à quo ipsa forma, quæ corrumpenda est, & non potest præcedere solum prioritate naturæ eo quod per corruptionem desinit esse forma, nihil autem desinit, nisi prius existat cum sit transitus de esse ad non esse; nihil autem existit, nisi in aliqua duratione non autem in sola prioritate naturæ, quæ non est prioritas existentiæ, sed significationis, & formalitatis, & causalitatis quatenus per illam significatur hoc dependere ab illo, & secundum hanc formalitatem, & non secundum aliam coordinari cum illo. At vero in generatione, cum procedat de non esse ad esse, non supponit aliquam durationem sui termini à quo, & ita sufficit ad rationem mutationis in generatione, quod priuatio præcedat prioritate naturæ, sufficit enim vt aliquod subiectum quantum est ex natura sua careat aliqua forma cum capacitate illius, vt indigeat actione acquisitiua talis formæ & consequenter quæ respiciat illam tanquam terminum ad quem talis aquisitionis, & consequenter aliquem terminum àquo respiciat qui vtique est priuatio, non quę in illo instanti existat seu afficiat subiectum, sed quæ in illo instanti expellatur, & non permittatur sequi ad naturam. Sufficit autem ad rationem termini à quo, vt in ipso instanti sit in expelli à subiecto non vt existens, & consequenter verificatur mutatio, quod aliter se habeat in isto nunc temporis, quam ante in prioritate naturæ.

Quod ergo corruptio sit distincta mutatio à generatione manifeste asseritur à D. Thom. *quæstion.* 28. *de verit. art.* 1. *&* 6. & sumitur ex Philosopho 5. *Physic. cap.* 2. *lectio.* 2. apud D. Tho. vbi distinguit tanquam duas mutationes eam quæ est de subiecto in non subiectum(hæc est corruptio & eam quæ est de non subiecto in subiectum) hæc est generato quę autem est de subiecto in subiectum est motus, quia versatur inter contraria, & non inter contradictoria, Dicitur

autem mutatio de subiecto in subiectum, vel de non subiecto in subiectum, intelligendo nomine subiecti non ipsum suppositum seu substantiam, sed ipsum esse vel non esse, seu affirmatum, & non affirmatum, vt explicat D. Thom. *quaest. 28. citata articul.* 1. *Ratio autem huius est*, quia non solum aliquid mutatur quando acquirit formam sed etiam quando amittit, imò tunc maximè apparet mutatio quando forma aliqua amittitur: vt cum aer amittit lucem, vel corpus albedinem; quia tunc verificatur quod aliter se habet nunc quam prius. Quod autem sit distincta mutatio à generatione, patet quia respiciunt distinctos terminos tam ad quem quam à quo, mutatio autem cum consistat in transitu de vno ad aliud, vbi est distinctus terminus à quo, & ad quem, est distinctus transitus, & consequenter distincta mutatio, constet autem, quod corruptio transit de esse formae ad non esse illius, generatio autem è conuerso, de non esse alicuius formae ad esse illius, ergo important distinctum transitum, secundum distinctos terminos à quo, & ad quem.

Quod vero corruptio sit mutatio realis, ostenditur distinguendo de eo quod est reale tanquam quid positiuum, vel de eo quod est reale, id est à parte rei inuentum, licèt à parte rei non ponat, sed tollat, sicut dicimus tenebras, & caecitatem dari à parte rei, quia non ficte, sed vere inueniuntur. Hoc secundo modo distinguit D. Tho. realiter corruptionem à generatione *q. 28. citata art 6. Et ratio est*, quia hoc modo à parte rei inuenitur, & verificatur ipse terminus formalis, seu mutatum esse corruptionis. scilicet desitio formae, quia de facto corrumpitur forma, ergo & ipsa mutatio seu fieri realiter inuenitur. Non tamen dicitur mutatio positiua, quia terminus eius positiuus non est, ergo, neque ipsa mutatio positiua esse potest, nec enim positiue fit, aut transit id, quod in se positiuum non est sicut non esse formae.

Dices per corruptionem non solum aliquid negatiuum resultat, vt terminus, scilicet priuatio formae, sed etiam aliquid positiuum, scilicet formam illam manere in potentia materiae in ordine ad agens supernaturale, quę antea erat in actu, ergo aliqua positiua mutatio inuenitur in materia, scilicet nouus modus potentialitatis, & ordo ad diuersum agens. *Respond.* materiam ipsam nihil positiuum recipere per ablationem formae, quod antea non haberet, quia etiam ante dicebat ordinem ad formam, vt educibilem semel ab agente naturali, & pluries ab agente supernaturali. Quare educta forma, & immutata materia per ipsam, cessat respectus ad agens naturale ne amplius possit eam educere, non ex mutatione potentiae in materia, sed ex defectu agentis naturalis extrinseci; quando autem forma corrũpitur, nulla amplius mutatio fit in ipsa potentia materiae quoad istum respectum continendi formam.

Ex conclusione posita colligitur, quod si in generatione alicuius rei non detur forma aliqua corrumpenda positiua, sed tantum priuatio tollenda, vt cum lux destruit tenebras, tunc corruptio, & generatio non sunt duae mutationes, quia corruptio non inuenit formam quam destruat & transire faciat ab esse ad non esse, sed solum inuenit priuationem ex parte termini à quo, quę non mutatur de priuatione in aliam priuationem, transitus enim de non esse in non esse, non est mutatio, ergo solum erit mutatio de priuatione ad esse, ergo corruptio priuationis non est alia mutatio quam trãsitus ad esse, qui vtique generatio est. Et ita doceri solet in materia de iustificatione, quod si culpa quę destruitur non est nisi priuatio in anima, iustificatio est vnica mutatio in quantum ponit gratiam, & remittit culpam, si vero culpa quae destruitur, relinquit aliquid habituale per modum positiui, & conuersionis ad creaturam tunc est duplex mutatio, ablatio illa culpae, & introductio gratiae.

Dico secũdo corruptio, & annihilatio differũt ex

ex parte termini ad quē, quia per annihilationem res totaliter desinit esse tam ex parte formæ, quam ex parte subiecti: & ita annihilatio non est mutatio propriè dicta sicut neque creatio licet significetur per modum mutationis. Hæc conclusio manifesta est, quia annihilatio opponitur creationi, & ita sicut creatio nullum concursum habet ex parte causæ materialis, sed solum ex parte causæ efficientis quę dat totum esse, tam ex parte formæ, quam ex parte materiæ, ita annihilatio non est desitio rei per concursum alicuius causæ materialis, sed per solam ablationem, & suspensionem cōcursus diuini perficientis, & dantis totum esse, vndè cum non fiat in aliquo subiecto non est mutatio. Ex quo fit, quod terminus annihilationis dicitur esse totaliter ipsum nihil, non solum, quia totaliter desinit ipsa res quæ corrumpitur, sed etiam, quia nullus terminus positiuus illi adiūgitur, qui de nouo fiat, in quē desinat ipsa rei destructio, sed pure ex parte termini ad quē inuenitur nihil, & hoc præcipuū est in annihilatione, sc. quod desinat in nihilū, vnde quantū aliquid destruatur, siue totaliter, siue partialiter si tamen non desinat in nihilum, sed adiungatur illi aliquis terminus positiuus, in quem desinat non est annihilatio. Et hac ratione in Eucharistia non annihilatur panis licet totus destruatur & desinat esse, non tamen, desinit in nihilum sed in corpus Christi, & ita est destructio panis per conuersionem, non per annihilationem. *Ratio huius est*, quia annihilatio, vt diximus fit per suspensionem concursus totaliter conseruantis in esse, ergo non solum pertinet ad ipsam totaliter rem aliquam destruere sed etiam nullum terminum positiuum illi adiungere, & subrogare, in quem destructio rei terminetur, siquidem ad ponendum istum terminum positiuum requiritur actio & positio alicuius influxus producentis vel attingentis illum terminum, ergo si annihilatio est suspensio totius concursus, omnem terminum positiuum sibi adiunctum excludit, alias non desinet aliquid per viam annihilationis, sed ex vi productionis alterius termini incompossibilis cum re quæ destruitur. Itaque ad annihilationem vtrumque requiritur, & destructio totius esse & desitio in nihilum, sine alicuius termini adiuncti positione hoc ipso, quod fit per suspensionem diuini concursus.

Sed dices, bene potest Deus annihilare formam non annihilatâ materiâ & accidens non annihilato subiecto, ergo non est de ratione annihilationis destructio totius esse, tunc enim licet esse formæ in actu destruatur, sed manet in potentia materiæ, sicut quando per corruptionem desinit esse. *Respondet*. Illam annihilationem non esse simpliciter & omnibus modis annihilationem, sicut è conuerso productio solius formæ vel accidentis à Deo non est simpliciter creatio, sed concreatio, quando fit simul cum materia; ita suspensio concursus erga solam formam non est annihilatio simpliciter, sed reducitur ad annihilationem, tanquam ratio quædam illius, & quia habet modum annihilationis in quantum fit per suspensionem concursus sine hoc, quod illi succedat alia forma, sed desinit in nihilum ille enim concursus conseruat rem illam cum totali dependentia & subordinatione ad Deum, & ideo eius suspensio dicitur annihilatio, licet solum tollat partem entitatis. Quod verò maneat in potentia subiecti, non quidem in ordine ad agens naturale, sed in ordine ad potentiam diuinam non arguit, quod id fiat per actionem positiuam quia hoc quod est manere in potentia materiæ non est terminus, vel effectus talis suspensionis concursus, sed in ipsa materia præhabebatur ex propria natura materiæ, & quia hoc non destruitur per suspensionem concursus, ideo non est annihilatio omnibus modis, tam vt est in actu, quam vt in potentia subiecti.

Ex quibus colliges male aliquos affirmare posse per diuinam potentiam aliquā creaturam attingere annihilationem, eo quod

 non

fluentiæ, & causalitatis in illam. Alio modo quia producto principali termino cesat influentia actiua, sed mediante causalitate formali, seu informatione formæ productæ fit expulsio, seu priuatio alterius incompatibilis cum tali forma producta, & sic qui facit rem incompatibilem cum altera, dicitur effectiue illam corrumpere efficientia virtuali non actuali, scilicet mediante termino cuius informatio expellit, & corrumpit alteram formam per modum effectus formalis secundarij. Dicimus ergo quod corruptio non est actio priori modo, sed secundo, non enim productâ formâ vlterius actio influit ad corrumpendum, neque enim influxus intelligi potest, quia respectu formæ corrumpendæ nihil influit, sed tollit, ergo influxus positiuus non continuatur, quia non datur vlterior terminus positiuus, ad negationem autem non est necessarius influxus. At vero posita forma, quæ terminus actionis est dicitur virtualiter continere actionem, scilicet terminatiue: hęc autem secum importat incompossibilitatem formæ oppositæ, quia habet adiunctam priuationem illius, & sic tangit illam, & expellit non efficientia, sed incompossibilitate orta ex efficiētia formæ, id est, ex forma effecta, & terminante efficientiam. Quæ resolutio deducitur ex Diu. Thom. *in 2. distinct. 14. quæst. 1. art. 2. ad 5.* vbi inquit: *Illud quod corrumpit, & generat non ex eadem habet quod generat, & corrumpit, sed ex eo quod formam suam inducit, generat; & sic inquantum ens generat; ex eo autem quod forma sua necessario coniungitur priuationi alterius formæ corrumpit.* Vbi Diuus Thomas non ponit corruptionem in influētia actionis sed in ipsa appositione formæ habentis priuationem adiunctam. Vnde non oportet hoc reducere ad meram suspensionem concursus conseruantis formam oppositam, sed ad actionem producentem formam illi incompossibilem, quæ incompossibilitate posita, & ex vi illius cessat concursus. Et sic etiam saluatur vnitas actionis, seu motus propter vnitatem termini positiui, duplex autem mutatio in vi illius efficientiæ, quia duplex terminus tangitur alter agendo alter destruendo, vt explicatum est.

Circa secundam difficultatem, quomodo scilicet ordinentur istæ duæ mutationes generatio, & corruptio, ita vt generatio vnius dicatur corruptio alterius, *aliqui existimant* ordinari tantum istas mutationes consecutiue, & successiue, non identice in eadem actione, seu motu. *Cæterum* Diu. Thom. *quæstione 28. de veritat. artic. 6. ad vltimum* euidenter dicit: *Quod generatio vnius dicitur à Phil. corruptio alterius per concomitantiam, quia de necessitate sunt simul, vel propter vnitatem motus, qui ad has duas mutationes terminatur.* Vbi nomine motus intelligitur actio habens illam duplicem mutationem. Et in *prima secunda, quæstione 113. artic. 6. ad secundum* inquit: *Quod infusio gratiæ, & remissio culpæ secundum substantiam actus idem sunt.* Et eodē modo cōparat generationē, & corruptionem. Sentit ergo quod identificantur in ratione actionis.

Quare generatio vnius quando habet adiunctam corruptionem alterius dicitur esse corruptio duplici ratione; Primò propter successionem, & ordinem formarum sibi succedentium eo quod formæ sunt incompatibiles, & sic intrante vna, recedit alia; & tunc est sensus, quod generatio vnius est corruptio alterius causaliter, quia connectitur, & succedit generationi corruptio. Secundò strictius dicitur generatio vnius esse corruptio alterius, non solum propter successionem formarum, & mutationum, sed propter vnitatem actionis, seu motus, eò quod corruptio non est actio distincta à generatione, sed eadem actio formaliter generatiua, est virtualiter corruptiua ratione termini generati, vt incompossibilis cum forma opposita in qua compossibilitate virtualiter manet influentia positiua, vt terminata ad formam genitam vt dictum est.

Diximus in conclusione *quando generatio habet annexam corruptionem* ad denotandum id quod præcedenti articulo significauimus non dari corruptionem, quæ sit vera, & realis mutatio, nisi quando datur forma positiua corrumpenda, si enim solum præcedit priuatio tollenda per formam generatam, vt quando aer tenebrosus illuminetur, tunc ablatio illius priuationis non fit per mutationem negatiuam distinctam à generatione lucis, sed per ipsam generationem positiuam sine alia mutatione corrumpitur priuatio eo quod priuatio non tollitur nisi per positiuum esse, ergo per generationem, quæ est transitus, seu mutatio de non esse ad esse, de priuatione ad formam, licèt verum sit quod per nostros conceptus possumus distinguere in luce conceptum positiuum constituendi lucidum, & conceptum remotiuum tenebrarum, seu non esse priuationis, eo quod priuatio accipitur à nobis vt ens rationis, atque adeo ad instar esse quod corrumpitur, in re tamen priuatio illa est non esse, & physicè non tollitur nisi per esse, quod totum docet S Thomas *qu. 25. de verit. artic 6. in corpore.*

Vnde obiectiones quæ fieri possunt, ex eo quod generatio aliquãdo datur sine corruptione nihil obstant fatemur enim nõ omni generationi essẽtialiter annecti corruptionem, sed tãtum illi cui annectitur forma positiua corrumpenda, & si forma corrumpenda fuerit partialis, tunc etiam corruptio partialis erit, & productio aggeneratio. Nec D. Thom. *in 2. dist. 34 supra citata* dixit quod generatio, & corruptio solum ratione differunt sed dixit quod forma ignis, & priuatio aeris sunt idem subiecto sed ratione differunt, quod est dicere priuationem, & formam non distingui realiter, eo quod priuatio, extremum reale non est non tamen est dicere, quod ipsa generatio, & corruptio non sint mutationes distinctæ eo modo quo dictum est.

Soluuntur obiectiones.

Primò arg. corruptio est priuatio saltem ex parte termini ad quem, generatio autem est positiua actio: ergo nullo modo possunt identificari, vera enim realitas nõ potest identificari cum eo quod est nihil, & ens rationis.

Secundò, quia eadem ratione, qua probatur generationem, & corruptionem identificari in ratione motus & actionis, probatur identificari in ratione mutationis, quia sicut eadem dispositiua actio & motus sufficit primario introducere formam, & secundario destruere oppositam, ita simplex, & vnica mutatio positiua primario erit transitus ad formam genitam, & secundario transitus formæ oppositæ, nec enim repugnabit mutationem negatiuam identificari cũ positiua sicut negatiua actio, i. e. destructio cum positiua generatione.

Tertio, quia si generatio identificatur cum corruptione, generatio erit verus motus, quod tamen negat Phil. *in 5. Physicor. cap. 1. sequela patet*, quia in quantum identificatur cum corruptione habet pro termino a quo aliquid positiuum & ratione sui vt generatio est, habet terminum ad quem positiuum, ergo saltem identice est inter duos terminos positiuos à quo & ad quem quod est esse motum saltem identice.

Quartò, si generatio & corruptio habent ordinem inter se, oportet quod fundetur in aliqua causalitate seu ordine prioris, & posterioris vnius erga alterum, hoc autem nõ datur; quia vel mutuo se causant, & hoc non quia corruptio non potest habere causalitatem in generationem, cum sit priuatio vel non mutuo se causant, sed altera tãtum est causa, & altera effectus, & hoc non, quia in primis corruptio non potest causare vt dictum est, & sic non potest ipsa esse causa, & generatio effectus & quia alias esset per se primo intenta, generatio autem vt consecuta. Si autem generatio est causa & corruptio effectus, prius recipietur form-

ma genita, quam expellatur opposita, & sic non recipietur forma genita in nuda materia, nec supponendo expulsam formam.

Denique si generatio vnius est corruptio alterius, oportet, quod in eodem instanti sint, si enim sunt in diuersis non identificantur, hoc autem esse non potest, quia corruptio tenet se ex parte dispositionis vltimæ, quę tollit formam incompossibilem formę genitę, dispositio autẽ vltima pręcedit formam in ipso subiecto in quo fit corruptio, ergo corruptio non identificatur cum generatione

Ad primum respondetur, negationem alterius formæ bene posse identificari cum aliqua positiua forma, priuatio enim & negatio diuersorum non opponuntur, sed imbibitur, & identificatur talis negatio cum ipsa forma in qua fundatur. sicut fides habet obscuritatem, & calor priuationem frigoris, & quæcunq; res negationem eius, quod à se distinguitur.

Ad secundum neget. esse eandem rationem de mutatione, & de motu, secundum quod motus significat actionem per modũ influentiæ, non enim repugnat eandem numero actionem attingere plures terminos ordinate se habentes vel consecutos, siuè negatiuos, siuè positiuos, eo quod cõtingit actionem esse virtualiter multiplicem & ad multa se extẽdere sicut & virtus ipsa a qua procedit. At vero mutatio non dicit aliquid efficiens, sed purum transitum inter terminos, & potius dicit aliquid effectum quam effectiuum, vnde vbi est distinctus transitus inter terminos ibi est distincta mutatio, nõ autem vbi est distinctus effectus etiam materialiter, est distincta actio efficiens sed tamen id quod materialiter se habet ad rationem actionis, nec multiplicat illam, formaliter se habet ad rationem mutationis eamque multiplicat, quia formalitas mutationis solum consistit in illo transitu effecto, vt dictum est.

Ad tertium negatur sequela non enim sufficit ad rationem motus strictè dicti, & vt distinguitur à mutatione habere terminum à quo positiuum concomitanter, & propter incompossibilitatem adiũctam, sed formaliter & per se. Generatio autem substantialis formaliter, & per se non est à termino positiuo, sed à priuatione formæ. Quod autem corrumpat formam substantialem præexistentem non est, quia habeat illam pro formali termino à quo, per accidens enim, & materialiter se habet ad formam ignis quę generatur, quod fiat ex stuppa, vel, papiro, vel ligno; per se autem quod fiat ex non igne; sed tamen corrumpit formam præcedentem quæcunque illa sit, quia sunt incõpossibiles formæ in eodem subiecto propter priuationem adiunctam, quia vtraque est forma substantialis, & cõsequenter prima in subiecto. Vnde non admittit aliam tanquam secundam. Non tamen se habet tanquam terminus à quo formalis forma præcedens, tunc enim se habet vt formalis terminus, à quo quando conducit ad constituendam positiuam distantiam, vel latitudinem inter terminum à quo & ad quem, tunc autem constituitur positiua latitudo, & distantia inter terminos quãdo sunt positiui & habent medium, ita quod ipsa extrema conducunt ad talem latitudinem, quatenus ex eorum commensuratione aut coniunctione constituitur medium, & per se postulant transitum ex vna forma ad aliam per tale medium. Formæ autem substantiales nõ se habẽt vt extrema, per quorum commensurationem aut coniunctionẽ constituatur medium, nec per se ex vna forma ad aliam fit transitus per aliquod medium, sed quæcunque forma immediate receptibilis est in materia si dispositio contraria non obstet. Vnde solum ratione dispositionis petit transitum per aliquam formam mediam.

Ad quartum respond. quod inter corruptionem, & generationem datur mutuus ordo prioris, & posterioris sicut inter formam expulsam & generatam, est enim expulsio formæ corruptæ prior in genere cau-

sæ materialis, forma autem generata est prior in genere causæ formalis. Vndè D. Th. q. 28. de verit. art. 7. inquit *Quod expulsio formæ præcedentis est prior naturaliter in ratione causæ materialis, omnis enim dispositio ad formam reducitur ad causam materialem, denudatio autẽ materiæ à forma contraria est quædam dispositio ad formæ susceptionem.* Quod vero introductio formæ sit prior in genere causæ formalis docet *in 4. dist. 17. quæst. 1. art. 4. quæst. 3. Quia remotio*, inquit, *formæ secundum ordinem causæ materialis præcedit naturaliter introductionem formæ, sed secundum ordinem causæ formalis est è conuerso.* Et idem habet *in 1. 2 q. 113 art. 8. ad 1.* quia agens per formam agit ad remouendum cõtrarium, sicut sol per suam lucem agit ad remouendum tenebras, & ideo ex parte solis prius est illuminare, quam tenebras remouere, ex parte autem aeris prius est purgari à tenebris, quam consequi lumen ordine naturæ, licet vtrumque sit simul tempore. Quare philosophandum est de corruptione & generatione, sicut de dispositione vltima, & forma vt supra dictum est, nec requiritur ad istam prioritatem ex parte causæ materialis, quod detur prioritas etiam in existẽdo, sed sufficit quod concomitetur existentia, in re, in illa autem prioritate solum explicatur formalitas, & officium illius dependentiæ, & causalitatis. Et licet corruptio sit effectus secundarius formæ genitæ, sicut etiam dispositio vltima, in alio tamen genere causæ, & sub alio respectu, scilicet vt tenet se ex parte causæ dispositiuę potest habere modũ causę & prioritatis.

Ad vlt. resp generationem, & corruptionem dari in eodem instanti temporis, sed in diuersa prioritate naturæ. Dispositio autem vltima non est in aliqua duratione ante ipsam formam genitam, nec in subiecto corrupto, licet secundum diuersas prioritates naturę antecedat & subsequatur in eodem subiecto genito, sicut supra explicatũ est, & idem prorsus dicendum est de corruptione, & generatione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm corruptio sit naturalis, & perse intenta à natura?

SVpponimus *ex 2. Physic. cap. 1.* quod naturale dicitur aliquid ex eo quod habet in se principium sui motus, siue quod est à principio intrinseco naturæ, principia autem intrinseca sunt materia & forma. Illud autem dicitur secundum naturam quæ se habent vt accidentia & affectiones conuenientes naturæ, vel est subiectum cuius esse est à natura. Quæ vero conueniunt à principio extrinseco vel violenter cõueniunt vel præter naturaliter, Hoc ergo inquirimus de corruptione an conueniat ratione alicuius principij intrinseci, & ita sit naturalis, an vero ratione principij extrinseci, & ita sit violenta & præternaturalis. *Et difficultas esse potest*, quia ex vna parte corruptio habet aliquod principium repugnans, scilicet ipsam formam, & compositum quod est destruitur per corruptionem, & ita non potest esse ei naturalis corruptio, sed violenta vtpotè destructiua eius. Ex parte vero materiæ non inclinatur per se, & directe in corruptionem quia corruptio est malum & nõ esse, ergo non est terminus appetitus, ergo neque materia, quia materia, appetitus quidam est, & illud est ei naturale quod est ei appetibile. Non ergo corruptio est naturalis, ex aliqua parte.

Et ex hoc nascitur secunda difficultas, an corruptio possit esse per se intenta à natura eo quod malum vt malum intendi non potest, corruptio autem malum est cum sit defectus naturæ, ergo est præter eius intentionem, sicut etiam monstra non sunt ex intentione naturæ, sed ab ea exorbitant, vtpotè defectus illius natura, autem semper intendit id quod sibi est debitum, non quod alienum & exorbitans.

Nihilominus, Dico primo, corruptio simpliciter est naturalis, & non violenta à naturæ ratione materiæ quatenus dicit naturam corruptibilem, sumendo naturale, vt opponitur violento

violento. Tenet hanc conclusionem expresse S. Thom. 1. 2. *question.* 85. *artic.* 6. & *question.* 5. *de malo artic.* 5. Reddit autem materia naturam corruptibilem, tum quia in se habet priuationem, cum aptitudine, & potentialitate ad plures formas, quarum quælibet non potest plenè satiare materiã, hæc enim est dispositio rei corruptibilis, vt docet S. Thom. 1. *part. quæst.* 66. *art.* 2. Tum quia admittit compositionem ex contrarijs, vt patet in omnibus corporibus sublunaribus, omne autem corpus ex contrarijs compositum, est corruptibile, cum contraria agant in inuicem, & sic generant & corrumpunt, siquidem generatio, & corruptio est ex contrarijs. Sic ergo fundat D. Thom. quod corruptio sit naturalis, tum *loco* proximè *citato*, tum *in* 3. *distinct.* 16. *quæst.* 1. *artic.* 1. siquidem materia talibus conditionibus est prædita, scilicet potentialitate ad plures formas, & priuatione aliquarum & susceptione cõtrariorum, ergo naturale est ei admittere corruptionẽ formæ, vbi enim principium, & radix naturalis est, id quod cõuenit ratione talis principij, naturale esse debet, præsertim si hoc ipsum conducat ad bonum commune, quod sine generatione & corruptione rerum stare non potest.

Nec obstat, quod id quod conuenit solum ratione principij passiui, non videtur esse naturale, quia oppositum eius non est violentum, nec enim potest aliquid pati violentiam solum ratione principij passiui cum non sit principium resistens agenti. *Ad hæc* non valet illa consequentia, radix seu principium est naturale, ergo & actus, instatur enim in liberó arbitrio, quod naturaliter est peccabile cum sit ex nihilo, & tamen peccatum est contra naturam, alioquin peccatum non esset, ergo similiter etiamsi ipsa corruptibilitas sit naturalis, non sequitur, quod corruptio non sit contra naturam. *Hæc inquam non obstant. Ad primum* enim diximus, *question.* 9. *Physicor. articul.* 4. quod etiam principium passiuum est naturale vt opponitur violento, & habet inclinationem in aliquid à quo si remoueatur taliter, quod non subrogetur illi aliquid æque naturale, dicetur pati violentiam, habetque resistentiam ad illud non actiuam, sed formalem. Et quod sufficiat ad rationem naturæ principium passiuum, docet S. Thom. 8. *Physicor. lect.* 8. vbi inquit: *Esse contra intentionem Philosophi. vt in materia sit principium actiuum, quod quidem dicunt esse necessarium adhoc quod sit motus naturalis, sufficit enim, quod sit passiuum, quod est potentia naturalis ad actum.* Quare impedimentum talis inclinationis si ipsa totaliter frustretur, erit violentum principio passiuo. Sed aliqui hallucinantur in appetitu seu inclinatione materiæ, quæ est ad plures formas ad quarum totalem collectionem adæquate se habet, ad singulas vero inadæquate, & ideo sublata vna forma in particulari, non violentatur in recipiendo aliam, quia vtraque æque naturalis est, & ideo ablatio vnius non est violenta, cum alia æque naturalis subrogetur, sed si totaliter impediretur corruptio formarum, & acceptio aliarum, in hoc esset violentia materiæ, quia impediretur naturalis eius tendentia ad plures formas successiue, & cum corruptione aliarum. Imò ex hoc deducitur argumentum, quia ideo non patitur violentiam materia recipiendo vnam formam & amittendo aliam, quia est in potentia naturali ad omnes, ergo ablatio vnius non erit violenta, ergo erit naturalis, omnis enim motus, aut fit natura, aut vi, vt Philos. inquit. Corruptio ergo, naturalis est principio passiuo, quatenus naturale est illi ex propria inclinatione habere plures formas, & non simul, sed successiue, vnam amittendo, & aliam acquirendo.

Ad tertium dicitur quod illa consequentia non tenet in defectibus voluntarijs qualia sunt peccata, tum quia voluntarium opponitur naturali, vnde licet potentia deficiendi libere naturalis sit, sicut ipsa voluntas naturaliter conuenit homini, tamen actus

actus eius voluntarius est, & liber propter indifferentiam potentiæ, tum etiam quia peccata sunt contra naturam vt rationalem, non vt limitatam & ex nihilo, vnde simpliciter dicuntur contra naturam, quia sunt contra præcipuum quod est in natura, seu proprium ipsius naturæ. At verò corruptio fundatur in inclinatione naturali materiæ ad plures formas, & in se naturalis est, & non violenta, nec voluntaria, & rursus licet sit contraria formæ, quę corrumpitur quantum ad esse suum, & similiter composito ex tali forma, tamen ex alia parte ordinatur ad bonum commune, quod perpetuatur, & constat ex pluribus compositis & rebus, quarum vna succedit alteri, quod fit per corruptionem eius, & sic non contrariatur ipsi materiæ, vt pendet à tota collectione formarum, quibus subesse potest, sed solum contrariatur vni formæ particulari quam excludit; non est autem connaturale materiæ solum ab vna forma habere esse, sed à multis successiue. At verò peccatum voluntatis non ordinatur ad aliquod bonum commune sicut corruptio formæ, sed ab eo deordinatur vniuersaliter & ex omni parte.

Ex quo deducitur id quod *in loco citato in quæstione 9. Physic.* diximus, quod licet corruptio sit contraria formæ, eique violenta, & ex hac parte corruptio non sit dicenda naturalis, tamen quia ex parte materiæ, naturalis est, simpliciter sortitur denominationem naturalis, & non violenti, non obstante quod istæ duæ rationes concurrant; eo quod denominatio semper fit ab eo, quod magis præponderat in aliqua natura, magis autem præponderat in hac parte id quod se tenet ex parte materiæ, quia non solum est naturale, & conueniens ipsi materiæ, vt disponitur ad vnam formã quod fiat corruptio alterius, sed etiam ad commune bonum rerum corruptibilium conducit, quæ ex successione generationũ, & corruptionum coordinantur, & ad communem appetitum ipsius materię quatenus ad omnes formas extenditur. quod expresse docet D. Tho. *q. 1. de malo art. 3. ad 18.*

Ad difficultates in principio motas. Ad primam respond. quod corruptio habet aliquod principium repugnans ex parte formæ solum ratione sui particularis esse, habet autem aliud principium connaturale ex parte materię quatenus ex sua natura petit successionem in formis, & hoc ipsum ordinatur ad commune bonum totius ordinis rerum corruptibilium, & ideo simpliciter denominatur naturalis.

Ad secundam similiter dicitur quod corruptio est malum particularis formæ, sed bonum materiæ, & communi rerum cõseruationi. Sed tamen aliud est inquirere quomodo ista corruptio sit naturalis aliud quomodo sit bonum, & appetibile, hoc enim non habet directe, & primario, cum sit priuatio; vt autẽ naturalis sit sufficit, quod consequatur ex aliquo principio intrinseco, & naturali, siue sit iuxta primam inclinationem naturæ, siue iuxta secundariam tanquam requisitum, aut annexum illi, & ordinatum ad ipsam; vt autem sit bonũ primario, & per se, requiritur positiua entitas, vt statim amplius declarabitur.

Dico secundò. *Corruptio non est intenta ab agente particulari, vt agens particulare est, nec immediate, nec mediate, nec ratione sui, nec ratione adiuncti ordinis ad bonum, sed respectu illius ordinis comparatur per accidens. At vero respectu agentis vniuersalis ordinantis, & prouidentis totũ bonum naturæ, tales defectus sunt de eius intentione non primaria, sed secundaria, supposito tamen illo ordine ad bonum commune.* In prima parte conclusionis non omnes conueniunt, sed aliqui sentiunt talia mala, & defectus posse esse de secundaria intentione naturæ particularis, & non omnino per accidens se habere, id enim insinuare videtur S. Thom. *in 4. dist. 36. quæst. 1. art. . ad .* vbi tamen loquitur de natura secundum se, & vt vniuersaliter se extendit ad agens particulare vel vniuersale, vt statim explicabimus, & eodem

dem modo etiam loquitur *quæst.23.de verit. art.2.*

Pro intelligentia tamen conclusionis est aduertendum, quod in aliquo malo, seu priuatione possumus tria reperire. *Primo* ipsum bonum super quod fundatur malum, vel priuatio, tanquam subiectum, vel ex parte subiecti se tenens. *Secundo* ipsum malum formaliter, seu priuatio secundum se. *Tertio* aliquis ordo ad bonum quod ex tali priuatione consequitur, non per se, id est, quatenus malum, & defectus est, sed vt deseruit alicui bono, quod non potest stare, nisi interueniat tale malum, sicut non potest esse acquisitio, & generatio termini ad quem, nisi corrupto, & desinente termino à quo, nec potest ostendi fortitudo alicuius, nisi apposita persecutione alterius. Est ergo certum, quod ipsa priuatio, seu malum per se, & ratione sui non potest esse aliquid intentum, eo quod caret in se ratione formali, qua intendi potest, scilicet bono, omne enim quod intenditur & appetitur debet intendi, vt bonum & vt conueniens, ergo quod caret hac ratione formali, secundum se non intenditur, sed si intenditur, erit per aliud, quod ei adiungitur, & quo vestitur, vnde non primario & per se, sed secundario, & per accidens intenduntur. Sed tamen hoc ipsum, quod per accidens seu per aliud habent, & ratione cuius intendi possunt non pertinet ad omne agens, nec ad omne intendens, quia non omne agens respicit rationes vniuersaliores, sed agens particulare tantum rationes particulares respicit non communes, & ideo prætermittuntur ab ipso, & solum, quia per accidens sunt illi rei coniunctæ ab eo attinguntur. At vero agens, quod respicit rationes communes & vniuersales, id quod respectu particularis agentis est per accidens attactum, & per se omissum, potest respicere vt conducens ad vniuersaliorem finem suum, & sic potest cadere sub eius intentione saltem secundaria.

Ex hac doctrina componuntur varia loca S.Thom. quæ loquuntur de hac re, & veritas ipsa elicitur, quomodo corruptio per accidens se habeat, & quo modo possit esse intenta. Aliquando S D. affirmat corruptionem, & alios defectus cadere sub intentione secunda agentis vniuersalis, sicut 1. *part. quæstion. 22. artitul. 2. ad 2. Corruptiones,* inquit, *& defectus in naturalibus sunt contra naturam particularem, sed tamen sunt de intentione naturæ vniuersalis in quantum defectus vnius cedit in bonum alterius, vel totius vniuersi.* Idem docet 3. *contra gentes, capit. 94. circa finem, & capit. 71.* & omnino idem vult & non amplius *in illa distinctione 36. citata, & quæstion. 21. de veritat.* loquitur enim de natura absolutè, non distinguendo de natura vniuersali, vel particulari. Aliquando vero affirmat, similes defectus omnino esse volitos per accidens etiam à Deo, scilicet ratione eius boni cui coniunguntur, vt patet, 1. *part. quæstion. 19. articul. 9. & in quæstion. 49. artic. 2.* vbi dicit: *Quod Deus in rebus causando bonum ordinis vniuersi ex consequenti, & quasi per accidens causat corruptiones rerum.* Et denique *in 3. contra gentes, capit. 4. 5. & 6.* Videtur intendere, quod malum semper sit præter intentionem.

Hæc autem sic cohærent, quod defectus isti naturales secundum se sumpti sunt priuationes quædam & mala, secundum quam considerationem per accidens se habent tam respectu agentis particularis, quam vniuersalis; malum enim sub ratione mali non potest esse volitum, neque intentum, cum non sit appetibile, sed ab appetitu fugiendum, sed per accidens solum potest se habere respectu operantis, quatenus vel permittit illud, non quidem appetendo, sed non impediendo, vel in quantum per aliud appeti potest, id est, vt induit aliquam rationem boni, vel aliquem ordinem ad bonum, siuè ad bonum commune, siue ad bonum particulare, & sic potest cadere sub aliqua volitione, vel permissione intenta.

Hæc tamen intentio non spectat ad particulare agens, quia ad ipsum non spectat intendere nisi suum terminum ad quem, quidquid autem ex parte termini à quo se tenet, nullo modo intenditur, sed relinquitur, nec etiam secundario, quia vt secundario intendatur, debet secundario se tenere ex parte termini ad quem; corruptio autem præcise se tenet ex parte termini à quo respectu agentis particularis. ergo nullo modo potest cadere sub eius intentione, sed solum per accidens comparatur ad ipsum. At verò agens vniuersale licet in quantum concurrit cum agente particulari ad suam generationem etiam respiciat corruptionem vt terminum à quo, tamen propter suam vniuersalitatem potest secundum aliam rationē illud quod est terminus à quo attingere vt terminum ad quem, tanquam aliquid requisitum ad bonum commune, etiam quoad sui corruptionem, sicut Deus qui omnem creaturam attingit, vt terminū ad quem, & solum pro termino à quo habet nihil, vnde de omni creatura habet disponere, siue quoad existentiā, siuè quoad corruptionem, vnde corruptio respectu ipsius non se habet per accidens tanquam omissa, sed potest esse intenta saltem secundario, vt induit aliquem ordinem boni, & non purè vt priuatio se habet. De alijs verò defectibus, qui ex necessitate materiæ sequuntur dicemus *conclusione tertia.* Et sic concludit D. Thom. *1. q. 19. art. 9.* quod Deus malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Hoc est ergo esse de secundaria intentione, scilicet non posse intendi nisi præsupposito aliquo bono, quod in se res illa non habet, sed ex aliquo cui adiūgitur.

Dices, ergo nulla est differētia inter malum culpæ, & pœnæ respectu voluntatis, & prouidentiæ Dei, siquidē etiam ipsum malum culpæ ordinari potest ad aliquod maius bonum, puta ad humilitatem, vel pœnitentiam huius, & tamen D. Thom. ibi ponit differentiam inter defectus naturales, & mala culpæ, quod malum culpæ Deus nullo modo vult, quia non vult bonum cui coniungitur plus quam ipsam diuinam bonitatem cui contrariatur, malum autem pœnæ potest velle volendo aliquod bonum cui coniungitur.

Respond. esse latam differētiam inter malum culpæ, & pœnæ, quia licet importet priuationem, & defectum, qui non potest ordinari nisi ex cōiunctione ad aliquod bonum, tamē quia priuatio mali culpæ opponitur ordinationi ad bonum diuinum, non potest alicui bono coniungi, ratione cuius possit esse volitum & ordinatū, quia omne bonum debet esse volitum per subordinationem ad diuinum, Deus enim solum vult omnia sub ratione diuini boni, & ideo solū potest permitti tale malū, id est non impediri à Deo, & ipsa permissio ordinari potest ad bonum. At verò malū pœnæ seu defectus naturalis non opponitur bono diuino, sed alicui bono particulari, vnde potest induere ordinem ad aliquod bonum, quod magis præponderet, & diligatur, quā illud particulare bonum quod destruit, & ita ratione huius ordinis, seu boni cui coniungitur, non repugnat intendi, & ordinari à Deo, & non solum permitti.

Dico tertio. *Monstra, & defectus alij naturales qui consequuntur dispositionem materiæ, ex qua aliquid generatur, respectu agentis particularis, aliquando sunt fortuita, & nullo modo intenta, aliquando secundario volita; respectu autem agentis vniuersalis intenta esse possunt.* De hac conclusione videndus est S. D. in *3. contra Gent. cap. 5.* vbi dicit: *Si sit talis priuatio quæ priuat id, quod est debitum generato, erit casuale & simpliciter malum, sicut cum nascuntur partus monstruosi, hoc enim non consequitur de necessitate ad illud quod est intentum, sed est ei repugnans, cum agens intendat perfectionem generati, malum autem actionis accidit in naturalibus agentibus ex defectu virtutis actiuæ. Vnde si agens habet virtutem deficientem, hoc malum consequitur præter intentionē, sed non erit casuale,*

quia

quia de necessitate est consequens ad talem agentem, cum tale agens, vel semper, vel frequenter patitur hunc virtutis defectū eius autem casuale, si hic defectus raro talem comitatur agentem. ita D. Thom. Quapropter agens particulare, quia solum bonum particulare intendit, & secundum formam particularem agit; tantum intendit facere suum effectum meliori modo quo potest & ita ex intentione sua solū datur perfectio effectus, & assimilatio perfecta. Quòd verò virtus eius sit deficiēs, vel materia sit indebitè disposita, hoc est præter intentionem eius primariam, eò quòd non pertinet ad formam suam tales indispositiones, vel defectus disponere, & ordinare, sed potius quantū potest remouere. Sed tamē si omnes remouere non possit, & tamen operatur & sequitur defectus, aliquando sequitur omnino præter intentionem talis agentis particularis, & sic casualiter se habeat, sicut sunt illa, quę vt in paucioribus accidunt, hæc enim casualia sunt, & omnino præter intentionem. Aliquando verò sequuntur defectus non omnino præter intentionem, sed ex intentione secundaria, quæ potius est non recusatio illius defectus, quam intentio positiua eius; vt quando sunt defectus accidentes materiæ de necessitate vel perpetuo, sicut artifex qui vult facere gladium eligit materiam duram vt ferrum, & hoc per se, sed quia rubigo sequitur ferrum, & hæc non conducit, sed potius deficit ab eius fine, non eligit illā ex primaria intentione, sed quia nō inuenit materiam conuenientem sine tali defectu, eligit ex secundaria intentione materiam cum illo propter adiunctam duritiem, quæ conuenit suo fini; & similiter natura in corpore humano eligit materiam conuenientē operationi sensuum. & sic debet esse composita ex contrarijs, sed quia ex illa contrarietate sequuntur morbi & senium, & alij defectus, illi sunt præter intentionem generantis, sed ex quo nō inuenitur materia congrua sine illis defectibus, eligit cum illis talē ex intentione secundaria, hæc enim quia conueniunt ipsi generato ex parte materiæ, & dispositionum, quæ consequuntur illam, respici possunt ex parte termini ad quē vtpote conuenientes ipsi rei genitę ex necessitate materiæ, ex qua formatur, ideò possunt pertinere ad intentionem saltem secundariam, quia sunt de necessitate consecuti ad materiam electā, eligitur enim cum talibus conditionibus, non quia eligantur illæ conditiones, sed quia non recusantur, & ita aliquo modo attinguntur secundario. Et hac etiam ratione fœmina dici solet aliquid occasionatum, quia est præter intentionē particularis agentis, quod intendit meliorē effectū quem potest, scil. masculū, quod vero sequatur deficientior, scil. fœmina, est præter eius intentionem propter indispositionem materiæ, vel virtutis actiuæ, vt docet S. Thom. 1. *p. q. 92. art. 1. ad 1. & 3. cont. Gent. c. 94. & q. 5. de Verit. art. 9. ad 9.*

At verò respectu agentis vniuersalis, scil. Dei nihil horum præter intentionem, quia respicit fines vniuersaliores, & ordinem totius boni communis, ad cuius varietatem, & constructurā pertinent etiam ea, quæ respectu particularium videntur imperfecta vel defectuosa, aut monstruosa, sicut quod feminæ sint, est necessarium, propter hominum multiplicationē, & multiplex operatio & virtus naturæ apparet etiam quando erratur in disponenda materia, & eueniunt monstra, sicut multæ species rerum manifestantur ex commixtione monstruosa feminū in piscibus & in animalibus, & alijs similibus, quę omnia non intenduntur à Deo solum propter necessitatem materię ad quam consequuntur illi defectus, sed propter bonum communē, quod manifestatur, & coalescit etiam ex illis rebus quæ solum ex aliquo præsupposito, & per accidens, seu per aliud habent rationem boni.

Ex quibus responderi potest ad quasdam obiectiones, quæ fieri solent, ex eo quod peccata, & mala & defectus non intenduntur, id enim iam solutum est ex prædictis. & ostensum est quomodo aliqua possunt cadere

ſub intentione ſaltem ſecundaria, quia ex parte rei genitæ ſe tenent, licet ab agente particulari ſolum intendatur propter neceſsitatem materiæ, ab agente autem vniuerſali propter conducentiam ad bonum commune. Oſtenſum eſt etiam quomodo aliqua relinquantur per accidens, & permittantur, ſicut corruptio reſpectu agentis particularis, quia tenet ſe ex parte termini à quo & auerſio à bono diuino in peccato, quia nunquam ſubordinabilis eſt bono diuino, ſub quo diuina voluntas omnia attingit. Denique conſtat quomodo materia inclinetur ad corruptionem, ſcil. ratione generationis, vt ſcil. poſsit potentialitatem ad omnes formas implere. Vnde materia etiam ſingularis, & indiuidua conſiderata ſecundùm potentialitatem communem ad omnes formas, & vt ſubeſt agenti vniuerſali; qui eam creauit, poteſt intendere ſecundario corruptionem, quia ad bonum eius pertinet ſecundario, & propter ſucceſsionem formarum. Eadem vero materia, vt ſubeſt tantum vni formæ, & agenti particulari, quòd illam tantum formam intendit, non reſpicit corruptionem niſi per accidens, & ex parte termini à quo.

QVÆSTIO III.

De Alteratione in communi.

POST *explicatam rationem generationis, & corruptionis, ſequitur agere de alteratione, quæ illi maximè propinqua eſt, magiſquè deſeruit.* Et Primò, *conſideranda eſt alteratio in communi, prout comprehendit ſub ſe ſimplicem motum alterationis, intenſionem, & remiſsionem, aliosquè alterationis modos, ſeu actiones, quæ per alterationem fiunt, vt mixtio, & condenſatio, & ſimilia.* Secundò, *in ſpeciali conſiderabimus de iſtis ſpeciebus alterationis.*

Circa primum *tria occurrunt conſideranda.* Primò, *de alteratione quid ſit.* Secundò, *ad quem terminum ſit.* Tertiò, *an ſit motus continuus. De ſubiecto autem alterationis communis eſt quæſtio, ac de cæteris accidentibus, & ideo* in quæſt. 9. *tractabitur à nobis.*

ARTICVLVS I.

Quid ſit Alteratio, & quotuplex?

ALterationis nomen ab altero deriuatur, dicitur enim quaſi faciens alterum. Sicut autem dicitur *in c. de differentia,* aliud eſt eſſe alterum, aliud eſſe aliud. Nam ly *alterum* indicat differentiam accidentalem, ly *aliud*, ſubſtantialem. Et ita poſſumus nomen alterationis communiſsime accipere pro omni mutatione accidentali in quocunque genere accidentis, ſed non loquimur in præſenti de alteratione, ita vniuerſaliter ſumpta. Strictius ergo ſumitur pro mutatione in qualitate, nam in quantitate, & loco, peculiares mutationes ſunt, ſcil. augmentatio, & motus localis: in qualitatibus autem maximè aliquid fit alterum, præſertim quando per illas ordinatur ad aliquam corruptionem, corruptio enim maximè facit alterum. Vnde adhuc ſumendo totum prædicamentum qualitatis, oportet diſtin-

distinguere, quòd quædam sunt spirituales, quædam corporeæ; & quædam naturales, quædam intentionales; quædam contrarietatem habentes, quædam non. Et illæ quæ sunt spirituales, vel intentionales, vel contrarietatem non habentes, ad physicam corruptionem, vel generationem non ordinantur, & ideo licet possint latiori nomine alterationes dici, non tamen dicuntur alterationes physicæ, de quibus præcipuè agimus in præsenti, quia ad corruptionem, & generationem non ordinantur.

Circa qualitates autem etiam contrarietatem habentes duplici via procedi potest, vel per modum mutationis, vel per modum motus; per modum mutationis quando proceditur à priuatione ad formam, vt à non albo ad album, quæ est generatio accidentalis, & tunc nō est à contrario in contrarium, licet qualitas ipsa habeat contrarium; per modum motus, quando proceditur à termino positiuo ad terminum positiuum secundùm latitudinem, & distantiam de vno ad aliud, hāc enim dari in qualitatibus manifestum est, vt ostendimus in *quæst* 19. *Physicorum*, sicut calor & frigus, albedo & nigredo, & alia similia, & tunc est vera cōtrarietas; & similiter penes magis & minus in eadem qualitate datur positiua distantia, & latitudo à positiuo in positiuum, & totum hoc fit eodem subiecto sensibili manente, ergo habet omnes conditiones requisitas ad motum strictè dictum, vt distinguitur à mutatione; & de hac præcipue agimus in præsenti.

Hoc supposito, alteratio ista quæ est motus sic diffinitur ab Aristot. *in hoc primo lib. textu* 23. *Quod alteratio est quando manente subiecto sensibili transmutatur in eius passionibus, aut contrarijs motibus aut entibus medijs.* Ex quo aliqui sic eliciūt definitionē alterationis, *quod alteratio est motus ad qualitatem sensibilem mediam, aut extremam*, seu ad qualitatem habentem latitudinem contrarietatis. Dicitur *motus* ad excludendas mutationes instantaneas, inter quas præcipua est ipsa generatio. Dicitur *ad qualitatem*, ad excludendum alias species motus, quæ versantur circa qualitatem, vel locum. Dicitur *ad qualitatem sensibilem*, ad excludendum motus, qui fiunt circa qualitates spirituales vt circa habitus, vel actus. Dicitur *mediam vel extremam*, id est, contrarietatem & latitudinem habentem ad excludendum eas qualitates, quæ contrarietatem non habent vt lux, figura & aliæ similes. Quare licet aliæ mutationes ad qualitatem, largo modo dici possint alterationes, & ad eas reducantur, propriè tamen alteratio respicit qualitates contrarias, & corruptiuas, eò quòd ex natura sua alteratio seruit generationi, & corruptioni, vt instrumentum eius, versaturque circa qualitates deseruientes generationi, & corruptioni, quæ sunt qualitates contrariæ; & ita Aristot. *in hoc lib. lect.* 2. apud D. Thomam facit hanc consequentiam contra antiquos Philosoph. quòd si est impossibile ex aqua fieri ignem, & ex vno elemento aliud, etiam erit impossibile ex albo fieri nigrū & similiter ex alijs qualitatibus, & sic destructa generatione destruitur alteratio, ergo alteratio ordinatur per se ad generationem. Quare rectè D. Th. *in* 3. *distinct.* 15. *quæst.* 2. *art.* 1. *quæst.* 1. colligens omnes cōditiones alterationis inquit: *Quod ad hoc quod sit alteratio requiritur ex parte alterati, quod sit res per se subsistens, aliter enim subiectum motus esse non potest, & quod sit corpus, quia solum tale mouetur, & quod habeat naturam contrarietati subiectā, quia alteratio est motus inter contrarias qualitates.* Ex parte verò terminorum requiritur, quòd vna qualitate expulsa, alia introducatur, sic enim de qualitate in qualitatem transitur.

Ex his deducitur differentia alterationis à generatione, & à reliquis motibus. Differt enim à reliquis motibus ex parte termini, quia augmētatio est ad quantitatem, motus localis ad vbi. A generatione vero substantiali differt, & ex parte termini, quia est ad substantiam, & ex parte sub-

subiecti, quia subiectum generationis est materia prima, alterationis verò subiectum sensibile, seu materia informata, & ex parte mutationis, quia generatio est instantanea, alteratio verò successiua, & ex parte termini à quo, quia generatio est à priuatione, alteratio à termino positiuo, & contrario. Differt denique à generatione secundùm quid, quia ista non fit per motum, neque à termino positiuo, sed priuatiuo, sicut cum album fit ex non albo.

Sed obijcies, ad probandum quod alteratio non ordinatur per se ad generationem, nam productio albedinis, & aliorum colorum est vera alteratio, & non ordinatur per se ad generationem substantialem. Similiter acquisitio figuræ, & illuminatio, & obscuratio sunt alterationes, nec tamen ordinantur per se ad generationem substantialem. *Confirmatur*, quia alias si non esset possibilis generatio substantialis, non esset possibilis alteratio, siquidem essentialiter ordinatur ad illam, consequens est falsum, ergo: *Minor probatur*, quia alteratio non pendet per se à mutatione substantiæ, licet pendeat à substantia vt à subiecto, vt patet in rebus incorruptibilibus, vt in cœlo, in corporibus beatis, & in damnatis post diem iudicij, in quibus non est possibilis generatio, & corruptio, & tamen dabitur alteratio vt in cœlo illuminatio, & obscuratio, addensatio, & rarefactio, quædam enim partes cœli sunt densiores, aliæ rariores, imò & confractio dari poterit, cum locutio à beatis in cœlo fieri non possit, nisi per confractionem ipsius corporis cœlestis, vt Diu. Thomas admittit *in 2. distinct. 2. quæstione 2. artic. 2.* neque enim ibi est aer, qui confringatur, quando formatur vox, neque illa formari poterit sine aliqua addensatione corporis confracti, quia pars diuisa non penetratur cum alia, sed condensatur. In corporibus beatis erit respiratio, locutio, tactus, & gustus, quæ sine alteratione non fiunt. In damnatis erit calefactio, & frigefactio, quibus cruciabuntur, ergo dabitur alteratio sine ordine ad generationem. Denique si homines essent ab æterno, non posset in eis esse generatio, vt probauimus *in 8. Physicor.* & tamen in eis daretur alteratio, quia nutrirentur, & respirarent, & loquerentur, &c. ergo non omnis alteratio per se ordinatur ad generationem.

Resp. alterationem quæ est motus, & versatur inter contraria, per se ordinari ad generationem, vt dictum est. Et *ad probationem in contrarium*, quod attinet ad albedinem, & alios colores *dicimus*, quod licet immediatè non deseruiant ad generationẽ tanquam dispositiones actiuæ illius, ordinari tamen possunt mediatè, & in sua causa, eo quod isti colores causantur ex temperie primarium qualitatum, quæ ad generationem, & corruptionem immediatius conducunt, & ideo colores vt ex talibus qualitatibus consecuti, etiam ordinantur mediatè ad generationem, & in sua causa. Acquisitio autem figuræ aliquando fit mediante alteratione, vt cum ex rarefactione, vel condensatione, vel ex alia qualitate partes ita mutantur, vt figuram amittant & mutent, & tunc talis acquisitio figuræ mediatè pertinebit ad alterationem, & eo modo etiam ordinabitur ad generationem. Aliquando verò contingit mutatio figuræ per solum motum localem, vt cum per diuisionem, vel coniunctionem partium per motum localem fit noua terminatio quantitatis, & resultat noua figura. & tunc cum nõ sequatur ad alterationem, nec ordinabitur per se ad generationem. De illuminatione autem, & obscuratione iam diximus non esse alterationem strictè dictam, sed largo modo, & sic non ordinatur per se ad generationem sicut alteratio, quæ est per se inter contraria physica.

Ad Confirmationem negatur min. nec enim alteratio solum requirit substantiam tanquam subiectum, sed etiam requirit mutationem substantię, quia est initium quoddam substantialis mutationis, eò quòd substan-

substantia dependet in sui cõseruatione, ab accidentibus vt à dispositionibus, vnde remotio dispositionum est inchoatio corruptionis. *Ad probationem respondetur*, quòd in cœlo non datur alteratio strictè dicta, quæ est inter contraria, illuminatio enim & obscuratio non est de se alteratio corruptiua, licet per accidens in rebus inferioribus quatenus dependent ab influentijs cœli, quæ agunt mediante luce, consequatur ex illis alteratio qualitatum corruptiuarum in istis corporibus. Addensatio autem, & rarefactio in cœlis non datur, licet enim quædam partes inueniantur densiores, scil. stellatæ, aliæ rariores, scil. diaphanæ, tamen hoc habent ab initio suæ creationis, sicut alia accidentia propria, non autem modo acquirunt illam per alterationem.

Ad id quod adducitur de corporibus Beatorum, *respondetur*, omnia illa fieri sine motu alterationis, nam respiratio, & locutio fit per motú localem emittentis aerem, & ferientis; nec respiratio Beatis necessaria erit propter cordis refrigerationem vt temperetur calor, sicut in nobis, quia corpora illa cum sint incorruptibilia, per alterationem caloris nõ immutantur. Ad locutionem autem sufficit aerem ferire & motu locali diuidere. Quomodo autem hoc fiat in cœlo, valdè difficile est apud Theologos, supposita cœli incorruptibilitate, de qua *in libris de cœlo*. Quod enim ex D. Thom. asseritur de confractione cœlestis corporis in locutione Beatorum non dicit id D. S. ex propria sententia, sed supposita opinione aliorum, quod in cœlo potest esse addensatio, & rarefactio, quam tamen dicit æquiuocè conuenire cœlo. *Probabilius tamen videtur* formandas esse voces in aere existente in faucibus, & ore Beatorum de quibus *Psal. 149. Exaltationes Dei in gutture eorum*, nec est inconueniens quòd aliquis aer inclusus in corporibus Beatorum ascendat super cœlum, licet elementalis sit, sicut corpora ipsa beata virtualiter continent elementa, quia mixta sunt; ille autem aer licet sit incorruptibilis sicut & alia corpora elementalia post diem iudicij, ex defectu motus cœli, poterit tamen addensari, aut rarefieri per compresionem, aut dilatationem partium factam per motum localem sine alia alteratione, sicut etiam si tunc moueatur aqua, partes eius comprimentur sine addensatione alteratiua, vt latius explicabimus *infra quæst. 7.* Formata autem voce in illo aere deferetur ad auditum alterius Beati per cœlum tanquam per medium secundũ species intentionales, non secundùm alterationem physicam, vel in actionem corporis cœlestis per sonum. Reliquæ alterationes in corporibus beatis circa passiones, & sensationes erunt solum actiones animales sensuum penes species intentionales, vel actus elicitos, non autem alterationes naturales & corruptiuæ, vt docet D Thom. *in 4. dist. 44. quæst. 2. art. 1. quæst. 1. ad 3.*

De corporibus damnatis dicimus, quod patientur non per alterationem naturalem, quæ tunc omnino cessabit cessante primo alterante, quod est motus cœli in cuius virtute alia inferiora alterant, sed alteratione intentionali per emisionem specierum, quæ tunc non cessabit, quia non dependet à motu cœli, sed à luce, & alijs qualitatibus intentionalibus, & ita ignis inferni per species tangibiles maximam sensationem sui causabit in illis corporibus de quo videatur D. Thom. *in 4. distinct. 44. quæst. 3. art. 1. quæst. 2. & 3.* De homine creato ab æterno dicimus quod sicut careret generatione per tempus infinitum, ita & motu alterationis per idem tempus carere deberet, & mutatione, quæ aliqua generatione fit.

Denique obijcies, nam qualitas habet essentiam simplicem consistentem in indiuisibili, ergo secundùm suam essentiam non potest terminare motum, qui diuisibilis est, sed mutationé, solum autem poterit terminare motum ratione alicuius gradus secundum magis, vel minus, quod non pertinet ad alterationem, vt alteratio est, sed vt in-

vt intensio, vel remissio. *Antecedens autem manifestum est*, quia qualitas habet speciem constantem ex genere, & differentia, quæ quolibet addito vel subtracto variatur: ergo ipsa in indiuisibili consistit.

Respondetur, quod vt dicit D. Thom. 1.2. *quæst.52.art.1.* qualitas seu forma potest dupliciter considerari. Vno modo secundùm se. Alio modo in ordine ad subiectum, non quod in re forma sit sine subiecto, sed quia est diuersa consideratio formæ, vel secundùm se absolutè, vel comparatiuè ad subiectum. Et primo modo species eius, & essentia dicitur indiuisibilis, secundo vero modo habet diuisibilitatem ratione cuius potest fieri per motum. Hoc autem benè intelligitur respectu intensionis, & remissionis, quæ, vt dicemus *quæst. sequenti*, conuenit qualitatibus per cõparationẽ ad subiecta; respectu tamen ipsius qualitatis vt absolutè, & entitatiuè acquiritur videtur currere difficultas proposita quomodo acquiratur per motum diuisibilem forma indiuisibilis in sua specie, & essentia. *Respondetur ergo*, quòd quando ipsa species alicuius rei essentialiter importat contrarietatem & distantiam seu latitudinem respectu alterius oppositæ, tunc licet formaliter consistat in indiuisibili, quatenus omnia prædicata essentialiter illi conueniunt, & in hoc modo conueniendi non potest aliquod addi vel subtrahi, comparatiuè tamen ad oppositum terminum, latitudinem & contrarietatem fundat, & admittit transitum non solum de priuatione ad formam, sed etiam de vna forma ad aliam; cuius signum est, quia per additionem seu commixtionem vnius formæ cum alia fit variatio speciei, & resultat forma aliqua intermedia vel plures intermediæ, quæ latitudinem & distantiam constituunt inter extremas. Ratione ergo huius latitudinis & contrarietatis inter aliquas formas, potest per motum diuisibilem acquiri qualitas, quæ licet sit indiuisibilis in ipsa formali ratione constituendi speciem, & essentiam suam absolutè, cõparatione tamen ad suum oppositum, habet modum acquisitionis diuisibilem. Et quia ista oppositio & contrarietas exercetur inter formas per comparationem ad subiectum, ideo adhuc respectu acquisitionis qualitatis per alterationem, saluatur dictũ D. Thom. quod qualitas est indiuisibilis secundùm se absolutè, diuisibilis autem per comparationem ad subiectum, prout scil. in illo exercetur contrarietas.

Circa secundum punctum, scil. quotuplex sit alteratio. *Respondetur.* Alterationem esse motum genericum ad tres species motus alteratiui, scil. *simplex alteratio, intensio, & remissio. Simplex alteratio* respicit ipsam substantiam qualitatis, vt motu acquirendam, scil. ex aliquo contrario positiuo. *Intensio* respicit augmentum qualitatis penes maiorem gradum, seu magis perfectum. *Remissio* autem minorationem penes gradũ magis imperfectum. Et hoc ideo est, quia inuenitur triplex modus latitudinis, & distantiæ in qualitate; potest enim considerari latitudo, vel inter diuersas species qualitatis, vel intra eandem. Inter diuersas, vt inter calorem & frigus, & alias contrarias qualitates, & sic processus ex vna ad aliam fundat motum simplicis alterationis. Intra eandem autem speciem inuenitur maior vel minor participatio eiusdem qualitatis in subiecto, quæ diuersam graduationem, & latitudinem constituit penes magis vel minus, ergo diuersus motus fundatur procedendo à minori ad maiorem gradum per augmentum, & à maiori ad minorem per decrementum, & primum vocatur intensio, secundum remissio.

Quod si dantur aliæ species alterationis, vt *Mixtio, Addensatio & Rarefactio*, & aliæ similes; oportet aduertere, quod istæ non sunt species diuidentes alterationem secundùm formalitatem motus, id est, secundùm diuersum modũ latitudinis & distantiæ, sed secundum specificationem desumptam ex parte termini ad quem, sicut addensatio, quia producit densitatem, & rarefactio raritatem.

ritatem, & mixtio qualitatem temperatam, differunt inter se, sicut etiam differt calefactio & frigefactio, & aliæ alterationes ex parte diuersorum terminorum à quibus specificantur, licet quia mixtio & addensatio & rarefactio communiores sint & specialiorem habeant difficultatem, ideo specialiter de eis tractatur in hoc opere.

Dices; cur similiter non dabitur triplex species motus in quantitate, scil. ad quantitatem secundùm se & ad augmentum eius, & ad decrementum, & similiter in motu locali ad vbi secundum se, & ad ascensum & descensum. *Si dicatur*: quod vbi semper acquiritur sub aliquo modo situationis, vel rectè, vel circulariter, vel curue, & ideo ad vbi seorsum non datur motus. *Contra est*, quia etiam qualitas nunquam acquiritur nisi sub aliquo gradu vel intenso, vel remisso, ergo similiter non requiritur distinctus motus ad qualitatem, & ad intensionem vel remissionem eius. *Confirmatur*, quia in qualitatibus inuenimus alios motus, præter tres istos scil. motum extensionis erga diuersas partes in qualitatibus corporeis, vel erga diuersa obiecta in aliquibus habitibus, ergo non est ista diuisio adæquata.

Respondetur, esse diuersam rationem de quantitate & qualitate, tum quia quantitas non habet partes contrarias inter quas fiat transitus de vna ad aliam per motum, quia species eius sunt linea, superficies, & corpus, inter quas non est contrarietas, neque motus transeundo de vna ad aliam, imò omnes per se requiruntur in qualibet parte continui: tum etiam quia quantitas quando primo producitur, consequitur ad materiam seu ad substantiam corpoream per modum dimanationis; quando vero præsupposita aliqua quantitate, alia pars superadditur vel tollitur iam est augmentatio vel diminutio, & sic non est locus motui ad quantitatem secundùm se: tum denique, quia omnis motus physicus supponit quãtitatem, cum fiat secundùm contactum, & diuisibilitatem, ergo supponit subiectum diuisibile & tangibile, quod quantitatem importat. Similiter dicitur de vbi, quod est diuersa ratio, eò quòd intra idem vbi nõ datur latitudo, & distantia vt fiat maius vel minus in ratione loci, eò quòd locus adæquatus est locato, & sic nisi locatum crescat vel decrescat, non crescit vel decrescit locus, augmentum autem vel decrementum locati non pertinet per se ad motum localem, vt acquisitiuus est talis vbi. Solum ergo datur latitudo & distantia inter vnum & aliud vbi, seu inter diuersa loca. At vero in qualitate non solum datur latitudo inter duas qualitates contrarias, sed etiam intra eandem potest crescere magis vel minus, & sic oportet, quòd detur motus intensionis & remissionis in eadem qualitate & simplicis alterationis inter diuersas.

Ad confirmationem respondetur, quòd motus ille, quo extenditur qualitas aliqua per subiectum, non est motus distinctus ab aliquo ex prædictis, cum enim ista extensio fiat per multiplicationem seu productionẽ similis qualitatis, non per transitum de subiecto in subiectũ, extensio illa qualitatis ad distinctam partem subiecti, perinde se habet, ac nouæ qualitatis productio, quæ si fiat de contrario in contrarium erit alteratio, quæ est motus, si de priuatione ad formam erit generatio accidentis per modum mutationis. At verò quando qualitas aliqua extenditur ad noua obiecta, vt fit in habitibus, in quibus inuenitur diuersa difficultas in attingendo vnum obiectum inadæquatum, quàm aliud, hoc non fit per alterationem physicam & strictè dictam, de qua agimus in præsenti, sed est alteratio largo modo loquendo, quæ fit per actionẽ intentionalem, vel appetitiuã, quatenus ex parte ipsius habitus, & non solũ ex parte operantis, vel applicationis materiæ datur distincta difficultas in attingendo vnum obiectũ, quàm aliud. Et in aliquorum sententia hoc non fit secundùm perfectionem eiusdem qualitatis, sed secundùm additionem

nem formalem, & aggenerationem habitus partialis ad habitum præexistentem, & tunc non est alia difficultas in extensione istius qualitatis, quam in extensione, quæ fit per diuersas partes continui, vtrobique enim producitur noua pars qualitatis, licet extensio habituum versetur circa diuersa obiecta inadæquata, verbi gratia, circa diuersas conclusiones intra eandem scientiam. In sententia verò S. Thom. 1. 2 *quæst.* 54. *art.* 4. quã explicauimus *in Logica quæst.* 27. *art. vlt.* per hanc extensionem non fit noua additio formalis per productionem nouæ entitatis & qualitatis, sed est virtualis additio, quatenus eadem qualitas seu habitus sub eadem ratione formali magis explicatur & extenditur ad obiectũ, ad quod antea non se extendebat, quod est nouum modum perfectionis acquirere, non nouam entitatem, ideoque talis motus, cum non sit alteratio propriè dicta, non est mirum, quod non constituat speciem distinctam, sed reducitur ad intensionem, licet non sit intensio penes magis vel minus circa idem, sed penes extensionem eiusdem circa inadæquata obiecta.

ARTICVLVS II.

Ad quas species qualitatis detur per se alteratio?

DE hac difficultate agit Aristot. 7. *Physicorum capite* 3. ibique à pluribus disputatur, hic tamen videtur esse proprius eius locus, vbi de alteratione ex professo agitur.

Supponendum est ergo in prædicamento qualitatis inueniri quatuor species, seu quatuor diuisiones specierum, quas *in Logica quæst.* 18. explicauimus, scil. habitum, & dispositionem, potentiam & impotentiam, passionem, & passibilem qualitatem, figuram & formam, de quibus ibi videri potest, & inquirimus, quænam ex istis speciebus sint capaces terminandi primo & per se alterationem.

Deinde suppono; quod dari alterationem primo, & per se ad aliquam qualitatem, nihil aliud est, quàm alterationem ita attingere aliquam qualitatem tanquam terminum, quod non mediet aliqua qualitas vel aliquis alius terminus, ad quem prius talis actio terminetur, tunc autẽ datur motus secundario ad aliquam qualitatẽ quando per aliud immediatius attactum mediate, & secundario aliud attingitur, sicut v. g. attingendo & immutando calorem, vel frigus, tanquam terminum immediatum, attingitur sanitas, vel ægritudo tanquam resultans ex temperamento frigoris, vel caloris, & sic inquirimus, an omnes istæ species qualitatis, vel solum aliqua sit id, quod immediatè, & per se ab alteratione attingitur, an vero solum aliqua ex his possit immediatè attingi, aliæ vero secundariò, & mediatè, & si solum aliqua immediatè terminat alterationem, quænam illa sit.

Sit vnica Conclusio. *Alteratio Physica secundùm quod de illa loquimur in præsenti solum est ad tertiam speciem qualitatis per se primo, id est, ad passionem vel passibilem qualitatem.* Et Aristot. *citato loco* 7. *Physicor.* vbi etiam videri potest S. Thom. & 1. *de Generat. lect.* 10. *& in* 1. 2. *quæst.* 52. *art.* 1. *ad* 3. Et loquimur de alteratione physica, vt excludamus alterationem latè sumptam, quæ etiam comprehendit instantaneas mutationes, & actiones spirituales, vel animales, quæ circa habitus vel actus versantur, nec ordinantur ad generationem, & circa hæc potest dari alteratio latè sumpta, quæ est productio qualitatis. Et dicimus *primò, & per se*, quia secundario, & ex consequẽti benè potest dari alteratio physica circa aliquos habitus, vel dispositiones, quæ sunt primæ speciei. *Fundamentum huius sententiæ est duplex. Primũ*, quia alteratio physica vt dictum est per se, & essentialiter ordinatur ad generationẽ substantialem, & ad corruptionem, generatio autem substantialis, & corruptio exigit contrarietatẽ in dispositionibus, siquidem per contrarietatem dis-

dispositionum fit expulsio, & introductio formarum, oportet ergo, quod alteratio deseruiens generationi primo, & per se tēdat ad qualitates contrarias, sed contrariæ qualitates contrarietate physica, primo & per se inueniūtur in tertia specie qualitatis, vt patet, tū in qualitatibus quæ sunt primo contrariæ, vt calor & frigus, siccitas & humiditas, quæ sunt qualitates tertiæ speciei, & similiter qualitates, quæ ex istis resultāt tanquam qualitates mediæ, & contrarietatem inter se habentes, quæ omnes ad tertiam speciem pertinent: tum etiam quia qualitates istæ quæ habent physicam contrarietatem primo & per se, faciunt transmutationem subiecti, quod maxime ex contrarietate qualitatum trāsmutatur, & similiter per se immutant sensus secundum cōtrarietatem quam inducūt, ergo per se habent inducere passionem transmutantem subiecta, vel sensum, & hoc est quod constituit tertiam speciem qualitatis, quæ idcirco dicitur passio, vel passibilis qualitas, quia vel transeunter, vel permanenter transmutat subiectum, & immutat sensum, & vt dicit S. Thom. *1. p. quæst. 97. art. 2.* passio proprie dicta est, per quam aliquid à sua naturali dispositione remouetur. Ergo alteratio quæ primo & per se versatur circa qualitates physicè contrarias, vt ita ordinetur ad generationem, directe solum respicit tertiam speciem qualitatis, quæ per se primo facit transmutationem in subiecto, & in sensu per passionem.

Secundum fundamentum sumitur ex Phil. *in 7. physic. cap. 3.* discurrentis per omnes species qualitatis, in quibus non datur alteratio physica primo & per se. *Breuiter autem probatur*, quia habitus, vel dispositiones aut sunt spirituales, seu vitales & pertinentes ad potentias apprehensiuas, siue appetitiuas, aut sunt purè corporales, vt sanitas seu pulchritudo. Si primo modo se habent non pertinent ad præsens, quia non acquiruntur per alterationem physicam de qua loquimur in præsenti, sed per actionem spiritualem, vel animalem, licet præsuppositiuè aliqua alteratio primarum qualitatum etiā ad istas dispositiones, seu habitus prærequiratur, in eo videlicet in quo appetitus, vel phantasia ab aliqua dispositione organorum dependet, quæ fit per corporales qualitates. Si verò habitus & dispositio sit purè corporalis, etiam non potest primo & per se acquiri per alterationem, quia tales dispositiones important conuenientiam aliquam, vel disconuenientiam ad subiectū ortam ex aliquo temperamento primarum qualitatum, sicut patet in sanitate & pulchritudine, ergo prius terminatur alteratio ad illas primas qualitates, & mediate ad sanitatem, vel pulchritudinem. Et in hoc consistit vis probationis Arist. in loco citato dum dicit, quod ad habitum & dispositionem non datur per se alteratio, quia se habent ad aliquid, non autem datur motus per se primo in ad aliquid, vt probatur *in 5. physic.* quod non est ita intelligendum quasi dispositio, & habitus consistant in relatione prædicamentali, quę sola non potest terminare motum per se: in hoc tamen parificantur relationi prædicamentali quia sicut relationes consequuntur ex fundamento, & ideo ad ipsum fundamentū terminatur motus per se primo, ad relationem autem consecutiuè, ita quia dispositiones istæ corporales resultant ex debita commēsuratione, vel proportione qualitatum, id quod primo attingitur per alterationem, erit qualitas illa vt proportionata, vel attemperata, consecutiuè autem ipsa dispositio conueniens, vel disconueniens.

Quod attinet ad secundā speciem qualitatis, sc. potentia & impotentia, constat, nō terminare primo & per se alterationem, nō solum in potentijs spiritualibus quas nō attingit physica & corporalis alteratio, sed etiam in potentijs naturalibus, tum quia nō inuenitur in potentijs latitudo contrarietatis sicut nec inuenitur magis, vel minus ratione sui præcise, tum quia potentiæ sunt principia innata, tanquā propriæ passiones,

ab ipsa natura dimanantes, ergo non acquiruntur per alterationem primo & per se, sed ad generationem consequuntur. De hoc tamen vide quæ dicimus *q. seq. art. 1.*

Denique in quarta specie scil. figura, & forma, non datur per se primo alteratio physica, tum quia figura non admittit latitudinem contrarietatis, sed habet se sicut numerus, quia quolibet addito, vel subtracto variatur, & sic latitudinem non habet: tum quia figura resultat ex terminatione quantitatis, & ita aliquando producitur ad ipsam quãtitatis productionem in ipsa prima generatione rei, vt cum aliquis nascitur cum tali, vel tali figura; aliquando verò resultat ex diuisione quantitatis, & tunc etiã non terminat alterationem, aliquando denique ex alteratione aliqua consequitur, vt ex nimia densitate, vel raritate, aut aliquo simili, figura ipsa mutatur, & tunc non primo, & per se terminat alterationem, sed terminatur alteratio primo & per se ad illam qualitatem, ex qua consequitur mutatio in terminatione quantitatis.

Dices; discursum hunc nimium probare, sequitur enim ex illo, quod ad aliquas qualitates medias, quæ resultant ex primis, nõ possit dari alteratio primo & per se, sicut ad colorem viridem, vel rubrum & alias qualitates, quæ ex frigore & calore resultant, & tamen pertinent ad tertiam speciem qualitatis vt densitas, & raritas, aliaque similia, ad quæ tamen datur per se primo alteratio.

Resp. esse diuersam rationem, quia istæ qualitates secundę, quæ resultant ex primis etiam per se alterationem terminare possunt, nec eodem motu attinguntur primo & per se terminato ad aliam qualitatem, & secundario ad se, sed requirunt distinctũ motum præter illũ, qui terminatur ad primas qualitates, tum quia aliquando fiunt sine alteratione erga illas, sicut cum aliquid dealbatur, vel denigratur non præcedente aliquo frigore vel calore; tum quia quando fiunt isti colores ex temperie primarum qualitatum, fiunt per mixtionem, sicut aliæ qualitates secundæ, in mixtione autem corrumpuntur qualitates miscibiles, & sic fit vna tertia, vnde necesse est, quod alteratio non sistat in qualitatibus primis, vt in termino consecutiue autem resultent secũdæ, sed potius, quod destruantur primæ, & tanquam ad terminum ad quem tendat alteratio ad secundam quæ est mixta ex illis, & ideo per se datur alteratio ad illam. Secus est in dispositione corporali vt in sanitate, quæ non est qualitas mixta ex corruptione, seu mixtione primarum resultans, sed ex proportione, & commensuratione, sanitas enim calorem non corrumpit, nec frigus, sed commensurata habet.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur ad probandum dari per se alterationem ad primam speciem qualitatis, nam quando acquiritur sanitas, vel pulchritudo, aliquo speciali motu, seu mutatione acquiritur, alia est enim mutatio de ægritudine ad sanitatem, quæ est sanatio, quam à frigore ad calorem, quæ est calefactio; inuenitur etiam diuersa contrarietas inter ægritudinẽ & sanitatem, quam inter calorẽ, & frigus, & diuersus terminus à quo & ad quem; ergo dantur omnia requisita vt dentur distincti motus, præsertim, quia illa mutatio seu actio quę identificatur cum sanitate, non identificatur cum calore, & talis motus, seu mutatio, vt ad sanitatem pręcise non est nisi alteratio, nec ad aliam speciem motus pertinere potest, ergo datur alteratio per se primo ad primam speciem qualitatis, saltem eo modo, quo ad qualitates secundas, seu mixtas datur alteratio, licet resultẽt ex primis. *Et Confir.* quia in prima specie qualitatis datur proprie & per se intensio, & remissio, ergo & alteratio, si quidem intensio & remissio sunt species alterationis, vt *art. præced.* diximus. Datur etiam in illa vera contrarietas, vt inter errorem, & scientiam, vitium & virtutem sanitatem

tatem

tatem & ægritudinem, vbi autem est contrarietas primo & per se, ibi est fundamentum motus primo & per se.

Resp. negando quod sit diuersa mutatio formaliter ad ægritudinem vel sanitatem quã ad primas qualitates, ex quarum proportione, vel disconuenientia consurgunt; & illa contrarietas inter ægritudinem & sanitatem, & diuersitas termini à quo & ad quẽ totum consecutiuè se habet, & est materialiter diuersum respectu alterationis, quæ fit ad tertiam speciem. Quod deducitur ex ratione D. Tho. 1. 2. *q.* 52. *art.* 1. *ad* 3. vbi inquit: *Quod alteratio primo quidem est in qualitatibus tertiæ speciei, in qualitatibus vero primæ speciei potest esse alteratio per posterius.* Et subdit rationem *quia facta alteratione secundũ calidum & frigidum, sequitur animal alterari secundum sanum & ægrum.* Igitur licet attingatur sanitas, & ægritudo ex vi alicuius mutationis, quæ quidem in re est alteratio, tamen quia non attingitur vt terminus primo, & per se attactus, sed vt consecutus, si quidem semper debet fieri mediãte aliqua alteratione caloris, aut frigoris, aut alterius primæ qualitatis, ideo mutatio ista prout tangit sanitatem, & identificatur cũ illa non est primo & per se alteratio physica, nec sanitas per se immediate attacta, sed consecutiuè, & ideò potius ex ipso argumento sequitur, quod non detur alteratio primo & per se ad istas dispositiones, sed consecutiuè. Secus est de qualitatibus medijs eiusdem tertiæ speciei, quæ ex mixtione primarum qualitatum resultant, & ita exigunt distinctum motum terminatum ad ipsas qualitates medias, & corrumpentem ac miscentem primas, quod non contingit in acquisitione sanitatis, vt dictum est.

Ad confirmat. respond. intensionem & remissionem physicam, & corporalem esse species alterationis physicæ & corporalis, sic tamen non inueniri in habitibus, & actibus spiritualibus; vnde nec in illis datur alteratio physica, de qua in præsenti loquimur, & similiter contrarietas, quæ datur, nõ est contrarietas physica seu corporea, sed communiter dicta & quæ ad generationem & corruptionem non ordinatur.

Secundo arguit. nã in secunda specie, quæ est potentia & impotentia, potest dari vera alteratio, nam potẽtia potest debilitari, & impotens reddi per aliquam nouã transmutationẽ, sicut visus, qui est acutus & vigorosus in iuuene, potest fieri debilis in sene, & ingeniũ etiam potest hebetari, & impotens reddi ex aliquo accidenti, istæ autẽ transmutationes non possunt pertinere ad aliam speciem motus, quam ad alterationẽ, ergo alteratio potest versari primo & per se circa potentiam, & impotentiam.

Respond. quod potentia quæ semel dimanauit à natura tanquã à proprio subiecto, non potest tolli, nisi vel per impotentiam oppositam, vel per extrinsecum impedimentum. Primo modo non potest accidere, permanente vna & eadem natura in eodem statu, nec enim potest ab eadẽ natura, modo dimanare potentia, modo impotẽtia sicut ab homine risibilitas, & irrisibilitas. Quod si pro diuersis statibus dimanaret ab eadem natura, modo potentia, modo impotentia, sicut diuersæ passiones solent cõuenire pro diuersis statibus, adhuc tamen non terminarent alterationem primo & per se, sed noua dimanatione resultarent. Si vero impotentia consistat in extrinseco impedimento eiusdem potentiæ, tunc alteratio versabitur circa illud extrinsecum impedimentum nõ circa ipsam potentiam; extrinsecum enim impedimentum pertinet ad qualitatem aliquam tertiæ speciei, per quã ipsa dispositio debita organi ita alteratur, quod potẽtia quæ à dispositione organi dependet, non potest stante tali indispositione, debite operari. & hac ratione visus acutus redditur debilis, & ingenium hebetatur quia organum visus impeditur ex aliqua intemperie dispositionum; & similiter imaginatiua vel phantasia redditur indisposita ad subministrandum intellectui, quod pertinet ad ingenium, & ad istas

qualitates dispositiuas potest per se dari alteratio.

ARTICVLVS III.

Vtrùm alteratio sit vnus motus, & continuus?

VNitas alterationis potest considerari, vel in ratione mutationis, quatenus vnum terminum destruit & alium producit, vel in ratione motus, qui vtramque mutationem includit, quomodo videlicet sit vnus motus vel vna aut plures mutationes. Continuitas autem potest tripliciter considerari in alteratione. Vno modo ratione subiecti in quo est, quod scilicet per partes continuas alicuius subiecti diffundatur qualitas. Secundò ratione temporis, quod scilicet sine vlla interruptione durationis continuetur alteratio. Tertiò ex parte formæ, quod videlicet forma non solum introducatur in instanti, & indiuisibiliter tota, sed aliquid illius continuatiue in tempore, & aliquid in instanti.

Dico ergo primo. *Alteratio in ratione motus est vnus, includit vero duas mutationes, alteram corruptiuam termini à quo, alteram quæ est acquisitiua termini ad quem.* Quod istæ duæ mutationes dentur, constat ex his quæ supra diximus agendo de generatione, & corruptione, quæ duplicem istam mutationem important, & *in quæstion.* 11. *Physicor. articul.* 2. vbi ostendimus has mutationes esse necessarias ad motum, quia in illo fit transitus de quodam in quiddam & consequenter acquirendo vnum & corrumpédo aliud. Quod vero motus sit vnus patet, quia est vnus transitus & via de subiecto in subiectum, id est de termino positiuo in terminum positiuum inter quos inuenitur latitudo & distantia vel cõtrarietas, hæc autem est vna, quando solum sunt duo termini inter quos exercetur, sic autem inuenitur in alteratione cum sit transitus de vno contrario in aliud contrarium, ergo datur vnus motus. Et eadem ratione est vna actio, quia est vnum agens, & vnum passum, & consequenter vna processio causalitatis.

Sed dices, cur similiter generatio substãtialis, & corruptio, quæ sunt duæ mutationes non faciunt vnum motum, sicut in qualitatibus? *Respond.* quod etiam mutationes, non efficiunt motum, nisi inter ipsos terminos positiuos fundetur aliqua distantia positiua vel contrarietas vincenda, & non solum esse vel non esse mutandum. *Cuius ratio est,* quia in mutatione, vt præcisa mutatio est, solum intenditur acquisitio alicuius esse de nouo, & consequenter ex parte termini à quo solum per se petit non esse, seu priuationem. Si vero hæc priuatio sit coniuncta alicui formæ positiuæ, id erit per accidens ad talẽ mutationem, quatenus sc. illa priuatio inuenitur coniuncta ad aliquam formam. At vero in motu non solum intenditur acquirere esse de nouo, sed distantiam vincere inter terminos inter quos versatur, & hi debent esse positiui, nam inter priuatiuum & positiuum non datur latitudo, quia sine medio opponuntur tanquam esse, & non esse, & si aliquid inuenitur de medio, est ratione alicuius positiui præsuppositi: contraria autem habent medium per quod positiuè distant, & opponuntur. Vndè cum inter formas substantiales, non attendatur aliqua latitudo contrarietatis, sicut inuenitur in qualitatibus eo quod ex participatione formarum substantialium, tanquam ex extremis non participatur nec cõtemperatur aliquod medium, neque in vna & eadem forma inuenitur magis vel minus, ideo non inuenitur distantia, & contrarietas inter formas substantiales fundans motum, sicut inter qualitates.

Secundo instabis contra conclusionem nam sequitur ex illa, quod intensio & remissio non sint duo motus cum tamen *in articul.* 1. dixerimus illas esse duas species motus. *Sequela probatur,* nam quando est motus à calore vt vno ad calorem vt septem, ibi est intensio caloris, qui acquiritur & remissio frigiditatis quæ deperditur, tantum

enim

enim deperditur de frigiditate quantum acquiritur de calore, ergo illa frigiditatis mutatio, est remissio, & tamen est vnicus motus siquidem est tantum vna via, & vnus terminus acquisitus, & vnus deperditus, alioquin quoties intenditur qualitas essent duo motus, alter à minori calore ad maiorem, alter remissiuus frigiditatis à maiori ad minorem.

Respondetur intensionem & remissionem secundum se esse motus distinctos sicut accretionem & decretionem, ascensum & descensum, & tunc sunt contrarij quando versantur circa eandem formam, verbi gratia, intendendo aut remittendo calorem. Quando autem versantur circa diuersas formas, verbi gratia intendendo calorem, & remittendo frigus, vel habebunt se disparatè illi motus, si formæ ipsæ ordinem & connexionem interse non habeant, vel coordinatè se habebunt si formæ ipsæ consecutiuè se habeant, ita vt vna remittat vel expellat aliam. Cæterum quando inuenitur motus intensionis corrumpens frigiditatem, vel attenuans, non est per se motus remissionis, quia non est per se minoratio, sed ex consequenti, quatenus est corruptio frigoris inuenti in subiecto. Quia tamen hoc per accidens est respectu intentionis caloris, ideo ille motus non denominatur remissio, nec fit per modum motus, sed per modum mutationis corrumpentis aliquid de frigore ex consequenti, & per accidens, cum intendatur calor: motus autem non sumit speciem suam, neque constituitur in ratione motus penes id, quod est per accidens & ex consequenti, sed penes id quod est per se, & ex parte termini ad quem se tenet, non ex parte termini à quo tantum. Et ideo quãdo intenditur calor licet detur remissio frigoris, non tamen est motus remissionis, quia illa minoratio frigoris præcise se tenet ex parte termini à quo, vt terminus mutatus & destructus, & consecutiuè se habens ad acquisitionem caloris, non vt motus per se minoratiuus, cuius terminus ad quem sit minoratio frigoris, & ideo non est per se motus remissionis, sed mutatio destructiua frigoris non per se minoratiua, & temperatiua illius. Potest autem dari aliquando intensio sine remissione oppositi, vt in intensione lucis quæ iam supponit tenebras expulsas, & in intensione charitatis, quæ supponit peccatum expulsum per sui primam introductionem, vnde non semper intensio est coniuncta remissioni etiam per modum mutationis, & per accidens factæ.

De continuitate alterationis.

DIco secundò, *alteratio quæ vere est motus, est continuus, vt opponitur discreto si attendamus ad continuitatem, quæ fit per extensionem qualitatis in partibus continui, siue quæ fit penes durationem temporis, siue quæ fit per intentionem formæ.* Et dicimus *vt opponitur motus discreto*, quia si sumamus continuum vt dicit rationem perpetui & nõ cessantis, sic alteratio non est continua, sed finitur, & interrumpitur sæpissime. Itaque licet qualitas possit produci in instanti, vt quando fit vltima dispositio, tamen quando fit per verum motum, neque fit in instanti, neque per multas instantaneas actiones, ita quod inter instans, & instans nihil producatur de qualitate, sed solum disponatur, vt in instanti fiat productio, vt aliqui senserunt. Sed oppositum tenetur communiter, vt videri potest apud M. Bannez, *super primum librum de generatione, quæst. 6 de alteratione*, & Cursum Carmelitanum, *disp. 4. de alteratione, q. 10.* Conimbric. & alios.

Duo ergo nobis probanda sunt: *primum*, quod alteratio non potest fieri in instanti, sed habet successionem in duratione temporis: *Secundum*, quod in extensione vel intentione qualitatis non solum in instantibus, sed etiam in tempore intermedio inter instans, & instans producitur aliquid qualitatis, & non cessat actio alteratiua.

Primum probatum est à nobis, *q. 21. Phys. art. 2.* quia motus successiuus nõ habet esse in instan-

in instanti, quia hoc ipso, quod est successiuus non est indiuisibilis, omnis enim successio dicit partem post partem: ergo dicit diuisibilitatem, ergo non coexistit, nec mensuratur instantanea duratione. Deinde deducitur ex doctrina Diu. Thom. 1. *part. quaest.* 53. *art.* 3. vt etiam ibi adduximus, quia non potest stare, quod subiectum aliquod toto tempore quiescat sub vna forma, & in vltimo instanti illius temporis sit sub alia forma quasi mutatum ad illam in facto esse, ergo motus nunquã potest perfici in vnico instanti, ita quòd ante illud instans nihil sit de motu, & in vltimo instanti sit motus & terminus motus, seu mutatum esse; quia nõ potest dari mutatum esse nisi praecedat aliquod moueri, id est, aliqua tendentia ad illam formam acquirendam & oppositã expellendam; vt autem quiescat toto tempore ante, oportet quod ita sit sub vna forma, quod nõ sit in via corruptionis ad eam, nec tendentiae ad aliam, sed ita se habeat nunc sicut ante; ergo non potest stare, quòd in vltimo instanti aliquid sit mutatum, & toto tempore non praecedat moueri, sed quiescere. Quod etiam in instantaneis mutationibus, si ordine & modo naturae fiant, apparet, praecedit enim aliquis motus, siue per modum dispositionis, siue per modum applicationis, sicut patet in generatione substantiali, & in illuminatione; nam generatio substantialis fit dependenter ab alteratione praecedenti, quae est motus; & similiter luminosum non illuminat naturaliter in hoc spacio vbi ante non illuminabat, nisi quia hic de nouo producitur, vel quia hic de nouo adducitur; si de nouo adducitur, praecedit motus localis, si de nouo producitur per generationem naturalem, vt si fiat ignis, praecedit alteratio, & ita naturali modo nunquam ponitur aliquid sub noua forma etiam in instanti, nisi praecedat aliquis motus. Si autem virtute diuina aliquid producatur, vel creetur subito, sine aliqua dispositione vel motu praecedenti, hoc non pertinet ad naturalem modum operandi de quo loquimur in praesenti, & sic etiam non est mirum, quod corpus Christi ponatur sub speciebus panis in aliquo instanti, cum ante nullus esset motus ad illud, quia hoc fit supernaturali virtute non naturali modo. Et hac ratione probat D. Thom. loco citato Angelum non posse moueri in instanti quiescendo toto tempore antecedente in alio loco. Si autem Angelus existit in alio loco per totum & integrum instans, sine vllo tempore, vel motu quiescendo, oportet quod aliud sit instans pro existentia in vno loco, & aliud pro existentia in alio, ita quod in vno loco quiescat non toto tempore, sed toto instanti, & in alio instanti sit in alio loco; sed tunc desitio vnius loci, quae est in instanti, & per vltimum esse inceptio alterius, quae est in alio instanti, non mensurantur vnico instanti, sed duobus, & ita motus ille discretus non est in instanti, sed in instantibus. Vndè numquam verificatur motus, etiam discretus in vnico instanti.

Secundum in hac conclusione probandum est, quod datur motus continuus continuitate se tenente ex parte formae in hoc sensu, quod si aliquid formae producitur in instãti, aliquid etiam illius acquiritur in tempore, & non cessat actio, & continuatio formae inter instans & instans; & sic negatur ab aliquibus ista pars. Deducitur tamen ex D. Th. *in* 2. *dist.* 5. *q.* 2. *art.* 1. vbi probat dispositiones ad generationem substantialem praecedere tempore introductionẽ formae, quia alteratio est motus continuus & ideo principium eius & medium praecedunt introductionem formae: ergo alteratio datur in tempore, & non est discreta per instantia. Eandem continuitatem alterationis per tẽpus medium inter duo instantia ponit S. Doctor *in quodl.* 9. *art.* 6. & videri etiam potest *in primo de gener. lect.* 24. *circa textum* 84. & 5. *Phys. lect.* 7. & sumitur ex Philosopho *in eodem* 5. *Physic. tex.* 39. vbi dicit: *Quòd continuus omnis motus est, & simpliciter quidem vnum, & continuum esse necesse est.*

Ratio

Ratio autem est, quia vel inter duo instantia continuatur aliquis motus, ita quod nõ cessat actio, neq; quiescit, vel cessat inter instans, & instans omnis motus, & actio productiua qualitatis Si primum, ergo ille motus, & fluxus inter instans & instans non potest intelligi sine aliqua forma fluente, quæ in instanti quidẽ habeat mutatum esse, seu in facto esse fiat, in tẽpore autẽ seu motu fit in fieri & moueri, quia motus non est præter res ad quas est motus, & sic si realiter datur motus inter instans & instans, realiter datur forma, cum qua identificatur tanq̃ cum termino fluente & successiue transeunte de nõ esse ad esse. Si secundum dicatur, est impossibile, quia si in hoc instanti datur qualitas producta, & immediate post cessat motus, & in sequenti instanti datur aliquid productum, illud nõ erit acquisitum per motum, nec per alterationem quæ est motus, sed alia actione distincta à successione & motu, quæ non apparet quæ sit. Deinde, quia inter instans & instans agens est debitè applicatum ad agendũ, & passum capax ad recipiendũ, & non impeditum, non minus, quam in sequenti instãti, quia vt supponimus, nec passum est mutatum inter instans & instans à sua dispositione, neq; agens à sua actiuitate, quomodo ergo suspenditur ab agendo inter instans & instans? Deniq; in motu locali non cessat aliquis moueri inter instans & instans, quia paulatim de vno loco ad alium transitur per medium, & vincitur distantia inter duo loca, ergo similiter distantia & contrarietas qualitatum & intensionis eius vinci debet per successionem & cõtinuationem motus producendo aliquid inter instans & instans.

Nec potest dici, quod inter instans & instãs, agens producit aliquid, sed non formam, v. g. calorem, sed dispositionem aliquã ad calorem v. g. raritatem vel quid simile. *Sed contra*, nam præterquam quod ad calorem nõ datur dispositio, cum ipsa sit prima qualitas, adhuc hoc dato idem argumentum fit de illa dispositione, nam vel est qualitas, vel non: si non est qualitas non est assignabile quid sit & ad quod prædicamentum pertineat, vel si est modus eiusdẽ qualitatis, quis modus sit præter intensionem, & remissionem, isti enim si producuntur in tẽpore iam motus intentionis erit continuus Si autem illa dispositio est qualitas, verbi gratia, raritas ergo iam aliqua qualitas producitur inter instans & instans & consequenter eadem ratio erit de ipso calore.

Dices licet in intensione qualitatis motus sit cõtinuus & producatur aliquid inter instans & instans, tamen quando alteratio est de vna qualitate ad aliam v. g. inter album & nigrum, quid qualitatis producitur inter instans & instans? cum qualitas media non producatur diuisibiliter, sed indiuisibiliter, est enim species vera qualitatis habens esse indiuisibile, & terminans mutatum esse. *Resp.* quod cum transitur de albo ad nigrum per mediam qualitatem, v. g. per pallidum, tunc inter instans & instãs fit pallidum imperfecte, quatenus incipit albedo deflorescere & deficere à perfectione sua, & est albedo in corrumpi quod est pallidum in fieri, & hoc fit inter instans & instans, quia habet latitudinem illa corrruptio albedinis, & acquisitio palloris, & ita secundum aliquid latitudinis fit in tempore, & in facto esse consumatur in aliquo instanti.

De indiuisibilibus alterationis.

CVm continuum constet ex partibus cõnexis, quæ vtiq; aliquibus indiuisibilib. continuantur, opertet explicare, quomodo in qualitatibus, & alteratione successiua dentur ista indiuisibilis? *Resp.* quod iuxta diuersos modos diuisibilitatis in qualitate debent considerari eius indiuisibilia. Est. e. inuenire diuisibilitatem extẽsionis ratione subiecti quanti, & diuisibilitatem motus ratione successionis, & deniq; diuisibilitatem formæ penes magis & minus in intensione & remissione. ***Quantum ad primum***, sicut accidentia habent extensionem quantitatiuam mediante quantitate, quæ afficit substantiam, & extendit eam, & accidentia

dentia quæ in ea sunt, sic mediante quantitate redditur qualitas extensa, & diuisibilis, & consequenter mediante ipsa habebit etiam indiuisibilia continuantia talem diuisibilitatem quantitatiuam. Et sicut substantia non habet diuisibilitatem, nec indiuisibilia, nisi mediante quantitate, vt probatum est *in 6. Physicor. quæst. 20. & in quæst. 16. Logicæ*, ita neque qualitas, & alia accidentia materialiter extensa habent indiuisibilia huius extensionis, nisi mediante quãtitate, est enim eadem ratio de ipsis & de substantia quo ad hoc.

Quo ad secundum dicimus, quod in alteratione quatenus motus est dantur indiuisibilia sicut in alijs motibus, scilicet, quod indiuisibilia sunt ipsa mutata esse in successione qualitatis quæ terminant vel continuant ipsam successionem motus sicut explicauimus, *quæst. 20. Physicor. art. 1.* hoc autem mutatum esse, vt sumitur ex D. Thom. *1. part. quæst. 53. articul. 3.* explicatur per hoc, quod mobili non sit in eadem dispositione in quolibet instanti illius temporis in quo mouetur. Et sic quatenus illa dispositio est in fieri, dicitur esse in moueri, quatenus terminatiue est in facto esse, dicitur mutatum, & tunc est alia dispositio, & ita siue hoc mutatum esse consistat in aliquo indiuisibili in quo finitur & terminatur, siue in aliquo alio modo, vel ratione, tamen illud constituit formaliter mutatum esse, quod constituit mobile in alia atque alia dispositione terminatiuè, & in facto esse, ita quod omnes partes, quæ sunt in fieri per tempus, sint in instanti in facto esse, & ex illo facto esse sequatur aliud fieri alterius partis quæ in facto esse sit in alio instanti vsque ad vltimum in quo sistit motus. Qualitas ergo sic induẽs diuersa mutata esse, constituit diuersa indiuisibilia successiua motus alterationis.

Quo ad tertium, scilicet, de indiuisibilibus ipsius qualitatis seu formæ quæ acquiritur per alterationem, *potest esse difficultas* vel intra eandem qualitatem quando intenditur vel remittitur, an ista latitudo intensionis, vel remissionis quæ diuisibilis est, aliquibus indiuisibilibus partes suas debeat continuare, & copulare. Et de hoc pertinet ad sequentem quæstionem, vbi de intensione, & remissione qualitatum agemus. *Potest etiam esse difficultas*, vtrum in ipsa latitudine seu distantia, quæ inuenitur inter duas contrarias qualitates per quam fit transitus de vna ad aliam (vt inter album & nigrum ponitur pallidum, viride, cæruleum, &c.) an etiam ponenda sint indiuisibilia, quibus ista latitudo & distantiã, quæ diuisibilis est coagmentetur. Sed tamen in hoc non apparet ratio aliqua constituendi indiuisibilia, quia istę species non sunt continuæ inter se, nec habent partes eiusdem rationis quæ indigeant copulari diuersis indiuisibilibus, sunt enim diuersi colores, vel aliæ qualitates medię; inter speciem autem, & speciem coloris, datur latitudo de colore imperfecto & inchoato, ad alium colorem medium perfectum, & de illo ad alium; vsque ad extremum, cum corruptione prioris, qui expellitur, & tunc non acquiritur aliquod indiuisibile copulatiuum partium, sed species quædam determinata, & certa, quæ tamen quia media est & imperfecta, viam parat & transitum ad aliã, quæ ex temperatura, & medietate alterius consurgit, ideoque latitudinem facit motu vincendam, non indiuisibilibus copulandã.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo obijcies contra continuitatem alterationis. Motus alterationis in intensione, non potest esse continuus, ergo falsa est conclusio, quæ loquitur de omni alteratione. *Antec. probatur*, nam id quod producitur per talem motum est aliquis modus maioris ac minoris radicationis in subiecto, tales autem modi sunt indiuisibiles in se, vt *sequenti quæstione* probabitur, ergo non possunt terminare motum, quia ad illum terminandũ requiritur aliqua diuisibilitas, & latitudo in termino, ita vt parti motus correspondeat pars termini & indiuisibili

bili motus indiuisibile termini. *Confir.* quia quælibet pars motus vere, & proprie aliquid producit, ergo oportet quod in ipso termino motus aliquid cuilibet parti motus correspōdeat,& ita habeat partes priores,& posteriores, ergo si quilibet gradus aliquid indiuisibile est, saltē formaliter totus producetur per primam partē motus, & sic nihil relinquetur alteri parti, seu medietati, quod producat.

Resp. non repugnare quod partes motus terminentur ad aliquid indiuisibile, quatenus est partium terminus, sicut partes lineæ terminantur indiuisibili, & similiter in motu omnes partes motus terminātur ipso mutato esse, eo quod omnes partes motus se habent in fieri respectu illius; imò omnis terminus debet esse indiuisibilis, & terminare partes diuisibiles, nō quod cuilibet sigillatim inhæreat, & adæquate, sed inæquatè alicui indesignatæ, vt diximus *in q.* 20. *Phys. artic.* 3. & ita licet non adæquetur illis informatiue adæquatur tamen terminatiue, quia omnium illarum terminus est. Sic ergo in qualitate quando intenditur, acquiritur gradus aliquis, seu terminus per motum, qui licet in se sit indiuisibilis, vt parte terminus, virtualiter tamen diuisibilitatem dicit secundum quod partes præsupponit, & illarum terminus est; & sic non requiritur diuisibilitas in termino secundum se & formaliter, sed ratione partium quas terminat & quas successiue oportet acquiri per motum.

Ad Confir. Resp. quod quælibet pars motus producit aliquid, nempe illud mutatū esse, non tamen quælibet pars motus producit illud adæquatè, sed inadæquatè, licet enim terminus ille indiuisibilis sit in se, est tamen terminatiuum plurium, quæ sub illo stare possunt, & illud respiciunt vt factum esse suum: quod si haberet partes priores, & posteriores, nō esset terminus earum, sed compars. Nec prima pars motus producit totum indiuisibile, seu mutatum esse, tum quia ibi nō datur prima pars motus, vbi omnes sunt indesignatæ,& confusæ, tum quia illa medietas producit terminū inadæquatè, id est, vt partialiter fieri illius, non integrum fieri eius.

Secundo arguitur, quia in alteratione, & intensione non est vnus terminus tantū, sed plures qui continua ipsa actione acquiruntur, ergo non potest esse vnus motus quia nō est vnus terminus à quo sumatur vnitas. *Antec. patet*, quia dum continuatur motus alterationis plures termini producuntur, v.g. plures gradus in intensione, vel plures qualitates mediæ in alteratione de vna specie ad aliam, ergo terminus non est vnus, & consequenter, neque motus, & sic nec erit continuus. *Confirmatur*, quia si alteratio esset motus continuus, & duraret, verbi gratia, per horā in fine horæ esset infinita qualitas producta, quia sunt infinita instantia, & consequenter infinita mutata esse, ergo si sit intensio per totam illam horam, attinguntur illa infinita, quorum quodlibet auget intensionem, & gradum, & consequenter in fine horæ qualitas reddetur infinita.

Resp. quod in alteratione continua datur vnus terminus adæquatus, licet plures inadæquati, habet autem vnitatem terminus adæquatus ratione vltimi, in quo sistit motus, & ad quem cæteri ordinantur, sicut in motu locali, quando plura loca attinguntur, vsque ad vltimum, ab illo vltimo sumitur vnitas continuata talis motus, & ideò simpliciter est vnus, quia simpliciter terminatur in vno, vt latius diximus *quæstion.* 19. *Physicar.* Itaque in quolibet instanti potest acquiri diuersus locus inadæquatus, inter instans autē, & instans fit transitus de loco ad locum, & tunc dicitur esse in loco quasi in mutari, non in mutato esse, de quo ibi latius diximus. *Ad Confirm. Resp.* in primis argumentum illud procedere, etiam si alteratio sit motus discretus, quia sicut intra vnam horam sunt infinitæ partes diuisibiles ita sunt infinita instantia indiuisibilia eodem modo, quo partes infinitæ & ideò licet inter instans, & instans non sit

motus, neq; actio, eadem manet difficultas quomodo in infinitis instantibus, quę includuntur intra horā fiat intensio illa qualitatis, & non sint infinita. *Respond. ergo*; quod infinitas illa instantium, & partium infinitarum, quæ in quolibet continuo includuntur, est infinitas in potentia, & non in actu, quia est infinitas, quæ includitur, & consumitur in partibus aliquotis, & finitis, & ideo est aliquid finitum in actu, & solum infinitum in potentia, vt latius ostendimus *in q.15. & 20. Physic.* Itaque vt sit infinitum in actu oportet, quod constet partibus infinitis aliquotis, quia debent esse æquales vni tertio, & non communicantes inter se; illæ autem partes infinitæ sunt proportionales, & indesignatæ, & inter se communicantes, vt locis citatis explicauimus, & eodem modo se habent instantia, seu indiuisibilia, quæ cum partibus ipsis, & ad earum modum multiplicantur in continuo, vnde solum ex illis resultat infinitum in potentia, hoc est, quia potest designari ex quacumque parte in infinitum diuisibilitas totius, & sic ex eo, quod tota hora duret intensio, solum sequitur, quod qualitas habebit infinitas partes in potentia, & similiter indiuisibilia, finitas autem in actu, vtpote inclusas intra terminos finitos vnius horæ.

Tertio arguitur, quia si alteratio est motus continuus non poterit incipere per primum esse, sed per vltimum non esse, sicut alij motus, hoc autem est impossibile, ergo. *Minor probatur*, quia si incipit per vltimum non esse, est verum dicere nunc agens non alterat, immediatè post alterabit, in illo ergo nunc, vel agens est debite applicatum passo, & tunc non est ratio, quare non aget posita illa applicatione, vel non est debite applicatum, & tunc nec immediatè post aget, quia immediate post non potest compleri tota applicatio, quia diuisibilis est, cum fiat per motum & in parte diuisibili, & sic immediate post non erit totaliter applicatum in facto esse, ergo neque sequetur actio. Similiter etiam est inconueniens quod qualitas quæ est res permanens non incipiat per primum esse, præsertim cum sit dispositio determinata, & in illa assignari debet minimum, & consequenter aliquid certum & determinatum, atque adeo debet incipere per primum esse. *Denique Confirmatur*, quia hæc videtur esse mens Aristot. 8. *Physicor. tex.23.* vbi inquit: *Quod dicere alterari continuum, est rebus perspicuis aduersari*, & subdit, *quod alteratio non fit per partes sicut congelatio, sed subito sicut cauatio lapidis ab vltima gutta*, quam constat non esse motum continuum. Et idem affirmat San. Thomas *super eundem locum lectione 5. & 6. Physicor. lecti. 5. & 2. contra gen. cap. 49. &* in aliis locis.

Respond. quod sine dubio alteratio sicut & alij motus, & qualitas per eam producta incipit per vltimum non esse. Et *ad probat. dicitur*, quod siue applicatio agentis ad motum fiat in instanti siue non, tamen applicatum esse de facto, pertinet ad mutatum esse, & est in instanti, in illo tamen nō incipit intrinsece motus, sed extrinsece, atque ita non bene sequitur agens est applicatum de facto in hoc instanti, ergo in hoc instanti intrinsece est actio seu motus, non enim sequitur, quod actio sit in hoc instanti intrinsecè, nisi actio ipsa instantanea sit, sed sufficit quod incipiat extrinsecè, quia immediatè post erit. Quare non est necesse quod motus sequatur ipsum applicatum esse, nisi iuxta naturam suam, ita quod si aliquid est applicatum in instanti, motus nō dabitur in instanti intrinsecè, sed immediatè post, & ita in illo instanti incipiet extrinsecè sicut graue cum generatur sursum in eodem instanti incipit moueri non intrinsece, sed extrinsecè. De facto tamen non datur primum applicatum esse, sicut nec primum mutatum esse in motu, applicatio enim per motum fit. Quod vero dicitur qualitatem esse rem permanentem, & ita debere incipere per primum esse, *distinguo*, est res permanens quando est in facto esse determinate *concedo*, quando est in fluxu & fieri, *nego*:

vel

vel secundo est res permanens incipiens modo permanenti, *nego*, incipiens modo fluenti, & successiuo, & admodum motus, *transeat*, & tunc accommodatur ipsi modo fiendi qui est per motum, non modo proprio essendi quem habet in facto esse: qualitas tamẽ quæ est dispositio ad formam substantialem sub statu illo dispositionis, debet dicere aliquid determinatum, præsertim loquendo de dispositione vltima, nam aliæ latitudinem, & indiuisibilitatem habere possunt, & ita illa incipiet in instanti, & non per modum motus.

Ad Confirmationem Respond. Aristot. & Diu. Thom. *in citatis locis* solum intendere contra aliquos antiquos Philosophos, qui ponebant omnia semper moueri, & nunquã quiescere, quod alteratio non est motus continuus, id est non perpetuo durare, non tamen quod quamdiu durat sit discretus; quando verò dicit quod alteratio nõ fit per partes, sed subito, intelligitur de alteratione pro vltimo effectu, & dispositione, non absolute, & secundum se.

QVÆSTIO IV.

De intensione, & remissione.

ARTICVLVS I.

Quid sit intensio & remissio, & in quibus formis inueniatur?

GENERALITER loquendo omne augmentum, vel decrementum dicitur quantitas, in quacumque re contingat, eò quod id quod nobis sensibilius, & manifestius est in augmentis rerum, est quãtitas. Tripliciter autem potest inueniri ratio ista quantitatis in qualitatibus, vel formis. Vno modo per extensionem in subiecto, & hoc solum conuenit qualitatibus, quæ inhærent in subiecto habente partes quantitatiuas sicut cum albedo diffunditur per aliquod subiectum, & crescit in illo, quia est in pluribus partibus subiecti, & hoc modo dicitur qualitas magna, seu quanta per accidens quantitate subiecti. Alio modo attribuitur quantitas, seu magnitudo qualitati ex parte obiecti circa quod versatur, sicut conuenit habitibus intellectus, vel voluntatis, qui versantur circa aliqua obiecta, & aliquando plura, aliquando pauciora comprehendunt, & secundũ hoc dicuntur extendi, vel augeri in ordine ad obiecta: & hæc vocatur extensio virtualis, seu quantitas virtutis, eo quod magna virtus dicitur per ordinẽ ad obiectum, seu pondus quod ferre potest. Tertio modo dicitur quantitas, seu magnitudo qualitatis secundum participationem maioris perfectionis penes magis & minus, & hoc pertinet ad intensionem, & remissionem, de quo videri potest S.Th. *q.1. de verit. art. 11. ad* 10.

De hac ergo intensione duo supponimus in præsenti articulo, & alterum quod difficilius est disputamus. *Primo supponimus* dari tale incrementum intensionis, & decrementum remissionis, quod pertinet ad quæstionẽ an est. Hoc autem cõstat ex ipsa experientia; nã videmus qualitates aliquas crescere, aut decrescere penes magis, aut minus, quod nõ potest reduci ad alias duas extensiones, seu magnitudines dictas, nã videm⁹ calorẽ, vel albedinẽ, aut lucẽ aliquando esse perfectiorẽ, & maiorem, nõ quia plures partes subiecti occupet, sed ineisdẽ nec quia subiectũ sit densius, vel rarius, siquidẽ in eodẽ aere lux solis est perfectior quã lunæ, stante eadẽ raritate aeris, & ita hoc augmentũ nõ ptinet ad quantitatẽ extẽsionis formalis; similiter neq; pertinet ad extensionẽ virtualem, quia lux & calor & similes qualitates non habẽt diuersa obiecta circa quæ versentur, sed

sub-

subiecta quæ informent. Relinquitur ergo, quod sit quantitas, & augmentum intensionis penes magis, & minus.

Secundo supponimus definitionem intensionis quod pertinet ad quæstionem quid est: Definiri autem potest intensio, quod est *motus ab imperfectiori esse siue statu eiusdem qualitatis ad perfectiorem, eodem subiecto sensibili manente.* Remissio vero è contra *à perfectiori ad imperfectiorem.* Ita tradit M Bannez *quæst. 2. de alterat.* & dicitur *ab imperfectiori esse, vel statu,* vt definitio abstrahat ab omni opinione, an fiat intensio penes diuersos gradus, vel diuersos modos, vel diuersam participationem in esse, de quibus postea dicemus. Dicitur autem *motus* quod est genus ad alterationem, & consequenter ad intensionē sed quia nō omnis intēsio fit per alterationē propriè dictam vt in spiritualibus qualitatibus, ideo vtimur generali nomine motus, & excluditur etiā per hoc acquisitio noui status in aliqua qualitate, vel forma nō per motum, sed per aliquā eleuationem, vel modum operandi diuersum sicut charitas, quæ est in via mutat statum in patria, non per maiorem intensionem & motum, sed per nouam apprehensionē obiecti clare visi. Denique significatur distinctio intensionis à simplici alteratione per hoc, quod sit eiusdem qualitatis ad perfectiorem statum, seu esse, quia alteratio simplex producit ipsam qualitatem primo & per se, non autem solum perfectiorem statum, vel esse illius.

Inquirimus autem, quænam formæ sint capaces huius incrementi, & magnitudinis penes magis & minus, quæ est intensio & remissio. Et hæc difficultas per aliquas conclusiones resoluenda est.

Dico primò substantia est incapax augmenti intensionis, & similiter quantitas & relatio. Sententia est expressa Philos. & sequuntur communiter omnes eius interpretes, nam *in cap. de substantia* ponitur inter proprietates eius non suscipere magis, & minus: & de quantitate idem docet *in c. de quantitate*; & de relatione etiam docet quod non suscipit magis & minus, nisi ratione sui fundamenti, sicut est intensior similitudo, quando conuenientia extremorum est maior, licet formæ ipsæ seu res minus sint intensæ in se, & ita sequitur intensio relationis intensionem fundamenti proximi non remoti.

Fundamentum huius conclusionis in communi sumi potest, quia ad illa tria prædicamenta primo & per se nō datur motus strictè dictus, scilicet qui fit secundum latitudinem positiuam, intensio autem motus est. Quod si aliquis motus datur, est secundum extensionem, vt in augmentatione quantitatis, nam substantiam constat fieri per mutationem, & non per motum, cum non fiat ex eodem subiecto sensibili, sed ex materia prima. Similiter quantitas quando primo producitur, consequitur ipsam generationem sine alio motu; quando autē postea extenditur admittit motum augmentationis, sed nō alterationis, & intensionis; vnde vna pars quantitatis addita alteri, nō facit perfectiorē gradum, sed eiusdē perfectionis extensionē facit enim maius, nō melius. Et hoc præsertim, quia species quantitatis variantur essentialiter penes diuersam terminationem, vt patet in numeris, & figuris, in bicubito, & tricubito, &c. ergo de earū ratione est indiuisibilitas, seu terminatio, ergo non admittunt in eadē specie latitudinē. Ad relationem deniq; non datur per se motus, vt *in 5. Phys.* dicitur, & ibidē probauimus *q. 19.* solum enim relatio resultat posito fundamento, non ad illam motus datur, & ita non habet intensionem per se primo, sed si habet est consecuta ex fundamento.

Secundo in particulari sumitur fundamentum ex D. Th. *in 1. 2. q. 52. art. 1.* quia videlicet forma ex qua sumitur species rei quā actuat, non potest non consistere in indiuisibili, & consequenter non suscipere magis neque minus, si enim id quod speciem constituit haberet latitudinem vel tota illa latitudo requireretur ad constituendam speciem, vel sine tota posset species constitui,

stitui, etiam si aliquid illius de esset. Si primum non saluatur diuisibilitas in tali forma, siquidem non constituitur species per ipsam eius latitudinem, sed per totalitatem & consumationem eius, quod vtique indiuisibilitatem dicit. vltimum enim semper est indiuisibile. Si secundum, ergo sine aliqua parte illius latitudinis saluatur species, & sic illud, sine quo saluatur non spectat ad constitutionem speciei, neque est prædicatum quidditatiuum, cum sine ipso quidditas saluetur.

Ex quo deducitur formam substantialem non suscipere magis & minus, quia per se intrinsecè ordinatur ad constituendam speciem substantialem rei, cuius est forma. Et licet qualitas, & alia accidentia etiam habeant suam speciem, & essentiam, tamen formæ illæ non ordinantur ad constituendam speciem sui subiecti, quod informant, sed supponunt constitutam, & ita per se primo non constituunt speciem eius in quo sunt. Forma autem substantialis constituit per se primo speciem eius in quo est & propter hoc forma substantialis habet repugnantiam cum intensione, seu receptione magis & minus, non autem ex hac parte id habet forma accidentalis, licet vt de facto intensio ei conueniat, plures aliæ conditiones requirantur: sed sufficit pro nunc quod forma substantialis in eo, in quo inuenitur dat speciem essentialem & per se; forma autem accidentalis non, sed supponit speciem constitutam. Vnde signanter D. Tho. loco citato non dixit ideo formam substantialem non suscipere magis & minus, quia habet speciem, vel dat illam quomodocúque sed quia participans talem formam, habet speciem secundum ipsam. Quare respiciendum est ad munus quod exercet forma in suo participante, seu in suo subiecto, in quo recipitur; si enim subiectum ita respicit aliquam formam, quod per ipsam habet specie͂ suam, & constitutiuum suum, talis forma in tali participante non suscipit magis, & minus. Formæ autem alia, quæ ita adueniunt subiecto, vt per eas participans non habeat speciem, sed potius speciei constitutæ adueniant, ex hac parte non repugnat, quod aliquam latitudinem habeant in tali subiecto, non obstante quod habeant aliquam speciem, sed non co͂stituentem ipsum subiectum in quo participantur, & ideo ex tali participatione in subiecto non repugnat latitudinem penes magis & minus habere.

Quod si dicas, nam omnis species consistit in aliquo indiuisibili sunt enim species sicut numeri, qui quolibet addito, vel subtracto variantur. *Respond.* aliud esse quod species quantum ad sui constitutionem consistat in indiuisibili, aliud quod per ipsum constituatur ipsum subiectum participans talem formam, vel quod ipsa indiuisibilitas sit aliquod prædicatum ex constitutiuis talis speciei, hoc enim non inuenitur in omni specie, & ideo non omnes repugnant diuisibilitati, & latitudini, quá habent in participatione subiecti, licet dicatur quælibet species in indiuisibili consistere propter integritatem, quam requirit, omnium prædicatorum essentialium ad sui constitutionem, non tamen omnis species diuisibilitatem excludit ex parte participationis subiecti, vnde sumitur latitudo intensionis, vt dicemus statim.

Dico secundo in sola qualitate inuenitur intensio non tamen in omni specie qualitatis. Et quidem loquendo de intensione physica, quæ est species alterationis, non est dubium quod sicut alteratio non datur nisi in prædicamento qualitatis, ita neque intensio eius species. Sed tamen ne aliquis dicat quod intensio potest inuenire in spiritualibus, & non solum in alteratione, ideò generalius probanda est conclusio. Et in primis quod in hoc prædicamento inueniatur intensio saltem quoad aliquas eius species, nullo modo dubitari potest, cum manifestæ nitatur experientiæ, sicut videmus calorem aliquando magis intendi aliquando remitti, & idem est de alijs primis qualitatibus, & de

de qualitatibus medijs, vt colore, raritate, & densitate, & similibus.

Discurrendo vero per species istius prædicamenti, quæ sunt capaces intensionis non solum alteratiuæ (hæc enim ad solam tertiam speciem reducitur sicut ipsa alteratio) sed etiam communiter dictæ, constat in primis, quod habitus & dispositio est capax intensionis, quia habitus virtutum aliquando sunt feruentiores, aliquando remissiores, & similiter scientia aliquando est profundior, & efficacior, aliquando obtusior non solum penes extensionem ad diuersas conclusiones, sed circa eandem veritatem potest dari maior claritas, & resolutio ad sua principia, quod pertinet ad maiorem intensionem, & ita denominatur aliquis magis sciens, vel magis virtuosus, & hoc etiam extenditur ad supernaturales habitus, sicut de charitate dicitur *ad Philip.* 1. *Oro vt charitas vestra magis ac magis abundet, Apoc. vlt. Qui iustus est iustificetur adhuc,* & denique in iustitia accepta crescere sanctificatus definit Concil. Trident *sess.* 6. *cap.* 10.

Quod attinet, ad secundam speciem, *aliqui existimant*, non suscipere magis & minus, vt intellectus & voluntas, potentia visiua, &c. Quia sunt propriæ passiones, & immediate sequuntur essentiam rei per dimanationem, non autem per motum, & secundum contrarietatem latitudinis conueniunt subiecto. Oppositum tenet Magister Bannez 1. *de gener. cap.* 4. *quæstion.* 1. *conclusi. vltima*, ponitque exemplum in potentia visiua, quam constat magis ac minus suscipere, & modo esse acutioris visus, modo hebetioris. Certè Aquila videt intensius, quam homo, & inter homines, quidam melius & fortius alij, & incomparabiliter videbunt acutius oculi eiusdem hominis post resurrectionem, quam modo. *Nec obstat*, quod sint propriæ passiones animæ, quia etiã calor, & siccitas aliæque primæ qualitates sunt proprietates elementorum, & tamen suscipiunt magis & minus, Caiet. 1. 2. *quæstion.* 52. *articul.* 1. *in fine* media via incedit, & dicit quod potentiæ naturales, quæ consequuntur immutabiliter substantias non intenduntur, sicut neque ipsæ substantiæ; quæ vero non immutabiliter consequuntur, sed depẽdẽter ab aliqua alteratione, vt durum & molle, aliaque similia non inconuenit, quod suscipiant magis & minus. Et quia potentiæ affixæ organis corporeis dependent à qualitatibus alteratiuis, quibus organa temperantur, ideo videtur, quod illæ possunt suscipere magis & minus, sicut potentia visiua potest esse acutior, & similiter auditus, &c. *Et videtur hæc sententia satis rationabilis*, non enim est ratio cur non suscipiant magis & minus huiusmodi potẽtiæ quæ à qualitatibus primis, vel alteratione dependent, præsertim cum experientia suffragetur, quæ in illis intensionem & remissionem sentit, vt in ptentia visiua, & molli & duro, & alijs constat. *Nec obstat*, quod per generationem instantaneam fiũt, quia etiam aliqua quæ instantaneæ fiunt, possunt intendi vt lux & actus spirituales intellectus & voluntatis. Quod autem aliquæ potentiæ non intendantur ideo est vt Caiet. dicit quia immutabiliter sequuntur, ad aliquam naturam id est independenter à qualitatibus alteratiuis, & præsertim quæ alicui conueniunt secundum vltimum gradum constitutiuum naturæ, vt intellectus & voluntas ad gradum rationalem, non suscipiunt magis & minus, quia ipse gradus vltimationem quandam dicit. Itaque non est hoc regulandum per hoc, quod aliqua qualitas sit propria passio, vel non, sed per hoc quod aliqua indiuisibilitas sit de ratione alicuius formæ, vel non sit, vt supra insinuauimus. Et ita quia quędã potentiæ sunt immediate consequutæ ad substantiã, & independentes ab aliqua alteratione, ideo aliquæ nõ recipiunt latitudinẽ secundum magis & minus, aliæ vero quæ non ita immediate consequuntur, neque independentes sunt ab aliqua alteratione & pri-

mis qualitatibus recipiunt magis, & minus, ratione earum.

Quod attinet ad tertiam speciem qualitatis, non est dubitandum in illa posse inueniri intentionem eam quæ physice alteratiuam, siquidem in tertia specie qualitatis, vt probauimus, *quæstion. præced.* inuenitur propriè alteratio phisica, & consequenter intensio inueniri potest, quæ est eius species, idque etiam ad sensum patet calore, & frigore alijsque qualitatibus sensibilibus, quæ ad istam speciem pertinent.

Denique in quarta specie qualitatis non inuenitur motus intensionis quia de ratione figuræ quæ ad talem speciem pertinet, est terminatio quantitatis, ex qua resultat, & hæc variatur in specie, quacunque varietate terminationis facta, terminatio autem secundum aliquid indiuisibile fit, & ita non compatitur latitudinē intēsionis.

Dico vltimo præter intensionem quæ est motus secundum magis & minus & præter extensionē per partes quantitatiuas corporis, datur etiam augmentum extensiuum in aliquibus quantitatibus non penes partes subiecti cui inhæret, sed penes obiecta quæ attingūtur, quia sunt obiecta inadæquata, & secundum quod aliquis habitus diuersa obiecta attingit, magis dicitur augeri extensiue. Ita sumitur ex D. Th. *1. 2. q. 52. art. 1. ad 2. & 2. 2. q. 24. art. 5.* vbi docet quod habitus quidam augentur per additionem respectu obiectorum, sicut scientia quæ paulatim addiscitur, augetur de nouo, circa diuersas conclusiones, quas antea non attingebat, & hoc augmentum non est intensio, quia non versatur circa eandem veritatem sed circa diuersas: intensio autem scientiæ fit per hoc quod clarius & profundius eandem veritatem comprehendat. *Circa hoc augmentum extensium nota tres propositiones D. Thom. Prima,* quod tale augmentum non contingit in omnibus formis seu qualitatibus, sed in illis quæ specificantur ab aliquo extrinseco, seu dicunt ordinem ad aliud. Ita docet 1. 2. *quæstion.* 52. *art. 1. in fine corp. Secunda est,* quod neque in omnibus habitibus dicentibus ordinem ad obiectum specificans, inuenitur istud augmentum; charitas enim dicit ordinem ad obiectum, nec tamen admittit additionem per augmentum extensiuum, vt docet S. Thom. 2. 2. *quæst. 24. citata,* eo quod quæcunque minima charitas implet totam legem, & omnibus tentationibus resistit, & sic quælibet attingit omnia obiecta, scilicet Deum, & proximum, non ergo fit maior per extensionem ad obiecta Scientia vero indiget ista extensione, quia per distincta media procedit ad distinctas conclusiones probandas, licet omnia coordinata sint inter se, & sub eodem lumine ideoque ad eundem habitum spectant, sed diuersam explicationem obiecti petunt & distinctas species, vel ordinationem earum, ac distincta media probatiua, de quo latius diximus in *Logic. quæst. 27. art. 3.*

Quod si dicas, nam etiam virtutes morales etiam si sint infusæ possunt habere nouam dificultatem circa diuersa obiecta partialia vt in loco citato Logicæ diximus, imò inde argumentum sumpsimus ad probandū, quod scientia est simplex habitus, licet vincat distinctas difficultates inadæquatas, ergo falso & inconsequenter dicimus in præsenti, virtutes morales non suscipere additionem, sed solum scientiam.

Respondetur quod vt diximus *citato loco Logicæ in solutione ad confirmationem primi argumenti;* virtutes infusæ vt charitas & fides possunt habere diuersam difficultatem circa diuersas materias non ex parte ipsius virtutis, sed ex parte operantis, quæ est difficultas accidentalis, & tamen vnica qualitas simplex sufficit ad illas superandas, similiter ergo sufficiet in scientijs ad superandas distinctas difficultates circa distinctas conclusiones, licet requirat ad illas diuersa motiua inadæquata, eo quod vniuntur, sub eadem ratione formali, & lumine, sunt enim coordinata inter se illa motiua quatenus vnum deducitur ex

 alio.

cur ergo non recipiet magis & minus?

Respondetur negando antecedens. Et *ad probat. dicitur* per intensionem non variari speciem, sed modum speciei in actuando subiectum, & perfectius reducendo de potentia ad actum, vt *sequenti articulo* dicetur. Vt autem additio aliqua, vel subtractio variet speciem alicuius formæ debet addere vel subtrahere aliquod prædicatum quidditatiuum, vel modum talium prædicatorum intrinsecum, & essentialiter requisitum, non autem addere, vel tollere solum aliquem modum diuersæ participationis in subiecto, vel additionem nouæ entitatis quasi integralis, sicut videmus in substantia materiali plures vel pauciores partes integrales addi, vel subtrahi, sine variatione speciei.

Ad primam replicam dicitur, non fieri intensionem per additionem nouæ entitatis, sed per maiorem radicationem in subiecto; vt dicemus *sequenti articulo.* Dicit autem D. Thom. ignorare propriam vocem, qui dicunt augeri formam per radicationem in subiecto, & non secundum essentiam, quia radicationem ipsam intelligebant non pertinere ad entitatem accidentis, cum tamen entitas accidentis ex se postulet inhærere, & participari in subiecto, & sic magis radicari sine dubio entitatem ipsam inuoluit, & ita inquit D.Thom *in 1.2. [illegible]*, quod nihil est aliud ipsam secundum essentiam augeri, quam eam magis inesse subiecto, quod est magis eam radicari. De quo plura *artic.* 3.

Ad secundam replicam respondetur obstare formæ substantiali ne intẽdatur, quia nõ habet latitudinem & contrarietatem per quam sit capax motus, & consequenter intensionis vt iam supra dictum est. Et licet species indiuisibilis formæ fieri possit cum augmento diuisibili secundum magis & minus, hoc tamen in forma substantiali locum non habet, quia non solum in se habet speciem, sed constituit suum compositũ, quod informat in specie, vnde neque ex parte suæ speciei, neque ex parte suæ participationis, & subiecti participantis, latitudinem fundat, sed si aliquo modo variatur, tota species variatur in se & in participatione subiecti. Secus est in accidente, per cuius participationem subiectum ipsum non constituitur in sua essentiali specie, sed constitutum supponitur, vnde ex hac parte non impeditur forma accidentalis intendi & remitti. Nec tamen ex eo sequitur, quod omnes formæ accidentales possint intendi, aut remitti, si alias conditiones nõ habeant, vt contrarietatem seu latitudinem, ita quod indiuisibilitas in constitutione illarum non sit intrinseca, & de ratione earum sicut in constituendis speciebus quantitatis supra aduertimus, & in aliis speciebus qualitatis latitudine carentibus, & indiuisibilitatem includentibus.

Quod si ducas Aristot. *in* 8. *Methap. tex.* 10. & S. Th. *ibi lect.* 3. dicere, quod materia forte suscipit magis & minus. Respõdet D Th. 1.2. *quæst.* 52. *art.* 1. id intelligi de materia secundum materiales dispositiones non secundum suam substantiam, secundum quã cõponit cum forma indiuisibilem speciem naturę.

Secundò obiicies: Qualitas secundum se & antecedenter ad respectum ad subiectũ habet contrarietatem, verbi gratia calor cum frigore quia habet contrarietatem cũ illo, quam non emendicat a subiecto, sed vbi est contrarietas est maxima distantia, ergo etiam est latitudo secundum magis & minus, & consequenter intensio, & remissio; imò ista contrarietas formarũ solũ est penes gradus, quia in gradibus remissis nõ contrariantur qualitates, sed in intensis, in quibus solum se non compatiuntur, ergo non per ordinem ad subiectum dicuntur habere magis & minus, sed secundum se. Item si Deus separaret albedinem niuis & albedinem hominis, perfectior esset illa, quam ista, & non per radicationem in subiecto, quia extra illud sunt, ergo secundũ se; & sic non repugnabit substantiæ intensionem na-

tu-

bere. *Deniq;* quia eadem est albedo in concreto & in abstracto: ergo si in abstracto nó intenditur nec in concreto vel è contra si in concreto intenditur etiam in abstracto. Quod si accidens in concreto vt album sumatur non pro forma existente in subiecto, sed pro composito ex corpore & albedine, hoc non intenditur, quia aliquid quod includit, scilicet corpus non intenditur

Respond. quod licet aliquæ qualitates secundum se fundent contrarietatem vt inter formam & formam, & nó solum secundum participationem subiecti (licet exerceri nó possit contrarietas, nisi in subiecto, quia contraria in eodem subiecto mutuo se expellunt) tamen latitudo, & distantia penes magis & minus in intensione formarum non sumitur penes cótrarietatem aliquam inter formam & formam, sed penes latitudinem participationis, & radicationis formæ in eodem subiecto. *Et quando dicitur*, quod vbi est maxima distantia etiam est latitudo penes magis & minus. *Resp.* quod est penes magis & minus in diuersis formis, quæ non sunt extremæ, sed mediæ inter extrema contraria; magis autem & minus in eadem forma nó fundat contrarietatem, & distantiam nisi respectu subiecti in quo radicatur, & participatur; atque ita contrarietas inter formam & formam, siue penes maximam distantiam, siue penes formas medias conuenit formis secundum se, distantia autem penes magis & minus in eadem forma, non conuenit ei nisi secundum diuersam participationé in subiecto. Contrarietas ergo inter formam & formá prouenit ex ipsa natura talium formarum, licet statum perfectum requirat, vt contrarietas exerceatur, quod nó fit nisi in gradibus perfectis, quia imperfecti mutuo compatiuntur in eodem subiecto, vt latius dicemus *infra quæstion. 10. Ad id vero* quod dicitur de albedine hominis, & niuis separata. *Respondetur*, quod vna illarum erit intensior altera, non propter maiorem radicationem actualem in subiecto, qua carent, sed propter aptitudinalem quam retinent & ordinem quem dicunt ad subiectum Quando autem D. Tho dicit albedinem separatam habere omnem perfectioné possibilem & non posse intendi, loquitur de albedine si esset subsistens, & neque actu, neque aptitudine respiceret subiectum. *Denique ad id quod dicitur* de albedine in abstracto, & in concreto *dicitur*, quod est eadem forma, sed non in eodem statu, nec cum eodem respectu, quia in concreto respicit subiectum, in abstracto relinquit; vnde dicit D. Thom. *1.2. quæstion. 5. articul. ad 3.* quod intensio & remissio tribuitur accidentibus in concreto, & ita non dicitur magis albedo, sed magis album: album vero pro composito non intenditur ratione totius, sed ratione partis, scilicet ratione formę, vt communicabilis subiecto.

ARTICVLVS II.

Vtrum intensio fiat per additionem gradus ad gradum, vel per maiorem radicationem in subiecto?

CONVENIVNT *ferè omnes*, ad intensionem qualitatis, aut requiri aut consequi maiorem aliquam radicationem in subiecto, quatenus qualitas intensa firmior est & tenacior in subiecto, & hoc est radicatio. *Cæterum difficultas est*, an ad istam firmitatem, quæ etiam augmentum est qualitatis, requiratur additio nouæ entitatis, seu formæ ad eum modum quo fit augmentum in quantitate addendo nouam quantitatem, an vero sine additione nouæ entitatis per additionem noui modi fiat hæc maior radicatio; & de ipso modo etiam est difficultas an sit nouus modus addens nouam vim informatiuam, seu rationem formalem informandi ipsi formæ, an vero solum addatur nouus modus, qui sit noua explicatio seu applicatio eiusdem formæ sine noua rationis formalis additione. Et vtimur nomine *gradus*, communiter in omni sententia, quia ly *gradus* non solum significat diuersam entitatem superadditam, sed etiam diuersum modum, & ita generaliter perfe-

ctionem

ctionem intensionis nomine gradus designamus; siue fiat per additionem entitatis & formæ, siue per additionem modi, quia etiam diuersus modus graduat. Vndè Caiet. qui additionem ab intensione relegauit 1.2. q.52.art.2 tamē expressionem graduum non abhorruit vt ibidem patet §. *ad euidentiā.*

In hac ergo parte præcipuæ sententiæ reducuntur ad duas. Prima, quod intensio fit secundum additionem vnius qualitatis ad aliam, quę additio cum non corrumpat prę cedentem, sed illi vniatur, & componat cū illa, habet se tanquā partialis qualitas, sicque imaginatur hæc sententia intensionem qualitatis ad modum augmenti quantitatis. *Secunda sententia docet,* quod intensio fit sine additione nouæ qualitatis seu formæ, sed per eiusdem communicationem maiorem in subiecto, quæ nouam terminationem seu modum inducit in qualitate. Primam sententiam sequitur Scotus *in 1. distinction. 17. quæstion.* 3. & ex recentioribus Fonseca, Suarez, Vazquez, Rubio, Granados, & alij quos citant, Carmelitani *hic disp.* 4.q. 8. Secundam sequitur, S. Th. *in 1. dist. 17. q. 2. art. 2. & q. 1. de virt. art. 11. &* 1.2. *q. 52. art 2. & 2.2. q. 24. art. 5.* & communiter sequuntur omnes Thomist.

Cæterum in vtraq; sententia explicanda plures aliæ sententiæ diuiduntur Nam *circa primam sententiam quidem existimant,* illas partiales entitates seu gradus, qui formam intensam constituunt esse eiusdem rationis & æqualitatis, nec plus habere gradum secūdum vel tertium, quam primum, reddi autem secundum, quia præsupponit primum, cui superadditur, & sic de reliquis Alij vero existimāt gradus illos esse diuersæ rationis, & gradum secundum non esse eiusdem perfectionis & æqualitatis cum primo. Ita Pater Suarez. *disp. 16. Meta. p. sect. 1. à num.* 29. Ad hæc adduntur indiuisibilia, quæ istos gradus tanquam partes vniant, & similiter in ipsis gradibus datur latitudo secundum partes aliquotas finitas, & secundum partes proportionales in infinitū. Et vno verbo; omnia cōsiderantur ad modū augmenti in quantitate. Sunt tamen qui subordinationem admittant istorum graduum inter se, ita vt secundus præsupponat primum, & tertius secundum, naturali quādam subordinatione, & dependentia, vt à materiali dispositione, & sic habent inæqualitatem indiuidualem, de quo videri potest Murzia *disp. 2. de alterat. q. 5.* Omitto sententiam illam Scoto antiquiorem cuius meminit Sanctus Thom. *cit. loc. sent. art. 1.* & postea sequutus est Durandus *in 1. dist. 17. q. 5. & 7.* & alij quod intensio producat nouā qualitatem totalem destruendo antiquam, hæc enim sententia non ponit eandem qualitatem intendi, & remitti, sed diuersam generari & corrumpi.

In sententia autem D. Thom. explicanda non parum etiam laboratur circa id quod intelligitur nomine radicationis, seu communicationis maioris, & communiter intelligitur esse aliquem nouum modum, sed valde diuiduntur Authores in explicando, quis modus sit, nam aliqui ponunt esse nouum modum qui præbeat qualitati nouam vim informandi subiectum quasi rationē formalem se communicandi. *Alij vero solum ponunt* modum nouæ terminationis, vel explicationis formæ in subiecto quod pertinet quasi ad vnionem, & applicationem ipsius. Vnde aliqui dixerunt esse nouam vnionem, seu inhærentiam qualitatis. *Alij* nouā existentiam. Alij nouam reductionem subiecti de potentia ad actum, esseque dictum modum ab inhærentia, & vnione. *Alij putant* consistere hunc modum in eo, quod plus abijciatur de forma contraria, ita quod ipsa forma purior, & impermixtior maneat Et redit hic eadem difficultas, quæ circa præcedentes sententias, an, videlicet isti noui modi habeant inter se aliquā subordinationem, nec sint eiusdem rationis & æqualitatis, an vero omnes æquales sint, & solum dicatur secundus vel tertius, quia præsupponit priorem.

Dico ergo primo: Intensio non fit per additionem

tionem alicuius nouæ formæ, vel qualitatis siue quæ corrumpit pristinam, & nouam producat, siue quæ supponendo priorem, aliam producat tanquam partilem illique coniunctam, quæ maiorem efficiat. Hæc conclusio est expressa S. Thom. *locis* nuper *allegatis*, vbi ex professo quæstionem istam tractat, & resoluit, & quidem quod nō producatur forma quæ corrumpat præcedentem, communiter ab omnibus admittitur, quia illa qualitas præcedens non potest destrui à superueniente, quia non est illi contraria, sed eiusdem speciei, nec ex defectu subiecti, vel causæ conseruantis, quia manent, vt supponimus: & quia alias vt diximus non esset intensio augmentum, & perfectio eiusdem qualitatis, sed generatio nouæ, sicut non posset dici quantitas augeri si corrūperetur præcedens, & alia de nouo produceretur.

Secunda vero pars, ꝙ scilicet nō fiat in intensione noua pars formæ, seu qualitas quę addatur prȩexistenti, manifeste est D. Th. & præsertim videri potest *loc. cit. ex 1. 2. solum. ad* 1. vbi inquit: *Quod causa augens habitum, facit quidem semper aliquid in subiecto, non autem nouam formam, sed facit quod subiectū perfectius participet formam praexistentem.* Et *ad* 3. inquit: *Quod id quod est minus calidū, aut album non est in potentia ad formam, cum iam actu formam habeat sed est in potentia ad perfectum participationis modum, & hoc consequitur per actionem agentis* Et 2. 2. *q.* 23. *art.* 5. *formam*, inquit, *esse maiorem, est eam magis inesse susceptibili, non autem aliam formam aduenire, hoc enim esset, si forma haberet aliquam quantitatem ex se ipsa non comparatione ad subiectum.* Ergo secundū D. Th. maior radicatio in subiecto non fundatur in noua entitate formæ sed in nouo modo participationis formæ. Vnde non solum negat D. Th. fieri intensionem per additionem, ne videatur ponere distinctionem formarum, eo quod ad intensionem pertinet quod eadem forma remaneat; sed vlterius se explicauit D. Th. quod non fit per additionem intensio, quia non acquiritur noua forma, sed nouus modus, seu participatio formæ, ergo sentit absolute, non fieri intensionem per nouam entitatē, sed per modū.

Nec obstat, quod aliqui obijciunt dixisse D. Thomam, ignorare propriam vocē, qui dicunt qualitatem intendi secundum maiorem radicationem in subiecto, & non secundum essentiam. Ex quo inferunt sensisse S. D. quod intensio non fit sine additione entitatis. Cæterum sensus D. Thom. clarissimus est, redarguit enim eos, qui volebant qualitatē intendi in subiecto sine hoc, quod intrinsece in se perficeretur; sed solum quia subiectū diuersimode se haberet in participando formā, ipsa forma omnino inuariata manente in se ipsa quod repugnat, & est ignorare propriam vocem, nec enim forma potest communicari subiecto per solam extrinsecam denominationem, sed per intrinsecam immutationem, siquidem perficitur forma ex ipsa communicatione subiecti; siquidem ad hoc intrinsice ordinatur eius essentia, vt subiectum informet, vnde *loc. cit. ex 2. 2. art. 4. ad* 3. postquam dixit D. Thom. quod ignorant propriam vocē, qui dicunt, charitatem nō augeri secundum essentiam, sed secundum radicationem, vel feruorem subdit, *quia nihil aliud est eam secundum essentiam augeri, quam eam magis in esse in subiecto, quod est magis radicari in subiecto*, ergo augeri secundum essentiam non est apud D. Thom. augeri per additionem, sed est idem, quod magis radicari & inesse subiecto, quod non sine mutatione ipsius entitatis intrinsecæ inuenitur in forma, per modum scilicet ei additum.

Supposito, ergo quod hæc est sententia S. Thom. restat tradere fundamentum huius veritatis. Ad illud autem tradendum supponit S. Thomas tanquam certissimum, quod si augmentum intensionis fiat secundū additionem formę ad formā, impossibile est hoc intelligere sine aliqua distinctione, & numero formæ ad formam, idē enim sibi ipsi addi non potest, & ipsa separatio graduū quādo qualitas remittitur & perdit illos,

illos manifestè ostendit distinctionem aliquam, eius quod perditur, & eius quod remanet. Quo supposito duo sunt, quæ in sententia D. Thom. incompossibilem reddunt intensionem per additionem qualitatis ad qualitatem. Primum, quia secundùm ipsum Diuum Thomam, non possunt duo accidentia numero solo distincta, & eiusdem speciei recipi in eadem parte, & indiuisibili subiecto, vt ostendemus *infra quæst. 9.* Si autem intensio fieret per additionem nouæ qualitatis eiusdem speciei, necessario reciperet idem subiectum diuersa numero accidentia, eò quòd quælibet ex istis qualitatibus, si sola sumatur, & sine cõiunctione cum altera, est sufficiens facere vnum indiuiduum accidentis, vt patet quãdo ante additionem manebat qualitas in subiecto indiuiduata sine illa noua parte superaddita, id ergo quod postea superadditur, de se etiam indiuiduari postulat à tali subiecto sicut præcedens, ergo iam sufficienter possunt duo accidentia indiuidari ab eadem parte subiecti; per accidens autem est quod coniungantur in vnum. Et in hoc fundatur id quod D. Thom. 1 2. *quæst.* 52. *art.* 2. citat ex Philos. *in* 4. *Physicor. text.* 84. quod non potest intensio fieri per additionem, ***quia ex calido fit magis calidum nullo addito in subiecto calido***, reputat enim D. Thom. pro eodem, quod addatur calor, & quod addatur calidum, eò quòd calor non potest addi nisi addatur distinctum subiectum à quo indiuiduatur, & sic perinde est addi calorem, & addi calidum. Sed de hoc infra tractandum est *dicta quæst.* 9. & ideo in præsenti non oportet illud expendere.

Secundum ergo principium in doctrina D. Thom. est; quia nulla forma potest habere quantitatem, & partes nisi per ordinem ad subiectum, & per accidens, non autem per se, quia aliàs esset composita ex pluribus partibus, & sic non esset pura forma, sed aliquid constitutum, & compositum, quod est contra rationem formæ, quæ debet esse aliquid simplex, & pars componens, non autem res composita. Si autem forma adueniens non componit cum præcedenti, nec constituit vnum per se, solum erit qualitas intensa vnũ per accidens, id est, plures qualitates remissæ in eodem subiecto constipatæ, vnde non esset ita vna qualitas intensa sicut remissa, nec motus intensionis esset circa eandem qualitatem, quæ magis aut minus esset talis, sed circa diuersas; & vlterius qualitas operatiua (sicut calor) quando esset intensa non posset vnica operatione operari, sed deberet plures operationes facere, quia nõ procederet ab vnica qualitate, sed à pluribus, & sic faciens actũ qualitatis intensum; faceret plures actus, & non vnum, quia procederet à pluribus formis remissis, quarum quælibet haberet operationem suam, quæ omnia valde absurda sunt, & inconuenientia.

Si ergo plures partes componunt vnam qualitatem, vel sunt partes integrantes illius, vel essentiales. Essentiales esse nõ possunt, tum quia sine qualibet illarum saluatur essentia qualitatis vt patet in qualitate remissa, tum quia partes essentiales si componunt vnum per se, debet altera se habere, vt materia, altera vt forma, siue vt potentia, & actus, illæ autem partes siue gradus se habent vt formæ, quia informant subiectum, non autem vna se habet vt materia, altera vt forma, vel vt potentia & actus. aliàs qualitas informaret qualitatem, tanquam forma materiam, neque illa quæ se haberet vt materia, esset actiua & operatiua per se, sed solùm quando haberet actũ suum, quo informaret, cum tamen videamus quòd tam pars remissa caloris, quæ videtur esse materia, quam intensa, quæ videtur esse forma operatiuæ sint, & actuales. Partes autem integrales esse non possunt, tum quia forma ex illis partibus non potest esse composita, quia de ratione formæ est, quòd sit principium compositi, non autem principiatum & compositum, sed simplex principium: tum etiam quia specialiter repugnat formæ, seu qualitati compositio ex parti-

partibus integrantibus, quia partes integrantes sunt materiales, & ratione materiæ conueniunt, vt infra dicemus *quæstione 9.* eò quod partes integrales conueniunt in forma, & differunt penes quantitatem, siquidem sine qualibet illarum saluatur quidditas, & substantia rei, & sic additio partis integralis non facit additionem formæ. Cum autem forma sit id, quo aliquid constituitur tanquam principio, additio formæ per modum partis integralis non addit rationem formæ, sed potius materializat ipsam formam, & multiplicat secundùm aliquid materiale non formale, & sic nō facit formam perfectiorē, & magis talem in ratione formæ quod pertinet ad intensionem sed materialiter multiplicatam, quod pertinet ad extensionem. *Nec potest dici* quòd sint partes integrales similitudinarie, eo modo quo in virtutibus assignantur partes integrales à D. Thom. & Theologis 2. 2. *quæst.* 48. *&* *q.* 128. *& q.* 143. Etenim istæ partes integrales non intendunt virtutes, sed important conditiones quasdam, vel dispositiones, seu habitus adiunctos principaliori virtuti, dantes diuersas operationes, & hæc etiam in virtute remissa inueniri possunt, sicut temperantia habet honestatem, & verecundiam; fortitudo fiduciam, & magnificentiam; prudentia memoriam, docilitatem etiamsi sint remissæ; qualitas autē intensa, & remissa non ita differunt, sed vtraque habet eandem rationem actiuitatis, vel operationis, licet non eundem modum perfectionis, non tamen vna se habet vt conditio, vel dispositio ad alteram.

Denique probatur conclusio, quia multiplicatio entitatum, quanto minor fuerit, tanto est conuenientior naturæ, si ergo non fuerit impossibile, neque inconueniens, quod sine additione formæ, & entitatis nouæ fiat intensio, talis additio non erit ponenda: quod autem hoc non sit impossibile, neq; inconueniens probabitur amplius *conclusione seq.* vbi ostendemus posse fieri perfectiorem vnionem alicuius formæ sine additione nouæ entitatis, idque magis explicat vnitatem, & simplicitatem formæ, quia quanto minor fit additio tanto est simplicior in entitate, licet sit multiplex in virtute, pertinet autem ad rationem intensionis, quod formâ eâdem manente fiat perfectior, & virtuosior, ergo si hoc potest fieri per maiorem communicationē sui ad subiectum, sine additione nouæ entitatis, conuenientius hoc erit ad naturam intensionis.

Dico secundò. *Intensio non fit per additionem alicuius noui modi prabentis formæ nouam vim informatiuam, seu nouam rationem formalem informandi, sed nouam explicationē eiusdem formæ in subiecto tollendo confusionem, & potentialitatem ipsius, & reducendo illam ad maiorem vnitatem, & subiectum magis subijciendo ad talem formam, ex hoc autem consequitur, quod si habuerit contrarium, expellat illud, nō tamen in hoc formaliter consistit intensio.* Ita sumitur ex D. Thom. *in* 1. *dist.* 17. *quæst.* 2. *art.* 2. *ad* 3. vbi inquit: *Quod non est de ratione intensionis alicuius qualitatis, quod fit per remotionem à contrario, sed hoc accidit qualitati secundùm quod est in subiecto participante contrarium, sed hoc est de necessitate intensionis, vt qualitas educatur de imperfecto ad perfectum, sicut patet in diaphano, in quo nihil est contrarium luci, quod potest lumen intendi secundùm crementum virtutis illuminantis. Hæc autem imperfectio est ex potentialitate ipsius naturæ, qua subijcitur perfectioni, & actui, cum enim omnis potentia receptiua ad multa se habeat secundùm istam multitudinem ipsius dissimile est principio agenti, quod est terminatum ad actum vnum & secundùm quòd ista coniunctio potentialitatis magis subijcitur actui, perfectior perficitur actus, & ipsum perfectum magis efficitur vnum, & magis assimilatur principio agenti.* Ita D. Thomas, qui etiam *in* 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 5. *in corp. & ad* 3. explicat istam intensionem fieri per hoc quod subiectum magis reducatur in actum, & per hoc quòd forma magis insit subiecto, & quod fieri maiorem ipsam formam, est

eam

eam magis inesse susceptibili, non autem aliam formam aduenire.

Vt fundamentum huius conclusionis tradatur, & explicetur, duo facienda sunt. *Primum*, ostendere, quod non repugnat vnionem, & communicationem formæ ad subiectum, habere latitudinem, & posse variari sine hoc quod addatur noua entitas formæ. *Secundum*, quod modus iste non debeat addere nouam vim informatiuam, sed nouum modum communicationis, & vnionis. Primum constat aliquibus exemplis, nam videmus quòd eadē quantitas sine additione partium, & quantitatis nouæ potest mutare terminationem, & modum existendi in subiecto, vt infra dicemus *q. 7.* sicut fit in rarefactione, & condensatione. Similiter forma substantialis animæ sine additione nouæ entitatis potest se diuerso modo explicare & vnire materiæ aduenienti per nutritionem, & in vna parte vnum effectum præbere in alia alium, vt in oculo dat potentiam videndi, in manu tangendi, & potest priuari vno effectu & nō alio, & rursus effectum illum quem perdidit præbere, si materia debitè disponatur. Similiter ergo non repugnabit quòd eadem qualitas, diuerso modo subiectum actuet communicatione sua, & diuerso modo explicet suos effectus in materiam secundùm latitudinem, quam habet; cuius signū est ipsa contrarietas formarum, quæ potest magis perfectè, vel imperfectè tolli. Itaque non repugnat totam formam communicari subiecto, sed non totaliter, & secundùm omnem modum, vel effectum, quem potest illi prębere, & sic magis, vel minus assimilare sibi subiectum, & reducere potentialitatem eius ad vnitatē actualitatis, sicut etiam totus Deus videtur à quolibet Beato, sed non totaliter, ideoq; potest diuerso modo vniri, & se communicare sine additione entitatis per maiorem explicationem eiusdem. Similiter in gratia videmus, quod vnita vni subiecto explicat aliquem effectum, v. g. facere filium adoptiuum, quem in alio subiecto vt in Christo propter incapacitatem personæ facere non potest. Et species visibilis in aere non reddit informatum subiectum repræsentatiuè, & intentionaliter, sed solum entitatiuè, in oculo autē etiam intentionaliter informat sine vlla additione entitatis, & similia multa alia exempla suppetunt, quæ manifestè ostendunt eandem formam sine additione entitatiua posse explicare diuersos effectus formales, vel eundem diuerso modo, propter diuersam dispositionem subiecti, quæ diuersimodè subijcitur formæ. Imò addo quòd etiamsi intensio fieret per additionem formæ ad formam, adhuc necesse esset variari vnionem siquidem cum accrescit vna pars ad alteram partem, & ex vtraque fit vna forma, non potest illa vnio, quæ ante vniebat, & solum modificabat formam antecedentem modificare, & afficere illā nouam formam, quæ ex vtraque conflatur, ergo oportet nouam vnionē dari, sicut & nouam formam conflari, nisi fortè dicatur manere plures vniones partiales diuersarum partium eiusdem formæ, quod tamen non tollit dari vnicam totalē, quæ ex omnibus conflatur, sicut datur vnica forma quę ex omnibus illis partibus fit, vnio autem correspondet formæ, ergo sicut forma totalis est diuersa, ita oportet vt talē vnionem variari.

Secundum vero explicatur, quia in defendenda sententia D. Thom. duo sunt modi dicendi. *Quidam enim ponunt*, produci per intensionem nouum modum, qui non solum se tenet ex parte vnionis, sed etiam ex parte ipsius formæ, seu principij informatiui, ita quòd addat illi nouam actualitatem, & vim informandi perfectius, quā sine illo modo, & hunc modū distinguunt ab ipsa vnione, & ab existentia, & inhærentia, vocantq; illum modum radicationis. *Et fundamentum est*, quia nulla forma potest præbere effectum formalem perfectiorē, nisi in se ipsa, & tanquā principium *quo* sit perfectior, & actualior, siue entitatiuè, siue modaliter, ergo præter vnionem oportet, quod forma ipsa perfectior reddatur, & actualior per modū,

perfectiori, sine qua conditione, seu applicatione forma non dat illum effectum perfectiorem, qui entitatiuus quidem est, sicut effectus formalis remissus, & antea praehabebatur in forma, quia tota ibi erat, sed non explicatur totaliter in subiecto.

Et sic intelligitur mens D. Th. qui perpetuo explicat intensionem formae per nouam explicationem ipsius in subiecto, non per additionem nouae vis informatiuae: dicit enim: *Quod intensio fit per hoc, quod subiectum magis ac magis terminetur illa forma, & magis participet illam, & acquirat perfectum participationis modum*, vt 1. 2. *q.* 52. *art.* 2. *& per hoc quod subiectum magis reddatur in actu ipsius qualitatis*, vt *q.* 1. *de verit. ar.* 11. *& per hoc quod forma magis educatur de imperfecto ad perfectum*, vt *in* 1. *distinct.* 17. *citata, & per hoc quod qualitas magis insit subiecto, & radicetur*, *in* 2. 2. *quaestion.* 24. *articul.* 4. *ad* 3. Quae loquutiones indicant modum aliquem applicantem diuersimode formam subiecto, non dantem nouam vim informatiuam, & mutantem rationem formalem.

Quod si quaras, quomodo ista vnio mutetur per intensionem non addita noua ratione formali informatiua, ita quod ille modus sit noua vnio & noua existentia, & inhaerentia formae in subiecto? *Respondetur*. Quod vnio formae cum subiecto requiritur ad duo. Primo, vt cōstituatur vnum ex forma, & subiecto. Secundo, vt mediante tali vnione, & coniunctione, forma habeat esse in subiecto, quia ab illo dependet in existēdo. Quantum ad hoc secundum non additur noua existentia ipsi qualitati, quia non additur noua entitas, sed tota entitas formae iam praehabebatur in subiecto, & consequenter tota existentia, quia existentia sequitur ipsam entitatem vt productam extra causas, vnde cum in nostra sententia tota entitas formae sit in subiecto, etiamsi non sit totaliter, consequenter etiam si crescat per intensionem, non mutatur existentia, siquidem non mutatur entitas, & ita quantum ad hoc non mutatur vnio seu inhaerentia in ratione medij dantis existentiam entitati formae. Quantum vero ad vnitatem, quam facit forma cum subiecto, in hoc crescit vnio ipsa seu perficitur, vel potius forma, quae noua actione immutatur, vt subiectum afficiat, eo quod subiectū est in quadam potentialitate & indeterminatione ad multa, & secundum illam potest subijci diuersis formis, aut eidem formae non vnico tantum modo & indiuisibili, sed vel magis confuse & potentialiter, vel magis actualiter & determinate secundum reductionem ad maiorem vnitatem, & similitudinem cum forma. Et sic explicat D. Thom. *dist. illa* 17. *citata* radicationem istam per maiorem reductionem ad vnitatem, & ad diuersum modum terminandi dissimilitudinem seu confusionem & potentialitatem subiecti ad actualitatem & vnitatē formae. Et hoc sufficienter fit per ipsam vnionem seu inhaerentiam, quia ad vnionem pertinet facere vnitatem & tollere confusionem, seu potentialitatem ad multa, quae est opposita vnitati, ergo tunc perfectè forma cōmunicatur subiecto, quando perfecta fuerit ista vnitas per ipsam vnionem, & hoc est magis radicari, id est magis sibi subijcere potentialitatem subiecti, & eius indeterminationem seu confusionem ad maiorē vnitatem reducere ad modum radicis arboris, quae quanto plus penetrat in terra, tanto firmiorem reddit arborem.

Sed dices, vnio vt diximus *quaest.* 6. *Physic.* non est modus medians inter formam & subiectum, ergo si maior intensio consistit in maiori vnione, & illa non est modus, intensio non fiet per additionem modi, cum tamen S. Thom. expresse admittat modum in intensione, vt patet in 1. 2. *quaest.* 52. *articul.* 2. *ad* 2.

Resp. vnionem in nostra sententia non esse modum tanquam rationem, & medium formale vniendi, quia forma quae secundū se est actus, secundum se habet rationē formalem faciendi vnitatē, siue accidentalem,

M 3 siuè

siuè substantialem, prout ipsa forma fuerit, & sic quia vnitas quæ resultat nō est modalis, sed substantialis, vel accidentalis, ideò nec ratio formalis, nec medium vniendi est modus, sed forma ipsa. Non tamen negamus inueniri aliquem modum in vnione antecedentem, vel subsequentem, quatenus extrema debent immutari, vel saltem vnum extremorum, vt vniatur, & dependens fiat, & ad vnitatem cum subiecto immutetur; ipsa etiam immutatio passiuè manens in ipso extremo vnito est modus subsequens vnionem, quod magis pertinet ad depēdentiam seu statum, quem accipit ex vi vnionis forma, quam ad rationem formalem, seu medium vniendi, pertinet tamen ad intensionem, quia intensio magis præbet statū formæ in communicando se, quam vim formalem informandi.

ARTICVLVS III.

Expediuntur argumenta contra sententiam propositam.

MVlti conantur D. Thom. in contrariam sententiam adducere, & præcipuè fundantur in autoritate illa, quam iam supra explicauimus quando dicit *in 2. 2. quæst. 24. art. 4. ad 3. quæst. 1. de virt. artic. 11. Quod propriam vocem ignorant qui dicunt qualitatem intendi per radicationem, & non secundum essentiam*, ergo vult S. Thom. quod intensio fiat per additionem entitatis non autem per solam radicationem. Sed iam hanc autoritatem supra explicauimus, & de ea videndus est D. Thom. *quodlib. 9. artic. 13.* vbi inquit: *Cum dicimus charitatem secundum essentiam augeri, denotatur augmentum subiecti, vt sit sensus, ipsa essentia charitatis augetur, sicut cum dicimus album augetur secundum essentiam suam, non autem designatur forma specificans motum, vt sit sensus, augetur secundum essentiam, id est augmentum eius est motus in esse, vel in essentia, & sic dicitur augmentum esse secundum quantitatem.* Ecce quomodo D. Thom. interpretatur, quid sit augeri secundum essentiam, non quidem per additionem nouæ entitatis, quasi motus augmenti sit ad nouam entitatem sicut ad terminum, sed quia ipsa essentia est res quæ augetur. *Nec obstat*, quod aliquando negat D. Thom. charitatem augeri tanquam subiectum augmēti, negat enim quod charitas dicatur subiectum augmenti quasi inhæsionis, & vt *quod* & sustentans non tamen quod dicatur subiectum modificationis, quia ipsa forma est, quæ distincto modo explicatur & communicatur subiecto, & sic modificatur ipsa communicatione.

Minus obstat, quod adducitur ex D. Tho. *3. part. quæstion. 7. articul. 12.* vbi expresse admittit dari gradus in calore, & consequenter intensio fiet per additionem gradus non per radicationem. Ac denique additur testimonium Philos. *4. Physic. text. 85.* vbi inquit: *Quod sicut ex calido fit frigidum, & è contra, quia eadem quæ erat in potentia, sic & ex calido magis calidum.* Si ergo parificat Aristot. eductionem magis calidi ex minus, ipsi eductioni calidi ex frigido, sicut hoc fit per nouæ entitatis productionem, ita & illud. Nec sufficit eductio noui modi, quia hæc non potest intelligi in formis realibus, nisi per nouam entitatem dependentem à subiecto, ergo vbi datur maior eductio formæ, datur & productio entitatis.

Ad hæc facile respondetur, quod in primo loco D. Thom. non intelligit nomine gradus nouam entitatem additā entitati præcedenti, sed nouam participationem eiusdem in subiecto, & hoc conuenienter appellatur gradus, quia sicut anima per gradus quos habet diuerso modo se explicat in materia, stante eadem entitate, & non omnibus partibus præbet eundem gradum, & formalem effectum, ita qualitas diuerso modo explicat actualitatem suam in subiecto; & diuersus gradus non est diuersa entitas formæ, sed eadem diuerso modo se communicans, & effectus præbens.

Ad

Ad secundum locum dicitur, quod ex minus calido fit magis calidum sicut ex frigido calidum, non quantum ad entitatem productam, sed quantum ad modum producendi, quia vtrobique fit aliquid de nouo, & habetur terminus *à quo*, & ad *quem*, sed tamen quando fit calidum simpliciter, fit ex potentia ad calidum, quando autē fit magis calidum ex minus calido non est in potentia ad formam, sed ad modum participationis formæ vt S. Thom. dicit 1. 2. *q.* 52. *art.* 2. *ad* 3. quod vero dicitur non dari eductionem nisi sit productio, *distinguo*, eductio formæ quoad entitatem non est sine productione entitatis, *concedo*; eductio formæ quoad nouam explicationem, & modū participationis in subiecto, non est sine productione entitatis, *nego*; solum enim est melioratio formæ eductæ, & solum productio modi, non entitatis formæ.

Secundo arguitur ratione, quia intensio est motus realiter distinctus à prima productione qualitatis, & est vera alteratio, ergo debet producere realitatem distinctā à prima qualitate, & non solum aliquē modum, quia alteratio primo & per se est ad qualitatem & non ad modum, & quia virtus intensa ratione intensionis habet maiorem virtutem producendi, quam nō intensa, quia producit perfectiores effectus, modus autem non est virtus, neque producit effectus reales, qui illi specialiter correspōdeant. Nec deniq; potest dari nouus modus inhærentiæ seu vnionis, nisi addatur noua entitas inhærens, alias eadem entitas duplici inhærentia inhæreret, ergo oportet, quod id quod additur sit distincta entitas sicut est distinctus motus: vbi autem motus sunt realiter distincti, etiā termini realiter debent esse distincti, alias si esset eadem entitas, etiam motus inter se identificarentur, quia quæ sunt eadem realiter vni tertio, sunt eadem inter se. *Confirmatur*: quia alias si intensio non produceret qualitatem, sed modum posset per solam productionem modi qualitas produci, quod patet, quia motus intensionis non habet minimum, sed incipit secundum successionē, non per primū mutatum esse, sed per vltimum non esse, ergo si per intensionem non producitur entitas, sed modus, potest per intensionem incipere qualitas ab vltimo non esse gradus, & ita tota qualitas incipiet per modos.

Respondetur, intensionem esse motum realiter distinctum à prima productione qualitatis cum possit à diuerso agente, & pro diuerso tempore procedere, & similiter per se terminatur ad qualitatem tanquam vera alteratio, non tamen ad qualitatem absolute & entitatiuè, sed ad qualitatem sub tali modo, scilicet, vt perficiendam & meliorandam, sicut transsubstantiatio est actio ad corpus Christi, licèt non producat illud absolute, sed sub nouo modo; & in hoc differt intensio ab alijs motibus, quia in alijs acquiritur aliquid distinctum ab illo quod inerat, vt in augmentatione noua pars, in motu locali nouum, vbi, & locus; in qualitate vero id quod prius inerat melioratur, & perficitur. Vnde non requiritur, quod nouam formam producat, sed eandem sub perfectiori modo attingat: adhoc autem vt motus seu actiones distinguantur realiter, non requiritur, quod termini sint realiter, & entitatiue distincti, quasi materialiter, sed sufficit, quod formaliter, alias omnis modus, qui producitur in subiecto, vt sessio, vbi, &c. non deberet distincta actione reali produci. Quando autem dicitur, quod *quæcunque sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se*, in primis intelligitur quando sunt eadem vni tertio simul, & non pro diuerso tempore. Deinde quod sint eadem vni tertio re & ratione, id est sub eadem ratione & formalitate, non eadem vni tertio, quasi materialiter, & secundum diuersas formalitates, vel secundum quod aliquid est virtualiter multiplex, vt intelligit D. Thom. 1. *part. quæst.* 28. *articul.* 3. alioquin multas habet instantias illud axioma. Quod vero additur qualitatem intensam ratione intensionis habere plures effectus

reales,

reales, qui correſpondent ei in quantum intenſa. *Reſpondetur*, iſtos effectus non correſpondere qualitati ſecundum ſe, neque ſoli modo intenſionis ſuperaddito, ſed ipſi entitati reali formæ vt ſubeſt tali modo, & ideo vt aliqua virtus, vel forma producat nouos effectus, non requiritur additio entitatis, ſed ſufficit eadem entitas ſecundum diuerſam formalitatem, & communicationem ſui, ſicut eadem anima ſecundum gradum ſenſitiuum producit diuerſos effectus reales, quam ſecundum vegetatiuum, nec tamen requirit nouam entitatem ſuperaddi ad illos, ſed eandem diuerſo modo communicari in materia. *Quod vero dicitur* nouam inhærentiam poſtulare nouam entitatem. *Reſp.* nouam inhærentiam formæ non præhabitæ in ſubiecto, nouam quoque entitatem formæ poſtulare, formæ verò in ſubiecto præhabitæ non poſtulare nouam entitatem, ſed eandē nouo participationis modo ſubiecto cōmunicare, & ſic non tam dat nouam inhærentiam abſolute, quam nouam inhærentiæ terminationem, vt in vltimo argumento dicetur.

Ad confir. reſp. quod ſi intenſio non inueniat qualitatem in ſubiecto, ſed illam primo producat, tunc nō ſolum producit modum, ſed etiam entitatem, ſi autem inuenit qualitatem productam, ſolum nouum modum ſuperaddit, non nouam entitatem, ſicut tranſubſtantiatio corporis Chriſti ſi non ſupponeret illud in rerum natura, ſubſtantialiter illud produceret, modò autem non producit illud, ſed conuertit panem in illud ſub nouo modo.

Tertio arguitur. quia vbi eſt realis ſeparatio eſt realis diſtinctio, ſed ſeparatur vnus gradus ab alio, v. g. ſecundus a tertio, vel à quarto, vt patet in remiſſione qualitatis, ergo iſti gradus realiter diſtinguuntur, & præſertim cum videamus quod continuatio calefactionis eſt ſimilis primę productioni, & eiuſdem ſpeciei, & vera ac propria actio, & mutatio, ergo realem terminum, & entitatem poſtulat, nec enim eſt mutatio ſine nouitate, neque actio ſine termino producto. *Confirm.* quia actiuitas virtutis agentis fit maior per additionem partium, & multitudinem formæ, ſicut ferrum candens actiuius agit, quam flamma ſtuppæ, ergo etiam intenſio fiet per additionem partium, ſiquidem illa eſt intenſio quæ facit virtutem aliquam magis actiuam.

Reſp. gradus nunquam ſeparari à qualitate, ſed qualitatem ab illis, id eſt à quolibet eorum ſeorſum, licet non à tota collectione, quod eſt ſignum diſtinctionis modalis, ſicut corpus ſeparatur à quolibet ſitu, vel vbi, nullum vero vbi à corpore. *Quod vero dicitur* de continuatione calefactionis. *Reſpōdetur*, quod cōtinuatur ratione ipſius qualitatis ſeu formæ participatæ, & ſic eſt actio eiuſdem rationis cum prima productione qualitatis, eſt tamen diuerſa ex parte modi participationis; & ad talem modum producendum requiritur diſtincta actio & mutatio realis, nam etiam modi per realem actionem producuntur vt diximus, ſicut vbi, & ſitus, & alij ſimiles, & ſic talis mutatio eſt cum nouitate eſſendi ſaltem in modo qui eſt terminus productus. *Ad confirmat.* dicemus *quæſtione ſequenti* agendo de actione, & reactione, & *in quæſt.* 7. agendo de dēſitate, vbi oſtendemus, quod ratione denſitatis, ſeu multitudinis partium, non datur maior intenſio qualitatis niſi occaſione illarum partium agens producat intenſiorem qualitatem, de ſe enim multitudo partium ſolum conducit ad conditiones actiuitatis, ſcilicet, vt velocius, vel perfectiori applicatione agens operetur, quibus tamen conditionibus poſitis poteſt agens perfectiorem, & intenſiorem qualitatem producere, vt ibidem latius dicemus.

Quarto arguitur, quia non poteſt intenſio fieri ſecundum perfectiorem modum vnionis, vel inhærentiæ, ergo debet conſiſtere in aliqua additione nouæ entitatis. *Antecedens probatur*, quia vnio & inhærentia qualitatis non eſt diuiſibilis, ſed ſemper eadem, quia naturaliter inhęret ſubiecto, & ſic in-

sic inhæret quantum potest; similiter tota inhæret, & vnitur, ergo non apparet quomodo crescere possit ista vnio, præsertim quando entitas qualitatis est indiuisibilis, vt qualitas spiritualis, & in eodemmet subiecto indiuisibili intenditur. *Deinde*, quia in ipsa remissione non apparet à quo producatur minor illa vnio seu radicatio caloris, nam quando calor vt sex remittitur vsque ad duo, non est à quo producatur vnio caloris vt duo; non ab agente remittente, verbi gratia, ab aqua remittente calorem, cum potius sit agens contrarium, quod non potest producere calorem vt duo; nec ab aliquo alio agenti, verbi gratia, igne vel aere, quia in illam remissionem non habent influxum, si sit casus quod tunc non detur ignis approximatus, sed solum aqua remittens. Et præterea, si quilibet modus gradualis, verbi gratia, vt duo vel vt quatuor esset indiuisibilis, tunc si remittitur, aut tota illa vnio perit, aut nihil, si tota perit, remissio erit corruptio, quia pereunte tota vnione perit tota forma vnita, si nihil est intentum. *Et confirm.* quia si intensio consistit in maiori vnione, ergo qualitas vt intensa, non poterit separari à subiecto, siquidem stante vnione non potest separari, sed remota, ergo si intensio consistit in vnione, vt intensa, non poterit separari; & sic si Deus separaret albedinem niuis & albedinem hominis, illa non esset perfectior ista.

Respondetur, vnionem illam habere aliquam latitudinem, sicut supra pluribus exemplis monstratum est. *Et cum dicitur*, quod inhæret naturaliter quantum potest, *distinguo*, quantum potest iuxta exigentiam subiecti, & dispositionem agentis, *concedo*; quantum potest absolute ex vi formæ, *nego*. Et quia exiguntur tales dispositiones vt qualitas intensa sit, ideo naturalis illa vnio semper facit quantum potest iuxta exigentiam subiecti, & capacitatem; remotis autem omnibus impedimentis & posita dispositione requisita ex parte agentis & passi, non stat qualitatem non intendi, & ista intensio tunc non fit sine intrinseca perfectione qualitatis, quia ipse ordo participationis ad subiectum sic dispositum, aliquid intrinsecum est qualitati.

Ad aliam partem argumenti, à quo producatur gradus remissior remoto agente intendente, *dico* quod procedit à duplici causa, vna per accidens, scilicet ab impediente perfectiorem illum & intensionem modum vnionis, quatenus redditur subiectum indispositum, & inhabile sicut qui tollit dispositiones vt anima sit in corpore, occidit hominem. Alia causa est per se, scilicet ipsamet forma ex qua emanat ille modus remissior ex vi prioris actionis, qua vnita fuit subiecto ab agente à quo fuit producta, quæ actio producentis, licet formaliter modo non detur, virtualiter tamen manente forma producta quæ fuit terminus eius, taliter enim fuit vnita subiecto, fortiore illa & perfectiore vnione, quod virtualiter retinet vnionem inferiorem, & remissionem, si dispositiones ad perfectiorem tollantur, eo quod minus perfectum virtualiter continetur in magis perfecto, sicut si tollatur punctum terminans lineam, resultat aliud ex vi prioris productionis quãtitatis: isti autem modi intẽsionis quasi terminationes quædam sunt, quibus forma magis terminat, & subijcit sibi potentialitatem subiecti, determinatur autem, vt resultet potius gradus iste, quam ille, verbi gratia vt duo vel vt tria iuxta maius vel minus impedimentum oppositi agentis, & dispositionem subiecti.

Denique ad id quod additur de illo modo si est indiuisibilis. *Respondetur*, quod illa vnio est indiuisibilis entitatiue, sicut & ipsa forma, diuisibilis autem virtualiter, quia vt supra diximus secundum vnitatem, quam facit forma cum subiecto, & actualitatem, qua illud reducit ad sui similitudinem, habet illa vnio crescere magis & minus, eo quod licet forma sit tota vnita, sed non totaliter, & sic bene stat quod entitá-

entitatiue sit indiuisibilis, respectiuè autem diuisibilis seu virtualiter, quia non sub omni respectu, & formalitate, qua participari potest, forma est vnita, etiam si tota vnita sit, vt statim magis explicabimus in sequenti argumento.

Ad confirmat. respond. quod qualitas intensa separari potest, & dicetur intensa non ratione vnionis actualis ad subiectum, ista enim destruitur facta separatione, sed ratione ordinis & habitudinis ad subiectum cui inesse petit non quomodocunque, sed cum tali vel tali modo participationis, qui pertinet ad intensionem qualitatis. Vndè sicut in accidente separato non manet inhærentia in actu, sed in aptitudine, qua respicit subiectum cui debetur, & iste respectus non est in potentia, sed in actu in ipso accidente separato, licèt inhærentia ipsa non sit in actu, ita remanet respectus talis, vel talis modi inhærentiæ secundum quem fit intensio, & licet actu non habeat illam vnionem, actu tamen habet respectum, & aptitudinem vt sic vniatur, & ratione illius dicitur actu intensa per ordinem ad subiectum non cui actu vnitur, sed quod actu respicit, & quod ei debetur, vt vni actui tali modo.

Vltimo arguitur, quia per hoc quod fiat intensio per istam radicationem non euitamus inconuenientia alterius sententiæ, quæ ponit fieri per additionem partium, nam vel ponimus plures vniones in eadem forma quæ sic radicatur, & explicatur in subiecto, vel vnicam: si plures, ergo iam admittimus in eodem subiecto plures modos numero diuersos, quod in alia sententia euitare intendimus, ne ponat plura accidentia numero distincta in eodem subiecto. Si vnicam vel est diuisibilis, vel indiuisibilis, si indiuisibilis, ergo facta intensione, vel remissione, quælibet vnio corrumpetur, cum intensio consistat in maiori vnione, & consequenter corrumpit minorem, & si est diuisibilis totam corrumpit, corrupta autem vnione corrumpitur forma vnita, & sic incidemus in illam sententiam quæ dicebat intensionem fieri per corruptionem vnius partis, & additionem alterius. Et deinde si quilibet modus intensionis est indiuisibilis, ergo non potest terminare motum intensionis, quia motus non solum requirit indiuisibilia, sed etiam partes, cum motus sit diuisibilis. *Nec potest dici*, quod vnio entitatiua est indiuisibilis, & virtualiter diuisibilis: nam cum ipsa qualitas dicatur intendi penes modos, & non penes entitatem, & istos modos dicimus esse vniones, ergo in ipsis debemus ponere diuisibilitatem, & latitudinem; si autem ponimus, quod entitatiuè sunt indiuisibiles, & virtualiter diuisibiles, rursum restabit alius modus talis vnionis, quo diuisibilis reddatur, & de illo rursus fiet idem argumentum, an sit diuisibilis, vel indiuisibilis, & sic in infinitum. Si vero dicatur vnionem esse diuisibilem per partes, ruit fundamentum nostræ sententiæ, iam enim ponimus partes in vnione, & ita si in illa non repugnat nō obstante indiuiduatione eius in eadem parte subiecti, cur repugnabit diuersas partes qualitatis dari in eadem parte subiecti? Imò hinc deducitur argumentum contra nostram sentētiam, quia per motum intensionis non solum acquiruntur indiuisibilia, sed etiam partes secundum distantiam, & latitudinem quam habet. Postquam ergo acquisiuit gradum vt duo, verbi gratia, immediatè post non potest acquirere aliquid indiuisibile, sed diuisibile: illud ergo diuisibile, vel est pars modi, vel qualitatis, si qualitatis, habemus intentum; si modi, ergo modus est diuisibilis, & consequenter etiam res vnita.

Respond. vnionem qualitatis intensibilis esse vnicam, & eandem entitatiue, sicut & ipsa forma vnita cui omnino proportionatur, esse autem diuisibilem terminatiue, & respectiuè, quatenus facit maiorem, vel minorem vnitatem subiecti cū forma, eò quod magis illi assimilatur, & tollitur confusio poten-

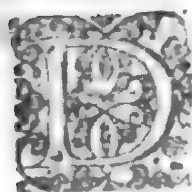
potentialitatis, quæ est in subiecto ad plura, & reducitur ad maiorem subiectionem ad ipsam formam, quod est facere maiorē vnitatem, & conuenientiam cum illa. Vt enim supra diximus duos effectus sortitur forma ex vnione, primus est habere existentiam dependenter à subiecto cui vnitur, & quantum ad hoc vt diximus non variatur vnio, quia existentia sequitur ipsam entitatem formæ, quæ entitas indiuisibiliter est eadem vt dictum est: secundus effectus est facere vnitatē, & conuenientiam cum subiecto, & in hoc admittit latitudinem, non in ipsa entitate vnionis, quæ non distinguitur à forma, sed in ipsa terminatione & respectu maioris vel minoris conuenientiæ. Neque hoc est dare modum modi, vel procedere in infinitum, sed ipsa qualitas vnita diuersimodè perficitur in vnitate, quam facit vnio quantum ad eius terminationem quæ fit maior conuenientia eius cum subiecto reducendo confusionem potentialitatis ad vnitatem formæ; & sic non restat alius modus vnionis, sed alius effectus ipsius vnionis secundùm diuersam terminationem ad subiectum, & diuersam vnitatem, quam facit cum illo, & in hac terminatione, seu effectu participationis, & conuenientiæ vnio illa diuisibilis est, & hoc est virtualiter esse diuisibilem, id est, ratione effectus, & terminationis, entitatiuè autem esse diuisibilem, id est, ex parte entitatis, seu formæ vnitæ. In istis autem effectibus, seu terminationibus non est dare plures simul in subiecto, sed successiuè, quia cum intenditur qualitas, destruitur præcedens terminatio gradus remissi, & acquiritur noua, quæ perfectior est, & continet totam rationem præcedentis gradus, sicut figura tetragonum continet trigonum, id est, figura sex angulorum figuram trium, & sicut in quantitate quando crescit, destruitur præcedens terminatio, & inducitur noua, non autem duæ terminationes sunt simul, nec duæ figuræ, & sic nunquam saluatur quod duo modi, vel duo accidentia, vel duæ terminationes solo numero distinctæ sint simul in eadem parte subiecti.

Ad instantiam quæ fit ex parte motus intensionis, *respondetur*, quod licet quælibet terminatio gradualis sit indiuisibilis, tamen inter vnam terminationem, & aliam datur transitus per modum latitudinis, & distantiæ in fieri, non quia sint partes qualitatis acquirendæ inter modum, & modum, sed quia ipse modus, qui acquiritur, dum est in fieri, est per modum diuisibilem, dum est in facto esse, est per modum indiuisibilem, sicut in motu locali, mutatum esse est indiuisibile, & inter duo mutata esse non dantur partes permanentes, sed fluxus, & fieri, quod per mutatum esse terminatur, & constituitur in facto esse, nec enim proceditur de vno indiuisibili ad aliud immediatè, sed mediante fluxu & fieri, quod habet latitudinem vincendam. Quare non oportet ad motum siue localem, siue alterationis assignare plures vniones partiales, nec plures partes qualitatis permanentes & in facto esse simul, sed solum in fieri, & tendentia, qua de vno termino, & mutato esse transitur ad aliud per fluxum, & tendentiam, & cum datur alteratio in qualitate de vno extremo ad aliud, seu de qualitate vnius speciei ad aliam, & transitur per diuersas species medias, inter quamlibet speciem mediam datur motus, & tamen non acquiruntur partes intermediæ, sed de vna specie fit transitus ad aliam, medium autem non est species aliqua partialis, quæ ibi inueniatur, sed ipsum fieri qualitatis, & fluxus, tendens de vno extremo ad aliud, est latitudo ipsa vincenda per motum, quia inter quodlibet factum esse datur fieri. Sic ergo non est necesse in intensione signare indiuisibilia, & partes entitatiuas permanentes, quarum vna addatur ad aliam, & componat cum alia, sed sufficit dari transitum successiuum, & fluxum, seu fieri de vna terminatione ad aliam: sicut cū in quantitate tollitur vna superficies terminans, & transitur ad aliam, immediatè post non inuenitur

terminatio, siquidem immediatè post sequitur pars, sed inuenitur tendentia ad terminationem, id est ad aliam superficiem. Quæ verò ab oppositæ sententiæ authoribus de partibus permanentibus qualitatis, & indiuisibilibus eas vnientibus dicuntur, est facere qualitatem sicut continuum, & ad modum augmenti extensiui quantitatis, sicut D. Thom. dixit imaginari eos qui qualitatem per additionem augeri putant *in 1. dist. 17. quæst. 2. artic. 2.*

QVÆSTIO V.

De Actione, & Reactione.

E Actione, & reactione agit Arist. à c. 6. huius libri vsque ad 10. *Nos autem agimus de illa immediate post tractatum de intensione, quia reactio, & repassio est generalis quædam conditio in alterationibus physicis, & ad corruptionem tendentibus, mixtio autem & similiter condensatio, & rarefactio sunt alterationes minus generaliter conuenientes, & ideo de illis agemus post actionem, & reactionem.*

ARTICVLVS I.

Vtrùm aliquid possit agere in se ipsum saltem per accidens?

HAEc est prima conditio requisita ad actionem, & reactionem, scilicet vt non sit identitas inter agens & passum, & quod talis conditio requiratur ad agendum per se, & directe in aliquod passum tractauimus *7. Physic. q. 22.* an vero saltem per accidens, & quasi consecutiue possit aliquid agere in se ipsum, quando scilicet agendo in aliud reflectitur ad se ipsum, in præsenti tractabimus; hoc enim fit, vel per reflexionem, vel per antiperistasim. Prius tamen oportet fundamenta illa, quæ tradidimus *in 7. Phys.* in præsenti vberius explicare, ex illis enim dependet tota huius veritatis resolutio.

Igitur tanquam certum in Philosophia proposuimus præfato loco illud axioma Arist. tenendum esse *quod omne quod mouetur ab alio mouetur*, quod diximus verificari vniuersaliter de omni agente per motum, seu procedente de potentia ad actum, explicaturque à D. Thom de eo quod mouet, & mouetur per se primo, ad excludendum id quod se mouet ratione partium, ita vt vna pars sit mouens, & alia sit mota, tale enim mobile dicitur non mouere, nec moueri per se primo, sed per partem, id autem quod conuenit alicui per partem, non conuenit per se primo, imo motum in partem nominat Philos. motum per accidens *in 5. Physicor.* quia ipsi toti conuenit per aliud, id est per ipsam partem quæ distinguitur à toto: alioquin si intelligeremus illud axioma, quod omne quod mouetur ab alio mouetur, id est ab alio supposito distincto, falsificaretur in viuentibus, in quibus vna pars mouet aliam, vel ex vno actu proceditur ad alium, & sic dicuntur mouere se ipsa. Intelligitur ergo prędictum axioma, quod omne quod mouetur, nō primo & per se mouet se ipsum, sed ab alio mouetur, siue sit aliud tanquam quoddam distinctum, siue sit tanquam pars, vel tanquā

actus diuersus, sicut ex actu finis fit motus ad media, & ex principijs ad conclusiones: quod autem eadẽ res primò & per se si mouens, & mota est impossibile, & hoc dicimus esse habendum pro principio in philosophia, quia fundatur in ipsa essentiali natura motus, quæ est de quodam in quiddã, de potentia ad actũ, id est per id quod habet de actu, ad id ad quod est in potentia. Vnde Philos. *in præsenti libro* 1. *de Generat. tex.* 48. intulit contra Democritum, quod si simile ageret in simile, etiam idem ageret in seipsum, quasi hoc sit maximum inconueniens, nec possit vllo modo admitti.

Ex duplici tamen capite potest hoc axioma eneruari, & restringi. *Primò* dicendo, quod non potest idem agere in seipsum, & in eandem partẽ motu generatiuo, vel corruptiuo, nihil enim potest se generare, vel se destruere, alijs tamen motibus vt locali, & augmẽtationis, & multò magis motibus spiritualibus potest idem agere in seipsum, & se mouere. *Secundò*, quòd non potest idẽ agere in seipsum, vel se mouere secundùm eandem rationẽ, bene tamen secundùm diuersam, id est, secundũ quod est in actu potest se mouere, & secundùm quod est in potentia moueri. Nec sequitur quod erit simul in actu, & potentia eodẽ modo, sed virtualiter in actu, & formaliter in potentia. In summa sufficit habere virtutem actiuam in se, vt possit agere in seipsum tanquã in subiectum, & per formam in materiã & fauet S. Thom. *q.* 8. *de Verit. art.* 6. *ad* 7. vbi inquit: *Quod licet aliquid quod est in potẽtia essentiali, non possit seipsum reducere ad actum, sed per aliud, tamen quod est in potentia accidentali sicut habens habitum, dũ nõ considerat, potest per seipsum exire in actum, nisi dicatur quod reducitur in actum per voluntatem, qua mouetur ad actum cõsiderandum.* Quod verò dicitur requiri ad motum, quod ex vna parte motus transeat ad aliam, & ideo prius ipsa virtus mouens debet esse in actu mota, quã moueat, & immutet id quod est in potentia, non cogimur intelligere de actu motus, quo constituatur mouens in actu, sed de ipso motu qui est effectus, qui cum successiuè fiat, prius attingitur vna pars, quam alia, & sic dicitur exire de vno in aliud.

Nihilominus explicationes istæ sufficientes nõ sunt, sed intelligi debet propositio allata in tota sua latitudine, & vniuersalitate in quocunque genere motus, atque ita vbi inuenitur progressio de potentia ad actum oportet quod non moueat seipsum secundùm eandem partem, vel secundùm eundem actum. Nec sufficit habere virtutem operatiuam per quam dicatur aliquid esse in actu ad mouendum seipsum vt est subiectum receptiuum motus, sed oportet quod constituatur in actu vltra ipsam virtutem per aliquem motum, quo moueatur ad aliam partem motus, vel ad alium actũ. Et hunc motum per quem est in actu ad mouendum, nõ potest ab ipsamet virtute habere, siquidem illa vt operetur, exigit motum, ergo quando primò operatur, ab alio habet illum, à se enim habere nõ potest nisi operando, nec operari nisi supponendo motum. *Ratio huius est*, quia virtus mouens, & agens solum est principium *quo* agendi, & similiter est de se indifferens, & in potentia ad plures actiones saltẽ in indiuiduo. Ex eo autẽ quod est principium *quo*, sequitur quòd non sit mouens, sed ratio qua aliquid mouet, quia omne principium *quo* debet esse alicuius, quod se habet vt principium *quod*; vnde illud quod mouet, est subiectũ in quo est talis virtus, ergo oportet, quòd concurrat cum tali virtute actiua; non vt in potentia; neque vt patiens ab ipsa; sed vt in actu & vt agens per illã saltem radicaliter; & vt principium *quod*, atque adeo prout sic non patitur à tali virtute sed agit mediante illa. Nec oppositum potest percipi, nisi imaginando, quod calor non autem ipsum calidum est calefaciens, seu mouens, quod est dicere calorem non esse principium *quo* calefaciendi, quia principium *quo* est id, quod alicui est ratio agendi, & sic supponit alterum cui coniungitur vt agenti, & mouenti *quod* per talem

calorem; nunquã ergo virtus quæ est principium *quo* est mouens, & subiectũ eius est motum ab ipsa, siquidẽ hoc ipso quod dico virtus mouens, ibi iam intelligitur subiectũ mouens, vt quod, ergo non distinguitur ibi virtus vt mouens, & subiectum vt motum, sed vtrumque vt mouens; & eadem ratione neque forma est mouens respectu materiæ, tum quia forma solũ est ratio agendi vt *quo*, ipsa quidẽ substantialiter, & primario, accidentia autẽ actiua, vt eius instrumenta, & sic eadem ratio currit, ac de illis: tum quia materia sola non est capax motus propriè dicti, sed solũ mutationis; motus enim requirit subiectum completum in actu, vt cõstat ex Philos. 5. *Phys.* & ibi aduertimus *q.* 19.

Ex eo autem quòd ista virtus motiua sit indifferens, & ad plura se habens saltem in indiuiduo, sequitur quod ipsa non sufficit mouere determinatẽ, & in singulari nisi vt mota, ita vt prius debeat esse in actu determinatè, quam se reducat de potentia in actum. *Et huius ratio est* quia si aliqua virtus est in potentia ad producendum aliquid, & nõ in actu, oportet, quod vt producat illud moueatur, seu mutetur de potentia ad actũ, quia ex potentia vt potentia, id est, vt est in statu potentiali non procedit actio; licet enim ex potentia actiua, vt actiua est, procedat actio, tamẽ quatenus habet statum potentialem illa actiuitas, actio non procedit, nisi talis status tollatur, & ipsum tolli est moueri. Vocamus autem statum potentialem, quamdiu aliqua virtus non est vltimo determinata ad aliquam operationem, vel effectum, sed ita potest operari hoc, quod est adhuc suspensa vt operetur aliud, vel potest etiam impediri, & non operari, tunc enim restat aliquid vt vel expediatur, seu tollatur impedimentum, vel vt tollatur suspensio, & determinetur in singulari ad hoc potius, quàm ad illud, & multò magis si debeat determinari ad ipsam speciem actus, vel ad aliquam conditionem requisitam. Nihil autẽ aliud est actuari, seu habere statum actualem agendi, quàm vltimo determinari determinatione tollente potentialitatem, & suspensionem nõ tollente potestatem, & vniuersalitatem agendi diuersos actus, eò quòd potentialitas, quandiu nõ est determinata, non est adæquata actui, seu effectui faciendo, nec plenè proportionata; restat enim aliquid semper, quo vltimate illi adæquetur vt exeat actio in singulari. Illa ergo virtus quæ operatur supponendo potentialitatem ad operandũ, oportet quod mutetur de tali potentialitate ad actualitatem, & talis mutatio non potest nasci à se, quia vt nasceretur, deberet esse sublata potentialitas, ergo ab ipsa potentialitate tolli non potest, sed supponere quod sit mota, & sic sublata potentialitate operabitur.

Quòd si de se sufficienter sit determinata in actu, & nullo modo in potentia, operabitur non per motum, & transeundo de potentia ad actum (de quo solum loquimur in præsenti) sed vel per simplicem emanationem, vel per actum excludentem omnẽ potentialitatem ad agendum, qui est actus purus. Emanatio autem licet respectu essentiæ, à qua passio dimanat, non dicat motum, sed simplicẽ dependentiam, tamen quia hæc essentia habetur à generante producente formam, & quæ sunt consequentia ad formã, scil. proprias passiones, respectu talis generantis & mouẽtis, iam supponitur moueri ab alio, & non à se. Quare virtus procedens de potentia ad actum in operando, oportet quòd procedat vt mota prius tollendo talẽ potentialitatem, & hoc nõ à se, sed ab alio, quia non potest tolli nisi per operationem, operari autẽ non potest, quamdiu est in potentialitate, ergo prius est sublata potentialitas quàm operetur, ergo ab alio debet tolli, & cum nõ sit processus in infinitum in mouentibus, oportet, quòd primi motus alicuius operantis reducantur ad causas extrinsecas, & illi tandẽ ad primam causam.

Nec tamen propter hoc reducuntur omnes isti motus ad proprium generans, sed dicimus quòd ad primam causam, quia vt reducãtur ad generans, requiritur quod sint tales

tales motus, quod pertineant ad ipsum primum datum, seu instans primum naturæ & ad naturā vt genitam, & ad motus qui sunt naturæ vt natura, quia scil. sunt motus quibus mouetur, nō qui præcisè mouent aliud, sicut calefactio ignis non est operatio ei data à generante, quia in illa non explicatur motus naturæ, quia in illo non mouetur, sed mouet aliud.

Ex qua doctrina colligitur primò, quod etiam viuentia in suis primis motibus, quibus constituuntur in actu, vt possint se mouere in alios actus, indigent mouente extrinseco, eò quòd etiam in illis primis motibus verè mouentur, & operantur exeundo de potentia ad actū. Et benè stat quòd viuens eliciat actiuè illum primum motum, & tamen non moueat se, sed ab extrinseco moueatur, quia ille primus motus non se habet vt propria passio ipso viuente merè passiuè se habente, sed est propria actio, vtpote vitalis egrediens, & elicita ab ipso, in virtute tamen generantis, & mouentis extrinsecè, eò quòd est vita habita & participata ab alio, & cōsequenter potest esse mota & inchoata ab alio. Et sic motus cordis & primus motus intellectus, & voluntatis ab extrinseco mouente sunt licet ab intrinseco eliciantur, quia cum perfectio viuentis consistat in operari, & non in quiescere, & hæc est operatio vitæ, qua scil. mouet se, mouetur autem, quia per motum mouet, necesse est, quòd à generante detur illi, non solum virtus mouendi, sed etiam virtus mota, id est, constituta in actu vt se moueat, siquidē virtus non est in actu, sed in potentia vt moueat, & operetur, & ita indiget moueri, & esse motā vt moueat, ergo necesse est, quod à generante cōstituatur virtus viuentis mota, quia pertinet ad primum statum naturæ viuentis, & non potest esse mota à se ipsa ob rationē dictam, quia vt se cōstitueret motā, deberet operari; operatio autē cum fiat per motum, supponit esse motā, debet ergo ille primus motus fieri nō à se, sed ab alio extra se, à quo sc. vita ipsa participatur, ideoq; in primo motu vitæ participatæ non est necesse, quod se moueat viuens, sed quod participet motum vitæ, & inchoatiuè viuat non cōplete, & consummate; incipit enim motu illo se mouere, quatenus cōstituitur in actu vt in sequēti actu se moueat, & quia hoc debetur viuenti in ipso primo instāti, quia est perfectio propria, & illi debita, ideo sicut res inanimata generatur vt quiescens in loco proprio, quia debetur illi quies, per accidens autem, si non sit in loco proprio, mouetur à generante, vt tēdat ad illū, ita oportet quòd viuens nō generetur vt quiescens, sed vt motū vt moueat, & sic ptinet ad causam generantē animal dare motū cordis, qui est primus motus vitæ, & ad generans spiritū pertinet dare primū motum intellectus & voluntatis, quo incipiat se mouere in illo genere vitę, nam etiā vita intellectiua in nobis est participata, & operatur exeundo de potentia ad actum, & sic operatur vt mota.

Secundò colligitur primum illum motum cordis, vel intellectus aut voluntatis, vel quemcunque alium primum motum cuiuscunque rei, non posse esse deficientem, si de facto datur, nisi deficiat ipsū mouens, sicut si generans est debile, poterit quoque producere motum cordis debilitatum, & similiter si intellectus & volūtas posset moueri in primo suo motu virtualiter, vel formaliter ab aliquo agente deficiente posset quoq; ille motus esse defectuosus. Et dico *formaliter*, vel *virtualiter*, quia licet in omni operatione quæ de nouo incipit, Deus sit primum mouens, & prædeterminans formaliter, tamē si supponuntur alij actus præcessisse, ita quòd illa operatio non sit simpliciter omniū prima, tunc potest in virtute præcedentium actuū incipere motio istius nouę operationis; nec tenetur Deus mouere iuxta modum suum, sed potest se accōmodare iuxta modū relictū virtualiter ex prioribus actibus, & ideo in alijs operationibus quæ de nouo incipiunt potest aliqs incipere defectuosè sine hoc quod attribuatur defectus primo mouenti, sed prius disponenti. Cęterū in motu:

qui

qui est omnium primus, nec supponit alium etiam vt disponentem, determinatio eius non potest oriri ex aliquo priori actu, nec iuxta illum accommodari primum mouens ad mouendũ, & ita nec formaliter, nec virtualiter mouetur à se, sed solũ à primo motore operante iuxta modum suum, & non iuxta accommodationẽ relictam ex aliquo priori actu in ipso mobili: vnde ex vi talis motus non potest sequi aliquis defectus in mobili. Et licet propter indifferentiam suæ potentiæ & libertatem, possit non operari, & non sequi illum motum primi motoris, quia mouet non cogendo libertatem, nec tollendo, tamen ex hoc non sequitur, quod possit illud mobile deficere, & peccare, sed solum potest nõ facere per negationem, aut suspensionem actus, non ex vi dictaminis alicuius deficientis, sine quo nulla omissio, vel commissio peccaminosa est voluntariè. Et ita aliud est posse non facere, quantũ est ex meritis potentiæ & obiecti, quod pertinet ad libertatem vt non operetur coactè, aliud est posse nõ facere peccando, quod requirit facere cum deficientia in principio volente & in dictamine proponente, quod dictamen in illo statu primæ operationis nõ est dabile, cum à solo Deo moueatur, sicut nec in beatitudine ratione status optimi, nec in Christo ratione personæ diuinæ. Et sic à posse non facere ad posse non facere peccando, semper mutatur appellatio etiam respectu eiusdem actus.

3. *Colligitur*, quòd actus immanens licet recipiatur in agente, non tamen est idẽ mouens, & motum primo & per se, & similiter in emanatione passionum, vt frigoris ab aqua calefacta. *De primo constat*, quia licet sit idem agens & recipiens actionem, nõ tamen est idem mouens, & motum, quia vt dictum est aliud est elicere actum, aliud mouere, & moueri, nam etiam virtus eliciens debet esse mota vt eliciat, & sic prius est moueri quam elicere actionem. Non est autem contra rationem virtutis actiuæ, quod sit in potentia ad sustentandum actionem, & vt sibi inhæreat: est tamen contra rationẽ potentiæ actiuæ vt agat, & eliciat actionem si est in potentia determinabili, & suspensa ad agendum, quę in determinato non potest tolli ab ipsa per suam operationem, siquidẽ vt operetur exigit determinari, & ideo esse mouens, & motum opponuntur circa idem tanquam potentialitas indeterminationis, & actualitas determinationis ad agendum, potentia autẽ sustentans in esse, & recipiẽs per inhæsionem, non pugnat cum ipsa virtute actiua ad agendum, quia posse sustentare aliquam actionem vel formam etiam fundatur in actualitate essendi, quia perfectius est esse sustentans, quam inhærens. Præterquam quòd actio immanens non secundum idem procedit, & recipitur, nam procedit in intellectu à potentia & specie, recipitur autem in sola potentia; in voluntate vero procedit ab appetitu vt actuato per propositionem obiecti & moto à cognitione, recipitur verò in sola potentia voluntatis.

Quod verò attinet ad emanationem propriæ passions iam ostendimus *in quæst.* 12. *Physicor.* & *quæst.* 23 quomodo emanatio nõ distinguatur ab actione generantis, & ita iam supponit aliquid distinctum à quo procedat, & à quo fit, quod iterum ostendemus vberius, *quæst.* 2. *de anima art* 2.

Vltimò sequitur, bene posse aliquid mouere seipsum per hoc quòd vna pars moueat aliã, quod etiã verificari potest de motu corruptiuo. *Cõstat hoc*, quia in viuẽte vna pars agit in aliam, & vna pars ægra potest corrumpere sanam, & nutritio fit per hoc quòd vna pars corrumpit alimentum, & generat carnẽ in aliquo sibi propinquiori. Non tamen potest effectiuè aliquid se generare, quia sic esset vt generaret, & non esset, vt generaretur, & consequenter, neq; potest effectiuè se corrumpere procedendo de non esse ad esse, quia corruptio sequitur ad generationem, quæ semper est circa alterum, non circa se.

De

De Antiperistasi.

SVpposito, quod nihil potest agere in se ipsum immediatè, & directè, quod est agere per se; restat videre an possit per accidens, scilicet secundum actionem aliquam reflexam. Contingit autem reflexio ista dupliciter; vno modo per hoc solum, quod aliqua actio inueniat aliquod obstaculum ne vlterius transeat, sed qualitas ibi recepta rursus agat in suum agens a quo educta est, vel in medium per quod transiuit, & sic in ipso medio intensior reddatur. Alio modo inuenitur qualitas aliqua crescere, ex eo quod agens circumdatur à contrario fortiori, qua circumdatione posita, reflectit qualitas ad se, quia non potest transire per contrarium, sed tunc non fit reflexa eiaculatio à contrario, sed solum circumobsistentia, quæ non potest vincere totam actiuitatem agentis contrarij, & ideo reflectitur ab illa in se ipsam, magisque intendit se. Et ista circum obsistentia græce dicitur, *Antiperistasis*, quasi circumdatio, & circumobsistentia cõtrarij. Dari autẽ istã Antiperistasim, experientiã cõprobatur, videmus enim in æstãte aquas subterraneas esse frigidiores, in hyeme calidiores, quia in hyeme circumdante frigore, & cõstipante terram, calor qui vel ab æstate, vel ab exhalationibus calidis erat ibi inclusus, non permittitur exire, & ita ad se rediens intendit calorem aquæ: in æstate vero laxata terra permittitur ille calor exire, & aqua redit ad suam frigiditatem. Quæritur ergo quomodo illa qualitas agat in se ipsam, & se intendat, & à quo fiat illa actio antiperistica.

In quo supponendum est, per talem antiperistasim vere intendi, & perfici qualitatem, non solum secundum apparentiam, nec solum secundum condensationem, neque secundum actionem intentionalem, sed vera, & propria intensione. Quod licet aliqui negauerint, nihilominus in hac parte experientiæ fidendum est, quæ est mater Philosophiæ, cum in contrarium non obstet aliqua ratio, quæ experientiam sensuum corrigat. Et talem antiperistasim ponit Aristot. 1. *Metheororum*, & ibi S. Tho. *lect.* 14. & 15. vbi hoc reducit ad experimentum, quod iam attulimus de aqua subterranea in æstate & hyeme. *Nec potest dici*, quod ibi est deceptio sensus, quasi manus calida applicata aquæ fontis videatur sibi frigidior, non quia frigida est, sed quia manus est calida. *Nam contra est*; quod eadem manus tangens aliam aquam communem & illam subterraneam sentit differentiam inter hanc & illam, ergo hoc non potest reduci ad solam dispositionem manus, quæ vnica tantum est, sed ad diuersam dispositionem aquæ; imò si manus frigidæ reddantur sicut in hyeme, & tangant illam aquam fontis, & aliam calidam discernunt differentiam frigiditatis in illa, & non in ista, ergo non est ibi deceptio sensus. Similiter hoc nõ fit per maiorem addensationem, vel raritatem aquæ, tum quia aqua densior qualis est aqua maris, si non ponatur intra terram non sentitur frigida, ergo non prouenit illa frigiditas ex maiore densitate, neque calor ex maiore raritate, quia stante eadem raritate, aqua calida redditur, intra terram, & non extra: Præter quam quod eadem manet difficultas, à qua causa proueniat ista maior addensatio, vel rarefactio, & ridiculum videtur negare experientiam de maiore calore, vel frigore, quod experimur in aqua & affirmare de raritate, & densitate, quam non experimur. Denique neque hoc fit per solam actionem intentionalem, & nõ per physicam intensionem caloris vel frigoris, nam species intentionales quæ solum sunt repræsentatiuæ, non intendunt alteratiuè ipsam qualitatem. Videmus autem per antiperistasim effectus reales & phisicos, qui non possunt reduci ad species intentionales, vt quando aqua ita frigescit, quod congelatur, aut exhalatio ita calefit per antiperistasim quod ignitur: ergo hoc non potest reduci ad actionem intentionalem: præter quam quod calor,

P. Suarez *disput. st.* 18. *Met. sectio.* 9. *numer.* 13. & Rubio hic dicunt aquam reddi calidam in hyeme, propter exhalationes calidas, quæ à sole extrahebantur à terra, sed non fuerunt perfectè eleuatæ, & ideo manserunt circa terram vel aquam, & calefaciunt illam, hoc non sufficit: tum quia non semper extrahitur tanta copia exhalationum ex omnibus locis subterraneis, nec de eo nobis constat & tamen in omnibus subterraneis inuenitur aqua calidior: tum quia manet eadem difficultas, quomodo illæ exhalationes possunt intendere illum calorē in aqua vltra proprium gradum caloris, quem habent ex eo solum, quod circundātur à frigido. Tùm denique, quia iam assignatur pro causa directa illius caloris agens illud, quod talem calorem illis exhalationibus impressit quod fuit sol; vnde si intendatur magis ille calor, necesse est recurrere tanquam ad causam directam ad ipsummet solem qui illum calorem primo produxit, vel ad aliquam causam fortiorē quæ calorem illum intendat, quæ non apparet alia, quam ipse sol vel cœlum.

Ex ista Antiperistasi nascuntur multi effectus, qui mirabiles apparent eò quod habent pro causa contrarium obsistens, sicut quod fulmen generetur intra nubem humidam in exhalatione sicca, quod iniecta aqua in calcem viuam vel in prunas fortius erumpat calor, quia per humectationem cōdensantur aliquæ partes, & resoluuntur plures vapores calidi in calce, vel fortius etiam intenditur calor in prunis contra illud frigus, & humectationem aquæ condēsantis partes prunarum: & alia multa exēpla possunt occurrere, de quibus agemus *in lib. Metheoror.* In his tamen omnibus non est idem mouens, & motum, sed reducuntur in diuersa, tam ex parte causæ directæ, quam per accidens vt ostensum est.

De intensione medij per reflexionem qualitatis.

Contingit interdum qualitatem emissam per aliquod medium, inuento aliquo obstaculo ipsum medium fortius alterare, sicut radij solis interdum emissi reflectuntur, & ipsum medium calefaciunt; propter quod illa vltima regio aeris calidior est, quam secunda, vbi concrescunt nubes, quia illuc reflexio radiorum non peruenit. *Et est dubium* à qua causa fiat illa maior intensio, siquidem tam radij directi, quam reflexi sunt eiusdem intensionis, atque adeo vel simile aget in simile, vel idem in se ipsum. Et non solum fit per istam reflexionem intensior calor, qui virtualiter tantum continetur in luce, sed etiam ipsa lux magis intenditur, sicut videmus, quod lux candelę si retro ipsam ponatur corpus opacum intensius illuminat ipsum mediū, quia ab opaco resilit lux ad mediū. Supponimus autē in ista reflectione verè intendi qualitates istas, siuè calorē, siuè lucem, quia experientia cōtinua id testatur, cum videamus nō solum ipsum corpus opacum, vnde fit reflexio, sed etiam medium ipsum reddi clarius, aut calidius, vt patet quia si in ipso medio ponatur scriptura facilius legitur, & melius videtur, ergo signum est ipsam lucem intendi in medio, & ita non potest recurri ad maiorem densitatem, quia aer ipse non est densior in reflexione radiorum, quam in directa emissione. Dicere autem quod non intenditur lux illa, sed quod plures luces numero distinctæ in eodem subiecto ponuntur, sicut cum plures candelæ accenduntur in aliquo loco, hoc est impossibile, quia duo accidentia numero distincta non sunt in eodem subiecto, vt quæst. 9. ostendemus, quod si ponerentur, adunarentur in vnum, sicut duæ aquæ fiunt vna aqua, quando coniunguntur, plures autem candelæ magis illuminant aliquem locum, quia quælibet diuersam partem attingit, in qua erat lumen debilius, & sic plus illuminant quam si esset vna tantum candela, & ideo non est simile. Quare inquirendum restat à qua causa proueniat illa maior intensio lucis in eadem parte medij, nec enim potest ad solam densitatem corporis

opaci vnde fit reflexio reduci; tum quia densitas opaca non importat maiorem lucem, neque illam quam recipit intendere potest, cum sit qualitas diuersæ rationis; tum quia lux non transit superficiem primam corporis opaci, alioquin si transiret, illud per quod transit esse transparens, & non opacum, si autem in sola superficie recipitur, ibi non est densitas, ratione cuius lux ipsa magis congregetur, quia densitas non est proprietas superficiei, sed corporis, cuius tamen partes non penetrat illa lux.

In hac difficultate duo inuoluuntur. Primum & principale est, quomodo in actione reflexa vnum simile agat in aliud simile, & magis intendat illud, v. g. lux vt duo reflexa agat in lucem vt duo directam, & de hoc agemus *in sequenti articulo*, vbi omnes difficultates allatas dissoluemus. *Secundum est*, an in ista actione reflexa idem agat in se ipsum, saltem per accidens & supposita reflexione. *Et ad hoc dicimus in præsenti*, quod etiam in actione reflexa, vna pars agit in aliam, non eadem in se ipsam; cum enim illa lux emittitur è luminoso, certum est, quod lux recepta in vna parte, & inhærens illa non transit in aliam, nec enim vnum accidens migrat è subiecto, sed producit aliã lucem, & multiplicat illam ab vna parte in aliam. Vnde quando illa lux tangit corpus opacum ibique inhæret, & propter opacitatem non transit vlterius, agit illa lux reflectendo in medium, & sic nunquam agit in se ipsam, sed in partem distinctam, siquidẽ intensiorem qualitatẽ producit in ipso medio, medium autem distincta pars est, à corpore opaco vnde fit reflexio. Quomodo autem obsistente contrario, & reflectente illuminatione, intensior lux generetur, & à qua causa proueniat illa maior intensio, ad *sequentem artic.* pertinet.

ARTICVLVS II.

Vtrùm simile possit agere in suum simile?

OStenso, quod idem non potest agere in se ipsum, restat videre an possit agere in simile, quod est quasi alterum se. *Est autem supponendum*, quod tripliciter potest esse aliquid simile, vel dissimile alteri; primo in ipsa specie qualitatis v. g. quod vtrũque habeat, vel non habeat calorem, secundo quantum ad gradus, vt quod vtrumque sit eiusdem gradus caloris, v. g. vt quatuor, vel vt duo; tertio quantum ad conditiones agendi, vel patiendi, vt quod sint eiusdẽ raritatis, aut densitatis, figuræ vel situs, & reliquarum conditionum, quæ aliquo modo conducere possunt ad agendum vel patiendum. *Inquirimus ergo*, an quando agens & patiens habent istam similitudinem, siue omnes istas tres, siue aliquam illarum, possit agens agere in passum, & loquimur de actione quãdo incipit, non quando consummatur nam in fine actionis potius agens, & passum debent esse similia cum ad hoc tendat actio vt assimilet sibi passum. Nec est difficultas de agentibus æquiuocis, quæ manifeste sunt dissimilia non solum passo, sed etiam effectibus, sed loquimur de vniuocis, in quibus licèt effectus sint similes, ideoque in consumatione actionis etiã passum debeat esse simile agenti, tamen à principio debet esse dissimile, vt ad similitudinem istam perducatur.

Dico ergo. 1. quando agens & patiens sunt similia triplici illo modo similitudinis, non potest dari actio; & ita formaliter loquendo simile non potest agere in simile, sed debet aliquo modo esse dissimile à principio. Est communis sensus Philos. traditurque ab Arist. *in hoc l. 1. c. 7.* & ibi à D. Th. *lect. 19.* & alijs multis locis. *Et ratio est manifesta*; quia vnumquodq; patitur in quantum est in potentia, & agit in quantum est in actu, ergo passum vt passum nõ debet esse simile omnino agẽti, quia si esset simile deberet vtrumq; esse in actu, vel vtrumque in potentia, & sic non fundaret vnum actionem, & aliud passionẽ. *Conf.* nam agens, si verè agit, oportet, quod aliquid ponat de nouo, quod antea nõ erat, vbi enim non fit aliquid de nouo, nihil fit, sed actum est, & solũ ponit id quod antea erat, ergo vt fiat aliquid de nouo oportet, quod modo

modo fit, quod antea non erat, & consequẽter fit dissimile passum in principio actionis ipsi agenti, vtpotè, non habens in principio, quod postea in fine. Et in hoc fundatur commune dictum, quod agens intendit assimilare sibi passum, & quod actio procedit à victoria agentis supra passum, hæc enim omnia requirunt dissimilitudinem inter agens, & passum à principio actionis.

Dices, inter similia est minus resistentiæ, ergo est facilior actio. Item, similia facilius conseruant suam virtutem sicut duæ manus se calefaciunt, & conseruant calorem, licet æque calidæ sint, ergo simile agit in simile saltem, quando agendo se conseruant. *Resp.* inter duo similia esse minus resistentiæ positiuæ, magis autem negatiuę, quia est incapacitas recipiendi nouum terminum, nisi sit aliqua dissimilitudo in recipiente, alias iam illum haberet, non autem de nouo recipit, & ideo non est facilior actio quando est tanta similitudo, vt non posit aliquid de nouo fieri in subiecto. *Ad secundum dicitur*; conseruationem caloris in manibus nõ fieri intendendo, & augendo ipsum calorẽ, nec eundem producendo, sed à contrarijs defendendo: si autem vna manus produceret in altera calorem vel illum intenderet, supponeret in altera, vel non esse calorem, vel non esse tantum.

Dico 2. si agens sit simile passo in specie, dissimile autem in gradu, & conditionibus requisitis, potest agere in passum. Conclusio est certa & communiter admissa, ipsaq; experientia constat, nam calidum excellens potest agere in calidum remissum, illudque intendere, & assimilare sibi, & tamen constat iam habuisse speciem caloris.

Tota difficultas reducitur ad hoc; an posit simile agere in simile tam in specie, quam in gradu, dum modo fit dissimile ex parte conditionum, puta quia est magis densum, vel rarum, siquidem experientia videtur monstrare, quod calor in materia densa, vt ferrum ignitum, vel carbo vehementiorem calorem producit, quam flamma in stuppa, & non quia habet calorem intensiorem cum flamma habeat calorem, vt octo, siquidem est ignis, ergo quia habet materiam densiorem.

In hac difficultate aliqui sentiunt densitatem materiæ conducere ad effectum intensiorem, ita vt virtus seu actiuitas sequatur multitudinem formæ in materia, non autem intensionem formæ vt sentit M. Soto 2. *Phys. quæst. 4. ad 5.* Toletus Niphus, & alij. *E contra vero alij existimant*, actiuitatem formæ solum desumi penes intensionem, & gradus, non penes densitatem, aut raritatem, atque ita non posse agere calidum, vt quatuor quantumcunque densum in aliud calidum vt quatuor magis rarum, atq; ita dicetur perfecte simile agens & passum, quãdo assimilantur in specie & gradu qualitatis, etiam si in densitate, & raritate, alijsque conditionibus dissimilia sint. Ita M. Bannez *in cap. 9. de generat. quæst. 2.* Carm. *disp. 8. qu. 2.* Conimb. Suarez, Rubio, alijq; plures quos citant. *Quorum fundamentum est*, quia ratio formalis actiuitatis & virtutis sumitur ex forma & ex actu, vnumquodque enim agit in quantum est in actu, est autem in actu per formam quæ tollit potentialitatem, ergo quamdiu non crescit in ista forma & in ista actualitate, non crescit ratio formalis agẽdi, neque actiuitas; densitas autem, & raritas non pertinent ad formam caloris, v. g. vel frigoris, sed ad aliam qualitatem quæ oritur ex constipatione, vel ampliatione partium materiæ, ergo ex vi illius non est maior actiuitas, nec aliqua dissimilitudo quantum ad rationem formalem caloris respectu passi habentis æqualem gradum caloris. Et ita densitas, & raritas solum pertinebunt ad maiorem extensionẽ qualitatis, non ad maiorem intensionem, & actiuitatẽ, & sic conducent ad aliquos effectus extensiuos, vt quod agens velocius, & citius agat, & ad maiorem sphæram se extendat. Nihilominus,

Dico tertiò, densitas & raritas, & alia similes conditiones ad agendũ requisita, non augẽt

actiuitatem, & virtutem agentis formaliter, & directè, conducere tamen possunt indirectè, & per modum cuiusdam dispositionis, vt virtus aliqua quæ debilior erat fortificetur, & intensior fiat virtute agentis in medio habente talem dispositionem, quæ non potest, ita intense producı in medio carente illa. Itaque nonnunquam conditiones istæ conducunt vt resultet maior & intensior actiuitas non quidem ab ipsis, sed ab agente, præsupposita tamen tali dispositione, aut conditione ipsorum, & posita tali intensione, poterit corpus densum fortius, & intensius operari, non ratione densitatis, vel aliarum conditionum, sed ratione maioris intensionis. *Prima pars* satis videtur conuinci fundamento secundæ sententiæ, & constat etiam, quia materia siue densa, siue rara potest esse in potentia vt sit magis vel minus calida, ergo etiam in ipsa densitate potest esse diuersitas graduum caloris: ponamus ergo quod sit calor vt sex in materia dēsa, inquiro in alia materia rara, vel possunt etiā esse sex gradus caloris, vel non? Hoc secundum dici non potest, quia possunt in materia rara esse vsque ad octo gradus, siquidem potest inflammari, & in ignem conuerti, ergo à fortiori potest habere sex; tunc ergo vtraque materia, tàm rara, quàm dēsa est in potentia ad perfectiorem gradum, scilicet ad septem, ergo non poterit agere, & producere calorem vt septem, sed solum vt sex, siquidem solum operatur ea ratione qua est in actu, non qua est in potentia, sed hos etiam gradus vt sex potest producere calor in materia rara, ergo sunt æqualis actiuitatis, siquidem habent æquales effectus, scilicet calorem vt sex, licet vna tardius alterā operetur, ad maiores autem gradus sunt in potentia, ergo ex præcisa ratione densitatis formaliter, & directè non sequitur, quod aliquis calor intensior fiat, nisi aliquid amplius addatur:

Secunda pars conclusionis difficilior est, nec in ea omnes cōueniunt, vt videri potest apud P. Suarez *disput. 18. metaphys. sect. 9.* Rubio *tract. de reactione, & passione qu. 8.* Murcia *disp. 4. q. 4.* Sunt e in hac parte duo principia ab aliquibus tanquam certa admissa, quę omnem intensionem videntur excludere; primum quod ex maiori densitate corporis, & multitudine materiæ, non fit virtus intensior, neq; effectus perfectior, licet eundem effectum velocius producat. Secundum, quod virtus diffusa per medium cum magis, ac magis debilitetur non potest in parte remota intensiorem effectum producere, etiamsi ibi inueniat maiorem dispositionem, verbi gratia maiorem densitatem, aut raritatem, & similia: quæ principia admittit Murzia vbi supra sequens P. Suarez citatum *sect. 8. nu. 31.* sed tamen idem Suarez postea *sect. 9. in fine* propter argumentum quod deducitur ex actione reflexa, coactus est vnum ex illis principijs negare, & magis inclinat ad negandum hoc secundum, & reuera nos censemus negādum esse ex doctrina, quam tradidimus *7. Physic. quæst. 22. art. 2.* & nunc amplius explicabimus.

Sentio ergo, vtrumq; hoc principium esse moderandum iuxta sententiam S Th. nam inprimis, vt oēs fatentur, non repugnat virtutem emissam ab aliquo agente habere in remotis aliquē effectum quē in propinquo non potest propter indispositionem subiecti, vt optime tradit S. Th. *3. Phys. lect. 4. & in 2. dist. 15. quæst. 1. art. 2. ad 6.* vbi inquit: *Quod cuiuslibet agentis habentis situm, actio prius recipitur in medio, quam in termino, non tamen oportet, quod recipiatur in vtroque eodem modo, sed secundum quod exigit dispositio vtriusque, sicut piscis qui detentus in rete stupefacit manum, præter hoc quod stupefaciat rete, quod stupefactionis capax non est.* Sicut ergo virtus emissa, licet longius progrediatur, potest effectum aliquē non debilitatum sortiri in distantia remota (intra suā tamen sphœram) quia ibi inuenit dispositionē conuenientē, & non ante, & tunc virtus illa, quæ transeundo per medium videbatur debilitata, efficaciter operatur inuenta cōgrua dispositione, cur similiter nō dice-

dicemus, quod licet in medio formaliter sit qualitas debilitata, quia diffunditur vniformiter difformiter, tamen virtualiter in quantũ est virtus fortioris agentis retinet vim efficiendi effectum intensiorem, vbi inuenerit dẽsiorem materiam, quæ aptior est, vt producatur intensior effectus, non propter ipsam densitatem præcise, sed propter ipsam vim caloris, seu qualitatis diffusæ, qui potest diuerso modo explicari, & fortificari in medio diuersimode disposito, etiamsi longius distet, quia nunquã illa qualitas amittit quod sit virtus agẽtis fortioris, & ita quod virtualiter contineat vim producendi effectum intensum, vbi inuenerit dispositionem aptam, licet in se formaliter debilitata sit.

Et hoc ipsum in terminis loquens de densitate, & raritate medij ostendit D.Tho.3. *Metheor.lect.6.in digressione de coloribus Iridis* vbi inquit: *Quod autẽ lumen in medio habeat debilius esse, quam in corpore lucido, satis manifestum est, quia medium quod est perspicuum est rarum, & lumen propter raritatem medij facile pertransit, & non est multæ permanentiæ in eo, sed in corpore illuminato est densitas, quæ corpus lucidum, & etiam lumen aliqualiter terminat, & propter densitatem talis corporis, lumen in eo est maioris permanẽtiæ. Et in huius signum, lumen existens in medio debilius operatur, quàm existens in corpore lucido, vel illuminato, debilior autem operatio consequitur debilius esse, quia modus operandi consequitur modum essendi.* Ita D.Th. quibus vltimis verbis aperte fatetur lumen reddi intensius in corpore densiori, quam in medio rariori per quod transit, & consequenter in remotiore distãtia posse fortius operari, quam in propinquiori propter diuersam dispositionem recipientium. Denique coniunctionem diuersorum luminum facere intensius lumen, & multiplicare ipsum, quando radij concurrunt ad idem punctum aperte docet D.Th. *1. 2. dist.13.q.1.art.3.ad 2. & super caput 2. Dionys.de diuinis nomin.lect. 2.* ergo in sententia D.Th. negandum non est quod propter maiorem coniunctionem radiorum vel multitudinem, & spissitudinẽ materiæ potest agens intendere suam qualitatem quam in medio rariori non intẽdebat ex defectu dispositionis quamuis id nõ fiat formaliter à densitate, vel raritate, sed ab agente diffundente illam qualitatẽ supposita tali dispositione, idque poterit facere in remoto, etiam si in propinquiori parte non fecerit ob defectum dispositionis.

Et fundamentum sumitur ex actione reflexa luminis, vel caloris, quia quando lux, vel calor reflectitur, partes illæ propinquiores angulo reflexionis recipiunt intensius lumen, & vehementius, & quanto illud corpus vnde fit reflexio fuerit densius, aut tersius tanto lumen intensius producit, vt quando reflectitur à speculo, vel ab auro, & hoc non potest fieri ab ipsa densitate, vel opacitate corporis formaliter loquendo, nec est necesse recurrere ad causam vniuersalem, quæ est cœlum, ergo fit ab ipsa virtute agentis quatenus virtualiter habet producere intensiorem effectum, tanquam instrumentum sui agentis, vbi meliorem inuenerit dispositionem. *Minor constat*, quia densitas, vel opacitas non sunt virtutes productiuæ lucis, sed omnino illi dissimiles, nec oportet recurrere ad causam vniuersalem, nisi quando omnino deficit causa particularis, quæ in præsenti non deficit, scilicet ipsa virtus agentis diffusa in quantum instrumentum eius est. *Maior autem deducitur ex ipsa experientia*, nam ex reflexione lucis videmus ipsum aerem reddi clariorem, quia melius ibi aliquid videtur, aut legitur: videmus etiam ex corpore densiore, & tersiore, ita intendi lucem, vt producat & eiaculetur aliud simile lumen vsque ad aliud corpus, vnde dicitur 1. *Machabeorum cap 6. Refulsit sol in clypeos aureos, & resplẽduerunt montes ab eis.* Videmus etiã calorem per reuerberationẽ radiorũ ita crescere, quod aliquando generat ignẽ, ergo illud calidum intensius fit, & non solum extensius, siquidem etiam ignem produ-

producit. Similiter cõstat ignem inflammare stuppam, vel sulphur distans, & non aerem intermedium, quia inuenit dispositionem in stuppa, ratio cuius potest crescere calor vsque ad octõ, qui in medio non crescit, sed formaliter minor erat calor in parte magis distanti siquidem vniformitur difformiter diffunditur, ergo signum est à qualitate minus intensa formaliter, posse produci intensiorem posita tali, vel tali dispositione, eo quod virtualiter est intensior in quantum est virtus, & instrumentum substantiæ, & sic habet vim ad producendam totam intensiorem vsque ad dispositionem vltimã, si inuenerit subiectum aptum, & cũ illud inuenit in distãti ibi producet illam.

Ad hæc varie respondent Authores. Aliqui negant in reflexione luminis esse lumen intensius, sed visum videre clarius, quia mouetur ab ipso corpore denso à quo fit reflexio, solum autem lumen fieri maius extensiue. *Sed obstat* quia ipsum corpus à quo fit reflexio non potest clarius, vel melius mouere, nisi ratione maioris lucis, quæ est ratio mouendi, ergo si intensius, & clarius mouet, etiam intensius lumẽ est. *Alij dicunt*, in reflexione lucis dari quasi duo luminosa, quia illud à quo fit reflexio iterum per aliam lineam emittit lucem, & illuminat, & sicut quando dantur duo luminosa, v. g duæ candelæ positæ in diuersis partibus est maius lumen extensiuè, non intensiuè; ita quando fit reflexio à corpore opaco, fit extensio maioris luminis, quia emittitur per diuersam lineam, nõ quod corpus opacum sit efficiens illius luminis, cum potius opacitas contrarietur luci sed quia luminosum illud ibi frangens radios, fit quasi duplex in virtute non in entitate. *Sed contra*, quia illa virtualis generatio luminosi (etiam dato quod fiat per diuersam lineam reflexa illa emissio) non potest intelligi, nisi ponatur noua & maior intensio in ipso corpore, vnde fit reflexio, nam quando duo luminosa ponuntur in diuersis partibus spatij, ideo fit maius lumen, quia in illa parte vbi ponitur secundum luminosum, erat lux remissior, & ideo potest ibi ab intensiori lumine so intendi, & ita in toto spatio intensius lumen videtur, ergo si eodem modo fiat in reflexione luminis, oportet quod intensior lux applicetur illis partibus vbi erat minor, vt clarius & lucidius videatur totum medium. Hoc ergo est quod inquirimus, vnde sumatur illa maior intensio luminosi in reflexione.

Alij dicunt esse maiorem lucem solum extensiue, videri autem maiorem intensiuè propter medium ex omni parte illuminatum posita reflexione quod antea non erat. Quod explicãt sic, quia aer iste plenus est paruis corpusculis qualia videmus ad radios solis, corpora autẽ ista ex directa lucis emissione irradiãtur solum ab vna parte, cum vero fit reflexio irradiantur etiam ab opposita, & ideo medium clarius videtur, & luminosius, quia magis illuminata sunt illa corpuscula, quod est illam lucem extensiue esse maiorem, id est, penes diuersas partes, non intensiue. *Sed contra*, tum quia vbi nulla est istorum corpusculorum permixtio vt in regionibus frigidissimis, vbi istæ exhalationes, & corpuscula, aut non eleuantur, aut consumuntur, tamen ibi ex reflexione speculi, vel alterius corporis tersi fit maior lux: tum in corporibus cælestibus, quæ sunt pura sine istis athomis, & tamen cum lux solis incidit in partem stellatam, reuerberatur maior lux, quam in parte diaphana, vt patet in luna, & in stellis, ergo reflexio lucis etiam sine illis corpusculis intensiorem effectum habet: tum denique quia cum speculum vel aurum recipit in se radios solis, non solum magis illuminat medium, sed etiam corpus oppositum vt videmus in speculo, & scriptura sacra dicit de Clypeis aureis, à quibus montes resplenduerunt, splendor autem ille in montibus non poterat fieri maior ex corpusculis illuminatis à lumine reflexo, quia lumẽ reflexum illuminabat illa corpuscula à parte cõtraria, & auersa ipsis montibus, ergo

ergo maior eiaculatio illa luminis, non fit isto modo per illuminationem athomorum.

Denique alij dicunt, quod per reflexionem non solum ipsum medium illuminatur intensius, sed etiam ipsum luminosum, à quo directe lumen emissum fuit, nisi sit summe intensum sicut sol; si autem non habeat lucem summam, vt lucerna, poterit ab ipsa luce perfici per reflexionem. *Sed hoc*, præterquam, quod non explicat quomodo fiat maior intensio luminis in aere à reflexione luminis solaris, adhuc respectu lucernæ *patitur easdem difficultates*, eo quod à corpore vnde fit reflexio, non potest lumen lucernæ intensius fieri, nisi transeat per medium, quod est inter ipsam lucernam, & corpus opacum à quo reflexio fit, & de illo lumine quod transit per medium vsque ad lucernam, remanet difficultas soluenda, à quo fiat talis intensio, non enim potest fieri à corpore opaco vnde fit reflexio, quia densitas, & opacitas formaliter nõ faciunt maiorem lucẽ, neque lucerna, quia nõ recipit in se intensius lumen nisi per medium illuminatum lumine intensiori; & quia alias ipsa lucerna se intenderet, quia totum lumen quod ibi est ab ea procedit, ab opaco enim formaliter solum refrangitur, non augetur lux.

Quapropter dicendum est; quod luminosum, vel calidum emittendo directe lucem, vel calorem, & iterum reflectendo non intendit lucem vltra gradus quos in se habet, hoc enim est impossibile, alias excederet virtutem propriam: neque formaliter fit intensior lux à corpore opaco à quo fit reflexio, eo quod densitas, vel opacitas nõ est ratio formalis producendi maiorem lucem: sed dicendũ est quod lux diffusa à luminoso per mediũ magis, ac magis debilitatur, quia procedit vniformiter difformiter stante medio in eadẽ dispositione; si tamẽ tangit corpus tersũ vel dẽsũ à quo possit fieri reflexio, intẽditur illa lux ab ipsa luce remissiore, quæ erat in medio, non quatenus formaliter remissa vt de se patet, sed quatenus virtualiter est intensior, quatenus est virtus ipsius luminosi, vel agentis à quo emanauit, à quo habet virtutem vt vbi inuenerit dispositionem talis densitatis, vel tersitatis, possit explicare se in maiorem effectum & intensionem, in quantum est virtus agentis intensi, sicut diffusus ab igne in aere intermedio, quia humidus est non producit flammam, & in sulphure, vel stuppa aliquantum distante producit illam, quia licet ibi calor sit remissior formaliter, quam in aere propinquiori igni, est tamen virtualiter intensior in quantum operatur vt virtus ignis generantis alterum ignem, vbi inuenerit materiam habilem, & non impeditam.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

OBijcies primo, quia lux tangens corpus opacum solum tangit eius superficiem, alias si vltra illam transiret, vltra illam non esset opacum, sed diaphanum sed in superficie non datur densitas, quia hæc petit partes magis coadunatas, ergo si lux non intrat partes, non recipitur ibi intensius ratione densitatis, ergo ab ipso non potest fieri intensior lux magis, quam ab aere medio quod est rarum.

Secundo, quia qualitas diffunditur per spatium vniformiter difformiter, ergo non solum debilitatur in se formaliter, sed etiam vt est virtus agentis, & sic etiam virtualiter non potest intensius operari, quia etiam vt virtus agentis est, remittitur: vnde etiam videmus quod calor ignis, si sit multum remotus, non producit ignem, etiam si ibi ponatur corpus densius, & magis siccum, & lux quæ valde debilitata est, non crescit per reflexionem, ergo amittitur illa virtualis intensio.

Tertio, quia alias idem contingeret in antiperistasi, quod tamen supra negauimus, nã posset dici, quod aliquod calidum per antiperistasim sit calidius, quia calor ille virtualiter potest esse intensior, licet

licet non formaliter, & ita potest intensius agere; etiam si procedat à calore minus intenso. Cur ergo in antiperistasi dicimus maiorem intensionem fieri à Cœlo, in actione autem reflexa fieri ab agente directo?

Quarto generaliter loquendo vbi corpus est densius, ibi est plus materiæ, ergo est etiam plus formæ, quia omnes illæ partes formam habent, vbi autem est multum formæ est multum actualitatis & consequenter actiuitatis, ergo intensior actio sumitur à multitudine formæ, & dẽsitate materiæ. Suffragatur etiã experientia, quia videmus ferrũ candens non habere calorẽ vt octo, alias haberet formã ignis, & non ferri quod est falsum, siquidem redit ad accidentia ferri relictum suæ naturæ, & tamen actio ferri candentis est vehementior, quã flammæ, ergo ratione densitatis materiæ, potest idem calor intensius operari.

Ad primum, non desunt qui negant lucem recipi in sola superficie, & consequenter negant dari corpora perfecte opaca, sed aliquid habere transparentiæ, eo quod si lux reciperetur in sola superficie daretur superficies lucis separata ab omni parte diuisibili, repugnat autem separari indiuisibile à partibus. Cæterum non apparet cur negemus corpora perfecte opaca, sicut dantur corpora perfecte trãsparẽtia. si autem est capacitas, & potentia respectu vnius contrarij perfecti, etiam & alterius, transparentia autem, & opacitas cõtraria sunt. In perfecte autem opaco, certum est quod in sola superficie recipitur lux, & non in profunditate partium, nec propter hoc dabitur indiuisibile separatum quia qualitas non habet indiuisibile superficiei per se ipsam, sed per quantitatis superficiem, hæc autem à partibus non est separata; est autẽ inconueniens quod naturaliter indiuisibile sit separatum à partibus eo quod est terminus earum; quod verò qualitas subiectetur in superficie coniuncta partibus nullum est inconueniens, quia talis qualitas potest suam habere diuisibilitatẽ in ratione qualitatis, & intensionis, licet in ratione extensionis qualitatis non habeat nisi superficialem.

Quidquid tamen sit de hoc, ad argumentum respondemus, quod si lux recipiatur in corpore non solum opaco, sed etiam terso, ibi non est difficultas, quia corpus tersum aliquid habet transparentiæ, & sic in partes profundiores intrat lux, & propter multitudinem partium, & densitatem, geminantur radij, & crescit virtus agentis supposita tali dispositione. Si vero corpus nullo modo sit tersum, sed totaliter opacũ, ita quod lux in sola superficie recipiatur, dicimus, quod licet ibi non recipiatur plus lucis, tamen propter materię densitatem, & opacitatem plus ei resistitur ne vlterius directè generetur, & multiplicetur & ex tali resistentia retrocedit lux in partem oppositam, & sic geminatur & multiplicatur, licet non in superficie corporis opaci, tamen ab illa in aerem medium fit explicatio noui effectus, & lucis, non quod ponatur lux similis illi, quæ fuerat producta per actionem directam in aere medio, sed quod ipsa lux à superficie opaca retrocedens & coniuncta cum luce directe producta, ipsa geminatione & reflexione disponitur, vt operetur intensius, in quantum virtus est luminosi, habens in se intensiorem lucem virtualiter, quam in illo medio erat diffusa, & sic operatur vt intensior virtualiter, non formaliter. Cuius signum est, quia lux ista sic reflexa nunquam peruenit ad maiorem intensionem quam sit lux ipsius luminosi, vnde primo originata est directe.

Ad secundum resp quod qualitas diffunditur vniformiter difformiter amittendo, seu diminuendo formalem intensionem, sed non eodem modo diminuitur virtualis, quę consistit in hoc quod illamet qualitas & si diminuta & remissa sit, tamen in quantum procedit à tali agente à quo primo & originaliter emanauit, sic est virtus eius, & operatur in vi illius, à quo primo emanauit si inuenit dispositionem conuenientem, vbi verò

vero dispositionem conuenientem non inuenit, quæ eam faciat amplius explicari, qualitas ipsa formaliter diminuitur ob dispositionem passi non potentis eodem modo multiplicare qualitatem. Quod verò aliquando qualitas ita attenuetur, quod nō possit etiam vt instrumentum, & virtus agentis ampliorem effectum producere, hoc ideo est, quia requiritur proportio aliqua in qualitate, etiam vt possit excitari in maiorem effectum tanquam virtus & instrumentum agentis; potest tamen ita esse via corruptionis attenuata & opressa, vt non possit amplius agere vt virtus agentis sicut etiam tandem amittit esse, hoc enim à posteriori deducitur ex alijs effectibus, licet enim lux possit excitare calorem in subiecto disposito, potest tamen ita attenuari, quod etiam in nulla dispositione possit calorem excitare; similiter ergo poterit ita attenuari vt non valeat etiam per reflexionem intendi: quando autem potest intendi, hoc fit in virtute ipsius agentis principalis per se loquendo, quia illa qualitas sic diffusa, non solum est effectus habens formaliter tantam vel tantam intensionem, sed etiam est virtus & instrumentum agentis, quod quandiu est in mensura proportionata, potest in tantam intensionem explicari, quantum habet agens, si passum permittat.

Ad tertium Respond. diuersam esse rationem in antiperistasi, quia aliquando fit per intensionem qualitatis extraneę, & non habentis radicem in ipso subiecto, vnde incipit actio, verbi gratia, quando aqua fit calidior in hyeme posita intra terram, vel exhalatio in nube ignitur per antiperistasim, & tunc vel illa qualitas extranea per antiperistasim non crescit vltra virtutem primam à qua introducta est, vt verbi gratia, si exhalationes calidæ, quæ aquam in hyeme reddebant calidam, habebant intensionem vt quatuor, & à frigido circunstante aliquo modo remittuntur, sed non omnino extinguuntur, tunc si crescit calor per antiperistasim in medio, solum vsque ad gradus vt quatuor poterit procedere à virtute illa primo impressa, quæ habebat calorem, vt quatuor tanquam à causa per se, & in hoc casu eodem modo philosophamur sicut in actione reflexa; vel illa qualitas crescit in illa antiperistasi vltra illos gradus vt quatuor, à quibus primo originata est, sicut quando peruenit ad hoc, vt concipiat ignē, & tunc necesse est suppleri illam maiorem vim ab aliqua causa extrinseca, scilicet à causa vniuersali, quæ supplet deficientiam causæ particularis, nec enim est alia, ad quā recurratur quando effectus fit vltra virtutē causæ particularis. Quando verò intenditur qualitas per antiperistasim nō in subiecto extraneo, sed proprio, vt cum aqua redditur frigidior in ęstate, tunc non recurrimus ad causam vniuersalem, sed ipsa aqua est causa per se illius maioris intensionis, sicut de actione reflexa dictum est.

Ad 4. Respon quod vbi est plus densitatis, & materiæ, est plus de forma, & de actiuitate extensiue, quia plures partes sunt participantes illam qualitatem, & virtutē, non tamen est plus intensionis, ex vi solius densitatis formaliter loquendo, sed est dispositio, vt positâ illâ concurrētiâ, & coadunatione partium participantium eandem qualitatem, virtus agentis in maiorem, & intensiorem effectum se explicet, coadunationem enim qualitatis ad talem effectum maiorem conducere, constat ex D Thom. *primo metheor, lect. 14. & alijs locis supra citatis. Ad argumentum ergo dicitur,* quod solum probat multitudinem formæ, seu densitatem per se conducere ad extensionem caloris seu virtutis, dispositiuè autem & per accidens etiam ad intensiorem effectum potest conducere, vt explicatum est.

Ad experientiam de ferro candente, vel alia materia valde densa, *multi dicunt* producere maiorem calorem etiam vsque ad inflammationem, & calorem vt octo, quia retinet aliquid ignis intra poros ferri cum enim per ignē euacuetur aliquid ex ferro,

consequenter dilatantur eius partes & aperiuntur pori, & in illis particulæ quædam ignis intrant; quod constat ex scintillis, quas ferrum emittit, & splendore seu rubore igneo quo tingitur. *Neque obstat*, quod materia quo densior est minus habet de poris, & tamen facilius comburit stupam sibi applicatam; *dico enim*, quod licet pauciores habeat poros materia densior quantum est de se, tamen quia plus caloris imbibit plus etiam resoluuntur & euaporantur partes tenuiores, & sic aperiuntur pori per calorem, sed & si pauciores aperirentur, tamen hoc ipso quod aperiuntur & recipiunt ignem ex consortio partium densarum quæ fortius calorem ebibunt, efficiunt vt fortius agat ignis circundatus tota densitate partium, quam si per modum flammæ poneretur in aere. *Secundo dicitur*, quod materia densa aliquando potest ignire, vel vt instrumentum ignis cuius virtutem defert & participat, vel vt instrumentum lucis, quæ virtualiter est ignitiua, sicut cum ex speculis per reflexionem radiorum ignis accenditur; & quia materia densa perfectius retinet & conseruat virtutem ignis seu calorem, & à contrarijs defendit, ideò etiam si sit distans ab ipso igne potest ignire, quia virtualiter agit vt instrumentum seu virtus ignis, & producit calorem vt octo in materia apta, què in ferro, vel in alia non potest, sicut etiam sulphur distans ab igne accenditur non accenso aere medio, quia virtus vnius agẽtis melius operatur in vna materia, quam in alia.

ARTICVLVS III.

Quæ proportio resistentiæ requiratur inter agens, & patiens ad reactionem?

SVpponendum est ex M. Bannez 1. *de generat. cap. 5. quæst.* 3. & alijs resistentiam triplicem esse, *negatiuam* quæ nihil aliud est quàm incapacitas, & repugnantia ad aliquid recipiendum, & positiuam duplicẽ, aliã *passiuã* seu materialis quæ est indispositio subiecti seu improportio respectu agentis, & eius virtutis, sicut magna moles lapidis difficulter mouetur propter excessum grauitatis ad virtutem motoris. Alia resistentia positiua est *actiua* seu in genere causæ efficientis, sicut vnum contrarium resistit alteri, & expellit illud, sicut frigus resistit calori, & è contra. Solet etiam vocari resistentia passiua ab aliquibus materialis, ab aliquibus formalis; materialis quidem, quia tenet se ex parte subiecti; formalis autem, quia conuenit passo ratione alicuius formæ quam habet, quæ reddit illam inhabilem, & indispositam. Itaque resistentia negatiua non est superabilis ab aliquo agente, quia supponit incapacitatem, & repugnantiam in subiecto, sicut Angelus, & cœlum resistunt corruptioni, resistentia autem passiua & actiua superabiles sunt tanto magis vel minus, quanto est maior, vel minor proportio agentis erga passum, vel è contra. Et istam duplicem resistentiam admittit D. Tho. *in 4. dist. 11. q. 1. art. 3. q. 3. ad 2. & dist. 17. q. 1. art. 5. q. 1. ad 3. Et ratio est manifesta*, quia resistere nihil aliud est, quam retardare seu impedire aliud ne faciat quod potest, vel non ita facile: vbi autem agentia sunt contraria, cum detur pugna inter illa, quia actio vnius conatur destruere, vel minuere alterum, consequenter datur debilitatio virtutis vnius ab altero; debilitata autem virtus retardatur, & impeditur, ergo resistitur illi, sicut cum ignis agit in aquam vel è contra. Similiter inuenitur aliquando talis dispositio ex parte alicuius subiecti, quod impedit agens ne agat, vel ne explicet totam suam virtutem, sicut cum calor informans aquã resistit illi, ne redeat in suam frigiditatem, & illa resistentia non est actiua, quia accidens non agit in suum subiectum, ergo est formalis, & sic datur resistẽtia sine actione.

Quod si dicas, nam ista resistentia passiua non potest intelligi, neque antequam agẽs agat, neque postquam egit, neque dum agit, ergo non datur. *Antecedens quoad primam & secundam partem constat*, quia ante quam

quam agens agat nondum ei resistitur, & postquam egit, iam resistentia est superata, vel transacta. *Quoad tertiam vero probatur* quia quando agens agit, actu ponit effectũ, alias non ageret, & sic vel tollit totam formam oppositam resistentem sibi, & tunc tota forma introducitur, vt in actione instantanea, vel tollit partem seu gradũ aliquem, vt in actione successiua, & tunc illa pars quæ tollitur non resistit, aliæ vero quę non tolluntur, nondum resistunt, quia nondum eis applicatur agens. *Et confirm.* quia non apparet, quomodo passum habẽs formam resistat oppositæ ratione suæ propriæ informationis, sed potius ratione actionis, qua conseruatur in esse à causa prima, & sic reducitur ad resistentiam actiuam, conseruatio enim illa actio quædam est. *Secundo*, quia resistentia actiua non est aliud, quam actio contraria, vt debilitat virtutem agentis, vt citatis locis docet S. Th. ergo qualitas quæ est actiua tantum habet resistere quantum agere, & eiusdem erit actiuitatis ac resistentiæ, nec dabitur vnum elementum, vel qualitas magis actiua, & alia magis resistitiua contra Arist. 2 *de generation. text.* 8. *&* 4 *Methap. cap.* 1. vbi ponit calorem & frigus esse qualitates actiuas, siccitatem & humiditatem passiuas.

Ad primum, omissa aliorum longa solutione, *respond* quod resistentia passiua fit, dum agẽs applicatur passo, & ex illo conatur elicere actionem, cum enim agens non possit sine subiecto actionem elicere, quia ab eo vt à causa materiali depẽdet, & hoc subiectum oportet, quod sit debite proportionatum & dispositũ, vt virtus possit ex eo operari, inde est quod cum agens inchoat, seu facit conatum ad eliciendam actionem ex materia, si non inuenit eam ita dispositã, vt possit, vel absolute, vel secundum totã virtutem emittere actionem, dicitur impediri vel absolute, vel quoad totam explicationem virtutis, & hoc impediri est resistentia ex parte passi, seu ex parte indispositionis, & conditionis materialis requisitæ; non ergo impeditur actio, quando iam actu agit, siquidem impeditur ne agat, non quando agit; vnde aliud est resistere agenti ex parte materiæ, aliud resistere actioni, eamque retradare seu debilitare, hoc enim fit in resistentia actiua, in qua vnum pugnat & consequenter agit contra aliud, in passiua autem resistentia, ipsum agens impeditur exire in actionem, vel in tantam actionem propter indispositionem subiecti, vel si ista indispositio superuenit post elicitam actionem, impeditur eius conseruatio seu continuatio, & tunc incipit resistentia passiua, seu impedimentum non eliciendi, sed continuandi actionem, siue in totum, siue in partem. Nec impeditur vt actio facta non fiat, sed impeditur, vel ne incipiat, vel ne conseruet & continuet actionem.

Ad confirmationem respondetur, quod nõ oportet istam resistentiam, seu impedimentum reducere ad actionem conseruatiuam formæ, sed ad ipsam formam, quatenus nõ solum præbet informationem sui, sed etiam causat expulsionem alterius cum tali dispositione, qua reddatur difficilior expulsio formæ à tali subiecto, & sic dicitur impedire seu resistere opposito agenti, ratione dispositionis illius improportionatæ virtuti agentis, licet verum sit requiri actionem causæ conseruantis formam in subiecto, non vt rationem formalem resistendi, sed vt præbentem existentiam indispositioni illi à qua fit resistentia.

Ad secundum respond. qualitates primas non esse æqualiter actiuas, sed quasdam esse magis actiuas, vt calor & frigus, quasdã minus actiuas & magis passiuas, vt humiditatem, & siccitatem; & hoc est quod dixit Arist non vero dixit quod humiditas & siccitas sũt magis resistitiuæ; sed intelligendũ est quod calor & frigus, quia sunt magis actiuæ, sunt etiam magis resistitiuæ resistẽtia actiua; siccitas autem & humiditas magis resistunt resistentia passiua, & ideo elementa vbi istæ qualitates prædominantur, di-

cuntur magis resistere actiuè vel passiuè, prout eis prædominatur qualitas actiuè vel passiuè resistens. Quando autem ita comparamus illas qualitates, loquimur in sensu formali, & ex meritis proprijs; potest enim iuuari, vel infirmari virtus illa, seu actiua vel passiua resistentia ex conditionibus requisitis, & concurrentibus ad agendum, vel patiendū, vt ex maior. vel minori densitate, applicatione, situ & alijs similibus, de quibus iam supra diximus, & amplius de istis qualitatibus elementorū agemus *infr. q.* 10.

Hoc supposito currit difficultas principalis, quænam proportio requiratur inter actiuitatē & resistentiam, vt exeat actio, quod alijs verbis solet inquiri, an semper à proportion victoriæ agentis supra passum fiat actio, hoc est an requiratur, quod actiuitas sit maior, quam ipsa resistentia passi, an vero sufficiat quod sit æqualis, vel etiam minor. Et dato quod requiratur inæqualitas seu maior actiuitas, secundo est difficultas, an requiratur, quod sit determinata proportio, & superioritas, an vero sufficiat quæcumque indeterminata.

Circa primum est duplex sententia extrema, & duplex media *Prima extrema* tenet etiam à minori actiuitate dari posse actionem. *Probat* exemplo guttæ cauantis lapidem, cuius maior est resistentia quam actiuitas guttæ; *secundo*, quia alias non posset dari mutua actio, & reactio inter agens & passum, cuius oppositum sequ. art. ostendemus. *Probatur sequela*, quia si agens, adhoc vt agat in passo, debet supponere illud esse inæquale, & inferius sibi, vt agat in illud, ergo tale passum non poterit rursus reagere in ipsum agens, quia inferius est illo, vel si potest, aliqua actio dabitur à proportione minoris inæqualitatis.

Secunda sententia extrema asserit, omnē actionem esse à proportione maioris inæqualitatis, ita quod omne quod agit vincit passum in eo in quo agit. *Fundatur*, quia hoc ipso, quod aliquod agens agit in passum ponit in eo aliquem effectum & imprimit aliquam formam, vel partem formę, ergo in eo quod imprimit subijcit sibi passū. *Patet hoc*, quia tale passum nō impedit exire actionem ab agente, ergo subijcitur ei. Et *confirm.* quia intētum resistentis est impedire actionem agentis, intentum vero agentis imprimere effectum passo, & assimilare sibi saltem in aliquo, ergo si agens agit, saltem in aliquo consequitur suum intentū, & si passum in eo non resistit: ergo in eo manet inferius, & agēs superius, atq; ita agēs in quantū agit semper vincit, & passū in eo, quod patitur sēper subijcitur, licet secundū aliam rationē possit esse è conuerso.

Sententiæ mediæ, sunt duæ, prima distinguit duplex genus actionis; altera perfecta, & plena, qua agens totaliter vincit passum, & hæc semper est à maiori actiuitate, siquidem totaliter excedit passi resistentiā, & ex omni parte: alia actio est imperfecta, & remissa quæ nō potest vincere resistentiā passi sed conatur, & hęc nō procedit à maiore actiuitate, quia potius cedit resistētiæ passi.

Secunda sententia media distinguit de resistentia passiua & actiua, & dicit quod in passū in quo est sola resistētia passiua, agens non potest agere nisi sit maior actiuitas & excedat resistentiam passi. *Ratio est* quia resistentia passiua est, quæ impedit agens ne agat: ergo si agit non impedit, & sic non datur resistētia, sed vincitur, etiamsi violente fiat, ergo excedit actiuitas resistentiam passi. Si vero resistentia sit actiua, potest fieri actio etiam à minore proportione, quia resistentia actiua seu reactio nō solū fit quando vtrumq; agens est æqualis virtutis, sed etiā quando alterum est excedens, & alterū inferius, ergo ab agente inferiore potest esse actio. Constat hoc manifeste, quia si ponatur calidum vt octo, & frigidum vt septem, non solum agit calidum vt octo, sed etiam frigidum, alias ad reactionem requiretur omnimoda æqualitas inter agentia, quod est absurdum, nam potiùs tunc non dabitur actio & reactio cum stante æqualitate mutuo se impediant, & neutrum agat

agat. *Ratio autem huius est*, quia quando dantur duo agentia, actiuitas vnius non agit in aliud quatenus etiam habet actiuitatem, sed vt passum est, in quantum autem passum potest esse inferius, licet in agendo sit maius, ergo inter resistentias actiuas potest dari actio à minore actiuitate.

Inter has sentẽtias 2. & 4 parum aut nihil differunt quia quarta concedit, quod agens semper est formaliter superius patiente. *Quare dicendum est cum secunda sententia*, quod agens in eo in quo agit formaliter loquendo superius est, & maiorem actiuitatem habet quam passũ resistentię, licet materialiter aliquid minoris actiuitatis possit agere in magis actiuum nõ in quantum magis actiuũ est, sed in quantum in aliquo cedit alteri, eique subijcitur. Et hæc quidem præter fundamenta allata, ipsa experientia actionis & reactionis, de qua in sequenti articulo aperte eam comprobat, cum non semper vtrumque agens sit ęqualis virtutis, sed inæqualis, & tamen etiam quod est minus, reagit in id quod maius est.

Sed difficultas est, in intelligẽdo, quomodo minus actiuum possit debilitare virtutem magis actiui siquidem magis actiuum se toto agit, & sic videtur totaliter impedire actionem minoris actiui. *Ad quod respondetur*, quod licet actiuum se toto agat, non tamen potest instantanee destruere oppositum actiuum licet sit minus, sed successiue, eo quod per motum agit in illud, & cum nõ consistat in indiuisibili tale actiuum, sed habeat latitudinem graduum, paulatim, & diuisibiliter debet illam amittere, & sic relinquit locum, vt etiam minus actiuum agat in maius, non quidem vincendo seu superando totum, sed partem aliquam saltẽ minorẽ respectu eius, quia minor est, habet superioritatem, & illam vincit, licet plus perdat de sua actiuitate, quia à fortiori agente inuaditur. Quare quod se toto agat, non infert, quod destruat totum de actiuitate opposita, sed iuxta proportionem maioris excessus, quem habet illud totum maius supra hoc totum minus, plus consumet de ipso, sed non ita extinguet subito, vt non relinquat aliquid quod vicissim agat in illud saltem quantum ad aliquid eius, in quo ei proportionatum est, & sic quantum ad hoc patitur agens intensioris virtutis, non tamen in quantum intensioris virtutis est, sed quoad aliquid minus. Nec tamen ex hoc sequitur, quod agens minoris virtutis poterit consumere actiuitatem maioris, agendo paulatim in partes eius, quia cum à maiore agente debilitetur, non sẽper durat in eadẽ virtute, sed magis, & magis debilitatur, quousq; totaliter extinguitur, antequam possit consumere maius actiuũ.

Sed dices, ex hoc sequi, quod non distinguitur resistentia actiua à formali seu passiua, quia si agens fortius resistit secundum actiuitatem suam, tantum resistit quantum agit, agit autem secundum omnes partes, ergo secundum se totum resistit & ita non poterit superari in aliquo ab agente inferiori. Si vero superatur in aliqua parte, ideò est, quia secundum illam partem non agit, sed patitur, & recipit actionẽ alterius, ergo resistentia actiua non distinguitur à passiua illius partis. *Resp.* resistentiũ actiuam consistere in hoc, quod agens præsertim fortius debilitat virtutem passi reagẽtis in se, & sic debilitando & agendo impedit, ne vlterius agat in se; in eo, autẽ, in quo tale agens repatitur à minori agente, nõ resistit, sed potius ei aliquo modo cedit. Resistẽtia autẽ passiua, non fit debilitãdo virtutẽ, sed impediendo actionẽ ex improportione dispositionis, ne agens agat in tale subiectum, seu passũ.

Ad primum fundamentum oppositum pro prima sententia resp. quod gutta cauat lapidem, non quia agat quælibet gutta tollendo aliquid à lapide, sed quia vltima agit in virtute præcedentium, vt D. Thom. docet 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 6. *ad* 2. quarum quælibet non tollit, & diuidit aliquam partem lapidis, sed humectando lapidem, & siccitati eius se opponendo, disponit lapidem, vt vltima gutta tollat particulam lapidis, intro-

introducit enim aliquam humiditatem, licet valde parum, quousque continuando soluitur aliquid siccitatis, & mollificatur duritia, ita vt ipso ictu vltimæ guttæ cadentis aliqua particula separetur. Et similiter, cum parua aliqua animalia vt formicæ de cursu suo lapidem, vel terram terunt, id faciunt impulsu pedum sæpissime multiplicato, quo particulas aliquas minutissimas terræ, vel lapidis diuidunt, impulsus enim diuisiuus est,&per multiplicationem, notabilem, separationem faciunt.

Ad secundum respondet. posse agens inferius,& inæquale reagere in superius actiuũ nõ quatenus magis actiuũ est, sed quatenus in aliquo remanet passiuũ,& inferius quia passiue non resistit. *Quod si dicas*, nam illud agens magis actiuum, habet de opposita qualitate plures gradus, v. g. ignis habet calorem, vt octo & omnes gradus simul resistũt oppositæ qualitati, scilicet firigori, siquidem omnes agunt, ergo non remanet in se passiuum respectu agentis minoris actiuitatis, & sic non poterit reagere in illud, propter totalem eius resistentiam, sicut non potest quis mouere lapidem magnum, etiamsi aliquali impulsu id conetur, quia lapis ille se toto resistit,&sic nec multum,nec parum mouetur, nisi impusus omnes partes afficiat,alias terra quolibet motu moueretur contra id quod diximus *q*.23. *Phis*. ergo similiter ignis,quia habet calorẽ in summo, nõ poterit admittere aliquid de frigore,ita quod corrũpatur aliquid caloris. *Resp*.quod licèt oẽs gradus caloris operentur, & resistant actiue, tamen quia subiectum non habet aliam resistentiam, quam actiuam, non inhabilitatis,& indispositionis passiuæ, & actiuitas resistens, & debilitans oppositum, non destruit totum simul, sed paulatim, & per motum, ideo relinquit locum, vt possit recipere in se aliquid frigoris per reactionẽ passi in ipsam licet multo debilius, quia est minoris actiuitatis. Et sic debilitatur aliquid de calore, licet parum,& id quod debilitatur, seu tollitur de calore, non agit, quousq; crescente actione & victoria in frigidum, restauratur. At vero in grauitate lapidis non inuenitur resistentia actiua, sed passiua reddendo subiectum improportionatum ipsi mouenti, & cum non possit moueri vna pars alijs non motis, quia continuum est & inanime, ideo non est simile.

Quod si instes, ergo aqua nunquam poterit vincere terram, quia terra in resistentia formali seu passiua cætera elementa superat, passiua autem resistentia nisi tota tollatur,non recipit actionem agentis,quia subiectum est indispositum. *Respond*. quod siccitas terræ non potest vinci per impulsum, bene tamen per aliquam alterationẽ, sicut gutta cauans lapidem, vt dictum est. Et ideo distinguendum est resistentia passiua diuisibiliter resistente, & per gradus, qui possunt diminui, vel intendi, sicut in qualitatibus alteratiuis quæ habent cõtrarietatatem, hæc enim resistentia successiue tolli potest, & admittere aliquid de opposito, quia paulatim diminuitur, vt cæteræ qualitates contrariæ. Resistentia vero passiua grauitatis, & ponderis non fit diuisibiliter, & per gradus respectu impulsus, sed per modum totius, eo quod in continuo inanimato non potest vna pars moueri seorsum ab alia, & ideo nisi agens impediat totum & afficiat impulsu omnes partes non mouet, nec vincit resistentiam ponderis passiuam in continuo.

Ad reliqua fundam. aliarum sententiarum responsum est ex dictis, 2. enim & 4. sententiæ fundamenta concedimus, excepto quod dictum est de resistentia passiua.

Quantum ad II. punctum, supra propositũ, an requiratur determinata, & aliquota proportio. vt agens vincat resistentiã passi? *Respond*. requiri, ita quod sicut non potest substãtialis forma suscipi sub qualibet quãtitate, sed requiritur determinata quãtitas iuxta exigentiam formę, ita ad agendũ supra passum requiritur determinata virtus, habens determinatum aliquẽ excessum, nec

nec sufficit quælibet proportio, etiamsi diuisibilis sit, sed potest esse tam minima virtus, vt non sufficiat ad agendum in aliud. *Probatur ratione* D. Thom. 1. 2. *quæst.* 5. *art.* 6. *ad* 2. vbi inquit: *Quod non omnia calefacta, & illuminata possunt alia calefacere, & illuminare, sic enim illuminatio, & calefactio essent in infinitũ.* Quæ sequela manifesta est, quia si quælibet virtus quantumuis minima, potest agere, ergo virtus communicata, & impressa ab ista quantumuis minima, iterum posset agere, & similiter iterum cõmunicata ab illa, & cum sit diuisibilis in infinitum, agere posset.

Dices; impedietur illa virtus minima ab aliquo contrario, & sic non aget in infinitũ, sed tunc solum aget, quando non inueniet contrarium, seu passum non resistens, & in hoc dicit opposita sententia, non requiri determinatum excessum, vt agens agat, requiri tamen aliquem quicunque ille sit. Si autem ita diminuatur virtus aliqua vt nullum excessum habeat supra passum, tunc non aget, sed hoc non est contra oppositam sententiam, quæ dicit non requiri quod excessus determinatus sit, licet ipsa virtus in se determinata esse debeat.

Sed contra, nam si ipsa virtus debet esse determinata vt agat, ergo & excessus supra passum, nam virtus non excedens, est perinde, ac si virtus non esset, ergo eadem ratio est de virtute, & de excessu, ideo enim virtus debet esse determinata vt agat, ne sequatũr processus in infinitum, ergo eadem ratione excessus debet esse determinatus, ne posito quolibet excessu agat, quia cum excessus sit in infinitum diuisibilis, sicut & virtus, poterit de se agere in infinitum. Quod si impediatur ab alio, id erit per accidens, & sic terminus, & sphœra actiuitatis in agentibus limitatis non ponetur ab intrinseco, & per se, sed ab extrinseco impediente, & per accidens. Vnde in illuminatione per diaphanum, vbi non est impedimentum, poterit minima lux, verbi gratia candelæ, illuminare vsque ad cœlum, & in infinitum.

Si dicas, quia quicunque excessus ad resistentiã pasși sufficit, vt dicatur agens plus posse agere, quàm passum resistere, ergo sufficit ad actionem, quia tollitur aliquid de resistentia pasși, in eo scil. in quo agens excedit, ergo in eo aget. *Item* quæcunque proportio & excessus constituit maioritatem in virtute, ergo sufficit ad agendũ, quia vbi est maior proportio virtutis, sequitur actio. *Respondetur ad primum negando antecedens*, quia ille excessus licet sit maior quasi mathematicè, non tamen physicè, & prout requiritur ad agendum, sicut neque res naturalis potest esse in quacunque minima quantitate, licet mathematicè sit in infinitum diuisibilis. *Ad secundum respondetur*, quemcunque excessum constituere maioritatem quasi mathematicam, & indeterminatam, non physicam & virtuosam, qualis requiritur vt ens naturale sit, & operetur.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm omne agens in agendo repatiatur?

REpati agens in agendo nihil aliud est quã ita agere in aliquod passum quod vicissim passum agat in illud, & ita illa actio qua passum rursus agit in suum agens dicitur reactio, quasi rediens ad suũ agens, & vtens illo tanquam passo. Vnde ad istam actionem & reactionem concurrere debent tres conditiones. *Prima*, quòd agens & passum cõmunicent in materia, id est, quòd si agens operatur in passum, habeat agens materiam, qua possit pati ab actione pasși, defectu cuius Cœlum est agens in inferiora, nec tamen patitur ab illis, quia non habet materiam capacem actionis horum, inferiorum, v. g. calefactionis, aut infrigidationis, & multò minus spiritus repati potest à corpore, quia caret eius materia. *Secunda est*, quòd agens, & passum non solum sint eiusdem materię, sed vtrumque se habeat in potentia ad formam, seu effectum alterius, v. g. frigidum est in potentia ad calorem, & calidum ad frigus, quia carent illis

illis formis, & contrariæ se habent. Si autem calidum agat in minus calidum vt illud intendat, non repatitur ab ipso, quia non caret eo calore, quem præbet, & lucidum non repatitur à diaphano quod illuminat, quia diaphanum non opponitur luci. Debet ergo passum, & agens contrario modo se habere vt detur actio, & reactio. *Tertia conditio est*, vt agens & patiens sint intra sphæram actiuitatis vtriusque, extra sphæram enim actionis non sequitur actio vt per se notum est.

His positis, vnum in hac parte est certum apud omnes Philosophos, scilicet inter agens, & patiens in quibus huiusmodi conditiones concurrunt dari mutuam actionē, & reactionem, id enim continua experientia approbat, & ratio persuadet. Experientia quidem, quia videmus pomum frigidum calefieri à manu, & similiter gelu liquefieri, manum vero ab vtroque frigefieri: aciem gladij percutientem alterū gladium ad inuicem hebetari; & alimentum communicare corpori suas qualitates, ab eius vero calore in carnem conuerti. Similiter constat quòd mixtio fit per alterationem miscibilium ad inuicem, vt *sequenti quæst.* ex Aristotele dicemus: si autem elementa mutuo in se non agerent, mixtio non fieret, nec ad inuicem elementa pugnarent, nisi mutuo in se agerent. Denique ratio ipsa id ostendit, quia ex eo quòd aliquid sit agens ratione actiuitatis propriæ, non amittit, quòd sit in potentia ad aliam oppositam qualitatem, & ex eo quòd aliud sit passum, non amittit actiuitatem qua possit agere in aliud ergo si ista duo debitè applicentur, mutuo poterunt agere & pati, quia concurrunt in eis conditiones ad agendum, & patiendum, scil. vtriusque actiuitas, & vtriusque potentialitas; & nullum est impedimentum ad mutuo agendum, cum non sit impedimentum ad pugnandum ad inuicem.

Tota difficultas consistit in explicando, quomodo ista mutua reactio, & repassio fieri possit. Nam propter argumenta quædam quæ in hac parte sunt difficilia, authores diuisi sunt. *Et quidam dixerunt*, agens & patiens mutuo agere, sed non penes easdem partes, sed agere secundùm vnam, & pati secundùm aliam, quod est simpliciter non re agere, sed secundùm diuersas partes habere actionem, & passionem. *Imò alij addunt* omnino non agere, & pati ad inuicem, sed si agens repatitur, id esse ex virtute Cœlestium corporum. *Alij dicunt*, quòd agens, & patiens etiam secundùm eandem partem agunt, & reagunt, sed nō secundùm eandem contrarietatem qualitatum, verbi gratia, calidum, & frigidum non agere mutuo ratione istarum qualitatum, sed ignis agit ratione caloris in summo, quem habet, patitur autem non a frigore contrario calori, sed ab humiditate in quantum est siccus.

Nihilominus communis sententia absolutè tenenda est. quod vbi concurrunt conditiones supra positæ etiam penes easdem partes, & secundùm eandem contrarietatem qualitatum datur actio, & repassio. Sumitur ex Philos. 1. *de Generat. text.* 14. & D. Thom. *ibidem lect.* 20. & communiter Interpretes *in hoc* 1. *lib. de Gener.* qui videri possunt apud Conimbric. *hic capit.* 9. *quæst.* 3. Carmel. *disp.* 8. *quæst.* 4. Idque constat ex experientijs, & fundamento allato. Neque euaditur difficultas dicendo, quod non datur actio, & reactio secundùm qualitates contrarias, sed secundum disparatas, vt quod aqua per humidum agat in ignem cālidum, nam etiam hoc modo contrarietas debet poni, siquidem humidum immediatè agit in siccum, & destructa siccitate destruit ignem, sicut ergo inter humidum, & siccum datur actio, & reactio, & tamen est contrarietas immediata inter illa, cur non etiam dabitur inter alia contraria immediata, vt inter calorem & frigus? Similiter etiam secundùm easdem partes fit actio, & reactio, scil. penes illas, penes quas se tangunt, nam vbi non se tangunt, saltem per virtutem, nō est applicatio agentis & passi, ergo neque actio

actio & reactio quæ agendo & patiendo fit. nec tamen sequitur, quòd etiam idem possit agere in seipsum secundùm eandem partem, quatenus est in potentia & in actu; hoc inquam non sequitur, quia idem non potest moueri à se respectu eiusdem qualitatis, seu formæ, sic enim esset in potentia, & in actu respectu eiusdem; in actione autem & reactione subiectum non est in potentia & actu respectu eiusdem, sed respectu diuersorum, agit enim, v. g. calorem, & patitur frigus.

Contra hanc autem resolutionem sunt aliqua argumenta, quæ difficilem semper habent solutionem & ex eis magis dilucidabitur sententia proposita: Reducuntur autem ad duas classes. Quædam procedunt ad probandum, quod non potest dari actio, & reactio secundùm eandem partem, sed secundùm diuersam. Quædam vero ad probandũ quod non potest dari secundùm eandem contrarietatem qualitatum.

Ex primo capite arguitur, quia si mutuo agerent aliqua contraria, posset idem subiectum secundùm eandem partem moueri duplici motu contrario, v. g. frigefieri, & calefieri; ponamus enim quòd ignis diffundit suum calorem per aerem, & aqua per eundem aerem diffundit suum frigus, & mediantibus virtutibus sic diffusis ad inuicem agunt, & patiuntur, ergo ille aer medius simul frigefit, & calefit, quod est moueri motibus contrarijs, qui si sint in gradibus intensis sunt incompossibiles, vnde inter agentia contraria intensa non poterit dari actio, & reactio per aliquod medium. *Confirmatur*, quia si agens calidum agit in frigidum, & repatitur ab eo, sequitur quòd pars vltima illius agentis calidi infrigidetur à passo frigido, & sic manet minus calida, quam reliquæ partes talis agentis, ergo reliquæ partes quæ calidiores sunt, agent in illam partem minus calidam, seu infrigidatam, vna enim pars eiusdem continui potest agere in aliam, dummodo non sit eiusdem similitudinis, & actualitatis, ergo simul eadem pars calefiet ab alijs partibus talis continui, & frigefiet ab agente frigido à quo repatitur.

Variè ad hoc argumentum solet responderi. Quidam dicunt, quòd non potest dari actio, & reactio, nisi agens & patiens sint coniuncta, non autem per medium, vt euitetur difficultas argumenti. Sed hoc in se est falsum, & non euitat inconueniens. Est falsum, quia actio & reactio datur, quandocunque passum est intra sphœram agentis, vt in tertia conditione diximus, & sic non requiritur, quòd sint immediata, sed sufficit quod intra sphœram. Non euitatur inconueniens, quia si virtus vtriusque diffunditur per aerem, tandem peruenient ad aliquam partem, seu punctum, vbi immediatè se tangant, ergo ibi curret eadem difficultas quomodo moueatur illa pars duplici motu contrario. Curret etiam difficultas tacta in confirmatione, quando vtrumque agens se contingit, & pars vltima tangens mouetur à contrario, & moueri potest à partibus eiusdem agentis. *Alij dicunt* illud medium moueri ab vtroque agente contrario, sed penes diuersas partes medij, & non per eandem lineam, illa enim diuersa agentia diuersas partes medij tangunt, & per illas diffundunt suam virtutem, & sic penes diuersas partes mouetur medium motu contrario: cum autem illæ virtutes sic diffusæ perueniunt ad hoc, vt inuicem coniungantur, tunc partes medij agunt ad inuicem reducendo se ad aliquod temperamentum, quousque fortius agens vincat, & totum medium ad se reducat. *Addunt alij*, quòd cum peruenerint illæ virtutes sic diffusæ ad vnum punctum, seu terminum (antequam enim perueniant non mouentur eædẽ partes, sed diuersæ illis motibus contrarijs) tunc illa pars seu terminus non mouetur duplici motu contrario, quia cum illa duo contraria pugnent inter se, vnum resistit, & aliud agit, vnde tantum mouetur ab vno contrario, resistit verò per aliud cuius virtutẽ in se recipit, & conatur expellere alterũ, ne recipiat.

Vtraque tamen solutio non soluit punctum difficultatis. Et supponimus ex supradictis, quod actio, & reactio nô saluatur, si ita fiat per diuersas lineas, & partes quod nunquã coniungantur, nec immediatè, nec mediatè per virtutem suam, hoc enim non est ad inuicem agere, sed vnam partem agere, aliam pati, quod est idem ac disparate se habere, vel sicut diuersa supposita, quorum vnum agit, aliud patitur. Loquendo autẽ de agentibus quæ ad inuicem se tangunt, & vnum applicatur alteri penes eandem lineam, seu partem, tunc prima solutio non tenet, quia licet toto illo tempore, quo illas virtus per diuersas partes diffunditur, eadem pars non moueatur motibus contrarijs, tamen quando postea miscentur, & in aliquo medio, seu puncto temperantur, & modificantur, ibi mutua actio debet esse, nec enim fit temperamentum nisi per mutuam actionem, & curret argumentum de motibus contrarijs in illa parte. Secunda autem solutio corruit, quia quando illæ virtutes diffusæ perueniunt ad idem punctum, & se reducunt ad temperamentum, hoc faciunt, quia ad inuicem se debilitant, & pugnant inter se, ergo ista resistentia non est passiua, sed actiua, siquidẽ fit penes virtutes actiuas, ergo fit duplex motus contrarius, quorum vnus resistit alteri debilitando, & agendo, ergo in illa parte, vbi datur pugna ista, & resistentia actiua, datur ille motus cõtrarius.

Quare cùm tota differentia inter agentia, quæ immediatè se tangunt & quæ per medium agunt in eo consistat, quod quando immediatè coniunguntur, datur mutuus contactus illorum duorũ agentium, & consequenter datur duplex superficies, quia ea quæ se tangunt, non in eadem superficie cõueniunt, sed si se tangunt, sunt contigua, & consequenter plures superficies petunt quæ sunt simul, tunc in istis superficiebus non est inconueniens, quod vna patiatur ab alia, & simul vna agat in aliam; patitur enim vnum, verbi gratia, calorem & agit aliud verbi gratiã frigus. Cæterum quando per medium diffunduntur virtutes, & qualitates oppositæ perueniunt ad vnam superficiem, in quã exercent suos diuersos motus, qui cum diffundantur per idẽ medium, seu continuum, & in ipso continuo non dantur duæ superficies immediatæ, sicut cum duo agentia se tangunt, oportet quod in vna ad inuicem coniungantur, & operentur; & tunc dicimus quòd illa superficies in qua coniunguntur illæ virtutes non mouetur motibus contrarijs intensis, sed remissis, quia temperantur, & modificantur, & in hoc non est inconueniens, sed solum ne moueatur idem mobile motibus contrarijs intensis; moueri autem duplici motu contrario remisso, vel altero intenso, altero remisso non repugnat, vt diximus *quæst.* 19 *Phys. art.* 5. quod ideo est, quia qualitates in gradibus remissis se compatiuntur, ergo & actiones; si autem vnus gradus fuerit intensus, dummodo non sit in summo, compatitur secum aliquem gradum remissum oppositum, ergo benè potest esse quod eadem superficies moueatur duplici illo motu caloris, & frigoris; si vterque quidem temperatur, & mitigatur; ab vtroque motu remisso mouebitur; si autem alter manet intensus, alter verò remissus, etiam ab vtroque mouebitur, licet non sentiatur, nisi motus intensus, quia prædominatur; & in summa, si subiectum est capax duplicis qualitatis contrariæ in gradibus remissis, vel vnius in gradu remisso, alterius in intenso, non repugnabit tali duplici motu contrario moueri, & ad mediocritatem reduci, quousque alterum vincat, & totaliter destruat alterum, de quibus plura dicemus *inf. quæst.* 10. *art.* 2.

Sed instabis, quia quando duæ virtutes in gradibus intensis coniunguntur, non potest ex vtraque exire vnica actio, & vnus motus, quia diuersa agentia sunt, ergo neque vnus effectus, seu qualitas, v. g. tepiditas, ergo duæ qualitates exibunt, calor scil. & frigus, & sic mouebitur illa superficies, vel pars duplici motu contrario.

Respon-

Respond. quod illæ qualitates oppositæ non vniuntur per se ad faciendum vnum effectum, sed quælibet conatur suum producere, sed quia ad inuicem impediũtur, operantur remissè, & faciunt illam qualitatem sic temperatam; nec enim impediuntur omnino operari, sed impediũtur operari intense, ideo possunt reduci ad operandum remisse, & subiectum moueri potest duplici motu contrario remisso, quo vsque præualeat vna ex illis qualitatibus, & aliam consumat. Quod si omnino manerent æquales, ita vt neutra remitteretur, non daretur actio propter æquale impedimentum vtriusque.

Ad Conf. principalis argumenti resp. quod illa pars vltima aquæ quæ calefit ab igne non frigefit à partibus suis immediatis effectiue, neque per emanationem à se propter impedimentum contrarium ignis calefacientis; & ita siue sit qualitas natiua & emanans, siue extranea, dum occupatur à contrario intense agente, non potest simul recipere contrariam qualitatem.

Sed dices, quomodo illa vltima pars aquæ impeditur frigefieri, & recipere suam propriam qualitatem, & nõ impeditur frigefacere seu reagere in contrarium, siquidem aqua mediante illa vltima parte, quæ tangitur ab igne reagit in ignem, est enim pars immediata illi, ergo debet habere similem frigiditatem qua reagit in ipsum ignem, ergo à partibus immediatis, vel per emanationem naturæ à se. *Resp.* quod impeditur illa vltima pars frigefieri, id est superaddi sibi frigus propter agens contrarium, v.g. ignem, quod fortius est ad impediendum motum contrariũ frigefactionis, & receptionem frigoris. Non tamen impeditur pars illa vltima frigefacere, quando à principio applicatur igni, quia tunc nondũ est totaliter destructa sua frigiditas, quã habebat, & ita donec destruatur ab igne, reagit per illam & aliquo modo frigefacit, quousque calore ipso superante totaliter vincatur, & tunc etiam impeditur, seu desinet frigefacere, nisi frigus ipsum instauretur per aliquam causam vincentem fortitudinem ignis, & tunc vicissim impediet ignem, ne ab illo calefiat, & sic nunquam mouebitur motibus contrarijs intensis.

Secundo arguitur, quia sequuntur plura inconuenientia ex eo, quod mutua actio, & reactio detur. *Primum,* quia non posset aliquid agere secundum totam suam intensionem, v.g. ignis non poterit agere caloré vt octo in aerem, vel in aquam, quia dũ agit, repatitur, & per passionem aliquid diminuitur, alias nihil repateretur, ergo illud minus producit, & nõ qualitatem eandem. *Quod si dicatur* vinci illam diminutionem à naturali virtute agentis, & sic demum producere qualitaté intensam. *Contra est,* quia sic prius aget ipsum agens in parté sui, quæ repatitur, vtpote proximiorem, quam in agens contrarium, & sic dum conatur expellere illius vltimæ partis repassionem, vel non aget in contrarium, vel illa pars mouebitur motibus contrarijs, quia cõtinuo repatitur à contrario, & à se reducitur ad pristinam virtutem. *Secundum inconueniens est* quod idem subiectum maneret superius & inferius respectu eiusdem, siquidem eadem qualitas quę patiendo mouetur, agendo intenditur, quia actio nõ est nisi à proportione maioris inæqualitatis. *Tertium* in casu quo subiectũ esset præditum calore vt quatuor, & frigore vt quatuor; si aqua & ignis ageret in tale subiectum, vterque aliquid produceret de nouo, quia ageret & reageret, & non produceret, quia neuter posset excedere illum gradum vt quatuor, quia de calore & frigore non potest haberi vltra octo gradus, tunc autem sunt octo habendo quatuor ex vno, & quatuor ex alio. *Quartũ,* Non possent elementa agere in inuicem nisi per mixtionem nam cum aliquid agit, & repatitur ab alio, illa pars quæ repatitur témperatur, & modificatur ex illo quod recipit, & ex eo quod habet, ergo fit mixtio, & sic idem esset actio & reactio quod mixtio *Denique* quia ignis, v.g. nõ solum resistit aquæ

& augmentationis nō est necesse dari actionem, & repassionem, si enim manus mouet lapidem non est necesse moueri ab eo, & quod crescit in augmentatione, non decrescit ex alia parte per diminutionem, ergo nec erit idem in motu alterationis.

Responde. quod agens in æquale reagit in agens fortius, nō quatenus agens est, sed vt in potentia existit respectu qualitatis contrariæ, & respectu talis potentiæ agēs illud remissum fortius est in actiuitate. Sed tamē quia in agendo, simpliciter aliud agens est fortius, ideo agens minoris actiuitatis non agit simpliciter in illud, sed agit remisse, & imperfectè, & in corrumpi, siquidem debilitatur, & destruitur à fortiori agente, & talis modus agendi potest esse à minori actiuitate. *Quod si dicas*, quomodo frigidum vt quatuor potest diminuere de calido vt octo ipsum gradū octauum qui cæteris est perfectior siquidem reducit calidum vt octo ad calorem vt septē, & vt sex; ergo tollit gradum octauum. *Respondetur,* quod licet gradus vt octo, vel vnio vt octo sit perfectior cæteris, tamē hoc ipso quod perfectior est, necessario compatitur minus de opposito, & destruit non solum id quod maius est, sed etiam quod minus de forma opposita, si autem aliquid de ipsa compatitur, hoc ipso minus perfectionis habet. Et sic minor gradus non opponitur, nec destruit minorem oppositum, quin potius cum eo compatitur cum simul sint in gradibus remissis, sed opponitur perfectiori, vt perfectior est, & imperfectum excludit.

Ad id vero quod Aristot. dicit de igne, quod non dicitur frigidus, intelligitur quātum ad denominationem, sicut aqua dicitur calida etiam denominatiue, eo quod frigus nunquam potest prædominari igni, sicut calor aquæ, vt ab ea denominetur frigidus, quia semper denominatio fit ab excellentiore prædominante, bene tamen potest ignis recipere aliquid frigoris, alias nunquam extingueretur, si oppositam dispositionem non susciperet.

Ad confirmat. respondetur in alijs motibus non semper dari contrarium agens à quo fiat reactio, nec enim si ego proijcio lapidem, necesse est quod lapis habeat vim motiuam respectu mei, nec est necesse, quod quando aliquid augetur agendo in alimentum, ipsum alimentum habeat vim diminuendi id à quo immutatur. Et ideo non semper sequitur in alijs motibus repassio, sicut inter qualitates contrarias, quæ ad inuicem agunt ratione contrarietatis actiuæ.

QVÆSTIO VI.

De Mixtione.

QVia mixtio fit per mutuam actionem & repassionem, ideo valde affinis est mixtio actioni, & reactioni, & sic agimus de illa, antequam de rarefactione, & condensatione.

ARTICVLVS I.

Quid sit mixtio, & quomodo fiat?

COmmunis & accepta mixtionis diffinitio est quod mixtio est *miscibilium alteratorum vnio*, quam diffinitionem tradit Philo. *in hoc lib. 1. de gener. cap. 10.* & ibi D. Thom. *lect. 25.* & communiter Philosophi consentiunt.

Pro qua definitione explicanda, duo aduerte:

uerte. *Primo*, quod mixtio dupliciter fieri potest, vno modo improprie, & large pro omni coniunctione aliquorum in vnum, etiam si ex illis non fiat vnum simpliciter, quod potius est constipatio quædam plurium, quam vera mixtio, fit enim per iuxta positionē partium minimarum congregatarum in vnum, sicut cum diuersa grana miscentur hoc est simul confuse aggregantur, vt farina hordei, & tritici, vel alia grana minuta; secundo modo sumitur mixtio strictè & rigorose, prout non solum aggregantur plura per iuxtapositionem in vno loco & constipationem, sed per veram vnionem hoc est resultantiam vnius per se; & ad hoc requiritur mutatio extremorum, vt nō maneat vnumquodq; in se ipso. Primo modo aliqui ex antiquis acceperunt mixtionē vt refert & impugnat Arist. *loco cit. tex.* 85. & 86. quæ tamen nō est propriè mixtio, sed aggregatio multorum, quia quodlibet granum, vel quælibet pars minima non manet continuata alteri, sed contigua & seorsum separata, mixtum autem quod simpliciter est tale debet essē eiusdem rationis in toto, & in parte, & consequenter habere partes continuas, in illa autem mixtione quælibet pars minima conseruat suam speciem, non ergo ex illis fit mixtum, sed aggregatum, ergo neque ibi est vera mixtio.

Secundo est notandum, ad mixtionē rigorose dictam quatuor requiri conditiones. *Prima* pertinet ad substantiam. *Secunda* ad quantitatem. *Tertia* ad qualitatem. *Quarta* ad vbi. *Prima est*, quod mixtio præsupponat diuersas substantias ex quibus fiat & tendat ad vnam quæ ex illis facienda est, hoc enim est quod dicit Philos. *loco citat. tex.* 83. quod oportet miscibile existere separabile, si enim separata non essent, non oporteret mixtionem facere ex pluribus. Quòd vero tendant ad vnum patet, quia si vnum non fierent, mixtio non esset, sed vel aggregatio multorum, vel generatio simplex vnius ex alio non mixtio, quando enim elementum generatur ex aliquo, non est ibi mixtio, quia non fit mixtum, eo quod non generatur ex pluribus inter se immutatis, & vnitis, sed potius resolutis in tale elementum. *Secunda conditio est* ex parte quantitatis, requiritur enim ad mixtionem quod miscibilia mutuo diuidantur ad hoc, vt vnum intret per partes alterius, quia si extra manet, poterit quidem alterare vel generare ex illo aliquid, sed non misceri cum illo; vnde quādo duo liquores miscentur, videmus vnum diuidere alterum, & permeare illud, & Arist. *in tex. vltimo huius c.* 10. inquit quod oportet miscibilia esse terminabilia & passiua, hoc autem vt ait D. Tho. est bene terminabile, quod est bene diuisibile in parua, sicut corpora humida, quæ idcirco sunt magis miscibilia *Tertia conditio est* ex parte qualitatis, quod scilicet sint actiua, & passiua secundum qualitates, nō ita tamē quod vnum prædominetur alteri, adeo vt trahat illud ad se tanquam partem, sicut fit in augmentatione, sed requiritur, quod ex vtroque fiat vnum tertium temperatum, & ideo requiritur ista qualitatum actiuitas, & passibilitas, quia quādo ex elementis fit mixtū vel ex liquoribus, non debent manere qualitates in toto suo vigore & cruditate, sicut sunt in elementis, sed temperari ad inuicē, & sic requiritur mutua alteratio, sicut explicat Philos. *loco citato tex.* 89. & D. Thom. *ibi lect.* 25. *Quarta denique conditio* tenet se ex parte vbi, scilicet quod conueniant in vnum locum miscibilia, alias non fiet mixtio, nec resultabit vnum, nec dabitur mutua actio & passio, si non applicentur localiter in vno loco. A quo autem agēte fiat mixtio præsertim elementorum, dicemus respondendo ad argumenta.

His positis, dico primo. *Datur de facto mixtio qualis à nobis explicata est.* Ita Aristot. contra aliquos antiquos, qui mixtionem negabant, vt patet *in text.* 83. vbi potest videri D. Thom. & constat tum experientia, quia videmus multa ad inuicem misceri, id est ex pluribus in vnum tertium conuenire, vt ex varijs liquoribus in quibus simplicia

plicia

plicia non penitus extinguuntur quoad virtutem, licet formæ substantiales non remaneant, quod est signum manifestissimum mixtionis, in generatione enim quæ mixtio non est, vnum penitus extinguitur quoad formam & virtutem, sicut si ex terra fit ignis nihil de terra manet, si gutta vini cadat in fluuium, nihil de vino manet, & ideo illa non est mixtio, sed simplex generatio, ergo vt mixtio sit, aliquid manere debet; tum etiam, quia videmus corpora aliqua non esse simplicia sicut elementa, sed mixta seu composita, siquidem in eis inuenitur aliquid de omnibus elemẽtis videlicet qualitates elementales, ergo oportet quod talium corporum generatio sit mixtio non simplex generatio: tũ denique, quia in corporibus datur mutua actio, & reactio, vt *in quæstion. præcedenti* ostensum est, ergo oportet dari mixtionem, siquidem ex ista mutua reactione ipsæ qualitates miscentur, & tẽperantur, ergo tanta potest esse corruptio, quod illa corpora non maneant, in suo statu, nec cum debitis dispositionibus, & cõsequenter quod fiat aliquod tertium ex illis, quod est mixtum. *Quod si inquiras*, an omnia quatuor elementa concurrant ad cõpositionẽ mixti? De hoc dicemus amplius, *q.* 1. non enim desunt qui id negent solum, quia existimãt ignẽ non posse descendere ad locum mixti, id est ad terrã, vbi fiunt mixta, quia alias ignis violẽter moueretur. *Sed tamen hoc fundamentum debile est*, tum quia in terra verus datur ignis, qui non est mixtum, sed corpus elementale, licet non ita purum sicut in sua sphæra, ergo ex illo possunt mixta generari; tum quia nõ repugnat aliquam exhalationem inflammari sursum ab igne elemẽtali, & decidere in alias exhalationes, aut etiam vsque ad terram, sicut fulmen, quæ licet sint exhalationes ignitæ, tamen secum deferunt ignem, cum videamus comburere, & inflammare multa, ergo non est negandum posse ignem descendere, & in mixtis ex tali inflammatione generatis virtualiter manere & ad alia communicari.

Dico secundo, *optima est definitio Aristot. tradita de mixtione.* Eam acceptant communiter omnes Philosophi, licet non defuerit aliquis, qui illam repræhenderit tãquam vitiosam eo quod traditur per æque ignotum, scilicet per miscibile, tam ignotum est enim quid sit miscibile, quam quid sit mixtio; & quia in ea circulus committitur, quia mixtio definitur per miscibile, & miscibile per mixtionem. Cęterum conclusio nostra manifesta est, quia per hanc definitionem explicatur natura mixtionis, vt distinguitur à simplici generatione quę simpliciter fit ex vno quod corrumpitur, sicut cum ignis generatur ex ligno. At vero in mixtione datur generatio ex contemperatione, & congregatione aliquorũ quæ inter se diuisa sunt, vnde oportet fieri per modũ vnionis seu congregationis contemperantis, & coniungentis multa diuisa in vnum tertium. Vnde hæc definitio præsupponit definitionem generationis substantialis in communi, scilicet quod sit mutatio de non esse substantiali ad esse substantiale in materia, explicat autem id in quo differt generatio mixtiua à simplici generatione non miscente, neque congregante aliqua, ex quibus vnum tertium formetur. Et ideo D. Thom. *in hoc primo libro de generatione lect.* 25. *in fine* explicans hanc definitionem Aristot. dicit: *Quod mixtio est miscibilium alteratorum corruptorum secundum formas, vnio.* Itaque ly *vnio* idem est quod actio congregatiua seu factiua vnius ex multis substantialiter, & ita non significat vnionem materiæ cum forma quæ est communis omni generationi, sed ex pluribus quæ corrumpuntur contemperationem, & congregationem in vnũ, & ideo requiritur, quod alterentur miscibilia, non quacumque alteratione, sed corruptiua illorum, & redigente illa ad vnum tertium.

Sic ergo, in ista diffinitione tria essentialiter requisita ad mixtionem explicantur, scilicet ex parte termini *a quo*, ex quibus fiat; ex parte termini *ad quem*, quid fiat; ex

parte *actionis*, quomodo fiat, quod est plenè explicare mixtionem. Ex parte termini *à quo*, quod non fiat ex vno tantum quod totaliter corrumpatur, sed ex pluribus miscibilibus, id est in se quidem distinctis, sed in vnũ cógregabilibus. Additur *alteratoriũ*, propter duo; *Primo*, vt intelligatur quod mixtio primo & per se debet fieri in qualitatibus, quæ alteratione ipsa confunduntur, & in vnam virtutem seu qualitatem mediam conueniunt, hæc enim debet manere in mixto, si verum mixtum fiat, ad distinctionem eorum quæ miscentur sine alteratione solum per diuisionem minimarum partium simul congregatarum. *Secundo*, vt significetur talis alteratio quæ sit corruptiua miscibilium vt ex D. Thoma aduertimus, alias non fieret vnum ex ipsis miscibilibus. Ex parte termini *ad quem*, explicatur, quod fiat vnum tertium ex illis, & non quodlibet eorum maneat. Ex parte etiam actionis seu modi procedendi significat ipsa vnio actionem mixtiuam, id est quæ non solum sit vnitiua formæ, & materiæ, sed congregatiua plurium miscibilium in vnum.

Ex quibus colligitur quomodo mixtio differat à generatione substantiali, & quomodo illam includat: differt enim à generatione substantiali simplici, non à generatione substantiali communiter dicta, quam tanquam genus includit, addit autẽ supra generationem simplicem fieri per modũ vnitiui, & congregatiui, manentibus qualitatibus ad medium redactis. Et quando Philos. probat mixtionem differre à generatione, non loquitur de generatione in genere, sed de generatione simplici, quæ est species generationis, & nomine generationis absolute nominatur, sicut dispositio dicitur species condiuisa contra habitum, cum tamen etiam detur dispositio generica ad habitũ. Nec propterea negandum est dari formam substantialem in mixto cui qualitas tempe rata debita sit, nam vt docet S. Tho. 4. *contra gent. c.* 81. *Forma mixti dupliciter intelligi potest, vno modo, vt per formam mixti intelligatur forma substantialis corporis mixti. Alio modo dicitur forma mixti, qualitas quædam composita, & contemperata ex mixtione simplicium qualitatum, quæ ita se habet ad formam substantialem corporis mixti, sicut se habet qualitas simplex ad formam substantialem corporis simplicis.* Atque ita mixtio non ad solam qualitatem terminatur, sed ad substantiam, & ita differt ab alteratione, quia non solum illam præsupponit, sed etiam substantialiter generat: generatio autem simplex dicitur illa, quæ vel generat corpus simplex, scilicet elementum, vel quæ generat modo simplici, id est non per congregationem & temperationem multorum, sed simpliciter corrumpendo vnum & generando aliud, sicut si gutta aquæ inijciatur in magnam quantitatem vini, non fit ibi vnum tertium ex miscibilibus, sed ex vno fit aliud, scilicet ex aqua vinum.

Vnde colligitur Philos. non definisse mixtionem per aliquid ignotius, nam miscibile prius explicauit per suas conditiones, deinde mixtionem per miscibile. Et similiter non commisit circulum, quia miscibile non per mixtionem ipsam notificauit præcise, sed per alias conditiones ad miscibilia requisitas, vt constat ex textu, & sic potuit Aristoteles per miscibile iam aliunde explicatum mixtionem explicare.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo arguitur ad probandum mixtionẽ non dari in rerum natura argumento illo antiquorum, quia vel corrumpuntur miscibilia ad mixtionem, vel non: si non corrumpuntur, ergo nõ magis sunt mixta, quã prius, sed solum congregantur in vnum, nõ fiunt vnum: si corrumpuntur, ergo ex illis non fit mixtio, quia ex non entibus, non fit mixtio. *Confirm.* quia mixtio, vel fit per diuisionem partium vel per penetrationem, hoc secundum naturaliter esse non potest: primum vero si fiat, inprimis solum mixtio erit

erit per iuxta positionem vnius partis ad aliam; deinde vel soluitur continuum in omnem suam partem vel non. Primum esse non potest, quia quælibet pars est diuisibilis, & sic non potest diuidi in omnem suam partem, ita vt amplius diuidi nō possit; nec secundum, non est maior ratio cur diuidatur in istas partes, quàm in illas.

Resp. miscibilia corrumpi formaliter, sed manere virtualiter in mixto ratione qualitatum; & mixtio fit ex miscibilibus quæ actu existunt in principio, quando mixtio inchoatur. non existunt autē in termino quādo generatur mixtum ex illis corruptis. *Ad confir. Resp.* mixtionem fieri per diuisionē in partes minimas, nec tamen vna solum manet iuxta aliam, sed agit in illam, quia actio & reactio facilius transmutat rem sic diuisam & comminutam in partes minimas, & inde resultat forma mixti. Quando autem quæritur an diuidatur in omnem suam partem? *Respond.* non diuidi in omnem suā partē quasi mathematice, hoc enim est impossibile, cum omnis pars sit semper diuisibilis, sed soluitur in partes minimas naturales, in quibus scilicet conseruari potest species talis corporis, vt adinuicem agant; aliquando etiam fiet in maiores partes, prout agēs, à quo fit mixtio, magis, vel minus cōminuerit illas, & materia ipsa patiatur, & ad mutuam actionem, & reactionē sufficiat.

Secundo argum. mixtio quæ fit ex elemētis non est naturalis, neque violenta, ergo nulla. Non est violenta, quia sic non esset à natura ordinata ad producenda corpora mixta, nec productio mixti esset productio rei naturalis. Non est naturalis, quia elementa aliqua debent extra locum suum poni, vt ex eis fiat mixtum, sicut aer & ignis debent descendere ad locum inferiorem, vbi fit mixtum, & præsertim non apparet, quomodo mixta quæ fiunt intra mare ex concursu aeris, & ignis fieri possint. *Cōfir.* quia si elementa cōueniunt ad mixtionem, oportet quod moueantur ad locum, in quo fit mixtio ab aliquo mouente, non à se, quia de se vnum quodque elementum tendit ad suum centrum, non ad locum cuiuscunque mixti, neque elementa intendunt formā mixti, sed suam propriam generare quātū est de se, præsertim cum elementum sit imperfectius, quam mixtum, & sic non potest ex propria virtute intendere eius generationē, & se mouere ad illam; neq; mouentur elementa ab alio mixto, quia loqui possumus de primo mixto quod factum est ex elementis, & nō supposuit aliud prius mixtū, à quo mouerentur elemēta; neq; mouentur à cœlo, quia est causa vniuersalis & remota, nec potest esse immediata causa omnium mixtorum, vt patet in animalibus perfectis.

Respondetur; mixtionem esse naturalem vtpotè à natura ordinatam, & ad naturalis entis productionē terminatam. *Nec obstat,* quod alicui elemento fiat violentia, quia hæc violentia tenet se ex parte elementi, quod corrumpitur, & transit in mixtum, non autem ex parte ipsius mixti, quod producitur; nullum est autem inconueniens, quod in generatione naturali corruptum aliquam patiatur violentiam, licet enim sit violentia respectu corrupti, est tamen naturalis materię, & ad bonū vniuersi ordinata, & ita simpliciter est naturalis mixtio, licet præsupponat aliquam violentiam ex parte eius, quod corrumpitur. Nec est necesse, quòd elementa omnia formaliter intrent in quemcunque locum vbi formatur mixtum, sufficit quòd virtualiter, & per suas qualitates intrent, sicut in profundo maris inuenitur calor in piscibus ad operationes vitales, qui calor est virtus quædam ignis, & potest participari à cœlo.

Ad Confirmationem respondetur, quòd elementa ex proprijs non mouentur ad mixtionem, benè tamen à causa superiori, v.g. à cœlo, vel à Deo, qui in principio produxit omnia mixta ex elementis, & licet aliqua dicantur facta esse ex aqua, vel ex terra, non propter hoc tollitur, quòd omnia elementa saltem virtualiter concurrant ad mixta, cum etiam in piscibus vt diximus inue-

niatur calor, qui est virtus ignis, sed dicuntur fieri ex illo elemento, quod magis prædominatur in tali mixto, de quo D. Thom. 1. *p. q. 71. in corp. & ad* 1.

Ad instantias autem confirm. respondetur, quòd elementum secundùm se, & ex proprijs solum mouetur ad suum centrum, & ad generandum suum simile, tamen ex impressione causæ superioris potest agere ad productionẽ mixti, sicut sola terra non germinat herbam nec producit metalla, sed ex impressione cœli. *Et quando dicitur*, quòd cœlum est causa vniuersalis, & remota, & non potest in omnia mixta. *Respondetur*, quòd respectu aliquorum mixtorũ est sufficiens causa vt respectu herbæ, & metalli, & similium, respectu verò animalium perfectorum non est causa sufficiens, & ita oportuit quòd prima animalia producerentur à Deo, deinde cœlum cum prędictis animalibus concurrit ad generandum.

Tertiò arguitur, contra definitionem mixtionis, quia vnio non est aliquid præter relationem, vt diximus in *quæst. 6. Physicor.* sed relatio non pertinet ad speciem generationis quæ est actio, ergo mixtio quæ est species generationis inconuenienter definitur per vnionem. *Confirmatur*, quia mixtio differt à simplici generatione ex parte termini *ad quem*, seu formæ ad quam terminatur, scil. ad formam mixti, ergo sicut generatio definitur, quod est transitus à priuatione formæ substantialis ad formam substantialẽ in materia, ita mixtio quæ est species generationis deberet definiri quòd sit transitus à priuatione formæ mixti ad formam mixti, non autem per hoc quod sit vnio, formaliter enim est transitus, quia est generatio, non autem vnio, quia non est relatio.

Respondetur, quòd ly *vnio* in definitione mixtionis non significat ipsam relationem, vel modum vnitiuum extremorum, sed est actio vnitiua & generatiua tali modo, id est ex congregatione miscibilium in vnũ, quod temperatur, & congregatur ex omnibus, non autem ex vno tantum generatur, & sic sub nomine vnionis non intelligitur vnio in facto esse, quę de formali importat relationem inter extrema conuenientia in vnitatem, quam per vnionem acquirunt, quatenus ad inuicẽ se communicant, & ideo præsupponere debent actionem aliquã & passionem, qua vnum communicetur alteri ad talem vnitatem constituendam, nõ quidem per aliquem modum superadditum tanquã per rationem formalem, eò quòd ista vnitas in qua extrema conueniunt, non est formaliter vnitas modalis, sed substantialis, vel accidentalis, & ideo non habet pro medio, & ratione formali modum, sed ipsam extremorum communicationem quæ fit per eorum entitates tali actione, vel passione applicatas; & ista actio sic tendens ad cõmunicandum vocatur etiam vnio actiua, & hæc intelligitur nomine vnionis in definitione mixtionis, non quidem actio vniens materiam formæ, quia hoc est commune omni generationi, sed qua vniuntur miscibilia, ad hoc vt corrupta inter se vnum mixtũ faciant, & ideo stat, quòd vniantur per mixtionem, licet corrumpantur, quia non vniuntur formaliter tanquam extrema componentia, sed virtualiter in vno tertio, quod resultat ex talibus miscibilibus in vnum contemperatis.

Ad Confirm. respondetur, Quòd mixtio est transitus de forma miscibilium ad formam mixti, sed quia non est simplex transitus, sed congregatiuus ex multis, nomine vnionis designatur, eo modo quo dictum est.

ARTICVLVS II.

Quomodo mixtio fiat in liquoribus tam eiusdem, quàm diuersæ speciei?

DVplex est genus miscibilium, quædam sunt vt liquores, quædam vt elementa: in hoc articulo agemus de liquoribus, in sequent. de elementis. Circa mixtionem liquorum, *supponimus*, posse in illis dari mixtionem latè sumptam, quæ fit per solã aggregationem partium in vnum locum, id enim manifestè constat experientia, cum videa-

deamus aliquos liquores inter se confundi. *Difficultas est in duobus.* *Primum,* an inter istos liquores intercedat propria mixtio, quæ faciat vnum tertium ex corruptione eorum. *Secundo* specialiter quando miscentur duo liquores eiusdem speciei, & eorundem accidentium, an possit fieri vera & propria mixtio cum corruptione miscibilium, & generatione vnius tertij.

Dico primò; *Inter liquores diuersæ speciei habentes contrarias qualitates datur vera, & propria mixtio.* Conclusio est satis nota, sumiturque ex D. Thom. 3. *p. quæst.* 77. *art.* 8. vbi inquit: *Quod si permisceatur aliquis liquor in tanta quantitate, quod possit diffundi per totum vinum, totum fieret permixtum, quod autem est commixtum ex duobus, neutrum miscibilium est, sed vtrumque transit in quoddam tertium ex his compositum, vnde sequeretur quòd vinum prius existens non remaneret, sed liquor permixtus esset alterius speciei, puta si permisceretur aqua, solueretur species vini & esset liquor alterius speciei.* Et idem docet *in* 4. *distinct.* 12. *quæst.* 1. *art.* 3. *quæst.* 6. *Ratio est*, quia inter liquores habentes contrarias qualitates concurrunt conditiones veræ mixtionis, siquidem ex parte quantitatis cum sint humida facilè possunt diuidi, vt aduertit Philos. *in hoc primo libro text.* 89. similiter ex parte qualitatis habent quidditates contrarias, ergo sunt capaces alterationis corruptiuæ, quia hæc fundatur in contrarietate qualitatum, & consequenter sic possunt temperari, vt corrumpantur liquores, & fiat vnum tertium.

Circa liquores vero eiusdem speciei, qui non habent qualitates contrarias, & tamen ad inuicem diuiduntur, & copulantur, *difficultas maior est*, nam ex vna parte videtur fieri vnum mixtum simpliciter ex illis, quia fit vnum numero per copulationem partium, sicut ex duabus aquis in vno vase fit vna aqua numero. Ex alia vero parte non datur alteratio, cum non habeant qualitates contrarias, ergo neutrum alteratur alteratione corruptiua, quæ essentialiter requiritur ad mixtionem, corruptio autem non datur de vno indiuiduo in aliud, quia simile non agit in simile, sed de vna specie in aliam. Item, quia alias si fieret mixtio ex duobus liquoribus eiusdem speciei cum corruptione vtriusque, sequeretur quòd si vinum consecratum adderetur alteri vino consecrato, ibi desineret esse corpus Christi, cum tamen vtrumque consecratum sit. *Sequela patet*, quia fit alterum numero distinctum ab vtroque miscibili, & illud tertium non est consecratum, quia de nouo fit, ergo sub illo non manet corpus Christi. Quod à fortiori sequitur si aliquod vinum non consecratũ misceatur consecrato, tunc enim etiam resultabit vnum numero distinctum, quod consecrationi non fuit subiectum. Et ita apertè affirmat S. Thom. *citato loco ex* 3. *par.* Quod confirmatur, quia vt dicitur *cap. Cum Martha, de celebrat. Missarum,* quando vino consecrato infunditur aliud vinum, hoc secundum nec transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur, ergo supponit decretalis, quod non fit mixtio ex liquoribus eiusdem speciei. Ad hoc.

Dico secundò, *quando coniunguntur duo liquores eiusdem speciei, non habentes qualitates contrarias, tunc non fit corruptio neq; mixtio, sed sola continuatio vnius liquoris ad alium, & in tali casu non dicit D. Thom. fieri aliud numero, vel desinere sanguinem sub speciebus consecratis si eis miscetur aliud vinum. Prior pars* quæ est communis Thomist. vt asserit M. Nunno 3. *part. quæst.* 77. *art.* 8. *circa* 4. *conclusionem* D. Thom. *probatur*, quia ad mixtionem de qua in præsenti loquimur, non sufficit diuisio partium, & continuatio earum, vt fiat mixtio sicut probat Philos. *in hoc* 1. *lib. text.* 84. & 85. alias mixtio esset aggregatio partium, & iuxta positio, & sic quando ignis aggenerat sibi alium ignem, diceretur ibi fieri mixtio, cum tamen nullum fiat mixtum. Quare mixtio generatiua essentialiter requirit alterationem miscibilium, & talem quæ corrumpat

miſcibilia, vt fiat; ergo vbi non eſt alteratio & corruptio penes formam non eſt mixtio, vbi autem non eſt contrarietas qualitatum, non poteſt eſſe alteratio corruptiua, quia omnis curruptio in contrarietate fundatur, ergo inter liquores non habentes qualitates contrarias, non poteſt fieri mixtio de qua loquimur in præſenti, quæ fit ex contemperatione, & corruptione miſcibilium, ſed ſolum poterit dari continuatio vnius partis cum alia, vt cum aqua miſcetur aquæ nullo mixto producto, ſed elemento continuato.

Secunda pars conſtat ex eodem contextu D. Thom. *quæſt. illa 77. citata. art.* 8. dicit enim, *quod corpus & ſanguis Chriſti manet in ſpeciebus, quam diu illa ſpecies manent eadem numero, quia conſecratur hic panis, & hoc vinum, vnde ſi fiat tanta permixtio liquoris cuiuſcumque; quod pertingat ad totum vinum conſecratum & fiat permixtum, erit aliud numero, & non remanebit ibi ſanguis Chriſti.* Quæ verba procedunt ex ſuppoſitione, quòd fiat mixtio liquoris cum liquore, & fiat permixtum, atque adeo ſupponendo corruptionem, & non ſolam continuationem vtriuſque liquoris. Et *ſolut. ad* 2. inquit: *Quòd permixtione facta corrumpuntur ſpecies vel in toto, vel in parte*, ergo ſupponit fieri permixtionem corruptiuam, & conſequenter alterationem fundatam in contrarietate qualitatum, non vero ſolam continuationem ſpecierum de hac enim nõ dicit quòd ſufficiat ad hoc, vt deſinat ibi corpus Chriſti, imò oppoſitum approbare videtur in *in 4. ad Anib. diſp.* 12. *quæſt. vnica art.* 3. *ad* 3.

Dico tertiò, *quando liquores ſunt eiuſdem ſpeciei, ſed habent qualitates contrarias, poteſt dari vera mixtio & corruptio miſcibilium*, & in hoc caſu loquitur S. Thomas quòd non manebit ſanguis in ſpeciebus conſecratis, ſi miſceatur alius liquor eiuſdem ſpeciei, qui facit vt ſit aliud numero, vt patet ex verbis ipſius citato loco, *ſi eſſet*, inquit, *eiuſdem ſpeciei liquor adiunctus, puta ſi vinum permiſceretur vino, remaneret quidem eadem ſpecies, ſed non remaneret idem numero vinum, quod declarat diuerſitas accidentium, puta ſi vnum vinum eſſet album, & aliud rubrum*, ergo ex hac declaratione colligitur, quod loquitur S. Thomas de liquoribus eiuſdem ſpeciei habentibus diuerſa accidentia. Præſertim hoc adiuuatur ex alio loco *in quodl.* 10. *art.* 3. vbi tractans eandem quæſtionem, & impugnans eos qui dicebant per quamlibet guttam liquoris mixtam ſpeciebus, deſinere ibi eſſe ſanguinem Chriſti inquit: *Quod ipſa additio non tollit eſſentiam dimenſionis, ſed variat terminationem eius, quæ quidem variatur non ſolum per additionem, ſed etiam per diuiſionem, vnde ſi talis variatio ſufficeret ad hoc, quod deſineret eſſe ſub ſpeciebus corpus, vel ſanguis Chriſti, ſequeretur, quod per diuiſionem ſpecierum, deſineret eſſe ſimiliter, quod patet eſſe falſum.* Quare ſecundùm D. Thom. per additionem, vel continuationem liquorum non ſoluitur ſubſtantia miſcibilium, vel ſpecifica, vel numerica, per mixtionem autem ſoluitur, quia eſt cum corruptione. *Et ex hoc probatur prima pars concluſionis*, quia in liquoribus eiuſdem ſpeciei ſi dentur accidentia oppoſita, ratione quorum vnũ ſit actiuius altero, ſicut indicat diuerſus color, vel acrimonia talium liquorum, tunc datur ſufficiens contrarietas ad corruptionem in qualitatibus, & datur etiam diuiſio partium inter ipſos liquores, vt videmus fieri, ergo datur quidquid requiritur ad veram mixtionem, ſcil. diuiſio, alteratio, & corruptio. Nec obſtat quòd ſint eiuſdem ſpeciei, quia benè poteſt vnum indiuiduum ſortiri qualitates oppoſitas alteri, ratione quarum agat ad corruptionem alterius in aliud tertium in quo illæ qualitates maneant temperatæ, cum nõ ſolum vnũ indiuiduum, ſed etiam vna pars poſsit agere in aliam in eodem indiuiduo, vt patet in viuentibus, deficiente enim alimento vna pars agit in aliam, & conſumit illam, vnde redditur animal macilentum, & tenue, ergo ſimiliter poterit vnum indiuiduum

uiduum esse fortius altero; sicut vnum vinum est fortius altero, & per suam qualitatem agit in illud, & dissoluere illud, contemperando in vno tertio, tunc enim non agit simile in simile, quia dissimilia sunt secundùm qualitates oppositas.

Ex quo patet ad rationes dubitandi à principio. Ad primum enim respondetur, quod quando duo liquores sunt omninò similes in specie, & qualitatibus, tunc vnum non corrumpitur ab alio, nec miscetur, sed continuatur præcedenti, & sic non fit aliquid distinctum numero, sed idem numero fit maius per continuationem, sicut animal crescit per augmentationem; si verò sint diuersarum qualitatum, quæ possint in vnum contemperari, tunc fit mixtio, & resultat vnum tertium indiuiduum corruptis miscibilibus. Neque est necesse, quod omnis corruptio sit de vna specie in aliam, sed potest esse de vno indiuiduo in aliud, vt iam explicauimus.

Ad secundum dicitur, quòd si vinum consecratum misceatur alteri consecrato, potest hoc fieri dupliciter; vno modo quando vtraque species vini habet easdem qualitates, v.g. est eiusdem acrimoniæ, caloris, &c. alio modo quando habet diuersas qualitates, quarum vna potest alteri misceri, & contemperari. Primo modo est certum quod non fit mixtio, sed continuatio vnius speciei ad aliam, & sic non corrumpit miscibilia; illis autem non corruptis, non desinit esse sanguis; sicut argumentatur S. Thom. quia etiam si diuidatur, & fiant plura indiuidua ex speciebus vini, vel panis, non desinit ibi esse corpus Christi. Si secundo modo fiat, ita quòd inter ipsas species vera mixtio conficiatur, tunc censent aliqui esse probabile, quod ibi desinat esse sanguis Christi, eò quòd fit vnum tertium indiuiduum corruptis miscibilibus, & super illud non cecidit consecratio; quod videtur insinuare S. Thom. *dicta quæst.* 77. & expresè tenet M. Nunno citatus, licet dicat non esse certum. Existimo tamen non loqui in illo casu S. Doctorem, quo duæ species consecratæ misceantur, quia licet fiat vnum tertium indiuiduum, quia tamen omnes eius partes fuerunt consecratæ, totum remanet consecratum ratione partium, sicut è conuerso quando diuiditur hostia, & fiunt duo indiuidua, quodlibet retinet consecrationem, quia licet non fuerint consecrata vt duo indiuidua, quia tamen fuerunt consecrata in suo principio à quo diuiduntur & multiplicantur, ideo retinent consecrationem. At verò si vinum non consecratum habens diuersas qualitates misceatur consecrato, ita quòd totum peruadat, & perfundat, in hoc casu fit alterum indiuiduum ex vtroque, & cum non sit consecratum in omnibus suis partibus, & in se fit aliud numero distinctum ab eo quod consecratum fuit, probabile est desinere in illo toto esse sanguinem, & in hoc casu loquitur S. Thom. sed quia non est omninò certum, vinum illud religiosè seruandum est.

Ad Confirmationem respondetur, decretalem solum dicere, quòd vinum appositum speciebus non consecratis nō miscetur sanguini intus contento, nec illud perfundit, aut tangit, cum non sit ibi modo connaturali & extenso non tamen docet non misceri speciebus, vt fiat vnum tertium, quo resultante desinat ibi esse sanguis.

ARTICVLVS III.

Quomodo fiat mixtio inter elementa, & quomodo illa maneant in mixto?

De elementorum mixtione duæ possunt esse difficultates. *Prima*, an verè omnia quatuor elementa misceantur, ita quòd ex illis componatur mixtum. *Secunda*, quomodo dicantur manere elementa in mixto virtualiter, & non formaliter, & quid sit virtualiter manere.

De primo disseruit Aristot. *in hoc lib.* 2. *c.* 8. *text.* 10. vbi ostendit, omnia elementa esse in quolibet mixto, & ad illud concurrere. Et quidē quòd omnia elementa possint esse in quolibet mixto, seu concurrere ad illud iam

iam supra diximus ostendendo quomodo etiam ignis possit ad constituendum mixtum concurrere. Quod verò de facto in omni mixto inueniantur omnia elementa, asserit Aristot. *citato loco*; quod non est intelligendum, ita vt quando quodlibet mixtum generatur, ibi formaliter conueniant omnia elementa, cum hoc vix accidere possit, vt in animalibus, & his quæ generantur intra aquam manifestum est, sed sufficit quòd virtutes elementorum, quæ in prioribus mixtis fuerunt contemperatæ, de vno mixto ad aliud transfundantur. Et quidem ex eo quod inueniatur in mixtis grauitas, manifestum est in illis concurrere elementa grauia, & non solum terram sed etiam aquam, quia alias haberent siccitatem sine aliqua humiditate, & sic non possent continuari, & coagulari, sed magis in puluerem reducerentur, quia nimia siccitas in pulueres reducit. Alia autem duo elementa, scilicet ignis & aer etiam concurrunt in mixto, quia si terra, & aqua concurrunt, oportet, quòd concurrant contemperata, & alterata, non possunt autem alterari, ita vt temperentur, nisi à suo contrario, quia si frigus aquæ, verbi gratia est in summo, non poterit temperari à calore modico, sed à concursu alterius caloris summi, qualis est in igne, si enim esset calor modicus, consumeretur à frigore summo, non autem temperaretur. Vt ergo ex elementis fiat temperatio mixtorum, necesse est omnia elementa concurrere, si duo concurrunt vt terra, & aqua propter grauitatem mixtorum, & coagulationem, quæ elementa communiter dominantur in mixtis, vt infra dicemus ex D. Thom, si quæ enim mixta ascendunt, vt quædam metheora ignita, aut etiam vapores, hoc non fit ex propria earum natura, sed ex virtute solis eleuantis, vel ignis deferentis; vnde vapores relicti suæ naturæ resoluuntur in aquam, sicut etiam aues, licet virtute vitali volare possint, tamen naturali pondere decidunt.

Secunda difficultas longior est, pluraque habet explicatu difficiliora; nam cum mixtio fiat ex substantia elementorum & qualitatibus dubitatur, tam ex parte formarum substantialium, quàm ex parte qualitatum quomodo fiat mixtio. Ex parte quidem formarum dubitantur duo. *Primum*, an formæ elementorum substantiales formaliter maneant in mixto. *Secundò*, an dato quod formaliter non maneant, an maneant virtualiter, & per modum gradus, sicut vegetatiuum, & sensitiuum in anima. Ex parte verò qualitatum similiter dubitantur duo. *Primùm*, an qualitates elementorum maneant in mixto formaliter, vel solum virtualiter ratione alicuius tertiæ qualitatis ex illis resultantis. *Secundò*, an hoc sufficiat, vt dicantur elementa manere in mixto.

Ad primam difficultatem respondetur, certum esse quòd in mixto non manent actu formę substantiales elementorum. Est communis ferè omnium Philosophorum, licet Auicenna senserit manere formas elementorum substantiales integras in mixto qualitates autem ad medium reduci. Auerroes autem dixit manere easdem formas elementorum, sed non perfectas, & integras, sed remissas, & imperfectas. Nihilominus oppositum constat ex Diuo Thoma 1. *part. quæstione 76. artic. 4. ad 4. & 2. cont. Gent. distinct. 15. quæstione 1.* & communiter omnes sequuntur, de quibus videri potest M. Bannes *in hoc 1. libro de Generat. cap. 10. quæstione 2.* *Ratio est tum generalis*, quia plures formæ substantiales non possunt esse in eodem composito, quia alias non esset per se, & simpliciter vnum vt probabitur *in libris de anima, quæstione 1.* *Tum specialiter*, quia formæ elementorum non possunt simul actuare eandem materiam, quia petunt qualitates contrarias in summo, atque adeo non possunt compati in eadem parte materiæ. Quod si sunt in diuersis partibus, quarum quælibet habet diuersam formam elementi, non dicetur mixtum,

ſed congregatum ex pluribus partibus, habentibus diuerſas formas ſpecie, quod non eſt facere vnum mixtum per ſe. Similiter etiam non poſſunt manere iſtæ formæ imperfectæ, tum quia formæ ſubſtantiales non poſſunt intendi, & remitti, ſed vel tota forma eſt in materia, vel nihil, ſi autem non remittuntur, ergo, vel manent integræ, vel ſunt aliæ, & non ipſæ formæ elementorum; ponere enim aliquas entitates quæ ſint principia formarum, & non formæ ipſæ, omnino abſurdum eſt, cum ad compoſitum naturale ſolum concurrant tanquam extrema materia & forma, non autem alia entitas: præter quam quod, totum hoc eſt ponere plures formas ſubſtantiales, licet imperfectas in eadem materia, & ſic inciditur in idem inconueniens.

Quare ex ſubſtantia elementorum ſola materia manet in mixto formaliter, formæ autem miſcibilium corrumpuntur, ideo enim alterantur miſcibilia, vt corrumpantur, & ſic explicauit Diu. Thomas *in hoc lib. 1. lection. 25. in fine* definitionem mixtionis, quod *ſit miſcibilium alteratorum, & ſecundum formam corruptorum, vnio.* Nec Ariſt. vnquam docuit miſcibilia manere actu in mixto, ſed in potentia & virtualitate, quod explicat ratione qualitatum ſuarum, in quibus tanquam in virtute formæ continentur, vt infra dicemus. *Nec obſtat*, quod ſecundum hanc doctrinam ex duobus elementis, aut ex tribus poterit fieri mixtum, & non requiritur, quod ſemper concurrant omnia quatuor, quia illud quod habet aliquam qualitatem in ſummo, etiam poterit temperari per reactionem à minori qualitate, verbi gratia frigidum aquæ quod eſt ſummum poterit temperari à calido aeris quod eſt excellens, vel ab alio minori, & ſic ruit fundamentum quod Ariſtot. & nos ante poſuimus, omnia quatuor elementa eſſe neceſſaria in mixto. *Reſpondetur enim*, quod ſi elementum habens calorem in ſummo patitur ab oppoſito quod non eſt etiam in ſummo, licet primo congreſſu repatiatur, & contemperetur, non tamen ſiſtit in illo temperamento, ſed vlterius procedet vſque ad vincendam illam qualitatem minorem, eo quod illa qualitas in ſummo habet actiuitatem fortiorem emanentem continuo à natura, & per illam continuam emanationem vincet repaſsionem minoris, & remiſsioris qualitatis; vnde vt redigatur ad temperamentum & mixturam permanentem, oportet, quod alia qualitate etiam ſumma habente ſimilem emanationẽ à natura reſiſtatur illi, vel ſuppleatur à cauſa vniuerſali, id quod deberet fieri ab elementali, quod eſt recidere in idẽ, illa enim virtualiter eſt tale elementum. Quare ſi duo elementa concurrant ad aliquod mixtum, oportet alia duo oppoſita concurrere, vt tẽperamentum permanenter fiat ex vtraque.

Circa 2. difficultatem diſſenſio eſt inter Scotum, & Caietanum, aliоſque Thomiſtas, nam Scotus *in 2. diſt 15. quaſt. vnica*, videtur concedere, quod formæ elementorũ manent virtualiter in mixto, nõ ſolum virtualitate accidentali ratione qualitatum, ſed etiam virtualitate ſubſtantiali ratione graduum, quia forma ſubſtantialis mixti continet formam elementorum per modum gradus ſicut anima continet vegetatiuum, & ſenſitiuum. Caietanus verò 1. *parte, quaſtione 76. artic.* 4. & alij Thomiſtæ tenent formam mixti non continere ſubſtantialiter formas elementorum virtuali illa continentia, ſed ſolum accidentali, & ratione qualitatum elementalium, vt poſtea dicemus.

Fundamentum Scoti eſt, quia etiam antecedenter ad mixtionem qualitatum forma ipſa ſubſtantialis eſt eſſentialiter forma mixti, ergo eſſentialiter eſt ex formis elementorum, & continet illas, mixtum. e. vt mixtum continet virtualiter miſcibilia ex quibus eſt, alias eſſet corpus ſimplex, ergo cum antecedenter ad qualitates detur iſta forma mixti, & corpus mixtum, antecedenter ad qualitates datur virtualis continentia elementorum. *Deinde*, quia quali-

tates, & formæ elementorum pereunt, & id quod de illis manet est in gradu ita imperfecto quantum ad qualitates, quod nullo modo potest virtualiter continere ipsam formam elementi siquidem qualitas mixta, & temperata non est virtus elementi, ergo non potest elementum manere in mixto virtualiter ratione qualitatum, siquidem qualitates quæ manent non sunt virtutes elementorum, sed deficientes ab illis, ergo solum possunt contineri elementa in mixto virtualiter ratione gradus substantialis. Quod si sufficit retinere qualitates elementorum debilitatas, & in statu imperfecto, vt dicantur elementa manere in mixto, posset aqua quando calefit dici mixtum, quia retinet omnes quatuor qualitates, licet in statu imperfecto, scilicet calorem quia calefit, & aliquid frigoris, quia totum non expellitur, & humidum in gradu excellenti cum aliqua siccitate, tum naturaliter habita, tum ab igne augmentata.

Fundamentum vero sententiæ Caietani ex eo desumitur, quia si daretur in forma mixti continentia illa substantialis elementi, oporteret quod mixtum haberet gradum elementalem sicut anima habet gradum vegetatiuum, ita quod natura mixti esset principium operationum propriarum mixti & operationum propriarum elemétalium ratione gradus elementalis, sicut ratione gradus vegetatiui operatur anima, ea quæ sunt propria naturæ vegetātis, vere enim & proprie nutritur, generat, &c. & sic lapis, verbi gratia ratione ratione gradus elementalis deberet ignire, aut madefacere sicut aqua, quod nequaquam habet, ergo non habet gradum illius elementi siquidem non habet operationem. *Præterea*, vel contineret mixtum per modum gradus, omnes formas quatuor elementorum, vel solum alicuius determinati elementi. Si omnium, deberet omnium operationes exercere, quæ tamen ob sui contrarietatem se impedirent, sicut ob gradum ignis deberet ignire, ob gradum aquæ infrigidare, & humectare, &c. quod est contra experientiam. Si alicuius tantum elementi, ergo iam virtualiter contineret reliqua elementa sine continentia substantiali virtuali, atque adeo bene stat, aliqua elementa contineri in mixto, & non ratione gradus substantialis, idem ergo dicetur de omnibus elementis. *Denique*, elementum non est aliquid commune respectu mixtorum, sicut vegetatiuum, aut sensitiuum respectu animalium, sed elementa sunt corpora condiuisa contra mixtum: ergo non potest contineri elementum in mixto tanquam gradus.

Ad primum fundamentum Scoti respondetur, ante qualitates dari formam mixti quæ ex elementis seu miscibilibus corruptis resultat, & quia fit ex corruptione illorum, non continet ea per modum gradus, continentia substantiali, sicut neque liquor mixtus liquores ex quibus miscetur, sed solum illa forma, quæ resultat ex talibus miscibilibus continet virtualiter, & radicaliter qualitates illas, quæ erant in elementis seu miscibilibus, & hoc modo dicitur continere virtualiter accidentaliter elementa, non virtualiter substantialiter.

Ad secundum respondetur, quod formæ elementorum pereunt in substantia, & manent in virtute seu qualitate, non quod maneat eadem qualitas numero, sed quod succedat aliqua similis à primis miscibilibus deriuata. *Et cum instatur*, quod illa qualitas, sic diriuata non est virtus elementi, sed mixti, cum sit modificata & temperata. *Respondetur* esse virtutem elementi non in statu perfecto, sicut est in ipso elemento, sed cum aliqua modificatione, sicut aliquid ab elemento deriuatum, eiusdem tamen essentialis rationis cum ipsa virtute elementi, si enim haberet illam in summo, haberet illam per modum vltimæ dispositionis ad elementum, & sic non esset virtus participata, sed propria ipsius elementi. Quia tamen est ab elemento ipso diriuata, licet modificata iuxta naturam mixti, dicitur virtualiter

liter continere elementum, ficut multæ qualitates quę à cœlo participantur in inferioribus, vt lux vel aliæ ſimiles participatiuè ſunt qualitates cœleſtes, licet non in ea perfectione, qua in cœlo ſunt. *Quod verò additur*, quod hoc modo poſſet vnum elementum dici mixtum quando participat omnes qualitates elementales, *negatur conſequentia*, quia quandiu tale elementum non corrumpitur, licèt diſponatur per qualitatem alterius elementi ad corruptionem, nō poteſt dici mixtum, quia non habet illas qualitates, vt redactas ad temperamentum ex vi ſuæ formæ, ſed quaſdam vt proprias, alias vt diſponentes ad corruptionem.

Circa tertiam difficultatem, *aliqui exiſtimant*, qualitates elementorum non manere formaliter in mixto, ſed virtualiter ratione alicuius qualitatis mixtæ ſeu mediæ virtualiter continentis illas extremas, & hoc ideò, quia forma mixti ſubſtantialiter eſt vna, ex corruptis miſcibilibus conſurgens, ergo debet ei correſpondere tanquam propria vna qualitas etiam mixta, quod etiam videtur aſſerere Ariſtotel. *in hoc 2. lib. text.* 48. dicens quod ex calido & frigido fit vnum medium, quod non eſt alterum illorum ſimpliciter.

Nihilominus oppoſitum dicendum eſt, *manere ſcilicet in mixto formales qualitates elementorum*, *verbi gratia formalem calorem*, *vel formale frigus*, *redactas tamen ad mediocritatem*. Itaque cum frigidum & calidum miſcentur, vtrumque amittit intenſionem ſuam, quod pertinet ad modum, ſed non amittit ſubſtantiam ſuam, ſcilicet rationem ipſam caloris & frigoris, ſine illa tamen perfectione, & excellentia intenſionis, & ſic cenſet San. Thom. 1. *part. quaſt.* 76. *artic.* 4. *ad* 4. *Manent*, inquit, *qualitates propriæ elementorum*, *licet remiſſa*, *in quibus eſt virtus formarum elementalium*, *& q.* 5. *de malo art.* 5. *ad* 6. inquit: *Quod ita contraria ſunt qualitates in corpore mixto, ſicut ſunt cõtraria elemẽta in mundo. Vndè ſumitur ratio*, quia in corpore mixto videmus qualitates non ſolum quoad ſenſum habere eandẽ immutationem quam in elementis, ſcil. calidi & frigidi, ſed etiam pugnare, & contrariari inter ſe, ſicut in corpore animalis contrarię qualitates pugnant & agunt ad inuicẽ, ergo ſignum eſt formaliter manere qualitates elementales. *Deniq;* ſi iſtæ qualitates non eſſent formaliter in mixto, neq; eſſet formalis contrarietas, & conſequenter nõn corrumperetur mixtum ex cauſa intrinſeca, ſiquidẽ corruptio accidit penes contraria, quæ mutuo in ſe agunt, vna autẽ qualitas ex omnib. cõflata nõ agit in ſe ipſam, vt ſe corrumpat, ergo ſi ab intrinſeco corrumpuntur, ab intrinſeco habent contrarietatẽ, & cõſequenter qualitates elemẽtorum formaliter, quia in illis ſolum contrarietas iſta exercetur.

Ad oppoſitum fundamentum reſpondetur, non debere formæ mixti correſpondere vnam qualitatem, ſed ſufficere, quod correſpondeat vna proportio & temperamentum plurium qualitatum, eo quod ex earum temperamento conſurgit mixtum, & ideo retinet illas ad mediocritatem redactas; quia tamen forma mixti eſt vna, poterit etiã ſortiri aliquam qualitatem, quæ vna ſit, v. g. aliquam virtutem actiuam, ſicut magnes attrahit ferrum, vel aliquẽ colorem proprium ipſius mixti, aut aliquid ſimile, ſed iſtæ qualitates conſequuntur formam mixti, non ex earum temperamento mixtio fit.

Ad teſtimonium Ariſtot. reſpondetur, Ariſtotelem non dicere, quod ex calido & frigido fit vnum medium, quod non contineat formaliter ipſum frigus & calorem, ſed quod vtrumque continet in vno medio, id eſt redactò ad vnum temperamentum, vel mediocritatem, non vero quod aliqua tertia qualitas reſultet eminenter continens frigus & calorem.

Inſtabis, quomodo ſunt qualitates illæ elementorum, ſiquidem propriæ paſsiones nequeunt communicari alijs ſubiectis, iſtæ autem qualitates elemẽtorum ſunt propriæ paſsiones eorum; & dato quod poſſent

communicari, non tamen exercendo contrarietatem, quod impedit vt formaliter sint simul, adhuc autem vt remissæ, contrariantur illæ qualitates. *Respond.* quòd proprię passiones alicuius bene possunt esse in proprio subiecto essentialiter, in alijs autem participatiuè, sicut lux est in sole vt in proprio subiecto connaturaliter, in aere autem participatiue. *Ad aliam partem argumēti respondetur*, quod qualitates remissæ exercent quidem contrarietatem inter se, sed non perfectè, & adæquate, sed imperfectè, & quantum ad aliquid, quia enim remissæ sunt, non subijciunt sibi totaliter, nec replent totam latitudinem subiecti, vnde non omnino se expellunt ab illo, id enim esset simpliciter & perfecte contrariari, de quo latius dicemus *inf. q.* 10. Opposito autem modo se habet in qualitatibus intensis. Datur tamen aliqua cōtrarietas in qualitatibus remissis, quia aliquo modo ad inuicē agunt & patiuntur, quod sine aliqua contrarietate fieri non potest, & ita est ibi contrarietas essentialiter, sed non in omni perfectione.

Circa vltimam difficultatem respondetur, elementa dici virtualiter manere in mixto, quia manent qualitates quę sunt virtutes elementorum in ipso. Ita sumitur ex D. Th. *l. 1. de gener. lect. 24. in fine & 1. p. q. 76. a. 4. ad 4.* vbi inquit: *Quod secundū Philos. in 1. de gener. forma elementorū manent in mixto non actu, sed virtute, manent enim qualitates propriæ elementorum licet remissæ, in quibus est virtus formarum elementalium.* Et videri etiam potest *2. cont. gent. c. 55. & opusc. 33.* & alijs locis. Itaque elementa manent in mixto non formaliter, aut virtualiter substantialiter, sed virtualiter accidentaliter, sicut dicitur aliqua forma manere in sua dispositione non vltima, vltima enim semper est annexa ipsi formæ, sed remota & ad mediocritatem redacta. *Ratio sumitur ex dictis*, quia non est alius modus continendi elementa, nisi vel substantialiter, vel accidentaliter; substantialiter non possunt contineri elementa in mixto, neque formaliter, neque virtualiter tanquam in gradu: ergo virtualiter accidentaliter eo modo quo dictū est.

Sed dices, virtus manens in mixto non potest producere elementa, nec enim calor lapidis, vel ferri est talis vt posit producere ignē; ergo prout est in mixto non continet virtualiter elementa, illud enim continet virtualiter, quod continet aliquid tanquā in virtute productiua illius. *Secundo*, mixtum factum ex liquoribus nō cōtinet illos, eo quod non potest illos producere ex quibus factus est: ergo neq; dicetur continere elementa virtualiter, quia elemēta producere non potest. *Tertio*, quia si ex eo dicitur mixtum continere virtualiter elementa, quia continet qualitates eorum in gradu remisso, etiam dicetur mixtum continere virtute omnia mixta, & vnum elementū aliud; consequens est falsum, ergo. *Sequela patet*, quia mixtum continet omnes quatuor qualitates, ex quibus alia mixta componuntur, similiter vnum elementum continet qualitatem alterius, v. g. aer habet calorem non in summo sicut ignis, sed minus intensum, ergo dicetur continere ignem virtualiter, quia in gradu remisso continet virtutem eius, scilicet calorem.

Ad primum respondetur, virtutē mixti posse virtualiter producere elementum, non immediate, sed mediatè & crescente dispositione, quam habet, quæ nō est vltima respectu elementi, sed remota vt diximus, & ita crescente eius intensione, & perueniente ad eā perfectionem, quam habet in elemento, poterit produci ex mixto, & sic ab intrinseco habent mixta resolui in elementa saltem mediate.

Ad secundum respond. quod quando vnum mixtum fit ex alijs mixtis, vt ex liquoribus, si retinet non solum qualitates elementales quæ sunt communes omni mixto, sed etiam particulares, & proprias illorum liquorum, dicetur etiam continere illos liquores virtualiter, sicut vinum temperatum ex aqua continet eius qualitatē, si vero tēperetur

tur ex alio liquore, illius qualitatem imbibit. Si autem ita soluatur species liquorum, quod non maneant qualitates propriæ, sed solum qualitates communes elemẽtorum, tunc non dicetur mixtum virtualiter continere illa mixta. Et quia certum est qualitates elementales semper manere in omni mixto, quia sunt omnibus communes, non autem est certum manere semper proprias virtutes mixtorum in alijs mixtis, ideo absolute dicitur, quod elementa manent virtualiter in mixto, non vero quod vnum mixtum maneat in alio.

Ad tertium resp. ex dictis, non posse dici, quod vnũ mixtum contineat virtute alia mixta, nisi eorum qualitates retineat quod nõ semper fit, sicut si aliquid fiat ex magnete non continet virtutem attractiuam ferri, continet autem qualitates seu virtutes communes elementorum, & ideo absolute dicitur de mixtis, quod contineant elementa, id est proprias virtutes elementorũ. Vnum autem elementum non dicitur continere aliud virtute, tum quia qualitas, quam habet, non deriuatur ex alio elemento, & sic nõ est virtus eius: tum quia, etsi vnum elementum habeat aliquid de vna qualitate alterius, sed non de omnibus, quæ in tali elemento sunt, sicut aer licet contineat aliquẽ calorẽm, qui inuenitur in igne, non tamen continet aliquid de siccitate ignis, & sic non cõtinet virtute elementum ignis, quia non participat de omni eius qualitate, sed solum de parte. Plura de mixtis dicemus, *qu.* 11. hic enim non de natura mixtorum, sed de mixtione agimus.

QVÆSTIO VII.

De condensatione & rarefactione.

ARTICVLVS I.

Vtrum rarefactio, & condensatio terminetur primo, & per se ad qualitatem?

NIhil notius est densitate & raritate in corporibus, id enim quotidie videmus, & experimur, earum quoque sensibiles effectus penes quos definiuntur seu describuntur notissimi sunt, scilicet dilatatio partium quantitatis in raro, contractio seu compresio in denso. Vnde Philosoph. in prædicamento definit rarum esse *id quod habet parum materiæ sub magnis dimensionibus*: densum autem è contra: *Quod habet multum materiæ sub paruis dimensionibus.* Vnde autẽ proueniat quantitati sic disponi, quod possit multum materiæ sub paruis dimensionibus concludere, vel parum materiæ sub multis, an ex aliqua qualitate superaddita, vel ex aliqua alia entitate, vel modo, obscurum est & difficile.

In eo autem authores diuisi sunt; & reducuntur omnes opiniones ad tres. *Prima affirmat*, nouam quantitatem acquiri per rarefactionem, & perdi per condensationem. Quod aliqui ex antiquis sic acceperunt, vt dicerent in quacumq; condẽsatione, vel rarefactione totam quantitatem perdi, & nouam subrogari. Alij vero solum partem aliquam acquiri, & partem perdi. Quod tribui solet Scoto *in 4. distinct. 12. quæst.* 4. Marsil. Harueo, & alijs, quos citat P. Rubio *tract. de raref. & quæst.* 1.

Secunda sententia affirmat, raritatem, & densitatem fieri penes diuersam positionem partium, & ad illam terminari. Sed hoc explicatur dupliciter. Primo, dicendo quod raritas, & densitas fit per solam cõpressionem aut dilatationem partium, eo quod in corporibus inueniuntur pori, id est subtilissima quædam foramina, quæ alijs subtilioribus corporib. replentur, & cũ fit ad-

densatio constipantur isti pori, cum vero fit rarefactio laxantur, & totum hoc pertinet ad positionem partium in loco secundum maiorem, vel minorem compressionē. *A.y,* vero sic explicant, quod addensatio, & rarefactio non consistunt in sola compressione, vel dilatatione partium, quod pertinet ad situm, sed in ipsa præsentia locali maiori, vel minori, quod pertinet ad extensionem in ordine ad locum seu ad ipsum vbi.

Tertia denique sententia affirmat condensationem & rarefactionem non terminari ad quantitatem, vel ad vbi, sed ad quandam qualitatem sic disponentem ipsam quantitatem, quod petat maiorem extensionem ad locum vel minorem. Itaque non negat hæc sententia dari in densitate contractionem præsentiæ, & extensionis localis, in rarefactione autem dilatationem, sed dicit hoc esse effectum ortum ex aliqua dispositione quantitatis, quæ sic disponitur per aliquam qualitatem, vt illum effectum habeat, sicut quantitas terminatur per superficiem, & inde resultat qualitas aliqua quæ est figura. An vero semper requiratur ista qualitas, vt detur iste effectus, vel solum connaturaliter petat illam, postea disquiretur.

Dico primo, addensatio, & rarefactio nō important aliquam additionem vel diminutionē quantitatis, neque totalem, neque partialem. Assertio est constans inter autores secundæ & tertiæ sententiæ, quos postea referemus. Sumiturq; ex diffinitione Philo supra allata: *Densum est quod habet multū materiæ sub paruis demensionibus.* Vbi nomine dimensionis non intelligitur ipsa quantitas, vt ordinat partes in ordine ad totum, sed vt extēdit, & diffundit illā in ordine ad locum, ratione cuius sumitur externa mensura quantitis, seu dimensio eius, nam si loquamur de ipsa quantitate secundum se, hæc non additur, nec tollitur, nisi additā vel ablatā materiā, cuius partes extendit; vnde repugnat habere multam materiam, id est multas partes materiæ, & non multam quantitatē, vel è contra. *Et fundamentum conclusionis hinc desumitur,* quia quando acquiritur noua quantitas, vel pars quantitatis, acquiri debet noua materia, in eadē enim parte materiæ non potest dari noua quantitas, vel pars quantitatis, sic enim penetraretur cum præcedenti, ergo oportet pro noua quantitate, nouam addi materiā, quæ de nouo ordinetur in ratione partis partis, & ideo semper augmentatio est coniuncta cum aliqua aggeneratione, vel nutritione, ergo si in rarefactione & condensatione, noua pars quantitatis adderetur, vel diminueretur, oporteret etiam addi nouam materiam, & sic deberet fieri noua mutatio substantialis, q tamen est falsum, cum videamus rarefieri, vel condensari aquā & ceram, sine noua generatione aquæ vel ceræ, aliàs maneret augmentata illa materia, essetq; multum materiæ, non parum, sub magnis dimensionib. contra definitionem, & ideò optimè S. Th. rarefactionem comparauit intensioni, sicut enim intensio fit nō addita qualitate, nec in diuersa parte quantitatis, ita rarefactio fit eadem materia manente, & non augmentata. Denique si fieret noua accessio materiæ seu substantiæ sicut & quantitatis, oporteret disponi illam materiam alijs accidentibus, vt videlicet cōuerteretur, vel adderetur præcedenti, sicut videmus fieri in nutritione, & aggeneratione, sine quibus tamen rarefactio fit, & condensatio; & sine corporum circumstantium corruptione, ergo nō aggenerat sibi nouam substantiam, & consequenter, neque nouam quantitatem.

Dico secundo, rarefactio & condensatio non terminantur solum ad vbi, siue ad distantiā vel propinquitatem partium vel ad situm, & positionem earum, neq; consistunt in sola repletione vacuitatum, quæ sunt pori, aut compressione partium, sed hæc sunt effectus consecuti ad densitatem, & raritatem, & aliquando possunt fieri sine formali densitate & raritate. Ratio conclusionis est, quia raritas, & dēsitas est aliquid pertinēs ad partes corporis in ordine ad se, & non in ordine ad locum, licet effectum

fectum aliquem habere possint etiã in ordine extensionis vel situationis in loco, ergo non potest primo, & per se terminari ad vbi vel situm. *Anteced. probatur*, nam in corpore Christi domini in Eucharistia, in quo nulla est commensuratio ad locum, est raritas, & densitas, nã ossa densiora sunt carne, sicut & duriora, & sanguis rarior vtroq; alioquin si ista diuersitas in partibus nõ seruaretur, non manerent diuersæ partes etherogeneæ, & organicæ. Similiter densitas, & raritas nõ solum sunt in externa superficie, aut ordinatione circa locum, sed etiam intra partes; facta enim diuisione inueniuntur partes intra constipatæ, & densæ, ergo non solum terminantur ad vbi, densitas, & raritas. Quod amplius constabit ex sequenti assertione ostendendo, quod raritas & densitas sunt qualitates.

Quod vero non consistat in repletione vacuitatis vel dilatatione, ita quod rarum sit quod dilatat poros, densum quod replet, vel comprimit, manifestum est in aere, & in cœlo, nam partes aliquæ cœli inueniuntur densæ sicut partes stellatæ, & aliæ minus densæ, scilicet diaphanæ, & tamen ibi non sunt pori, quia non replentur alio corpore subtiliori, quod non sit cœleste, cum ibi non sit corpus elementale. Aer similiter est rarus, & non habet poros, tum quia est fluidæ substantiæ, & fluendo repleret illos, alias detineretur aer vel aqua inter porum & porum ne flueret, tum etiam quia in aere si essent pori deberent repleri alio corpore subtiliori, quod tamẽ non est dare, nisi forte ignis, qui tamen non in omni parte aeris esse potest. Denique non consistit densitas in compressione partium tantum, vt patet de densitate corporis Christi in Eucharistia, in qua partes non possunt cõprimi, & in cœlo densitas non fit per compressionem partium localem. Denique compressio partiũ, vel fit per localem motum, siue situatione, vt quia vna occupat minus, vel magis de spacio, vel fit per internam dispositionem partium, sicut ex maiori frigore fit constrictio, & ex calore dilatatio, licet sequatur tanquam effectus diuersa illa occupatio loci. Si primo modo tantum, constat non saluari raritatem, & densitatem vt patet si in duobus vasis ejusdem positionis ponatur liquor densus in vno & rarus in alio, tunc vterque occupat eandem positionem loci, & non habet eandem raritatem, nec densitatem. Si secundo modo, ergo densitas, & raritas non dicunt solam compressionem partium & situalem positionem, sed internam aliquam dispositionem, & hæc pertinet ad qualitatem, vt iam dicemus, & simul explicabimus, quando sine formali densitate vel raritate possit manere compressio, vel dilatatio partium externa.

Dico tertio raritas, & densitas formaliter sunt physicæ, & naturales qualitates, & ita rarefactio & addensatio sunt alterationes, datur tamen etiã densitas aut raritas situalis & extrinseca, quæ nõ est qualitas, sed situs, & se habet vt effectus dẽsitatis & raritatis quæ est qualitas, licet aliquãdo nõ repugnet hos effectus sine qualitate fieri. Hęc conclusio quantum ad primã partem, quod densitas & raritas sint qualitates, est expressa Philos. *7. Phisic. text. 21. & 4. Phisic. or. text. 86.* & Diu. Tho. *ibidem, & 1. de generat. lection. 14.* vbi inquit: *Quod transmutatio rarefactionis non potest dici augmentum, sed alteratio, fit enim secundum transmutationem passibilium qualitatum scilicet rari & densi. Et 3. parte, quæstion. 77. articul. 2. ad 3. Rarum* inquit, *& densum sunt qualitates quædam consequentes corpora ex hoc, quod habent multum vel parum de materia sub dimensionibus.* Et eandem sententiam sequuntur communiter Autores, qui videri possunt in Cursu Carm. *1. de gen. disp. 7. q. 2. & 3.* Conimb. *lib. 1. de gen. c. 5. q. 17.* Rub. *tractat. de rarefaction. qu. 2.* Nec obstat quod Arist. *in cap. de qualit.* inquit: *Quod rarum & spissum, asperum, & lene quãdam positionẽ magis videntur partium monstrare;* & D. Th. *2. de gen. lect. 2. super tex. 8.* dicit: *Quod rarũ, & densum non sunt qualitates physicæ, sed positio partiũ materiæ secundum propinquitatem in denso.*

in denso, & remotum in raro. Non inquam obstat, loquuntur enim de raritate, & densitate situali quæ solet esse effectus raritatis & densitatis formalis, sicut datur figura externa situalis, & interna, quæ est qualitas, nã contracta manu vel extẽsa variatur figura situalis, nõ autẽ intrinseca, quæ est qualitas. Similiter datur raritas & densitas, quæ pertinet ad dispositionem internã partium quantitatis & conducit ad generationem & corruptionẽ & cõmuniter cõiuncta est cum aliqua mollitudine, vel duritia, & sic debet esse qualitas. Ipse autem situs compressionis, vel dilatationis partium, situalis densitas, vel raritas est. *Et sic probatur ista conclusio*, quia in densitate & raritate inuenitur contrarietas, inuenitur intensio & remissio, vnum enim est magis densum quam aliud, inuenitur dispositio conducens ad generationem, vel corruptionẽ, sicut animal si nimium, rarefiat, & intumescat, corrumpitur; si partes solidantur, conualescit; & in diuersis partibus exigit diuersam densitatẽ vel raritatem, sicut ossa debẽt esse densiora, quam carnes, & carnes quam sanguis, ergo conducunt ad conseruationem, & ad generationem & corruptionem. Et sicut hac ratione locus naturalis addit supra mathematicum, qualitates aliquas conseruatiuas, quia conseruat locatum, ita raritas & densitas, quia ad conseruationem, & ad generationem, & corruptionem disponunt, ad qualitatem pertinebunt. Denique sunt tangibiles per sensum, vt experientia demonstrat, ergo ad qualitatem pertinent; sicut molle, & durum, frigidum, & calidum.

Et si quæras, ad quam speciem? *Resp.* quod ad tertiã, eo quod resultare possunt ex mixtione aliarum qualitatũ, puta ex frigore, vel calore, per se etiam ordinantur ad generationem, vel corruptionem, & sensibus passionẽ inferunt, ergo passibiles qualitates sunt. Vnde sequitur ꝙ alterationẽ per se terminare possunt, quia alteratio est ad tertiam speciem qualitatis. *Nec obstat*, quod in cœlo inuenitur raritas, & densitas, quia æquiuoce dicitur in cœlo & in nobis rarum & densum, vt dicit D. Tho. *in 2. dist. 2. qu. 2. art. 1. ad* . *Et constat*, eandem qualitatẽ posse quandoque ex diuersis causis prouenire, vel ad effectus diuersos ordinari, sicut figura aliquando resultat ex alteratione qualitatum dissoluentium partes quantitatis, aliquando sine tali alteratione ex sola diuisione per motum localẽ: & similiter lux in inferioribus deseruit ad generationem, & corruptionem non in cœlo: sic densitas & raritas in inferioribus deseruit ad hoc, vt res sit generabilis, vel corruptibilis, in cœlo autem vt sit actiuè generans, vel corrumpens, quod est æquiuocè dici, quoad hunc effectum; simpliciter tamen sunt eiusdem speciei, quia eodem modo immutant sensum quod est principale in qualitate passibili.

Quod vero aliquando detur densitas & raritas situalis penes diuersam positionẽ partium sine qualitate, *constat*, quia id quod pertinet ad positionem partium, & situm, est effectus huius densitatis, vel raritatis, quæ est qualitas, non repugnat autem effectum aliquem ex diuersis causis prouenire, sicut de figura diximus. Similiter ergo potest per compressionem partium, vel laxationem fieri aliquis effectus raritatis vel densitatis, qui sit situalis densitas, vel raritas sicut quando aquam, vel aerem diuidimus, tunc partes diuisæ non penetrantur cum aliis, sed comprimuntur, alias nõ posset fieri diuiso, & hæc compressio densitas quædam est, sumpta densitate pro effectu, seu positione situali, non pro qualitate, nec requirit alterationem corruptiuam, sed motum localem, alias omnis motus localis qui fit extra vacuum exigeret alterationem producentẽ densitatem, aut raritatẽ, siquidem motus localis nõ potest fieri, nisi diuidendo aliquod corpus, & partes diuisę non possunt penetrari cũ alijs, ergo debent cõprimi, & condensari, & tamen ibi non datur alteratio, sed solum motus localis. Vnde etiam post diem iudicij dabitur motus

tus corporum præsertim glorioforum, qui motus diuidet aerem, vel aquam faciendo dictam compressionem partium, & tamen tunc non erit alteratio physica. Si tamen talis compressio, vel laxatio partium fieret, quod etiam ad corruptionem vergeret, tunc non fieret sine alteratione, & consequenter nec sine qualitate.

Dico vltimo, Densitas & raritas non se habent vt qualitates actiuæ, sed passiuæ, ita tamen disponentes subiectum, vt qualitates actiuæ illis adiunctæ magis, vel minus disponantur ad operandum. Conclusio hæc deducitur ex dictis *in quæstione præcedenti*, quia raritas & densitas sequuntur ordinationem partium quantitatis, sicut figura terminationem. facit enim densitas multas partes materiæ sub parua dimensione loci, & raritas è contra, ergo sicut quantitas non est actiua, neq; figura, ita neque densitas, & raritas. Vnde non videmus, quod raritas, & densitas per se solum similes qualitates producant, sed vtuntur actiuitate aliarum, v.g. calore, vel frigore etiam ad producendam raritatem, vel densitatem, lapis enim quantumcunque adiungatur ceræ, vel luto, non addensabit illa, sed mediante frigore addensantur, vel per compressionem partium, ergo densitas & raritas non sunt actiuæ. Si verò qualitas actiua recipiatur in quantitate densiori, celerius, & efficacius operabitur, vt ipsa experientia testatur, & *quæst. præcedenti* diximus, quatenus partes sic addensatæ conducunt ad efficaciorem operationem, sicut etiam figura rotunda magis conducit ad motum, quam quadrata, & ad penetrandum magis acuta, quam obtusa.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo *arguitur* ad probandum per rarefactionem acquiri maiorem quantitatem, quia posita rarefactione sunt plura indiuisibilia in actu, quam antea, ergo plus quantitatis. *Conseq. patet*, quia indiuisibilia non possunt esse sine partibus, ergo additis indiuisibilibus, adduntur partes. *Antecedens* probatur, quia posita rarefactione aquæ in vase, cuius medietatem solum occupabat ante rarefactionem, postea crescit terminatio quantitatis, & correspondentia ad alia puncta, seu indiuisibilia vasis, vel loci ad quæ antea non correspondebat, ergo sunt noua indiuisibilia, nam antiqua correspondent eisdem, quibus antea, & non possunt diuersis indiuisibilibus vasis correspondere.

Confirmatur, quia per addensationem minor locus occupatur, quam antea, ergo si non diminuitur quantitas; partes illæ penetrantur. *Patet consequentia*, quia tunc quantitas maior occupat idem spacium, quod minor, ergo intra locum minorem ponuntur partes, quæ antea plus loci occupabant, ergo penetrantur in illa. *Nec potest dici* quod hoc fiat per qualitatem sic disponentem partes quãtitatis, vel per nouum situ. *Nam contra est*, tum quia nõ pertinet ad qualitatem ordinare, & extendere partes quantitatis; si autem fiat sola situatione, non pertinebit rarum, & densum ad qualitatem: tum etiam, quia restat explicandum, quomodo ista qualitas tollat penetrationem partium, quæ modo occupant minorem locum, quam antea.

Respondetur, circa hoc argumentum diuersimode Authores sentire. *Quidam censent* tot puncta, & indiuisibilia inueniri actu in quantitate maiori, & minori, exemplo illo vulgari de circulo minori incluso in maiori, omnes enim lineæ quæ transeunt à centro ad circulum maiorem transeunt per minorem, ergo tot puncta, seu lineæ sunt in vno atque in altero. Ita Conimb. 1. *de generat. capit. 5. quæstione 17. articul. 4. Alij*, vt Rubio censent è contra non esse tot puncta in minori quantitate quam in maiori, posse tamen eandem quantitatem cum eisdem punctis respondere pluribus, vel paucioribus punctis alterius corporis, vel quantitatis solum ratione diuersæ dispositionis, vel situationis eiusdem quantitatis, vt in illis circulis patet, quia si ex illis

ex illis fierent lineæ rectæ extendendo ipsos circulos, tunc non omnes lineæ vnius transirent per lineas alterius, quia vna illarum excederet alteram, si tamen in circulum redigantur, quidquid transit per maiorem circulum, transit per minorem, & eadem ratione eadem puncta aquæ condensatæ, facta rarefactione correspondent alijs punctis vasis, vel loci propter diuersam dispositionem quantitatis.

Neutra tamen solutio intelligibilis est. Nam quantitas maior excedit minorem in multitudine partium designatarum, & aliquotarum, ergo debet excedere in punctis designatis, quibus partes illæ vniuntur, non enim stat ponere plures partes actu, nisi addantur plura puncta, & indiuisibilia, quibus tales partes vniantur; & certe illud quod dicitur de duobus circulis inæqualibus, quorum vnus includatur in altero, si extendantur in lineas rectas manifeste hoc demonstrat; manebit enim linea illa circuli minoris multo minor quam linea circuli maioris, & tunc si vna ex illis iuxta aliam ponatur manifeste videbitur, quod lineæ minoris circuli non omnibus indiuisibilibus, & lineis alterius correspondent, ergo plura puncta, vel plures lineæ sunt in maiori circulo, quam in minori; ex quo etiam conuincitur, quod ratione diuersæ situationis, & positionis linearum non potest punctum vnius correspondere pluribus punctis alterius, diuersa enim positio non potest tollere naturam talium indiuisibilium, ergo si in vtraque positione manet indiuisibile vnum & idem, non potest pluribus alterius correspondere, siquidem vnum indiuisibile non potest corresponderè parti, quia est illi improportionatum, ergo neque pluribus indiuisibilibus, quia plura indiuisibilia pertinent de facto ad diuersas partes, vnum enim non est immediatum alteri, ergo non potest correspondere pluribus nisi correspondeat parti interiacenti. *Et ad argumentum* de lineis quæ ducuntur ad centrum à maiori circulo per minorem. *Respond.* omnes illas diuisiuè transire per circulum minorem, sed tamen non omnes quæ inueniuntur in circulo maiori in actu inueniuntur in minori, nec est possibile quod omnes quæ sunt in maiori circulo collectiuè sumptæ transeat per minorem ad centrum, nisi vna linea transeat super aliã, licet quælibet diuisiue, quę transit ad centrum, per minorem circulum trãsire debeat, sed collectiue non omnes capiuntur in circulo minori, nisi vna sit super aliam, siquidem plures partes in actu, & cõsequenter plures lineæ, & puncta debent esse in maiori circulo, quam in minori. Sunt autem in potentia infinitæ partes, & puncta in vtroque circulo, loquendo de partibus proportionalibus, & se communicantibus, non de partibus, & lineis in actu componentibus, vt late monstrauimus *in quæst. 15. & 20. Physic.* Nos autem in præsenti loquimur de lineis & punctis, quæ sunt in actu, & de his dicimus non esse tot in maiori quantitate, & in minori, nec vnum posse correspondere adæquate multis.

Ad argumentum ergo factum Respond. aquam rarefactam plura puncta, & indiuisibilia habere, quam antea, non tamen plures partes, sed maiorem explicationem, & dilatationem earundum partium. Explicatio enim, & extensio partium quoad locum fit per nouam terminationem quantitatis, & consequenter per additionem indiuisibilium & punctorum, quibus fit noua terminatio, & extẽsio quantitatis ad locum, quia vt statim dicemus eadem pars, quæ nectitur vnico indiuisibili cum alia, potest pluribus connecti, eo quod indiuisibile inadæquate correspondet parti, & non adæquate, ideoque locum habet, vt pluribus indiuisibilibus correspondeat eadem pars, & tunc dicitur dilatari, cum pluribus indiuisibilibus explicatur extensio partis in loco, tunc autem contrahitur, quando vnico indiuisibili, vel paucioribus connectitur. Et ita non est bona consequentia, sunt plura indiuisibilia, ergo plures partes, sed vel plures

res partes vel maior explicatio earundem erga locum.

Ad Confirm. Respondetur in condensatione comprimi partes non penetrari, nec occupare locum alterius quantitatis totalis, sed locum sibi adæquatum & commensuratum iuxta partium dispositionem. Quomodo autem compresio partium intelligatur sine penetratione, cum partes quæ ante diuersum spacium occupabant, modo occupent vnum difficile intelligitur. Sed omissis alijs explicationibus, *probabilius videtur* iuxta doctrinam à nobis traditam 6. *Physicor. quæstione* 20. *art.* 1. & 3. quod punctum afficit partem lineæ non adæquatè, sed inadæquatè, quia non proportionantur adæquatè pars diuisibilis, & punctum indiuisibile, & idem est de alijs indiuisibilibus respectu suarum partium. Quia ergo quodlibet punctum afficit aliquid de parte, quia immediatè post punctum sequitur pars, quæ diuisibilis est, & non adæquatur illi, in hoc potest esse magis, & minus, vt videlicet illa entitas diuisibilis, quæ afficitur immediate ipso puncto, afficiatur magis, vel minus inadæquatè, si enim non totaliter, & adæquate illi correspondet, vtique nec indiuisibili, & vnico modo correspondet, sed potest plus, vel minus correspondere. Quare quando quantitas rarefit, non est necesse addere plures partes, vt dictum est, sed plura puncta, quia pars quæ correspondebat inadæquate vno puncto, fit correspondens pluribus, & sic laxatur. Quando autem addensatur, fit illa pars correspondens inadæquate vni puncto, cum tamen posit correspondere pluribus. Et ideo non penetrantur illæ partes, quia ad penetrationem requiritur, quod existentibus pluribus partibus distinctis secundum diuersa indiuisibilia, secundum eadem ponantur sub eodem spacio, sed si minuuntur puncta, seu indiuisibilia, & partes reducuntur, vt sint sub paucioribus punctis, tunc dicuntur comprimi, seu addensari, nec tamen penetrantur, quia nunquam sub diuersis punctis, vel indiuisibilibus existentes, in eodem spatio ponuntur quod ad penetrationē requiritur, penetratio enim exigit quod plures partes in actu, id est, terminatæ diuersis indiuisibilibus ponantur sub eodem spatio, non autem penetratio fit per hoc, quod partes quæ antea habebāt plures terminationes modo habeant vnam, & fiant partes quasi in potentia. Vnde dicit Philosoph. 4. *Physicor. text.* 84 quod rare fieri est, quod magna dimensio, quæ prius erat in potentia, fiat in actu, quod vtique intelligitur de dimensione quoad terminationem localem, quod fit per puncta & indiuisibilia.

Secundo arguitur, ad probandum quod rarefactio, & condensatio per se primo terminentur ad quantitatem, non ad qualitatem; nam rarum diffinitur *quod habet parum de materia sub magnis dimensionibus*, densum verò è contra, vbi nulla mentio fit qualitatis sed solum dimensionis, dimensio autem, siue in ordine ad totum, siuè in ordine ad locum, ad quantitatem pertinet, vel saltem ad situm. Deinde, quia videmus per rarefactionem magis explicari, seu extendi quantitatem quoad locum, ergo acquiri debet noua quantitas, nam extensio quoad locum est propria pasio, & modus quantitatis, ergo noua extensio ad locum, nouam requirit quantitatem. *Denique*, quia alias quantitas susciperet magis & minus, siquidem eadem quantitate existente, magis, vel minus explicat partes substantiæ, sicut intensio albedinis consistit in hoc quod magis, vel minus se explicat in actum, & radicatur in materia, imò sicut intensio non acquiritur, nisi acquisito nouo gradu ex parte qualitatis, ita nec rarum, & densum sine noua parte quantitatis. *Confirm.* quia sine aliqua qualitate ponitur rarum vel densum, ergo superflue qualitas ponitur. *Antecedens constat*, tum quia ista qualitas raritatis non suscipitur nisi in subiecto habente partes

dilatatas, & densitas in habente partes compressas, ergo non prouenit à qualitate illa partium dispositio, seu positio, sed supponitur; tum quia posita ista dilatatione partium sine alia qualitate, intelligitur sufficienter rarefactio, ad quid ergo illa qualitas deseruit? Dilatatio enim per situationem, vel positionem partium in loco sufficienter intelligitur; tum denique, quia si extensio in loco est modus & proprietas quantitatis, non indiget qualitate, vt ab illa dimanet.

Respondetur ad principale argumentum, negando assumptum. Ad primam probationem dicimus, nomine dimensionum rari & densi non intelligi ipsam quantitatem secundum se, sed secundum commensurationem ad locum, quam eadem quantitas variare potest secundum densitatem, & raritatem. Cæterum raritas ipsa, & densitas non consistunt in hoc, quod de facto quantitas sit ita extensa, & situata, hoc enim est effectus illius, & in corpore Christi in Sacramento datur densitas, & non situatio in loco, sed consistit in tali dispositione partium, quæ petit illam situationem pro effectu. Et ita licet non fiat mentio qualitatis in definitione rari, & densi explicitè, intelligitur tamen implicite, quia idem est dicere rarum est quod habet parum materiæ, ac dicere quod est dispositum habere parum materiæ sub magnis dimensionibus. Quomodo autem in speciebus Eucharistiæ detur rarefactio, & addensatio, cum nulla ibi sit materia. *Respondetur* non esse ibi substantiam formaliter, sed suppleri in quantitate, quatenus per separationem gerit vices substantiæ.

Ad secundam probationem dicitur extensionem ad locum esse propriam passionem quantitatis, sed quod sit tanta vel tanta, accidit illi, & per aliquam qualitatem disponitur, neque est necesse vt detur maior extensio, quod addatur noua quantitas, sicut etiam vt graue moueatur velocius circa finem, quam in principio, non indiget additione grauitatis, ita quælibet quantitas vt diuersimode extendatur, & situetur erga locum, non indiget additione quantitatis, & partium, licet qualitas aliqua detur sic disponens partes, vt nouis indiuisibilibus correspondeant, ita quod magis laxentur, vel minus.

Ad tertiam probationem dicitur, quantitatem non suscipere magis, vel minus per hoc, quod fiat illa maior vel minor extensio, sed raritatem ipsam, vel densitatem suscipere magis, vel minus. Ipsa autem quantitas in ratione ordinandi partes extra partes, non radicatur magis vel minus in subiecto, vt illa maior, vel minor extensio fiat, quantitas enim in ratione quantitatis non potest magis radicari in eadem parte subiecti, neque accipere aliud augmentum quā penes additionem partium, quæ non est intentio, cum non fiat in eadem parte subiecti, sed in diuersis, alias penetrarentur illæ partes. Rarefactio autē quæ magis dilatat partes non facit magis radicari, & perfici quantitatem in subiecto sed facit magis radicari ipsam raritatem, quæ est qualitas, & in ordine ad locum dilatari quantitatem.

Ad confirmationem Respondetur negando antecedens. Ad primam probationem dicitur, raritatem non subiectari nisi in habente partes dilatatas, non ante ipsam raritatem, sed per ipsam, sicut anima dicitur actus corporis organici, quod tamen per ipsam animam, & corpus est, & organicum. Nec tamen raritas petit partes esse dilatatas actu, sed solū aptitudine, sicut in corpore Christi in Sacramento habet raritatem, & densitatem sine situatione in loco. *Ad secundam probationem dicitur*, quod posita dilatatione partium quoad situm intelligitur raritas, & densitas præsuppositiue, quia qualitas, quæ est raritas, est causa illius dilatationis & situationis partium, quæ est effectus eius, si tamen aliquando detur ista situatio sine tali qualitate non erit raritas formalis, quæ est dispositio partium ordinata ad conseruationem,

vel

vel corruptionem, sed erit aliquid pertinens ad situationem partium ex motu locali consecutum sine formali raritate, vt supra expositum est. *Ad tertiam probationem dicitur*, quod licet extensio ad locum sit passio quantitatis, tamen quod sit tanta, vel tanta est accidens,& pertinet ad qualitatem, quatenus conducit ad temperamentum partium, vt melius conseruentur, vel corrumpantur. Nec esset repugnans dicere, quod qualitas sit passio quantitatis, sicut patet in figura, licet raritas & densitas in corporibus inferioribus, quatenus fiunt ex mixtura primarum qualitatum, non possit sequi immediate ad quantitatem, sed mediantibus primis qualitatibus.

Si quæras, an rarefactio requirat motum localem, quo fiat illa maior extensio loci præter alterationem qua fit raritas ipsa? Affirmant Conimb. *hic quæst.* 17. *art.* 5. Cæterum non est necesse ponere motum localem distinctum ab ipsa alteratione, sed hoc est in commune omnibus motibus, seu mutationibus, quæ terminationem quantitatis attingere, vel variare possunt, quod habent vim producendi aliquod vbi non directe, & per se, sicut motus localis, sed consecutiuè,& mediatè, prout vbi sequitur ad extensionem quantitatis, sicut generatio substantiæ producit vbi mediatè, quatenus generat substantiam in loco, & augmentatio producit vbi, quatenus addendo quantitatem, ponit illam in loco,& similiter id habet illa alteratio quæ laxat, vel contrahit partes quantitatis. Quare non est necesse assignare terminum à quo localem, qui deseritur; quia non acquiritur locus seu vbi per motum localem, qui deserat vnum locum, & acquirat alium, sed per actiones variantes terminationem quantitatis, quæ mediate acquirunt vbi non destruendo antiquum absolute & totaliter, sed addendo nouum; destruunt tamen antiquum quoad terminationem, quam ante habebant.

ARTICVLVS II.

Vtrum sine rarefactione, & sine additione quantitatis poßit aliquid fieri maius altero?

ALiqui affirmant, citaturque pro ea sententia Durandus *in* 2. *distinct.* 18. *quæst.* 1. Mag. Sententiarum *ibi*, Henricus, & alij. *Et sumitur fundamentum ex dictis articulo præcedenti*, quia rarefactio est motus ad qualitatem non ad quantitatem vel extensionem ad locum, nisi ex consequenti: ergo poterit Deus, sine rarefactione extendere quantitatem in loco, & eam magnam facere, neque additis partibus quantitatis, neque addita qualitate rarefactiua, nam sicut materia est in potentia ad magnum, & paruum mediãte raritate vel quantitate secundum agens naturale, ita per potentiam obedientialem poterit fieri maius non addita quantitate vel raritate, quia hęc solum est medium naturale seu naturalis agentis. *Confirmat.* Probabile est Deum posse ponere vnum corpus in diuersis locis stante eadem densitate, ergo etiam poterit ponere illud in loco immediato sibi, & tunc continuabitur cum eo & erit maius, quia occupabit plura loca, & sine additione quantitatis, quia est idem corpus, & sine rarefactione, quia retinet eandem densitatem. *Confirm. secundo*, quia Deus fecit Euam ex costa Adami, non per rarefactionem, sic enim non esset similis carnis & ossium, si ita raresceret, neque ex materia alia adiuncta, quia hæc debuisset esse maior, quam costa Adami, atque adeo ex illa potius diceretur facta Eua, quam ex costa, ergo &c.

Oppositam sententiam tenet San. Thom. 1. *part. quæst.* 92. *art.* 3. vbi inquit: *Dicere materiam multiplicari absque rarefactione, est dicere contradictoria esse simul, scilicet diffinitionem absque diffinito. & in* 2. *distinctione* 18. *quæstion.* 1. contra Mag. sent. & alios affirmat, quod est inintelligibile, sine additione materiæ, seu quantitatis fieri aliquid maius, nisi per rarefactionem. Et D. Thom.

sequuntur plures, qui videri possunt apud Conimbric. *cap. 5. de generat. quæst. 18. artic. 1.* & Rubio *in tractatu de condensat. quæst. 3.* intelligitur autem hoc de rarefactione tam secundum qualitatem, quam secundum situm seu positionem loci, vt statim dicemus. *Et probatur*, quia implicat intelligi quantitatem fieri maiorem sine nouis terminis quantitatis, qui antea nõ erant; termini autem quantitatis non sunt nisi, vel in ordine ad se, vel in ordine ad locum. Si in ordine ad se, id est ad ipsas partes secundum se, necessario additur noua pars, stantibus enim eisdem partibus, non mutantur termini intrinseci quantitatis, qui consistunt in hoc, quod est habere plures vel pauciores partes, ergo stantibus eisdem partibus, & non habendo plures quam ante, quantitas non est maior secundum ordinem partium ad intra, quam ante Si vero mutantur termini in ordine ad locum, additur maior dimensio, seu extensio ad locum, sine additione partium, & hoc est rarefieri, quia in hoc cõsistit diffinitio rarefactionis. Itaq; id quod est maius altero secundum quantitatem, in conceptu suo essentiali dicit, vel quod habeat plures partes, quam id quod est minus, vel quod correspondeat pluribus partibus loci secundum extensionem, & primum est additio quantitatis, secundum rarefactio.

Sed inquires, an dilatatio partium, vel compressio actualis in loco necessario debeat fieri per ipsam qualitatem, quæ est raritas, & densitas, tanquam per medium naturaliter requisitum vel etiam essentialiter? *Aliqui affirmant* esse essentiale vt Rubio *tractatu de rarefactione, quæstione 3. num. 164.* & Conimbric. *hic quæst. 18. artic. 2. & 3.* licet oppositum etiam probabile putent. *Et cum vrgetur argumentum*, quia effectus formalis illius qualitatis quæ est raritas non est ponere partes sic extensas, quoad situm, sed reddere corpus sic dispositum, vt illam situationem petat, ac proinde separari posse illam situationem ab illa qualitate. *Respondent*, quod qualitas illa necessario connotat illam partium situationem, & sine illa intelligi nequit, sicut nec effectus albi sine albedine, aliàs posset manere densitas, quæ est qualitas, corpore ipso situaliter rarefacto, & laxato, quod repugnat, non autem repugnaret si hæc situalis extensio inueniri posset sine raritate quæ est qualitas, hæc enim sola contrariatur densitati. *Sed contra hoc vrgeo*, quia extensio situalis, vel compressio est secundarius effectus raritatis vel densitatis, & est separabilis ab illa, vt patet in corpore Christi in Eucharistia, vbi manet densitas carnis, & ossis, aut raritas sanguinis, sine vlla extẽsione quoad locum, ergo si potest manere raritas sine extensione ad locum, etiam cum parua extensione manere poterit, aut densitas cum magna. Et hoc ideo est, quia raritas non dicit ipsam actualem extensionem ad locum, sed aptitudinem ad illam, quæ stare potest cum opposito actu sicut grauitas cum ascensu, & aptitudo accidentis ad inhærendum cum actuali separatione à subiecto, sic raritas quæ est aptitudo ad dilatationem loci stat cum actuali compressione partium, ergo nõ est qualitas medium essentiale ad actualem extensionem dilatandam, vel comprimendam, sed sine qualitate, quæ est raritas & aptitudo ad dilatationem situs partium, imò cum opposita qualitate quæ est densitas poterit dari illa maior situatio in loco, licet connaturaliter exigat qualitatẽ quando fit cum alteratione, sicut ascensus sursum potest dari in graui, non media leuitate contraria. Et ideo sine additione partium, vel raritate situali, siue cum qualitate fiat, siue non, non potest fieri aliquid maius, quam antea Vndè D. Thom. *locis supra citatis* in raro & denso non nominauit qualitatem, sed solum dimensiones, quod pertinet ad situm, alias eius ratio non concluderet, scilicet quod esset ponere diffinitionem sine definito, si quidem definitio raritatis, vt est qualitas non est habere actu partes materiæ sub magnis dimensionibus, sed habe-

habere dispositionem seu aptitudinem ad magnas dimensiones sub parua materia.

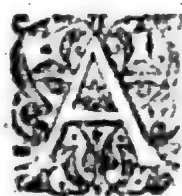
Ad rationes dubitandi in oppositum. Ad primam respondet. rarefactionem alteratiuam esse motum ad qualitatem, & ideo sine illa non inueniri, rarefactionem autem non alteratiuam posse sine qualitate inueniri, non tamen sine dilatatione aliqua situali, quæ connaturaliter exigit qualitatem, nō essentialiter, ideoque sine rarefactione saltem situali vel additione partium, non poterit fieri aliquid maius, bene tamen sine qualitate. Et *quando dicitur*, quod materia est in potentia obedientiali ad magnum & paruum sine raritate, *negamus anteced.* quia nō solum raritas est medium naturale, sed etiam essentiale loquendo de raritate non solum vt est qualitas, sed etiam vt est situs, vt dictum est; est enim pertinens ad ipsam diffinitionem rari, vt S. Tho. dicit habere magnas dimensiones cum parua materia.

Ad primam confirmationem respond. illam opinionem à nobis non admitti, vt ostendimus. 4. *Physicor. quæstion.* 16. sed ea data non concessa *respond.* quod si idem corpus poneretur in duplici loco immediato ita quod non solum esset contiguum, sed continuum, hoc ipso reduceretur ad eundem locum, & non occuparet maiorem, quia esset continuum sibi ipsi, nihil autem sibi ipsi cōtinuatum facit additionem, si autem esset contiguum, & non continuum esset duplex superficies & non vna, & sic non esset eadē quantitas, sed diuisa vtpotè duplici superficie terminata, vnde non facit maiorem rem, sed quasi duplicem.

Ad secundam confirmationem respondetur costam Adami fuisse ædificatam in mulierem per accessionem nouæ materiæ, vel factæ per creationem de nouo vel per cōuersionem alterius, vt censet D. Thom. *locis citatis.* Et *ad replicam respondet dist. illa* 18. *cit. ad* 2. Quod non dicitur facta mulier ex illa materia superaddita, sed ex costa, quia costa fuit primum mediante quo reliqua materia pertinuit ad formationem mulieris, sicut licet embrio accessione nouæ materiæ crescat, & fiat in debita quantitate, non tamen dicitur fieri ex materia accedente, sed ex semine, & prima materia, quæ se habet vt fundamentum formationis totius corporis.

QVÆSTIO VIII.

De nutritione, & augmentatione?

AGimus de his motibus in præsenti, non quatenus ab anima sunt, & propriè competunt corpori animato. sic enim ad libros de anima spectant, sed prout fiunt cum aliqua generatione vel corruptione, & sic communiter se habent ad ipsam aggenerationem.

ARTICVLVS I.

Quid sint augmentatio, & nutritio, & quomodo distinguantur?

DVo hæc in præsenti tractamus, quia inter se valde affinia sunt, quid sint augmentatio, & nutritio, & quomodo distinguantur.

Circa primum supponimus diffinitiones nutritionis, & augmentationis, & inquirimus, an talis vera nutritio inueniatur in rerum natura: Nutritio deffinitur: Quod sit *conuersio alimenti in substantiam aliti.* Augmentatio: Quod sit *motus à minori ad maiorem quantitatem.* Aggeneratio: Quod sit *acquisitio partialis substantiæ*, sicut etiam videmus in igne acquirente & conuertente in se partes papiri.

Igitur nutritionem aliqui negauerunt dari etiam in viuētibus, sed solam substan-

tiam in qua primo aliquid generatum est, pertinere ad substantiam viuentis eiusque partes dilatari, non autem nouam substantiam ex alimento acquirere, sed solum cedere illam substantiam alimenti in pabulum caloris naturalis. Quæ fuit opinio Mag. sent. *in 2. distinct.* 30. Similiter fuerunt aliqui Philosoph. antiqui, vt refert Aristot. *2. de anima text.* 40. qui etiam non viuentia dicebant nutriri, imò omnia animalia dicebant virtute ignis nutriri, videmus enim ignem depascere alia corpora, & in se conuertere.

Nihilominus circa hoc sit vnica conclusio. *Vera nutritio datur in viuentibus per conuersionem alimenti in substantiam aliti non tamen in non viuentibus.* Prima pars est communis Theologorum, & Philosoph. eamque contra Mag. docet San. Thom. 1. *parte, quæstione* 119. *articulo primo & in secundo, distinctione* 30. *quæstion.* 2. *articul.* 1. *& quodlib.* 8. *articul.* 5. Et *fundamentum* sumitur ex duobus. *Primum*, quia videmus corpus hominis crescere, & omnes illæ partes primo & per se informantur ab anima, siquidem videmus illas sentire & viuificare, sicut aliæ partes, ergo vel adueniunt per creationem nouæ materiæ, vel per conuersionem alimenti in ipsam vel per maiorem rarefactionem. Non per creationem nouæ materiæ, quia creatio materiæ non est opus naturæ, sed potentiæ creatiuæ, & sic nutritio quæ est operatio partis vegetatiuę non esset opus naturale, sed excedens naturam. Si est per conuersionem, est id quod intendimus. Si per rarefactionem, sequitur, quod corpus hominis augmentati esset rarius & minus solidum, quam recenter nati, cuius cōtrarium ad sensum videmus. *Denique probatur conclusio*, quia nutritio ordinatur ad restaurandum id quod deperditur per calorē naturalem: ergo id quod restaurat, debet pertinere ad veritatem humanæ naturæ, alias non subrogaretur in locum eius, quod deperditur. *Nec dici potest*, quod illa prima substantia, quæ accipitur in generatione, non tangitur à calore naturali, si quidem constat, quod est substantia corruptibilis, sicut & generabilis, ergo per alterationem mutari potest, & deperdi, sicut tandem in ipsa morte deficit, & perit, ergo potest etiam à principio illa prima substantia paulatim deperdi, & loco eius alia subrogari.

Secunda pars conclusionis, scil. quod non viuentia non nutriantur est sententia Philo. *2. de anima text.* 40. & D. Th. *ibi lect.* 9. *& in hoc libr. 1. de generation. text.* 42. *lect.* 17. *Ratio est*, quia id proprie nutriri dicimus, quod per virtutem, quam habet consumit aliquid de propria substantia, & restaurat illud per conuersionem materiæ iuxta positæ in propriam substantiam, constat autem quod hoc non inuenitur in non viuentibus, siquidem neque virtus propria rei non viuentis, v. g. ignis vel aquæ, consumit aliquid de propria substantia, sed de aliena, neque per conuersionem extraneæ materiæ restaurat deperditam substantiam, & conseruat præcedentem: ergo non habet propriam nutritionem, qualis fit per intussusceptionem alimenti, & conuersionem in propriam substantiam. Inuenitur tamē nutritio quædam similitudinaria in rebus inanimatis, quatenus ab extrinseco agente contrario possunt aliquid deperdere, licet nō per virtutem propriam, & per aggenerationem aggregare sibi aliquid de materia iuxta posita, quod potius de se est generatio & multiplicatio quædā ex applicata materia, licet per continuationē aggregetur præcedenti.

Sed obijcies, quia nō potest restaurari substantia perdita per calorem substantialem tum quia humidum radicale nequit restitui, vt medici docent, & similiter Theologi, qui in eo ponunt mirabilē effectū arboris vitæ, quod restaurabat humidum radicale deperditum per calorem naturalem ergo nutritio ex communi alimento facta ad id non sufficit. tum etiam quia alias posset homo non mori, nec infirmari ex causa naturali si tantum de alimento, & tam temperate sumeret quantum deperdit de propria

propria substantia, sic enim perpetuo sustentaretur ne periret humidum radicale. *Confirm.* ex illo *Matthei* 15. *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur*, ergo nihil transit in substantiam aliti, siquidem omne emittitur. *Confirm.* 2. quia ad veram nutritionem requiritur, quod anima viuentis vniatur materiæ alimenti conuertendo ipsum in propriam naturam, hoc autem est impossibile, præsertim in homine, quia ad hoc deberet noua vnio animæ fieri ad illam nouam partem, cum tamen tota anima erat vnita partibus præexistentibus, quomodo ergo potest mutari illa vnio ad nouam partem? & præsertim cum sit vnio spiritualis, sicut ipsa anima quomodo potest fieri virtute corporea, qualis est calor seu virtus potentiæ nutritiuæ?

Respondetur negando minorem. Ad primã probationem dicitur, quod humidum radicale potest reparari per humidum nutrimentale, sed non in eo vigore, & perfectione, qua fuit in principio, eo quod omne agens agendo repatitur, & debilitatur. In hoc autem lignum vitæ habebat excellentiam, quia habebat vim fortificandi humidum radicale contra debilitatem prouenientem ex admixtione extranei, & reddere ita purum, sicut à principio, vt docet S. Thom. 1. *parte, quæst.* 97. *articul.* 4. Et indigeret homo sæpius sumere de illo fructu, quia habebat limitatam virtutem, nec poterat reparare debilitatem, quæ ex alimento postea sumpto proueniret, nisi iterũ sumeretur. Quare homo non potest semper viuere, quia ita afficitur peregrinis qualitatibus ab humido extraneo, & nutrimentali, vt tandem humidum radicale dissoluatur, & pereat animal. Videatur D. Th. 1. *part. q.* 119. *supra citata ad* 3. & 4.

Ad primam confirmationem respondet. ex D. Thom. *ibidem* quod in illa authoritate ly *omne* intelligitur in sensu distributionis accommodæ, id est ex omni, quod intrat in os, aliquid emittitur; quod quadrat intentioni Christi Domini, quod ea quæ intrant per os non coinquinant hominem, cuius ratio redditur, quia omne quod intrat, si inquinat hominem est ratione eius, quod impuritatis habet, hoc autem, quod impuritatis habet emittitur, & sic omne quod intrat non inquinat, quia quod inquinare potest, emittitur.

Ad secundam confir. respond. non esse particularem difficultatem in nutritione, sed eadem procedit in generatione hominis, quomodo vnio animæ ad corpus corporalis sit. Et dicimus hanc vnionem nullo modo esse spiritualem, quia neque ipsa substantia spiritualis sit dependens à corpore, nec ipsa vnitas totius compositi resultans vnitas spiritualis est, sed corporea, sicut & ipsum compositum, cuius est illa vnitas, nec habet fundamentum in aliqua mutatione & actione spirituali sed corporali, quia disponitur, & applicatur per alterationẽ materia ad talem formam, & sic si tota immutatio & dependentia, in qua fundatur ista vnio tenet se ex parte corporis seu materię, tota vtique corporea est. Quod vero dicitur, quomodo si tota anima est vnita corpori possit alijs partibus etiam tota vniri. *Respond.* quod anima est virtualiter multiplex, licet entitatiue indiuisibilis, & sic potest esse vnita tota, sed non totaliter, nec omni modo quo communicabilis est, nec explicata in omnes partes, quibus potest de nouo communicari, sicut de intensione formarum diximus *supra quæst.* 4.

Secundo obijcies ad probandum, quod etiam non viuentia augeantur, quia ignis adhibito combustibili, & vinum ad mixtã aquâ per propriam virtutem conuertunt illa in propriam substantiam, ergo nihil deest, quo minus dicantur augeri. *Si dicatur* deesse aliquas conditiones augmenti, scilicet quod secundum omnes partes augeatur viuens, & quod hoc fiat per intus susceptionem non per iuxta positionem. *Contra est*, quia etiam prima conditio reperitur in non viuentibus, vt cum vinum miscetur aqua, omnes partes eius ab aqua tanguntur, quia

omnis eius virtus debilitatur. Secunda etiam conditio non deest, quia lapis, verbi gratia vel ferrum, & alia metalla intra poros suscipiunt aliqua corpora, quæ conuertuntur in ipsa; præter quam quod ista conditio nõ videtur necessario requisita ad augmentationem, si enim motus localis, & alteratio, sunt veri motus, etiam si fiant ab extrinseco, cur solã augmẽtatio petit ab intrinseco fieri, & per intussusceptionem? Vnde Diu. Thom. 2. *de anima lect.* 8. aperte dicit in elementis solum ignem nutriri.

Respond. Hæc omnia non sufficere ad nutritionem proprie dictã, licet sufficiant ad impropriã, quæ in re est generatio & multiplicatio alicuius ex materia sibi cõiuncta per accidens autẽ, quia res genita propinqua est generanti, & illi fit continua, videtur augeri res inanimata Ad propriam autem augmentationem, vt distinguitur à virtute generatiua, requiritur, quod per se primo aliquid immutetur, & conuertatur loco partiũ quæ deperditæ sunt ex ipsa virtute intus depascente proprias partes, & sic intus suscipiente ad restaurandum illas. Et hoc non inuenitur in nõ viuentibus. *Nec obstat*, quod ignis videtur aliquid deperdere & aliquid acquirere, vt cum aspergitur aqua vel oleo, guttę illæ aliquid de igne extinguunt, & rursus ignis ille oleum vel aquam ipsam in se conuertit. *Respond. enim*, quod hæc deperditio & acquisitio fit propter mutuam actionem & reactionem, non autem propter specialem rationem nutritionis; hæc enim non consistit solum in deperditione, & acquisitione, quę nascitur ex cõmuni ratione actionis, & reactionis, sed ex eo quod aliquid per virtutem propriam agat in partes suas, easque depascat, & in earum subrogationem per intussusceptionem aliquid in se conuertat. Vnde si in non viuentibus inuenitur conuersio alienius in propriam substantiam etiam si intra poros eius ingrediatur (licet communiter fiat per iuxta positionem extrinsecam) tamen hoc non fit propter virtutem restauratiuam deperditi, sed generatiuam, & agentem in quodcumque sibi approximatum vel iuxta positum, atque ita in non viuentibus generatio rei proximæ, & si illi continuabilis, facit per accidens, quod per se, & propriè nutritio in viuentibus. Et licet alij motus non semper petant fieri à principio, & virtute intrinseca, augmentatio tamen id petit, quia est motus vitalis, & nutritioni coniunctus, & ordinatus ad restaurationem partis intrinsecæ, quæ fuerat deperdita à propia virtute.

Ad locum D. Thom. dicimus loqui de nutrimento improprio, & similitudinario, qualis fit per generationem rei approximatæ, & continuabilis cum generante, licèt id in igne magis appareat propter actiuitatem fortiorem in materiam sibi appositam Et non dixit D. Thom. absolute ignem nutriri, sed quod est in eo similitudo augmenti & nutrimenti, & videtur nutriri.

Distinctio augmentationis à nutritione.

C*Irca secundum punctum in titulo articuli propositum*, *dubium est*; an sint motus, & actiones distinctæ realiter augmentatio & nutritio, ita quod augmentatio, vt tendit ad quantitatem sit distinctus motus realiter à generatione. De quo egimus *in* 5. *Physicor. quæstion.* 19. *art.* 3. vbi ostendimus ad quantitatem dari per se motum distinctum à nutritione. In præsenti ergo vberius explicanda est ista distinctio. Et supponimus, nõ loqui de augmẽtatione largo modo, prout respicit, quodcunq; augmentũ in quocunq; genere, siue qualitatis, siuè quãtitatis, sed specialiter in genere quãtitatis, & non de illo augmento quod fit per rarefactionẽ, sed quod fit per additionem partium non solum per iuxtapositionem, quod in re fit per veram generationem, sed quæ fit specialiter in viuentibus per motum à minori ad maiorem quantitatem per intrinsecam virtutem. De hac inquirimus an sit distinctus motus à nutritione, quia illa tendit ad quantitatẽ, ista ad substantiã.

Multi ergo negant ad quantitatem dari per se motum ex duplici principio inducti. *Primo*, quia existimant quantitatem semper se habere vt propriam passionem corporis, siuè partialis sit, siuè totalis, ac proinde non terminare actionem aliquam seorsum ab ipsa productione corporis, eo quod propria passio nunquam producitur distincta actione à productione essentiæ, ad quam consequitur, sicut etiam ipsa quantitas totalis, quando producitur, vt consecuta ad primam generationem substantiæ. *Secundo*, quia existimant quantitatem immediate inhærere materiæ, & sic transeunte materia de vna forma ad aliam, etiam quantitas transit, ergo non requiritur motus distinctus productiuus quantitatis, sed sufficit actio vniens formam materiæ, & consequenter quantitatem vnius, quantitati alterius. Solum ergo faciunt augmẽtationem motum per accidens, id est ratione alterationis adiunctæ non per se, & ratione quantitatis, quam producat; quia hæc non acquiritur, sed supponitur in materia, atque adeo quando vna quantitas additur alteri, solum producitur aliquod indiuisibile vniens illas, sicut etiam nutritio in nobis solum producit vnionem animæ ad nouam partem materiæ. Denique Aristot. *in hoc lib. de generat. tex. 41.* inquit: *Quod nutritio, & accretio est idem, ratio autem diuersa.*

Accumulatur autem noua difficultas ex alio capite, quia in nostra sententia substantia secundum se non habet partes, sed solum per quantitatem, vt docuimus *in Logica q. 16. art. 1. & in Physica q. 20. ar. 2.* ergo substãtia vt distinguitur à quantitate non potest terminare nutritionem, siquidem nutritio non est ad totam, & integram substantiam, sed ad partem, hanc autem non habet substantia nisi per quantitatem, ergo non est alia actio terminata ad partem substantiæ, & ad quantitatem, quia per illam substantia habet rationem partis.

Nihilominus opposita sententia communis est inter Philosophos, vt testatur Rubio *hic tractatu de augmentatione q. 2.* & Carmelitani *disp. 5. q. 1.* Et quidem augmentationem esse vere & proprie motum, terminarique ad quantitatem, perpetuo docet Arist. qui tres species motus nominauit, alterationem, augmentationem, & lationem, vt constat *5. Phys. cap. 2. & in postprædicamentis cap. de motu* inter alias species motus numerat accretionem, & decretionem, idque etiam probauimus & defendimus *in q. 19. Physic. art. 3.* Nunc solum restat probare, quod augmentatio à nutritione distinguatur. Quod aliqui probant, quia distinctum est subiectum nutritionis, scilicet ipsa materia alimenti ex quo fit noua pars substantiæ, & subiectum augmentationis, in quo ponitur quantitas. Alij ex distinctione termini primarij vtriusque, quia nutritio est ad substantiam, augmentatio ad quantitatem. Alij ex operatione nutritionis, quia potest fieri nutritio, & impediri à Deo resultantia nouæ quantitatis, & sic separabitur nutritio ab augmentatione. Sed tamen istæ rationes inefficaces sunt nisi aliquid addatur, quia in ipsa generatione substantiali instari possunt, nam forma producitur in materia, quantitas vero, & propriæ passiones in ipso cõposito; similiter distinctus terminus est ipsa substantia, & propria eius passio in ratione rei productæ; potest etiam impediri ne resultet propria passio à natura quando generatur, & tamen negari nõ potest, quod eadem actione generatur natura, & producitur propria passio consequens, ergo similiter posset aliquis dicere quod producitur eadem actione substantia partialis in nutritione, & quantitas partialis tanquam quid consecutum ad illam, non obstante quod sint distincti termini entitatiue, & habeant distinctum subiectum, &c.

Quare aliter probanda est conclusio posita sicut probauimus *in quæstione 19. Physicor. citata. Et est duplex ratio. Prima*, quia quantitas partialis non est obiectum augmentationis absolute loquendo, sed sub

ratione augmentatæ, & crescentis, ad quod non sufficit productio nouæ partis substantiæ, quæ nutritur, & quantitas, quæ ad illam sequitur, sed quantitas vt superaddens præexistenti, ad quod requiritur, quod ita acquiratur quantitas, quod plus acquiratur de illa, quam deperdatur, & quantum ad istam formalitatem non est propria passio, sed accidens, & petit fieri distincto motu, nec enim hoc semper conuenit quantitati. *Et hinc sumitur secunda ratio*, quia augmentatio non durat tantum, quantum nutritio, nutritur enim animal quamdiu viuit, & in omni nutritione sicut acquiritur noua pars substantiæ, ita & noua quantitas partialis; augmentatio autem non durat per totam vitam, nec enim semper animal crescit, licet semper nutriatur, ergo signum est, quod ad augmentationem non sufficit noua nutritio, nec sola emanatio quantitatis partialis, quia hoc totum inuenitur in omni nutritione, nec tamen inuenitur semper augmentatio, ergo aliquid amplius requiritur ad augmentationem, quam emanatio partialis quantitatis; hoc autem non est aliud quã respicere quantitatem vt crescentem, & super addentem ad aliam, sub hac enim ratione non est quantitas propria passio, nec sola actione nutritionis fit, sed nouam actionẽ, seu mutationem requirit, nutritio enim solum respicit nouam partem substantiæ, & ex consequenti nouam partem quantitatis prout emanat ab illa, augmentatio autem respicit quantitatem vt maiorem, est enim motus à minori ad maiorem quantitatem, illa autem formalitas maioris, & minoris non est in quantitate propria passio, sed aliquid accidentale, & ideo quantitas vt stat sub illo respectu, & formalitate terminare potest nouum motum. Et hæc ratio probat, quod non solum per accidens, & ratione alterationis, sed per se & ratione quantitatis habet terminare motum, quia habet fundare illam formalitatem secundum rationem maioris, & minoris.

Ex quo manet explicatus formalis terminus nutritionis, nec enim est sola vnio, sed ipsamet forma substantialis, non sicut in generatione, scilicet vt totaliter, & de nouo introducta in totam materiam, sed vt de nouo applicata, & informans partem inadæquatam materiæ. Comparatur autem nutritio ad aggenerationem sicut aliquid specificum, & particulare ad genericum, & commune, quia aggeneratio est sola acquisitio substantiæ siue fiat in viuentibus, siue non, nutritio autem solum est vitalis acquisitio substantiæ, sicut generatio communiter dicta est aliquid superius ad generationem vitalem. Augmentatio autem dicit pro formali termino quantitatem, vt maiorem modo explicato, & statim explicando.

Ad fundamenta opposita respondimus quæst. 19. citata, & ostendimus, quod quantitas licet secundum se sequatur ad corpus partialiter, vel totaliter tanquam propria passio, tamen in quantum maior, & vt crescẽs, sic non est propria passio, sed requirit specialem mutationem, qua plus acquiratur de quantitate, quam deperdatur. *Si instes*, quia quantitas vt maior, vel minor solum addit relationem maioris, vel minoris, ad relationem autem non datur per se motus. *Respondetur*, quod quantitas vt maior formaliter importat relationem, & sic nõ potest terminare per se motum, fundamentaliter autem dicit formalitatem aliquam ad quam potest per se dari motus, sic enim est quantitas vt coniungenda præcedenti sine tanta, vel maiori deperditione, sic enim fit motus à minori ad maiorem quantitatem, quod non potest per solam nutritionem fieri secundum se, quia licet semper partem quantitatis attingat, non tamen semper acquirit illam cum fundamento augmenti, & maioritatis, id est, cum coniunctione nouæ quantitatis sine deperditione antiquæ. Quod vero dicitur materiam esse subiectũ quantitatis independenter à forma, hoc omnino negamus, vt ostẽderetur *inf. quæst. 9.*

materia

materia enim solum se habet vt subiectum *quo* inhæsionis tanquam ratio recipiendi, non vt ratio actualitatis sustentatiuæ, nec quantitas sequitur materiam nudam, sed ratione formæ corporeitatis.

Ad authoritatem Philos. resp. ex D. Thom. *citato loco de Gener. lect.* 17. Aristot. loqui de nutritione, & augmentatione ex parte materiæ circa quam versantur, quia ex eodem alimento aliquis nutritur, & augetur quandiu augmentatio durat, non tamen loquitur de augmentatione, & nutritione pro ipsis actionibus, quasi sint eadem actio, vel mutatio, nam circa eandem materiam possunt diuersę actiones, seu mutationes versari secundùm diuersam formalitatem. Præter quam quod frequenter Aristoteles dicit aliqua esse ratione diuersa, id est, essentia, & diffinitione, seu formalitate, & sic intelligitur in præsenti, non autem ratione, id est, solum per intellectum.

Ad vltimam difficultatem dicemus *articulo sequenti.*

ARTICVLVS II.

Quomodo intelligatur nutritio fieri ad partes substantiæ?

HAEc difficultas currit in nostra sententia quam tradidimus in Logica *quest.* 16. *art.* 1. & in Physica *quæst.* 10. *art.* 2. quod substantiæ non conuenit habere partes formaliter, nisi per quantitatem, ex se autem solum radicaliter, & tamen constat ex dictis quòd nutritio terminatur formaliter ad substantiam non totalem, sed partialem.

In præsenti ergo breuiter fundamentum quod in citatis locis posuimus resumendum est. Denegamus itaque partes formaliter ipsi substantiæ, & solum concedimus illi radicaliter; per quantitatem autem dicimus constitui partes formaliter in esse, & formalitate partis, quia formalitas partis requirit diuisibilitatem, & ordinationem, qua vna ponatur extra aliam, & addat aliquid ad aliam, si enim est intra illam & non coordinata, & extra, manebit penetrata & confusa cum illa, vnde omnes partes reducentur ad carentiam diuisibilitatis, neque enim potest aliquid diuidi, nisi accipiendo vnum, & relinquendo aliud, vbi autem omnia sunt confusa, & penetrata intra alia, non sumitur vnum, quin tollatur aliud. Si ergo substantia ante quantitatem haberet partes sub formalitate partium, id est, vt ordinatas, & diuisibiles in ordine ad se, licet non in ordine ad locum, & hoc substantialiter haberet, & non mediante aliquo accidenti, oporteret quòd illæ partes substantialiter non se totis, sed penes extremitates, seu indiuisibilia vnirentur. Si autem per indiuisibilia vniuntur, ergo habet substantia sufficiens principium impenetrationis ex vi vnionis substantialis partium, & sic superfluit quantitas, siquidem proprium quantitatis est extendere partes resistendo penetrationi, non quidem actualiter, quia diuina virtute possunt duæ quantitates penetrari, sed secundùm aptitudinem, sicut accidens petit inhærere aptitudinaliter. *Sequela probatur*, quia si in substantia ante quantitatem vnirentur cū formalitate partium, quæ est ordinatio, & diuisibilitas in ordine ad se, ergo sine confusione, & non se totis vniuntur, confusio enim opponitur ordinationi, ergo nulla pars quantumuis minima est intra aliam, nec se tota vnitur alteri, ergo debet vniri per aliquid indiuisibile, seu per extremitatem, quia si per aliquid diuisibile, aliquid illius esset intra alterā, ergo si omnino est extra per aliquid indiuisibile vnitur. Si ergo dantur indiuisibilia substantialia, vt partes ordinentur inter se, & non penetrentur, nec se totis vniantur, ergo habent in se sufficiens principium resistendi penetrationi tum inter se, quia non se totis vniuntur, tum corpori cōtiguo, & propinquo, nec enim stat, quod aliquid resistat penetrationi partium inter se ne confundantur, & non resistat corpori contiguo, ne penetretur, quod enim sufficit ad impenetrationem continuitatis, sufficit ad impenetrationem contiguitatis. Et præ-

sertim, quia si datur indiuisibile substantiale continuatiuum partium, etiam dabitur terminatiuum, vt in eo subiectetur indiuisibile quantitatis terminatiuum, quia nō potest in hac sententia in partibus subiectari, ergo sicut indiuisibile substantiæ continuatiuum facit, quod partes continuatæ nō penetrentur inter se, nec se totis vniantur, ita indiuisibile substantię terminatiuum faciet, quod cum alio corpore contiguo non penetretur, sed maneat indiuisibile terminatiuũ iuxta indiuisibile alterius corporis quod est non penetrari, nec se totis coniungi.

Dices, ergo substantia materialis quantũ ad id quod entitatis substantialis est, tota est sub tota quantitate, & tota sub parte, nō autē pars sub parte, & tota sub tota quantitate, hoc autem est contra ipsum effectum formalem quantitatis, quia quantitas extendit partes substantiæ, & ordinat illas vnam post aliam, ergo facit quod pars substantiæ sit sub parte quantitatis, & tota sub tota. *Sequela verò probatur*, quia si ita est, quod pars substantiæ correspondet parti quantitatis, & non tota cuilibet parti, ergo iam ex parte substantiæ, & quantum ad id quod substantiale est, datur distinctio partis à parte, quę non potest formaliter à quātitate prouenire, quia quantitas accidens est, illa autem ratio partium substantiæ in ratione substantiali accidentalis non est, ergo euertitur fundamentum allatum, quod substantia non habet ex se partes substantiales, siquidem subtracta quantitate, non solum accidentales habet, quæ sunt quantitatis, sed etiam substantialis eis correspondentes.

Respondetur. In hoc latere æquiuocationem, & posse esse differentiam in modo loquendi. Oportet enim distinguere, quid habeat substantia secundùm se remota quantitate, quid formaliter habeat per quantitatem, quid denique exerceat substantialiter, supposita tamen quantitate vt conditione. Nam substantia secundùm se, & remota quantitate, non habet formalitatem partium, quia remouetur principium diuidendi, & distinguendi partes vt ordinatas, & sub formalitate ordinationis, qua vna est extra aliam. Ex ipsa autem quantitate formaliter solùm habetur accidentalis distinctio partium, quia effectus formalis nō potest excedere suam formam. Ex ipsa autem substantia posita quantitate ordinante, & distinguente accidentaliter tanquam conditione, resultat vnio substantialis partium sic ordinatarum, sicut quando per quantitatem fit diuisio, ex ipsa materia resultat incommunicabilitas, & indiuiduatio substantialis, vt *infra* dicemus *quæst. 9. Ratio autem est*, quia si posita diuisione quantitatis non solùm accidentaliter, sed etiam substantialiter differunt, aliàs Petrus, & Paulus non essent duo indiuidua substantialiter diuersa, ergo quando fit continuatio & vnio quātitatis ad quantitatem, etiam substantialiter partes vniuntur, aliàs illud compositũ ex partibus non esset vnum totum substantiale, sed substantialiter essent duo, & accidentaliter vnum, & sic quando indiuiduum augmentatur, & non maneret idem indiuiduum substantialiter, ergo necesse est, quod supposita vnitate quantitatis inter partes, fiat etiam vnio substantialis inter ipsasmet partes, vt illud indiuiduum substantialiter sit vnum. Vnde D. Thom. *in 3. dist. 13. quæst. 2. art. 2. quæst. 2.* dicit: ***Quod in corpore naturali inuenitur triplex vnio membrorum ad inuicem. Prima est secundùm conformitatem naturæ, quia omnia membra constant ex eisdē similibus partibus, & sunt vnius rationis, sicut manus, & pes ex carne, & osse, & sic dicuntur membra vnum sicut genere, vel specie. Secunda est per colligationem eorum ad inuicem per neruos, & iuncturas, & sic dicuntur vnum continuatione. Tertia est secundùm quod diffunditur vitalis spiritus, & virtus animæ per totũ corpus. Quarta est secundùm quod omnia membra perficiuntur per animam, quæ est vna numero in omnibus membris.*** Ecce quomodo D. Thomas in ipsis membris quæ vtiq; sunt partes integrales distinguit vnionē per modum

dum continuationis, quæ sine dubio est quantitatis, ab vnione quæ est secundùm conformitatem naturæ, quæ est vnio substantiæ, siquidem in substantia conformantur partes naturæ. Similiter *in quæstione de Anima artic.* 10. *ad* 16. dicit: *Quòd anima est forma substantialis corporis dans esse, & speciem toti, & partibus. & totum ex partibus constitutum est vnum simpliciter*; & loquitur de partibus integralibus ipsius corporis, de quibus procedebat argumentum, & loquebatur in articulo. Sentit ergo D. Thom. partes ipsas vniri substantialiter, & tanquam extrema vnita constituere totum faciendo vnum simpliciter, quod vtique est substantiale.

Ex quo colligitur, partes quæ in nutritione, vel augmentatione adueniunt, non fieri vnum substantialiter per identificationem vnius partis cum alia, nam ea quæ physicè identificantur, separari non possunt nisi ablata identificatione, hæc autem tolli non potest per ablationem vnionis, & compositionis, siquidem non datur in illa sententia; neque per ablationem alicuius modi, quia non est identificatio illa rei cum modo, nec enim modus aliquis in substantia aduenit per aduentum partium, quis enim est iste substantialis modus? Ergo non potest modalis identificatio in substantia dari. Si autem identificatur realitas substantiæ cur non poterit separari, & tolli vnum non ablato alio? si autem separari possunt, vt de facto separantur, non datur identitas, sed vera compositio in vno esse, sicut inter materiam & formam, quæ possunt separari. In partibus autem integralibus fit separatio etiam substantialis, vt cum diuiduntur partes, & resultant diuersa indiuidua; ergo quando coniunguntur, nõ erant identificata, sed vnita, quia separabilia, nec per identitatem vnum, sed per compositionem; nec enim vnitas identificationis addit super vnitatem compositionis nisi quod ista est ex extremis separabilibus, illa caret extremis, & ita non habet aliquid separabile, sed idē. Et mirum est, quòd cum materia & forma componunt vnum non identificantur, sed vniuntur, & tamen sunt partes essentiales physicæ, partes autem integrales non vniuntur, sed identificantur, cum tamen dicat D. Thom. ordinari ad vnum totum constituendum *quæst. de spirit. creat. art.* 4. *ad* 14. Quare facta additione partium, & distinctione earum secundùm quantitatem, etiam fit vnio substantialis inter ipsas partes sic quantitatiuè distinctas, & continuatas, sicut facta diuisione, & separatione, fit etiam distinctio substantialis, & non solum accidentalis inter indiuidua.

Nec obstat, quòd aliquando S. Doctor videtur asserere, quòd formæ aliquæ, seu naturæ habent hanc totalitatem partium per accidens, & ratione quantitatis, ratione verò essentiæ, seu substantiæ totum est in toto, & totum in parte, vt patet *in* 1. *part. quæst.* 75. *art.* 8. & 2. *cont. Gent. cap.* 72. & alibi sæpè, imò *in* 3. *ad Anibal. distinct.* 21. *art.* 1. *ad* 4. dicit quod in diuisione continui non fit omnino nouum corpus licet vnum diuidatur in multa. *Respondetur*, sensum D. Thom. esse, quòd tota forma, & substantia est in qualibet parte si sumatur secundùm modum substantiæ sine quantitate: posita tamen distinctione partium per quantitatem, non negat D. Thom. fieri vnionem, & compositionem substantialem, non autem solam identificationem, sicut etiam fit substantialis diuersitas, si fiat diuisio per quantitatem. Et quando dicit, in diuisione continui non fieri omnino nouum corpus, licet vnum diuidatur in multa, sensus est manifestus, quòd non fit nouum corpus nouitate generationis ex materia, benè tamen nouitate multiplicationis, & diuisionis corporis, quia modo ponuntur in actu, quæ ante erant in potentia multa, & vnũ in actu. Quare ante diuisionē non sunt plura in actu pluralitate existentiæ, & diuersi esse, sunt tamē plures partes substantiales pluralitate extensionis, & continuationis, quæ formaliter fit per ipsam quantitatem ordinantem par-

partes, & continuantem, ea tamen continuitate posita, fit substantialis vnio inter ipsas partes quatenus facta distinctione per quantitatem, illa entitas substantialis, quæ subijcitur parti quantitatis, inadæquatè comparatur ad totum substantiale, & diuisibilis, & separabilis est ab illo, & propterea indiget vniri & componere cum altera entitate sibi adiuncta, & hoc est dari vnionem, & non identificationem inter partes substantiales, supposita tamen distinctione facta per quantitatem.

Ex hoc autem patet ad argum. cuius occasione hęc omnia dicta sunt, sc. quomodo per nutritionũ acquiratur pars substantiæ, cum rationem partis habeat à quantitate *Dicimus enim*, quòd per nutritionem acquritur pars substantię, sed tamen affecta quantitate, & ita ex quantitate, qua est affecta habet formalitatẽ partis; ex se autem solum radicaliter est pars, & per nutritionem formaliter, & directè non acquiritur formalitas partis, quæ est quantitas, sed entitas substantiæ inadæquatę se habens ad totum, quę radicaliter est pars, & subijcitur illi quantitati, à qua habet formalitatem partis; & rursus per nutritionem, illa entitas quæ habet formalitatem partis secundùm quantitatem, trahitur ad esse totius per veram, & substantialem compositionem, & vnionem tanquã entitas inadæquatè participans esse totius, & consequenter non vt totum, sed vt componens totum compositione substantiali, licet coordinationem, & formalitaté partis habeat per quantitatem. Itaque sicut generatio directè producit substantiam totalem, & indiuiduam licet in ratione diuisionis, & designationis à quantitate dependeat, & sub ea indiuiduetur, ita aggeneratio, seu nutritio respicit directè substantiam partialem, licet formalitas partis à quantitate dependeat ordinante, & continuante partes, sicut indiuiduatio dependet à quantitate vt diuidente & separante. Plura de hoc videri possunt *citato loco Logica, quæst. 16. & q. 20. Physic.*

ARTICVLVS III.

In qua actione consistat formaliter nutritio, & vbi resideat nutritiua facultas?

PLures actiones concurrere ad nutritionem, & augmentationem certũ est, quarum aliquæ sunt præuiæ; aliæ consummatiuæ; sicut etiam in generatione animalium plures præcedunt actiones, non solùm disponentes, sed etiam formas inter medias generantes, quousque deueniatur ad vltimam, in qua generatur ipsum animal. Cum ergo nutritio ad hoc tendat, vt alimentum conuertat in substantiam aliti, & alimentũ à principio sit valdè dissimile, eget pluribus alterationibus & decoctionibus, quousque assimiletur ipsi viuenti, & in eius substantiam conuertatur. Similiter cum substantia ipsa animalis habeat tot & tam diuersas partes, quæ diuersa indigent mutatione alimenti, sicut aliter nutritur caro, aliter neruus, aliter ossa, aliter fit sanguis, aliter spiritus, aliter semen; oportet varias esse actiones, quibus alimentum distribuatur, & nutritio fiat.

Breuiter autem (quia res ista magis ad Medicos pertinet) proponemus mutationes, quæ in alimento requiruntur, quousq; totaliter conuertatur in partes solidas. Igitur antequam alimentum exuat formam inanimatam, & induat formam viuentis, pręcedunt duæ mutationes, altera in ore animalis, altera in ventriculo antequam transeat in formam sanguinis. In ore fit mutatio masticando, & conterendo cibum, alteratio autem fit per ipsam saliuam, & humorem oris quæ ad alterandum cibum plurimum valent; vt docet Galen. *lib. 1. de simplicib. c. 6.* In ventriculo autem, qui habet substantiam neruosam, membraneam, fibrisque contextam vt facile contrahi, & dilatari possit, congregatur cibus deductus per fauces, & ibi fouetur calore ventriculi, sicut in lebete ad ignem res concoquuntur, quousque fiat ex alimento ibi posito massa quædam liquida, quæ vocatur chilus, estque albi coloris,

& ibi secernitur, quod impurum & grossum est ab eo, quod est magis purgatum, & succus ille magis defęcatus per venas quasdam, quas mesaraicas seu mesenterij vocant, defertur ad iecur, vt ibi transmutetur in sanguinem, quod verò crassum & excrementitium est, ad intestina detruditur, vt foras mittatur.

Deducto alimento in forma illa liquida à ventriculo ad iecur, transit ibi in sanguinem maiori virtute & calore decoctus, & depuratus, & ideo non potuit ista decoctio fieri in ventriculo, quia petit maiorem calorem & virtutem, vt magis purificetur transeundo in formam sanguinis. In illa autem massa sanguinaria in iecore facta, relucent etiam alij tres humores, scil. flaua bilis seu cholera, atra bilis seu malancholia, & pituita seu phlegma, de quibus videri potest, Galen. 2. *de naturalib. facultatib. cap.* 9. *& lib.* 4. *de vsu partium, cap.* 3. An vero sanguis induat formam viuentis, licet respectu partium solidarũ adhuc habeat esse alimentum proximum dicemus statim.

Ex iecore fit multiplex & varia distributio tam sanguinis quàm aliorum humorum in varias partes corporis, & receptacula. Nam inprimis natura separat choleram, & melancholiam, quæ ad nutrimentum aptæ non sunt, & emandat choleram ad folliculum fellis ipsi iecori vicinum, melancholiam ad splenem, pituita vero simul cũ sanguine miscetur per corpus & venas, quia facilè in sanguinem mutatur. Quod si ex atra, aut flaua bile non fiat discretio, sed pariter cum sanguine inuoluatur per venas inde consurgit ægritudo, & mala animalis dispositio. Alius vero humor secernitur ex iecore, qui cedit in lotium, seu vrinam, eò quod è ventriculo descendit ille humor cũ massa alba seu chilo; quasi eius vehiculum, & quia amplius non deseruit conuersâ illâ massa in sanguinem, redundat in vrinam & foras emittitur. Scio aliquos negare, quod omnes quatuor humores fiant in hepate, sed solum sanguinem, cui cognata est hepatis conditio, quæ eiusdem coloris est. Sed tamen quod diximus, cõmuniter sentit Medicorum schola, cum Galeno 2. *de facultatibus cap.* 1 tum propter experientiam, quia inueniuntur simul omnes quatuor humores in iecore ante massæ discretionem, tum quia virtus quæ est in iecore sicut habet efficaciam ad conuertendum materiam sibi ministratum à ventriculo in sanguinem, ita in reliquos humores, qui non sunt maioris perfectionis, nec maiorem decoctionem requirunt.

Sanguis autem, qui nutriendo animali deseruit, bifariam ex iecore diffunditur; pars trahitur ad cor vt ibi formentur spiritus vitales, qui purissimus, & delicatissimus sanguis sunt, & ad cerebrum, vbi spiritus animales generantur, qui ad functiones partis sensitiuæ, & sensuũ operationis deseruiunt. Pars deriuatur per venas quæ varijs ramusculis totum peruadunt corpus, vt ipsi nutriendo deseruiat. Et primum ab ipsis venis sugendo attrahitur sanguis, deinde à partibus adhærentibus per poros; adiuuaturque ipsa pituita, quæ cum sanguine fertur vt perlabatur per venas, & per totum corpus. Et denique sanguis positus in poris, transit à forma liquida in solidam, siue in carnem, siue in ossa, aut neruos, & similia; & tunc consummatur tota nutritio, quia pars solida non amplius deseruit pro nutrimento, sed solum est pars nutrita; sanguis autem licet sit pars nutrita ex alimento externo, seruit tamen tanquam alimentum internum pro parte solida nutrienda.

Denique sanguis attractus ad cor maiori virtute decoquitur, ita vt purissimus euadat, fiuntque spiritus vitales ad pulsationem requisiti, & ad functiones vitæ, quia in eis præcipuè residet calor vitalis, siquidem à corde non poterat calor deriuari; nisi per aliquem liquorem seu humorem; in quo talis calor viuificus insideret; & sicut calor ille est purior, & viuidior, vtpotè ab ipso principio vitæ profectus, ita maximè depurat, & attenuat ipsum san-

sanguinem, in tantum, quòd spiritus mortuo animale euanescunt propter tenuitatē suam. Similiter quia cerebrum est principium vitæ sensitiuæ, sanguis eò delatus per venas, maximè purificatur, fiuntque spiritus animales, quibus calor ad sentiendum requisitus ad sensus, & ad neruos defertur, & in istis spiritibus insident imagines, seu species, siquidem dormiente animali per commotionem spirituum, variæ formæ offeruntur, quæ somnia efficiunt. Scio Aristot. sentire, sanguinem non in iecore formari, sed in corde, in eoque etiam effici spiritus, tum vitales, tum animales, quia putat cor esse principiū vitæ sensitiuæ. Medici tamen censent officinam sanguinis esse iecur, ibique formari, tum ipsum, tum alios tres humores, quia iam ibi habet colorem rubeum, & inde distribuitur per venas, in quibus verus sanguis inuenitur. In corde autem generari non sanguinem absolutè, sed purissimum qui sunt spiritus vitales, in capite autem fieri animales. Hæc sufficit breuiter delibasse pro intelligendo artificio nutritionis. Plura de his apud Medicos videri possunt, & apud Conimbric. *super cap. 5. de Generat. quæst. 3.* Rubio *tract. de augment. quæst. 1. & 2.*

His positis, restat explicandum; an nutritio solum consistat formaliter, & propriè in illa vltima conuersione, qua alimentum internum conuertitur in partem solidam, an etiam in illa conuersione, qua alimentum externum conuertitur in sanguinem & humores, quod dependet ex illa celebri quæstione, an sanguis informetur ipsa anima, vel tantùm sit humor nutrimentalis: ex quo etiam deducetur in qua parte tanquam in subiecto sit facultas nutritiua. Quomodo verò in ipsis poris fiat nutritio, & aliorum humorum emisio, dicemus *infra articulo 5.*

Ad hanc ergo quæstionem dico primò: *Nutritionem ibi propriè, & formaliter inueniri, vbi alimentum transit in partem solidam, ita quòd non amplius remanet alimentum, sed alitum, & nutritum: imperfectè tamen, & inchoatiuè inuenitur nutritio in ipsa sanguinis & humorum formatione, iuxta sententiam quam statim approbabimus, quod sanguis animatur.* Itaque de actione nutritiua loqui debemus sicut de generatiua in viuentibus, sicut enim generatio non perficitur vnica actione, sed pluribus, quæ per diuersas formas transeunt vsque ad vltimam, in qua cōsummatur generatio, vltimâ formâ introductâ, vt explicat S. Thom. *quæst. 3. de Potent. ar. 9. ad 9.* constat enim quòd prius disponitur materia seminis, & sanguinis; & efformantur membra, & introducitur forma embrionis, & tandem forma animalis perfecti; ita in nutritione prius alimentū diuersis dispositionibus transmutatur, & diuersas formas substantiales induit, nec enim eadem forma substantialis, quæ erat in pane, vel in alio cibo, manet in massa liquida, quę fit in ventriculo, & multo minus in sanguine. *Specialiter* autem cum nutritio essentialiter habeat fieri ex alimento, oportet quod ibi consummetur nutritio, vbi consumitur alimentum, transitque in rem alitam, tunc autem transit in illam, quando non amplius manet nutrimentū, si enim nutrimentū manet, adhuc non est consummatè nutritum, sed nutribile, restatq; aliquid transmutandū, vt purè nutritum sit, ibi ergo consummatur nutritio, vbi fiunt partes solidæ, quia partes solidæ, ita sunt nutritæ, quod amplius non nutriunt, nec se habent vt nutrimentum, sanguis autem si nutritur, etiam vlterius potest esse nutrimentum.

Ex quo deducitur; facultatem nutritiuam iuxta diuersas functiones quas exercet, in diuersis organis seu partibus debere poni. Etenim facultas naturalis, pro ea parte, qua facit sanguinem, qui ita est nutritus, quod etiam est nutrimentum partium solidarum, est in iecore, quia ibi est virtus formatiua sanguinis. Virtus autem formatiua spirituum & nutritiua illorum est in corde, quia ibi spiritus formantur, & inde distribuuntur. Similiter facultas nutritiua spirituum

tuum animalium est in illa parte, vbi talis spiritus formantur, nempè in cerebro, vt iam supra diximus. Denique facultas naturalis, quę conuertit substanciam humidã, scil. sanguinem in partes solidas, est in toto corpore diffusa, & in ipsis partibus solidis, quæ agunt in sanguinem vel humorẽ alium positum in poris, & inde coagulant illum in partem solidam, sicut caro nutritur ex sanguine posito in poris; & aliæ partes solidæ, vt ossa, nerui, cartilagines, & alia similia ex proportionato sibi alimento.

Dico secundo, *probabilius est sanguinem & spiritus viuere & informari forma animalis saltem quoad gradum vegetatiuum.* Distinguimus solum illum duplicem sanguinem, quorum primus est nutrimentalis, & habet veram formam sanguinis; nam si quis alius inuenitur illo imperfectior non est verus sanguis, sed humor non plenè decoctus, licet aliquo modo sanguini immixtus, & eius colore tinctus. Hanc conclusionem negant aliqui existimantes sanguinem etiam spirituosum non viuere, sed esse in venis, & corpore, sicut aqua in vase. Ita Conimb. *cap. 4. huius lib. q. 14. ar. 2.* cum alijs multis quos citant, & Rubio *tract. de augmen. q. 5.* Et fundatur *primò* in Arist. *in 2. de part. animal. c. 3.* qui dicit: *Quòd sanguis nõ est continuus carni, neque cognatus, sed in corde, ac venis quasi in vase continetur.* & in *2. de hist. anim. cap. 19.* inquit: *Quòd palpitat intra venas sanguis omnium animalium, pulsuq; simul vndique mouetur. Secundò*, quia sanguis est quid liquidum, ergo nõ potest continuari corpori solido, sed in eo contineri. *Tertiò* quia sanguis est alimentum pro partibus solidis, ergo nõ potest habere eandem formam cum illis, siquidem de ratione alimenti est, quod conuertatur in substantiam aliti, ergo transit de vna forma ad aliam: & consequenter nõ habet eandem formam cum re nutrita. *Denique* videmus, quòd quando sanguis emittitur è vena extra corpus, cõtinuatur is qui fluit extra cum eo qui est in vena, sed qui est extra non animatur, ergo neq; qui est intra.

Nihilominus oppositum est probabilius, & conformius D. Thom. qui sentit sanguinem pertinere ad veritatem humanæ naturæ, & ideo connumerat illum cum alijs partibus, quæ resurgent in homine tanquam partes humanæ naturæ, vt patet in *3. p. q. 54. art. 2.* & *quodl. 5. art. 5. & in 4. dist. 44. q. 1. art. 2.* vbi optimè distinguit de sanguine, seu humore, prout est in statu transmutationis de forma humoris in formam membri, & sub hoc statu non resurget, sed secundum se vt habet formam determinatam sine statu transmutationis, sic resurget. Quando autem dicit D. Thom. *3. p. quæst. 31. art. 5. ad 1. quòd sanguis non est actu pars, sed potentia tantum*, ipse se statim explicat, quòd sanguis est potentia caro, ex sanguine enim fit caro, & ita sanguis non est actu talis pars. Et cum 1. *p. quæst. 119. art. 1. ad 3.* inquit: *Quod humidum nutrimentale nondum peruenit ad suscipiendum perfectè naturam speciei, sed est in via ad hoc sicut sanguis.* benè ibi aduertit Caietan. non dixisse D. Thom. absolutè quod non participat naturam speciei, sed quod non perfectè participat, & ita non concluditur, quod non sit pars animata, sed quod non sit perfecta pars, sicut membrum, seu caro. Sequuntur D. Thom. communiter eius discipuli Caietan. *citatis locis.* & M. Bannez 1. *de Generat. cap. 4. quæst. 13. art. 5.* Et pro eadem sententia stat Aristot. *in vltimo loco nuper allegato pro sententia contraria*, vbi expresse dicit, quòd sanguis animatur, & feruet, ergò sentit ita contineri in venis, quod etiam animatur ab anima. *Et ratio est*, quia sanguis participat accidentia vitæ, habet enim calorem, imò est caloris vehiculum; augetur etiam & crescit, vt quotidiè experimur, & mouetur in toto corpore; pertinet etiam ad veritatem naturæ animalis multò magis quàm vngues, & pili, qui tamen informantur eadem forma totius, licet non eodem gradu, quia non sentiunt, ergo non est aliqua ratio, cur dicamus non informari sanguinem eâdem animâ, licet non eodem gradu. Item est magnum inconueniens,

quod ad constituendum vnum corpus, & naturam, quæ est vnum ens simpliciter, concurrat aliquid, quod non informatur eadē forma, & consequenter non est continuum, sed contiguum alteri, sic enim ex sanguine & ex alijs partibus non consurget vnum ens per se, sed vnum per accidens, scilicet conflatum ex diuersis rebus discontinuis, natura autem animalis est vna tanquam vnum ens simpliciter, ergo sanguis non pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quia non pertinet ad vnitatem eius simpliciter. Nec obstat dicere, quòd sanguis est pars non integralis, neque essentialis, sed vt quid necessarium ad seruandā vitam. Nam quomodocunque appelletur, non informatur eadem forma totius, nec continuatur in eodem supposito, sed solum aggregatur illi vt res distincta, ergo non componit vnum simpliciter cum alijs partibus, & consequenter non pertinet ad veritatem talis naturæ, quia non componit, nec constituit illam, sed se habebit sicut dispositiones, quæ etiam requiruntur ad conseruandam vitam.

Sed inquires, an hoc quod dicimus de sanguine, intelligendum sit de alijs humoribus, & etiam de lacte, & semine, & qua vita dicantur viuere. *Respondetur*, omnes istos humores, qui cum sanguine, vel ex sanguine generantur vitali forma informari, habent enim accidentia vitæ & nutriuntur, atque augentur, sicut constat de lacte, & semine, quæ augentur, & calorem vitalem participant quandiu sunt intra animal, & similiter est de cholera & pituita, quæ pertinent ad integritatem, & compositionem corporis animalis, quod non minus ex quatuor humoribus, quàm ex quatuor elementis.

Nec obstat, quod dicit S. Thom. 1. *parte, quæst.* 119. *art.* 2. quòd semen non informatur anima, & idem docet *in* 3. *de potent. art.* 12. & similiter *in* 4. *distinct.* 44. *quæst.* 1. *artic.* 2. *quæst.* 3. docet quòd lac, & semen non resurgent in hominibus. *Non inquam obstat*, quia sensus est, quòd semen non informatur anima perfectè, sicut caro & reliqua membra, sed imperfectè, & cum tendentia ad vlteriorem informationem, vel formationem, quia semen est in potentia, vt ex eo fiat caro, & membra fœtus. Atque ita in eo gradu & ratione, qua sanguis dicitur informari anima, licet ex eo nutriantur partes & fiant membra, pertinet etiam semen, licet ex eo formetur fœtus, dicit enim Diuus Thoma *in secundo, distinct.* 30. *quæst.* 2. *artic.* 2. *ad* 2. *Quòd sanguis aliquo modo dicitur esse de substantia generantis, & multò amplius semen quod est ad vlteriorem digestionem perductum.* Quare si in sententia S. Thom. sanguis informatur anima licet non secundùm omnem gradum, à fortiori semen, aliàs non verificaretur, quòd generans de sua substantia generat filium, si semen non est substantia eius, sed distinctum suppositum, sicut aqua in vase, ita quòd non decidatur, nec diuidatur à toto, quia ei non continuatur. *Sed tamen est aduertendum*, quòd sicut in sanguine consideratur, & ipsa substantia sanguis, quæ informatur anima, & status eius quatenus est in transmutatione & via ad nutriendum, & formandum membrum, scilicet carnem vel ossa, & in hoc statu resurget in hominibus, quia est status corruptibilitatis, non integritatis naturæ, ita neque resurget semen & lac, quia sunt humores solum deseruientes statui generationis, & corruptionis. Vnde videmus sine ipsis saluari veritatem humanæ naturæ, sicut in pueris non est semen, quia totum nutrimentum ipsis necessarium est ad augendum corpus, & in his quæ non genuerunt, non est lac, sed hoc non obstat, quia etiam sine manu, aut pede saluatur essentialiter humana natura, & tamen informantur eadem anima, & pertinet ad eius integritatem. Semen tamen decisum, & lac emissum perdunt actualem informationem vitæ, quia discontinuantur à viuente, sed nos loquimur de illis, quamdiu sunt coniuncta, & non emissa.

Quæ-

Quando autem inquiritur quo gradu vitæ informentur isti humores. *Respondetur*, quod informantur gradu vitæ imperfecto, scilicet vegetatiuo, quia non sentiunt sicut neque vngues, & capilli, sed crescunt & nutriuntur, & ita sanguis, quando extrahitur non dolet, sicut nec capillus, quando conditur. Quare Diuus Thomas, *in loco nuper citato ad tertium* inquit: *Quod humores sunt de perfectione corporis humani, sicut & aliæ partes, quamuis non perueniant ad totam perfectionem, sicut aliæ partes. Sicut autem partes omnes vniuersi perfectionem à Deo consequuntur, non æqualiter, sed secundum suum modum vnumquodque, ita etiam humores aliquo modo perficiuntur ab anima rationali, non tamen eodem modo, sicut partes perfectiores.* Qui locus manifestissimus est pro nostra sententia, nec enim perficiuntur ab anima rationali, nisi vt à forma.

Ad fundamenta oppositæ sententiæ respondetur notando sententiam Caiet. 1. *part. quæstion.* 119. *artic.* 2 quam sumpsit ex D. Thoma, *disput.* 44. *citata*, quod in sanguine & similibus humoribus est duplex respectus, seu ordo [illegible], nam & habent rationem partis integralis, licet minus perfectæ, & habent rationē viæ & tendentiæ ad perfectiores, quæ ex imperfectionibus formantur, sicut elementa in mundo comparantur ad mixta, vt corpora minus perfecta ex quibus mixta formantur, sunt tamē partes vniuersi, licet minus perfectæ. Et in toto quantitatiuo linea, & superficies veræ sunt partes in suis extensionibus, tamē respectu profunditatis seu corporis sunt termini seu indiuisibilia, ita nō repugnat aliquid quod absolute sit vera pars in corpore, & tamen comparatiue ad alias partes perfectiores, sit materia, ex qua formātur, & ita sanguis est pars imperfecta, & præbens materiam ex qua aliæ partes solidæ formantur. Quod alio modo distingui potest de sanguine, quoad substantiā, vel quoad statum transmutationis de liquido in solidum, & primo modo est pars in se, secundo modo est deseruiens parti perfectiori.

Sic ergo dicimus ad authoritates Aristotelis, quod sanguis est intra venas sicut aqua in vase quantum ad rationem liquidi, sed tamen vt liquor animatus, quia vt ibi dicit Aristotel. sanguis animatur, & feruet iuuenis. *Nec obstat* quod aliquando sanguis exsudatur tanquam sudor, & excrementū. *Respondet enim*, quod vel ille humor non est sanguis perfectus & excoctus, sed adhuc informis, licet colore sanguinis tinctus ex laxatione nimia corporis, qua ille humor sanguine permiscetur eiusque colore tingitur; vel si sudatur verus sanguis, id cōtingit, aut ex ruptione venæ, aut ex nimia pororum laxatione in quibus sanguis continetur, non quia in se excrementum sit.

Ad primam rationem respond. quod licet sanguis sit substantia liquida, potest tamen alijs membris continuari mediantibus fibris, quæ in corporibus animalium habentium crassam sanguinem, vt in tauris manifestius apparent. Item cōtinuatur alijs mēbris in suo principio, scilicet in iecore, & in corde, vbi sanguis decoquitur, & ibi animæ informationem habet, & continuatur, licet, quia liquidus est, dicatur esse in illis vt in vase. Tertio continuatur in poris cum membris solidioribus, quatenus paulatim coagulatur, & solidatur cum illis. Nec est inconueniens, partem solidam continuari coagulatæ, & coagulatam liquidæ, sicut lac dum ex vna parte concrescit, continuatur alteri parti liquidæ, & pars aquæ congelatæ alij parti adhuc liquidæ. Quod vero additur de sanguine dū emittitur è venis, & de lacte dum exprimitur, & de semine dū eiaculatur. *Respondetur*, non continuari tales humores extra missos, sed decidi, & ita licèt videantur continuari, sanguis qui est in vase, & qui est in aere, & qui in vena, ibi tamen dum è vena erumpit, corrumpitur, & amittit vitam, aliamque formam induit, sicut cadauer, licet aliquid caloris vel simil[illegible] virtutis retineat. Neq; hoc est mirum, cum

etiam membrum aridum videatur continuari sano, & virga sicca viridi, & tamen nõ continue, sed contigue se habent, quia habent diuersas formas. Discontinuatur autẽ sanguis, quia rumpuntur fibræ, quæ tenuissimæ sunt, & sic decidit à vena, mutaturque in aliam speciem & formam, sicut cadauer.

Ad secundum fundamentum dicitur, quod sanguis est nutrimentum intrinsecum & decoctum non extrinsecum. Non est autem inconueniens, quod nutrimentum in sua vltima decoctione sit informatum anima, non quoad gradum perfectum, sed quoad vegetatiuum, transit autem in formam membri solidi, quod nutrit, non induendo nouam formam, sed nouum gradum, & nouum modum informationis substãtialis. *Et cum vrgetur*, quod tunc nutritio vltima, qua fit conuersio in partem solidam, non erit substantialis mutatio, quia non est à priuatione formæ ad formam. *Respondetur* quod est substantialis mutatio perfectè, & consummatiuè, & à priuatione gradus perfecti ad perfectum. Vt autem inueniatur ibi transitus à priuatione formæ ad formam, sumẽda est tota collectio mutationum a mutatione cibi seu alimenti, ex tertia vsque ad vltimam mutationem in formam carnis, vbi est vltimus terminus intentus, licet quia paulatim fit, quando est in vltimo complemento iam non est mutatio de forma in formam, sed de priori gradu formæ in vltimũ, seu in modum informandi perfectum & substantialem, quod etiam substantialis mutatio dici potest.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm augmentatio dum durat, & nutritio totâ vitâ sint successiua, & continua?

DVplex est controuersia de continuitate horum motuum. *Primo*, an durent continue, id est toto vitæ tempore. *Secundo*, an sint motus continui & successiui, id est non discreti, nec instantanei, sed diuisibiliter, & per partes continuentur, & rursus, an si per partes continuantur, habeant continuitatem regularem, id est quod si tantum acquiritur in tanto tempore, dimidium in medietate acquiratur, & quarta pars, in quarta parte temporis, an vero irregulariter, sicut cum excauatur lapis à guttis cadentibus, ita tollitur pars lapidis in hoc tempore, quod tamen in medietate temporis non tollitur dimidia pars lapidis, sed disponitur toto illo tempore, vt in vltimo tollatur.

Quoad primum, duo videntur certa. *Primum* quod nutritio proprie loquendo, & nisi aliquod impedimentum per accidens obstet, durat toto vitæ tempore post primũ instans, & post aliquantulum temporis, quod requiritur vt alimentum apponatur, & disponatur vt conuerti possit in substantiam aliti, in quo tamen tempore incipit alteratio, & dispositio ad alimentum conuertendum, & sic iam inchoatiue est nutritio. *Secundum est* quod augmentatio non durat toto vitæ tempore secundum quod à nutritione distinguitur. *Primum probatur*, & explicatur ex Aristotele dicente *in hoc primo libro: Quamdiu saluum manet animal, etiam si decretionem subeat, nutritur, sed non semper crescit*, vbi etiam videri potest S. Thomas, *lectione decimaseptima*. Et explicatur sic, quia non est necesse, vt ita duret nutritio toto vitæ tempore, quod si in quocumque etiam breuissimo tempore non detur, pereat animal; sed quod semper sit indigentia alimẽti, & nutritionis, quamdiu viuit animal, ita vt in nullo statu vitæ ponatur terminus huic indigentiæ naturaliter loquendo, sicut naturaliter ponitur status, & terminus augmẽtationi, ita vt amplius non crescat. Quod si aliquo tempore cessat, vel propter morbum, & debilitationem, vel propter carentiam alimenti, non statim peribit animal, incipiet tamen in statu corruptionis esse. *Ratio*, huius perpetuæ necessitatis præter quotidianam experientiam, sumitur ex ipso viuentium tempera-

peramento, quod constat calido, & humido, & calor debet esse abundans, eò quod functiones, & operationes viuentium calore ministrantur; calor autem propter sui acrimoniam agit in humidum, atque illud depascit, sicut videmus in igne, qui lignis, aut oleo, aut alijs combustibilibus conseruatur, & ita si humidum ipsum in viuentibus non instauretur, etiam euanescet. Et ideo quia calor continuè perdit de substantia humidi, si debet durare, oportet, quod continuo conuertat alimentum extrinsecum, aut intrinsecum in suam substantiam, ipsumque intrinsecum alimentum si continuò non sustentetur, & foueatur ab extrinseco, breui peribit. Et hæc est ratio, quare nutritio toto vitæ tempore duret, quia toto vitæ tempore aliquid deperditur per calorem consumentem humidum, & consequenter deperditum indiget reparari. Sed quia non semper æqualiter calor agit in humidum, nec semper est eadem dispositio caloris, vel humidi, nec appositio alimenti, in hoc est latitudo, & aliquando interruptio, licet non statim moriatur animal, sed incipit disponi, vt moriatur, si desit alimẽtum. Vnde etiam colligitur ratio quare aliqua animalia dicuntur aliquibus temporibus sine alimento viuere, vt glires, vrsi, aliqui serpentes, & si qui similes (si historiæ veræ sunt) hoc enim ideo est, quia licet externum alimentum non recipiant, habent tamen internum aliquem humorem crassiorem, seu pituitam, quæ tempore illo à calore naturali concoquitur vice alimenti, & ob caloris defectum lentè, & paulatim illum consumunt. Si qui verò homines dicuntur plures dies vixisse, aut annos sine cibo, vel id fabulosum est, vel causam naturalem non habuit, sed vel per verum miraculum, vel à Dæmone cibi aliqui ministrati sunt, aut ipsi sibi occulte ministrabant, aut ob aliquam caloris naturalis debilitatem ita paruum consumebant, vt viderentur non comedere.

Quod verò augmentum non duret toto tempore vitæ experientià manifestum est, & asseritur ab Aristotele *loco nuper citato, & tertio de anima textu* 59. & à Diuo Thoma *super eadem loca, & secunda secundæ quæstione* 147. *articulo quarto ad secundum, & in secundo distinctione* 30. *quæstione secunda articulo primo ad quintum, & prima parte quæstione* 119. *articulo primo ad quartum.* Quod semen non informatur anima, & idem docet *in* 3. *de potent. articulo* 12. & similiter *in quarto distinctione* 44. *quæst.* 1. *artic.* 2. *quæst.* 3. *Et fundamentum deducitur*, tum ex continua reactione, qua alimentum ipsum agit in calorem naturalem, siquidem ipsum debilitat, & minuit, calor autem deficiens non potest tantum de alimento conuertere, quantum deperdit; & sic non potest augeri animal: augmentum enim prouenit ex eo quod plus acquiritur, quam deperditur: tum etiam, quia id quod acquiritur, cum sit extraneum, etiam suas qualitates imprimit humido nutrimentali, quod aduenit de nouo, & sic non est ita purum, sicut humidum primum radicale: vbicumque enim fit mixtio extranei non ita purificatur virtus, sed per ipsam mixtionem languescit, & mutatur; & consequenter relinquitur illa virtus minus conducens ad augendum, quia virtus permixta, & extraneata minus potest se explicare, & augeri, quàm fortis, & pura: tum denique, quia si viuentia semper augerentur acquirerent tantam quantitatem, quod non possent vnica anima eam informare, & ab vno corde viuificare, nisi eius virtus etiam augeretur, & fortificaretur, vnde quanto magis viueret animal, tanto adhuc posset diutius viuere secundum naturam, quia maiorem haberet virtutem.

Sed obijcies, quia si calor naturalis debilitatur per continuam reactionem alimenti, & ideo minus de alimento conuertit, etiam minus de humido consumit, in eodem enim calore fundatur, quod consumat de proprio, & acquirat de alieno, & consequenter

quenter non bene infertur cessare augmentum, quia plus perdit, quã restaurat, siquidem ea ratione, qua non restaurat propter debilitatem caloris, neque etiam consumit. *Secundo*, quia videmus iuuenẽ habere fortiorem calorem, & melius alimentum decoquere, quam infantem, & tamen infans augetur, non iuuenis, ergo male fundatur ista ratio in fortitudine, & perfectione caloris. *Tertio*, quia nouâ materiâ additâ, additur viuẽti nouus calor, ergo & noua virtus, ergo quando augetur animal non decrescit virtus, sed augetur, diminutio autem accidit ex debilitatione virtutis, nõ autem debilitatur, sed crescit crescẽte subiecto, & sic in quacunq; nutritione, cum noua pars aggeneretur præexistenti, nouum etiam augmentum, & noua virtus ei adueniet. Denique quia posset animal sustentari cibo facilis digestionis, quando perueniret ad terminum augmenti, & tunc facilius conuerteret tale alimentum, quam perderet de propria substantia, ergo tunc augeretur.

Ad primum respondetur calorem deb litatum minus consumere de humido nutrimentali, & aduentitio, præsupponitur tamen plus consumpsisse de radicali, quando peruenit ad illum statum caloris debilitati per ætatem. De humido autem aduentitio, quanto minus consumitur, tanto magis animal grauatur, indeque potiùs generantur morbi, & tandem animal moritur. Similiter quanto magis calor debilitatur, tanto difficilius decoquit alimentum extraneum, quia magis dissimile, & crassius est, facilius autem cõsumit humidum propriũ, & partes suas, sunt enim facilioris euaporationis à calore naturali. Tempore autem quo durat augmentum, quia purior adhuc est substantia, & humidum radicale, consequenter calor vitalis magis virtuosus, & purior est, ideoque plus potest de alimento conuertere, quam de propria substantia deperdere.

Ad secundum Respond. Quod calor in iuuene est fortior quasi accidẽtaliter, nõ quasi essentialiter, id est entitatiue, & in ratione caloris est fortior, sed non vitaliter, aut animaliter, quia non est ita purus propter admixtionem extranei, licet propter maiorem soliditatem, & densitatem partium corporis, & pluralitatem partium calor in iuuene fortior sit, & vegetior, pluresque actiones operetur, quæ maius robur postulant. Et quia humidum aduentitium minus consumitur à calore, ipsumque magis impurum reddit, ideo nec tantum perdit de isto humido quantum adolescẽs, vel infans, nec tamen plus acquirit de augmento. *Nec obstat*, quod aliquando cessante statu, & ætate augmenti, pinguescat animal quod etiam pertinet ad augmentum, crescit enim in latera. *Sed respondetur*: Quod animal non dicitur augeri nisi quando crescit secundum longitudinem, ita quod ossa, & partes solidiores fiant maioris quantitatis, augmentum verò illud in sola pinguedine, vel carne, etiamsi diffundatur in latera, & multo magis si solum crescat in humore aliquo magis turgido, non est augmentum simpliciter, & quo ad omnes partes animalis, sed solum secundum quid, & quo ad aliquam partem, scilicet quoad carnem vel humorem, &c.

An verò dentes semper crescant? Aristot. affirmat *lib. 2. de generatione animalium cap. 4.* & saltem non decrescunt, quia propter necessitatem cibi conterendi prouidit natura ne ipso continuo attrito decrescant, sed aliunde suppleatur eorum defectus, alias totaliter deficerent cum animalis dispendio.

Ad tertium Respond. Quod calor de nouo adueniens in materia acquisita non est eiusdem puritatis & efficaciæ in ratione vitalis, sicut primus calor insitus, in quo generatur viuens, licet propter spissitudinẽ, & soliditatem sit fortior, sicut calor in ferro candenti, sed non secundum vim vitalẽ, in hoc enim magis, ac magis debilitatur ipsa continua reactione, & repassione, neq; enim in quocunq; calore consistit perfectio vitalitatis, siquidem si nimis excrescat,

potius

potius interit animal. Illud ergo temperamentum vitalitatis numquam ita perfectè inuenitur in materia acquisita sicut in primò insita & generata.

Ad quartum dicitur; quod cibus quantumcumque delicatus, aut facilis digestionis semper est impurior ipso humido radicali, & insito. Vnde licet ex hoc possit dilatari vita, si minus impurum reddatur humidū ex cibo minus crasso, & indigesto, tamen tandem consumetur, quia aliquid impuritatis miscetur, & solum proprium erat arboris vitæ humidum radicale ad illam priorem puritatem reducere.

Circa secundam difficultatem, sc. an nutritio, & augmentatio sint motus successiui, & continui à tempore, quo animal incipit nutriri. *Aliqui existimant* non esse motum continuum, nec successiuum. Quam sententiam sequitur Tolet. 1. *de generation. q.* 11. & Pomponatius *lib. de nutrit. & augmentat. cap.* 19 & alij, & probatur primo ex D. Th. 2. 2. *q.* 24. *art.* 6. vbi inquit: *Augmentum corporale in animalibus, & plantis non est motus continuus, ita scilicet quod si aliquid augetur in tanto tempore necesse sit, quod proportionaliter in qualibet parte illius temporis aliquid augeatur sicut contingit in motu locali, sed per aliquod tempus natura operatur disponens ad augmentum, & nihil augens actu, & postmodum producit in effectu id, ad quod disposuerat augendo ipsum animal, vel plantam in actu.* Ita D. Thom.

Secundò probatur ratione difficili. Quia si nutritio sit motus successiuus, & cōtinuus, sequitur quod substantia alita incipiat per vltimum non esse, & substantia alimenti definat per vltimum esse vtrumque autem repugnat modo incipiendi, & desinendi substantiæ. *Sequela constat*, quia motus successiuus non incipit in instanti intrinseco, quia in instanti non datur successio, & sic non est verum dicere, nunc est, quod pertinet ad primum esse, sed nunc non est, immediate post erit, quod pertinet ad vltimum non esse. Similiter cum ad inceptionem nutritionis desinat nutrimentum, quia quam diu non est nutritio, nutrimentum non est conuersum; si est verum dicere nunc non est nutritio, & immediatè post erit, etiam erit verum dicere, nunc est nutrimentum, & immediatè post non erit, ergo nutrimentum desinet per vltimum esse. *Min. vero probatur, quoad primam partem*, tum quia omnis substantia incipit per primum esse, vt diximus *in 6. Physic.* neque enim minus consistit in indiuisibili substantia vt aucta, quam vt primo generata, nec minus procedit de priuatione ad formam, quod est carere latitudine, nec minus exigit determinatam quantitatem, atque adeò non potest in quauis minima introduci. *Deinde*, quia si in aliquo instanti est verum dicere, nunc non est forma viuentis in alimento, & immediatè post erit, vel in illo instanti est completa, & vltima dispositio, vel non, si est ergo & forma, quia vltima dispositio non est sine forma. Si non ergo vel deest aliquid diuisibile, vel indiuisibile: si indiuisibile, non poterit incipere immediatè post, quia immediate post non sequitur indiuisibilis duratio: si diuisibile, ergo immediate post non incipiet, siquidem prius immediate post incipiet medietas illius diuisibilis, quam tota, ergo immediate post non erit tota, & completa, atque adeo nec vltima dispositio. *Quoad secundā vero partem probatur*, quia si aliqua substantia desinit per vltimum esse, sequitur vel dari duo instantia immediata, scilicet instans vltimum desitionis, & primum inceptionis sequentis formæ, aut dari materiam sine forma pro aliqua duratione, si desinente vna forma, altera expectat aliquod tempus vt incipiat.

Denique sequitur, quod alimentum possit desinere, vel forma viuentis introduci antequam materia sit plene disposita, quia si disponitur successiue, & continue, & sic conuertitur alimentum in substantiam aliti, quando peruenerit ad vltimas partes alimenti, in quibus conseruari possit versus mini-

minimum, prius attingetur medietas vnius partis motu successiuo, quam alia medietas, ergo in illa vltima medietate desinet alimentum ratione minimi antequam introducatur vltima dispositio, siquidem hæc successiue introducitur.

Postremò, suffragatur Aristot. qui 8. *Physicor. text.* 23. docet diminutionem continue non fieri, exemplo lapidis excauati à guttis cadentibus, quæ non continue diminuunt partes lapidis, ita vt si tanto tempore extrahatur tanta pars, in medio illius temporis extrahatur medietas, sed toto illo tempore disponitur, & in vltimo pars extrahitur, ergo idem dicendum erit de augmentatione.

Omitto inconueniens, quod aliqui inferunt: quia si nutritio incipit immediate post instans, alteratio desinit in illo instanti quia immediatè post iam est substantia, ad quā disponebat alteratio. *Omitto hoc*, quia iam *supra quæst.* 1. diximus, vltimam dispositionem non introduci ab alteratione formali, sed ab ipsa generatione substantiali, quæ est alteratio eminenter, quia introducitur simul cum forma substantiali. Vnde in ea duratione, qua introducitur forma substantialis siue in instanti, siue post instans iam est vltima dispositio, & desinit alteratio, quæ immediate anteponebat aliquid infra dispositionem vltimam.

Nihilominus dicendum est; *augmentationē & nutritionem esse mutationes successiuas & continuas, prout ly successiuum, & continuū opponitur instantaneo, siue vnico instanti, siue discretis nō tamen est continuum, si ly continuū dicat regularem proportionē, ita vt si augeatur tantum in tanto tempore, immedietate eius augeatur dimidium, & in quarta parte temporis quartum: sed nutritio, & augmentatio admittit irregularitatem, & consequēter aliquid discontinuationis propter dependentiam, quam habet nutritio à dispositione alimenti, quæ non semper est æqualis, & à virtute subiecti, quod quandoquè infirmatur, & non semper est in eadem dispositione.* Hæc conclusio secundum vtramque sui partem explicat mentem Philosophi, & D. Thom. Nam pro ea parte, qua Philosophus ponit augmentationem esse motum proprie dictum 5. *Physicor. cap.* 2. consequenter affirmat non esse instantaneum, nec per sola instantia fieri, vndè expresse Diuus Thomas 3. *part. quæstion.* 33. *artic.* 1. *in corp. & ad* 4. affirmat, *augmentationem non esse actionem instantaneam, sed successiuam.* Idem est autem de nutrione, quæ augmentationem concommitatur. Quod verò non sint motus continui in secundo sensu, id est regulares, & secundum proportionem assignatam constat ex locis Arist. & D. Tho. allegatis *in primo, & vltimo argumento*

Ex his sumitur fundamentum conclusionis, quod est duplex: *Primum* quia augmentatio est verus motus, vt distinguitur contra mutationem, vt *in* 5. *Physic. citato* dicit Arist & nos probauimus *ibi quæst.* 19. sed motus non potest esse in instanti vt ibi probauimus *quæst.* 14. & 21. ergo augmentatio est motus successiuus.

Secundum fundamentum est, quia ad nutritionem, & augmentationem non requiritur determinata quantitas, sicut ad primam generationem, ergo augmentatio, & nutritio successiue debet fieri diffundendo qualitatem vniformiter difformiter. *Ante. probatur*, quia in nutritione, & augmentatione supponitur viuens habere iam quantitatem requisitam ad suam consistentiam tam quoad organa, quibus operari potest, quam quoad debitam mensuram vltra minimum, in quo esse non potest, ergo iam non requiritur determinata quantitas in alimento conuertēdo, neque propter ipsius viuentis exigentiam, quia iam habet sufficientem quantitatem vltra minimam, neque propter partem de nouo aggregandam, siquidem non magis requiritur quantitas vt informetur de nouo pars aggreganda, quàm vt iam aggregatæ contineantur sub forma, quando enim adueniunt de nouo, & vniuntur, tanquam partes adueni-

unt,

unt, ergo non exigitur ad illas maior quantitas, quam vt partes totius esse possint, & cum alijs partibus totum componere, vt autem aliquid possit esse pars, non requiritur determinata quantitas, ergo neque vt aggregetur tanquam pars. Imò quantò minor est pars, tantò perfectius aget in illam, & conuertet in se sicut ignis minores partes stupæ, vel ligni conuertit in se, neq; expectat vt ad determinatam partem crescant, ergo ad aggenerandum rei iam productæ aliquam materiam, non conducit determinata quantitas, sed quantò minor est perfectiùs aggenerabitur. *Vnde patet consequentia*, quia si non requiritur determinata quantitas, sed quæcumque minor, ac minor est capax aggenerationis, non obstabit aliquid continuitati augmentationis, nisi ex parte qualitatis, quæ est dispositio, non detur continuitas. Ex hac autem parte non deficit; quia dispositio illa fit per alterationem, quæ est motus continuus, & ipsa qualitas dispositiua diffunditur vniformiter difformiter, ita vt si in hac parte datur dispositio vltima, in parte immediata detur immediatū infra illam, & in alia minus, ac minus vsque ad non gradum, ergo continuando actionem aggenerantis, continuabitur etiam introductio dispositionis in parte minori, ac minori immediatè cōsequenter, & sic eadem proportione in eis introducetur forma aggenerantis.

Quod si inquiras: Quæ sit ratio ponendi istum modum diffusionis qualitatis vniformiter difformiter? *Respondetur in primis id constare experientia*, nam quantò aliquis magis appropinquat ad ignem tantò fortius calefit, & quanto magis recedit, minus, ergo calor non diffunditur ab igne æqualiter in tota sua sphæra, sed in vna parte magis, in altera minus. *Secundo cōstat ratione*: quia qualitas non diffunditur ab agente per hoc, quod eadem numero transeat de vno subiecto ad aliud, sed per multiplicationem producitur ab vna parte in partem immediatam, & sic est diuersa qualitas in vna, & in alia, quælibet autem pars medij, in quo multiplicatur qualitas, imperfectiori modo recipit qualitatē, quàm sit in subiecto proprio, ergo imperfectiùs illam producit, & sic quantò magis elongatur ab ipsō primo agente tantò magis debilitatur ipsa qualitas à sequentibus partibus producta. *Minor constat*, quia si æquali modo reciperent omnes partes medij qualitatem, nūquam agens haberet terminum ab intrinseco & per se, quia si non debilitaretur eius virtus, tam intensum effectum produceret in parte immediata, quam in parte distanti; & rursus illa pars distans æque poterit effectum suum ponere in parte immediata, quam in distāti, & de qualibet est eadem ratio ergo poterit sine termino producere in quacumque distantia, nisi ponatur impedimentum extrinsecum, & sic ab intrinseco nō esset determinata sphæra virtutis. Si autem qualitas paulatim diminuitur, nec ponitur æqualiter in omnibus partibus, ergo necesse est, quod duę partes non sint similes, neque æquales, sed altera magis, altera minus participet. & hoc est multiplicari vniformiter difformiter, id est cū dissimilitudine per oēs partes sed cū vniformitate in obseruando istā inęqualitatē.

Ad argumenta facta in contrarium. Ad primum ex authoritate D. Th. respon. ex dictis, quod augmentatio non est continua continuitate regulari, ita quod si in tanto tempore crescit in medietate temporis crescat dimidium, non tamen negat continuitatem successiuam, quæ opponitur instantaneis mutationibus, vt ex eodem D. Th. diximus. Quod autem dixit D. Th quod aliquo tempore operatur natura disponens, & non augens actu; verificatur in duobus casibus, tum in tempore immediato post primum instans generationis in quo alimentum non statim est dispositum, tum si ex aliqua infirmitate, vel ex defectu alimenti discontinuetur ipsa dispositio requisita ad introducendam formam viuentis, & sic necesse sit iterum consumere tempus, vt disponatur.

Extra hos casus si dispositio currenti modo introducatur, & sine impedimento, per motum continuum fit.

Ad secundum respond. Quod introductio formæ substantialis generatiue& totaliter, quando primo fit, debet incipere per primum esse,& opposita desinere per primum non esse: continuatio autem,& aggeneratio substantiæ partialis non est inconueniens, quod incipiat ad modum motus,& per vltimum non esse,& iuxta modum diuisibilitatis partium. Et *ad primam impugnationem primæ partis. Resp.* Quod substantia secundum se,& vt totaliter fit prima generatione, indiuisibilis est,& modo indiuisibili fit, in quantũ fit integra,& totaliter, vt autem subest quantitati,& ad modum partis, & diuisibilitatis acquiritur,modo etiam diuisibili fit,& secũdum latitudinem partium, & tunc non fit absolutè à priuatione formæ,sed à priuatione formæ,vt tanta,& in tanta materia,& in tali parte,quæ diuisibilis est,& ratione eius induit modum diuisibilitatis. Et licet nutritio fiat aliquando sine augmentatione non tamen fit sine noua quantitate, quæ constituat rationem partis in substantia, quæ de nouo acquiritur non absolutè,sed vt aggenerata,& secundũ rationem partialem. *Quando autem dicitur,* quod à priuatione ad formam non est transitus diuisibilis *Respon.* Quod absolute ita est,sed per accidens,& ratione adiunctę diuisibilitatis datur latitudo,& transitus diuisibilis quatenus transit non à priuatione substantiæ absolutè, sed à priuatione substantiæ vt tanta ad hoc vt tanta sit, neque ad hoc exigitur determinata quantitas in ipsa parte, quæ aggeneratur, sicut requiritur in toto quando de nouo generatur, vt iam ostensum est, sufficit enim ad aggenerationẽ determinata quantitas præsuppositiuè,in eo scilicet cui addenda est noua pars substantiæ,non in ipsa parte, quæ de nouo acquiritur, siquidem acquiritur vt pars,& per modum diuisibilis,non per modum totius vt totum,& vnum est.

Ad secundam impugnationem huius primæ partis Respondetur, supponendo, quod vltima dispositio in nutritione eodem modo concomitatur formam substantialem, vt partialem,seu partialiter introductam, sicut vltima dispositio ad generationem cõcomitatur ipsam formam substantialem,vt primò introducendam,& per modum totius,ita quod eodem modo seruatur prioritas,& posterioritas inter vltimam dispositionem,& formam substantialem in vna atque in alia. *Quo supposito resp.* ex his, quę diximus, *q. 21. Phys. art. 2.* quod benè potest qualitas certa, id est determinati gradus, qualis est dispositio vltima incipere in parte incerta & indesignata per vltimũ non esse. Et ita in ipsa aggeneratione, quando in aliquo instanti est verum dicere, nunc non est dispositio vltima, siue introductio formæ,& immediate post erit, & inquiritur, an in illo instanti desit aliquid diuisibile vel indiuisibile. *Resp.* deesse aliquid diuisibile indesignatum, & indeterminatum,nõ determinatum *Et quando instatur,* ergo immediate post non incipiet, *nego conseq.* quia per se loquendo immediate post sequitur aliquid diuisibile indesignatum, & sic per partem motus, qui immediate post erit, vincitur illa pars diuisibilis talis qualitatis, quæ restat acquirenda.

Quod si vrgeas. Nam in nostra sententia immediatè post iam non sequitur motus alterationis, sed actio ipsa substantialis, à qua mediate fit ipsa dispositio vltima, vt *supra, quæstion.* 1. diximus, ergo non vincitur illa pars diuisibilis per motum, quod si per generationem vincitur, iam supponitur res genita quando dispositio vltima introducitur, & vincit ilam diuisibilitatem, quæ deerat vt res generaretur. *Resp.* quod aliqui dicunt deesse aliquid diuisibile, & vinci per motum in tempore immediato siquidem etiam motus diuisibilis est. Quod & nos diximus, *q. 21. Physicor.* loquendo de motu, qui immediate post illud instans incipit. Loquendo autem de actione substantiali

ſtantiali, quando immediate poſt inſtans incipit, ſicut in noſtro caſu, cum immediate poſt non deſit aliquid acquirendũ per motum alterationis, quia iam iſte ceſſat, ſed per actionem ſubſtantialem, quæ introducit formam, & diſpoſitionẽ vltimam (ſupponimus enim non deeſſe aliquid præter talem vltimam diſpoſitionem) ideo dicendum eſt, quod quando immediate poſt inſtans incipit actio ſubſtantialis nutritionis, iam in illo inſtanti non deeſt ex parte qualitatis diſponentis, ſcilicet vltimæ diſpoſitionis, niſi aliquid indiuiſibile, ſcilicet ipſa vltima diſpoſitio, quæ eſt terminus reliquarum partium diſpoſitionis, terminus autem aliquid indiuiſibile eſt, ſed tamen aliunde, ſcil. quia introducitur in parte incerta, & indeſignata continui, ideò ex parte talis quantitatis (quæ etiam ad diſpoſitiones pertinet) diuiſibili modo introducitur illa vltima diſpoſitio, ſicut & forma ſubſtantialis, & per vltimum non eſſe incipit, ſed hoc eſt per accidens, vt iam diximus, quatenus ſubſtantia acquiritur ad modum partis, & in parte incerta, forma autẽ certa, & indiuiſibilis in parte incerta incipit per vltimum non eſſe vt diximus, *q. 21. Phyſi. art. 2. in 2 reg.*

Ad ſecundam partem argumenti, Reſpondetur, quod alimentum quoad illam partem, in qua incipit conuerſio per vltimum non eſſe neceſſe eſt quod deſinat per vltimũ eſſe, quia inceptio vnius, & deſitio alterius proportionatè ſe habent in hoc, ſed hoc totum eſt per accidens, & quia illa pars ſubſtantiæ deſinit vt tanta, & diuiſibiliter, non vt tota, & indiuiſibiliter.

Ad tertiã reſpondetur. Quod vt diximus, *queſt. 8. Phyſi. art. 3.* quando in alimento conuertendo peruenitur ad illas vltimas anguſtias, vt iam non ſit quantitas, in qua etiam via corruptionis cõſeruari poſsit forma alimenti, illæ diſpoſitiones, quæ non perueniũt ad vltimam per accidens reddũtur vltimæ, quatenus ſublata quantitate requiſita deſtruuntur omnes diſpoſitiones conſeruantes formam alimenti, & conſequenter ipſa forma ſoluitur à materia, & agens poteſt vtendo generatione introducere formam ſuam. Sic ergo per accidens ex remotione quantitatis, & conſequenter reliquarum diſpoſitionum, quæ in eo fundãtur, poteſt introduci forma ſubſtantialis, & diſpoſitio vltima eam conſequens, quia non manet impedimentum in materia, & generans vel virtus eius eſt ſufficienter approximata, vt ſubſtantialem generationem in illa eliciat.

Ad vltimum reſpondetur, Philoſophum ſtare pro nobis, quia ſolum negat continuitatem, quę importat regularitatem non verò negat continuitatem quæ opponitur inſtantaneæ mutationi, hoc enim non deſeruiebat ad eius intentum, ſed primum, quia ibi intendebat nullum motum eſſe continuum, id eſt perpetuum niſi localem, & circularem, ad quod ſufficit, quod augmẽtatio non eſt perpetua, ſed ſæpè interrumpitur propter indiſpoſitionem ſubiecti aut defectum alimenti, & in hoc tenet ſimilitudo de excauatione lapidis per guttas, quia licet quando fit non fiat in inſtanti neque enim pars, quæ extrahitur poteſt ſeparari, & remoueri niſi in tempore, tamen propter diſpoſitiones requiſitas ex parte guttarum mollificantium, ſæpè interrumpitur, ſicut etiam augmentatio. Vltima autem gutta extrahens partem, diuiſibili motu extrahit, non tamen tali proportione, quod ſi tanta pars extrahitur tanto tempore, medietas eius medietate temporis extrahatur.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in nutritione & augmentatione quælibet pars viuentis augeatur & nutriatur?

Reſtat in his vltimis articulis examinare conditiones, quas Ariſtotel. ponit in augmentatione quæ ſunt tres. *Prima*, quod aliquid de nouo adueniat, ſeu addatur. *Secunda*, quod quælibet pars augeatur. *Tertia*, quod res augmentata eadem maneat. *Prima* per ſe eſt ſatis nota, *de ſecunda* agemus

mus in hoc articulo, *de tertia* in sequenti.

De secunda ergo conditione triplex oritur difficultas. Prima, an ita augeantur omnes partes viuentis, quod non solum partes aliquotæ, sed etiam proportionales? *Secunda,* quomodo alimentum quod est in poris intrat ad partes solidas inter porum, & porum, sine penetratione. *Tertia,* quomodo ex eisdem partibus emittantur partes, quæ corrumpuntur, & euaporantur, & aliæ excrementitiæ particulæ per eosdem poros, sine hoc quod penetrentur cum alimento, quod est in eisdem partibus.

Ad primum aliqui existimant in augmentatione non solum partes aliquotas, & certas augeri, sed etiam proportionales. *Et fundantur in eo,* quia Aristotel. docet omnes partes augeri, sine vlla distinctione, ergo & partes proportionales, quia verè sunt partes. Deinde, quia partes aliquotæ non habent aliam entitatem distinctam à proportionalibus ergo si augetur aliquota, debet augeri etiam proportionalis. *Denique,* quia augeri aliquid immediate, & per se potest sumi dupliciter. Vno modo quia non per aliquid extraneum, sed sibi intrinsecū: alio modo, quia non secundum partem tantum, sed secundum omnes partes augeatur. Primo modo tam pars aliquota, quam proportionalis dicetur augeri, quia mediante vltima parte, seu extremitate suscipit incrementum. Secundo modo, nec pars aliquota, nec proportionalis augebitur, quia alimentum solum applicatur ipsi extremitati, non intus per omnes partes transit, aliàs vel augmentatio esset mixtio, vel penetratio partium.

Nihilominus partes proportionales non possunt dici augeri continuitate, seu magnitudine, sed solum aliquotæ, & determinatæ, quibus additis adduntur, etiam nouæ partes proportionales pluralitate quasi multitudinis in potentia non incrementi, quia scilicet, plures partes possunt accipi proportionaliter, quam autea Sumitur ex Diuo Thomo 1. *de generat. lection.* 15. qui explicans illud dictum Philosophi. *Quod de ratione augmenti est, vt quodlibet signum sensibile maius, minusuè reddatur,* inquit, *quod quodlibet signum sensatum, id est qualibet pars sensibus eius, quod augetur fiat maior in augmento, aut minor in diminutione. Nec valet dicere* Arist. solum voluisse dicere, quod per ipsas partes sensibiles motus augmentationis redditur sensibilis, licet non propterea neget partes etiam proportionales augeri. *Sed contra est,* quia hoc commune est omni motui sensibili, vt fiat in magnitudine habente partes sensibiles, & sic nihil speciale diceret Philos. & D. Tho. de motu augmentationis, quomodo petat partes eius augeri, & deinde, quia si motus, vt sit sensibilis, requirit partem sensibilem, & aliquotam, ergo cum pars proportionalis per se sensibilis non sit, sed per aliquotam, quia non est designabilis, ergo per se non terminat motum sensibilem, ergo neque motum augmentationis, qui essentialiter est species motus naturalis, seu sensibilis. *Ratio autem conclus. est,* quia partes proportionales si crescerēt, aut minuerentur possent fieri maiores, vel minores, & sic crescendo per augmentum fierent designatæ, siquidem crescente quantitate, vsque ad aliquem terminum deberet crescere, & partes sub illo termino essent designabiles. *Deinde* quia partes proportionales non minus sunt infinitæ in parua quantitate, quam in magna, quia in vtraque indeterminatæ, & indesignabiles sunt. Crescente ergo quantitate, vel partes illæ manent indeterminatæ, & indesignatæ sicut antea, vel non. Si non ergo fiunt designatæ, & aliquotæ, & sic in aliquotis fiet augmentum, & cum essent in infinitum partes illæ proportionales numerabiles, si fiunt aliquotæ, & designatæ, manebunt infinitæ partes designatę, quod est reddi infinitum in actu. Dicere autem quod aliquæ indesignatæ, fiunt designatę & augentur, præter quam quod non est maior ratio de vna, quam de alia, iam hoc erit negare quod non omnes partes simul augentur. Si verò æque

in

indesignatæ manent sicut antea, ergo non augentur, neque crescunt magis, quam antea in ratione continui, & diuisibilis, licet quia adduntur nouæ partes aliquotæ etiam plures proportionales addantur, quæ in illis includuntur additione pluralitatis, non incrementi, sed illa pluralitas non est in actu seorsũ, sed inclusa in partibus aliquotis.

Ad rationes oppositas, Resp. ad Arist. dicimus, quod docet omnes partes augeri, sed quomodo augeantur, non dicit, augentur enim partes aliquotę etiã secundum cõtinuitatem, quia maiores fiunt, & in plures partes sunt diuisibiles, partes autẽ proportionales nõ fiunt maiores secundũ continuitatem, quia non sunt capaces, vt maiores sint, hoc ipso quod indesignatæ sunt, quia licèt quælibet pars designata sit diuisibilis, tamẽ non est determinatè diuisibilis, nisi per aliquotam. Vndè aliquota crescet, vel minuetur accipiẽdo terminum maiorẽ, vel minorem, quod pertinet ad diuisibilitatis determinationẽ, sed solũ partes proportionales crescent in numero adueniente noua parte aliquota, quia pluriès designari potest, & in plures partes proportionales diuidi.

Ad 1. rationem dicimus: quod partes aliquotæ non habent aliã entitatem à proportionalibus, sed non eundem modũ, quia aliquotæ habent extensionem determinato modo, & ideo determinatè crescere, vel minui possunt, proportionales autem sunt indeterminatæ, & ita nõ sunt capaces crescendi & decrescendi continuè, quia augmentum non fit nisi accipiendo nouum terminum maiorem, vel minorem, & consequenter determinatum.

Ad 2. resp. quod augmentum appositum extremitati partis auget aliquotam continue, & secundum determinatum terminũ, proportionales autem nõ continuè, nec secundum terminum determinatum, sed ad modũ numeri, quia pluribus modis redditur ipsa quantitas diuisibilis.

Circa secundam, & tertiam, difficultatem supponimus alimentum nõ deduci ad partes solidas, nisi per poros, qui sunt tenuissima quædam foramina, quę replentur corpore tenui alimenti, & per quos exit sudor, vel aliæ euaporationes, est tamen inter porum, & porum pars aliqua solida, aliàs totum esset vacuum. Est autem necesse ponere istos poros, quia aliàs non possent minutiora corpuscula, vel liquida, aut euaporabilia subintrare, vel exire a corpore, nisi vel penetrando alias partes, quod est impossibile, vel diuidendo, quod esset corrumpere, & dolorẽ causare. *Neq; obstat*, quod *Arist. in hoc 1. lib. tex.* 30. refutat aliquorum sententiã, qui admittebant poros, vt medijs illis fieret augmẽtatio, *sic enim* inquit Arist. *fieret augmentatio per iuxtapositionem. Respon. enim*, vt constat ex littera & ex D. Tho. *ibi lect.* 23. *circa finem*, illos Philosophos posuisse poros vt in illis essent quædã corpuscula, seu athoma quę cõponerent additionẽ sine vlla transmutatione, hoc autẽ esset destruere augmẽtationẽ, & alterationẽ.

Hoc posito restat difficultas, quomodo ex ipsis poris partes solidę augeãtur, ita quod transeat alimentum ad partes inter porum, & porum, & tamen non diuidat illas, nec penetret. Et similiter partes, quæ resoluuntur, & deperduntur per calorem debent euaporari, & emitti per ipsos poros, ipsi autem pleni sunt alimento, ergo penetrabuntur, cum ipso alimento existendo simul, & transeundo per ipsum porum,

Respondetur Neque penetrationem fieri, nec diuisionem in nutritione, quia alimentũ liquidum, seu sanguis positus in poro, à vicina parte carnis per virtutem nutritiuam coagulatur in carnem, & vnitur illi extremitati partis tangentis porum, & in ea parte sic coagulata fiunt etiam pori de nouo, resoluitur autem aliquid carnis in euaporationem excremẽtitiam, & illa potest trãsire per porum, quia facta coagulatione sanguinis in carnem, iam sanguis occupat minus loci in poro, & in ipsa parte noua carnis fiunt etiam pori de nouo, & sic datur locus sudori, vel euaporationi exeunti: sicut posito lebete aquæ ad ignem, & cale facta parte immediatiori, pars superior quæ

frigidior est, descendit, & pars calida leuior effecta ascendit, sine vlla penetratione, quia pars frigidior sua grauitate scindit partem subtiliorem, & calidiorem. Sic coagulata parte sanguinis in carnem occupat minus loci, quia densior facta est, & sic dat locum vt alia pars subtilior intret, vel alia emittatur. Similiter cum illa pars sanguinis coagulatur in carnem, vnitur extremitati partis non autem scindit, vel intromittitur in partem solidam. sed pars solida paulatim resoluitur vi caloris, & illi paulatim succedunt illæ nouæ, quæ coagulantur, & sic pars præcedens non penetratur, nec diuiditur, sed eius extremitati vnitur; interiores autem partes vi caloris paulatim resoluuntur, & sic penes extremitates fit augmentatio. Denique pori isti facile dilatantur, vel constringuuntur, sicut fit in vtribus secundũ quod magis, vel minus replentur alimento, præsertim in partibus tenerioribus, & facilè cedentibus, & tunc plus vel minus intrat de alimento, aut exit de excremento faciendo constipat onem aliquam partium quantum requiritur, vt magis porus dilatetur, & sic non est necessarium recurrere ad penetrationem, vt exeant illi vapores per poros, quando pleni sunt, sed ad constipationem, vel condensationem aliquam. Neque ex hoc sequitur fieri nutritionem per iuxtapositionem tantum, sicut cum aquæ additur aqua, sed vltra illã etiã requiritur cõuersio partis iuxtapositę in substantiã alitæ, & deperditionẽ alterius, quæ per illam nouam reparetur.

Sed quæres, cur aliquæ partes non crescunt, sicut palpebræ: aliæ vero partes etiã cessante augmentatione totius semper crescunt, vt capilli, & vngues. *Resp.* partes corporis non esse eiusdem temperamenti, & qualitatis, & ita non eodem modo recipere augmentum, sed aliquas tardiùs, vel parùm crescere sicut palpebræ, alias toto vitæ tempore, sicut dẽtes propter necessitatẽ ne continuo attritu ciborum destruantur, quædam etiam propter abundantiam materiæ, & facilitatem transmutandi perpetuò augentur, sicut capilli, & vngues, semper enim suppetunt excrementitiæ fuligines, ex quibus capilli coaugmentantur, & ista excrementa in quacumque ætate abundant, nisi propter aliquod impedimentum, aut dispositionem contrariam impediatur illa capillorum formatio, vt in caluis, possunt tamẽ semper crescere, quia calor semper habet sufficientem virtutem ad plus resoluendum, & conuertendum de istis excrementis in capillos, & vngues, quia minori indigent decoctione. Quod verò aliqui crescant magis in quibusdam partibus, quam in alijs, per accidens est propter abundantiam caloris in aliquibus, & defectum in aliis partibus, vel etiam propter abundantiam, aut defectum alimenti.

ARTICVLVS VI.

Quomodo viuens maneat idem toto tempore nutritionis, & augmenti?

HAEC est vltima conditio, quã Aristot. exigit ad rationem augmentationis, vt id quod augetur semper maneat idẽ, vt patet *in hoc libro text.* 33. *&* 34. & ibi D. Tho. *lect.* 1. *Et ratio est aperta* quia si id quod augmentatur non maneret idem, corrumperetur, & desineret esse & consequenter aliud generaretur, & sic non fieret augmentatio eiusdem, sed corruptio vnius & generatio alterius, & ita augmentum esset in perditionem, & malum, rei augendæ, cum tamẽ augmentatio, & nutritio ordinentur ad cõseruationem eiusdem subiecti, & continuationem eius; si autem corrumperetur, cessaret finis talis nutritionis, transiretque in generationem, & corruptionem, si autem non corrumpitur, ergo manet idem, quod anteà, quia non desinit esse.

Cæterum ex ipsa natura nutritionis oritur dubitatio circa istã conditionẽ, & quod nutritio fit per nouarum partiũ accessionẽ & antiquarũ deperditionẽ, ergo nõ manẽt eędẽ partes quæ antea, imò tandẽ omnes corrumpuntur, & aliæ adueniunt, ergo neq; manet idẽ totũ, quia hoc nõ est aliud, quam

suæ

suæ partes. *Nec soluitur hoc dicendo*, quòd manent eædem partes formales, & non materiales. *Contra enim est primò*, quia partes formales non sunt aliud, quàm materia ipsa, & entitas partium sub tali forma, & modo, ergo desinente ipsa materia per successionem nouarum partium, etiam forma, quæ in tali materia erat soluitur, & sic non stat materiales partes deperdi, & non formales. *Secundò* quia vnitas numerica partium, & totius dependet à materia, & quantitate eius, vt à principio indiuiduationis, ergo si partes materiales deperduntur, etiam principium identitatis numericæ soluitur, atque adeo non manet idem numero viuens, neque idem numero totum, sicut neque partes. *Tertiò*, quia in animalibus imperfectis, & plantis cum noua parte materiæ aduenit noua pars formę, ergo saltem in illis mutantur partes formales, quia mutatur ipsa forma, seu anima.

Ad primum respondetur. Quod Philosophus *in hoc* 1. *de Generat. text.* 35. *&* 36. dicit, quod pars secundùm speciem, seu formam manet, & secundùm materiam aduenit, & recedit in augmento, atque ita manet idem numero formaliter non materialiter. Quod aliqui sinistrè voluerunt interpretari, quod manet caro secundùm speciem, id est, ea quæ primò accipitur à generante, aduenit verò & recedit ea, quæ sumitur ex alimento. Quæ expositio excluditur à D. Thom. 1. *p. quæst.* 119. *art.* 1. *ad.* 2. & supra à nobis exclusa est, quia cum calor naturalis agat in omnes partes alterabiles, non est ratio cur non agat in illas, quæ per primam generationem acceptæ sunt. An verò omnes partes etiam duriores, vt ossa totaliter per calorem consumantur, vel aliquid semper de eis remaneat; *Aliqui affirmant*, sed res est omnino incerta propter varietatem temporis vitæ, nam animalia, quæ longissimo tempore viuunt non est dubium, quin calor etiam duriores partes ab initio generationis acceptas tandem transmutet, & consumat, quæ tamen breuioris vitæ sunt, fortassis non consument omnes istas partes duriores, prout magis, vel minus durauerit vita.

Quare S. Thom. distinctionem illam Philosophi explicat de carne secundùm speciem, & secundùm materiam iuxta diuersam considerationem, si enim consideretur secundùm id, quod est formale in ipsa, sic manet eadem caro, secundùm verò id quod est materiæ, sic non manet, sed paulatim consumitur, vt videmus in continua nutritione ignis per ligna. Hoc autem formale intelligitur, dispositio illa sub qua manet caro quantum ad figuram, temperamentum, ordinem ad reliquas partes, & ad formam. Et intelligitur manere hæc formalitas, seu dispositio vnitate continuationis sub partibus materiæ succedentibus, non vnitate indiuisibilitatis, de quo videri potest D. Thom. 4. *contra Gent. cap.* 81. *ad* 4.

Ad primam replicam contra hanc solutionem respondetur, quod quando dicuntur partes materiales deperdi, & non formales non intelligitur, quòd succedentibus partibus materiæ eadem forma accidentalis ita permaneat, quod transeat de subiecto in subiectum, hoc enim esse non potest, sed sicut deperduntur partes materiales, ita & accidentia prout illis affixa quod est etiam ipsa accidentia materialiter sumpta transire, dicuntur autem partes formales non deperdi, quia sub eadem continuatione ordinantur partes eodem modo ad componendum ipsum totum, non vnitate indiuisibilitatis, quæ illi non debetur, sed continuationis. Cuius rationem accipere possumus ex D. Thom. *dicta quæst.* 119. *art.* 1. *ad* 4. & ex notatis à nobis *quæst.* 6. *Physicor. art.* 1. quia quando in igne, vel viuente paulatim consumpto alimento aliud substituitur, semper manet idem numero, qui semper, quod additur, transit in præexistens. Quæ ratio consistit in hoc, quòd quando continuè, & paulatim aliquid additur alteri, id quod superadditur, ipsa continuitate fit vnum cum præexistente, & rursum

cum aliud superadditur etiam fit vnum cum illo; vnde licet successiuè deperdatur, tamen ratione illius continuitatis semper verificatur aliquid de ipso toto manere cum parte superueniente, & consequenter ratione talis continuationis sub similibus accidentibus, & dispositione manere eandem vnitatem numericam, non quidem ita perfectam sicut quæ indiuisibiliter sunt vnum, sicut Angelus, vel cœlum, sed vnitate continuationis. Si verò tota simul materia vnius auferetur ab eo, & alia totalis de integro substitueretur non esset idem numero, quia talis neque identicè, neque continuatione cum alia vnum esset.

Quod si instes: In hoc non poni maiorem vnitatem in viuenti, quam in fluuio, vel populo, quæ dicuntur vnum, licet partes fluant, & homines mutentur, quia fluunt sub eadem habitudine, & dispositione, & ordine, quod est habere solum vnitatem ordinis, non substantiæ. *Respondetur*, esse latam differentiam, quia populus non dicitur vnus vnitate aliqua physica secundùm continuationem partium, quia homines sunt diuersi numero solum habentes coadunationem conuictus, quæ est vnitas moralis, & secundùm quid, quatenus sub eisdem legibus, & societate viuunt. Fluuius autem etsi habeat omnes partes continuas, & fluentes, tamen vna pars non continuatur alteri per conuersionem, & commixtionem, sed per successionem præcisè, quia vna est post aliam, vnde partes, quæ modo succedunt, nullam habent vnitatem cum partibus, quæ à viginti annis habebantur in fluuio, quia pars succedens non commiscetur, & conuertitur in substantiam totius, sed emittitur consecutiuè post aliam. Oppositum verò est in partibus animalis, in quibus non præcisè vna emittitur post aliam, sed conuersione ipsa in substantiam præexistentis pertinet ad eandem vnitatem cum ipso secundùm conuersionem, & continuationem, non pura & sola successione. Et præterea in animalibus perfectis datur etiam vnitas formę indiuisibilis, vt dicemus *q. 2. de anim. a. 1.* & sic animal ita est dispositum, quod potest retinere aliquid omnimodè, & indiuisibiliter vnum siue formam, siue aliquas partes duriores saltem pro aliquo tempore, fluuius autem nullo tempore idem est permanenter, & indiuisibiliter, sed sola successione est vnus.

Ad secundam replicā supra positam respondetur, quòd vnitas numerica sumitur ex materia signata, & subordinata ad quantitatē, & reliquas dispositiones, ex quibus pendet vnitas, vel diuisio, vt *q. seq.* dicemus. Vnde sic materia debet esse vna sicut vnitas ipsa numerica, quam præbet vna est, si enim est vna continuatione, sufficit quòd materia signata tanquam principium vnitatis eius nō sit identicè vna etiam materialiter, sed sufficit quod continuatione sit vna, & secundū partes formales, seu secundùm sigillationem continuationis, nōn indiuisibilis vnitatis. Secus est, si vnitas numerica sit omnino indiuisibilis, & identica sicut in cœlo, tunc enim requiritur etiā similis identitas in materia, quæ est principium illius numericæ vnitatis.

Ad tertium respondetur. In illis animalibus aduenire nouam formam, sicut & nouā partē materię, sed vtrumque continuatione fieri vnum, & subordinatione ad idem totū, quod componunt, ratione cuius partes materiæ dicuntur manere eædem formaliter, etiamsi non habeant formam indiuisibiliter eandem. Quod si etiam detur forma substātialis indiuisibiliter eadem maior aliqua vnitas dabitur, sed tamen hoc nō requiritur, sed poterit saluari vnitas numerica simpliciter vnitate continuationis, & subordinationis prædictæ componentis semper vnum totum permanens per conuersionē vnius in aliud non per solam successionem. Itaque vnitas numerica non eodem gradu inuenitur in omnibus, sed est maior, vel minor, secundùm quod magis accedit ad indiuisibilitatem, vel immutabilitatem partium, aut recedit.

QVAE-

QVÆSTIO IX.

De Subiecto accidentium, & principio indiuiduationis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm accidentia materialia subiectentur in toto composito, vel in sola materia?

DVPLEX subiectum solet communiter distingui, scilicet *Denominationis*, & *Inhæsionis*. Subiectum denominationis est illud, quod denominatur à forma, id est, suscipit prędicationem eius. Subiectum inhęsionis est illud, cui vnitur forma, id est suscipit actualitatē, & esse eius. In subiecto denominationis includitur omne illud de quo verificatur prædicatio formæ, siue sit subiectum principale, siue minus principale, siue extrinsecæ denominationis, siue intrinsecæ; nam nō solum dicitur lapis albus qui est subiectum principale, sed etiā quantitas dicitur alba, quæ est subiectū minus principale, & paries denominatur visus extrinsecè, homo autem videns intrinsecè. In subiecto inhæsionis compræhenditur subiectum *quod*, id est, ipsum subsistens, seu suppositum, quod se habet vt agens, vel recipiens tanquam subiectum vltimum, & subiectum *quo*, id est, id quod est ratio, seu medium recipiendi.

De subiecto denominationis nulla est difficultas apud Authores, quod accidens denominare posit ipsum suppositum, sicut cum dicitur homo albus, nec nos dubitamus posse partem denominari etiam ab accidentibus, vt cum dicuntur capilli crispi, oculi cærulei, superficies alba, &c. licet in verificanda denominatione totius, & partis obseruanda sit regula S. Thom. 3. *part. quæst.* 16. *art.* 8. quod quando aliqua forma indifferenter potest denominare totum & partem, si solum sit in parte, non denominat totum absolutè, sed solùm secundùm restrictionem partis, sicut AEthiops non denominatur albus ab albedine dentium, eò quòd albedo nata est conuenire toti corpori & parti. E contra verò, si solum aliquod accidens natum sit conuenire parti, & non toti, absolutè denominat totum, licet soli parti conueniat, sicut homo dicitur videns absolutè, licet solum oculis videat, & crispus, licet solum crispetur in capillis. Et hac ratione Christus nō dicitur absolutè creatura, quia hoc prædicatum est transcendens fui datum in ipso esse limitato, quod non conuenit soli naturæ, sed personę, imò primò conuenit personæ, quàm naturæ. Dicitur tamen absolutè seruus, quia seruitus fundatur non in ipso esse, sed in dependentia alicuius ab alio in suis operationibus, seu motu, seruus enim non se mouet, sed mouetur ab alio sicut instrumentum, principium autem motus est natura, non persona.

Quare tota difficultas est de subiecto inhęsionis immediato, ad quid videlicet immediatè terminetur inhærentia accidentis, & à quo immediatè sustentetur in esse?

Sententiæ præcipuæ in hac parte reducuntur ad duas. Prima tenet, materiam primam esse subiectum sufficiens inhæsionis accidentium. *Secunda asserit*, solum compositum esse immediatum eorum subiectum. De forma autem nulla fit mentio, quia non est ratio recipiendi, sed actuandi, & dandi esse, & ita, si est non subsistens, est eadem ratio, ac de materia respectu accidentium dimanantium ab illa: de forma autem subsistente vt anima rationali est eadem ratio, ac de composito, quia est subsistens, & de facto est subiectum intellectus, & voluntatis.

Prima sententia communiter tribuitur Auerroi qui posuit quantitatem, seu dimensiones interminatas esse coæuas materiæ, vt refert S. Thom. præsertim *opusc.* 32. *cap.* 4. & sæpè iuxta eandem sententiam videtur loqui *vt in* 4. *distinct.* 12. *quæst.* 1. *art.* 2. *quæst.* 4. *&* 4. *contra Gent. cap.* 81. *& alijs in locis*, & plures ex antiquis sequuti sunt eandem sententiam qui citantur à M. Bannez 1. *de Generat. cap.* 4. *quæst.* 9. *art.* 3. & à P. Suarez *disp.* 14. *met. sect.* 3. *in princip.* Ex recentioribus autem aliqui non solum quantitatem interminatam, sed etiam figuratam & terminatam tribuunt materiæ tanquam subiecto, ita quòd eadem quantitas cum materia transeat de corrupto in genitum. Sed diuiduntur, nam aliqui tribuunt materiæ secundùm se, & independenter à forma, quod recipiat quantitatem & accidentia; pro qua parte plures ex antiquis citat M. Bannez *loco cit. art.* 1. Alij existimant materiam esse subiectũ inhæsionis accidentium, supposita tamen forma substantiali à qua primò actuatur; pro qua sententia stat P. Suarez *cit. loco à num.* 32. pluresque citant, & sequuntur Conimbric. 1. *de Gener. c.* 4. *q.* 4. *art.* 1. Addunt tamen in fine articuli non dependere materiam in hoc munere sustentandi accidentia à forma, vt à conditione sine qua nõ, sed vt à causa habilitante ipsam materiam & perficiente inesse, vt possit sustentare accidentia, nam ex se sufficiens nõ est, quia sine forma non habet esse. Denique multi putant accidentia pendere à materia vt à causa materiali, à forma verò vt à causa, à qua effectiuè dimanant accidentia, & suscipiuntur in materia, & ideo quando fit transitus in materia de vna forma simili ad aliã similem, possunt qualitates corruptæ transire ad genitum, eò quòd non repugnat qualitatem quæ procedit ab vno, ab alio simili conseruari.

Sententiam autem D. Thom. communiter sequuntur Thomistæ vt Caiet. *ad cap.* 7. *de ente & essentia.* Capreolus *in* 2. *dist.* 3. *q.* 1. *art.* 3. Durandus *in* 8. *in* 2. *parte dist. quæst.* 4. *num.* 15. & videri potest M. Bannez *citato loco*, & Flandria 5. *Metaphys. q.* 16. *art.* 17. licet concedat relatiua accidentia subiectari posse in sola materia, sicut relatio qua materia respicit formam.

Vt ergo sententia D. Thom. explicetur oportet duo aduertere. Primum, quid requiratur vt aliquid sit subiectum inhæsionis. *Secundum*, quid sit ipsum inhærere, & quid ad illud requiratur. Quantum ad primum, duæ conditiones requiruntur, vt aliquid sit subiectum inhæsionis. Prima est potentialitas ad formam accidentalem recipiendã. Secunda actualitas ad sustentandum inesse. Quantum ad secundũ requiruntur aliæ duæ conditiones; prima quòd sit forma realis, id est, realitas, & nõ modus; secunda quòd eius actuatio non det esse simpliciter, seu primum esse subiecto, sed supponat primũ esse, præbeat autem esse dependens, & consequutum. Vnde in hoc maximè differt forma substantialis ab accidentali, quod licet vtraque vniatur, & dependeat à subiecto, tamen forma substantialis solum dependet à potentialitate subiecti, vt in eo recepta, incommunicabilis reddatur, non tamen dependet ab eius actualitate, sed potius informat puram potentiam, quæ est materia prima, forma autem accidentalis nõ solum dependet à potentialitate subiecti, in qua recipitur, sed etiam ab eius esse à quo sustẽtatur, quia esse quod dat forma accidentalis, est esse secundarium, & consequutum, quod necessario supponit primarium, & ideo dicitur inhærens, quia dependet ab ipso esse subiecti tanquam à primo esse præsupposito, non autem dat primum esse. Vnde dicit D. Thom. *opusc.* 31. *in princip. Quòd propriè id quod est in potentia ad esse substantiale, est materia prima, quod autem est in potentia ad esse accidentale, dicitur subiectum, subiectũ enim dat esse accidenti, quia accidens non habet esse nisi per subiectum, vnde dicitur, quod accidens sit in subiecto, non autẽ dicitur quod forma substantialis sit in subiecto, & secũdũ hoc differt materia à subiecto, quia subiectũ*

est, quod non habet esse ex eo quod aliquid ei aduenit, sed quod est per se, & habet esse completum, vt homo non habet esse per albedinem: sed materia dicitur quod habet esse, ex eo quod sibi aduenit, quia de se est esse incompletum, imò nullum esse habet, vt Commentator dicit in secundo de anima. Vnde simpliciter loquendo forma dat esse materiæ, accidens autem non dat esse subiecto, sed subiectum accidenti.

Dices; etiam materia prima requirit existentiam vt recipiat formam substantialẽ, aliàs reciperetur in nihilo, seu in non ente, ergo ista doctrina non subsistit: Item accidens non recipitur in ipsa existentia subiecti, nec in quantum est ens actu, sed vt est in potentia ad tale accidens, vt ad formam sicut dicit Diu. Thom. 1. *contra gent. cap. 23. & 1. p. quæstione 3. artic. 6.* quod subiectum accidentis comparatur ad ipsum vt potentia ad actum, quia accidens quædam forma est faciens esse in actu secundùm esse accidentale.

Respondetur ad primum, quod materia prima ad recipiendum formam substantialem requirit esse concomitanter, sed non præsuppositiuè, & vt id, ratione cuius recipit, in re tamen semper existit, & recipit existendo, quia à forma ipsa substantiali habet esse, & sic nõ recipitur in nihilo, sed in ente, quod ex se est capax existentiæ, & in potentia ad illam, vt autem subest formæ de facto per illam est existẽs, & in actu. Ad recipiendum autem istam formam, quæ dat primum, & substantiale esse, non præ-requiritur aliquod esse in materia, sed capacitas & potentia adesse, in quo iam differt ab ipso nihilo, & non ente, quia nihil neque habet existentiã, nec est capax illius, materia autem est capax existentiæ, & actualitatis, non solum obiectiuè, sed etiam subiectiuè, existendo autem recipit formã, non quia præcedat existentia, sed quia concomitatur. At verò forma accidẽtalis, quia non dat primum esse, sed secundarium & consecutiuum, ideo necessario supponit subiectum esse existens antecedenter, & ab eius esse redditur dependens tanquam ab esse fundamentali, quod substat illi, & in quo consolidatur ipsum esse accidentis.

Ad 2. dicitur, quod accidens recipitur in subiecto, prout est in potentia ad effectum formalem, & specificum accidentis, qui communicatur subiecto tanquam actualitas eius: at verò idem accidẽns quoad exercitium existendi depẽdet ab existentia subiecti, quæ est existentia per se, non vt à ratione formali recipiendi, sed vt à terminãte existentiam accidentis, quod per se stare non potest, sed in alio, & ita ab illo, vt ab esse primo per se substante terminatur, & dependet in exercitio existentia accidentis. Et ideo potest à Deo suppleri, vt sine substantia sustentante esse accidentis permaneat, quia solum dependet ab ipso quoad exercitium existendi, & quoad terminationem in alio, exercitium autem existendi melius supplere potest causa prima efficiendo, quàm substantia sustentando, & terminando. Vnde substantia non est causa pure materialis respectu exercitij existendi accidentium, sed aliquid habet admixtũ de formali in ratione terminantis, & sustẽtantis, quatenus ipsum esse subsistens subiecti communicatur accidentibus, non vt reddat ea subsistentia, sed vt in alio existentia, sic tamen terminata, vt non amplius alteri communicari indigeant vt sustentẽtur in esse, sicut etiam quando alicui substãtiæ de nouo adueniunt partes pertinentes ad esse totius, trahuntur ad subsistentiam totius, non vt subsistant seorsum, & totaliter, sed vt inadęquate, & in alio, & tanquam partes dependentes à toto, ita accidentia, vt secundario existant; & hoc est inhærere, id est sic dependere vt secundario terminentur ab ipso esse substantiæ, & reddantur existentia in alio non per se primo.

Sit ergo vnica conclusio; *in sententia D. Thom. quod materia est pura potentia; nullo modo potest ipsa materia etiam supposita forma vt conditione tantum esse per se sola subie-*

ctum inhæsionis accidentium materialium, sed ipsum compositum est subiectum inhæsionis, materia autem solum est receptiua accidentium tanquam subiectum quo, *quatenus est id quo compositum recipit accidentia post receptam formam substantialem in materia, & loquimur de accidentibus materialibus, quia accidentia spiritualia vt intellectus & voluntas in sola anima recipiuntur quæ subsistens est sine vlla dependentia à materia.* Hæc sententia sine dubio est D. Thom. qui communiter docet materiam primam non esse subiectum accidentium, vt affirmat *in cap. 7. de ente, & essentia, & 1. p. q. 76. art. 6. & q. 77. art. 6.* vbi inquit: *Quod quia forma substantialis facit esse simpliciter, eius subiectum est ens in potentia tantum, forma autem accidentalis non facit esse simpliciter, sed esse tale aut tantum, aut aliquo modo se habens, subiectum enim eius est ens in actu.* Nec oppositum huius docuit S. D. *q. 25. de verit. art. 5. vel 6.* vt ibi manifeste videri potest.

Fundamentum huius sententiæ sumitur ex dictis, quia in materia prima non inueniuntur conditiones, & requisita, vt formaliter, & proprie sit subiectum inhæsionis accidentium, bene tamen vt sit principium componendi tale subiectum, & id *quo* subiectum redditur recipiens, forma verò est principium *quo* redditur actuatum ad sustentandum. Quod desint materiæ conditiones dictæ *probatur*, quia subiectum inhæsionis debet constare illis duabus conditionibus, scilicet actualitate ad firmandum, & terminandum in esse, potentialitate ad recipiendum; ex parte autem actualitatis materia prima caret ex se omni actualitate tam formali, quam entitatiua, vt probauimus *in 1. Physicor. quæst. 3. & supra quæstion. 1.* & dato quod aliquod esse haberet, illud est imperfectum, & non sufficiens ad existendum simpliciter sine forma, nec per se solam constituit esse substans & subsistens in actu, sed solum est principium compositi subsistentis & substantis, ergo non constituit rationem subiecti accidentium. *Probatur consequentia*, quia quod est proprie subiectum, & non solum principium subiecti seu subiectum *quo* accidentium, debet esse substans & simpliciter habens esse; nam accidens dependet in suo esse ab illo, quod est esse simpliciter; nec sufficit esse inchoatũ seu principium essendi, quia accidens non acquirit esse in subiecto, nisi vt accipiat terminationem, & sustẽtationem in suo, siquidem de se accidens est forma, & principium existendi, sed quia imperfecta & secundum quid exigit non sistere, nec terminare hoc esse in se, sed in alio subsistente, nec sese habet vt forma substantialis, quæ ipsum primum esse constituit, accidentalis autem supponit illud & dat esse secundarium & dependens à primo, materia autem est pars seu principium illius primi esse substantis & subsistentis, nec in se habet illud, quia cum forma substantiali constituit vnum esse simpliciter, ergo constituit vnum esse subsistens, & substans, ergo secundum se, & sine forma non habet illud esse substans, nisi tantum vt *quo*, & vt principium substandi. *Et confirmatur* quia primò & per se substans esse substantia prima, vt docet Philosoph. *in cap. de substantia*, est enim proprietas eius, quod sit maximè substans, & cõsequenter principaliter & primò, at substantia prima non est sola materia, sed compositum, quia est hoc aliquid, vt ibi dicit Aristot. materia autem non est hoc aliquid vt constat *ex 7. Met. & 5. Physicor.* vbi probat Philos. materiam non esse subiectum motus, quia non est hoc aliquid, & constat manifeste, quia hoc aliquid seu primò substans est id, quod substat prædicatis superioribus & accidentibus, id ergo se habet vt substans accidentibus, tanquam prima substantia, quod substat prædicatis superioribus; illud autẽ substat prędicatis superioribus, quod subijcitur illis, & de quo illa prædicantur, sed non prædicantur de materia prædicata superiora, vt homo, animal, &c. Quia materia est pars, sed non id de quo ista prædicantur, ergo nõ est hoc

est hoc aliquid, neq; maxime, & primò substans, ergo neque formaliter, & per se est subiectum accidentium, quia subiectũ debet esse substans, & terminans, & sustentans accidentia, ergo si id facit materia, erit in virtute primi substantis seu primæ substantiæ, quia id quod est primo & maxime tale est causa à qua participant ea quæ non sunt maxime talia similem effectum, ergo materia si substat in virtute primæ substantiæ id habet, non in virtute propriæ actualitatis, etiam dato quod illam haberet, quia non habet illam vt prima substantia, sed vt cõponens primam substantiam, & vt pars illius; ab ipsa vero prima substantia per se dependebit accidens vt à terminante & sustentante eius esse, non vt à conditione tantum.

Quod vero ex parte potentialitatis materia prima non sit immediatè susceptiua accidentium *patet*; tum quia potentialitas illa essentialiter respicit formas ordine quodam, primo substantialem deinde accidentalem primo enim respicit eam cum qua constituit naturam, & esse simpliciter, quod est esse substantiale, deinde eam cum qua constituit esse accidentale, & secundum quid. *Et huius ratio est*, quia potentialitas materiæ est potentialitas substantialis, ergo essentialiter ordinatur, & specificatur ab actu substantiali, ergo immediatius recipit formam substantialem, quam accidentalem, siquidem potentia susceptiua duarum formarum, illam immediatius respicit quæ est illi magis proportionata, & ad eius specificationem per se pertinet, ergo cum forma substantialis sit actus specificans potentiam substantialem illique immediate proportionatus, essentialiter materia respicit illam immediatius, quàm formam accidentalẽm, & consequenter, sicut non est capax recipere formam accidentalem nisi mediate, id est mediante forma substantiali, ita nec erit capax recipere, quia eo modo recipit, quo respicit. Denique fit argumẽtum in actibus sensuum, & in virtutibus operatiuis, actiones enim immanentes subiectantur in eo principio à quo eliciuntur alioquin non essent immanentes, sed non eliciuntur à potentia subiectata in sola materia, siquidem non habent à materia actiuitatem & influxum, sed ab anima, cuius instrumentum & virtus est illa potentia, & eodem influxu, quo potentia operatur, substantia, cuius est potentia influit, & sic cum influat forma mediante tali virtute oportet, quod ipsi sit vnita, & non soli materiæ. Si autem talis potentia, & actus eius est vnita non solum materiæ, sed etiam formæ, idem dicemus de quantitate, & reliquis accidentibus, tũ quia est eadem ratio, tum quia illa virtus sensitiua, & actus eius debent recipi in parte organica, & modo extenso, alias non operaretur materialiter, ergo sicut potentia, & eius actus respiciunt vtrumque principium, scilicet formam & materiam vt subiectum inhesionis, ita & quantitas mediante qua inhærent.

Vltima denique pars conclusionis, quod materia sit subiectum, *quo* seu principium recipiendi, *constat* quia materia est prima radix potentialitatis & receptionis in cõposito cum sit pura potentia, & primum in genere recipiendi, vnde quidquid in composito recipitur habet pro principio *quo* & prima radice recipiendi ipsam materiã, similiter forma substantialis est prima radix & principium actualitatis & esse, siquidem est principium ipsius esse simpliciter, seu esse substantialis, quod datur per formam, vnde autem oritur esse simpliciter, à fortiori depẽdet esse secundum quid, ergo materia & forma solum se habent vt principium *quo*, quia sunt constitutiua ipsius subiecti à quo dependet accidens quantum ad rationem potentialitatis per materiam, & actualitatis per formam.

Quare non est imaginandum, quod subiectum inhæsionis sit compositum, taliter quod cuilibet parti æque inhæreat & recipiatur in illa accidẽs, sed recipitur mediante

diante materia, vt principio *quo* recipiendi, & in forma non recipitur, sed à forma dependet tanquam à principio dante actualitatem & esse, quod quia est esse simpliciter terminat, & firmat in existendo accidens, quod dat esse secundum quid; Et sic tam materia, quam forma se habent vt principia subiecti inhæsionis, sed non æqualiter, nec vtrumque recipiendo, sed alterum vt principium recipiendi, alterum vt principium actualitatis & esse simpliciter & per se, à quo dependet esse secundum quid accidentis. Nec requiritur ad recipiendum accidens in composito, quod quęlibet pars recipiat, sed sufficit quod vna pars sit ratio recipiendi vt principium *quo*, sicut visio non recipitur in omni parte hominis, sed solum in oculis & ratione eorum conuenit toti homini videre, sic accidens mediante materia recipitur tanquam principio *quo* recipiendi, licèt etiam à forma dependeat, vt à principio dandi esse. Et hac ratione ipsum compositũ dicitur subiectum *quod* accidentium, non solum quia est subiectum denominationis, sed quia est habens in se conditiones, & principia requisita ad inhæsionem, scilicet principium potentialitatis ex parte materiæ, & actualitatis ex parte formæ. Nec est in accidente duplex vnio ad vtramque partem compositi, quia non se habet vtraque vt extremum, sed extremum integrum est compositum materia autem & forma non sunt extremum cui fit vnio, sed principia constituentia tale extremum, & ideo est tãtum vnica vnio non duplex, etiam partialis, quia illæ duæ partes scilicet, materia & forma, non sunt duæ partes tanquam duo extrema vnionis, sed vt constituentes vnum extremum, in quo indiuisibiliter sint omnes conditiones, vt sit subiectum accidentium, non in qualibet parte seorsum conditiones istæ inueniuntur.

Sed inquires, an hoc compositum, quod dicimus esse subiectum, sit ipsa natura quæ componitur ex materia & forma, an vero suppositum; si enim est natura, cum sit etiã principium *quo*, nondum assignamus principium *quod* inhæsionis, sed solum principium subiecti inhęsionis; si vero ipsum suppositum est subiectum *quod*, ergo variato supposito variabuntur accidentia, & ita si modò Verbum dimitteret humanitatem, vel si assumeret meam, omnia accidentia humanitatis variarẽtur. *Respondetur*, quod sine dubio suppositum est subiectum inhæsionis vt terminus, sicut materia, & forma principium *quo*, alterum recipiendi, alterũ actuandi vt diximus. Quare accidentia humanitatis Christi non sunt inhæsiue in verbo per modum receptionis, sunt tamen terminata à Verbo mediatè, mediante scilicet terminatione humanitatis, ex consequenti enim manet terminatum, & ab existentia eius dependens quidquid illi vnitum est, & adiectum. Vndè si humanitas dimitteretur à Verbo, non mutarentur accidentia, sicut mutantur soluta vnione formæ, & materiæ, quia à materia & forma dependent accidentia vt à principijs immediatis, à subsistentia autem vt à termino mediato; variatis autem principijs quibus immediatè aliquid vnitur, desinit quoque forma vnita, non autem variato eo quod se habet vt terminus, & vt quid mediatum; sicut in Eucharistia destructa subſtãtia panis & vini; quia tamen manet quantitas, cui immediate vniuntur accidentia, illa non destruuntur; si tamen destrueretur quantitas, destruerentur accidentia ei coniuncta, etiam si substantia maneret.

Et si petas an quantitas se habeat vt principium *quo*, sicut materia, quia est ratio & medium recipiendi accidentia materialia eo modo quo intellectus est ratio recipiendi intellectionem. *Respondetur* quod quantitas non est principium tanquam radix ad recipiendum accidentia, & ita propriè non est principium *quo* recipiendi, sed mediũ, quia videlicet quantitas non est principiũ substandi, quod pertinet ad rationem subiecti inhæsionis, sed dicitur esse medium recipien-

recipiendi, quatenus inter ipsa accidentia est ordo, ita quod omnia non æque immediatè conueniunt substantiæ, sed vnum est dispositio ad aliud, vel ratio quare vnũ conueniat subiecto, sicut propriæ passiones, quæ inter se habent ordinem, vna est ratio, quare altera dimanet, sicut volũtas ratione intellectus, & quantitas disponit ad recipiendum qualitatem, & potentia cognoscens ad recipiendum actum cognoscitiuũ. Non tamen dicitur accidens esse medium quasi præbeat rationem, vel virtutem sustẽtandi, sicque constituat rationem subiecti. Et sic colligitur ex D. Thom. 1. *part. quæst.* 77. *articul.* 7. *ad* 2. vbi inquit: *Quod accidens non potest per se esse subiectum accidentis, sed vnum accidens per prius recipitur in substantia, quam aliud, sicut quantitas, quam qualitas.* Et similiter 1. 2. *quæstion.* 7. *articul.* 1. *ad* 3. inquit. *Quod duo accidentia aliquando cõparantur ad subiectum sine ordine, vt album & musicum, aliquando cum aliquo ordine, puta quia subiectum recipit vnum accidens alio mediante, sicut corpus recipit colorem mediante superficie, & sic vnum accidens dicitur alteri inesse.* Videantur quæ diximus *in logica, quæst.* 15.

Sequitur ex dictis; potentiam susceptiuam accidentiũ debere entitatiuè esse substantialem, siquidem non quomodocunque est receptiua, sed etiam sustentatiua accidentium, ad sustentandum autem requiritur perfectius esse, scilicet esse simpliciter, à quo dependeat esse rei, quæ sustentatur & inhæret. Cæterum relatiuè, & terminatiue, dici potest potentia receptiua accidentium accidentalis ad differentiam potentiæ receptiuæ substantialis formæ, ad eum modũ quo potentia obedientialis entitatiue est naturalis, secundum capacitatem autem subijcitur principio supernaturali, & terminatur ad formam supernaturalẽ. Quod vero potentia, & actus debeant esse in eodem genere, intelligitur de potentia, & actu, quæ omnino adæquantur, non de potentia, & actu, quæ se habent excedenter. De quo axiomate vide explicationes positas, *quæst.* 12. *Physic. art.* 2.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *examinari oportet fundamentum P. Suar. disp.* 14. *met. sect.* 3. vbi tenet, quod materia prima esse potest & aliquando est subiectum proprium. cui soli quantitas inhæreat, quia materia de se habet potentialitatem ad recipiendum accidens, & habet sufficiens esse ad ipsum sustentandum, cum non careat existentia, siquidem est ens actu & extra causas, aliàs esset nihil; quod autem dependeat à forma, non refert, quia dependet ab illa vt à causa extrinseca, sicut etiam compositũ dependet à dispositionibus, & tamen non recipit accidentia per ipsas, ergo materia secundum se est sufficiẽs subiectum inhæsionis accidentium. *Antecedens probatur*, nam materia habet entitatem sufficientem ad sustentandum formam substantialem, ergo à fortiori vt sustentet accidentia, quia sunt debilioris entitatis, & sic minus actualitatis supponunt in subiecto. Quod vero, ita de facto contingat, quod soli materiæ vniantur accidentia, probat exẽplo hominis, in quo quantitas non potest vniri formæ, quia spiritualis est, ergo soli materiæ, quia non restat aliud in quo vniãtur. Eodem autem modo vnitur quantitas in corpore humano, & in alijs corporibus. *Deinde*, quia accidentia eadem manent in genito & corrupto, vt idem color eadem figura, &c. *Item* quia materia debet determinari per dispositionem ad formam, & per ipsas debet forma educi, quantitas etiam prius debet diuidere partes materiæ, quam illi applicari forma, quæ solum applicatur tantæ, vel tantæ materiæ, ergo prius debet recipere quantitatem & dispositiones, quã formam substantialem. *Et confirmatur*, quia accidentia nullo modo pendent à forma, nec forma habet causalitatem in ipsa, nec enim materialiter causat ea, cum non dicat potentialitatem receptiuam illorum,

nec formaliter, cum non informet accidentia, sed materiam, neque efficienter, cum multa accidentia non emanent à forma, nec forma efficiat sine accidentibus, ergo.

Respondetur, quod materia non est ens actu sine forma, cum ab ipsa participet existentiam, ex se autem solum habet capacitatem receptiuam esse substantialis mediante forma, vt sæpè probatum est. Et dato quod ex se haberet aliquod esse non cómunicatum per formam, sed independens ab illa, non tamen est sufficiens ad sustentandum accidentia, quia non est esse substans & terminatum in se, vt possit terminare esse accidentis, vt dicatur esse in alio: nec potest immediate respicere esse accidétale quod est secundum quid, nisi prius respiciat esse simpliciter, quod est esse substantiale. Quare non dependet materia à forma, vt à conseruante, sicut compositum dependet a dispositionibus, siquidem forma non potest conseruare materiam, nisi mediante aliquo effectu formali, iste autem effectus formalis non est dispositiuus materiæ, quia est substantialis informatio, dat enim effectum formalem præbendo ipsum esse substantiale, vel determinando indifferentiam, & potétialitatem ipsius esse, quod habet materia, ergo oportet quod materia in suo esse dependeat a forma, si conseruatur ab illa, siquidem determinatur per formam, & accipit esse substantiale à forma. Quod vero materia habeat sufficientem vim ad sustentandam formam substantialé, non arguit quod possit sustentare accidentalem, quia formam substantialem non sustentat dando illi esse, sed accipiendo ab illa, & tátum præbet ei modum existendi receptibiliter, & non permittendo vlterius communicari, accidentalem autem formã sustentat, dando ei esse, tanquam per se terminans & substans illi, & ita ad primam sufficit potentialitas receptiua esse substãtialis, ad secundam vero requiritur substantialis actualitas, & completa ac per se, quæ secundarium esse accidentis sustentat.

Ad id vero quod dicitur de homine sustentante quantitatem, & reliqua accidentia, *ex dictis constat*, quod forma humana nõ concurrit recipiendo, sicut nec aliæ formæ, quia nec est subiectum *quod* recipiens, cum non sit totum, sed pars, nec est subiectum *quo* recipiendi cum non sit principium recipiendi, sed actuandi, quod etiam requiritur ad inhæsionem ex parte subiecti, sicut & conditio potentialitatis ad recipiendum, cuius principium est materia. Et non repugnat animam rationalem esse rationem, & comprincipium ad inhæsionem accidentũ materialium, licèt in se sit entitas spiritualis, quia non concurrit ad talem inhæsioné, quatenus spiritualis est, sed in quãtum dat gradum corporeum & sensitiuum, sicut enim non repugnat, quod anima sit entitas spiritualis, & propter eminentiam suam eliciat operationes corporeas sensuum, & præbeat effectum formalem corporeum constituendo corpus & animal, ita non repugnat, quod se habeat vt principiũ, quoad terminanda accidentia corporea in esse: accidentia tamen in materialia vt intellectum, & voluntatem, immediatè sola anima recipit, quia vt spiritus recipit, & sic est subiectum subsistens & vt *quod* & non solum vt *quo*.

Ad id quod dicitur de accidentibus manentibus in genito, & corrupto *iam supra negatum est* & explicatum, *q.1.art.7.*

Ad confirmationem respondetur, quod forma concurrit ad inhæsionem accidentium non vt principium recipiendi, quod est potentiale, sed actuandi, non quidem ipsamet accidentia constituendo cum eis aliquam naturam sed informatione actuante materiam, & quia dat esse substantiale quod est esse primum & esse simpliciter, ideò est ratio terminandi & sustentandi esse secundarium, quod est esse accidentale, siquidem per formam substantialem præbetur esse subsistens, à quo vt à primario termino dependet esse inhærens, quod non est in se, sed in alio.

Secun-

Secundo arguitur, illi subiecto inhærent accidentia, de cuius potentia educitur forma substantialis, sed educitur de sola materia, vt constat, ergo accidentia inhærent soli materiæ. *Confirmatur*, quia saltem generatio substantialis, quæ est actio, non potest habere pro subiecto ipsum compositũ, sed solam materiam primam, quia ex sola illa educitur eique vnitur forma, & similiter relatio quam habet materia ad formam, & ad Deum creantem, & ad aliam materiam sibi similem, vel dissimilem, non possunt subiectari nisi in ipsa materia, quia solam ipsam denominant, & non compositum, ergo.

Respondetur negando maiorem. Nec obstat quod accidens disponens materiam debet educi ex eodem subiecto, ex quo educitur forma ad quam disponit; dicimus enim quod bene stat accidens inhærere cõposito, & tamen determinare ac disponere materiam, quia accidens quando inhæret composito, mediante materia tanquam principio *quo* receptionis recipitur, & sic sufficienter datur locus vt ipsam materiam disponat, & dicatur educi ex ipsa tanquam ex principio *quo* recipiendi, quia sicut in composito inhærent accidentia mediante potentialitate materiæ, per quam recipiũtur tãquam per principium *quo*, ita ex eius potentialitate in eodem sensu dicantur educi, ex composito autem simpliciter tanquam ex subiecto *quod*.

Ad confirmationem respond. quod attinet ad generationem, ipsam inhæsiue esse in toto composito generato, tanquam in subiecto *quod*, à quo dependet vt forma quædam in suo esse, eius tamen exercitium in ratione actionis eductiuè solum respicere pro subiecto eductionis ipsam materiã. Quod vero attinet ad relationem, siue creationis vel potius concreationis materiæ ad Deũ, siue materiæ ad formam, vel ad aliam materiam, dicimus quod aliquæ sunt, quæ solum habent materiam pro fundamento, sicut illæ in argumento relatæ, non tamen habent illam solum pro subiecto inhæsionis, eadem enim ratio est de relatione, ac de reliquis accidentibus, sicut etiam relationes fundatæ in ipsis accidentibus, verbi gratia in albedine, vel actione, licet proximè fundentur in accidentibus, inhærent tamen toti composito vt in subiecto substante, sic etiam relationes, licèt fundatæ in materia, tamen inhærent toti, vt substanti. Quod vero denominent solam materiam, & non compositum à quo sustentantur, non tollit quominus composito inhæreant, & non materiæ, quia denominatio fit in subiecto iuxta applicationem, & exercitium in illo; contingit autem applicari vni subiecto secundum formalitatem & respectum sustentandi formam in esse, & sic denominat subiectũ sustentans vnionem, alij autem applicatur secundum exercitium, & formalitatem extremi, seu partis vnitæ, & sic non denominat subiectum vnitum, quia nõ est pars, sed materiam. Itaque diuersis applicatur & denominat secundum diuersam formalitatẽ, & effectum. *Nec obstat*, quod relatio identificatur cum fundamento, & sic si fundamentum non inhæret quod est materia, nec etiam debet inhærere relatio, quæ identificatur cum illa. *Respondetur enim*, quod id, quod identificatur cum alio vt modus, bene potest in suo esse dependere à toto, & quãtum ad formalitatem modi, quã superaddit, inhærere, quantum vero ad materiale, & identicum, cum quo entitatiue est idem, non inhærere; sed hoc est tantum materialiter, sc. quia illa entitas cuius est modus non inhæret: sicut sessio non distinguitur realiter à sedente, & tamen entitas sedentis non inhæret, ipse verò modus inhæret, id est dependet in suo esse ab esse substantiæ.

Tertiò arguitur, nã si accidentia inhærent toti, & non soli materiæ, sequitur quod agant ad corruptionẽ sui, imò ipsum subiectum agat ad sui corruptionem consequens est falsũ, ergo *sequela patet* quia calor, verbi gratia, agit ad corruptionem aquæ in qua

est, ergo agit per se ad corruptionem sui cū per se agat ad corruptionem causæ sui, quæ est aqua. Et similiter ipsa aqua, quæ est subiectum, agit per calorem in se receptum, nam cum calor sit qualitas actiua, & insit aquæ, non ipsa sola, sed subiectum per illam operatur, calidū enim est, quod calefacit, non calor; ergo si per calorem destruitur aqua, & aqua est subiectum caloris, aqua agit ad sui destructionem. Similiter etiam sequeretur, quod aqua calida non posset calorem à se expellere, & se reducere ad frigiditatem, quia impossibile est quod tota aqua sit agens, & patiens, ergo non potest tota esse subiectum caloris, & tota agere in calorem corrumpendo illum. *Quod si dicatur*, calorem non se habere vt virtutem efficientem in aqua, sed vt dispositioné ad formam ignis, *tunc fit instantia*, quia accidentia disponunt materiam ad formam, & non compositum, ergo inhærent illi, siquidem non disponunt nisi inhærendo, & ita sicut denominant materiam dispositam, ita & sustentantem talem dispositionem. *Confirm.* quia potest continuari aliquis motus in corrupto, & in genito, vt quando canis cadens è turri moritur in medio, non discontinuando motum, ergo non potest subiectari in composito, quia sic discontinuaretur.

Respond. negando, quod calor, vel aqua calida agant effectiue ad sui corruptionem, quia vt supra diximus *quæst.* 1. ex D. Thom. accidens nunquam effectiue in suum subiectum, sed vna pars continui agit in aliam, & vnum contiguum in aliud, & sic calor nunquam destruit se effectiue, sed illud efficiens quod agit in calidum, vel illa pars quę agit in aliam, destruit illum calorem; & quando vna pars agit in aliam, & multiplicat calorem, aliqui dicunt aquam, vel subiectum in quo multiplicatur solum se habere vt deferens, nō vt causa principalis producens. Cæterum non videtur posse intelligi, quod medium sit deferens, nisi sit etiam producens, quia non defertur, nec transit idem numero accidens de subiecto in subiectum, vel de parte in partē, ergo multiplicatur accidens per sui communicationem, & consequenter per productionem, quia nouum, & distinctum accidens est. Quod si producit, ergo vt causa principalis se habet, quia assimilat passum, seu effectū productum formæ illi per quam agit vna pars in aliam, quod est signum esse causam principalem in agendo, quia causa principalis est illa, cui immediatè & per se assimilatur effectus, licet quia nō est accidens propriū, nec habet radicem in tali subiecto, sed solū participatiue, & per modum transeuntis, dicitur habere modum causæ instrumentalis, quantum ad modum habendi formam, non quantum ad ipsam formam habitam, quæ per se & principaliter est operatiua alterius sibi similis, verbi gratia, calor caloris. *Ad id vero* quod dicitur de aqua reducēte se ad frigiditatem, *diximus in* 8. *Physic. q.* 23. *& supra q.* 5. *art.* 1. quod illa reductio fit à generante mediante forma aquæ, quia est propria passio, quæ semper reducitur in ipsum generans tanquam in efficiens. Quod verò attinet ad dispositiones, iam diximus quod in re dispositiones nunquam inhærent in sola materia, quia in re semper est informata forma, & sic semper datur compositū cui inhæreant, quia tamen mediante materia tanquam principio *quo* receptionis inhærent, ideo materiam dicuntur disponere, & determinare, sed ab ipso composito sustentari.

Ad Confirm. respondimus supra quæstione 1. *art.* 7. illum motum non esse continuum ex parte subiecti cū corrumpatur illud in quo prius erat, sed discontinuari in ipso instanti generationis, licet quia solùm illo instanti discontinuatur per quietem negatiuam, & non priuatiuam, videatur continuari ex parte temporis.

Vltimo arguitur, quantitas sequitur materiam sicut qualitas formam, ergo saltem quantitas debet inhærere materiæ, quia si sequitur materiam præcedit formam, & sic erit

sic erit in sola materia, quod præsertim vt iam dictum est verificatur in homine, in quo quantitas nullo modo potest inhærere formæ quæ spiritualis est, ergo soli materiæ. *Et confirm.* quia diuersæ formæ nô recipiuntur in eadem materia sed in diuersa, est autẽ diuersa per diuisionẽ quantitatis, ergo prior est quantitas in materia tanquam diuidens, & afficiens ipsam, quã quod forma recipiatur. Denique hæc videtur sententia S. Thomæ, quia *in 4. distinct. 12. quæst. 1. art. 2. q. 4.* docet ex Auerroe, quod oportet intelligere dimensiones interminatas ante aduentum formæ substantialis, aliàs non posset intelligi diuisio materiæ, vt in diuersis partibus materię diuersę formæ substantiales essent, similiter *in 4. cont. Gent. cap. 81.* dicit, *quod anima rationalis manet post mortem, materia etiam quæ tali formæ fuit subiecta, manet in eisdem dimensionibus ex quibus habebat, vt esset materia indiuidualis*; ergo secundùm D Thom. materia secundùm se est subiectum quantitatis.

Respondetur, quòd illud axioma quantitas sequitur materiam, & qualitas formam intelligitur sic, quod sequitur ad compositum ratione materiæ, & qualitas ratione formæ; vnde non oportet quod subiectentur nisi in ipso composito. Imò non est intelligendum, quòd quantitas sequatur ad materiam nudam sine forma, cum constet sequi ad gradum corporeitatis, qui præbetur à forma; sed intelligitur sequi materiam, vel quia solum inuenitur in rebus materialibus, qualitas autem sequitur actum, etiamsi immaterialis sit, & sic proprium est qualitatis qualificare, sicut & formæ; tum etiam quia quantitas se habet in genere accidentium sicut materia in genere substantiæ, quia non est actiua, sed medium receptiuum aliorum accidentium, & inter reliqua primum, quæ omnia proportionem, & analogiam dicunt ad materiam primam, & ideo dicitur sequi illam secundùm istas conditiones.

Ad Confirmationem respondetur, diuersas formas recipi in diuersis partibus materiæ, siue in materia diuisa per quantitatem non existentem ante formam, sed concomitantẽ ipsam, & consequentem eam, sicut aliæ dispositiones, quarum vna & prima est quantitas, sed tamen quia dispositiones vt supra *quæst. 1.* latè tractatum est, licet in genere causæ formalis sequantur formam, tamen in genere causæ materialis qua determinant, & disponunt materiam præintelliguntur ad formam prioritate naturæ, seu dependentiæ, non existentiæ, ita quantitas secundùm quod intelligitur diuidere materiam, & coaptare illam formæ, vt tanta materia & non plus subijciatur formæ, sic intelligitur præcedere formam præcedentiâ naturæ, quia sic consideratur per modum dispositionis materialis, & sic vocatur quantitas interminata sub præcisa ratione qua facit diuisionem, vt dicemus *articulo 3.* eadem tamen quantitas vt formata, & suis terminis figurata, sequitur formam, & in re ac secundùm durationem semper existit cũ forma, & dependenter ab illa.

Ad D. Thom. dicimus, quòd in primo loco vtitur sententia Commentatoris quantum ad hoc quod est quantitatem interminatam præintelligi in materia prioritate naturæ, nam quod non præexistant in materia dimensiones secundùm durationem, expresse reprobauit in Auerroe S. Thom. *opusc. 32. cap. 4.* In secundo loco loquitur D. Thom. ex suppositione, & ad hominem contra gentiles negantes resurrectionem, quos conuincit ex his quę ipsi concedebant, scil. materiam semper habere easdem dimensiones, vt dicebat Commentator. sic soluit Ferrar. ibidem & Bannez hic *quæst. 9. art. 3.* Potest tamen etiam dici, quòd materia dicitur à D. Thom. manere sub eisdem dimensionibus, quatenus tali formæ fuit subiecta, vt sit sensus, quòd materia quæ vt subiecta formæ sub eisdem dimensionibus manet post mortem, non quia maneant eædem dimensiones, sed quia fuit subiecta formæ sub talibus dimensionibus, & manet in mate-

materia ordo ad illas dimensiones, sicut & ad formam cui sub illis fuit subiecta, non tamen ipsæ dimensiones actu manent, sed ordo ad illas. Et hoc ideo est, quia ibidem paulò post dicit D. Thom. quod corporeitas quæ est forma accidentalis secundùm quàm dicitur corpus esse in genere quantitatis, in nihilum cedit corpore humano corrupto, ergo sentit D. Thom. quod quantitas non manet actu, hæc enim est corporeitas quæ est forma accidentalis.

ARTICVLVS II.

Quid debeat fieri in accidente, vt separatum maneat à subiecto?

SVpponimus accidens reale, quod verè, & propriè est inhærens, posse separatum à subiecto conseruari; & dicimus accidens inhærens, quia modus qui non habet esse distinctum realiter à subiecto, sed identificatur cum eo, ideo non est capax existendi separatim ab eo, quia si realiter separaretur hoc ipso haberet esse realiter distinctum à subiecto, quia separatum. Accidens, ergo præsertim absolutum, quod non est modus, sed realiter distinctum, sine subiecto conseruari potest à Deo, vt patet exemplo quantitatis, quæ in Eucharistia sine substantia panis, & sine alio subiecto inhæsionis conseruatur à Deo. Et deinde, quia vis sustentatiua accidentium conuenit substantiæ non informando ipsum accidens, sed suo esse coniungendo, & mediatè terminando quoad exercitium existentiæ, non quoad informationem aliquam, seu genus causæ formalis dantis speciem accidenti; & ita coniunctio illa ad substantiam ordinatur ad hoc, vt accidens conseruetur in esse, & actu existat non in se, sed in alio, quia non est capax existendi in se, & per se, sicut substantia; cum ergo existat in alio tanquam in extrinseco sibi vt conseruetur in esse, & habeat existentiam sic dependentem, & terminatam, totum hoc potest Deus supplere sine tali causa sustentante, quia omnis conseruatio existentiæ excellentius fit à prima causa efficiente, quam ab aliqua causa creata extrinseca, siue materiali, siuè efficiente, siquidem id facit in virtute primæ causæ, & sic eâ remotâ, adhuc in virtute Dei sustentari potest, quia illa dependentia à substantia solùm est dependentia in existendo non in constituendo naturam accidentis. Si tamen effectus hic non esset sola conseruatiò in esse, sed aliquis alius effectus formalis, non pertinens præcisè ad exercitium existentiæ, sed ad aliquam specificationem, vel formalitatem intrinsecam, non posset à solo efficiente Deo suppleri, quia efficiens supplet existentiam, quam propriè respicit, & præbet, non autem specificationem, vel formalitatem aliquam constitutiuam. Et in hoc consistit ratio S. Thom. 3. *part. quæst.* 77. *art.* 1. quod idcirco potest Deus conseruare accidens sine subiecto, quia effectus magis dependet à causa prima, quàm à causa secunda, & ideo remotâ causa secunda per quam conseruabat esse accidentis, adhuc se sola potest illud conseruare. Quare solùm supplet Deus effectum causę secundæ, in eo, quod est conseruare esse, non in eo quod est constituere, vel quoad specificationem formalizare. Et ita non supplet Deus causam materialem exercendo officium causæ materialis, vel formalis, sed solum id, in quo illa causa erat conseruatiua existentiæ, in hoc supplet per efficientiam id, quod illa faciebat per terminationem, vel sustentationem.

Sed tunc est difficultas, quid producat Deus in accidente, & quid in illo fiat, vt se solo & sine substantia sustentetur in esse. In quo aliqui sentiunt, quod additur aliquis modus ipsi accidenti, quando sustentatur extra subiectum, & redditur per se existens. Quod insinuat Caiet. 3. *p. q.* 77. *art.* 1. licet obscurè loquatur, & esse probabile fatetur Suarez 3. *tom.* 3. *p. disp.* 56. *sect.* 1. Oppositum verò tenet Scotus *in* 4. *dist.* 12. *q.* 1. M. Soto ibi, & Nunno super locum citatum 3. *p.* D. Thom.

Ni-

Nihilominus dicimus, *quòd accidens per separationem non acquirit nouum esse sed antiquum remanet*, vt sæpe affirmat D. Thom. *quæst.77. citata* præsertim *art. 1. ad 3.* vbi dicit: *Quod remanent accidentia virtute diuina in illo esse indiuiduato, quod antea habebant.* Et loquitur de illo quod habebant in substantia panis & vini. *Ratio est*, quia actio diuina conseruans esse accidentium, non mutat earum entitatem, aliàs non conseruaret eandē, ergo neque mutat esse proprium, hoc enim non mutatur entitate immutata, nec vnit illis aliquam existentiam extraneam, quia non potest assignari quænam sit, nec enim est diuina, cum non vniantur accidentia Deo; nec creata esse potest, cum nulla detur aliena, quæ illis accidentibus vniatur, nec possit existentia vnius creata seruire alteri propter sui limitationem. Actio ergo diuina separans accidentia non est productiua noui esse, sed conseruatiua antiqui, licet non cum dependentia antiqua.

Nec obstat, si dicas, quòd inhęrentia accidentis, & existentia sunt idem realiter, vel saltem inhærentia est medium recipiendi accidentium existentiam, sicut subsistentia est medium recipiendi existentiam substantiæ, ergo non potest remoueri inhærentia nisi remoueatur existentia.

Respondetur, quòd inhærentia est modus existendi distinctus ab ipsa existentia accidentis sicut in substantia distinguitur subsistentia ab existentia, & sic separari potest existentia ab inhærentia, & manere sine illa, saltem vt modus sine modo, eò quòd inhærentia essentialiter est modus dependentiæ à causa materiali, & subiectiua tantum, seu à causa substante, existentia verò præcipuè à producente; & quia Deus est principaliter producens, potest istam sine illa conseruare. Et ex hoc amplius constat differentia inter existentiam substantiæ, & accidentis, quod existentia substantiæ est existentia perfecta, & per se, & dat primum esse, & sic per se requirit, & supponit subsistentiam, quæ est terminus totius, quia illud esse primo conuenit toti, seu termino, non parti, quæ dependenter à toto habet esse, & consequenter supponit ipsum totum tanquam prius. Vnde remotâ subsistentiâ remouetur talis existentia substantialis, prout est existentia perfecta & per se; parti enim non conuenit nisi vt *quo*. At verò accidens non habet existentiam perfectam, & totalem, sed indigentem alteri adiungi, vt ibi terminetur, & non decidat; vnde prius conuenit ei talis existentia, quam inhærentia, per quam perficitur, cum alteri innitatur, & terminata reddatur, non sicut existentia substantiæ, quæ ex se postulat non inniti alteri, sed per se subsistere. Et ita sublato subiecto, cui innititur accidens, conseruat Deus sine ista innitentia ipsum esse, quod antea conseruabat.

Secundò dico; *quod non est necesse producere nouum modum positiuum superadditum accidenti separato, vt existat per se. sed sufficit conseruare illud esse sine illa inhærentia, & sic solum consequitur modus priuatiuus, scil. existere sine illa dependentia*; sicut ad hoc quod Deus producat se solo effectus aliquos in rerum natura, v. g. sanitatem sine medicina, & lucem sine sole, aut hominem sine generante, non indiget ponere nouum modum in ipsa re sic producta, sed solum remotis causis secundis dare illis esse quod per tales causas daret, ergo similiter ad separandum accidens sufficit separata causa secunda illius esse conseruare, ergo non requiritur alius nouus modus superadditus. Et pręsertim quia ille modus, nec potest esse substantialis, nec accidentalis: non substantialis, quia nulli substantiæ est debitus, vel proprius, substantiæ enim debetur modus existendi per se sine aptitudine ad inhęrendum, illud autē accidens manet cū aptitudine ad inhærendum, & solum actuali inhæsione destituitur, ergo non accipit modū substantialem. Nec etiam est accidentalis, quia modus accidentalis non potest extra subiectū sustentare, & constituere, cū ex se

peta

petat subiectum, & respiciat illud hoc ipso quod accidentalis est, & positiuus constituens subiectum in modo accidentali essendi, seu proprio accidentis; ergo non datur, sed sola continuatio existentiæ cum priuatione dependentiæ à subiecto, sicut quando anima separatur à corpore, licet amittat modum informandi positiuum, non tamen acquirit nouum modum nisi tantum priuatiuum; scil. existere sine corpore, & habere suum esse non communicatum corpori.

Sed obijcies, ille concursus Dei quo sustentantur accidentia sine subiecto, non est idem quo sustētabantur ante mediante substantia, sed perfectior, & efficacior, ergo habet distinctum terminum, & distinctam perfectionem in illo, ergo vel nouum esse, vel nouum modum.

Secundò D. Thom. affirmat *quæst. illa 77. art.* 1. *ad* 4. quòd quantitas separata, ita habet esse, quòd componitur ex *quo* est, & *quod* est, quod antea non habebat, & *art.* 1. *ad* 2. dicit, quòd accidens accipit modum substantiæ, & *art.* 3. quod accipit virtutem substantiæ, ergo habet aliquid positiuum, quod ante non habebat. *Tertiò* connaturalius est, vt quando tollitur aliquis modus, præsertim si sit modus terminans esse, succedat alius, sicut ablata terminatione quātitatis, vt figura aut situs, aut vbi, succedit alius modus, ergo sublata inhærentia, alius modus succedit, & præcipuè, quia nobilior modus existendi separatè, & sine dependentia à subiecto, quam cum illa, existere autē sine dependentia non potest esse sine aliquo positiuo & non per solam negationem dependentiæ, ergo à fortiori modus existendi separatè à subiecto. Quod si illa perseitas non est positiuus aliquis modus euacuatur fundamentum ad ponendum contra Scotum, quòd subsistentia sit modus positiuus. Denique concursus, quo per materiam conseruabatur accidens erat idem cum concursu ipsius causæ secundæ sustentantis, modo autem inuenitur sine tali concursu causæ secundæ, & sine eductione, & dependentia à subiecto, ergo est distinctus, & consequenter distinctum terminum habet in ipso accidente.

Ad primum respondetur, quod ille concursus quo Deus conseruat accidens separatum distinctus est ab illo quo conseruatur in subiecto, non ex parte rei productæ, vel modi superadditi, sed ex parte modi producendi, quatenus conseruatur illud accidens cum concursu non identificato cum sustentatione materiæ, antea autem conseruabatur cum concursu identificato cum tali subiecti sustentatione, ista autem diuersitas modi agendi non infert nouum modum positiuum superadditum ipsi rei productæ, sed sufficit quod tollat aliquā dependentiam, quam antea habebat, idem enim quod Deus producit concurrendo cum alia causa, potest producere agendo se solo, vt in exemplis supra adductis patet, sine hoc quod nouum modum producat, superadditum ipsi rei productæ.

Ad secundum respondetur, quòd D. Thom. non explicat quod iste modus, quo existit accidens separatum, sit modus positiuus ei superadditus, sed sufficit quod sit priuatiuus, vt explicatum est. Et quando dicit, quòd accidens separatum est compositum ex esse & quod est, ly *quod est*, non importat essentiam accidentis cum modo positiuo, sed sufficit ipsa essentia accidentis cum remotione inhærentiæ, sic enim componit cū sua existentia tanquam id quod est, id est, tanquam entitas actu non existens in alio, nec informans vt *quo*, & consequenter vt *quod*, & ad hoc sufficit negatio inhærentiæ cum conseruatione existentiæ, & consequēter cum compositione cum ipsa. Dicitur etiam habere modum aut virtutem substantiæ, non positiuum modum accipiendo, sed inhęrentiam relinquendo, in quo se habet ad instar substantiæ.

Ad tertium respondetur, quod etiam hic succedit aliquis modus modo inhærentiæ, sed priuatiuus non positiuus; nec enim semper succedit positiuum alteri positiuo, vt pa-

vt patet cum mortuo filio non succedit Patri altera relatio, sed priuatio relationis, & luci succedunt tenebræ, & visui cæcitas; cur ergo non poterit succedere modo inhærentiæ priuatio eius? *Et quando dicitur,* quod est nobilior modus existendi in accidente separato, *Respondeo,* quod est nobilior per remotionem actualis dependentiæ quæ est quædam imperfectio, non per modum superadditum positiue postulantem illam perfectionem sicut modus substantiæ, quæ habet perseitatem intrinsecam. Et sic concursus Dei sic conseruans perfectior est, quatenus per se sine causa secunda agit, non quia perfectiorem effectum, seu modum producat sicut in superioribus exemplis ostensum est, & sicut anima rationalis ex separatione habet perfectiorem statum essendi, quam cum existentia in materia, quatenus ab illa aliquo modo aggrauatur, & materializatur, nec tamen nouum modum positiuum oportet quod acquirat. *Quod verò additur de ipsa substantia, Respond.* quod substantia non solum habet negationem actu dependendi, sed non habet capacitatem, nec aptitudinem ad inhærendum, & ita debet habere modum sic existendi, quod excludat omnem potentiam dependendi, non autem quod solum remoueatur actualis dependentia in accidente autem solum actualis inhærentia remouetur; vnde sufficit in ea actualis priuatio sine modo positiuo; in substantia autem modus positiuus requiritur, quia ab intrinseco reddit incapacem inhærentiæ.

Ad vltimum, iam diximus concursum diuinum quo sustentatur accidens esse distinctum ab eo quo sustentabat mediante subiecto, quia nõ identificatur cum illo, sed remoto illo operatur, nec tamẽ sequitur quod producat nouum modum positiuum, sed idem esse cum remotione dependentiæ à causa secunda, vt explicatum est.

ARTICVLVS III.

A quo principio sumatur indiuiduatio substantiæ materialis?

PRO CLARIORI *notitia terminorum oportet supponere,* quid sit formaliter indiuiduatio in substantia, quid eius principium, & quis terminus. Indiuiduatio ergo potest considerari & Mathaphysice, & Logice, & Physice, Methaphysice dicit vltimum gradum in serie cuiuscunque prædicamenti, sicut genus supremum dicit gradum primum; & iste gradus vltimus fit per differentiam vltimam, quæ est indiuidualis contrahens speciem, Logice dicit relationem subijcibilitatis ad prædicata superiora, & prædicabilitatis de vno tantum, id est de se ipso, & vtrumque est secunda intentio. Physice est ipsa vnitas numerica, qua aliquid ita est vnum, quod est indiuisum in se & diuisum à quolibet alio, sicut illud definit S. Thom. 1 *part. quæstion.* 29. *articul.* 4. Itaque qua parte dicit vnitatem incommunicabilem & vlterius indiuisam dicit indiuiduationem, vt in vno tantum; qua parte dicit diuisam à quolibet alio, supponit vel admittit multiplicationem indiuidualem, ita quod vnum indiuiduum diuidatur & separetur etiam à quolibet indiuiduo sub eadem specie constituto, si detur. Vnde in hac difficultate non possumus loqui de indiuiduatione substantiæ materialis, quin etiam loquamur de eius multiplicatione, & vtriusque rationem assignemus.

Principium indiuiduationis, dicitur fundamentum illud vel radix, vnde sumitur ista vnitas sic indiuisa seu vlterius indiuisibilis in plura, & diuisa à qualibet alia etiam similis vnitatis indiuidualis. *Et inquirimus* an desumatur ex principijs constitutiuis & proprijs ipsius naturæ, an vero ex aliquo quod sit extra conceptum naturæ, & quidditatis. Oportet enim quod ad indiuiduationem multiplican-

tiplicandam concurrant duæ conditiones; prima, quod id ꝙ indiuiduat pertineat ad substantiam & substantialem vnitatē faciat siquidem indiuiduum substantiæ etiā pertinet ad Prædicamentum substantiæ, tanquā vltimū in eius linea, secunda, quod ita multiplicet substantiam substantialiter, quod non essentialiter, nec formaliter, quia indiuidualis distinctio non opponitur vnitati formali, prout specifica est, sed totam speciē, & quidditatē conseruat in vno indiuiduo & in alio, non autem formalē distinctionem specificam, & quidditatiuam facit.

Terminus indiuiduationis est subsistentia seu suppositalitas, quæ per se solum inuenitur in indiuiduis substantialibus, quæ per se terminantur & per se sistunt in esse; accidentia autē non habent in se terminationem & subsistentiam, sed per inhærentiam ad rem subsistentem redduntur terminata. Et non indiuiduatur substantia per istum terminum, sed per illam modificatur, seu terminatur, quatenus redditur vlteriori supposito incommunicabilis, videmus enim quod humanitas Christi domini non habet propriam subsistentiam, & tamen habet propriam singularitatem, quia vt singularis & distincta ab alijs naturis assumpta est, non autem per ipsum Verbum singularizata est.

Ex quo nascitur, quod cum subsistentia se habeat vt terminus, & modus vltimus substantiæ, non repugnat ex eadem natura singulari si impediatur, aut remoueatur propria subsistentia, postea dimanare aliam numero diuersam à priori sine vl a singularitatis diuisione, sicut ex eadem numero quantitate si remoueatur superficies, vel punctum terminans dimanabit aliud, sic ab eadem numero natura etiamsi multiplicabilis non sit, quia singularis est, siue sit corporea, siue incorporea, illæ plures subsistentiæ sic succedentes dimanabunt, & sub eodem ordine ad principium indiuiduans continentur, quia dimanat ab eisdem principijs in virtute primæ generationis, quæ ita produxit hanc naturam singularem sub ista numero subsistentia, quod si impediretur, succederet alia loco illius, quæ omnes per modum vnius censentur sub tali natura singulari, & eius principijs & generatione, & ita hæc diuersa successio non multiplicat naturam, siquidem etiam eidem singulari naturæ conuenit, siue materialis, siue immaterialis, sit. Quamquam in hoc hærere potest sententia, & non improbabiliter defendi, quod ab vnica & singulari natura solum potest emanare vnica subsistentia propria, ita quod si semel habuit propriam, & illa impediatur per assumptionem hypostaticam, si iterum dimittatur talis natura, non emanabit alia subsistentia, sed peribit substantia, eo quod subsistentia, & existentia non se habet sicut propriæ passiones, quæ supponunt naturam existentem, non ad constituendam existentiam pertinent, sicut terminus subsistentiæ, & existentiæ, quibus sublatis perit & desinit natura, sicut etiam cum motus cordis cessat, non potest alius emanare, quia perit natura, multo ergo minus dimanabit existentia, vel subsistentia semel ablata. At vero si nunquam propria subsistentia emanauit, sicut modo in humanitate Christi, quæ nunquam habuit propriam subsistentiam, si dimitteretur, emanaret in vi primæ generationis.

Variæ sententiæ.

CIRCA principium ergo indiuiduationis variæ sunt Philosophorum sententiæ, quæ varietas inde orta est, quia multa requiruntur ad singularitatem quæ non videntur in vnam radicem & principium redaci posse Nam in indiuiduatione inuenimus vnitatem, & sic videtur sequi ad entitatem; inuenimus etiam diuisionem à quolibet alio, & sic videtur sequi quantitatem: inuenimus quod sit vltimus gradus in serie prædicamentali & sic videtur sequi ad eandem formam ad quam sequuntur alij gradus: inueni mus quod non

non constituit gradum quidditatiuum, neque facit differre essentialiter, cum omnia indiuidua sint eiusdem rationis, & sic videtur sequi ad accidentia, quæ extra quidditatem sunt Denique indiuiduum habet incommunicabilitatem, quia non est commune, nec communicabile pluribus, & sic videtur sequi materiam.

Ex his diuersæ sententiæ deriuatæ sunt, quæ præcipue reducuntur ad quatuor, prima affirmat vnumquodque indiuiduari se ipso & ex propria entitate, & sicut se ipsa habet vnitatem formalem, & omnis vnitas est passio entis, ideo ipsam entitatem ponit pro principio indiuiduationis. Ita tenet P. Suarez *disput*. 5. *met. sect*. 4. & pro ea citantur alij antiqui vt Niphus, Zimara, Auicina, Averroes, & alij.

Secunda sententia, per aliud extremum est Scoti, qui videns indiuiduationem non addere prædicatum quidditatiuum, nec facere differre quidditatiuè, dixit indiuiduationem fieri per aliquid distinctum, & tanquam extrinsecum adueniens naturæ, quod vocauit hæcceitatem, cuius effectus formalis est reddere naturam indiuisibilem in partes subiectiuas. Nec oportet quærere intra naturam principium singularitatis, sed solum in natura est potentia & indifferentia, vt sit hæc vel illa, sed per additionem entitatis extrinsecæ id debet fieri, sicut per entitatem ab extra aduenientem, quæ est prædeterminatio, indifferētia potentiæ operantis determinatur, vt iuxta modum suum singularem & certū effectum operetur, & sicut per additionem existentiæ redditur ipsa essentia actu existens. Ita sumitur ex Scoto *in* 2. *distinct*. 3. *question*. 6.

Tertia sententia, attendens ad diuisionem, quam facit indiuiduatio intra eandem speciem, & quia actus est qui distinguit, assignat pro principio indiuiduationis aliquam formam. Quidam formam substantialem, quod attribuitur Averroi 1. *de anima*, *c*. 7 *&* Auicenæ *lib*. 6. *naturalium*. *part*. 1. alij quantitatem, quod Scotus *citat*. *loco*, *question*. 4. attribuit Gotifredo, & ex parte sequuntur, Soncinas 7. *met*. *question*. 34 Ferrar. 1. *contra gent*. *cap*. 21. Capreolus in 2. *distinction*. 3. *questio*. 1. quatenus ex duobus quæ ad indiuiduationem requiruntur, scilicet quod sit incommunicabile multis, & distinctum numeraliter ab alijs, hoc secundum tribuūt quantitati, fauetq; D. Th. *in* 4. *dist*. 11. *q*. 1. *art*. 1. *q*. 3. *ad* 3. *& alijs locis postea citandis*.

Quarta sententia, attendens admodum proprium indiuiduationis, & singularitatis, qui est incommunicabilitas, affirmat materiam primam esse principium indiuiduationis, id est vltimum subiectum incommunicabile. Sed cum materia de se sit pura potentia, & indifferens ad plura indiuidua, imò ad plures species, indiuiduatio autem supponit naturam specificam constitutam, ideo quidam assignauerunt pro principio indiuiduationis materiam vt informatam forma substantiali, quia actus est qui distinguit; Alij vero ponunt materiam, vt signatam quantitate, seu cum ordine ad quantitatem esse principium indiuiduationis, quod frequenter dicit S. Tho. & sequuntur Thomistæ. Inter quos tamen est magna varietas declarandi istam signationem quantitatis, an sit ipsa quantitas vt actualiter informans materiam, an vero radicaliter præhabita in materia, an solum vt connotata, & per modum conditionis inclusa; de quo postea agemus. Nec defuerunt, qui subsistentiam & existentiam pro principio indiuiduationis assignarunt, vt refert Scotus *loco cit* *q*. 3. eo quod habent rationē vltimi termini incommunicabilis.

RESOLVTIO.

DICO primo *non potest natura specifica ex sola entitate suá quæ præcise includit prædicata quidditatiua, esse principium adæquatum indiuiduationis*. Itaque sola entitas & essentia rei se ipsa & sine alio ordine, vel extrinseco superaddito, non est principium indiuiduationis. Vbi non loquimur de entitate

superiora, ergo debet indiuiduatio ex principijs intrinsecis oriri. *Respondetur*, indiuiduum esse quid intrinsecum per modum terminantis, & modificantis seu per modum subiecti potius quam prædicati, siquidem est id quod omnibus prædicatis superioribus subijcitur; vnde pertinet ad rem per modum constituentis subiectum, non naturam, & per modum modificantis quidditatem. Nec requiritur, quod oriatur ex essentialibus principijs, sicut propriæ passiones, sed sufficit quod conueniat per denominationem intrinsecam, & tanquam modificatio intrinseca, & secundum id quod pertinet ad statum rei, magis quam ad intrinsecam entitatem, & constitutionem. Hic tamen status, & hic modus ita conuenit rei, quod dicit ordinem, & connotationem ad aliquas conditiones extrinsecas, & non omnino absolute ex intrinseca quidditate conuenit.

Secundo probatur conclusio, quia vnitas indiuidualis in quantum indiuidualis, & similiter indiuidualis multiplicatio non cōuenit naturæ, neque in primo, neque in secundo modo per se, licet conueniat in tertio, qui non est modus prædicandi, sed existendi, sicut nec quartus modus per se est prædicandi sed causandi. Si ergo non conuenit naturæ, neque in primo modo dicendi per se, neque in secundo, ad hoc vt ei cōueniat, indigebit aliquo principio extra naturam, quod sit ratio conueniendi, & sic nō omnis entitas seu quidditas secundum se considerata est principium & radix distinctionis, & vnitatis numericæ. *Consequentia patet*, quia quod non conuenit alicui ex propria & intima connexione, ergo conuenit per aliud quia in intrinseca eius ratione non est sufficiens principium conueniendi. *Antecedens verò probatur*, quia quod conuenit alicui per se, conuenit omni, omne enim quod est per se, est de omni, vt docet Aristotel. *in primo Poster.* & communiter omnes Logici, sed constat, quod singularitas non dicitur de omni, siquidē sine hac vel illa singularitate determinata, inuenitur natura & totus eius conceptus quidditatiuus, ergo quod sit hæc singularitas in tali natura, non per se illi conuenit, neq; de omni, sed per aliud quod est extra conceptum naturę.

Respondebis primo, quod singularitas vagè, essentialiter & intrinsece conuenit naturæ, siquidem omnis natura hoc ipso quod realis est, debet esse singularis; & hoc sufficit, vt dicatur conuenire per se, ita quod nō indigeat alio principio vt conueniat, licet singularitas vt determinata & hæc, non per se conueniat, sed per aliud, quia per aliud determinatur. *Secundò*, quod dato quod indigeat alio principio præter naturam vt conueniat, illud erit ipsum efficiens, per quod producitur in rerum natura, & fit entitas realis seu extra causas, atque adeo fit singularis, non autem indiget alio principio formali seu radicali, præter ipsam naturam, & entitatem rei.

Sed contra primam solutionem instatur, quia in præsenti nō inquirimus principium indiuiduationis in communi & vagè, sed determinate, & secundum vltimum determinatiuum prout redditur hæc, & discernitur ab omni alio indiuiduo in singulari, ergo impertinenter recurritur ad indiuiduum vagum, sed oportet assignare principium vltimò determinans etiam indiuiduum vagum vt sit hoc determinate: sicut stat bene conuenire per se aliquid vage, & secundum disiunctionem alicui, vt quantitati habere aliquam figuram vel vbi, & tamen hæc figura, vel hoc vbi determinate non conuenit ei per se, & sic semper restat assignare principium, & rationē, ob quam talis determinata indiuiduatio, vel figura, aut vbi conueniat, esto in communi & vage per se respiciatur; sicut enim indiuiduatio vaga & in communi petit principia indiuiduantia in communi, ita determinata indiuiduatio, principia determinata; & hæc oportet assignare, sola enim entitas secundum se communis est ad hanc vel illam indiuiduationem.

Contra secundam autem solutionem, quam etiam infra impugnabimus, instatur, tum quia causa efficiens æque respicit naturam & indiuiduationem eius, vtrumque enim producit, ergo de se non est principium proprium indiuiduationis vt à natura distinguitur; tum quia causa efficiens solum est executiua, & præbens esse extra causas, iuxta id quod vnaquæque res petit secundum exigentiam suam, ergo efficiens non potest esse ratio intrinseca & fundamentum seu principium propter quod aliquid conuenit alicui, sed supposita ratione conueniendi, ad efficientem solum spectat ponere illam in esse; & sicut in ipsa natura debet dari intrinsecum principium omnium prædicatorum, quæ illi conueniunt; efficiens autem solum est causa extrinseca producens, & dans esse, ita debet assignari principium intrinsecum indiuiduationis & non solum causa extrinseca producens, & illud est, quod inquirimus, atque ita non negamus efficiens esse principium indiuiduationis, sed extrinsecum & executiuum, non intrinsecum & formale determinans intrinsece indifferentiam naturæ, vt indiuiduetur, hac potius indiuiduatione, quàm illa, & sic ex efficienti sumitur indiuiduatio executiuè, & tanquam à principio ponente illam in esse extra causas, non autem vt à principio intrinseco formali; vnde etiam efficiens plurium indiuiduationum seu indiuiduorum est productiuum, & non solum ratio vnius tantùm indiuiduationis.

Tertio probatur conclusio destruendo fundamenta Suarez. *Primò*, quia vnitas est passio entis, ergo ad entitatem realem per se ipsam sequitur vnitas realis, hæc autem necessariò est singularis, quia in re non datur vnitas abstracta, vnde hoc ipso, quod ponitur in rerum natura sine alio addito fit singularis, ergo vnitas transcendens quatenus realis, debet coincidere cum numerica. *Secundò*, quia indiuiduatio pertinet ad lineam Prædicamenti, & ad gradum Metaphysicum, siquidem de indiuiduo prædicantur alia prædicata superiora, sed omnes gradus metaphysici profluunt ab eadem entitate & forma, & se ipsis conueniunt illi, ergo sicut alij gradus prouenunt ab eadem entitate, & non distinguitur in re, sed solum per intellectum, ita & indiuiduatio, atque adeò non indigebit alio superaddito ad habendam istam indiuiduationem & vnitatem, sed sicut se ipsa est realis entitas, ita se ipsa est realis & singularis vnitas. *Tertiò*, quia non dependet indiuiduatio ab accidentibus, vt à principio, quia accidentia non possunt esse principium substantialis vnitatis, & possunt variari accidentia, etiam ipsa quantitas, non variata indiuiduatione naturæ & substantiæ, ergo non sumitur ab accidentibus indiuiduatio; nec etiam à materia, quia hæc est potentialis, & indifferens ad plures formas specificas, ergo etiam ad plures indiuiduas, ergo ipsa indigebit indiuiduari ex alio principio, non autem erit principium indiuiduationis. Si autem non indiget, sed se ipsa indiuiduatur, cum tamen sit communis & specifica, cur etiam aliæ naturæ substantiales, licet ex se communes sint, per se ipsas non indiuiduabuntur? & ex alia parte forma est quæ distinguit, & est in actu per se, & non indifferens, & in potentia, ergo potius ipsa erit principium indiuiduationis.

Ad primum respondetur, quod vnitas est passio entis, & sequitur ad totum ens, sed iuxta diuersas considerationes vnitatis sequitur ad diuersas considerationes entis, nam vt est vnitas formalis, & specifica sequitur ad entitatem ex parte formæ, & actualitatis, vt autem illa vnitas est incommunicabilis, & indiuidua, sequitur ad entitatem, vt habet in se principium incommunicabilitatis. Et ita si est natura materialis, quæ ratione materiæ incommunicabilitatem habet, vnitas vt indiuidua sequitur ad vnitatem ratione materiæ vt est principium incommunicabilitatis. Et sicut vnitas

tas communis & vniuersalis sequitur ad ipsam entitatem vt est in statu abstractionis, & non remoto illo statu, ita vnitas vt indiuidua, quia pertinet ad statum contractionis sequitur ad entitatem non absolutè, sed vt est in tali statu contractionis, & incommunicabilitatis quod habet ratione materiæ. Itaque ad entitatem realem sequitur vnitas realis, sed iuxta modum, & statum entitatis sequitur modus & status vnitatis, quod enim sit vnitas singularis, vel vniuersalis, aut vnitas formalis, & specifica sequitur ad entitatem non absolute, & secundum se consideratam, sed vt est sub tali statu & modo. Et cum dicitur quod natura hoc ipso quod ponitur in re non est vniuersalis, sed singularis, respondetur, quod hoc ipso quod ponitur in re, non ponitur nuda, & absoluta ab omni circunstantia, & statu incommunicabilitatis sed cum illo & ita redditur vnitas singularis, & indiuidua, non ratione entitatis absolute sumptæ, sed circumstantionatæ, & incommunicabilis Itaque aliud est, quod natura posita in re est singularis, aliud ex quo principio, & radice habet quod sit singularis & hæc, & licet natura secundùm se sit indifferẽs ad plura indifferentia negatiua, tamen ista indifferentia tolli debet non per principium essẽtiale sed per modificatiuum essentiæ, eò quod illa indifferentia solum est vt natura modificetur, & materializetur per singularitatem, & indiuiduationem, non autem vt amplius quidditatiue constituatur.

Ad secundum respon. quod indiuiduatio pertinet ad gradum metaphysicum non vt prædicatum constitutiuum & quidditatiuum sed modificatiuum, & pertinens ad statum naturæ, vnde magis habet rationem subiecti, quam prædicati, quia est vltimum, cui alia insunt. Sumitur autem indiuiduatio ab eadem entitate, à qua reliqui gradus sed non sub eadem habitudine sed connotando accidentia aliqua à quibus dependet indiuiduatio. Nec intelligitur sumi ab eadem entitate, id est à forma partiali, à qua alij gradus desumuntur, & non à materia, sufficit enim quod sumatur ab eadem forma totali, verbi gratia, ab humanitate quæ etiam includit materiam, seu principium incommunicabilitatis, & sub ista habitudine entitatis, seu formæ, non vt dicit constitutionem quidditatis, sed vt dicit rationem, & habitudinem incommunicabilitatis sumitur gradus indiuidualis, sicque non totaliter ab extrinseco prouenit, vt contra Scotum statim dicemus, sed ab ipsamet entitate, à qua reliqui gradus desumuntur, sub diuersa tamen habitudine, & connotatione alicuius extrinseci. Ad verificandam autem prædicationem aliquam, non est necesse, quod aliqua identificentur ex omni parte, & omni modo, sed sufficit materialis identificatio, sicut patet in prædicatis accidentalibus, vt cum dicitur corpus est album, identificantur enim ratione suppositi habentis albedinem, vt docet D. Thom. 1. *p. q. 13. art.* 12.

Ad 3. Respond quod ab accidentibus non fit indiuiduatio substantialis, vt à ratione formali, & principio, seu radice propria, sed vt à conditionibus requisitis, vt exerceatur indiuiduatio, sicut postea dicemus, & sumitur ex definitione Porphirij, cum dicit: *Quod indiuiduum est cuius collectio proprietatum non est in alio.* Est autem materia principium, & radix huius indiuiduationis, non quatenus est in potentia, & indifferens ad plures formas, sic enim potius est principium generis, quod est totum potentiale, sed dicitur principium indiuiduationis, quatenus est vltimum subiectum, vltra quod non fit communicatio, & sic reddit ipsas formas, & totam entitatem non communicabilem pluribus, quod est proprium indiuidui, quod non est commune multis, & sic principium incommunicandi est principium indiuiduandi. Vnde patet quod materia secundum diuersas considerationes, & est ratio habendi communitatem, & indiuiduatio[n]is: communitatem quidem, quatenus est indifferẽs, &

com-

communis ad plures formas, indiuiduationem autem, quatenus est principium nõ communicandi alijs subiectis, seu partibus materiæ, quatenus vltimum subiectum est Sed tamen non exercet hanc incommunicabilitatem inter partes materiæ, nisi supposita separatione, & diuisione, quæ fit per signationem quantitatis tanquam per conditionem requisitam, vt statim dicemus. *Quod vero dicitur*, quod eadem materia indiuiduatur se ipsa, *dicimus* quod indiuiduatur se ipsa, vt principio indiuiduationis totius, & consequenter etiam sui; vnde non inuenitur sub diuersis formis materia eadem numero positiuè, sed negatiuè, materia enim de se, remota omni forma non habet vnitatem positiuam, & indiuiduatam, sed indifferentem ad formas, & ad indiuiduationes earum, est tamen principium indiuiduandi cum ordine ad designationem accidentium vbi transit materia de vna forma ad aliam. Et manet quidem materia eadem secundùm se, id est secundum rationem potentialitatis suæ, non tamen cum eadem signatione quantitatis, & accidentium, & sic non manet positiuè indiuiduata ex se ipsa, licet in re semper id habeat, sed ex se solùm est principium indiuiduationis. Et sic dicit S. Th. 1. *de gen. lect. 9. in fin. Quod materia eorũ quæ transmutantur aliqualiter est eadem, aliqualiter alia, est enim eadẽ subiecto, sed non secundum esse, quia aliam rationem, & aliud esse accipit secundũ quod est sub diuersis formis, & secundũ quod ordinatur ad diuersas formas.*

Deniq. ad id quod dicitur, quod forma est principium indiuiduationis; quia actus est qui distinguit. *Resp.* quod actus est qui distinguit formaliter, sed modus distinguẽdi materialiter, & incommunicabiliter, est ex parte materiæ, vt ex principio, supponendo tamen quod materia sit in actu per formam, quia sine forma non datur indiuiduatio in actu, sed hoc requiritur concomitanter, & propter existentiam, nõ quia forma sit radix, seu ratio propria indiuiduationis, vt præcise dicit modũ distinctionis indiuidualis, de quo statim plura dicemus

Dico secundò, non potest assignari pro principio indiuiduationis hæcceitas ab extrinseco totaliter adueniens substantiæ, & non ab aliquo principio intrinseco materiali proueniens. In hac conclusione excludimus sententiam Scoti. *Et notandum est*, quod hæcceitas potest dupliciter sumi; vno modo vt sit idem quod differentia indiuidualis, seu vnitas numerica, quę formaliter constituit, & reddit naturam hanc, & singularem, & sic non est dubium dari hæcceitatem, si enim datur effectus formalis hæcceitatis, seu differentiæ indiuidualis, scilicet esse hoc, quod mirum, quod detur hæcceitas, quæ est forma ipsa, seu differentia indiuidualis? Quod si Scotus non amplius vellet dicere, quam quod natura redditur indiuidualis formaliter per differentiam indiuidualem verissima est, nec vllus ei contradicit; sed non tangit tunc punctum difficultatis, quia in præsenti supponimus dari differentiam indiuidualem, inquirimus autẽ de principio talis indiuiduationis seu vnitatis, quia cum omnes gradus metaphysici, & prædicata quidditatiua ex vnica forma proueniãt, restat difficultas, an gradus indiuidualis qui quidditatem non cõstituit in ratione quidditatis, sed in ratione modificantis, & incommunicabilis vnitatis, ne de pluribus prædicetur proueniat etiam ab eadem formæ, vel à materia, vel à quo? Si vero intendit hæcceitatem esse non solùm differentiam indiuidualem; sed nõ dari aliud principium indiuiduationis intra ipsam entitatem à quo illa hæcceitas proueniat, sed esse formam ab extrinseco aduenientem, sicut albedo, vel aliud simile accidens, in hoc ei contradicimus. *Et ratio est*, quia illa entitas quę dicitur hæcceitas vel est substantialis vel accidentalis. Non accidentalis, tum quia constituit indiuiduum substantiale seu primã substantiã in linea, & prædicamenta substantiæ, ergo non potest esse accidentalis entitas; tum quia, nec est accidẽs propriũ, neq; cõmune, non propriũ, quia hoc dima-

nat à principijs naturæ, & sic omni tali naturæ conuenit, indiuiduatio autem non conuenit omni naturæ, sed vni tantum indiuiduo; non commune, quia hoc potest adesse, & abesse, seu variari sine corruptione subiecti, principium autem indiuiduationis, vel hæcceitas illa non potest adesse sine corruptione huius subiecti indiuidui. Si autem est substantialis entitas, ergo in aliqua substantia fundatur, & ratione illius conuenit, quia vel est entitas substantialis, vel modus; si entitas, non distinguitur ab ipsa re quæ est substantia, & sic non venit ab extrinseco, sed est idem cum entitate quod est declinare in aliam extremam sententiam; si autem est modus substantialis, fundatur & originatur in ipsa substantia, alias substantialis non esset si substantiam non afficeret substantialiter, neque naturalis esset, si ex ipsa substantia naturali non originaretur, siquidem modus naturalis id entificatur cum substantia, & proportionatur illi, ergo originatur ab ea, vel oportebit assignare aliud principium substantiale à quo originetur, & sic illius erit indiuiduatio, non autem alterius, à qua non originatur; & sic necessario ponendum est pro principio hæcceitatis, & singularitatis aliquid intra ipsam substantiam, & hoc dicimus esse materiam, non autem hæcceitatem ab extrinseco tantum aduenientem.

Dices, sufficit, quod iste modus substantialis ab extrinseco efficiente proueniat, non autem habeat pro principio ipsammet substantiam, aut eius materiam; tum quia aliquando modus substantialis potest ab extrinseco prouenire, vt modus transsubstantiationis, aut vnionis substantialis, quæ prouenit tantùm ab efficiente, tum quia ideo requirimus nos prædeterminationem physicam in causis efficientibus subordinatis, vt determinenter ad producendum indiuiduum, cum de se sint indifferentes ad plura, & tamen illa prædeterminatio totaliter est ab extra, scilicet à causa prima, & non nascitur, nec fundatur in ipso subiecto operante, vt in principio illius ergo neque hæcceitas.

Respondetur, quod iste modus singularitatis, sicut & ipsamet natura debet prouenire ab efficiente extrinseco in genere causæ effectiuæ, & per modum exequentis, cum quo tamen stat, quod requirat pro principio radicali, & fundamentali aliquid tenens se ex parte subiecti, efficiens enim non producit inesse effectum, nisi iuxta principia à quibus dependet, & iuxta proportionem sui fundamenti à quo oritur, & fundatur, sicut etiam propriæ passiones producuntur ab efficiente, dependenter tamen à natura à qua originantur, & deriuantur, & similiter existentia, & subsistentia ab ipso efficiente procedunt, sed tamen iuxta principia naturæ cuius sunt, nec tamen ipsa existentia & subsistentia sunt principia indiuiduationis, vt iam supra diximus, sed termini, & complementum, vnde datur in humanitate Christi indiuiduatio naturalis, nec tamen oritur ex subsistentia naturali. De modo autem transsubstantiationis, vel vnionis hypostaticæ si datur, non est ponẽdum aliquod principium in natura, quia non sunt naturales, sed supernaturales. *Quod verò dicitur de prædeterminatione, Respondetur*, quod potest considerari, vel entitatiue, vt res quædam est in se indiuiduabilis, & sic indiuiduatur à subiecto, sicut reliqua accidentia, vel modi inhęrentes de quibus dicemus infra. Si autem consideretur sub præcisa ratione efficientis, & in eius linea quatenus est vltima applicatio causæ inferioris ad agendum ex subordinatione ad superiorem, à qua dependet in agendo, sic necessario debet ab extra prouenire, & non habere aliud principium quam efficiens superius, quia propria eius ratio in hoc solum consistit, quod determinatio, & applicatio efficientis sit. Substantia autem vt indiuiduetur in se formaliter debet etiam à causa materiali dependere, & à principijs naturæ, quam indiuiduat, licet in

quantum effectus producendus, debeat à causa efficiente dependere & fieri.

Dico tertio. Primum & radicale principium indiuiduationis non potest esse forma substantialis, nec accidentalis, licet ad illam requiratur. De forma substantiali id sæpius docet D. Tho. dicens non esse hanc, & singularem per se, sed ex materia cui adiungitur, seu ex ordine ad illam, vt specialiter videri potest *in 2. contra gent. cap. 93. ratione 2.* vbi inquit: *Quod differentia, quæ ex forma procedit inducit diuersitatem speciei, quæ autē ex materia, inducit diuersitatem secundum numerum.* Et 10. *Met. lect. 11. quæcumque*, inquit, *contrarietates sunt in ratione, id est ex parte formæ, faciunt differre speciem, quæ vero sunt ex parte materiæ, quæ sunt propria indiuidui, quod est acceptum cum materia, non faciunt differre speciem.* Et deniq; pro communi principio habet D. Tho. quod nulla forma, vel natura multiplicat numerū, nisi in diuersitate materiæ, vt videri potest *in 2. dist. 3. q 1. a. 4. & 1. p. q. 50. a. 4 & de ente & essentia cap. 6. Ratio autē & fundamentum est*, quia forma vt forma, est principium speciei, ergo est principium alicuius cōmunicabilis in plura, seu cōmunis ad multa, ergo prout stat sub conceptu formæ, non est principium indiuiduationis, sed oportet quod induat aliud principium, quam formæ, sc. rationē incommunicabilis ad plura, quam si forma habet ex se, erit forma immaterialis, non informans materiam, si autem ex se id non habet, sed ex materia, quia illi communicatur, indiuiduabitur ex materia. Vnde roboratur hæc ratio, quia principium indiuiduationis debet virtualiter, & in radice cōtinere id quod ipsa indiuiduatio formaliter, sed indiuiduum est id quod nō est communicabile multis, sed de vno tantum prædicari potest, ergo principium talis indiuiduationis debet esse principium talis incommunicabilitatis ad plura, forma autem vt forma non est principium incommunicabilitatis, nec vnitatis vt indiuiduæ, sed vt formalis, & specificæ, & vt communis multis, cū enim forma ex vi formæ non sit recipiens, sed receptibilis, ex ipsa ratione formæ, communicabilis est, quia recipi est communicari, & sic de se importat conceptum communicationis ad alia in quibus recipiatur, & consequenter ad quæ comparetur tanquam ad inferiora, & subiecta sibi. At verò materia est recipiens, & ideo non communicatur alteri vt inferiori & subiecto sibi, sed si communicatur formę, potius est vt extremum, cui forma se communicat, quam extremum quod communicatur, nec enim est id quod recipitur, sed id in quo recipitur, & cui fit communicatio, sicut non proprie dicimus humanitatem communicatam Verbo, sed Verbum humanitati, nec vas liquori, aut hominem gratiæ, sed gratiam homini, & liquorem vasi. Tandem, quia forma est principium differentiæ, & distinctionis formalis, distinctio autem indiuiduorum est materialis, ergo magis habet pro fundamento materiā quam formam: *Minor patet*, quia duo indiuidua non differunt quidditatiue, licet substantiæ sint, quia omnia prædicata quidditatiua quæ sunt in vno, sunt in altero, aliàs non participarēt infimam, & vltimam speciem, si disconuenirent in aliquo prædicato quidditatiuo, & essentiali, quia hoc ad ipsā naturam, & speciem pertineret, quidditas enim & natura, species rei est, & quæ differunt quidditate, specie differunt, ergo si conueniunt duo indiuidua in specie infima, conueniunt in omnibus prædicatis quidditatiuis, & specificis, & consequenter non differunt inter se in aliquo prædicato quidditatiuo.

Quare sicut videmus, quod partes integrales non differunt essentialiter, siquidem participant eandem formam, sed materialiter, licet substantialiter; ita & indiuidua, quia vt aliqua fiant indiuidua, sufficit partes integrales diuidere, & soluere continuitatem earum, ergo, si quando sunt continuæ non differunt essentialiter, neque quando discontinuantur, quia discontinuatio sola non importat aliquod essentiale, & quidditatiuum

tatiuum

tatiuum prædicatum faciens differentiam, sed solum materiem diuisionem, & consequenter non facit diuisionem formalem, licet faciat diuisionem formæ, & substantiæ, ergo oportet, quod ista distinctio non proueniat ex ipsa forma secundum quod facit officium formæ, id est, vt præbet formalem effectum diuidendo, & distinguendo formaliter, sed ex aliquo alio præter formam, diuidere enim, seu distinguere formam, & non secundum formalem distinctionem, est distinguere formam non secundùm quod facit officium formæ, sed secundum aliquid illi adiunctum quod forma non sit, seu non exercens officium formæ. Sicut autem materia non potest esse principium distinctionis formalis, licet recipiat illam ita è conuerso, licet forma diuidatur secundum distinctionem non formalem, illamq; participet, non tamen potest prouenire ab ipsa forma vt à principio, sed ab alia parte, quæ est materia.

Secunda verò pars conclusionis, scilicet de forma accidentali, manifeste traditur à Diu. Th. *opusc.* 70. *q.* 4. *a.* 2. *& opusc.* 15. *c.* 7. *& opusc.* 29. *&* 7. *Met lect.* 5. *& in* 4. *dist.* 12. *q.* 1. *a.* 2. *quæstiunc.* 3. *ad* 3. Et *ratio est manifesta*, quia indiuiduatio substantiarum materialium, & distinctio earum, substantialis est, ergo oportet quod principium eius proprium, & radicale sit substantiale, nec enim accidentia possunt esse prima radix distinctionis substantialis, sed semper id quod substantiale est, reducendum est ad substantiam tanquam ad radicem, ergo cum indiuiduatio substantię sit aliquid pertinens ad ipsam lineam, & prædicamentum substantiæ, necesse est quod reducatur in aliquid substantiale vt in vltimam radicem. Deinde, quia primum principium indiuiduationis debet esse principium incommunicabilitatis ad aliquid sibi inferius, quantitas autem, & reliqua accidentia de se communicabilia sunt tanquam formæ, ergo non possunt esse primum principium incommunicabilitatis in substantia, imò potius ipsa quantitas, & accidentia indiuiduatione indigent in se ipsis, eamque habent à subiecto vt *artic.* 5. dicemus, ergo non sunt principium radicale indiuiduationis, licet possint deseruire ad illam vt conditio. *Obiectiones contra hanc resolutionem sequent. artic. ponentur.*

ARTICVLVS IV.

Quid sit materia signata quantitate, quæ est principium indiuiduans?

Expressa D. Thom. sententia est innumeris locis, materiam quantitate signatam esse primum principium indiuiduationis, & specialiter videri potest, *opuscul.* 29. *& opusc.* 32. *& opusc.* 15. *c.* 7. *& opusc.* 70. *q.* 4. *a.* 2. *& in* 4. *dist.* 12. *q.* 1. *art.* 2. *q* 3. *ad* 3. *&* 3 *p. q.* 77. *art.* 2. *&* 1. *p. q.* 29. *art.* 1. *de ente, & essentia c.* 6. *&* 7. *Met. lect.* 15. *Fundamentum sumitur ex dictis praeced. art.* vbi ostendimus indiuiduationem importare vnitatem, non quomodocumque, sed cum modo incommunicabilitatis ad inferiora; similiter multiplicatio indiuidualis in substantia requirit illas duas conditiones, sc. quod faciat distinctionem substantialem, & non essentialem: quæ omnia non possunt à forma prouenire, vt exercet officium formæ, benè tamen à materia, non sub indifferentia & potentialitate, sed vt determinata & signata, vt statim dicemus. Et præterea ex Aristot. probatur, quia *in* 5. *Metaph. text.* 12. *&* 10. *Metaph. text.* 25. *Et alijs locis* expresse affirmat ea esse vnum numero, quorum materia est vna, quæ vero differunt secundum contrarietatem, & distinctionem formæ, differunt specie. Expressè etiam 12. *Met. text.* 49. probat Deum esse vnum numero, quia caret materia, & quæcumq; numero sunt multa, materiam habent. Quæ auctoritas valde premit authores oppositæ sententiæ; & aliqui, vt Scotus dicunt Philosoph. non loqui de materia proprie dicta, sed de hæcceitate. Vazquez verò 2. *tomo* 1. *p. disp.* 181. fatetur Arist. loqui de materia prima, sed ad locum Aristotel. non respondet, nec ad illum etiam respondet P. Suarez *lib. primo de*

Angelis cap.15. & disp.5. Met. sect.2. à numer. 23. sed ad alia loca Aristot. in quibus non facimus tantam vim, vnde contra ipsos non est quod vrgeamus autoritatem Philos.

Contra Scoti verò interpretationem vrgemus, quia si nomine materiæ intelligeret Philosoph. hæcceitatem, quando probat, quod Deus est vnus numero, quia caret materia, sensus esset quod est vnus, quia caret hæcceitate, quod est absurdum, sic enim sine hæcceitate esset vnus numero. Vel si intelligitur, quod ideo Deus est vnus numero, quia non habet materiam, sed hæcceitatem loco materiæ, petit principium, cum enim hæcceitas sit ipsa differentia numeralis, & indiuidua, sensus esset, quod Deus est vnus numero, quia est vnus numero, vel ideo non est multiplicabilis numero, quia non habet hæcceitates plures, quod est petere principium, de hoc enim inquiritur, cur non habeat hæcceitates, & differentias numerales? *Secundò* quia probat Philosoph. Deum esse vnum numero, quia caret materia, ita quod est spiritualis, & immaterialis, ergo de illa materia loquitur, per cuius carentiam aliquid redditur spirituale, & immateriale, sed redditur aliquid spirituale, & immateriale per carentiam materię primæ, seu materię corporalis, non hæcceitatis, ergo de ea loquitur Philosoph. quando dicit Deum esse vnum numero, quia non habet materiam. *Minor constat*, quia per carentiam hæcceitatis dicitur aliquid vniuersale, non verò spirituale, neque actus purus; Deus autem dicitur carere illâ materiâ, quam si haberet non esset spiritualis, neque actus purus, ergo ratione carentiæ talis materiæ dicitur aliquid non multiplicari numero. *Et aduertendum est*, quod istæ probationes Philosophorum quibus probant vnitatem Dei, aut eius perfectionem non sunt contemnendæ, sed explicandæ, quia per ipsas cognouerunt verum Deum. Testatur autem Apostolus *ad Roman.* 2. *Quod cum ipsi cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt.* Si autem probationes quas afferunt ad vnitatem Dei probandam, & alia similia non valent, sequitur, quod non cognouerunt verum Deum, qui vnus est.

Dico secundo, signatio materiæ non fit formaliter per ipsam quantitatem tanquam per formam inhærentem materiæ, & afficientem ipsam, sed fit per intrinsecum ordinem materiæ ad quantitatem, vt ad formam diuidentem & separantem, & ita quantitas potius est terminus signationis materiæ ad quam dicit ordinē, quam forma intrinsice signans, & hoc modo dicitur se habere, vt conditio & connotatio indiuiduationis, & in isto genere scilicet vt conditio, quantitas est primum, licet materia sit primum, & radicale indiuiduandi principium. Itaque materia signata quantitate, idem est quod materia ordinata ad quantitatem, vt diuidentem, quæ diuisio licet non fiat sine informatione quantitatis, & quantitas vt dispositio quædam est dimanat à forma, tamen sub ratione diuidentis præcedit in genere causæ materialis ipsam formam, sicut de dispositionibus sæpius dictum est, licet in genere causæ formalis è conuerso sit.

In hac conclusione explicanda satis variant Thomistæ, nam cum in indiuiduo reperiantur duo, quia & est vnitas incommunicabilis pluribus, & est diuisio seu separatio ab alio indiuiduo, dicunt aliqui concurrere ad vtrumque materiam, & quantitatem, illam vt subiectum vltimum incommunicabile, hanc vt formam diuidentem, & separantem, ita tamen quod quantitas concurrit vt actu informans, quia sic actu diuidit. Ita Ferrar. *1. contra gent. capit.* 27. & Soncinas 7. *met. quæst.* 34. *& alij.* Quidam vero ponunt materiam vt ordinatam ad hanc quantitatem, non vt informatam illa, esse principium indiuiduationis. Sed diuiduntur quia aliqui intelligunt materiam determinari ad hanc quantitatem per aliquem modum substantialem super additum, qui est quasi determinatio & signatio materiæ in ordine ad quantitatem. Alij vero simpliciter dicunt, ipsam materiam signari, non quanti-

tate

titate ipsa actu informante, nec modo substantiali superaddito quo determinetur, sed ipso ordine & habitudine, qua respicit talem quantitatem.

Vt autem inter has varietates sensum nostrum explicemus, dicimus, quod in materia ly *esse signatam* potest dicere duo. Vno modo id quod est esse notatam & designatam, quod pertinet quasi ad manifestationem & apparentiam designationis erga nos. Alio modo ly *signata* est idem quod clausa, & incommunicabilis reddita etiam respectu alterius materiæ, & indiuidui, & hoc supponit separationem, & diuisionem ab alio cũ reclusione in se. Et primo modo non est dubium materiam signari ipsa quantitate vt informante & reliquis accidentibus, hæc enim reddunt nobis materiam sensibilem & designabilem; sed non loquimur in hoc sensu in præsenti, sed de ipsa indiuiduatione substantiali loquimur. Et sic dicimus, quod in secundo sensu materia sola nõ sufficit indiuiduare non intellecta quantitate, quia materia & habet habitudinem seu respectũ ad formam, & ad aliam materiam similem sibi. Secundum habitudinem ad formã, importat potentialitatem, & confusionem ad multa, & sic non fundat indiuiduationem, sed potius est principium generis, quatenus est principium potẽtialitatis ad plures formas quibus actuari & determinari potest, & sic species constituitur ex materia & forma, & sic materia potest concipi in communi, imò esse principium gradus communioris, scilicet generis. At vero respectu alterius materiæ sibi similis, incommunicabilis redditur, licèt possit per mixtionẽ misceri, & cõfundi cum alia, sed tunc fiet corruptio formarum & accidentium, nec stabit diuisio materiarum: stante autem diuisione, pertinet ad materiam, & non ad formam facere istam incommunicabilitatem, quia pertinet ad ipsam ratio vltimi subiecti, vnde nec formam vltra communicari sinit, nec ipsa alteri materiæ communicabilis est substantialiter, hoc ipso quod diuisa est: sed vt sit diuisa, requiritur quantitas non vt præcise informans, sed vt separans, & diuidens, qua diuisione facta, ex materia nascitur substãtialis incõmunicabilitas, & multiplicatio.

Hoc posito dicimus, quod signatio materiæ non fit per ipsam inhærentiam quantitatis, seu per quantitatem vt informantem, neq; per aliquẽ modum absolutum superadditũ materię. Non per quantitatem vt informantem; tum quia quantitas, sicut & alia accidentia inhærent toti composito, ergo signatio materiæ non fit per ipsam informationẽ quantitatis, siquidem informatio non est in ipsa materia, sed in cõposito, ergo signatio materiæ per aliud, quam per informationẽ sumenda est; tum quia etiamsi Deus separaret quantitatem à substantia, adhuc maneret indiuiduum & tamen non maneret informatio quantitatis, sed ordo ad illam, ergo quantitas non indiuiduat per informationem actualem, sicut etiam anima separata per ordinem ad corpus indiuiduatur vt docet D. Th. 6. *c. de ente & essentia*, & accidens separatum manet indiuiduatum per ordinem ad subiectum: tùm etiã, quia ipsa quantitas in quãtum informans indiget indiuiduari sicut & alia accidentia, ergo prout sic formaliter nõ est indiuiduans, sed indiuiduata, nulla .n. forma in quantum forma se ipsa est indiuidua, vt docet D. Thom. *opusc. 70. quæst. 4. artic. 2.* tum denique quia quantitas, & reliqua accidentia ratione informationis solum dant esse accidentale, sed indiuidua non solum quantum ad vnitatem, quam habent in se, sed etiam quantum ad distinctionem ab alio substantialiter se habent, differunt enim differentijs indiuidualibus, quæ sunt intra genus & lineam substantiæ, quia indiuidua substantiæ ad prædicamentum substantiæ pertinent, ergo non potest præberi iste effectus ab aliqua forma accidentali, quia non solum ratione constitutiui, sed etiam ratione distinctiui duo indiuidua substantię substantialiter distinguuntur, & sic dicit Diu. Thom. *opuscul. 70. citat. ad 4. Quod ea quæ differunt numero*

illud sensibus, vt designatum *opusc.* 29. *& opusc.* 32. *cap.* 3. *& opusc.* 70. *quæst.* 4. *art.* 2. *ad* 2. de eadem sententia videri potest Caiet. 1. *p. quæst.* 19. *articul.* 1. Mag. Bannez 1. *de generat. cap.* 5. *quæst.* 3. *artic.* 8. Gonçalez 1. *part. disput.* 23. Theologi Carmelitani *tractat.* 1. *disput.* 1. *dub.* 5. *Et ratio sumitur ex dictis*, quia sic saluamus principium indiuiduationis substantiale ex parte rationis formalis distinctiuæ, & facientis incommunicabilitatem; saluamus etiam quantitatem & proprietates indiuiduales quarum collectio ad indiuiduationem requiritur vt constat ex difinitione indiuidui, & non vt formaliter cõstituentes, quia indiuiduum constitutum, substantiale est, ipsæ vero accidentia sunt, ergo vt conditiones requisitæ quod amplius ex argument. solutione elucidabitur.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo *arguit. contra dicta*, quia iste ordo quem ponimus, patitur easdem difficultates, ac modus absolutus, vel alia accidentia actuantia, quæ reijcimus; siquidem etiã ordo ille informat materiam, & indiuiduatione indiget. *Item* quia quantitas non diuidit materiã, nisi afficiendo ipsam & compositum, ergo informando indiuiduat, & consequenter iam supponit subiectum indiuiduatum. *Item* quia si se habet tantum vt conditio, poterit Deus eã supplere, vt patet in applicatione agentis ad passum. *Item* in natura diuina & humanitate Christi, sine incommunicabilitate datur indiuiduatio, vtraq; enim est cõmunicabilis supposito; & sine diuisione in Angelo datur indiuiduatio, ergo non requiritur quantitas vt conditio. *Denique*, vel materia signatur per quantitatẽ vt terminatam, vel vt terminatã, terminata esse nõ potest, cum stante eodem indiuiduo, terminatio quantitatis variari possit, modo, enim est maior, modo minor; interminata esse non potest, cũ in se indiuidua non sit, nec determinata, sed variari possit.

Ad primam probat. resp. quod ordo ille est ad quantitatem vt diuidentem qua diuisione supposita, exercetur incommunicabilitas substantialis ipsius materiæ, & oritur ab ea respectu materiæ per quantitatem diuisæ; & ita ordo non indiuiduat formaliter substantialiter, sed requiritur vt conditio ad hoc, vt materia exercere posit incommunicabilitatem substantialem respectu extremi diuisi. *Ad secundam probationem resp.* quod quantitas nõ diuidit nisi actuando, *distinguo*, actuando formaliter *nego*, cõcomitanter *concedo*; diuisio enim vt diuisio non est informatio, sed duplicatio, & discõtinuatio actuationis; actuatio enim saluatur in vno, sicut mea quantitas actuat me totum, diuisio autem formaliter dicit huius actuationis discontinuationem, quæ quidẽ actuationem supponit, sed non dicit illam formaliter: imò quantitas vt actuans, indiuiduari indiget in se, sicut cætera accidentia: vt autem diuidens, determinat, quod tantum, vel tãtum de substantia subijciatur formæ, & sic est conditio ad determinandũ, & determinatè indiuiduandum substantiã.

Ad tertiam probat. dicitur, quod quantitas diuidens non requiritur ad indiuiduationem ex parte vnitatis, sed ex parte multiplicationis indiuiduorum, & vt exerceri posit incommunicabiliter substãtialis respectu huius & illius. Vnde est conditio intrinsece requisita ad multiplicationem nec enim alium modum multiplicandi materiã nouimus, nisi per diuisionem, neque hanc fieri nisi per quantitatẽ, cuius est distinguere partes, & ita non est cõditio, quę suppleri posit, sicut neq; suppleri potest existentia ad efficiendum, aprehẽsio ad finalizandum, sic diuisio ad multiplicandum materialiter in substantia, siue partes, siue totum.

Ad quartum respondetur, quod communicabilitas naturæ ad personalitates nihil obstat singularitati, sed iuuat ad illam, quia singularitas & indiuiduatio solum dicunt incommunicabilitatem ad inferiora, seu ad alia à se diuisa, non autem ad suum terminũ per quem redditur subsistens natura, & vlteriori

teriori termino seu supposito incommunicabilis. Esse autem communicabilem proprio termino per quod indiuiduatio redditur subsistens in se, nihil obstat singularitati, sed illam reddit vltimo completam & terminatam; imò & communicari accidentibus nihil obstat incommunicabilitati indiuiduationis.

Ad vltimam dicitur, quod D. Th. *opusc. 70. quæst. 4. art. 2.* affirmat, quod quantitas quæ signat materiam est quantitas interminata: *Dimensiones*, inquit:, *possunt dupliciter considerari, vno modo secundum earum terminationem, & sic non possunt esse principium indiuiduationis, quia cum talis dimensionum terminatio varietur frequẽter circa indiuiduum, sequeretur, quod indiuiduum non maneret idẽ numero semper: alio modo possunt considerari, sine ista terminatione in ratione dimensionũ tantum, quamuis nunquam sine aliqua determinatione esse possint, sicut nec natura caloris sine determinatione albi vel nigri, & sic collocantur in genere quantitatis, vt imperfectum: & ex his dimensionibus interminatis efficitur hæc materia signata, & sic indiuiduat formã, & sic ex materia causatur diuersitas secundũ numerum in eadem specie. Vnde patet, quod materia secundum se considerata non est principium diuersitatis secundum speciem, nec secundum numerum, sed sicut est principium diuersitatis secundum genus prout subest cõmuni formæ, ita est principium diuersitatis secundũ numerum, prout subest dimensionibus interminatis*. Subdit autẽ *solutione ad tertium*, quod cum nullum accidẽs habeat rationem propriam diuisionis nisi quantitas, dimensiones ex se ipsis habent quandam rationem indiuiduationis secundum determinatum situm prout situs est differentia quantitatis, ideo habet duplicem rationem indiuiduationis vnam à subiecto sicut & quodlibet aliud accidẽs, aliam ex se ipsa, quatenus habet situm, ratione cuius etiam abstrahendo à materia sensibili imaginamur hanc lineã & hunc circulum. Quare secundum D. Th. quantitas interminata nihil aliud est, quam quantitas vt præcise facit diuisionem & differentiam situs, & sub hac ratione quæ est cõmunis omni quantitati dicitur signare materiam, quatenus diuidendo illam ponit conditionem requisitam, vt exerceat materia suam incommunicabilitatem, vt dictum est. Et ex materia sic indiuiduata indiuiduantur formæ tam substantiales, quã accidentales in ea receptæ, etiam ipsa figura & formatio quantitatis, qua redditur terminata, ideoq; vt supra diximus per respectum ad quantitatem vt diuidentem (& hoc est interminatam) non autem vt informantem & actuantem, sumitur signatio materiæ prout diuidens.

Secundo obijcies, nam materia non potest respicere quantitatem, nisi prout continet illam, & est informabilis ab illa, sed non continet nec respicit quantitatem, nisi mediante forma substantiali, ad quam prius terminatur eius respectus, quam ad accidentalem, qualis est quantitas, ergo potius signatur per formam substantialem, quam per quantitatem, nec enim prius continet quantitatem vt hanc, quam formam substantialem vt hanc.

Confirmatur, quia quantitas non habet pro radice, & principio materiam, sed corpus, ergo non respicitur à materia nisi mediante corpore & consequenter mediante forma corporeitatis. *Confirmatur secundò*, nam materia de se est indifferens, vt contineat hanc quantitatem vel illã, sicut & formam à qua dimanat, ergo non continet hãc quantitatem, nisi prius materia sit hæc, ergo est hæc ante quantitatem, seu non per quantitatem, siquidem, quia est hæc continet hãc quantitatem: imò fit circulus in isto modo indiuiduandi, siquidem materia est hæc, quia signatur ab hac quantitate, & quantitas est hæc, quia continetur in hac materia.

Respond. distinguendo maiorem principalis argumenti; non respicit quantitatẽ, nisi prout continet illam & formatur ab ea, *distinguo*, formatioe & continentia inhæsionis tantum,

tantum, *nego*; formatione dispositionis sub prioritate causæ materialis ad formã, & ad sui etiam formationem & inhæsionem *concedo*. *Ad minorem distinguo*, non continet, nec respicit quantitatem, nisi tantum mediante forma substantiali, quatenus quantitas se habet vt informans & actuans *transeat*, sub causalitate, & prioritate dispositionis & diuisionis *nego*, vt dispositionem enim prius materia respicit quantitatem, quam formam substantialem, licet in genere causæ formalis sit è conuerso, eo quod per dispositionem sub præcisa formalitate dispositionis determinatur ad formam substantialem materia. Prima autem dispositio materię est à quantitate vt diuidente, & segregante hanc materiam ab illa, & sub hoc officio, & respectu diuidendi præcise dicitur quantitas interminata, quia licet in re nunquam sit, nisi sub aliqua terminatione & figura, tamen secundum se, alia est formalitas, & respectus quantitatis, vt diuidentis & distinguentis, alia vt terminantis & informantis; & primum quo disponitur materia ad formam, est diuidi & segregari ab alia parte seu materia, quæ ab illa forma pro illo statu non potest informari, & sub hac separatione præintelligitur in materia quantitas ante formam substantialem prioritate dispositionis, licèt eadem sub ratione informationis accidẽtalis præsupponat formam & non nisi mediante illa, subiecto conueniat Nec est absurdum, quod eadem forma sub diuersis respectibus & considerationibus præcedat & sequatur formam substantialem, causæ enim adinuicem sunt causæ, & secundum vnum respectum est effectus, secundum alium causa, vt supra late tractatum est *quæst. 1. art. 7.*

Ad primam confirmationem respondetur, quod quantitas vt propria passio sequitur formam, vt dispositio antecedit illam, sicut de alijs dispositionibus dictum est *loco citato*, & non solum coaptat materiam formæ extendendo eius partes & informando illam, sed etiam diuidendo, & separando ab alia, vt per hanc diuisionem tanta vel tanta materia subijciatur formæ. Quod autem in diuerso genere causæ præcedat & sequatur materiam, non est inconueniens, sicut de alijs dispositionibus dictum est *præfato loco*.

Ad secundam confirmationem respondetur, quod materia est indifferens ad hanc quantitatem, vel ad illam tanquam ad formam, qua actuari debet materia, & ideo non recipit hanc quantitatem singularem; antequam ipsa materia singularis, & determinata sit, sed tamen ipsa quantitas vt diuidẽs antecedit ipsam singularitatem sui subiecti tanquã conditio requisita, vt materia exerceat suam distinctionem, & incommunicabilitatem substantialem erga aliam materiam, & sic per talẽ diuisionem signatur materia, quatenus separatur & diuiditur ab alia, vt substantialiter possit erga illam, suam incõmunicabilitatem exercere. Vnde non committimus circulum, tum quia proceditur in diuerso genere causæ à materia vt à radice primæ incommunicabilitatis ad quantitatem, vt ad conditionem diuidentem, & designantem; in diuerso autem genere causæ, circulus non est vitiosus; tum etiam quia quantitas nõ est ratio multiplicandi indiuiduationem prout determinata seu terminata, sed præcisè prout diuidens, sub hac enim præcisione sufficienter ponit conditionem requisitam, vt materia exerceat suam incommunicabilitatem respectu alterius, & sit ratio indiuiduandi formas sibi aduenientes, & sic à quantitate vt diuidente, & nondum vt indiuiduata, ad materiam vt recipientem, & indiuiduantem eandem quantitatem, non fit circulus, nec est nouum, quod aliquod subiectum respiciat formam secundum rationem, aut gradum communem, & illa ratio communis sit conditio, aut medium, vt aliæ rationes in particulari respiciantur, sicut ab anima secundum rationem animalis habet corpus potentias sensitiuas, sine quibus non disponitur ad vitam rationalem, licet

in re sensus non dentur in homine sine rationalitate, & rursus qui habet animam rationalem tanquam formam, habet sensus ab illa vt à causa formali.

Vltimo arguitur, qu a distinctio numerica est substantialis, & actualis, ergo non est à quantitate, quia est accidens, nec à materia, quia non est actus; actus autem est qui distinguit. Quod si à quantitate vt à conditione indiuiduatur, cur non etiam à forma vt à conditione? Præsertim cum quantitas ipsa sit variabilis, & modo maior, modo minor, & similiter ipsa quantitas indigeat indiuiduatione, sicut alia accidentia, ergo non est principium indiuiduandi. Denique quia diuisio, & receptio quantitatis est in corpore, & non in sola materia, ergo potius dicendum est quod corpus est principium indiuiduationis, quam materia.

Respondetur ex dictis, quod distinctio numerica est substantialis, quia habet pro ratione, & principio radicali substantiam, quantitatem autem tanquam cõditionem, quatenus diuidens est. diuidere autem non conuenit formæ substantiali ratione sui, nec alteri formæ accidentali, & sic quantitas & non alia forma est conditio. Actus autem est qui distinguit, distinctione formali, potest tamen habere modum distinctionis indiuidualis à materia, quatenus est prima ratio incommunicabilitatis, distinctio autem indiuidualis dicit pluralitatem vnitatum cum tali modo, scilicet incommunicabilitatis. Quod autem ipsa quantitas varietur, & indiuiduetur, hoc conuenit illi in quantum est quantitas terminata, & informans subiectum sicut reliqua accidentia, sic enim quantitas accidentaliter, & materialiter in eodem indiuiduo variari potest secũdum varias terminationes, sed formaliter, & quantum ad rationem diuidendi, & separandi ab altero indiuiduo semper manet eadem. Itaque non magis variatur quãtitas, quam varietur indiuiduum, quod vtique sub eadem absoluta vnitate, stat bene quod recipiat diuersas partes, & diuersam quantitatem mutet diuerso modo terminantem, aut figurantem, sed eodem modo diuidentem, ad eum modum quo verificatur, quod manet semper idem corpus numero, & eadem materia. Denique licet corpus sit id quod diuiditur, & informatur per quantitatem, materia tamen est principium incommunicabilitatis, & ideo est principium indiuiduationis.

ARTICVLVS V.

Vtrùm accidentia indiuiduentur à subiecto, nec possint esse in eodem duo numero distincta?

IN *sententia S. Thom. certissimum est indiuiduationem accidentium sumi à subiecto in quo sunt, seu in ordine ad illud*; quod innumeris locis affirmat D. Thom. & specialiter videri potest 1. *p. quæst.* 29 *art.* 1. *& quæst.* 39. *art.* 3. *& opusc.* 32. *&* 36. *&* 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 5. *quæst.* 1. *de verit. art.* 11. *&* 3. *part. quæst.* 35. *art.* 5. *& q.* 77. *art.* 2. *& alibi sæpe. Fundamentum est*; quod ipse D. Thom. communiter repetit, præsertim 7. *Met. lect.* 15. *& opusc.* 70. *quæst.* 4. *art.* 2. quia nulla forma receptibilis est de se indiuidua & singularis, nisi per ordinem ad subiectum recipiens, de se enim potius forma est communicabilis, nisi per subiectum detineatur, & limitetur. Quare omnis incommunicabilitas nascitur tanquam ex principio ex subiecto recipiente, nisi forma sit separata, & per se incommunicabilis subiecto; tunc enim ex ipso modo talis forma redditur singularis, & incommunicabilis. Si autem ex subiecto redditur incommunicabilis, ex ipso etiam habet indiuiduationem. Ratio autem, cur formæ de se sint communicabiles multis, quantum est ex vi conceptus, & officio formæ, iam supra diximus, & attigit D. Thom. 4. *contra gent. cap.* 81. & Caiet. *cap.* 6. *de ente, & essentia in quæst. de principio indiuiduationis ad* 6. quia formæ solùm possunt fundare, vel distinctionem formalem oppositam vnitati formali, vel distinctionem formarum,

marum, licet non modo formali. Prima solum pertinet ad pluralitatem specificam, sicut è contra vnitas formalis ad vnitatem specificam, quæ de se est communis multis. Secunda verò necessario debet conuenire formæ ex alio principio, quam ex vi formæ, seu per ordinem ad aliud, cum in se non sit nisi forma informans, quia autem receptibilis est in alio, ordinem dicit, & habitudinem ad illud, in quo semel recepta forma non potest transire ad aliud, neq; fieri cõmunis multis, ergo inde vt ex principio, vel per ordinem ad illud habet incommunicabilitatem, & consequenter indiuiduationem, quia principium indiuiduationis vt sæpe dictum est, est incommunicabilitas, & diuisio secundum modum incommunicabilitatis.

Dices, ex se habet forma communicabilitatem ad subiectum, & in hoc genere redditur per materiam vlterius incommunicabilis ad aliud, vt ad subiectum quod informet. Cæterum de se forma accidentalis non est communicabilis ad formas alias inferiores cum ipsa sit infima, & in hoc cõsistit ratio indiuiduationis, non in primo. *Sed contra*, quia si forma accidentalis est vna numero ex se, & incommunicabilis pluribus inferioribus, etiam erit incommunicabilis multis tanquam subiectis, & sic vtramque incommunicabilitatem habebit à se, non vnam à subiecto, aliam à se. *Patet antecedens*, quia accidens hoc ipso quod est vnum numero, ex se non potest transire de subiecto in subiectum, & multo minus manendo in vno, poni in alio, ergo hoc ipso quod est vnum numero, & incommunicabile inferioribus tanquam formis numero diuersis, etiam erit incommunicabile pluribus subiectis, & sic ex omni parte indiuiduabitur per se, redeuntque argumenta supra facta contra indiuiduationem rei per se ipsam. Si enim id non conceditur substantiæ, multo minus accidenti. Deinde quia si forma accidentalis de se est communicabilis multis subiectis, redditur autem incommunicabilis per hoc subiectum determinatum, ergo de se est communis & vniuersalis per modum quinti prædicabilis, quæ est prædicatio accidentis de subiecto, licet non sit communis, nec prædicabilis per modum secundi prædicabilis, quæ est speciei de indiuiduo, scilicet formæ de hac & illa forma; sed vniuersalitas quinti prædicabilis nõ conuenit accidenti, quod est vnum numero, ergo vt sit vnum numero, dependet etiã ab incommunicabilitate per modum quinti prędicabilis, quod est respectu subiecti. *Minor patet*, quia accidens vnũ numero, v. g. hæc albedo, non potest verificari denominatiue de pluribus subiectis, sed solũ de vno, sicut enim albedo facit album, ita hæc albedo hoc album, & non amplius, ergo solum potest prædicari de vno, ergo quod est vnum numero per modum secundi prędicabilis non est commune modo quinti prædicabilis.

Sed inquires, an ipsa materia prima sit principium indiuiduationis radicale solum & remotum, vt quo indiuiduationis accidentium, an verò solũ ipsum compositum, cui inhærent? *Resp.* solùm à composito quod est ens completum in actu, nõ à materia indiuiduari, vt docet S. Thom. *opusc. 29. circa finem.* Licet enim accidens indiuiduetur à composito quod est subiectum, & subiectum ipsum à materia prima vt à radice, tamen hoc est in linea indiuiduationis substantialis, quæ quidem præsupposita esse debet ad accidentalem, sed tamen formaliter loquendo radix illius indiuiduationis accidentium sistit in ipso composito, quia sistit in ente completo & in actu, hoc enim est subiectum sustentatiuum accidentium, vt accidentia sunt, & licet materia prima sit principium *quo*, sustentandi accidentia ex parte receptionis, tamen non est determinatè & formaliter radix indiuiduanti accidentia nisi prout in actu fit per formam in composito, de se enim est principium commune ad formas substantiales, & accidentales, immediatè quidem

 substan-

substantialium, mediatè accidentalium, & ita per se loquendo, & in linea individuationis accidentalis determinatè sistit hæc radix in ipso subiecto, quod est compositũ, sicut resolutio fidei, vt fidei est, sistit in Deo vt dicente, & testificante, licet præsuppositiuè requiratur quod sit intelligens, & sit immaterialis, & actus purus; sed hæc resolutio non est fidei vt fidei, sed cognitionis discursiuæ, qua veritas diuina cognoscitur reducendo ad suas rationes, & principia.

Dices, saltem quantitas indiuiduatur à se, quia est prima in suo genere, scilicet vt conditio requisita ad indiuiduandum. Vnde D. Thom. 3. *p. q. 77. art. 2. & quodl. 7. artic. 10. & alijs locis* fatetur, quantitatem se ipsa indiuiduari. *Respond.* de hoc satis nos dixisse *art. praced.* quod quantitas consideratur dupliciter: vno modo quantum ad effectum diuidendi partes materiæ, & quantum ad hunc effectum à se indiuiduatur, id est partes propriæ quantitatis non ab alia quantitate diuiduntur, sed per se ipsam, reliquæ vero formæ, & substantiæ per quantitatem. Et ita in hoc habet aliquid speciale inter cætera accidentia. Alio modo consideratur quantum ad effectum formalem quem præbet informando, sicut alia accidentia, extendit enim partes substantiæ, & terminat, & sic consideratur vt quantitas terminata, & sub hac consideratione quantitas indiuiduatur à subiecto sicut alia accidentia, & non se ipsa tantum participat enim esse à subiecto sicut alia accidentia. Vnde dicit S. Thom. *opusc. 70. q. 4. artic. 2. Quod quantitas habet duplicem modum indiuiduationis, vnum ex subiecto, sicut & quodlibet aliud accidens, alium ex se ipsa in quantum habet situm ratione cuius in abstrahendo à materia sensibili, imaginamur hanc lineam, & hunc circulum.* Quare qua parte indiuiduatio importat diuisionem ab alio, numeraliter dependet à quantitate, vt à conditione requisita, & faciente diuisionẽ, & in hoc aliæ formæ etiam substantiales dependent à quantitate, ipsa verò non dependet ab alia vt à tali cõditione. Qua parte verò indiuiduatio dicit vnitatem indiuisam in se, dependet quantitas à subiecto, à quo habet accidens esse, & consequenter etiam sustentatur in vnitate. Nec Diu. Thom. in alijs locis adductis loquitur, nisi de quantitate vt facit diuisionem, in quo quantitas præbet conditionem requisitam ad indiuiduandum tanquam primam in illo genere.

Difficultas ergo restat in hoc articulo, que & præcipua est circa id quod sæpe affirmat D. Thom. quod duo accidentia solo numero distincta non possunt esse in eodem subiecto, seu in eadem parte, eo quod ab illo indiuiduantur, vt expresse affirmat 3. *p. q. 35. art. 5. & in 3. dist. 23. quæst. 3. art. 4. quæstiunc. 3. & in 4 dist. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 3. & alijs multis in locis.* Et quidem multi in hoc etiam conueniunt saltem loquendo de accidentibus absolutis, sed nõ ex eodem fundamento, aliqui enim id probant ratione superfluitatis; alij propter identificationem, quia posito accidente eiusdem speciei cum alio in eadem parte subiecti redigitur in vnum cum illo, sicut si misceantur duo liquores.

Cæterum fundamentum D. Th. sumitur ex principio indiuiduationis sæpe iam dicto, quia forma ex vi formæ non habet principium diuisionis numeralis, sed formalis, ergo debet sumi ex aliquo principio extra formã, quod se habeat vt principiũ materiale recipiens, & reddẽs incommunicabilẽ talem formam, atq; adeo accidens cum in se solũ habeat rationem formæ, materiam verò nõ includat intrinsece, sed solum dicat ordinem ad illam, ex isto ordine multiplicabitur multiplicatione non formali, quæ est numerica. Si autem ex parte istius principij materialis non incipit diuisio, non remanet in ipsa forma aliqua ratio multiplicationis indiuidualis. Et hic rectè dixit Caiet. 3. *p. q. 35. art. 5.* fundari hanc doctrinam D. Th. in illa maxima, *quod omnis diuisio fit, aut per principia formalia, aut per quantitatem,* seu

seu diuisionem materialem, & ita remota diuisione materiali, & quantitatiua ex parte subiecti, & stante vnitate formali ipsius formæ non datur principium multiplicationis numericæ. Cuius intelligentia consistit in hoc, quòd semper diuisio numerica debet causari, & oriri ex aliquo principio materiali diuiso. Quod si hoc principium materiale non multiplicatur, semper forma manebit vna ex vnitate principij extrinseci indiuiduantis, hoc autem principium indiuiduans accidentia est subiectum in quo recipitur, quia ex ipso prouenit incommunicabilitas, vt satis probatum est supra, ergo si hoc principium materiale non diuiditur, ita quod ab ipso incipiat distinctio materialis, non poterit dari multiplicatio indiuidualis formæ accidentalis. Quòd si forma accidentalis semel indiuiduatur per ordinem ad hoc subiectum, in quo producitur, siue sit subiectum proprium, siue extraneum, etiam si postea separetur, vel in alio subiecto ponatur, non amittit indiuiduationem, quia retinet ordinem, & respectum ad illud primum subiectum vnde indiuiduatum fuit. Nec est inconueniens, quòd duæ albedines indiuiduatæ à diuersis subiectis, diuinitus separentur ab illis, vel etiam vniantur in vno tertio subiecto conseruata cuiusque indiuiduatione; nam tunc erunt plura indiuidua accidentia in vno subiecto per accidens, non tamen per se indiuiduabuntur ab illo, sed à diuersis subiectis in quibus producta fuere, & per ordinem ad quæ indiuiduationem suam primò factam præsupponunt.

Nec obstat, quòd illæ vniones in illo tertio subiecto in quo recipiuntur, etiam sunt eiusdem speciei, nec ab alio indiuiduantur, quam ab illomet subiecto, ergo saltem illæ duæ vniones recipientur simul in eodem subiecto tanquam duo indiuidua eiusdem speciei. *Respondetur enim*; quòd illa vnio si sumatur pro inhærentia accidentis, est modus identificatus cum ipso accidente, & multiplicatur numero ad multiplicationem ipsius entitatis realis accidentium. Vnde in illo casu in quo supponitur ipsa accidentia esse indiuiduata non ab illo subiecto in quo sunt, sed ab alijs quorum propria sunt, iam possunt ipsa accidentia indiuiduare in se modos, non ratione subiecti cui de nouo coniunguntur, sed ratione suæ entitatis indiuiduatæ ex alijs principijs, & subiectis ad quæ ordinem dicunt; sicut etiam quando separata sunt à subiectis, modos aliquos in se recipiunt, & indiuiduant. Si autem loquamur de vnione, non pro inhærentia, sed pro immutatione, qua subiectum immutatur ad illa accidentia suscipienda, illæ immutationes sequuntur actionem Dei transferentis accidentia ad illud subiectum, quæ cum diuersa immutatio sit à naturali alteratione producente accidens in subiecto, diuersæ etiam speciei vnionem dicet ex parte immutationis. Quare si duo accidentia diuersa numero supernaturali actione vni subiecto vniantur, id debebit fieri immutatione diuersæ speciei, vt non sint duæ vniones eiusdem speciei ab eodem subiecto indiuiduatæ. Qua etiam ratione, si vnam humanitatem plures personæ diuinæ diuersis vnionibus assumpserint, debebunt esse vniones diuersæ speciei, quia ad diuersas personas terminantur.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò obijcies; si non potest plura accidentia eiusdem speciei recipere subiectum nisi diuidatur, ergo neque plura indiuidua diuersæ speciei, nam illa verè plura indiuidua sunt, ergo etiam ad dandas illas diuersas indiuiduationes, diuersitas subiecti requiretur quod est apertè falsum. Similiter etiam non poterit idem subiectum recipere duo accidentia numero distincta successiuè, nisi etiam successiuè plurificetur, non plurificatur autem successiuè subiectum: Quod verò tempus discontinuetur non refert, quia tempus solum est circumstantia, non radicale principium indiuidua-

uiduationis, & sic non requiretur diuisio radicalis principij quod est subiectum. Ac tandem videmus plura lumina esse in eodem subiecto si applicentur plura luminosa, cuius signum est, quia fiunt plures vmbræ, quæ solo numero sunt distinctæ, sicut & luces.

Respondetur quòd in receptione plurium accidentium specie, non fit multiplicatio numeralis, sed specifica, posita tamen in suis indiuiduis. Et ideo non indiget diuidi principium materiale, cum diuiso fiat ex parte formæ, & distinctionis formalis, sed sufficit ponere in subiecto capacitatem plurium formarum specie diuersarum, quæ vt D. Thom. docet S. *de Verit. art.* 1.. recipiuntur secundùm diuersas potentias subiecti, id est, secundùm diuersos respectus participandi formas, sicut dulcedo recipitur ex participatione humidi, albedo ex participatione lucis. Hæc autem capacitas non inuenitur in materia prima ad plures formas substantiales simul habendas, quia quęlibet forma substantialis habet priuationem alterius, quia quælibet dat primum esse, & esse simpliciter. Cęterum quando non dantur formæ diuersæ speciei, si multiplicatio debet fieri, cum non oriatur ex parte formę, vt forma, seu distinctionis formalis, oriri debet ex diuisione principij materialis, ad quod cum dicat forma habitudinem, resultat multiplicata indiuiduatio in forma.

Ad secundam partem argumenti respondetur, quod in casu successionis formarum eiusdem speciei, non est necesse subiectum entitatiuè diuidi in actu, quia non datur multiplicatio formarum in actu, sed vna tantum est in actu, alia verò præterijt, & in actu non est; vnde sicut multiplicatio est in potentia, vnitas verò in actu, ita sufficit vnum subiectum materiale in actu, licet in potentia & virtualiter se habeat ad plura. Et sic tempus non est principium radicale multiplicandi, sed solum circumstantia, est tamen principium consumendi vnum quod præterijt, & relinquendi in actu solum vnum quod existit, & indiuiduatur actu.

Ad tertiam partem argumenti respondetur, quòd duplex luminosum, cum non penetretur, sed quodlibet sit in diuersa parte medij, diuersum quoque lumen efficit, vel intendit, secundùm diuersas lineas. Quod verò fiant duæ vmbræ, etiam fiunt in diuersis partibus spacij, sicut & ipsæ luces diuersæ sunt, à quibus corpus opacum per diuersas lineas tangitur.

Secundò arguitur, in his quæ relatiuè se habent; cum enim relatiua respiciant terminum extra se, ex multiplicatione illius, & non solum ex subiecto habebunt multiplicari, cur enim non à terminis multiplicabuntur sicut à subiectis? Et sic vnus pater ad plures filios habebit diuersas relationes, siquidem pereunte vno filio manet respectus ad alios, & idem est de albo respiciente plura alba vt similia. Tum duæ species intentionales, vel duæ visiones, aut conceptus repræsentantes duo indiuidua eiusdem speciei non differunt, nisi numericè sicut obiecta ipsa, & tamen sunt simul in eadem potentia. Similiter charitas habuit in Christo duos actus, erga Deum alterum necessarium, quo fruebatur, alterum liberum, quo merebatur diligendo Deum, & tamen erant eiusdem speciei, sicut charitas ipsa à qua procedebant. Denique causa efficiens, & finalis duas numero actiones efficere, & finalizare possunt, ergo & causa materialis plures numero formas recipere.

Respondetur aliquos sentire, quod plura accidentia relatiua, vel respectiuè se habentia ad diuersos terminos, seu habent a diuersos status, vel modos possunt multiplicari numero in eodem subiecto. Sed est expressè contra D. Thom. 3. *p. q.* 35. *art.* 5. vbi loquitur de relatione ad plures filios, quam dicit non multiplicari in vno patre, quia fundamentum est vnum, scil. potentia generatiua vt reducta ad actum, & quod sit per plures actiones vel ad plures terminos materialiter se habet, nam etiam vnica actio-

actione contingit plures filios generari & nasci ex vno partu, & tunc relatio est vna, quia fundatur in vnica actione, termini autem materialiter solum plures; eodem autem modo se habet relatio ad plures filios natos per plures actiones, vel per vnam; de quo latius egimus in Logica *q.17. art.6.* Itaque relatio patris potest attingere adæquatè omnes procedentes ab isto, quia sub hac ratione fundatur ista relatio. Mortuo autẽ vno filio manet relatio eadẽ ad alium quasi intensiuè, sed non quasi extensiuè, & adæquatè: Et idem est de conuenientia albi ad plura alba, vel pauciora

Et ad instantiam, cur non sumetur multiplicatio à diuersitate terminorum ad quos, sicut à diuersitate subiecti? *Respondetur*, causam esse, quia terminus ad quem non respicitur per se, vt principium materiale, & diuisionis materialis, sed vt formale, & specificatiuum, quia species sumitur ab obiecto, & à termino ad quem. Quòd vero ratio ista formalis inueniatur in pluribus, vel paucioribus, pertinet ad materiale eius, & facit ad extensionem talis actus, non ad principium multiplicandi ipsum, quia non est principium incommunicabilitatis, & incommunicabilis multiplicationis, sed est subiectum habens in se rationem formalem, quam respicit talis actus, & ita respiciendo rationem formalem, respicitur id, in quo inuenitur tanquam materiale attractum, non vt incommunicabile reddens. Cuius signum est quia eadem actio potest diuersos terminos materiales attingere, quasi inadæquatè contentos sub eadem ratione formali At verò subiectum, seu causa materialis, ita formas recipit, quòd incommunicabilitatẽ ex ipsa receptione præbet, atque adeo indiuiduationẽ; & si multiplicatur, indiuiduatio multiplicabitur. De causa vero efficiente, & finalizante, dicimus quod non se habent vt intrinseca indiuiduationis principia incommunicabilitatem fundantia, sed vt extrinseca, vel exequendo, vel alliciendo, seu dirigendo. Vnde quòd plures actiones numero distinctas attingant, vel non attingant non ex efficienti præcisè sumitur, aut fine, sed ex dispositione materiæ à qua in hac parte efficiens pendet, & cui se accommodat, vt plures numero actiones habere possit, materia vero ex se habet hoc principium.

Ad aliam partem argumenti de speciebus, conceptibus, & actibus *respondetur*, quòd respectu obiectorum se possunt habere dupliciter. Primò quòd talis species, vel cognitio adæquatè se habeat ad istud indiuiduum; secundò quòd inadæquatè, quia attingit plura vt contenta sub vna ratione, aut medio. Si hoc secundo modo, non multiplicantur species vel actus, sed eadem species multis actibus deseruit, & eadem numero visione plura in hoc medio contenta video, quia illa pluralitas est materialis ex parte obiecti attacti, quæ nõ est principium multiplicandi indiuidualiter visiones. Si primo modo, sunt actus aut repræsentationes specie distinctæ, quia id quod indiuiduationis est in obiecto respicitur per se, & vt adæquans talem actum, & consequenter vt specificatiuum eius, & ideo tales differentiæ indiuiduantes, quia sumuntur vt rationes adæquandi & per se distinguendi actus, sumuntur vt specificantes, & licet in se entitatiuè solum indiuidualiter differant, tamen obiectiuè sunt specificatiua diuersa.

Quod verò attinet ad actus charitatis, aliqui tenent Christum Dominum non habuisse nisi vnum numero actum charitatis regulatum à visione beatifica, qui vt ferebatur in Deum erat necessarius & non meritorius, vt autem in creaturas, ferebatur liberè, & sic poterat esse meritorius, de quo videri potest Aluarez 3. *part. disp.* 45. & in id aliqui Thomistæ inclinant. Alij nec improbabiliter existimant charitatẽ habere plures actus specie incompleta, & imperfecta distinctos, sicut distinguuntur diuersi actus religionis, vt deuotio, oratio, votũ, adoratio, &c. Et fortitudo habet duos actus, aggredi, & sustinere, & aliæ virtutes similiter, quos

quos actus simul exercere possunt, atque adeo non solo numero distinguuntur, licet procedant ab habitu eiusdem speciei, sed habent diuersam speciem incompletã, sicut duæ partes eterogeneæ in homine: sic charitas habet duos actus distinctos, vt fatetur D. Thom. 2. 2. *q. 44. art. 2. ad 1.* alium erga Deum, alium erga proximum, qui possunt esse simul, ergo plus quàm numero distinguuntur. Quid ergo mirum, quòd etiam erga Deum posit eadẽ charitas habere duos actus specie quasi incompleta & partiali distinctos, alterum necessarium fruitionis regulatum visione beata, alterum liberum regulatum scientia infusa non vidente clarè Deum, & consequenter tales actus sint simul, sicut actus erga Deum, & erga proximum? Sed de his plura Theologi.

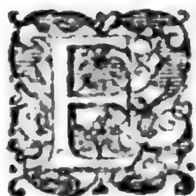
CIRCA LIBRVM SECVNDVM.

QVÆSTIO X.

De Elementis, & primis qualitatibus.

ARTICVLVS I.

Quid sit elementum, & quotuplex, & quæ sint qualitates primæ?

ELEMENTVM sumi potest dupliciter. Vno modo latè, & communiter prout complectitur prima principia, & causas intrinsecas rerum, qua ratione 1. *Physicor. q. 2. art. 1.* ex D. Thom. diximus tria ista, scil. principium, causa, elementum, habere se sicut magis, & minus commune, saluari autem elementum per hoc quod sit aliquid principium, & causa intrinsecè componens. Causa autem magis communiter se habet, & complectitur etiam principia extrinseca, à quibus aliquid procedit cum dependentia, & participatione. Principium autem adhuc communius dicitur id, à quo aliquid procedit, etiam si sine dependentia, & participatione, vt in diuinis. Alio modo sumitur elementum strictius pro principijs, quæ in se etiã sunt composita, & principiata, vtpotè corpora composita ex materia, & forma, quia tamen sunt corpora simplicia dicuntur eleméta, quatenus distinguuntur à mixtis, quę ex illis componuntur. Et sic sumuntur pro quatuor vulgaribus elementis, terra, & aqua, aere, & igne; de quibus agitur tum *in 3. de cælo*, tum hic; sed ibi agitur de illis secundùm quod petunt determinatam situationem in vniuerso; in præsenti autem prout sunt prima generabilia, & corruptibilia, sicque ad generationem, & corruptionem spectant. Definitur autem elementum, *quod est corpus, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus inest actu, vel potentia, ipsum autem est indiuisibile in diuersa secundũ speciem.* Ly *corpus* ponitur loco generis, & excludit illa elementa, quæ sunt prima principia corporum, vt materia, & forma, non autem sunt corpus, neque enim materia est corpus, sed principium corporis. Reliquæ particulæ ponuntur ad distinguendum ista elementa à reliquis mixtis, quæ non sunt corpora simplicia, & dicitur non diuidi in alia corpora, id est, resolui per alterationem, & corruptionem, mixta enim resoluuntur in elementa, elementa verò non resoluuntur in alia,

alia, sed vnum corrumpitur ab alio, vel in vnum tertium, quod est mixtum, conspirat; dicitur autem inesse elementum actu, vel potentia in mixto, quatenus elementa virtualiter manent in mixto per suas qualitates, vt *supra quaest.* 5. dictum est. Et licet etiam partes integrantes sint in corpore, actu, vel potentia, & in eas diuidatur totum, non tamen diuiditur per resolutionem alteratiuam, sed per diuisionem quantitatiuam, ipsae autem partes etiam resoluuntur in elementa.

Quotuplex autem sit elementum etiam *ex tract. in 3. de coelo* constat, omissis enim antiquorum opinionibus, constat ponenda esse quatuor elementa, quae supra numerata sunt. Id probat Aristot. tum *in 3. de coelo* ex motibus localibus, & situatione in vniuerso, & ex grauitate, & leuitate, quae omnes probationes in idem redeunt, quia solum sunt quatuor loca infra coelum, scil. summum, quod tangit coelum, infimum, quod est centrum terrae, alterũ prope summum, & alterum prope infimum, & sic correspondet etiam leuitas summa supremo loco, grauitas summa infimo, medijs autem locis grauitas, & leuitas media, & sic sunt quatuor elementa, quae petunt ista quatuor loco, & leuitates, atque grauitates. In praesenti autem probat numerum elementorũ ex numero qualitatum contrariarum, scil. calore, & frigore, siccitate, & humiditate. Cũ enim istae sint qualitates primae propriè, & per se cõueniunt primis corporibus, quae vocamus elementa, ex his autem aliqua debent cõpetere in summo ipsis corporibus simplicibus, si .n. nulla cõpeterent in sum̃o, sed oẽs temperatè & moderatè, cõpeterent eo modo quo mixtis, in quibus omnes qualitates sunt moderatae. Conueniente autem aliqua qualitate in summo, solum possunt fieri quatuor combinationes inconuenientia istarum qualitatum, ergo solum possunt dari quatuor elementa. *Min. prob.* quia solum possunt fieri istae combinationes sc. calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidũ & siccum. Alię vero duae, quae possunt fieri inter qualitates contrarias, vt frigidum & calidum, siccũ & humidum, non pertinent ad rem, nam si vtraque est in gradu intenso non possunt esse simul in eodem subiecto. Si autem altera est intensa, vel est intensa in summo, & sic totaliter excludit oppositam, nec facit combinationem cum illa, vel est intensa citra summum, ita quod admittat aliquid de opposito in gradu remisso, & hoc magis pertinet ad mixta, quã ad elementa, quia mixta sunt illa, quae possunt habere omnes quatuor qualitates inter se temperatas: tunc autem illud corpus, quod haberet calidum & frigidum, non repugnaret habere omnes quatuor qualitates, posset enim etiã alias duas, scil. humidum & siccum eodem modo temperatas habere, sicut calidum & frigidum, supposito, quod nullam haberet in summo; ergo vt aliquid sit elementum non habens omnes quatuor qualitates, oportet, quòd aliquam habeat in summo, vt ratione eius aliquam totaliter excludat.

Caeterum, quia haec ratio supponit dari quatuor primas qualitates, oportet explicare quid sint, & quomodo sint primae. Quia ergo primum dicitur in aliquo genere per negationem alicuius prioris, illae dicuntur primae qualitates, quae non habent alias priores saltem in illo genere. Vnde definiri possunt primę qualitates ad modum primorum principiorum: *Quae nec ex alijs qualitatibus, nec ex seipsis mutuo fiunt, sed alia ex ipsis.*

De istis autem primis qualitatibus possumus loqui, vel absolutè in omni genere qualitatis, vel strictiùs in genere corporali, vel adhuc strictius in genere corruptibili. Primo modo certum est qualitates spirituales, tam dignitate, quàm causalitate esse priores, quia per ipsas mouẽtur prima corpora; à quibus dependent primae qualitates corporales. Secundo modo datur etiam aliqua qualitas prior istis primis qualitatibus, sicut sunt qualitates coelestes, inter quas

quas principalior est lux, tum quia primò facta est à Deo, cum dictum est *Genes.* 1. *Fiat lux*; tum quia est immaterialior cæteris, & minus pendens à motu; manebit enim illuminatio etiam cessante motu cœli, tum quia conuenit perfectissimo corpori, scil. Soli, & Cœlo Empyreo. Similiter figura, & forma sunt qualitates communes corpori corruptibili, & incorruptibili, nec semper sequuntur ad alterationem primarum qualitatum, sed ad solam diuisionem continui, vel ad creationem ipsius corporis incorruptibilis. At verò tertio modo dantur primæ qualitates generabiles, & corruptibiles, quæ sunt prima contraria in qualitatibus physicis, & sunt illa quatuor, scil. calor & frigus, siccitas & humiditas. Et dicuntur primæ qualitates, quia in genere alteratiuo & corruptibili, ipsæ primò deseruiunt ad omnem generationem substantialem, tam mixtorum, quàm elementorum, & ideo propter suam vniuersalitatem in deseruiendo ad generationem, sunt primæ, & deinde, quia deseruiunt ad primam sensibilitatem, & primum sensum omniũ, qui est tactus, sunt enim per se primò tangibiles, tactus autẽ est primus sensus & fundamentum cæterorum. Et denique, quia omnes aliæ qualitates corruptiuæ, & alteratiuæ in istis inferioribus, resultant ex istis tanquã ex prioribus, & simplicioribus, sicut odor, sapor, color, grauitas, leuitas, molle, durum, & alia similia, quæ sunt qualitates mixtæ, quia propriè conueniunt corporibus mixtis, & sic resultant ex alijs prioribus, quę conueniunt corporibus simplicibus, & non sunt aliæ, quam illæ quatuor dictæ, quas in elementis reperiri constat.

Quod si dicas; nam præter istas qualitates dandæ sunt aliæ virtuales in elementis, quæ dicuntur tales, quia medijs ipsis substantia elemẽti producit ipsas quatuor primas qualitates, nam cum aqua, v. g. vehementer calefit, nihil retinet de frigiditate formali, siquidem non sentitur in ea aliquod frigus, & tamen retinet aliquid de virtuali, quia potest expellere per se illum calorem, & ad frigiditatem reduci, illa autem frigiditas non potest immediatè à substantia aquæ dimanare, quia substantia non est per se actiua, ergo ab aliqua qualitate quę dicitur virtualis frigiditas, & idem est in alijs elementis. *Respondetur*, aliquos ita sentire, quòd dentur istæ virtuales qualitates, quales etiam inueniuntur in aliquibus mixtis, sicut piper & vinũ dicuntur virtualiter calida, & alia inueniuntur virtualiter frigida. Cæterum in elementis non possumus illas admittere sicut in mixtis. Nam istę qualitates virtuales in elementis, vel sunt eiusdem speciei cum formalibus, vel non. Si sunt, ergo superfluunt, ad quid enim duę qualitates eiusdem speciei? Et currit eadem difficultas, quo modo scil. istæ qualitates virtuales à subiecto possint dimanare, nã si dimanant per alias, erit processus in infinitum: si per seipsas, cur similiter non dimanabunt qualitates formales? Si non sunt eiusdẽ speciei, quomodo possunt esse ratio producendi qualitates formales, cuius speciei non sunt? siquidem simile solum agit sibi simile. Item quia vel illa qualitas virtualis est per se sensibilis vel non. Si non, est qualitas ignota, & non conuenit primo corpori per se sensibili, quale est elementũ, omnes enim qualitates eius sensibiles sunt, si est sensibilis, ergo erit eiusdẽ speciei cum alijs, quæ similiter sensibiles sunt. Et cum aliàs non indigeat substantia ad emanationem qualitatis sibi conuenientis alia qualitate media, vt fiat ista emanatio, superfluè ponuntur istæ qualitates virtuales, vt primæ formales emanent. Quòd verò in aliquibus mixtis istæ qualitates virtuales inueniantur, non est ad illud munus, vt videlicet aliæ qualitates mediantibus illis emanent, sed vt ipsa agant in alia, piper enim non se calefacit, sed stomachum, cum enim mixta fiant ex commixtione elementorum, contingit in aliquibus tale fieri temperamentum, vt calor vel frigus prædominetur, & cum illud temperamentum mixti à calore stomachi dissoluitur, pro-

prodit fortius illa qualitas prædominans, scil. calor vel frigus, & acrius operatur.

Sed inquires, quare ab Aristotele quædã ex istis primis qualitatibus vocentur actiuæ, quædam passiuæ? *Respondetur*, Aristot. tum *in hoc lib. 2. text* 8. tum in 4. *Meteor.* dicere, quod ex istis qualitatibus calor & frigus sunt actiuæ; siccitas, & humiditas passiuæ. Quod non est sic intelligendum, quasi ipsa siccitas & humiditas absolutè, & secundùm se non sint actiuæ, agunt enim ad inuicem, & producunt sibi similia; humiditas enim humectat, siccitas exsiccat, & expellunt se tanquam contraria. Intelligitur ergo, quòd comparatiuè ad mixtum, & in ordine ad constituendum illud, siccum & humidum magis materialiter se habent & passiuè, quàm calidum & frigidum. Vnde ea, in quibus humidum prædominatur, sunt benè passiua, quia facilius terminantur terminis alienis, quod pertinet ad humidum, vel retinent proprios, quod pertinet ad siccum, quæ autem sunt vehementiora in agendo, magis participant de calore aut frigore, quia pertinet ad calidum & frigidum congregare vel disgregare, quod importat actionem.

Ex dictis colligere possumus, quomodo explicandæ sint definitiones istarum primarum qualitatum, quas Aristot. in præsenti definit iuxta actiuitatem, vel passiuitatem earum. Calidum ergo definitur, *id quod homogenea, & similaria congregat*, frigidum, *quod congregat dissimilia*, humidum, *quod facile terminatur alieno termino, difficile proprio*, siccum è conuerso, *quod difficilè terminatur termino alieno, facilè proprio*. Quæ definitiones intelliguntur more physico, id est, quòd tales qualitates istos effectus petunt, quantum est ex se, licet per accidens impediri possint. Nam calidum dicitur congregare homogenea, quia id petit ex vi suæ actiuitatis; imò si aliquando videtur congregare ea, quæ sunt diuersi generis, aut laxare, & resoluere ea, quæ sunt eiusdem, vt cum congregat plures cibos, & ex illis facit liquorem in stomacho, aut cum resoluit glaciem plumbum, æs, & similia; id facit non congregando ea, quæ sunt diuersi generis manentibus in diuerso genere, sed potius vnam quandam substantiam tertiam ex illis educendo, verbi gratia, liquorem tertium, quem facit esse vnum, & consequenter congregat rem vnius generis; & similiter resoluendo glaciem, aut liquefaciendo plumbum, facit vnum esse, quæ sunt vnius generis, quia per ipsam resolutionẽ, & liquefactionem, segregantur, quæ sunt vnius generis ab alio, sicut quod admixtum est plumbo, & alijs metallis secernitur, & in alimento, quod impurum est ab eo, quod est purum, & ita semper, quæ sunt vnius generis congregantur à calore, & disgregantur, quæ sunt diuersi generis. Frigus verò si congregat, non id facit resoluendo, sed potius spissando, & ideo non excernit, sed vnum cum altero aggregat. Per accidens tamen dicitur frigus dissoluere, non rarefaciendo, sed quia recedente calore, manent partes suo officio impeditæ, & solutæ, vt cum dicuntur membra solui frigore, quia recedentibus spiritibus vitalibus membra manent impedita. Similiter siccum dicitur difficilè terminari alieno termino per se, & ex vi siccitatis, non per accidens, sicut ignis v. g. ex vi siccitatis difficilè terminatur alieno termino, imò de se libertatem quærit, & si nimis occludatur perit, tamen quia dominatur calor, & facit ipsum ignem rarum, hac ratione non operatur sola siccitas, sed etiam raritas, quæ facilè cedit alieno termino. Et similiter pulueres minutissimi propter suam tenuitatẽ admittunt multum de aere inter partes minutas, & sic si non constipentur, facilè cedunt.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

Contra numerum elementorum fit argumentum de igne: quia si esset elementum, deberet habere locum determinatũ in vniuerso, sicut reliqua elementa habent, sed

hoc est falsum, ergo. *Min. prob.* quia si haberet talem locum deberet esse supra aerẽ, quia ignis maximè leuis est, sed non competit ei esse supra aerem, tum quia Aristot. 1. *Meteor. cap.* 4. dicit: *Quòd id quod prope lunam est, non est ignis, licet à nobis ignis vocetur*, tum quia ibi neque lucet, neque calefacit, si autem ibi esset non posset tam vastum corpus non sentiri & in luce, & in calore: tum quia caret pabulo in tanta altitudine, ergo non potest ibi conseruari. *Confirmatur*, quia elementa apud nos inueniuntur, cum qualitatibus mixtis, vt aqua cum sapore, datur enim aqua dulcis, vel salsa, vel amara; inuenitur etiam terra cũ peculiaribus virtutibus ad diuersos effectus, qui exigunt temperamentum particulare, ergo non est elementum, sed mixtum.

Respondetur, concedendo proprium locum ignis esse supra aerem, & prope cœlum, hoc enim petit naturalis inclinatio eius, quia habet maiorem leuitatem, quam aer, esset autem contra naturam dare igni talem inclinationem, & perpetuo priuare illum tali loco. *Ad locum ergo Aristot. dicimus* quòd non negat propè lunam esse ignẽ quoad substantiam elementi, sed quoad conditiones quas habet apud nos, & ratione quarum vocatur ignis, ibi enim propter suam tenuitatem potius videtur esse flamma, apud nos autem propter nimiam concretionem dicitur ignis. Sicut glacies non est elementum aquæ, sed excessus frigoris concreti in aqua.

Ad secundam probationem respondetur, quòd ignis ibi non lucet propter nimiam raritatem, vt enim aliquid luceat, requiritur, quòd sit corpus terminatum, & spissũ, vt emittat radios, sicut etiam cœlum empyreum non lucet, licet sit lucidissimum propter suam raritatem, vt aduertit D. Th. 1. *p. q.* 66. *art.* 4. Non calefacit autem ignis hæc inferiora, quia calor ignis funditur in directum, & ad latera, quia ibi diffundit suam virtutem, in quod tendit, in inferiora autem non tendit, & sic non diffundit calorem ad hæc inferiora, vel ita parum, quod ad tantam distantiam non sentitur. *Ad tertiam dicitur*; quòd ignis in propria sphæra non indiget pabulo, sicut apud nos, quia hic patet multis contrarijs, & cum sit substantia valde tenuis, facilè interimitur, nisi in aliqua densiori materia fortificetur, quod non currit in sphæra propria.

Ad Confirmationem respondetur, aliquos sentire non dari purum elementum, sed solum elementa inueniri in mixtis, contra quos videri potest M. Bannez 2. *de gen. c.* 3. *quæst.* 1. *circa vltimum argumentum. Dicendum ergo*, quòd elementum potest dici purum dupliciter. Vno modo substantialiter, id est, quòd non habeat aliam formam substantialem, quàm elementi. Alio modo accidentaliter, & quoad suas qualitates, de quibus possumus loqui dupliciter, vel prout sunt in proprijs locis, vel extra illa. Igitur quoad formam substantialem omnia elementa etiam extra loca naturalia sunt pura, quod patet, quia ex hoc, quod ponuntur extra propria loca nõ corrumpuntur, nec fiunt mixta, ergo manent substantialiter elementa. Quoad qualitates autem certum est, alicubi inueniri elementa pura, sicut ignis in sua sphæra, aut prope concauum lunæ, vbi nullum aliud corpus reperiri potest, à quo reddatur impurus; & terra etiã in profundioribus partibus, quo non perueniunt alterationes cœli, erit pura propter exclusionem alterius corporis mixtionem facientis. Et probabile est etiam in profundo maris inueniri aquam puram, sed ibi nec habebit saporem, nec colorem. Quòd vero aqua vsualis apud nos saporem habeat, extraneum est ipsi, & non ex proprijs; & prætertim salsedo maris ex adustis exhalationibus prouenit, & à Deo attributa est illi propter generationem piscium & commoditatem nauigationis, vt dicemus *in Meteoris tract.* 7.

Secundò arguitur: quia numerus quatuor elementorum, neque deducitur ex motu corporum simplicium, neque ex loco eis debi-

debito, neque ex combinationibus primarum qualitatum, ergo ex nullo principio. *Antecedens probatur*, nam si attendamus ad motum sunt tres differentiæ, scilicet à centro, ad centrum, circa centrum, ergo erunt tria elementa. Si attendamus ad locum, sunt duo, scilicet sursum, & deorsum, duæ etiam virtutes mouendi, scilicet grauitas, & leuitas, ergo solùm duo elementa. Si attendamus ad combinationes primarũ qualitatum, illæ possunt fieri multò plures, quã quatuor, possunt enim coniungi istæ primæ qualitates secundum diuersos gradus pluribus modis, vt calidum in summo, & siccum infra summum, & similiter calidum, & siccum in summo, idemque de calido, & humido, & de frigido, & sicco dici potest. In gradibus autem remissis plures etiam combinationes fieri possunt, cum etiam cõtrariæ qualitates in gradib. remissis simul esse posint, & non solum qualitates non contrariæ. Plures ergo combinationes possunt fieri, quam quatuor, & consequenter plura elementa.

Resp. Quod quando colligimus numerũ elementorum ex motu simplicium corporũ, intelligitur de simplicibus corporibus corruptibilibus, incorruptibile enim quod est cœlum mouetur circulariter, seu circa centrum, vt monstrat eius figura, & quotidiana experientia. Motus ergo simplicium corporum corruptibilium solùm est à centro, vel ad centrum, sed duobus conuenit per extremum, scilicet terræ in ipso centro, & igni distantissime à centro, id est prope cœlum; alijs duobus medio modo; scilicet prope centrum aquæ, & prope ignem, aeri. Idem dicimus de loco, quod est duplex loquendo quasi in genere, scilicet sursum, & deorsum, sed diuiditur in quatuor modos, scilicet sursum, & deorsum per extremum, & sursum, & deorsum medio modo. Grauitas etiã, & leuitas inuenitur, vel in summo vt in terra & igne, vel medio modo vt in aqua & aere. Quod verò attinet ad alias combinationes iam supra diximus illas nõ esse posibiles pro elementis, sed vel pro mixtis, si qualitates contrariæ reducantur ad temperamentum, vel si pro elementis sunt posibiles qualitates in gradu remisso, id necessario debet esse cum exclusione sui contrarij, nam si vtrumque contrarium admittatur in gradu remisso, habebit temperamẽtum omnium qualitatum primarum, quod est proprium mixti. An verò detur elementum, cui conueniant duæ qualitates in summo, vel duæ in gradu excellenti, & nulla in summo, dicemus *art.* 3.

ARTICVLVS II.

Vtrùm qualitates contrariæ se expellant in gradibus intensis, & compatiantur in remissis?

CONTRARIAS qualitates mutuo se expellere, tum experientia quotidiana monstrat, tum definitio ipsa contrariorum tradita ab Arist. 10. *Met. cap.* 6. contraria sunt, *quæ sub eodem genere maxime distant, & ab eodem subiecto mutuo se expellunt.* Difficultas ergo est, an ista repugnantia, & expulsio fiat ratione ipsius entitatis qualitatum, an solum ratione gradus, & status, quẽ habent, ita vt solùm in gradibus intensis contrarientur, non in remissis. Inde enim dependebit cognoscere, in quo fundetur ratio contrarietatis, & cur vnum contrarium expellat alterum, deseruietque hęc doctrina etiam pro contrarijs moralibus, & intellectualibus.

Dico primo: *Contrarietas, quæ est specialis oppositio, licet originetur à contradictoria, & priuatiua, aliquid tamen speciale addit suprà illas, scilicet quod in ea inueniatur medium cum positiuis extremis.* Constat hoc ex 10. *Met. tex.* 15. *lect.* 6. *apud D. Thom. & opusc.* 37. *de oppositis. Et ratio est*, quia de ratione cuiuscumque oppositi est, quod repugnet suo opposito, si enim non repugnat illi, sed solum conuenit cum illo, & simul possunt esse non est oppositum illi, sed appositum, & conueniens. Debet ergo vnum includere

negationem alterius, quia repugnantiam, & exclusionem alterius habet; excludere autem non potest nisi negando illud. Omnis autem negatio, & positio principaliter inueniuntur in contradictorijs, deinde in priuatiuis, cæcitas enim importat negationem visus, in contrarijs album negationem nigri, & in relatiuis filius non est pater illius, cuius est filius. Hæc autem sunt omnia genera oppositorum.

In quo autem consistat specialis repugnantia contrariorum, difficile satis explicatur. Specialem enim repugnantiam habere constat, quia specialiter distinguitur ab alijs speciebus oppositionis, inter quas vna est ipsa contrarietas. Difficile autem explicatur propter aliqua, quæ mutuo se expellunt, & sub eodem genere inueniuntur maxime distare, & tamen contraria non sunt, vt duæ formæ substantiales, v.g. forma ignis, & aquæ sub genere corporis, duæ formæ animalium, v.g. hominis, & vermis sub eodem genere animalis, maxime enim distant inter se quia plura habent intermedia minus distantia, seu disconuenientia, neque enim requiritur ad maximam distantiam, quod in ipsis formis inueniatur magis, & minus, aut quædam successiua expulsio, tum quia dantur aliqua contraria immediata, quæ non successiuè, & paulatim, sed indiuisibiliter, & non per partes se expellunt, vt par, & impar, sanum, & ægrũ, & ideo necesse est alterum eorum inesse in subiecto capaci; alia verò sunt mediata, vt album, & nigrum, neq; enim necesse est alterum inesse; & similiter error, & scientia, odiũ, & amor sunt contraria, & tamen nõ se expellunt successiue, sed simul, ac totaliter.

Dicendum tamen est, hanc specialem repugnantiam consistere in eo quod diximus, quod contrarietas habet medium cum positiuis extremis, quanto enim aliqua oppositio minus latitudinis habet, & magis coarctat, vt vnũ affirmetur, seu assumatur, & aliud relinquatur, tanto maior est, & quãto plus habet latitudinis, & minus coarctationis, tãto magis relinquit de medio, quia non est necesse alterum extremorũ assumere, sed potest assumi medium, tanto autem extrema magis se coarctãt, & minus relinquunt de medio, quantò vnum ex ipsis extremis vniuersalius est, & minus determinatam distantiam relinquit in repugnando alteri. Et ita contradictio caret omni medio, & latitudine, & distantia, tam ex parte ipsarum formarum inter se, quã ex parte subiecti in quo sunt, quia versatur inter puram negationem, & affirmationẽ, id est inter esse, & non esse. Priuatio autem, & forma etiam inter se carent medio, cum priuatio sit quædam negatio formæ, sed tamen ratione subiecti potest habere mediũ, quia requirit subiectum determinatum, vt talis negatio priuatio sit, & quia non semper tale subiectum determinatum inuenitur potest dari medium sicut lapis, neque est cæcus, neque videns, quia subiectum non est capax visus, & consequenter, neque cæcitatis. At verò contraria, licet priuationem includant, aut fundent, tamen habent illam imbibitam in aliquo positiuo, quia contraria, positiua extrema seu formas requirunt, inter quas contrarietas versatur, quæ tamen debent recipi in eodem subiecto, quia contraria debent versari circa idem, id est circa subiectum capax vtriusque. Quare non solum ratione determinati subiecti, id est habentis capacitatem vtriusque contrarij, sed etiam ex parte ipsorum extremorum, oportet quod fundetur determinata distantia, & oppositio inter ipsa contraria, eo quod contraria debent esse comparabilia ad inuicem, quia vnum dicitur melius altero, sicut virtus melior vitio, scientia errore, albedo nigredine, sanitas ægritudine, &c. quæ autem sunt sub diuerso genere, non sunt comparabilia sed magis distant, quam vt comparari possint, quia non possunt adinuicem transmutari, neque vnum meliorari præ alio, sicut non dicitur album melius quantitate, vel figura, sed vnum dicitur melius

lius per comparationem ad suum oppositum sub eodem genere; & ideo oportet, quod contraria, quia comparabilia sunt adinuicem, & transmutabilia, contineantur sub eodem genere, & consequenter habeant determinatam distantiam, non solum ratione subiecti, sed etiam ratione sui generis, quod non habent priuatiue, neque contradictorie opposita, quia extrema, inter quæ versantur, non sunt sub eodem genere, scilicet negatio, & forma, vlterius autem non opponuntur in respiciendo, sicut relatiua, sed in transmutando, & expellendo ab eodem subiecto.

Additur verò in definitione contrariorum, quod non solum sint sub eodem genere, sed etiam *quod maximè distent*, id est, quod sub illo genere se habeant vt termini, seu vltima, inter quæ fit transmutatio, & processus de vno in aliud, in illis enim quæ differunt genere physico, non est accipere transmutationem de vno in aliud, neque est medium per quod fiat transitus, quia nõ communicant in materia (genus physicum vocatur materia) sicut qualitas non transit in substantiam, nec substantia in quantitatem, sed transmutatio fit in his, quæ sunt in eodem genere. Vnde cũ in ista transmutatione sit processus de vno in aliud, & sistatur in aliquibus vltimis, ne procedatur in infinitum, illa quæ vltimo sistunt processum & transmutationem, dicuntur maximè distare quia extremè distant. Vnde ex transmutatione rectè colligitur contrarietas, vt collegit Phil. 10. *Met.* & D. Thom. *ibi l. ct.6.*

Vt autem ex his constare possit quomodo in formis substantialibus non inueniatur contrarietas propriè dicta, *est notandum*, quod ista transmutatio est duplex, alia sine motu, sicut quæ fit in materia prima, vt est pura potentia ad formas substantiales, alia cum proprio motu, quando scilicet potest inueniri inter formã, & formam aliqua continuatio, vel secundũ magis, & minus, vel secundùm additionem, aut minorationem formæ, quæ illam variare faciat, in formis enim substantialibus fit variatio, sicut in numeris, in quibus quęlibet additio variat speciem, in qualitatibus autem contrarijs & Physicis fit variatio ad modum continuitatis, ex eo enim vna forma transmutatur in aliam, quia aliqua additione, vel diminutione fit alia, sicut album degenerando in pallidum, & in viride fit nigrum, & calidum diminuendo gradus caloris fit tepidum, & transit in frigidum. Prima ergo transmutatio nõ peruenit ad contrarietatem propriam, sed est principium contrarietatis, quia quælibet forma substantialis habet adiunctam priuationẽ alterius, priuatio autem est principium contrarietatis, & sic principia naturalia dicuntur esse contraria cõtrarietate inchoata, quæ est priuatio, & forma, vt diximus 1. *Phys. quæst.* 2. Secunda verò contrarietas est formalis, & propria. *Ratio est*, quia prima transmutatio non fit secundum distantiam determinatam vincendam per motum, & per modum cuiusdam continuitatis sed per modum mutationis, & hoc ideo est, quia quælibet forma substantialis hoc ipso, quod substantialis est, dat primum esse, quod est esse simpliciter, & sic excludit aliã per incompossibilitatem, quia repugnat in eodẽ subiecto duas formas esse æquè primas, & dare primum esse, quod est esse simpliciter, & sic non opponuntur penes aliquam distantiam maximam, & positiuam sub eodem genere, sed penes primum, & totale esse, & non primum, seu non totale, inter quæ non est latitudo, nec distantia diuisibilis, sed indiuisibilis oppositio, de quo etiam diximus *quæstionè secunda Physic. & quæstione* 19. *& supra etiam quæstione* 5.

Secunda autem transmutatio cum habeat transitum diuisibilem, & determinatã distantiam ex parte ipsorum extremorum, seu formarũ inter quas versatur, quatenus inter ipsas formas est aliqua continuatio,

vel

vel succesſio ſecundum magis, & minus, ratione cuius vna forma facilius, vel difficilius remouetur à ſubiecto, & dat locum alteri ex ipſa propria ratione ſui, quod etiã inuenitur in ipſis habitibus, & actibus, ſicut remiſsio amoris dat locum odio, & qui remittit virtutem, paulatim admittit vitiũ: ideo fundatur perfecta, & conſummata contrarietas in huiuſmodi transmutatione, quia inuenitur in ea perfecta latitudo, ſecundum quam formæ ſint transmutabiles, & diſtant maximè ſub eodem genere, quæ eſt definitio contrariorum.

Sic ergo formæ ſubſtantiales licet ſint ſub eodem genere, & poſsint habere diſtãtiam ſecundum maiorem, vel minorem cõuenientiam, non tamen habent rationem magis, vel minus in accedendo, vel recedendo ad inuicem, ita quod transmutentur de vna ad aliam per motum. Dupliciter enim poteſt ſumi diſtãtia. Vno modo, vt opponitur conuenientiæ & ſimilitudini, & ſic eſt idem, quod diſsimilitudo. Alio modo vt dicit receſſum continuitatis, & propinquitatis; & ſic primo modo eſt diſtantia in relatione, ſecundo in quantitate, ſeu diuiſibilitate. Et primo modo poteſt inueniri in ſubſtantia, quia quædam magis cõueniunt, & alia minus ſub eodem genere, & ita magis participant de ſimilitudine, vel diſsimilitudine. Secundò autem modo non eſt diſtantia in ſubſtantijs, quia non eſt diuiſibilitas, in qualitatibus autem eſt diſtantia ſecundum latitudinem diuiſibilem, vel inter formam, & formam, quatenus formæ tales ſunt quod per additionem, vel minorationem variãtur, vel quatenus penes magis, & minus creſcere, aut decreſcere poſſunt, & ratione illius magis, vel minus excludere formam oppoſitam, & cum maximè excludit, ſeu opponitur illi tunc maximè diſtat. Formæ ergo quæ ex ſua propria ratione non poſſunt fundare excluſionem per modum latitudinis, & diuiſibilitatis, ſed per ſe, & ab extrinſeco ſine vlla latitudine, & diuiſibilitate ſe excludunt, contrarietatem non fundant. Quæ doctrina videri poteſt in D. Thom. 10. *Met. lect. 6. & 11. Met. lect.* 12.

Ad id vero quod dicitur de actibus erroris, & ſcientiæ, odij, & amoris. *Reſp.* quod etiam habent latitudinem diuiſibilem, quia ſuſcipiunt magis, & minus, & conſequenter per ſe, & ab intrinſeco, ſe magis, vel minus excludunt ab eodem ſubiecto, ſecundum quod forma oppoſita eſt magis radicata, & intenſa, & difficilius expellitur. Et licet etiam aliquæ formæ ſubſtantialis difficilius expellantur, quam aliæ, id tamen nõ eſt ex ipſa ratione formæ, quæ ex propria ratione habeat magis, vel minus ineſſe, ſed propter diſpoſitiones, quibus forma introducitur, & conſeruatur in ſubiecto, & iſtæ ſuſcipiunt magis, & minus. *Quod verò dicitur*, de contrarijs mediatis, vel immediatis. *Reſpond.* omnia contraria habere medium ex parte latitudinis formarum, quia ſuſcipiunt magis, & minus, ſi talia contraria ſint de genere qualitatis, nã par, & impar ſunt de genere numeri, non tamen omnia habẽt latitudinem, & medium ex parte capacitatis, & indifferentiæ ſubiecti, quia in aliquibus ſubiectum ita eſt determinatum, vt vnum vel alterum cõtrarium neceſſario debeat habere, & reſpectu ſubiecti ſic determinati, & diſpoſiti dicuntur contraria aliqua immediata, quæ vero ſubiectum habent, non ita determinatum, vt neceſſario habeat alterum contrariorum reſpectu illius dicuntur mediata; & ita explicat D. Th. 10. *Met. citato lect.* 10.

Dico ſecundo: *contraria in gradibus intenſis naturaliter repugnant eſſe ſimul, non tamen de potentia abſoluta quantum eſt ex vi contrarietatis, licet ex aliquo adiuncto aliquando ſit impoſsibile. Prima pars ſatis manifeſta eſt*, tum experientia, quia creſcente calore videmus non compati frigus; tum ex definitione, quia contraria pugnant inter ſe, ergo aliquod debet vincere, & aliud cedere, ſeu expelli, aliàs pugna nõ terminaretur, ſed quando vnũ contrarium eſt in gradu

intenſo

intenso, perfectè sibi subijcit subiectum, & vincit illud, ergo oportet, quòd expellat aliud oppositum quia est impedimentum, ne perfectè subijciat sibi subiectum. Denique motus est inter contraria, ergo accessus ad vnum habet pro termino à quo recessum ab alio, sed terminus à quo excluditur per terminum ad quem; ergo vnum contrarium expellit aliud.

Secunda pars maiorem habet difficultatem, & negatur ab aliquibus, eò quòd contraria afferunt secum priuationem, & si ponantur simul, sequitur quod simul erit forma, & sua priuatio, quod nec de potentia absoluta stare potest; præterquam quod in aliquibus est omninò impossibile, v. g. quod sint simul error & scientia, odium & amor, par & impar, & alia similia. Quare oportet reddere rationem cur quædam possint simul reperiri diuinitus, quædam non.

Dico ergo, quòd cũ omnia contraria fundentur in priuatione, omnia conueniunt in hoc quod debent esse in se priuata alio contrario, quia quælibet forma & natura propter sui limitationem habet priuationem alterius. Cæterum hæc non est propriè priuatio contrariorum, sed negatio quædam imbibita in essentiali conceptu cuiuscunq; entis limitati; sicut homo habet negationem lapidis, & leonis, &c. Secundò habent contraria priuationem respectu subiecti quatenus se expellunt à subiecto, in quo inhærent, & non solum à ratione & prædicatis essentiæ, seu formæ in se. Et hoc modo non conuenit omnibus formis ista priuatio, quædam enim se compatiuntur in subiecto, vt calor & color, & similia, alia verò se expellunt, & sunt contraria. Sed in his adhuc est differentia, quia quædam habent istam priuationem expulsiuam formæ oppositæ à subiecto quasi secundario, & consecutiuè ad informationem ipsius formæ in subiecto: quædam vero habent illam quasi antecedenter, & ex parte subiecti requisitam, vt talis forma in illo subiecto subiectetur, illudque informet, ita quòd subiectum non possit suscipere vnum contrariũ, nisi prius in se supponat priuationem alterius. Quando ergo primo modo se habet contrarietas in formis, cum priuatio, seu expulsio alterius sit effectus secundarius post informationem formæ, non repugnat de potentia absoluta impediri, quia est priuatio secundario consecuta, non pertinens ad essentialem informationem formæ sicut etiam stat benè duas quantitates penetrari, & non se expellere à loco, quia expulsio illa est effectus secundarius quantitatis. Deinde nisi aliud obstet, bene poterit talis effectus secundarius impediri in formis contrarijs, etiã si sit priuatiuus & expulsiuus alterius formæ, quia videlicet ipsa priuatio formæ non est requisita antecedenter, & ex parte subiecti ad hoc, vt aliud contrarium recipiat. *Ratio huius est*, quia omnis expulsio aliquorũ à subiecto, nascitur ex aliquo, quod per se est expulsio, per se autem primo, expulsio est inter esse & non esse, quæ est prima ratio omnium oppositionum, non ex aliquo præsupposito consecuta, & ideo contradictoria oppositio est radix, & principiũ cæterarũ oppositionum, ergo in his, in quibus per se primo, & essentialiter inuenitur ipsa ratio exclusionis, nullo modo potest etiam de potentia absoluta esse coniunctio, eò quòd essentia vnius in ipsa exclusione consistit. Vbi autem vnum essentialiter non est exclusio alterius, poterit vnum esse cum alio, etiamsi exclusio naturaliter sequatur ad alterum ad modum propriæ passionis, quia potest impediri ista resultantia. Si autem antecedenter prærequiratur ex parte subiecti negatio alicuius, vt recipiatur forma opposita, non poterit tunc coniungi in tali subiecto, quia ipsa negatio, quæ præsupponitur essentialiter est exclusio.

Quòd si dicatur, requiri ex parte subiecti negationem contrarij non essentialiter, sed naturaliter, imò illa negatio, & expulsio est causata ex opposita forma introducta, non autem prius acquiritur in subiecto quã forma ad quam sequitur, vt negatiuum ad

positiuum, non ergo distinguitur ab expulsione consecuta, & sic poterit esse aliquid simul videns, & credens, amans, & odiens idem obiectum; ægrum & sanum in eadem parte. *Contra est*, quia hoc ipso quod requiritur ex parte subiecti priuatio, non pertinet ad dispositionem, cum priuatio non sit aliquid positiuum determinans & disponens, sed pertinet ad habilitatem & capacitatem subiecti, vt recipiat aliquam formam, vnde si sine tali priuatione est incapax, nullo modo sine ea forma recipi potest: credens enim, v. g. requirit vt subiectum sit capax credendi, quod sit non videns, quia requirit obiectum esse non visum denominatiuè à negatione videntis, & requirit subiectum esse in motu, seu non possidere per visionem, videns autem requirit subiectum quiescens in re visa, quies autem est priuatio motus. Similiter odiens requirit subiectum fugiens, quod excludit quietem, quæ est in amore, & idē est in tristitia & gaudio, & alijs quæ opponuntur penes fugam, & prosecutionē, seu quietem; ægritudo etiam est tendentia ad mortem, sanitas vero est quies in forma vitali, id est, petit quòd infirmet anima sine motu ad corruptionē. *Quod vero dicitur* talem negationem, seu exclusionem causari, & consequi ad formam oppositam introductam. *Respondetur*, quòd sine illa negatio ex parte subiecti requisita causetur à forma, v. g. ab actu fidei, negatio videndi, siue præsupponatur ab alia causa in subiecto, quod est verius, tamen illa reuera requiritur ex parte subiecti, vt sit capax talis formæ & ideo non relinquitur in subiecto semel habente talem formam capacitas ad oppositum, quia obstat priuatio eius requisita ex parte subiecti vt recipiat aliam. Cæterum in alijs formis expulsio vnius formæ præcisè sequitur formam & conditionem eius, quæ introducitur, quatenus incompossibilis est cum altera, & sic præcisè est expulsio eius; expulsio autem semper sequitur causam expellentem, id est, formam tanquam secundarius effectus eius, tanquā negatiuum ad positiuum. Quando verò negatio habilitat, & disponit subiectum, vt possit recipere aliquam formam, illa negatio non est præcisè expulsio, & secundarius effectus formæ, nec requisitum in subiecto vt expulsio formæ, sed vt conditio pertinens ad habilitatem eius vt recipiat, & ideo posita receptione, non stat oppositum poni, posita verò causa expulsionis, stat impediri effectum qui est expulsio. Et sic intelligo D. Thom. 1. 2. *quæst. 67. art. 3.* quando dicit, quòd opinio, & fides opponuntur cum scientia, seu euidentia ex parte subiecti, & non solum ex parte medij, vel obiecti, quia scilicet requiritur ad hoc, vt subiectum sit capax fidei, quod sit non videns, & sic præsupponitur exclusio scientiæ, vt recipiatur fides.

Et si quæras, quænam sunt illæ formæ, quę ex parte subiecti supponunt priuationem, seu exclusionem formæ oppositæ, vt subiectum sit capax suscipiendi illa? *Respondetur primò*, esse formas quæ sunt contraria immediata, in quibus etiam includuntur actus illi euidentes & inеuidentes, fugæ & prosecutionis. *Secundò*, formæ substantiales. *Tertiò*, formæ situales, quæ distantiam aliquam important. *Primæ quidem formæ*, vt recipiantur, exigunt, quod subiectum sit in aliqua quiete, vel motu, seu priuatione opposita, vt explicatum est; quod in contrarijs mediatis non currit, nam calor, v. g. vt recipiatur in subiecto solū requiritur quod sit in potentia calidum, & nihil amplius. *Secundæ verò formæ*, quia se habent vt formæ substantiales, quæ dant primum esse, & consequenter supponunt non dari aliquam priorem formam dantem prius esse. *Tertiæ*, quia vbi est diuersitas distantiæ non potest vna distantia simul esse cum altera, quia sic esset indistans ab illa, ergo nequeunt esse simul formæ illæ, quæ diuersitatem istam distantiæ includunt.

Sed obijcies: Nam in habitibus intellectus, & voluntatis curret ratio allata; quia poterunt simul esse habitus vitij & virtutis,

ergo,

oris, & scientiæ, & opinionis, siquidem bitus isti vt recipiantur in subiecto, non esupponunt priuationem oppositam, sed um expulsio vnius consecutiuè se habet alterum, ergo poterunt simul denomina- subiectum, & sic poterit aliquis simul nominari temperatus & intemperatus, erbus & humilis, sciens & errans. *Re ndetur*, quòd habitus isti sint virtutis ac- sitæ, non repugnant simul esse cum habi- us oppositis in gradibus rem isis, sed in ensis, sicut alia omnia contraria, si phy- è tantum considerentur, & ita vnus actus ij non expellit habitum virtutis acquisi- quoad suam entitatem physicam, vt con- t ex D. Thom. 1. 2. *quæst.* 71. *artic.* 4. at- e adeo requiruntur plures actus gene- ites habitum vitiosum, & ille expellet tutes secundùm legem aliorum contra- rum; opponuntur enim habitus sicut linationes oppositæ, quæ in actum non xplicant, & ita solum opponuntur ra- one contrarietatis physicę, sicut alia con- aria. Cæterum quantum ad denominatio- m, non denominat vterque habitus sub- ctum duplici ratione. *Primò*, quia in con trijs, solum denominat forma prædomi- ans, vt si in subiecto sit calor vt sex, & fri- s vt duo, simpliciter denominatur cali- m, non vero calidum & frigidum. Et ita le habitus faciet denominationem (etiam solum attendamus ad physicam informa- onem) qui fuerit perfectior & intensior. *ecundò*, quoad denominationē habituum oralium, ille habitus simpliciter denomi- at, qui nō solum est entitatiuè in subiecto, ed supponit conuersionem ad finē suum in ubiecto, semper .n. finis prædominatur in enominando subiectum inclinatum ad a- liquid, etiam si minus intēsos actus, vel ha- itus habeat in subiecto, quàm qui opposi- um finem respiciunt, quia conuersio finis apit totum suppositum. Et quia non potest liquis simul esse conuersus ad duos fines ltimos peccati & virtutis, ideo non potest simul denominari superbus & humilis, tē- peratus & intemperatus, licet habeat v- trumque habitum entitatiuè, sed solum ab illo, ad cuius finem est conuersus. Habitus autem erroris & scientiæ nunquam possunt esse simul, quia scientificus habitus semper est perfectus ratione euidentiæ, qua perfe- ctè conuincit subiectum, & ita non compa- titur cum opposito, sicut forma intensa quę vincit subiectum.

Dices: cur actus contrarij vitales ita si- bi contrariantur, vt nullo modo simul esse possint, habitus autem non? *Respondetur*, quod actus si solum essent productiui suo- rum habituum tanquam actiones & motus ad illas, & non amplius, eodem modo con- trariarentur, sicut ipsi habitus, seu formæ productæ, sicut in alterationibus physicis, verbi gratia, calefactione & infri idatio- ne, est eadem contrarietas, quæ in ipsis qua- litatibus productis, vt diximus *in Physicis, quæst.* 19. *art. vlt.* At verò actus potentia- rum non solum sunt actiones productiuæ habituum, sed etiam in seipsis sunt perfe- ctiones & dispositiones potentiæ, quæ ra- tione sui, & non ratione habituum habent suam oppositionem. Et quia actu explicant ordinem ad obiectum, & priuationem, vel positionem in ordine ad illud, & non solum informationem subiecti, habitus autem so- lum informat subiectum, & ponit in eo in- clinationem, & nō actu se explicat erga ob- iectū, ideo contrarietas habituum non tan- ta est, sicut in actibus, nec tam perfecta.

Dico vltimo: *in gradibus rem issis natura- liter possunt esse qualitates contrariæ, si aliàs inter illas non sit essentialis oppositio, & prære- quisita ex parte subiecti, vt recipiatur quali- bet illarum formarum.* Sumitur hæc conclu- sio ex D. Thom. *quæst.* 8. *de Verit. artic.* 14. vbi inquit: *Quod quando sunt formæ in fieri, possunt esse simul, vt dum aliquis dealbatur, adhuc est in nigredine.* Dum autem est in gradibus remissis adhuc est in fieri, quia adhuc deest aliquid acquirendum. Et 1. *par. quæst.* 76. *artic.* 4. inquit, *quod in mixto sunt qualitates contrariæ*; constat autem illas

esse temperatas, & remissas. *Ratio autem sumitur à priori, & à posteriori. A priori*; quia istæ formæ habent latitudinem in crescendo, ergo etiam in expellendo: ergo aliquid contrariæ formæ potest esse, antequam alia opposita sit totaliter expulsa, & sic nisi aliquid obstet ex parte subiecti per modum incapacitatis, & repugnantiæ, vt diximus, quantum est ex vi formæ habentis latitudinem, non repugnat, quod contraria forma paulatim, & cum aliqua latitudine intret, & sic non totaliter excludat aliam, sed in aliquo gradu cum illa compatiatur. *A posteriori autem id constat*, ex mixtione, & mutua actione, & reactione; hæc enim non saluantur, si qualitates contrariæ compatibiles non sint in gradibus remissis, nam mixtio esse non potest, nisi maneant formæ elementorum in mixto, non substantiales, sed accidentales reductæ ad temperamentum; illæ autem sunt contrariæ. Item, non potest actio & reactio dari, nisi agens habeat formam, qua agat, & recipiat oppositá qua patiatur, ergo tunc debent esse qualitates contrariæ in subiecto, & non in gradibus intensis, quia ipsa actione, & repassione debilitantur & temperantur, ergo in remissis, vel saltem vna in gradu intenso, & altera in remisso.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur* ad probandum repugnare, quòd duo contraria possint esse simul in eodem subiecto in gradibus intensis etiam de potentia absoluta, quia hoc implicat, ergo. *Antecedens probatur*, tum ex Arist. 4. *Meth. text.* 27. dicente; *Quod cum fieri nõ possit, quod contradictoria de eodem simul sint vera, perspicuum est, neque contraria simul in eodem esse posse*, tum etiam ratione, quia in vno contrario includitur priuatio alterius ex propria natura talis contrarij, priuatio autem est negatio formæ in subiecto apto, ergo vnum contrarium non potest esse cum altero, sicut nec priuatio cum forma opposita, præsertim, quia posita illa forma in subiecto, non potest impediri eius effectus formalis, quorum vnus est priuatio. *Confirmatur*, quia ipsa informatio vnius contrarij est formalis etiam expulsio alterius, & non effectiua, siquidem vna forma non expellit aliam nisi in genere causæ formalis, & consequenter ipsa informatio est expulsio, ergo simul cum tali informatione non potest stare alterius contrarij informatio, aliàs esset simul informás, & expulsa, quod est esse informans, & non informans.

Respondetur, quòd contraria includunt oppositionem contradictoriam, aut priuatiuam non primò, & per se, sed consecutiuè & secundario, quia sequitur ex informatione vnius exclusio alterius. *Et ad probationē ex Aristot. respondetur*, quod intelligitur de contrarijs secundùm effectũ secundarium, qui est expulsio, secundum quem benè sequitur, quòd non possunt contraria simul inesse, quia includunt in se contradictoria, mediatè scil. & secundario, non primario, vt dictum est. Vnde subdit ibi Aristot. *Quòd impossibile est contraria simul eidem inesse, sed aut ambo secundùm aliquid, aut alterum secundùm aliquid, alterum simpliciter.* Fatetur ergo quòd secundùm aliquid, id est, secundùm gradus remissos possunt simul inesse, licet non perfectè, & secundùm gradus intensos. *Ad probationem vero ex ratione dicitur* quòd vnum contrarium importat priuationem alterius ex consequenti, & secundario, potest autem diuinitus impediri & separari, faciendo, quod illæ duæ formæ tantum informent subiectum, quoad positiuum, non quoad priuatiuum. Vnde illa priuatio, si ponatur in subiecto, & de facto sit consecuta, priuatum reddit illud formâ oppositâ; sed nos dicimus fieri diuinitus, vt non consequatur illa priuatio, sed ponatur in subiecto opposita forma.

Ad confirmationem respondetur, quod informatio vnius contrarij est expulsio alterius in genere quidem causæ formalis, non tamen primario, sed consecutiuè, & secundario,

dario, nam etiam forma in genere informādi habet suos effectus secundarios, sicut gratia habet pro effectu secundario reddere filium adoptiuum. quantitas extendere substantiam quoad locum; & tamē sine istis effectibus possunt istæ formæ reperiri diuinitus. Similiter ergo contraria sine effectu priuatiuo.

Secundo arg. quia duæ formæ eiusdē speciei, & duę formę substantiales non possunt in eodem subiecto esse simul, ergo neque duo contraria in gradibus intensis. *Antecedens constat ex præcedent. quæst. Consequentia vero probatur*, quia plus distant nigredo, & albedo. quam albedo intensa, & remissa, ergo magis repugnabunt esse simul. *Confirmat.* quia non potest idem simul denominari à duobus contrarijs, nec moueri duplici motu contrario. Si autem non repugnaret esse simul duo contraria, ab vtroque denominaretur subiectum, siquidem ab his informatur, & ad vtrumque moueretur, siquidem acquirit illa, ergo repugnat esse duo contraria præsertim intensa in eodem subiecto, si enim intensa sunt, subiectum denominant.

Resp duas formas substantiales non posse esse simul propter rationem sæpius allatam, quia vtraque dat primum esse, & simpliciter esse, & sic necessario supponit omnem aliam exclusam, quæ prima etiam sit. Formæ autem accidētales eiusdem speciei licèt magis conueniant specifice & entitatiue, quā duæ contrariæ diuersæ speciei, repugnat tamen quod sint simul in eodem subiecto; quia hoc ipso, quod sunt in eodē, non plurificantur, sed vnū fiunt. Vndè propter maiorem conuenientiam magis repugnat, quod tanquam distincta & diuisa in eodem subiecto sint; & multo magis, quod vna sit intensa alia remissa, quia istæ terminationes sunt oppositæ, & vna importat exclusionem alterius, remissio enim importat talem gradum qualitatis sine vlteriori additione gradus, nam si vlteriorē haberet, non esset remissa; & sic repugnat simul coniungi cum intensa. Quod respectu qualitatū diuersæ & contrariæ speciei non currit.

Ad confirmationem respondetur, quod denominatio fit à qualitate prædominante, vt dictū est, vt si sit calor vt sex, frigus vt duo, simpliciter denominatur calidum. Si vero per diuinam potentiam duo contraria sint in gradibus intensis in eodem subiecto, vtrumque denominabit positiue, non tamen cum priuatione alterius, quia hæc impeditur diuinitus, sic enim afficit forma subiectum, quod non excludit contrarium, & sic denominabitur calidum & frigidum, non calidum, & noncalidum. De motibus vero contrarijs, qui tendunt ad formas contrarias, dicimus esse eandem rationem, ac de ipsis formis, quas acquirūt, & eo modo quo erunt illæ formæ compatibiles, erūt & motus. Si vero sint contrarij motus penes accessum & recessum, si sit accessus & recessus circa eandem formam vt generatio & corruptio eiusdem, simul iungi non possunt. Circa diuersas vero vt generatio vnius, & corruptio alterius, oppositi motus nō sunt, sed potius connectuntur, licèt in casu quo Deus coniungat duas qualitates oppositas, ita datur generatio vnius, quod non corruptio alterius, siquidem simul conseruantur.

Vltimo arguitur contra id, quod dicimus, quod in gradibus remissis naturaliter contraria esse possunt, nam contraria remissa verè sunt qualitates contrarię: ergo eis cōuenit definitio contrariorum, hæc autem est, quod ab eodem subiecto se expellant, ergo etiam qualitates remissæ ab eodē subiecto se expellunt. *Antecedens patet*, quia aliàs si contrariæ non essent, tota contrarietas qualitatum consisteret in gradibus, non in ipsa substantia qualitatum *Confirm.* quia qualitas remissa potest agere sibi similē, ergo expellere contrarium, sed non contrarium excedēs, & intensum, ergo remissum, ergo qualitas remissa expulsiua est oppositæ qualitatis remissæ ab eodem subiecto. *Confirm. secundo* quia alias sequitur, quod poterit subiectum denominari à duabus

formis contrarijs, verbigratia à calore, & frigore, & moueri motibus contrarijs in gradu remisso, imò poterit aliquid summè calidum imprimere calorem intensum, v. g. vt sex, in frigidum vt duo, nihil destruendo de frigore, quia compatitur cum illo gradu caloris vt sex, frigus vt duo, ergo non expellit illud.

Respondetur, Quod contraria remissa habent contrarietatem imperfecto modo, & quasi in fieri, vnde non exercent omnem rationem contrarietatis propter latitudinem, quam habet subiectum respectu vtriusque contrarij, quæ non est superata à contrario remisso. *Et quando dicitur*, quod contraria mutuo se expellunt *Respondetur*, quod mutuo se expellũt actu, vel aptitudine, in aliquo enim statu, & gradu non se expellũt actu, sed compatiuntur in latitudine subiecti. *Et cum instatur*, quia aliàs contrarietas esset ratione graduum, non verò ratione entitatis. *Respond.* quod est ratione entitatis positę in debito statu, & modo, ita quod ratio cõtrarietatis est in ipsa entitate, requiritur autem intensio, vel remissio, tãquam conditio & status, pro modo expulsionis, & sic non absolutè se expellunt in quocunque gradu, sed quantum introducitur de vno, tantum expellitur de alio in gradu sibi repugnanti, in gradu autem imperfecto non se expellunt.

Ad primam confirmat. respondet. Quod calidum in gradu remisso poterit agere sibi simile in subiecto, vbi non inuenerit similem gradum caloris, sed tunc nõ expellet de frigore opposito nisi illud, quod repugnat ad introductioné talis caloris, & quia in gradu remisso illi non repugnat, si solum inuenerit frigus in gradu remisso, nihil de illo destruet. Si autem in gradu intenso tantum, de illo remittet, quantum requiritur, vt simul cum illo esse possit iuxta mutuam actionem, & reactionem, vt si sit calor vt septem, & applicetur frigidum, vt quatuor, reducet illud ad mediocritatem vt sex. vel vt quinque & reliquum remanebit de frigiditate.

Ad secundam confirm. respond. illa inconuenientia non sequi, quia vt iam diximus denominatio non fit nisi à qualitate prædominante, & ita denominabitur in gradibus remissis non absolute calidum, & frigidũ, sed tepidum; motus autem contrarij nõ repugnant in gradibus remissis, sicut nec ipsę qualitates, vt dictum est. *Ad secundum inconueniens, Respondetur*, quod in illo casu, si subiectum est frigidum vt duo, sine aliquo alio calore tunc calidum vt sex aget in illud frigus, & destruet quia licet gradus frigoris vt duo sint compatibiles cum sex gradibus caloris, per accidens tamen, quia introducitur calor per alterationem, & mutuam actionem, & reactionem, ideo destruet aliquid de frigore, & tandem consumet illud; hoc tamen est propter introductionem caloris illo modo factam; ex parte autem subiecti, non repugnat cum calore vt sex frigus vt duo loquendo in genere causæ formalis; si autem subiectum habeat frigus vt duo, & simul aliquid caloris v. g. vt vnũ vel duo; tunc calidum, vt sex non expellet frigus, quia aget intendendo calorem, quamdiu compatitur cum frigore vt duo, non alterando & reagendo in frigus.

ARTICVLVS III.

Quæ qualitates conueniant cuilibet elemento?

CONstat in quolibet elemento ad minus duas qualitates inueniri: videmus enim aquam esse frigidam, & humidam, ignem calidum, & siccum. *Difficultas vero est in duobus. Primum* assignare cuilibet elemento quænam qualitas conueniat in summo, an vero duæ in summo conuenire possint. *Secundum* si vtraq; non conueniat in summo, sed vna in gradu excellenti citra summum, an opposita illius conueniat ei in gradu remisso pro ea parte latitudinis, quæ illi deest vsque ad summum, verbi gratia si conuenit siccitas igni in gradu excellenti vt sex, an conueniat ei humiditas opposita, vt duo.

Circa

Circa primum, sunt duæ probabiles senten-
. *Prima* assignat vnicuique elemento v-
m qualitatem in summo, aliam in gradu
cellenti hoc ordine. igni calorem in sum-
, siccitatem in excellenti gradu. Aeri hu-
ditatem in summo, calorem in excellen-
gradu; aquæ frigus in summo, humidita-
n in excellenti gradu. Denique terræ sic-
atem in summo, frigus in excellenti gra-
Quæ sententia valde communis est in-
philosophos, vt testatur Magist. Bañez,
libr. 2. quæstion. 2. Conimbric. *lib. 2. de*
neration. capit. 3. *quæstion.* 4. & expresse
etur teneri a Philosopho, *hoc lib. 2. text.*
Secunda sententia specialiter tenetur à
. Thom. *ibidem lect. 3. in fine*, qui affir-
calorem in summo conuenire igni, fri-
ditatem terræ. Aer est magis humidus,
m calidus, aqua vero est magis humi-
quam aer, sed non ita frigida sicut ter-
Siccitas autem conuenit magis igni,
m terrę. Hæc tamen Diuus Thomas, non
nino certo affirmat, sed probabiliter,
etiam admittit, *prima parte, quæstion.*
... do primo, ad quintum, secundum D.
sium terra habere pro principali pro-
tate, siccitatem. Quare secundum hoc,
conuenit frigiditas in summo terrę, sed
, quia non est aliud elementum cui
ueniat.

undamentum primæ sententiæ sumitur
uobus quæ supponit. Primum, quod
bet elemento aliqua qualitas in sum-
debet conuenire. Secundum quod nulli
petunt duæ qualitates in summo. *Pri-*
petet, tum quia istæ qualitates primæ
nt habere aliquod subiectum conna-
le, & proprium ergo illi debet compe-
alis qualitas in perfectissimo gradu,
turaliter competere potest, siquidem
umitur per ordinem ad proprium &
urale subiectum, tum quia si in ele-
o nulla qualitas inueniretur in sum
ed infra summum gradum, esset capax
tatis oppositæ in aliquo saltem gradu.
ò quoad illam partem quæ sibi deest
vsque ad summum, siquidem subiectum ca-
pax vnius contrarij, est etiã capax alterius,
nisi habeat illud in summo; deinde cum
quodlibet elementũ habeat duas qualita-
tes, si neutram habet in summo, habebit a-
liquid de qualitatibus contrarijs, & sic ha-
bebit omnes quatuor qualitates, quod est
proprium mixti, non elementi. *Secundum*
probatur, quia alicui elemento, verbi gratia
aeri, non conuenit duplex qualitas in sum-
mo, cum enim sit calidus, & humidus, si ca-
lor competeret in summo, esset ita actiuus
sicut ignis, & adhuc fortius, quia est den-
sior. Eadem autem ratio videtur de vno e-
lemento, ac de omnibus. Deinde, quia cum
qualitas in summo sit dispositio vltima ad
formam substantialem, si competeret du-
plici elemento eadem qualitas in summo,
verbi gratia siccitas quæ conuenit igni, et-
iam terræ, esset in duobus eadem dispositio
vltima ad formas diuersas speciei, quod est
inconueniens, quia vltima dispositio est
propria eius ad quod est.

Ex his suppositis infert hæc sententia, igni
non posse conuenire calorem & siccitatem
in summo, ergo altera tantũ qualitas debet
conuenire, & hæc est calor, cum ignis sit a-
ctiuissimus. Debet ergo siccitas alteri ele-
mento conuenire in summo, & non potest,
nisi terræ, tũ quia de reliquis elemẽtis aere,
& aqua constat, quam parum sicca sint &
quam fluida, tũ quia per excellentiã voca-
tur arida, *Gene. 1.* tum quia maxime conue-
nit terræ diffinitio sicci, quod videlicet dif-
ficile terminetur alienis terminis, hoc enim
magis conuenit terrę quam alijs elementis.
In reliquis elementis, aer non potest esse
summe frigidus, tum quia alias nihil habe-
ret de calore, cum tamen sit excellenter ca-
lidus, tum quia parum haberet de leuitate,
cuius comes est calor, frigus autem densi-
tatis, & grauitatis, ergo cõpetet illi humi-
ditas in summo, quod etiã definitio humi-
ditatis testatur, sc. quæ facile cedit terminis
alienis, nihil autem facilius cedit & diui-
ditur quam aer. Frigus autem in summo
conue-

conueniet aquæ, tum quia non restat aliud elementum cui conueniat, tum quia aqua est magis contraria igni quam terra, cum ignis intra terram conseruetur, non intra aquam, ergo cum ignis sit calidissimus, aqua erit frigidissima.

Fundamentum autem secundæ sententiæ sumitur ex qualitatibus terræ & aquæ, inde enim fit argumentum ad qualitates ignis & aeris. Nam quod terræ conueniat summa frigiditas deducitur ex duobus. *Primò* ex maxima distantia à cœlo, cuius lux & motus est causa caloris, & ita quod naturaliter maximè distat à cœlo, debet esse maximè expers caloris. *Secundò*, quia etiam inter ipsa elementa, magis distat ab igne, & sic magis debet ei contrariari, sicut in situ, ita & in qualitate. *Tertiò*, quia terra est densissimum corpus inter elementa & maximè graue, proprium autẽ frigoris est constipare & condensare & grauitatem inducere, sicut è contra calor est causa leuitatis & raritatis, & summum calidum, scilicet ignis est maximè rarum & leue, ergo maximè densum & graue, erit summe frigidum; imò si terra esset summè sicca, naturaliter esset redacta ad pulueres, quia summè siccum puluerizatur, vt docet Aristotel. *hoc 2. lib. text.* 49. & ibi S. Th. *lect.* 8. E contra vero, si aqua esset summe frigida, esset naturaliter congelata, videmus enim crescente frigore aquam gelari, & indurari cum tamen naturaliter sit fluida. *Nec dici potest*, quod gelu contingit in aqua aliquibus exhalationibus permixta, non in aqua pura. *Contra enim est*, tum quia mare est plenum istis exhalationibus, ratione quarum habet salsedinẽ, & tamen non congelatur; tum quia ad gelu non videntur conducere illæ exhalationes, & concretiones terrestres, imò aqua quanto subtilior est, & magis purificata & tenuis, facilius congelatur, frigus enim de se compressiuum est partium fluidarum, quia fluidæ sunt magis coagulabiles, ergo remotis istis exhalationibus, vel saltem imminutis, quando aqua subtilizatur per ignem, & relinquitur ad gelu, melius congelabitur.

Quod verò aqua humidior sit, quam aer, & consequenter in summo humida, deducitur, tum ex effectu, quia ad sensum videtur res magis humectari, & madefieri ab aqua, quam ab aere, tum etiam quia aqua est maximè terminabilis alienis terminis, vt docet Aristotel. 4. *Meteor. text.* 29. *lect.* 7. apud D. Thom. *& in hoc secundo libro de gen. text.* 49. hæc autem est definitio humidi, quod sit terminabile alienis terminis: tum quia aer magis exsiccatiuus est, quã aqua, videmus enim res humectatas ab aqua, exsiccari ab aere, non è contra. *Nec dici potest*, quod aer exsiccat per accidens ratione exhalationũ siccarum, quæ per illum sunt sparsæ. Etenim si aer ita esset humidus, non permitteret in se istas exhalationes siccas, sicut nec aqua illas permittit, humiditas enim nimis excedens corrumperet exhalationes siccas humectando illas, ergo si aer non corrumpit eas, ideo est, quia non est ita humidus, sicut aqua. Et similiter si aer exsiccat ratione caloris consumentis humidum, cur non etiam consumet humiditatem propriam, sicut viuentia ratione caloris, proprium humidum consumunt? Deniq; pisces, qui sunt in aquis humidiores sunt, quam volucres, quæ sunt in aere: humor etiam phlegmaticus, qui correspondet aquæ maximè humidus est inter omnes humores, ergo & aqua inter omnia elementa.

Quod si semel terra non habet summam siccitatem, neque aqua summum frigus, restat quod summam siccitatem attribuamus non aeri, qui satis humidus apparet, sed igni, aeri vero attribuamus frigus, & humiditatem in gradu excellenti, non in summo. Atque ita vnum elementum, scil. ignis habebit duas qualitates in summo, aliud vero sibi immediatum, scilicet aer neutram habebit in summo. Reliqua duo elementa habebunt alteram in summo, alteram in excellenti gradu, vt dictum est.

Vtraque hæc sententia probabilis est, & in D. Thom.

D.Thom. vtraque habet fundamentum, vt vidimus, & vtriusque argumentis facile responderi potest, vt inter arguendum insinuatum est, cum enim elementa non videamus in sua totali puritate, sed inter hæc corpora, quibus facile admiscentur, non possumus ex sensu, & experientia, sed solû discursu probabili, rem hanc indagare.

Circa secundam difficultatem, scilicet an in elementis detur aliqua qualitas remissa contraria illi, quæ est in gradu excellenti, v. g. si in terra est frigus in excellenti gradu, sit aliquid caloris? *Respond.* hoc debere decidi iuxta opiniones iam relatas in præced. difficultate. Nam qui tenent in elemento posse dari duas qualitates non in summo, consequenter tenentur asserere, nihil de oppositis qualitatibus, dari in eo, quia si darentur oppositæ qualitates, omnes quatuor qualitates essent in vno elemento, quod tamẽ est proprium mixti. Et præterea, etiamsi ponatur vna qualitas in summo, & alia in excellenti gradu, nõ poterit dari tertia qualitas in gradu remisso, tum quia ideo Aristoteles docet *in hoc secundo libro tex.25. & 26.* facilius generari vnum elementum ex suo symbolo, quam ex dissymbolo, quia in elemento symbolo solum vna qualitas debet corrumpi, in dissymbolo autem duæ, ergo si darentur in quolibet elemento tres qualitates tot deberent corrumpi in symbolo, quot in dissymbolo, nempè duæ contrariæ, altera in gradu excellẽti, altera in remisso, licet in elemento dissymbolo intensius inueniantur qualitates corrumpendæ, quam in symbolo. Imò omnia elementa essent symbola, quia in omnibus dabitur aliqua qualitas, in qua conueniat cum alio elemẽto, vbi autem est conuenientia est symbolizatio. *Nec obstat*, quod conueniat in qualitate remissa quia hoc nõ tollit conuenientiam illam esse veram, ergo & veram symbolizationem. Quod tamen opposita sentẽtia existimat nõ vrgere, quia elementa symbola, vt *sequenti articulo* dicetur, consistunt in hoc, quod sint similia, non quomodocũque, sed in qualitate aliqua prædominante, non in qualitate remissa. Quam sententiam defendit Rub. *hic tract. de primis qualitatibus q.9.* Carmelitani *disp.10.q.1. & alij.*

Opposita sententia à plerisque defenditur, de qua videri possunt Conimbricenses *lib. 2. de gener. c.3. quæst.5.* Astudillo *q. 4. & alij.* Et reuera habet fundamenta satis efficacia, quia corpus, quod est capax vnius contrarij, est capax alterius, nam etiam elementũ habens aliquam qualitatem in summo potest aliquid recipere de opposita saltem via corruptionis, vt cum aqua amittit aliquid de frigiditate, & calorem admittit, ergo si in statu naturali postulat aliquam qualitatem non in summo, etiam in eodem statu erit capax oppositæ in gradu remisso. *Nec potest dici*, quod non habet de facto talem qualitatem remissam, ne diminuat aliquid de illa qualitate, quam habet in summo, nam si ignis, v. g. haberet aliquid de humiditate, etiam propter eam calor diminueretur, & aqua habens summam frigiditatem, si haberet aliquid siccitatis oppositæ humiditati semper esset congelata, & non fluida. *Sed contra est*, quia actiuitas caloris non remittitur nisi per suum cõtrarium, illa autem humiditas parua, & remissa nihil obest calori, nisi aliquid tollat de siccitate debita igni, nam si nihil tollit, remanet tota dispositio naturalis ignis, non tollit autem de siccitate debita, quia si ignis petit siccitatem citra summum, verbi gratia, vt sex, quod habeat humiditatẽ vt duo, nihil tollit de gradu vt sex, si autem de illo tolleret, impediret rationem ignis, non quia esset contra calorem, sed quia contra siccitatem debitam. Aqua autem non congelatur ob siccitatem natiuam, quam habet in gradu remisso, sed ob admixtam, & extraneam, quæ facit quasi glutinosam materiam, & consequenter congelationem. Denique si elementum habens qualitatem in gradu excellenti, v.g. ignis siccitatem vt sex, non haberet oppositã qualitatẽ in gradu remisso, posset illa siccitas crescere vsque ad octo in instanti,

instanti, siquidem caret contrario. Non sufficit autem ad successionem motus ipsa latitudo intensionis, sed etiam requiritur cõtrarietas vincenda, vt patet in luce, quæ admittit latitudinem intensionis, & tamen fit in instanti, quia caret contrario. Vnde aliqui oppositæ sententiæ dicunt, quod solum ab extrinseco ille motus erit successiuus propter resistentiam formæ substantialis, quæ non potest corrumpi, nisi dispositiones aliæ introducantur, quæ per motum debent fieri. Sed hoc est, quod ista sententia conatur inferre tanquam incõueniens, quia si non est resistentia non erit successio in introducenda dispositione, nec ab intrinseco motus erit successiuus, sed per accidens. Quare vtraque sententia (vt diximus) eam habet probabilitatem, quam sententia relata in prima difficultate, & iuxta illas, altera defendenda est ex istis.

ARTICVLVS IV.

Quomodo detur transitus de vno elemento ad aliud, tàm in symbolis, quàm in dissymbolis?

DVo sunt supponenda, *& in duobus alijs est difficultas. Primum quod supponimus est.* quod elementa illa dicuntur symbola, quæ habent conuenientiam in aliqua qualitate, dissymbola verò quæ non habent, ex Arist. *in hoc 2. lib. tex. 25.* Intelligitur autem, quod habeant conuenientiam in aliqua qualitate prædominante, nam si solùm conueniunt in aliqua qualitate remissa, in alijs verò intensis disconueniunt, maior erit disconuenientia, quam conuenientia: & ita simpliciter dicentur esse dissymbola, & disconuenientia, & secundum quid conuenientia. *Secundo est certum*, quod tam symbola, quam dissymbola elementa possunt ad inuicem transmutari vnum in aliud, siuè mediatè, siuè immediatè, siquidem habent materiam communem & capacem omnium illarum formarum.

Difficultas vero prima est, an vnũ elementum immediate posit transire in quodlibet aliud, an verò prius debeat transire in aliquod mixtum vel saltem in elemẽtum magis symbolum, quam in magis dissymbolũ. *Et ratio dubitandi est*, quia terra, & aqua, v. g. non possunt transire ad inuicem, nisi prius vtraque qualitas aquæ, v. g. remittatur, vt enim corrumpatur prius debent qualitates remitti, cũ paulatim, & successiue destruantur. Cum ergo remittitur frigiditas, & humiditas aquæ, prius peruenitur ad gradum vt quatuor per introductionem caloris, & siccitatis, quam perueniatur ad calorem vt octo destruendo totam frigiditatem, ergo in illo puncto, in quo miscentur omnes illæ quatuor qualitates generatur mixtum, antequam transeatur ad contrarium elementum, siquidem remittentibus se illis qualitatibus, oppositę quoque introducuntur vt remissæ, & temperatæ, & consequenter vt deseruiunt ad mixtum.

Secunda ratio dubitandi, quia non potest fieri immediatus transitus de vno elemento ad aliud, etiam inter elementa symbola, ergo à fortiori neq; inter dissymbola. *Antec. patet* quia inter terram, & ignem, v. g. quæ sunt symbola in siccitate requiritur quod illa densitas terræ transeat in magnam raritatem quod nõ potest fieri immediatè, siquidem prius debet attingere eam raritatẽ, quæ est in aqua, quam eam, quæ est in igne, quia maior est. Inter elementa autem dissymbola vt ignem, & aquam aqua calefacta non transit in ignem nisi prius attenuata, & resoluta in vapores, atque adeo prius transeundo in aerem. *Horum ratio est*, quia de extremo ad extremum non fit transitus in qualitatibus nisi per medium, ergo cum elementa dissymbola sint extrema, non fit in eis transitus, nisi per aliquod medium, præsertim secundum densitatem, & raritatem.

Secunda verò difficultas, nascitur ex priori, quomodo dixerit Philosophus *in hoc secundo libro text. 25.* quod facilior est transitus inter elementa symbola, quam dissymbola.

bola. *Contra enim est*, quia hæc transmutatio fundatur in contrarietate elementorum ad inuicem, & actiuitate transmutantis, sed inter dissymbola est maior contrarietas, cum contrarientur secundum duplicẽ qualitatem, & consequenter duplici actiuitate agant, ergo non minus conuertetur elementum dissymbolum, quam symbolũ, quia si in hoc vna tantum qualitas agit, in illo duplex, & aliquando est maior actiuitas, vt cum ignis agit in aquam per calorẽ, qui maximè actiuus est, facilius ergo conuertetur aqua in ignem, quam in aerem. Et sic experientia videmus, quod guttæ aquæ iniectæ in ignem facilius conuertuntur, quã paruæ particulæ terræ, & tamen terra est symbola igni.

Nihilominus ad primam difficultatem Respond. ex quolibet elemento posse immediatè generari aliud, & non solum mediatè. Aliqui oppositum sentiunt, tum generaliter de quolibet elemento, vt aliqui apud Toletum *in hoc libro q.8.* tum specialiter de elementis dissymbolis, vt Rub. *tract. de generat. elementorum q.1. cum alijs. quos citat.* Nostra tamen resolutio est expressa D. Thom. *hoc secundo libro lect. 4. §. Prosequitur,* vbi concludit, *vniuersaliter manifestum est, quod quodlibet elementum ex quolibet generatur*; & hæc ipsa sunt verba Aristot. *ibidem tex. 24.* Nec sufficit dicere, quod quodlibet elementum ex quolibet generari possit mediatè, non tamen necesse est, quod immediate generari possit ex quolibet. Hoc inquam non sufficit, quia hac ratione etiam dici potest, quod quodlibet mixtum quantumcumque perfectum saltem mediate potest generari ex quolibet, & tamen non dicimus, quod homo potest fieri ex lapide. Nec tamen nos dicimus semper ita contingere, quod ex quolibet elemento fiat aliud immediatè, sed quod potest ita fieri, neque ex vi suæ dispositionis repugnat, atque ita non se habet sicut animalia, quæ naturaliter ad sui transmutationem exigunt transire per diuersas formas, & generationes, vt aduertit S. Thom. *quæst. 3. de potent. artic. 9. ad 9.* hoc enim elementa non exigunt ex natura sua, sed potest immediatè fieri transitus de vno elemento ad aliud nisi per accidens ex debilitate agentis, aut ex alio impedimento oppositum contingat, sed ex se potest esse tanta actiuitas elementi supra aliud quod immediatè illud in se conuertat, sicut si in maximum ignem inijciatur gutta aquæ. *Et ratio est*, quia elementa etiam dissymbola non habent qualitates ita consistentes in proportione quod ea conuenientia & proportione, remota, amittant formam suam, sicut in viuentibus, sed habent pro dispositione qualitatem in tali intensione, quod etiamsi remoueatur ab illa, non statim amittant formam substantialem, sed potest à contraria qualitate intensio alterari quousque generetur aliud elementum contrarium, sicut patet in aqua, quæ retinet formam elementi etiamsi nimium calefiat, aut euaporetur, quousque tota resoluatur in aliud elementum, ergo non est necessariũ, quod in transitu de vna qualitate extrema ad aliam per qualitatẽ remissam, fiat amissio formæ elemẽtalis, & acquiratur forma mixti, vel alterius elemẽti symboli, sed potest conseruari forma elementi, etiam amittendo de qualitate propriâ, & acquirendo de contraria, quousque elementum contrarium sit genitum, nam tota illa remissio qualitatum non ponitur in elemento in tali temperamento, sicut requiritur ad mixtum, sed in illo, in quo adhuc compatitur elementum viâ corruptionis, vt magis explicabitur soluendo opposita argumenta. *Et hæc est ratio Aristot.* & D. Thom. vbi supra, quod quia omnia elementa habent cõtrarietatem ad inuicem, ideo quodlibet elementum potest generari ex quolibet immediatè, quia ratione huius contrarietatis potest vna qualitas, ita continuatè agere in aliam, quod vincat illam totaliter, & generet elementum sibi simile. Et licet contrariæ qualitates ad inuicem agendo re-

do repatiantur, nõ tamen semper prorumpunt in aliquod temperamentum permanenter factum, sicut requiritur ad mixtum, sed vna ex qualitatibus, quæ actiuior est, continuat actionem in elementum, & tandem vincit illud.

Ad secundam difficultatem. Respond. Quod per se loquendo, & ex natura rei, est facilior transitus inter elementa symbola, licet per accidens possit oppositum contingere. Quod explicatur dupliciter; primò, quia elementa symbola non solum habent maiorem conuenientiam in ipsis qualitatibus primis, sed etiã in alijs, quæ iuuant ad modum habendi illas, sicut aer non solum cõuenit cum igne in calore, sed etiam in raritate, ratione cuius facilius recipit impressionem ignis, quam aqua, imo quam aliud elementum etiam symbolum vt terra. Secundo id explicatur ratione ipsius contrarietatis inter qualitates primas, quia licet in elementis dissymbolis pugnent duæ contrariæ qualitates contra duas, in symbolis verò vna tantum, tamen non æqualis actiuitatis sunt illæ duæ, neque ita facile vtraque operatur, sicut quando sola vna qualitas alteri contrariatur, sicut ignis contrariatur aquæ secundum calorem, & siccitatem, sed difficilius siccitas ignis tollit humiditatem aquæ, quam humiditatem aeris; tum quia humiditas aeris est rarior, & sic minus resistens; tum quia magis iuuari potest siccitas ignis à calore sibi coniuncto respectu aeris, quam respectu aquæ, cum in aqua occupetur vtraque qualitas circa suũ oppositum in gradu summo, aut excellenti, in aere verò solum occupatur circa vnam, & ideo iuuari potest ab altera in sui introductione, nam etiam calor coniunctus siccitati ad ipsam siccitatem citius introducendam iuuat; tum denique quia siccitas, non ita actiua est, sicut calor, & ideo lentiori modo agit in humiditatem, quam calor in frigus. Itaque duę qualitates quando vtraque habet suum contrarium, in quod agat, non ita se iuuant ad inuicẽ sicut quando vna tantum qualitas est corrumpenda. Nec tamen semper ista facilitas transmutãdi elementum symbolum æquè reperitur, sed potest aliquando impediri, vel propter maiorem densitatem, vel propter minorem actiuitatem qualitatis symbolæ, nam terra, v.g. licet sit magis symbola cum igne ratione siccitatis, quam cum aere, difficilius tamen transmutat in se ignem, quam ignis terram, vel etiam quam ipse aer, aut aqua terram transmutent, quia siccitas terræ parum est actiua, & eius etiam densitas difficilius generatur.

Ad rationes dubitandi pro prima difficultate. Ad primam Resp. quod aliquando actiuitas elementi agentis est tantum circa elementum, in quod agit, quod fortiorem imprimit qualitatem, quam requiratur ad tẽperamentum mixti, vt cum in magnum ignẽ inijcitur gutta aquæ. Deinde dicitur quod etiam si paulatim remittantur qualitates vnius elementi, & introducantur oppositæ non est necesse, quod statim corrumpatur, & generetur mixtũ, vt probatum est exemplo aquæ nimium feruentis, quæ tamen non habet calorem vt octo, & consequenter aliquid de frigore retinet, & similiter de humiditate, & siccitate, neque enim generatur mixtum ex quocumque qualitatum cõcursu, sed ex tali temperatura, quæ habeat modum permanentis, non mere transeuntis ad aliud elementum. Et sic elemento non conueniunt quatuor qualitates in suo naturali statu, & ex propria natura, via autem corruptionis non repugnat.

Ad secundum Respond. similiter, quod elemẽta densiora, cum rarefiant, possunt prius peruenire ad raritatem elementi medij, quam extremi, non tamen necesse est, quod amittant formam propriam, & transeant in elementum medium, sed sub illa raritate possunt adhuc retinere formam suã, in statu tamen non naturali, sed via corruptionis, illam enim raritatem habent per modum transeuntis. Et sic argumentum non probat prius debere generari elementum medium,

v.g. ex

v. g. ex terra aerem, quam ignem, sed prius debere accipere statum medium, sub forma tamen terræ attenuatæ per modum exhalationis, aut quid simile, & via corruptionis tendentis; & similiter aqua attenuatur in vapores, qui tamen substantialiter sunt aqua, siquidem concrescente frigore aqua fiunt, & ita illa attenuatio nondum constituebat aerem, sed via corruptionis conuertebat aquam.

Ad argumenta secundæ difficultatis respondetur ad primam; quòd transmutatio fundatur in contrarietate requisita inter terminos in principio transmutationis, quatenus requiritur recessus à termino à quo, & accessus ad terminum ad quem, sed tamen facilitatio transmutationis fundatur in maiori conuenientia, quatenus ponit minorem repugnantiam ex parte impedimentorum, quibus retardatur accessus ad terminum ad quem. *Ad secundum dicitur*, quòd licet sint in elementis dissymbolis duę qualitates cõtrariæ contra alias duas, non tamen æquali actiuitate, & modo, tum ex parte raritatis, vel densitatis, tum ex eo, quod altera est minus actiua, tum quia non se adiuuant mutuo, sicut quando vna sola qualitas est vincenda. Quod verò etiam in elementis symbolis non solum duæ, sed etiam omnes qualitates sunt corrumpendæ, id est, per accidens propter desitionem subiecti, non propter contrarietatem qualitatum, quæ per se conducunt ad faciliorem, vel difficiliorem transmutationem. *Ad vltimum dicitur*, non fieri æqualem comparationem inter particulam terræ, & aquæ iniectam igni, quia ista densior est, quàm illa, sed si attenuetur particula terræ per exhalationem tanta tenuitate sicut aqua, facilius conuertetur ab igne.

Quomodo verò ex duobus elementis possit vel non possit generari aliud tertium, nõ est difficultas tanti momenti, nam per se, & in quarto modo semper vnum elementum generat sibi simile. Per accidens autem potest aliquando ex contrarijs elementis vnum tertium generari propter aliquod impedimentum generandi proprium, licet in elementis symbolis id, aut vix, aut nunquã contingat, eò quòd qualitas symbola vnius intenditur ab alia symbola, non expellitur. Videatur Aristot. *hic text.* 19. & D. Thom. *lect.* 4. M. Bañez *quæst.* 3. & alij Interpretes.

QVÆSTIO XI.

De Mixtis, & temperamento eorum.

ARTICVLVS I.

Quæ sint mixta perfecta, quæ imperfecta, & quod temperamentum eorum?

MIXTA generaliter loquendo sunt ea corpora quæ ex elementis fiunt tanquam ex simplicibus corporibus: atque ita omne corpus quod non est elementum, sed ex elementis, dicitur mixtũ quasi ex illis compositum, & aliud dicitur perfectum, aliud imperfectum. Quod multipliciter intelligi potest. *Primò*, ratione diuersorum graduum, sicut perfectiora sunt viuentia non viuentibus; & inter viuentia, sensitiua sunt perfectiora, & inter sensitiua datur etiam magna latitudo secundùm quod magis vel minus participant de sensibus. Vel *secundò* diuidi potest perfectio, & imperfectio mixtorum, secundùm quod magis, vel minus elongantur à corpore simplici, seu elementali, & sic ea quæ pluribus corruptionibus indigent vt resoluantur in elemẽta, perfectiora sunt, quia plus distant

à potentialitate & imperfectione elementorum. Quæ verò immediatè sunt resolubilia in ipsa elementa imperfectiora mixta sunt, quia minus distant à simplicitate, & potentialitate elementi, & hac ratione mineralia, & quædam aliæ impressiones metheorologicæ dicuntur mixta imperfecta, quia immediatè, vel quasi immediatè sunt resolubilia in ipsa elementa; licet reuera aliqua ex his metheoris substantialiter sint elementa, quia eorum substantia est vapor, vel exhalatio, quæ substantialiter sunt terra, & aqua attenuatæ, aliquando verò sunt composita ex duobus solum elementis, vel tribus, ideoq; hæc propriè dicuntur mixta imperfecta, de quo M. Bañez *in hoc libro secundo cap.* 3. *quæst.*1. Denique dicuntur mixta perfecta vel imperfecta, ratione status, scilicet quod est in fieri, & tendentia ad perfecti mixti generationem, dicitur esse imperfectum ratione status, vt v. g. quando animalia generantur, & prius transeunt per formas imperfectas, verbi gratia, per formam embrionis ad formam equi, tunc enim dicitur animal esse in statu imperfecto, & in via, & tendentia, & similiter cum ex elementis fit transitus in mixtum, dicitur esse imperfectè mixtum, quia est in fieri, & tendentia.

Est autem commune mixtis præsertim si perfecta sint, quod constent ex quatuor elementis, vt probat Aristot. *in hoc lib. tex.*49. *lect.*8. *apud D. Thom.* & nos iam supra probauimus *quæst.*5. *de mixtione.* Elementa autem non concurrunt ad mixtum, nisi vt temperata & modificata, & consequenter vt corrupta, vtpotè non habentia illam intensionem qualitatum quæ inuenitur in ipsis mixtis secundùm se; quando autem non solũ intensio illa qualitatis actu deest, sed nec radicaliter competit, quia non manet radix quæ tam intensam qualitatem petat, tunc fit mixtum, quia fit alia substantia ab elementali, ex elementis tamen consurgens. Quod enim aliquãdo actu desit illa intensio, non constituit mixtum in actu, vt patet cum aqua vehementer calefit, & tamen nondum amittit formam aquæ, neque est mixtum in fieri, quia ex tali calefactione & remissione frigoris, potest fieri transitus ad ignem.

Ex his nascitur difficultas apud quosdam, quidnam sit illud temperamentum, quod ad mixtorum constitutionem requiritur. Non quidem temperamentum substantiale, nam hoc non est aliud, quàm ipsa forma substantialis mixti, quæ dici potest temperamentum ipsum, vel quia ex temperatis & modificatis elementis resultat, vel quia est radix & principium qualitatum temperatarum, & quæ sunt propriæ mixtorũ. Quòd vero ipsæ formæ substantiales mixtorum sint formaliter compositæ ex formis elementaribus, sicut aliqui dixerunt apud D. Thom. *opusc. de mixt. element. & in hoc* 2. *lib. lect.* 1. iam supra reiecimus *quæst.* 5. Difficultas ergo solum esse potest de temperamento accidentali, an videlicet illa temperatio primarum qualitatum, qua mixtum ipsum componitur ex qualitatibus miscibilium, sit qualitas aliqua tertia distincta ab illis, vel solum ipsæ qualitates elementales ad mediocritatem redactæ. *Nam quidam voluerunt*, formaliter in mixtis non interuenire quatuor primas qualitates, sed ex illis corruptis vnam quasi simplicem ab illis distinctam resultare, quibus fauere videtur D. Thom. *in hoc* 1. *lib. lect.* 24. *& opusc. de mixt. elementorum*, vbi ponit, quòd remissis qualitatibus elementalibus constituitur quędam qualitas media, quę est propria mixti. *Alij censent*, manere quidem quatuor illas qualitates formaliter in mixto, sicut dari experimur calorem & frigus in mixtis, v. g. in animalibus, & siccitatem & humiditatem (quod etiam fatetur D. Th. 1. *part. quæst.* 76. *art.* 4. *ad* 4.) præter illas tamen inueniri aliam quintam qualitatem simplicem, quæ omnes illas attemperet & in proportionem reducat. Et certè aliquas qualitates mixtorũ proprias inueniri præter qualitates primas ad medium redactas, negari non potest, vt sunt quædam occultæ virtu-

virtutes herbarum aut lapidum, vis attractiua magnetis, potentia vitalis, in viuentibus, & alia similia. Sed tamẽ ista sententia, pro officio proportionandi qualitates primas ponit illam quintam qualitatem. Alij alias quasdam medias qualitates inueniunt inter calorem & frigus, inter siccitatem & humiditatem, quod ferè non recedit à prima sententia. Alij denique sentiunt proportionem primarum qualitatum non esse aliud, quàm ipsas primas qualitates ad mediocritatem redactas & coniunctas sine alia noua qualitate superaddita vel proportionante istas, vel virtualiter continente.

De his opinionibus iam supra diximus *quæstion*. 5. Certè manere primas qualitates formaliter in mixtis nullatenus negari potest, cum illarum effectus manifestè videamus, verbi gratia, calefacere & frigefacere, & insuper habere inter se istas qualitates mutuam actionem & passionem, siquidem mixta habent intra se principium corruptionis, quod non esset, si intra se non haberent qualitates contrarias formaliter, eò quòd vna sola qualitas simplex non potest exercere contrarietatem, & consequenter corruptionem, quæ sine contrarietate non fit. Requiritur ergo pluralitas qualitatum contrariarum etiam in mixtis & viuentibus vt intra se habeant causam corruptionis. Similiter non exigitur qualitas illa quinta vel media, aut superaddita ad hoc præcisè, vt illæ qualitates proportionentur, & ad moderationem reducantur, hoc enim superfluè fieret per qualitatem superadditam, cum ipsæ primæ qualitates si remittantur, hoc ipso moderatæ & temperatæ maneant, & mutuo se compatiantur in subiecto, ergo illa qualitas superaddita, neque est necessaria, vt illæ primæ qualitates reddantur moderatæ, nec vt compatiantur simul in subiecto, nam hoc ipso, qnòd sunt in gradibus remissis vtrumq; habent, & reddunt subiectum in quo inhærent temperatè dispositum. Nec potest afferri instantia de conceptu secundæ operationis intellectus, qui est distinctus à conceptibus primæ operationis, & probabile est, quod est quidam simplex conceptus formatus ex primis conceptibus apprehensiuis. *Sed hoc non obstat*, quia in mixtis illa qualitas simplex non habet aliud officium speciale prętér illam proportionem, & moderationem primarum qualitatum, quas constat temperari, hoc ipso, quod remittitur, & diminuitur earum intensio, ad istam autem remissionem non opus est qualitate superaddita, sed absentia gradus intensioris. At verò in intellectu secundùm diuersam combinationem conceptuum, fit diuersa repræsentatio, quæ vtique diuersam qualitatem requirit, & non solam diminutionem intensionis, & graduum in conceptibus, & si illa repræsentatio reducitur ad vnitatem ex ipso modo repræsentandi, etiam vnicum exigit conceptum & qualitatem, ideoque in secunda operatione intellectus, seu in propositione mentali probabiliter ponitur nouus quidam conceptus ad vnitatem repræsentabilem reducens, & distincto modo repræsentans, quàm simplices primæ operationis conceptus.

Denique, quod præter qualitatis primas ad mediocritatem temperatas, dentur aliæ qualitates, quæ sunt propriæ mixtorum, non quidem tollentes primas, sed supponentes, & eis vt instrumentis vtentes, manifestum est in exemplis adductis de virtutibus occultis & potentijs vitalibus, quæ licet ad constitutionem organi, & exercitium suum exigant calorem, aliasque qualitates, tamen illæ potentiæ sunt distinctæ à calore & frigore, & similibus, vtpotè cum sint vitales potentiæ, & actiones habeant vitales à calore, & alijs qualitatibus distinctas, licet per illas tanquam per instrumenta ministratas, vt latiùs probabitur *in lib. de anima, q.* 2. *&* 3.

Quod si dicas, nam sanitas & morbi, aliaq; similia quæ resultant ex conuenienti dispositione

Animal, cap. 16. & D Thom. 1. *part. quastion.* 91. *artic.* 3. *ad* 1. sed tactus solum sentit excellentiam tangibilium, vt dicit Aristot. 2. *de anima text.* 118. id enim sentit, in quo vincitur eius proportio, & temperatura, ergo oportet, quod tale sensorium habeat æqualitatem illarum qualitatum ad pondus nam si aliqua qualitas excederet in ea, non sentiretur excellentia talis qualitatis. Similiter temperamentum ad pondus est omnium perfectissimum, quia perfectissimè distat ab extremis scilicet à qualitatibus summe intensis: ergo debetur alicui perfectissimo mixto, quale est homo, præsertim in suo perfectissimo statu, sicut fuit in statu innocentiæ, vel erit in statu gloriæ, vel fuit in Christo Domino, licet in rei veritate non secundum omnes partes conueniat animali seu viuenti, quia partes aliæ sunt etherogeneæ, & diuersam temperiem, atque mixturam postulantes. *Confirmat*. authoritati D. Tho. *qui* 1. *part. quæst.* 91. *artic.* 1. *in corp. & ad* 3. docet, quod in homine est maxima ęqualitas complexionis, & elongatio à contrarijs: ergo est temperamentum ęqualitatis ad pondus, quia hoc est maximæ æqualitatis.

Nihilominus dicendum est; *quod licet ex parte ipsius mixti non repugnet habere aliquod temperamentum ad pondus, repugnat tamen ex parte agentiũ naturalium & ex parte modi agendi, quia semper agunt secundum aliquam qualitatem prædominantem, & multo magis id repugnat in viuentibus præsertim secundum omnes partes quæ postulant diuersa temperamenta.* Plures sequuntur, hanc sententiam qui videri possunt in Cursu Carmelitano, *disputation.* 12. *quæstion.* 1. & Bannez, *libr.* 2. *capit.* 7. *quæstion.* 1. Et videtur esse manifeste D. Thom. in 3 *distinct.* 16. *quæstion.* 1. *ad* 4. vbi inquit: *Quod impossibile est quod complexio perueniat ad tantam æqualitatem, quin alterum contrariorum prædominetur, quia alias non fieret mixtio nisi vnum ageret in alterum dominans ad medium reducendo, altero resistente, & præcipuè hoc oportet in corpore humano, quod calor operetur propter operationes animæ quæ indigent calore, vt instrumento, vt dicitur in* 2. *de anima Ratio autem est,* quia licèt elementa concurrant ad mixtum præbendo illi materiam vnde fiat, tamenetiam aliquod illorũ debet esse actiuius, & prędominari efficienter in alterum, semper enim actio est à proportione maioris inæqualitatis, ergo oportet quod illud quod est fortius, etiam vehementius imprimat suas qualitates, quia ex fortiori causa sequitur fortior & maior effectus, & sic non erunt omnes qualitates æquales ad pondus hoc ipso, quoad ad agendum requiritur excessus agentis super alia. Nec potest hoc temperari dicendo, quod elementa magis actiua possunt esse minoris quantitatis, & densitatis, ea vero quæ minus actiua sunt esse magis densa, & ita quod vni deest de intensione & actiuitate, recompensatur in alio per densitatem, sicque ad æqualitatem ponderis concurrunt. *Sed contra hoc est,* quia hoc toto posito adhuc impedietur actio, quæ semper est à proportione maioris inæqualitatis: ergo si ad hoc, quod resultet ęqualitas temperamenti ad pondus, supponitur æqualitas agendi in concurrentibus, & agentibus, siuè hoc fiat per illam recompensationem siue non, tollitur actio, nec enim intelligendum est, quod vnum ex miscibilibus se habeat pure passiue, & aliud actiue, sed vtrumque actiue, & contrarie concurrit, & destruendo alterũ, ergo si supponuntur qualitates ad pondus libratæ in effectibus, & in agentibus, quocumque modo id fuerit, impedient se in agendo, siue propter æqualitatem intrinsecam, siue recompensatam in ipsis qualitatibus extrinsece.

Difficilius est, si dicatur posse fieri mixtum non per actionem ipsorum miscibiliũ inter se, sicut quando est vera mixtio, sed ab aliquo tertio, verbi gratia, à cœlo vel alia causa vniuersali quę efficaciam habeat tẽperãdi ad pondus omnes qualitates ab elementorum ad mixtionem cõcurrentium.

Nihilominus etiam in hoc currit ratio facta: quia cœlum non efficit mixtum, nisi ipsa elementa adiuuando, & mediantibus qualitatibus talium elementorum, quæ in mixtis relucent, ergo oportet, quod aliqua qualitas elementi sit vincens, & prædominans, alias non resultaret actio. *Et ratio huius est*, quia cœlum non producit mixtum, nisi interueniente motu & alteratione, quia est primum alterans, & consequenter, ita imprimit in elementa, quod mouet eorum qualitates, vt alterentur & alterent, faciantque veram mixtionem, ergo eodem modo requiritur, quod vna qualitas superet, & dominetur alijs, vt possit agere in illas etiam præsupposito motu cœli eas alterante, ergo non possunt, ita æqualiter temperari ad pondus, quod vna qualitas maneat omnino æqualis alteri. Solum ergo poterit à Deo produci ista æqualitas ad pondus, faciendo vnum mixtum sine aliqua alteratione præcedente, & mutua reactione miscibilium.

Secunda vero pars de viuentibus manifesta est, quia partes etherogeneæ diuersum exigunt temperamentum sicut diuersus gradus caloris debet esse in corde ad generandos spiritus, quam in manu vel pede ad mouendum: & ossa sunt ficciora, & duriora, quam aliæ partes, ergo non possunt esse æqualiter temperatæ ad pondus, essent enim homogeneæ. *Neque dici potest*, quod si vna pars excedit in calore, alia excedit in frigore, & sic recompensando vnam cum alia, totum viuens redditur æqualis temperamenti. *Nam contra est*, quia hoc non est ponere temperamentum ad æqualitatem in quolibet membro, sed quolibet esse inæquale alteri, reddi autem ipsum totum æquale secundum proportionem; præter quam quod calor semper debet vincere in animali; quia est principale instrumentum vitalium actionum. *Si vero dicatur*, quod licet diuersæ partes animalium diuersum habeant temperamentum, tamen sensus tactus, qui per totum corpus est dispersus, habet temperamentũ ad pondus *Contra est*, quia tactus non consistit in indiuisibili temperamento, cum in quibusdam partibus efficacior sit, & viuidior, quam in alijs, vt in extremitatibus digitorum, & consequenter in aliquibus habeat aliquam qualitatem magis prædominantem, & minus ad æqualitatem redactam, quam in alijs. Præterquam quod sensus tactus non reddit totum animal temperatum ad pondus, cum multæ aliæ qualitates restent dissimilaris temperamenti & diuersarum qualitatum, in quibus habẽt aliquem excessum, sicut in corde debet esse maior calor, quam in alijs partibus; vnde quod in sensu actus temperentur ad æqualitatem, non facit quod absolute illæ partes sint redactæ ad pondus, sed secundum quid, id est, vt exigitur ad sensum tactus.

Quod vero addimus, non dari etiam qualitatem ad pondus in virtutibus motiuis, eodem ferè nititur fundamento, quia si daretur æqualitas ad pondus in virtutibus localiter motiuis, istud corpus non posset moueri ad aliquem locum naturalem ex proprijs principijs, & sic non esset corpus naturale, imo non haberet determinatum locum in vniuerso, quia sit esset in aliquo corpore æqualis leuitas & grauitas ad pondus, tantum ageret vna quantum alia, & sic si grauitas traheret deorsum, impediretur à leuitate mouente sursum. Vndè nulla ageret, quia à proportione omnimodæ æqualitatis non datur actio, & ita non haberet locum determinatum, omnia enim loca grauium & leuium sunt sursum vel deorsum, neutrum autem tali corpori competeret, impedientibus se grauitate & leuitate. Nec potest dari locus medius inter aerem & aquam, verbi gratia, quia cum inter ista duo non mediet aliquis locus in vniuerso, sed sint sibi immediata, manifestũ est quod in vniuerso non datur naturaliter locus pro aliquo corpore, quod in æquilibrio esset graue & leue. Quod si a Deo fieret,

fieret, vel non deberetur sibi locus naturalis in vniuerso, sed æque bene esset vbicumque poneretur, sicut si al qua pars cœli poneretur in hoc mundo inferiori, vel pertineret reductiue ad duplex elementum, scilicet, aquæ & aeris, & in quolibet inueniri posset, sicut animalia quæ viuunt in terra, & in mari. Si autem dicatur, quod posset præponderare in illo corpore grauitas habendo maiorem densitatem, vel leuitas habẽdo plus caloris, qui actiuior est, licet in intensione essent pares. *Contra est*, quia leuitas petit raritatem, si oritur à calore partes ipsas resoluit Vndè corpora magis spissa leuia non sunt, & aer inspissatus minus leuis redditur, ergo illa raritas impediret illam densitatem stante æqualitate leuitatis, & grauitatis & similiter calor, qui est causa leuitatis mitigaret frigus, qui est causa grauitatis Et licet calor sit actiuior frigore, id erit in genere alterandi, non in genere localiter mouendi, ergo ipsa æqualitas grauitatis & leuitatis, si est ad pondus, etiam concomitanter habet æqualitatem in alijs ad eas concurrentibus.

Ad primum à principio respondetur, repugnare, quod qualitates illæ, ita refrangantur ad æqualitatem, propter modum naturalem agendi vnius in alteram per mutuam actionem, & reactionem quæ necessario supponit aliquam ex illis qualitatibus prædominari. Et sic non repugnat ex parte subiecti recipere illas qualitates in æquilibrio si dentur, sed ex parte modi agend. naturalium agentium. *Ad instantiam positam* de repugnantia. Resp. quod in illo casu si peruenitur ad æqualitatem qualitatum per modum transeuntis, in illo puncto cessabit actio, sicut in puncto reflexionis datur quies: sed si immediate post detur actio & motus, necessaria aliqua qualitas prædominabitur, & non erunt ad pondus. Quod si instetur, quod potest esse quod qualitates illæ sint æquales in intẽsione, & gradibus, licet dissimiles in actiuitate, plus enim agent quatuor gradus caloris, quam quatuor humiditatis. *Respondetur*, quod hoc ipso, quod excedit vna aliam in actiuitate, agit in illam, & resoluet, sicque reducet ad minorationem, & sic nunquam manebit temperamentum in illa æqualitate graduum, nisi totaliter cesset actio, quod quidem pro aliquo puncto, & quasi per modum transeuntis intelligi potest, sed permanenter per modum temperamenti dari non potest, cum actio alteratiua id non permittat.

Ad confirmationem respondetur, sensum tactus requirere proportionem non quidem æqualem ad pondus & quasi mathematicam, sed physicam, & secundum aliquam latitudinem, cum videamus in quibusdam partibus esse tactum viuaciorem, quam in alijs, & in quibusdam animalibus plus, in alijs minus, quod non esset si ad sensum tactus exigeretur mathematica, & indiuisibilis qualitatum proportio. Quod vero non sentiatur, nisi excellentia tangibiliũ, verum est, sed ad hoc sufficit quod excedat illam proportionem, quam habemus in tactu, & sic argumentum conuincit non omnes qualitates sentiri per tactum, sed tantum quæ excedunt illam propottionem tactus, quæ non est æqualitas ad pondus, sed secundum proportionem & excessus proportionis illius est qui sentitur. Nec Philos. *in illo loco de anima* dixit requiri omnimodam medietatem; & æqualitatem ad tactum, sed sufficit proportinalis, & sic dixit, ***veluti medietate quadam existente***, vbi particula *veluti* diminutiua est, & à mathematico rigore temperans. *Ad id vero* quod additur, quod æqualitas ad pondus est perfectissima. *Respondet* quod est perfectissima quasi mathematice, & quantatiue considerata. sed non physice, & in ordine ad finem alterationis, & motus, quia semper requirit qualitatem actiuam prædominantem, & sic perfectissimum temperamentum iudicandum est, non ex perfectissima æqualitate, sed ex perfectis-

tex. 37. inquit: *Non posse redire eandem numero sanitatem.* Sequuntur communiter autores qui videri possunt in cursu Carmelit. *hic disp.* 13. *quaest.* 1. & apud Conimb. *quaest.* 1. *art.* 3. Aliqui existimant hoc fieri non posse, quia determinatio causæ ad hunc singularem effectum potius, quam ad alium pertinet ad causam primam, quæ indifferentiam causæ secundæ erga singulares actiones, & effectus tollit, ac determinat. Et quia postquam Deus determinauit ad hanc actionem numero, non amplius ad eam determinat, ideo non amplius redit ista actio numero, & consequenter, neque iste effectus numero, quia dependet à tali numero actione. Sed restat istis autoribus ostendere, an illa denegatio determinationis diuinæ sit indebita causis secundis ex principijs naturæ earum, vel ex sola Dei voluntate. Si hoc secundum, ergo ex sola natura rei non repugnat idem numero redire, quod est incidere in opinionem Scoti, siquidem ad solam Dei voluntatem reducitur, quod denegetur talis concursus. Si primum, restat ostendere ex quonā principio naturæ sit indebita talis determinatio semel data.

Quapropter conuenimus cum hac sententia (in hoc enim est sententia communis) quod vt aliquid semel corruptum redeat idem numero, requiritur quod redeat etiam eadem numero actio, quæ illam produxit, siquidem singularitas & vnitas rei in facto esse, quando fit in rerum natura, dependet à singularitate, & vnitate actionis, actio enim importat rem ipsam in fieri, & tendentia ad esse, vnde si fieri est diuersum, non potest factum esse, & terminus esse idem, nisi actio diuersa talis eminentiæ sit, quod ex omni parte contineat totum quod est in altera actione etiam indiuidualiter, quod solum inuenitur in actione diuina respectu creatæ. Et hac ratione probauimus *in quaestione* 12. *Physicor.* non posse eundem effectum procedere à duplici causa totali creata, quia nec potest eadem actio emanare à duplici causa creata, nec actio vnius totaliter, & omni modo continere actionem alterius, etiam quoad indiuiduationem, propter limitationem actionis singularis creatæ. Atque ita quod redeat eadem actio numero, à qua dependet vnitas singularis istius effectus in suo fieri, seu quotiescumque fit vel est, quia redit eadem actio formalis creata, per quam primo effecta est, vel quia redit eadē actio eminentialiter, id est illa actio quę eminenter continet totam actionem qua res illa facta est, etiam in quantum singularis est. Et hoc dicimus non posse inueniri in aliqua actione creata, sed solum in diuina, quia non potest aliqua actio creata cū limitata sit continere omnia principia indiuiduantia alterius actionis, scilicet eandem materiam sub eadem signatione, accidentibus, ac tempore, à quibus omnibus dependet indiuiduatio actionis, & consequenter effectus eius vt producti, quæ tamen omnia subsunt actioni diuiniæ, quia vnica actione tendit in omnes effectus, nō vero pro quolibet effectu habet suam distinctam actionem; & ita quia etiam cessante effectu non cessat actio Dei, eo quod etiam antequam effectus producuntur in tempore, erat actio Dei æterna, quia non distinguitur ab eius substantia, ideo potest Deus id quod desijt reproducere, quia semper manet eadem actio Dei, qua produxit. *Et hac est ratio S. Thom. in* 2. *distin.* 1. *quaestione* 1. *art.* 4. *ad* 3. vbi inquit: *Quod Deus non habet operationem determinatam ad aliquem effectum, imò vna sola operatione potest omnes effectus quos vult producere, vnde eundem effectum specie quem natura produxit, potest Deus sine natura operante facere.* At verò quod actio creata formalis, quæ præterijt redeat eadem numero, fieri non potest, non solùm quia Deus non vult præbere eundem numero concursum, quem antea præbuit, sed quia illa actio, quæ præterijt, non potest eadem numero redire

nisi redeat idem numero tempus, seu motus à cuius continuitate, & vnitate dependet vnitas illius actionis quæ desijt esse & ipsa desitione discontinuata est. Non potest autem idem motus, & idem tempus numero postquam præterijt redire, siue sit tempus continuum, siue discretum, aut spirituale, vt, *sequenti conclusione* dicemus, à qua dependet veritas istius.

Dico secundò. Neque per potentiam absolutam potest res successiua semel transacta iterum reproduci, & idem est de quibuscunque actionibus quæ fiunt, aut dependent ab aliquo motu. Hæc sententia est expressa D. Tho. *quodlib.* 4. *art.* 5. & communiter sequuntur Autores supra relati Et *præcipuum fundamentum* sumitur ex doctrina D. Tho. citato loco, quia si res successiua semel transacta reproducetur, erit & non erit idem numero, & correspondebit eidem tempore imaginario, & non correspondebit, habebit prius, & posterius respectu eiusdem, & denique erit successiuum fluens, & non fluens, sed permanens. Quæ omnia manifeste implicant. Quòd autem sequantur *probatur*, quia si motus hesternus, hodie reproducitur, ergo est idem numero qui fuit heri, & qui fuit hodie, vel ergo est vnum per continuitatem, vel per identitatem Non per continuitatem, quia motus hesternus, & hodiernus interrupti sunt per cessationem talis motus, vt supponitur, siquidem iam ille motus transiuit, & cessauit. Non per identitatem, quia identitas magis exigit vnitatem, & magis opponitur interruptioni, quam continuitas, ergo si interrumpitur, & diuiditur motus non poterit esse idem numero, sed interrumpitur per intermediam quietem, vel cessationem, ergo implicat, quod sit vnus per identitatem, qui transiuit heri, & qui hodie reproducitur, vnum enim, & diuisum, seu interruptum contradictorie opponuntur, motus autem, & tempus cessatione interrumpuntur, & diuiduntur sicut superficies quantitatis interposito aliquo corpore medio diuiditur, & non remanet vna seu indiuisa.

Nec obstat dicere; quod habeat easdem partes motus hodie, & heri. *Nam contra est* quia habendo easdem partes, simul habet diuisionem, & interruptionem in illis, quia illæ partes transierunt, & interruptæ sunt cessatione intermedia, & tamen per reproductionem fit vnum & idé quod est non esse interruptum, sed indiuisum, ipsa enim interruptio facit diuisionem, seu potius est diuisio in successione.

Secunda & tertia implicatio prob. quia si tempus præteritum, v. g hora immediate præterita immediate postquam est præterita, reproduceretur, vel sic reproducta faceret maius tempus, vel omnino idem. Si omnino idem, ergo esset permanens, & non fluens, & sic non corresponderet diuerso tempori imaginario, quod repugnat, & est contra ipsam rationem temporis, cuius essentia consistit in hoc, quod positiue faciat id quod tempus imaginarium negatiue, si autem tempore imaginario transeunte, tempus positiuum non transit, sed est idem numero hora præterita, & quæ modo est, ergo manet res permanens, & non successiua, quod est contra essentiam temporis. Et hoc patet quia tempus non fluit, nisi desinente vna parte & incipiente alia, componitur enim ex futuro præterito, & præsenti, si autem reproduceretur idem tempus præteritum, non constaret ex præterito, & præsenti, sed solum ex præsenti, præteritum enim fit præsens, & sic non flueret per desitionem vnius partis, & accessionem alterius, sed staret in eodem. Quare identitas temporis reproducta contradicit successioni, & fluxui temporis, atque adeo eius essentiæ, & quidditati. Si autem tempus hesternum, seu hora immediate præterita reproducta faceret maius, & superadderetur ad præteritam, ergo iam non idem tempus, quia idem respectu eiusdem, non facit maius, & sic erit idem tempus & non idem. Et

præ-

præsertim, quia idem tempus positiuum non potest correspondere durationi imaginariæ hesternæ, & hodiernæ, quia si corresponderet vtrique, faceret additionem, quia aliquid maius posset mensurari per illud tempus sic correspondens vtrique, quam si vni tantum durationi corresponderet. Si autem vtrique non correspondet, non erit idem tempus heri præteritum, & hodie reproductum. *Nec valet dicere*, quod tempus verum, & positiuum potest coexistere diuersis partibus temporis imaginarij, eo quod hæc coexistentia non est per aliquem realem modum, sed per cōparationem intellectus: quod non currit in corpore posito in duplici loco adæquato, quia debet existere per diuersa vbi, & per diuersas præsentias, quibus in spatio ponitur. *Contra enim est*, quia siue ista coexistentia temporis fiat per modum superadditum siue non, tamen constat quod duratio positiua, quę correspondet tanto tempori imaginario, non potest fundare correspondentiam alteri tempori imaginario, quia idem non potest esse distans a se, & additum sibi, tempus autem imaginarium hodie & heri est distans negatiue, ergo non potest sine distantia positiua repleri, sicut nec distantia localis sine nouo corpore, ergo tempus positiuum quod repleuit tempus imaginarium hesternum, non potest replere hodiernum, sine distantia positiua sui, sicut tempus imaginarium distans est; distantia autem positiua cum identitate omnimoda implicat. *Si inquias* de tempore Angelico an possit à Deo reproduci cum à motu non dependeat? *Resp.* quod licet non dependeat à motu corporeo, includit tamen prius & posterius in actibus, licet quilibet actus in se sit indiuisibilis, ideoque necessario exigit componi ex trāsitu vnius, & aduentu alterius; hoc autem destruitur, idem reproducitur; sicque eadem ratio currit, ac de tempore successiuo non discreto.

SOLVVNTVR ARGVMENTA

Contra *primam conclusionem argu.* quia tota ratio propter quam diximus non posse idem numero reparari per naturam, est quia non potest eadem numero actio redire semel extincta. *Contra quod sit instantia* 1. Quia non repugnat per diuersam actionem conseruari idem numero effectus, qui per aliam factus est, sicut calor factus per hunc ignem, potest conseruari per alium, & per eundem motum cœli continuum cōseruatur hodie idem homo, vel lapis qui heri conseruabatur, & tamen pars motus cœli quæ est hodie, non fuit heri, ergo non repugnat per diuersas actiones vel diuersas partes actionis eundem effectum numero attingi, & consequenter reproduci, si destruatur. 2. Quia si ista ratio aliquid probat, etiam probaret Deum non posse idem numero reparare, eo quod actio Dei, vt passiue immutans, etiam transit, v. g. actio qua factus est Adam, vel actio qua infusa est gratia iam perdita, & quicumque concursus Dei semel datus, statim transit, ergo æque probat illa ratio de causis naturalibus quod non possint idem numero reproducere, atque de Deo *Conf.* quia stante eodem efficiente, & eadem numero materia, & quantitate alijsque accidentibus, manent eadem principia indiuiduantia, ergo poterit idem indiuiduum reproduci, nam quod sit diuersum tempus nō refert quia tempus non est principium indiuiduans intrinsecū, sed extrinsecum. Nec desunt aliqua exempla id suadentia, vt cum ex vna aqua plures fiunt, & iterum congregantur idem, totum fit quod antea erat, & cum auricula, vel nasus præcisus vnitur iterum animali, manet eadem pars viua quæ ante, ergo idem numero reparari potest.

Resp. ad 1. *instan.* quod idem effectus numero potest à diuersis numero actionibus conseruari conseruatione extrinseca non intrinseca. Vocamus conseruationem extrinse-

trinsecam, quæ fit per remotionem contrariorum, & applicationem conuenientium extrinsecorum: intrinsecam verò, quæ fit per effluxum ab aliqua causa, sicut lux cõseruatur à luminoso, calor verò conseruatur fouendo illum & applicando materiam conuenientem & remouendo contraria. Id ergo quod conseruatur per effluxum ab aliqua causa, si mutetur actio influens, non manebit idem numero effectus, quia est eadem ratio de ista actione sic continuante, atque de prima producente. Si verò conseruatio sumatur secundum extrinseca, potest conseruari idem numero effectus per diuersam actionem, quia per illam non procedit effectus, neque dimanat à causa. sed solum ea quæ extrinseca sunt illi applicantur, vel ab ea remouentur, quod non variat entitatem indiuiduam; si autem res semel perit, vt reproducatur non sufficit causa conseruans per extrinseca, sed per influxum dans esse de nouo. Quod verò eadem actio continuata conseruet eandem, rem numero cum tamen actio illa habeat diuersas partes, ideo est quia etiam res conseruata habet durationem vnam continuatiue & secundum diuersas partes, non indiuisibiliter vnam.

Ad 1. instan. Resp. quod actio Dei passiue sumpta, & concursus ad extra qua obiectatur in creatura; perit pereunte effectu, sed quia restat actio quæ se tenet ex parte Dei, in qua continetur eminenter res illa, quæ perijt & concursus quo facta est, & omnis alia actio causæ creatæ, etiam quoad indiuiduationem. ideo potest eundem effectum numero causæ creatæ se solo producere, & etiam reproducere, quod causa creata non potest.

Ad confir. resp. quod ex eodem agente, & materia sub diuersis circumstantijs præsertim temporis, non potest produci idem effectus numero, licet enim tempus sit extrinsecum ipsi indiuiduo in facto esse, non tamen ipsi indiuiduo in fieri, & actioni qua fit & producitur, quatenus fit per actionem quæ est mutatio, tempus autem fundatur in motu, seu mutatione, & secundum vnitatem, vel discontinuitatem motus, datur vnitas & discontinuatio temporis. Et ita cum in præsenti agatur de reproductione eiusdem indiuidui, quod pertinet ad fieri & ad actionem, optime ex diuersitate temporis colligitur diuersa actio creata, seu mutatio, ex diuersa autem actione, diuersitas effectus producti.

Ad exempla autem quæ afferuntur Resp. quod in illa diuisione aquæ, si redit idem indiuiduum, ideo est quia mansit tota entitas partium eius sub diuersa terminatione, vnde potest iterum coniungi, & fieri indiuiduum entitatiue, sed non terminatiue, sub diuersa enim terminatione; seu modo quantitatis ponitur, & ita terminatio quãtitatis penes diuersas partes semel ammissa, non redit, entitas autem modo diuisa, & iterum coniuncta redit, quia simpliciter non perierat manentibus partibus eius diuisis, & solum variatur terminatio, & vnio partium quæ non variat essentialiter indiuiduum. *Sed melius dicitur* diuersum indiuiduum aquæ fieri, quando iterum coniunguntur partes illæ diuersæ, præsertim si in partes notabiles totaliter sit diuisum, ita vt prior indiuiduatio substantialis amissa fuerit, hæc enim reparari non potest, si autem mansit maior pars integra, & solum paruæ particulæ diuisæ sunt, & iterum vnitæ; currit prima solutio. *In secundo autem exemplo* non amittitur indiuiduatio totius, eo quod solum modica quædam pars fuit abscissa, & ideo non mirum quod maneat idem indiuiduum, non tamen manet eadem pars, quæ de nouo vnitur in ratione partis & terminationis, sed est noua auricula vel nasus si omnino præcisus fuerat, quia tunc facta præcisione non mansit illa particula informata anima, nec sub eadem quantitate. Vnde si de nouo informatur naturaliter, noua pars facta est. Secùs si supernaturaliter restitueretur, vt cum Dominus restituit auriculam Malcho, tunc

cum id fit per actionem diuinam, quæ continet eundem numero effectum qui amissus fuerat, quoad omnia, quod non continet agens naturale vt dictum est.

Secundo arguit. contra 2. conclusionem, quia non minus in potentia Dei continetur eadem actio & motus succesiuus, quo aliqua res fuit producta, quam res ipsa, quæ fuit producta & iterum corrupta, siquidem vtrumque est effectus Dei, & ab eo participatur, ergo si res semel facta, & corrupta reproduci potest, etiam actio, & motus succesiuus qui præterierat. *Confirm.* quia potest Deus actionem instantaneam præteritam reproducere, v. g. illuminationem, quia hæc cum instantanea sit non dependet à succesione temporis magis quam res ipsa permanens, ergo similiter non repugnabit actionem succesiuam iam præteritam reproducere, nec enim videtur esse dispar ratio. *Confirm. 2.* quia si motus non potest reproduci, maxime propter dependentiam à tempore, hæc autem dependentia, vel est à tempore reali, vel ab imaginario. Si à reali est petere principium, quia hoc tempus essentialiter est ipsemet motus, & sic repugnare reproductionem motus propter tempus, est repugnare reproduci motum propter motum. Si ab imaginario, præterquam quod hoc tempus, est aliquid fictum, à quo non pendet per se ens reale, etiam adhuc instatur, quia sicut albedo quæ intrinsece indiuiduatur ab hoc subiecto, potest manere separata ab illo retinendo ordinem ad illud, ita non repugnabit manere hoc tempus reale & verum in alio tempore imaginario, cum ordine tamen ad imaginarium præteritum.

Resp. Deum continere illam actionem, & motum in sua omni potentia iuxta modum, & naturam eius, id est vt dependentem intrinsece in sui vnitate à continuitate temporis, quam dependentiam non habet vnitas rei permanentis, & ideo ista reproduci potest eadem numero, non prima. *Instabis*, ergo aliquid est redditum impossibile omnipotentiæ Dei; & cum omni potentia requirat necessario possibilitatem cuiuscumque creaturæ, reddita vna impossibili, mutaretur tota potentia Dei *Conseq. patet*, quia iste motus, & ista actio erat possibilis produci, illa vero transeunte iam non est amplius possibilis, ergo redditur illa creatura impossibilis. *Respondetur* nihil esse immutatum de omnipotentia Dei, nec de possibilitate creaturæ, quia ille motus numero, sic erat possibilis pro illo tempore & impossibilis pro alijs postquã transiuit, & ita eodem modo se habet nunc, sicut antea, nec nouam impossibilitatem acquirit, sed nunc est possibilis pro illo tẽpore quo fuit, & impossibilis pro alio, quod etiam habuit ab initio. Quod nõ currit in re permanenti, quæ est terminus illius motus, & à quo sumit speciem, motus enim sumit speciem ab illo, cum quadam dependentia ab vnitate temporis in suo fieri, quod non habet ipse terminus in facto esse.

Ad 1. confirm. respond. actionem instantaneam dependere ab instanti temporis, sicut actionem successiuam à successione, & ideò reproduci non posse in alio instanti: actiones autem immanentes si qualitates sunt, poterunt sicut aliæ qualitates reproduci à Deo non vitali modo, sed vt quædam entitates sunt; modo enim vitali dicunt essentialem ordinem ad potentiam creatam vitalem, à causa autem creata nullus effectus potest reproduci. Si vero actiones sunt & non qualitates, eodem modo loquendum est de illis, ac de alijs actionibus instantaneis.

Ad 2 confirm. respond. motum dependere non solum à tempore positiuo, quod in re motus quidam est, sed connotare essentialiter tempus imaginarium, vt correspondens ipsi tempori positiuo, sicut locus positiuus correspondet, & replet locum imaginarium. Et licet tempus imaginarium sit quædam negatio, quæ non se habet vt causa à qua dependeat ens positiuum,

tiuum, poteſt tamen ſe habere vt aliquid eſſentialiter requiſitum, ſine quo non inuenitur, ſicut ſine negatione leonis non inuenitur homo, & ſine obſcuritate non inuenitur fides, & ſic de multis alijs, à quibus tamen negationibus non dependent vt à cauſis. Et ad vltimam inſtantiam reſpon. non poſſe ſaluari tempus poſitiuum ſine correſpondentia de facto ad imaginarium, & cum ſola aptitudinali, eo quod de eſſentiali ratione temporis eſt, quod ſit ens actu ſucceſsiuum & fluens, non verò ſucceſsiuum in potentia, & aptitudine; vnde actu debet habere partes diſtantes, & ſuccedentes: ergo & actu correſpondentes diſtantiæ durationis imaginariæ: ſeu replentes illam, ſicut locus poſitiuus, imaginarium. At vero accidens eſſentialiter non eſt inhærens actu, ſed aptitudine, ideoque ſaluatur eius indiuiduatio per ordinem ad ſubiectum, non per actualem correſpondentiam, quæ fit per coniunctionem ad illud.

ARTICVLVS II.

Vtrùm omnia corruptibilia habeant determinatam periodum durationis à natura?

LOquimur de termino naturaliter impoſito durationi corruptibilium iuxta intrinſecam diſpoſitionem & temperamentum, nam reſpectu cauſæ violentæ, & extrinſecæ, à qua aliquid corrumpi poteſt, non poteſt certus terminus deſignari, quia ſe habet per accidens & fortuito.

Reſpondeo, ergo omnia corruptibilia habere ab intrinſeco determinatum terminum ſuæ durationis eo modo quo corruptibilia ſunt, non tamen omnia eundem habent terminum. Ita ſumitur ex Ariſtot. *in præſenti lib. c.* 10. *tex.* 57. *& ibi* communiter interpretes, vt Mag. Bañ. Cohimb. & alij. Et videri etiam poteſt D. Tho. *in* 2. *diſt.* 19. *q.* 1. *art.* 4. Dixi, *eo modo quo corruptibilia ſunt* propter elementa, quæ per partes corrumpi poſſunt, ſed non integrum elementum. Imponitur autem rebus terminus durationis. *Primò* quidem à diuina voluntate & ordinatione. Vnde dicitur *Iob.* 14. *Conſtituiſti terminos eius, qui præteriri non poterunt.* Et omnia tandem finienda eſſe ſaltem pro die iudicij conſtat ex illo 2 *Petri* 3. *Cum igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, &c. Secundo* terminus durationis corruptibilium dependet à cauſa vniuerſali quæ eſt cœlum, quia eſt in perpetuo motu atque adeo cauſare debet contrarietatem aliquam, & alterationem, quæ vnicuique rei finem afferat, & corrumpat, aliamque generet. *Tertiò* oritur iſte terminus ex cauſa intrinſeca corruptibilium mixtorum, quia ſunt compoſita ex contrarijs, quæ ad inuicem agunt, & patiuntur, & conſequenter cauſant alterationem, quæ eſt via ad corruptionem. Et cum vis actiua, & reſiſtiua ſint finitæ & limitatæ, oportet quod finitum & limitatum terminum habeant agendi, & patiendi, atque adeo tandem deſinant.

Secunda vero pars concluſionis ipſa experientia manifeſte conſtat, cum quædam animalia ſint longioris vitæ, quam alia, vt homines, quam oues, vel equi, & inter res inanimatas, lapides quidam & metalla, quam viuentia. Ad quod multum iuuat complexio, quod ſit magis vniformis, & habeat partes magis homogeneas, hæc enim melius conſeruantur, vbi autem eſt multiplex varietas, & diuerſa temperies partium, ibi eſt plus contrarietatis, & conſequenter plus corruptionis, quia accidentia ſunt magis diuerſa & oppoſita. Facit etiam maior humidi concoctio & tenacior, humida enim minus tenacia & fluida, magis dilabuntur, vt humida aquea, quæ permiſcentur frigido, quod eſt temperamentum minus vitale. Facit etiam durities, mébra enim magis compacta & ſolida diutius durant, vt videmus in oſsibus; vnde etiam in animali mortuo facilius carnes, & adhuc facilius viſcera & interiora organa, quæ molliora ſunt, corrumpuntur. Denique

que loci temperies multum iuuat, & aliæ extrinsecæ influentiæ cælestes.

Sed obijcies primò, nam elementa non sunt composita ex contrarijs, ergo solum ipsa ab intrinseca causa non sunt corruptibilia, neque certam habent durationis periodum. *Secundò* si res inanimatæ propter compositionem ex contrarijs certum terminum habent, ergo in eis vnum contrarium agit in aliud, & sic vna pars rei inanimatæ aget in aliam, & rursus conuertet aliquid de corpore sibi adiuncto vel intra poros posito: ergo nihil ei deerit vt dicatur nutriri sicut viuentia. *Tertiò* quia mors per peccatum inducta est, non est ergo naturalis homini, quin potius naturale est homini, & cuicumque rei desiderium perpetuandi suum esse, non ergo à natura determinatur certus durationis terminus. *Quartò*, per lignum vitæ reddebatur homo immortalis, ergo non erat ei naturalis periodus vitæ, alias non posset illo naturali cibo prolongari. Similiter arte medica per aurum potabile, seu quintam essentiam auri liquati, longissime protrahitur vita ergo non est naturaliter, & necessario constitutus vitæ terminus. *Denique* in prima mundi ætate homines longissime viuebant, ergo periodus vitæ, etiam nunc poterit ad illorum terminum naturaliter extendi, ergo non est præfinitus terminus naturaliter saltem ita breuis sicut nunc, poteritque arte aliqua prolongari.

Ad primum respondetur, quod elementa ab intrinseca natura habent esse passiue corruptibilia, non actiue agente vna parte in aliam, nec per contrariorum admixtionem intrinsecam, quia compositionem miscibilium non admittunt, nec sunt resolubilia in alia elementa, & sic ab intrinseco non habent quasi actiuam corruptibilitatem ex contrarijs, sed passiuam, vnum elementum in aliud. Mixta vero inanimata ab intrinseco habent causam corruptionis, quia sunt ex contrarijs & semper aliqua qualitas prædominatur, vt docet S. Th. *in 2. dist. 19. q. 1. a. 4. ad 2.* sed tamen, quia homogenea sunt, & omnes partes habent eandem dispositionem, vix potest vna agere in aliam, ideoque fere semper indiget adiuuari ab extrinseco corrumpente. Cum vero ignis remoto combustibili deficit, non est, quia ab intrinseco vna pars agat in aliam, sed quia propter tenuitatem suam non potest a contrarijs defendi, nisi alicui densiori materiæ innitatur.

Ad 2. resp. inanimata carere determinatis partibus & organis à natura destinatis, vt vna agat in aliam & subministret alij, & ideo per se non habent nutriri per intus sumptionem quia nutritio requirit determinata organa & partes destinatas à natura ad reparationem eius, quod deperditur; licet propter mixtionem contrariorum vna pars possit agere in aliam quando in aliqua prædominatur aliquod contrariorum, tamen hoc de se æque potest conuenire cuilibet parti vbi qualitas prædominetur, cum omnes homogeneæ sint, nec à natura sint destinatæ aliquæ partes & organa specialia ad talem reactionem & reparationem Quod vero conuertat in se id quod iuxta ponitur, potius est generare sibi simile, & per accidens aggregare, quam nutrire, vt latius supra diximus *q. 8.*

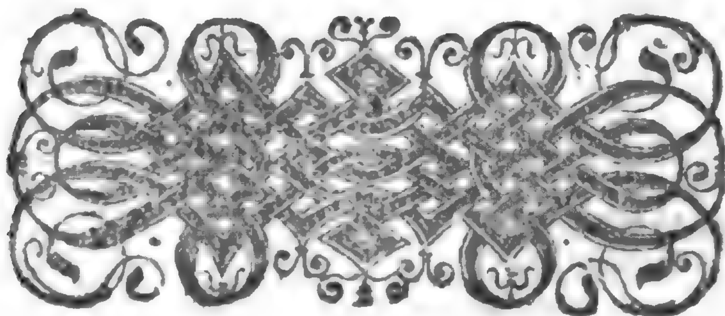
Ad 3. respon. quod mors est naturalis, & debita homini considerato secundum sua naturalia vt componitur ex contrarijs, est autem pœnalis homini considerato secundum statum, quem acceperat à Deo ex originali iustitia, in quo locum non habebat mors, & ideo eo amisso in pœnam inducta est, sicut rebellio appetitus sensitiui etiam in pura natura esset, & tamen facta est pœnalis supposita amissione status. Videatur S. Tho. 2. 2. *q. 164. art. 1. ad 1. & 1. 2. q. 85. art. 5. & 6* Quod vero cuilibet sit naturale desiderium se perpetuandi, dicimus esse hoc desiderium eo modo, quo res possunt, non quidem durandi sine termino in eodem indiuiduo, id enim per naturam impossibile est, sed perpetuitas intenditur absolute in

ſpecie per multiplicationem, in indiuiduo quantum poteſt ſecundum leges naturæ.

Ad 4. reſpond. quod lignum vitæ non redebat hominem ſimpliciter immortalem, ſed reſtaurabat puritatem humidi radicalis ab admixtione extranei, & fortificabat virtutem naturalem, idque limitate & ad tẽpus, quia virtus eius erat finita, & ſic debebat iterari eius ſumptio, vt longius protraheretur vita, vt docet S. Tho. 1. *p. q. 97. ar.* 4. Vndè non tollebat periodum determinatum vitæ, ſed ampliabat. An verò effectus illos naturaliter faceret? S. Tho *in 2. diſt* 19. *q. 1. art. 4. ad* 5. videtur concedere, quod virtus illa ligni erat naturalis, ſed non dabat immortalitatem ſimpliciter, vt dictum eſt. At verò *in corp. à.* dicit *Quod lignum vitæ ſubueniebat homini, quia virtute diuinitus cõceſſa alimentum aſſumptum in perfectam aſsimilationem aſſumebatur.* Virtus autem diuinitus conceſſa non videtur naturalis, & ex principijs naturæ orta. Vnde dubius eſt Magiſt. Bann. in hac re 1. *p. q* 97. *a.* 4. *dub. vnico ad* 4. Si tamen dicatur ſupernaturalis illa virtus, videtur pertinuiſſe ad vim miraculoſam, & ſolum inſtrumentaliter fuiſſe in illo fructu, non radicaliter, ſicut ſi alicui rei concederetur virtus ſanandi cæcitatem. *Ad illud vero de quintæ eſſentia auri liquati, dicimus* eſſe merum commentum, nulla enim ars poteſt ita purificare humidum & fortificare virtutem debilitatam, licet reparare & à cõtrarijs aliqualiter defendere poſsit, & à morbis aliquibus præſeruare.

Ad vlt reſp. quod in prima mundi ætate etiam dabatur certa vitæ periodus, & terminus, ſed longior, quam nunc propter maiorem naturæ virtutem, quam nunc, maiorem alimentorum naturalium efficaciã, præſertim non dum terra per ſalſedinem aquarum diluuij pœne ſterilizata; maiorem aeris ſalubritatem, & hominum, ſobrietatem, & vigorem omnium pene cauſarum naturalium. Et nihilominus, D. Th. *in q. 4. de malo art.* 8. *ad* 11. *& in 2. diſt.* 32. *q.* 1. *ar.* 3. *ad* 4. exiſtimat virtute diuina fuiſſe tunc conceſsam diuturnitatem longiorem ad multiplicationem generis humani. *Et hæc ſufficiant pro expoſitione librorum de generatione, ad laudem & gloriam* Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, B. Virginis, & S. Th. Aquinatis.

* * *

SVMMA

SVMMA TEXTVS LIBRORVM.

De Generatione.

SVMMA LIBRI I.

INTENTVM Arist. in hoc 1. libro est disserere de ortu, & interitu rerum in communi, & de his quæ generationem ipsam consequuntur, vel concomitantur: in secundo autem libro agit de generabili, & corruptibili in particulari, scil. de elementis quæ sunt prima corpora generabilia, & de mixtis, quæ ex illis primis constantur. Circa generationum in communi decem capita distribuit hoc ordine. In primis duobus refert antiquorum sententias circa generationem & corruptionem, & distinctionem earum ab alteratione. In duobus sequentibus suam sententiam declarat: à 5. cap. vsque ad 10. agit de his quæ generationem, & concomitantur, vel consequuntur sicut de augmentatione, & nutritione, de actione, & reactione, contactu, & mixtione.

SVMMA CAP. I.

IN hoc cap. intendit Phylos. refutare duas opiniones antiquorum circa differentiam generationis, & alterationis, in seq. vero c. alias duas circa modum quo dicebant aliqui fieri generationem. Opiniones ergo antiquorum, quas refutat in hoc 1. cap. sunt duæ. Prima eorum qui ponebant tantum esse vnum principium rerum naturalium, illudque esse ens actu. Hi enim non poterant distinguere generationem ab alteratione. Secunda opinio fuit eorum qui ponebant plura principia, qui quidem poterant ponere generationem substantialem distinctam ab alteratione, sed de facto non ponebant illam, quia ipsas qualitates dicebant esse formas elementorum, vt calorem, & frigus, negabant autem posse vnum elementum conuerti in aliud, quia non ponebant illa esse composita ex materia & forma, sed esse primas materias non resolubiles in alia principia specialiter, autem arguit Empedoclem quod sibi contradixerit, quia ex vna arte negabat vnum elementum generari ex alio secundum substantiam, ex alia ponebat omnia à principio fuisse vnum per confusionem, & chaos, quasi amicitia ea omnia confundente: quod sine corruptione esse non poterat, aut si non erat corruptio, & generatio, quomodo ex illo vno emergebant plura diuersificata.

SVMMA CAP. II.

DVo facit Aristot. in hoc cap. Primo proponit duas alias opiniones antiquorum circa modum generationis substantialis. Secundo specialiter disputat contra secundam, eiusque rationem soluit. Quoad primum docet Aristot. iam tunc fuisse communem opinionem quod generatio, & alteratio distinguerentur, & quod generatio fiebat per congregationem ali-

quorum, sicut corruptio per disgregationem; alteratio verò per aliquarum passionum transmutationem. In assignanda autem congregatione ex qua fiebat generatio, alia erat opinio Platonis, alia Democriti, & Leucippi. Nam Plato dicebat fieri generationem per congregationem superficierum, seu linearum: Democritus autem per congregationem athomorum, seu corporum indiuisibilium.

Quoad 2. ponit rationem Democriti, & soluit eam. Ratio erat hac; vel corpora naturalia componuntur ex corporibus indiuisibilibus, vel ex diuisibilibus. Si primum habetur intentum. Si 2. ergo illa diuisibilia poterunt iterum diuidi, & sic si fiat totaliter omnis diuisio possibilis, tunc illa facta, vel quod remanet erit corpus diuisibile; & hoc non, quia supponimus factam omnem diuisionem: vel erit nihil, & sic corpus ex nihilo componeretur, ex nihilo autem nihil fit; vel erunt puncta, & hoc est impossibile, quia alias corpus ex solis punctis componeretur, punctum autem additum puncto, non facit maius, cum careat quantitate; vel tandem resoluetur in qualitates, & hoc non, quia alias corpus ex solis qualitatibus constaret, & qualitates sic resoluta, essent separatæ à corpore. Respond. Aristot. corpus esse diuisibile in alia diuisibilia successiuè, & sincategorematice, & in potentia, non autem posse omnem diuisionem actu esse positam, sed ita diuidi in aliquid actu, quod adhuc manet diuisibile, sicut dicimus ex materia aëris posse diuersa generari, sed non simul, semper enim remanet ad aliquid in potentia. Postremo ostendit non fieri generationem naturalem per congregationem diuersarum rerum, quia generatio non fit per positionem, & situationem partium sicut artefacta, vt nauis, aut domus, sed quia hoc totum dissoluitur, & aliud totum generatur.

SVMMA CAPITIS III.

TRia facit Arist. in hoc cap. Primo inquirit an detur generatio simpliciter, id est qua fiat ens simpliciter, & substantialiter. Secundo proponit duo dubia ad resolutionem quastionis necessaria. Tertio soluit principalem quastionem.

Circa 1. ponit rationem dubitandi, quia si fit ens simpliciter debet fieri ex suo contrario, scil. ex non ente simpliciter, hoc autem est impossibile, quia id ex quo aliquid fit, existit in eo quod fit, & prædicatur de eo sicut lignum ex quo fit arca, est in arca, & de ea dicitur, & sic non ens existeret in ente, & prædicaretur de eo.

Circa 2. proponit duo dubia, ex quibus pendet resolutio quast. Primum, quare generatio nunquam cesset ex parte causa materialis, si enim in generatione fit ens simpliciter, in corruptione definit aliquid simpliciter & si per corruptionem consumitur aliqua entitas, cum autem tota entitas vniuersi sit finita, tandem consumetur per corruptiones rerum. Resp. causam huius non esse, quia materia sit infinita, cum nullum infinitum in actu detur, nec quod res qua generantur modo fiant minores quam ante, & sic deinceps, cum non videamus istam minorationem, sed res æquales suis generantibus fieri, sed causam esse, quia corruptio vnius est generatio alterius eadem materia permanente, & ita finita materia sufficit pro infinitis generationibus. 2. Dubium est, quare si corruptio vnius est generatio alterius, quadam dicuntur generari simpliciter, vt dum homo fit ex embrione, quadam secundum quid, vt dum ex homine generatur cadauer, potius dicitur mori hominem, quam generari aliquid. Resp. hoc iudicandum esse ex termino generationis, aliquando enim acquiritur forma completa & vltima, aliquando forma media, & qua paratur via ad aliam. Quando acquiritur forma primo modo, dicitur generari aliquid simpliciter, quia ibi sistit generatio, vt cum fit homo, equus, apis, &c. Tertio

autem

autem modo dicitur fieri secundum quid, quia adhuc restat aliquid faciendum, vt cum fit forma embrionis, restat fieri hominem, & cum fit cadauer, restat fieri terram ad quam tenditur per formam cadaueris. Secundo cum generatur accidens fit generatio secundum quid cum substantia, fit ens simpliciter. Tertio cum generatur aliquid, quod non facile sentitur vt aer, dicitur vulgo generari aliquid secundum quid.

Circa 3. respondet dari generationem simpliciter. Ratio est, quia datur progressio ad esse simpliciter vt ad formam ignis, ex non esse talis formæ quod est non esse simpliciter in materia, ergo datur generatio simpliciter, sicut & corruptio, cum è contra mutatur illud esse simpliciter in non esse. Quid sit autem illud subiectum commune vtrique formæ, scil. materia, an sit non ens? Respondet esse ens in potentia, non vero ens actu, solum autem habet esse non ens ratione priuationis adiunctæ, quia caret forma. Et sic non fit generatio ex non ente omnibus modis, sed ex ente in potentia.

SVMMA CAPITIS IIII.

Explicata quæstione an est, circa generationem simpliciter, scil. eam dari, in hoc cap. explicat quid sit. Et facit duo. Primo docet quid sit generatio, & alteratio. 2. Differentias inter eas assignat.

Circa 1. supponit differre accidentia à substantia quia illa inhærent in ista, vt albedo in homine, & circa vtrumque posse dari mutationem, videmus enim aliquando hominem substantialiter perire, aliquando secundum accidentia, vt secundum colorem vel calorem mutari. Quo supposito dicit alterationem esse mutationem circa qualitatem eodem subiecto sensibili manente, vt dum calefit aqua, quæ prius erat frigida. Generatio verò substantialis, est mutatio secundum totam rei substantiam, vel subiectum, & ideo non manet idem subiectum sensibile, vt cum ex ligno generatur ignis, solum enim manet materia prima, quæ non est secundum se sensibilis, sed ratione formarum.

Circa 2. ad tradendum differentias inter alterationem & generationem, supponit quod in ipsa generatione aliquando fit etiam transmutatio qualitatum, vt cum ex aqua frigida fit ignis calidus, aliquando non fit mutatio qualitatum, quia similis qualitas manet in genito, & in corrupto, non vero contraria, v. g. cum ex aqua fit aër, in vtroque manet diaphaneitas, seu transparentia: Hoc supposito assignat duas differentias inter alterationem, & generationem. Prima ex parte termini producti, quia in alteratione producitur qualitas, in generatione vero, forma substantialis. Secunda ex parte subiecti, quia subiectum alterationis est materia informata, seu facta in actu, generationis vero est materia prima informabilis, quæ est ens in potentia.

SVMMA CAPITIS V.

Ab hoc cap. incipit Phylos. tractare ea quæ generationem consequuntur, vel concomitantur. Et 1. agit de augmentatione, & nutritione in isto cap. In quo tria præstat. Primo ponit differentiam augmentationis ab alteratione, & generatione. Secundo explicat modum quo fit augmentatio, & diminutio. Tertio explicat quomodo differat nutritio & augmentatio.

Circa 1. dicit augmentationem differre ab alteratione & generatione in duobus, Primum ex parte terminorum ad quos, quia alteratio est ad qualitatem, generatio ad substantiam, augmentatio autem ad quantitatem. Secundo, quia id quod generatur, vel alteratur, non necessario mutat locum, vt cum in eodem loco corrumpitur lignum, & fit ignis, augmentatio autem cum faciat

tristari: contristatum. Et sola secunda acceptatio contactus pertinet ad præsens. Denique conclu-dit duo. [illegible] est quod agens & patiens habent contrarias qualitates. Secundum est quod mo-uens [illegible] debet, quam agere, sumendo agere stricte vt opponitur passioni, quæ est cum [illegible], & sic agere est mouere cũ dispositione ad corruptionẽ, quod non omni mouenti competit.

SVMMA CAPITIS VII.

IN hoc cap. & duobus seqq. agit Philos. de actione & reactione, & quidem in hoc cap. explicat conditionem agentis, & passi, tum absolute, tum quando mutuo repatiuntur. In sequenti [illegible] adducit duas opiniones antiquorum circa modum agendi & patiendi. Et tandem in capit. 9. [illegible] propria sententia explicat quatuor conditiones ad agendum & patiendum requisitas. Igitur [illegible] cap. facit tria. Primo explicat conditionem, & naturam agentis, & passi quantum ad hoc, quod debeat passum esse simile agenti, vel dissimile. Secundo, quantum ad hoc quod agens repatiatur a passo. Tertio explicat, ad quod genus causæ pertineat agens & passum.

Quantum ad primum refert in primis duas Phylosophorum opiniones, quarum prima dicebat agens & passum debere esse dissimilia, si enim vtrumque est simile non est maior ratio cur hoc agat, quam illud. Secunda dicebat debere esse similia, quia quæ sunt disparata & dissimilia, nec agunt, nec patiuntur, vt album non agit in dulce, neque in graue aut leue. &c. Vtramque Arist. re-gerit vt diminutam. Quod enim non possint omnino esse similia probat, quia non esset ratio cur al-terum esset agens, alterum patiens, & quia alias multo magis aliquid in se ipsum ageret, si ageret in omnino simile. Quod vero non possint esse omnino dissimilia constat, quia agens & passum non possunt esse omnino diuersa, vt calor & quantitas quæ in se non agunt, sed debent esse contraria, contraria autem sub eodem genere sunt, & sic habent aliquam conuenientiam & similitudinem. Quare ex his colligit, quod agens & passum partim debent esse dissimilia, scilicet à principio a-ctionis, quia tunc contraria sunt, partim similia, scilicet in fine actionis, quia agens intendit assimi-lare sibi passum.

Circa secundum an videlicet agens repatiatur à passo supponit duas diuisiones. Prima, quod mouens, aliud est primum, scilicet à quo primo incipit motus. aliud vltimum scilicet, quod est immediatum mobili. Secunda, alterans aliud est primum, scilicet quod alterat, & non alteratur, vt cœlum, vt medicus qui curat. & non alteratur ab ægroto: aliud est vltimum, quod per se attin-git passum vt medicamentum in sanatione. Sic ergo respondet, quod quando agens & passum ha-bent materiam communem & eiusdem rationis, agens potest repati sicut omnia sublunaria quia habent materiam communem, id est ad inuicem transmutabilem. Quæ vero non habent mate-riam communem, vt cœlum respectu sublunarium, ita agunt, quod non repatiuntur. Et vno verbo primum agens seu alterans non repatitur sed vltimum.

Circa tertium docet, quod agens pertinet ad genus causæ efficientis, tum quia ab eo incipit alte-ratio, efficiens autem est vnde incipit motus; tum quia non pertinet ad aliud genus causæ, non ad finem & formam quia agens est actu agens quando ab eo egreditur actio, tunc autem nondum sunt finis, nec forma, quia si essent, cessaret actio. Nec pertinet ad genus causæ materialis, quia hæc patitur, & sic potius ad eam pertinet passum.

SVMMA CAPITIS VIII.

DVo facit. Primo proponit tres opiniones antiquorum Phylosophorum circa modum agendi & patiendi. Secundo refutat illas. Circa primum, opinio prima fuit Empedoclis, quod corpora agebant ad inuicem, & patiebantur, quatenus vnum habet poros, vel concaui-tates, quibus alterum subintraret quasi penetrat, & sic fit mixtio, & mutua actio. Secunda o-

pinio fuit Democriti & Leucippi ponentium eosdem poros, sed plenos athomis seu corpusculis, quæ cum essent discontinua aliquid vacui relinquebant per quod mouebantur, & per congregationem eorum fiebat generatio, per disgregationem vero corruptio. Tertia opinio fuit Parmenidis & Melissi qui ponebant omnia esse vnum in mundo, segregari autem per vacuitates aliquas, remoto autem vacuo omnia vnum esse, & similiter vacuum requirebant, vt esset motus, nam si moueretur per plenum, dicebant penetrari corpora.

Circa 2. comparatis istis opinionibus inter se, & in quo conueniant & differant, quod non multum interest, impugnat opiniones illas duas de poris, & athomis. Et quidem Empedoclis opinionem reducit ad secundam, non enim differunt, nisi quia secunda opinio ponit illas vacuitates plenas corpusculis, seu athomis, prima verò solum ponit illa foramina, seu poros quibus subintrent alia corpora minuta ad agendum. Superflue autem inquit poni istos poros ad istum modum actionis, quia vel corpuscula eos intrantia tangunt partes solidas, vel non. Si non tangunt, ergo neque intra illas agunt. Si tangunt, etiam sine poris ab extra approximata tangent. Secundam vero opinionem de athomis latius impugnat, Sed breuiter id probatur quia vt ista opinio dicit, actio, & passio fit per vacuum, sed ipsa athoma non habent vacuum, ergo nec agunt nec patiuntur inter se. Cum omne quod agit est molle, vel durum, aut aliqua simili qualitate affectum, sed corpus indiuisibile, neque est molle, nec durum, &c. ergo non agit, nec patitur.

SVMMA CAP. IX.

IN hoc cap. ad statuendam veram opinionem circa modum actionis, & passionis duo facit. Primo ponit conditiones requisitas ad agendum, & patiendum, Secundo ostendit opinionem Democriti de athomis destruere generationem, alterationem, & augmentationem.

Circa primum, conditiones requisitæ ad actionem, & passionem reducuntur ad quatuor. Prima quod agens sit in actu, & passum in potentia, sicut ignis agit vt actu calidum, lignum patitur vt est in potentia ad calorem. Secunda quod agens, & passum se tangant, vel immediate si sit agens vltimum & immediatum, vel mediate si sit remotum, sicut sol mediante aëre tangit terram. Tertia conditio quod agens, & passum non sint continua, id est similia & eiusdem rationis in agendo, aliàs enim continua secundum quantitatem bene possunt agere & pati, sicut pars corporis calida calefacit non calidam. Quarta quod sint in debita propinquitate, & vnum intra spharam actiuitatis alterius. Excludit autem quintam conditionem, quam aliqui posuerunt, scil. quod passum non secundum omnem partem patiatur, quod est falsum, quia si passum est diuisibile, & habet partes, si omnibus applicetur agens secundum omnes patietur.

Circa 2. ostendit opinionem Democriti præced. cap. relatam tollere alterationem, & augmentationem. Alterationem quidem, quia constat posse totum corpus alterari calore, vel frigore sine vlla diuisione, corporis, illi autem athomi intra poros congregantur generatione, & disgregantur corruptione, quod sine diuisione esse non potest. Augmentationem vero tollit, quia in augmentatione qualibet pars debet augeri, in illa autem opinione non datur pars quæ augeatur, sed omnia sunt indiuisibilia & deinde solum apponerentur athomi ad athomos, quod non est augeri intrinsece, sed per iuxtapositionem.

SVMMA CAP. X.

IN vltimo isto cap. agit de mixtione, quæ maximè conducit ad generationem corporum, quæ fiunt ex elementis. Diuiditur autem hoc cap. in tres partes. In primo ostendit dari mixtionem; in secunda explicat quomodo mixtio fiat. In tertia colligit quid sit miscibile, & quid sit ipsa mixtio.

Circa

Circa primum refert opinionem negantium mixtionem hoc argumento, quia ea quæ miscentur, vel permanent sicut antea, vel corrumpuntur, vel vnum permanet, & aliud corrumpitur. Si primum, & tertium non fit mixtio, quia quod se habet sicut ante non miscetur, quia non mutatur. Si secundum, ex re destructa, & non existente, non fit mixtio, ergo. Respond. Phylos. dari mixtionem, eamque distinguit à cæteris mutationibus. Datur quidem mixtio, quia miscibilia manent in mixto non secundum actum, sed virtute & potentia, & sic ex ipsis alteratis, & per suas qualitates manentibus, fit mixtio. Distinguitur autem à reliquis mutationibus; à simplici quidem generatione, quia in ea totaliter aliquid corrumpitur, non ex concurrentia plurium, & cum virtuali eorum permanentia, aliquid generatur. Ab alteratione differt, & augmentatione, quia quod alteratur, & augetur, idem permanet facta alteratione, & augmentatione, quod verò miscetur, facta mixtione non manet idem, sed mutatur in aliud.

Circa secundum refert primum duas opiniones antiquorum circa mixtionem. Prima dicebat fieri mixtionem per diuisionem in partes minutissimas, quæ secundum se diuisibiles, sed ad sensum non amplius diuisibiles apparent, sicut si farina tritici misceatur farinæ hordei. Secunda dicebat, quod mixtio fit per diuisionem in minima, quæ non solum secundum sensum, sed etiam secundum se non sunt amplius diuisibilia. Vtramque refutat Phylos. quia secundum hoc mixtio non esset aliud quam aggregatio plurium in vno loco, quorum quodlibet secundum se integrum maneret, & ab alio separatum, licet sensus id non discerneret: vnde vlterius fieret, quod mixtum non esset homogeneum, id est, quod quælibet pars mixti non esset mixta, cum tamen oppositum videamus, mixtio enim conuenit toti & partibus. Repugnat etiam diuidi continuum in partes amplius indiuisibiles, alioquin ex indiuisibilibus continuum componeretur quod in 6. Physi. explosum est.

Verum ergo modum mixtionis tradit explicando tres eius conditiones. Prima, vt miscibilia sint mutuo actiua, & passiua, quæ enim mutuo non agunt, non miscentur, sicut ea quæ non habent materiam eiusdem rationis. Secundo, vt facile cedant, & diuidi possint, sicut mollia, & humida facile miscentur, non dura vt lapis, & ferrum. Tertio, vt non sint nimis magna, quia hæc difficile alterantur, sed in paruas partes diuidantur, vt vna possit aliam intrare agendo in aliam, & facile alterando. Quare mixtio ita fit secundum istas conditiones, vt proportionetur actiuitas vnius resistentiæ alterius, & sic in vnum temperamentum conueniant, nam si vnum nimis vincat alterum, non fit mixtio sed simplex corruptio, & generatio, vt si in amphoram vini cadat gutta aquæ.

Circa tertium docet, quod miscibile est illud quod agit, & illud quod patitur, vt ex vtroque fiat mixtum secundum temperamentum. Mixtio autem est Miscibilium alteratorum vnio.

SVMMA LIBRI II.

EXPLICATA generationis, & corruptionis natura, restat ad ipsa generabilia, & corruptibilia, descendere. Et primo occurrunt elementa, quæ sunt corpora simpliciora in genere corruptibilium, deinde mixta, quæ ex eis constant. Et quatuor facit. Primo explicat principia generationis elementorum & eorum numerum. Secundo explicat ipsam elementorum generationem. Tertio, generationem mixtorum. Quarto, vniuersales causas generationis, & corruptionis, eiusque perpetuitatem.

SVMMA CAPITIS. I.

AGit hoc cap. de principio materiali elementorum. Et primo relatis his quæ in primo libro tractata sunt, reiicit varias opiniones antiquorum, qui pro principio materiali elemento-

rum ponebant aliquod corpus: alij vnum tantum scil. aërem, vel ignem: alij plura vt ignem, & terram, vel etiam aërem & aquam, &c. alij dixerunt esse vnum receptaculum omnium formarum, non explicantes, quid per illud receptaculum intelligerent: hæc inquam reijcit, & suam sententiam explicat, quod principium materiale elementorum non est aliquod corpus sensibile, sed materia prima, quæ potest esse pars cuiuslibet corporis, nec tamen est separata ab omni forma substantiali, neque ab omni contrarietate, id est ab omni prima qualitate, & ita per hanc contrarietatem fit transmutatio de vna forma ad aliam, & circa talem materiam tanquam circa subiectum commune fiunt generationes, & corruptiones elementorum. Et hoc ideo quia contraria non possunt agere ad inuicem, & transmutari, nisi ratione alicuius subiecti communis, in quo exerceatur, & fiat transmutatio elementorum.

SVMMA CAPITIS II.

ASsignat in hoc cap. principium formale seu formas elementorum, non quidem formas substantiales, sed accidentales. Et duo facit. Primum docet formas istas elementorum debere esse formas tangibiles non quascumque, sed primas. Secundo enumerat omnes qualitates tangibiles, & ostendit quatuor ex eis esse primas ad quas cæteræ reducuntur.

Circa 1. ostendit formas proprias elementorum debere esse qualitates tangibiles, quia elementa considerantur vt generabilia, & corruptibilia, ergo vt actiua, & passiua, sed exercent passionem, & actionem per contactum, ergo propriè eorum formæ sunt qualitates vt tangibiles & cum sint prima corpora, debent esse primæ qualitates tangibiles.

Circa 2. reducit omnes qualitates tangibiles ad septem contrarietates quas attingit tactus, scil. calidum & frigidum, humidum & siccum, graue & leue, durum & molle, lubricum & aridum asperum & lene, crassum & tenue. Ex quibus, duæ, scil. graue & leue sunt principia actionis quæ est motus localis. Reliquæ verò reducuntur ad quatuor illas primas, scil. calidum & frigidum, humidum, & siccum, quia sunt primæ in agendo & patiendo, & ideo sunt propriè formæ primorum corporum generabilium, quæ generantur & corrumpuntur per actionem, & passionem. Calidum autem, & frigidum sunt actiua, quia calidum est, quod congregat ea quæ sunt eiusdem generis, frigidum, quod congregat ea quæ sunt diuersi generis. Humidum & siccum sunt passiua, quia humidum est, quod facile cedit alienis terminis; siccum quod difficile alienis, & facile continetur proprijs.

SVMMA CAPITIS III.

IN hoc cap. duo facit Phylos. Primo ostendit numerum elementorum, esse quatuor. Secundo docet, quis locus, & quæ qualitas dominetur in quolibet elemento.

Circa primum ostendit numerum elementorum ex combinationibus quatuor primarum qualitatum, & ex authoritate antiquorum. Ex combinationibus quidem, quia quodlibet elementum debet habere duas qualitates, vt per vnam conueniat cum vno elemento, per aliam differat. Non possunt autem combinari duæ qualitates contrariæ, quia se excludunt, solum ergo debent combinari non contrariæ. Istæ autem solum quatuor modis combinari possunt, scilicet calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidum & siccum, ergo tantum erunt quatuor elementa, quia tantum sunt quatuor combinationes. Ex authoritate id probat, quia nullus antiquorum excessit quaternarium numerum elementorum licet alij pauciora posuerint.

Circa secundum attribuit elementis, primo quod superiora, scilicet ignis, & aer habent superiorem locum sub cælo, inferiora vero scilicet aqua & terra inferiorem, id est circa centrum. Secundo

cundo quod extrema scilicet ignis, & terra puriora sunt, quam media. Tertio superiora esse inferioribus contraria. Quarto igni dominari calorem, aeri humiditatem, aquæ frigiditatem, terræ siccitatem.

SVMMA CAPITIS IV.

AB isto cap. incipit agere Phylos. de generatione elementorum per tria capita sequentia. Et in isto primo ponit quatuor regulas ad dignoscendum, quomodo elementa in inuicem transmutantur. Et supponimus alia esse elementa dissymbola, seu extrema, quæ scil. non conueniunt in aliqua qualitate vt ignis, & aqua, alia media quæ in aliqua qualitate conueniunt vt ignis, & aër; aqua, & terra,

Prima ergo regula est, absolute loquendo quodlibet elementum potest conuerti in aliud, siquidem contrarietatem aliquam habent. Secunda regula, facilior est transmutatio inter symbola elementa quam inter dissymbola, quia in illis est minus contrarietatis, quam in istis. Tertia regula, ex duobus dissymbolis facilius tertium aliquod generatur, quam vnum dissymbolum ex alio, vt ex igne & aqua facilius generatur aer, quam aqua, vel ignis, siquidem plus contrarietatis est vincendum, vt inter se transmutentur, quam vt in vnum tertium conspirent. Quarta regula, ex duobus elementis symbolis non generatur tertium, sed vnum ex alio, sunt enim facilis transmutationis.

SVMMA CAPITIS. V.

INquirit in hoc cap. Aristot, de materia ex qua fit transmutatio elementorum, nam licet supra determinauerit, quod sit materia prima, quæ est communis omnibus, hic specialiter contra aliorum opiniones procedit; aliqui enim ponebant aliquod corpus completum seu ens in actu esse materiam huius transmutationis, siue vnum corpus seu elementũ esset, siue plura, Alij vero ponebant non omnia elementa esse transmutabilia ad inuicem, sed solum symbola. Alij nulla omnino esse ad inuicem transmutabilia. Et priores opiniones refutat in prima parte, c. alteram vero in secunda parte. Vltimã vero opinionem in seq. c. reijcit. Priores ergo opiniones contra quas sæpius egit præsertim in 1. Phys. ex eo hic impugnat, quia si aliquod ens completum & in actu esset principium transmutationis elementorum, talis transmutatio esset alteratio, non substantialis generatio, quia maneret ipsum integrum & completum sub vtroque termino, ergo eius esse substantiale, & primum, non mutaretur, sed accidentale & superadditum.

Circa 2. partem ostendit contra præfatam sententiam omnia elementa etiam dissymbola esse transmutabilia, quia habent contrarietatem ad inuicem, & sic agunt & patiuntur, & transmutantur. Et secundo ostendit nulla elementa, nec extrema, nec media esse principium generationis aliorum, quia si omnia sunt generabilia, nullum est principium generationis, quia principium generationis est ingenerabile, alias esset processus in infinitum.

SVMMA CAPITIS VI.

REijcit in isto c. 3. sententiam, quæ est Empedoclis, quod scil. nulla elementa sint ad inuicem transmutabilia. Quam sententiam dupliciter conuincit. Primo eam contradictionis arguendo. Secundo ad impossibile deducendo. Contradictionis quidem arguit, quia Empedocles facit elementa esse adinuicẽ comparabilia, quæ comparatio fieri potest, aut secundum quantitatem, aut secundum virtutem seu qualitatem, vel eiusdem speciei, vel diuersæ. Quæ autem sic sunt comparabilia sunt etiam transmutabilia, quia agunt & patiuntur. Ad impossibile autem deducit, tum quia tollit augmentum, id est quod possit vnum elementum crescere, si non potest de alio transmutare

mutare; tum quia tollit generationem, si enim elementa non corrumpuntur, nec transmutantur, sed solum congregantur vel disgregantur, non datur noua forma substantialis, sed solum accumulatio diuersorum, ergo non datur generatio substantialis.

Svmma Capitis VII.

AB isto c. incipit agere de generatione mixtorum postquam de elementorum qualitatibus, numero, & generatione actum est. Tractat autem de mixtis isto c. & seq. in isto quidem c. proponit dubium quomodo mixtum fiat ex elementis. In seq. ostendit omnia quatuor elementa concurrere ad mixtionem.

Circa primum supponit duas fuisse opiniones, circa elementa, alteram quod sunt transmutabilia, quia habent materiam communem. Alteram Empedoclis, quod transmutabilia nō sint, quam praeced. c. reiecit, & in isto iterum reijcit quia ex ea sequitur non dari veram mixtionem, quia non transeunt elementa in mixtum, sed elementa manent, & solum quia congregata sunt, dicuntur mixtum. Vnde respondet ad dubium propositum dicendo, quod qualitates elementorum sunt contrariae vt calor & frigus siccitas & humiditas, & suscipiunt magis & minus, atque ita aliquando vna earum est perfecta & in actu, & de opposita nihil est nisi in potentia, vt si calor sit in summo, aliquando vero vna non est perfecta in actu, quia non est in summo, sed aliquid de opposita permittit. Sic ergo vnum elementum potest alteri applicari dupliciter. Vno modo ita vt vnum superet aliud & transmutet in se, & tunc non sequitur mixtio, sed simplex generatio alio modo taliter quod neutrum vincat totaliter, sed in vnum tertium attemperentur, quia qualitates eorum remittuntur, & ad certum gradum attemperantur & tunc fiet mixtum. Vnde non est necesse, quod in mixtione elementa ita corrumpantur, quod nihil de illis remaneat, nisi materia, sed ita transmutantur, quod qualitates eorum remanent refractae & hoc est manere virtualiter.

Svmma Capitis. VIII.

OStendit in hoc cap. in mixto concurrere omnia quatuor elementa. Quod probat sic, quia mixta sunt in terra, & ad eam naturaliter mouentur, ergo participant de terra, quod etiam ostendit eorum crassities. Terra autem cum sit nimis sicca nisi iuuetur ab aqua, non coagulatur, sed redigitur in pulueres, ergo vt figura mixti sic debite terminata, indiget humido coagulante, quod est aqua. Rursus terra & aqua alterantur in mixto, ergo à suis contrarijs, contraria autem sunt ignis & aer, ergo etiam ista duo elementa ad mixtum requiruntur. Secundo id ostendit à signo, quia mixta nutriuntur istis duobus elementis, scil. aqua & terra, vt patet in plantis, quae simpliciori alimento nutriuntur, & tamen duobus elementis indigent, scilicet aqua & terra ad sui alimentum, ergo à fortiori alia viuentia. si autem eis inest terra & aqua etiam ignis & aer propter rationem supra allatam, ergo similiter ex omnibus elementis erunt, sicut èx illis nutriuntur. Incidenter vero docet inter elementa solum ignem nutriri, non tamen proprie sicut viuentia, quae per intus susceptionem, ignis autem consumendo pabulum appositum.

Svmma Capitis IX.

AB hoc cap. tractat vltimam partem libri, scilicet de vniuersalibus causis generationis, praesertim de causa efficiente. In hoc ergo cap. facit duo. 1 Enumerat triplicem causam pro generatione requisitam, scil. materialem, formalem, & efficientem. 2. Reijcit opiniones circa causam efficientem & relinquit probatum, quod illa requiritur praeter materiam & formam.

Circa primum ostendit requiri tres causas ad generationem, duas intrinsecas scilicet materiam & formam, aliam extrinsecam, scilicet efficientem. Et in his materia est principium vt sint & non sint, quia habet potentiam ad vnam formam & ad priuationem eius. Forma autem

est principium tantum vt res sit, & ab ea res habet speciem, & cum ea coincidit finis, quia eius gratia operatur agens in materia. De efficiente vero est tota difficultas.

Circa 2. ergo proponit duplicem opinionem antiquorum circa causam efficientem. Prima fuit Platonis, qui posuit ideas seu species separatas per impressionem sui in materiam causare species rerum, & per abiectionem corrumpere. Alia fuit opinio, quæ non distinguebat materiam ab efficiente, sed ipsam dixerunt esse transmutationis principium, per qualitates, quas habet, vt per calidum & frigidum. Reiicit autem primam opinionem, tum quia si idea separata per sui impressionem faceret res, cum ista idea semper sit eadem, semper faceret idem, non autem modo faceret, modo non faceret. tum etiam, quia in artificialibus datur efficiens præter ideam, vt medicus effectiue sanat, & doctor docet, ergo etiam in naturalibus, quia ars imitatur naturam. Secundam autem opinionem reiicit, tum quia materia est pura potentia passiua, ergo non est principium actiuum, seu efficiens sed passiuum; tum quia in arte, instrumenta & materialia non se mouent, sed mouentur ab arte, ergo & in natura, materia non mouet, sed mouetur, quantumcunque habeat illas qualitates. sicut sera licet habeat qualitatem ad scindendum, nisi moueatur ab alio, non mouet.

SVMMA CAPITIS X.

IN hoc c. tradit sententiam suam de causa efficiente generationum. Et tria facit. 1. Repetit & supponit ea quæ in 8. Physic. dixerat de vnitate primi motoris, & primi motus. 2. Proponit dubium de varietate generationum & corruptionum vnde proueniat. 3. Colligit quædam corollaria.

Circa 1. supponit, quod dictum est in 8. Physic. sc. dari vnum primum motorem, & vnum primũ motum circularem. & per se continuũ per quem primus motor est causa perpetuitatis generationũ, quia cum ille motus sit perpetuus atq; continuus, rationabile est quod sit causa reliquorum motuũ, qui non semper sunt, potius enim id, quod est, debet esse causa eius quod non est, quam è conuerso.

Circa 2. oritur ex hoc statim dubium, quia idem manens idem semper facit idem, sed primum mobile est idem, & motus eius semper vnus, ergo non alterabunt generationes & corruptiones, sed semper idem facient, cuius oppositum videmus. Resp. Arist. quod in cælo est duplex motus. Alter vniformis ab oriente in occidentem, qui est proprius primi mobilis, & iste non causat varietatem generationum & corruptionum. Alter est non vniformis, sed constat accessu & recessu ad nos. & hunc causat sol per Zodiacum & ratione huius causatur varietas generationum sicut accedente sole ad nos in puncto arietis omnia reuirescunt, recedente autem in puncto libræ decrescunt. Et sic non manet semper idem & secundum illas partes contrarias accessus, & recessus, causat contrarios effectus generationis & corruptionis.

Circa 3. colligit duo corollaria. 1. Quod singulis viuentibus statuta est certa ac determinata vitæ periodus, & terminus. 2. Quod generationes & corruptiones possunt esse perpetuæ, quia causa earum efficiens, quæ est Sol, habet perpetuum motum. & perpetuitatem generationum intendit. Postremo ostendit quod sicut dictum est in 8. Physic. & 12. Met. si motus est, motor est, & si motus est continuus, & perpetuus, motor debet esse sempiternus, ad quem omnes motus reducantur.

SVMMA CAPITIS XI.

IN hoc c. intendit probare Arist. generationes non esse perpetuas quasi in rectũ, sed circulariter. Et ad hoc facit tria. 1. quædã præmittit ad probandũ intẽtum 2. probat illud. 3. soluit duo dubia.

Circa 1. supponit quasdam generationes esse necessarias, quæ scilicet habent causam determinatam, vt quod cras oriatur Sol, quasdam contingentes, vt quod cras Petrus ambulet, Supponit 2. quod quãdo in vna generatione est tota materia alterius ex generat. prioris sequitur posterioris generatio, sicut ex euaporatione sequitur nubes, ex nube pluuia. Si vero generatio vnius nõ sit tota materia

tiuum, potest tamen se habere vt aliquid essentialiter requisitum, sine quo non inuenitur, sicut sine negatione leonis non inuenitur homo, & sine obscuritate non inuenitur fides, & sic de multis alijs, à quibus tamen negationibus non dependent vt à causis. Et ad vltimam instantiam respon. non posse saluari tempus positiuum sine correspondentia de facto ad imaginarium, & cum sola aptitudinali, eo quod de essentiali ratione temporis est, quod sit ens actu successiuum & fluens, non verò successiuum in potentia, & aptitudine; vnde actu debet habere partes distantes, & succedentes: ergo & actu correspondentes distantiæ durationis imaginariæ: seu replentes illam, sicut locus positiuus, imaginarium. At vero accidens essentialiter non est inhærens actu, sed aptitudine, idcoque saluatur eius indiuiduatio per ordinem ad subiectum, non per actualem correspondentiam, quæ fit per coniunctionem ad illud.

ARTICVLVS II.

Vtrùm omnia corruptibilia habeant determinatam periodum durationis à natura?

LOquimur de termino naturaliter imposito durationi corruptibilium iuxta intrinsecam dispositionem & temperamentum, nam respectu causæ violentæ, & extrinsecæ, à qua aliquid corrumpi potest, non potest certus terminus designari, quia se habet per accidens & fortuito.

Respondeo, ergo omnia corruptibilia habere ab intrinseco determinatum terminum suæ durationis eo modo quo corruptibilia sunt, non tamen omnia eundem habent terminum. Ita sumitur ex Aristot. *in præsenti lib. c.* 10. *tex.* 57. *& ibi* communiter interpretes, vt Mag. Bañ. Cohimb. & alij. Et videri etiam potest D. Tho. *in* 2. *dist.* 19. *q.* 1. *art.* 4. Dixi, *eo modo quo corruptibilia sunt* propter elementa, quæ per partes corrumpi possunt, sed non integrum elementum. Imponitur autem rebus terminus durationis. *Primò* quidem à diuina voluntate & ordinatione. Vnde dicitur *Iob.* 14. *Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.* Et omnia tandem finienda esse saltem pro die iudicij constat ex illo 2. *Petri* 3. *Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, &c. Secundo* terminus durationis corruptibilium dependet à causa vniuersali quæ est cœlum, quia est in perpetuo motu atque adeo causare debet contrarietatem aliquam, & alterationem, quæ vnicuique rei finem afferat, & corrumpat, aliamque generet. *Tertiò* oritur iste terminus ex causa intrinseca corruptibilium mixtorum, quia sunt composita ex contrarijs, quæ ad inuicem agunt, & patiuntur, & consequenter causant alterationem, quæ est via ad corruptionem. Et cum vis actiua, & resistiua sint finitæ & limitatæ, oportet quod finitum & limitatum terminum habeant agendi, & patiendi, atque adeo tandem desinant.

Secunda vero pars conclusionis ipsa experientia manifeste constat, cum quædam animalia sint longioris vitæ, quam alia, vt homines, quam oues, vel equi, & inter res inanimatas, lapides quidam & metalla, quam viuentia. Ad quod multum iuuat complexio, quod sit magis vniformis, & habeat partes magis homogeneas, hæc enim melius conseruantur, vbi autem est multiplex varietas, & diuersa temperies partium, ibi est plus contrarietatis, & consequenter plus corruptionis, quia accidentia sunt magis diuersa & opposita. Facit etiam maior humidi concoctio & tenacior, humida enim minus tenacia & fluida, magis dilabuntur, vt humida aquea, quæ permiscentur frigido, quod est temperamentum minus vitale. Facit etiam durities, mẽbra enim magis compacta & solida diutius durant, vt videmus in ossibus; vnde etiam in animali mortuo facilius carnes, & adhuc facilius viscera & interiora organa, quæ molliora sunt, corrumpuntur. Denique

que loci temperies multum iuuat, & aliæ extrinsecæ influentiæ cælestes.

Sed obijcies primò, nam elementa non sunt composita ex contrarijs, ergo solum ipsa ab intrinseca causa non sunt corruptibilia, neque certam habent durationis periodum. *Secundo* si res inanimatæ propter compositionem ex contrarijs certum terminum habent, ergo in eis vnum contrarium agit in aliud, & sic vna pars rei inanimatæ aget in aliam, & rursus conuertet aliquid de corpore sibi adiuncto vel intra poros posito: ergo nihil ei deerit vt dicatur nutriri sicut viuentia. *Tertiò* quia mors per peccatum inducta est, non est ergo naturalis homini, quin potius naturale est homini, & cuicunque rei desiderium perpetuandi suum esse, non ergo à natura determinatur certus durationis terminus. *Quartò*, per lignum vitæ reddebatur homo immortalis, ergo non erat ei naturalis periodus vitæ, alias non posset illo naturali cibo prolongari. Similiter arte medica per aurum potabile, seu quintam essentiam auri liquati, longissime protrahitur vita ergo non est naturaliter, & necessario constitutus vitæ terminus. *Denique* in prima mundi ætate homines longissime viuebant, ergo periodus vitæ, etiam nunc poterit ad illorum terminum naturaliter extendi, ergo non est præfinitus terminus naturaliter saltem ita breuis sicut nunc, poteritque arte aliqua prolongari.

Ad primum respondetur, quod elementa ab intrinseca natura habent esse passiue corruptibilia, non actiue agente vna parte in aliam, nec per contrariorum admixtionem intrinsecam, quia compositionem miscibilium non admittunt, nec sunt resolubilia in alia elementa, & sic ab intrinseco non habent quasi actiuam corruptibilitatem ex contrarijs, sed passiuam, vnum elementum in aliud. Mixta vero inanimata ab intrinseco habent causam corruptionis, quia sunt ex contrarijs & semper aliqua qualitas prædominatur, vt docet S. Th. *in 2. dist. 19. q. 1. a. 4. ad 2.* sed tamen, quia homogenea sunt, & omnes partes habent eandem dispositionem, vix potest vna agere in aliam, ideoque fere semper indiget adiuuari ab extrinseco corrumpente. Cum vero ignis remoto combustibili deficit, non est, quia ab intrinseco vna pars agat in aliam, sed quia propter tenuitatem suam non potest à contrarijs defendi, nisi alicui densiori materiæ innitatur.

Ad 2. resp. inanimata carere determinatis partibus & organis à natura destinatis, vt vna agat in aliam & subministret alij, & ideo per se non habent nutriri per intus sumptionem quia nutritio requirit determinata organa & partes destinatas à natura ad reparationem eius, quod deperditur; licet propter mixtionem contrariorum vna pars possit agere in aliam quando in aliqua prædominatur aliquod contrariorum, tamen hoc de se æque potest conuenire cuilibet parti vbi qualitas prædominetur, cum omnes homogeneæ sint, nec à natura sint destinatæ aliquæ partes & organa specialia ad talem reactionem & reparationem Quod vero conuertat in se id quod iuxta ponitur, potius est generare sibi simile, & per accidens aggregare, quam nutrire, vt latius supra diximus *q. 8.*

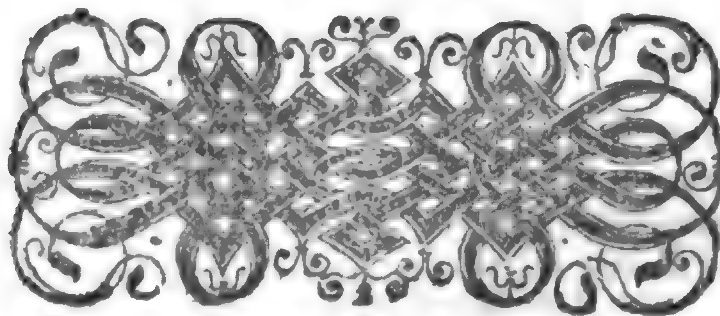
Ad 3. respon. quod mors est naturalis, & debita homini considerato secundum sua naturalia vt componitur ex contrarijs, est autem pœnalis homini considerato secundum statum, quem acceperat à Deo ex originali iustitia, in quo locum non habebat mors, & ideo eo amisso in pœnam inducta est, sicut rebellio appetitus sensitiui etiam in pura natura esset, & tamen facta est pœnalis supposita amissione status. Videatur S. Tho. 2. 2. *q. 164. art. 1. ad 1. & 1. 2. q. 85. art. 5. & 6* Quod vero cuilibet sit naturale desiderium se perpetuandi, dicimus esse hoc desiderium eo modo, quo res possunt, non quidem durandi sine termino in eodem indiuiduo, id enim per naturam impossibile est, sed perpetuitas intenditur absolute in spe-

ſpecie per multiplicationem, in indiuiduo quantum poteſt ſecundum leges naturæ.

Ad 4. reſpond. quod lignum vitæ non reddebat hominem ſimpliciter immortalem, ſed reſtaurabat puritatem humidi radicalis ab admixtione extranei, & fortificabat virtutem naturalem, idque limitate & ad tẽpus, quia virtus eius erat finita, & ſic debebat iterari eius ſumptio, vt longius protraheretur vita, vt docet S. Tho. *1. p. q. 97. ar. 4.* Vndè non tollebat periodum determinatum vitæ, ſed ampliabat. An verò effectus illos naturaliter faceret? S. Tho *in 2. diſt 19. q. 1. art. 4. ad 5.* videtur concedere, quod virtus illa ligni erat naturalis, ſed non dabat immortalitatem ſimpliciter, vt dictum eſt. At verò *in corp. à.* dicit *Quod lignum vitæ ſubueniebat homini, quia virtute diuinitus cõceſſa alimentum aſſumptum in perfectam aſsimilationem aſſumebatur.* Virtus autem diuinitus conceſſa non videtur naturalis, & ex principijs naturæ orta. Vnde dubius eſt Magiſt. Bann. in hac re *1. p. q 97. a. 4. dub. vnico ad 4.* Si tamen dicatur ſupernaturalis illa virtus, videtur pertinuiſſe ad vim miraculoſam, & ſolum inſtrumentaliter fuiſſe in illo fructu, non radicaliter, ſicut ſi alicui rei concederetur virtus ſanandi cæcitatem. *Ad illud vero de quinta eſſentia auri liquati, dicimus* eſſe merum commentum, nulla enim ars poteſt ita purificare humidum & fortificare virtutem debilitatam, licet reparare & à cõtrarijs aliqualiter defendere poſsit, & à morbis aliquibus præſeruare.

Ad vlt reſp. quod in prima mundi ætate etiam dabatur certa vitæ periodus, & terminus, ſed longior, quam nunc propter maiorem naturæ virtutem, quam nunc, maiorem alimentorum naturalium efficaciã, præſertim non dum terra per ſalſedinem aquarum diluuij pœne ſterilizata; maiorem aeris ſalubritatem, & hominum, ſobrietatem, & vigorem omnium pene cauſarum naturalium. Et nihilominus, D. Th. *in q. 4. de malo art. 8. ad 11. & in 2. diſt. 32. q. 1. ar. 3. ad 4.* exiſtimat virtute diuina fuiſſe tunc conceſſam diuturnitatem longiorem ad multiplicationem generis humani. *Et hæc ſufficiant pro expoſitione librorum de generatione, ad laudem & gloriam* Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, B. Virginis, & S. Th. Aquinatis.

* * *

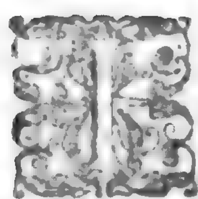

SVMMA

SVMMA TEXTVS LIBRORVM.

De Generatione.

SVMMA LIBRI I.

NTENTVM Arist. in hoc 1. libro est differere de ortu, & interitu rerum in communi, & de his quæ generationem ipsam consequuntur, vel concomitantur: in secundo autem libro agit de generabili, & corruptibili in particulari, scil. de elementis quæ sunt prima corpora generabilia, & de mixtis, quæ ex illis primis constantur. Circa generationum in communi decem capita distribuit hoc ordine. In primis duobus refert antiquorum sententias circa generationem & corruptionem, & distinctionem earum ab alteratione. In duobus sequentibus suam sententiam declarat: à 5. cap. vsque ad 10. agit de his quæ generationem, & concomitantur, vel consequuntur sicut de augmentatione, & nutritione, de actione,& reactione, contactu, & mixtione.

SVMMA CAP. I.

IN hoc cap. intendit Phylos. refutare duas opiniones antiquorum circa differentiam generationis, & alterationis, in seq. vero c. alias duas circa modum quo dicebant aliqui fieri generationem. Opiniones ergo antiquorum, quas refutat in hoc 1. cap. sunt duæ. Prima eorum qui ponebant tantum esse vnum principium rerum naturalium, illudque esse ens actu. Hi enim non poterant distinguere generationem ab alteratione. Secunda opinio fuit eorum qui ponebant plura principia, qui quidem poterant ponere generationem substantialem distinctam ab alteratione, sed de facto non ponebant illam, quia ipsas qualitates dicebant esse formas elementorum, vt calorem, & frigus, negabant autem posse vnum elementum conuerti in aliud, quia non ponebant illa esse composita ex materia & forma, sed esse primas materias non resolubiles in alia principia specialiter, autem arguit Empedoclem quod sibi contradixerit, quia ex vna arte negabat vnum elementum generari ex alio secundum substantiam, ex alia ponebat omnia à principio fuisse vnum per confusionem, & chaos, quasi amicitia ea omnia confundente: quod sine corruptione esse non poterat, aut si non erat corruptio, & generatio, quomodo ex illo vno emergebant plura diuersificata.

SVMMA CAP. II.

DVo facit Aristot. in hoc cap. Primo proponit duas alias opiniones antiquorum circa modum generationis substantialis. Secundo specialiter disputat contra secundam, eiusque rationem soluit. Quoad primum docet Aristot. iam tunc fuisse communem opinionem quod generatio, & alteratio distinguerentur, & quod generatio fiebat per congregationem aliquorum,

quorum, sicut corruptio per disgregationem; alteratio verò per aliquarum passionum transmutationem. In assignanda autem congregatione ex qua fiebat generatio, alia erat opinio Platonis, alia Democriti, & Leucippi. Nam Plato dicebat fieri generationem per congregationem superficierum, seu linearum: Democritus autem per congregationem athomorum, seu corporum indiuisibilium.

Quoad 2. ponit rationem Democriti, & soluit eam. Ratio erat hæc; vel corpora naturalia componuntur ex corporibus indiuisibilibus, vel ex diuisibilibus. Si primum habetur intentum. Si 2. ergo illa diuisibilia poterunt iterum diuidi, & sic si fiat totaliter omnis diuisio possibilis, tunc illa facta, vel quod remanet erit corpus diuisibile; & hoc non, quia supponimus factam omnem diuisionem: vel erit nihil, & sic corpus ex nihilo componeretur, ex nihilo autem nihil fit; vel erunt puncta, & hoc est impossibile, quia alias corpus ex solis punctis componeretur, punctum autem additum puncto, non facit maius, cum careat quantitate; vel tandem resoluetur in qualitates, & hoc non, quia alias corpus ex solis qualitatibus constaret, & qualitates sic resolutæ, essent separatæ à corpore. Respond. Aristot. corpus esse diuisibile in alia diuisibilia successiuè, & sincategorematice, & in potentia, non autem posse omnem diuisionem actu esse positam, sed ita diuidi in aliquid actu, quod adhuc manet diuisibile, sicut dicimus ex materia aëris posse diuersa generari, sed non simul, semper enim remanet ad aliquid in potentia. Postremo ostendit non fieri generationem naturalem per congregationem diuersarum rerum, quia generatio non fit per positionem, & situationem partium sicut artefacta, vt nauis, aut domus, sed quia hoc totum dissoluitur, & aliud totum generatur.

SVMMA CAPITIS III.

TRia facit Arist. in hoc cap. Primo inquirit an detur generatio simpliciter, id est quæ fiat ens simpliciter, & substantialiter. Secundo proponit duo dubia ad resolutionem quæstionis necessaria. Tertio soluit principalem quæstionem.

Circa 1. ponit rationem dubitandi, quia si fit ens simpliciter debet fieri ex suo contrario, scil. ex non ente simpliciter, hoc autem est impossibile, quia id ex quo aliquid fit, existit in eo quod fit, & prædicatur de eo sicut lignum ex quo fit arca, est in arca, & de ea dicitur, & sic non ens existeret in ente, & prædicaretur de eo.

Circa 2. proponit duo dubia, ex quibus pendet resolutio quæst. Primum, quare generatio nunquam cesset ex parte causæ materialis, si enim in generatione fit ens simpliciter, in corruptione desinit aliquid simpliciter & si per corruptionem consumitur aliqua entitas, cum autem tota entitas vniuersi sit finita, tandem consumetur per corruptiones rerum. Resp. causam huius non esse, quia materia sit infinita, cum nullum infinitum in actu detur, nec quod res quæ generantur modo fiant minores quam ante, & sic deinceps, cum non videamus istam minorationem, sed res æquales suis generantibus fieri, sed causam esse, quia corruptio vnius est generatio alterius eadem materia permanente, & ita finita materia sufficit pro infinitis generationibus. 2. Dubium est, quare si corruptio vnius est generatio alterius, quædam dicuntur generari simpliciter, vt dum homo fit ex embrione, quædam secundum quid, vt dum ex homine generatur cadauer, potius dicitur mori hominem, quam generari aliquid. Resp. hoc indicandum esse ex termino generationis, aliquando enim acquiritur forma completa & vltima, aliquando forma media, & quæ paratur via ad aliam. Quando acquiritur forma primo modo, dicitur generari aliquid simpliciter, quia ibi sistit generatio, vt cum fit homo, equus, apis, &c. Tertio

autem modo dicitur fieri secundum quid, quia adhuc restat aliquid faciendum, vt cum fit forma embrionis, restat fieri hominem, & cum fit cadauer, restat fieri terram ad quam tenditur per formam cadaueris. Secundo cum generatur accidens fit generatio secundum quid cum substantia, fit ens simpliciter. Tertio cum generatur aliquid, quod non facile sentitur vt aer, dicitur vulgo generari aliquid secundum quid.

Cirra 3. respondet dari generationem simpliciter. Ratio est, quia datur progressio ad esse simpliciter vt ad formam ignis, ex non esse talis formæ quod est non esse simpliciter in materia, ergo datur generatio simpliciter, sicut & corruptio, cum è contra mutatur illud esse simpliciter in non esse. Quid sit autem illud subiectum commune vtrique formæ, scil. materia, an sit non ens? Respondet esse ens in potentia, non vero ens actu, solum autem habet esse non ens ratione priuationis adiunctæ, quia caret forma. Et sic non fit generatio ex non ente omnibus modis, sed ex ente in potentia.

SVMMA CAPITIS IIII.

Explicata quæstione an est, circa generationem simpliciter, scil. eam dari, in hoc cap. explicat quid sit. Et facit duo. Primo docet quid sit generatio, & alteratio. 2. Differentias inter eas assignat.

Circa 1. supponit differre accidentia à substantia quia illa inhærent in ista, vt albedo in homine, & circa vtrumque posse dari mutationem, videmus enim aliquando hominem substantialiter perire, aliquando secundum accidentia, vt secundum colorem vel calorem mutari. Quo supposito dicit alterationem esse mutationem circa qualitatem eodem subiecto sensibili manente, vt dum calefit aqua, quæ prius erat frigida. Generatio verò substantialis, est mutatio secundum totam rei substantiam, vel subiectum, & ideo non manet idem subiectum sensibile, vt cum ex ligno generatur ignis, solum enim manet materia prima, quæ non est secundum se sensibilis, sed ratione formarum.

Circa 2. ad tradendum differentias inter alterationem & generationem, supponit quod in ipsa generatione aliquando fit etiam transmutatio qualitatum, vt cum ex aqua frigida fit ignis calidus, aliquando non fit mutatio qualitatum, quia similis qualitas manet in genito, & in corrupto, non vero contraria, v. g. cum ex aqua fit aër, in vtroque manet diaphaneitas, seu transparentia: Hoc supposito assignat duas differentias inter alterationem, & generationem. Prima ex parte termini producti, quia in alteratione producitur qualitas, in generatione vero, forma substantialis. Secunda ex parte subiecti, quia subiectum alterationis est materia informata, seu facta in actu, generationis vero est materia prima informabilis, quæ est ens in potentia.

SVMMA CAPITIS V.

Ab hoc cap. incipit Phylos. tractare ea quæ generationem consequuntur, vel concomitantur. Et 1. agit de augmentatione, & nutritione in isto cap. In quo tria præstat. Primo ponit differentiam augmentationis ab alteratione, & generatione. Secundo explicat modum quo fit augmentatio, & diminutio. Tertio explicat quomodo differat nutritio & augmentatio.

Circa 1. dicit augmentationem differre ab alteratione & generatione in duobus, Primum ex parte terminorum ad quos, quia alteratio est ad qualitatem, generatio ad substantiam, augmentatio autem ad quantitatem. Secundo, quia id quod generatur, vel alteratur, non necessario mutat locum, vt cum in eodem loco corrumpitur lignum, & fit ignis, augmentatio autem cum faciat

tristem; contristatum. Et sola secunda acceptatio contactus pertinet ad præsens. Denique conclu-*dit duo. Primum est, quod agens & patiens habent contrarias qualitates. Secundum est quod mo-uens [illegible] habet, quam agere, sumendo agere strictè vt opponitur passioni, quæ est cum [illegible], & sic agere est mouere cū dispositione ad corruptionē,* quod non omni mouere competit.

Svmma Capitis VII.

IN hoc cap. & duobus seqq. agit Philos. de actione & reactione, & quidem in hoc cap. explicat conditionem agentis, & passi, tum absolute tum quando mutuo repatiuntur. In sequenti [illegible] duas opiniones antiquorum circa modum agendi & patiendi. Et tandem in capit. 9. e propria sententia explicat quatuor conditiones ad agendum & patiendum requisitas. Igitur in hoc 7. cap facit tria. Primo explicat conditionem, & naturam agentis, & passi quantum ad hoc, quod debeat passum esse simile agenti, vel dissimile. Secundo, quantum ad hoc quod agens repatiatur à passo. Tertio explicat, ad quod genus causæ pertineat agens & passum.

Quantum ad primum refert in primis duas Philosophorum opiniones, quarum prima dicebat agens & passum debere esse dissimile, si enim vtrumque est simile non est maior ratio cur hoc agat, quam illud. Secunda dicebat debere esse simile, quia quæ sunt disparata & dissimilia, nec agunt, nec patiuntur, vt album non agit in dulce, neque in graue aut leue. &c. Vtramque Arist. reijcit vt diminutam. Quod enim non possint omnino esse similia probat, quia non esset ratio cur alterum esset agens, alterum patiens, & quia alias multo magis aliquid in se ipsum ageret, si ageret in omnino simile. Quod vero non possint esse omnino dissimilia constat, quia agens & passum non possunt esse omnino diuersa, vt calor & quantitas quæ in se non agunt, sed debent esse contraria, contraria autem sub eodem genere sunt, & sic habent aliquam conuenientiam & similitudinem. Quare ex hoc colligit, quod agens & passum partim debent esse dissimilia, scilicet à principio actionis, quia tunc contraria sunt, partim similia, scilicet in fine actionis, quia agens intendit assimilare sibi passum.

Circa secundum an videlicet agens repatiatur à passo supponit duas diuisiones. Prima, quod mouens, aliud est primum, scilicet à quo primo incipit motus, aliud vltimum scilicet, quod est immediatum mobili. Secunda, alterans aliud est primum, scilicet quod alterat, & non alteratur, vt cœlum, vt medicus qui curat, & non alteratur ab ægroto: aliud est vltimum, quod per se attingit passum vt medicamentum in sanatione. Sic ergo respondet, quod quando agens & passum habent materiam communem & eiusdem rationis, agens potest repati sicut omnia sublunaria quia habent materiam communem, id est ad inuicem transmutabilem. Quæ vero non habent materiam communem, vt cœlum respectu sublunarium, ita agunt, quod non repatiuntur. Et vno verbo primum agens seu alterans non repatitur sed vltimum.

Circa tertium docet, quod agens pertinet ad genus causæ efficientis, tum quia ab eo incipit alteratio, efficiens autem est vnde incipit motus; tum quia non pertinet ad aliud genus causæ, non ad finem & formam quia agens est actu agens quando ab eo egreditur actio, tunc autem nondum sunt finis, nec forma, quia si essent, cessaret actio. Nec pertinet ad genus causæ materialis, quia hæc patitur, & sic potius ad eam pertinet passum.

Svmma Capitis VIII.

DVo facit. Primo proponit tres opiniones antiquorum Philosophorum circa modum agendi & patiendi. Secundo refutat illas. Circa primum, opinio prima fuit Empedoclis, quod corpora agebant ad inuicem, & patiebantur, quatenus vnum habet poros, vel concauitates, quibus alterum subintraret quasi penetrat, & sic fit mixtio, & mutua actio. Secunda o-

pinio fuit Democriti & Leucippi ponentium eosdem poros, sed plenos athomis seu corpusculis, quæ cum essent discontinua aliquid vacui relinquebant per quod mouebantur, & per congregationem eorum fiebat generatio, per disgregationem vero corruptio. Tertia opinio fuit Parmenidis & Melissi qui ponebant omnia esse vnum in mundo, segregari autem per vacuitates aliquas, remoto autem vacuo omnia vnum esse, & similiter vacuum requirebant, vt esset motus, nam si moueretur per plenum, dicebant penetrari corpora.

Circa 2. comparatis istis opinionibus inter se, & in quo conueniant & differant, quod non multum interest, impugnat opiniones illas duas de poris, & athomis. Et quidem Empedoclis opinionem reducit ad secundam, non enim differunt, nisi quia secunda opinio ponit illas vacuitates plenas corpusculis, seu athomis, prima verò solum ponit illa foramina, seu poros quibus subintrent alia corpora minuta ad agendum. Superflue autem inquit poni istos poros ad istum modum actionis, quia vel corpuscula eos intrantia tangunt partes solidas, vel non. Si non tangunt, ergo neque intra illas agunt. Si tangunt, etiam sine poris ab extra approximata tangent. Secundam vero opinionem de athomis latius impugnat, Sed breuiter id probatur, quia vt ista opinio dicit, actio, & passio fit per vacuum, sed ipsa athoma non habent vacuum, ergo nec agunt nec patiuntur inter se. Cum omne quod agit est molle, vel durum, aut aliqua simili qualitate affectum, sed corpus indiuisibile, neque est molle, nec durum, &c. ergo non agit, nec patitur.

SVMMA CAP. IX.

IN hoc cap. ad statuendam veram opinionem circa modum actionis, & passionis duo facit. Primo ponit conditiones requisitas ad agendum, & patiendum, Secundo ostendit opinionem Democriti de athomis destruere generationem, alterationem, & augmentationem.

Circa primum, conditiones requisitæ ad actionem, & passionem reducuntur ad quatuor. Prima quod agens sit in actu, & passum in potentia, sicut ignis agit vt actu calidum, lignum patitur vt est in potentia ad calorem. Secunda quod agens, & passum se tangant, vel immediate si sit agens vltimum & immediatum, vel mediate si sit remotum, sicut sol mediante aere tangit terram. Tertia conditio quod agens, & passum non sint continua, id est similia & eiusdem rationis in agendo, alias enim continua secundum quantitatem bene possunt agere & pati, sicut pars corporis calida calefacit non calidam. Quarta quod sint in debita propinquitate, & vnum intra spharam actiuitatis alterius. Excludit autem quintam conditionem, quam aliqui posuerunt, scil. quod passum non secundum omnem partem patiatur, quod est falsum, quia si passum est diuisibile, & habet partes, si omnibus applicetur agens secundum omnes patietur.

Circa 2. ostendit opinionem Democriti præced. cap. relatam tollere alterationem, & augmentationem. Alterationem quidem, quia constat posse totum corpus alterari calore, vel frigore sine vlla diuisione, corporis, illi autem athomi intra poros congregantur generatione, & disgregantur corruptione, quod sine diuisione esse non potest. Augmentationem vero tollit, quia in augmentatione quælibet pars debet augeri, in illa autem opinione non datur pars quæ augeatur, sed omnes sunt indiuisibilia & deinde solum apponerentur athomi ad athomos, quod non est augeri intrinsece, sed per iuxtapositionem.

SVMMA CAP. X.

IN vltimo isto cap. agit de mixtione, quæ maximè conducit ad generationem eorum, quæ fiunt ex elementis. Diuiditur autem hoc cap. in tres partes. In primo ostendit dari mixtionem; in secunda explicat quomodo mixtio fiat. In tertia colligit quid sit miscibile, & quid sit ipsa mixtio.

Circa

Circa primum refert opinionem negantium mixtionem hoc argumento, quia ea quæ miscentur, vel permanent sicut antea, vel corrumpuntur, vel vnum permanet, & aliud corrumpitur. Si primum, & tertium non fit mixtio, quia quod se habet sicut ante non miscetur, quia non mutatur. Si secundum, ex re destructa, & non existente, non fit mixtio, ergo. Respond. Phylos. dari mixtionem, eamque distinguit à cæteris mutationibus. Datur quidem mixtio, quia miscibilia manent in mixto non secundum actum, sed virtute & potentia, & sic ex ipsis alteratis, & per suas qualitates manentibus, fit mixtio. Distinguitur autem à reliquis mutationibus; à simplici quidem generatione, quia in ea totaliter aliquid corrumpitur, non ex concurrentia plurium, & cum virtuali eorum permanentia, aliquid generatur. Ab alteratione differt, & augmentatione, quia quod alteratur, & augetur, idem permanet facta alteratione, & augmentatione, quod verò miscetur, facta mixtione non manet idem, sed mutatur in aliud.

Circa secundum refert primum duas opiniones antiquorum circa mixtionem. Prima dicebat fieri mixtionem per diuisionem in partes minutissimas, quæ secundum se diuisibiles, sed ad sensum non amplius diuisibiles apparent, sicut si farina tritici misceatur farinæ hordei. Secunda dicebat, quod mixtio fit per diuisionem in minima, quæ non solum secundum sensum, sed etiam secundum se non sunt amplius diuisibilia. Vtramque refutat Phylos. quia secundum hoc mixtio non esset aliud quam aggregatio plurium in vno loco, quorum quodlibet secundum se integrum maneret, & ab alio separatum, licet sensus id non discerneret: vnde vlterius fieret, quod mixtum non esset homogeneum, id est, quod quælibet pars mixti non esset mixta, cum tamen oppositum videamus, mixtio enim conuenit toti & partibus. Repugnat etiam diuidi continuum in partes amplius indiuisibiles, alioquin ex indiuisibilibus continuum componeretur quod in 6. Physic. explosum est.

Verum ergo modum mixtionis tradit explicando tres eius conditiones. Prima, vt miscibilia sint mutuo actiua, & passiua, quæ enim mutuo non agunt, non miscentur, sicut ea quæ non habent materiam eiusdem rationis. Secundo, vt facile cedant, & diuidi possint, sicut mollia, & humida facile miscentur, non dura vt lapis, & ferrum. Tertio, vt non sint nimis magna, quia hæc difficile alterantur, sed in paruas partes diuidantur, vt vna possit aliam intrare agendo in aliam, & facile alterando. Quare mixtio ita fit secundum istas conditiones, vt proportionetur actiuitas vnius resistentiæ alterius, & sic in vnum temperamentum conueniant, nam si vnum nimis vincat alterum, non fit mixtio sed simplex corruptio, & generatio, vt si in amphoram vini cadat gutta aquæ.

Circa tertium docet, quod miscibile est illud quod agit, & illud quod patitur, vt ex vtroque fiat mixtum secundum temperamentum. Mixtio autem est Miscibilium alteratorum vnio.

SVMMA LIBRI II.

EXPLICATA generationis, & corruptionis natura, restat ad ipsa generabilia, & corruptibilia descendere. Et primo occurrunt elementa, quæ sunt corpora simpliciora in genere corruptibilium, deinde mixta, quæ ex eis constant. Et quatuor facit. Primo explicat principia generationis elementorum & eorum numerum. Secundo explicat ipsam elementorum generationem. Tertio, generationem mixtorum. Quarto, vniuersales causas generationis, & corruptionis, eiusque perpetuitatem.

SVMMA CAPITIS I.

AGit hoc cap. de principio materiali elementorum. Et primo relatis his quæ in primo libro tractata sunt, reijcit varias opiniones antiquorum, qui pro principio materiali elemento-

 rum

rum ponebant aliquod corpus: alij vnum tantum scil. aërem, vel ignem: alij plura vt ignem, & terram, vel etiam aërem & aquam, &c. alij dixerunt esse vnum receptaculum omnium formarum, non explicantes, quid per illud receptaculum intelligerent: hæc inquam reijcit, & suam sententiam explicat, quod principium materiale elementorum non est aliquod corpus sensibile, sed materia prima, quæ potest esse pars cuiuslibet corporis, nec tamen est separata ab omni forma substantiali, neque ab omni contrarietate, id est ab omni prima qualitate, & ita per hanc contrarietatem fit transmutatio de vna forma ad aliam, & circa talem materiam tanquam circa subiectum commune fiunt generationes, & corruptiones elementorum. Et hoc ideo quia contraria non possunt agere ad inuicem, & transmutari, nisi ratione alicuius subiecti communis, in quo exerceatur, & fiat transmutatio elementorum.

SVMMA CAPITIS II.

ASsignat in hoc cap. principium formale seu formas elementorum, non quidem formas substantiales, sed accidentales. Et duo facit. Primum docet formas istas elementorum debere esse formas tangibiles non quascumque, sed primas. Secundo enumerat omnes qualitates tangibiles, & ostendit quatuor ex eis esse primas ad quas cæteræ reducuntur.

Circa 1. ostendit formas proprias elementorum debere esse qualitates tangibiles, quia elementa considerantur vt generabilia, & corruptibilia, ergo vt actiua, & passiua, sed exercent passionem, & actionem per contactum, ergo proprie eorum formæ sunt qualitates vt tangibiles & cum sint prima corpora, debent esse primæ qualitates tangibiles.

Circa 2. reducit omnes qualitates tangibiles ad septem contrarietates quas attingit tactus, scil. calidum & frigidum, humidum & siccum, graue & leue, durum & molle, lubricum & aridum asperum & lene, crassum & tenue. Ex quibus, duæ, scil. graue & leue sunt principia actionis quæ est motus localis. Reliquæ verò reducuntur ad quatuor illas primas, scil. calidum & frigidum, humidum & siccum, quia sunt primæ in agendo & patiendo, & ideo sunt proprie formæ primorum corporum generabilium, quæ generantur & corrumpuntur per actionem, & passionem. Calidum autem, & frigidum sunt actiua, quia calidum est, quod congregat ea quæ sunt eiusdem generis, *frigidum,* quod congregat ea quæ sunt diuersi generis. *Humidum & siccum sunt passiua, quia humidum est,* quod facile cedit alienis terminis; *siccum* quod difficile alienis, & facile continetur proprijs.

SVMMA CAPITIS III.

IN hoc cap. duo facit Philos. Primo ostendit numerum elementorum, esse quatuor. Secundo docet, quis locus, & quæ qualitas domin etur in quolibet elemento.

Circa primum ostendit numerum elementorum ex combinationibus quatuor primarum qualitatum, & ex authoritate antiquorum. Ex combinationibus quidem, quia quodlibet elementum debet habere duas qualitates, vt per vnam conueniat cum vno elemento, per aliam differat. Non possunt autem combinari duæ qualitates contrariæ, quia se excludunt, solum ergo debent combinari non contrariæ. Istæ autem solum quatuor modis combinari possunt, scilicet calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidum & siccum, ergo tantum erunt quatuor elementa, quia tantum sunt quatuor combinationes. Ex authoritate id probat, quia nullus antiquorum excessit quaternarium numerum elementorum licet aliqui pauciora posuerint.

Circa secundum attribuit elementis, primo quod superiora, scilicet ignis, & aer habent superiorem locum sub cælo, inferiora vero scilicet aqua & terra inferiorem, id est circa centrum. Se-

cundo

cundo quod extrema scilicet ignis, & terra puriora sunt, quam media. Tertio superiora esse inferioribus contraria, Quarto igni dominari calorem, aeri humiditatem, aquæ frigiditatem, terræ siccitatem.

SVMMA CAPITIS IV.

Ab isto cap. incipit agere Phylos. de generatione elementorum per tria capita sequentia. Et in isto primo ponit quatuor regulas ad dignoscendum, quomodo elementa in inuicem transmutantur. Et supponimus alia esse elementa dissymbola, seu extrema, quæ scil. non conueniunt in aliqua qualitate vt ignis, & aqua, alia media quæ in aliqua qualitate conueniunt vt ignis, & aër; aqua, & terra,

Prima ergo regula est, absolute loquendo quodlibet elementum potest conuerti in aliud, siquidem contrarietatem aliquam habent. Secunda regula, facilior est transmutatio inter symbola elementa quam inter dissymbola, quia in illis est minus contrarietatis, quam in istis. Tertia regula, ex duobus dissymbolis facilius tertium aliquod generatur, quam vnum dissymbolum ex alio, vt ex igne & aqua facilius generatur aer, quam aqua, vel ignis, siquidem plus contrarietatis est vincendum, vt inter se transmutentur, quam vt in vnum tertium conspirent. Quarta regula, ex duobus elementis symbolis non generatur tertium, sed vnum ex alio, sunt enim facilis transmutationis.

SVMMA CAPITIS. V.

Inquirit in hoc cap. Aristot, de materia ex qua fit transmutatio elementorum, nam licet supra determinauerit, quod sit materia prima, quæ est communis omnibus, hic specialiter contra aliquorum opiniones procedit; aliqui enim ponebant aliquod corpus completum seu ens in actu esse materiam huius transmutationis, siue vnum corpus seu elementū esset, siue plura, Alij vero ponebant non omnia elementa esse transmutabilia ad inuicem, sed solum symbola. Alij nulla omnino esse ad inuicem transmutabilia. Et priores opiniones refutat in prima parte, c. alteram vero in secunda parte. Vltimā vero opinionem in seq. c. reijcit. Priores ergo opiniones contra quas sæpius egit præsenti in 1. Phys. ex eo hic impugnat, quia si aliquod ens completum & in actu esset principium transmutationis elementorum, talis transmutatio esset alteratio, non substantialis generatio, quia maneret subiectum integrum & completum sub vtroque termino, ergo eius esse substantiale, & primum non generatur, sed accidentale & superadditum.

Circa 2. partem ostendit contra præfatam sententiam omnia elementa etiam dissymbola esse transmutabilia, quia habent contrarietatem ad inuicem, & sic agunt & patiuntur, & transmutantur. Et secundo ostendit nulla elementa, nec extrema, nec media esse principium generationis aliorum, quia si omnia sunt generabilia, nullum est principium generationis, quia principium generationis est ingenerabile, alias esset processus in infinitum.

SVMMA CAPITIS VI.

Reijcit in ista c. 3. sententiam, quæ est Empedoclis, quod scil. nulla elementa sint ad inuicem transmutabilia. Quam sententiam dupliciter coarguit. Primo eam contradictionis arguendo. Secundo ad impossibile deducendo. Contradictionis quidem arguit, quia Empedocles fatebatur elementa esse ad inuicē comparabilia, quæ comparatio fieri potest, aut secundum quantitatem, aut secundum virtutem seu qualitatem. vel eiusdem speciei, vel diuersæ. Quæ autem sic sunt comparabilia sunt etiam transmutabilia, quia agunt & patiuntur. Ad impossibile autem deducit, sumpto tali argumento, id est quod possit vnum elementum crescere, si non potest de alio transmutare

mutare

est principium tantum ut res sit, & ab ea res habet speciem, & cum ea coincidit finis, quia eius gratia operatur agens in materia. De efficiente vero est tota difficultas.

Circa 2. ergo proponit duplicem opinionem antiquorum circa causam efficientem. Prima fuit Platonis, qui posuit ideas seu species separatas per impressionem sui in materiam causare species rerum, & per abiectionem corrumpere. Alia fuit opinio, quæ non distinguebat materiam ab efficiente, sed ipsam dixerunt esse transmutationis principium, per qualitates, quas habet, ut per calidum & frigidum. Reiicit autem primam opinionem, tum quia si idea separata per sui impressionem faceret res, cum ista idea semper sit eadem, semper faceret idem, non autem modo faceret, modo non faceret, tum etiam, quia in artificialibus datur efficiens præter ideam, ut medicus effectiue sanat, & doctor docet, ergo etiam in naturalibus, quia ars imitatur naturam. Secundam autem opinionem reiicit, tum quia materia est pura potentia passiua, ergo non est principium actiuum, seu efficiens sed passiuum; tum quia in arte, instrumenta & materialia non se mouent, sed mouentur ab arte, ergo & in natura, materia non mouet, sed mouetur, quantumcunque habeat illas qualitates, sicut sera licet habeat qualitatem ad scindendum, nisi moueatur ab alio, non mouet.

SVMMA CAPITIS X.

IN hoc c. tradit sententiam suam de causa efficiente generationum. Et tria facit. 1. Repetit & supponit ea quæ in 8. Physic. dixerat de unitate primi motoris, & primi motus. 2. Proponit dubium de varietate generationum & corruptionum unde proueniat. 3. Colligit quædam corollaria.

Circa 1. supponit, quod dictum est in 8. Physic. sc. dari unum primum motorem, & unum primũ motum circularem, & per se continuũ per quem primus motor est causa perpetuitatis generationũ, quia cum ille motus sit perpetuus atq; continuus, rationabile est quod sit causa reliquorum motuũ, qui non semper sunt, potius enim id, quod est, debet esse causa eius quod non est, quam è conuerso.

Circa 2. oritur ex hoc statim dubium, quia idem manens idem semper facit idem, sed primum mobile est idem, & motus eius semper unus, ergo non alterabunt generationes & corruptiones, sed semper idem facient, cuius oppositum videmus. Resp. Arist. quod in cælo est duplex motus. Alter uniformis ab oriente in occidentem, qui est proprius primi mobilis, & iste non causat varietatem generationum & corruptionum. Alter est non uniformis, sed constat accessu & recessu ad nos, & hunc causat sol per Zodiacum & ratione huius causatur varietas generationum sicut accedente sole ad nos in puncto arietis omnia reuirescunt, recedente autem in puncto libræ decrescunt. Et sic non manet semper idem & secundum illas partes contrarias accessus, & recessus, causat contrarios effectus generationis & corruptionis.

Circa 3. colligit duo corollaria. 1. Quod singulis viuentibus statuta est certa ac determinata vitæ periodus, & terminus. 2. Quod generationes & corruptiones possunt esse perpetuæ, quia causa earum efficiens, quæ est Sol, habet perpetuum motum & perpetuitatem generationum intendit. Postremo ostendit quod sicut dictum est in 8. Physic. & 12. Met. si motus est, motor est, & si motus est continuus, & perpetuus, motor debet esse sempiternus, ad quem omnes motus reducantur.

SVMMA CAPITIS XI.

IN hoc c. intendit probare Arist. generationes non esse perpetuas quasi in rectũ, sed circulariter. Et ad hoc facit tria. 1. quadã præmittit ad probandũ intẽtum 2. probat illud. 3. soluit duo dubia.

Circa 1. supponit quasdam generationes esse necessarias, quæ scilicet habent causam determinatam, ut quod cras oriatur Sol. quasdam contingentes, ut quod cras Petrus ambulet, Supponit 2. quod quãdo in una generatione est tota materia alterius ex generat. prioris sequitur posterioris generatio, sicut ex euaporatione sequitur nubes, ex nube pluuia. Si vero generatio unius nõ sit tota ma-

teria alterius, sicut fundamentum non est tota materia domus, ex generatione prioris non sequitur posterius; licet è contra generata domo sequitur fuisse generatum fundamentum.

Circa 2. probat generationes esse perpetuas per circulum & regressum in idem, non per rectam tendentiam in res semper diuersas, sine regressu ad priores. Si enim esset semper tendentia recta si esset finita, tandem consumeretur, & sic non esset perpetua. Si infinita non haberet primum & vltimum, & sic vnum non esset propter aliud tanquam propter finem, quia ibi non est finis, vnde ex positione vnius non esset necessarium ponere alterum. In circulum autem videmus perpetuari generationes propter circularem motum, quo eadem semper regrediuntur suis temporibus. & sic Sol extrahit vapores, & isti coguntur in nubes, nubes resoluitur in pluuiam, & terra madefacta iterum euaporat & facit nubes, estque inter istas necessaria series, quia vnũ dat totam materiã alteri.

Circa 3. ponit duo dubia. Primum, cur in quibusdam est circuitus in generationibus, vt vapor, nubes, pluuia, in alijs non, vt inter homines & animantia. Resp. quod in illis vnum est tota materia alterius, non in his, tota enim materia nubis est vapor, tota vero materia hominis non est pater eius. Secundum dubium, an ita sit circularis generatio, quod regrediantur in idem numero iam corruptum, vel solum in idem specie? Resp. quod ea quæ in transmutatione non corrumpuntur in substantia, reiterantur, eadem numero, vt idem Sol qui occidit oritur. Quæ vero in substantia corrumpuntur non iterantur eadem numero, sed specie.

INDEX

TRACTATVS I.

De Metheoris in communi.

CAPVT PRIMVM.

Quæ materia, quæ causa sint Metheorologicarum impressionum.

Relicta causa finali, quæ ad præsens non spectat, & formali, quam secundum speciales rationes specialiter sumus explicaturi; de materiali, & efficienti in communi agemus.

Est ergo aduertendum, quod proxima materia harum impressionum Metheorologicarum est duplex scilicet vapor, & exhalatio. Vapor est quidam subtilis halitus, qui ex humore aqueo prouenit, seu procedit, sicut videmus in olla feruenti, quę euaporat ex se subtiliores partes, quæ vi caloris eleuantur in sublime, sic ex aqua virtute solis, & astrorum eleuantur vapores, ex quibus fiunt pluuiæ rores, &c. Exhalatio autem est halitus quidam, qui ex terra educitur virtute solis & astrorum, ideoque siccus ex tali adustione; & ex hac fiunt Metheora sicca & ignita, vt venti, tonitrua, fulmina, cometæ, &c. Et sic vtraque hæc retinet speciē fumi, & in vtrisquè est calor non proueniēs à corpore è quo educuntur, sed impressus à calefaciente, à quo eleuantur. Et vapor quidem non ascendit vltra mediam aeris regionem, exhalatio verò etiam ad tertiam & supremam partem ascendit. Cuius ratio est, quia secunda aeris regio cum sit frigida, vt statim dicemus, quādo ad eam peruenit vapor, qui est naturę aqueæ statim concrescit, reduciturq; in aquam sicut videmus, quod in hyeme, si ad spirationē oris manum admoueas, ipse halitus in humorem aquamq; concrescit; exhalatio autem, quia nō est naturæ aqueæ, non concrescit ibi à frigore, sed potest vlterius ascēdere, quamuis sæpè mixta cum vapore ipso concrescente ibi sistat, vt dicemus tractantes de nube, aliquando deorsum impellatur, sicq; generantur venti. Vt autem exhalatio ista igne corripiatur, sicque fiant ex illa metheora ignita, non debet esse summe sicca, sed pinguedinem aliquam retinere, qua flamma nutriatur, quod enim summè siccum est flammam in se nequit sustinere, sicut patet in cinere, qui ab igne consumi non potest. *Porro aduertendum est*, quod ista materia Metheororum, sc. vapor, & exhalatio, solum ex duobus elementis prodit scili. ex aqua, & terra, quia illa solum sunt vaporabilia, & habent partes crassas, & subtiles, per quarū segregationē fit euaporatio, & probabilius apparet, quod specie non differunt ab elementis, à quibus educuntur, quia solum differunt ab illis penes raritatem, & densitatem, & ideo per solam condensationem vapor reducitur ad aquam. Vnde easdem proprietates retinet cum aqua. Qui autē dixerit specie differre, sed ob imperfectionem istarum specierum posse mutuò de vna ad aliam fieri trāsitum, nihil improbabile dicet, præsertim in vaporibus, & exhalationibus, quę euaporātur ex mixtis, sicut v.g. in humoribus quę è corpore animalis resoluuntur, & exhalantur.

Causa efficiens impressionum Metheorologicarum est etiam duplex. Vna perse, alia per accidens; per se est virtus solis, astrorumq; & cæterorum corporum cœlestium imprimentium elementis, vt in his generētur Metheora, istæ enim causæ calore suo exhalant vapores & exhalationes subtilizando & segregando partes subtiles à crassis separant; ex calore vero imprimunt leuitatem, vt sursum ferantur, quia calor immediatè, & per se non mouet loco, nec producit vbi, sed leuitas, quæ ad calorem sequitur. Deinde in sublimi ea inflammant

mediante motu, aut alijs dispositionibus, vel etiam coagulant, si humida sint, aut disponunt, vel mouent secundum diuersas formas Metheorologicas, vt videbimus in progressu. Causa autem per accidens, quæ vt in plurimum concurrit in his Metheoris est antiperistasis, id est circumobsistentia, contrarij, tunc enim crescit aliquod contrarium ex eo quod à suo contrario circundatur, & obsidetur; quæ causa dicitur per accidens, quia circumdatio contrarij non influit in illum effectum, sed est occasio talis effectus, & ex crescentia eius, vt pluribus explicauimus *in q. 5. de gener. art. 1.*

CAPVT II.

Quæ sint loca in toto vniuerso vbi accedunt Metheorologicæ impressiones?

TOta hæc vniuersi machina ex elementari, & cœlesti mundo consistit; cœlestis constat vndecim sphæris, seu corporibus simplicibus, quorum primi septem ab orbe Lunæ vsque ad orbem Saturni septem Planetis deputantur. Primus, scil. Lunæ Secundus Mercurio. Tertius Veneri. Quartus Soli. Quintus Marti. Sextus Ioui. Septimus Saturno. Quorum motus varij sunt, & eorũ magnitudo diuersa, vt explicauimus in libris de cœlo. Supra hos septem orbes Planetarum est firmamentum seu Aplane qui continet stellas fixas, quarum licet immensus sit numerus, eas tamen quas Astrologi obseruarunt, in sex quasi classes magnitudinis diuersæ distribuunt, de quibus in libris de cœlo actum est. Supra firmamentũ collocatur nonus orbis, qui dicitur Christallinus, eo quod nullum habet astrum, sed est perfectè diaphanus, & hic orbis est, qui in sacris litteris vocatur aquæ super cœlos positę, non enim ibi sunt elementares aquæ, & fluidæ, sed cœlestes vt D.Th. *1. p. q. 7*[illegible] *a. 1.* explanat; mouetur autem, orbis iste motu proprio ab occidente in orientem, quadraginta nouem millibus annorum secundum computationem Alfonsi Regis, vel secundum Ptolomeum triginta sex millibus. Supra hunc est decimus orbis, seu primum mobile qui summa rapiditate hoc est 24. horis mouetur ab oriente in occidentem, secumque rapit omnes inferiores sphæras, & efficit motum diurnum. Vltimo constituitur à Theologis cœlum Empyreum, hoc est igneum, seu lucidissimum. De quo agit D.Th. *1. p. q. 66. a. 3.* & vt notat Doctor sanctus, hoc cœlum non inuenitur per rationes astrologicas, cum non moueatur, sed ex authoritatibus sanctorum videlicet Basilij *Hom. 2. in Hexameron à medio*, Bedæ & Strabi *super 1. cap. Genes.* Est autem cœlum hoc ad gloriam Beatorum ordinatum, & ideo perpetuò quiescit, pulchritudine summa, luceque conspicuum, quæ tamen ob sui raritatem radios in nos non emittit, vt videri possit; & creditur ex parte superiori quadratum esse non rotundum iuxta illud *Apocalypsis 21. Ciuitas in quadro posita est.*

Elementaris autem mundus quatuor simplicibus corporibus seu elementis constat, scil. igne aere, terra, & aqua. Et relicto igne, qui ob sui acrimoniam omnia consumit, in reliquis omnibus Metheora contingunt, præsertim verò in aere, qui in tres regiones diuiditur, suprema, quæ nubes excedit, & ob ignis vicinitatẽ estrarior, & calidior, alia media vbi nubes & pluuiæ generantur, & quæ frigida est; infima deniq; nostris hic vsibus deseruiens, quæ calida est ob reflexionẽ radiorum Solis, è terra iterũ ascendentium, quæ reflexio terminatur vsque ad mediam aeris regionẽ. Has autem diuersas regiones experientia docet, altissimi enim montes superant non solum hanc nostram regionẽ, sed etiam secundam, & vsque ad tertiam transcendunt, vt Olympus in Thessalia, de quo S. Aug. refert *3. de Genes. ad litteram c. 2.* aerem in eius vertice esse adeò tenuem, vt neque aues, neq; homines sustinere valeat. Licet autem ex natura sua aer sit summè humidus, & excellenter calidus, in suprema tamen regione calidior est ob vicinitatem ignis, quam natura sua postulat; in media regione frigidior, quam eius naturalis con-

conditio exigat inuenitur. Tùm propter vapores ipsum refrigerantes. Tùm propter defectum radiorum solis, & elongationem ab igne. Tum propter antyperistasim. Nec tamen ideò aer istius regionis grauior est aere nostro, quia noster aer ob multas terræ concretiones spissior multo est, & crassior, ideoque in infima parte ponendus. Nec violenta censenda est hæc frigiditas in aere cũ & vniuersali naturæ consentanea sit, & naturali concursu causarũ fiat, & à dispositione naturali ipsius aeris sit, mediante inter duas regiones calidiores.

Igitur secundum ordinem elementorum disponemus tractatus de metheoris, vt primo de his, quæ in aere generantur, deinde de his, quæ in aqua, & mari contingunt, & tertio de his, quæ in terra fiant dicamus, prius tamen oportet inuestigare, an in cœlo possint esse metheora.

TRACTATVS II.

De impressionibus cœlestibus quæ in ipso cœlo videntur.

CAPVT PRIMVM.

De Galaxia, seu circulo lacteo.

APPARET serena nocte in cœlo via quædã, seu circulus candidus ad modum lactis, qui à Græcis Galaxia dicitur, à latinis via lactea, de quà Ouidius primo Metamorp.

Est via sublimis cœlo manifesta sereno.

Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

Adeo autem notabilis, vt in diuersas opiniones, & fabulas mentes Philosophorum, ac poetarum diuerterit. Nota est fabula de lacte opis, seu Iunonis, ex cuius aspergine lacteam illam viam emersisse finxerunt. Alij ex casu Phaetontis semita illam relictã. Alij ex conuersione solis ad orientem ob facinus Thiestis. Huiusmodi igitur nugis relictis varias Aristotel. refert Philosoph. sententias *in cap. 8. 1. metheorum lectione* 12. apud D. Thom. de huiusmodi circulo. Quorum quidam ad calorem, seu ignem, qui in cœlo sit, eius causam retulerunt: qui ex eo coarguuntur, quia elementarem qualitatem, aut substantiam in cœlestibus ponunt, cuius oppositum late demonstrat Philos. *in 1. de cœlo.* Alij vero putarunt illum circulum esse splendorem aliquarum stellarum, quæ à sole propter vmbram terræ non aspiciuntur, & sic nec obscurantur à splendore solis. *Sed hoc omnino falsum est.* Primo quidem, quia vmbra terræ, vt docent Mathematici non pertingit nisi ad orbem Mercurij, qui est secunda spæra, non autem ad firmamentum: cum autem corpus solare sit maius tota terra secundum principia perspectiuorum, eius radij coeunt post finẽ vmbræ corporis opaci sibi oppositi. Vnde iunguntur radij solis post sphæram Mercurij, vbi terminatur vmbra terræ, & sic totum firmamentum illustrat nec à terræ vmbra aliquid eius absconditur, & sic omnes stellas firmamenti aspicit. Et secundo etiã si non aspiceret, tamẽ cum sol in cursu suo annuali in diuersis partib. cœli, & Zodiaci ponatur, diuersimodè stellas respiceret, modo scilicet vnas, modo alteras, atque adeo non ex eisdem stellis constaret via lactea, quod est contra experientiam.

Arist. autem posuit viam lacteam non esse in cœlo, sed in suprema aeris regione, esseque quandam exhalationum copiam late diffusam, & à vi frequentium stellarum, quę in ea parte cœli sunt, eleuatam quasi perpetuum quendam cometam flagrare, in ea enim parte, qua gignitur iste circulus magna frequentia, & spissitudo

stellarum est, quæ sporaticæ, id est, seminata dicuntur, à quibus perpetuo exhalatio illa eleuatur, & inflammatur in aere, sicque claritatem illam candidam emittit, quia sicut inquit Philoso. exhalatio eleuata ab aliquo sidere & inflammata, cometæ faciem exhibet, sic à multitudine stellarum, quæ sunt in illa cœli parte eleuata copia exhalationis, diffusam illam viam ostendit ad modum circuli lactis claritatem habentis; & signum, inquit, huius est, quia via lactea non est vbique similis, sed in vna parte ostendit duplum lumen, quam in alia. Cuius non est alia causa, quam multitudo exhalationum in vna parte conglobata, quæ in alia rarior est, & ideo tantam non iaculatur claritatem. Quod autem non fiat similis circulus sub zodiaco, in quo magna etiam stellarum frequentia est, manifesta est responsio, quia sub zodiaco non potest diu congregari exhalatio, quia dissipatur à nimio calore solis, & cæterorum Planetarum decurrentium in illo, sicut eadem de causa circa solem, & lunam non generatur cometes, quia dissipatur in breui exhalatio per motum, & calorem solis, ac lunæ, & ideo circulus lacteus interfecat, & diuidit zodiacum, protenditurq; à septentrione ad meridiem, cingens, & secans cœlum per sagittarium, & geminos.

Sententiæ Aristotel. contradicit vniuersa astrologorum schola, & diutissima experientia, quæ circulum illum lacteum non in aere, sed in ipso Aplane, seu octaua sphæra, ponit, cum compertum sit ab obseruationibus astrologicis eodem motu moueri, quo octaua sphæra, & non est aliud, quam multitudo, & frequẽtia stellarum, quæ sibi propinquæ sunt, & exiguæ, & ita propter distãtiam nimiã vna discerni nequit ab alia, sicq; omnes vnum videntur splendorem efficere, vel potius sunt partes quædam densiores octauæ spheræ, in quibus densius lumen recipitur, vt possit terminare visum, vt non transeat, sicut per diaphanum & ideo partes illæ densæ reflectunt lumen, & iaculantur illud quod quia non adeo excellens est, candidum refert colorem. Sane quod Galaxia non sit in aere, neque ex inflammatione exhalationum resultet, multiplex experientia suadet. *Primò*, quia impossibile est tantam, exhalationum copiam tanto circulo necessariam in tot annorum sæculis eodem semper tenore suppetere, & durare in aere, cum vix sit cometa, qui vno anno duret, nullus, qui ad duos annos peruenerit adhuc sciatur, præsertim quia in frigidissimis regionib. ferè nullæ exhalationes ascẽdunt ob caloris penuriam ideoq; regiones aliquæ, quæ maximè ad Polum accedunt, ventis carere dicuntur; & tamen ibi apparet Galaxia. Secundo, quia cum circulus iste transeat per sagittarium, & geminos, quando sol decurrit, illa signa feruore suo dissiparet omnem exhalationem ei suppositam, sicque appareret tunc circulus diuisus Denique, quia si in aere esset, non videretur eodem modo ex omni parte terræ, sicut neque cometæ videntur sub eadem stella ex omni parte. Constat autem circulum istum ex omni parte terræ videri, & circa eadem astra. Signum ergo est in cœlo esse. Quare subiectum Galaxiæ, octaua sphæra est, vt diximus, vbi tanquam in luminoso corpore residet illa claritas, quæ per cœlos, & elementa diaphana defertur vsque ad nos, sicut lux solis.

Sed quid agemus de Aristot. Iauellus putat codicem, quem nunc habemus corruptum esse: quia secundum antiquam translationem, quam sequitur Albertus ponitur Galaxia in octaua sphæra. Sed mirum est, quod in translatione D. Thom. qui Alberti discipulus fuit, id non inueniatur? Sanè non improbabiliter posset dici: quod licet Galaxia sit in octaua sphæra subiectiue, tamen quod color eius appareat candidus causatur ab exhalationibus aeris supposita densitate, aut multitudine stellarum, quæ in illa parte cœli sunt. Ita quod sicut cœlum ex ex ea parte, quà diaphanum, & rarum est apparet cæruleum, non quia cæruleum sit

in se,

in ſe,cum ſit expers coloris, ſed quia propter exhalationes continuas, & diſtantiam viſus,ita apparet;ſicut ſol,aut luna, in ortu ſuo aliquando videntur ardere, ob eandem cauſam;ſic in ea parte, qua cœlum modicè denſum eſt, apparet album, non quia in ſe album ſit, ſed quia lux eius per aerem exhalationibus plenum traijciens, ſpeciem candoris refert, & ideo ab exhalationibus cauſari dicitur ab Ariſtot.Galaxia. Hæc tamen non aſſeueranter dixerim, quia neque in authore aliquo reperio.

CAPVT SECVNDVM.

De macula lunæ?

EXperientia docet in luna, præſertim quando plena eſt, apparere maculas quaſdam, quæ effigiem hominis repræſentant,vel vt Alberto videtur, leonis caudam habentis verſus orientem, caput verſus occidentem.Sententias diuerſas de illa refert D.Thom.2.*de cœlo lectione* 12. Putarunt aliqui nihil tale in luna inueniri,ſed viſum noſtrum hallucinari ſicut collum co umbæ quando radijs ſolis opponitur coloribus quibuſdam ſpargi videtur, qui tamen ibi non ſunt. Sed cum hi non aſsignent cauſam deceptionis huius, decepti ipſi videndi ſunt.Alij putant cauſam huius eſſe interpoſitionem alicuius corporis inter nos,& lunam, ob quam plene claritas lunæ videri nequit,ſicque ex illa parte, qua illa corpora interponuntur obſcuram videri, ac maculoſam.Alij exiſtimant maculam hanc eſſe imagines montium, ac nemorum. quæ in luna velut in ſpeculo quodam reſultant è terra. Vtraque hæc poſitio refellitur à D. Thom. quia ex illis ſequeretur non videri lunam ex omni parte terræ cum eiſdem maculis;quod experientiæ aduerſatur.Etenim corpus quod interponitur inter nos, & lunam, non eodem modo interponitur ex omni parte terræ, & ſic neque ſimilem ex omni parte vmbram efficere poteſt, ſicut quando luna eclipſat ſolem, non ex omni parte videtur eclipſis, quia non eandem ſeruat interpoſitionem, reſpectu omnis partis terræ, ſimiliter, neque terra vbique eandem diſpoſitionem montium, ac nemorum habet præſertim in mari, & ſic non poſſet inde imaginem illam vmbroſam in luna tanquam in ſpeculo vbique gignere, neque ex omni parte eodem modo apparere.

Vera igitur cauſa huius maculę eſt diſsimilitudo partium ipſius lunæ. Quædam enim ſunt denſiores, aliæ rariores; denſiores plus imbibunt de luce, ſicut etiam ferrum plus imbibit de calore,quam lignum; rariores autem minus, & ideo denſiores plus lucis iaculantur, clarioreſque apparent, rariores verò ſubobſcuræ, & vmbroſæ propter paucitatem lucis. Habet autem hanc partium diuerſitatem luna, eo quod cum infimum corpus ſit inter cœleſtia; accedit quodammodo ad naturalem elementaliũ, ideoque quandam obſcuritatem, & deformitatem habet quaſi ipſis propinqua, & proportionata,ſicut etiam terra; quia infimum,elementum eſt,magis groſſum,ac deforme eſt cæteris, ſic luna quia infimum eſt inter cœleſtia deformitatem aliquam ſortitur.

CAPVT TERTIVM.

Num in cælo meteorum aliquod de nouo generetur?

RAtionem dubitandi præbuit portentoſum illud ſidus, quod apparuit anno Dom. 1572. inter ſidera Caſsiopeæ,quæ ſunt tredecim,& cum tribus illarum perficiebat figuram quadrangularem, durauit autem duobus annis; & primo plus quam ſidus primę magnitudinis efulſit,vtpote qui ſtellam Veneris claritate ſuperabat; deinde poſt menſes aliquot viſum eſt quaſi tertiæ magnitudinis ſidus,ac tandem euanuit.Noſtris etiam diebus ſidus aliud viſum eſt nouum in cœlo circa annum 1603. tanta magnitudine vt caniculæ maioris amplitudine videretur. Supponunt autem aſtrologi, qui

qui de ea re scripserunt illam stellam fuisse in cœlesti regione non in aere, sicut quibusdam visum fuit. Tum quia visa est eodē modo moueri, sicut astra, cum tamen cometæ qui sunt in aere, tardius ferantur. Tum quia quæ apparent in aere, non eodem modo videntur ex omni parte terræ. Stella autem illa, & in omni parte, & eodem modo vbique visa est, & ob eandem rationem non potuit esse exhalatio inflammata in aere sub aliquo sidere minori, quæ tunc faceret illud apparere maius. Tunc enim non posset ex omni parte terræ videri exhalatio illa, nec sub eodem sidere, presertim quia cum exhalatio in aere tardius moueatur, quam sidus, non posset semper circa sidus apparere, cū non vniformiter moueantur sidus, & exhalatio. Obseruatum etiam fuit ab Astrologis non fuisse sidus illud aliquod ex tredecim, quibus cōstat Cassiopea, fuerunt enim tunc obseruatæ tredecim in Cassiopea sicut modo, & vltra illas splenduisse nouam hanc stellam.

Hoc supposito quidam dixerunt: fuisse metheorū, seu cometam in cœlo generatū secundum causas naturales, & ideo fatentur esse possibile, quod metheora naturaliter in cœlo generentur. Sed obstat sententia hæc communi Philos. consensui, qui cum Arist. in primo de cœlo constituunt, cœlum esse incorruptibile, & consequenter ab omni impressione elementali alienum. Sane si naturaliter cœlum ab elementali impressione pati posset, quis dubitet sphæram ignis aliquid in cœlo lunæ sibi contiguo tot sæculorū decursibus immutasse? Quare nullo modo ponēdum est metheorum aliquod corruptibile in cœlo generare posse. Et ideo tāquam probabilius fatendum est sidus illud supernaturali Dei virtute miraculose formatum fuisse in regione cœlesti ad aliquem effectum nobis occultum, sicut etiam tempore Iosue cœlum stetit, & in vita S. Hilarionis simile quid accidisse narrat D. Hiero. Ezechiæ quoque tempore sol decem lineis retro conuersus est. Et in passione Christi Domini luna soli opposita propter plenilunium subito sub ipso collocata est, vt solē eclipsaret. Qua propter non est mirū, quod his etiam temporibus aliquid virtute supernaturali à Deo immutatum sit in corpore cœlesti.

TRACTATVS III.

De Metheoris ignitis in aëre apparentibus.

CAPVT PRIMVM.

De cometarum matera, & causa efficienti.

Etsi plura sint meteora ignea, varijs inter se differētijs segregata, tamen inter omnia primum sibi locum vendicat Cometa, qui dum apparet ita omnium in se oculos conuertit vt nemo sit, qui eius naturam scire nō appetat, ignarus, vt inquit Seneca *7. naturalium qu. c.* 1. vtrum mirari debeat, an timere? Igitur circa generationem Cometæ diuersæ fuerunt Philos. sententiæ, quas refer Arist. *1. metheororū c.* 7. & ex parte secutus est postea Seneca citatus. Et quidem omnes cōueniebant in hoc, quod cometa esset stella quædā cœli ex his quas errantes dicimus, quæ sunt planetæ, vel omnes, vel saltē quinq; ex illis excepto sole, & luna, vt dicit D. Thom. *1. metheor. lect.* 9. & quidem Democritus, & Anaxagoras existimabant cometā esse coniunctionē aliquarū stellarum errantiū, quę quando inter se appropinquant, apparent propter confusionē luminis, quasi stella longior, & cometa. Huic sententiæ ex parte conuenit illa quæ est Appolonij, & Senecæ existimantium cometam esse coniunctionem plurium stellarum

rum errantium, quæ diuersæ sunt à septem planetis, habentque motum ab illis distinctum, quas Seneca putat esse nobis ignotas, & stellæ istæ certis temporibus apparentes cometæ sunt. Alij existimarunt cometã non esse plurium stellarum coniunctionem, seu congregationem, sed vnam ex stellis errantibus, quæ propter viciniam ad solem non apparent obscuratæ ab eius splendore, cum vero digreditur à sole post longum tempus discernitur, habetque comam, vel propter partem sideris ab eo fluentem, vel propter exhalationem attractam, & suppositam ipsi sideri, in qua repercussus solis splendor, vt in speculo claritatem illam reddit, quæ quasi coma sideris, cui subijcitur, apparet.

Has opiniones improbat Philos. pluribus rationibus. Et quidẽ quod cometa non sit plurium stellarum errantium congressus, *patet primo*: quia planetæ solum possunt coniungi in Zodiaco, quia solum in illo suos motus peragunt, cometæ autem frequenter sub varijs cœli partibus apparẽt, & pauci sub Zodiaco, quia exhalatio, quę est eorum materia dissipatur ibi à calore Zodiaci. *Secundo*: quia Planetarum inter se cõgressus pauco tempore durat, vt patet in coniunctione Solis, & Lunæ, Cometa autem solet multis diebus, & mensibus durare. *Tertio*, quia quando oẽs planetæ inter se disiuncti cernuntur, apparet interdum cometa, & aliquando posito congressu Planetarum, aut inter se, aut cum aliqua stella firmamenti non apparet, ergo falsa est illa sententia. Ex quo etiam conuincitur positio Apollonij, & Senecæ. Præterquam quod ponere plures stellas errantes, quam septem Planetas, est præter communem Astrologorum, & Philosoph. scholam, quia cum ex motu deprehendantur tales stellæ, vbi non agnoscitur motus earum, neque fundamentum est, vt ponantur, quod autem cometa non sit vna stella ex errantibus ex eo conuincit Aristot. quia aliquando visi sunt duo cometæ simul, quod & refert Scaliger *exercitatione 70. in Cardanum*, se vidisse duos cometas diuersæ latitudinis simul, ergo cometa non est vna stella. Et deinde, quia si apparitio cometæ esset digressio, & separatio stellæ à sole, occultatio eius esset per hoc, quod iterum appropinquaret ad solem. Testatur autem Arist. 1. *Metheor. c. 6. lect. 10. apud D. Th.* quod omnes cometę suo tempore apparentes defecerunt sine hoc, quod appropinquarent ad solem existentes adhuc super Orizontem longe à sole, imò retrocedendo à sole quidam cometa cum peruenisset ad zonam Orionis, ibi fuit dissolutus, ergo.

Igitur Aristotel. omnesque eius sectatores consentiunt in hoc, quod cometa sit ex materia sublunari, & non in cœlo, sed in aere apparet. Est ergo materia cometæ multa exhalatio sicca, & calida, pinguis, & benè condensata, & crassa, talis enim materia apta est, vt incendatur, & inflammationem diu potest retinere propter pinguedinem, & viscositatẽ, & quando continuo ascendit huiusmodi exhalatio propter aliq̃ stellam illi prædominantem, diutius durat cometa; illud autem, quod perfecte incenditur de tali exhalatione habet figuram stellæ; reliqua verò exhalatio magis diffusa & nondũ perfectè ignita comæ figuram facit, vt dicemus *sequenti capite.* Aliquando verò exhalatio supposita alicui stellæ, vnum quid videtur cum stella, & tunc sola coma est in regione aeris, stella manente, seu existente in cœlo, sicut quando apparet circulus circa solem, aut lunam, qui in aere est, planetis in cœlo manentibus. Quod autem hæc sit materia cometæ à signo probat Philosophus, quia apparente cometa, magna ventorum vis, & siccitas generatur propter multitudinem exhalationis è terra euocata in aere, de quibus Philosophus exempla aliqua refert, quæ circa suum tempus acciderunt. Denique quod in aere sit huiusmodi apparitio, Mathematici conuincunt, quia deprehendunt instrumentis suis, quibus metiuntur altitudinem cœli, cometam inferiori loco

quam

quam lunam apparere, ergo non in cœlo, sed in elementali plaga apparere debet. Confirmabitur amplius hoc *in capite sequenti*.

Causa autem efficiens cometæ remota est sol, & astra materiam illam viscosam, & pinguem è terra educentia, proxima autem inflammans cometam, est vel motus exhalationis, motus enim est causa caloris, & aliquando ignis, vel particula aliqua decidens in illam materiam ex elemento ignis, vel fulmen aliquod ex nube in partem superiorem vibratum, in quam frequenter fulmina erumpunt. Non est autem halitus aliquis recipiens in se radios solis, & sic lucens, alias posset de nocte eclipsari per interpositionem terræ inter ipsum, & solem.

CAPVT II.

De accidentibus Cometarum.

ACcidentia cometæ partim sunt intrinseca, vt color, figura, motus, significatio; partim extrinseca, vt locus, & tempus. Igitur color cometæ non est verus, sed apparens, hoc est nō ex mixtione quatuor primarum qualitatum proueniēs, sed ex luce, & inflammatione cometæ Solet autem triplex esse color cometæ, quidam enim sunt argentei coloris alij rubei & cruenti, alij nigri, & tristes: quæ diuersitas colorum ex diuersitate materiæ quæ incenditur prouenit, si enim exhalatio sit rarior & tota inflammetur, apparet albi coloris, sicut flamma rarior apud nos candidum refert colorem; si vero sit exhalatio adeo densa, vt non perfecte inflammetur, igniatur tamen, apparet rubeus, sicut ferrum, aut carbo ignitus. Si denique sit nimium viscosa, & densa materia, vt neque inflammari, neque igniri possit, sed potius ignem sibi propinquum extinguat, tunc apparet quasi carbo niger, vel etiam propter nimiam fumositatem materiæ, occultatur ignis, apparetque nigri aut fumidi coloris.

Figura cometæ etiam triplex esse solet. Alij enim sunt criniti, id est habentes figuram comæ, seu crinium, alij barbati, id est speciem barbæ referentes, alij caudati. Quę diuersitas prouenit ex diuersitate densitatis, raritatis, ac diffusionis materiæ; si enim exhalatio in medio sit densa, & secundum omnes extremitates rara, ac diffusa; quando inflammatur apparet quasi stella crinibus sparsa, si verò secundum vnam extremitatem sit solùm rara & materia ibi longe extendatur, tunc quando inflammatur apparet cauda. Si denique exhalatio sit rara, & attenuata versus aliquas extremitates, sed non versus omnes & illæ sint modicè extensæ, diffunditur splendor per illas ad modum barbæ. Vnde sequitur quod si tota materia cometæ sit vndique adensata, & ex nulla parte rara, apparebit ad modum pilæ ignitæ, non autem vt radios emittens, quia radij ex raritate splendoris, & materiæ inflammatæ proueniunt.

Motus cometæ varius est; aliquando enim mouetur ab oriente in occidentem motu primi mobilis, qui imprimitur in corporibus cœlestibus, & adhuc durat in igne, & suprema parte aeris; quia verò aer non recipit totam efficaciam huius motus, sed propter motus ipsius deficientiam, & aeris tenuitatem languidius mouetur, inde est quod cometæ tardius moueantur, quam ipsum cœlum, ideoque videantur quodam modo moueri ab occidente in orientem retardando priorem motum ab oriente in occidentem. Mouentur etiam à septentrione ad austrum, & ad alias partes, ob virtutem alicuius sideris dominantis & trahentis cometam, aut propter materiam, quæ sibi ab aliqua parte suppediatur, ad quam inflammandam serpit ignis cometæ, & ob eandem rationem potest moueri sursum, aut deorsum, quia ex parte inferiori, aut superiori ponitur illi materia, quam inflammet, deficiendo ex parte opposita.

Significatio cometæ est multiplex. Primò enim significat magnam ventorum vim & ter-

& terræmotus; quia dū cometa generatur, magna copia exhalationum eaque crassa eleuatur, vt nutriatur cometa, vnde si talis exhalatio libere è terra ascendat ad aerem, magna pars illius relinquitur in media & infima regione aeris, à qua causantur venti: si vero liberum exitum è terra nō inueniat, concutit terram fitq; terræmotus. *Ex quo sequitur*, quod enuntiet tempestates, quæ ad ventorum ortum sequuntur. *Secundò* significat sterilitatem terræ, & famem, quia cum ex forti calefactione Solis & stellarū multa exhalationum copia ascendat, succus terræ consumitur ob tantam euocationē exhalationum, sicque manet sicca & sterilis, & fructus pereunt. *Tertiò* significat intemperiem aeris, epidimiam, & alios morbos, quia cum exhalatio illa crassa sit & viscosa, ac nimium calida, aerem reddit venenosum & conspersum exhalationibus istis, qui attactus ab hominibus, eisque adhærens, humores corrūpit; & morbos generat. *Ex quo quarto sequitur*, quod significet mortes Principum & magnorū, quia facilius à tali aere inficiuntur vtpotè delicatius viuentes. Quæ tamen causa non est sufficiens, cum plures infantes sint Principibus teneriores, ac multi è plebe delicatius viuant, quam aliqui Principes; quorum tamen mortem cometa non designat. Sed verius est mortem Principum in speciali significare ex beneplacito Dei, qui cometam tanquam signum mortis regum exhibet, vt ait Damasc. 2. *de fide cap.* 27. aut saltem ex vsu, quia videmus frequēter sic accidere mortes Principum ex apparentia cometarum. Denique significare solet bella, & prælia propter multitudinem siccæ exhalationis & calidæ, quæ cholera excitat ac nutrit, & ad iram vindictamque inclinat.

De loco cometæ, qui accidens est extrinsecum, diximus in precedenti capitulo, quod generantur in suprema aeris parte. De tempore autem dicimus, quod omni anni tempore cometa gigni potest, præsertim in autumno, quia propter nimium calorem æstatis præcedentis multa viscosa & crassa calidaque exhalatio in terra genita est, quæ tunc eleuatur in autumno, nec tamē propter feruorem caloris dissipatur, sicut fieret in æstate, si ascenderet; in hyemē vero frigus & humiditas siccitatem & calorem exhalationis impediunt. Tempus autem, quo durāt cometa certum non est, cum aliquando multa exhalationum copia ei suppetat, aliquando pabulum deficiat, aliquando ignis, qui materiam illam depascit, lētus est diuque durat; aliquando fortis & cito materiā cōsumens. Dicitur tamen in excidio Hierosolymitano tempore Titi, vno anno pepēdisse cometam supra ciuitatem vt Auctor est Iosephus, *lib.* 7. *de bello Iudaico*, *c.* 44. Raro vltra sex menses cometæ durant, de quo videri potest Seneca 7. *natur. quæst. ca.* 12. & ad 80. dies eorum durationem extendit Plinius, *lib.* 2. *cap* 23.

CAPVT III.

De Tonitru, & Fulgure.

Relictis opinionibus Philosophorum, quas *in* 2. *Metheororum c.* 2. *lect.* 16. apud D. Thom. refert Aristot. circa generationē tonitrui: vera causa sonitus illius est exhalatio sicca & calida intra nubem densam compressa, eamque motu suo disrumpens, ex qua disruptione sequitur ingens ille sonus. Contingit autem sic: quando exhalatio sicca & calida includitur intra nubem crassam, ac dēsam, exhalatio illa vel motu, vel antiperistasi incalescit ac rarefit, & ampliorem locum quærit, nubes vero frigore secundæ regionis compressa, & coagulata comprimit etiam exhalationem illam, quæ dum crescente calore exitum quærit & huc illucque discurrit, vehementia caloris agitata nubē contundit & rumpit, sicq; causat fortem sonitū, qui vocatur tonitruum, sicut etiam vēti verberantes mare, ingentē sonum excitant, & castanea posita ad ignē incalescente ac subtilizato spiritu exitum quærente, cum strepitu frangitur. Eadem

quoque ratio est sonitus, quem edunt tormenta bellica, & sclopeta incenso puluere tormentario, qui in angusto loco inclusus, dum igne accensus rarefit, & ampliorem locum quærit, aerem côcutit ac frangit ingenti boatu, pilamque emittit. Non est tamen necessariũ semper ad tonitruum, quod exhalatio accendatur & ignem corripiat, cũ ex sola concussione possit generari vehemens ille sonitus; imò vt placet aliquibus, inter quos est Lucretius, & Seneca, sine eruptione exhalationũ, & fractione nubis possunt tonitrua edi ex vehementi nubium collisione inter se, sicut ex collisione aquarũ immanis fluctuum resonat fremitus. Quod vero sine nubibus aer tonare visus sit in his montibus, qui flammas eructant, propriè illa non sunt tonitrua, sed emissio alicuius spiritus & exhalationis in terræ cauernis inclusæ cum arena, & cineribus, aut etiam saxis commixtæ, quæ per montium voragines erumpens ingentem edit sonum ad modum bellici tormenti. Porrò multiplex est tonitruorum differentia, aliquando enim edunt mugitum, seu graue quoddam murmur per modũ tumultuationis. Cuius causa est quod spiritus & exhalatio clausa in cô cauis partibus nubium volutatur in illis, & agitatur, non tamen tanto impetu, vt scindat nubem, quia nondum multum incaluit, & tunc raucum edit sonum, signumque esse solet pluuiæ. Aliquando vero exhalatio scindit nubem vno ictu continuo, ad eum modũ, quo membrana, vel pannus toto conatu rumpitur, & tunc obliquè nubes scinditur successiue, incensa sicca exhalatione, quæ nubem successiue percutit, ac disrumpit. Aliquando vero pluribus ictibus exhalatio succensa scindit nubem, & tũc fit crepitus similis combustibili in igne crepitanti, quod contingit quãdo exhalatio est subtilior, & inflammata quærit ampliorem locum inter distinctas partes nubis, sicque diuersis vicibus illas percutiens, frangit. Plures differentiæ videri possunt in Arist. *lib.2. cap.8.*

Fulgur, non est aliud, quam exhalatio in nube accensa, & igneo tincta colore. Incenditur aliquando hæc exhalatio ex motu, & collisione spiritus ad nubem, aliquãdo per antiperistasim circumobsistentis frigoris nubis. Si motus exhalationis & collisio fit ad nubem densam & resistentem, fit fulgur simul cum tonitruo; si vero nubes non adeo resistat, quia leuior est, & non crassa, fit sola coruscatio sine tonitru, qualem æstiuis noctibus persæpè videmus. Sed quæret aliquis, si ex collisione, & diruptione nubis prouenit incensio, & inflammatio exhalationis, prior ergo est motus eius, & sonitus inde resultans, quam fulgor, quod ex tali inflammatione fit, quare ergo apparet fulgur prius, quã audiatur tonitruum. *Respondet* Aristot. causam esse, quia visus præcedit auditum, visio enim non indiget tẽpore, sed in instanti, quo apparet lucidum emittũtur eius species ad oculum, & fit visio; auditus autem cum percipiat sonũ, qui fit per motum, & tempore perficiatur, species quoq; eius, tempore & successiuè deferuntur ad auditum, & sic indiget tempore, vt percipiatur sonitus, & ideo potest prius videri fulgur; apparetque hoc in percussione, quæ à longe videtur prius enim videmus malleum tangere rem percussam, & iterum eleuari ad secundum ictum, quam audiatur sonus prioris ictus, & remi prius videntur ferire aquam & eleuari, quam audiatur sonus primæ percussionis.

CAPVT IV.

De Fulmine & eius effectibus.

FVlmen dicitur exhalatio ignita è nube magno impetu excussa. Differt à fulgure & à tonitruo; à fulgure quidem, quia exhalatio fulguris magis rara est, fulminis vero crassior, vtpotè quæ non dissipatur in aere, sed ad terram descendit. Item, quia fulgur non excutitur, nec vibratur à nube, fulmen vero è nube vibratur, vnde & maior vis requiritur ad fulmen, quam ad fulgur. A toni-

A tonitruo vero differt, quia tonitruum est sonus factus eo modo quo diximus, fulmen vero est ignea substátia ex nube excussa. Generatur ergo fulmé hoc modo. Quando exhalatio bene sicca & aliquantulum addensata, taliter, quod partes eius bene inter se sint cohærentes, includitur intra crassam, & magnam nubem, accidit vt exhalatio illa, vel motu, vel per antiperistasim incalescat & incendatur sicut fulgur, tunc vero cum exhalatio illa sit densior fortius incalescés, nubem illam vehementiori impetu concutit, ac sibi diu resistentem magna vi frangit, & si contingat, quod per inferiorem partē eam rumpat, ipsa vehementia impetus, qua nubem disrumpit, fertur ad terras, & quia partes habet bene cohærentes, non statim dissipatur in aere, sed ad terram pertingit omnia quæque obuia dissipans, ac perfringens, sicut fecit in nube; quia vero fulmen, ita fortiter vibratur, commotionem causat in aere; qui natus est ab exhalationibus moueri, & ideò fulmé præcedit, & sequitur plurimus habitus ad modum venti, ratione cuius aliquando fulmen non rectè descendit, sed obliquatur & varias in partes, iuxta venti illius impetum deducitur. Habet autem nonnunquam fulmen odorem sulphureum; cuius causa est, vel quia exhalatio ex qua constat, è terra sulphurea eleuatur, vel quia ob siccitatem, & humiditatem sic aliquando temperatur in nube exhalatio, vt qualitates sulphuris acquirat.

Sed queres, an fulmen deferat aliquando lapidem, vt vulgo putatur, sicque possimus dicere fulmen esse lapidem. *Resp.* quod vt notat D. Tho. 3. *Metheororum, lect.* 2. fulmen nunquam est corpus solidum, seu lapis, sed spiritus, aut exhalatio sicca & accensa, licèt possit cõtingere, quod deferat secum lapidem, qui tamen non est fulmen, sed aliquid delatum à fulmine, sicut globus emissus à bombarda nõ est ipse impetus, seu vis bombardæ, sed aliquid ab eius vi delatum. Potest autem lapis iste aliquando generari in ipsa nube ab exhalatione calida digerente humidum nubis, si enim vapor nubis sit viscosæ humiditatis, habens admixtū multum exhalationis terrestris, quod potest aliquando contingere fit illud humidum ad modum luti, quod ab exhalatione sicca & accensa decoquitur, & exsiccatur, ad modum quo lateres decoquuntur, sicque induratur quasi lapis, qui è nube maiori impetu, quã pila tormēti bellici excutitur, quidquid sibi obuium fuerit euertens, ipsamque terram penetrans, licet, vt Plinio videtur *lib.* 2. *naturalis Historiæ, c.* 5. non altius quinque pedibus intra terram mergatur.

Hinc fit, varia esse genera fulminū, aliqua enim sunt valde penetratiua & tenebrantia & talia habent flammam tenuem propter multitudinem exhalationis subtilis, ideoq; per angustissima loca solēt penetrare: alia vero sunt, quæ dissipant & findunt & talia constant exhalatione densa, & indurata ac nonnunquam lapidem ferunt; alia denique vrunt, eo quod exhalatio, licet sit densa non tamē est omnino indurata, & ideo propter densitatem ignitur, sicut carbo, non vero in flammam vertitur, & ideo nec penetrat, sicut flamma, nec findit sicut lapis, sed vrit sicut carbones.

Fulminum effectus, adeo varij sunt & mirabiles, vt naturam videantur excedere. inuenitur enim aliquando fulmé liquefacere ensem in vagina, & aurum, aut æs in sacculo, ipsa vagina & sacculo prorsus illæsis, & de milite quodam narrat D. Tho *lib.* 3. *Metheororum lect.* 2. qui ictus à fulmine habens scutum ligneum, & sub eo arma ferrea fulmen confregit, & partim liquefecit arma, scuto illæso; solet etiam hominem interficere illæsis vestibus, & ossa comminuere integra carne. *Horum autem ratio est*, quia fulmen vt diximus solet esse subtilis exhalationis bene tamen coadhærentes & vnitas habens partes, & ideo in corporibus flaccidis ac porosis subtilitate sua per poros ingreditur, & quia sibi non resistūt talia corpora, nec diu in illis moratur, ideo non multum operatur in eis, vbi vero inuenit

corpora duriora & sibi resistentia diu in eis moratur, & sic maiorem imprimit effectũ, præsertim quia spiritus quando ei resistitur, multiplicatur & fortificatur, agitq; vehementius, magni enim turbines, qui arbores è radicibus euellunt, & saxa frangunt, molliores arundines, & stramina illæsa relinquunt; sic fulmen in vagina & sacculo nõ diu moratur, & eadẽ facilitate, qua intrat, exit; ferrũ autem, aut æs intus existens fortius adurit. Visum est etiam aliquando fulmen percussisse dolium vini, & fractis tabulis, & asseribus, vinum ipsum stetisse cõcretum, neque effundi, vt refert Albertus Magnus, *tractatu de Tonitruo, c.22.* & ex Seneca D. Thom. *lect. cit.* Aliquando vero è contra, vt refert Lucretius, inuentum est fulmen totum vinum cõsumpsisse, dolio intacto. Causa primi est, quia aliquando contingit vinum esse grossum ac viscosum, & siccas habens exhalationes admixtas, & ideo à calore addensari potest, sicut addensatur sal, & sulphur; & si super tale vinum cadat fulmen subtile, & penetratiuum, dolium ob sui resistentiam frangit; vinum autẽ, quia non habet poros, vt penetrari possit, diffunditur fulmẽ circa exteriores partes, & in crustum addensat, & sic quasi corio circundat, detinetq; vinum ne effundatur; si vero dolium non sit adeo forte, & fulmen non sit subtile, sed grossius, ideoque calidius, non penetrat vas, & ideo tale fulmen non multum lædit dura, & resistentia sed rara; vnde ob nimium calorem, & siccitatem consumit vinum, dolio non læso, quia non restitit vehementiæ fulminis.

Si quæras, quare animalia percussa à fulmine, faciem inueniantur habere versam contra impetum fulminis. *Resp.* causam esse quia animal naturaliter vertit se ad illam partem, vndè sentit sibi venire nocumentũ, vndè quando à vento, qui antegreditur fulmen, tangitur, vertit se ad partem fulminis à quo citius interficitur, quam possit caput auertere, & ideo manet conuersum ad partem vnde fulmen vibratur. Plures effectus vide in Iauello *in tractatu 6. Metheororum, cap.4.*

CAPVT V.

De aliquibus ignibus in aere apparentibus.

VT ab eo quod frequentius accidit exordiamur, *Primo*, occurrit de sideribus discurrentibus seu stellis quas videmus in aere volitare, quæ dupliciter generantur. Vno modo, quando exhalatio aliqua tenuis successiue extenditur, & accenditur, & ita ignis per materiam illam successiue aggeneratur, sicque videtur stella discurrens, quia enim exhalatio est tenuis, de facili accenditur & splendorem exhibet. Alio modo contingit, quia exhalatio, in vno loco accenditur, & deinde motu fertur ad alium locum, aliquando quidem sursum à leuitate innata, aliquando deorsum, pulsa à frigore secundæ regionis, vel alicuius nubis, aliquando ad latus, quando scilicet leuitas sursum ferens & frigus deorsum trudens non ad modum se vincunt, & ita in latus tendit. Quando autem per antiperistasim accenditur talis exhalatio, & quando deorsum fertur, manifestum est gigni infra supremam aeris partem, quia in suprema, frigus non est, à quo antiperistasis fiat, & deorsum impellatur exhalatio. Proinde quando magna istarum stellarum copia apparet, horridi denunciantur venti, tempestatesque, eo quod ad earum generationem, exhalationum siccarum copia debet ascendere, ex qua etiam venti gignuntur.

Secundo generantur in aere ignes quidã, qui dicuntur capræ saltantes cum sc. materia exhalationis in longum protẽditur magis, quã in latum, & in lateribus est rarior, vt quasi fila habere videatur, tunc si inflammantur, illa materia videtur saltare propter scintilationem tenuis materiæ, & quia in longum protenditur, videtur habere similitudinẽ capræ, & sic appellantur capræ saltãtes; vel certe generatur hoc Metheorũ, si diuer-

si diuersæ sint exhalationes disiunctæ quidem inter se, sed aliqua subtiliori parte concretæ, per quam vna alteri ignem porrigat, vt quasi ab vna ad aliam saltare ignis videatur.

Tertiò contingit Draco volans, generaturque ex exhalatione non ad modum calida, nec valdè densa, & coagulata, quæ dum in sublime ascendit, occurrit aliquando frigidę nubi, & deorsum impellitur, & motu, aut per antiperistasim accenditur, & quia ab impulsione frigidæ nubis obliquatur & flectitur, speciem habet ventris Draconis, quia vero subtilior est ex vna parte, qua recedit à nube, videtur scintillare, & ignem euomere, ex alia vero parte qua nubem frigidam attingit quasi constringitur & speciem refert caudæ Draconis.

Quartò contingit lancea & fax; lancea fit quando exhalatio æquali crassitudine in altum porrigitur & inflammatur, & immobilis videtur stare; fax autem, quando conglobatur multa exhalatio æquè distensa, & fit subtilis, vt simul tota inflammetur, tunc subito ardet tanto aliquando splendore, vt noctem velut diem illustret.

Quintò contingunt aliqui ignes in infima regione aeris; primò quidem in tempestatibus, qui à nautis ignis sanctus dicitur, à Græcis Castor & Pollux, & Helena. Constat ex exhalatione pingui & viscosa, inflammaturque agitatione & motu ventorũ vel per antiperistasim; & aliquando apparet vnum, aliquando verò duo. Si in inferiori parte nauis appareat, formidabilis esse solet nautis, & infaustæ significationis; si vero in antenis & superiori parte, faustus & propitius, quia cum illa exhalatio eleuatur, signum est non ita turbatum esse aerem, cum iam non impediatur ascendere, ideoque frangitur tempestas. Si verò in inferiori parte appareat, signum est plurimæ turbationis ventorum, à quibus impeditur ne ascendat. Aliquando inuenitur ignis, qui vocatur lambens, & apparet in capitibus hominum, aut equorum, generaturque frequenter ex sudore animalium pręsertim calidi temperamenti, quia incalescente corpore emittit vaporem illum viscosum & pinguem, qui rarefactus, motu ipso animalis calorem ignemque concipit, qui dispersus per aerẽ solet capillis inhærere, & scintillare. Similiter contingit aliquando ignis, qui vocatur fatuus, qui frequenter apparet in cæmeterijs, & super capita pendentium in patibulis, quia generatur ex viscosa exhalatione habente partes satis conglutinatas, qualis frequenter ex cadaueribus emittitur, & per antiperistasim frigoris nocturni, vel collisionem ac motum accenditur, & ad motum aeris mouetur modo huc, modo illuc; vnde aliquando homines sequi videtur, aliquando præcedere, aut alio tendere secundũ aeris motũ, ideoq; fatuus dicitur.

TRACTATVS IV.

De Coloribus in aere apparentibus.

CAPVT I.

De Iride, eiusq; significatione.

INTER omnia Metheora, quæ ex luce ac radijs solis apparent, nullum pulchrius ac mirabilius est quam Iris, de qua Ecclesiasticus, *cap.43. Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum; valdè speciosus est in splendore suo. Girauit cælum in circuitu gloria sua, manus Excelsi aperuerunt illum.* De ea agit Arist. 3. *Metheor.* ibique D. Thom. latissimè *lect.* 5. 6. *&* 7. Relictis vero antiquorum opinionibus & fabulis circa Iridis generationem, *dicendum est* cum Aristot. generari Iridem ex oppositione solis ad nubem roridam, quæ à parte

exteriori sit translucida; vt lumen imbibat, & ex interiori sit opaca, vt nubem repercutiat. Vnde definitur Iris: *Quod est arcus multicolor in nube rorida, opaca & concaua ex reflexione radiorum solis oppositi apparens.* Pro huius intelligentia *est notandum*, quòd radius corporis luminosi est triplex, rectus, reflexus, & refractus. Rectus est, *qui multiplicatur per medium secundùm lineam rectam.* Reflexus est, *qui occurrit medio, per quod transire vltra non potest, sed redit in seipsum, vel in partem contrariam, aut obliquam*, sicut quando radius lucis cadit super speculum, & reflectit. Refractus est, *qui non habet incessum rectum, nec reflexum, sed veluti decidentem & fractum*, quia ratione medij crassioris franguntur radij, & ita solet apparere luminosum, aut coloratum maius, vt quando astra videntur maiora in caligine, aut quando videtur lignum tortuosum in aqua. In omni autem corpore plano & terminato, vt inquit Aristot. citatus, refrangi potest radius. Dicimus autem corpus planum, & terminatum, quod ex vna parte, scil. anteriori est diaphanum seu tersum, ex alia parte, scil. ex posteriori est opacum, sicut videmus, quando specula ex parte anteriori sunt polita & tersa, & ex parte interiori sunt opaca, vt ibi fiat refractio, & reflexio lucis, aut coloris, & aliquando corpus aliquod diaphanum fit speculum ex profunditate seu tenebrositate, quam habet à parte interiori, sicut aqua nimis profunda & vmbrosa. Ad refractionem tamen lucis non requiritur semper, quòd corpus in quo fit refractio, sit plenè speculum, sed sufficit quòd medium reddatur crassius, vt ibi frangãtur radij, sicut in guttis eleuatis ab aqua, refranguntur radij solis, & efficiunt varios colores, fit enim refractio, quando opacitas seu densitas medij non est tanta, vt reflexionem causet, est tamen talis, vt non permittat radium transire vnitum, sed frangit illum.

Igitur circa Iridem duo explicanda sunt; *Alterum* de coloribus eius, *Alterum* de figura quæ est semicirculi. *Circa colores aduertendum est*, quòd ad illos concurrunt duo, scil. sol oppositus nubi roridæ, & nubes habens partes roridas, seu diaphanas ex parte exteriori, ex parte autem interiori densas, seu opacas, tunc enim radius solis feriens ex directo nubem, refrangitur in corpore illo diaphano, & terminato, quod est nubes rorida, veluti in quodam speculo recipiente lucem, & refrangente illam; vnde vt contingat Iris, debet nubes esse opposita soli. Quia verò lux taliter refrangitur in guttis illis roridis, vt densitate ipsa medij, & opacitate nubis modificetur, & non maneat lux pura, ideo apparet ex illa luce sic refracta color, quia lux modificata est color, & non manet pura lux.

Quod si quæras, an colores sint in nube ipsa sicut in subiecto, an vero in partibus roridis, quæ fluunt ex nube, & faciunt ipsam esse corpus speculare? *Respondet* D. Thom. 3. *Metheor. lect.* 3. *digressione de coloribus Iridis, dubio* 4. quòd sunt subiectiuè in partibus roridis seu guttulis cadentibus non in ipsa nube, quia in illo subiecto sunt colores, vbi sunt actu principia eorum, principia autem colorum Iridis sunt radij incidentes in partes roridas nubis, seu in diaphanum ipsarum partium terminatum aliquo modo per opacum nubis, ergo in illis sunt sicut in subiecto, & non in nube, licet visui appareant esse in nube, quia propter nimiam distantiam non discernit oculus guttas illas roridas à nube, quia quando vnum corpus videtur iuxta aliud à longe, videntur ambo veluti in eadem superficie; vnde aliud est subiectum talium colorum quod est illud vbi refrangitur radius luminosi, aliud est locus in quo videntur à sensu, scil. nubes ipsa propter distantiam, ob quam visus non discernit inter vnum & aliud.

Quæres secundò, quæ sit causa varietatis colorum Iridis, *Respondetur*, tres præcipuè colores in Iride videri, scil. puniceum, seu

flauum,

flauum, viridem, & purpureum. Quorum causa est hæc, quia radius lucis refractus ab exigua opacitate, causat colorem puniceum, seu flauum; refractus verò à mediocri opacitate facit viridem, refractus verò à maiori, facit purpureum, eò quòd magis accedit ad nigredinem; licet aliqui è contra censeant, viride magis accedere ad nigrum, & ideo fieri in opacitate densiori, nubes autem in parte exteriori subtilior est & magis translucida, ideoque ibi causatur flauus color, quia fit refractio in perspicuo minus denso, in parte media mediocris est opacitatis, in parte vero interiori maioris: vnde in media parte fit viridis & aliquando cæruleus, si sit satis humida, & minus densa, in vltima purpureus. Sic explicat D. Thom. *lect. 6. tertio Metheororum* dicens, quòd vbi est fortior, & intensior actio luminosi in nubem propter minorem distantiam, ibi clarus color solis mutatur in puniceum, & talis refractio fit in prima circumferentia, seu periferia nubis; refractio autem facta in secunda periferia est debilior, & facit viride, in tertia autem circumferentia alurgus, seu cæruleus, aut rubeus; nec sunt plures colores principales in Iride, quia nec plura loca vbi fiat refractio.

Quæres tertiò an hi colores sint veri, vel apparentes? *Respondetur*, quòd colorem esse verum, potest dupliciter accipi. Vno modo, quòd ly *verus* sit idem quod naturalis, seu permanens in subiecto perfectè in eo habes esse, & ly *apparens* sit idem quod per modum transitus, & imperfectè existens: alio modo ly *verus* potest sumi, prout dicit essentiam ipsam coloris, siue perfectè, siue imperfectè existat. *Dico ergo*, quòd primo modo colores Iridis non sunt veri, sed apparentes, prout ly *verum* opponitur apparenti, quia solùm ex modificatione lucis ibi apparent, non ex mixtione primarum qualitatum. Secundo verò modo, colores Iridis sunt veri, quia colores Iridis habent essentiam, & formam coloris, quæ resultat ex lumine, quæ est vera causa colorum, quia ex eius participatione colores fiunt; vnde & sensus non fallitur in coloribus diiudicans eos esse colores; constat autem quòd color secundùm veritatem est obiectum visus: ita sentit D. Thom. *lect. 3. dub. 3.*

Circa figuram Iridis multa tractant perspectiui, quorum rationes examinare ad præsens non spectat. *Solum breuiter dicimus*, quòd sole existente in oriente, vel in occasu si fiat Iris in nube sibi opposita apparet semicirculus, quia tunc partes roridæ nubis in quibus fit Iris maximè apparent ipsi soli, quia maximè sunt ei oppositæ, & ideo sol tunc emittit radios directè in totum orizontem sibi oppositum, quod tegitur à nube, & cum Orizonte habeat ad modum semicirculi, consequenter radij directè, & ex opposito emissi à sole in illum ad modum semicirculi tenduntur, vnde cum impingunt in nubem roridam, tegentem semicirculum consequenter efficiunt colores in guttis, quæ sunt prope nubem, quia Iridi ex directo sol opponitur, non verò his quæ sunt prope terram, quia ex directo tunc non respicit terram, ideo non fit color in nube, & in terra, sed solum in nube & in roratione, quæ directè à sole aspicitur, vbi radius non frangitur, licet aliquando Iris videatur habere pedem in terra, quia pars illa directè à sole aspicitur vt claudens Orizontem. Si autem sol sit eleuatus ab Oriente, aut ab Occidente, tunc si fiat Iris circa Orizontem non apparet semicirculus, quia tunc sol directius respicit terram quàm Orizontem, & ideo nubes existens circa Orizontem rorida magis ei oculiatur, quia minus ei opponitur, corpus enim quanto magis opponitur luminoso, tanto magis ei apparet, & ab eo illustratur. *Notandum est autem*, quòd aliquando potest duplex Iris simul causari, idque dupliciter; primo existente sole in meridie, si ponatur nubes rorida ex parte occasus, & alia ex parte orientis, tunc efficitur duplex Iris ex emis-

emissione radiorum in diuersas illas partes, tunc autem valde exigua apparebit, quia sol non est eis perfectè oppositus. Alio modo potest causari duplex Iris in eodem situ, scil. in Oriente, vel in Occidente. *Ratio huius est*, quia contingit aliquando esse duplicem nubem roridam in vna parte, vna altior alia, & in vnam directè emittens radios sol efficit Iridem; Iris verò causata in tali nube causat aliam in sibi vicinam veluti in speculo, quia in tali situ ponitur, vt in eam possit emittere radios suorum colorum, vnde talis Iris debilior est in vltima quàm in prima, quia non fit ex repercussione lucis directè, sed ex repercussione radiorum, seu lucis iam modificatæ in prima, & quæ erat color. Potest autem fieri arcus etiam à luna, & aliquando visus est, licet raro; non tamen habet plures colores, sed vnum scil. album, quia lux lunæ valde tenuis est, vnde non ita profundè penetrat nubem, sed in exteriori superficie solummodo candorem illum aspergit similem ipsi luci lunæ, quæ candida videtur.

Circa significationem Iridis dicimus habere duplicem significationem naturalem, & ex instituto, naturaliter significat duo; *primum est* pluuiam, quia cum nubes rorida sit, resolubilis est in aquã, & sic significat pluuiam quæ est nubis resolutio. *Secundò*, significat de proximo non futuram magnam pluuiam. Cuius ratio redditur à D. Thom. *quodlib.* 3. *art.* 30. quia magna pluuiæ inundatio solum contingit, quando nubes sunt valdè grauidæ, & copiosa vaporum multitudine nigrescentes, tunc autem nubes densa non est ad recipiendos radios solis, quin potius veluti corpus omnino opacum eis resistit; quare oportet nubem generantem Iridem, non esse ita nigram & opacam, sed translucidam, sicque non magnæ pluuiæ effectricem.

Ex instituto autem Dei, significat Iris non amplius futurum diluuium vniuersale in terra, vt patet *Genes.* 9. vbi Dominus dicit ad Noe: *Arcum meum ponam in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiscũ, & non erunt vltra aqua diluuij.* Quod autem ex instituto hoc significet, *patet*, quia ante diluuiũ erat Iris, nec tamen significabat diluuium nõ futurum; licet non defuerint aliqui, qui putarunt non fuisse ante diluuium arcum in nubibus, decepti tamen sunt, cum naturaliter in nube rorida sol exprimat illos colores.

CAPVT II.

De varietate colorum aeris, itemq́; de halo, seu corona, voragine, & hiatu.

VArios in aere colores ex lucis repercussione consurgere, quotidiana nobis experientia demonstrat, qua nubes alijs, atq; alijs coloribus illustrari videmus; hi autem colores non ex mixtione primarũ quatuor qualitatum, sed ex reflexione luminis in addensatum aerem, aut vaporẽ gignuntur. Vnde eorum materia est vapor, aut exhalatio, seu aer addensatus, in quem radij impingunt; efficiens est luminosum radios emittens; forma est lux variè modificata, & recepta in illa materia, partimque ex diuersa receptione in materia, partim ex diuerso aspectu luminosi oriuntur colores. Igitur si id, in quod incidit lux in aere, est valde densum, apparet veluti vmbrosus & niger color; si autem densum aliquantum sit, & simul humidum apparet cæruleus, soletque signum esse pluuiæ, quia coagulationem vaporum testatur, si adhuc autem minus densum sit medium, purpureus color efficitur, qualem pręcipuè videmus in occasu solis ex tenuitate lucis & exhalationum generari. Si tenuiores adhuc sint exhalationes, apparet puniceus color, nonnunquam verò albus, seu argenteus color videtur, nonnunquam aureus; causatur enim candor in nube ex multitudine lucis receptæ in nube, quæ exhalationes habet plures, & minus humorum; vnde tales solent apparere nubes circa meridiem, aut feruorem solis; aureus autem fit ex receptio-

ptione radiorum solis directa, & multitudine lucis quando materia non nimis densa & humida est; vnde nec pluuiam designat.

Apparet autem aliquando circa solem, aut lunam, vel etiam astra fulgentiora, circulus quidam, aut corona cingens astrum, quæ à Græcis halo dicitur, & differt ab Iride, quia Iris est semper semicirculus, halo vero est circulus plenus. Fit autem halo, quando exhalatio, aut nubes æquali densitate circa astrum spargitur, tunc enim radius astri recta tendere non valens ob densitatem medij, intercidit seu refrangitur, diffunditurque circa extremitates orbicularis densitatis, ideoque varij colores in ea resultant, quibus astrum cingi videtur, & corona dicitur, quæ tamen aliquando deficiente materia, seu exhalatione integrè non apparet. Si corona addensetur, signum est pluuiæ, quia multitudinem humidorum vaporum, à quibus addensantur, id testatur. Si ab vna, vel pluribus partibus dissipetur, ventos, à quibus talis dissipatio fieri incipit, designat. Si tota simul euanescat, serenitatem indicat ob purificationem aeris ab huiusmodi exhalationibus.

Contingit autem aliquando, quòd nocte circa lunam, aut astrorum lumen, multæ exhalationes constipatæ in sublime ascendant, quæ in medio densiores sint, & ex parte extremitatum rariores, talesque obscurantur in medio, illustrantur verò in extremis, vnde referunt similitudinem foueæ, quæ si magna sit, dicitur vorago, si parua hiatus. *Ratio est*, quia quod est obscurum, videtur nobis remotius, aut profundius, quod verò magis illustratur, ac nitet, videtur propinquius, eò quòd candidum magis mouet visum, vnde & pictores si antrum, aut profunditatem aliquam volunt depingere, nigro, vmbrosovè colore vtuntur apposito circa illum albo.

CAPVT III.

De Virgis, & Parelijs.

Virgæ generantur circa latera solis, quæ designantur ab Astrologis Septentrio, & Auster. Quando ergo ex latere solis ponitur aliqua nubes habens aliquas densas, & alias raras, quę proximè possit in aquam resolui, si talis nubes perpendiculariter feriatur à radijs solis efficitur similitudo virgarum, quæ varijs coloribus imbuuntur ob refractionem in nube illa rorida, & densiori, quia radij solis ad nubis cauitatem se accõmodantes perpendiculariter versus terram refranguntur penetrando nubem, & ideo figuram virgarum, & colores in illis efficiunt. *Notant tamen aliqui*, quod dupliciter contingunt huiusmodi virgæ, aliquando enim nubes non est continua, sed foramina habens ad modum panni perforati, & transeuntes radij solares per huiusmodi foramina, refractique ab aliquibus vaporibus existentibus in foraminibus nubis, causant similitudinem cordarum, quæ visui nostro apparent, tanquam virgæ, aliquando verò nubes est continua, sed rarior in aliquibus partibus, quàm in alijs, & radij solares penetrantes nubem in partibus raris, efficiunt virgas aliquando virides, aliquando puniceas, aliquando nigras, prout dominatur lux, & modificatur in illa materia.

Parelij autem nihil aliud sunt, quàm imagines solis in nube aliqua expressæ, quæ traductæ ad nos plures soles videmur aspicere. Contingit autem sic, quando ad latera solis occurrit nubes rorida, seu quæ in aquam proximè resoluatur & habet æqualem densitatem, similiterque ex parte exteriori est translucida, & diaphana, ex parte verò interiori terminata, taliter quod se habeat vt speculum, sol imaginem suam in eam imprimit, sicut in speculo, & ex eo quod est æquè densa perfectè refert imaginem solis, & quia radij illi non refranguntur, quia ferit illam eo modo, quo speculum, quod nos ponimus contra solem, aut in ob-

in obliquo ad latus eius & similitudinem solis ostendit, aut etiam sicut in pelui aquæ videmus eclypsim solis, quia ibi eius imago apparet effigies & imago solis, non autem colores, sicut in Iride, & ita apparent nobis aliquando duo soles, aliquando etiam tres, si in duplicem nubem habentem illas conditiones cadant radij solis, aut si ex vna nube reflectatur imago ad aliam, sicut ex vno speculo ad aliud. Potest etiam fieri huiusmodi imago, & generatio Pareliorum circa lunam; sic enim refert Plinius *lib.* 3. 2. *cap.* 32. tres aliquando lunas simul visas. Narrat autem Aristoteles *lib. Metheoror. cap.* 2. aliquando conspectos fuisse parelios apud Bosphorum tempore meridiano, & durasse vsque ad solis occasum. Rarius tamen contingit fieri Parelios existente sole in meridie, sed ascendente ab ortu, aut vergente ad occasum, quia cũ sol est in meridie emittens directè radios ad terram, densitatem nubium ad huiusmodi Parelios aptam dissoluit, nec debet nubes esse infra solem, aut valdè prope, sed quasi oblique illum excipere, alias dissipabitur ab eius feruore.

TRACTATVS V.

De Ventis.

CAPVT I.

De materia, & causa efficiente ventorum.

ARIE circa generationem ventorum Philosophi antiqui opinati sunt, qui tamen penitus naturam eorum non penetrarunt, quia vel impetum aeris, vel agitationem eius, aut fluxum, ventos esse putauerunt. Illud tamen præsupponendum est, vt certum, non quemlibet aeris motum appellari ventum, quando enim manu, aut flabello aerem expellimus, quando cymbalis crepantibus, aut tormentis bellicis ingenti strepitu aer concutitur, motus aeris causatur, non tamen ventus. Igitur secundùm Aristot. 2. *Metheoror. lect.* 7. apud D. Thom. *& sequentib.* materia ventorum est exhalatio sicca & calida, non tamen debet esse taliter calida & sicca, vt sit inflammabilis, quia non debet esse viscosa, aut pinguis, sed debet esse terrestris, & ideo participare qualitates terræ, quales sunt frigidum & siccum, propter quod ab aliquibus dicitur, quòd exhalatio illa debet esse frigida & sicca, quia considerant qualitatem, quam habet è terra, & quam à secunda aeris regione, à qua repercutitur, participat; ab alijs autem dicitur calida, considerando calorem extrinsecum, quem habet ab eleuatione solis, à qua subtilizatur. Nec tamen negandum est, exhalationes istas habere vapores admixtos: tum quia sæpè è mari exoriuntur venti, à quo licet exhalationes consurgant propter eius salsedinem, & terrenæ concretionis admixtionem; tamen non puræ exhalationes, sed mixtæ vaporibus eleuantur. Tum quia venti è mari exorti humidi solent esse, & aliquando pluuias generant, & nubes congregant, quod sine mixtione vaporum fieri non posset. Quod autem materia ventorum sit exhalatio prædicta, multis signis probat Philosophus. Primò quidem, quia eo tempore maximè vigent venti, quando multitudo huiusmodi exhalationum suppetit, vt in vere, & autumno, & matutino tempore sole oriente, quo commouetur aer, quia tunc exhalatio à terra ascendit ob solis ortum; & similiter

igneus.

igneus color aeris sole occidente, & etiam cometæ ventos denunciant, quia ex siccis exhalationibus generantur sicut color ille, & ipsius cometæ. Secundo ab effectu, quia venti exsiccant, quod non facerent, nisi ex materia sicca constarent, & ideo pluuię cessare faciunt ventos, quia humectant, & infrigidant siccam illam, & calidam exhalationem, quæ erat materia ventorum. Et rursus cessante pluuia solet ventus incipere, quia cum pluuia ceciderit, terrã humectat, & tunc exhalat terra exhalationem siccam, sicut si in vas plenum cinere infundatur aqua, exhalatur multum à cinere, ex illa autem exhalatione facta à caliditate solis generantur venti, quia talis est eorũ materia.

Circa motum ventorum, & vim à qua cientur, magna difficultas est id perfectè explicare, occulta enim valde causa est, in tantum quod peculariter Deo attribuitur in sacra Scriptura, vt *Psal.* 134. *Qui producit ventos de thesauris suis.* Difficultas autem in eo est, quia motus ventorum non est sursum, nec solum deorsum, sed in obliquum, quod exhalationi non competit, nec ex principijs materiæ, ex qua constat, quæ est substantia terrena, quæ deorsum grauitat, nec ex calore solis, qui sursum attrahit; & est similis difficultas illi, quam infra tractabimus de fluxu & refluxu maris. Cum ergo tria concurrant ad ventum, scil. aer, in quo fit agitatio, & vis in obliquum faciens impelli has exhalationes, & ipsum aerem, dicimus huic motui duplicẽ causam assignari. Prima est influxus astrorum, & præsertim solis, & lunæ; nam sicut ex impressione lunæ mare fluit & refluit, ita ex impressione eiusdem, aut aliorum astrorum obliquatur exhalatio, & truditur in hęc inferiora. Secunda causa est frigiditas secundæ regionis ad quam aliquando exhalatio, quæ pertingit est satis subtilis, ac viscosa, & pinguis multum in se caloris suscipiens, & tales eleuantur vltra secundam regionem, nec eis obsistere potest frigiditas eius, aut inter nubes includuntur, præstantque ignitis metheoris materiam; aliæ verò exhalationes magis terrestres sunt. Et ideo ab illo frigore addensantur paululum, & deorsum truduntur, nec permittuntur sursum ascendere: Cum autem ipsæ calore sibi impresso à sole, vel ab alio astro sursum conentur, fit vt tali agitatione obliquentur, & aerem agitent, tanta nonnunquam vi, vt arbores, domosque euertant, nimirum propter multitudinem exhalationum confestim ascendentium, & addensatarum ab illo frigore secundæ regionis, à quo deorsum aguntur. Correspondet etiam impetus maior, ac minor ventorum vehementiæ, qua ab astris sursum eleuantur exhalationes illæ terrestres, & condensabiles à frigore secundæ regionis. Fatendum tamen est multas alias causas nobis occultas ad ventorum motum concurrere, hæ tamen probabilius à Philosophis sunt cognitæ.

CAPVT II.

De numero ventorum, eorumq; proprietatibus.

EGimus in præcedenti capite de ventis secundùm communem eorum rationem, de aliquibus enim particularibus ventis, qui magis turbines, quàm venti dicendi sunt, infra agemus. Nunc autem de numero ventorum, iuxta hydographiæ rationem, ac eorum, qui artem nauticam colunt, agendum est. Igitur principales venti sunt quatuor, qui ex quatuor Angulis cœli oriuntur, & spirant; diuiditur enim mundus in quatuor partes, scil. Orientem & Occidentem, Meridiem & Septentrionem: Ventus ergo ab Oriente spirans vocatur *Subsolanus*, ab Occidente *Fauonius* seu *Zephyrus*, à Meridie *Auster*, à Septentrione *Septentrio* seu *Notus*. Has quatuor partes duplicant nautæ, significantq; octo partes cœli, vnde venti spirant, & tales partes vocant *Rumbos*. Deinde istas octo partes iterum duplicant, & intermedijs designant alias octo, quas vocant, *Medias partidas*, & in

vltimo has sexdecim partes iterum duplicant, quia inter media secant, quas vocant *quartas*, sicque fiunt 32. venti à triginta duabus cœli partibus spirantibus. prout latius in acu nautica, & hydographiæ circulis scripti videntur, & quidem sexdecim ventorum propria nomina sciuntur, aliorum non ita; quæ tamen ad præsens describere tædio esset, & oneri.

Obseruandum tamen est, aliquos esse ventos, qui prouinciales dicuntur, eò quòd in certis regionibus agnoscuntur, & vltra non transeunt, sicut Athenis teste Plinio *lib. 2. cap.* 43. Flat Scyro, qui reliquæ Græciæ ignoratur. Et alij qui venti sunt, qui principaliter dominantur, & infestant regionem aliquam, sicut Calabriam Yapix, Galliam Circius, Atobulus Rusiam, vt ait Senec. *lib. 5. natural. quæstionum, cap.* 17 Alij autem venti sunt, quos Græci Ethesias, hoc est, anniuersarios vocant, eò quòd singulis annis certis temporibus spirant, sicut in ortu Orionis contingunt venti intolerabiles, vt dicit Aristoteles 2. *Metheor. lect. 9.* apud D. Thom. & in canicularibus diebus post ortum canis, venti quidam solent spirare, quos à nomine anniuersario Ethesias vocant. Similiter post tropicum, seu conuersionem solis æstiualem, quando facto solstitio in Iunio in signo cancri conuertitur sol versus capricornum flant venti Boreales. *Cuius ratio redditur à Philos. loco citato*, quia Boreales venti flant à locis, qui sunt sub polo arctico, seu septentrionali, in quibus est magna niuium, & aquarum copia, hæc autem magis liquefiunt à sole post solstitium, seu post tropicum, aut conuersionem æstiuam, quàm quando ad nos appropinquat in vere, aut in ipso solstitio, seu tropico æstiuo, quia sol maiorem effectum imprimit post solstitium, quàm antea, eò quòd diutius durauit calor eius in terra, & magis dispositæ materiæ dominatur, quam quando ad nos ascendit, vel etiam in ipso solstitio; & ideo tempore caniculæ sunt maximi calores, quod est post solstitium, & tunc liquefactis penè niuibus septentrionis exhalatur copia spirationum, eò quòd niues multam concretionem terrenam habent, & sic flant venti.

Circa ventorum proprietates notandum est, quòd illæ spectari possunt, vel penes principia substantialia, ex qua constant, vel penes id, quod à sole, & syderibus habent, vel penes regiones, vnde spirant, & per quas transeunt. Primo modo ventis competit esse siccos & frigidos, sicut ipsa terra est, vnde eleuatur exhalatio, & si habent admixtos vapores, qui eleuantur ab aqua, habent etiam ex hac parte esse humidi, & frigidi. Secundo modo venti sunt calidi & sicci, & si habent admixtum vaporem calidi & humidi, calore extrinsecus à sydere impresso, sicut aqua calida est ab igne. Tertio modo diuersis ventis diuersæ competunt proprietates, nam Septentrio est frigidus, & siccus, quia ex locis frigidissimis spirat, & plenis niue, vnde & serenitatem inducit, quia ob frigiditatem suam dissipat humidum vaporum, prohibetque ne resoluantur in aquam; & similiter terram constringit ne emittat ex se humidos vapores; & quia minus tortuosum, & obliquum flatum habet directè tendens per nubes, secat illas, & dissipat, non cogit. Dicitur tamen Septentrio in aliquibus locis, vt apud Cyrenem & Hellespontum, pluuiam creare. Auster est calidus & humidus, quia oritur in meridie, & transit per mare, quod ob salsedinem calidas spirationes excitat, cogit etiam nubes, & pluuiam inducit propter oppositam causam à Septentrione; licet in Africa dicatur nubes dissipare. Subsolanus est calidus, & siccus propter præsentiam solis à quo mouetur, & à quo exsiccatur, & calefit illa exhalatio. Denique Zephyrus est humidus & frigidus, quia sole accedente ad occasum, vnde hic ventus spirat, remanet exhalatio eius frigida, & ob solis absentiam non exsiccata, sed humida. Ex his autem qualitatibus sequitur in ventis, quod

alij

alij salubres sint hominibus, alij noxij, variosque morbos inducant, maximè enim salubres sunt Septentrio & Zephyrus, seu Fauonius, Auster verò noxius, & veluti corpora dissoluens, quia causat putredinem ob calidum & humidum, quod præstat.

Capvt III.

De Turbinibus, Ecnephia, Typhonis, & Prestere.

De his agit Aristoteles *in initio tertij Metheoror.* Sunt autem turbines isti cæteris omnibus periculosiores, ac formidabiles ob nimiam violentiam, qua obuia quæquæ prosternunt. Igitur Ecnephias generatur ad modum fulminis, quando scilicet multa exhalatio spissa, & minus subtilis intra nubem cauam congregatur, fit tunc, vt motu, aut antiperistasi incalescat, ac maiorem libertatem quærens è nube segregatur, eamque disrumpat more fulminis, nisi quod incensa non est sicut fulmen, & ita deorsum impellitur magna velocitate, & violentia propter fortitudinem frigidi segregantis, vt inquit D. Thom. 3. *Metheoror. lect.* 1. sub æquinoctiali à nostris nautis talis turbo nonnunquam visus est magno ipsorum periculo. Dicitur autem ex tali turbine asperginem aquæ calidæ profluere, quæ vermes gignit, vestesque putrefacit.

Tropheo autem, seu Typho generatur eo modo quo Ecnephias, nisi quod rotato circulo mouetur; quando enim ex diuersis nubibus, aut diuersis partibus eiusdem nubis flatus erumpunt, & conglobantur inter se, ac impinguntur, eo quod à frigiditate loci per angustam nubis scissuram expellitur flatus, & ad aliud corpus, seu flatum repercutitur, fit vt illi flatus durante tali pugna retorqueantur inter se, ac vorticem efficiant, sicut videmus, quod in angiportis, & angustis vijs puluis rotatur à vento, & in fluminibus vortices efficiuntur ab aqua impingente ad saxum aliquod. Talis igitur flatus maxima vi segregatur, & excussus à nube ob fortitudinem frigidi segregantis per antiperistasim, non tamen incendentis illum, & in gyrum contortus dicitur Typho; qui tantâ vehementiâ discurrit, vt saxa, & arbores secum rapiat, ac nonnunquam nauigia integra in altum eleuet è mari, gyro illo ea inuoluens. Quod si tales flatus, vel antiperistasi, vel repercusu, contingat aliquantulum inflammari, dicitur ille turbo Præster, sternens, & comburens omnia, differtque à fulmine, eo quod fulmen plus de igne habet, & de flatu minus, hic è contra plus flatus, minus ignis corripit; & etiam, quia fulminis materia subtilior est, quam istius *Obseruandum tamen est*, ad has tempestates excitandas multum conducere, quorundam siderum influxus, in quorum ortu frequenter stellæ accidunt, vt in Ortu Orionis, Hiadum, & Aquarij; sicut etiam loca quædam sunt, quæ maximè infestantur procellis, vt promontorium bonæ spei, & ille maris tractus, quo à Sina in Iaponem itur.

TRACTATVS VI.

De Metheoris humidis genitis in aere.

CAPVT I.

De Nube, & Pluuia.

VBES principium sunt omnium concretionum humidarum aeris, sicut optimè notauit D. Thom. *in cap.* 37. *Iob* circa illa verba: *Nunquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias?* Materia ergo nubium est vapor calore solis, aut aliorum astrorum eleuatus. Hinc dum ad mediam aeris regionem peruenit, tum ob debilitatem radiorũ solis, quorum reflexio illuc non attingit, tum ob frigus illius secundæ regionis condensatur, & talis vapor addẽsatus dicitur nubes. Quia verò ex his vaporibus aliqui habẽt partes raras, & aereas, facile in aeris naturã permutantur, aut etiam ventis deseruiunt exhalationibus permixtis; alij verò grauiores sunt, & humidiores, qui in aquam conuerti possunt, & ex his generatur pluuia, vndè non omnes nubes in pluuiam resoluuntur, sed multæ in aerem, aliæ in ventos ob exhalationes admixtas, aliæ in nebulas, & caligines diffunduntur. Vt postea dicemus.

Igitur cum pluuia nihil aliud sit, quam nubes in aquã resoluta: quæres primo quæ sit ratio, cur pluuiæ minutim cadant, & non tota simul effundatur è nubibus, cum naturali grauitate, ac pondere sic videretur fieri debere. In quo videtur peculiaris Dei prouidentia relucere, sicut Scriptura sacra testatur *Iob* 25. vbi dicitur: *Qui ligat aquas in nubibus suis, erumpant pariter deorsum. Respond.* Causam huius esse tenuitatem vaporis à modico, & non nimis violento frigore addensatam, tunc enim paulatim addensatur vapor, & in aquam conuertitur; vnde & paulatim decidit, & non tota simul ruit, & sicut infæcundæ nubes, quæ in aerem conuertuntur, non simul secundum omnes partes in aerem transeunt, sed paulatim, & per partes, sic multo melius quando in aquam conuertuntur, quæ crassior est, & maiorem requirit densitatem conuertuntur paulatim, & minutim in aquam, non simul. Addo etiam, quod nubes ipsa ex sui dispositione veluti stillicidium quoddam est ob partium suarum raritatem modice addensatam, vnde & aquam stillatam dimittit, & consequenter minutim, & non simul.

Illud tamen aduertendum est; maiores, crassioresque guttas generari ob maioris frigoris vim, quæ nubem magis addensat, & consequenter densiores guttas aquæ facit, quod frequenter contingit in æstate, quia tunc ob calorem circumdantem nubem, per antiperistasim intenditur frigus, & consequenter addensatur aqua, fiuntque guttæ crassiores.

Secundo quæres, cur imber cum magno strepitu, & impetu descendit, quod & Dominus cum admiratione interrogauit *Iob* 38. *Quis dedit vehementissimo imbri cursum*, aliquando verò sensim sine strepitu illabitur, quasi aqua ex stillicidijs eliquata. *Resp.* causam vehementiæ impetus, esse frigus comprimens partes nubis, & cum violentia in eas intrans, tanto autem violentius, & fortius intrat, quanto maior est caliditas frigiditati resistens, eamque nitens expellere, tunc enim ob contrarium vincendum cum maiori violentia nubem ingreditur, & comprimens fortius eius partes cum

cum maiori impetu facit eam resolui, sicut quando fortiter comprimitur ex spongia aut pannus madefactus, copiosius, & fortius descendet aqua; compressio autem nubis à violentia frigoris fit, cuius signum est, quod in æstate quando est maior caliditas, & frigus violentius nubem intrat, impetuosius descendit imber; & similiter grando, quia generatur ex frigore violento per antiperistasim caloris circumdantis descendit impetuose. Deseruit etiam ad huiusmodi impetum vis ventorum, quia impulsæ exhalationes eadem vi secum deferunt aquam, sicut in magnis tempestatibus videmus. E contra verò quia quando generatur nix, non est caliditas circumstans, ratione cuius violentè frigus comprimat nubem, sed liberè in eam ingreditur, & congelat; inde est, quod sine impetu descẽdit, nisi ab aliquo vento nimis impellatur, quando verò nubes est remisse calida, ita quod non multum resistit frigori comprimẽti, sed facile penetrat partes nubis, blande quoque cõpressa nubes à tali frigore paulatim decidit, ac sine strepitu. Ex quibus patet, quod ad pluuiam generandam, vapores debent esse calidi; & ita calidiores venti, vt australes solent pluuiam generare.

Quæres tertio: An naturaliter sit possibilis, talis aquarum inundatio, quod vniuersale diluuium possit efficere? Fuisse præter vniuersalem cataclismum inundationes alias, partim ex pluuijs, partim ex maris eruptione constat ex scriptoribus historicis; & vnam extitisse ante vniuersale diluuium tempore Enos, quæ tertiam terræ partem perdidit refert Genebrandi Chronographia, & plures alias referunt S. August. 18. *de Ciuitate cap.* 8. *&* 10. & S. Isidor. *lib.* 14. *originum cap.* 22. *Respond.* tamen non posse naturaliter tantam fieri inundationem aquarum, vt vniuersale inducat diluuium. *Ratio est*, quia dispositio naturalis totius vniuersi non ordinatur ad eius destructionem, aut ad destructionem ordinis vniuersi, qui ex elementorum dispositione constat, quare nec est facultas in natura, vt totam terram aquis perdat, & eius compositionem & ordinem dissoluat, & ideo Deus in cœlesti corpore tot astra, quorum virtutes, & effectus sibi aduersantur protulit, ne si omnia ad eundem effectum conspirarent, totius huius inferioris mundi ordinem dissiparent. Fuit ergo vniuersale diluuium speciale diuinæ potestatis opus, sic agentia naturalia disponentis, vt vltra suam naturalem potentiam in mortales omnes desæuiret.

Quæres quarto: Quæ sit causa aliquarum pluuiarum, quæ præter vsitatum cursum extraordinariæ, & prodigiosæ sunt, vt quod pluat sanguine, lacte, ranis, pisciculis, aliquando decidat ferrum, & lapides. *Respond.* res istas ordinari ex dispositione diuina ad inducendum hominibus terrorem. Potest tamen aliquarum reddi naturalis causa; sanguine enim, & lacte aliquando pluit, non quia veram formam sanguinis, & lactis habeant hæ pluuiæ, sed colorem solum, & apparentiam, quod contingit vel ex eo, quod ex locis cruento humore madidis Sol vapores eleuat, qui colorem illum retinent, sicque pluuiam illo inficiunt, vel quia ex forti aliqua decoctione ab igne, seu calore intra nubem incluso, vapores habentes admixtas partes fumosas, qua facile colorem recipiunt, in ruborem permutantur, aut in candorem, ex eo, quod humidiores partes resoluuntur, & manent clariores, sicut nix, quæ aliquod concretionis terrestris habet, etiam candorem recipit. Ranæ autem, aut pisciculi, videntur aliquãdo decidere, aut quia ab aliquo violento turbine eleuantur, & postea decidentes pluere illis videtur, aut quia intra humidum, & calidum nubis tale temperamẽtum aliquando concurrit, sicut in paludibus ad generanda huiusmodi animalia, præsertim quando viscosus humor, ex quo communiter in aqua generantur includitur in nube.

De præsagijs autem temporum, & signis

pluuiæ

pluuiæ, videri poteſt Plinius *lib.* 18. *naturalis hiſtoria cap.* 35. Iabelus *tract.* 3. *Metheoror. c.* 2. Conimb. *tract.* 7. *cap.* 3. vbi late de huiuſmodi ſignis agunt, nos breuitatis cauſa, quia res eſt non multi momenti, omittimus.

CAPVT II.

De Niue, & Grandine.

NIx generatur è nube, quæ ab excellenti frigore congelatur & ideò nix ſiccior eſt, quam pluuiæ quia frigus dum congelat, & conſtringit, humorem expellit. Contingit autem ſic: Quando nubes habens plures partes aereas admixtas per aerem ſpargitur; frigus excellens, quod tunc viget, ingreditur partes illas nubis, & cum reſolui debeant partes eius in aquã, ab excellenti illo frigore congelantur, & duriores aqua efficiuntur. Quare vero non omnino rigeſcant, ſicut aqua gelata, ſtatim dicemus. Cauſa ergo efficiens niuis eſt frigiditas excellẽs ſparſa per nubem, non admodũ obſcuram, ſed claram, congelans, & adunans partes nubis, quando debent reſolui. Generatur autem nix in media aeris regione, vbi frigus maius eſt, & in illis regionibus, quæ non multum incaleſcunt radijs ſolis, vnde in montibus altiſsimis perpetuo nix conſeruatur, & gignitur ob excellentem algorem talium regionum; & quia illuc non peruenit radiorum ſolis reflexio ferè nunquam æſtatem ſentiunt, & ſimiliter in partibus ſeptentrionalibus, vbi obliquè ſolis radij feriunt, perpetuò ferè generantur niues.

Nix eſt candida & mollis. Cauſa candoris eius eſt multiplex. Primo quidem, quia propter claritatem nubis è qua generatur, multum participat de luce, quæ principiũ eſt candoris in corpore terminato, quod coloris eſt ſuſceptiuum, ſicut aqua, quæ diaphana eſt, ſi terminetur & ſolidetur per gelu, redditur alba. Secundò propter partes aereas, quibus abundat nix, tales enim ſpumam generant, vnde & Ariſt. 2. *de generatione animalium c.* 2. niuem ſpumam appellat, ſpuma autem de ſe alba eſt, & ſi adiungatur ei excellens frigus, intenſior candor generatur, quia frigus candoris parẽs eſt, vt in hominibus ſeptentrionalibus videmus, & quando laxior eſt ſpuma, tanto albior apparet nix. Dicitur tamen nix vetuſtate rubeſcere, vt *in* 5. *de hiſtor. animal. cap.* 19. refert Ariſt. quia partes aereæ, tempore conſumuntur, redditurque illa mixtura qualitatum, quæ ruborem referat. Cauſa autem quarè nix ſit mollis, eſt quia calidum vaporis in nube non ſimul expellitur à frigore, ſed ſucceſsiue, & ideo non permittitur omnino rigeſcere calido repugnante, & ſic remanet aqua addenſata, ſed non omninò rigida ſicut gelu, ſed mollior. Item etiam, quia intrant nubem vapores illi, qui non habent admixtum multum de terreſtri concretione, & ſic vapor ille eſt nimium ſubtilis; vt autem geletur, & indureſcat aqua, debet eſſe craſſa, & terreſtres habens concretiones, quo enim ſubtilior minus dura efficitur, vnde vapor ille, qui nimium eſt ſubtilis, non maiorem duritiem admittere poteſt, quam illa, quæ in nube videtur, vnde non dureſcit, quia non eſt capax tantæ congelationis, ſicut ſi eſſet aqua craſſa; pruina autem magis dureſcit, quia habet plus craſsitudinis, & terreſtris concretionis.

Grando autem generatur, quando aqua pluuia congelatur, antequam ad terram perueniat, vt auctor eſt Ariſt. *lib.* 1. *Metheoror. c.* 12. *lect.* 15 *apud D. Thom.* vndè materia grandinis eſt imber, ſeu aqua nubis calida reſoluta; proximum efficiens eſt, aut frigus circumdans illam aquam, & congelans, aut calor circumſtantis aeris per antiperiſtaſim eius calorem expellens, & congelans. Fit autem hoc modo; quando nubes calidi vaporis reſoluitur in aquam, contingit aliquando, vt reſolutio iſta fiat propter calidum congregans frigidum naturale vaporis peruenientis ad ſecundam regionem, &

facit

facit ipsum in aquam conuerti, tanto vehementius, quanto fortius à calido circumstante frigidum congregatur. Vnde & tunc oriuntur maiores guttæ in pluuia, quia fortior congregatio frigidi plus materiæ conuertit in aquam; quando autem magis, ac magis includitur frigidum, & circumdatur à calido, non solum facit resolui aquam, sed etiam ipsam congelat, & fit grando. Quod autem possit sine multa mora congelare aquam ex eo est, vt dicit Philosophus, quia vehementia frigoris à circumdante, & congregante calore tanta est, quod minori tempore congelat, quàm motus localis aquę fiat, sicut in hyeme solet aliquando tantum vigere frigus, quod decidentes guttæ, prius congelantur, quàm in terram cadant, quod ergo facit rigor frigoris in hyeme toto aere sparsus, facit parum frigus vaporis à circumdante calore congregatus, & inclusus per antiperistasim, & ideo quantò propinquius ad nos grando generatur, tanto durior est, & magis congelata, quia constipatur frigus à calore propè nos existente qui maior est. Deseruit autem ad citius congelandam aquam, etiam ipsius vaporis calor, quia aqua calida citius congelatur, quàm frigida, quia cum rarior sit ea, quæ est calida, minus resistit contrario, & citius ab eo vincitur. Generatur autē grando, & in secūda aeris regione, & in infima; in secunda quidem aeris regione, aut quia omnia rigescunt gelu, si grando generetur in hyeme, aut quia circumstante calore nostro constipatur frigidum nubis, & non solum resoluitur, sed vsque ad congelationem induratur à frigido aquâ resoluta. In infima autem fit, quando à calido vnitur frigiditas aquæ descendentis, quia licet aqua illa calidi vaporis sit, natiuam tamen habet frigiditatem, & comparatione nostri caloris frigida est, quæ proinde vnita à maiore calore vsque ad congelationem intenditur. Et signum, quod generatur aliquando in infima regione est, quia secum grando defert paleas, aut aliud quidpiam, quod prope terram volitat. Quando autem congelatio hæc, quæ accidit circa aquam, accidit circa niuem, quæ in minuta granata à frigore condensatur, dicitur granedula. Contingit autem grando omni anni tempore, præsertim tamen in autumno, aut vere, quia tunc præsertim eleuatur vapor calidus, qui tamen non consumitur, sicut in æstate, potestque ex illo generari grando; in hyeme vero ob rigorem, non ita eleuantur vapores calidi.

CAPVT III.

De Nebula & Glacie.

Sicut in nutritione viuentium, accidit, quòd ex alimento pars conuertitur in substantiam aliti, scil. quòd magis depuratur, & defæcatur à calore naturali, pars vero in excrementa tanquam inutilis reijcitur: Sic in vapore nubis quædam partes sunt crassiores & humidiores, quæ in aquā conuertuntur, quædam flatuosæ, quæ in ventos, quædam subtiles, & minus ad conuersionem aquæ idoneæ & à frigore noctis paululum addensatæ descendunt vsque ad nos, & tales sunt de facile in aerem conuertibiles, vocanturque nebula seu caligo. Itaque partes illæ nubium, quæ deberent in aerem conuerti ob subtilitatem, & carentiam humiditatis, addensatæ à frigore noctis, & ad nos descendentes nebula est, & ideo ascendente sole facile dissipantur, soletque signum esse serenitatis, quia scil. non sunt nubes, vt in aquam conuerti possint, sed infœcundæ, & tanquam reliquiæ nubium, vt Philosophus dicit. Contingit autem aliquando vt nebula ingrossetur à vaporibus ex aqua, seu lacu aliquo, aut terræ humida ascendentibus, & tunc iterum vapor ille eleuatur à sole, fitque nubes, quæ in aquam soluitur. Ex hoc autē constat, quòd nebula leuior est quam nubes, quia facilius à sole dissipatur, & quia humore caret, à quo prægrauatur vapor, licet ob frigus addensans descendat, non tamen ideo fit grauior licet ei causa ascendendi deficiat, quæ

est calor, quem quia nubes crassiores plus retinent, non descendunt.

Glacies est aqua congelata. Ad congelationem autem aquæ licet requiratur tanquam efficiens causa excellentia frigoris, tamen ex parte materiæ requiritur, quòd aqua admixtum habeat aliquid de concretione terrestri, quæ ad indurationem, & concretionem maximè iuuat. Etenim solum frigus non sufficit aquam congelare, aliàs aqua cum ex natura sua postulet summum frigus, vt diximus *quæst.* 11. *de Generat.* ex sua natura postularet congelationem, & sic non esset fluida naturaliter, quod est falsum. Quare aqua gelata non est aqua omnino pura, sed terrena concretione admixta; quod idem in grandine & niue accidit, quæ congelantur ob admixtam terrestrem concretionem, & exhalationem cum vapore, vnde & aliquid caloris comitatur aquam gelidam, quantum concretio terrestris admittit. *Si quæras*, vtrum mare possit congelari? *Aliqui negant*, præsertim ob calidas exhalationes, quibus mare abundat propter salsedinem suam, & ita dicunt, quòd licet videatur superficies æquoris cōstringi, tamen eam aquam non esse maris, sed fluminum, & paludum quæ in mare intrant, & quia leuiores sunt in superficie enatant, & tales gelantur. Nihilominus hac de re nulla potest esse dubitatio, cum ex nostri temporis nauigationibus constet circa arcticum polum ad octuagesimum gradum, aut circiter mare septentrionale, adeò gelu indurari, vt innauigabile reddatur. Narrat id etiam de mare Scythico Pomponius Mella *lib. 3. de situ orbis*; de mari Gothico Olaus magnus *lib.* 11. *de rebus septentrionalib. cap.* 3. Herodotus idem contigisse scribit in Bosphoro D. Thom. in illud *Iob* 38. *Superficies abyssi constringitur* inquit, mare iuxta superficiem congelari, non tamen in profundo, quia illuc vis frigoris non pertingit.

CAPVT IV.

De Rore, Pruina, Melle, & Manna.

EAdem est materia Roris, & Pruinæ, scil. vapor exiguus, & subtilis: in causa efficienti partim conueniunt, partim differunt; conueniunt, quia vtriusque efficiens est frigiditas noctis, sed vnius, scil. Roris est frigiditas modica, quæ solum vaporem illum subtilem addensat in aquæ guttulas; alterius scilic. pruinæ est frigiditas intensa non solum in aquam addensans vaporem, sed indurans, & congelans, vnde & pruina durior est niue; ex quo fit, quòd ros est temperatè calidus, & frigidus, quia generatur ex modica frigiditate, quæ non omnino excludit calorem. Pruina autem est omnino frigida, vtpotè à frigore intenso generata, & ideo solet pruina gigni flante Borea, qui frigidus est. Ros autem fit serena nocte, quę si nebulosa sit, & turbulenta exiguum, ac subtilem vaporem dissipat, nec in guttulas sinit addensari, & sic ros est signum serenitatis.

Si autem quæras, quo in loco generentur ros, & pruina. *Respondetur*, Diuersas circa hoc esse opiniones; videtur tamen probabilius, quòd generetur ros infra secundam regionem æris, seu in superiori parte infimæ, aut circa illam, vt tenet Commentator 1. *lib. Metheorer. cap.* 4. quia ibi est debitum temperamentum ex calido, & frigido, tum ex frigore noctis, tum ex appropinquatione ad secundam regionem, aliàs si in ipsa secunda regione generaretur, nimis condensaretur ille vapor, ab immodica frigiditate secundæ regionis, per quam deberet transire; nec esset ratio, cur non caderet ros super cacumina montium, in quibus tamen etiamsi altissimi non sint, non inuenitur. Ac denique quia si generaretur in suprema parte secundæ regionis, vt dicit Albert. quia ibi est temperamentum calidi, ac frigidi, cur non etiam suprema pars infimæ regionis erit locus per se roris? Quia idem habet temperamentum ex appropin-

qua-

quatione ad secundam regionem, & nostram, ne ponamus locum roris superiorem esse loco pluuiæ. Cur autem in montium cacuminibus ros nō decidat, causa est, quia vapor roris est admodum exiguus & subtilis, quia ex locis humidis exhalatur, nec ita altè ascendit. Tum, quia summitates montium ventis perflantur, qui concretionem roris impediunt. Pruina autem generatur in infima aeris regione, quando intensum frigus in ea viget, ibi enim condensatur aqua, & guttulæ eius congelantur, præsertim concurrente influxu alicuius Planetæ frigidi, & sicci, qualis est Saturnus. Pruina ordinariè fit in principio hyemis, tūc enim albescunt campi, & tecta domorum pruinâ, propter intensionem frigoris congelantis vaporem tenuem; rigente verò hyeme non permittitur vapor ille ascendere, & ideò non fit pruina.

Mel generatur ex vapore subtili, sicut ros, sed vlterius habet ille vapor admixtas aliquas partes terrestres, subtiles, & humidum etiam aereum, vnde ex cōmixtione talium partium, quando humidum non multum dissoluitur, sed caliditate aeris digeritur ac decoquitur fit succus, seu ros dulcis, qui nocte frigoris pinguescens adhęret floribus ac foliis, vnde ab apibus colligitur, & in aluearia defertur. Nec enim apes mel efficiunt licet perficiant, ac magis decoquant, sed colligunt ex herbis & floribus. Vnde videmus, quòd cellulæ earum vno, aut altero die repletæ inueniuntur, quod non esset, si ab eis deberet fieri, & ex earum alimento generari, & etiam in autumno seu hyeme non reparant mel sibi detractum, licet aliqui flores, & herbiculæ suppetant illo tempore. quia tunc non generatur mellis ros; vnde inquit Aristot. *lib. 5. de historia animalium, cap. 22.* quod apes fauos construunt è floribus, ceram ex arborum lachryma effingunt, mel ex aeris rore colligunt. Et sane in aliquibus floribus, præsertim antelucano tempore succum prædulcem inueniri, experientia testatur his, qui flores inuentos sugunt, ac dulcem eliciunt succum.

De melle siluestri, qualem D. Baptistam comedisse refertur in Euangelio, quidam existimant probabilius esse mel montanum à siluestribus apibus confectum, quod summè amarum est, vocaturque à Plinio *lib. 1. cap. 16.* ericeum, quia ex erica eligitur ab apibus, ex qua iniucundum contrahit saporem, sicut etiam in Sardinia mel amarum gignitur, quia ex absynthio ab apibus colligitur. Tenet illam sententiam Ysidorus Pelusio. *lib. 1. Epist. 5. & Epist. 132.* Chrysostomus & Theophilact. qui dicunt agrestibus apibus fieri illud mel.

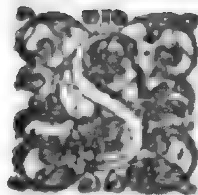
Similem generationem, quam mel, habet manna, nisi quòd manna humidum aqueum, seu vapor valde decoquitur, & terræ partes manent cum exigua humiditate, & ex tali maiore decoctione fit liquor candidus, sicut etiam mel candidum, ob maiorem humidi decoctionem generatur. Manna autem in ramis, herbis, & lapidibus aspergitur, indeque in medicinæ vsus asportatur. Nec putandum manna Hebræorum specie distinctum fuisse ab isto vulgari, nisi quòd eius generatio altioribus causis perficiebatur, vt tamdiu duraret, & talibus temporibus colligeretur, fortè Angelis sic materiam disponentibus, ac ministrantibus, ac pluribus perfectionibus, & qualitatibus illud secundùm Dei ordinationem immutantibus, vnde & Angelorum panis dictus est. Sed tamen hæc specificatam distinctionem non efficiunt, sed accidentalem, sicut vinum, quod Christus ex aqua conuertit, non differebat specie à vulgari vino, licet multò esset excellentius. Vnde & in modum pruinæ cecidisse manna super terram Scriptura refert *cap. 16. Exodi.*

TRACTATVS VII.

De Mari, eiusque motu & salsedine.

CAPVT PRIMVM.

De situ Maris.

Vpponendum est, quod licet varia ab Historijs Maria numerentur, omnia tamen ex Oceano, qui est ipsum elementum aquæ vastissimum, omnem terram circumdans, ortum habent, vel manifestè vel occultè; nam mare Balthicum circa Daniam ex Oceano influit. Mare Mediterraneum per fretum Gaditanum ex Oceano incipiens vsque ad Palęstinam terminatur. Ex mediterraneo verò primo per Proponsidem, AEgeumque mare, deinde per Bosphorum circa Constantinopolim emergit mare, seu Pontus Euxinus, cuius vltima pars paludem Mæotim claudit. Mare Rubrum circa AEthiopiam, & extremas Africæ oras versus orientem, ex oceano circa oppidum Aden incipit, inde per 350. leucas inter AEgyptum penetrans prope Palæstinam definit. De nomine Rubri maris an à calore dicatur, an ab Erithra Rege, qui interpretatur Rubrus, decertant Scriptores; & multi eiusdem esse coloris cum cæteris affirmant. Fœlicius ex nostrorum nauigationibus compertum est, quod aquæ illius ob arenarum ruborem, & coraliorum, quibus scatet, abundantiam rubrum referunt colorem, licet è mari extracta aqua perlucida sit, sicut cęteræ, quod ex Ioanne Barrio *decade 2. lib 8. cap. 1.* Conimbric. referunt *hic tract. 8. cap. 1.* Mare Persicum ostium habet in Oceano Indico, indeque Persidis partem alluit, in eoque Tigris, & Euphrates influunt, & hæc sunt maria, quæ apertè ex Oceano oriuntur. Pręter hæc verò numeratur adhuc mare Caspium circa Armeniam, quod occultis vijs ex Oceano creditur oriri, vndique tamen montibus cingitur, & magis lacus multorum fluuiorum in cursu stagnans, quàm mare nominari posset. Igitur circa Oceanum, qui aquarum omnium parens est *notandum est*: Quòd eius congregatio in vastissimo illo loco, quo iacet, tertia die creationis mundi facta est, cum Deus dixit Genes. 1. *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in vnum, & appareat arida*, quantum enim est de se aqua petit terram operire, sicque operiebat in principio; ad vsum autem hominum diuinâ prouidentiâ factum est, vt terra appareret, aquæ verò elementum in vnum locum congregaretur; quæ congregatio mare, seu Oceanus dicitur. Ille vero locus, seu hiatus, & intercapedo, in qua interfusa est huiusmodi aquarum vastitas, abyssus dicitur propter profunditatẽ suam immensam; quæ tamen non æqualis vbique est, sed montes, ac rupes, camposque sub aquis illis esse certum est, insulæ enim maris non aliud sunt, quàm excelsi montes è maris profundo emergentes, & similiter vadosa loca, aut rupes ad superficiem maris, aut non longè à superficie ascendentes, terra est è profundo maris eleuata vsque ad superficiem.

An verò ex hac aquarum congregatione mare in tumorem eleuatum sit, ita vt terra sit altius, dubium est apud Philosophos & Theologos; & difficultas non est in aqua, quam prope littus videmus, sed de ea, quæ longius à terra protenditur, an ita in tumorem, seu in maiorem altitudinem eleuetur, vt maneat ibi mare terrâ altius. Nam D. Thom. *1. p. quæst. 69. art. 1. ad 1.* censet probabilius esse, quòd mare terrâ sit altius,

quod

quod experimento compertum esse in mari Rubro affert ex D. Basil. *homil. 4. in Hexameron ante medium*, qui eandem tenet sententiam. Alij verò plurimi authores oppositum tenent in eamque sententiam adducunt. Sanct. Hieronym. *in illud Psalm. 32. congregans sicut in vtre aquas maris*. Et Diu. August. 135. aliosque Patres. Sane, quod D. Thom. & D. Basil. non loquuntur de mari comparato ad altissimos montes terræ, illud argumento est, quod Diu. Basil. de mari Rubro loquitur respectu terræ AEgypti, quæ montosa non est, sed planior, & mari depressior: cuius simile in Zelādiæ littore nos ipsi vidimus, vbi ad oculum mare terrâ ipsâ altius est. Ipsæ etiam insulæ, quæ montes quidam sunt in medio mari ostendunt tumorem aquæ non vincere altitudine supremos montes; habere tamen tumorem aliquem mare, ita quod terrâ altius sit, negandum non videtur, quia tanta aquarum immensitas, quæ totam operiebat terram in vnum locum congregari non posset, & manere depressior terra nisi consumpta multa aquarum copia, quæ tamen potius crescit ex fluminum in mare influxu, & generatione aquæ, præsertim circa septentrionem. Quare ex tali aggregatione aquarum in tumorem aliquem, excrescere debuit mare, quo terram superuincat, licet non altissimos terræ montes. Adde, quod locus ille, in quo congregatæ sunt aquæ, nec tantus, nec tam profundus esse, videtur, vt absque tumore profunditatem aquarum, quæ totam terram operiebat potuerit excipere, sicut patet in diluuio, in quo non obstante tota profunditate, in qua continetur, nihilominus terram operuit. Et quod faciat vnam sphæram cum terra, non obstat eius elationi, nam etiam montes faciunt vnam sphæram cum terra, quia totum hoc respectu cæli, cuius centrum sunt, quasi nihil reputatur. *Nec vales dicere*, quod si mare est altius terra, tunc æquali vento flante citius naues portum peterent, quam ab eo discederent, cum è portu ascenderent, ad portum vero tendentes descenderent. *Hoc inquam non valet*, nam mare non ita sensibiliter à terra eleuatur, vt circa portum possit deprehendi illa maior celeritas. Præsertim quia fluxu, & refluxu circa portus existente, impeditur ille maior ascensus, aut descensus; sed existimandum est, quod mare secundum se eleuatius est terrâ, præsertim, vbi multum à terra distat, quæ tamen eleuatio prope terram non sentitur, eo quod ibi modicè, & ferè insensibiliter supra terram videatur eleuari, præsertim propter æstus fluxum, & refluxum quotidianum, qui eleuationem istam, aut deprimit, aut æquat, aut extollit. Quod verò dicunt aliqui citius vnâ horâ oriri, & occidere Solem in Hispania existentibus, quam quindecim gradus vltra Hispaniam versus nouum orbem procedentibus, quod non esset, nisi mare esset altius terrâ nostrâ. Hoc nihil est, quia quod Sol nobis citius hic oriatur, quam ibi, causa est distantia loci, qui à Sole tam citò illuminari ibi non potest sicut hic, nam etiam si vltra illos quindecim gradus ponerentur altissimæ insulæ, tardius ibi oriretur Sol, & tamen altiores essent nostrâ terrâ, quia essent montes altissimi, ergo illa ratio est nulla. Sed de his latius agemus Deo dante *ad 1. p. Diu. Thom. in 2. tomo* agentes de opere sex dierum.

CAPVT II.

De motibus maris.

PRæter descensum, qui aquæ competit ex naturali grauitate, & motum, qui à ventis mari imprimitur, aliqui motus in mari videntur, qui occultissimas habent causas; deprehenditur enim Oceanum moueri ab Oriente in Occidentem, qui enim ex Hispania in nouum orbem traijciunt, intra mensem plus minus cursum conficiunt, quando vero reuertuntur ex America in Hispaniam, trium, aut quatuor mensium

ſpatium conſumunt, obtinente in contrarium aquæ motu. Eundem motum inueniri in Mediterraneo, eodem ſigno deprehenſum eſt, cum tardius ex Hiſpania in Palæſtinam, quam èontra curſus fiat. Huiuſmodi motum occulto ſiderum, & cœli influxui tribuendum, præſertim diurno ſolis, aut lunæ motui, qui à primo mobili rapiuntur, probabilius cenſetur. Alius motus, qui in Oceano aduertitur, eſt à ſeptentrione ad Auſtrum, qui magis circa ſeptentrionem notatur. Et videtur Ariſtotel. *lib. 2. Metheoror. capit. 1. lection. 1. apud Diuum Thomam circa finem*, huiuſmodi motus cauſam reducere in altitudinem partis ſeptentrionalis reſpectu Auſtralis, à qua proinde neceſſe eſt aquas defluere. Albertus *lib. 2. Metheoror tractat. 2. capit. 6.* addit multum aquæ generari circa ſeptentrionem propter loci frigiditatem, & ſolis abſentiam, & propterea ad Auſtrum decurrere. Sed hæc cauſa licet in mari Mediterrano verſus ſeptentrionalem eius partem, quæ eſt Pontus Euxinus, locum habere videatur non tamen in Oceano, quia ex parte poli Auſtralis, ſeu Antarctici vehementius frigus vigeat, quam in ſeptentrionali, & ità deberet etiam multum aquæ ibi generari, fierique metum ab Auſtro ad ſeptentrionalem. *Probabilior ergo eſt prima Ariſtot. cauſa.* quia terrâ decliuius eſſe videtur à ſeptentrione ad Auſtrum, ideoque ex ea parte aquæ fluunt, licet multum ex his motibus cœleſtium preſsioni tribuendum ſit. Omitto alios motus, qui in Oceano notantur, non generales, ſed ex varijs finibus, & concurſum aquarum in modum vorticis confluentium, vt in ſinu Mexicano, & in Oceano AEthiopico, & promontorio bonæ ſpei, alijſque locis, vbi aquæ reflexionem accipiunt ex ſinuoſa giratione circa terram, indeque maiori impetu fluunt.

Principalis, ac notabilior, magiſque mirabilis maris motus eſt quotidianus æſtus, ſeu fluxus, ac refluxus, quo per ſex horas fluit, & à littore recedit; tamen æſtus non eodem modo in omnibus maris tractibus inuenitur. Nam in medio mari, non deprehenditur, ſed circa littora, & in his variè, nam in aliquibus partibus vix ſentitur æſtus, vt in aliquibus locis maris mediterranei, vt apud Barchinonem, & Narbonam, & in mari Thyrreno, ob quam cauſam aliqui putant in mari mediterraneo æſtum non eſſe, cum tamen in alijs eius locis ſentiatur. In Oceano Hiſpanico, Gallico, Belgico, & communiter circa alias partes, ſex horis fluit, ſex refluit; circa aliquas tamen Galliæ partes, vt circa AEquitaniam ſeptem fluit, & quinque refluit. In aliquibus Africæ locis fluit quatuor horis, refluit octo. Inter cætera mirabilis eſt maris æſtus in littore Cambayæ in faucibus Indi fluuij, vbi duabus horis mare trigintas leucas inundat, duabus iterum tantum ſpatij detegit, & ita tanta rapiditate agitur, vt homines cymbali ſonitu admoneantur, ne incauti rapiantur ab æſtu. Denique in Euripo, quod eſt anguſtum illud mare inter Eubœam inſulam, & Aulidem, ſepties in vigintiquatuor horis fluit, & refluit mare.

Generalis cauſa huius motus marini relictis varijs Philoſophorum opinionibus, lunæ attribuendus eſt, ſecundum quod diuerſimode à ſole aſpicitur, diuerſoſque in mari motus cauſat. Hanc opinionem perpetuo ſequitur Diu. Thom. vt *opuſculo 34. de occultis naturæ operibus, in quæſtione 22. de veritate articul.* 13. & præcipui antiquorum Philoſophorum, vt Auerto, Albumezar, Cicero, & ex modernis omnes. Huic ſententiæ atteſtatur experientia, quia ad lunæ mutationem videmus mutationem æſtus marini fieri, vt in plenilunio, magni, & feruentes æſtus exiſtunt, decreſcente verò luna mitiores, Item variatur æſtus quater in die communiter, & ordinariè (aliquibus locis ſupra relatis exceptis) ſecundum motum lunæ diurnum, qui in quatuor partes diuiditur; ac denique,

que, quia luna inter omnes planetas humidis corporibus denominatur, sicque peculiarem influxum, & impressionem in mare habet. Sed qua virtute id faciat luna, dubium est, an scilicet attrahendo, seu eleuando aquam ad modum magnetis trahentis ferrum, & rursum deponentis, an verò rarefaciendo aquas maris, & condensando, an denique solum diuerso luminis aspectu. Sanè quilibet dicendi modus suos habet authores, nullus tamen plenè satisfacit, nam quod fiat attractione, non est causa sufficiens, quia etsi vis eleuatiua aquæ, & vaporum, astris conueniat, tamen quod non solum eleuet, & attrahat, sed etiam deponat, & deprimat, non ita facile apparet, præterquam quod restat assignare, cur non omnibus aquis etiam paludum, & fluuiorum non imprimatur ista attractio, & denique, quia motus ille non est eleuatio aquæ sursum, sed in latera agitatio. Quod etiam per rarefactionem, & condensationem non fiat, manifestum est, cum eodem modo crassa sit aqua influxu, atque refluxu. Nec denique ex solo diuerso aspectu luminis, nam luna non existente in Orizonte, aut quando omnino est lumine priuata ex nostra parte, vt in nouilunio, æstus non cessant, & luna non illuminat. Quare referendum est hoc ad impressionem aliquam non per modum attrahentis, sicut in magnete, sed per modum mouentis huc, aut illuc aquas, sicut etiam motus ventorum fit non per solam eleuationem exhalationum, sed etiam per motum in obliquum, quæ vis imprimens motum hunc, nobis penitus non est explorata, sicut multarum rerum causas manifestè non agnoscimus.

Sed restat tunc assignare causam diuersitatis marini æstus, vt quod in vna parte concitatior sit, in alia mitior, & cur non omnibus aquis extra mare imprimat luna hunc motum; cur etiam in aliquibus puteis æstus reciprocratio sentiatur? *Ad hoc. Respond.* huius diuersitatis rationem prouenire partim ex ipso situ regionis, aut littoris, partim ex materia, quæ apta non est ad impressionem illam lunæ, videmus enim virtutibus istis occultis certam quandam materiam correspondere, in quam agere possint, & in alias non possunt, magnes enim potest attrahere ferrum, non lapidem, & Remora detinere potest nauim, non verò alium piscem; sic luna, quæ occulta quadam vi maximam aquam impellit, non potest alias aquas sic mouere; & similiter varie temperari potest impressio ista lunæ ex materiæ diuersitate, regionum situ, & aliorum astrorum influxu; sicut sol, licet eandem semper virtutem habeat, vapores eleuandi, & gignendi, non tamen in omnibus regionibus eas generat, nec pari modo vbique; sic licet luna eandem semper virtutem habeat mouendi aquam, non tamen primo modo omnis aqua mouetur, & ideo in diuersis locis videmus diuersimodè fieri æstus marinos, vel propter locorum situm, aut littorum altitudinem, vel depressionem, aut (quod fortè in multis accidit locis) propter obices, & tortuosas aliquas vias intra ipsum mare inclusas, quibus retardatur aqua in ascensu, vel descensu; Ac denique propter regionis illius qualitatem, aut siderum influxum. Et eadem ratio est, cur in aliquibus locis vix sentiatur æstus marinus, quia languidè motum, & impressionem lunæ suscipiunt, ob aliquam ex prædictis causis, in aliquibus verò concitatior multo est impetus, quam in alijs. Similiter putei aliqui marini æstus reciprocationem excipiunt, quia per occultas aliquas vias, aut criptas, maris recipiunt motum plus, aut minus, tardius, aut citius, prout viæ illæ expeditæ sunt, scilicet aut rectæ aut flexuosæ.

CA-

CAPVT III.

De salsedine maris.

SAlsedo ex aquæ saporibus vnus est, prouenitque, vt Philosoph. dicit 2. *Metheoror.c.3. lect.6.* apud D. Thom. ex admixtione alicuius sicci terrestris, & adusti cum humido, hac enim ratione sudor, vrina, cinis, & quod ex eo fit lixiuium amara sunt, quia indigesta, & adusta, cum ergo salsedinem hanc in mari experiamur, necesse est causam reddere vnde salsedinem illam obtinet. Relictis autem Philosophorum opinionibus, qui partim fabulosas, partim non veras de huiusmodi salsedine causas afferunt. Aristot. & communiter Philosophi huiusmodi salsedinis causam assignant, multitudinem exhalationum siccarum, quę non sunt omnino decoctæ, sed adustæ, & cum per mare sint dispersæ, salsedinem ipsi inurunt. Quod enim ab huiusmodi sicco adusto non decocto salsedo proxime causetur, diximus experimento sudoris, & aquæ liquatæ per cineres, seu lixiuij, & aliorum. Quod vero mare huiusmodi exhalationibus sit respersum, experientia videtur demonstrare. Tum quia aqua marina calefacit, & exsiccat, vt medici dicunt, & idcirco ignem, si magnus sit non extinguit, eademque de causa loca maritima calidiora sunt: Tum etiam quia aqua maris, nimis crassa est, vnde & magis leuat pondera, quam aqua dulcis, hæc autem crassities ex multitudine exhalationum ei admixtarum prouenit, quæ humectatæ ipsam veluti coagulant, & grauem efficiunt. Tum denique, quia aqua marina eliquata per terram, aut arenam, vel Solis vi in vaporem eleuata, fit dulcis, quia secernuntur exhalationes illæ adustæ, & terrestres.

Hæc autem licet vera sint semper, *tamen restat dubium*; à qua causa tanta siccarum exhalationum copia generetur, vt totum mare salsum reddat, nam quod soli adurenti tribuatur huiusmodi eleuatio exhalationum, quia scilicet è fundo maris, vt dicunt aliqui eleuantur vapores crassi, & terrestres, qui vltra superficiem aquæ transire nõ possunt, & ideo per illam disperguntur, faciuntque salsedinem, non videtur sufficiẽs. *Primo*, quia calor solis non potest ita penetrare vsq; ad fundum maris, vt inde vapores eleuet, & dato, quod possit, si per medium ita crassum è fundo maris vsque ad superficiem illos eleuat, cur non poterit etiam eleuare illos vltra superficiem, vbi amplior solis calor viget, & medium, scilicet aer minus crassum est? *Secundo*, quia vbi Sol parum calefacit ob longissimam distãtiam, ita vt ferè nihil sentiantur eius radij, vt circa Polum Articũ, vbi etiam per multos menses Sol non apparet, quomodo habet tantam vim eleuãdi vapores terrestres è fundo maris, aut adurendi ipsum, vt in eo salsuginem generet. *Tertiò*, quia non plenè satisfit illi difficultati, quomodo magni fluuij & lacus, & stagna, quæ ita continuo feriuntur à Sole sicut mare, non redduntur salsa ab eius exustione, nam quod aliqui dicunt flumina continuo fluere, & ideo non directe, & immobiliter recipere Solis ardorem, nihil est, cum aliquibus locis fluat, & refluat mare, ac moueatur maiori impetu, quam fluuij. Quod vero stagna, & paludes paruæ sint respectu maris, & ideo pauciores radios Solis excipiant, non satisfacit, quia secundum sui proportionem tot recipiunt radios, sicut mare, nam si ponamus stagnum vnius leucæ, tantum recipit de radijs Solis, quantum vna leuca maris, ergo quod sufficit ad inducendam salsedinem in vna leuca maris, cur non in vna leuca stagni?

Igitur quod in hac parte probabilius videtur est, quod sicut mare ex natura sua petit operire terram, quod autem eam discoopertam reliquerit, & in vnum locum secessit, ad Deum, tanquam ad immediatam causam referendum est, qui tertia die creationis dixit: *Congregentur aquæ, quæ sub cœlo sunt in vnum, & appareat arida, Genes* 1. ita similiter

aqua ex natura sua salsedinem non habet, neque alium saporem, quia sapor ex quatuor primarum qualitatum temperie resultat, nulli verò elemento ex natura sua conueniunt quatuor primæ qualitates, & vt *in q.10.lib.1.de generat.* ostendimus; & cōsequenter neque sapor salsus, sed iste attributus est elemento aquæ immediatè à Deo, impartiendo illi magnam exhalationum adustarū copiam, ex quibus generatur salsedo, quæ tamen maximè iuuatur ab ardore solis, ob quam causam superficies maris salsior est, quam fundum. Et etiam aliquando inuenitur mare salsius, aliquando verò minus salsum, vel ob maiorem solis ardorem augentem exhalationes adustas, vel ob regiones, & terras, quas mare decurrit, quæ sunt salsiores. Quæ causa aliquando deficiens, salsedinem remittit. Ego verò libentius huic opinioni assentior, quia non est causa creata, quæ posśit totum integrū elementum immutare, & ideo qualitates peregrinæ, quæ conueniunt alicui integro elemento, in Deum referendæ sunt, vt quod mare sit congregatum in vnum locum; quod terra sit paulum à centro eleuata, & aquis discooperta, quod non sit perfectè sphærica, sed montosa: omnia hæc in Deum referimus, licet iuuentur etiam à causis naturalibus, sed non totaliter ab eis fiunt. Fuit autem prædicta salsedo mari indita tertio die creationis, quando congregatæ sunt in vnum locum, nam si antea, cum totam terrā operiebat, salsum fuisset, valde nocuisset terrę salsis eam qualitatibus imbuendo, sicut post in vniuersali diluuio valde nocuit. Finis autem, ob quem huiusmodi salsedo mari tributa est, fuit; tum ob generationem, & nutritionē piscium, quos constat in aqua dulci, nō omnes diu posse viuere, prę sertim cete illa grandia, & pisces, qui nunquam aquas dulces ingrediuntur: tum ob nauigationis commoditatem, quod maximum est humanæ vitæ beneficium, illi autē salsa aqua accommodatior est, vtpotè crassior, & grauior, quæ magis naues sustentat & eleuat. Tum denique, ne maris aquæ putrescerent, iugi solis ardore repercussæ, sicut stagna computrescunt, quamuis à vento moueantur, quia à sole diu feriuntur. Cur autem putei aliqui, aut lacus salsi inueniantur? *Ratio est*; aut quia è mari quod salsedinis parens est, per subterraneas, & occultas vias salsum liquorem excipiunt, aut quia ex terris, per quas decurrunt, quæ salsæ solent esse, salsedinem contrahunt.

TRACTATVS VIII.

De fontibus, & fluminibus.

CAPVT I.

De ortu, & origine fontium, & fluminum.

RElicta horrida maris vastitate, vt fontium, ac fluminum amænitatem quæramus, illa primum se offert quæstio, quo modo fontes, ac flumina oriãtur, & quod sit eorum principium. De quo valde apud Philosophos dubitatum est, & forte vix adhuc solutum. De hoc agit Aristot.1. *Metheoror. capit.*13. & D. Thom. *lect.* 16. & 17. *Quidam ergo* fontium principium referunt ad aquam pluuiarum, quæ intra quasdam cauitates terræ velut in cisterna quadam, aut lacu colligitur, indeque per scaturigines fontium deriuatur in torrentes, ac fluuios, qui tanto plus aut minus durant, quanto amplior locus intra terram, aquæ multitudinem congregat, vt in multum tempus posśit materiam fonti, ac flu-

uio ministrare. *Alij existimant* (inter quos est Aristotel. *loco citato*) principium fontium, ac fluminum sumi ex vaporibus, qui intra sinum terræ generantur, & concrescunt in aquam, cum enim terra multis in locis concaua sit, & plena voraginibus, necesse est tales concauitates, & hiatus aere repleri, ne detur vacuum, deinde aer ille frigore terræ ingrossatus concrescit in vaporem, illeque in guttas, quæ collectæ aquam efficiunt, eamque subministrant fontibus, ac fluminibus, quod etiam videmus in æstate, quando partes inferiores terræ frigidæ sunt, veluti resudare terram, & in guttas concrescere, quæ proinde in magnis, atque humidis partibus magnā aquarum vim generare possunt, & ideo inquit Aristot. videmus in montibus crebrius emanare fontes, & oriri fluuios, quia loca montana sunt quasi spongiæ, quæ aquas hinc inde sugunt, & emittunt; & etiam figura montium maximè iuuat ad recipiendam aquarum multitudinem, & ad generandam aquam ex vaporibus in se inclusis propter maiorem vim frigoris, & humiditatis, intra concauitates suas receptam, vndè & in maximis montibus maiores fluuij, & frequenter fontium scaturigines emanant. *Alij* denique arbitrantur omnes fontes, & flumina è mari ortum ducere iuxta illud Ecclesiastæ.1. *Ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant.* Sic tenent plures ex Patribus, vt Diu. Basil *homil.* 4. *in Hexameron* D. Hieronym. *in illum locum Ecclesiastæ* D. Damasc. *lib.* 2. *fidei cap.*9. D. Isidor. *lib.* 3. *Originum cap.* 20. Idem etiam videtur tenere Diu. Thom. *in* 2. *dist.* 14 *quæst.* 1 *art.*5 *ad* 4. vbi dicit: *Quod ex impressione corporum cœlestium aqua subigreditur terram, vt sit apta ad generationem mineralium, & animalium, & ex inde in locum proprium naturali motu reuertitur.* Sic ergo per subterraneas vias, & hiatus terræ ipsa etiam caliditate terræ sugente, & adiuuante impressione cœlesti aquæ maris terram subintrant, & veluti sanguis in corpore animalis ex iecore in varias venas deriuatur, sic intra terram per varias concauitates veluti per venas aqua scaturit. Nec alia videtur esse sufficiens causa, vt tot & tam ingentibus fluminibus, quæ in tota terra sunt, perpetuam subministret materiam. *Vltimo aliqui sentiunt*, quod tertia die creationis Deus è mari magnam aquarum vim per terræ viscera, & concauitates distribuit, & in multis ac magnis terræ finibus amplissimam recondidit aquarum congeriem, vnde subministratur materia fontibus, lacubus, & fluminibus, ex quibus tunc plures, ac magni fluuij, qui etiam vsque nunc durant, eruperunt, alij emersere successu temporis facta aliqua terræ mutatione, qua locus egressioni aquarum daretur; fatentur tamen hi Authores, amnes minores & torrentes licet ex ista aqua à mari deriuata ordinariè oriantur, maximè tamen conducere ad eorum generationem, aquam, pluuialem & vapores, quos terra in aquam condensat. His enim causis deficientibus, & ipsi deficiunt.

Omnes istæ sententiæ in aliquo veritatem attingunt, licet aliquæ non plenæ. Quare in hac parte pro certo duo statuenda sunt. *Primum est*, loquendo de materiali causa fluminum, & fontium, non vnicam causam habere, sed multis iuuari, siquidem aqua intra terram multis de causis generatur, & ab omnibus à quib. generari potest, potest etiam iuuari fontium, ac fluminum subministratio. Causæ autem quibus generatur aqua intra terram, si attēdamus ad materialem, vel est aer qui grossior effectus intra terram cogitur in vaporem, & tandem in aquam generatur, vel est ipsa aqua subministrata terræ per occultos meatus, vel à principio mundi, vel postea nouis ruptionibus, aut causibus, vel etiam terra ipsa attrahente, & sugente, ministrata.

Secundum est, quantum ad causam efficientem, eam esse vel generatiuam aquæ intra terram, vel attractiuam, & deductiuam

a d lo-

ad loca vnde fontes oriuntur, & flumina, hæc enim proportionaliter habent correspondere causæ materiali, sicut enim materia fluminum, & fontium, quædam est generata ex aere, ex quo fit vapor & aqua, quædam est attracta ex ipso mari per occultas vias, ita oportet causam efficientem aliam esse attractiuam, aliam generatiuã, & iuuari etiam poterit antiperistasi, aut alia causa per accidens compressa enim aqua fortius ascendit, vel attrahitur, & aere ipso, qui intra terras est moto vel recedente, aqua aliquando sequitur illam, ne vacuum detur.

Hoc supposito dicimus primo. *Causa materialis propinqua fluminum & fontium est aqua à Deo inclusa intra sinus terræ, quando terram discooperuit aquis, & secundo aqua generata ex ipso aere, & humiditate intra terram incluso. Et tertio iuuatur ex aqua pluuiali præsertim pro fontibus & torrentibus qui ad tempus durant, & non sunt perennes nec magni. Prima pars negari non potest*, cum Deo specialiter in scriptura tribuatur dispositio terræ, & aquæ, taliter quod scaturiant fontes, & aquis terra abundet Psal. 103. *Qui emittis fontes in conuallibus.* Prouerb. 8. *Quando ethera firmabat sursum, & liberabat fontes aquarum.* Et Ecclesiast. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluant.* Quod sane stare non potest, nisi mare per occultas vias aquam subministret, vt flumina perenniter fluant, vt expresse S. Hieronym. interpretatur ad illum locum Ecclesiastæ, & Diu. Thom. *in 2. dist. 14. cit.* alijsque Patres. Hoc etiam demonstrat in tot locis intra terram inuenta aquarum vis, quæ multiplici meatu intra terram currit, naturaliter enim terra sugit aquam ob suam siccitatem, habet etiam plures specus & cauernas, quæ sicut replentur aere, ita & aqua, quæ prohiberi non potest, vt intret à mari, si talis apertura est, qua intrat aer: nec solus aer intra terram videtur sufficere ad generandam tantam vim aquæ, quantam intra viscera terræ inueniunt fossores, & erumpere ex illa videmus, & cum plus aquæ generetur in nubibus quam intra terrã, quia ibi est plus aeris, nec tamen aqua decidens sufficit pro omnibus fontibus, & fluminibus; cum fere tota quæ decidit terræ siccitate absorbeatur, idem ergo erit de aere intra terram ingrossato, nisi aliunde perenniter aqua subministretur. Denique in ipsis primis diebus quibus factus est mundus fit mentio quatuor fluminum qui è paradiso oriebantur, nec tamen tota illa aquę vis poterat ex aere intra terram collecto iam tũc esse generata, quia tam paucis diebus non videtur potuisse ex aere tantam aquam generari, aliàs si id eadem proportione postea fieret, paucis diebus tum terra repleretur aquis, nec etiam poterat esse generata à pluuijs, quia tunc nondum Deus pluerat super terram, vt dicitur *Genes. 2.* ergo alia aqua fluuiorum à mari videtur fuisse subministrata.

Quod vero iuuetur etiam fontium & fluminum origo ex aqua generata ex aere intra terram incluso, & ex pluuijs collecta *patet*, quia reuera intra terram multus aer colligitur, vt constat, tum ex terræ motibus, vt *tract. seq.* dicetur, tum quia multi specus, & cauernæ intra terram inueniuntur. Aer autem intra terram inclusus præsertim in locis humidis, & ipso terræ frigore addensatur, & fit aqua, sicut quando cogitur in nubes. Ex aqua etiam pluuiali multum aquæ colligitur, qua videmus inundare fluuios, & torrẽtes, ergo ex istis omnibus iuuatur, præsertim, si omnes non sint magni, nam pro omnibus præsertim amplissimis fluuijs, & lacubus, quæ in tota terra sunt, hæc sola causa non sufficit, cum nec sit tantus aer intra terram quantum aquæ in tot fluminibus apparet, nec in omnibus locis, è quibus decurrunt fluuij æqualiter videatur disponi aer intra terram, vt conuertatur tam abunde in aquam.

Dico secundò; *causa efficiens fluuiorum, & fontium*

fontium est in primis motus cœli mouens aquã ad mixtionem intra terram, & similiter generans vapores ex aere humido intra eam incluso. Secundo frigus terræ cogens aerem humidũ sicut cogit secunda regio aeris, & facit nubes. Tertio ipsamet aqua è mari intrans terram, tum aerem ipsum subterraneum, tum etiam terram conuertens in aquam. Hæc conclusio quantum ad duas vltimas causas negari nõ potest, naturaliter enim vnum elementum agit in aliud vt aqua in terram & aerem, aer etiam frigore naturaliter fit grossior, & in vapores cogitur, atque in aquam resoluitur. Ergo si istæ causæ intra terrã sunt, ex illis subsequetur similis effectibus. *Prima vero* ponitur à D. Thom. *loco cit. ex dist.* 14. *in* 2. *senten.* in illis verbis supra relatis. *Et ratio est manifesta,* quia cœlum agit in elementa, vt vnum generetur ex alio, & alteri misceatur, & vt moueatur ad motum cœli vt videmus in fluxu, & refluxu maris, & in agitatione ventorum, & generatione nubium & pluuiarum, ergo sicut hæc fiunt ex impressione cœli, ita & generatio aquæ in terra ex aere, & motus elementi aquæ, ad subterranea terræ loca.

Dico tertiò; *causa efficiens ascensus aquæ pro fontibus & fluminibus quæ generantur in locis sublimioribus, est primo ipse motus cœli eleuans aquas* sicut agitat aquam maris quando crescit per fluxum, & refluxum vt supra diximus, & sicut eleuat vapores ad generandum pluuiam. *Secundo ipsa terra dispositio quæ quasi spongia siccitate sua & cauernositate sugit aquas*, vnde montes quia petrosi sunt, & cauernosiores facilius in se congregant, & attrahunt aquas; quam causam ponit Aristot. 1. *Metheoror. supra cit.* *Tertio ipsa aqua compressio, quæ aliquibus terræ locis quasi fistulis constringitur, & ad ascensum iuuatur*, aqua enim oppressa aliquo pondere, aut intra fistulas inclusa ascendit, vt videmus quotidianis experimentis per artificiosos aquæ ductus: multo ergo melius id fiet à natura intra terram, quam ab aere.

CAPVT II.

Dubia quædam circa ortum, & decursum fluuiorum, & fontium enodantur.

PRimo *inquires*; quomodo tam perenni, & indefectibili motu effluant flumina, & fontes scaturiant, cum non nisi violento motu attrahantur ad superiora loca, sc. ad montes vnde frequenter oriuntur. *Respond.* attractionem illam, licet sit violenta aquæ secundum suam naturam elementalem cõsideratam, esse tamen ad alios fines necessariam, scil. ad mixtorum & viuentium generationem, & cõseruationem, & ideo motus cœli, qui est principium viuentium, ita imprimit elementis, quod contra motus proprios aliquid in eis facit ad propagationẽ mixtorum, sicut eleuat vapores, & exhalationes ad generationem nubium, & aliorum metheororum, licet illis violenta sit, & sicut ipsum mare congregatum est in locum vnum, licet petat operire terram, & terra ipsa aliquanto eleuatior est facta, vt aqua congregaretur, & multa alia accidũt, quæ ipsis elementis videntur violenta in proprijs naturis, alijs verò mixtis necessaria sunt, aut etiam gubernationi vniuersi, vt subest tot motibus, & ideo simpliciter est naturalis.

Secundo inquires, si flumina, & fontes è mari oriuntur, cur saporem amittunt, nec retinent maris salsedinem, cur etiam aliquando deficiunt, vel minuuntur, cum mare nunquam deficiat? *Resp.* aquam maris ipsa terra sugente & eliquante attenuari, sicque illam crassitiem exhalationum adustarum amittere, quæ erat causa salsedinis, nec tamen è terra qualiquatur, exhalationes salsas excipit, quia non quælibet exhalationes, vel terræ æqualitates salsedinem inducunt, sed exhalationes adustæ, aut taliter temperatæ sicut mari impressæ sunt. Dicitur etiam aquam maris per ceram, vel arenam eliquatam, salsedinem exuere, quod argumento est, posse illam intra terram

terram amittere quasi ibi spongiatam. Addunt alij, cum aqua separatione facta tertia die, fuit etiã per terræ venas dispersa, hanc non recepisse salsedines, sed mare tantum, ideoque ex illa reliquam dulcorari.

Quòd verò dicitur de fluuiorum deficientia. Respondetur, quòd licet mare nunquam deficiat, tamen eius aquæ deriuatio multis de causis impossibilis est in aliquibus locis, sicut in alijs expeditur via, vt de nouo fiant fluuij, aut fontes. Causæ deficiendi in fluuijs esse possunt. *Primò*, quia aliquando terra nimis exsiccatur caliditate excessiua à cœlo. *Secundò*, quia aliquando decidente terra, vel terræ motu concussa, aut alia simili causa obdurantur viæ, qua fluuius decurrebat. *Tertiò*, noua terræ induratio, quæ aquas detinet, & non amplius fugit, neque attrahit. *Quartò* noua aliqua ruptio vel excauatio terræ, qua in lacum stagnat aqua, quæ in fluuium decurrebat. *Quintò*, arborum aut lapidum, aliorumvè metallorum noua procreatio aut euulsio, qua vel impeditur decursus aquæ, aut aliò deflectitur. Tandem ipsa terra mutuo agens in aquam eam consumit, sicut è contra aqua generatur etiam è terra.

Tertiò inquires, quæ sit causa cur mare tot fluuiorum accessionibus non augeatur? *Respondetur* id primò esse, quia aqua maris aliunde etiam exoneratur per ipsas terræ cryptas, & meatus subintrans, & ministrás aquam fluuijs, & sic quod ex vna parte intrat, alia exit. Secundò multum de aqua maris exhalatur solis ardore, motuq; cœli & elementorum actione, ipsaque fluuialis aqua, cum leuior sit marina, tenuiter superlabitur ei, faciliusque exhalatur à sole. Tertiò, addimus accessione fluuiorum augeri mare, sed non redundare, hoc est, super terras se non effundere, eò quòd omnes fluuij comparati ad mare, paruę quantitatis sunt, & ita non possunt exundationem facere, licet augeant aliquid. Scriptura autem solum dicit (*quòd flumina intrant in mare, & mare non redundat*) Eccles. 1.

Quartò inquires, quid dicendum sit de extraordinarijs effectibus, quorundam fontium & fluminum? *Respondetur*, multos esse effectus occultissimos in aquis, quorum ratio prorsus nescitur, alios qui aliqualiter ex dispositione solis, vel cœli possunt indagari. Nam quòd aliqui fontes habeant talem qualitatem, verbi gratia, calorem, odorem, saporem potest ex qualitate terræ, & salubritate cœli perpendi, feruent enim quidam qui ex terra sulphurata emanant, alij medicinales sunt diuersis morbis, alij mouentur ad instar maris ex aliqua occulta cum mari communicatione. Quod autem aliqui sint, qui flammam nutriant sicut oleum, qui inebrient sicut vinum, qui omnia pondera respuant, aut quidquid iniectum sit, absorbeant, aut in lapides conuertant, aut talis vel talis coloris reddant animalia quæ inde bibunt, & alia multa similia, quæ de varijs fontibus, & fluuijs, aut lacubus referuntur, si vera sunt, occultas valde habent causas, nec facilè à nobis assignari possunt, nisi diuinando, sicut multarum aliarum rerum naturalium virtutes omninò nescimus, sicut diuersarum herbarum, lapidum, radicum, animalium, & aliarum rerum similium.

CAPVT III.

De quarundam aquarum saporibus alijsq; qualitatibus.

Etsi supra disputatum sit de salsedine maris, quæ ad saporem aquæ pertinet, tamen de saporis præstantia, alijsque qualitatibus aquas afficientibus, nunc disserendum est. Reducuntur autem istæ qualitates ad tres communiores, scilic. ad calorem & frigus; ad varietatem saporum & odorum; ad diuersitatem motuum quibus decurrunt aut agitantur.

Quod attinet ad calorem, constat plures fontes ebullire quasi æstu nimio feruescentes, alios tepidiores, alios frigidiores, imò aliqui variant hanc dispositionem, & aliquan-

quando calidi, aliquando frigidi aut tepidi inueniuntur non solum ex aeris & cœli temperie, sed ex propria emanatione. Communiter autem caliditas aquarum intra terram, non à solis radijs, qui intra viscera terræ parum roboris habent, & ita hyeme, atque in regionibus septentrionalibus, vbi acerrimum frigus viget, non possent dari istæ aquæ calidæ, quas constat inueniri in Islandia prope montem Heclam, & adhuc in magis subpolari regione, scil. in Groetlandia, vbi congelatum mare ab aquis fontis calidissimi prope littus emanantis à duritia resoluitur. Communiter ergo calorem istum ebibunt aquæ ab ignibus subterraneis, qui prope aquarum decursum terram depascunt, & aquas ipsas sic calefaciunt, sicut in lebete ad ignem admotu, cuius signum est odor ipsarum aquarum, qui sulphureus est, & ipsa terra sulphurata per quam decurrunt; vbi autem generatur sulphur, quæ est materia & pabulum ignis subterranei, ab ignis ardet. Et hæc quidem ordinaria causa est aquarum calidarum, quæ in tanto excessu calidæ sunt, vt ferueant. Quæ verò mitiori calore præditæ sunt etiam ab alijs causis incalescere possunt, vt ab exhalationibus calidis, quas sol è terra eleuat, & per antiperistasim terra occlusa tempore hyemis calor intenditur, vt *in libris de Generat.* diximus. Et fortè aliquando tanta exhalationum copia, & talis antiperistasis accidere potest, vt calor aquæ intensissimè crescat. Sed hoc, nec ita communiter accidit, neque ita diuturnam causam habet, sicut calor illarum aquarum, quæ perenniter fluunt cum feruore.

De frigore excellenti aliquarum aquarum, in quo genere celebratur ab Authoribus fluuius Cydnus, apud Tharsum Ciliciæ, & aqua Melanis fluuij, apud Pamphyliam, alijque fontes partim occurrunt frigiditatis excellentis, non est dubium frigus hoc in ipsa natura aquæ multum habere fundamentum, quia ex se postulat excedentem intensionem frigoris: sed quomodo à contrarijs se defendat, ne amittat illud, cũ passim alios fluuios & fontes videamus frigiditatem amittere, & aqua propter suæ substantiæ tenuitatẽ vix potest qualitates istas à contrarijs defendere, *dubium est. Respondetur tamen*, quod præter cœlestes influxus occultos quibus maximè istæ corporum & elementorũ qualitates transmutantur, aut conseruantur, potest etiam causa esse ipse tractus terræ, per quem aqua decurrit, quæ infra halitus frigidiores generat, quibus decurrentem aquam perpetuo afficit, quasi suppositis ei niuosis qualitatibus, aut ex frigore subterraneo per antiperistasim generato, vt in montibus, fontes participant illum algorem; cuius manifestum erit signum, si aqua illius fluuij, vel fontis extracta in vase aliquo, & relicta eidem soli aut cœlo frigiditatem amittat, hoc enim euidens est, non habuisse causam inhærentem ipsi aquæ perpetuo, sed à terra, per quam decurrit emendicatam. Illa verò alternatio, quæ in aliquibus fontibus aut aquis inuenitur, vt intra vnum diem ferueant & algeant, crescant aut decrescant, causam habet aliquem motum cœli speciali modo in illo loco impressum, sicut etiam mare fluit & refluit diuerso modo in vno loco atque in alio, ex diuersa cœli impressione.

De sapore & odore aquarum, constat eas esse qualitates peregrinas, nec elementorum proprias, sed à mixtis ebibitas. Vnde iuxta qualitatem terrę qua aqua effluit, tales participat qualitates, redduntur enim aquæ acerbæ per alluminosa loca decurrentes, amaræ per nitrosa, ferratæ per ferri venas. Feruntur & aliqui fluuij dulcem exhibere saporem, vt Himera fluuij in Sicilia, alij pinguem, alij alias similes, qui ex ipsa terrarum dispositione emendicãtur. Plures aquæ grauem odorem efflant, vel quia putrescunt aere non perflatæ, sed quasi restagnatæ, vel quia ex venis grauis odoris scaturiunt, vt qui ò sulphurea terra deriuantur. De salsedine iam supra diximus agentes de mari. Etsi autem præstantior censeatur

tur aqua quæ subtilior est, minusque peregrinis qualitatibus imbuta, minusq; ponderosa, ideoque aliquando excedat fluuialis fontanam, aliquando fontana fluuialem, tamen ad speciales morbos curandos, vel virtutem nutritiuam iuuandum specialiter aliquæ aquæ suas virtutes habent, quas vel ex terra participant, quam decurrunt, seu vnde deriuantur, vel a cœlesti influxu particulari. Quæ autem aquæ specialiter salubriores sint, ad medicorum curam pertinet.

TRACTATVS IX.

De Terræ motibus & subterraneis ignibus.

CAPVT PRIMVM.

Quæ sit vera causa terræ motus.

POST considerationem eorũ, quæ generantur in aere & aqua, seu ex illa deriuantur, restat vltimo considerare ea quæ in terra generãtur, quarũ quædã pertinent ad mixta, vt metalla, quę tamẽ non sunt ita perfecta, sicut ea, quę super terram generantur, & pertinent quasi ad eius ornatum, vt quæcunque germinant in terra, metalla autem & fossilia intra viscera terræ sunt, & quasi vnum corpus cum ipsa efficiunt, ideoque in hoc opere de Meteoris seu mixtis imperfectis tractantur, quia maximè ad ipsa elementa accedunt. Tùm etiam, quia eorum materia est sicut aliorum meteororum, scil vapor vt exhalatio, vt *seq. tractat.* dicemus. Alia non pertinent ad mixta vt ignes subterranei, & terræ motus, & primo tractabimus de his, secundo de metallis *in seq tractatu.*

Igitur circa causam terræ motus varias affert sententias antiquorum Aristot. 2. *Meteor. cap. 7. lect. 12.* apud D. Thom. & sunt tres. *Prima Anaxagoræ*, quia causam terræ motus posuit esse aerem ingredientem terram, qui non potest liberè sursum ferri, sed errauit in hoc, quòd existimauit terram esse figuræ planæ, & quasi natare in aere, & aerem subingredi terram ex parte inferiori, & cum non possit libere ferri sursum, causare terræ motum. Quod tamen inconuenienter dicitur, tum quia terra non est plana, sed in globum rotunda propter grauitatem suam, qua ponderant omnes partes ad centrum; tum quia si terra cum sit plana natat in aere, aer subintrans habet exitum sine terræ motu, scilicet exeundo ex parte etiam inferiori, qui est locus aeris. Ab hac opinione non est multum dissimilis Thaletis opinio, qui dixit terram supernatare aquis, & ex motu aquarum, quasi ex procellis terram tremere, quod planè fabulam redolet, aqua enim potius est superior terra, quàm sub ea.

Secunda sententia fuit Democriti, qui dixit, quòd cum terra habet sinus suos plenos aquæ, & pluit, ita vt pluuia non inueniat ibi receptaculum, moueat terram. Quæ sententia valde debilẽ causam terræ motus affert, potius enim pluuia descendens per superficiem terrę decurret, quã eam mouebit.

Tertia fuit Anaximenis, qui terræ motus causam posuit partes terræ cadentes, cum rumpitur ex nimia siccitate solis, illo enim casu percutiunt terram, & tremere faciunt. Quæ etiam sententia insufficientem causam affert, plerumque enim térræ motus accidunt, vbi nulla pars terræ cecidit, & continuatur per longum terræ tractum, nec tamen in omni illo partes terrę cadunt, & ad tantum motum & sonitum, quem terræ motus faciunt necesse esset valde notabiles partes terræ prius cadere, quod non

non videmus, potius enim ex ipso terræ motu contingit cadere partes terræ.

Igitur vera causa terræ motus est multitudo spiritus, seu exhalationis siccæ vi solis eleuata, aut etiam per antiperistasim calefacta, & quærens liberum exitum, si non inuenit, quatit terram, sicut cum à vento mouentur corpora, in quæ impergit, si sit vehemens, & sicut puluis tormentarius igne concepto cum sonitu exit. Itaque exhalatio sicca, sicut illa quæ est materia ventorum mota violenter intra terram, quia non inuenit liberum exitum est causa terræ motus. Nam quod hæc sit aptissima causa ad terræ motus *patet*, quia terra cum sit corpus grauissimum, non potest moueri nisi ab aliquo maximè motiuo quale est ventus, seu exhalatio sicca, quæ habet vehementissimum motum, vt videmus in ventis, & propter suam subtilitatem penetrat partes terræ, & eleuat eas seu mouet. Generari autem istas exhalationes, seu spiritus intra terram constat, quia sunt in eo plures cauitates, quę aere replentur, ne detur vacuum, ex se etiam terra emittit exhalationes siccas, vel virtute solis, vel ignis subterranei euaporatas, ergo quando istæ generantur in magna copia, & liberum exitum non habét, & aliunde aer propter suam inquietudinem, & subtilitatem mouetur, terram concutiet. Et quia non semper istæ conditiones concurrunt, vt vel sit multa copia exhalationum siccarum, vel non sit liber exitus, ideo non semper fiunt terræ motus, licet nunquam desit aer intra terram, aliquando etiam moderatur siccitas exhalationum ex humiditate adiuncta, & sic languescit earum vis ad mouendum. Denique id probat Aristoteles; quia plerumque isti terræ motus accidunt temporibus, quo abundant istæ exhalationes siccæ, vt vere & autumno, in æstate enim & hyeme consumuntur propter exuberantiam caloris vel frigoris, licet aliquando, sed rarius etiam in hyeme, & æstate contingant terræ motus: similiter loca cauernosa & spongiosa sunt istis terræ motibus obnoxia, vt circa Hellespontum, Achaiam, Siciliam, &c. quia ista loca genetant plures flatus & copiam spiritus.

CAPVT II.

De accidentibus & effectibus terræ motuum.

ACcidentias terræ motus quædam sunt antecedentia, quasi præsagia, & signa ipsius; quædam concomitantia, sed ab ipso edita vt sonus, duratio, extensio & similia; quædam subsequentia tanquam effectus, vt subuersiones montium, fluuiorum eruptiones & similia.

Circa præsagia, seu signa terræ motus, varia assignari solent. *Primò* est motus aliquis extraordinarius in puteis, vt si aqua ebulliat & ascendat, si fiat turbida, & grauem odorem efflet, aut etiam mare intumescat sine flatu; hæc enim sunt præsagia, multi & copiosi spiritus è terra erumpentis, & aquas mouentis vel turbantis. *Secundum signum* sumitur ex aere, si aer fiat caliginosus sine interpositione nubis, si fiat tranquillus, si insolitum frigus ingruat, & extra tempus, vt in vere vel æstate, si appareat nubecula quædam sereno cœlo interdiu, vel post occasum solis per modum lineæ extensa. *Ratio est*; quia terræ motus causatur ex copia exhalationum siccarum, quæ includuntur in terra, & consequenter cum non exeant, absunt ab isto aere, quibus ab aere remotis contingit aerem ingrossari per frigus, & humiditatem remotis exhalationibus siccis & calidis, quæ ipsum mouebant & calefaciebant. Vnde contingit reddi aerem magis caliginosum, quia crassior, & tranquilliorem, quia sine ventis, quorum materia est exhalatio sicca; & reddi frigidum, quia sine calidis exhalationibus; & eadem ratione nubes fiunt tenues deficiente spiritu & exhalatione, cuius motu conglomerantur, & fiunt nubes magnæ, sicut vndæ in mari vehementius flante vento.

Circa

Circa secundum, causatur sonus à terræ motu ob vehementem spiritus collisionẽ, ex aere autem repercusso sonitus editur. Et secundum variam terræ dispositionem varia quoque differentia soni resultat, sicut etiam spiritus in nube inclusus, & tonitruum causans, diuersas sonorum formas edit. Itaque aliquando cauernæ, seu meatus, quibus spiritus ciretur, ampli sunt, & magni, & ventum excitant, aliquando sunt angusti, & tenuem sonum faciunt; aliquando recurui, & ambagibus flexi, & reddunt sonitum terribilem, & sic alijs, & alijs modis disposita terra, collisionem, & sonitum diuersum parit. Quod verò attinet ad durationem, vel interpolationem terræ motus, hæc dependent ex eo, quod maiori vel minori exhalationum, quæ plus, vel minus durat, & ex continuitate eius, ita quod non deficiat, nec attenuetur, sic enim interpolabitur, quousque magis fortificetur. Denique prout terra ipsa locum dederit spiritui discurrenti, sic exeunti tardius, vel minus quousq; inueniat exitum, aut aliquod grande obstaculum, quod mouere non possit, aut incidat in loca humida, quæ siccitatem, & caliditatem exhalationum extinguat, aut temperet. Et aliquando solet materia ad terræ motum requisita discurrere, & cessare quousque alia pars materiæ sufficienter disponatur, & incalescat, & sic iterum moueatur. Et hac ratione contingit durare multis diebus terræmotus cum interpolatione, & iterum redire.

Circa tertium varij sunt effectus quos terræmotus edit prout eius violentia maior, vel minor fuerit. Aliquando enim terram morbem agit, montes deijcit, parietes & tecta subruit, vel inclinat terram aperit, & hiatu suo quidquid inuenerit absorbet etiam integras vrbes, amnes nouos effundit, aut fontes antiquos exsiccat vel aliò deriuat, ignes euomit, terram in altum eleuat & multa alia similia facit, non quidem semper omnia neque simul ista, sed aliquando aliqua, aliquando nullus, prout fuerit impetus spiritus, & maior exhalationum copia, & fortitudo.

Ex his colliges, quæ loca terræ motibus magis sint subiecta. sc. illa quæ plus exhalationũ siccarum, & flatuum generant. Talia sunt loca montosa, spongiosa, quæ cauernis & meatibus plena sunt, quæ temperata, nec multo calore feruentia, nec frigore nimio rigentia. E contra limosa, humida arenosa, nimis frigida, excelsiue calida, rarò motibus istis subijciuntur, quia non facile cedunt spiritui, & vel humore ipso, siccitatis rigorem emolliunt, vel frigore constipant, vel calore consumunt.

Secundo colliges genera terræ motuum quomodo distinguantur. Aristoteles in tremorem & pulsum diuidit, alij concussionem, & inclinationem vocant, quando ad latera vicissim inclinatur terra, videtur tremere, quando sursum & deorsum, videtur pulsari. Sub istis alij plures species numerant, fere ex effectibus desumptas, vt quod terræ motus sit concutiens, subuertens, scindens, perforans, & alia similia faciens, quæ iuxta variam dispositionem locorum, & exhalationum variantur.

CAPVT III.

Qua materia & vt ignes sub terra ardeant?

NVtriri ignes subterraneos; exempla quotidiana monstrant, tum quia à fossoribus reperiuntur, tum quia è terræ & præsertim montium spiraculis eructant. Notum est Aethnæ incendium in Sicilia; in Campania montis Vesuuij, in Islandia montis Heclæ, & plures alibi montes fumantes reperiuntur, de quibus *Psal. 103. Qui respicit terram & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigant*. Et Tertullian. *lib. de pœnitentia c. 12.* montes istos igniuomos fumariola quædam ignis æterni appellauit. *Dissiliunt*, inquit, *superbissimi montes ignis intrinsecus fætu. Et quod nobis iudicij perpetuitatem probat, cum dissiliant, cũ deuorentur, nunquam tamen finiuntur.*

De materia igitur metallorum quidam censent esse humorem pinguem, quia metalla liquefacta in eam resoluuntur. Alij esse aquam terræ permixtam. Alij esse sulphur & argentum viuum, eo quod hæc in venis metallicis plerumque reperiantur. Vnde & professores artis chymicæ, ista duo adhibent pro conficiendis metallis. Aristoteles *cit. loco* docet fossilia habere pro materia exhalationem siccam adiuncta caliditate exsiccante humidum, simul cum virtute cœlesti commensurante et frigidũ, vnde fossilia sicut lapides magis sunt resolubilia in pulueres quam liquabilia, licet aliqua vt sulphur etiam liquari possint. At verò metalla habent pro materia exhalationem vaporosam inclusam intra partes terræ, & a virtute cœlesti, quæ est præcipua virtus mineralis simul cum frigido coagulante, & aliquo calore temperante induratãs. Itaque metalla exhalationem requirunt pro materia. & non solum vaporem, sed oportet, quod ista exhalatio vaporosa sit, & vt coaguletur metallum, non debet separari siccitas sicut in rore, & pruina segregatur ab humido, vt generentur, & ideo sunt humida, metalla vero non segregant siccam exhalationem, sed constergunt [illegible] velut massa fiat, & [illegible] indurari lateres ex luto per decoctionem. Et huius signum est, quod [illegible] visa [illegible] in ista metallica ex ære, vel ferro. [illegible] cum venis metallicis, [illegible] autem non possunt ista generari nisi ex sicca exhalatione [illegible] aspersa vapore, & coagulata, sicut si [illegible] lutum coqueretur in furno. Ergo ex eadẽ materia multo perfectiori modo disposita in minerali decoquitur, & formabitur metallum, Item metalla sunt ductilia, & aliqua facile liquabilia, ergo signũ est ex vaporosa exhalatione formari, quia si esset totaliter sicca, divideretur in minutas partes, non esset ductile, nec facile liquabile.

D. Thom. lect. 9. in 3. meteororum vtrumque conciliat dicens, quod materia remota metalli est illa exhalatio vaporosa, sed proxima est sulphur, & argentum viuum vt dicunt Chymici, eo quod ipsi Alchimistæ faciunt aliquando ex ista materia metallum. Quod vtique non tam ex ipsa formatione facta ab Alchimistis quæ incerta est, quam ex eorũ ratione roboratur, quia in veris metallicis inueniri solet aliquid de sulphure, & argento viuo. Sed tamen quia hoc non semper inuenitur, eatenus videtur hæc Alchimistarum opinio à D. Tho. probata, quatenus ita potest esse, quod proxima materia metalli possit esse sulphur & argentum viuum, sed non semper requiratur de necessitate, quia non semper in mineralibus omnium metallorum inuenitur.

Quod attinet ad causam efficientem metallorum, dicimus eam non esse solum elementum, quia metallum est mixtum, ergo non potest ab vno solo elemento generari. Et præterea occultas aliquas qualitates participat, quales in auro inueniuntur, quæ ex solo elemento participari non possunt debet ergo participari à cœlo. Et ita virtus cœlestis eò per terrã immissa, dicitur principalis virtus mineralis, Vtitur autem vt instrumentis calore & frigore, illo vt decoquente, hoc vt coagulante, & constipante. Nec dubium. est quin à Deo procreata sit intra terram ingens metalli vis, sicut & lapidum, & aliorum mixtorum in prima creatione, sed sicut plures arbores, & plantæ postea germinarunt virtute cœlesti, ita & plura metalla postea generata sunt eadem virtute.

Illa autem Astrologorum distributio, qua singulis planetis vim ad singula metalla attribuuntur, vt soli aurum. lunæ argentum, Mercurio argentum viuum, Veneri æs, Marti ferrum, Ioui stannum, Saturno plumbum, syderibus autem firmamenti gemmas, magis videtur per attributionem dicta, quam certa aliqua ratione stabilita.

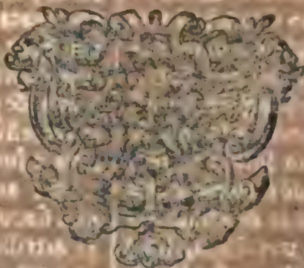
CAPVT II.

De speciebus, proprietatibusque, & locis, quibus generantur metalli.

SPecies metallorum paulo ante recensita sunt a nobis Aurum, argumentum argẽtũ viuum, æs, ferrum, stannum, plumbũ. Hę præcipuæ species. Aliquæ ad has reducuntur, vt cuprum ad æs, stannum etiam à plerisque reductiue solum numeratur, cum ex argento & plumbo concrescat; sicut aliquando aurum, & argentum & æs confluxere in mixturam, quæ æs Corinthium vocata est, & in raro pretio habitum. Inter omnia aurum non solum æstimatione hominum, sed naturæ iure eminet vtpotè purius, solidius, splendidius, ponderosius, & ad diuersas operationes etiam medicas & salubres plus valens, vnde in omnia honorum insignia, & splendidam ac magnificam rerum demonstrationem, ab auri fulgo e fit mutuatio.

Omnia metalla ponderosa sunt, omnia solida, præter argentum viuum, omnia ductilia & percussione dilatantur præcipuè aurum & argentum, quæ in tenuissima fila & bracteolas aut folia ducitur, omnia denique liquescunt igni & funduntur, difficilius ea, quæ plus concretionis habent vt ferrum & aurum.

Loca propria generationis metallorum sunt venæ minerales: quæ quasi matrices intra terram constitutæ sunt, quò cœlestis virtus penetrat, & materialia attemperat ex quibus fiunt, idque longo tempore propter materiæ duritiem. Quæ est ratio, vt per artem vera metalla, aut nunquam, aut vix fiant; quia deest illi vena seu matrix mineralis, & virtus illa cœlestis, quæ in tali minerali sic attemperatur. Quod autem aliqui fluij auri ramenta deuehant; non est quia illud producunt, sed quia exedendo terram extrahunt, quia propinque ad mineralia decurrunt. Nec vero omnis terra huiusmodi metallis gignẽdis apta est, sicut nec omnis fert omnia tellus, quia nec dispositionem habet, ex parte mineralium, nec aspectum conuenientem astrorum ex parte cœli. Quæ vero regiones cuiuscunque metalli feraces sint, ad historicum potius pertinet, quam ad Philosophum.

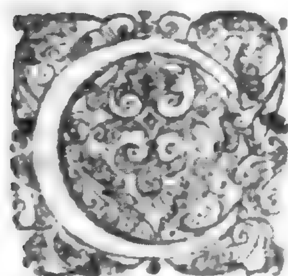

TERTIA

TERTIA PARS PHILOSOPHIÆ NATVRALIS,

DE ENTE MOBILI ANImato, seu in tres libros Aristotelis de anima.

PROOEMIVM.

CIRCA SVBIECTVM, DE QVO AGITVR IN ISTO TRACTATV DVBIVM EST: An subiectum horum librorū sit anima, vel corpus, seu ens animatum. *Et quod sit anima colligi videtur*: *Tùm* ex inscriptione librorum, qui dicuntur de anima, non de animali, vel de animato: *Tùm*, quia illud est obiectum alicuius scientiæ, vel libri, de quo traditur definitio, siquidem ex definitione tanquam ex principio colliguntur propriæ passiones conuenientes eidem, cui conuenit definitio, sed in hoc opere non definitur animal, vel corpus animatum, sed anima, cum dicitur, quod est *actus corporis organici*, esse autem actum non conuenit corpori animato, sed ipsi formæ, quæ est anima, ergo anima est, quæ definitur in hoc tractatu, & consequenter subiectum, de quo demonstrantur passiones, quod est vtique subiectum, de quo agit ista scientia. *Denique*, ipsæ passiones, quæ in hac scientia demonstrantur sunt passiones animæ. Vnde dicit Aristoteles, *in proœmio librorum de animæ*, quod intendit quærere naturam ipsius animæ, & substantiā, & quæcunque accidunt circa illam, quorum aliæ propriæ passiones animæ esse videntur, aliæ autem communes, & propter ipsam animalibus inesse videntur ergo apertè distinguit animam, de qua hic agit ab animali, & passiones animæ ab his, quæ per animam conueniunt animali, seu corpori animato, ergo hic agit de anima, non de ente animato.

Ex alia verò parte videtur, subiectum horum librorum esse ens animatum, siquidem est pars scientiæ de ente mobili, & hic agitur de aliquo ente mobili speciali; anima autem non est ens mobile, sed principium entis mobilis, & pars eius, ens autem animatum est ens mobile. *Deinde*, quia affectiones, quæ demonstrantur in hoc libro sunt ipsius animati, *vt quod*, animæ autem solum *vt quo*, sicut sentire, mouere, appetere, &c.

Ergo subiectum *quod* non est anima, sed ens mobile animatum, sicut in alijs libris ens mobile corruptibile vel incorruptibile est id de quo agitur. *Deniq;* quia alias non tractaretur in tota Philosophia de ente animato, si hic non agitur, quod est inconueniens, cum sit ens mobile, & principalius, quam anima, quæ solum est eius pars.

Resolutio est, quam tradit D.Th. *in proœmio libror. de anima.* & insinuat etiam, 1. *Physic. lect.* 1. Dicit ergo D.Th. quod commune omnibus animatis est anima, & ideò ad tradendum de rebus animatis scientiam, necessarium fuit primo tradere scientiam de anima tanquam communem eis. Aristot. ergo volens tradere scientiā de ipsis rebus animatis, primo tradidit scientiam de anima, tanquam in communi, postmodum verò determinat de proprijs, & singulis animatis *in sequent. libris de sensu & sensato, & de paruis naturalibus, & de animalibus, & plantis*, qui sunt sicut partes librorum de anima: & ita S. Th. *in libro de sensu, & sensato, lect.* 1. inquit: *Quòd Philosophus distinxit, hanc considerationem in tres partes, nam primo quidē considerat de anima secundum se, quasi in quadam abstractione; secundo considerationem facit de his, quæ sunt animæ secundum quandam concretionē ad corpus, sed in generali; tertio cōsiderationem facit applicando omnia hæc ad singulas species animalium, & plantarum. Prima igitur consideratio continetur in lib. de anima, tertia in libris, quos scribit de animalibus & plantis: Media verò continetur in libris, quos scribit de quibusdam quæ pertinent cōmuniter ad omnia animalia, vel ad plura genera eorum, vel etiam ad omnia viuentia, circa quæ tract. in libr. de sensu, & sensato, & alijs paruis naturalibus.* Ita D.Th. Itaq; libri isti de anima nō sunt integer tractatus, sed pars quædam tractatus de corpore animato: intentū enim Philosophi in hac vltima Philosophiæ parte est agere de ente mobili animato, sicut in libris de generatione egit de ente mobili corruptibili; sed sicut in lib. de generatione, prius egit de generatione ipsa, & motibus eam cōsequentibus, deinde de ipsis corporibus generabilibus, quæ sūt elemēta, & mixta: ita in præsenti volens agere de ente mobili animato: primo agit de ipsa anima, quæ est ratio communior, in qua omnia animata conueniunt, & à qua denominantur animata: deindè agit de ipso corpore, tùm in fine libri tertij de anima, tùm præcipuè in alijs libris de sensu, & sensato, & paruis naturalibus, & de plantis, & de animalibus, quæ se habēt vt complementum librorum de anima, & omnia vnum tractatū efficiunt, cuius integri tractatus obiectum est ens mobile animatum, quod denominatur tale ab anima quæ est eius forma, & principium, ratione cuius dici

potest,

potest, quod anima se habet vt obiectum *quo* huius tractatus, & formalis ratio eius, quia est id, quo redditur corpus animatum. Vndè necesse fuit priùs agere de ipsa anima tanquam de principio communi entis animati, & hoc præstat Philosophus in istis tribus libris de anima.

Ad rationes dubitandi in principio concedimus, quæ secundo loco sunt positæ, loquendo de obiecto integri huius tractatus. *Ad eas vero, quæ primo loco sunt positæ, ad primam dicitur*, inscribi istos libros de anima, quia in eis non agitur de toto obiecto adæquato, quod est ens animatum, sed de parte eius, seu principio, quod est anima, qua constituitur ens animatum. Vndè in alijs lib. quibus completur totus iste tractatus non est inscriptio de anima, sed de rebus animatis.

Ad secundum dicitur: quod definitio, quam in istis tribus libris tradit Aristoteles, & passiones, quas in eis demonstrat solum conueniunt animæ, & non rei animatæ, & ita in istis libris, vt diximus non agit Philosophus de toto obiecto adæquato huius operis, sed de parte illius, quod est principium seu forma entis animati, & talem formam definit Aristoteles in præsenti: obiectum tamen adæquatum totius operis non est anima, sed animatum.

ORDO HVIVS TRACTATVS DE ANIMA.

ARISTOTELES tribus libris distinxit tractatum hunc de anima in communi. In primo retulit, & impugnauit varias Philosophorum opiniones circa naturam animæ. In secundo suam sententiam explicauit circa eandem naturam animæ tam in communi, quam quo ad animam vegetatiuam, & sensitiuam, earumque potentias. In tertio principaliter agit de intellectu, seu de anima intellectiua. Tùm quoad potentias ei immediatè ministrantes, quæ sunt sensus interiores vt phantasia, tum quoad ipsam vim intellectiuam in se, tum quo ad potentias consequentes, quæ sunt appetitiua, & loco motiua.

Nos *totum tractatum in* 12. *quæstiones diuidimus*. In prima *agemus de anima in cōmuni eiusdemque definitionibus*. In secunda, *de proprietatibus animæ in cōmuni, vt de potentijs, & indiuisibilitate, &c.* In tertia *de anima vegetatiua, & de potētijs ei correspondentibus*. In quarta, *de anima sensitiua, & sensibus in cōmuni*. In quinta, *de sēsibus externis secundū se*. In sexta, *de sensibili externo seu obiecto sensuū in cōmuni*. In septima, *de eisdē obiectis in particulari*. In octa. *De sensibus internis*. In nona, *de anima rationali secundū se*. In decima,

de intellectu agente, & possibili. In vndecima, *de actu intellectionis, & conceptu.* In duodecima, *de appetitu & loco motiuo. De anima autem sperata seorsum non agemus, quia quatuor quæ præcipuè de ea disputantur, in quæstionibus præfatis miscentur. De statu eius, & immortalitate* in quæstion. 9. *de modo intelligendi tam vniuersalia, quam singularia,* quæstion. 10. *de potentia motiua, & an remaneant aliæ potentiæ in anima separata,* quæstion. 12.

QVÆSTIO I.

De anima in communi eiusque definitionibus.

ARTICVLVS I.

Explicatur prima definitio animæ.

DARI Animam, (quod pertinet ad quæstionem an est) superfluum est inquirere, cum ex ipsis operationibus, & effectibus manifestè cõstet dari aliqua, quæ vitaliter se mouent, sicut experimur animalia sentire, nutriri, se mouere; & forma, quę talium operationum est principium, vocatur anima: de qua Philosophus duplicem tradidit definitionem *in 2. de anima cap. 1. & 2.* Prima ita se habet: Anima est *actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis*: Addunt aliqui particulam *substantialis*, scilicet quod sit actus primus substantialis, quam tamen Aristot. non expressit, sed explicauit, & deduxit. Secunda definitio est: Anima est *id quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus primò.*

In præsenti articulo solùm primam definitionem explicamus, in qua quatuor particulæ indigent explicatione. Prima, cum dicitur *actus primus*. Secunda, *corporis physici*. Tertia, *organici*. Quarta, *potentia vitam habentis*. Definitur enim anima per actum primum, quia est forma dans esse, deinde verò per ordinem ad subiectum, cuius conditiones requisitæ sequentibus particulis designantur, quibus explicatur proportionatum, & conueniens subiectum animæ; intendit enim Philosophus in hac definitione tradere naturam animæ, in quantum anima est, id est non solum vt dicit formam, sed etiam vt dicit gradum viuentis, licet gradus sine forma non sit.

Primum ergo quod occurrit explicandum circa hanc definitionem est quod dicitur *actus primus*. Circa quam particulam latè discurrit Caiet. *lib. 2. de anim. cap. 1.* & alij interpretes: & in primis non intelligitur, quod sit actus primus informans actu, sufficit quod ex se, & ex propria ratione sit informatiuus, vt patet in anima separata, quæ verè est actus primus, & tamen non informat actu. Per hanc ergo particulam duo possunt explicari. Primò, quod anima sit actus primus, id est substantialis, quia accidentalis supponit substantialem, & ita non est primus: & consequenter etiam excluditur actus secundus, qui est operatio, hæc enim supponit primum, non solùm, quia accidens est, sed quia est egresio ab aliquo agente, quod debet esse prius. Per hanc etiã particulam distinguitur anima à partibus organicis, quæ nõ sunt primum principium viuendi, sed instrumenta ipsius animæ, ipsa autem est primum principium, seu actus primus viuendi; & ideò etiam anima non est corpus, etiamsi aliqua anima corporea sit, vt docet D. Thom. 1. *p. q. 75. art. 2.* eo quod anima est primum principium vitæ ipsi corpori, non ergo ipsa est corpus. Secundò explica-

plicatur, quod sit actus primus ita formaliter, quod possit separari, & cessare ab actu secundo, in quo differt à formis elementorum, quę non possunt ab aliquo actu secundo cessare per se, & ab intrinseco, nisi impediantur, sicut viuentia, quæ habent certũ terminum in suis operationibus, quo habito cessant ab intrinseco. Et sic intellexit S. Th. 2. *de anim. lect.* 1. *super text*: 5. Caietan. *ibi q.* 2. Bañez 1. *p. q.* 75. *a.* 1. *dub.* 2. Sed tamen nõ est necesse hoc intelligere in illa sola particula *actus primus*, in hac enim conuenit anima cum omnibus formis substãtialibus, sed sufficit hoc colligere ex alijs particulis, quib' anima discernitur ab alijs formis inanimatis. Vnde verò deducatur ꝙ anima debeat esse actus informans, & non solũ assistens corpori tanquam motor, quod tamẽ præsupponere videtur Aristot. in hac definitione, dicemus *in solutione argumentorum*.

Secunda particula est *corporis Physici*, per quam distinguitur anima tum à formis separatis, quales sunt Angeli, tùm à formis artificialibus, & mathematicis, tùm à formis inanimatis. A formis separatis, quia illæ non informant materiam, anima verò est actus corporis, & ideo debuit definiri per ordinem ad corpus tanquam ad informabile, sicut quæcumque forma dicens ordinem ad extrinsecum, definitur per illud tãquam per additamentum. A formis artificialibus, & mathematicis differt per ly *physici*, corpus enim quod informatur ab anima, debet esse physicum, seu naturale, & constitui naturale ab ipsa anima, non artificiale, nec mathematicum A formis inanimitatis differt per illam particulam *corporis*. Dupliciter enim explicatur ab authoribus. Primo, quod nomine corporis intelligitur ipsa materia prima, quæ immediatè est capax formæ corporeæ, & sic non distinguitur per istam particulam anima à reliquis formis, quia omnes informant materiam primam. Et hæc explicatio indicatur à D. Th. 2. *de anim. lect.* 1. *ad textum* 4. & sequuntur plures authores apud Conimb. *hic q.* 1. *articul.* 1. Secundo explicatur formalius illa particula *corporis*, non pro materia prima nuda, sed formata gradu corporeitatis quia licet anima informet immediatè materiam dando illi gradus omnes, neque enim in vno composito dantur plures formæ substantiales pro pluribus gradibus, vt *infra art.* 3. ostendemus, tamen anima in quantum anima, id est secundum gradum animę necessario supponit gradum corporis in materia, non quidem præstitum ab alia forma, sed à se constitutum, præsuppositum tamen ad gradum animæ. In præsenti autem definitur anima secundùm formalem rationem gradus animę, & ideo potius dicitur actus corporis, quam actus materiæ, quia sumitur anima formaliter vt exercet gradum animæ, non vt præbet gradum corporis. Quæ expositio est D. Th. *q. de spiritualib. creat. art.* 3. *ad* 2. *&* 2. *de anim. lect.* 1. *circa textum* 4.

Quod si instes. Nam hoc modo etiam formę inanimatæ dici poterunt actus corporis, quia supra gradum corporeitatis, qui est communis, addunt aliquẽ determinatum, quo vnum corpus differt ab alio. *Respond.* in re ita esse, quod gradus specificus, & vltimus rei inanimatę addit actualitatem supra gradum communem corporeitatis, sed tamen speciali modo dicitur de gradu animæ, quod sit actus corporis, quia non solum addit determinationem, & specificationem gradus corporeitatis communis, sed etiam eleuationem super illum in altiori modo operandi, scilicet se mouendo; corpus autem, in quantum corpus solum operatur vt motũ: aliæ verò formæ inanimatæ addunt quidem supra gradum corporeitatis determinando, & specificando illum, non tamen eleuando supra illum, quia non operantur nisi vt motæ, & non se mouendo.

Tertia particula definitionis est *organici*. Vbi duo nota. *Primum*, quid sit corpus organicum. *Secundum*, quotuplex sit organizatio, vt inde videamus, de qua intelligatur definitio. *Primum declaratur* ex similitudine organi artificialis, quod diuersis partib.

non sensitiuum, si ergo quoad communicationem graduum diuerso modo anima informat substantialiter, cur non etiam quoad informationem partium organicarum? Neq; ad hoc oportet ponere diuersas vniones entitatiuè, sed sicut forma est vnica, licet virtualiter multiplex, ita est vnica vnio, licet multiplex virtualiter quia diuersos effectus habet, sicut & ipsa forma, quia vnio non est aliud, quã ipsa cõmunicatio formæ.

Hoc supposito, cum dicitur in definitione, *quod anima est actus corporis organici*, ly *organici* vtroque modo debet intelligi scilicet accidentaliter, & substantialiter; vtrumque enim requirit anima, & vtrumque consequitur ex eius informatione, scilicet & quod ipsæ partes organicæ sint animatæ per informationem animæ, & quod habeant dispositiones, & accidentia sibi debita, & conuenientia. Neque enim in definitione animæ cum dicitur corpus physicum & organicum, intelligi oportet, quod hoc habeat antecedenter ad informationem animæ, sed per ipsam. Vnde dicit Diu. Thom. *in quæst. de anim. art. 1. ad 15. Quod in definitionibus formarum aliquando ponitur subiectum vt informe, sicut cum dicitur motus, actus entis in potentia, aliquando ponitur subiectum formatum, sicut cum dicitur, motus est actus mobilis, lumen est actus lucidi, & hoc modo dicitur anima actus corporis organici physici, quia anima facit ipsum corpus organicum, sicut lumen facit aliquid esse lucidum.* Et in hoc sensu idem est dicere, actus corporis organici, atque dicere actus corporis animati, & viui secundum diuersas partes ethereogeneas distincti, sicut si explicetur forma per effectum formalem, quem facit in proprio subiecto; quia tamen etiam in ly *organici* intelligi debet organizatio accidentalis, quia vt diximus, ea requiritur ad ipsam dispositionem organorum, non inconuenit intelligere, quod anima sit actus corpris organici in hoc sensu, quod est organicum dispositiuè etiam antecedenter ad informationem animæ, disponitur enim materia per organizationem, vt introducatur anima; post introductionem autem animæ etiam dantur dispositiones organicæ, quia dantur accidentia quibus disponitur materia illa ad retinendum formam, & ad operandum, licèt verum sit, quod dispositiones, quæ præcedebant informationem animæ, ipsa introducta non maneant eædem numero propter mutationem subiecti vt latè ostendimus *in lib. de generat. quæst. 1. & 9.*

Vltima particula definitionis est *potentia vitam habentis*, quæ ponitur ad maiorem explicationem præcedentium particularũ. Est autem duplex vita, alia in actu secundo pro operatione, quæ dicitur vita accidentalis, alia in actu primo pro ipsa informatione formæ viuentis. In præsenti ergo illa particula, *potentia vitam habentis*, communiter sumitur pro vita accidentali, quæ est operatio in actu secundo, vt intelligatur, quod anima ipsa est actus primus, quia est in potentia ad operationem vitalem, quæ est vita in actu secundo. Quæ expositio sumitur ex Diu. Thom. *2. de anima lection. 2. & prima parte, quæstion. 76. articul. 4. ad 1.* Quare per hanc particulam *potentia vitam habentis*, magis explicatur illa particula *organicum*, corpus enim organicum etiam postquam animatum est, ad hoc habet organa, vt vitales operationes per illa exerceat, & sic potentia habet vitam, id est habet in actu primo potentiam ad vitales operationes. *Nec obstat*, quod vitales operationes sunt multæ, anima vero est vna in ratione formæ informantis; quia omnes illæ operationes sub vna formali ratione respiciuntur ab anima & procedunt ab ipsa, sc. sub ratione vitalis, & animati. Quia tamẽ vt diximus supra, etiã potest intelligi corpus organicum nõ pro corpore animato substãtialiter, sed per organizationẽ accidentalẽ disposito ad informationem animæ, potest etiã intelligi illa particula *potentia vitã habẽtis* de potẽtia proxima ordinata ad ipsam vitam substantialem, quæ est anima in actu primo,

primo, & non solùm ad operationem in actu secundo. Et ita per hanc particulam explicatur, quale debeat esse corpus organicum, non sicut cadauer, quod est corpus mortuum; nec sicut embrio, quod solum remotè est dispositum ad recipiendam animam, sed in potentia proxima vitã habens, id est organizatum cum dispositione proxima ad recipiendam formam vitalem. Nec est inconueniens, quod anima, & quælibet forma substantialis definiatur cum aliqua connotatione ad accidétia, quibus disponitur materia, quia debet definiri forma per ordinem ad informationem, & hæc dependet à dispositionibus tanquam à conditionibus requisitis.

An verò ista definitio sit essentialis & vniuoca respectu omnis animæ, dicemus *articulo sequenti*, vbi idem inquiretur de secunda animæ definitione.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

Contra singulas particulas definitionis arguitur. Primò contra primam particulam *actus primus*, intelligitur enim nomine actus primi actus substantialis informans, iste enim propriè est actus primus, hoc autem non est certum, sed probandum erat ab Arist. non supponendum. Nã plures ex antiquis negarunt animam esse formam substãtialem, sed quandam harmoniam, vel temperamẽtum humorum, plures etiam existimarunt, quod si anima erat substantia, solum vniebatur vt motor non vt informans, & ipse Arist. *in hoc secundo li. c. 1. in fine* dicit, nondum constare vtrum anima sit vera forma, vel motor corporis, ergo in definitione non debuit poni illa particula *actus primus*, quæ formam substantialem, & informationem designat. *Confirm.* quia anima est actus perfectissimus in genere viuentis, ergo non debet esse actus primus, sed secundus, quia iste est pfectio primi, vtporè magis elongatus à potẽtialitate. *Confir. secundo.* Quia nõ potest anima esse actus primus ex eo quod ab intrinseco sit separabilis ab actu secundo, siquidẽ nõ potest anima cessare ab omnĩ actu, vel secundum cognitionem si sit in vigilia, vel quo ad nutritionem, vel saltem quo ad motum cordis. Et deinde, quia sola anima humana operatur liberè, ita quod positis omnibus requisitis possit cessare ab actu; Reliquæ omnes naturaliter operantur, & sic non possunt cessare ab actu secundo positis omnibus requisitis ad agendum, si verò non ponantur omnia requisita, etiam si formæ sint inanimatæ, non operabuntur, sed cessabunt ab actu. Denique formæ inanimatæ vt lapis, vel terra naturaliter quiescunt, ergo ex natura sua possunt separari ab actu secundo, qui est motus.

Resp. Arist in definitione tradita nihil supponere probandũ. Sic enim processit Arist. ad tradendam definitionem animæ quod prius in toto libro primo exclusit errores antiquorum, qui non benè explicabant naturam animæ, quibus exclusis propriam tradit definitionem, & id quod verè conuenit animæ Conuenit autem animæ esse actum primum, id est substantialem & informantem. Et hoc probari non potest probatione à priori, cum non sit propria passio, sed ipsa substantia, & natura animæ, quæ non habet aliquid prius, à quo per connexionem consequatur: potest tamen probari indicijs, & experientijs, quia constat dari corpora animata, quæ viuunt, & se ipsa mouent, vt ipsis sensibus videmus, debent ergo habere aliquam formam, qua constituantur in esse proprio viuentis, & animalis, & hæc forma non potest esse accidens, quia res inanimatæ substantialem formam habent, qua constituantur, alioquin si neque etiam res inanimatæ haberent formam substantialem, nulla res neque animata, neque inanimata constaret forma substantiali, quod esset incidere in errorem antiquorum Philosophorum, qui negabant formas substantiales, & substantialem generationẽ, quod supponitur iam im-

impugnatum *in li. de gener.* & *in 1. Phys.* non autem hic erat probandum Si ergo res inanimatæ habent formam substantialem constituentem se, à fortiori res animatæ, quæ sunt perfectiores, & non minus generantur substantialiter quam illæ: & sic propria earum forma, quæ vocatur anima, actus substantialis, seu actus primus esse debet. Quod verò Philosophus dixit *in fine capitu primi*, nondum constare animam vniri vt motorem, vel vt informantem, id dixit, quia nondum id explicuerat, sicut fecit *in sequenti capite*, constat enim animam non solum præbere motum corpori, sed etiam ipsum esse, & speciem & quidditatem rei animatæ.

Ex his autem colligitur, animam non esse ipsum temperamentum qualitatum, seu humorum, vt aliqui posuerunt, & attribuit Galeno D. Tho. *2. cont. Gent. cap. 63.* quia qualitates illæ temperatæ pertinent ad dispositiones, quibus anima coniungitur corpori, non autem ad ipsam rationem substantialem animæ, quæ non potest consistere in ipsa forma accidentali, sed in substantiali, vt dictum est.

Ad primam confir. Resp. animam esse actum perfectissimum in linea actus primi, & in ratione formæ constituentis, & radicaliter continentis actum secundum, non in linea & ratione ipsius actus secundi, seu formæ consummantis & vltimo perficientis, hoc enim pertinet ad formas accidentales, quæ se habent vt ornatus, & perfectiones secundæ ipsius substantiæ, in quibus consummantur. Et sic quod actus secundus sit perfectior in ratione actualitatis, quam primus, non arguit, quod sit perfectior in ratione formæ radicalis, & constitutiuæ, sed in ratione formæ consũmantis, & accidentalis: si autem actus secundus inueniretur purificatus ab imperfectione accidentis, & in linea substantiali, ille esset perfectissimus, & plusquam anima, sicut in Deo qui est actus purus. *Quod verò dicitur* actum secundum esse finem operantis, *respondetur* esse finem sumendo operationem non abstractè, & condiuisè ab operante; sed in concreto cum ipso, quia ipsa res operatiua est propter se ipsam vt operantem, vt docet S. Th. *3. contra gen. c. 17. & Caiet. 1. 2. q. 3. art. 2.* & ita intelligitur, quod vnumquodque est propter suam operationem, id est propter se ipsum vt operans, quasi ipsum in potentia respiciat se ipsum operans in actu vt finem. Est etiam operatio finis *quo*, non finis *qui*, quia per operationem apprehendimus id, quod desideramus: finis autem quo non est necesse, quod sit perfectior re finalizata.

Ad secundam confirm. Respond. omissis alijs explicationibus, quod anima separabilis est ab omni actu secundo diuisiuè, non ab omnibus collectiue, si enim omnes actus vitales cessarent, animal esset mortuum. Quia verò anima habet plures actus non verò ad vnum tantum determinatur, sicut res inanimata, & illos habet secũdum determinatam mensuram ab intrinseco, ideò ex sua natura habet non omnes semper exercere, sicut non potest animal semper se mouere, quia ab intrinseco lassatur, nec semper generare nec semper augeri, etiam plantæ; neque hoc est ex defectu materiæ extrinsecæ, vel impedimento, sed ex intrinseca virtute, quæ deficit, si continuè operatur, quod non habent inanimata, semper enim generabunt si habuerint materiam, & semper mouebuntur extra centrum si non sint impedita. In motu autem cordis, non potest animal cessare, quia ille motus vitalis. est illi à generante ad modum propriæ passionis, mouetur enim ab alio, vt habeat inde principium motus; in illis verò motibus, in quibus se ipsum perfectè mouet & non à generante, potest cessare ab intrinseco, vt diximus, non quidem ab omnibus motibus collectiuè, sed à quolibet diuisiuè, etiam si animal sit in vigilia.

Secundò arguitur. Quia anima in re non est actus corporis, sed materiæ primæ formali-

malissimè loquendo nam illius est actus quod actuatur ab ipsa, & est in potentia ad ipsam physice, & in re, & non secundum metaphysicas distinctiones, sed id quod est in potentia ad animam. & in re suscipit illam, est materia prima nuda, sic enim recipit formam, & vnitur illi physicè, siquidem non est alia forma dans gradum corporis, & alia dans gradum animæ, sed vna, & eadem, ergo talis forma in re,& physicè non est actus informans corpus,sed informans materiam, & constituens corpus, sicut & constituens animatum. *Confir.* Quia alias anima formaliter in quantum anima, esset forma accidentalis, quod est absurdũ. *Sequela patet*, quia in quantum anima supponit materiam actuatam ipsa corporeitate, ergo non dat primum actum, ergo neque substantialem, quia substantialis actus est primus, & sicut si essent plures formæ in vno composito, secunda deberet accidentaliter informare, vt ex D. Th. dicemus *ar.* 3. similiter, si vnus gradus supponit corpus in actu constitutum, necessario erit gradus accidentalis.

Respondetur Quod anima est forma informans materiam sed tamen dicitur actus corporis duplici ratione. Primò intelligendo ly *corporis*, non pro subiecto informabili, sed pro composito constituto per animam, sicut cum dicitur lux esse actus lucidi, id est constituti per lucem : & eodem modo dici potest anima actus animati, id enim significat corpus organicum id est corpus viuum, & animatum vt supra exposuimus. Neque tunc definitio animæ includet ipsum definitum, sed definietur forma per suum effectum formalem, scilicet anima per animatum, licet rursus ipse effectus formalis dicet ordinem ad causam suam, quia effectus, & causa correlatiuè se habent. Secundo intelligi potest nomine corporis subiectum informabile, sed tunc non intelligitur definitio de ipsa anima vt absolutè est forma, sed specificatiuè vt est gradus; nec ly *corpus* intelligitur ipsa materia informabilis, sed illud, quod se habet vt materiale ex parte gradus inferioris respectu gradus superioris, anima enim non solum se habet vt informans, & constituens corpus sicut aliæ formæ, sed vt eleuans corpus ad superiorem gradum, & altiorem modum operandi, & respectu animæ sic eleuantis debuit poni pro materiali, non solum id quod informat, sed ipsum corpus quod eleuat. *Nec obstat*, quod anima solum educitur de potentia materiæ, non verò de potentia gradus corporei, nec physicè informat ipsum *Respondetur enim*, quod anima vt forma informans,& educibilis, est actus corporis ratione materiæ tantum, quæ in corpore includitur, sed in quantum eleuans, & graduans, respicit ipsum corpus, & non solam materiam, quia eleuat illud ad altiorem gradum.

Ad confirmationem respondetur animam non esse formam accidentalem etiam secundum gradum animæ, quia non dat esse distinctum à gradu corporeitatis, & substantiæ, sed explicationem maiorem eiusdem; vndè non potest accidentale esse præbere, quia est in eadem linea, & prædicamento substantiæ,& ab eadem forma proueniens. Quando autem dantur duæ formæ entitatiuè distinctæ, & quæ non dant vnum & idem esse, sed diuersum, tunc secundum esse non potest esse substantiale, sed accidentale, quia superuenit subiecto informato, & habenti esse primum, non verò idem esse secundum maiorem explicationem & graduationem præbet, vt dicemus *art.* 3.

Tertiò obijcies; Quia in illa particula *potentia vitam habentis*, vel intelligitur vita substantialis, quæ habetur per informationem animæ, vel accidentalis, quæ consistit in operatione. Primum esse non potest, quia sic non esset habens vitam in potentia, sed in actu, quia corpus viuum, seu organicum actu est informatum ab anima. Si secundum inprimis diffiniretur anima per aliquid sibi posterius, scilicet, per operationem, quæ ab ea emanat: deinde deberet dici actu vitam

tam

tam habens, quia animal semper habet aliquam operationem in actu, saltem motum cordis vt diximus. Denique, quia sic hæc prima definitio coincideret cum secunda, qua dicitur, quod anima est primum principium nutriendi, sentiendi, intelligendi, &c. quę omnes sunt operationes vitę.

Respond. quod vt supra diximus illa particula *potentia vitam habentis*, de vita pro operatione intelligitur. Et *ad probationem in contrarium. Respond.* Quod operatio est aliquid posterius anima in genere causæ effectiuæ, & in executione, est tamen prior illa in genere causæ finalis, & in intentione, quia vnumquodque est propter suam operationem. *Ad secundam instantiam respond.* Quod anima de se non est nisi actus primus, & consequenter non habet operationem nisi in potentia. Quod verò semper habeat operationem aliquam sibi adiunctam non tollit, quod sit in potentia ad quamlibet diuisiuè quantum est ex se, quia potest ab intrinseco cessare à qualibet in qua perfectè se mouet, vel transmutare se de vna operatione ad aliam. In motu autem cordis non mouetur à se, sed à generante licèt per illum motum viuat tanquam per primum motum vitalem non deriuatum ab alio priori motu, sed à mouente extrinseco quatenus est principium viuentis, & causa vitæ, & consequenter primi motus vitæ, quia etiam viuentia non se mouent nisi vt mota, & ab extrinseco principio dependentia. De quo latius diximus, *in quæst. 13. Physicor.*

Ad tertiam instantiam dicemus art. sequenti in quo secundam animæ definitionem explicabimus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm secunda definitio animæ rectè sit tradita, & an sint istæ definitiones essentiales?

SEcunda definitio animæ, quæ sumitur *ex hoc secundo libro textu 24.* & ex D. Tho. *ibi lect. 4.* sic se habet: *Anima est id, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primò*, id est, est primum principium intelligendi, mouendi, sentiendi, & viuendi. Hanc definitionem tradit Aristot. vt per eam magis explicet primam eamque demonstret. Vndè duo oportet explicare in hoc articul. *Primò*, definitionem ipsam in se. *Secundò*, quomodò per ipsam demonstretur alia prior.

Circa primum dicimus duo. Primum, quod ista definitio est recta, & exacta. *Ratio est*, quia explicat omne quod pertinet ad animá per gradus, & officia sua, ergo est exacta. *Antecedens constat*, singulas particulas explicando. Prima est illa particula, *id quo*, cui coniungenda est vltima particula, qua dicitur, *Primo*, id est quo primo viuimus, & sentimus, quasi sit primum principium viuendi. Et illa particula, *quo* denotat formam seu principium intrinsecum, extrinseca enim principia non sunt id, quo aliquid constituitur in esse, sicut causa efficiens, & finalis non est id, quo aliquid constituitur, sed à quo mouetur, vel cuius gratia fit. Dicitur *primò* ad denotandum, quod anima debet esse principium substantiale, & radicale, potentiæ autem operatiuæ non sunt id, quo primò operamur, aut viuimus, sed instrumenta operandi, & viuendi. In reliquis particulis denotantur principales gradus, & operationes animæ, scilicet gradus vegetatiuus in illa particula, *qua viuimus*, gradus sentiendi in illa particula, *quo sentimus*, gradus intellectiuus in illa particula, *qua intelligimus*, operatio autem appetendi, & loco mouendi in illa particula, *quo loco mouemur.*

Dices: viuere est commune omnibus gradibus viuentium, ergo non explicatur in hac definitione gradus vegetatiuus in particulari. *Secundo*, Illa particula, *loco mouemur* vel explicat gradum viuendi, aut potentiam operandi, Non primum quia loco motiuum est aliquid consecutum ad gradum sentiendi, & intelligendi multò magis, quàm appetitiuum, quia ab appetitu dependet, & sequitur motus progressiuus. Si autem sumitur pro potentia, cur non ponitur

nitur in definitione appetitus, qui est principalior potentia, quam loco motiua, nec minus nobis nota, quam illa; *Denique* inconuenienter ponitur in definitione, quod viuimus, & sentimus, &c. Quia id videtur solum conuenire nobis non autem omni alij viuenti. Et similiter illa copulatio viuendi, & sentiendi. &c non verificatur de aliqua anima in particulari, nisi tantum de humana, cui soli conueniunt omnes illi gradus simul, ergo non potest applicari omni animæ.

Ad primum respondetur, Quod viuere dupliciter sumitur, vno modo abstractè & in communi alio modo pro eo quod est primum in genere viuendi, & ipso communi nomine vitæ nominatur, quia est fundamentum ad reliquas omnes vitas. In definitione ergo sumitur ly *viuere* in hoc secundo sensu. Vnde dicit D. Tho. *in hoc 2. lib. lect.* 4. *super text. 24. Quòd viuere refert. Arist. ad principium vegetatiuum, quia prius dixerat, quod viuere propter hoc principium, inest omnibus viuentibus.*

Ad secundum dicitur: quod in potentia loco motiua implicitè inuoluitur appetitiua, quia potentia loco motiua est executiua appetitus, imò aliqui volunt eam non distingui ab appetitu, de quo dicemus *infr. q.* 12. Quare per loco motiuum compendio intelligit Arist. etiam appetitiuum, quia motus progressiuus est executio appetitus, & per ipsum tanquam per effectum notiorem melius nobis innotescit appetitus.

Ad tertiam resp. quod ly *viuimus*, & sentimus, &c. non loquitur solum de nobis hominibus, sed de nobis viuentibus seu animatis, nec restringi debet ad speciem humanam, sed ad genus viuentium. Nec illa particula & sumitur copulatim, sed distributiue, scilicet quod quæcumque anima aliquam ex illis operationibus seu gradibus habeat. Licèt aliqua anima propter suam eminentiam, scilicet anima humana, omnes illas habeat. Et sic virtualiter traditur hic definitio, & diuisio animæ, quod nullum est inconueniens, explicatio enim rei communis iuuatur per inferiora in quæ diuiditur, ad quæ dicit ordinem.

Secundò explicari oportet, an ista definitio, & similiter prima, *articulo præcedenti* tradita, & quæ per istam demonstratur, sint definitiones essentiales. In qua parte Authores diuisi sunt; nam quidam existimant hanc secundam definitionem essentialem esse, quia illa particula, *quo viuimus sentimus, &c.* sumitur pro principio radicali viuendi, principium autem radicale essentia animæ est. Vndè M. Bañ. *1. part. quæst.* 75. *art.* 1 in explicatione huius secundæ definitionis, sentit esse valdè probabile, quod sit definitio essentialis, idemque sentit Caiet 2. *de anima. cap. 1. quæst.* 4. Alij intelligunt istam secundam definitionem esse descriptiuam quia traditur per operationes vitæ, quæ sunt aliquid posterius, & accidentale Et ita hanc sententium videtur ponderare D. Tho. *2. de anim. lect. 3. in principio* docens, quod prima definitio animę demonstratur per istam secundam à posteriori, & per effectus. Vndè hanc sententiam sequitur P. Suar. *tractatu de anima, lib. 2. capit 3. circa tertium punctum* & alij. De prima autem definitione animæ, scilicet, quod sit actus corporis organici, communis sententia est, quod sit definitio quidditatiua.

Respondeo ergo, & dico secundo. *Vtramque definitionem absolutè esse essentialem, & in vtraque connotari aliquid extrinsecum per ordinem, ad quod definitur anima. licèt in hac secunda definitione connotetur aliquid extrinsecum, quod magis se habet vt effectus animæ in genere causæ efficientis, & sic est aliquid magis notum quoad nos ad demonstrãdum à posteriori, primam definitionem.* Vt explicetur fundamentum huius cõclusionis *aduerto*, quod substantia incompleta, qualis est forma, & etiam ipsa anima, non potest definiri absolutè, & in ordine ad se, sicut substantia completa, & totalis, sed in ordine

ad

ad aliquid extrinsecum, qui tamen ordo formæ ipsi intrinsecus, & essentialis est, eo quod forma essentialiter dicit ordinem ad alterum, quod informat, vel componit. Est autem in forma substantiali duplex ordo, essentialis, & intrinsecus, scilicet ordo informandi, & ordo operandi, est enim forma principium dandi esse,& principium etiam seu radix operationis, & in ratione informandi respicit materiam, seu subiectum, quod est informabile à se, in ratione autem operandi respicit actum secundum, seu operationem. non quidem proximè sicut potentia, sed remote, & radicaliter sicut primum principium. Inter istos autem duos ordines, seu respectus, primus qui est ad materiam, seu subiectũ intimior est formæ, & prior in illa, tùm quia id quod illi præbet est esse, & substantialem speciem, tùm quia forma, & materia ad inuicem sunt causæ, & ita forma definitur per ordinem ad materiam, non solum vt causatam à se in ratione informatæ, sed etiam vt ad causam sui in quantum recipit illam,& dependet ab illa in esse, At verò forma substantialis, licèt essentialiter habet esse radix potentiarum, & operationum, cum nõ sit radix illarum per aliquid superadditum, sed per se ipsam,tamen non respicit operationem nisi vt effectum, non vt causam à qua specificatur, neque enim operatio specificat ipsam substantiam, quæ est radicale eius principium, siquidem substantia non specificatur ab aliquo extrinseco, sed ipsæ potentię animę sunt quę specificantur ab actibus, & obiectis. Vndè vt supra diximus operatio sola nõ est finis, cuius gratia ipsius operantis, sed finis effectus, finis autem est ipsemet operans in actu.

Hoc supposito probatur conclusio: quia vtraque definitio traditur per aliquid intrinsecũ, & essentiale ipsi animæ, ergo est quidditatiua. *Anteced.* quoad primam definitionem *probatur*, quia in illa dicitur, quod anima est actus primus corporis, sed esse actum primum est illi essentiale, quia non est aliquid extrinsecum, vel consecutum ad aliam priorem rationem, sed per propriã, & intrinsecam essentiã anima actuat, & informat tanquã actus primus: similiter ordo ad corpus, seu ad materiã est intrinsecus,& essentialis ipsi formæ, seu animæ, ergo traditur ista prima definitio per aliquid quidditatiuũ, & essentiale. *Quoad secundam vero definitionem probatur*, quia vt diximus, in forma substantiali esse radicem potentiarum & operationum, est aliquid essentiale, & quidditatiuum, siquidem non habet hoc forma substantialis per aliquid superadditum quod sit extra essentiam, fundatur enim in ipsa essentia connexio cum passionibus, & operationibus, si autem esset radix illarum per aliquid supperadditum essentiæ, de illo esset eadem difficultas, quo modo dimanaret, & connecteretur cum tali essentia,constat autem,quod ista secunda definitio traditur per ipsam primã radicem operationum vitalium, quia dicitur anima esse id, quo viuimus, & sentimus primò, ergo definitur per primam radicem viuendi,& sentiendi. Et licet operationes sint extrinsecæ ipsi animæ tanquam effectus eius, tamen ordo radicalis ad illas, essentialis est animæ; & sicut prima definitio traditur per ordinem ad aliquid extrinsecum, scilicet, corpus seu materiam & tamen est essentialis definitio, quia ordo ad corpus essentialis est animæ, seu formæ, ita hæc secunda definitio essentialis erit, licèt tradatur per ordinem ad operationes extrinsecas, quia ordo radicalis ad illas, essentialis est animæ. Quod si per ly *viuere*, & sentire, &c. intelligamus non operationes vitales, sed ipsam informationem, seu effectum formalem,quo substantialiter aliquid constituitur in esse viuentis, vel sensitiui, &c. tunc multò euidentius definitio hæc est quidditatiua, quia traditur per effectum formalem intrinsecum; & quidditatiuum ipsius animæ,ad quem dicit essentialem ordinem. Quod vero in hac secunda definitione connotetur aliquid magis conducens ad demon-

demonstrationem à posteriori respectu primæ, statim explicabimus.

Circa secundum, quod *in præsenti articulo* inquirimus, scilicet, quomodo demonstretur prior definitio animæ per hanc posteriorem *dubium est*, quomodo ista secunda definitio differat à priori, siquidem vtraque videtur tradi per ordinem ad operationes; dicitur enim de ista secunda, quod est primum principium, quo viuimus, & sentimus, quod pertinet ad operationes vitales, & prima definitio dicit, quod anima est actus corporis potentia vitam habentis, vbi ly *vitam* explicauimus de vita accidentali, quæ vtiquè est operatio vitalis. *Et secundo est duorum*, an ista secunda definitio demonstret priorem à posteriori, vel à priori.

Ad primam difficultatem respond. istam secundam definitionem differre à prima, tum in modo explicandi & definiendi, tùm in rebus explicatis. In modo quidem definiendi, quia hæc secunda definit animam vt principium radicaliter operatiuum, prima verò vt principium informatiuum, licet etiam addatur ordo ad operationem vitalē in illa particula, *potentia vitam habentis*, in qua solum ponitur in communi id, quod secunda definitio in particulari explicat per omnes gradus, seu operationes vitæ; vndè etiam differunt in hac particula, & in explicando ordinem ad operationes vitales. Et hinc constat quod etiam differunt in ipsis rebus explicatis, quia prima definitio traditur per habitudinem animæ ad corpus, & hoc est quod primo & per se explicat, & hæc habitudo est causæ formalis ad id quod informat. Secunda vero definitio traditur per habitudinem ad ipsos effectus, qui ex tali forma resultant, siuè formales, si ly *viuimus*, & sentimus explicetur de ipsa vita substantiali, vel per habitudinem ad effectus operatiuos, & in genere causæ efficientis, si intelligatur de viuere & intelligere accidentaliter pro operatione.

Ad secundam difficultatē respondetur, quod Philosoph. *in hoc secundo capite*, vbi tradit hanc secundam definitionē docet per eam demonstrari primam tanquam per notiorem. Vt autem explicemus, quomodo demonstretur, *aduerte*, quod definitio à posteriori, quæ est per effectus non ordinatur nisi ad demonstrandum causam esse, seu quoad an est, & dicitur demonstratio *quia*, & non *propter quid*, vt si vellemus demonstrare, quod datur anima in rerum natura, idque ostenderemus ex effectibus, quia datur operatio vitalis, scilicet sentire, & intelligere, &c. ergo datur anima, hæc esset demonstratio à posteriori, & quia. Nunc autem Philosophus non intendit per hanc secundam definitionem demonstrare, quod detur anima, sed quod prior definitio rectè sit tradita. Et ad hoc assumit non ipsas operationes animæ tanquam effectus eius, sed ipsum munus, seu officiū animæ, vt est radix suarum operationum ad ostēdendum, quod cui conuenit tale munus, etiam conuenit quod sit actus primus respectu corporis. Et sic D. Thom. *in Loc. 2. lib. lection. 4. circa textum* 24. hoc modo exponit syllogismum Philosophi: *Duorum, quorum vtroque dicimur aliquid esse, aut operari, vnū scilicet quod est primum est forma & aliud quasi materia, sed anima est primū, quo viuimus, licet et anima, & corpore viuamus, ergo anima est forma respectu corporis viuentis, seu organici, quæ fuit definitio animæ supra posita.* Vbi manifestū est non procedere ex aliquo effectu, quasi ex operationibus vitalibus probet animam esse actum corporis organici, siuè sumātur operationes vt effectus, siuè vt fines; sed tota probatio Arist. consistit in eo, quod cū in viuente includantur duæ partes, scil. corpus, & anima, illud ex his duobus dicetur forma, seu actus primus quod est primū, quo viuens viuit, & sentit; cuius exemplum ponit in scientia & sanitate, quia est id, quo primò scimus, vel sumus sani ergo anima debet esse, quo primò viuimus, aut sētimus, ergo erit forma, seu actus corporis. Vbi sumit Aristot. pro medio, quod forma est primum,

primum, quo aliquid dicitur tale, ſicut in exemplo ſcientiæ, & ſanitatis conſtat, & primum, quo dicimus viuere, & ſentire eſt anima, quod eſt ſecunda definitio, & indè infert, quod anima debet eſſe actus primus corporis, quod eſt prima definitio. Non ergo ſumit pro medio ipſas operationes animæ tanquam aliquid extrinſecum, vt procedat ab effectu ad cauſam, ſed aliquid intrinſecum ipſi animæ, ſcil. eſſe primum principium iſtarum operationum, ad probandum inde aliud etiam intrinſecum conueniens ipſi animæ, ſcil. quod ſit forma, & actus primus corporis organici, quaſi demonſtrans vnum officium, ſeu munus intrinſecum animæ ex alio.

Quod ſi inquiras. An ſit iſta demonſtratio à priori, vel à poſteriori, & quo modo tradatur per aliquid notius. *Reſp.* D. Thom. *in hoc 2. lib. lection 3. in initio, & ſuper textum* 13. dicere quod hæc demonſtratio eſt à poſteriori, & per effectus. Quod verum eſt, conſiderando iſtam ſecundam definitionem quantum ad id, quod connotat in obliquo, dicitur enim principium ſentiendi, & viuendi, id eſt, operatiuum vitæ, & ſenſus, & ſic dicit aliquid, quod eſt poſterius, & notius quoad nos, & ſic eſſe principium talium operationum, in obliquo connotat ipſas operationes, quæ ſe habent vt effectus poſteriores. Conſiderando autem id, quod directè ponitur in iſta diffinitione, ſcilicet eſſe principium ſeu radicem ipſam ſentiendi, & viuendi, ſic manifeſtum eſt non dari à poſteriori, tanquam per effectum quia eſſe radicem operationum nõ eſt effectus naturæ, ſed ipſamet natura. Sed quia in ipſa natura iſte ordo ad operationes eſt tanquã formalitas quædam, & reſpectus poſterior, quam formalitas, ſeu ordo ad materiam, & ſubiectum informabile; poteſt etiam intelligi, quod ſit demonſtratio à poſteriori, eo modo, quo inter formalitates alicuius rei vna dicitur conſequi, & poſterior eſſe quam altera, ſicut etiam inter ipſa diuina attributa poteſt dari demõſtratio à priori, vel poſteriori ſecundum quod vna ratio intelligitur prior altera, vel conſecuta ad illam Denique poteſt demonſtratio iſta à priori ſumi in alio ſenſu ſcilic. intelligendo per ly *ſentimus*, & viuimus non operationes ipſas, ſed ipſum eſſe viuendi & ſentiendi, quod primo præbetur ab anima, tunc enim per aliquid requiſitum ad officium formæ, demonſtratur quod anima ſit actus, vel forma, ſcil. quia eſt id, quo primò conſtituitur, & denominatur aliquid tale, probatur eſſe formam talis: qua ratione D. Th. explicat hunc ſyllogiſmum, ſeu demonſtrationem *ſuper illum text.* 24. Et ſic vtraque explicatio locum habet in D Thom ſecundum diuerſas conſiderationes.

Quod ſi dicas: nam eſſe actum, ſeu formam, non eſt effectus conſecutus in anima, ſed aliquid illi eſſentiale: ſimiliter eſſe primum, quo aliquid conſtituitur non habet rationem cauſę formalis, vel efficientis, aut alterius cauſalitatis, ad hoc quod aliquid ſit actus, vel forma, ergo non eſt demonſtratio à priori *Reſp.* Quod ly *forma*, & actus poteſt ſumi dupliciter, vno modo entitatiuè vt eſt in ſe ſecundum quod diſtinguitur contra potentiam; alio modo ſecundũ reſpectum formæ, & vt exercet officium informandi Primo modo non poteſt demonſtrari quod aliquid ſit forma, quia eſſentia rei eſt indemonſtrabilis. Secundo modo poteſt demonſtrari, quod alicui conueniat officium formæ, quia conuenit illi id, quod requiritur ad tale munus, ſcil. eſſe primum, quo aliquid conſtituitur in eſſe talis. Et hoc ideò, quia omne prædicatum reſpectiuum poteſt demonſtrari per abſolutum, quod habet vt fundamentum, tanquam rationem priorem, eo modo, quo in diuinis vnam rationem attributi demonſtramus per aliam, *Et quando dicitur*, in quo genere cauſæ ſit hæc demonſtratio? *Reſpond.* quod reducitur ad cauſam formalem, eo modo, quo fundamentum eſt cauſa rei fundatæ, ſcilicet ad modum ſpecificantis illam, & deriuantis ex ſe; aut ſaltem ad cauſam materia-

ARTICVLVS III.

Vtrùm in quocumque viuente sit tantum vna forma substantialis ad omnes gradus?

Difficultas præsens, quæ satis apud antiquos disputata est, & communis est omni composito substantiali, ex quadruplici capite oritur. *Primo* an multiplicentur formæ substantiales iuxta plura prædicata quidditatiua, ita quod diuersa prædicata à diuersis formis proueniant. *Secundo est specialis difficultas* circa formam corporeitatis, an sit coæua materiæ, reliquæ verò formæ superueniant illi. *Tertio* ex parte graduum vitæ specialem difficultatem habet in viuentibus, an proueniant à diuersis formis. *Quarto* ex parte diuersarum partium ethereogenearum, vel ex parte diuersorum humorum in animalibus; videtur enim singula ista exigere diuersas formas propter diuersas proprietates, & officia quæ habent. Et ita diuersi authores antiqui secundum hæc diuersimodè moti sunt ad ponendum diuersas formas. Et difficultas currit, supponendo quod quælibet forma præbeat gradum, & prædicatum quidditatiuum singularizatum, sic enim inquirimus, an ista prædicata, & diuersi gradus, prout in singulari, proueniant à diuersis formis in eodem composito.

In hac parte est controuersia cum Scoto, & eius scola, & ante ipsum fuit cum Auicenna, & multo ante cum Platonicis, qui ponebãt diuersas formas esse in diuersis partibus eiusdem compositi, & in corde, cerebro, hepate; quod in homine non ita difficile intelligebatur apud ipsos, quia animam intellectiuam, solum ponebant vt motorem, non vt formam substantialem, & sic permittebantur aliæ formæ esse in corpore, vt constitueretur mobile ab anima, vt inquit San. Th. *1. p. q. 76. art.* 4. Supponendo autem animam humanam vniri vt veram formam hominis, eadem difficultas currit in ipsa, atque in alijs compositis. Scotus ergo *in 4. distinct.* 11. *q.* 3. sentit rationes Diu. Thom. non concludere vnitatem formæ, & ita in homine præter animam intellectiuam ponit formam corporeitatis, seu mixti propter rationes infra adducendas.

Nihilominus tanquam certa conclusio & communi authorum approbatione recepta statuendum est, *in nullo composito substãtiali, quod est vnum per se, posse dari plures formas substantiales, neque propter diuersa prædicata, seu gradus, neque propter diuersitatem partium eterogenearum.* Hæc conclusio est perpetua in D. Th. vt patet 1. *p. q. 76. a. 3. & 4. & 2 contra gentil. cap.* 58. *& 7. Met. lect.* 11. *& q. de anima art.* 11. & sequuntur communiter alij authores, qui latè citantur à P. Suarez *disp.* 13. *Met. sect. 3. n.* 1. *& li. 1. de anim. cap. 6. & art.* M. Bannez *lib. 1. de generat. sect.* 8.

Rationes præcipuè sunt duæ, quæ diligenter in præsenti tractandæ sunt. *Prima ratio principalis* sumitur ex ipsa propria, & intrinseca ratione formæ substantialis, quia de eius ratione est, quod det esse simpliciter, sicut forma accidentalis dat esse secundum quid, quod dicitur *secundum quid*, quia superuenit alicui esse præsupposito, & sic non constituit, esse simpliciter in ipsa re, quam informat, sed esse vt tale, id est vt superadditum alteri esse, per quod res supponitur existẽs: si ergo darentur plures formæ substantiales incompletæ in vno composito, necessariò vna forma superueniret alteri, & præsupponeret ipsum compositũ habere aliquod esse per priorem formam, quo absolutè & sine addito redderetur existens, & extra causas, hoc enim est simpliciter dare esse, & ita sumimus in præsenti ly *simpliciter* ad euitandam omnem æquiuocationem, scilicet pro eo, quod reddit absolute, & sine addito aliquid existens, ergo si per vnam formam substantialem, quantumuis incompletam redditur aliquid absolutè, & sine addito existẽs, siquidem verè supponitur corpus, v.g. vel substantia constituta, per secundam formã, iam non fit esse simpliciter, quia supponitur, sed vt tale, quod est esse secundum quid, & propriũ accidentiũ. Itaq; repugnat quod detur aliquod esse

à forma substantiali, & non sit primum esse, quod est esse simpliciter, & substans alijs, & consequenter idem est dari plures formas substantiales in aliquo composito & dari plura esse, quorum quodlibet sit primum, & substantiale, quod omnino repugnat.

Hæc ratio euacuatur à Scoto, & ab omnibus qui tenẽt materiam primam secundùm se esse ens in actu entitatiue, sicut enim materia prima apud istos habet esse in rerum natura simpliciter, id est sine addito, quia verè existit, & tamen per introductionẽ formę mutatur ad tale, vel tale esse, & non constituit ens per accidens cum forma, quia illud esse quod habet esse incompletũ, & adhuc in potentia ad vlteriorẽ actum, atq; adeo cũ illo potest componere esse cõpletum, quod simpliciter sit vnum: sicut in compositione metaphysica gradus quilibet includit aliq; esse, qui tamen cum vlteriori gradu componit aliquid vnum per se; sic similiter in cõpositione physica dici potest de formis incõpletis, quarum quęlibet dat esse cum potentia ad vlteriorem formam & esse. Quãdo autem dicitur, quod ex duobus entibus in actu non fit vnum per se, intelligitur de duobus entibus in actu plenè & completè, si enim adhuc est in potentia ad vlteriorem actum, cum illo componet, non vt ens in actu, sed vt in potentia.

Hæc euasio coegit P. Suar. loco sup. cit. ab hac ratione abstinere, & aliunde probare conclusionẽ positam, tum inductione, quia eadem forma accidentalis, v. g. albedo dat esse genericum, & specificũ & similiter eadẽ forma in Angelis vtrumq; facit, cur ergo eadẽ forma substantialis in rebus cõpositis id non faciet? Tum etiã quia nulla forma est in re existens, quæ specifica non sit, quia genericum sine specifico dari non potest. Habet enim quælibet forma distinctũ esse à materia, & alijs formis specificis, ergo debet habere specificam differentiam; si autem habet, vtiq; illam communicat materiæ, quia quidquid in se habet, totum præbet materiæ, quam informat.

Cùm verò vrgetur exemplo ipsius materiæ, quæ in eius sententia habet esse, & tamẽ illud cõmunicat alijs formis completurq; quasi specifice per formas, ergo similiter potest aliqua forma dare actualitatem genericam materiæ, & tamen vlterius esse complebilem per formas specificas. *Resp.* materiam esse fundamentum substantiæ compositæ, & per modum potẽtiæ inchoare ipsum compositũ, & ita de se est indifferens, vt per varios actus compleatur: at verò forma est complementum naturæ substantialis, & ita hoc ipso quod habet determinatam specificam rationem formæ, si vniatur materiæ complet illam, & constituit in vltima specie, nec relinquit indifferentem vlterius ad aliam formam. Cæterum in hac parte restat probandum P. Suar. cur omnis forma sit cõplementum ita vltimum, & perfectũ, quod non possit vlterius perfici, & compleri, atquè ita prima forma complebit informando & dando esse, sed non perfectè & vltimo, sed adhuc in potentia ad vlteriorem actualitatem, sicut perficitur anima per potentiam tanquam per formam, & potentia per habitum, & habitus per actum, quia isti actus ordinatè se habent in perficiendo, & vnus est perfectior altero ordine quodã. Vnde respondebit Scotus quod prima forma substantialis dat esse specificum non in specie vltima, sed subalterna cum potentialitate ad vltimam formam specificam, & per illum gradum subalternum distinguitur ab alijs formis dantibus alios gradus, sicut materia quia habet gradum substantię partialis communissimum, distinguitur specie ab alijs, & est in potentia ad alia. Quarè non videtur hac ratione satisfactum.

Oportet ergo redire ad ipsam rationem D. Thom. quæ valdè philosophica est, & iuxta principia Aristot. ab ipso D. Th. tradita, & à nobis explicata 1. *Phys. q. 3. & 1. de generat. q. 1. art. 2.* quod materia est ens in potentia, & non habet ex se aliquem actum etiam entitatiuum, aliàs non fieret compositum substantiale, neque substantialis generatio, quia

quia non fieret esse simpliciter, sed præsupponeretur Et ideò S. Th. *q. illa 76. art. 4.* fundans hanc rationem, subdit. *Quod antiqui, qui posuerunt materiam primam esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid huiusmodi, dixerunt, quod nihil generatur, aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri dixerunt esse alterari, vt dicitur 1. Physicorum.* Sentit ergo D. Thom. eandem esse rationem ponendi materiam primam, quod sit ens actu, & ponendi plures formas substantiales, quarum vna supponat aliam, vtrumquè enim æquè tollit vnitatem per se compositi, & generationis substantialis. Et ita non admittimus instantiam de materia prima.

Nihilominus ne solùm alligemus rationem factam huic sententiæ de materia prima, duo addimus in præsenti. *Primum*, quod est contra rationem formæ substantialis, dare illud esse incompletum, & cum potentia ad vlterius esse, quia vel illud esse, quod præbet, sufficit se solo ponere extra causas rem quã constituit, vel non sufficit sed indiget vlteriori forma incõpleta, & esse eius, vt ponatur res extra causas. Si hoc secundũ, non est esse formę substantialis, quia non est principium alicuius esse sufficientis existere per se, sed indigentis consortio alterius, ergo ex vi talis formæ incompletę nondũ fundat conceptum formæ substantialis, sed vel materiæ, quæ si habet esse, solũ est receptiuum alterius, & ita est substantia solum vt recipiens non vt dans esse, vel vt forma accidentalis, quę dat esse indigens alterius esse fulcimento, non autem per se existens. Si dicatur primum, talis forma est completè substantialis, quia complete dat esse substãtiæ, quod est esse per se, nec dependet ab alio esse vt sit, & sic reliquæ formæ aduenietes sunt accidentales, vtpotè supponentes esse completè, substantiale, & per se.

Secundum est: quia vel forma habet potentialitatẽ, vt vlterius informetur, vel solũ relinquit in materia locum, & potentialitatem vt informetur ab vlteriori forma. Primum esse non potest, quia forma quantumcumq; sit imperfecta, & incompleta, non tamẽ est informabilis ab vlteriori forma substantiali, quia ipsa nihil habet de materia, nihil est autẽ informabile ab vlteriori forma substantiali nisi materia, quia sola potest cõponere cum forma substantiali; cuius ratio est, quia illud, quod componit substãtialiter cum forma debet esse in potentia ad talem formam, ita quod educatur ex illa, vel infundatur illi, non potest autem vna forma substantialis educi ex alia forma, sed solum ex materia, quæ est in potentia ad oẽs formas, si autem educeretur ab alia forma, illa non esset purè forma, sed aliquid haberet etiam de materia, & sic nunquã duæ formæ, quæ purè essent formæ substantiales inueniri possent in eodem composito substantiali. Si dicatur secundum, currit ratio facta à principio, quia tunc vna forma nõ determinat aliam substantialiter componendo cum illa, sed vnaquæq; cum materia facit suum cõpositum, ergo non restat aliquid per quod vniantur vnitate per se, sed erunt sicut plura composita accidentalia in eodẽ subiecto, v.g. album, & dulce, quæ solum vniuntur vnitate subiecti, quæ est per accidẽs, & secundum quid, non autem vnitate alicuius formæ, in qua habeant vnũ esse per se. Nisi forte dicatur quod illa duo composita incompleta se habent sicut partes integrantes, quæ componunt vnum totum, aut dicendo quod vltima forma constituit compositum in ratione totalis esse, vt significat Scot. *citato loco* §. *Ad rationes. Sed contra primum est*: quia plures partes integrantes, si non informantur eadem forma substantiali, sed diuersis, solum possunt habere vnitatem, vel ratione eiusdẽ materię, vel ratione vnius quãtitatis, neq; enim est aliud principium faciendi vnitatẽ, nisi vel materia, vel forma substantialis, vel accidentalis; remota ergo vnitate substantialis formæ solum remanet vnitas ratione materiæ, vel quantitatis; vtrumq; autem est vnitas secundum quid, sicut vniuntur album, & dulce in eodẽ subiecto. *Contra secundam autẽ est*, quia tunc

solum dabitur vnitas ordinis, aut ad modum numeri, in quantum vltima forma claudit,& determinat reliquas, siquidem nō informat illas,sed materiam, vt probatū est,& sic non faciet vnum substantialiter.

Ex quo patet, diuersam esse rationem de compositione physica,& metaphysica,quia metaphysica solum fit penes diuersos gradus,quarum multiplicatio non est secundū diuersas formas, quare vna informat aliā, sed secundùm diuersas considerationes eiusdem integræ, & totalis rei,secundū quod consideratur magis indeterminata in potentia, vel magis determinata in actu, eo quod non est actus purus, sed constans ex actu,& potentia, & consequenter diuersas istas graduationes admittens secundum determinabile, & determinatum;at verò cōpositio physica fit per veram, & realem informationem, non potest autem vna forma substantialis informari ab alia, quia nihil habet in se materia, ex qua educatur alia forma,solum autem informat illud, à quo educitur,vel cui infunditur; vnde solū potest admittere aliam formā,quatenus in eadem materia relinquit illi locum,& compatitur cum illa,& sic compositum indè resultans solum erit vnum vnitate potentiæ, seu materiæ informatæ,non vnitate formali,& actuali quæ est vnitas per se.

Secunda ratio principalis contra Scot. deducitur ex ipsa prædicatione, quia omnes gradus generici,& specifici prædicantur essentialiter de quolibet inferiori,sicut homo essentialiter est animal, & rationale, & viuens, & corpus, sed non potest essentialis prædicatio de eadem resumi à diuersis formis,ergo debet prouenire ab eadem. *Min. probat.* quia quæ sumuntur à diuersis formis prædicantur de aliquo cui conueniunt iuxta modum,quo tales formæ in eo sunt;Formæ autem,quæ alicui conueniunt, vel vna per se coordinatur,& subordinatur alteri, vel nō; Si non,solùm sequitur prædicatio per accidens, quia vna forma non determinat aliā, nec per se subordinatur alteri,ergo neq, per se prædicatur de alia, sed per accidens, quia omnis pręd icatio subordinationem,seu coordinationem importat prædicati, & subiecti. Si autem per se coordinantur illę formę, fiet quidē prædicatio per se, sed in secundo, modo sicut cū risibile prædicatur de homine,eo quod se habet vt forma distincta cōnexa cum altera, & consequenter prædicatur de illa in secundo modo per se, vt mox ostendemus;omnes autem gradus superiores,& inferiores prædicātur essentialiter in primo modo per se de illo, cui conueniunt, ergo non debēt prouenire à diuersis formis.

Resp. Scotus, quod in prædicatis, quæ sumuntur à diuersis formis solum sequitur ꝙ neutra forma includat alteram, nec prædicetur de illa, & consequenter quod genus non prædicetur de differentia, non tamen quod vtraq; non prædicetur de composito, seu subiecto. *Sed hoc & falsum est. & 1.ō euacuat vim argumenti. Est falsum*, quia vt benè notat Caiet. *q. illa 76. art. 2.* prædicata, quæ sumuntur à diuersis formis etiā vnum prædicatur per se de alio,licet nō in primo modo per se, sed in secundo, sicut cum dicitur homo est risibilis,ignis est calidus,licet calidum,& risibile sumantur à forma accidētali. Non euacuat vim argumenti,quia facimus vim in eo, ꝙ tales formæ fundant prædicationem respectu sui compositi, & constituti, v.g. rationale, & animal, & viuens respectu hominis quem constituunt, & inquirimus,quam prędicationem fundent respectu huius constituti,an per se,vel per accidens?Si per accidens, est falsum, cum homo per se sit viuens,& animal. Si per se, vel per se secundo modo,& hoc est falsum,cum sint essentiales prædicationes, & primi modi. Si per se primo modo, non stat quod sumantur à diuersis formis, quia duæ formæ, hoc ipso quod sunt, distinctæ ita se habent, quod vna non est essentialiter alia, sed distincta, licet sit illi coordinata, ergo non fundat prædicationem essentialem, & primi modi,sed coordinationis,& connexionis duorum distinctorum, quæ est prædica tio

per

per se secundi modi, & sicut inter se sunt connexæ illæ formæ, sic manent connexæ in ipso composito, quod constituunt, neque enim ibi maiorem vnitatem, & perseitatem habet, quam inter se; ergo non fundabunt prædicationem in primo modo, sed in secundo, sicut duæ formæ connexæ.

Aliundè posset instari hæc ratio facta etiam in nostra sententia, quia materia & forma sunt entitates diuersæ, & tamen præbent composito prædicata essentialia in primo modo per se, sicut à materia sumitur prædicatum materialis, & corruptibilis, & alia similia, à forma verò quod sit corpus, viuens, animal, &c. Cur ergo repugnabit à diuersis formis sumi prædicata quidditatiua, quæ in primo modo per se, & essentialiter prædicentur? *Resp.* esse disparem rationem inter materiam, & formam, & inter ipsas formas inter se, quia materia, & forma ex propria, & intrinseca essentia sua se habent sicut actus, & potentia, ipsumque compositum essentialiter cõstituunt etiam in primo modo per se, quia actus, & potentia essentialiter, & in primo modo per se pertinent ad constitutionem compositi. At verò duæ formæ distinctæ non se habent sicut actus, & potentia, & ita solum possunt alicui composito conuenire, quatenus inter se habent coordinationem, & vna est præambula ad aliã, vt docet S. Th. *q. illa 76. ar. 3.* atque adeò solum fundant perseitatẽ in secundo modo, qualis potest esse inter duas formas, quarum vna consecutiue se habet ad aliam, & secundum cõnexionem. In summa, non fundatur essentialis prædicatio in primo modo per se, nisi vel vnum sit intra essentiam alterius, & non distinctum ab illo, vel si sit distinctum, essentialiter se habeant, vt actus, & potentia, quia tunc vnum respicit alterum non vt consecutum, & cõnexum cum illo inter se solum, sed vt essentialiter componens ipsum tertium, quod constat ex actu, & potentia; quæ verò se habent vt duo actus, seu vt duæ formæ, possunt quidem habere connexionem, qua vnum consequatur ad aliud, non tamen quod essentialiter se respiciant in ratione componẽdi essentialiter quia quod per se essentialiter componit, solum est actus, & potẽtia, non actus & actus: & ita si duo actus faciunt essentialem prædicationẽ, solum potest esse, quia essentialiter includitur vnum in altero, non verò si distinguitur ab illo.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo arguitur ex Scoto, quia in corpore Christi separatâ animâ mansit idem corpus numero, vt communiter dicunt PP. & S. Thom. admittit *3. par. quæst. 50. articul. 5.* & si in illo triduo seruaretur Eucharistia, esset idem corpus, quod antè fuit consecratum, & tamen non haberet animam rationalem, ergo aliqua forma mansit, quæ separata anima constitueret idem corpus numero sicut anteâ. *Confirmatur.* Quia omnia cadauera ex quacumque causa generentur sunt eiusdem rationis, sed à diuersis causis specie differentibus nõ potest semper produci effectus eiusdem speciei, ergo cadauera sunt eiusdem rationis propter eandem formam corporeitatis. *Confirmatur secundo.* Quia anima intellectiua in se spiritualis est, & inextensa, in corpore autem inuenitur extensio, figura, corruptibilitas, &c. ergo hæc non sunt ab anima, cuius esse est spirituale, & indiuisibile, ergo ab alia forma præter animam. *Denique* ipsa anima intellectiua creatur à Deo, homo autem non creatur, sed generatur, ergo formalis terminus generationis non est ipsa anima intellectiua, quia vbi est diuersa actio, scilicet generatiua, & creatiua, diuersus terminus formalis esse debet, & consequenter diuersa forma, vna quæ sit terminus creationis, altera generationis.

Respondetur. Quod corpus Christi mortuum, & viuum dicitur idem numero ratione suppositi, in quo sustentatur, non ratione formæ, qua constituitur. Itaq; termina-

tiuè est idem numero, non formaliter, id est solum ratione suppositi, à quo habetur vnitas numeralis vt à termino, & sic est idem numero suppositaliter, licèt non omnibus modis sit idem numero, vt D Tho. affirmat *loco citato ex 3. par.* & non potest Scotus maiorem identitatem in ipso corpore saluare, quam suppositalem, eo quod ablatâ formâ specifica, remanet tantum generica corporeitatis omnibus communis, ergo nō remanet idem indiuiduum specificum, quod antea, solum ergo erit idem indiuidualiter ratione suppositi.

Ad primam confirmationem respondetur, in primus non esse certum omnia cadauera, esse eiusdem speciei. Similiter agens principale cadaueris non est illud ferrum, quo animal iugulatur, & interficitur, illud enim est instrumentum tantum, principale autē est cœlum, vel elementum prædominans, quatenus ex abundantia alicuius qualitatis, verbi gratia caloris, vel frigoris animal moritur, tunc enim per illam qualitatem tendit ad formam elementi, in quam vltimo resoluendum est cadauer mediante illa qualitate, verbi gratia, in ignem, vel aquā, vel terram, & tunc ab illo elemento prædominante dispositiuè in tali qualitate, generabitur, quia ad illud tendit. Et iuxta diuersitatem elementi, ad quod tendit erit diuersitas cadaueris. Sed esto, sint omnes formæ cadaueris eiusdem speciei, adhuc restat eadem difficultas, quia vel sunt omnia eiusdem speciei infimæ, & sic præter formam genericam corporis necesse erit producere specialem cadaueris, & de illa inquiremus quomodo posit à diuersis agentibus produci, etiam in sententia Scoti. Vel forma cadaueris solum est forma generica corporis, remota anima, quæ dabat esse specificum hominis, & sic iam homo ante mortem habet in se formam cadaueris, vndè per mortem non fiet generatio aliqua substantialis, sed solum separatio formarum, vt sit ista sine illa, & consequenter, neque corruptio substantialis erit, quia corruptio vnius est generatio alterius. Igitur cum forma cadaueris sit medium, & via ad diuersas formas, puta ad diuersa elementa, non repugnat à diuersis agentibus procedere, sicut calor, & frigus possunt à diuersis agentibus introduci, quia sunt media, & dispositio ad diuersas formas.

Ad secundam confirmationem respondetur. Formam humanam; licet entitatiuè sit spiritualis in se, eminenter tamen esse corpoream, & sic potest præbere esse corporeum, & reliquos gradus, quos eminenter continet, sicut enim causa æquiuoca eminens operatur effectum, quem formaliter non habet, sic etiam forma eminens se habet ad modum causæ æquiuocæ, & præbet effectum informando, quem formaliter tātum non habet, sed eminenter, quia vt forma eminens informat. Et eodem modo, licet esse existentiæ formæ humanę sit spirituale in se entitatiuè, tamen eminēter est corporeum, & sic potest cōmunicari corpori modo corporeo, sicut subsistentia Verbi licèt sit spiritualis, potest tamen propter suam eminentiam supplere subsistentiam corporis, & terminare illud, sic esse animæ communicatur corpori, quia forma eius est. Vnde Diu. Th. 1. 2. *quæstion. 4. artic. 5. ad secundum* docet: *Quod in anima separata remanet idem esse compositi, eo quod esse animæ est subsistens, & idem est esse totius, & formæ.* Nec tamen similiter esse Angeli communicari potest corpori, quia non est forma, neque qualitas spiritualis perfecta, quia non potest esse inhærens, & dependens à corpore, esse autem animæ cum sit subsistens non dependet à corpore, sed ad communicationem sui esse trahit corpus.

Quod verò dicitur, animam intellectiuam creari à Deo, hominem verò generari, non arguit duplicem formam, sed sufficit quod eadem subordinetur duplici agenti secundum diuersam considerationem. Itaque anima vt in se subsistens terminat creationem, vt autem vnita & informans terminat generationem; & creatio se habet

bet vt superior, & vt subordinans sibi generationem, non quatenus creatio est præcise, sed vt infundens, seu creans illam in corpore, generatio autem attingit animam non vt productam, sed vt communicatam materiæ, prout vnio & communicatio ista ex parte materiæ se tenet, & per dispositiones tendit ad illam, & sic habet diuersum terminum formalem generatio, & creatio, licèt non diuersam formam; imò si respicerent diuersas formas, generatio non fieret per communicationem, & vnionem animæ humanæ, & sic homo non generaret hominem formaliter in quantum homo est, nec similem sibi in specie.

Secundo arguitur: Quia plura videntur esse in homine, quæ non possunt ab eadem forma prouenire, quia contrarietatem habent inter se, ergo dantur diuersæ formæ. *Antecedens probatur*: nam quoad ipsam substantiam animæ, habet anima rationalis incorruptibilitatem, & indiuisibilitatem, anima autem sensitiua corruptibilis, & diuisibilis est: anima rationalis creatur à Deo vt subsistens, anima verò sensitiua educitur è materia, sicut & eius operatio totaliter à materia dependet, & ita forma embrionis, quæ est sensitiua educitur de potentia materiæ, nec corrumpitur in aduentu animæ rationalis, aliàs disponeret ad sui corruptionem, quia disponit ad animam rationalem. Quoad potẽtias verò operatiuas est contrarietas, quia quædam non possunt subiectari in anima rationali, sed in organo corporeo, vt sensus, alioquin manerent in anima separata, & tamen effluere debent ab aliqua forma, & in ea subiectari à qua emanant; aliæ vero potentiæ subiectantur in ipsa anima vt intellectus, & voluntas. Quoad operationes autem est contrarietas vt patet in actibus voluntatis, & appetitus, pugnant enim adinuicem sensualitas, & voluntas, velle agere studiosè, & velle prauè agere.

Confirmatur, quia aliàs non posset homo producere vltimam dispositionem requisitam ad vnionem animæ rationalis, siquidem illa dispositio debet emanare ab ipsa forma, sicut omnes aliæ vltimæ dispositiones à suis formis, sed homo non producit animam rationalem, ergo neque vltimam dispositionem ab ea dimanantem: ergo neque vnit animam corpori, quia forma ab eo agente introducitur, à quo causatur vltima dispositio.

Respondetur negando antecedens. Ad primam probationem respondetur, animam rationalem, licet in se sit incorruptibilis, & indiuisibilis, modo tamen corruptibili, & corporeo informat, quia recipitur ad modum materiæ recipientis, materia autem est informabilis modo corporeo, & corruptibili, quia est indifferens ad plures formas, & sic informatur ab vna cum capacitate acquirendi aliam, & relinquendi illam, neq; esse ei connaturale actuari ab vna forma cum impossibilitate transeundi ad aliam, quod requiritur ad incorruptibilitatem. Et quia anima rationalis eminenter est sensitiua & corporea, potest extensionẽ, & diuisibilitatem præbere. Nec omnis anima sensitiua educitur de potentia materiæ, sed illa quæ tantum est sensitiua formaliter, non quæ eminenter, & in se spiritualis. Et licet operationes sensitiuæ dependeant à corpore, non tamen principium talium operationum educitur de materia, si sit principium eminens, & habens etiam alias operationes spirituales, quæ ab illa non dependent, sed solum quando est principium adæquatè corporeũ, & determinatum ad operationes sensitiuas Forma autem embrionis certum est, quod corrumpitur in aduentu formæ perfectioris, vt docet S. Tho. *quæst. 3. de potent. arti. 9. ad 9.* sicut quæcumque dispositio præcedens corrumpitur adueniente forma, & per accidens disponit ad sui corruptionem, disponendo ad introductionem nouæ formæ.

Ad secundam probat. dicitur, Quod omnes potentiæ, quæ sunt in homine, dimanant ab ea-

ab eadem anima, sed non eodem modo, quædam enim dimanant absolutè, & simpliciter, vt intellectus, quædam dependenter à corpore, & vt est forma communicata corpori, & ita inhærent in organo corporeo, & sunt proprietates animæ vt coniunctæ, non pro omni statu, vt docet S.Thom. 1.p.quæst.77.artic. 8. sicut alia est proprietas lapidis in centro, scilicet quiescere, alia extra centrum, scilicet moueri.

Ad tertiam probat. dicitur, ad illam contrarietatem operationum, non requiri diuersas formas substantiales, sed sufficere diuersas potentias eiusdem formæ, sicut nó repugnat quod aliquod corpus in aliqua parte sit frigidum, in alia calidum, vel siccum, & secundum diuersas qualitates sortiatur diuersas, & contrarias operationes, ergo multò melius continget in anima, quæ est forma eminentior, imò ex eo probat D. Thom. esse vnam animam, quia si intensè elicit operationem vnam, remittitur quoad aliam, quod est signum procedere vtramque ab eodem principio.

Ad confirm. respondetur, hominem propriissime generare alium, & producere vltimam dispositionem ad eius vnionem, quæ dispositio est proprietas consequens animam vt coniunctam, & in statu coniunctionis, non absolutè vt ens spirituale est in se, & tales proprietates possunt procedere ab agente, quod non est productiuum animæ, sed coniunctiuum, & hoc est generans, & non solum Deus infundens. Videatur de hoc Caiet 1.p.q.118.art.2.& Bañez, 1. de generat.q.8.art.3. ad 7.

Vltimo arguitur, anima est forma corporis, & facit cum illa compositionem naturalem, ergo est aliquid distinctum à corpore, corpus autem non est sola materia, sed compositum ex materia, & forma, materia enim est pura potentia, corpus autem aliquid est in actu: imò anima non solum est forma, sed motor corporis, corpus verò est motum ab anima, vt docet Aristotel. 8. *Physicorum*, ergo distinguitur realiter à corpore, & non est forma constituens corpus, aliàs idem esset mouens, & motum, nec distingueretur realiter pars mouens, & mota; ergo oportet, quod alia sit forma constituens corpus, alia verò anima mouens corpus. Et præsertim vrgetur hoc in sententia, quæ tenet non fieri resolutionem vsque ad materiam primam, sed manere eadem accidentia in genito, quæ erant in corrupto tunc enim necesse est, quod vel aliqua forma substantialis, quæ erat in corrupto maneat, vel quod accidentia in sola materia sustententur: hoc secundum est impossibile, cum materia sit ens in pura potentia, ergo primum. *Confirm.* Quia partes etherogeneæ differunt specie, quia alia est species carnis, alia ossis, vndè *in* 8. *Phys.text.*30. dicit Philosophus, quod non sunt continuæ illæ partes viuentis, sed contiguæ, & D.Thom. 1.p.quæst. 11. artic.2.ad 2.dicit quod carent forma totius, ergo quælibet habet suam distinctam. Id etiam constat ex diuersis proprietatibus, & operationibus specie diuersis, quas habent, sicut alia est operatio auditus, alia oculi, alia cordis, &c. ista autem sunt signa distinctionis specificæ, & consequenter diuersarum formarum, quia vnica forma non potest constituere diuersas species *Idem argumentum fieri potest* de sanguine, & reliquis humoribus, qui non informantur eadem anima, sed sunt sicut aqua in vase, & tamen pertinent ad integritatem totius.

Respondetur. Quod anima dicitur forma corporis, sicut aliquid dicitur forma respectu compositi, seu effectus formalis, sicut albedo est actus, seu forma albi, & lux forma lucidi, sic anima forma corporis per ipsam constituti. Quando verò dicitur anima componere cum corpore, si loquamur de cõpositione physica, & reali, intelligi debet nomine corporis ipsa materia, quæ est altera pars compositi: si verò intelligatur nomine corporis materia formata forma corporeitatis, sic nó intelligitur cõpositio physica animę cum corpore, sed cõpositio gradus inferioris, id est animalis cũ gradu

gradu superiori, id est corporis. *Ad id, quod dicitur*: quod anima est motor corporis. *Respond.* Quod anima nõ est motor *vt quod*, sed *vt quo*, mouet autem mediante organo, quatenus vna pars organica mouet aliam; forma enim respectu materiæ non se habet effectiuè, sed formaliter, & materia ipsa cõdistincta à forma non est capax motus, sed mutationis à forma in formam, & hoc à generante, & introducente formam; pars autem organica dicit compositum ex materia, & forma, licet partiale, & ita potest per vnam partẽ moueri alia à forma vt à principio *quo*, ab ipso verò toto vt à principio *quod*. Neq; ad hoc requiruntur diuersæ formæ substantiales, sed eadẽ cum multiplici virtute, & gradu secundum quod exigit diuersas potentias, & temperaturas, & consequenter diuersa organa, nõ verò diuersas formas. Illam autem sententiam, quæ tenet non fieri resolutionem omnium accidentium vsque ad materiam primam reiecimus *q. 1. de generat.*

Ad confirm. Respond. partes etherogeneas, vel solum differre specie accidentali, de quo dicemus infra, vel si differunt specie substantiali solum est species incompleta & secundum quid, de quo D. Tho. 1. 2. *q.* 72. *art.* 7. hoc autem non petit diuersas formas substantiales, sed sufficit vna forma eminẽtior, vel habens plures gradus, & sic exigẽs illam diuersitatem incompletam partium. Quando autem Philosoph. dixit, quod partes istæ non sunt continuæ, non negat continuum in genere quantitatis, & vnitatis substantialis, sed in ratione, homogenei quæ est vnitas, seu similitudo etiã in dispositionibus, aut qualitatibus. Et similiter D. Th. dicit non habere formam totius quantũ ad modum denominationis; in homogeneis enim sicut tota aqua, v. g. denominatur aqua, ita pars aquæ dicitur aqua, in viuentibus autem totum denominatur, v. g. homo, vel equus, non autem manus, vel oculus, denominatur equus, vel homo. *Quod verò dicitur* de diuersis proprietatib. & operationibus, *dico*; quod talis diuersitas non infert diuersitatem formarum, sed eminentiam eiusdẽ ad plura; tunc autem diuersæ operationes sunt signa diuersæ formæ specifice, quando sunt adæquatæ, & totales, non autẽ quando inadæquatæ. Et sic quando dicitur quod ab eadem forma non dantur diuersæ species, *distinguo*, diuersæ simpliciter, & adæquatè, *concedo*, diuersæ partialiter, & secundum quid, vel accidentaliter, *nego*, forma enim eminens, & virtualiter multiplex petit illã diuersitatem partialem, sicut & diuersas potentias, & temperaturas, & organa, quæ si sint in debito, & connaturali statu vna nõ contrariatur alteri, benè tamen si exorbitẽt à debito temperamento. De sanguine, & humoribus iam diximus *in 1. de generat. q.* 8. quomodo informentur ab eadem anima.

ARTICVLVS IV.

Quæ sit diuisio animæ, & quot sint gradus, & modi viuentium?

SEcundùm D. Tho. 1. *p. q.* 78. *art.* 1. tres sunt animæ, & quatuor modi viuentium, & quinque genera potentiarum. Tres animæ dicuntur, *anima vegetatiua, sensitiua, & intellectiua*. Anima enim in præsenti generaliter sumitur pro eo, quod constituit viuẽs, quo sensu dicit D. Th. 2. *de anim. lect.* 1. *circa tex.* 20. *Quod in plantis est vita, & consequenter anima*. Modi viuentium dicuntur secundum quatuor gradus vitæ, scilicet *vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuum, & intellectiuum*, Genera potentiarum sunt quinque, scilicet *potentia vegetatiua sensitiua, appetitiua, loco motiua, & intellectiua*.

Circa istas diuisiones sunt aliqua dubia, quę in præsenti examinanda sunt. *Primum* est, an prima diuisio animæ in vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuã recta sit, & quomodo colligatur? *Resp.* rectam esse, eamque tradi ab Arist. *in hoc lib. cap.* 2. & D. Tho. ibi, & communiter ab interpretibus. Eius autem sufficientia colligitur à D. Thom. 1. *p. qu.* 18. *art.* 3. & *q.* 78. *art.* 1. ex eo, quod omni

viuenti, & omni animæ commune est se ipsum mouere, & in hoc primum distinguitur à non viuente, quia non viuens tantum mouetur ab alio, viuẽs autẽ se ipsum; Quarè diuersitas vitæ ex diuerso modo se mouendi debet desumi. Est autẽ triplex modus se mouendi, ergo & triplex vita. *Min. prob.* quia principiũ motus est agens, & finis, finis quidem quo ad directionẽ, & alliciendiam: agẽs autem quoad executionem, executio autem dependet ab aliqua forma tãquam à principali principio, & ab instrumento tanquam à medio operandi. Aliqua ergo sunt quæ mouent se ipsa solum quoad executionem motus, non verò ad acquirendum finem, vel formã, quibus moueant se, sed tam finis, quam forma operandi sunt illis determinatã à natura, & passiuè illis dantur, non se mouent ad illa, & hic est infimus gradus vitæ, scilicet vegetatiuus plãtæ enim mouent se quoad executionem nutritionis, & generationis, non tamen finem sibi præstituunt neque formas, quibus operentur, acquirunt. Alia vero sunt quæ mouent seipsa non solum quoad executionem motus, sed etiam quoad ipsas formas, quæ possunt esse principium motus, quia non habent illas determinatas à natura, sed acquirere illas possunt, & huiusmodi est vita sensitiua, sensus enim licet sint potentiæ operatiuæ, tamen indigent formis intentionalibus, quibus obiecta vniuntur potentijs, à quibus tanquam à principijs formalibus, & specificatiuis operationes suæ dependent. Vnde iste modus se mouẽdi altior est, quam modus vitæ vegetatiuæ, quia principia operandi non sunt totaliter determinata à natura, sicut in vegetatiuis, sed ad ea possunt se mouere, potentiæ enim sensitiuæ indifferentes sunt ad has, vel illas species, seu obiecta. Alia denique mouent se ipsa etiam quoad determinationem finis, quia non habent à natura totaliter determinatum finem, sed illum sibi præstituunt, & ita non aguntur in cognoscendo finem, sed se agunt, ideoque indigent ratione cõferente proportionem finis cum medijs, & sic mouent se omni modo, quo aliquid se mouere potest, scilicet quoad finẽ, & quoad formas operandi & quoad executionem motus. Et hæc vita intellectiua adhuc admittit diuersos, & perfectiores modos operandi, secundum quod minori, vel maiori mutatione ab extrinseco agente indiget ad suas operationes nam anima humana ita est infima in hoc genere, quod non solum ab agentibus spiritualibus, sed etiam ab ipsis corporibus perfici, & moueri potest ad acquisitionem cognitionis mediantibus sensibus. Intelligentiæ vero separatæ vt Angeli, non indigẽt moueri ab obiectis, sed à suo creante mouentur accipiendo à principio omnes formas perfectiuas intellectus, quibus moueri possunt, & quanto paucioribus indigent, tanto sunt perfectiores, quia tanto minus mouentur ab extrinseco & magis se mouent in cognoscendo. Sed tamen omnia illa habent vitam, & principia se mouendi ex participatione extrinseci agẽtis, à quo producuntur, & mouentur, scilicet ab ipso generante à quo participant vitam, & ad hoc determinantur, & aguntur vt se agant. Vnde perfectissima vita est in Deo, qui omnibus modis est, & operatur à se sine determinatione ab alio.

Obijcies, vegetatiuam debere excludi à ratione vitæ, eo quod omnis eius operatio non egreditur rationem alterationis, aut alicuius attractionis, vel expulsionis, seu actionis transeuntis, quod totum inueniri potest in rebus inanimatis, nam alteratio à quocumque elemento fit; augmentatio etiam sufficienter fit per aggenerationem, vt in igne per extrinsecam appositionem, vnde si Deus se solo produceret in planta eandem quantitatem, quam producit augmentatio æquè benè diceretur augmentata, ac si eam acquireret, quod tamen non currit in cæteris animalibus, in quibus nutritio, & augmentatio fit cum sensu, & discretione alimenti, & cum voluptate, quando capitur cibus, vel dolore, & fame, quando deest.

Attra-

Attractio etiam potest fieri per virtutem inanimatam vt patet in magnete. Denique in Deo solum inuenitur vita per cognitionẽ & amorem, ergo illa solum dicentur viuere quæ participant aliquo modo cognitionẽ, & amorem, alias non participant Deum vt viuentem, & sic non habent in se vitam vt participatam, quia omnis vita participatur à vita, quæ est in Deo.

Ex alia parte videtur, quod sicut loco motiuum est distinctus gradus à sensitiuo, ita sit distincta anima, & sic erunt quatuor animæ, sicut quatuor gradus; neque enim est ratio, cur reductiuè pertineat ad animã sensitiuam, & sic non condistinguatur in ratione animæ; in ratione autem gradus non reductiuè, sed distinctè numeretur a gradu sensitiuo.

Ad primam dubitationem Resp. Sine dubio vegetatiuum etiam vt inuenitur in plantis propriè habere rationem vitæ, quia ab intrinseco, & per determinata organa se mouent, sicut videmus, quod fructificant, & crescunt, & nutriuntur, quod totum est operatio vitæ, & sic etiam appellantur in Scriptura vt 1. Corint. 15. *Tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur.* Et August. 1. *de Ciuitat. c.* 10. docet plantas licet non sentiant, viuere tamen, & posse mori, & occidi, in cuius confirmationem affert illud Psalm. 77. *Et occidit in grandine vineas eorum. Respondetur ergo ad argumentum.* Quod licet vita vegetatiua non operetur actione immanenti, sed transeunte, tamen quia operatur mouendo se, hoc sufficit ad rationem vitæ, sicut patet in ipsa actione generatiua, quæ vitalis est, & tamen est actio transiens, & alteratione vtens, & indigens. Addo quod istæ operationes vitales, non fiunt a solis qualitatibus elementalibus, licet illis vtatur viuens ad suas operationes, sed fiunt à potentijs, quæ sunt qualitates distinctæ, & superadditæ ad istas, vt *infr. q.* 3. probabitur. Quare alteratio, & expulsio, & attractio, etsi quæ sunt similes actiones, non fiunt à viuenti, eo modo quo ab inanimatis, quia fiunt mouendo se, & mediantibus partibus organicis, quod nõ fit ab inanimatis, sed si ignis calefacit, omnes partes calefaciunt, & si magnes trahit ferrum, secundum omnes partes trahit. Similiter dicendũ est de augmentatione, neq; enim acquisitio maioris quantitatis quomodocunque pertinet ad viuens, sed acquisitio illius per talẽ modum, sc. acquisitio illius mouendo se, & per intus susceptionem, nõ per iuxta appositionem, sicut ignis, & alia inanimata augetur, quod non fieri per veram nutritionẽ, & augmentationem ostendimus 1. *de generat. q.* 8. Itaque eadem quantitas ab extrinseco addita, vel vnita, aut aggenerata non pertinet ad operationem vitalem, eadem tamẽ modo vitali acquisita, id est per intus susceptionem, & per potentias determinatas, pertinet ad operationẽ vitæ sicut etiam idẽ vbi, si acquiratur motu progressiuo acquiritur per operationem vitalem, si verò acquiratur motu grauitatis, & leuitatis, aut alio simili, erit operatio inanimata. Itaquè pertinet ad speciem istarum operationum, etiam modus ipse quo fiunt.

Ad vltimam instantiam Resp. vegetatiuam etiam participare vitam Dei, non eo modo, quo est in Deo, sed secundum aliquam rationem inadæquatam, participant enim quendam modum vitæ, sc. hoc quod est se mouere, & non purè moueri ab alio, quod formaliter inuenitur in Deo. Licet non participent ipsam speciem, seu gradum vitæ diuinæ, quod est cognoscere & amare.

Ad secundum Resp. Esse disparem rationẽ de gradibus viuentium, & de generibus animarum. Genera enim animarũ sumuntur ex diuerso genere operandi in mouendo se; modi verò seu gradus viuentium sumuntur ex maiori, vel minori perfectione intra idẽ genus se mouendi. Et ideo quando gradus viuentium dicitur sensitiuum, & loco motiuum, ibi ly *sensitiuum* non sumitur pro ipso genere sentiendi, sed pro modo, seu gradu, quatenus dicit imperfectum, & infimum gradũ in genere sensus, sicut sunt illa

sensitiua, quæ licet habeant tactum, & motum dilatationis, vel constrictionis, non tamen habent motum progressiuum, quia non habent perfectè omnes sensus, vt statim dicemus: at verò loco motiuum est idē quod sensitiuum perfectum, id est, quæ habent sensus percipientes res distantes, hoc enim ipso debent habere facultatem, & instrumenta, quibus possint ad res distantes moueri, & ad hoc ordinatur motus progressiuus, seu loco motiuus. Vndè oportuit distinguere istos duos gradus, quasi imperfectum, & perfectum intra genus sensitiui. Cæterum, cum animæ diuidantur penes ipsa genera vitæ, & se mouendi, sub isto genere animæ sensitiuæ cōprehensus est vterque ille gradus sensitiui imperfecti, & loco motiui, nec potuit ibi poni tanquam diuersum genus animæ. *Nec potest instari*, quod etiam sensitiuum continetur sub vegetatiuo tanquā species sub genere, atque adeò sufficiebat etiam numerari vegetatiuum in diuisione animarū, & non numerari sensitiuū. *Respondetur enim*, quod sensitiuum non cōdiuiditur à vegetatiuo in cōmuni sumpto, cum illud includat, sed est species condiuisa contra alteram speciem vegetatiui, quale inuenitur in planta, & istæ species sunt subalternæ, & pertinent ad diuersa genera vitæ eo quod important diuersum modum se mouendi secundum diuersum ordinem, & non solum secundum magis, vel minus perfectum intra eundem, sicut dictum est de sensitiuo magis perfecto, & minus perfecto in eodem ordine seu genere se mouendi, & ideò dicuntur diuersa genera viuētium vegetatiuum, & sensitiuum, sumpto vegetatiuo non in communi, sed pro vegetatiuo infimo, condiuiso contra sensitiuum, sicut est in plantis.

Secundum dubium oritur ex hoc, quod vltimò dictum est in præcedenti, scilicet quomodò intelligatur diuisio quatuor graduū viuentium, & quinque generum potentiarum. *Ratio dubitandi est*: quia non apparet, cur inter gradus viuētium numeretur loco motiuum, & non appetitiuum. Si enim hoc est quia appetitiuum non est per se, & directè gradus vitæ, sed aliquid consecutum per modum inclinationis ad vitam sensitiuam, vel rationalem vt S. Tho. docet 2. *de anim. lect. 5. & 1. p. q. 78. art. 1.* idem potiori ratione dicetur de loco motiuo, quia multò magis est aliquid consecutum, cum sit executiuum ipsius appetitiui, mouetur enim potentia motiua ab appetitu, vt executiua illius, ergo à fortiori non erit gradus. *Secundò*, non apparet quomodò vegetatiuum, & sensitiuum diuidunt animam, & gradum viuendi, & potentiam operādi: quod si diuerso modo applicatur, & sumitur in illis, hoc ipsum oporteret explicari. *Tertiò*, quia gradus viuendi, vel distinguuntur à priori, & ex sua radice, scilicet ex ipsa anima, quæ dat vitā substantialem, vel à posteriori scilicet ex operatione potentię, per quam habetur vita accidentalis. Si primo modo, erunt tres gradus viuendi, sicut & tres animæ. Si secūdo modo, erunt quinque, sicut & sunt quinque potentiæ, & operationes. Quomodo ergo adæquatur ista diuisio quatuor graduum? Denique restat explicare, quomodo sumantur diuersi gradus viuendi in vita intellectuali, sicut est intelligere humanum, Angelicum, & diuinum, & in Angelico tot species vitæ intellectiuæ.

Resp. Aliquos sentire, quod si attēdamus ad vitam substantialem tot erunt gradus viuentium, quot sunt animæ, eo quod non possunt multiplicari composita, seu cōcreta plus quam formæ. Si autem attendamus ad vitam accidentalem, seu operationes vitales, additur ille quartus gradus loco motiui, propter potentiam gradiendi, quæ inuenitur in animalibus perfectis. Ita Conimb 2. *de anim cap. 3. q. 2. art. 2.* At verò P. Suar. *tract. de anima lib. 1. c. 7. num. 13.* absolutè docet non esse magis multiplicandum numerum animarum, quam graduum viuentium, censet enim quod loco motiuum est commune omni animæ.

Nihilominus prædicta diuisio, quæ ex Arist.

Aristot. docetur à D. Thom. 1. *p. quæst.* 78. *citata, deserenda non est.* Et ita dicendum, quod non solum inuenitur distinctio animarum penes illum triplicem ordinem, seu genus vegetatiui, sensitiui & intellectiui, sed etiam in vnoquoque genere distinguendi sunt gradus secundum latitudinem participandi magis vel minus perfectè tale genus vitæ. Et quidem in vita vegetatiua non datur aliqua latitudo gradualis, eò quòd propter imperfectionem illius vitæ, tota constringitur ad actionem nutriendi & generandi, & istæ inueniri possunt in omni vegetabili, etiam in plantis, iuxta illud *Gen.* 1. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen*, & sic pertinet ad vegetatiuum plantæ non solum nutriri, sed etiam generare. Vnde non datur locus ad diuersos gradus huius vitæ penes participationem plurium, vel pauciorum operationum vegetatiuarum, cum omnibus non repugnet vtraque operatio vegetatiua, in qua tota perfectio & graduatio illius vitæ resumitur, licet dentur diuersę species talium vegetabilium, iuxta diuersam perfectionem, quam habent in eadem graduatione participandi vtramque operationem. In vita autem intellectiua, sunt etiam diuersi gradus non penes diuersas operationes intelligendi, & volendi, omnia enim intellectiua habent intellectum & voluntatem, sed penes diuersum modum communicandi cum materia, & corpore, vel recedendi ab illo, & accedendi ad immaterialitatem diuinam. Sed tamen non pertinet ad Philosophum naturalem de illis agere, sed sistit in anima intellectiua coniuncta corpori: de substantijs autem separatis agit Metaphysicus & Theologus.

Restat ergo, quòd in vita sensitiua inueniatur diuersa graduatio penes latitudinē, quæ datur in participanda maiori, vel minori perfectione sensus, nam quidem sensus solum percipiunt res sibi coniunctas, vt tactus & gustus, alij etiam percipiunt distantia, & propterea fundant & exigunt potentiam loco motiuam, id est, tendentem ad res distantes, quas apprehendunt, frustra enim apprehenderent res distantes, si naturaliter carerent instrumentis acquirendi illas, quod fit per motum progressiuum, & per potentiam loco motiuam. Et quia non omnia animalia habent sensus perfectos, sed quædam imperfectos, vt ostrea & conchilia, alia verò habent sensus perfectos, & ideo mouentur ad res distantes, ideo ponitur in vita sensitiua duplex gradus; alter sensitiui communiter dicti; alter sensitiui perfecti, quod dicitur loco motiuum, quia progressiuè loco se mouent, siue volando, siue ambulando, siue natando.

Nec obstat, si dicas pro sententia P. Suarez, quòd etiam ostrea, & animalia imperfecta loco se mouent saltem motu dilationis & constrictionis, ergo omnibus conuenit potentia loco motiua. *Respondetur enim*, quòd loco motiuum non sumitur in pręsenti, ita communiter, pro quocunque modo mouendi se in loco, sed pro motiuo perfecto, & per modum progressiui, quod solum conuenit animalibus habentibus sensus cognoscentes distantia, eò quòd iste motus est primò & per se ad locum distantem, motus autem dilatationis, aut constrictionis, non est primò & per se ad mutandum locū, sed consequitur motum aliquem alterationis in animali, & ita diuersus modus se mouendi est in motu progressiuo.

Ad rationes dubitandi respondetur. Ad primam, quod loco motiuum sumitur dupliciter. Vno modo accidentaliter pro ipsa potentia mouendi, alio modo substantialiter, & pro radice, quæ supponitur ad istam potentiam. Primo modo non dicit gradum, sed potentiam subordinatam appetitui, & ideo in diuisione potentiarum ponitur appetitiuum, & loco motiuum. Secundo verò modo pertinet ad rationē gradus. *Quòd si instes*: cur non dicetur idem de appetitiuo, quod radicaliter sumptum, etiam sumatur pro gradu. *Respondetur*, ideo esse quia appetitiuum inuenitur in omni ani-

mali etiam imperfecto? & etiam si progressiuè non moueatur; cuius signum est, quia etiam animalia imperfecta sentiunt dolorem, si enim pungantur constringunt se, dolor autem est actus appetitus fugientis. Vnde per ly *appetitiuum* non designatur specialis gradus in animalibus, cum in omnibus inueniatur; at verò loco motiuum sumptum pro progressiuo, solum competit habenti sensum, & appetitum perfectum, & sic designare potest gradum, & perfectionem in animalibus.

Ad secundam respondetur. Quòd quia viuentia ordinantur ad operationes vitales tanquam ad propriam perfectionem, ideo aliquando significatur per ipsam vitam radix & principium viuendi, quod est anima, aliquando gradus, seu participatio ipsius vitæ, aliquando potentia, seu operatio vitalis, & ita potest ly *vegetatiuum, & sensitiuum* accommodari diuisioni animæ, & graduum, & potentiarum.

Ad vltimam respondetur. Istos quatuor modos seu gradus viuendi desumi à priori ex ipsis animalibus seu principijs vitæ, non quomodocunque, sed vt fundant latitudinem participandi diuerso modo vitam. Et ita licet solùm sint tres animæ, tamen secundùm latitudinem magis, vel minus perfectè participandi vitam, fundantur plures gradus, non quidè in anima vegetatiua propter suam coarctationem, sed in sensitiua, & intellectiua. Sed tamen de speciebus intellectiuæ vitæ in his, quæ sunt separata à materia, non pertinet considerare ad Philosophum naturalem, sed solum de intellectiuo coniuncto corpori, vt diximus.

Tertia difficultas est: an omnes istæ diuisiones sint vniuocæ vel analogæ? *Respondetur*, sine dubio vniuocas esse eo modo, quo vniuocatio potest reperiri in formis, quæ sunt entia incompleta, scilicet, reductiuè ad sua composita, quæ est sententia D. Thomæ 2. *contra Gent. cap.* 60. *&* 61 & sumitur ex Arist. *hoc* 2. *lib. cap.* 1. *&* 2. tradentis eandem definitionem pro omni anima. *Ratio est*, quia anima rationalis (de qua sola potest esse difficultas) vel esset analogicè anima, quia simpliciter & propriè non est anima informans corpus; vel quia ita excellenter est anima, quòd sola ipsa simpliciter, & absolutè anima est, quia constituit mouens seipsum omni modo, reliquæ verò animæ diminutè & imperfectè. Primum stare nō potest, quia anima rationalis est vera forma hominis, vt supra diximus, esse definitū ab Ecclesia, & ratione constat, quia verè constituit hominem vt homo, & vt rationalis est & non constituit vt materia, ergo vt vera forma. Secundum etiam est falsum, tum quia ea, quæ constituuntur per istas animas vniuocè conueniunt, & in eodem prædicamento constituuntur, v.g. planta, equus & homo, ergo etiam ipsæ formæ & gradus eadem vniuocatione gaudent, siquidem solum habent vniuocationem reductiuè sicut sua composita: tùm etiam, quia nulla ratio analogiæ intercedit inter istas animas, omnes enim essentialiter, & intrinsecè sunt principia se mouendi, & essentialiter competit illis definitio animæ, neque enim minus essentialiter est actus corporis organici anima plantæ, quàm anima equi vel hominis, licet diuersa perfectione & gradu.

Quòd si dicas, vnam animam dependere ab alia in ratione animandi, sicut sensitiua dependet à vegetatiua & rationalis à sensitiua. *Respondetur*. Quòd hoc non sufficit ad analogiam quia non est dependentia in ipsa participatione rationis superioris; hæc enim æqualiter participatur, sed est dependentia in ipsa compositione, & in exercitio informandi, quia gradus vnius animæ non potest exercere suas operationes, & informationem, nisi supponendo priorem gradū alterius, sicut etiam superficies supponit lineam, & corpus superficiem, vt componatur corpus, & tamen sunt species quantitatis vniuocè participantes ipsam rationem extensionis. Itaq; dependentia & inæqualitas in ipsa participatione prædicati communis constituit analogiam, quatenus vnū

per

per habitudinem ad aliud, & non simpliciter dicitur tale, sicut accidens & substantia respectu entis. Cæteræ verò dependentiæ ipsarum specierum inter se quoad exercitium & informationem, aut aliquid simile non faciunt analogiam, vt notat D. Thom. 1. *Perihem. lect.* 8.

Nec obstat, quòd anima intellectiua dicatur simpliciter anima, quia constituit se mouens omnibus modis. Hoc enim solum probat, quòd sit perfectissima inter animas, & simpliciter, id est, omnibus modis, non tamen, quòd aliæ animæ non sint etiam simpliciter tales, id est absolutè, & vniuocè, siquidem simpliciter dant esse substantiale vitale, aliàs homo & equus non vniuocè conuenirent, quia homo est perfectior species, neque corpus, & superficies in ratione quantitatis, quia corpus habet omnes tres dimensiones, superficies verò duas.

ARTICVLVS V.

Quomodo possint omnes gradus vitæ in vna forma contineri?

Difficultas *est* de ipso modo continendi, an formaliter vna anima contineat plures gradus, sicut numerus maior continet minorem, an solum virtualiter sicut sol, v.g. continet calorem vel herbam.

Triplex est sententia. Quidam attribuunt animæ rationali solum continentiam virtualem aliorum graduum sensitiui & vegetatiui. *Alij dicunt* formaliter illos continere, non tamen vnum perfici ex coniunctione & contractione per alterum, sed totam perfectionem, quam habet gradus vegetatiuus, v.g. in animali esse ipsam differentiã sensitiui. Ita P. Sua. *tract. de anim. lib.* 1. *c.* 6. *num.* 7. *Alij denique dicunt* formaliter inueniri gradus superiores in anima perfectiori, & gradus sic contractos etiam perfici in seipsis, ita quòd vegetatiuum plantæ differt specie à vegetatiua, quod est in equo, vel homine. Ita M. Bañez 1. *p. q.* 76. *art.* 3. *dub.* 2. & alij qui citantur à Carmelit. *hic disp.* 4. *quæst.* 3.

Respondetur ergo, quòd secundùm sententiam D. Thom. gradus vitæ in forma superiori continentur eminenter, formaliter, & non virtualiter tantum, ita quòd ex parte modi continendi eminenter, ex parte verò rei contentæ formaliter continet vegetatiuum, & sensitiuũ, & non aliquid loco ipsius, sed ipsam veram & formalem rationem vegetatiui & sensitiui, quæ etiam ex coniunctione ad perfectiorem gradum intrinsecè in sua propria ratione perficiuntur.

Pro huius intelligentia supponendum est, quòd vnum continere alterum, potest esse tribus modis. *Primo formaliter tantum*, quando scil. continetur aliquid in ea proprietate, qua in se est, tum quoad perfectionem, quàm quoad imperfectionem, sicut calidum continet calorem, album albedinẽ. *Secundo, virtualiter tantum*; quando scilic. continet virtutem, à qua potest præstari, vel procedere illa forma, seu effectus, sicut vinum & piper continent virtualiter calorẽ, & lux solis virtualiter est calor, & Angelus virtualiter discurrit, quia sine formali discursu cognoscit ea, quæ nos per discursum, & lux & piper sine igne vel calore formali calefaciunt; & denique omnia semina virtualiter continent fructum. *Tertiò* continet vnum *formaliter & eminenter*, aliud quoad perfectionẽ formalem illius sine limitatione, & restrictione imperfectionis propriæ, sed in altiori perfectione & modo. Et hoc contingit, quando res aliqua in sua formali & propria constitutione non includit imperfectionem repugnantem formæ altiori, & eminentiori. Et hac ratione inueniuntur in Deo perfectiones formaliter, & eminenter, quæ in creaturis cum restrictione & limitatione inueniuntur, sicut inuenitur in Deo sapientia, potentia, bonitas, & similia eminentiori modo, quàm in creaturis, sed tamen formaliter, imò quidquid perfectionis in creaturis est, semota imperfectione, & consequenter modo eminentiori reperitur in Deo. Et in rebus creatis videmus, quòd maior numerus continet minorẽ for-

ma-

maliter, vt fenarius binarium, non cum restrictione & limitatione ternarij, sed perfectiori & ampliori modo. *Dicimus ergo*, quòd anima nobilior continet inferiores gradus formaliter & eminenter, sicut figura perfectior imperfectiorem, & numerus maior minorem. Vnde D. Thom. *quodlib. 1. art. 6.* inquit: *Quòd formæ substantiales se habent sicut numeri, vel sicut figuræ, semper enim maior numerus vel figura, continet in se minorem, sicut quinarius quaternarium, & pentagonum, trigonum.* Quòd si aliquando dicit, quòd anima humana in virtute habet corporeitatem ad alios gradus, *quodlib. 11. art. 5. & quæst. de spiritualib. creat. art. 3. ad 16.* idem est, quòd eminenter, non autem virtualiter tantum, excludendo continentiam formalem, apertè enim *in q. de anim. art. 11.* docet: *Quod substantia animæ rationalis, est vegetabilis, vel sensibilis. Ratio autem huius est*: quia anima essentialiter est forma, & principium *quo* constitutiuum sui compositi: ergo si compositum formaliter constituitur passiuè in ratione sensitiui & vegetatiui, etiam ipsa forma debet formaliter vt *quo* continere alios gradus, quia quidquid est in effectu formali formaliter passiuè, & *vt quod*, debet esse in ipsa forma formaliter actiuè & *vt quo*.

Sed instabis. Quia formæ elementorum solum sunt virtualiter in mixto, & tamen in ipso mixto sunt effectus formales elementorum, & calidum & frigidum, & alia similia. *Secundò* quia anima potest præbere effectum formalem, quem non habet in se formaliter, sicut in se non est entitas corporea & tamen constituit compositum corporeum.

Ad primum respondetur, quòd formæ elementorum substantiales non constituunt mixtum, neque aliquem gradum eius, neque enim mixtum denominatur elementũ, sicut animal denominatur viuens, & corpus, & ita forma constituens animal debet esse formaliter vegetatiua, & corporea, nõ autem elementalis, licet, quia habet qualitates elementorum, vt frigidum & calidũ, virtualiter dicatur continere elementa, non formaliter.

Ad secundum respondetur. Quòd forma cum solum sit principium *quo* constitutiuum compositi, sufficit quod si constituit illud sensitiuum, & vegetatiuum, & corporeum, in se sit corporea & sensitiua *vt quo*, licet entitatiuè, & *vt quod*, neque corporea sit, neque vegetatiua, sed spiritualis: & sic anima rationalis, est corporea *vt quo* formaliter, quia modo corporeo informat, & rem corpoream constituit, licet in se entitatiuè sit res spiritualis: qua ratione etiam concursus, & motio diuina potest esse principium *quo* liberi actus, licet in se entitatiuè & *vt quod* non habeat indifferentiam, sed sit determinatum ens. *Et ratio est*, quia si anima rationalis solum præberet gradum rationalem formaliter, & reliquos virtualiter, non esset homini ratio conueniendi formaliter cum equo, & planta, sed virtualiter tantum, & sic ex vi animæ, quia informãtur homo, non magis diceretur esse animal, quàm sol dicitur calidus, quod est absurdum.

Vltima pars conclusionis, scil. quod vegetatiuum, vel sensitiuum coniunctum & cõtractum per gradum inferiorem intrinsecè perficiatur etiam in ipsa linea vegetatiui & sensitiui, *probatur*. Quia vegetatiuum in communi est aliquid potentiale, & contrahibile per differentias inferiores, quibus perficitur, & actuatur, ergo illud vegetatiuũ, quod ponitur in planta, v. g. & in equo specie differunt non solum, quia planta & equus differunt secundùm proprias rationes, sed etiam quia ipsum vegetatiuum diuersimodè perficitur actuatione, & perfectione intrinseca, siquidem vegetatiuum in communi erat in potentiã intrinseca vt perficeretur, ergo perfectio, quæ illi aduenit, etiam in ratione ipsa vegetandi, intrinseca est. Perfici autem diuersimodè in ipsa ratione vegetandi, manifestum est, quia redditur principium diuersarum operationum

etiam

etiam in ratione vegetandi, ſicut videmus, quòd in animalibus nutritiua produc.t ſanguinem & ſpiritus, & carnem, quod in arboribus non facit, ergo ſignum eſt, quod etiam in ipſis potētijs, & ratione propria vegetatiui intrinſecè perficitur ex coniunctione & contractione ad plantam, vel ad animal, & in quolibet animali iuxta modum illius perfectiori, vel imperfectiori modo, vegetatiua ipſa ſit principium diuerſarum operationum.

Nec obſtat: Quòd idem calor ſecundùm ſpeciem eſt in animali, & in igne, & in animali generat carnem ſine intrinſeca mutatione in ſua ſpecie, non verò in igne. *Reſpondetur enim*, quòd calor habet duos effectus, vnum principalem, ſcil. calidum reddere, & calefacere, & ſecundùm hoc eiuſdē ſpeciei eſt in igne, & in animali & ita non indiget variare ſpeciem Alter effectus eſt, quē habet in animali tantum, ſcil. generare carnem, & hic effectus eſt inſtrumentalis reſpectu caloris, & ita non oportet, quòd in ipſo calore, qui eſt inſtrumentum, varietur ſpecies, ſed in principali agente, à quo mouetur calor, ſcil. in ipſo principio vitæ vegetatiuæ, à quo vitaliter procedit nutritio. Vnde in tali principio debet dari varietas ſpecifica, eò quòd per ſe, & principaliter, eſt principium diuerſæ nutritionis ſpecificę in planta, & in animali. Ex quo etiam patet differentia inter phantaſiam hominis, & bruti ex vna parte, & vegetatiuum plantę & animalis ex alia, quod phantaſia in homine eſt probabile quòd ſit eiuſdem ſpeciei cum phantaſia equi, licet in homine ſit eleuatior quàm in equo, quia illa maior eleuatio non mutat obiectum ſpecificum phantaſiæ, licet mutet modū operandi cum aliquo diſcurſu circa tale obiectum, & ideo probabile eſt, non ſufficere ad diſtinctionem ſpecificam, de quo *inf. quæſt.* 8. At verò vegetatiuum in planta, & in animali, mutat obiectum ſpecificum, quia in vno generat carnem, in alio non tanquam agens principale. Gradus etiam ſenſitiuus perficitur in diuerſis animalibus ex eo, quod habet in animalibus perfectis omnes ſenſus, quos non habet in imperfectis, & præſertim in homine ex coniunctione ad gradum rationalem habet potentiam ridendi & flendi, quam non habet in alijs, vt *inf. ſolut. ad vlt* dicemus.

Hinc colliges: Quòd illud vegetatiuum, quod eſt in planta, ibiq; contrahitur & ſpecificatur, non continetur formaliter in anima rationali, vel in alia anima perfecta, quia illud vegetatiuum quod eſt in planta, non tantum eſt gradus, ſed ſpecies quia illo ſpecificè & vltimò conſtituitur; vna autem ſpecies non poteſt aliam continere formaliter eminēter, eò quòd vna ſpecies propter ſui limitationem, & oppoſitionem, quam habet reſpectu alterius ſpeciei, non poteſt illam continere, vt optimè tradit S. Thom. 1. *p. q.* 84. *art.* 2. *ad* 3. Solum ergo poteſt aliquid formaliter & eminenter continere alterum, vel quia eſt gradus, aut pars conſtitutiua illius, ſicut homo eſt ſenſibilis & corporeus, & quinarius habet in ſe binarium; vel quia eſt cauſa à qua participatur eſſe quod eſt in altero ſicut à Deo participatur omnis perfectio, quæ eſt in creatura; & ſic illa, quæ ſunt ordinis diuini, poſſunt eminenter continere perfectiones inferiorum, ſicut fides practicum, & ſpeculatiuum. Itaque anima formaliter eminenter, continet vegetatiuum, quod eſt gradus; illud autem vegetatiuum ſpecificum, quod eſt in planta formaliter & eminenter, non continet, ſed tantum virtualiter, quatenus ſuperiori modo exercet id, quod vegetatiuum plantæ.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur. Quia vna differētia, v.g. rationale formaliter nō cōtinet ſuperiorē, v.g. ſenſibile, vt diximus *in Logica, q.* 10. quia non prędicatur de illa, ergo neque anima rationalis continet ſenſibile formaliter, quia differentiæ iſtæ ſumuntur ab anima. *Confirmatur*. Quia vel anima rationalis cōtinet ſenſitiuum formaliter, quia ſenſitiuum eſt

est eius ratio formalis, & hoc constat esse falsum, cum ratio formalis intellectiui addat ad sensitiuum, vel continet formaliter, quia sensitiuum & intellectiuum identificantur in vno tertio, quod constituunt, & tunc illud tertium continebit formaliter istas animas, non verò anima intellectiua sensitiuam.

Respondetur. Esse disparem rationem de differentijs, & de animabus, quia differentię sunt actus metaphysici, quia cõtrahunt genus, & constituunt speciem, quòd cum fiat penes præcisiones, & diuersas explicationes conceptuum, stat benè quòd differentia vltima non contineat superiorem, quæ est pars generis, sed ab illa præscindat. Cæterum anima dicit actum physicum, ad quem pertinet realiter substantialiter constituere totum compositum, & ita cum sit vnica forma physica, & realis in quolibet composito, oportet quòd ipsa formaliter, & vt *quo* contineat omne illud, quod formaliter vt *quod* inuenitur in composito.

Ad Confirmationem respondetur. Quòd anima est formaliter sensitiua & corporea vt *quo* ad eum modum, quo ratio superior & inferior inuenitur formaliter in specie, quā constituunt; sicut enim istæ rationes inueniuntur formaliter in ipso composito, ita inueniuntur in ipsa forma constitutiua illius, sed tanquā in principio *quo* simplici modo, & tanquam in forma. Et ita non oportet, quòd ratio sensitiui sit ratio intellectiui metaphysicè loquendo, & secundum cõceptus formales, sed quod forma physica entitatiuè sumpta, quæ formaliter constituit physicè compositum in ratione intellectiui, constituat etiam in ratione sensitiui, & ita contineat vtramque rationem non vt constitutum ex illis tanquam compositum *quod*, sed tanquam forma, & principium *quo* constituendi compositum secundum vtramq; rationem.

Secundò obijcies ex P. Suarez vbi sup. contra vlt. partem concl. finis: quia si vegetatiuum, quod est in equo, v.g. habet rationem specificam vegetatiui distinctam à vegetatiuo quod est in homine, ergo constituitur in aliqua specie athoma intra genus, & lineam vegetabilis, & sic quando aduenit illi ratio specifica in linea sensitiui, vel rationalis, non poterit iam constitui vnum per se, quia iam supponitur species athoma constituta in genere vegetatiui, & sic non est vlterius contrahibilis ab alia differentia specifica eleuatiori. *Confirmatur.* Quia vel datur in equo vegetatiuum illud solū, in quo conuenit planta, vel aliquod aliud in quo non conuenit cum illa. Si primum solum datur vegetatiuum genericum, non autem specificum intra lineam vegetatiui; si secundum illud vegetatiuum specificum nō potest esse aliud quam sensitiuū, quia in omni eo quod sensitiuum non est, conuenit animal cum planta: si autem à sensitiuo prouenit aliqua specifica differentia in ipso vegetatiuo, pręterquam quod est impossibile, quod ab vno genere proueniat alterius generis differentia, est etiam impossibile, quod ab eadem simplici differentia, scil. sensitiua proueniat duplex athoma differētia, altera in ratione sensitiui, altera in ratione vegetatiui. *Deinde confirm.* Quia si vegetatiuū specificè contraheretur in linea vegetatiui, & sensitiuum in linea sensitiui, quando cõiungitur rationali, sequeretur, quod potentię à talib. gradibus emanantes essent diuersę speciei in homine, in equo & in planta, siquidē oriuntur à principijs specie distinctis etiam in linea vegetabilis & sensibilis. Consequens autem est falsum, quia potentiæ sensitiuæ in brutis, & homine, sunt eiusdem speciei, vt visus, & auditus, quia habent idem obiectum, scil. visibile, & audibile; & similiter vegetatiua in planta, & in equo, habent idem obiectum, scil. alimentum.

Respondetur. Vegetatiuum non constitui in specie sua, & perfectione intrinseca per differentiam aliquā distinctam à sensitiua, sed per eandē, quatenus habet eminentiam ad perficiendum ipsum vegetatiuum, etiam intra lineam vegetatiui; quoniā stante simplici

plici illa differentia sensitiui propter suam eminentiam respectu vegetatiui, habet non solum constituere differentiam in ratione animalis, & sensitiui, sed etiam perficere vegetatiuum intra rationem vegetatiui, eò quòd etiam ad ipsas operationes sensitiui necessario præréquiritur vegetatiuũ, & ad tale sensitiuum, tale vel tale vegetatiuum, sicut diuerso modo nutriri debet homo quã equus, & equus quam alia animalia, & sic de reliquis, vnde oportet ipsam nutritiuã, quæ est propria potentia gradus vegetatiui etiam in ratione nutritiuæ aliter perfici in vno quàm in alio, quatenus intrinsecè, & essentialiter deseruit ipsi gradui sensitiuo.

Ad primam Confirmationem respondetur. Quòd vegetatiuum equi, & plantæ & habent conuenientiam genericam, seu communem, & habent differentiam specificam etiam intra lineam vegetatiui ortam ab ipso sensitiuo, nõ solum vt formaliter constituit naturam, & gradum sensitiuum, sed etiam vt habet eminentiam ad perficiendum vegetatiuum, quod sibi deseruiat, faciendo quod in ipso sit principium diuersæ operationis vegetatiuæ deseruientis tali sensitiuo. Neque est inconueniens, quòd ab eadem simplici differentia, propter sui eminentiam super illum gradum communem vt sibi deseruientem, proueniat non solum propriæ naturæ constitutio, sed etiam illius communis gradus perfectio, vt deseruiens propriæ naturæ.

Ad secundam Confirmationem respondetur. Quòd licet gradus imperfectior & communior, intrinsecè perficiatur ex coniunctione ad perfectiorem, nõ tamen est necesse, quòd in omnibus potentijs & perfectionibus intrinsecè immutetur, & specificè distinguatur, nam in planta, & in animali vis augmẽtatiua, v. g. non est necesse quòd specie differant quia in vtroque respicit idem obiectum scil. quantitatem vt augendam, generatiua autem differt in vno, & in alio, quia respicit diuersam naturã generandam pro obiecto, & idẽ est de nutritiua, quæ in vno facit carnẽ, in alio lignum, & hoc est obiectũ à quo specificatur, non solum alimentum, & tamen sunt potentiæ partis vegetatiuæ. Similiter in homine sensus externi sunt potentiæ eiusdem rationis & speciei, atque in alijs animalibus, quia habent idem obiectum: aliquæ tamen potentiæ sunt in parte sensitiua hominis, quæ non sunt in sensitiuo bruti, sicut est potentia ridendi & flendi, quæ per ordinem ad sensitiuam exercetur, nam modo sensibili fit risus & fletus, & tamen non est in brutis, ergo sensitiuum in homine etiam in ratione sensitiui est principium operationis specie distinctæ, atque in bruto, ergo etiam in seipso est sensitiuum specie distinctum.

QVÆSTIO II.

De Proprietatibus Animæ in communi.

DVo genera proprietatum possumus in anima considerare. Quædam in ordine ad se, vt quòd sit diuisibilis, vel indiuisibilis, quædã in ordine ad operationes & obiecta, scil. ipsas potentias. De his ergo in communi tractabimus in istà quæstione. In ordine autem ad materiam conuenit animæ informatio, de qua nihil occurrit scribendũ in præsenti, præter ea, quæ diximus, in quæst. 6. Physic. *de vnione, &* quæst. 11. *de informatione formarum.*

ARTICVLVS I.

Vtrùm aliquæ animæ sint diuisibiles, aliæ indiuisibiles?

NOn est difficultas in præsenti de anima rationali, ex eodẽ enim principio, quo constat esse spiritualem, colligitur, quòd sit indiuisibilis, siquidem illud dicitur spiritus, quod est immateriale, & carens partibus, ideoque incapax extensionis. Quòd verò anima humana spiritualis sit, salua fide negari non potest, vt probabitur *infra quæst. 9.* cum anima sit immaterialis, & incorruptibilis, & ita dicitur homo compositus ex corpore & spiritu, vt habetur *in cap. Firmiter, de Summ. Trinit.*

Secundò est certum; non posse aliquas animas perfectorum animalium ita esse diuisibiles, vt etiam facta diuisione conseruentur in vtraque parte diuisa, perit enim vita à membris abscisis, sicut si abscindatur pars aliqua equi vel bouis. *Sed difficultas est*, an dum manent vnitę corpori ad eius extensionem extendantur, sicut aliæ formæ accidentales extenduntur, vt albedo, vel calor, & extenso modo informant subiectum, an verò ita sint indiuisibiles, & inextensæ in se, quod ad extensionem materiæ, quam informant, non reddantur extensæ, etiam per accidens; expresse enim de quantitate per accidens respectu animarum loquitur S. Th. *1. p. q. 76. art.* 8. nec de alia poterat loqui.

Circa hanc ergo difficultatem versantur duæ sententiæ extremæ, & duæ mediæ. Prima extrema aliquorum antiquorum asserebat, omnem animam etiam rationalem esse diuisibilem, quæ tamen in hoc vltimo admittenda nõ est, facit n. animã rationalem corpoream. *Secunda sententia extrema* omnem animam facit indiuisibilem etiam plantarum & animalium imperfectorum, quæ attribui solet Simplicio, Marsilio Ficino, & alijs apud M. Bañez *1. p. quæst. 76. art. 8. ad 2. Inter sententias medias prima* facit omnes animas diuisibiles præter rationalem, quia incorporea est, reliquę verò corporeæ sunt, & consequenter diuisibiles. Ita Scotus Durandus AEgid. & alij plures, qui ibidem citantur à M. Bañez: & ex recentioribus sequitur P. Suarez *disp. 15. Metaphys. sect. 10. num. 32.* Rub. *hic*, & alij. *Secunda sententia media* excipit non solùm animam rationalem, sed etiam animas animalium perfectorum, quæ indiuisibiles sunt. Hæc est S. Thom. 1. *p. loco citato, & quæst. de spiritualib. creatur. art. 4. de anim. art. 10. & 2. de anim. lect. 4.* & sequuntur communiter Thomistæ Caietan. Ferrar. Ban. vbi supra, & Suar. *tract. de anima lib. 1. cap. 13.* Carmel. *hic disp. 5.* & plures alij.

Dico primò: *Certum est, quòd non solum anima intellectiua, sed etiam quæcunque alia secundùm gradum animæ formaliter loquendo non est principium* quo *diuisibilitatis & extensionis. Patet hoc*; quia quantitas est proprietas consequens gradum corporeitatis, & ita est communis omnibus corporibus animatis & inanimatis, ergo non est propria animæ secundum gradum animæ, & sic formaliter vt anima, non est principium *quo* diuisibilitatis, quia illud est principium *quo* formaliter, quod est ratio ipsa, sub cuius formalitate talis proprietas egreditur, & cõuenit.

Dico secundò: *Anima secundùm gradum corporeitatis, quẽ includit; est principium* quo *diuisibilitatis, & hoc etiam competit animæ intellectiuæ, licet eminentiori modo. Ratio est manifesta*, quia diuisibilitas, seu quantitas, est propria corporis, ergo illa forma, quæ est principium constituendi corpus, est etiam principium *quo* quantitatis, siquidem per illam constituitur corpus, sed anima est forma constitutiua corporis secundum gradum corporeitatis, quia in ipso composito, quod est corpus, non datur alia forma substantialis, à qua constituatur in esse corporis, ergo omnis anima secundùm gradum corporis est diuisibilis vt *quo*.

Dico tertio; *Quantitas, quæ oritur ab anima secundùm gradum corporeum nõ reddit ipsam entitatem animæ diuisibilem etiam per accidens, ad eum modũ, quo formæ inanimatæ*

vel

vel qualitates corporea redduntur extensa ratione quantitatis sui subiecti, nisi quando anima ita est imperfecta, quod etiam in ipso munere, & officio animandi diuisibilitatem petit, sicut inuenitur in animabus imperfectis. Hanc existimo esse mentem S. Thom. vt manifeste colligitur ex *q. de spiritual. creatur. art.* 4. vbi inquit: *Quod totalitas non potest attribui formis, nisi per accidens, in quantum scilicet per accidens diuiduntur diuisione quãtitatis, sicut albedo diuisione superficiei, sed hoc est illarum tantũ formarum, qua coextenduntur quantitati, quod ex hoc competit aliquibus formis, quia habent materiam similem, & in toto, & in parte. Vnde forma, qua requirunt magnam similitudinem in partibus, non habent huiusmodi extensionem, & totalitatem, sicut anima pracipuè animalium perfectorum.* Et 1. p. q. 76. *art.* 8. *forma*, inquit, *qua requirit diuersitatem in partibus sicut est anima, & pracipuè animalium perfectorum, non aqualiter se habet ad totum & ad partes. Vnde non diuiditur per accidens, scilicet per diuisionem quantitatis, sic ergo totalitas quantitatiua non potest attribui anima, nec per se, nec per accidens.* Quæ loca Diu. Thomæ omnino expressa sunt. Et cum dicit, quod animæ, præcipuè animalium perfectorum, &c. significat hoc conuenire ipsi animæ secundum se, licet magis hoc reluceat in animalibus perfectis. Sed tamen quod in animalibus imperfectis, & in plantis anima sit diuisibilis docet in 2. *de anima lect.* 4. *circa text.* 20. & *q. de anima artic.* 10. *ad* 15. quod quomodo intelligatur statim explicabimus.

Nec obstat, quod ipse D. Thom. *in* 4. *dist.* 10. q. 1. art. 3. q. 3. dicit: *Quod forma substantialis ligni est in qualibet parte eius, quia totalitas forma substantialis non recipit quantitatis totalitatem, sicut est de totalitate formarum accidentalium.* Ponit ergo D. Thom. differentiam inter formas accidentales & substantiales, sed accidentales quæ cadunt super quantitatem solum per accidens sunt diuisibiles, ergo omnes substantiales, nec per accidens. *Respond.* loqui S. Thom. de totalitate formæ substantialis quo ad naturam & essentiam, vt patet in illis vltimis verbis: *Vbicumque erat tota natura panis, est tota natura corporis Christi*, non tamen negat, quin per accidens possit extendi quoad partes integrales, quæ quantitate discernuntur & ordinantur. At verò formæ accidentales quæ quantitatem præsupponunt, licet etiam per accidens, id est, per quantitatem extendantur, tamen quia ex sua natura quantitatem præsupponunt, & in ea fundantur, ideo ipsis vt fundatis in quantitate, magis intrinsecum est extendi modo quantitatis quam formæ substantiali ex natura sua.

Fundamentum ex D. Thom. *potest sumi à priori, & posteriori. A priori fundatur in eo,* quod forma aliqua non quantificatur à quantitate totius, nisi quando partes, & totum sunt eiusdem rationis, quando autem per se, & essentialiter forma petit corpus organicum vt informet, ita quod ipsa organizatio est dispositio necessario requisita, vt absolute forma sit in materia, talis forma dicitur indiuisibilis in informando, quia vnio eius ad materiam non potest dari nisi supponatur organizatio tanquam integra, vel vltima dispositio, ita quod sine illa nullo modo informat. Quandocumque autem ad informationem alicuius formæ plures partes requiruntur, ita quod sine illis nullo modo potest dari informatio, cõparatur ad omnia illa indiuisibiliter forma, quia comparatur essentialiter, & necessario; sicut quia ad ignem requiritur calor vt octo, tota illa dispositio per modum vnius comparatur ad informationẽ formæ ignis, licet calor vt octo plures gradus includat: sic similiter licet organizatio plures partes includat, tamen in ordine ad informationem animæ per modum vnius indiuisibilis dispositionis requiritur, quia anima essentialiter est actus corporis organici. Quare ex ipsa vi, & ratione informationis non comparatur ad corpus organicum diuisibili modo, sed indiuisibili, quia compa-

ratur ad pluralitatem partium in organizatione inclusam, tanquam ad dispositionē necessario requisitam. Si autem ipsa informatio animæ respectu organizationis, seu corporis organici indiuisibilis est, non restat ei locus vndè diuisibilitatem quantitatiuam accipiat, quia per se non potest quantificari, cum anima non sit corpus, sed principium, seu forma corporis, solum autem corpus est subiectum per se quantitatis quia est totum seu compositum, vel secundum alios materia est subiectum quantitatis, quia habet partes materiales, non autem forma: per accidens autem nulla forma habet quantitatem, nisi eius informatio diuisibilis sit, vt contingit in qualitatibus corporeis, & formis inanimatis, nam quod ab aliqua forma dimanet quantitas non sufficit, vt ipsa quantificetur, vt patet in anima rationali, à qua dimanat quantitas, & tamen non quantificatur. Requiritur ergo quod ipsa forma modo diuisibili informet, & non indiuisibili modo respiciat plura, vt ab illis dicatur per accidens quantificari.

Dices: Hac ratione etiam probaretur animalia imperfecta, & plantas habere animas indiuisibiles, quia petunt organizationem, imò quælibet forma inanimata, quia quælibet habet minimum in quantitate tanquam debitam dispositionem, vt diximus *in quæstione* 8. *Physicor.* ergo si ex eo, quod anima exigit corpus organicum tanquam per se informabile est forma indiuisibilis, similiter quæcumque forma exigit determinatam quantitatem, vt informet materiam, ita quod infra illud minimum non possit esse, dicetur illa forma indiuisibilis respectu illius minimi, quod tamen etiam habet partes sicut in corpore organico.

Respondetur: Rationem factam probare absolutè de omni anima respectu corporis organici, quod connaturaliter requirit, sed diuersimodè applicari ad animalia perfecta, & imperfecta, eo quod diuerso modo requirunt organizationem ad vitam: sunt enim quædam animalia, quæ habent vitam nimis imperfectam, & paucarum operationum, & sic requirunt organa minus perfecta: & ita contingit, quod diuiso corpore maneant in qualibet parte organa sufficientia ad illam vitam ita imperfectam, & materialem saltem pro aliquo tempore, & consequenter in illis potest diuidi anima perinde ac si multiplicaretur per generationem, & hac ratione dicuntur animæ illæ diuisibiles, vt aduertit Sanct. Thom. *quæstione de anima artic.* 10. *ad* 15. Quanquam nec omni modo, & ex omni parte diuisibilitas ista reperiatur, nam si lacerta verbi gratia, vel alij vermes diuidantur in longum à summo vsque deorsum partes dissectæ non viuunt, sed si diuidantur penes latitudinem, & similiter arbores non omni modo decisæ viuunt, quod est signum hæc viuentia non esse diuisibilium formarum, nisi quatenus multiplicatur dispositio organizationis sufficiens ad motum illius vitæ imperfectæ, quia si alio modo diuidantur, perit vita. *Quod verò dicitur*, de formis inanimatis, quod habet minimum ex parte paruitatis. *Respondetur*, esse disparem rationem, quia illud minimum solum requirunt ratione limitationis formæ, non ratione virtutis, & perfectionis propriæ talis formæ, quasi pro dispositione propria requirat illam determinatam quantitatem, sicut viuentia organizationem. Vndè ex hoc non tollitur, quin talis forma respiciat; diuisibili modo partes materiæ, quas informat, quia omnes homogeneæ sunt, licèt infra quamcunque minimam quantitatem nō possit talis forma saluari, propter generalē rationem limitationis, qua non solum quātitas, sed omnia accidentia determinata esse debent in paruum, & in magnum: & ita cum reliquas partes materiæ informat forma inanimata, non coarctatur ad determinatam partium dispositionem, & figuram, & quantitatem iuxta quam informet, sicut forma viuentis ad determinata organa.

Nec

Nec obstat, quod etiam partes organizatæ animalis crescunt, & sub illa quantitate non requiruntur necessario ad informationem animæ, ergo in illis extendetur sicut inanimata. *Respondetur enim* quod licet in hoc sit aliqua latitudo & extensio materialis partium, tamen formalis extensio, & coordinatio earum indiuisibili modo, id est necessario, & per se requiritur. Dicitur autem formalis extensio ipsa connexio partium, & organorum, quæ ita requiritur ad informationem animæ, vt non possit vna eorum ab alia informari, licet partes possint crescere vel minui, sub eadem tamen connexione, & ordine cum alijs.

Secundo sumitur ratio à posteriori ex aliquibus indicijs vt afferc Aristot. *lib. de iuuentute & senectut. capit* 1. constat enim quod partes animalium perfectorum decisæ nunquã viuunt, ergo signum est, quod illa forma viuens non informat diuisibili modo, si enim diuisibilis esset in informando, non tam citò ac diuiditur, periret vita, præsertim, quia si diuisibili modo informaret, potius ex ipsa diuisione perficeretur, quia id quod est pars, fieret subsistens. *Quod si dicas*, amittere vitam partem abscissam, non propter indiuisibilitatem animæ, sed quia desunt dispositiones requisitæ. *Contra est*: quia si istæ dispositiones sunt requisitæ ad animam, quod sine tali organizatione partium non potest informare, ergo anima in informando respicit indiuisibili modo illas partes, sicut respicit materiam dispositam omnibus dispositionibus vsque ad vltimam modo indiuisibili. Si autem informatio materiæ organizatæ indiuisibiliter requisita est, sequitur quod ipsa anima non est capax diuisibilitatis etiam per accidens, quia quantificatio per accidens, vel est ex receptione quantitatis, aut receptione formæ in subiecto quanto, vel ex informatione facta modo diuisibili. Primum non conuenit formæ substantiali, nisi vt quo, non enim quantitatem recipit nisi compositum, vel materia vt subiectum quod. Secundum non sufficit sine tertio, quia si informatio non fiat modo diuisibili, forma non communicat in quantitate cum subiecto, ita vt subijciatur illi, sed potius quantitatem subiecti respicit vnico modo, vt dispositionem.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur, quia omnes animæ præter rationalem sunt corporeæ, ergo sunt capaces diuisibilitatis saltem mediatè, & per accidens, ad hoc enim sufficit, quòd forma existat in subiecto habente quantitatem, & quod ipsa forma in se corporea sit, sicut videmus in accidentibus corporeis, & formis inanimatis: siquidem tales formæ corporeæ, correspondent diuersis partibus subiecti modo etiam partiali, ita quod non tota forma cuilibet parti respondeat ergo quæcunque formæ corporeæ diuisibiles sunt. Imò ex eo formæ aliquæ spirituales sunt, quia incapaces extensionis, ergo si animæ brutorum sunt incapaces illius, non est cur negemus esse spirituales. *Conf.* Quia omnis operatio, & potentiæ animarum irrationalium sunt diuisibiles, & diuisibili modo fiunt, ergo etiam ipsa anima diuisibilis est. *Anteced. constat*, nam potentia videndi v. g. est extensa in pupilla, & ibi exercetur sensatio diuisibili modo, ita vt remota extensione non possit exerceri, & sine diuisibilitate operari, sicut anima rationalis operatur per intellectum, ergo sicut potentiæ sunt extensæ, ita etiam ipsa entitas animæ.

Resp. Quod licèt omnes illæ animæ sint corporeæ, non tamen est necesse, quod in se passiuè sint capaces extensionis etiam per accidens, nisi quando eadem informatio diuisibili modo fit vt explicatum est. Vndè negamus, quod sufficiat ad hoc, vt aliqua forma sit diuisibilis per accidens, quod existat in subiecto habente quantitatem, & sit corporea, seu eiusdem ordinis

cum

cum subiecto, sed requiritur etiam, quod actuatio ipsa, & informatio diuisibili modo fiat, siquidem forma non potest reddi diuisibilis per susceptionem passiuam quantitatis, quia quantitas vt sæpè dictum est, non inhæret in forma, sed in composito, vel in materia, solum ergo potest reddi diuisibilis ex modo ipso informandi rem diuisibilem, quod scilicet diuisibili modo informet, non autem ex eo, quod præcise informet rem diuisibilem quomodocunque, sed ex eo quod informet communicando cum ipsa in modo extensionis, & quantitatis, non autem accipiendo ipsam extensionem plurium partium vt dispositionem vnico modo requisitam ad informandum, etiam in prima & indiuisibili inceptione qua primo informat. Non ergo sufficit informatio subiecti diuisibilis, sed requiritur etiam, quod modus informandi diuisibilis sit. Et ita formæ quæ habent eandem diuisibilitatem in informando quam materia, quantificantur etiam per accidens ab illa, quia non magis respiciunt totum, quam partem ad informandum, formæ autem quæ ex sua propria ratione respiciunt ipsum totum, seu dispositionem, aut compositionem plurium partium, qualis est organizatio, tanquam vltimam, vel essentialem dispositionem, licet habeant actuare omnes illas partes non tamen habent in se partes recipere, quia modo indiuisibili, & sub ratione totius, ac dispositionis indiuisibilis illas respiciunt. Quomodo autem tota forma actuet quamlibet partem & totum, & quomodo augmentatio animali non superaddatur noua pars formæ dicemus *sequenti argumento. Quod verò dicitur* de formis spiritualibus. *Respondetur.* Illas non solum dici spirituales, quia non sunt capaces extensionis in se passiuè recipiendæ; sed etiam quia sunt independentes in suo esse spirituali à materia, sicque excedunt totum ordinem materialem, quod non conuenit animabus brutorum.

Ad confirmationem respondetur, esse disparem rationem inter potentias, & operationes, quæ sunt accidentia, & ipsam animam, quia accidentia corporalia extendũtur ad extensionem sui subiecti, nec excedunt limites organi illius, seu partis cui inhærent, vndè non sunt formæ respicientes corpus organicum pro subiecto, sed vnum tantum organum seu pars est subiectum illius potentiæ, seu operationis, verbi gratia potentia visiua in organo oculi, auditiua in aure, & sic de alijs, & tactus, qui per totum corpus diffusus est habet totum corpus, quasi pro vno organo, & æque exercetur in vna parte, atque in toto. Quare ista accidentia siue potentiæ sint, siuè operationes diuisibili modo sunt in subiecto, & præsertim, quia exercentur medijs qualitatibus elementalibus calore, & frigore, &c. à quibus dependet dispositio organorum. At vero anima est forma eminentior, respicitque pro materia informabili corpus organicum, ita quod si organizatum non sit, non informatur ab anima, ideoque & diuisibiles partes debet habere in corpore informando à se, & omnes illæ partes diuisibiles, & organizatæ per modum vnius respiciuntur, quia per modum vnius vltimæ dispositionis, sicut calor vt octo diuisibilis est in se, & modo indiuisibili respicitur à forma ignis.

Secundo arguitur. Quia formæ perfectorum animalium educuntur de potentia materiæ diuisibilis, & modo diuisibili, vt patet, tùm quando primò generatur animal, tùm quando postea augetur; quando enim primò generatur, educitur forma ex certa ac determinata materia dispositiuè organizata, & non educitur tota à toto, & tota à parte, hoc enim videtur inintelligibile, & vix concipitur in re spirituali, quanto magis in re corporea, ergo forma quæ educitur, debet esse extensa, sicut ipsa materia: educitur etiam modo diuisibili, quia per actionem extensam, & diuisibilem, scilicet, per generationem corpoream, & cũ dependentia non solum à materia, sed ab eius partibus;

partibus: ergo anima diuisibilis esse debet. Similiter quando anima augetur ex noua parte materiæ, educitur noua pars formæ, siquidem actio augmentatiua est eductiua formæ, non vnitiua tantum, & non educit totam formam, vt de se patet, ergo partem, & sic anima constat partibus.

Confirmatur. Quia non est intelligibile, quòd forma corporea dum est in materia, tota sit in toto, & tota in qualibet parte modo naturali, sic enim res corporea esset modo sacramentali, sicut Corpus Christi est in Sacramento, ergo dicendum est; quòd est tota in toto, & pars in parte, & sic erit diuisibilis. *Confirmatur secundò*: quia si forma illa est vna, & indiuisibilis, ergo necessariò debet esse in eadem numero materia tota illa forma; succedente autem noua materia, sicut per nutritionem succedit, vel illa forma manet eadem indiuisibilis, quæ primo fuit generata, & producta vel non. Si non, ergo per nutritionem perit anima, & cum non habeat partes, ita vt pars vna pereat, alia maneat, totaliter peribit, quod est animal mori, dum nutritur. Si autem est eadem indiuisibilis: ergo transit de vna materia ad aliam, & indiuiduatur à diuersis materijs, & sic quando aduenit noua materia per nutritionem, ita vt prima illa materia, sub qua animal fuit generata, totaliter sit consumpta, verum erit dicere, quòd illa forma non est educta ab illa materia quam actuat, siquidem solum fuit educta ab illa materia, in qua primò fuit generata, postmodum verò per nutritionem vnitur materiæ, à qua non educitur, & sic erit forma independens ab illa materia, cui per nutritionem vnitur, quod est proprium formæ spiritualis.

Respondetur. Animas animalium perfectorum educi de potentia materię, & à partibus eius, & cum dependentia ab illis quãtum ad suum esse materiale quod habent, non tamen sub modo informationis diuisibili ex parte ipsius formæ, neque vt recipiens in se passiuè ipsam quantitatem, & ideo forma illa sic educta non habet quantitatem, nisi vt principium *quo*, sicut etiam non est corpus nisi vt *quo*, & ita non oportet, quòd proportionetur partibus materiæ, secundum æqualitatem partis ad partem, ita vt forma habeat partes, sicut habet materia, sed secundùm æqualitatem proportionis, quia se habet illa forma vt principium, quo compositum habet partes, & quantitatẽ. Et hoc sufficit, vt dicatur educi à partibus materię, & nõ tota à toto, & tota à parte, quia ipsa forma habet in se totũ, & partes vt *quo*, passiuè autẽ habere illas, & vt *quod* etiam per accidens nõ conuenit formæ, licet dependeat in suo esse à partibus materiæ. Denominatiuè autem habere partes per accidens non conuenit formæ, nisi quando informatio sua diuisibilis est, quod non competit animæ vt ostendimus. Quòd verò actio generatiua sit extensa, non obstat & instatur manifestè in generatione hominis, quæ est actio extensa, & quantitatiuo modo facta, & tamen forma inextensa est. Et hoc ideo, quia actio generatiua est in ipso composito subiectiuè, vt diximus *quæst*. 1. *de Generat.* vel secundùm alios in materia, & inde redditur extensa, & diuisibilis per accidens, sicut reliqua accidentia diuisibili modo se accommodantia subiecto; anima autem non est in materia tanquam accidens, sed tanquam forma eminentior respiciens indiuisibili modo corpus organicum, vt dictum est. Quomodo autem dicatur esse tota in toto, & tota in parte, statim dicemus.

Ad instantiam verò, de diuisibilitate animæ quando augetur animal, quod maiorem habet difficultatem. *Respondetur*. Quòd talis forma reuera non educitur ex materia, quæ successu temporis aduenit, sed solum à principio fuit educta à materia illa, in qua primo generata est, sed tamen ita fuit educta ab illa, & dependens in ipso fieri, quod in conseruari fit dependens tam ab ipsa, quàm à qualibet alia materia succedente intra limites suæ informationis. Itaque red-

redditur dependens à materia, in qua primò generatur, & educitur ab illa quantum ad suum fieri, & quia illa materia successiuè continuatur eadem formaliter, licet non eadem materialiter, continuatur etiam per nutritionem illa dependentia animæ à materia non per nouum fieri, & educi, sed per prioris conseruationem, & continuationẽ. Est simile in ipsa materia prima, quæ quando prima creata est à Deo, fuit creata vt dependens ab illa forma sub qua creata est, quando vero postea successiuè generantur formæ, redditur dependens à forma generata, non quia de nouo fiat & creetur, sed quia fit dependens in conseruari de nouo ab illis formis, quæ intra suam potentiam continentur, & de nouo educuntur. Anima autem rationalis sicut prima eductione non educitur, sed creatur, & vnitur materiæ, ita per nutritionem extenditur ad aliam materiam, quæ ei de nouo vnitur sine dependentia ab illa in esse; forma vero bruti non solum vnitur materiæ nutritionis de nouo aduenienti, sed redditur dependens ab illa in conseruari, sicut à priori materia fuit educta in fieri, & in primo sui esse quando generatum est animal, & ita non solum vnitur materiæ de nouo aduenienti sicut anima rationalis, sed redditur dependens in suo esse, quantum ad conseruari ab illa, non autem pars formæ educitur ab illa.

Ad primam Confirmationem respondetur. Quòd forma nõ comparatur ad materiam, sicut corpus ad locum, vt sit totum in toto, & pars in parte, vel tota in parte, quia forma corporea non comparatur ad materiam media quantitate, quæ sola distinguit partes & totum, neque vt subiectum quantitatis, quia vt sæpè diximus, quantitas solum inhæret composito, vel materiæ; & ita cum forma non sit in materia modo locali, sed modo substantiali antecedenter ad quantitatem, neque ipsa sit corpus, licet sit corporea, tanquam principium corporis, ita educitur ex toto & ex partibus materiæ, à quibus dependet, quod tamen in se non habet distinctionem totius, & partis, nisi vt *quo*, non denominatiuè vt *quod*, etiam per accidens. Solum ergo potest conuenire formæ extensio, & diuisibilitas per accidens ratione informationis diuisibili modo *factæ*, vt dictum est, quæ non inuenitur in anima. Argumentum autem factum si aliquid probat non solum diuisibilitatem per accidens, sed partes, & diuisibilitatem per se, probat in anima. Cæterum substantiæ spirituales, vt Angelus, & anima rationalis sunt indiuisibili modo positiuè, etiam in ordine ad locum, quem tangunt ratione suæ indiuisibilis virtutis, & sic sunt totum in toto, loco, & totum in parte loci, quod est proprium spiritualis entitatis. Et iste est miraculosus modus corporis Christi in Eucharistia, quia cum sit corpus habens quantitatem, comparatur tamen ad locum modo indiuisibili. Anima autem non est corpus, neque habet quantitatem in se, neque comparatur ad materiam vt ad locum, sed vt ad substantiam partialem cum qua componit, sicque non est miraculum, quod organizationem eius respiciat vnico, & indiuisibili modo, vt dispositionem vltimam.

Quòd si instes. Nam anima est in loco saltem per accidens mediante eo corpore, in quo est, & tunc designata parte animalis, v.g. pede, vel ibi est tota anima; vel pars; si hoc secundum, iam est diuisibilis; si primum, ergo erit tota in toto, & tota in parte loci, saltem per accidens, quia similiter in alia parte animalis erit tota anima. *Respondetur.* Animam esse totam in qualibet parte materiæ, licet non totaliter, quia potest etiam aliam partem informare. Quando autem comparatur ad locũ mediante ipso composito, & eius quantitate, potest dici, quòd per accidens extrinsece est diuisibiliter in loco, scil. ratione corporis diuisibilis, cui est vnita, sicut corpus Christi dicitur ratione specierum esse in loco diuisibili, sed hoc dicitur per accidens extrinsecè, quia non resultat in ipso corpore Christi aliqua intrinseca correspondentia ad locum spe-

cierum, sicut neque in Angelo aut anima rationali quando sunt in aliquo corpore, & mediante illo correspondent loco corporis diuisibili. Alio modo potest aliquid esse per accidens in loco, id est, per aliud, ita tamen quod etiam intrinsecè detur in eo correspondentia diuisibilis ad locum; sicut qualitates corporeæ, & formæ inanimatæ quæ sunt extenso modo in corpore. Primo modo habet anima perfectorum animalium esse in loco per accidens, non vt quod, sic enim esset spiritualis, sed vt quo, non secundo modo. *Ad secundam Confirmationem respondetur.* Idem argumentum debere solui in anima rationali, quæ etiam indiuiduatur per respectum ad corpus, cuius est forma, & tamen constat, quòd corpus includit materiam fluentem, & non eodē modo semper perseuerantem. *Dicimus ergo* quod sufficit ad indiuiduationem istarum animarū, quod respiciant corpus idē numero identitate formali, licet nōn materiali quia licet partes fluant continuo, manent tamen sub eadē ratione formali, quia manent sub eadem successione, dispositione & figura, & ordine ad eandem formam, vt abundè explicatum est *quæst. 8. de Gener. & quæst. 6. Physic.* quod vero dicitur formā equi v. g. non esse eductam ab illa materia, quæ per nutritionem accedit. *Respondetur.* Non esse eductam ab illa materialiter sumpta, sed ab illa formaliter, quatenus hæc continuatur & subrogatur illi, a qua educta fuit, & manet eadem cum illa sub eadem formalitate & dispositione, & vlterius, quia licet nō educatur ab illa materia succedente per nutritionem, vnitur tamen forma dependenter ab illa in conseruari, & ita animæ istæ perfectorum animalium non remanent independentes in esse suo à materia, cui per nutritionem vniuntur, vt dictum est.

Vltimò arguitur. Nam animæ perfectorum animalium modo diuisibili informant, ergo sunt diuisibiles per accidens. *Conseq. patet*, quia ex eo negamus esse diuisibiles, quia modo diuisibili non informant. *Antecedens probatur*; quia non informant omnes partes eodem modo, cum sint etherogeneæ, & dissimilares, & quælibet earum diuisibilis & extensa, & diuisibili modo suscipiens informationem in seipsa: ergo ab illorum extensione & diuisibilitate denominatur anima per accidens diuisibilis. *Deinde*, quia animæ imperfectorum animalium non minus habent corpus organicum, licet imperfectum, quàm animæ perfectorum animalium. Nisi dicatur, quòd animalia imperfecta habent multiplicata organa, & duplicē appetitum & potentiam motiuam, vt facta diuisione quælibet pars moueri possit progressiuè, motus enim progressiuus ab appetitu & phantasia procedere debet, & ita nisi in qualibet parte decisa maneat distinctus appetitus, & phantasia, non poterit distinctus motus poni, hoc autem satis absurdum videtur, & sine fundamento, ergo idem dicendum est de perfectis, & imperfectis animalibus. Vnde Aristoteles *lib. de iuuent. & senectut. c. 1.* dicit: *Quòd quædam animalia imperfecta sunt insecta, quia diuisa non viuunt, vt apes, & vespæ. Confirmatur*, quia multoties membra perfectorum animalium deciso viuunt saltem paruo tempore, sicut caput abcissum saltat, & mouetur, & corpus etiam truncum aliquando mouetur, vt videtur admittere Aristoteles 3. *de partibus animalium, cap. 7.* alijque id referunt. Certè abscisso capite, adhuc videmus animalia palpitare, nec videtur cessare vita quousque cor totaliter perdat motum, non potest autem cessare motus cordis in illo instanti, quo caput est abscissum, sed indiget tempore, vt deficiente sanguine & respiratione suffocetur. Denique experientia constat partem aliquam abscissam, vt nasus, vel auricula, si cito iungatur, posse medicamentis restaurari ad vitam, ergo signum est animam mansisse ibi diuisam, si enim amisisset animam, non posset iterum viuificari, quia à priuatione ad habitum non est regressus.

Respondetur negando antecedens. Ad primam

mam probationem dicitur. Quòd licet anima respiciat diuersas partes organicas, vt diuerso modo informabiles, & ex parte sui diuisibiles, tamen ex parte formæ, modo indiuisibili, quia eminenti modo respicit omnia illa organa, vt vnicam dispositionem vnico & indiuisibili modo requisitam, sicut forma ignis respicit calorem vt octo in se quidem diuisibilem per plures gradus, vnico tamen modo, & indiuisibili respicitur à forma, videlicet tanquam dispositio vltima, & præcisè requisita. Et argumentum si aliquid probaret, etiam procederet contra animam rationalem, quæ non minus respicit plures partes organicas vt diuersas, & diuisibili modo informabiles ex parte sui, non ex parte formæ. Et licet quælibet pars organica sit extensa, non tamen reddit informationem animæ diuisibilem, quia ita illam informat, quod non quælibet pars constituitur animal, sed omnes simul vt informatæ per modum vnius, sunt vnicum animal.

Ad secundam probationem respondetur. Quòd etiam animę animalium imperfectorum respiciunt diuersa organa per modum vnicæ, & indiuisibilis dispositionis; sed differentia est, quod in animalibus imperfectis propter imperfectionem vitæ, & paucitatem actionum quas habent, cum paucioribus organis saluatur sufficiens dispositio in eis, quæ non saluatur in animalibus perfectis, & ideo facta diuisione manent ea, quæ ad talem vitam sufficiunt. Quæ est solutio S. Thom. *quæst. de anima art.* 10. *ad* 15. Nec nos dicimus; quòd in istis animalibus habentur organa duplicata, vel potentiæ, v. g. duplex appetitus, vel phantasia; sed habent tantum vnam animam & appetitum in actu, sed plures in potentia & facta diuisione plurificantur in actu, sicut res inanimatæ facta diuisione fiunt plura in actu, cum ante essent vnum. Et sic facta diuisione in animalibus imperfectis resultant in partibus diuisis diuersæ animæ habentes in singulis diuersum sensum, & appetitum, & organa, & sic ratione huius dicuntur animæ illæ diuisibiles. Quæ est solutio D. Thom. *quæst. de spiritualibus creat. art.* 4. *ad* 19. *& in* 2. *cont. Gent. cap.* 58. vbi expressè dicit: *Quod animalia, quæ diuisa viuunt, habent in eadem parte motum, & sensum, & appetitum.* Vnde si taliter diuidantur ista animalia, quòd nõ resultent in illis diuersa organa sufficientia ad motũ, non amplius viuunt diuisa, vt si lacerta diuidatur à summo vsque deorsum. Aristot. autem in illo loco dicit, quòd inter ipsa animalia imperfecta, aliqua sunt insecta, vt vespæ & apes, & alia annulosa, vt lumbricæ, & hæc secunda diuisa viuunt, & distinguuntur ab illis insectis, non verò negat omnia animalia imperfecta viuere decisa. Et de his dicit, quòd habent vnum principium vitæ antequam diuidantur, sed cum diuiduntur, fiunt actu plura.

Ad Confirmationem respondetur. Quòd non est existimandum animalia viuere abscisso capite, & oppositum est fabulosum, aut arte Dæmonis procuratum, vel si verè aliquando accidit, Dei virtute factum est in Martyribus ad gloriam fidei. Cæterum caput abscissum videtur aliquando saltare, & corpus palpitare non propter vitalem motum animæ, sed propter agitationem spirituum, qui in ipsa receptione ictus conglobantur circa cor, aut caput, & si sint fortes, & multiplicati, in illa vltima euaporatione efficiunt saltum, & mouent partem illam. Cor autem in corpore trunco, si aliquantulum viuit, donec suffocetur, & spiritus vitales exhalentur, non fit ex eo quòd anima sit diuisa in capite, & in trunco, præsertim cum hoc videamus fieri in homine, cuius anima non diuiditur, sed quia nondũ est separata à trunco, donec deficiat cor. Quod an ita sit, quod decapitato homine adhuc viuat paululum, licet sine sensu, quia ablata est phantasia, & spiritus animales diuiso capite cessant, nõ ita magni momenti est, nec ad pręsens pertinet id disquirere.

Ad experientiam de parte abscissa, quæ iterũ vni-

vnitur reliquis, & viuit. *Respond.* Quod si ita est, licet illa pars diuisa verè sit mortua, tamen quia adhuc omnes dispositiones non sunt plene resolutæ, sed aliquæ similes manent, non repugnat iterum conglutinari calori naturali, & ab ipso corpore animato iterum disponi vt viuificetur, sicut etiam vulnus à natura curatur, & partes conglutinantur, & sicut pars ipsa abscissa si comedatur, calore naturali potest iterum disponi, vt informetur forma animæ. Vnde licet à priuatione ad habitum non sit regressus, quando forma totaliter est ablata ab aliquo corpore, ita quod omnino est amissa, tamen si forma adhuc manet, non repugnat quod partem aliquam à se separatam possit per dispositiones iterum ad sui informationem trahere, sicut quamcunque aliam materiam, ex qua potest nutriri.

ARTICVLVS II.

Vtrùm potentiæ animæ sint ab ipsa distinctæ, & ab ea dimanent?

MVlti negant distingui, & consequenter negant dimanare. Vndè nos vtrumque coniungimus, quia vnum ab alio dependet.

Igitur circa distinctionem potentiarum à substantia, cuius sunt potentiæ, variè dissident authores. *Quidam* vniuersaliter omnes potentias dicunt non distingui à substantia, nec realiter, nec formaliter. *Ita multi* ex Nominalibus, Gabr. Och. Greg. qui videri possunt apud Conimb. 2. *de anim. cap.* 1. *q.* 4. *artic.* 1. & apud Suarez *in tract. de anima lib.* 2. *cap.* 1. Et non desunt aliqui, qui modo id defendant. *Alij dicunt* potētias distingui ab anima non realiter, sed formaliter. Ita Scotus *in* 2. *distinct.* 16. *quæstione vnica* & eius schola. *Alij* distinguunt de potentijs intellectiuis, & sensitiuis à vegetatiuis, & dicunt potentias intellectiuas, & sensitiuas distingui realiter à substantia animæ, quia earum effectus, & operationes aliquid accidentale sunt; potentiæ verò vegetatiuę, quia producunt substantiam, siuè generando, siuè nutriendo, non distinguuntur à substantia animę, quia id quod producunt substantia est. Ita Duran. *in* 1. *dist.* 3. *in secunda parte distinctionis quæst.* 2. & D. Bonauent. *ibidem.* *Alij* deniquè vniuersaliter dicunt omnes potentias realiter distingui à substantia: quæ est communior sententia authorum.

Dico ergo primo: *potentiæ animæ siuè sensitiuæ siuè intellectiuæ, siuè vegetatiuæ, realiter ab ipsa substantia animæ distinguuntur.* Itaque vbicumque operatio distincta est ab ipsa substantia, quia accidentalis est, licet effectus productus sit substantia, principiū proximum elicitiuum, accidentale esse debet. Hanc conclusionem tradidimus *in q.* 12. *Physicor. artic.* 2. Eam tenet D. Thom. 1. *p. q.* 77. *artic.* 1. *& quæst.* 54. *artic.* 3. *& quæst. de anima artic.* 12. Sumiturque ex Aristot. *in prædicamen. capit. de qualit.* vbi inter species qualitatis ponit potentiam, & impotentiam, ergo sentit potentiam non esse substantiam.

Fundamentum sumitur tum à posteriori, tum à priori. A posteriori quidem, quia videmus dari plures virtutes actiuas, quæ sunt accidentia superaddita substantiæ, sicut calor positus in ferro actiuè calefacit, & frigus frigefacit manum, & tamen constat esse accidentia, quia ferrum aliquando habet calorem, aliquando non, ergo in ferro calor est accidens, ergo similiter in igne, cuius est propria passio, cum sit eiusdem speciei calor in ferro, & in igne; & quod actiuè agat manifestum est, quia calor ferri causat calorem in manu, & non formaliter, quia non informat manum, cum sit in ferro, ergo actiuè. Similiter ergo anima habebit actiuas virtutes distinctas ab ipsa substantia animæ, quibus operetur operationes sensitiuas, & intellectiuas, quæ accidentales sunt, & similiter actiones partes vegetatiuæ, quæ minus nobiles sunt, & medio calore, & frigore, cæterisque qualitatibus primis perficiuntur. *Nec potest dici,* quod anima, quæ est substantia nobilior,

non indiget potentijs superadditis, sicut aliæ substantiæ. *Nam contra est*: quia idem posset dici de mixtis respectu elementorum, quod quia nobiliora sunt elementis, non indigebunt qualitatibus actiuis superadditis, nec similiter cœlum, cum tamen videamus mixta agere per istas qualitates elementales, quę accidentia sunt, & cœlum agit per lucem, quæ est accidens, quia aliquando adest, aliquando abest, vt videmus in luna. *Deinde*, quia si anima est nobilior substantia, quàm elementa, etiam habet nobiliores operationes, elementum autem ignobiliores, quibus ita proportionatum est, sicut anima suis operationibus, ergo non magis dicetur anima sufficiens principium ad operandum per suam substantiam, quàm elementum. *Denique* si anima nobiliores operationes vt intelligere, & sentire, potest per suam substantiam immediatè elicere, etiam ignobiliores poterit, vt calefacere, aut exsiccare, & similia, constat autem quod ad istas actiones requirit accidentia superaddita, scilicet caloré, qui aliquando adest, vel abest, & consequéter accidens est, ergo omnes operationes anima elicit medio accidenti.

Aliud signum à posteriori sumitur: ex eo quod potentiæ animæ distinguuntur inter se, ergo etiam ab anima, quia si in anima identificarentur, etiam inter se, nam quæcúque sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se. Distingui autem inter se constat. *Tum*, quia vna mouet aliam, vel repugnat illi, sicut intellectus mouet voluntatem, & è contra, & appetitus repugnat voluntati, & rationi: *Tùm etiam*, quia vna non suscipit denominationem alterius, sicut non verificatur, quod intellectus velit, aut voluntas intelligat: *Tùm* quia recipiunt in se habitus, qui sunt accidentia, siuè sint acquisiti, siuè infusi, quæ aliquando adsunt, aliquando non, & inter se distinguuntur realiter, quia separantur inter se, sicut fides potest esse sine charitate, ergo sicut isti habitus sunt accidentia, & tamen præbent virtutem operandi, ita potentiæ, quæ per tales habitus operantur, accidentia erunt. *Tùm denique*, quia ipsæ potentiæ separantur inter se, sicut homo cæcus non habet potentiam visiuam, & tamen habet auditiuam, per cæcitatem enim non amittit solum ipsum actum videndi, nam etiam dormiens amittit illú, & tamen non est cæcus, nec solum amittit potentiam quantum ad modum operandi, sed quoad substantiam, quia nullo modo potest videre, quid enim absurdius quàm quod cæcus possit videre? Quod poterit, si potentiam videndi retinet; ergo potétia visiua est accidens superadditum substantiæ, quia adest & abest, substantia ipsa animæ inuariata. *Quod si dicatur*, cæcum non amittere potentiam videndi, sed poni impedimentum in organo, quo posito anima non potest videre, ex impedimento posito, non ex potétia ablata. *Contra est*, quia si destructo organo, adhuc manet potentia in anima, quia ipsa substantia animæ est potentia, ergo anima separata habet istas potentias visus, & auditus, &c. siquidem non distinguuntur ab illa, hoc autem est impossibile, quia anima separata est entitas spiritualis, potentiæ autem visiua, & auditiua, sunt corporeę, quia modo corporeo operátur, & circa obiectum corporeum, & ratio formalis distinguens vnam ab alia & constituens, corporea est, v.g. lucidum coloratum, aut sonorum, &c. ergo non sunt ipsa substantia animæ. Si autem istæ potentiæ sunt in organo corporali, & cum ipso identificantur, ergo sicut ipsa organa realiter inter se distinguuntur, quia sunt diuersæ partes animalis, ita & ipsæ potentiæ, ergo non identificantur in aliquo tertio.

Scio non deesse recentiores aliquos, qui admittũt in anima separata manere omnes istas potentias, quia omnes illę sunt ipsa entitas animæ, vt potens exercere per organa corporalia suas sensationes: Et addunt, quod ipsa potentia visiua entitatiuè est spiritualis, & actio videndi spiritualis, & solum connotatiuè & extrinsecè dicitur corporea

porea quatenus organo corporeo vtitur ad attingenda obiecta externa. Ita probabile reputat P. Lessius *de summo bono lib. 2. cap.* 8. & alij Recentiores. Cæterum assertio hæc euertit multa Philosophiæ principia, quæ tangunt potentiarum distinctionem, & cõstitutionem, præsertim quia actio & obiectum circa quod versatur, necessario proportionari debent inter se & adæquari, cũ omnino essentialis ratio actus erga aliquod obiectum sit. Si ergo actio visiua entitatiuè spiritualis est, & a spirituali vi animæ exit, oportet quod proportionetur & specificetur ab obiecto spirituali, quod illius spiritualis actionis proprium & per se obiectũ sit, eiusque entitatem spiritualem specificet. Quod si ita est, ergo quando anima videt vel audit, exercet actum respicientem obiectum spirituale, ergo indiget lumine & speciebus spiritualibus, ergo immateriali & spirituali modo tendit ad tale obiectum spirituale, ergo ille actus intellectio est, quia spiritualis & immaterialis, & speciebus ac lumine spiritualib. elicitus, quid ergo illi deest, vt sit intellectio? Et sic confundetur intellectio cum sensatione. *Deinde*, quodnam est illud obiectum spirituale, circa quod versatur auditio, vel visio, aut gustus entitatiuè, quando nihil de obiecto spirituali recordantibus, actus horum sensuum exercẽtur? *Item*, species sensibiles, aut tollendæ sunt vt superfluæ, aut ab illis emanabit actus in entitate spiritualis, scil. visio & auditio. *Denique* similiter dicetur quod actiones animæ vegetatiuæ, nutritio, & generatio entitatiuè spirituales sunt, & connotatiuè, seu ratione organorum solum dicentur corporeæ, si enim potentiæ animæ sunt eius entitas spiritualis, etiam istæ potentiæ spirituales, earumque actiones spirituales erunt entitatiuè. Constat autẽ nullum dari obiectum spirituale, vnde possint desumere istæ actiones spiritualitatem, neque modo aliquo spirituali fieri. Ergo hæc absurda sunt.

Ratio autem à priori conclusionis posita est generalis pro omni substantia creata, & non solum pro anima, & à nobis explicata est *in q. 12. Phys. citata.* Et breuiter reducitur ad duo principia: *Primum*, quod operatio in creaturis est accidens. *Secundum*, quia potentiæ specificantur ab operatione, seu actu, substantiæ autem non conuenit specificari ab aliquo extra se. Hoc secundũ principium *art. seq.* explicabitur, vbi ostendemus quo modo potentiæ specificentur ab actu, & obiecto. Primum verò per se notum est: constat enim quod operatio est aliquid procedens à substantia, & aliquando illi adest, aliquando abest, nec semper operans est in actu secundo. Ex hoc verò deducitur, quod si operatio est accidens, potentia quæ est principium proximum elicitiuum illius, & specificatur ab illa, debet esse accidens distinctum à substantia. Hæc consequentia aliquibus difficilis videtur, & vrgetur aliquibus instantijs, quas adduximus, & soluimus *dicta q.* 12. Est tamen ea consequentia expressa D. Thom. *q. illa* 77 *ar.* vbi inquit, *quod si actus non esset in genere substantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum non potest esse in genere substantiæ.* Vbi pondero illud verbum, *potentia quæ dicitur ad illum actum*; aliud est enim potentia capax actus, siuè ordinata, aut conduuisa actui, aliud, potentia quæ dicitur ad actum. Potentia enim, quæ dicitur ad actũ, importat potentiam specificabilem ab actu, & ad illũ essentialiter se habentem. Substãtia autẽ non potest specificari ab operatione, quia in se, & in sua specie, & quidditate nõ pendet ab actu secundo, qui est operatio, eo quod actus secundus est accidens, accidens autem supponit totam substantiam constitutam, siquidem ab illa sustentatur in esse, ergo substantia non specificatur ab actu, quia si specificaretur, non esset constituta in specie ante actum. Si ergo datur potentia specificabilis ab actu, impossibile est, quod si operatio est accidens, potentia specificabilis sit substãtia, & sic benè valet illa cõsequentia, quod si specificatiuum est ac-

est accidens, specificabile non est substātia. Quod verò debeat poni actus, & potentia in eodem genere, id est in eodem prædicamento, nec somniauit D.Th. nec ad propositum conducebat, quin potius oppositum docet *in 1.dist.7.q.1.art.2.ad 2.* Nisi genus latissime sumamus pro genere substantiæ, vt sic, & accidentis vt sic, in his enim duobus benè sequitur, quod si potentia essentialiter est ordinata, & specificabilis ab aliquo, & hoc à quo specificatur est accidens, talis potentia non est in genere substantiæ, non quia actus, & potentia debeant esse in eodem prædicamento cum ipsa potentia; quę est qualitas dicatur specificari ab actione, quæ est aliud prædicamentum, sed quia potentia quæ est specificabilis non potest esse in genere substantiæ, si specificatur ab accidenti, quia substantia ab accidenti specificari non potest, cum sit ad se, & non ad aliud extra se, cum non sit entis ens.

Vnde sequitur, quod etiam potentiæ vegetatiuæ debent distingui ab ipsa substantia animæ, quia licèt habeant pro effectu producto substantiam, operatio tamē ipsa, qua producunt, accidens est quia adest, & abest operanti, & ad illam ordinatur per se & specificatur potentia, ergo debet potentia ipsa esse distincta à substantia, quæ specificabilis nō est ab accidenti. Quod autem debeat aliquis actus specificari ab obiecto, & aliqua virtus ab actu, ostēdemus *seq.art.*

Denique alia ratio D.Th. explicata à nobis est *citato loco Phys.* quia si substantia esset immediatum principium operādi, semper esset actu operans, sicut quia est forma immediatè informans, quando est in materia, semper actu informat, & quia immediatè ab ea emanant passiones semper actu emanāt, ergo similiter, si per se & immediatè operaretur, semper actu esset operans, quia ratione suæ actualitatis operaretur, sicut ratione actualitatis informat, ergo eodem modo esset actu operans sicut actu informans, & actu emanans. Quod si hoc instetur in ipsa forma accidentali, v. g. in calore, qui per se ipsum est forma informans subiectum, & tamen per se ipsum est potētia immediata respectu calefactionis. *Resp.* Quod calor non est principium primum operandi, sed tanquā instrumentum substātiæ quam supponit vt radicē, & ideo non operatur per se ipsum, sed beneficio substātiæ, non autem informat beneficio substantiæ, sed per se, & ita est capax vt sit operans in potentia, & non semper in actu, sicut ipsa substantia, cuius est instrumentum. Et similiter substantia, quia solum est radix operandi & non immediatum principium, non est semper in actu operans, quia de se non habet omnia requisita extrinseca ad operandum in actu, sed indiget potentiā superaddita, & applicatione, & alijs multis, vt sit in actu secundo operans.

Dico secundo: *Potentiæ dimanant ab anima, non per veram productionem ab anima elicitam, sed ad eius productionem consecutam.* De ista dimanatione videantur, quæ diximus *q.12. Physic. art vlt & q.23. art.2.* In cōmuni constat, substantiam habere aliquam causalitatem erga proprias passiones, cum sit sufficiens principium in substantia, vt ei conueniant, & cum ea connectantur passiones, sicut quod igni conueniat calor, & soli lux, & rursus proprietates dependent ab ipsa substantia, quia sunt accidentia eius, & experientia ipsa videmus ab aqua remoto igne emanare frigus, à graui emanare motum, ergo est aliqua dependentia illarū passionum ab ipsa substantia, ergo est aliqua causalitas, principium enim à quo aliquid dependet in esse, causa est.

Difficultas est, an sit causalitas effectiua, nam quod sit causalitas materialis inter substantiam & proprias passiones, non est dubium, quia est subiectum illarum, sed talis causalitas etiam conuenit substantiæ respectu accidentium communium, quæ recipit: vndè ex hoc non discernitur propria ratio emanationis. Quod verò habeat rationem causæ finalis, non est etiam difficultas, quia substantia est principale operās, &

propria

propria passio est tanquam instrumentum illi deseruiens, ergo habet ipsam pro fine. Imò & aliquid habet de causa formali, quatenus ipsa essentia est ratio formalis propter quam connectitur, & conueniunt ipsi tales passiones, ratio autem formalis ad causalitatem formalem pertinet. Sed tota difficultas est in efficientia. *Et cōsistit in hoc*, quia vel illa dimanatio est vera, & propria ratio, seu causalitas effectiua, vel non. Si nō, ergo proprietates non dimanant à natura in genere causæ efficientis, quia causa efficiens sine efficientia, & actione intelligi nō potest, & sic restabit inquirendum, quomodò passiones causentur ab essentia. Neque enim valet dicere quod resultant vel emanāt, hoc enim est verbis ludere, inquirimus enim, quid est illa resultantia, & illa emanatio, si non est efficientia, & quomodò natura dicatur producere passiones suas, & causare, si efficienter non attingit. Si verò dimanatio est propria actio, & efficientia, sequūtur duo magna absurda. Primū, quod substātia per se immediatè sit operatiua. Secundum, quod aliquid producat effectum in se ipso, & sic erit simul mouens, & motū, agens, & patiens, quod sæpè negauimus *in q.22. & 23. Phys. & 1. de gener. q.5.* Nec potest dici quod causantur ab essentia non per actionem ipsius, sed generantis, quia sic non producentur propriè, & per se ab absentia, à qua dimanát, & reddit argumentū, quod essentia nō erit causa productiua passionū.

Propter hoc P. Suar. *tractat. de ani na lib. 2. c.3. num.10. & disp.18 Meth. sect. 3. n.4. & 5.* existimat, quod dimanatio est vera, & propria actio naturæ distincta ab actione generantis, qua producitur substantia, absolutè tamen docet dicendum esse, quod generans non solum generat formam seu substantiam, sed etiam passiones, saltem mediatè, quia pertinet ad agēs producere substantiam instructam suis principijs, & accidentibus, quibus indiget ad operandū. Nihilominus non minus vrgetur hæc sententia argumentis factis, nam generans vel omnino sistit, & terminat actionem suam in productione substantiæ, & vlterius non trānsit ad attingendum ipsas proprietates, vel actione sua verè attingit illas. Si primū, ergo nullo influxu pendent propriæ passiones ab agente principali, quia non potest alia causalitate attingere, quam efficienti, & hæc tota sistit, & consumitur in ipsa substantia producta, neque vlterius transit, seu influit, ergo propriæ passiones nulla causalitate intrinseca & propria attinguntur à principali agente, quod enim mediet ipsa substantia nihil refert, si physicè, & realiter ipsum generans non influit actione sua in ipsa accidentia; vndè sequitur non posse generans perfectè ponere extra causas suum genitum in eo statu, quo possit se conseruare, & operari (dependet enim à dispositionibus, & multo magis à proprijs passionibus quæ sæpe dispositiones esse solent) si non potest illas producere, & attingere. Si verò dicatur secundum, ergo frustra ponitur similis actio ex parte ipsius essentiæ, seu substantiæ, ad quid enim seruiunt istæ duæ actiones, altera generantis, altera essentiæ, à qua dimanat passio? Siquidem prima, quę est generantis sufficit, verè enim generans sufficiens est ad producendum substantiā, & passiones, sicut est sufficiens dare esse ipsi substantiæ, quod dependeat à passionibus & dispositionibus. Ac denique vel vtraque actio ex æquo se habet ad productionem talis proprietatis, vel non. Si ex æquo, ergo altera actio ex illis superfluit, idē enim facit vna, quod altera, & sic vtraque etiam poterit dici dimanatio, cum tamen à generante nullo modo dicantur dimanare passiones. Si non ex æquo, restat explicare in quo differant istæ duæ efficientiæ, sc. illa quæ est ab essentia, & quæ est à generante.

Quare dicendum est cum D. Th. *1.p.q.77. art.6. ad 3. quod emanatio propriorum accidentium non est per transmutationem, sed per naturalem resultantiam*, sicut ex vno naturaliter aliud resultat, & *in solutione ad 2.* dixerat, quod subiectum est causa quodam-

modo actiua respectu proprij accidentis. Quod *in citatis locis Phys.* sic explicauimus, quod emanatio respectu essentiæ non est actio, sed naturalis connexio, respectu autem generantis actio est, quæ quidem immediate attingit substantiam, & quia substantia tali proprietati connexa est, ideo mediantè tali connexione attingit ipsam proprietatem. Itaque emanatio entitatiue est ipsa actio generantis, quæ substantiam, & proprietates attingit, denominatiuè verò induit formalitatem dimanationis respectu essentiæ, quia est medium seu ratio, ipsa essentia, vt actio agentis non in substantia sistat, sed vlteriùs ad proprietatem transeat, & dicitur ab ea dimanare propria passio, quia se habet vt ratio, & medium, à quo generatio habet attingere ipsam propriam passionem, & non sistere in substantia. Et vocatur naturalis resultantia, id est transitus actionis ad vlteriorem terminum, in vi naturalis connexionis, sed tamen ipsa essentia non est primum principium, vndè incipit illa actio, incipit enim à generante, ideoque non dicitur propriè efficiens; sed est medium, vt actio attingat vlteriorem terminum propter connexionem cum illo, & ideo dicitur quodammodo actiua. *Iste modus probabilior est*; quia saluat veram, & propriam efficientiam respectu propriarum passionum, sed non distinctam ab actione generantis, ne cogamur ponere duplicem actionem respectu propriæ passionis, alteram ab essentia, alteram à generante, vel negare, quod generans influat, & attingat ipsas passiones.

Vndè non obstat difficultas supra allata, respondetur enim; quod dimanatio entitatiue est actio propriè dicta, sed quia habet duo principia, alterum à quo primo egreditur, scilicet generans, alterum, medio quo attingit propriam passionem, quia connectitur cum illa, ideò respectu primi dicitur actio, seu operatio, respectu secundi emanatio, seu resultantia. Nec sequuntur illa inconuenientia ibi insinuata, quia substantia immediatè non agit actione propriè dicta, siquidem illa emanatio vt actio est, procedit à generante mediante eius virtute actiua, ab ipsa autem re genita, cuius est propria passio illa, quæ dimanat, non procedit primo & per se illa actio, sed est ab illa vt à medio connexo per se cum passione vt explicatum est, quod non repugnat ipsi substantiæ. Nec sequitur, quod idem moueat se ipsum, quia cum illa actio primo, & per se procedat à generante, iam inuenitur distinctio inter mouens, & motum, sicut est inter generans, & genitum. *Et ad vltimam replicam Resp.* quod propria passio producitur ab essentia, à qua dimanat in virtute ipsius generationis, vt primò terminatæ ad se, & mediante se ad passionem, non per aliam actionem distinctam à generatione entitatiuè.

Dico tertiò; *etiam vna potentia, seu propria passio potest emanare ab altera, & non immediatè ab essentia, quando inter ipsas potentias inuenitur aliquis ordo, seu subordinatio.* Est D. Thom. 1. *part. quæstion.* 77. *artic.* 7. *ad* 1. & videri etiam potest *in* 1. *distinct.* 3. *quæstione* 4. *artic.* 3. *& in* 2. *distinct.* 24. *quæstione* 1. *artic.* 2. Est tamen contra P. Suar. *loco citato de anima, numer.* 16. *&* 17. Deducitur tamen manifeste ex dictis, siquidem ibi ponitur emanatio vnius ab alio, vbi ponitur necessaria connexio vnius cum alio ordinatè se habens, ita quod vnum est ratio alterius, sed etiam inter ipsas potentias inuenitur huiusmodi cõnexio, & ordo, ita quod vna non conuenit nisi mediante alia, sicut voluntas non nisi mediante intellectu, & sensus exteriores sunt propter interiores, ergo istæ potentiæ, ita attinguntur à generante, quod vna est ratio, seu medium attingendi aliam, nec potest illa generatio æquè immediatè omnes attingere, sed ideo attingit vnam, quia est connexa cum alia, sicut ideo attingit primam passionem, quia est connexa cum essentia.

Sed instat Pater Suarez, quia neque inter poten-

potentias diuersorum graduum, neque inter potentias eiusdem gradus inuenitur talis actiua emanatio, ergo. Non inter potentias diuersorum graduum, quia non apparet, quomodo ab intellectu dimanet potentia sentiendi, vel nutriendi, ita quod habeat efficientiam in illas, præsertim quia ad efficiendum requiritur existentia, intellectus autem non prius existit quam sensus, sed è contra, eo quod gradus sensitiuus ordine executionis præcedit rationalem. Additur etiam exemplum in rebus inanimatis, sicut humiditas in aere non oritur effectiuè à calore neque è contra, ergo idem erit in potentijs animæ. Neque etiam inter potentias eiusdem gradus, verbi gratia inter potentias sensitiuas apparet, quomodo effectiuè emanet visus ab auditu, vel è contra. *Et ratio est*, quia ab illo dimanat aliquid effectiuè, à quo dependet effectiuè, constat autem quod in operatione vitali, visus non pendet ab auditu, neque è contra, sed omnes potentiæ dependent immediatè ab anima in suis actibus, ergo & in sui emanatione. Ac denique sicut anima cōfert immediatè esse vegetatiuum, & sensitiuum cur non poterit immediatè conferre omnes potentias, sicut & immediate influit in illas?

Respondet. ad primam instantiam, quod ab intellectu immediatè, & secundum se, non dimanat potentia vegetatiua, & nutritiua, sed mediatè, quatenus intellectus est coniunctus corpori, & ab intellectu vt coniuncto dimanat sensus internus, vt ei ministrans, & à sensu interno externus, qui ei ministrat, & à sensibus externis præsertim à tactu nutritiua, & generatiua, quæ eorum temperamento deseruiunt. In plantis autē potentiæ nutritiua, & generatiua, cum non sint coniunctæ superiori gradui non dimanabunt ab aliqua potentia priori, sed vna ab alia, vel ab ipsa anima. Nec obstat, quod hęc causalis est falsa, quia aliquid est rationale est sensibile, ergo rationale nō est causa potentiarum sensibilium, & emanationis earum. *Respondetur enim*: quod illa non est bona causalis, quasi sit adæquata, vel in genere causæ formalis, est tamen rectè in genere causæ finalis, quatenus sensus deseruit intellectui vt principaliori, & est quædam participatio illius. Emanatio autem vnius potentiæ ab alia non fundatur nisi in subordinatione potentiæ imperfectioris ad perfectiorem, semper enim dimanat imperfectius ab eo quod perfectius est, non è contra, vt docet D. Thom. *quæst. illa 77. artic. 7.* vbi inquit: *Quod potentiæ animæ, quæ sunt priores secundum ordinem perfectionis & naturæ, sunt principia aliorum per modum finis, & actiui principij*: emanatio autem fundatur in cōnexione vnius cum alio, quatenus est id, à quo aliud participatur, siue per modum principij actiui, siue per modum finis.

Ad id, quod dicitur requiri existentiam ad efficientiam emanationis. *Respond.* requiri existentiam in ipso efficiente à quo primò, & per se oritur ista productio, & hoc est generans, vel eius virtus, non tamen requiritur quod præcedat existentia in facto esse in ipsa essentia, à qua dimanat propria passio, quia non est principium ipsius actionis, sed cōnexionis primi termini producti, qui est substantia cum secundo termino, qui est propria passio. Et ita Diuus Thomas *locis supra citatis* excludit prioritatem durationis inter essentiam, & passiones, sufficit enim, quod complete in facto esse simul existant non quod prius.

Quod vero additur de proprietatibus rei inanimatæ *Respondetur*, quod si in eis fuerit connexio, & subordinatio nō est inconueniēs, quod vna oriatur ex alia, verbi gratia, quod ex summo calore in igne oriatur siccitas, & ab humiditate in aere calor, eo quod vnum deseruit alteri. Si verò nullam connexionem habent, ita quod vnum non deseruiat alteri non emanabit vna mediante altera, quia deest subordinatio.

Ad secundā instantiam respondetur, quod visus non emanat ab auditu, vel è contra,

quia inter istas potentias non est ordo, vel subordinatio inter se, sed ab aliquo tertio priori, verbi gratia ab aliquo sensu interiori, cui ministrant. Non dimanat autem vna potentia ab alia, nisi inter eas sit ordinatio, & connexio. Vndè non est necessaria dependentia effectiua, & motio vnius potentiæ erga aliam in operatione sua, ad hoc, vt emanet ab altera, sed sufficit aliqua participatio ab illa, & quod ministret, seu deseruiat illi, sicut dicit Diu. Thom. *quæstione 77. artic. 7. Quod potentiæ, quæ sunt priores secundum ordinem perfectionis, & naturæ, sunt principia aliorum per modum finis, & actiui principij.* Videmus enim, quod sensus est propter intellectum, non è conuerso, sensus enim est quædam deficiens participatio intellectus. Quare non oportet attendere ad motionem, qua vna potentia mouet aliam ordine executionis, cum potius sensus exterior moueat interiorem, & interior intellectum, nec tamen ab illo dimanat, sed potius attendenda est perfectio finis, ita quod aliqua potentia sit superior, cui inferiores ministrẽt, vel à qua participent perfectionem, ab illa enim dimanant propter connexionem, & subordinationem ad illam.

Nec obstat: quod generatio, quæ in ratione actionis est emanatio prius in executione attingit imperfectum, quam perfectum, vt vegetatiuum, quam sensitiuum, & sensitiuum, quam rationale. *Respondetur enim*: quod generatio dispositiuè considerata, & quando est in fieri, prius attingit imperfectum, quam perfectum, siquidem dispositiuè procedit. Cæterũ considerata perfectè & consummatiuè quando vltimò formam introducit, tunc è conuerso se habet, priùs enim attingit perfectiorem rationẽ, quam imperfectã, sicut prius attingit formam substantialem, quam accidentalẽ, eo quod specificatur generatio sic considerata ab eo, quod est vltimum, & specificum in tali forma, distinguitur enim generatio hominis à generatione equi penes gradu specificum, & athomum vtriusque non penes genericos, & sic etiam prius attingit potẽtias, seu proprias passiones gradus specifici, & vltimi, quam gradus imperfectioris, & communioris, quæ illi deseruiunt. Et in generatione hominis, licèt intellectus secundum se emanet ab anima vt creata à Deo, tamen intellectus vt vnitus corpori, etiam attingitur à generante vniente animam, ab illo autem vt vnito dimanant sensus non ab eo absolutè; quia solùm ministrant illi vt vnito.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

CONtra primam cõclusionem adduximus, & soluimus instantias, *quæst. 12. Physicor. citata.* Solum in præsenti addimus tria vrgeri præcipuè ab authoribus oppositæ sententiæ. *Primum*, quia distinctio potentiarum à substantia est multiplicatio entitatum sine causa, & eadem difficultas remanet in explicando, quomodò eadem forma substantialis possit esse principium radicaliter operans, ac si sit formaliter, & immediate operans; & è conuerso in ipsa forma accidentali eadem est difficultas, quomodo possit esse principium immediatum operandi, & tamen etiam est actus immediatè terminans generationem accidentalem, & formaliter informans. *Secundo fit instantia*, cur repugnabit dari aliquam substantiam, quæ eminenter contineat vim accidentalis potentiæ, si enim vna forma substantialis potest eminenter continere gradum alterius, cur non poterit eminenter continere gradum accidentis? Et sic per se ipsam immediatè operari. *Tertia instantia est*, quia si distinguerentur potentiæ, & propriȩ passiones ab essentia, possent separatè ab illa conseruari saltem diuinitus, & sic potentia visiua separata posset videre, & intellectus intelligere sine principio vitali intelligente, & vidente: & tunc maneret anima æque viua, & intellectiua sicut antea, alias esset destructa, ergo & aliquam opera-

operationem haberet, quia sine operatione nulla est vita.

Respondetur ad primam instantiam. Necessitaté illius multiplicationis satis supra explicatam esse, quòd vero substantia radicaliter sit operatiua per seipsam, non habet eandé difficultatem, quia ista radicalis ratio non exigit amplius quam actualitatem ipsam constitutiuam naturę sine alio ordine dependente, & specificabili ab operatione accidentali, sed solú, quod sit talis, cui debeatur potentia proximè operatiua. At verò quod sit potentia proximè operatiua, est impossibile, supposito quod operatio est accidens, vt necessariò est in creaturis, quia est egressio ab operante, & aliquando conuenit illi, aliquando non: ergo etiá imposfibile est, quod potentia ordinata, & specificabilis à tali operatione (specificari autem potentias ab actu ostendemus *articulo seq.*) non sit accidentalis, eò quòd de ratione potentiæ est quod sit reducibilis in actum, & consequenter minor illo: ergo est accidens sicut ille, licet enim potentia visiua videatur eminentior actu, & operatione sua, quatenus producit illam, tamé quia non est potentia per se reducta, & constituta in actu vltimo, sed reducibilis, ex hac parte minor est actu, & ordinabilis, & specificabilis ab ipso, ratione cuius actus secundus est perfectior actu primo, vt dicitur *prima secunda, q.71. art.3.* Neque est simile de emanatione, quę nó est operatio primò exiens à substantia, sed à generante media natura rei productæ. Neque etiam est simile de forma accidentali, quia hoc ipso, quod accidétalis est, est entis ens, & informat subiectum non vt absolutè sit, sed vt ad aliquid deseruiat, & talis forma nó repugnat quod hoc modo informet, & simul operetur, vt immediatum principium efficiendi, forma auté substantialis nó informat, nec terminat generationem, vt forma ordinabilis, & specificabilis ab altero, nec vt entis ens, sed vt absolutè constituens esse, & ideo non currit similis ratio, sicut in forma accidentali.

Ad secundam instantiam respondetur ex dictis; repugnare, quòd aliqua substantia creata sit immediatum principium operandi, eò quòd non potest dari substantia creata, cuius operatio non sit accidens, sed substantia ipsa; siquidem omnis operatio est causalitas, & egressio ipsa ab operante, eique adesse, & abesse sine destructione subiecti potest, & ita oportet, quòd potentia immediatè elicitiua talis operationis, & in actu primo se habens ad illam sit etiam accidens, eò quòd omnis potentia est minor actu secundo, & ordinabilis, & specificabilis ab ipso. Et non repugnat, quod vna substantia eminenter contineat aliam, non tamen quod per seipsam sine accidentibus exerceat suas operationes, eò quòd indigentia accidentium, fundatur in limitatione substantiæ, quæ nunquam potest tolli, hoc ipso quod creata est: diuersitas verò gradus non fundatur in sola limitatione, sed in ordine superioris & inferioris, non repugnat autem, quod ordo, vel genus superius faciat eminentiori modo id, quod inferius, quia continet illud, ideo enim superioris ordinis est, neque hoc tollit limitationem rei creatæ, quæ gradus istos admittit, sicut tolleretur limitatio, si non indigeret substantia accidentibus.

Ad tertiam instantiam dicitur. Non apparere implicationem manifestam, quod propriæ passiones, quę sunt realiter distinctæ a subiecto diuinitus separentur ab illo, sicut quantitas quæ est propria passio corporis separatur in Eucharistia. De quo videatur M. Bañez *1. part. quæst. 77. art. 1. dub. 1. ad 4.* Potentiæ autem vitales si separentur, existent quidem sine subiecto, sed non operabuntur vitaliter sine illo propter essentialem dependentiam vitalis motus à principio intrinseco quod est anima, quæ est primum principium se mouens. Et in illo casu anima sine potentijs dicetur intellectiua & sensitiua radicaliter, non formaliter proximè, sicut aqua calida est radicaliter frigida, & sic propositiones in quibus

affirmantur propriæ passiones, possunt falsificari quo ad actualem conuenientiam, licet non quoad radicalem, & quo ad debitum.

Contra secundam conclusionem obijcitur: quia si propriæ passiones emanant à subiecto non potest reddi ratio, cur quibusdam proprietatibus ablatis, seu impeditis aliæ resultent, vt ablata frigiditate aquæ resultat alia frigiditas, & ablato motu grauis resultat alius; quibusdam vero passionibus ablatis, aliæ non resultant, sicut ablato visu non resultat alius, & ablato motu cordis non resultat alius. Et ablata existentia, vel subsistentia non resultaret alia, quia non esset à quo resultaret.

Secundò fit argumentum ad probandum non posse eadem actione produci animam, & eius potentias ex P. Suarez *tract. de anima, lib. 2. cap. 3. num. 6. & 10.* nam anima non producit seipsam, & tamen verè producit suas potentias, ergo nō potest actio productiua illius esse productiua potentiarum. *Deinde* quia istæ actiones separantur, siquidem potest Deus creare animā impediendo emanationem intellectus, & postea tollere impedimentum; tunc verè producetur intellectus extra causas, & non per creationē quæ iam transacta est, ergo alia actione. Et idem est in aqua, quę ablato frigore per calorem iterum reducitur ad frigiditatem, id enim fit per nouum motum, quo paulatim, & successiuè reducitur, ergo distincta actione ab illa, qua primò producta est. *Denique*, quia si actio generantis est quæ terminatur mediatè ad potentias, & ideo dicitur emanatio, ergo nullo modo potest attribui ipsi essentiæ productio & emanatio talium passionum, siquidem actio illa generantis non potest egredi ab ipsa essentia, ergo neque constituere illam causantem, seu efficientem proprias passiones, quia non emittit ex se illam actionem, siquidem egreditur à generante; si autem est alia actio, quæ egreditur ab essentia, hoc est quod intenditur.

Ad primum respondetur, proprias passiones esse in duplici differentia; quædam, quæ emanant ab essentia cum dependentia ab aliquo extrinseca tanquam à conditione vel statu, sine quo non conueniunt, quædam verò emanant absolutè ab essentia sine dependentia ab aliquo extrinseco. Quæ hoc secundo modo se habent, etiam si impediantur, dimanare iterum possunt, dum ipsa natura vel essentia non destruitur. Quæ verò primo modo se habent, non poterunt dimanare ab essentia, nisi talis conditio, vel status requisitus ponatur, & quia hoc non semper est in potestate ipsius naturæ, ideò non semper emanat propria passio semel impedita. Sic potentia visiua, si semel amittatur, non emanat ab anima, quia dependet ex dispositione organi, in quo subiectatur, & hoc naturaliter reparari non potest, si semel destruatur. Si tamen reparetur diuinitus, statim resultabit ab anima. Vt autem resultet frigus ab aqua, vel motus à lapide extra centrum non requirit istam reparationem organorum, sed solum ablationem impedimenti. Motus autem cordis semel amissus reparari non potest, quia eo ablato non manet anima, quæ est principium emanationis eius, & ideo non potest iterum emanare, nisi iterum anima vniatur, quod solum potest fieri à Deo. Subsistentia autem, & existentia poterunt iterum resultare ex vi prioris actionis, si semel impediantur, dummodò maneat ipsa natura, quæ erat in alio, nam si non remanet, non mirum, quod iterum non resultent.

Ad secundum argumentum ex P. Suarex, *respondetur*, quòd actio generatiua & productiua passionum est virtualiter multiplex, & diuersam denominationem suscipit attingendo diuersos terminos ordinatè se habentes, & ita attacto primo termino, non amplius dicitur illum producere; sed in virtute illius transit ad secundum, illumque producit iam nō producendo primum, nec tamen idcircò debet distingui duplex actio, sed vna virtualiter attingens diuersos terminos.

Ad

Ad secundam partem argumenti respondetur, non separari actiones, quæ adæquatè, & totaliter sint distinctæ, sed solùm nouum complementum & explicationem superaddi ad actionem priorem, quæ fuerat impedita respectu sui termini secundarij. Vnde si creatur anima impedito intellectu, postea sublato impedimento non fit noua creatio, neque actio, totaliter & adæquatè distincta à creatione, sed prima creatio, quæ virtualiter manet in anima, sublato impedimento accipit non actionem nouam, sed complementum, & explicationem sui, respectu termini, ad quem fuit impedita. Et quoties impeditur illa actio, iterum si tollatur impedimentum compleri & explicari postulat in illũ terminum secundarium, qui sibi debetur. Et ita rectè dicit Caiet. 1. *part. quæst.* 18. *art.* 1. quòd illa emanatio propriæ passionis erat complementum primæ generationis: sicut, si modò natura humana dimitteretur à Verbo, propria subsistentia resultaret ex vi primę generationis. Nec ponimus, quòd illa prima actio, quæ iam formaliter & entatiuè cessauerat, reuiuiscat, quando fit noua emanatio propriæ passionis, sed dicimus, quòd virtualiter manet in ipsa substantia, quatenus manet primarius eius terminus productus, & in vi illius primæ productionis in illo termino manentis, resultat non actio noua, sed complementum nouum prioris productionis, vt habet connexionem essentia cum illa passione.

Et si instes, quia hoc, quod nos vocamus complementum actionis præteritæ, reuera actio est, cum sit vera productio nouæ illius proprietatis, & aliquando est cum nouo motu, vt cum aqua successiuè reducitur in frigiditatem, quæ fuerat amissa. Solùm ergo verbis ludimus vocando complementum actionis, quod verè est actio. *Respondetur*, vocari à nobis complementum, & non actionem nouam, quia solum respicit partem illius actionis, & non totum, quod ipsa poterat: actio enim generatiua, si non impediretur potens erat producere substantiam, & proprias passiones: posito autem impedimento, quando de nouo resultat passio, illa noua resultantia solum est potens in propriam passionem non in substantiam, & propriam passionem simul, & hoc quod est attingere propriam passionem habet in vi connexionis essentiæ iam productæ cum tali passione, & quia producta fuit, non solum vt esset in se, sed vt propriam passionem haberet sibi connexam, impeditur verò illa actio non vt sit essentia, sed vt in illa sit passio, sublata impedimento explicatur actio quoad partem sui, non fit actio noua. Rectè ergo vocatur complementum actionis, & non integra, & adæquata actio. Quod verò aliquando fiat cum nouo motu, hoc ipsum virtualiter continetur in vi prioris productionis, cui non solum debetur vt propria passio fiat in subiecto, quod producitur, sed etiam quod expellatur suum contrarium si ibi sit, & cum remotione illius fiat, illa autem actio, seu emanatio prout est à contrario in contrarium dicitur motus.

Ad vltimam partem argumenti respondetur. Quòd actio egrediens à generante, non egreditur ab essentia primordialiter, & per se, & eo modo, quo à generante, hoc enim repugnat, cum iam sit egressa illa actio, sed est ab essẽtia, vt à medio, ratione cuius illa actio transit ad vlteriorem terminum propter connexionem, quam habet cum essentia, non est autem inconueniens, quòd eadem actio pendeat à duplici principio, non vt æquè immediatè egrediens ab vtroque, sed ab vno, vt à primo principio processionis, ab altero vt à medio quasi connectente, & dante rationem vt transeat ad vlteriorem terminum. Et ita essentia non causat passiones per causalitatem totaliter alienam, sed etiam propriam sui, non vt à primo egrediente, sed vt ab applicante & mediante, sicut actio, quę est à principali agẽte, est etiam ab instrumento, non vt à primo principio, sed vt à deferente & applicante virtutem agentis ad talem effectum, & similiter à

causa-

causa prima, & secunda, dependet eadē actio secundum diuersam sobordinationem. Et hæc actio per se vna habet vnum terminum adęquatum per se, plures autem inadæquatos, & ordinatè se habentes, vnum sc. primarium, & specificatiuum, alterum secundarium & consequentem, sicut ignis plura corpora calefacit, & sol plura subiecta illuminat.

ARTICVLVS III.

Vtrùm potentiæ specificentur, & distinguantur per actus & obiecta?

GEneraliter loquendo constat potentias, habitus & actus esse quoddam genus entis, nec purè absolutum, nec purè relatiuum, sed habere rationem absoluti cum aliquo respectu transcendentali ad alterum, eò quòd tribuuntur à natura in ordine ad alterum, ad quod deseruiunt, & ideo non sunt purè absoluta, & quia deseruiunt non ad purè recipiendum, sed ad operandum, ideo non se habent vt purè relatiua. Sed tamen quia essentialiter, & intrinsecè, id est, ex proprietate suę naturę ordinantur ad alterum, ideo dicuntur specificari ab illo. Et inquirimus tria. *Primum*, in quo genere causæ dependeant, & accipiant specificationem ab altero. *Secundum*, quomodo sumatur vnitas & distinctio potentiarum ab vnitate, vel distinctione obiecti, an à formali, vel à reali vnitate; & quid sit in obiecto formalis, & propria ratio obiectiua. *Tertium*, an sit eadem ratio specificandi in potentijs & in actibus.

Circa primam difficultatem, vt Caiet. rectè obseruat. 1. *p. q.* 77. *art.*3. potentias distingui per actus & obiecta quatuor modis intelligi potest. *Primò*, quòd ly *per* dicat causam intrinsecam, id est, differentiam ipsam specificam potentiarum, & hoc nullus potest dicere, cum constet obiectum esse extra ipsum actum & potentiam; & sic nō posse esse intrinsecam eius differentiam. *Secundò* potest intelligi, quòd distinguantur per actus & obiecta, non tanquam per causas, sed tanquam per effectus secutos, vt per aliquid posterius. Sed hoc non est distinguere potētias verè & propriè per actus & obiecta, sed distinctas supponere, & solùm earum distinctionem tanquam per effectum vel signum manifestare, siquidem actus vt effectus, est aliquid posterius ipsa vnitate vel distinctione potentiæ, & sic iam supponit illam, non causat, atque adeo solum potest esse signum & manifestatiuum eius. Nos autem in præsenti non inquirimus, an potentiæ manifestentur distinctæ per actus & obiecta, sed an distinguantur.

Tertiò intelligi potest quòd potentiæ dependeant ab actu & obiecto, non vt à causa specificante secundùm specialem modum causandi, sed ea ratione communi, qua omnes res pendent à causis extrinsecis, scil. à finali & efficienti, respectus enim ad istas causas transcendentaliter & intimè imbibitur in omni re creata.

Quartò denique potest intelligi, distingui potentias per actus & obiecta, tanquam per causas quidem extrinsecas, sed non illa solum ratione cōmuni, qua res omnes transcendentalem ordinem dicunt ad causam efficientem & finalem, sed speciali ratione, quatenus licet extrinseca principia sint, pertinent tamen ad diffinitiuū principium potentiarum, quod est induere rationem causæ formalis extrinsecæ.

Hæc est communis Thomistarum sententia, quam his verbis expressit S. Thom. 1. *p. q.* 77. *art.*1. *ad* 1. *Actus licet sit posterior potentia in esse, tamen est prior in intentione secundùm rationē, sicut finis agente; obiectum autē licet sit extrinsecum, est tamen principium vel finis actionis, principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.* Vbi in prioribus verbis exclusit opinionem, quæ specificat potentias ab actibus vt ab effectibus, & tanquā à posteriori, dum distinguit in actu rationem effectus, secundùm quam est posterior in esse, eò quòd efficiens propriè respicit in effectu dare illi esse & existentiam, seu ponere extra causas, & sic

actus in quantum est quidam effectus, id est vt habet existentiam à causa, sic non specificat illam; specificatio enim abstrahit ab esse. Alio modo sumimus actum, vt est prior in intentione secundum rationem; vbi non sumitur actus prout est quædam entitas, seu effectus productus in sua existentia, sed secundum rationem suam, id est, secundum formalem rationem, qua respiciuntur à potentia. Quod in vltimis verbis declarat, dum dicit: *Quod principio & fini proportionantur, ea quæ sunt extrinseca rei.* Vbi per ly *extrinseca* excludit sensum illum, quod obiecta sint intrinsecæ differentiæ potentiarũ. Et per ly *proportionantur*, excludit sententiam illam de specificatione ab obiecto secundum communem rationem causæ agentis, vel finalis, eo quod proportio & coaptatio ad alterum respicit illud secundum id quod essentiale est tali proportioni, non secundum rationem existentiæ, coaptatio enim vnius rei ad alteram cui proportionatur, non est dependentia in existendo, sed ab existentia abtrahit, & ad definitionem pertinet ipsius proportionis.

Et ex hoc sumitur fundamentum prædictæ sententiæ, quia omnis dependentia quam imaginari possumus, vel est in ipsa ratione existentiæ, vel vt abstrahit ab existentia in ipsa constitutione essentiæ. Quæ dependent ab alio in existentia, prout sic non specificantur ab illo, specificatio enim & definitio abstrahunt ab existentia, quia existentia nulli rei creatæ essentialis est, neque ad definitionem pertinet: constat autem quod omnis dependentia ab efficienti, est solum dependentia quoad existentiam, quia efficiẽs vt tale, solum respicit rem sub existentia seu vt ponendam extra causas; & eodem modo finis solum habet mouere efficiens ad agendum, & consequenter in eadem linea respicit effectum, scil. in ordine ad existendum. Vndè respectus ad efficiens, & ad finem prout sic non specificat, quia non respicit definitionem rei secundum se, sed sub existentia. Constat autem dari aliqua, quæ non solum in sui existentia, sed etiam in sui definitione & specie secundum se sumpta dicunt ordinem ad alterum ad quod definiuntur, & sine quo non constituitur eorum species, sicut patet in his quorum essentia consistit in proportione & coaptatione cũ altero, sicut se habet potentia & actus ad obiecta, ergo specificantur per illa non secundum ordinem efficientis & finis, quæ licet sint causæ extrinsecæ, tamen non respiciunt rem nisi secundum ordinem existentiæ, non sine illa, ergo respiciunt illa secundum rationem causæ formalis, materialis enim hic locum non habet (materia enim non est obiectum sed subiectum rei) & non secundum rationem causæ formalis intrinsecæ, quia obiectum est extra potentiam & separatum ab ipsa, ergo secundum rationem causæ formalis extrinsecæ.

Quod si dicas, nam potentia passiua non minus specificatur ab obiecto & actu, quàm actiua, & tamen passiua solum potest specificari à mouente à quo patitur, mouens autem, & efficiens idem sunt, ergo ruit doctrina tradita, quia vel debemus ponere aliquid specificari per ordinem ad efficiens, vel negare quod potentia passiua specificetur à suo principio extrinseco quod est mouens.

Respondetur doctrinam traditam in vtraque potentia procedere, tàm passiua quàm actiua, vt expressit S. Thom. 2. *de anima lect.* 6. dicens: *Quod quia potentia est quoddam principium agendi, vel patiendi, oportet, quod actus ponantur in definitionibus potentiarum:* constat autem quod non minus essentialiter & per se ordinatur potentia actiua ad actum quem facit, quam passiua ad actum quem recipit; actiua autem specificatur ab actu, quem facit, non quatenus facit, sic enim ponit illum in esse, sed quatenus proportionatur illi vt faciat, ex proportione enim ad actum & obiectum constat specificatio per proportionem ad actum quem recipit, & ad obiectum à quo mouetur. Vnde obiectum mouens potentiam passiuam

dicitur determinare ad actum, & mouere per modum principij formalis, & non mouet quoad exercitium tantum, sed quoad specificationem vt docet D. Th. 1.2. *q.9. art.1.* datur ergo motio potentiæ passiuæ non effectiua, sed formalis & specificatiua. Imò finis licet specificet actum humanum, non tamen id facit finalizando & sub causalitate finis, sed vt induit rationem obiecti, vt benè aduertit Caiet. 1.2. *q. art.3.* Et ita alia est causalitas, seu motio finis & efficientis, alia obiecti vt formalizantis & specificantis. Quare potentia passiua non specificatur à mouente, vt mouens est quoad exercitium, sed à mouente quoad specificationem & per modum principij formalis, quod est ipsa forma vt ratio agendi formalizans, non à motione efficientis, vt efficiens est.

Quod si dicas, nam D. Th. *in locis citatis*, quando explicat quomodo potentia & actus specificantur ab obiecto, ponit exemplum in causis efficientibus, sicut calefactio inquit, est à calore, & infrigidatio à frigore, ergo sentit quod principium specificans est effectiuum, calefactio enim effectiuè est à calore.

Resp. Quod D. Th non sumit specificationem à principio effectiuo quomodocumq; sed vt fundante, seu habente proportionem formalem, quatenus scil. est causa efficiens per se perseitate quarti modi, vt calidum calefacit, sic enim calefactio specificatur à calido, vt à ratione formali, per se enim petit talem proportionem, nec potest intelligi calefactio per se in quarto modo nisi à calido, & sic intrat in conceptu essentiali calefactionis, non quatenus efficiens illius præcise, sed quatenus proportionem perseitatis quarti modi fundans. Quod si sit causa æquiuoca calefactionis, erit virtualiter, & eminenter in quarto modo sicut eminenter est calidum; omne autem calidum in quarto modo per se calefacit, sicut ædificator ædificat, & medicus curat, siuè sit formaliter talis, siuè eminenter.

SECVNDA DIFFICVLTAS.

Circa secundam difficultatem præsupponenda sunt duo. Primum, quod in obiecto aliud est ipsa entitas, quæ materialiter in eo consideratur, aliud ipsa formalitas obiecti secundum quam pertinet ad talem potentiam & actum, illumque specificat, aut distinguit: quæ formalitas nihil aliud est, quã proportio ipsa, seu coaptatio cum tali actu vel potentia, proportio autem respectus est. Et hinc contingit posse plura obiecta entitatiue, & materialiter diuersa conuenire in vna formalitate obiectiua, & è contra posse in vna entitate materiali obiecti fundari diuersas formalitates obiectiuas, sicut manifeste patet exemplis; videmus enim corpora substantialiter diuersa, vt lapis, lignum, homo conuenire in vna ratione colorati, & proportione mouendi visum: & è contra eandem entitatem, v.g. lapidem fundare formalitatem visibilis vt coloratum, & tangibilis vt frigidum, & intelligibilis vt substantiam, & generabilis vt è materia producibilis, & creabilis vt ex nihilo factibilis. Vnde benè dixit Caietan. 1. *par. quæst. 1. art. 1. 3.* aliam esse diuisionem rei vt res, aliam obiecti vt obiectum. Et scientiæ dicuntur secari, sicut & res, non quidem in esse rei, sed in esse & formalitate obiecti.

Ex quo colligitur, quid sit obiectum formale, quid materiale, quid adæquatum. Dicitur enim obiectum adæquatum, illa ratio, quæ terminat, & cõplectitur quidquid potest cadere sub attingentia alicuius potentiæ, siuè primariò, siuè secundariò tam quoad rationem formalem sub qua attingitur, quam quoad materiale quod attingitur. Obiectum formale dicitur illa formalitas, seu respectus, secundum, quem fit proportio & coaptatio inter obiectum & potentiã. Materiale dicitur illud, quod tali habitudini, seu formalitati substernitur, & subiectum eius est. Sunt autem diuersi termini, quibus explicantur rationes istæ obiectiuæ,

ſicut dicitur ratio formalis *ſub qua*, ratio formalis *qua*, obiectum *quod*. Ratio formalis *ſub qua* ſumitur dupliciter, vno modo vt tenet ſe ex parte potentiæ, ſeu habitus, & ſic eſt ipſa vltima ratio virtutis qua determinatur & proportionatur erga tale obiectum. Alio modo ſumitur ex parte ipſius obiecti, & ſic eſt vltima formalitas proportionans, & coaptans obiectum potentiæ, vel actui, ſicut in obiecto viſibili color nõ eſt vltimum quod proportionat obiectum viſui, ſed lux, & ideo lux poteſt dici ratio ſub qua ex parte potentiæ. Ratio *qua* dicitur ſolum ex parte obiecti, non ex parte potentiæ, & eſt illa formalitas quæ conſtituit obiectum attingibile à potentia vel actu, etiam ſi non ſit vltima formalitas, ſicut color eſt ratio quæ attingitur in corpore, & non ſolum lucidum. Non tamen repugnat, quod etiam aliquid quod eſt ratio *ſub qua* ex parte obiecti, ſit etiam ratio *qua* attingitur tanquam vltimum, ſicut lux attingitur in re viſibili. Denique obiectum *quod*, eſt ipſum totum quod conſtat ex obiecto materiali, & formali, in hoc enim fertur potentia, non tanquam in rationem, ſeu formam attingendi, ſed tanquam in rem attactam.

Secundò ſupponimus, non attendi formaliter in obiecto potentiæ, realitatem, ſeu entitatem prout habet eſſe in ſe, ſed proportionem & coaptationem ad potentiam. Quæ quidem proportio, vt ſubiectiuè exiſtat in re, debet eſſe realis, ſed ſecundum comparationem ad potentiam non conſideratur formaliter quod ſit ſubiectiuè in ipſa re, ſed quod ſe habeat obiectiuè ad talem potentiam, licet aliundè, ſi potentia ipſa ſolum reſpiciat ens reale, etiam in ratione obiecti realitatem petat, non prout exiſtentem, ſed prout comparatam ad potentiam, exiſtentia enim ſemper eſt in ordine ad ſe, & ſubiectiuè, ad potentiam autem ſemper ſe habet obiectiuè. Vnde ens rationis, licet in ſe ſubiectiuè non habeat realitatem, poteſt tamen eſſe obiectum actus intellectus, & ſpecificare illũ ratione proportionis obiectiuæ quam induit in ordine ad intellectum, quando habet fundamentum reale, & ad inſtar realitatis concipitur, tunc enim perficere & ſpecificare poteſt intellectum perfectione reali, non innata ſibi, aut exiſtente in ſe, ſed emendicata & appropriata ab entitate reali ad cuius inſtar obiectiuè concipitur, vt diximus *in Logica quæſt*. 1. *art*. 3. *ad* 1. Et ita, licet realitas & entitas ſubiectiuè conſiderata conueniat ente reali, & rationis analogicè, & non eodem modo ſimpliciter, obiectiuè tamen ſimpliciter & vniuocè inueniri poteſt in ente rationis, quia ſuppoſita emendicatione ab ente reali, & fundamento ipſius, proportio ipſa & coaptatio ad potentiam, quæ ſola pertinet ad rationem obiectiuam, per ſe inuenitur, quia verè & propriè coaptatur, ita vt verum & proprium actum intelligendi terminet, ſicut alia obiecta.

Nec obſtat, quod ens rationis habet eſſe per ipſum actum intellectus, ergo non perficit, nec ſpecificat illum, ſed perficitur ab illo. *Reſpondetur enim*, quod ens rationis habet eſſe ab intellectu per modum exiſtentiæ non realiter, ſed denominatiuè, ſcilicet quantum ad denominationem cogniti, quæ conſequitur actum intellectus, & ideò talis denominatio conſecuta non eſt ratio perficiens intellectum, ſed vt effecta & conſecuta, perficit autem ens rationis intellectum in quantum antecedenter ad iſtam denominationem, ratione ſui fundamenti induit coaptationem, & proportionem obiectiuam, qua verè & propriè terminat vt obiectum intellectus, eo quod licet ſit ens fictum, non tamen fictè obijcitur & intelligitur, ſed verum actum terminat vera terminatione, etſi ficta entitate.

His poſitis difficultas eſt, quomodo diſtinctio realis potentiarum & actuum ſumi poſsit ab obiectis non realiter diſtinctis, ſed ſolum formaliter vel ſecundum rationem. Multi enim difficile intelligunt quo-

modo sola distinctio rationis in obiectis possit distinctionem realem causare in potentijs, sicut verum & bonum quæ in obiectis solum ratione distinguuntur, causant distinctionem realem in intellectu & voluntate. *Cæterum in hoc non inuenio specialem difficultatem*; quia obiectum non distinguit potentias vel actus ratione distinctionis, quam in se habeat, sed ratione specificationis quam præbet. hoc ipso quod specificat obiectiue & specificatio ipsa realis est, vtpote actibus & potentijs realibus conueniens, sic enim distinctio realis esse debet, quia realitas specificans realem distinctionem inuoluit. Non est autem difficile intelligere, quod causa, seu virtus quæ entitatiue est vna, causet effectus realiter distinctos, quia non causat illos per distinctionem quā in se habet sed per virtutē, quę potius quanto magis est vnita seu vna, plures effectus facit, sicut patet in virtute solis, & in virtute diuina respectu omnium creaturarum. Sic similiter in obiectis benè stat, quod entitatiue obiectum sit vnum, & tamen causare possit diuersas specificationes reales, quia virtualiter est multiplex, & in illo fundantur diuersæ rationes formales; de quo videri potest Caietan. *1. p. quæst. 77. art. 3. circa solutionem ad tertium.* Vbi etiam S. Thom. docet, quod id, quod est idem secundum rem, & diuersum secundum rationem potest ad diuersas animæ potentias pertinere. Et videri etiam potest *ibidem quæst. 59. artic. 2. ad 2.* vbi ostendit intellectum & voluntatem differre realiter etiam si verum & bonum, quæ sunt eius obiecta, differant ratione, eo quod diuersitas potentiarum non sumitur ex distinctione materiali obiectorum, sed ex formali.

TERTIA DIFFICVLTAS.

Circa tertiam difficultatem, an sit eadem ratio specificandi in potentijs & in actibus. *Respond.* iuxta D. Thom. *quæstion. 77. citata* potentias specificari ab actibus immediatè, & idem est de habitibus quia habent rationem actus primi, immediatus autem ordo actus primi est ad actum secundū, licet potentia sit principium operatiuum magis vniuersale, & indifferēs, quam actus, habitus verò magis determinatum, & magis se habet vt principium dispositiuum ad operandum, quam per se primò operatiuū, vt diximus *in logica q. 18.* at verò actus secundus, cum sit ipsa operatio, non ordinatur ad vlteriorem actum, sed solum ordinatur immediatè ad obiectum, circa quod versatur, & ita specificatur ab illo, obseruando tamē id quod dictum est, quod specificatio ista, & distinctio sumatur ex diuerso obiecto formali, non materiali.

Et hoc quidem non solum habet verum in actibus immanentibus, sed etiam in trāseuntibus, qui sumunt suam diuersam specificationem ex obiectis formaliter consideratis & non solum materialiter, licet oppositum probabilius iudicet Suar. *tractat. de anima lib. 2. cap. 2. nu. 15.* & videri etiam potest *disp. 47. metaph. sect. 2. & 3.* Sed tamen oppositum diximus *in 5. Physic. q. 19. artic. 1.* Et constat in multis actionibus, quæ versantur circa eundem terminum materialem, & tamen specie distinguuntur, sicut idem homo potest fieri per generationem, creationem, & transubstantiationem quæ sunt actiones specie diuersæ: & circa eundem locum potest terminari ascensus & descensus & motus obliquus & idem viuens produci ab alio viuente generatione vitali, vel à sole generatione non vitali, & multa alia exempla multiplicari possunt in actionibus transeuntibus, in quibus attingitur idē terminus materialis, sub diuersa tamen formalitate, imò circa eundem terminum numero, datur diuersus modus agendi causæ superioris, & inferioris. Verum quidē est, quod vt ibidem notauimus, quando actiones specie distinctæ circa eundē terminum versantur, non solum differunt ex parte modi tēdendi, sed ex parte alicuius formalitatis attactæ, & relucentis in termino ad quem, ita quod ali-

aliquid producatur ab vna actione quod non ab alia per se loquendo, vt ibidem inductione ostendimus. In actionibus autem immanentibus non est necesse, quod ex parte obiecti attacti aliquid attingatur per vnum actum, quod non per alium, sed sufficit, quod ex parte medij, & modi attingendi sit diuersitas, sicut eadem conclusio, quæ scitur per medium physicum, & per mediū mathematicum, non differt ex parte rei scitæ, sed ex parte medij, seu principiorum quibus probatur, vel manifestatur vna vel altera, quod est differre ex parte diuersæ scibilitatis.

Quod si dicas, quia in obiecto nihil reale est, sic attingi ab actu immanente, sed denominatio quædam extrinseca, *Resp.* obiectum non dici formare, nec specificare actum ratione denominationis extrinsecæ, desumptę ab actu tendente ad se, sic enim daretur circulus in specificatione actuum, quia actus desumitur ab obiecto formali, & obiectum formale ex eo quod attingitur à tali actu, sicq; præsupponeretur actus, vt obiectum haberet formalitatem specificantem, si formalitas illa esset extrinseca denominatio ab actu desumpta. Formalitas ergo specificatiua obiecti fundatur in ipso obiecto antecedenter ad actum, & ad ipsam denominationem ex illo deriuatam, & est ipsa proportio, qua obiectum est attingibile & terminabile tali modo ab actu, non denominatio illa qua attactum est ab actu. Hęc autem proportio & coaptatio obiecti, vel realiter, & intrinsecè est in ipso obiecto, quia ex se fundat talem cognoscibilitatem in propria entitate, vel est realitas connotata ab ipso, si ex proprijs & intrinsecis non cognoscatur, sed ad instar alterius, & connotatiuè ad alterum.

Quomodo verò distinguantur obiectum motiuum, & terminatiuum, latè diximus *in logica, quæst.* 21. *art.* 4.

De subiecto verò potentiarum, an sit compositum, vel ipsa anima, non est specialis difficultas, præter eam, quæ à nobis discussa est de subiecto omnium accidentium *lib.* 1. *de generat. quæst.* 9. *artic.* 3. Quod autem sint genera potentiarum in viuentibus, iam supra *quæst. præcedenti* ostendimus esse quinque, quod ibi explicatum est.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo *arguitur*, quia vnica potentia potest respicere plura obiecta etiam realiter diuersa, & è contra vnum obiectum potest respici à potentijs realiter diuersis, ergo non adæquatur inter se multitudo obiectorum & vnica potentia indiuisibilis, vel è contra. *Nec sufficit dicere*: quod licèt obiecta sint plura specie diuersa, actus tamen qui est immediatum specificatiuum potentiæ est vnius speciei. *Nam contra est*, quia etiam in eadem potentia inueniuntur actus specie diuersi, vt actus fidei, scientiæ, opinionis, &c. Et similiter in voluntate, ergo eadem manet difficultas. *Confirmat.* quia potentia est vna, ergo specificatiuum vnum, ergo vel actus solum, vel obiectum solum, non autem actus & obiectum. *Respondetur*, ex dictis potentiam non specificari ab obiectis materialiter sumptis, sed formaliter, & secundum illam proportionem, qua coaptantur potentiæ, vnde si sint plura obiecta formaliter, semper erunt plures potentiæ, licet sint vnum entitatiue, & materialiter, & similiter è contra, etiam si sint plura materialiter, si in formalitate vna conueniunt, eandem potentiam specificabunt. *Quòd verò dicitur* de actibus specie distinctis. *Respondetur*, dari quidem in aliqua potentia plures actus specie diuersos secundum suas peculiares rationes, & obiecta quæ attingunt, conuenire tamen in aliqua ratione vniuersaliori, secundum quam procedunt à potentia, & ista ratio quæ superior est & vniuersalior respectu actuum, est adæquata & specificatiua respectu potentiæ, quæ est principium magis vniuersale, quàm quilibet actus, & ita

ita vniuersalius specificatiuum respicit; qua ratione dixit S. Thom. *prima secundæ quæstione 54. articul. primo ad primum*, quod potentiæ differunt secundùm rationem genericam obiectorum, habitus verò secundum specificam.

Ad confirmationem respondetur, quod non repugnat esse vnum specificatiuum potentiæ immediatum, aliud mediatum & sic specificatur potentia immediatè ab actibus vt conueniunt in vno modo procedendi, vel immutandi illam, mediatè verò ab obiectis quatenus illo modo sunt attingibilia ab omni actu talis potentiæ, sicut enim potentiæ, respiciunt, & ordinantur ad actus, ita actus ad obiecta. *Nec obstat*, quod actio specificatur à principio vt sæpè dicit Diuus. Thom & sic non potest specificari à termino, qui est obiectum. *Respondetur enim* quod in potentijs cognoscitiuis etiam obiectum habet rationem principij quatenus per modum speciei concurrit fœcundando potentiam: in alijs autem specificatur actio à principio non vt purè effectiuo, sed vt formaliter proportionato ipsi termino ad quem, & ordinato ad illum in quarto modo per se vt diximus; & sic non excludit terminum obiectiuum in ipsamet proportione quæ ad illum est.

Secundo arguitur, quia actus, & obiecta sunt posteriora potentijs, actus enim procedunt à potentijs, obiecta autem attinguntur ab actibus, & vt attacta, sunt posteriora illis, ergo non possunt specificare potentias per modum causæ specificantis à priori, sed per modum effectus, & à posteriori. *Nec potest dici*, quod licet actus in vno genere sint posteriores vt effectus, in alio sunt priores vt finis. *Nam contra est*, tum quia actus non est perfectior potentia, cum potentia sit causa eius, ergo neq; finis, quia finis perfectior est ijs, quæ sunt ad finem; & similiter obiecta aliquando sunt imperfectiora actibus & potentijs, tum etiam quia potentia & actus sunt quædam qualitates absolutę, ergo in se intrinsece cōstitui, debēt & non per aliquid extrinsecum, quia in se non sunt res respectiuæ. Quod si respicit finem tanquam causam, sicut etiam efficientem, hoc etiam conuenit ipsi substantiæ quæ causam efficientem respicit, & finalem, & tamen non specificatur ab illis, quia res absoluta est, ergo similiter potentia, & actus quia res absolutæ sunt, non dicentur specificari à fine, sicut nec ab efficiente. *Confirmat.* quia si potentia specificatur ab obiectis, etiam habitus specificabuntur, hoc autem est inconueniens, quia res tam diuersæ, sicut habitus & potentia non possunt habere idem specificatiuum, scilicet actum & obiectum.

Respondetur solutione data, quod actus sunt posteriores potentia in existendo seu in exercitio, priores autem in intentione & per modum finis. Quæ est solutio S. Thom. *prima parte, quæstion. 77. articul. 3. ad* 1. & similiter obiecta sunt posteriora actibus in exercitio attingentiæ passiuæ, sunt tamen priora in ratione specificationis, & proportionis, quam exigunt respectu actuum & potentiarum. *Ad replicam respondetur, ex supra dictis*, quod operatio potest dupliciter considerari, primo vt entitas quædam est per modum effectus, vel causalitatis deriuatæ ab ipsa causa, & sic non est finis operantis seu finis cuius gratia, sed est finis effectus, qui non est perfectior suo efficiente sed potius ab ipso perficitur, imò sic operatio potius est medium seu causalitas ad effectum, quam finis. Alio modo sumitur actus seu operatio prout præcise constituit in actu secundo ipsam potentialitatem causæ operantis, quæ est in actu primo, & sic est finis, non tam ipsius causæ, quàm potentialitatis eius, & potest specificare ipsam potentiam, eo quod potentia vt constituta in actu secundo est finis sui ipsius, vt solum constituta in actu primo. Itaque potentia respicit operationem vt finem, id est se ipsam, vt operantem in actu secundo, quod est operationem in concreto, & non secūdum se seorsum habere rationem finis.

Ad secundam replicam dicitur, quod potentia & actus sunt aliquid absolutum, vt distinguitur à relatiuo prædicamentali & secundum esse, non vt distinguitur à transcendentali, & secundum dici. Itaque non dependent ab aliquo extrinseco vt à purè terminante, sicut relatiua secundum esse, benè tamen ab aliquo extrinseco vt specificante, à quo scilicet dependent non solum quoad existentiam, sicut à causa efficiente, & finali extrinseca, sed quoad constitutionem in ipsa propria specie, vt supra diximus. At verò substantia non dependet ab aliquo fine, vel efficiente, vel à quocumque alio extrinseco tanquam à specificante, sed solum dependet à fine, & efficiente vt à causante existentiam & esse. Vndè nihil est omninò absolutum tam in specie, quam in existentia, nisi solus Deus.

Ad confirmationem respondetur, specificari habitus, & actus, & potentias ab obiectis, sed non eodem modo, nec cum eadem vniuersalitate, & indifferentia, & immediata tendentia: actus enim secundus immediate tendit ad obiectum, habitus autem in actu primo determinato, & disponente potentiam ad operandum benè vel malè; potentia autem in actu primo indifferenti & vniuersaliori, & vt simpliciter principium operandi Et sic diuerso modo respiciunt obiectum, & vnum vt subordinatum alteri.

Vltimo arguitur, nam si potentiæ specificantur ab actibus, & obiectis, vbi sunt eadem obiecta & actus, erunt potentiæ eiusdem rationis, sed potentia visiua equi, & hominis habent idem obiectum, scilicet colorem visibilem & non sunt eiusdem speciei, quia sunt proprietates emanantes à formis specie diuersis & consequenter etiam debent esse diuersæ speciei, eadem enim proprietas specifica non potest emanare à principijs specie diuersis, sic enim esset proprium vtriusque, quod repugnat.

Resp. aliquos sentire, quod istæ potentiæ, possunt considerari dupliciter; vno modo respectu subiecti, cuius sunt proprietates naturales, & sic differunt specie, quando consequuntur ad diuersas naturas: alio modo respectu obiecti, circa quod versantur, & hoc modo non differunt specie nisi obiecta diuersa sint formaliter; sic visus equi & hominis in ratione potentiarum sunt eiusdem speciei, licèt in ratione proprietatum differant specie. Ita Caiet. 2. *de anima capit.* 10. & explicatur exemplo mallei ferrei, & aurei, qui differunt specie in ratione metalli, non in ratione artificialis, & membra hominis & leonis differunt specie propter diuersam dispositionem licet eandem operationem exerceant. *Sed huic solutioni restat explicare* quænā ex istis duabus rationibus simpliciter sit essentialis potentiæ, & consequenter an simpliciter differant essentialiter, vel non. Nam in duplici specie essentiali poni non possunt, sicut in exemplis allatis, licet illa sint vnum in genere naturali & plura in artificiali, vel è contra tamen genus artificiale accidentaliter se habet ad naturale, & non essentialiter, ergo restat explicare in potentia visiua equi & hominis, quæ ex parte obiecti sunt eiusdem speciei, & ex parte subiecti differunt, quænam dicatur illis essentialis species, & ita an simpliciter sint eiusdem vel diuersæ speciei.

Quare alij tenent quod illæ potentiæ sūt eiusdem speciei, tam in ratione potentiæ, quam proprietatis, eo quod visus & aliæ similes potentiæ, non consequuntur in homine secundum gradum specificum, sed genericum, quatenus sunt de genere animalium perfectorum: Quæ autem sequuntur gradum genericum non est inconueniens, quod sint in subiectis specie diuersis, quia non emanant ab eis quatenus specie diuersa, sed vt conueniant in superiori ratione. Neq; est instantia in intellectu, qui sequitur gradū genericū intellectiui & tamen est diuersę speciei in diuersis Etenim intellectus nō manet eiusdē speciei in diuersis gradib. sed iuxta diuersam immaterialitatē diuersę speciei

speciei, intellectus cõsequitur, & diuersum respicit obiectum specificatiuum, potentia autem visiua in equo & homine idem habet specificatiuum. Hunc modum dicẽdi refert Mag. Bañez, *1.p.q.77.art.3. dubio vnico ad 2.*

Et iuxta illum addere possumus, quod in potentia visiua & similibus, vel possumus cõsiderare speciem essentialem, & hæc semper desumitur ab obiecto, & sic simpliciter sunt eiusdẽ speciei in equo & in homine, nec dimanant à principijs specie diuersis, sed ab eo quod est genericum, vel cõmune in animalibus perfectis participantib. istas species, sicut in omnibus animalibus ex gradu cõmuni dimanat potẽtia tactus, & in omnibus viuentibus potentia nutriendi & augmentandi. Vel possumus considerare peculiares aliquas qualitates, quæ accidentaliter perficiunt, vel afficiunt istas potentias aliter in vno animali, quam in alio, sine variatione essentiali earum, vt quod aquila perfectius videat homine, & homo perfectiorem tactum habeat, quam alia animalia & similiter, quod cogitatiua in homine discurrat circa singularia, nõ in bruto, & similia. Et quoad istas accidentales perfectiones, illæ potentiæ sunt propriæ diuersorum animalium, quia tales perfectiones conueniunt illis potentijs ratione diuersorum subiectorum in quibus sunt, & de quibus illas participant. Et ita in ratione proprietatis differunt specifice specie accidentali, ita quod id quod est intrinsecum proprietati vt proprietas talis, vel talis naturæ specie diuersæ, est accidentale potentiæ visiuæ secundum se, & quidditatiuè consideratæ, secundum ordinem ad obiectum, qui est simpliciter specificatiuus.

QVÆSTIO III.

De anima vegetatiua, eiusque potentijs.

ARTICVLVS I.

Quid sit anima vegetatiua, & quot eius potentiæ?

PRIMVS gradus viuentium est gradus vegetatiuus; cuius propriam rationem & essentiam, sicut & aliorum graduum ex proprijs operationibus venamur. Est autem proprium huius gradus operari circa ipsum corpus viuens, vt docet San. Thom. *1.part.quæst.78.art.1. & 2.* eò quod vegetatiuum est infimus gradus vitæ, & ex ea parte qua vitæ est, eleuatur supra corpus inanimatum mouendo se & operando erga se: sed quia infimum est & valde imperfectum, nõ extenditur ad adquirendam aliam perfectionem, quam quæ pertinet ad proprium corpus vel conseruandum in indiuiduo vel multiplicandum in specie, ad differentiam sensitiuæ, quæ operatur vltra se, quatenus mouetur ad apprehendenda obiecta exteriora, & multò magis intellectiuæ, quæ mouetur ad apprehendendum vniuersaliter omnia entia.

Igitur animæ vegetatiuæ assignat D. Th. ex Philosoph. *de anima lection. 9. circa text. 49. & 1.parte, quæstion.78.articul.2.* triplicem operationem scilicet nutrire, augmentare, & generare vitaliter, hæc enim sufficiunt ad omnes operationes vitæ vegetatiuæ, licet vt bene aduertit Caietan. *citat. loco 1. partis, in fine commentarij*, dicantur esse tres potentiæ animæ vegetatiuæ solum in genere, nam plures aliæ sunt in specie deseruientes istis, sicut ad nutritiuã deseruit attractiua, expulsiua, degestiua & similes, quæ an distinguantur realiter, an solum penes diuersa officia, postea disquiretur.

Quod ergo sufficiant ista tria genera potentiarum constat, quia finis partis vegetatiuæ est conseruatio ipsius viuentis tam in proprio indiuiduo, quam in specie, in hoc enim resumitur quidquid per inire potest ad ipsũ corpus viuens, vt videlicet viuat in se, & in specie sua; in conseruatione autem sui includitur duplex operatio, scilicet nutritio & augmentatio, nam ratione primi restauratur, quidquid perditur per calorem naturalem, & ratione secundi ex statu imperfecto in quo generatur, perducitur ad statum perfectum, scil. debitam quantitatem & robur. In conseruatione autem speciei attenditur generatio, qua producit sibi simile propagando ipsam speciem.

Nec obstat, quod etiam non viuentia generant sibi simile vt ignis, & mediante generatione speciem conseruant, ergo generatio non est propria actio viuentium. Et ex alia parte multa sunt viuentia, quæ generationem non habent sicut quæ fiunt solum ex putrefactione. *Resp.* quod non viuentia generant generatione cõmuniter dicta quæ est totaliter ex materia extrinseca, viuentia autem speciali generatione, quæ est ex propria substantia viuentis, ratione cuius est generatio propagatiua ex principio coniuncto ipsius viuentis & communicato ipsi genito, & sic dicit D. Tho. 1. *p. q.* 78. *art.* 2. *ad* 2. *Quod generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco, sed generatio viuentiũ est altiori modo per aliquid ipsius viuentis quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum.* Idemque tradit *in secnudo de anima lection.* 7. Hoc autem principium corporis formatiuum, nõ solum debet esse virtus actiua quæ est in partibus spirituosis & subtilioribus seminis sed etiam debet habere principium materiale, quatenus partes crassiores præbent materiam ex qua formatur fœtus. Quomodo autem dicatur ex semine fieri res generata tanquam ex principio vitæ coniuncto, explicauimus, *quæstion.* 1. *d. generation. articul.* 1 & similiter quomodo semen habeat vitam, fiatque ex superfluo alimenti, explicauimus, *ibidem quæstione octaua.*

Ad aliam partem argumenti dicitur quod licet anima vegetatiua habere possit illas tres operationes, non tamen est necesse, quod in omni participante vitam vegetatiuam inueniantur de facto, nam operatio generatiua non inuenitur in pueris ob statum imperfectum in alijs deest ipsa potentia ratione sterilitatis, in alijs ob imperfectionem naturæ quia ex sola putrefactione generari possunt, inter quæ numerant aliqui anguillas, salamandras, & alia similia; quædam verò sunt quæ indifferenter ex semine & ex putredine generari possunt vt mures, vespæ, & alia similia. Ista ergo participant imperfectè vitam vegetatiuam, sicut etiam inter animalia non omnia participant omnes sensus, & operationes sicut talpæ non habent visum, & ostrea non habent motum progressiuum.

Ex dictis colligitur definitio animæ vegetatiuæ, & explicatur ea quam tradidit Aristot. 2. *de anima textu* 49. definiuit enim Aristot. animam vegetatiuam ab actu perfectiori quem habet, & qui cæteros præsupponit, scilicet à generatione quæ solum conuenit animalibus perfectis, & in statu perfecto existentibus, dicens: *Quod anima prima* (id est vegetatiua) *est principium generandi tale quale ipsa est.* Quam definitionem explicans ibi: S. D. *lection* 9. inquit: *Quod quia omnia difiniuntur, & dominantur à fine, finis autem operum animæ vegetabilis, est generare alterum simile sibi, sequitur quod ipsa sit conueniens definitio animæ vegetabilis, vt sit generatiua alterius similis secundum speciem.* Idem tradit *prima parte, quæstion.* 78. *art.* 2. ostendens quomodo nutritiua, & augmentatiua sunt potentiæ habentes effectum in ipsomet viuente in quo sunt, generatiua autem habet effectum in alio distincto, licet ex ipsius generantis corpore decidatur, hæc autem est perfectior operatio, quia per eam anima vegetatiua quodammodo appropinquat ad sensitiuã,

quia hæc vt diximus habet operationem suam circa res exteriores, & deinde quia producere simile sibi est actio rei iam perfectæ in se. Quapropter in definitione Aristo. quando dicit: *Quod vegetatiua est principium generandi*, debẽt subintelligi, quod sit principium vitale, principium autem vitale, ad generandum præsupponitur quod sit viuum respectu sui ad operandum circa se, non enim posset vitaliter circa aliud operari, nisi primo posset circa se, & consequenter supponitur, quod sit nutritiuum & augmentatiuum sui. Vndè si velimus exprimere in definitione omnia quæ pertinent ad animam vegetatiuam, definiri potest: *Quod est principium nutriendi, augendi & generandi vitaliter.* Sed tunc illæ particulæ & non debent intelligi collectiuè, quasi debeant omni animæ vegetatiuæ conuenire, sed distributiuè, vel secundum accomodam distributionem, ita vt animæ perfectæ conueniant omnes illæ operationes, imperfectæ vero saltem aliquæ.

Sed obijcies, nam in primis Arist. dicit 2 *de anima tex.* 3: *Quod naturalissimum est viuentibus perfectis & non orbatis generare*, ergo generatio non potest esse proprijssima viuentium. *Patet consequentia*, quia illa actio est magis naturalis, quæ est magis propria naturæ, vt natura est, non vt vita est. *Quod si dicatur*, esse naturalissimum viuenti, non ratione naturæ vt sic, sed ratione naturæ viuentis, tunc dictum Philosophi non est verum, *sed instatur in multis: primo quidem*, quia non potest dici naturalissimum, quia magis necessarium, sic enim magis necessaria est nutritio, quia requiritur ad conseruandum propriam vitam in quocunque statu, etiam in pueritia, in qua non conuenit generare, imò propter conseruandam vitam animal abstinet à generatione. *Secundo*, quia si est naturalissimum, quia perfectissimum, sequitur, quod in animalibus naturalius sit sentire, vel loco moueri. Et in hominibus intelligere, quam generare, quia hæc perfectiora sunt.

Secundò obijcies quia Aristot. *in hoc* 2. *lib. textu* 54. solum numerat duas operationes, vitæ vegetatiuæ, scilicet vti alimento & generare, non ergo debent poni tres, scilicet nutrire, augere & generare. Præsertim cum actio augmentatiua non possit distingui à nutritiua, quia quantitas consequitur substantiam sine nouo motu, nutritio autem ad substantiam adquirendam ordinatur.

Denique, plures aliæ operationes dantur in anima vegetatiua, quæ versantur circa materiam exteriorem, & non circa ipsum corpus viuens, sicut attractio alimenti, digestio illius, expulsio superflui, & aliæ similes, quæ versantur circa corpus extraneum, & nondum informatum forma viuente, ergo plures operationes debent poni in anima vegetatiua, quam quæ versantur circa ipsum corpus viuens.

Ad primum facile respondetur quoad primam partem, quod generatio dicitur opus naturalissimum, quia est commune omni naturæ etiam inanimatę loquendo de generatione quoad substantiam & secundum rationem communem generationis, est tamen propria viuentium loquendo de generatione ex parte modi procedendi vitaliter, & per propagationem ex ipsa substantia generantis decisa.

Quod autem attinet ad expositionem Aristotelis, dissentiunt expositores in explicando, qua ratione dixerit esse opus naturalissimum generationem, *Sed breuiter dico* non dici naturalissimum opus, quia est perfectius, cum in multis animalibus aliæ sint perfectiores operationes, vt in argumento dictum est. Neque ex eo, quod sit magis necessarium respectu ipsiusmet viuentis absolute, cum magis propriæ vitæ sit necessaria nutritio: sed ob duplicem causam. *Primò*, quia generatio est communis omni naturæ etiam non viuenti, saltem quoad substantiam generationis, vt dictum est. *Secundò*, quia magis in eam propẽdet naturæ etiam viuentium non propter bonum proprium, sed propter bonum commune, scil. propter

per-

perpetuitatem speciei, quæ generatione ipsa conseruatur. Quam causam tradit D. Thom. 2. *de anima lect. 7. ad illum textum A-11,t.* & Caiet *ibi* & M. Bannez 1.*p.q.* 78. *art.* 2.*dub.* 4. eam vero negat Suarez 2.*de anim. cap.* 7.*n.* 6. licet primam causam admittat *num.*6. sed male eam negat, cum sit expresse approbata ab Aristot. qui causam reddidit cur generatio sit naturalissimum opus, scil. quia maxime propendet natura in conditionem illam perpetuitatis, quā consequitur generatione, & non sola nutritione & conseruatione propria. Itaque conseruatio speciei secundum quod propagatione multorum perpetuatur, maiori pondere allicit naturam, quam nutritio, seu conseruatio in esse proprio; tum quia est bonum commune, & quælibet pars naturaliter magis inclinatur in bonum commune, quam in proprium, vt patet in manu naturaliter se exponente ictui capitis, & aqua ascendente sursum ne detur vacuum: tum quia midiante generatione efficacius consequitur perpetuitatem, quam nutritione, nam hæc ex natura rei certam habet periodum, illa per generationem in infinitum durat, quantum est ex vi naturæ, nisi obstaret decretum superius diuinum terminandi generationes completo numero beatorum. Naturalissimum autem est vnicuique intendere perpetuitatem, quæ cum in indiuiduo sit impossibilis per conseruationem, fit in specie per generationem.

Nec obstat fundamentum P. Suarez. quia videlicet nutritio ordinatur ad propriam conseruationem in se, generatio autem in alieno indiuiduo, magis autem inclinatur vnumquodque in bonum proprium, quam in alienum, quia amicabilia ad alterum oriuntur ex amicabilibus ad se.

Respond. enim quod inclinatur aliquid magis in bonum porprium vt distinguitur contra alienum, non contra bonum commune, ad hoc enim maior est ponderatio quam ad proprium, quia etiam proprium continetur sub communi, & ab eo dependet, & sic amicabilia ad alterum oriuntur ex amicabilibus ad se, quando est alterum omnino alienum, non quando est alterum quasi bonum commune & superius, respectu cuius hæc maxima non currit. Et ita omnis creatura naturaliter magis fertur in Deum, quasi in bonum commune, vt docet S.Th. 1.*p.q.*60.*artic* 5. Neque est verum conseruari etiam speciem in proprio indiuiduo conseruatur enim sine perpetuatione, quæ est conseruatio secundum quid, in genito autem conseruatur tanquam in propagato de sua substantia, & in parte sui.

Ex quo etiam patet ad instantias primi argumenti, licet enim magis necessaria sit nutritio ad se conseruandum quam generatio, hæc tamen est magis necessaria ad perpetuitatem consequendam. Cum quo tamen stat, quod magis tenetur homo ad conseruandam propriam vitam quam ad generandum etiam in casu necessitatis propagandi genus humanum, eo quod conseruatio propriæ vitæ est fundamentum & medium necessarium etiam ad ipsam propagationem, & ita quia sublata vita propria tollitur tam proprium indiuiduum, quam propagatio speciei, ideo magis tenetur ad illam, quam ad istam, sed ad illam vt ad medium, ad istam verò vt ad finem, & ideo naturalius se habet ad generationem, quia gratia huius finis, scilicet perpetuitatis omnia agunt quæ secundum naturam agunt, vt dicit Arist. *in eodem loco.*

Ad secundum respond. Aristotelem numerasse illas duas operationes animæ vegetatiuæ, quia sub illa quæ alimento vtitur, continetur tam nutritio, quam augmentatio, vtraque enim alimento vtitur licet diuersimode, alia ad restaurandum & conseruandum, alia ad perficiendum & augendum, postea tamen vtramque operationem explicuit *textu* 38. *& sequentibus.* Quod vero dicitur, non dari motum ad quantitatem distinctum à nutritione refutatum à nobis est *q.*19. *Physicor. & quæst.* 8. *de generatione.*

Ad vltimum respond. omnes illas operationes contineri sub nutritiua, quia illi deseruiunt, eique ministrant, sicut sub generatiuo continetur operatio præparatiua seminis, resolutio ipsius, & formatio fœtus. Quod vero dicitur non versari illas actiones circa corpus viuum, *distinguo*, proxime & formaliter transeat, dispositiue nego; disponitur enim materia alimenti vt nutriatur & transeat in corpus viuum.

ARTICVLVS II.

Quid sit potentia nutritiua, eiusque obiectum, & facultates ei ministrantes?

HAEc tria pertinent ad cognoscendam vim nutritiuam, & ex ea manebit explicata vis augmentatiua, quæ illi deseruit. Plura autem de nutritione & alimento egimus *quæst.8. de generat.* & ideo hic breuiter de ipsa potentia nutritiua agendum est.

Circa primum ergo, scilicet circa ipsam potentiam nutritiuam *dubium est*, an sit qualitas aliqua de secunda specie, scilicet aliqua potētia, an verò sit calor aliquis vitalis vel saltem temperamentum, vel mixtura aliqua primarũ qualitatum sine potentia aliqua superaddita. In quo P. Suarez *tract. de anima lib. 2. cap.9.* existimat temperamentum primarum qualitatum se habere vt dispositionem, seu virtutem dispositiuam ad introducendam animam in materiam alimenti, virtutem autem inductiuam ipsius animæ in alimentum, siue educendo, siuè vniendo formam esse ipsam animam immediatè, & ab ea procedere istam actionem, non ab aliquo accidente superaddito. Præter istas autem actiones, scilicet inducere formam substantialem, & disponere ad illam non datur alia operatio quæ correspondeat virtuti, seu potentiæ superadditæ illis primis qualitatibus. Alij autem ex Iunioribus constituunt hanc potentiam nutritiuam in ipso calore naturali, fortassis quia est principium actiuum in nutritione & augmentatione.

Nihilominus S. Thom. perpetuo assignat calorem & qualitates primas pro instrumentis vitæ vegetatiuæ, & operationum eius, quæ vtique sunt nutritio & generatio, requirit autē tanquam principalem virtutem aliquam qualitatem superiorem ad primas. vt videri potest *2. contra gent. c.68 & 1.p.q.78.art.2. ad 2. & q.118.art.1.ad 3.* Non potest autem talis virtus vti calore & alijs qualitatibus vt instrumento quod mouet & sibi deseruit, nisi distinguatur ab illis.

Fundamentum est quia generatio, & nutritio habent effectus excedentes calorem, & temperamentum quatuor primarũ qualitatum, tum in ipsa substantia rei operatæ, tum in modo operandi, ergo requirunt aliquam virtutem altiorem ab illis qualitatibus distinctam. *Consequentia patet*, quia non habemus aliud principium distinguendi virtutes, & potentias, nisi per diuersos effectus & modos operandi. *Antec. probatur*, nam quantum ad substantiam rei operatæ videmus in generatione fieri aliquos effectus excedentes primas qualitates, vt est formatio membrorum, eductio animæ, vel introductio & alia similia, quæ constat distingui ab actionibus primarum qualitatum, non enim est idem calefactio etiam facta ab animali, & formatio membrorum & introductio animæ Similiter in nutritione formantur membra saltem partialiter, & aggeneratiuè, siquidem membra ipsa succedente alimento, de nouo instaurantur, vel augescunt, ergo eadem ratio est de ipsa, atque de generatione. Ex parte autem modi operandi, constat manifeste, distingui, quia animal operatur istas actiones vitaliter, siue generando, siuè nutriendo, qualitates autem elementales quantum est ex sua specie non operantur vitaliter; constat enim quod calor in ferro, vel in ligno est eiusdem speciei cum calore animalis, & tamen ibi non operatur vitaliter, ergo modus vitaliter operandi aliquam virtutem specie distinctam postulat ab ipso calore secundum se.

Nec valet dicere, quod ipse calor vt con-

iunctus

iunctus animæ est medium, quo anima operatur vitaliter, nec indiget alia virtute, vel potentia superaddita ad dirigendum talem calorem *Contra enim est*, quia istæ actiones nutritiue essentialiter, & specifice sunt vitales, & in ratione vitalis distinguũtur specie à non vitalibus, ergo calor secundum totam speciem quam habet non potest esse sufficiens potentia, & virtus, istarum actionum. *Consequentia patet*, tum quia calor qui est in animali, non est distinctus specie à calore ignis, ergo non potest sine alia virtute supperadita effectus specie distinctos habere; tum quia calor non est potentia vitalis etiam in animali, ergo non potest esse immediatum principium operationis vitalis, anima autem per suam substantiam sine potẽtia vitali superaddita non operatiua vitaliter, & multo minus mediante instrumento non vitali, qualis est cal r, ex sua specie. *Nec obstat*, quod ad nutritionem non datur speciale organum, sed fit in toto corpore, & sic non videtur dari specialis potentia. Hoc enim est respectu vltimæ nutritionis, quando ex sanguine partes solidæ nutriuntur, vt caro & ossa; ad primam autem digestionem internam & commutationem alimenti in sanguinem, dantur specialia organa, scilicet ventriculus & hepar.

SECVNDA DIFFICVLTAS.

Circa secundum punctum, scilicet quodnam sit obiectum potentiæ nutritiuæ constat ex Philosopho *in hoc. 2. lib. textu* 42. & D. Thom. *ibi lect.* 9. quod obiectum seu materia nutritiuæ est alimentum, circa illud enim versatur nutritiua, tãquam circa materiam quam transmutat in substantiã & quo res alita nutritur. Vnde dicit Philos. *ibidem tex.* 48. quod in nutritione sunt tria, scilic. quod alitur, quo alitur, & alens primum. Quod alitur est corpus viuens, quia est subiectum cui per alimentum transmutatum nouæ partes aduenient, & succedunt Id quo alitur est nutrimentum, sumendo ly *quo* pro principio materiali, non effectiuo, & ita non solum dicitur id quo nutritur, sed ex quo transmutatur, sicut semen est id quo generatur animal, non solum vt principio effectiuo ratione virtutis formatiuæ, sed etiam vt principio materiali, quatenus de ipso sumitur etiam materia fœtus. Alens primum, est ipsa anima, quæ est primum principium nutriendi.

Sed inquies quomodo dicatur alimentum esse obiectum non solum potentiæ nutritiuæ, sed etiam generatiuæ, vt affirmat Aristotel. *textu* 47. cum tamen diuersum sit obiectum nutritiuæ, & generatiuæ, obiectũ enim generatiuæ est fœtus ipse qui generatur obiectum autẽ nutritiuæ est viuens ipsum, quod nutritur. De alimento etiam verificatur quod illo vel ex illo nutritur animal, ex alimento autem non generatur proles, ergo non habet vtraque potentia alimentum pro obiecto etiam materiali.

Respondetur nihilominus verissimum esse dictum Aristotelis, & explicari à D. Thom. *ibi lect.* 9. quod etiam alimentum est factiuum generationis, eo quod semen est superfluum alimenti. Quod intelligitur esse superfluum, non quia si excrementitium, cum potius fiat ex sanguine de fecatissimo, sed quia est residuum ipsi nutritioni, necessarium autem generationi. Itaque omnes potentiæ vegetatiuæ vtuntur alimento tanquam materia ad suas operationes, sed diuersimodè nam nutritiua vtitur substantia alimenti pro reparatione ipsius viuentis, augmentatiua vtitur quantitate, seu magnitudine alimenti pro ipsius augmentatione, generatiua autem vtitur residuo alimenti pro ipsius propagatione, & ita supponitur operatio nutritiuæ ad generatiuam eique residuum sui alimenti tanquam materiam subministrat, ideoque non ita absolute dicitur animam generare ex alimento sicut nutriri, sed generare ex residuo alimenti, quod per varias transmutationes

nutritiuæ segregatur ad vasa seminalia, ibique disponitur semen, vt illo vtatur generatiua sicut etiam ad nutritionem prolis segregatur ex alimento iam transmutato & conuerso in sanguinem, lac in fœminis. Et in huius signum qui sunt profusiores in venerem, cum indigeant multa materia seminali attrahunt de materia nutritiuæ, ita quod aliquando emittunt sanguinem, & debilitant naturam. E contra verò animalia pinguiora sunt pauci seminis, vt docet Diu. Thom. 1. *part. quæstione* .19. *artic.* 2. quia indigent plus conuertere in proprium corpus quam segregare de residuo pro semine.

Quotuplex autem sit alimentum, scilicet extrinsecum & remotum, quod ab animali assumitur, & intrinsecum, seu propinquum, quod ab eo disponitur & transmutatur, vt conuertatur in partes solidas, & quas transmutationes ad hoc subeat, & in qua parte animalis resideat facultas nutritiua, diximus *in quæstione* 8. *de generat. articul*. 3.

TERTIA DIFFICVLTAS.

Circa tertium punctum, scilicet quæ facultates ministrent nutritiuæ? In primis inueniuntur duæ potentiæ principales, scilicet nutritiua, quæ respicit substantiam reparandam, & augmentatiua, quæ respicit augendam. *Secundò* loco occurrunt quatuor potentiæ ministrantes istis duabus principalibus, scilicet attractiua, retentiua, expulsiua, & decoctiua, & si quæ sunt aliæ, ad istas reducuntur. Tertio loco inueniuntur accidentia, seu qualitates primæ ministrantes omnibus istis potentijs, quæ sunt qualitates non vitales, sed communes etiam non viuentibes, scilicet calor & frigus, & similia, quę se habent vt dispositiones, & ideo ista accidentia distingui à potentijs vitalibus certum est, cum ipsa vitalia non sint. Quod etiam respectu potentiæ attractiuæ, & retentiuæ fatetur ipse Suarez *loco citato cap.* 9. *n.* 14. licet id neget de facultate nutritiua: quod statim expendemus.

Igitur circa ipsas potentias vitales illa est difficultas, an realiter distinguantur inter se, quod etiam *sequenti articulo* tractandum erit circa potentiam generatiuam an distinguatur à nutritiua. Plures enim Authores omnes istas potentias faciunt vnam, quæ omnes istas operationes exercet, & ab illis denominatur modò nutritiua, modò generatiua, modò augmentatiua. Sed tamen inter augmentatiuam, & nutritiuam minus videtur ponenda distinctio, eamque negant Conimbricen. 2 *de anima capit.* 4. *quæstione vnica*, Suarez *tract. de anima lib.* 2. *capit.* 9. qui nec formaliter eas distinguit, vt patet in fine capitis, Rubio 2. *de anima tractat. de potentijs animæ vegetatiuæ quæstione* 2. Et alij plures qui ab his Authoribus citantur; & idem tenent aliqui Thomistæ quos suppresso nomine citat Magister Bañez 1. *part. quæstione* 78. *articulo.* 2. *dubio.* 2. *conclusione.* 2. Non caret probabilitate ista sententia, quoties enim non est euidens requiri distinctionem potentiarum ad diuersas operationes, magis inclinare debemus in partem quæ non distinguit, eo quod natura semper studet compendio. Est etiam conueniens ratio, quia ad virtutem augmentatiuam non requiritur, nisi quod virtus nutritiua sit ita fortis quod possit plus conuertere de alimento quam deperdat de humido proprio, vt docet Sanct. Thomas 1. *part. quæstione* 119. *artic.* 1. *ad* 4. Ad hoc autem non requiritur noua virtus, sed eadem fortior, & perfectior. Vtraque etiam potentia respicit eundem effectum, specifice, scilicet substantiam viuam, siuè absolute, siuè vt maiorem, & augmentatam, & vtraque vitali modo. Cur ergo non prouenient ab eadem potentia tanquam duæ operationes subordinatæ vel ad eundem finem ordinatæ, sicut etiam calefactio, & illuminatio ab eadem virtute solis proueniunt; quia sunt actiones inter se subordinatæ. Quare Aristot. 2. *de generatio-*

ratione animalium cap. 4. docet quod eadem materia est ex qua augetur, & ex qua constituitur primum; & facultas quoque augens eadem quæ in principio est, sed maior; non ergo est necesse ponere duas facultates.

Nihilominus opposita sententia probabilior est, & inter Thomistas magis recepta, vt tradit Magister Bañez *citato loco conclusione tertia*, & eam tenet Caiet. 1. *p. quæstione* 78. *artic.* 2. *in fine commentarij*, alique plures Thomistæ quos citant, & sequuntur Carmelitani *hic disput.* 8. *quæstione* 3. & sine dubio inclinat in illam Diu. Thom. tum quia *circa quæst.* 78. dicit esse tres potentias, augmentatiuam, nutritiuam, & generatiuam; tum quia vnicuique assignat distinctam operationem & obiectum, quæ sunt principia distinctionis potentiarum, nutritiuæ enim assignat conseruationem, & reparationem substantiæ, augmentatiuæ acquisitionem quantitatis debitæ; generatiuæ productionem alterius viuentis. Tum denique, quia in fine corporis ponit, quod vna potentia deseruit alteri, ergo non est eadem potentia, sed distincta, quia eadem non seruit sibi ipsi, licet actus vnius potentiæ possit seruire & subordinari alteri actui eiusdem; sed D. Thom. non dicit quod vnus actus subordinatur alteri; sed quod vna potentia seruit alteri, ergo sicut quādo dicitur quod vnus actus deseruit alteri colligitur distinctio ipsorum actuum, ita quando dicitur quod vna potentia deseruit alteri, debet colligi distinctio potentiarum.

Et ex hoc sumitur fundamentum istius sententiæ, quia inuenitur sufficiens distinctio in istis obiectis, & in modo operandi ad distinguendum istas potentias alio enim modo, & circa distinctum terminum operatur nutritiuam quam generatiua, cum vna operetur propagando, & producendo simile distinctum à se, alia verò reparando partes eiusdem viuentis, scilicet nutritiua. Augmentatiua autem respicit terminum genere distinctum, scilicet quantitatem non prout consequitur naturaliter ad primam productionem substantiæ, sed prout acquiritur per veram mutationem, & motum procedendo de contrario in contrarium, vt ostendimus *q.* 19. *Physicor. & quæst.* 8. *de generat.* ergo non minus petit motum, seu operationem, & potētiam distinctam quam alteratio & motus localis, quæ sunt ad diuersa prædicamenta. Ex alia autem parte istæ potentiæ propter suam materialitatem & imperfectionem non possunt, ita eleuari vt eminenter in se vniant tam diuersos actus & obiecta in aliqua ratione superiori, cum etiam anima sensitiua quæ perfectior est quam vegetatiua, non possit in vna potentia vnire eminenter omnes actus, & obiecta sensuum exteriorum vel interiorum, ergo probabilius est distiugui debere istas potentias.

Vnde non valet dicere, quod solum datur vna potentia respiciens plures actus inadæquatos, qui omnes versantur circa vnum obiectum totale & adæquatum, scilicet alimentum, in quo diuersas illas operationes operetur vnica, & eadem potentia. *Nam contra hoc est*, quia si illa ratio aliquid probaret, etiam concluderet sensus internos, & externos esse vnam potentiam, licet habeat inadæquatos actus, sicut etiam omnibus sensibus seruit vna anima, eo quod sicut animæ vegetatiuæ sufficit ad vnitatem potentiæ, quod versetur circa alimentum, licet diuerso modo secundum diuersos actus inadæquatos, ita poterit dici, quod animæ sensitiuæ sufficit vna potentia, quæ versatur circa sensibile, diuersi autem modi immutandi sensus, dicentur esse diuersi actus inadæquati eiusdem potentiæ, & præsertim cum hic etiam inueniatur subordinatio vnius ad aliud, sicut sensus externi seruiunt internis, & in internis sensus communis deseruit phantasiæ.

Vnde potius ista subordinatio vnius ad aliud est principium colligendi distinctas, potentias per se loquendo, & ab intrinseco, quia subordinatio limitationem dicit, & distin-

distinctionem postulat, idem enim sibi ipsi non subordinatur. Sed tamen possunt aliquando plures actus inter se coordinati pertinere ad eandem potentiam, & virtutem, quando inuenitur aliqua ratio superior, & vniuersalior sub qua vniantur rationes illæ, quæ in inferioribus & limitato modo consideratæ distinctionem postulabant, sicut verbi gratia, intellectus, quia respicit res sub quadam vniuersali ratione, scilicet sub abstractione ab omni conditione materiali, quidquid in materialibus distinguitur, ibi vnitur. Et similiter sol, quia respicit omne alterabile, & corruptibile sub ratione quadam vniuersali, quæ omne corruptibile comprehendit, scilicet quatenus dependet, & continuatur cum primo alterante quod est incorruptibile, ideò respicit omnia illa sub vnica ratione. Et quando ratio alicuius virtutis magis vniuersalizatur, tanto magis vnita est, & ad diuersos actus inadæquatos, & obiecta se extendit, è contra verò quantò magis particularizatur, tanto magis distinguuntur potentiæ, & adæquantur actibus, & obiectis diuersis. Non est autem aliqua ratio, cur in anima vegetatiua ponamus rationem, & modum operandi tam vniuersalem quod sub vnica ratione plures illos actus inadæquatos comprehendat, tum quia est infimi gradus in genere animæ, tum quia non supponit alias potentias magis inferiores, respectu quarum sit superior & illas vniat. Quare si semel in potentijs non habentibus vniuersalitatem & superiorem modum procedendi, ponimus vnitatem potentiarum, ratione subordinationis ad eundem finem, ferè omnes potentias sensitiuas & artes inferiores dicemus esse vnã virtutem, quia subordinantur inter se ad vnum finem, Tunc autem eadem potentia attingit finem & ea quæ ordinantur ad illum eadem virtute licet inadæquatis actibus, quando vel medium & terminus sunt eiusdem rationis, & specificationis, vel modo vniuersaliori respicitur formalitas aliqua superior sub qua omnia illa materialiter contineantur.

Quod autem aliqui disputant, an distinguantur specie calor vitalis, elementalis, & cœlestis, *difficultas est parui momenti*, neque enim calor dicitur vitalis, aut cœlestis ratione alicuius intrinseci, quo in esse talis constituatur, sed ex ordine ad causam illam extrinsecam, à qua deriuatur & attemperatur, & modificatur, scilicet ad ipsum viuens & ad ipsum cœlum, vt bene notat Caiet. *prima parte, quæstion. 118. articul. 1. circa solution. ad 3* sicut etiam calor arte distributus & dispositus, vt in concoctione cibi non est specie distinctus à naturali. Et hoc ideo, quia omnes isti calores retinent eundem effectum essentialem & primarium, scilicet calefacere, aut reddere calidum, reliqui omnes effectus sunt consecuti, secundum quod à diuerso agente sic attemperante, aut modificante resultant.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

AD *fundamenta suprapposita patet ex dictis*, debere distingui istas potentias, quia non sunt ita vniuersales, & sub ratione, altiori procedentes, vt possint ista obiecta & actus inadæquatos sub vna ratione superiori vniuersali vnire. Nec augmentatiua, solum, differt à nutritiua, quia fortior est, cum auget, quam cum solum nutrit & non auget. Non enim est fortior intra eandem lineam, verbi gratia in generanda carne molliori, aut duriori seu alijs modis intra lineam carnis, adhoc enim non requiritur alia potentia distincta, sed eadem perfectior facta. Requiritur autem alia & perfectior potentia, si producit perfectiorem effectum in linea distincta, scilicet, quatenus est acquisitiua maioris quantitatis, & debitæ perfectionis, & roboris; hoc autem requirit distinctam potentiam, quia licet versentur circa alimentum, diuerso tamen modo & ratione, nec respiciendo formaliter eundem effectum, licet respiciat corpus viuum, quia in eodem corpore viuo diuersi effectus inueniuntur, & diuersæ operationes

tiones petentes distinctas potentias, sicut diuersam operationem & formalitatem postulat effectus faciendi aliquid maius, aut robustius, quam reparare solum partes deperditas, sicut fit in nutritione. Nec est idem de calefactione, & illuminatione, quia hæc vniuntur in ratione aliqua superiori, scilicet in luce cœlesti, quæ ad vtrumque habet eminentiam, in igne enim à diuersis qualitatibus prouenit illuminatio & calefactio, scilicet, à calore & luce. *Cùm autem dicitur*, quod cessante augmentatione, cessabit potentia illa augmentatiua, tanquam superflua. *Respondetur*, quod non est superflua per se, & ab intrinseco, sed per accidēs & ratione status, sicut etiam generatiua potentia non tollitur in senibus, nec deest in pueris, licet actum exercere non possint. Et in resurrectione, omnia ista membra & potentiæ dabuntur propter integritatem hominis, non propter exercitium actus. Similiter ergo propter eandem integritatem manet augmentatiua, etiam quando non exercet actum suum. *Ad Aristotel. denique respondemus*, quod dicit eandem esse facultatem augentem, nunc & quæ erat à principio, sed non dicit quod illa quę est à principio & post, sit eadem cum nutritiua. Et cū dicit esse eandem nutritiuam & generatiuam, intelligitur quod sit eadem genere, non specie.

Sed adhuc obijcies, nam ad producendam quantitatem non requiritur alia virtus, quam ad producendam substantiam materialem ad quam immediatè sequitur quantitas, ad producendam autem maiorem quantitatem sufficit addere nouas partes substantiæ, ita vt non plus deperdatur de substantia, quam acquiratur, siquidē quantitas non producitur seorsum à substantia, & ita augmentatiua non habet distinctum actum à nutritiua, scilicet conuersionem alimenti in rem alitam quoad plures partes, ergo neque diuersum terminum ad quem, distinctum ab ipsa nutritiua, nisi penes plures, vel pauciores partes, quod non variat formaliter & specifice illum terminum, sed accidentaliter. *Confirmat.* quia virtus producens quantitatem non est alia quantitas, cum quantitas nō sit actiua, & productiua, ergo erit virtus directè productiua substātiæ, & ex consequenti, quantitatis. *Patet consequentia*, quia si non est virtus productiua substantiæ, neque ipsa virtus est quātitas, ergo erit qualitas, quæ posterior est quātitate, & supponit illā, ergo non datur virtus per se primo productiua quantitatis, & exemplo patet in igne, qui augetur ex combustibilibus eadem virtute, qua generatur.

Respondetur, quod ad producendam quātitatem, siuè totalem, siuè partialem absolutè, & vt passio quædam est substantiæ, non requiritur actio distincta à productione substantiæ, sicut ad producendas alias proprias passiones sufficit ipsa substantiæ productio; vt attingit secundario passiones. Ad producendam autem quantitatem sub tali statu & modo, sicut requiritur ad augmentationem, scilicet, quantitas vt maior & vt crescens, sic non est propriè passio, sed accidens, cum non habeat necessariam connexionem cum substantia viuente, vt de se manifestum est, & ideo non mirum, quod distinctam actionem, & motum terminare possit. Addo, quod quantitas non est propria passio viuentis sub gradu viuentis, sed corporis sub gradu corporeitatis. Vndè quantitas etiam vt maior, & crescens non est absolute terminus augmētationis, sed vt constituens debitum statum viuentis, & in perfecto robore, & ad hoc non sufficit virtus nutritiua communiter, nec quomodocumque attingens quantitatem, sed virtus roboratiua ipsius viuentis, & constitutiua eius in maioritate, & incremento vitali, quod sine quantitate non fit. Sed tamen vt fiat, non sufficit virtus attingens substantiam, & ex consequenti quantitatem etiam partialem, sed sic attingens quantitatem, vt maius robur, & incrementum vitale faciat; quod non semper

facit nutritiua, vt patet cum animal nutritur & non crescit, nec roboratur, sed infirmatur, & tamen acquirit partes de quo plura diximus, *quaestion.8. de generat.*

Ad conf respondetur, quod virtus sic augmentatiua quantitatis secundum statum perfectiorem viuētis & roboratiuum eius, non est virtus solius substantiæ productiua, nec est quantitas quæ actiua nó est, sed qualitas, quæ quidem supponit quantitatem non augmentatam in subiecto, producit vero quantitatem vt augmētatam, & sic tale augmentum quantitatis non supponit, sed est posterior illo, nec tamen est quantitas, sed qualitas, quia bene potest qualitas esse virtus ad producendum quantitatem, sicut ad producendum substantiam, quæ tamen ex genere suo est prior qualitate, sed quia qualitas operatur in virtute substantiæ, cui inhæret, sic potest aliam cui non inhæret, attingere, & similiter quantitatem. In igne vero & alijs inanimatis est dispar ratio, quia illa non habent augeri per se, & ab intrinseco, nec propriè nutriri, sed solum generare aliud ex materia sibi propinqua, quod cum sibi cōtinuatur, seu coniungitur, dicitur aggenerari & augeri, augmēto extrinsecus apposito, & consequenter per accidens faciente maius, quatenus generat ignem de nouo, & ille continuatur pręcedenti, non quia intendit perfectiorem statum & robur, quod cum maiori quantitate detur illi.

Denique obijcies ad probandum, quod potentia nutritiua, vel augmentatiua non sit distincta à calore seu primis qualitatibus temperatis, quia si datur talis potentia, vel agit in alimentum aliquid pręter calorem, vel nihil. Si nihil, superfluit: dicere autem, quod illa potentia dirigit calorem, explicari non potest quid sit illa directio, & quomodo erga calorem fiat. Si aliquid agit præter calorem, restat explicare quid sit, nam aliam potentiam non producit, vt de se patet; si autem aliquam primam qualitatem, ad illius productionem alia prima qualitas sufficit imò ad producendam substantiam, sufficit ipsa qualitas prima, vel plurium qualitatum temperamentum in virtute substantiæ, istæ enim sunt dispositiones, quæ virtute substantiæ producunt substantiam, ergo alia potentia superfluit. *Confirm.* quia in diuersis partibus animalis, vis nutritiua diuersos effectus producit, verbi gratia, neruum, ossa, carnem, sanguinem, &c. & hoc non ratione diuersarum potentiarum, alias multiplicaremus tot potentias nutritiuas, quot partes eterogeneas, ergo ratione diuersi temperamenti, & dispositionis primarum qualitatum, & sic istæ sufficiunt ad producendum, per eandem enim qualitatem, vel qualitates, quibus pars aliqua disponitur, per easdem alimentum immutatur ad suscipiendam formam talis partis.

Resp. potentiam illam requiri vt distinctam à calore, quia effectus, qui producitur, non potest fieri modo vitali, nisi per potentiam vitalem, calor autem vitalis potentia non est ex sua natura, cum inueniatur in rebus inanimatis, licet deseruire possit instrumentaliter potentijs vitalibus, vt S. Thom. dicit *prima parte, quaest.* 118. *articul.* 1. *ad* 3. sic ergo dicimus quod illa potentia aliquid facit præter calorem, tum quoad modum, quia vitali modo operatur effectū, quod calor non potest etiam immediatè coniunctus animæ, quia non est potentia vitalis: tum quoad substantiam, quia formatio illa membrorum & organizatio, quæ fit totaliter à generatiua, & in partibus aduenientibus à nutritiua, non est effectus solum caloris, aut aliarum qualitatum, quia non est solum reddere calidum, aut temperatum, sed talis substantiæ & organizationis partem producere, quod requirit altiorem virtutem, sicut calor ignis sine virtute artis superadditæ, non potest disponere cibos, neque facere lebetem ex ferro, nec enim calor vt calor delineat & componit artificium illius vasis. Et hoc vocamus dirigere & vti calore vt instrumento, non

non directione cognoscitiua, sed impressiua virtutis vitalis, aut artificiosæ ad effectum vltra speciem calidi, & aliarum primarum qualitatum.

Ad conf. dicitur, virtutem nutritiuam esse vnam, quæ ob sui eminentiam habet in diuersis partibus eterogeneis diuersos effectus & formationes facere; & sicut generatiua in corpore extraneo, scilicet ex fætu format diuersa membra, nec pro quolibet membro diuersa potentia generatiua ponitur, ita nutritiua in proprio corpore ipsius viuētis, pro diuersis partibus diuersas formationes, & effectus, & temperamenta facit, non ratione diuersarum dispositionum tantum, sed ratione virtutis eminētis iuxta diuersas dispositiones, illas diuersas partes vitaliter producentis. Et licèt per illas qualitates disponatur alimentum seu materia, illæ tamen nihil producunt in virtute propria, sed virtute potentiæ nutritiuæ vitalis, à qua mouentur vt diximus.

ARTICVLVS III.

An generatiua distinguatur ab alijs potentijs vegetatiuis, & quæ potentia, ei deseruiant?

QVod generatiua non distinguatur à nutritiua, sentiunt Auctores multi, qui vt *in præcedenti articulo* retulimus non distingunt augmentatiuam & nutritiuam, vt videri potest apud Conimbricens. *lib. 2. de anima capit. 4. quæstione vnica*, Rubio 2. *de anima tractat. de potentijs animæ vegetatiuæ, quæst. 3.* & inclinat Suarez *lib. 2. de anima, capit. 10.* licet tandem resoluat, quod virtus formatiua in generatione est longè distincta à virtute alente. Et facere videtur Aristot. *in hoc 2. de anima text. 42.* vbi inquit: *Quoniam eadem est vis nutriendi, & generandi, primum de alimento determinare necesse est*, & *in lib. 2. de gener. animalium, c. 4.* dicit: *Quod si facultas augens vegetalis anima est, eadem quæ generet, quoque est.* Fundamentum vero fere consumitur in probando, quod actus generatiuæ & nutritiuæ sunt eiusdem rationis formalis, & solū materialiter differunt, nam in primis ex parte modi operandi, vtraque actio est vitalis, & ex parte materiæ, vtraque vtitur alimento, non quidem alimento extrinseco, sed intrinseco, quale est sanguis vel humor, & ex parte termini ad quem, vtraque versatur circa substantiam viuam, generatiua quidem totalem de nouo generando, nutritiua vero partialem. Est autem eiusdem rationis formalis respicere totum & partem in substantia, sicut ipsa substantia totalis & partialis eiusdem rationis sunt. *Et conf.* quia in igne, verbi gratia, eadem est virtus generandi nouum ignem, & aggenerandi partem, ergo etiam in viuentibus. *Patet conseq.* quia viuentia eminentiorem virtutem habent, quam inanimata, ergo si ista possunt in vnica virtute vnire generatiuam & aggeneratiuā, à fortiori viuentia, aggeneratiua autē in viuentibus nutritiua est. *Conf.* 2. quia etiam nutritiua habet virtutem organizandi, sicut generatiua, ergo eiusdem rationis sunt. *Antec. constat*, quia per nutritiuam restaurantur partes animalis, quæ organizatione, & formatione constant, & similiter si fiat vulnus, vel abscindatur pars, restauratur à nutritiua, & continuantur partes, quod non fit sine formatione aliqua venarum, arteriarum, neruorum, &c. quæ omnia organizationem important. Quod si loquamur de ipsa virtute qua semen decoquitur, & fit ex sanguine, multo magis id videtur pertinere ad nutritiuam partem, quia semen fit ex decoctione sanguinis, qui est vltimum & residuum alimenti, illa autem actio decoctiua est virtutis nutritiuæ, sicut etiam decoquitur lac per virtutem nutritiuam; & non caret probabilitate, quod vasa seminalia ipso semine nutriuntur tanquam alimento, vnaquæque enim pars eo humore videtur enutriri, quem elaborat, alias haberet duas actiones, alteram elaborandi semen, alteram nutriendi ex sanguine, ergo tunc

pertinebit ad nutritiuam partem, ſeminis elaboratio.

In hac difficultate, vnum videtur certum, & à nemine poſſe negari, ſcilicet, virtutem illam ſemini incluſam, quæ in illis ſpiritibus valde ſubtilibus reſidet, diſtinctam eſſe ſaltem numero ab ea nutritiua, quæ eſt in viuente à quo deciditur, & ſimiliter à nutritiua quæ eſt in viuente, quod generatur. *Conſtat hoc*, quia ſemen deciſum eſt corpus ſeparatum à generante & effectus eius, ſimiliter corpus generatum eſt diſtinctum à ſemine, & ab eo cauſatum, & diuerſa forma informatum, ergo potentia ſeu virtus quæ eſt in ſemine, ab vtroque diſtinguitur, nec enim tranſit de ſubiecto in ſubiectum. *Difficultas eſt in duobus. Primum* circa ipſam virtutem ſeminis, an ſit non ſolum numero, ſed etiam ſpecie diſtincta à nutritiua, an vero in re nutritiua; licèt ab actu quem exercet generandi, denominetur generatiua. *Secundum*, an illa virtus quæ elaborat, & decoquit ipſum ſemen, ſit ipſamet nutritiua virtus, an vero alia potentia, quæ talem vim generatiuam imprimat ſemini.

Dico ergo primò, *virtus illa quæ eſt in ſemine deciſo non ſolũ indiuidualiter, ſed etiam ſpecifice differt à nutritiua.* Sumitur ex D. Th. *1. p. q. 78. art. 2.* vbi diſtinguit iſtas tres potentias partis vegetatiuæ, nutritiuam, augmentatiuam, & generatiuam. Specialiter autem de illa ſeminali virtute probatur, quia per nutritiuam ſolum fit aliquid ſimile ei, quod deperditur in eodem ſubiecto, vt ſi nutritur caro fit per nutritiuam pars carnis, & ſi nutriuntur oſſa, vel nerui fiunt per nutritiuam partes oſſium, & neruorum, & nihil amplius. At verò ſemen non conuertit materiam, circa quam operatur in ſemen, ſed in membra, & partes corporis, & organizando illud quoad omnes partes ſuas: ergo illa virtus ſeminis alia eſt à virtute nutritiuæ, quia hæc magis limitata eſt, ſemen verò organizat totum corpus, & ſic eſt virtus nobilior, quam nutritiua, & ad generatiuam ordinatur nutritiua, & augmentatiua, vt dicit D. Tho. *citato loco 1. p.* Nec poteſt hæc virtus conſtitui, ſolum in aliquo calore quantumcumque cœleſti, aut vitali, quia omnis calor, neque eſt potentia vitalis, neque habet alium effectum per ſe niſi calefacere, virtus autem ſeminalis plures alios effectus facit tanquam virtus viuentis. Denique ſemen deciſum non viuit formaliter, quia non habet organa, neque eſt animal in actu, ſed virtus emiſſa ab animali, ſicut cum ſanguis, vel alius humor funditur, ſiquidem facta ſeparatione non amplius informatur ab anima illius, à quo deciditur, alia verò anima non generatur de nouo in ſemine per ſolam deciſionem, neque enim diuiſio eſt ſufficiens diſpoſitio ad generãdum de nouo animã in ſubſtantia ita rudi, & non organizata. Quare ſemẽ formaliter in ſe non nutritur, quia non aſſumit alimentum, neque etiam nutrit fœtum, ſiquidem efformat ipſum, & organizat, vt introducatur anima, & antequam anima ſit introducta, fœtus non eſt capax, vt nutriatur, quia nondum eſt viuens, poſtquam autem anima eſt introducta, à propria virtute nutritur fœtus, non per virtutem ſeminis, ergo virtus ſeminis non eſt virtus nutritiua, neque ſui, neque alterius, ſed diſtinctum obiectum habet à nutritiua, ſcilicet producere aliud à ſe diſtinctum, non ſe ipſum alere, & nutrire.

Dico ſecundò: *potentia, quæ in ipſo viuente eſt ad generandum, & cuius participatio eſt illa virtus relicta in ſemine deciſo, etiam eſt virtus diſtincta à nutritiua, & non eſt ſola anima ſubſtantia & reſpicit vt principalem terminũ, & effectum ipſum genitũ, ſeu filium & habet ipſi ſemini imprimere virtutẽ formatiuam fœtus, & ſpiritus viuatiores, & ſubtiliores. Probabile eſt etiam eſſe eiuſdem ſpeciei virtutem generatiuam in animali maſculo, & in fœmina, licet habeat diuerſos actus accidentaliter diſtinctos intra eandem ſpeciem, ſicut eſt præparatio ſeminis, & reſolutio illius, attractio, & retentio, & miniſtratio materiæ conuenientis ad locum generationis.*

Prima

Prima pars conclusionis probatur: quia ad minus eiusdem rationis est, vel eminentioris, virtus principalis quæ in agente residet, & quę est decisa, & participata ab ipso, quia eundem finem, & obiectum vtraque respicit, & eundem terminum seu effectum operatur, sicut in igne calor emissus, & calor ipsius ignis eiusdem rationis sunt, quia eundem effectum & terminum respiciunt. Si ergo virtus, quæ est in semine deciso distinguitur à nutritiua, respicitq; obiectum formale, & terminum distinctum, scil. efficere propagationem producendo viuens distinctum à se, nō conseruationem proprij corporis; quod facit nutritiua, ergo similiter virtus generatiua, quæ est in ipso viuente, à & qua deriuatur illa, quæ est in semine, non potest esse eiusdem rationis cū nutritiua, respicit enim similiter distinctum obiectum formale, scil. propagationem, & assimilationem rei distinctæ, nō conseruationem sui. Adhæc sufficienter colligitur distinctio istarum potentiarum ex distinctione organorum, in quibus resident istæ potentiæ, sicut ex hac ratione colligimus distingui potentias sensitiuas, quia habent distincta organa, in quibus resident sicut visus est in oculo, tactus in toto corpore, &c. Constat autem potentiam generatiuam residere in peculiari organo, seu parte, qua deficiente, simpliciter animal est impotens ad generandum, nutritiua vero quoad aliquem actum, scil. decoctionem alimenti habet distinctum organum à generatiua, scil. ventriculum, quoad alium vero actum, id est, conuersionem vltimam alimenti in partes solidas est diffusa per totum corpus ergo istæ potentiæ differunt inter se.

Nec potest dici: quòd est eadem potentia quæ in diuersis partibus corporis habet diuersos actus, iuxta diuersas earum dispositiones propter eminentiam talis potentiæ, sicut enim eadem virtus nutritiua in ossibus generat ossa, & in carne carnem, sic non repugnat, quòd eadem potentia in vasis seminalibus sit generatiua, & in alijs partibus corporis nutritiua. *Sed contra est*: quia si hoc aliquid valeret, non esset aliqua ratio, quare non diceremus, quòd omnes virtutes sensitiuæ essent vna, & eadem potentia, quæ in organo visus exerceret visionem, & in auditu auditionem, &c. propter eminentiam talis potentiæ, si enim parti vegetatiuæ, quæ imperfectior est, potest attribui vna potentia, quæ omnes illos actus in diuersis organis exerceat, cur parti sensitiuæ, quæ longè perfectior est non attribuetur eadem eminentia, & vnitas potentiæ cum diuersitate actuum in diuersis organis? Sed veritas est non dari talem eminentiam in istis potentijs, quæ adeo materiales, & corporeæ sunt, sicut iam supra ostendimus. Et sufficit, quòd vnica anima omnia organa, & partes animalis informet, non autē quòd vnica potentia omnes illos actus exerceat, potentia enim se habet vt virtus, & instrumentum operandi, quod iuxta diuersos actus, seu operandi modos distingui debet. Diuersitas autem illa potentiæ nutritiuæ in generando carnem, vel ossa, vel neruos, &c. materialis solum diuersitas est, formaliter enim respicit eundem modum operandi, sc. per conuersionem alimenti restaurare deperditum in quibuscunque partibus animalis. At verò generatiua etiā in isto modo operandi disconuenit cum nutritiua, quia nō respicit restaurationem, & conseruationem eiusdem viuentis, sed propagationem illius in suo simili. *Multò minus vrget quod aliqui dicunt*: potentiam generatiuam esse in omnibus partibus corporis diffusam, quia licet non omnes partes corporis possint generare, ex omnibus tamen elaboratur, & participatur semen, eò quòd est virtus formatiua omnium membrorum in fœtu, & ita ex omnibus membris generantis debet participari illa virtus. *Sed contra est*: nam præterquam quod medici cum Galen. *in lib. de semine*, communiter docent, non fieri semen ex omnibus partibus animalis, contrariatur manifestæ experientiæ, nam homo carens manibus, aut pedibus, aut oculis etiam

à natiuitate generat fętum integrum, & non carentem illis partibus, ergo semen non attrahitur ab omnibus partibus animalis de facto, quas tamen de facto generat.

Secunda pars conclusionu probatur: quia habet eosdē actus virtus generatiua in fœmina & in masculo quantum ad speciem & substantiam termini, ad quem tendunt, scil. ad generandum fœtum, licet accidentaliter aliqui actus differant. Nam licet in fœmina sit virtus actiua ad ministrandum materiam siue sanguinis, siue seminis imperfecti, & ad congregandum illā in locum generationis, & probabilè etiā est, quòd ad ipsam formationem fœtus habet actiuitatem semen fœmineum, certum tamen est se habere vt quid imperfectum & potentiale, & consequenter vt passiuum ad hoc, vt perficiatur spirituoso semine virili, & ideo licet coniunctum semini virili & commixtū, habeat actionem eiusdem speciei in ordine, ad productionem fœtus, & in hoc fundetur, quòd sit virtus eiusdem speciei, tamen certum est, quòd antecedenter ad istam actionem, in quam influit vt coniunctum semini virili, debet habere aliquos actus, qui non conueniunt virtuti generatiuæ masculi, sicut est attractio & retentio seminis virilis, congregatio materiæ, & alia similia, quæ illi conueniunt in quantū virtus fœminea est, id est, imperfecta & passiua, perfectibilis autem ab actiuitate & viuacitate seminis virilis; sed tamen istæ actiones minus principales sunt, & solum deseruientes principali actioni, quæ est formatio fœtus, & introductio animæ. Et ideo quia in illa conueniunt specificè virtus generatiua fœminea & masculа, quia respiciunt eundem terminum actiuo modo, licet vna magis imperfectè & dependēter ab alia, vt à perfectiori, & in hoc quod est perfici ab alia passiuè se habeat, ideo probabile est vtramque virtutem esse eiusdem speciei. Illud autem est certum, quod ad resoluendum semen, non requiritur alia virtus distincta ab ipsa potentia generatiua animalis, vt aliqui ponunt. *Et ratio est:* quia virtus generatiua ex sua propria ratione est communicatiua sui, quia non potest attingere suum terminum, nisi communicando talem virtutem per decisionem & resolutionem seminis, ex quo tanquam ex principio coniuncto debet formari fœtus, ergo ad eandem virtutem & potentiam, ad quam pertinet producere & formare fœtum, quæ est virtus generatiua, pertinet etiam resoluere & emittere semen, per quod talis formatio & productio vitaliter fit.

Ad fundamenta oppositæ sententiæ ex authoritate respondetur: Illum locum Aristot. explicari à D. Thom 2. *de anima lect. 9. text.* 41. quod est eadem virtus nutriendi & generandi genericè, & non specificè, quia scil. vegetatiua & generatiua ab eadem communi potentia animæ continentur, id est ab eodem gradu procedunt non tamen sunt vna, & eadem potentia proxima, sed vt ibi dicit D. Thom. nutritiua est quædam specialis potentia à generatiua.

Ad primum fundamentum ex ratione respondetur. Quòd licet nutritiua, & generatiua versentur circa alimentum, seu vtantur illo, longè tamen diuersa ratione, vna enim respicit substantiam viuentis, vt propagandam in suo simili, altera vt restaurandam ab eo, quod deperditur. Vnde habent distincta organa in animali & distinctam mutationem postulant in suis actionibus. Quare si potentiæ sensitiuæ, quæ nobiliores sunt propter diuersum modum immutationis ab obiecto & diuersitatem organorum diuersæ potentiæ sunt, cur non etiam nutritiua & generatiua? Et sic non respiciunt totum & partem secundum idem, sed generatiua respicit totum distinctum & propagandum, nutritiua autem respicit partem, sed non illius totius, quod generatur, sed ipsius viuentis, quod restauratur. Et ad exemplum de igne & alijs inanimatis. *Respondetur,* ea non nutriri vt ostendimus *in 1. de Gener. quæst.* 8. per se enim ignis non restaurat partes deperditas, sed solum ex materia

teria sibi apposita generat alium ignem. Quòd si propinquus sibi sit, facit continnationem cum illo, & sic ratione continuationis dicitur aggenerare: sed hoc per accidens est, ratione scilicet continuationis, & propinquitatis ignis geniti, & generantis, per se enim solùm ignis habet potentiam generatiuam ex materia sibi extrinsecus apposita.

Ad secundum respondetur. Quòd in nutritiua est vis formatiua membrorum restaurando id quod amittitur respectu eiusdem viuentis, non vero ad propagandum sibi simile sicut in generatiua. Vnde nutritiua per se respicit partes materiales, & fluentes, quas restaurat sub eadem organizatione, quæ fuerunt. At vero generatiua per se respicit partes formales, id est, ipsam organizationem, & differentiam partium, quæ sunt in re genita, vnde nutritiua non valet per se producere partem integram etherogenam, v.g. pedem, vel oculum, si abscindatur, sed solum sub eadem parte fluentem materiam reparat, generatiua autem omnes partes, & omnia organa de nouo format in re, quam producit.

Ad vltimum respondetur. Quòd in semine elaborando possumus considerare actiones duplicis generis, aliæ quasi præcedentes & disponentes, aliæ, quasi consummantes, & ipsam vim seminalem imprimentes illi materiæ, ex qua fit semen. De primis non est inconueniens, quòd pertineant ad nutritiuam, siquidem semen fit ex residuo alimenti, & sic supponit alimentum à nutritiua decoctum & dispositum, vt ministretur semini, ideoque dixit D. Thom. *1. part. quæst. 78. art. 2.* quod generatiuæ deseruiunt nutritiua. & augmentatiua, sicque videmus foueri & accendi generatiuam ministrato fomite, & materia à nutritiua, ideoque maximum remedium reprimendi luxuriam, est abstinentia alimenti. Cæterum ipsa impressio virtutis seminalis non à nutritiua, sed à generatiua descendit, ideoque semen decisum non agit in virtute nutritiuæ, sed generatiuæ, nec assimilat generatum viuenti, vt nutrienti se, sed vt generãti. Quod vero vasa seminalia nutriantur ipso semine, vt aliqui existimant, vel communi sanguine, vt alij, & quod sanguis decoquatur ad purum, vt fiat semen, totum hoc pertinet ad nutritiuam, sed habet se antecedenter & dispositiuè ad præparandum semen, non autẽ pertinet ad ipsam impressionem virtutis seminalis, qua constituitur vltimatè in ratione seminis, hoc enim fit à potentia generatiua.

QVÆSTIO VI.

De Anima sensitiua, & potentijs eius in communi.

QVONIAM *anima sensitiua est illa, quæ per cognitionem sensibilem potest operari, non possumus eius naturam inuestigare, nisi per operationem sensitiuam, & potentias quibus operatur. Vnde perfecta cognitio animæ sensitiuæ explicatis sensibus, seu potentijs sensitiuis tam in communi, quàm in particulari, earumque obiectis accipienda est, & sic primò tractabimus de potentijs sensitiuis in communi, deinde agemus de illis in particulari, tum de exterioribus, tum de interioribus.*

ARTICVLVS I.

Vtrùm sensus sint potentiæ paßiuæ, vel actiuæ?

CErtum est, omnem potentiam apprehensiuam versari circa aliquod obiectum, siquidem experientiâ constat, nos res aliquas cognoscere, & id, quod cognoscimus, obiectum est potentiæ. Certum est etiam, potentias istas operationem aliquam, seu actum secundum habere, cum aliquando experiamur nos cognoscere in actu secundo, & in vigilia esse, aliquando ab actu cessare, vel simpliciter ab omni actu cessando, sicut in somno, vel à cognitione peculiari alicuius obiecti.

Difficultas est: Quomodo obiectum comparetur ad potentiam cognoscitiuam, antequam eliciat actum, an videlicet potentia perfici debeat ab obiecto secundùm aliquã intrinsecam mutationẽ, & ita pasśiuè comparetur ad ipsum obiectum, an verò obiectum merè extrinsecè se habeat, & potentia solum sit actiua in ordine ad suam operationem eliciendam. *Et secundo est difficultas*, quomodo operatio ista eliciatur, an à sola potentia, an à solo obiecto, potentia merè pasśiuè recipiente, an ab vtroque.

Circa primum existimarunt aliqui non requiri coniunctionem obiecti cum potentia cognoscitiua antecedenter ad operationẽ, nec habere rationem principij concurrentis cum potentia, sed solùm extrinseci termini, circa quod potentia operatur. Quod sentiunt omnes qui negant dari species intentionales, contra quos agemus *inf. quæst. 6. art. 2. Alij* attribuunt sensibus rationem agendi & patiendi, ita tamen quòd sint distinctæ potentiæ sensus agens, & sensus patiens, & in quantum agens format species, in quantum patiens recipit, quod attribuitur Ianduno, & Apollinari. *Alij* simpliciter fatentur potentiam sensitiuam esse pasśiuam respectu obiecti, perficique ab eo mediante specie, vt posśit in actum secundum, & operationem suam procedere, quæ est sententia communior, quæ ideo admittit species intentionales, vt ab illis determinetur, & actuetur potentia ex parte obiecti ad eliciendum actum, qui iuxta diuersitatem obiecti variatur.

Dico ergo primò; *Obiectum coniungi debet potentiæ cognoscitiuæ, & concurrere cum illa in ordine ad eliciendam suam operationem & actum secundum.* Conclusio hæc constat illo communi axiomate apud Philosophos recepto *ex obiecto, & potentia, paritur notitia*, de quo videri potest D. Thom. 8. *de Verit. art. 6. & 1. p. quæst. 79. art. 2. & alijs locis infra citandis*, & ex D. August. alijsque Patribus communiter in ore Theologorum versatur. *Et quidem fundamentum illius latius constabit* ex tradendis *inf. quæst. 6. art. 2.* Vbi ostendemus dari species intentionales, quæ loco obiecti concurrant cum potentia ad cognitionem. In præsenti sufficit illam deducere ex ipsa natura cognitionis, quia cognitio versatur circa obiecta trahendo illa ad se, & per aliquam vnionem, vel asśimilationem ad ipsa, non enim respicit obiecto agendo in illa realiter, neque enim cognitio nostra immutat realiter obiecta, vt patet, cum aliquem videmus, qui ex eo præcisè, quod sit visus, non manet realiter mutatus; nec etiam respicit illa per inclinationem & pondus tendendo ad ea, hoc enim pertinet ad voluntatem, ergo respicit illa per asśimilationem & coniunctionem aliquam intra potentiam cum obiecto; non potest autem aliqua potentia facere & operari coniunctionem & asśimilationem cũ aliquo, nisi ipso concurrente tanquam extremo coniunctionis, asśimilationis, nec enim coniunctio & asśimilatio fit sine concursu extremorum. Sed latius de hoc agemus *infra quæst. 6. art. 2.*

Dico secundò: *Potentia sensitiua paßiuè se habet respectu specierum, quibus vice obiectorũ actuatur, tam in esse entitatiuo, quàm in esse intentionali, sed per se, & principaliter in esse intentionali.* Non omnes conueniunt in hac conclusione, sed *aliqui* dixerunt obiectum

ctum concurrere ad cognitionem terminatiuè tantum, non verò motiuè vt Henric. *quodlib.4. quæst. 7. Alij* quod concurrit obiectum ad cognitionem ex æquo cum potentia, & quasi illi assistens, non per se illam informans, nisi quatenus species accidentia sunt, quæ entitatiuè inhęrere debent, sicut reliqua accidentia. Quæ est sententia Scot. *in 1. distinct. 3. quæst. 7.* & sequitur P. Suarez *lib. 2. de attributis negatiuis cap. 12. num. 6. & 10.* imò distinctionem illam de specie in esse intentionali, & in esse entatiuo reijcit *in lib. 3. de anima, cap. 2. num. 16.* quamuis putetur desumpta ex Arist. *in lib. de mem. & reminisc. cap. 1.* & ex D. Thom. 3. *contra Gent. cap. 52.* vt postea ponderabitur, & latius *inf. quæst. 6. art. 2.*

Nihilominus sententia D. Thom affirmat potentiam cognoscitiuam per se, & in genere cognoscitiuo pati ab obiecto, & ab ipso actuari & perfici, & non solum per accidēs & in genere entitatiuo, quatenus species est accidens inhærens, de quo videri potest 1. *p. q. 79. art. 2.* & Caiet. *ibi*, & 1. *part. quæst. 14. art. 1.* M. Bañez *ad eandem quæst. 79. dub. 1.* & communiter alij Thomistæ, & Doctores, qui *infra quæst. 6. art.* afferentur. Itaque qui rationem potentiæ passiuè, seu materialis vno tantummodo considerant, scil. eo modo, quo materia recipit formas vel subiectum accidentia, qui est modus recipiendi entitatiuè, & secundùm constitutionem alicuius tertij, difficilè intelligunt, quòd potentia cognoscitiua per se, & in genere cognoscibili se habeat passiuè erga obiectum, sed solum per accidens, quatenus species est accidens inhærens, & passiuè per inhærentiam debet recipi in potentia, sicut etiam recipitur in aere, quando ab obiecto transmittitur ad oculum. Remoto autem accidente, seu modo recipiendi per inhærentiam, non inueniunt, quomodo obiectum possit informare, nisi per assistentiam, & concursum simultaneum.

At verò D. Thom. profundius scrutatus naturam cognoscitiuam, distinguit duplicem rationem passiuæ receptionis, est enim passiua immaterialis, & passiua materialis. Materialis est, ad recipiendum aliquid constituendo aliquod esse cum illo, & sic recipitur aliquid tanquam pertinens ad se, & communicans in esse cum ipso recipiente, non autem recipitur aliquid tanquam pertinens ad alterum extra se, & non communicans secum in esse, quæcunque enim forma, siue propria, siue ab extrinseco proueniens, informando subiectum, ita redditur propria istius, quod nō alterius, in quo recipitur. Et sic recipere formas est commune cognoscenti, & non cognoscenti. Passiua immaterialis, quæ non solum recipit formas proprias & ad se pertinentes, sed etiam potest recipere formam alterius, seu fieri alia à se. Et ideo notanter S. Thom. 1. *part. quæst. 14. art. 1.* ponit differentiam inter cognoscentia, & non cognoscentia, *quod non cognoscentia nihil habent nisi formam suam, cognoscentia autem possunt habere etiam formam rei alterius.* Vbi aduerto non dixisse D. Thom. quod cognoscentia possunt habere formam alteram, sed formam rei alterius, nam formam alteram potest habere quæcunque res, quæ recipit in se perfectionem aliquā, vel formam ab extrinseco prouenientem, nam illa forma est altera, id est, distincta à se, & ab extrinseco proueniens, sed non est alterius, quia hoc ipso, quod in se recipitur fit sua, ita quod non pertinet ad alterum, sed ad se, neque enim inhæret, aut subiectatur in altero, & licet subiectaretur, tamen prout est in se informat, vt propria eius & vt sua. Cognoscentia autem in hoc eleuantur super non cognoscentia, quia id, quod est alterius, vt alterius, seu prout manet distinctum in altero, possunt in se recipere; ita quod non solum sunt id, quod in se sunt, sed etiam possunt fieri alia à se, sicut, quando video colorem, non fit oculus coloratus in se, sed color, qui est in alio realiter, ponitur intentionaliter, & visiuè in oculo. Et ad hoc requiritur immaterialitas in ipsa potentia sic recipiente, vt pro-

probat D. Thom. *in eadem quæst. 14. art. 1. & quæst. 2. de Verit. artic. 2.* quia non potest vnum fieri alterum, seu trahere ad se formam alterius, vt alterius, in ipso esse materiali, & entitatiuò, in quo existit, sic enim posset fieri alterum, & trahere illud ad se, nisi per aliquam immutationem aut conuersionem vnius in alterum, & si ita fieret, adhuc non diceretur fieri alterum à se manente altero, sed transmutare illud in se, & fieri proprium. Receptio ergo ista debet fieri immateriali modo, quia non potest fieri secundùm conditionem materiæ, cuius proprium est coarctare, & restringere formam, & reddere illam incommunicabilem vlteriori subiecto, & componere cum altero secundùm transmutationem in esse, & sic vt aliquid fiat alterum à se, & recipiat illud, non vt communicans in esse cum illo, sed vt alterum à se, oportet, quod careat illa conditione restrictiua materialitatis, & habeat conditionem amplitudinis, quæ vocatur immaterialitas. Quod totum videri potest in D. Thom. explicante hanc rationem cognoscibilitatis ex immaterialitate *prima parte, quæst. 14 art. 1. & quæst. 2. de Verit. art. 2.* vt etiam expendemus *inf. quæst 6. art. 2.*

Ex hoc ergo manifestè colligitur, potentiam cognoscitiuam formaliter in linea cognoscitiuæ esse passiuam, & actuabilem ab obiecto, nec sufficere, quòd illi assistat ad simul concurrendum cum ipsa. *Ratio est*: Quia potentia cognoscitiua ad habendum actum cognitionis dependet ab obiecto, siquidem actus quando egreditur à potentia, egreditur vt specificatus, & determinatus circa tale obiectum sed non procedit partialiter ab obiecto, & partialiter à potentia, sed vnico partu, & egressione procedit, quia egreditur vt actus vitalis, & egressione vitali, & per illam egressionem participat quidquid in se habet tam quoad vitalitatem ex parte animæ, quàm specificationem ex parte obiecti, ergo cum partus iste, & egressio immediatè fiat à potentia animæ, necesse est, quòd talis potentia prius in se perficiatur, & actuetur ab obiecto, vt actus ipse per talem egressionem participet id, quod ab obiecto habet, quia non habet nisi vnam tantum egressionem, quæ necessariò est à potentia, quia vitalis est, ergo quidquid ab obiecto habet, prius supponitur esse in ipsa potentia, vt ex illa oriatur, sicut si filius habet vnicam natiuitatem à matre, impossibile est, quòd egrediatur à patre, & per eius influxum, nisi matre prius suscipiente virtutem & influxum à patre, & ideo potentia, & obiectum in ordine ad cognitionem producendam comparantur sicut pater & mater, quia potentia fœcundatur ab obiecto, sicut mater à patre.

Quòd si recurratur ad primam opinionem dicendo, quòd obiectum nullo modo influit cum potentia, sed solum terminatiuè se habet respectu actus, qui à sola virtute potentiæ elicitur. *Contra est*: Quia obiectum non potest se habere terminatiuè tanquàm terminus immutatus per actum cognitionis, cum constet obiectum non immutari realiter per hoc præcisè, quod sit cognitum, cum cognitio sit actus immanens, & ita in quantum cognitio, non transit ad obiectum immutando ipsum realiter, ergo obiectum solum est terminus extrinsecè attactus, ergo debet supponere intra ipsam potentiam, aliquod principium determinans & actuans ipsam ad hoc, vt possit elicere actum talis determinatæ specificationis, quæ desumitur ex tali obiecto, & per quod trahat illud ad se, & vniat secundùm aliquam assimilationem, & cum fiat hæc vnio, & assimilatio intra potentiam, vbi obiectum non est materialiter, & entitatiuè secundum modum, quo est in se, oportet, quòd sit secundùm esse immateriale, seu intentionale, siue secundùm similitudinem suam; & sic debet prius esse in ipsa potentia illamq; fœcundare vt potentia possit vitaliter exire in actum, ergo obiectũ non se habet purè terminatiuè & extrinsecè, sed motiuè & intra potentiam, & fœcundans illã.

Ex-

Ex quibus colligitur, quod potentiam vt cognoscitiuam, & in linea cognoscibili obiectum informat, & vnitur ei alio modo vnionis quàm inhærentiæ, quod & si neget Suarez vbi supra, sumitur tamen ex D. Thoma, 3. *contra Gent. cap.* 51. vbi inquit: *Quòd Deus non potest esse forma alterius rei secundum esse naturale, sed secundùm esse intelligibile, quia species vnita alicui intellectui non constituit aliquam naturam, sed perficit ad intelligendum.* Et idem videri potest *in* 4. *distinct.* 49. *quæst.* 2. *art.* 1. *in fin.* & 8. *de Verit. art.* 1. Itaque aliquæ formæ vniuntur purè ad perficiendum aliud, aliæ verò ad constituendum aliquod tertium, & consequenter ad communicandum in esse, & hæc vocatur vnio entitatiua, & realis, non quia alia intelligibilis, realis non sit, id est, à parte rei, sed quia non ordinatur ad constituendam aliquam tertiam naturam per modum partis, ista enim compositio Deo repugnat, quia Deus nō potest se habere per modum partis, & ordinari ad componendum aliquod totum, sic enim esset imperfectius, & minus ipso toto, quia omne totum est maius sua parte, & omnis pars ita componit totum, quod perficitur in se, & non solum perficit. Vnio autem intelligibilis, & intentionalis, qua obiectum in esse obiecti actuat potentiam, est purè ad perficiendum ipsam potentiam, nō autem vt obiectum perficiatur, & ideo est distincta vnio à prima & non repugnat Deo, quia esse formā & informare, seu coniungi alicui purè perficiendo ipsum, & non vt pars seu forma, quæ perficiatur in se, non repugnat summæ perfectioni diuinæ. Sed de his vberius dicemus *inf. q.* 6.

Circa secundam difficultatem huius articuli aliqui existimant, sensum, ita esse potentiam passiuam, quod non solum actuatur ab obiecto ad eliciendam sensationem, sed quòd etiam ipsa sensatio, seu cognitio passiuè conuenit sensui, ita quòd sensatio purè consistat in ipsa informatione speciei, non quatenus entitas inherens est, sed quatenus repræsentatiua, & intentionaliter, seu vice obiecti actuat, & informat sensum. Quod solet tribui AEgidio, Nipho. Veneto, & alijs, imò & Caietan. 2. *de anima, cap.* 5. Sed reuera Caietan. oppositam tenet, vt videri potest 1. *part. quæst.* 79. *art.* 2. licet in illo loco de anima subobscurè loquatur. *Alij existimant*, sensationem esse quidem veram actionem, & non purum pati, sed elici solum virtute speciei, & non concursu actiuo potentiæ, sicut aqua calida non calefacit actiuè ratione aquæ, sed solum virtute caloris: sola tamen potentia recipit sensationem passiuè. Quod tribuitur Alberto Magno *in* 2 *p. Summæ de homine tract. de sensib. animæ. Alij dicunt* è cōtra quòd sola potentia actiuè elicit sensationem, specie ipsa nō concurrente, sed repræsentante obiecta.

Cæterum sententia S. Thom. & vera & communis est: Quod licet sensus, & potentia cognoscitiua sit passiua in recipiendo species, siue entitatiuè & inhæsiuè, siue intentionaliter, & repræsentatiuè, potentia tamen actuata, & fęcundata specie vice obiecti, actiuè elicit actum cognitionis, vnica & indiuisibili elicientia & partu, dependētè à potentia fœcundata, nō autem partialiter concurrente specie, & partialiter potentia Sumitur ex Philos. 3. *de anim text.* 8. & ex D. Thom. *ibi lect.* 7. & 8. & *quodlib.* 8. *art.* 3. inquit: *Quòd sensus formati per species habent propriam operationem quæ est iudicium de proprijs obiectis*, & vbicunque agit de intellectu possibili ostendendo contra Auerroistas, quòd non datur vnus intellectus in omnibus, sed in quolibet distinctus, id probat, quia operatio intellectus debet attribui cuilibet intelligenti, vt *in quæstione de anima, art.* 3. & *de spiritualib. creatur. art.* 9. & *opusc.* 16. *contra Auerroistas*; & vbicunque distinguit actionem immanentem à transeunte, actionem immanentem dicit esse cognitionem, vel volitionem, ergo sentit non consistere in pura passione.

Nec obstat, quòd *prima parte. quæst.* 31. *art.* 1. *ad* 3. inquit D. Thom. *Quòd intelligere importat solum habitudinē intelligentis ad*

rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per similitudinem rei intellectæ: si autem cognitio, & intelligere consisteret in operatione, importaret rationem originis, quia operatio origo quædam, & deriuatio est ab agente. Vnde in Deo inuenitur formalissime cognitio sine operatione procedente ab intellectu quantum ad essentialia, aliàs distingueretur ab eo, ergo intelligere, & cognoscere ex sua propria ratione non importat operationem, sed informationem passiuam potentiæ. Specialiter etiam loquens de sensu dicit: *Eius operationem perfici per immutationem à sensibili*, 1. *part. quæstion.* 27. *art.* 5. *& quæst.* 85. *art.* 2. *ad* 3. ergo consistit in pati. *Hoc inquam non obstat*, quia D. Thomas loquitur de informatione vitali, quæ sine operatione non potest dari. Obiectum enim dupliciter informat potentiam, vno modo vt principium cognitionis media specie impressa, alio modo vt terminus cognitionis in specie expressa, seu verbo intellectus. Et quando obiectum terminat in tali specie expressa, etiam habet habitudinem informantis, quatenus per cognitionem terminatam ad ipsum obiectum in esse cognito, & per modum termini fit vnum cum ipsa potentia perfectè, & in actu vltimo. Et in hac vnione formaliter importatur habitudo informationis in esse cognito, præsuppositiuè tamen requirit operationem, quæ est ipsa cognitio elicita à cognoscente, aliàs non informaret vitaliter, & in esse cognito ipsum obiectum in specie expressa: præsupponit etiam operationem non solum vt cognoscentem, sed etiam vt producentem ipsam speciem expressam, seu verbum, sed hoc habet illa operatio in quantum dictio, non vt præcisè cognitio est. Vnde has operationes non negat D. Thomas. In Deo autem non est operatio accidentalis, quæ actuet ipsam potentiam, sed est operatio actus puri, quæ non distinguitur ab operante, sed est ipsa eius substantia, & ita operatio non procedit in Deo, sed notionaliter procedit vna persona ex alia. Quod vero attinet ad sensus, dicuntur perfici in immutatione à sensibili, non quia solum passiuè immutentur, & non actiuè agant, sed quia nõ agunt formando sibi verbum, aut idolum sicut imaginatiua, sed tantum ex motione obiecti operando, vt *quæst.* 85. *citat.* 1. *part.* significat, dicemus *infra quæst.* 6. *&* 8.

Et ex hoc sumitur fundamentum conclusionis positæ, quia potentia actuata specie verè & propriè operatur & agit, siquidem habet actum vitalem, tunc enim cognoscens actu viuit, quando actu cognoscit, quia sicut viuens vita vegetatiua quando actu nutritur, vel generat, actu viuit in illo gradu vitæ, ita quando actu cognoscit, actu viuit vita cognoscitiua, cum ergo talis actus vitalis sit, oportet, quòd procedat actiuè à potentia, & non merè passiuè in illa fit, siquidem proprium est viuentis se mouere, & in tantũ est in actu secundo vitali, in quantum est in actu secundo se mouendi, & consequenter non patiendi, pati enim est moueri, mouere autem est agere.

Quòd autem operatio ista procedat à potentia actuata obiecto, ita quod etiam ab obiecto dependeat, vt à principio ostendemus *infra quæst.* 6. *art.* 2. & similiter in quo genere causæ concurrat species, an effectiuè, an formaliter. Sufficit nunc attendere verba D. Thom. *prima parte, quæst.* 56. *art.* 1. vbi inquit: *In actione quæ manet in agente, oportet ad hoc, vt procedat actio, quod obiectum vniatur agenti, sicut oportet, quod sensibile vniatur sensui, ad hoc vt sentiat actu; & ita se habet obiectum vnitũ potentiæ ad huiusmodi actionem, sicut forma, quæ est principium actionis in alijs agentibus, sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.* Et idem docet *q.* 8 *de Verit. art.* 6. *Nec obstat* quòd actus sit perfectior specie vtpotè vitalis, & sic non videtur posse ab illa dependere. *Dicitur enim*, quod hoc non

infert

infert quod non posſit ab illa pendere, ſed non ab illa ſolum, ſed ab illa vt complente, & determinante potẽtiam vitalem vt actus vitalis determinatus exeat, ſicque in ſpecificando & determinando actus non eſt perfectior ſpecie. Quod verò non partialiter concurrat potentia, & ſpecies, ſed vnica, & indiuiſibili actione, vt benè aduertit Caiet. *1.p. q.79.art.* 2. inde conſtat, quia quidquid in cognitione relucet pro indiuiſo correſpondet potentiæ, & obiecto, neque enim potentia influxum aliquem habere poteſt niſi determinatum, & ſpecificatum per obiecta, neque obiectum concurſum aliquem habere poteſt niſi vitalem. Quare vnicus, & indiuiſibilis concurſus eſt, ſcilicet vitalis determinatus, & ſpecificatus, & quod ſpecificationis eſt, habet ab obiecto, quod vitalitatis à potentia non tamen poteſt operari vnum ſine altero, ita quod imaginemur influxum vitalem, & non ſpecificatum, vel è contra, ſed ſicut in alijs agentibus idem eſt pro indiuiſo influxus ipſius agentis, & virtutis eius determinatæ, & influxus in ſpeciem rei & in ſubſtantiam, & indiuiduationem, ita & in potentia cognoſcitiua vnus, & indiuiſibilis eſt concurſus virtutis vt vitalis, & vt determinatæ ad ſpecificationem talis actus per ſpeciem obiecti. Vnde patet non poſſe ſpeciem eſſe totam rationem agendi, ſicut in aqua calida calor, eo quod operatio cognitionis non poteſt totaliter prouenire à forma extrinſeca, ſed virtute vitali animæ, cum ſit actus vitalis, ergo non poteſt ſe habere ſicut calefactio aquæ calidæ, in qua operatio totaliter procedit à calore, vt ab vnica radice actiuitatis. *Nec poteſt inſtari* in lumine gloriæ, quæ eſt tota ratio operandi viſionem Dei, & tamen non eſt aliquid vitale, ergo ſimiliter poſſet dici, quod ſpecies eſt tota virtus operationis cognoſcitiuæ, licèt non ſit aliquid vitale. *Sed contra eſt*: quia lumen gloriæ eſt tota virtus proxima, & proportionata reſpectu viſionis, quia cum tota viſio ſit ſupernaturalis non poteſt habere pro immediata, & proxima virtute proportionante aliquid naturale. Supponit tamen tãquam virtutem actiuam radicalem ipſam potentiam animæ, à qua eſt tota vitalitas radicaliter, vt proportionata autem, & eleuata reſpectu actus eliciẽdi, tota eſt à lumine. Cæterum ſpecies ſolum habet vice obiecti fœcundare, & determinare potentiam non virtutem illi dare actiuam, neque radicalem, neque proximam. Vndè ſi reſpectu ſpeciei, & actus ab ea procedentis merè paſsiuè ſe haberet potentia, & non actiue, conſequenter, neque vitalitatem haberet operatio.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur*: quia actiuum, & paſsiuum ſunt rationes diſtinguentes potentias, vt patet in intellectu agenti, & poſsibili, qui hac ſola ratione diſtinguuntur à D. Th. *1.p.q.79.a.3.& q.de anim.ar.3.& 4.* & alijs multis locis, ergo ſimiliter dicendum eſt nõ poſſe potentiam cognoſcitiuam eſſe ſimul paſsiuam, & actiuam, paſsiuam ad recipiendas ſpecies, & actiuam ad formandam cognitionem, ſed vel id pertinere ad diuerſas potentias, vel ſolum eſſe potentiam paſsiuam aut ſolùm actiuam. *Confirmatur*, quia alias potentiæ vegetatiuæ ex ſuo genere eſſent perfectiores ſenſitiuis, ſiquidem ex ſuo genere ſunt ſolum actiuæ, ſenſitiuæ verò prius paſsiuæ, quam operatiuæ, actiuum autem ex ſuo genere eſt perfectius paſsiuo, ergo quidquid ſub tali genere continetur perfectius eſt, quam id, quod ſub alio genere imperfectiori. Conſtat autem ſenſitiuas potentias perfectiores eſſe vegetatiuis, quia nobilioris animæ ſunt.

Confirmatur ſecundo, quia ratio, quare ſenſus dicuntur potentiæ paſsiuæ eſt, quia alias poſſent ſe ipſas ſentire, ſi non indigerent externo ſenſibili mouente, reſpectu, cuius paſsiuè ſe habent: hæc autem ratio inſtatur in ipſo ſenſu tactus & in ipſo intellectu, tactus enim ſentit proprium calorẽ,

vt cum sentit ardorem febris, & intellectus intelligit se ipsum, ergo ex hoc non debet negari, quod sint potentiæ actiuæ. E contra etiam ex eo, quod ignis non possit se comburere, sed alia, non tollitur, quod sit actiuus, ergo nec ex eo quod sensus non possit se, sed alia sentire, non tollitur, quod sit potentia actiua.

Respondetur, actiuum, & passiuum non semper distinguere potentias, sed intelligi cum duabus conditionibus. *Prima*, quod actiuum, & passiuum sumatur respectu ejusdem, nam respectu diuersorum non repugnat, quod aliquid sit simul passiuum, & actiuum; potest enim pati ab obiecto, & agere seu operari respectu cognitionis, pati à causa superiori, & agere effectum. *Secunda conditio est*, quod actiuum, & passiuum subordinatè se habeant, vnum respectu alterius, vel saltem omnino disparatè, sic enim distingui debet passiuum ab actiuo, cui subordinatur, & à quo mouetur, & similiter ab illo quod ad se nullo modo pertinet. Cæterùm passiuè, & actiuè se habere cum aliqua coordinatione, & habitudine ad aliquem finem, vt quod aliquid patiatur ad hoc, vt agat talis passiuitas, & actiuitas nō distinguunt potentias, sed identificantur, dummodo illa potentia dicatur passiua respectu alicuius mouentis à se distincti, & actiua in ordine ad operationem, & hoc modo potentiæ cognoscitiuæ sunt passiuæ respectu obiecti mouentis, & actiuæ respectu operationis, quam eliciunt.

Ad primam confirmat. Respond. potentias sensitiuas etiam poni sub genere actiuo, & non solum sub passiuo, quia patiuntur vt agant non vt nihil agant, vnde non condistinguuntur contra genus actiuorum, ideoque eius nobilitatem participare possunt, idque multo perfectius, quàm potentiæ vegetatiuæ, quia ad perfectiorem operationem ordinantur. Adde, non omne passiuum etiam ex genere esse ignobilius quocunque actiuo, sed solum comparatiuè respectu actiui, à quo mouetur, & cui subordinatur; potentiæ autem sensitiuæ non subordinantur vegetatiuis.

Ad 2. confirm. Respond. Philosophum non ideo solum dicere, quod sensus est potentia passiua, quia aliàs sentiret se ipsum, sed docet debere pati ab exterioribus sensibilibus, eo quod non habet sensibilia omnia intra se, vt Empedocles, & alij dicebant, qui ponebant animam componi ex omnibus sensibilibus, & aliquid habere de omnibus intra se, ex hoc enim sequeretur, quod sine sensibilibus externis & sine mutatione facta ab ipsis, sensus sentiret se ipsum, & in se omnia sensibilia. Et tactus non sentit calorem sibi inhærentem, sicut patet in eo, qui habet febrem ethicam, qui iam non sentit eam, sed solum calorem iuxta se positum, de quo amplius dicemus *infra*. Intellectus autem est reflexiuus supra se, & ideo potest pati in se ipso, non tamen secundum idem, sed ab alio actu præcedente directo, quod sensui non potest conuenire propter suam materialitatem. Ignis autem est actiuus in aliud extra se actione transeunte, sensus verò actione immanenti, ideoque si non pateretur à sensibilibus externis, sentiret se ipsum.

Secundo arguitur: si sensus sunt potentiæ passiuæ, eo modo dicentur passiuæ sicut intellectus, qui patitur recipiendo species à phantasmatibus, quæ se habent vt obiecta eius, ergo sicut intellectui possibili correspondet intellectus agens, ita sensibus correspondebit sensus agens; omni enim passiuo correspōdet actiuum proportionatum, & sui generis, atque ita sicut intellectus patitur ab actiuo spirituali, quia à materiali non potest, ita dabitur sensus agens, vt intentionali modò moueat sensum, quia ille patitur modo intentionali. *Confirmatur.* Quia si sensus respectu operationis simpliciter est actiuus, & operatio est finis principalis illius, cur non dicetur simpliciter sensus esse potentia actiua, sed dicitur consistere in pati à Philosoph. *in hoc 2. li. tex. 51.* *Confirmat. 2.* quia eadē ratione probaretur, quod

quod voluntas est potentia passiua, quod tamen nullus dicet, siquidem voluntas est primum mouens quoad efficaciam, & executionem, & sic nō potest esse potentia passiua. *Sequela probat.* quia ideo sensus dicitur potentia passiua, quia mouetur ab extrinseco obiecto, vt à principio specificatiuo, & non est in actu per se ipsum, sed per obiecta, sed etiam voluntas mouetur ab ipso obiecto vt à principio specificatiuo, ergo est in potentia ad ipsum, & sic erit potentia passiua.

Respondetur: sensum dici potentiam passiuam sicut intellectus non respectu cognitionis, sed respectu formationis suæ, vt ponatur in actu primo ad cognoscendum, eo quod vtraq; potentia debet actuari ab obiecto mediante specie, nō tamen requiritur quod detur sensus agēs, sicut requiritur intellectus agens; tùm quia obiecta sensibilia per se ipsa, & vt sunt extra animam, sunt sufficienter sensibilia in actu ad emittendas species, & mouendum sensum, eo quod licèt intentionaliter moueant, mouent tamē sensibiliter & corporeè & hoc non excedit vim ipsius sensibilis corporei, quod est extra sensum, vt patet in obiecto visus, quod est cæteris perfectius, quod ita fit visibile in actu per lucem, quod non indiget alia luce, vel qualitate superaddita, vt intentionaliter moueat, & producat species, & terminet visum. Videmus etiam, quod remoto obiecto externo cessant species, & ita dependent ab ipsis obiectis in conseruari, sicut lux à sole: ergo & in fieri, & non tāquam à causa materiali, quia obiectum non recipit species, sed emittit, ergo tanquam à causa efficienti, vel extrinseca specificante, ergo non indigent sensu agente, ad emittendas species, & mouendum sensum. Tùm etiam, quia si daretur sensus agens, deberet existere in ipso animali, & non est assignabilis pars, vel organum, in quo sit, neque etiam si daretur, posset agere actione transeunte, & corporea in res tā varias, & distantes, sicut verbi gratia, cum videmus cœlum, quomodò posset noster sensus agens ex ipso cœlo educere species non per se ipsum, cum non sit ei coniunctus, non per virtutem à se emissam, quomodo enim ex tam modico corpore & virtute, potest emitti virtus vsque ad cœlum, & inde reducere ad nos species, cū vix sufficiat totum corpus solis ad emittendam lucem ad nos, & reflectendum ad se. Sed de his latius dicemus *inf.*

Ad 1. confirm. respond. quod sensus dicitur potiùs potentia passiua, quam actiua, quādo fit comparatio ipsius cum suo obiecto, à quo mouetur, quando verò comparatur cum sua operatione dicitur actiua. Est autem potior comparatio potētiæ cum obiecto: tum quia ab illo perficitur, & determinatur quoad specificationem operandi: tùm quia per hoc magis distinguitur à potentijs vegetatiuis, quæ nō mouentur ab obiectis, sed præcisè agunt circa illa. Tùm, quia Aristot. in hoc præcipuè impugnabat veteres Philosophos, qui existimabant, sensum non actuari ab obiectis externis, sed ipsam animam in se esse compositam ex omnibus sensibilibus, vnde oportuit monstrare, quod obiecta sunt extra animam, & ab ipsis mouetur sensus; tùm denique, quia actiuitas sensus solū est in genere intentionali, quod necessario præsupponit obiectum vniri ipsi potentiæ, & esse intra illam, & hoc est pati, loquendo de passione largo modo, & ita per talem passionem melius explicatur actiuitas potentiæ intentionalis.

Nec obstat, quod etiam sensus potest agere actiuitate physica, vt cum alterat rem sibi coniunctam calore, vel frigore, aut etiā inficit aerem, vel speculum, sicut oculus menstruatæ, vel fascinantis. *Resp.* enim ista omnia non conuenire sensui, vt formaliter est cognoscitiuus, sed ratione temperamēti, quod materialiter se habet ex parte organi, in quo includuntur qualitates alteratiuæ, quæ si sint vehementes, possunt aerem alterare, & inficere, & etiam vsque ad speculum se diffundere.

Ad

Ad 2. confirm. Negatur *sequela: ad probat. Resp.* quod potentia cognoscitiua non dicitur passiua, quia quomodocumque mouetur, aut specificatur ab obiecto, sed quia mouetur trahendo res ad se per vnionem, & assimilationem ad obiectum; sic enim pati debet ab ipso obiecto, quia debet coniungi illi, voluntas autem inclinatur, & tẽdit ad res. Vndè non patitur ab illis, sed tendit ad eas, & sic præsupponit illas iam esse vnitas in cognitione, & animam pati ab ipsis præsuppositiuè in cognitione intellectus, non formaliter in ipsa inclinatione voluntatis.

ARTICVLVS II.

Vtrùm sensibile rectè diuidatur in commune, proprium, & per accidens?

D*Ifficultas hæc ad duo reducitur. Primò,* vt constituamus differentiam inter ista sensibilia. *Secundò,* vt explicemus, quot sint sensibilia communia, quot propria.

Circa primum. Dico primo: *Rectè diuiditur sensibile externum in sensibile proprium, commune, & per accidens.* Dico *sensibili externum,* quia sensibile commune non dicitur illud, quod à sensu interiori percipitur, proprium verò, quod ab externo, vt aliqui voluerunt apud D. Thom. 2. *de anima lect.* 13. & refert M. Bañ 1. *p. q.* 78. *a.* 1. *dub.* 4. *notab.* 3. Quod S. D. reijcit, quia obiectum sensus communis est illud ipsum, quod est proprium cuiuslibet sensus externi, licet altiori ratione cognitum ab ipso, neque enim imaginandum est, quod sensus communis percipit sensibilia communia tantum, non verò propria, omnia enim, quæ percipiuntur sensu exteriori, sensus communis attingit, & comparat inter se. Quare sensibile commune etiam desumitur per ordinem ad sensus externos, & dicitur commune, quia à pluribus sensibus externis attingi potest, sicut magnitudo à tactu, & à visu: proprium verò, quod ab vnico tantũ sensu attingitur.

Igitur hanc diuisionem sensibilis externi in commune, & proprium, & per accidens tradit Aristot. 2. *de anim. tex.* 63. D. Thom. *ibi lect.* 13 *&* 1. *p. q.* 78. *art.* 3. *ad* 2. *& q.* 17. *a.* 2. Et sumitur ratio diuisionis, quia omne, quod comparatur ad sensum tanquam obiectũ, vel comparatur per se, vel per accidens; si per accidens, quia videlicet accidit ipsi obiecto, est sensibile per accidens. Si per se, vel est adæquatum illi sensui, & directè mouẽs ipsum, vel non adæquatur illi, sed pluribus est commune, est tamen per se requisitum, vt sensibile moueat tanquam circumstantia aliqua illius v. g. quod sit extensum, figuratum, &c. Et primum est sensibile proprium, secundum est sensibile commune.

Dico secundo, *sensibile commune, & proprium in vno conueniunt, & in tribus differũt. Conueniunt in hoc, quod vtrumque comparatur per se, & non per accidens ad sensum. Differunt primo, quia sensibile commune pertinet ad plures sensus, proprium ad vnum tantum. Secundo, quia sensibile proprium pertinet directè, & per se primo ad specificationem sensationis, sensibile commune pertinet vt modus ipsius sensibilis proprij, per se tamen requiritur eius modificatio ad sensationem. Tertio, quod circa sensibile commune contingit deceptio sensus, non tamen circa sensibile proprium.* Sumitur hæc conclusio ex D. Thom. 2. *de anima lect.* 13. *&* 1. *part. quæst.* 17. *art.* 2. *& alijs locis statim citandis. Ratio primæ partis est;* quia sensibile commune ita pertinet ad plures sensus quod tamen conducit vt res aliqua sentiri possit, ita quod sine illa non possit sentiri, aut nisi per illam modificetur, vt tali modo sentiatur, sicut v. g. sine quantitate seu magnitudine non potest res aliqua sensibili, & corporeo modo videri. Similiter motus, & quies, & alia similia ita modificant ipsum obiectũ sensibile, vt variare possint cognitionẽ, seu iudicium de ipso. & saltem ita afficiunt obiectũ sensibile, quod sine aliquo ex istis accidentibus sentiri non possit, quia per sensus externos attingitur res in singulari, & prout exercet singularitatem, singulare autẽ sensibile per se de-

se dependet ab istis conditionibus, seu accidentibus, sine quibus singularitas non exercetur, ergo ita conducunt per se ad ipsam rationem sensibilis, sicut conducit singularitas.

Secunda verò pars conclusionis, quantum ad primam differentiam *constat*, dicitur enim sensibile commune, vt contraponitur proprio, ergo non potest esse solum vnius sensus, quia sic esset proprium illius, sed debet esse plurium. Non tamen requiritur, quod ad omnes sensus externos pertineat, sed sufficit quod ad aliquos, sicut patet de figura & extensione, quæ non percipiuntur auditu, & odoratu, benè tamen visu, & tactu. Tertia differentia infra examinabitur, ostendendo, quomodo sensus possit decipi circa sensibilia. Secunda verò differentia additur à D. Thom. *lect.* 13. *citata*. vbi inquit: *Quod quædam sunt, quæ faciunt differentiam in transmutatione sensuum, non quantum ad speciem agentis, sed quantum ad modum actionis. Qualitates enim sensibiles mouent sensum corporaliter, & situaliter: vnde aliter mouent secundum quod sunt in maiori, vel minori corpore, & secundum quod sunt in diuerso situ, scilicet vel propinquo, vel remoto.* Ergo secundum Diu. Thom. sensibilia communia non pertinent per se ad specificationem sensus, sed ad modificationẽ, quia sic debet esse modificatum obiectum proprium cuiuscumque sensus, vt sensibiliter mouere possit in exercitio & hoc pendet à circumstantijs, quibus afficitur, & sine quibus in exercitio non mouet, ergo sensibilia communia per se pertinent ad sẽsus, non perseitate specificatiua, sed specificationis modificatiua. *Et ratio est*, quia quod est per se primo specificatiuum, est etiam distinctiuum, ab eodem enim principio aliquid constituitur in specie, & distinguitur ab alio, sed sensibilia communia nõ distinguunt vnum sensum ab alio, quia cõmunia sunt, ergo non possunt per se primo esse specificatiua. Et tamen ex alia parte conducunt per se & necessario ad hoc, vt propria & specificatiua obiecta in exercitio moueant sensus, sicut dictum est, quia præbent aliquas conditiones, vel modificationes, sine quibus non potest corporaliter, & sensibili modo ista transmutatio exerceri, quia sine quãtitate, figura, motu vel quiete nõ inueniuntur corporales & sẽsibiles transmutationes, ergo sensibile commune per se requiritur, non tanquam specificatiuum sensus, sed tanquam modificatiuum, & per se requisitum ad immutationem sensus à suo sensibili in exercitio.

Dico tertio: sensibile commune non immutat sensum per speciem condistinctam à specie sensibilis proprij, sed in eadem specie repræsentatur sensibile commune, tanquam conditio & modificatio sensibilis proprij, sensibile autem per accidens repræsentatur in eadem specie tanquam subiectum sustentatiuum vtriusque, scilicet sensibilis proprij & communis. Hæc conclusio communis est inter authores, vt videri potest apud M. Bannez 1. *p. quæst.* 78. *articul.* 3. *dub.* 9. & Suarez *tractat. de anima, lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 5. & apud Carmel. *disput.* 9. *q.* 2. licet non desint Thomistæ, qui oppositum sentiant vt refert M. Bannez, idque etiam attribuitur Scoto *in* 4. *distinct.* 12. *quæst.* 3. Nihilominus nostra conclusio clarè deducitur ex D. Thom. *loc. cit.* ex 2. *de anima*. vbi dicit: *Quod sensibilia communia faciunt trãsmutationem sensuum non quantum ad speciem agentis, sed quantũ ad modum actionis.* & 1. *p. quæst.* 78. *art.* 3. *ad* 2. inquit: *Quod sensibilia communia non mouent sensum primo, & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Ex quo sumitur fundamentum conclusionis*, quia impossibile est moueri aliquam potentiam ab aliquo nisi ratione proprij specificatiui talis potentiæ, siquidem impossibile est, quod specificatum transeat limites, & adæquationem sui specificatiui, sed proprium, & formale specificatiuum cuiuscumque sensus est sensibile proprium illius, non autem sensibile commune, siquidem formale specificatiuum alicuius potentiæ

tentiæ debet illam à reliquis distinguere, ergo debet pertinere ad proprium sensibile, vt obiectum illius, quia si distinguit illam à reliquis, oportet quod sit proprium illius, ita quod non alterius, ergo vt sensibile commune moueat specificatiuè aliquem sensum, oportet, quod non moueat ratione sui, sed ratione sensibilis proprij & induendo rationem formalem illius, ergo vt condistincta à sensibili proprio non possunt emittere speciem ad sensum, quia species emissa est quæ immutat, & mouet potentiam, potentia autem non potest moueri nisi sub ratione sui specificatiui proprij, si autem essent duæ species distinctæ, altera sensibilis proprij, altera communis, illa quę esset communis, non repræsentaret sensibile proprium, & consequenter non repræsentaret rationem formalem talis sensus. Itaque sicut modificatio, seu modus non potest poni seorsum à re cuius est modus, ita sensibile commune, quod modificat proprium, non potest seorsum à sensibili proprio cuius est modus repræsentari, præsertim cum ex istis modificationibus dependeat singularitas sensibilis proprij, & ideò si sensibile proprium repræsentatur in aliqua specie, vt singulare, iam ibi inuoluũtur sensibilia communia, à quorum modificatione singularitas illa pendet.

Dico quarto: Sensibilia communia sunt accidentia pertinentia ad quantitatem, & numerantur quinque principalia, scilicet figura, motus, quies, numerus, & magnitudo. Ad hæc reducuntur alia minus principalia, vt tempus, quod pertinet ad motum, vel quietem est enim realiter duratio, seu numerus motus, & similiter situs & locus, qui reducuntur ad magnitudinem, & figuram, situs enim est figura exterior, locus est magnitudo ambiens. Igitur conclusio posita est Aristot. *hoc 2. lib. tex.64.* vbi illa quinque sensibilia communia numerat, & Sanctus Thomas *ibi lect. 13.* & *1. part. quæstion. 78. articul. 3. ad 2.* vbi omnia sensibilia communia doce[illegible] reduci ad quantitatem & numerat illa quinque. Et quod ista quinque sint sensibilia communia constat, quia pluribus sensibus cognoscuntur, nam magnitudo oculis, & tactu percipitur, & similiter figura, numerus autem non solum per istos duos sensus, sed etiam per auditum, & alios potest percipi, motum etiam, & quietem visu, & tactu, & auditu cognoscimus. Quod verò non sint plura *probatur*, quia ista reducuntur omnia, quæ possunt cognosci pluribus sensibus, ex omnibus enim prædicamentis, substantia, & relatio per se pertinent ad intellectum, substantia quidem, quia per se non potest mouere sensum, nisi per aliquod accidens externum, quo reddatur sensibilis, remoto verò accidente, sola substantia non est cognoscibilis, nisi vt quidditas, quod est proprium obiectum intellectus. Relatio autem quia indiget collatione, & ordinatione, vt cognoscatur, quæ est propria intellectus. Reliqua omnia prædicamenta in his inuoluuntur, nam motus, & quies pertinent ad actionem & passionem cum aliqua extensione factam, inde enim extenditur motus; numerus & magnitudo ad quantitatem, ad quam etiam reducitur locus, & tempus, quatenus secundum aliquam extensionem dicuntur; figura pertinet ad qualitatem, sed quantitatis terminationem importat, ad quam etiam pertinent sensibilia propria & ad figuram reducuntur situs, & habitus, quæ aliquam externam figurationem ac dispositionem situationis important. Quare non est aliquod sensibile commune, quod ad ista non reducatur, eo quod omnia ista prædicamenta aliquid quantitatis, vel ordinem ad illa important.

Dico vltimo: Sensibile per accidens est substantia, cui tanquam obiecto inhærent sensibilia propria, & communia; & distinguitur sensibile per accidens à sensibili per se, quia sensibile per accidens non pertinet ad obiectum sensus, nisi in quantum est subiectum obiecti sensus, vnde subiectiue trahitur ad rationem obiectiuam sensus & sic verè & propriè attingitur à sensu, non vt ratio formalis immutans sensum

sensum, sed vt subiectum cui per accidens inest talis ratio. Hæc conclusio sumitur ex Diu. Thom. *in hoc secundo libro de anima lect.* 13. vbi docet ex Philosopho, *quod secundum accidens sensibile dicitur, vt si dicamus, quod Socrates est sensibile per accidens quia accidit ei esse album, hoc enim sentitur per accidens, quod accidit ei, quod sentitur per se, vndè nihil patitur sensus ab hoc in quantũ huiusmodi.* Addit infra S. Th. alias duas conditiones sensibilis per accidens. *Prima* quod accidat ei, quod per se est sensibile. *Secunda*, quod sit apprehensum à sentiente per aliam potentiam, ita quod nõ omnino lateat ipsum, apprehendaturque, vel per imaginatiuam, vel per intellectum. Quod verò sensus externus etiam aliquam notitiam habeat, ipsius sensibilis per accidens, licet ab eo non immutetur per se, sed mediante sensibili proprio manifeste dicit Sanct. Thom. 1. *part. quæstione* 17. *art.* 2. attingit enim sensus, externus totum illud quod ei objicitur, verbi gratia corpus coloratum. Et ita colligendo ex his rationem sensibilis per accidens, dicimus, quod sensibile per accidens generaliter potest dici omne illud, quod accidit sensibili per se, ita quod nec quoad substãtiam, nec quoad modificationem per se respiciatur ab illo sensu. Et hac generali ratione non solum substantia dicitur sensibile per accidens, sed etiam quodcumque sensibile proprium vnius sensus comparatum ad alium sensum, erit ei sensibile per accidens, sicut album dulce per accidens attingitur à visu in quantum dulce, sed hoc non facit, quod dulcę sit sensibile per accidens, sed quod sit visibile per accidens, sentiri autem potest etiam per alium sensum; vt autem sit sensibile per accidens absolute, & respectu omnium sensuũ requiritur quod à nullo sensu percipiatur per se, & hoc solum potest esse substantia, seu subiectum ipsum cui inest ratio obiectiua sensus: sentitur enim non quia per se constituat, aut conducat ad rationem obiecti, siue tanquam specificans, siue tanquam modificans, sed quia sustinet, & recipit id quod præbet rationem obiectiuam visus vel alterius sensus, & sic percipitur, vt coniunctum obiecto, non vt constituens obiectum, vel conducens ad lineam obiecti, licet conducat ad sustentationem obiecti in suo esse. Cuius signum manifestum est, quia mutato subiecto, vel etiam omnino remoto, vt si accidens separetur ab omni subiecto eodem modo poterit mouere sensum illud accidens separatum, atque coniunctum, mutato subiecto, vel non mutato, dummodo maneat sensibile illud proprium, cum sensibilibus communibus, quæ sunt modificationes per se requisitæ ad exercendam sensationem.

Vndè non obstat, quod subiectum ipsum, seu substantia non minus videatur debere pertinere ad circunstantias modificantes sensibile proprium, quam ea, quæ quantitatis sunt, cum non minus constet requiri ad indiuiduationem accidentis substantiã; quam quantitatem, singularitas autem requiritur ad hoc vt sentiri possit ipsum sensibile. *Hoc inquam non obstat,* quia sustentatio subiecti, qua substantiam recipit accidens, requiritur ad ipsum sensibile, non sub speciali ratione, qua sensibile est & obiectum, sed generali ratione, qua est accidens inhærens, & in linea seu genere entitatiuo, quatenus illa inhærentia, & ordo ad subiectum requiritur ad existendum, & ad ipsam indiuiduationem in genere entis. Et sic quia obiectum non potest mouere obiectiue, & in linea cognoscibilis, nisi supponatur habere existentiam, ideo requiritur substantia, seu subiectum tanquam sensibile per accidens, & vt aliquid præsuppositum in alia linea, & genere, scilicet in genere entitatiuo, non tamen formaliter constituens, aut conducens ad rationem ipsam obiecti, & motionem eius in sensu, sicut sensibile proprium, vel commune, siquidem si sine subiecto conseruetur sensibile, eodem modo mouebit sensum, non autem si mutetur sensibile proprium vel cõmune.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo arguitur, Quia nõ videtur rectè poni differentia inter sensibile cõmune, & per accidens, quia sensibile peraccidens est illud, quod accidit sẽsibili per se, sicut accidit albo, quod sit Socrates, vel Petrus, hoc autẽ reperitur in sẽsibili communi nã accidit albo, quod sit in motu, vel quiete, quod sit talis magnitudinis, vel figuræ, ergo eodẽ modo erit sensibile peraccidens. *Nec potest dici* quod licet sensibili proprio, v. g. albo accidat, quod in singulari habeat talem magnitudinem, vel figuram, tamen quod aliquam habeat non accidit albo, aliqua requiritur, vt possit mouere potentiam. *Contra est*: quia etiam requiritur, quod accidens sit in aliquo subiecto, licet peraccidens sit, quod sit in isto, vel illo, accidens enim sine subiecto, est accidens in abstracto, non in conreto, quod sentiri non potest, ergo nulla est differentia inter sensibile commune, & peraccidens.

Confirm. nam sensibilia communia non imprimunt speciem aliquam distinctam à sensibili proprio, vt dictum est, quia sunt extra rationem specificatiui potentiæ si secundum se sumantur, ergo non differunt à substantia, quæ etiam non sentitur per se, sed mediante sensibili proprio nam secundum se est extra latitudinem specificatiui sensus, & solum ab illo attingitur vt vestitur sensibili proprio, ergo ex hac parte nõ est distinctio inter sensibile per accidens & commune. Ex alia autem parte videtur substãtia magis pertinere ad sensibile commune quam quantitas, vel quæ pertinent ad quantitatem, quia substantia est radix talium accidentium & ipsa nihil operantur vel mouent nisi in virtute substantiæ cũ operentur tanquã accidentia eius. sed quod se habet vt radix mouendi, & immutandi sensum non est per accidens sensibile, quia non peraccidens mouet, nec per accidens est radix mouendi, sed per se, & per virtutem sibi propriam, quæ est proprium & per se sensibile, ergo.

Respond. quod vt supra diximus sensibile commune & per accidens, licet in hoc conueniant quod vtrumque accidat sensibili proprio, est tamen differentia, quod sensibile commune accidit sensibili proprio in esse rei, peraccidens enim concurrit quantitatis & qualitatis coniunctio in vno subiecto, per se tamen requiritur & per se modificat in esse obiecti sensibilis, vt mouere possit sensibili modo potentiam. At verò substantia per se requiritur ad sustentandum in esse & in genere entis sensibile proprium, non tamen vt per se modificans & conducens in ratione & modo sensibilis obiecti. *Et ratio est*, quia sensibile externum est aliquid apparens externe, substantia autem est interna quidditas, & de se latens. Vnde licet requiratur tanquam radix, & sustentans ipsa accidentia externa ea generali ratione qua omnia accidentia dependent à substantia, non tamen vt formaliter modificans aut pertinens ad ipsam sensibilem & externam apparentiam & rationem obiecti sensibilis, vt sensibilis seu apparentis externe, ad quod tamen conducit quantitas, seu ea quæ ad quantitatem pertinent, quia quantitas extendit quoad locum externum, & ea quæ quantitatis sunt, ad externam modificationem pertinent, & ita sensibilem apparentiam & motionem per se afficere & modificare possunt. Substantia autem ex eo quod latens, & ex eo quod radix est, non conducit sensibiliter & externe, sed entitatiue, sicut etiam relationes coniunctæ sunt ipsi sensibili, sed non per se conducunt quia occultæ sunt. Et licet requiratur, quod sit accidens in concreto vt sentiri possit, tamen non id requiritur formaliter ex vi conducentiæ ad sensibilitatẽ externam & apparentem, sed generali ratione ad omnia accidentium munera & entitatiuam existentiam: & ita substantia non requiritur per se formaliter ad rationem obiecti

obiecti sensibilis, sed per se radicaliter & in ratione entis.

Ad confir. Resp. ex dictis, quod sensibile commune etiam conuenit cum sensibili per accidens, quod neutrum emittit per se & seorsum à sensibili proprio distinctam speciem, sed in ratione modificandi speciem sensibilis proprij valde differunt sensibile commune & per accidens, quia sensibile commune per se modificat perseitate ipsius sensibilis, vt externe apparentis, sensibile autem per accidens non, licet in genere entis, & per modum radicaliter continentis & sustentantis sensibile, requiratur substantia, &. tanquam quid occultum, non sensibiliter mouens externe aut modificans Vnde ex eo quod substantia sit prima radix, & primum principium accidentium & virtutis mouendi sensibiliter, non sequitur quod per se conducat perseitate formali sensibilitatis externæ, & vt requiritur ad motionem externam, sed perseitate radicali, vt generaliter requiritur ad omnia accidentia in ratione entis, & cuiuscumque operationis, & sic ipsum obiectiue mouere radicatur in substantia, non vt in obiecto, sed vt in subiecto, ac proinde licet per se requiratur, vt in re existant talia accidentia, non tamen per se obiectiue, sed per se subiectiue.

Secundo arg. ad probandum. quod sensibilia communia & per accidens imprimant speciem sui peculiarem. Etenim species est naturalis similitudo rei, nec potest excedere rem illam cuius est species, nisi aliquid sibi addatur, ergo species coloris qui est obiectum visus, non potest repræsentare figuram seu magnitudinem, quæ est sensibile commune nisi aliquid addatur tali speciei, quia res istæ sunt omnino distinctæ & primo diuersæ, scil quantitas & qualitas, & ita similitudo naturalis vnius, non potest esse alterius, debet ergo aliquid in specie addi, vt illud repræsentet, & hoc quod additur est particularis repræsentatio sensibilis communis. Nec potest per modum vnius species aliqua res ita diuersas adunare, nisi prout in aliquo tertio conueniunt hoc autem etiam in speciebus Angelicis, quæ sunt eminentissimæ, valde difficile explicatur, multo ergo minus conueniet speciebus sensibilibus sensibilitate externa. Et idem probatur de specie ipsius substantiæ, quæ necessario debet esse in oculo, alias nō esset in intellectu, quomodo est autem possibile, quod species coloris repræsentet hominem vel lapidem, nisi aliquid speciale ei addatur ; & hoc quod additur, & peculiariter ei correspondet, species illius est.

Conf. 1. quia contingit inuariato colore & luce, variari visionem ex sola variatione sensibilis communis, v. g. ex diuerso situ, motu, vel figura, ergo necesse est variari speciem, si enim hæc non variaretur, neque visio, sed non variatur species coloris vel lucis, quæ sunt sensibilia propria, ergo species aliqua sensibiliū communium. Quod si nec ista variatur, ergo nihil omnino agit sensibile commune, sed se habebit sicut substantia, quę est ipsum sensibile per accidens, & in ratione obiecti nihil omnino agit, nisi per sensibile proprium Si verò aliquid agit sensibile commune, ergo speciem, non enim datur aliud, quod agat.

Conf. 2. quia aliqua sunt sensibilia communia, quæ attinguntur sine sensibili proprio, ergo sine specie sensibilis proprij, & tamen habent aliquam speciem, sine illa enim non sentirentur, datur ergo peculiaris species sensibilis communis sine sensibili proprio. *Antec. prob.* nam cum alicui infligitur vulnus, aut verberatur, sentit aliquid, scil dolorem, & tamen non sensibile proprium tactus, v. g. calidum aut frigidum, &c. sed diuisionem illam, aut compressionem partium, vel aliquid durum, seu asperum, quæ sunt sensibilia communia. Similiter, si manus tangeret cœlum, sentiret ibi resistentiam & soliditatem duram, & non qualitates tangibiles, quæ sunt proprium sensibile tactus, cum cœlum careat illis, ergo sentiri, potest sensibile commune sine

proprio. Ac denique cum aliquid videtur à longe & non discernitur eius color, vel cũ clausis oculis sentitur opacũ corpus, quod transit ante illos, nec tamen tunc videtur color aut lux, ergo aliquod sensibile commune sentitur sine proprio.

Resp. quod vna & eadem species repræsentat obiectum, & modificationem eius, non tanquam duo obiecta, sed vt vnum, non enim species præsertim rei singularis & materialis, quæ præcisiua non est, potest repræsentare rem aliquam ita abstractam à modis & circunstantijs, quod nihil de modificatione repræsentet. Nec pro illa parte, qua repræsentatur ille modus, dici potest, quod est distincta species & directa repræsentatio saltem illius modi, dicitur enim quod species repræsentans aliquid cum aliquam modificatione, non respicit modificationem illam vt distinctum repræsentabile directe nec per distinctam repræsentationem, sed per eandem vt modificatam, sicut enim modificatio illa non est propriè obiectum, sed modus obiecti ita nec eius repræsentatio, est directa repræsentatio, sed repræsentationis modus, quod aliqui explicant dicentes, quod non repræsentat, sed exercet. Reuera tamen, licet repræsentet, non tamen vt per se directe repræsentabile, sed vt modum eius, quod per se repræsentatur. Nec inconuenit quod idem sensibile commune diuersis repræsentationibus repræsentatur, v.g. colore, sono, &c quia hoc ipso, quod est commune, accommodatur singulis iuxta eorum capacitatem ibique diuersimode modificat. *Quod vero dicitur* non posse vnam speciem repræsentare plura per modum vnius, nisi sit eminens, vt in Angelis *Resp.* quod eminentia requiritur ad repræsentandum plura obiecta per modum obiectorum sub ratione aliqua superiori vniente & manifestante illa. Ad repræsentandum autem plura, quorum vnum sit obiectum, aliud modificatio eius, non requiritur eminentia, sed potius quanto species est magis materialis & imperfecta, tanto minus abstrahit ab istis modificationibus, eaque concernit. Dicitur autem substantia esse in sensu, non per se seorsum à sensibili proprio, sed sub illo, & vt induta externa illa sensibilitate, sicque potest ad intellectum peruenire, nec requiritur vt aliquid sit in intellectu, quod sit in sensu sicut in intellectu, sed per effectus & accidentia sua.

Ad 1. confirm. resp. quod inuariato colore quoad substantiam & modum, non variatur sensatio, variatio autem colore quoad modificationem, v g. quoad figuram, situm, &c. variatur diuersa sensatio etiam modificatiue, nec est necesse variari specificatiuè ex parte obiecti directi. Illa autem modificatio sufficiet fortasse ad variandum accidentaliter intrinsece visionem, & indiuidualiter, sicut de notitia abstractiua & intuitiua diximus *in Logica q.23* & in hoc differt sensibile commune a sensibili per accidens, quod sensibile per accidens, nec etiam modificatiue modificatione obiectiua variat sensationem, sensibile autem commune, licet non imprimat speciem condistinctam simpliciter à proprio, benè tamen modificationem distinctam, vt ex D. Thom. explicatum est.

Ad 2. confirm. resp. quod attinet ad cœlum posse dici, quod habeat qualitates tangibiles positiue & per se, si admittamus quod qualitates per se sensibiles non solum sunt calidum & frigidum, & aliæ primæ qualitates sed etiam durum & molle, asperum & lene, siue oriantur ex primis qualitatibus, siue ex alia causa proueniant, de quo *q.6.* dicemus. cœlum autem durum est & solidum, & tersum, & sic sentiri potest, sicut sentitur fluidum & molle, &c. Si autẽ istæ qualitates non sunt per se primo tangibiles, aut ita se habent in cœlo, quod nõ possunt agere actione reali in tactum, sicut requiritur ad sentiendum per illum, tunc solum negatiue sentietur durities in cœlo, quatenus ibi resistentiam aliquam experitur sicut cum ab Angelo aliquis impeditur, seu

seu detinetur, non sentit aliquam qualitatẽ tangibilem in Angelo, sed resistentiam aliquam negatiuam. Quando autem infligitur alicui vulnus, aut verberatur, id quod sentitur est durities corporis, aut diuidentis in vulnere, aut comprimentis in verbere, ex ipsa autem diuisione sentitur dolor, qui etiam pertinet ad tactum, vt dicemus *q. seq. art vlt.* durities ve ò qualitas tangibilis est, vt ibi dicemus. Denique quando oculis clausis aliquod opacum sentitur, ideo est, quia palpebræ claudentes oculos, aliquid transparentiæ habent per quam admittitur aliquid lucis, & sic apposito corpore opaco lux ipsa magis impeditur, & sic sentitur opacitas.

T*ertio arguitur contra numerum sensibiliũ communium.* Videntur enim ex vna parte esse plura, ex alia pauciora. Esse plura, quia tempus est sensibile cõmune, cadit enim sub sensum vt dicit Arist. 4. *Phys. tex.* 98. & tamen non est proprium sensibile alicuius sensus determinari. Item situs, distantia, habitus, seu vestis cadunt sub sensum, & similiter raritas, & densitas, pulchritudo, & alia similia, asperum, & molle, & tamen non sunt sensibilia propria, quia pluribus sensibus percipiuntur. *Esse pauciora probatur:* quia quies & motus non videntur pertinere ad sensus, nam quies est aliquid priuatiuum, & ita non d cit rationem sensibilis, sicut nec tenebræ sentiuntur, motus autem, quia constat ex præterito, & futuro, sensus autem non percipiunt præteritum, nec futurum, ergo neque partes motus & præsertim per visum non potest percipi motus, quia visio est in instanti, motus autem, & quies in tempore. Denique numerus vel sumitur materialiter, & sic est magnitudo multiplicata, nec debet poni tanquam distinctum sensibile à magnitudine, vel formaliter pro numerabilitate, & sic solùm pertinet ad intellectum numerantem, & nõ est sensibile commune.

Respondet ad primam partem argumenti, omnia illa, quæ sunt sensibilia communia contineri sub istis assignatis, quæ ex Arist. numerauimus, quia omnia illa aliquid participant de quantitate. Et quidem si participant de quantitate continua, reducuntur ad magnitudinem, de qua aliquid participant situs, distantia, & vestis, quæ istam quantitatem connotant. Si participant de discreta, reducuntur ad numerum, ad quẽ etiam reducitur vnitas, quia est principiũ numeri. Si participant aliquid de quantitate successiua reducuntur ad motum, ad quem etiam pertinet tempus, quod est duratio, & mensura motus. Pulchritudo autẽ sensibilis constat ex debita dispositione coloris, & figuræ, id est ex sensibili proprio, & communi vt pertinent ad visum, vndè & pulchra dicuntur, quæ visa placent. Raritas verò, & densitas, asperum, & molle, grauitas, & leuitas ipso tactu sentiuntur secundũ quod sunt qualitates tangibiles ortæ ex primis qualitatibus, & præsertim grauitas, & leuitas prout important rationem ponderis solo tactu percipiuntur. Si autem in aspero, & leni solum attendatur id, quod situationis est, ad magnitudinem, & quantitatem reducuntur.

Ad secundam partem argumenti respondetur, quietem dupliciter sumi. Vno modo pro priuatione motus, & sic non sentitur positiuè, sed negatiuè, vt tenebræ. Alio modo sumitur pro consistentia, seu immobilitate in loco, vbi non solum priuationem motus importat, sed etiam existentiam in loco, cum immobilitate, & sic sentitur positiuè tanquam sensibile commune. Quod verò attinet ad motum, *dicimus*, quod partes eius possunt cognosci dupliciter: vno modo secundũ comparationem præteriti & futuri, & sic solum ab intellectu apprehenduntur comparante illas; alio modo considerantur sub ratione transeuntis præcisè, & vt opponuntur immobilitati, & consistentiæ, & sic etiam per sensum attingi possunt, quatenus rem ipsam sensibilem transire videt, ipsasque partes motus, vt præsentes transeunter discernit, non sub ratione præ-

probat, licet enim coloratum in corpore opaco positum supra oculum non videatur, quia sua opacitate tegit visum, tamen si poneretur luminosum supra oculum non apparet, vnde impediretur videri, de hoc autem nulla est experientia, quia luminosum igneum non potest poni supra oculum, dissolueret enim illum, luminosum autem cęlestè multò minus nostris oculis superponitur. Quòd autem color sit motiuus diaphani ideo est, quia non inuenitur lux prope oculum, nisi diaphano ibi existente, si autem lux remaneret, color immediatè per ipsam moueret potentiam. Experientia autem secundæ rationis æquiuocat de subtilitate attenuationis & proportionis, seu immaterialitatis, medium enim attenuat species, infirmando, reddendoque imperfectiores, non autem magis spiritualizando, & immaterialiores reddendo, sic enim viuaciorem, & perfectiorem redderet speciem, siquidem esse intentionale, & repræsentatiuum speciei ex maiori immaterialitate crescit: vnde si in medio species redderetur subtilior quantum ad immaterialitatem, perfectior esset in repræsentando, cum tamen videamus per distantiam medij magis attenuari & imperfici. *Nec potest dici:* quòd principalior vis assimilandi est in obiecto, sed instrumentalis in medio, conducens tamen vt species immaterialior euadat, sicut manus est principalior vis mouens malleũ, & tamen sola manus non ita perfectè mouet malleum, & facit ictum, sicut mediante ipso malleo. *Contra enim est:* quia species procedit vt naturalis similitudo ab eo, cuius est species, & sic toto naturæ impetu procedit, neque indiget medio, vt similitudo fortior euadat, impulsus vero non ita procedit à manu, sed potest ex densitate materiæ instrumenti, in quo recipitur, reddi fortior impulsus, nec tamen per densitatem redditur perfectior similitudo speciei. Præterquam, quòd non constat nobis, quòd medium sit instrumentum conducens ad perfectionem speciei, sicut instrumentum manus ad recipiendum fortiorem impulsum. Denique, quia videmus obiecta videri à valde parua distantia inter oculũm & obiectum, non apparet autem, quomodo in tam parua distantia subtilizari possit species in aliqua notabili proportione respectu eius, qua exit ab obiecto.

Quare efficacior videtur illa ratio, quam Caiet. insinuat *loc. cit. cap.* 10. quia si sensibile immediatè positum supra sensum posset sentiri, non repugnaret videri aliquid sine specie, imò & ipsum sensum sentire seipsum, atque adeo reflectere supra se, quod repugnat eius materialitati & limitationi, vt dicemus *art. sequent. Sequela vero probat.* Quia species vt immediate exit ab obiecto non magis immaterialis exit, quam sit ipsa immaterialitas obiecti in se, v. g. quam sit ipsa lux secundùm quam ipsum obiectum potest terminare sensationẽ, sine hoc, quod formetur idolum inter medium, in quo videatur, vel sentiatur, ergo si talis species prout immediatè exit ab obiecto seruire posset sensui, non est cur ipsum obiectum lucidum factum, per seipsum non posset etiam seruire sensui. Quod si potest, ergo ipsa pupilla quæ in se lucida est, & ad alios oculos mittit species, cum videatur ab eis, poterit à se ipsa videri seu ab oculo in ea existente, & præsertim quando species primo exeunt ab ipsa pupilla, possent ei deseruire, vt se ipsam videret, cum enim in se habeat lucem receptam, à se primo incipit emissio speciei suæ.

Quod si dicas; non posse primam speciem produci ab ipsa pupilla, nisi in aere vel corpore à se distincto, cum non posit idem esse agens, vel passum, semel autem productæ species emittuntur per lineam rectam, non autem redeunt ad ipsum oculum. *Contra est:* quia casu quo res posset sentiri immediatè posita supra sensum non indigeret specie emissa per lineam rectam, vel obliquam, sed immediatè, & per intimam coniunctionem speciem emitteret, & sic quodcunque corpus intra oculum positum vt san-

sanguis, spiritus vitalis, humor quicunque, & similia viderentur; imò & ipse oculus seipsum, quod est contra experientiam; nec idem ageret in seipsum, sed pars pupillæ exterior in interiorem. Denique hoc est conueniens operationi sensitiuæ, quæ eleuatior, & immaterialior est, quàm naturalis, ad alterationem autem, & motum naturalem requiritur indistantia applicationis inter agens & passum, quia agens naturale determinatur à sua materia, circa quam operatur, ergo conueniens est, quòd natura cognoscitiua sit aliquo modo independens à tali indistantia & contactu naturali, & sic operetur non existente sensibili supra se, sed aliquo modo distanti, & per aliquod medium.

Dico secundò. *Sensibile vehemens lædit organum sensus directè ratione actionis realis, seu alteratiuæ, quatenus immutat ipsam dispositionem organi, ratione autem actionis intentionalis præcisè non lædit organum per se directè, sed per accidens.* De prima parte conclusionis non est dubium; cum experientia videamus vehementiam lucis solaris feruore suo dissipare spiritus, & temperiem organi. Et hoc ideo, quia actio naturalis est idem, quod alteratio physica, vnde si vehemens sensibile habeat talem alterationem, ita poterit excedere, quod temperiem organi corrumpat, & sic lædat sensum.

De secunda parte est difficultas, & aliqui Authores existimant, etiam ratione actionis intentionalis, qua emittuntur species, si vehementes sint lædere ipsum sensum, quia proportionem eius excedunt, quod cum pluribus Thomistis, quos citant, docent Carmelitani, *disp.* 7. *art.* 4. & M. Bañ. 1. *parte, quæst.* 78. *art.* 3. *dub.* 5. & Caietan. 3. *de anima, super textum* 143. imò videtur esse D. Thom. 2. *de anim. lect. vlt.* & 3. *de anima, lect.* 2. *super text* 143. Quibus tamen locis S. Thomas solum dicit, quòd sensibile excellens corrumpit proportionem organi sensus, sed tamen quomodo id faciat actione naturali, an intentionali, ibi non explicat. Et Caietan. ipse *in solut. ad* 2. tandem docet, quòd actio sensibilis in sensu non est corruptiua, nisi per accidens, quod est excellentia sensibilitatis in obiecto. M. Bañez etiam *loco citato solutione ad primum in secunda responsione* maximè inclinat in aliam sententiam.

Sed tamen quod me maximè mouet, est, quia expressè ita tenet D. Thom. *in additionibus, quæst.* 85. *art.* 2. quod est *in* 4. *distinct.* 44. *quæst.* 1. *art.* 4. Vbi inquirit, an oculus non gloriosus, possit videre lucem corporis gloriosi, & determinat, quod sic: in secundo autem argumento obijcit: *Quia claritas corporis gloriosi erit maior, quàm claritas solis, sed claritatem solis in sua rota oculus non potest aspicere. ergo neque lucem corporis gloriosi.* Et respondet; *quòd claritas intensa non offendit visum, in quantum agit actione animæ, sed secundùm hoc magis delectat, offendit autem in quantum agit actione natura, calefaciendo, & dissoluendo organum visus, & disgregando spiritus, & ideo claritas corporis gloriosi quamuis excedat claritatem solis, tamen de sui natura non offendit visum, sed demulcet.* Qui locus D. Thom. manifestissimus est, ibique ex professo distinguit inter actionem naturalem, & intentionalem in vehementi sensibili, quod in alijs locis non facit.

Et ratio huius est: quia læsio, seu corruptio organi est passio naturalis, siquidem ipsa temperies physica organi dissoluitur, alioquin non corrumperetur, si temperamentum eius physicum maneret illæsum, ergo requirit actionem naturalem, & non purè intentionalem, actio enim purè intentionalis solum infert effectum, & passionem intentionalem; si verò naturalem passionem infert, vel habet adiunctam actionem naturalem, vel eminenter habet facere id, quod actio naturalis, hoc autem secundum sine fundamento diceretur, quia non constat actionem intentionalem eminenter esse alteratiuam & corruptiuam.

Neque

Neque obstat, quòd sensus consistit in proportione quadam, sensibile autẽ excellens excedit illam proportionem, & sic molestat,& lædit. *Contra enim est*: quia ex hac improportione solum sequitur, quòd sensus non poterit percipere, & intentionalitor moueri ab illo obiecto ita improportionato in ratione intentionali, non tamen sequitur, quod dissoluetur temperamentũ organi ab illa intentionali motione, nisi introducãtur qualitates contrariæ, quæ illud temperamentum dissoluant, constat autem illud temperamentum, ex qualitatibus naturalibus, vnde nisi contrariæ qualitates ponantur, non dissoluetur; qualitates autem intentionales non contrariantur illis qualitatibus, cum solum sint repræsentatiuæ, non autem naturaliter alteratiuæ, ergo ex præcisa motione intentionali, qualitates naturales organi non læduntur, nec destruuntur. Et sic experientia testatur, quod vel ipsum vehemens sensibile habet aliquam alterationem naturalem, verbi gratia, calefaciendi, vel disgregandi spiritus, aut ipse sensus nimia attentione, & conatu consumit spiritus, & calorem nimium excitat, quo lædatur organum.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

Contra primam conclusionem fit argumentum ex quibusdam experientijs, nam in tactu & gustu non potest negari, quod sensibilia posita supra sensum cognoscantur, nam si ipsum sensorium tactus siue sit caro, siue neruus, pungatur ferrro, sentitur maximus dolor, similiter res sapida supra linguam posita gustatur, imò & humor intra linguam febricitantis inclusus sentitur, & facit omnia gustari vt amara, ergo res posita supra sensum sentitur. Idem videmus de odoratu, quod exhalatio odorifera intrat vsque ad membranas narium, & vsque ad ipsum cerebrum, & tamen sentitur. In auditu etiam aliquando experimur sentiri sonum intra aures, vt cum digito premitur os auriculæ, & cum fit magna commotio aeris prope nos, ita vt intrare possit per aures. Denique in visu constat aliqua animalia fulgorem ab oculis emittere, & illum sentire & clausis oculis videtur quidam splendor nobis oberrare, qui non est alius, quàm ille, qui intra palpebras positus tangit pupillam: ipsum etiam lumen vt videatur, debet continuari vsque ad oculos, vt ex Aristot. docet D. Thom. *lib. de sensu, & sensatu, lect. 5.*

Respondetur. Quòd in duobus sensibus, gustus & tactus, certum est requiri maiorem approximationem suorũ obiectorum, quàm in alijs sensibus, non tamen immediatam coniunctionem, sed per aliquod medium, aliàs possent etiam accidentia sibi inhærentia sentire, quod esset reflectere supra se, quod repugnat sensibus ita materialibus. Quare semper requiritur aliquod medium inter sensorium tactus, & ipsum obiectum: medium autem est caro in lingua, vel in corpore, sensorium autem est neruus sub carne positus, vt *sequenti quæstione* latius dicemus. Quòd si sensibile immediatè tangat ipsum neruum vbi est sensorium, tunc illa pars, quæ afficitur immediatè ipso sensibili non sentit illud, sed pars ipsi proximior id sentiet. Quòd si sensibile occupat totum sensorium æqualiter, tunc vna pars non agit in aliam, neque sentietur; sicut medium, quod tali qualitate affectum est, non aget in organum eadem qualitate affectum. Si verò calor inæqualiter afficit sensum tactus, & ipsummet organum, non est inconueniens, quod pars affecta maiori calore, sentiat minorem, & minor sentiat maiorem, quia species intentionalis vnius partis recipitur semper in alia proximiori. Sed de hoc iterum dicemus infra, *quæst. 7. art. vlt.*

Ad id quod dicitur de odoratu, respondetur, quòd quando exhalatio illa intrat, vsque ad cerebrum sentitur illa, quæ propinquior est sensorio odoratus, non quæ supra illud

illud ponitur. Similiter auditus non sentit strepitum intra se factum, sed in aliquibus concauitatibus auriculæ iuxta sensorium auditus positis, de quo *sequenti quæstione*. De visu verò dicimus fulgorem illum, qui est intra pupillam non videri, sed qui inde emicat, & extra oculos diffunditur, sicut videtur aliqua animalia de nocte oculis radiare, & fulgorem emittere. Lumen autem continuatum vsque ad oculos non videtur, vt immediatum est ipsi pupillæ, sed, vt est in medio, vel obiecto aliquantulum distante, nec fulgor aliquis intra palpebras inclusus videtur, sed per ipsas palpebras, quæ aliquid perspicuitatis habens confusè videtur aliquis fulgor extra, præsertim si sit vehemens.

Secundò arguitur contra secundam conclusionem. Nam Aristot. 2. *de anima, text.* 123. dicit: *Quòd excellentia sensibilium corrumpit sensum, quia destruit eius proportionem, seu temperamentum*, & idem affirmat, *lib.* 3. *text.* 143. & D. Thom. *super ista loca. Ratione etiam arguitur*: tum quia nimius fulgor excæcat oculos, vt si solem intentè videamus, lux autem non est de se qualitas corruptiua realiter, sed solum agens intentionaliter, ergo intentionalis actio corrumpit sensum: tum etiam, quia sensus intrinsecè consistit in quadam mensuratione, & proportione, vt possit sensibilia sentire, ergo si sensibile excedat hanc proportionem, dissoluet illam, vtpotè illi improportionata, & excessiua. *Confirmatur*, quia experimur, quòd si sensibile sit excellens, sensus molestatur, & tristitiam sentit, ergo ex tali dissonantia, & improportione potest etiam corrumpi. *Consequentia patet*, quia vnumquodque à suo contrario læditur, & corrumpitur intra illam lineam, in qua contrarietatem habet, sed sensus intra lineam intentionalem dicit proportionē cum sensibili, ergo intra eandem læditur, & corrumpitur à sensibili, scil. intra lineam actionis intentionalis. Vnde quia aer, per quem transit species, non habet talem proportionem cum sensibili in ratione sensibilis, ideo nullo modo læditur vel corrumpitur ab ipsis speciebus intentionalibus, in sensu autem est proportio cum obiecto in ratione sentientis, & cum speciebus intentionalibus, ergo lędi potest, & corrumpi ab actione intentionali specierum.

Respondetur, tam Aristot. quàm D. Thomas in illis locis affirmare, quòd excellens sensibile corrumpit sensum, sed non explicare modum, quo id fiat, an scil. actione naturali concomitanter se habente cum intentionali, an vero formaliter per ipsam actionem intentionalem, atq; ita nihil probant contra nos, præsertim cum ex D. Thoma *supra citato*, constet, quòd illa læsio sensus non fiat ab actione intentionali, sed naturali. *Ad argumentum ex ratione respondetur*, quòd nimius fulgor lædit oculos ratione actionis naturalis, id est, calefactionis, eò quòd lux eminenter est alteratiua, sicut videmus, quòd calefacit lux solis, & sic nimis calefaciendo oculos, dissipantur spiritus, qui subtilissimi sunt, & sic lædit visum, quod non facit lux, quæ non est calefactiua, sicut de luce corporis gloriosi dixit D. Thom. *supra citatus. Ad secundam probationem dicitur*: quòd sensus consistit in quadam proportione dupliciter, tum in actu primo, tum in actu secundo. In actu primo quantum ad temperamentum organi, & spirituum animalium, qui si dissipantur, impeditur sensatio. In actu secundo est proportio in attingendo obiectum cognoscitiuè, quod si non attingat, tristatur & lassatur potentia. Hæc secunda proportio destrui potest ex sola excellentia rei sensibilis intra lineam seu actionem intentionalem. Prima verò, quę pertinet ad temperamentum primarum qualitatum non destruitur nisi per actionem naturalem, vt dictum est, & ideo non potest corrumpi, & lædi sensus sola intentionali actione, seu repræsentatiua, nisi aliqua naturalis alteratio, & corruptiua ei adiungatur, vel eminenter contineatur in actione intentionali.

Ad

Ad Confirm. Respond. Quod sensus molestatur à sensibili: Tum actione naturali dissoluendo organum & spiritus, aut ex nimia attentione sentientis consumendo illos, quod totum pertinet ad alterationem naturalem. Potest etiam contristari ab excellenti sensibili tristitia obiectiua, quatenus tale obiectum apprehenditur vt nociuum, vel si non sufficienter, res desiderata cognoscitur, quod est intentionaliter lædi, seu male affici. Et sic vnumquodque læditur à suo contrario, læsio autem & corruptio sensus in temperamento organi est corruptio naturalis, nō intentionalis, & ideo naturali actione, vel qualitate naturali debet fieri non à sola intentionali; licet verum sit quod si excellens sensibile non potest attingi à sensu, quia improportionatum est, quodam modo lædi dicatur sensus in genere intentionali. Aer autem non habet tale temperamentum, & ideo neque ab intentionali actione, neque à reali illud amittet.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm sensibus externis conueniat deceptio, & reflexio supra suos actus?

FEre ex eodem principio oritur, quod aliqua potentia admittat deceptionem, seu falsitatem, & reflectat supra suos actus, quia vtrumque videtur exigere aliquam comparationem, seu collationem, ideo vtrumque hic breuiter expediemus. *Est autem notandum* duplicem esse veritatem vel falsitatem: alteram iudicatiuam, & hæc est conformitas, vel deformitas per modum attributionis vnius ad alterum. Secunda est apprehensiua, quæ solum est conformitas repræsentationis, seu apprehensionis ad rem repræsentatam.

Dico ergo primo: *In sensu externo non est formaliter falsitas, neque deceptio, & dicitur formalis falsitas, quæ contra ponitur formali veritati, & consequenter est falsitas iudicatiua.* Est Diu. Thom. 1. *part. quæst.* 16. *artic.* 2. *& quæst.* 17. *art.* 2. *quæst.* 1. *de verit. artic.* 9. *&* 11. *Et ratio est*: quia veritas, vel falsitas indicatiua debet fieri per compositionem, vel diuisionem, quia respicit esse, vel non esse rei, quod non significatur nisi componendo, aut diuidendo. Hoc autem iudicium compositionis est collatiuum, & consequenter non potest inueniri in sensu exteriori, qui pure apprehendit obiectum, non autem iudicat comparando vnum alteri, & conferendo, sed ex directa immutatione obiecti apprehendendo: vnde nec reflectit supra suum actum, vt statim dicemus.

An verò in sensu interno possit esse veritas, vel falsitas per modum iudicij, & non solum per modum apprehensionis? S. Tho. *affirmatiue respondet in q.* 1. *de verit. art.* 11. vbi loquitur de sensu interno, & affert illud Philosoph. 4. *Meth. Quod sensus non est dominus falsitatis sed phantasia*, & 1. *p. q.* 78. *art.* 4. ponit, *quod sensus interior cognoscit intentiones cum quadam collatione, & comparatione.* Vnde cum habeat collationem, & discursum participet circa singularia, licet nō circa vniuersalia, non circa substantiam, non repugnat, quod iudicet de illis comparando, & conferendo, & cōsequenter, quod falli possit per inadæquationem, vel verificari per adæquationem ad rem.

Dico secundo: *In sensu externo per se non est deceptio apprehensiua circa proprium sensibile, non solum in communi, & quantum ad rationem formalem, quam non potest transgredi, v. g. quod visus non videat coloratum, neque in communi, neque in particulari, hoc enim est impossibile, sed etiam circa obiectum proprium in particulari per se non decipitur sensus, sed solum per accidens; circa sensibile autem commune, vel sensibile per accidens bene potest pati deceptionem.* Est D. Thom. tum *in* 3. *de anim. lect.* 8. *circa tex.* 161. tum *in* 1. *p. q.* 17. *art.* 2. *& q.* 85. *art.* 6. *& q.* 1. *de verit. art.* 11. Quibus omnibus locis docet, quod circa proprium sensibile sensus externus per se nunquam decipitur, v. g. visus circa colorē, si sit debitè propositus, & medium, vel organum non sit indispositum, sed si medium

sit indebite dispositum, aut organum non recte ordinatum, tunc non per se, sed ex illo accidente decipi potest circa colorem, sicut si medium sit infectum colore viridi, omnia apprehenduntur, vt viridia, & si lingua, quę est organũ gustus sit infecta humore amaro, omnia sapiunt amare. At vero circa sensibilia communia, aut sensibilia per accidẽs potest accidere deceptio ex ipsa propria ratione sensibilis communis, eo quod ab illo sensus nõ immutatur immediatè, sed mediante alio, & hoc per se est occasio deceptionis, quia quod per alterum sentitur ex se potest latere, altero apparente, tota autem causa deceptionis inde nascitur, quod vnum lateat, & alterum appareat, & hoc maximè contingit in deceptione apprehẽsiua, quæ iudicio mentis prębet occasionem deceptionis, eo quod apprehendit id, quod apparet, & non manifestat id, quod latet, sicut in colore apparet aurum id, quod in re est auricalchum, si enim totum apprehenderetur, & appareret, non deficeret ipsa apprehensio, & sic quantum est ex vi propositionis obiecti, iudicium non deficeret, nisi voluntarie se vellet auertere ab apprehensione facta, & tunc non esset deceptio, sed voluntaria auersio. Quod non contingit in sensibili proprio per se loquendo, & ex vi sua, cum per se immediatè imprimat speciẽ, & moueat sensum, & sic per se immediatè apparet, & non latet quoad aliquid, nec mouet secundum incommensurationem, sed sicut in se est.

Dico tertio: *Sensus exterior non est reflexiuus super actum suum proprium; neque super ipsam potentiam*. De hac conclusione diuersæ sunt sententiæ, quas refert M. Ban. *1. p. quest. 78. art. 3. dub.* 10 imò & D. Thom. aliquando videtur sentire, quod in sensibus potest esse aliqua reflexio, quia cognoscunt se sentire, vt affirmat *q. 1. de verit. art. 9. & 3. de anima lect. 2.* & Caiet. *2. de anima c. 13.* dicit, quod sensus sentit sensationem suam quoad an est, non tamen vt rem cognitam, & reflectendo supra se, quod est exercitè cognoscere se sentire, non autem signate. Et hoc modo fere omnes authores conueniũt in conclusione prędicta scilicet quod sensus non intelligit reflexe sensationem suam, aut se ipsum tanquam rem cognitam. Vnde D. Thom. aperte tenet, quod sensus proprius, seu externus non percipit suum actum, v. g. potentia visiua non percipit se videre, sed id spectat ad sensum communem, vt docet *1. p. q. 78. art. 4. ad 2. & in 2. contra gent. ca. 66.* ex eo probat distingui intellectum à sensu, quia sensus non cognoscit se ipsum, nec suam operationem, sensus enim non videt se ipsum, nec videt se videre, intellectus autem cognoscit se ipsum. Itaque sensus nullo modo reflectit supra se, ita vt respiciat actum suum, vel se ipsum tanquam rem cognitam, benè tamen attingit ipsum actum vt exercitum, oculus enim videns, hoc ipso quod videt, experitur se esse in actu, & non in otio, sicut quando in tenebris non videt.

Prima pars, scilicet quon non reflectat supra se tanquam supra rem cognitam, *deducitur* tum ex limitatione obiecti sensus; tum ex materialitate ipsius potentiæ, & organi, in quo est sensus. Ex limitatione quidẽ, quia obiectum adæquatum sensus externi, v. g. visus est res visibilis à qua immutatur, visibile autem est color lucidus, sed ipsa potentia visiua, & actus eius neque est color, neque est lux, si enim esset, impediretur videre alios colores, videret enim omnes ad modum suum, ergo visio, & potentia visiua non sunt res visibiles, ergo non possunt attingi à visu vt res cognita, & visa, siquidẽ quidquid non est visibile est extra latitudinem obiecti specificatiui, & adæquati talis potentiæ. Intellectus autem cum habeat pro obiecto ipsum intelligibile, & intelligibile sit ita vniuersale, sicut ens, etiam ipsa potentia intellectiua, & actus eius sicut cõprehenduntur sub ente, ita & sub intelligibilitate, atque adeo ita sunt intelligentes, quod etiam sunt intelligibiles, & ita potest intellectus supra se reflectere, non autem

autem potentia visiua, quia non est visibilis.

Ex materialitate etiam organi probatur. Quia potentiæ sensitiuæ operantur modo corporeo & dependenter ab organo corporeo, & vt immutatæ modo corporeo ab obiecto sensibili, sed nihil corporeũ potest immutare se ipsum, siquidem omne corporeum agit, vt quantum & extensum, ergo dependenter à contactu, contactus autem non est eiusdem ad se, sed vnius ad alterum siue partis ad partem, siue totius ad totum, ergo immutatio sensibilis non potest fieri eiusdem ad se; sine immutatione autẽ facta ab obiecto non fit sensatio, quia debet moueri à præsentia obiecti. *Quæ est ratio* D. Thom. 1. *p quæst. 87. art. 3. ad 3.* In intellectu autem non currit, quia non oportet moueri semper ab obiecto, sed potest ipse formare speciem sui ad instar alterius, & cognoscere se. *Et si dicas*, quia etiam spiritualis potẽtia non potest agere in se ipsam, aliàs esset idem agens, & patiens, mouens, & motum. *Respond.* Quod intellectus etiam quando se intelligit non est simul mouens, & motum quia mouet se ipsum, in quantum est factus in actum per speciem obiecti, & inde ad instar illius format speciem sui actus tanquam de vno actu se moueat ad alium, ad quem est in potẽtia. Sensus autẽ non potest sic reducere se ipsum de potentia ad actum, quia cum sit corporeus, oportet, quod operetur aliquo contactu, non autem solum transeundo de vno actu ad alium in eadem parte, per diuersas autem partes nõ potest operari, quia vna pars organi nõ habet totam potentiam, & alia pars aliam potentiã, vt vna operetur in aliam, nisi forte in sensu tactus, qui ita est extensus per totum corpus, vt vna pars agat per contactum in alium, sed hoc non est reflexio, quæ requirit reditionem super eandem potentiam & eandem partem, in quantum est eadem.

Secunda verò pars, quod sensus exterior attingat actum suum, quoad exercitium licet non vt rem cognitã in actu signato, *constat*, quia sensus exterior operatur experiẽdo id quod cognoscit, & non modo inanimato, nec potest attingere obiectum, nisi vt in exercitio cognitum, quia attendendo, & aduertendo illud attingit, ergo cũ aliquali cognitione sui actus in exercitio. Vnde etiã in sensu datur maior, vel minor attentio, & aduertentia, quod vtique nõ est sine aliqua experientia maiori, vel minori ipsius cognitionis erga obiectum.

Cæterum attingere ipsum actum sensationis externæ, v.g. visionis vt rem cognitã, pertinet ad sensum communem, vt affirmat Aristoteles *lib. de somno & vigil. c. 2. lect. 3.* apud D. Thom. *& in 3. de anima text. 136.* quia scilicet aliquo sensu sentimus nos videre, & non sensu proprio, ergo sensu communi, vbi manifeste supponit sensus proprios, seu externos non reflectere supra se ad cognoscendum proprios actus, sed id pertinere ad sensum communem.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur* ad ostendendũ, quod sensibus conueniat deceptio, & falsitas iudicatiua, vel non conueniat apprehensiua. Nam D. Thom. *quæst. 1. de verit. artic. 11.* dicit: *Quod veritas, & falsitas in sensu proprie dicitur secundum quod iudicat de sensibilibus*, est ergo in sensu falsitas iudicatiua. Deinde si non ponitur falsitas apprehensiua maxime est, quia sensus immediatè informatur à specie proprij sensibilis, hoc autem sæpius contingit falli, potest enim ratione distantiæ aliquod album iudicari nigrũ, & cœlum apparet cæruleum, & in iride apparent colores, qui veri non sunt potest etiam sensibile proprium ita paruum esse, quod non sufficiat mouere potentiam, ergo circa illud poterit decipi sensus. *Quod si dicatur*, hoc esse per accidens propter impedimentum potentiæ, vel medij, & distantiam obiecti. *Contra est*, quia etiam circa sensibilia communia non accidit deceptio nisi ratione alicuius impedimenti, si enim medium,

medium, & organum sint recte disposita, & in distantia proportionata ponatur obiectum, semper videtur magnitudo, & figura sicut est in se, siquidem species, quæ informat circa sensibile proprium, etiam informat circa commune tanquam à quo modificatur, ergo non est aliqua differentia inter sensibile proprium, & commune quoad deceptionem.

Confirmatur; Quia sensus, vt decipiatur circa aliquod obiectum, debet apprehendere ipsum aliter quam est, sed non potest apprehendere sensibile commune per propriam speciem illius, aliàs apprehenderet illud sine sensibili proprio, quod supra reiecimus. Ergo apprehenditur per speciem proprij sensibilis, illa autem species repræsentat naturaliter totum id quod repræsentat, ergo si repræsentat sensibile proprium, & commune, sicut non potest decipi circa sensibile proprium, ita nec circa sensibile commune ibi inclusum, quia vtriusque est naturalis similitudo.

Respond. ad authoritatem D. Thom. quod ibi loquitur de sensu interiori, vt patet *in illomet articulo in vltimis verbis corporis*, vbi distinguit de sensu, qui cognoscit rem præsentem, & de imaginatione, quæ rem absentem, & hanc dicit, frequenter decipi, illum verò non nisi organum, vel medium sit impeditum. Et ita sensus, qui iudicat de sensibilibus, ita vt sit in illo falsitas, vel veritas, est sensus interior, non exterior. *Ad rationem Respond. solutione ibi data. Ad replicam Respond.* Quod circa sensibile commune per se loquendo potest contingere deceptio etiam positis illis conditionibus, vt quando prope nos videmus lignum intra aquã, & videtur vt diuisum, & tamen non est distans, neque medium est indebite dispositum, neque organum. Itaque circa sensibilia communia, & per accidens contingit deceptio ex ipsamet ratione talis sensibilis, quia non apparent sensui per se, sed per aliud, & ita fundare possunt latentiã vnius, & apparẽtiam alterius, quod est causa deceptionis. *Et quando vrgetur*, quod sensibile commune informat per speciem sicut sensibile proprium. *Respond.* Quod informat mediate, scilicet per sensibile proprium, vnde non apparet, neque informat æque immediatè, sed ita quod potest latere, & præbere occasionem deceptioni.

Ad confirm. Resp. Quod sensibile commune nõ apprehenditur per speciem propriã, & seorsum à sensibili proprio, sed modificans illud, & talis modificatio repræsentatur quidem naturali repræsentatione, sed non æque immediatè cum sensibili proprio, & ita potest cõfusius informari ab illa specie quoad sensibile commune, & apparentius, seu manifestius quoad proprium, stante autem apparentia vnius, & latentia alterius, seu minori apparentia potest formari iudicium adæquatum circa id quod apparet, & minus adæquatum, seu rectum circa id, quod per se nõ apparet, & ita datur occasio deceptioni iudicando solum rationẽ maioris apparentiæ; de eo verò quod magis latet non iudicando sicut est, & sicut apparet per aliud; in vna autem specie licet multa repræsententur naturaliter, sed non omnia æquè immediate, & clare, sed inuoluta, sicut in specie hominis repræsentatur quantitas, qualitas, actio, substantia, & alia multa, quæ non omnia æque immediate repræsentantur, & ex apparentia vnius fit deceptio ad latentiam alterius.

Secundo arguitur contra tertiam conclusionem: quia in primis est contra D. Thom. qui dicit: *Quod sensus redit ad se, licet non reditione completa, quia scilicet cognoscit actum suum, licet non essentiam suam*, vt constat *ex quæstione* 1. *de verit. artic.* 9. *& in* 3. *de anima lect.* 2. imò Aristot. *ibid. tex.* 138. ponens argumentum, quod visu non sentimus nisi colorem, sed visio non est color, ergo non videmus nos videre. *Respondetur*, quod etiam visu discernimus rem nõ coloratam, vt tenebras, & quod visio licet non habeat colorem in esse intentionali, habet tamen in esse spirituali, seu intentionali, quia sensus

sensus, & sensibile idem est. Sentit ergo, quod sensus cognoscit actum suum, & ita non indiget sensu communi ad illud cognoscendum. *Deinde*, quia aliquis sensus debet reflectere supra se, cōstat enim, quod per aliquem sensum cognoscimus nos videre, & audire, vel ergo per eundem, & sic est intentum, vel per alium, & de illo idem inquiretur, quomodo cognoscatur actus eius, & sic vel erit processus in infinitum, vel deueniemus ad aliquem sensum, qui reflectat supra se, materialitas ergo non obstat reflexioni.

Confirm. Quia si sensus communis, v.g. & non proprius sentit ipsum actum visionis, ergo etiam sentiet colorem, qui est obiectum visionis, alias non perciperet distinctionem visionis albi à visione nigri, sed color cum sit specificatiuum visus, non potest pertinere ad duplicem potentiam, ergo nō cognoscitur à sensu communi, sed à propria potentia visiua Neque etiam apparet, quomodo visio speciem sui producat in sensu communi, vt possit illam percipere.

Respond. Quod attinet ad mentem Arist. & D. Thom. satis clare colligi ex locis supra addictis, vbi aperte negant istam reflexionem. Et ita loca allata possunt dupliciter intelligi. Primo, quod quando ponunt sensum reflectere, seu redire ad se imperfectè, seu incomplete, loquuntur de reflexione, non quæ respicit actum, vt rem cognitam, quæ est perfecta, & propria reflexio, sed quæ respicit actum vt in ipso exercitio expertum, & sic sentiendo, & experiendo obiectum, cognoscitur actus, quo tangitur. *Secundo Respond.* Quod quando dicunt sensum redire ratione incompleta, loquuntur non de sensu externo solum, sed de toto genere sensibilis cognitionis includendo etiã sensum communem, & sensus internos, & de toto isto genere, seu collectione est certum, quod in sensu, id est in toto isto genere potentiarum sensitiuarum datur reditio incompleta, quatenus aliquis cognoscit se videre, aut audire, non per proprium sensum externum, sed per internum, & vnus internus per alium, vel per intellectum, & ista reflexio non est completa, seu perfecta, quia non est eiusdem numero potentiæ supra se ipsam.

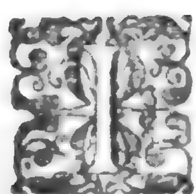
Ad rationem Respond. Quod in homine nō currit argumentum, siquidem actum sensus interioris cognoscit intellectus, & sic non est processus in infinitum, quia etiam intellectus se cognoscit. In brutis autem non est necesse ponere quod sensus interiores cognoscunt reflexe suos actus, quia sensus interni in brutis operantur per instinctũ naturalem, non per collationem, & ita non oportet, quod de actibus suis internis iudicent, vel apprehendant, oportuit autem, quod exteriores actus & sensationes apprehenderentur ab animali, quia animal debet mouere sensus externos ad quærenda obiecta conuenientia, & fugienda nociua, & ita oportuit de eorum actibus habere cognitionem, vt ad illos moueri, vel retineri possint, quando conuenit; quæ ratio non currit in actibus sensuum internorum, quia pure aguntur instinctu in brutis, & non vt moti ab alio sensu, vel ab intellectu.

Ad confirm. Respond. Quod omnia obiecta sensuum exteriorum attinguntur à sensu communi, vel phantasia, & similiter actus sensuum exteriorũ subaltiori ratione formali, & secundum distinctam immutationem, quam in sensibus externis, cognoscuntur enim à sensu communi non secundum particularem modũ, qua in quolibet sensu attingũtur, sed secundum communem modum, quo inter se sunt comparabilia ista obiecta, & similiter attinguntur actus ipsorum sensuum externorum, de quibus constat recordari animal, & in somno aliquando repręsentari. Non repugnat autem idem obiectum materiale pertinere ad diuersas potentias secundum diuersas rationes formales. *Quod verò dicitur* de specie ipsa producta à visione. *Respond.* Non esse necesse, quod à sensu visus mittatur ad sensum internum species peculiariter, & seorsum

repræsentans visionis actum, sed producendo speciem repræsentantem obiectum suum, non quomodocumque, & vt est ad extra, sed vt est cognitum ab ipso visu, sic inuoluitur in tali repræsentatione ipse actus visionis, quatenus obiectum repræsentatur vt visum, de quo amplius dicetur *quæst.* 8.

QVÆSTIO V.

De sensibus externis in particulari quoad sei

N sensibus quatuor considerantur, potentia, actus, medium per quod obiectum mouet, & obiectum ipsum, seu species eius. De obiecto, & speciebus cuiuscumque sensus externi agemus q. sequent. *In præsenti autem de potentia, actu, & medio; pertinet enim ipsum medium, præsertim internum ad ipsum organum, in quo est potentia, & ita non potest conuenienter agi de potentia sensitiua secundum se, nisi agendo etiam de medio, per quod immutatur.*

ARTICVLVS I.

Quod sit subiectum potentiæ visiuæ, & medium illius?

CIrca primum, scilicet subiectum seu organum visus, licet apud omnes constet potentiã hanc esse in oculis, tamen quia fabrica oculorũ constat ex varijs, & diuersis partibus tã externis, quàm internis, *controuersia est inter authores*, in quanam parte ex illis inhæreat potentia visiua, & perficiatur visio. Et ideo vt punctum difficultatis attingamus, breuiter præsupponenda est ipsa oculorum fabrica, & contextura, vt possimus disputare, in quanam parte determinatè sit potentia visiua.

Igitur tota fabrica oculorũ in tres præcipuas partes distribuitur: prima pertinet ad exteriorem situm, & quasi aditum ipsum oculorum, qui constat orbiculari illa figura in modum oui parui, sicut exterius videmus, & palpebris ipsis tegitur, ac supercilijs cingitur. Secunda pars est ipsummet oculorum organum, quod interius quinque tunicis, tribusque humoribus constat, alijsque musculis, venis, & similibus instrumentis, tùm ad oculorum motum, tum ad spirituum animalium subministrationem requisitis. Tertia pars est intima, nec nobis patet, qua videlicet oculi continuantur ad cerebrum, vnde participant spiritus subtilissimos ad visionem requisitos, & illa continuatio fit per duos neruos, qui optici dicuntur, & à cerebro descendentes inter se vniuntur, & inde iterum in duos ramos diuisi, alter ad sinistrum oculum, alter ad dexterum terminatur. De prima parte, seu exteriori fabrica oculorum non est specialis difficultas, nec aliquid explicandum in particulari.

In secunda autem parte, seu in ipsomet organo visus inueniuntur tres humores. Quidam nimis perlucidus, qui chrystallinus dicitur, & vsque ad exteriorem oculi faciem se extendit, estque ipsa pupilla, licet aliquando nigricantis coloris appareat, tùm propter humoris copiam, quæ tota videri non potest, sicut quando aqua est profunda, tùm propter quandam tunicam, quam habet sibi substratam, vt mox

mox dicemus, quæ diuersos oculorum colores constituit. Secundus humor est vitreus, qui & si sit splendens, & transparens minus tamen, quam chrystallinus, sed ad modum vitri in fornace decocti se habet. Iste à parte interiori circundat, & recipit humorem chrystallinum, sed non totaliter illum concludit, quia à parte exteriori in superficie manet detecta pupilla, vt recipiat lumen, & species. Tertius humor est albugineus similis albo oui, qui totam cauitatem oculi replet, vt videmus, & intra ipsum recipiuntur illi duo humores vitreus,& chrystallinus, qui pupillam componunt, & deseruit ad illam humectandam,& fouendam, quia delicatissima est.

Sunt autem in isto organo visus quinque tunicæ, seu membranæ. Prima,& magis interior dicitur specularis ob translucentiam, & similiter aranea ob subtilitatem. Secunda dicitur reticularis, quia in modum retis multis arterijs, & venulis intexitur. Tertia dicitur vuea à similitudine coloris vuæ in folliculo seu superficie, si detrahatur, & ab hac tunica, quæ posita est sub humore chrystallino deducuntur varij oculorum colores, nam alij sunt nigri, alij cærulei, alij cæsij, alij caprini, &c. Quarta dicitur cornea, quia tenuis, & splendida, ac fortis est sicut cornu. Quinta, dicitur adnata, seu adhærens, quia totum oculum fouet, & consistere facit, & etiam dicitur alba à colore, quem habet. De quibus videri potest Galen. 10. *de vsu partium, cap.* 1. *&* 2. Vesalius, *libr.* 14. *anathomes, capit.* 7. Valuerde, *lib.* 7. Simon Portius, *libr. de coloribus oculorum, capit.* 3. & ex Philosophis recentioribus Bañez, *prima parte, quæst.* 78. *tract. de visu. dub.* 2. Suarez, *libr.* 3. *de anim. capit.* 18. Conimbric. 2. *de anim. capit.* 7. *quæstione* 6. Carmelitan. *hic disput.* 10. *quæstione* 6. Quo autem ordine, & situatione ponantur istæ tunicæ, & humores non multum refert ad præsens institutum. *Sed dicimus,* quod humori chrystallino, & vitreo includenti ipsum deseruiunt quatuor tunicæ, quæ illum circumdant, scilicet, specularis, quæ est magis interior, secundo reticularis, tertio vuea, quarto cornea. Istæ duæ vltimæ continent pupillam, & cornea data est illi in munimentum, vuea est sub pupilla, relinquendo illam nudam ex parte exteriori, vt recipiat species, reticularis ambit humorem vitreum vsque ad chrystallinum, quia ei supernatat, & per eam ministrantur spiritus, & sanguis, qui in humore chrystallino,& vitreo non est, quia caret venis. Denique humori albugineo deseruit tunica adnata, seu alba, quæ fortis, & pinguis est, & alio nomine dicitur pericranium.

Quod attinet ad tertiam, & interiorem partem oculi, qua communicatur cerebro, & consistit in illis neruis opticis, seu visorijs, non est aliquod peculiare artificium, quod explicemus, sed illi à cerebro proficiscuntur, alter à parte dextra, alter à sinistra,& aliquantulum progressi coniunguntur inter se, & rursus separantur vnusquisque ad diuersum oculum. Vestiti sunt autem duplici membrana, interna tenui, & externa dura, ex illisque ortum habent tunica vuea, & cornea, & per illas communicantur spiritus visorij, & ab oculis ascendunt species ad sensum communem. Et hæc omnia fere ex ipsa experientia anathomicæ dissectionis constant.

His suppositis, tota difficultas de sede potentiæ visiuæ reducitur ad duas opiniones. *Prima* illam collocat in pupilla, seu chrystallo, estque multorum sententia, quos referunt, & sequuntur Conimb. *citat. loco quæst.* 7. *artic.* 2. Suar. *cit. loc. de anim.* Rub. *tract. de sensu visus, q.* 3. *& alij. Fundamentum est duplex. Primum* ex ipsa qualitate pupillæ, quæ est omnino perlucida, & splendida, tenera,& mollis,& præcipua inter omnia, quæ organum visus constituunt, reliqua enim siue tunicæ, siue humores, illi vt principaliori deseruiunt, vel ad ornatum, vel ad defensionem, ergo conuenienter in illa

ponitur potentia visiua. Nam ex eo quod transparens est, caret omni colore, oportet autem eo carere organum visus, quia vt dicit D. Thom. 1. *p. q. 75. art. 2. & in hoc 2. de ànim. lect. 17.* pupilla debet carere omni colore, vt posit omnes colores percipere. Similiter ex eo quod est tenera, & mollis facile immutatur ab obiectis externis per species. Et denique quia præcipuum est inter omnia, quæ concurrunt ad structuram oculorum, reliqua verò ei deseruiunt. *Alterum fundamentum est à posteriori*, quia læsa pupilla perditur irreparabiliter potentia visiua, si autem lædantur alij humores, aut tunicæ non est irreparabilis visus, vt multi medici affirmant apud Suar. *loco citato*, ergo signum est in pupilla subiectari potentiam visiuam. Denique in neruis non potest consistere, quia non rectè dicitur, quod nerui videant, sed per eos ministrantur spiritus animales ad videndum, ergo in eis non est potentia visiua. *Secunda sententia* collocat potentiam visiuam in ipsis neruis opticis tanquam in principali parte organi visus. Hoc videtur tradi pluribus locis à D. Thom. præsertim *lib. de sens. & sensat. lect.* 5. circa illa verba Aristot. *Non in vltimo oculi* (id est in superficie) *anima, aut anima sensitiuum est, sed manifestum quoniam interius.* Vbi S. D. explicat: *Quod principium visionis est interius iuxta cerebrum vbi coniũguntur duo nerui, & ideo oportet, quod intra oculum sit aliquid perspicuum receptiuum luminis, vt sit vniformis immutatio à re visa vsque ad potentiam visiuam.* Et idem confirmat. *lect. 21. eiusdem libri* dicens: *Quod si aliquis dicat, quod sicut sunt duo organa visus, scilicet duo oculi, ita nihil probibet in anima esse duos visus: dicendum est hoc esse falsum, quia ex duobus oculis fit aliquid vnum, & vna est operatio amborum, in quantum, scilicet visio vtriusque oculi concurrit per quosdam neruos ad aliquid intrinsecum in suum organum, quod est circa cerebrum.* Et tandem in *opusc. 43. c. 3.* dicit: *Quod organum proximum, & extrinsecum visus sunt oculi, primum autem, & intrinsecum sunt nerui visuales.* Quare S. Thom. non negat pupillam pertinere ad organum visus, sicut etiã *lect. illa 5. de sens. & sensat.* dicit, sed vlterius affirmat, pupillam se habere vt organum externum, nec ibi consummari visionem, sed intra in neruis visualibus.

Nec potest dici cum Rubio, quod loquitur S. Th. de organo, seu principio visiuo radicali, non de proximo, & formali. *Cõtra enim est*, quia radicale principium est cerebrum, à quo omnes sensus originantur, ergo si solũ assignaret D. Th. organum radicale visus, assignaret commune principium, & omniũ sensuum, atque adeo nihil speciale notificaret de sensu visus, de quo illo loco agebat. Et incongrua ratione procederet, ponendo visum cõsummari in neruis visorijs, eo quod visus debet esse vnus, si hoc probaret ex vnitate radicali organi, in quo omnes sensus radicantur, sic enim non probaret vnitatem principij visiui proximi, sed vnitatem principij radicalis omnium sensuum exteriorum, quod esset contra suum intentum de vnitate visionis in sensu visus.

Fundamentum autem sumitur ex dictis, quia potentia visiua est vna, & visio elicita circa vnum obiectum est vna, ergo oportet, quod habeat vnum subiectum, facta autem diuisione, sicut discontinuantur alia accidentia, vt color, calor, &c. ita & potentia visiua, quæ vtique corporea est, diuidetur in diuersis illis partibus, & ita habebit anima duas potentias visiuas, & duas auditiuas, si quælibet earum subiectatur in diuersis organis, id est in duplici pupilla externa. *Quod si dicatur*, quod licet pupillæ sint duæ exterius, intus tamen colligantur in aliquo vno: hoc est nostrum intentum, quia in illo vno, in quo colligantur erit vnica illa potentia, non autem colligantur, nisi in neruis visorijs, eo quod tota massa pupillæ, & humoris vitrei diuiditur in duobus organis & cauernis oculorum.

Dices,

Dices, potentias visiuas reuerà esse duas, sicut & pupillæ duæ sunt, & visio quæ est actio immanens, & consequenter subiectatur in potentia, à qua elicitur, est duplex, vt etiam concedit Suarez & Conimbric. & oppositæ sententiæ Authores; & tamen non videntur obiecta duplicata, non quidem propter coniunctionem neruorũ, sed quia in eodem situ & ordine, & sub eodem axe, vt loquuntur perspectiui obiectum propositum intuemur: vnde si axes ipsi oculorum inæqualitatem aliquam habeant, vt cum aliquis comprimendo oculum, eleuat aliquantulum pupillam, res videntur geminatæ, sicut etiam cum in aliquibus inspicillis habentibus plures angulos refranguntur imagines, etiam res apparent multiplicatæ per illos, cum tamen in omnibus istis casibus nerui maneant æquè coniuncti, non ergo ex eorum coniunctione vnitas visionis prouenit, neque ex diuisione geminatio rei visæ. Adde quod vt refert Vesalius, *lib. 4. de fabric. corp. humani, cap. 4.* ipse in anatome cuiusdam capitis reperit neruos illos non coniungi, sed diuisos à cerebro ad oculos peruenire, & tamen ille homo non videbat obiecta geminata, sed sicut alia simplicia.

Respondetur, nos non facere vim in eo quod obiecta videantur geminata positis duobus oculis, sed quia superfluit ponere duas visiones, & duas potentias de eadem re indiuidualiter solum diuersas, sicut enim sufficit vnus gustus pro omnibus saporibus, & vnus odoratus pro omnibus odoribus, & vnus intellectus pro omnibus intelligibilibus, cur non sufficiet vnus visus pro omnibus visibilibus? An quia natura prouidit duas potentias, vt si vna amitteretur, altera remaneret? Sed hac ratione etiam posset prouidere tres, vel quatuor, aut plures, vt si plures deficerent, aliqua saltem remaneret. Itaque licet duo oculi deseruiant ad recipiendas species ab obiectis per duplicem lineam rectam, tamen non ibi consummatur visio, nisi vt ipsi oculi inter se coniunguntur, vt sit vna potentia, & vna visio, quam coniunctionem non videmus fieri, nisi vbi nerui visorij coniunguntur. Et huius signum etiam affert Aristot. *in illo lib. de sens. & sensat. lect. 5. citata* apud D. Thom. *Quia hi, qui vulnerantur circa tempora scissis poris, qui continuant pupillam visiuo principio, subito fiunt tenebra per visus amißionem, sicut si lucerna extinguatur, est enim pupilla, quasi lampas quadam illuminata exteriori lumine, & ideo quando præscinduntur pori continuantes pupillam principio visiuo, non potest lumen huius lampadis vsque ad visiuum principium peruenire, & ideo visus obscuratur.* sic ibi. Quare rectè D. Thom. *in lib. de sensu & sensat. lect. 21.* dixit: *Quod non est dicendum esse duos visus, seu duas potentias visiuas, ex eo quòd sunt duo oculi, seu duo organa, quia ex illis duobus fit aliquid vnum, & vna operatio amborum.* Atque ita totum inconueniens Aristot. & D. Thom. sistit in hoc, quòd non ponantur plures potentiæ visiuæ, & plures visiones circa idem, quia superfluit altera, & sunt duo accidentia solo numero diuersa ab eadem anima. Quod verò inde sequatur videri obiecta geminata non inferunt; nam etiam in diuersis hominibus aspicientibus idem obiectum per diuersas visiones, omnes vident obiectum vt vnum, non vt geminatum: tunc vero obiectum vt geminatum videtur, quando species ita refranguntur, quòd mutant lineas, & videntur, sicut si à diuersis locis seu partibus species emitterentur. Neque enim species visibilis emittitur ab obiecto indiuisibili modo, sed secundùm latitudinem medij, ita quòd à quocunque oculo ibi posito, idem videatur, & ita siue vnus, siue plures oculi in illo medio ponantur, idem obiectum videbunt, quia sub eadem linea tendunt species; & sic imaginantur perspectiui, quòd species visibiles comparantur ab obiecto ad oculum per modum pyramidis, cuius basis sit in obiecto, & cuspis in oculo; si vero species refrangantur, ita quòd mutentur lineæ, per quas emittuntur, tot viden-

videntur obiecta, quot refractiones, vt constat in perspicillis plurium angulorum, & tunc obiecta videntur, quasi in pluribus locis constituta, quia sub diuersis lineis species diuiduntur.

Quod vero dicitur de his, qui neruos visorios non habent coniunctos; *dicitur*, imprimis rem illã esse incertam; & dato quod ita fuerit, fortasßis in ipsa morte fuerunt nerui illi laxati ex aliqua causa, & sic diuisi, sicut inuenti fuerunt in anathome. Vel tertio potuerunt habere aliquem alium modum coniunctionis, v. g. per aliquas fibras vel tenues ramusculos, qui non ita potuerunt discerni facta scißione, & sic aliquo modo fuerunt vniti, vt in eis vnica potentia visiua poneretur.

Adhuc tamen instabis: quia non apparet quomodo potentia visiua occupare poßit totum organum ab oculis vsque ad neruos illos, nam in oculis etiam dari potentiam visiuam negari non potest secundùm Arist. & D. Thom. qui dicunt organum visus esse naturæ aqueæ, vt patet *in lib. de sens. & sensat. lect.* 4. & 2. *de anim. lect.* 17. non autem apparet quo modo incipiat visio in pupilla, & consumetur in neruis, quia sic potentiæ in oculis essent diuisæ, & consequenter plures, licet in neruis esset vna. *Confirmatur,* quia in pupilla, & in neruis sunt oppositæ qualitates in ordine ad videndum, nam pupilla est diaphana, & expers omnis coloris, ideoque omnium colorum perceptiua, nerui autem sunt terrestres, & colorem habentes suffuscum, sicque non omnes colores poterunt percipere: imò impediuntur ipsi nerui videre, quia sunt interius post omnes tunicas oculorum, quæ impediunt transparentiam pupillæ, præsertim tunica vuea, quæ colorem habet, & reticularis, quæ densior est, & habet venas & humorem albugineum, qui est coloris albi, & sic omnia viderentur alba. *Confirmatur secundò,* quia pupilla est terminata aliquo opaco, sicut specula terminata sunt, id enim requiritur, vt illæ species ibi sistant, & refrangantur, vt experientia constat, quia vnus homo intuetur imaginem sui in pupilla alterius, sicut in speculo, ergo non potest visio formari in neruis, qui sunt post pupillam, quia illuc species non perueniunt impediente opacitate illa quæ terminat pupillam. Deniq; est difficile, quomodo ipse humor crystallinus debeat esse organum visus etiam partiale. Tum quia reuera non est purè diaphana pupilla, cum sit aliquo modo nigricans: tum quia oculi sunt naturæ igneæ, quod indicat fulgor, qui confricatis oculis aliquando apparet, & ex aliquorum animalium oculis eiaculatur, ergo non sunt naturæ aqueæ.

Respondetur, nullum esse inconueniens, quòd organum visus sit quoddam etherogeneum, cuius exterior pars sit crystallina, vt recipiat lucem, & sicut D. Thom. vbi supra, sit quasi lampas illuminata lumine exteriori, interior vero pars in neruis illis consummetur, & ibi species vniantur, vt fiat vnica visio, dependet vero à duplici crystallo, seu pupilla quasi duabus vijs ad extra procedendo, vt facilius haurire poßit species ex omni parte venientes. Neque hoc est ponere plures potentias, & postea vnum sed solum vnam potentiam subiectiuè ponimus in illo concursu interiori oculorum, dispositiuè autem, & ministratiuè in crystalloide, quæ diuiditur in duobus oculis, & ibi sit prima actio dispositiua, & inchoatiua ad videndum scilicet haurire species intra se, ad quod requiritur pars diaphana deinde fit visio, quod pertinet ad ipsam partem interiorem, vbi vtriusque oculi, & specierum haustarum fit concursus.

Ad primam confirmationem respondetur, illa omnia procedere ex falsa imaginatione quasi nerui visorij terminentur extra omnes tunicas & humores, ita quod non tangant, nec immergantur in ipso humore crystallino, quasi fistulæ quædam per quas à pupilla attrahuntur species, quas in omni opinione necesse est attrahi per neruos, tum vt ab ipsa pupilla ad sensum communem

nem ascendant species: tum vt spiritus animales à cerebro descendant ad pupillam. Sunt autem nerui illi perspicui, & non terrestres, nec subfusci, quia ex ipso cerebro, quod est frigidum & humidum, perspicuitatem illā participant. Sic ergo pupilla est quidem magis diaphana, & ita melius ebibit species, & deseruit tanquam medium organicum & intrinsecum, vt in organo recipiantur species. Nerui autem illi habent quidem perspicuitatem, sed non ita perfectam sicut crystallum, & ideo magis seruiunt ad vniendum species, quàm ad recipiendum & hauriendum à medio extrinseco, oportet enim id, quod continuatur cum medio extrinseco esse magis transparens, sicut est ipsa superficies pupillæ, deinde vitreus humor minus est transparens; & deinde nerui visorij, in quibus species vniuntur, & consummatur visio, minus sunt transparentes, licet habeant id, quod sufficit ad recipiendum species visibiles, vt dictum est.

Ad secundam confirmationem respondetur, pupillam non esse terminatam opaco, sicut speculum, sed esse spissiorem in parte interiori, seu in centro, & hoc sufficit, vt ibi species refrangantur, & possit rei exterioris imago resultare, non enim solum imago resultat in speculo terminato per opacum, sed etiam in corpore diaphano, quando inspissatur in parte interiori, sicut patet in aqua, in qua redditur imago, sicut in speculo, non quia terminatur opaco, sed propter ipsam copiam aquæ causantis illam reflexionem. Similiter ergo non repugnat, quod per crystalloidem, & humorem vitreum species transeat, & attrahatur per ipsos neruos, qui intra pupillam immerguntur, & tamen quod ipsa pupilla ob copiam humoris reddat imaginem rei exterioris, sicut aqua, vt dictum est.

Ad vltimum dicitur: pupillam in se esse diaphanam, videri tamen nigricantem, tum propter copiam humoris, qui non omninò penetratur a visu, & sic videtur, sicut visio maris, quod aliquo modo nigricare videtur; tum ob tunicas, quibus vestitur, & à quibus colorem aliquem referre videtur. *Quod verò dicitur de igneæ natura. Respondetur*, oculum potius esse aqueum, quia participat naturam diaphani & lucidi: dicitur tamen igneæ naturæ non propter caliditatem, sed propter splendorem, seu fulgorem, quem participat, & qui prouenit à spiritibus, qui sunt subtilissimi, & calidissimi, sicut quædam substantia splendida, & aliquādo foras emittit aliquid splendoris: cuius signum est, quia tunc magis resplendent oculi, quando fit magna commotio spirituum, vt in vehementia iræ, vel in ardore concupiscentiæ, tunc enim sublucent oculi propter multitudinem spirituum; De quo videatur S. Thom. *lib. de sens. & sensat. lect.* 5.

Ad fundamenta contrariæ sententiæ patet ex dictis. Ad primam enim dicitur, pupillam esse ita dispositam, vt possit esse organum visus pro parte exteriori ad hauriendum species, non tamen totale organum, in quo visio consummatur. Quod verò organum visus debeat esse expers omnis coloris, vt omnes videat, verum quidem est, sed hoc non solum inuenitur in pupilla, sed etiam in neruis visorijs ei immersis, licet magis perspicua sit pupilla, quia immediatè accipit species visibiles. Et hoc dicit D. Thom. conuenire pupillæ, sed non soli, neque in ea sola totum organum visus esse.

Ad secundum respondetur, non solum læsa pupilla, sed etiam læsis neruis continuantibus pupillam cum principio visus, quod est prope cerebrum, extingui visum, vt docet Arist. & D. Thom. *lib. de sens. & sensat. lect.* 5. & sic non potest inde sumi argumentū, quod magis sit in pupilla, quā in neruis, sed quod vtrumque pertineat ad organum visus, vnū externè, aliud intimè, vt explicauimus.

Ad vltimum dicitur: quòd nerui vident eliciendo visionem, pupilla vero introducendo species, & accipiendo à medio in potentiam quæ est inchoatio quædam dispositio-

positiua ad visionem. Neque inconuenit, quòd per illos neruos descendat spiritus à cerebro, & simul ibi consumetur visio, vbi est eorum concursus.

Circa secundum punctum huius quæstionis, scil. quodnam sit medium visus, supponimus requiri medium, & inquirimus quale esse debeat. Et primum constat, tum quia obiectum absens non potest videri: tum quia non debet esse immediatè positum supra sensum, ergo requirit præsentiam obiecti cum aliquo medio, id est, sine immediata coniunctione ad visum, & hoc secundum probauimus *quæst. præcedenti, art.* 3. Primum verò ostendemus *quæst. seq. art.* 1. generaliter de omni sensu externo. Secundum autem quod in præsenti inquirimus, est, quale medium sit. Et constat debere esse perspicuum, seu diaphanum illuminatum, neque enim alio medio potest reddi obiectum visibile, vel species continuari vsque ad oculum. Quomodo autem requiratur lumen non solum ex parte obiecti, sed etiam ex parte medij ostendemus *quæst. seq.* Nunc experientia ipsa sufficit, quia videmus per carentiam lucis, aut per opacitatem impedientem diaphanum cessare visionem, ergo ex parte medij, quo defertur species rei, & mediante quo continuatur, seu applicatur obiectũ ipsi visui requiritur perspicuum, seu diaphanum illuminatum.

An verò requiratur aliquis aer vel sufficiat quodcunque corpus diaphanum sine aliquo aere? *Respondetur*, de necessitate nõ requiri aerem, tum quia posito crystallo, vel vitro immediatè supra oculos potest videri obiectum post ipsum vitrũ existens; tum quia in cęlo oculi Beatorum videbunt, vbi tamen nihil aeris datur, tum quia pisces intra aquam vident, dummodo crassitudo aquæ non impediat lucem, aliàs ad quid illis darentur oculi à natura, si intra aquam non viderent? Sufficit ergo quodcunque perspicuum, licet nos per aerem melius videamus.

ARTICVLVS II.

Quomodo fiat actio videndi, & quid sit?

De actu visionis tria possunt inquiri: Primum quid sit, an sola apprehensio obiecti, an etiam iudicium. Secundum, quomodo fiat, an emittendo aliquid extra se, an recipiendo ab obiecto, & immanenter operando. Tertium ex parte termini, an producat aliquid idolum, in quo obiectum videatur & terminetur ipsa actio visiua. De hoc vltimo agemus *quæstione sequenti, artic.* 3. vbi id de omnibus sensibus tractabitur. In præsenti solum expediemus duas primas difficultates.

Circa primum, distinguere oportet de iudicio, quod est cum collatione, seu comparatione extrẽmorum, vel quod est simplex discretio vnius ab alio, & largo modo potest vocari iudicium. Vt enim latius dicemus *inf. quæst.* 11. tria in iudicio inueniuntur. Primum est præsuppositiuè, scil. comparatio vnius ad alterum, qua dicitur hoc esse illud, seu non esse, pertinetque ad propositionem apprehensiuam. Secundum formaliter pertinet ad iudicium, scilicet determinatio potentiæ, & adhæsio ad vnam partem, quod fit per assensum, seu dissensum. Tertium quod ad istam additionem consequitur, scilicet discretio vnius ab alio, qua ita iudicatur vnum, quod reijcitur aliud, non conueniens tali rei iudicatæ, sicut etiam in electione, quæ correspondet iudicio inuenitur discretio vnius præ alio. Quod autem illud primum, scil. comparatio distinguatur à secundo, quod est assensus, sicut propositio apprehensiua, & iudicatiua, constat ex his quæ diximus 1 *parte Logicæ q.* 5. & amplius dicemus, *inf. q* 11. *a.* 3.

Hoc supposito constat, quod in visu, & in alijs sensibus externis non potest dari iudicium quantũ ad assensum, & comparationem, sed solum quantum ad discretionem simplici modo, non cõpositiuo, quod est iudiciũ imperfecto modo: in nobis tamẽ potest in sensu interno, qui est cogitatiua dari iudi-

iudicium secundum aliquam comparationem, vel collationem, vt latius dicemus infra *quæstione 7. artic. 3.* Sumiturque hoc ex D. Tho. *quæst. 1. de verit. artic. 11.* vbi iudicium per collationem, & compositionem alijs sensibus negat præter cogitatiuam, & ita iudicium naturale, quod tribuit sensibus, solum intelligitur de iudicio imperfecto discretionis, quod enim fit cum aliqua collatione, seu resolutione, discursum aliquem importat, & comparationem inter extrema, quod totum excedit rationem specificam sensus externi, qui solum tendit in suum sensibile illo simplici modo, quo immutatur ab eius præsentia.

Quòd verò detur in sensu externo illud iudicium imperfectum discretionis apprehensiuæ, *constat*, quia ad discernendum vnum ab alio non requiritur collatio, sed sufficit distincta immutatio, quæ sentiatur, & experiatur, visus autem experitur aliter se sentire nigrum, aliter album, & auris aliter audire sonum acutum, aliter grauem, & lingua aliter sentit amarum, aliter dulce, ergo discernit istas differentias, siquidem diuerso modo sentit vnum & aliud, licet nō conferat. Vnde dicitur Iob 12. *Nonne auris verba diudicat, & fauces comedentis saporem?* Et in hoc sensu Aristot. dicit 2. *topicor. cap. 2. Quod iudicare se habet vt genus ad sentire, & intelligere.* Et 2. *de anima text. 63. dicit: sensum iudicare de sensibilibus proprijs*, vbi videri potest D. Thom. *lect.* 13. verificatur enim de iudicio quantum ad discretionem sentiendi differentias illas, vt dictum est.

Circa secundum punctum fuit antiqua Platonis opinio, quod visio fiebat per emissionem radiorum visualium ab oculis, quæ luci externæ se continuando, visionem efficerent; quam sententiam sequutus est Galen. 7. *de placitis Hipocratis, & Platonis, & libr.* 10. *de vsu partium in fine*, & multi ex antiquis Platonicis, licet non eodem modo ab illis explicetur. *Quidam enim* dixerunt emitti ab oculis radios, seu spiritum lucidū, à quo medium alteratur, indeque splendor quidam peruenit vsque ad obiectum visibile, & cum speciebus commixtus perficit visionem. Sed quia isti negant species obiecti peruenire ad visum, quod non negauit Plato, ideo iste modus non explicat sententiā Platonis. *Alij* ergo ponunt radios illos emitti ab oculis, & pertingere vsque ad ipsū visibile, vel saltem vsque ad certam distantiam, ad quam perueniunt species visibiles & inde radios illos simul cum speciebus reuerti ad oculum, in eoque visionem perficere. *Alij* denique dicunt species ipsas prius ad oculos peruenire, & postea egredi spiritus illos, seu radios ab oculis per aerem vsque ad certam distantiam, & in illis esse virtutem formandi visionem in aere, cū approximant obiecto. Ita Valles *lib. 2. controuers. cap.* 28.

Nihilominus omnino dicendum est cum schola Peripathetica, *visionem non fieri per illam emissionem radiorum, sed recipiendo in se species obiecti, potentiam illis actuatam formare visionem tanquam actum in ipsa manentem, & nihil extra se producentem.* Ita Aristot. *in lib. de sens. & sensato. capit.* 2. & D. Thom. *ibi lect.* 4. de quibus etiam videri potest Magister Bann. 1. *part. quæstione* 78. *artic.* 3. *tractatu de visu in fin.* Conimb 2. *de anima cap. 7. quæstione* 5. Suarez *lib. 3. capit.* 7 *Fundamentum sumitur primo*, quia visio est actus vitalis, ergo elici debet à potentia vitali, & à concursu animæ, nec sufficit media virtute diffusa elici in aere, quia sic primo inciperet visio vbi non est principium vitale, scilicet extra ipsum videntem, & sic illa visio non esset actio vitalis. Neque est simile de generatione, quę mediante virtute decisa à generante fit, nam illa virtus decisa nisi coniungatur viuenti, verbi gratia fœminæ non potest vitaliter generare, sed fiet generatio virtute cœli, sicut cum semina plantarum mandantur terræ. Adde, quod visio est actus immanens, quæ solum perficit videntem, non verò alterat id, quod est extra se, ergo debet perfici in ipso oculo, non verò in aere, seu in aliquo extra videntem.

Secundò, quia ille radius emissus ab oculo, vel est aliquod corpus, vel aliquod accidens, v. g. aliqua lux, vel splendor. Non primum, quia tale corpus, vel moueretur motu locali ab oculo ad obiectum, & sic visio non fieret in instanti, sicut nec motus localis, nec posset ad rem valdè distantem, v. g. vsque ad cœlum peruenire illud corpus, nisi multo tempore, & requireret magnam quantitatem ex oculis emitti ad tam varia obiecta, quæ conspicit, & sic valde attenuaretur, vel corpus illud non moueretur motu locali, sed per multiplicationem, & generationem in ipso medio, & sic non posset fieri sine corruptione ipsius medij, in quo fieret illa generatio, & multiplicatio corporis, nec posset fieri in instanti, sed in multo tempore. Si autem ille radius emissus est accidens, v.g. aliqua lux, vel splendor, vel debet peruenire vsque ad ipsum visibile, vel solum vsque ad aliquam distantiam. Primum esse non potest, quia à tantillo corpore, qualis est pupilla non potest emanare splendor, vel lux, quæ perueniat ad tantam distantiam, sicut sunt omnia visibilia, quæ videmus etiam vsque ad ipsum cœlum, cum maior sit splendor alicuius lucernæ, vel ignis, qui tamen ad tantam distantiam non peruenit; imò si tantum splendorem sufficit eiaculari oculus, nō est ratio cur de nocte non videat, illuminando medium. Si verò solum vsque ad certam distantiam peruenit, in primis non est assignabilis, nisi diuinando, quāta sit illa distātia, ad quam potest peruenire. Deinde, si perueniat ad talem distantiam v. g. viginti palmorum, & hoc sufficit, vt ibi fiat visio cum speciebus ad illum locum peruenientibus, ergo si in illo loco ponatur oculus cum eisdem speciebus videbit, etiamsi radios non emittat, denique non potest fieri reflexio illius lucis vsque ad ipsum oculum, præsertim quando visibile est in magna distantia, vt cœlum, nam Sol cum sit corpus ita magnum, & tanta luce prad tum, non potest radios suos reflectere vsque ad se, quo modo ergo poterit oculus existens, in terra emittere radios illos vsque ad ipsum solem, & iterum reflectere vsque ad se?

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

OBijcies primo, authoritatem Philosophi qui *in secundo de cæl. text.* 49. inquit: *Nihil differre vtrum dicamus visum moueri ad res, vel visibile ad visum.* Et *in problemat. sect.* 31. *problemate* 16. ait: *Luscos contractis oculis propterea videre, quia radius exiens per angustiorem locum, non ita facile distrahitur in propatulo.* E contra verò *in* 5. *de generat. animal. cap.* 1. inquit; quod ideo oculi prominentes non ita perfecte videant, sicut concaui, quia istorum motus recta procedit, & non ita in vastum sicut illi. *Et confirm* quia negari non potest ab oculis fascinantium emitti qualitates noxias quæ lædunt illos, quos fascinant, ergo aliqui radii exeunt ab oculis, qui illis qualitatibus prauis imbuunt. Et de Antipheronte narrat Aristotel. 3. *meteor. cap.* 4. habuisse ante oculos imaginem, seu idolum sui, quia visus propter imbecillitatem non poterat aerem propellere, ergo sentit aliquem motum fieri à visu in aerem.

Respond. De mente Aristot. satis constare, quia ex professo impugnat illam sententiam loco citato *de sens. & sensat.* Si quando verò vtitur opposita, nō est ex propria sententia, sed iuxta sententiam aliorum, vel ad eum modum, quo mathematici, seu perspectiui vtuntur nomine visus, imaginando lineas visuales, ac si essent radij ab oculis emissi, qua ratione S. Tho. interpretatur Phylos. *loc. citat. de cælo, & q de spiritualib. creaturis art.* 9. *ad* 12. similiter interpretatur Augustinum. Quod verò fertur ex Phylos. de habentibus oculos prominentes concauos, vel luscos. *Respond.* Non sumi ibi radium pro eo, qui emittitur ab oculis ad videndum res, sed pro eo motu, quem faciunt species ingredientes ad oculum, quia aliquando procedunt per lineam, seu radium

dium magis vnum, & sic magis reconcentrantur in oculo & fortius videt, aliquando verò species ipsæ magis dissipantur, sicut in oculis prominentibus & minus vnitæ ingrediuntur, ideoque visio fit secundum lineam, vel radios magis dissipatos, & sic minus videt.

Ad confirm. dicitur. Qualitates illas noxias procedere ab oculis, vt alterantibus corpus contiguum qualitatibus, quas habent in spiritibus, seu humoribus noxijs ipsorum oculorum; sed de hac alteratione non agimus in præsenti, sed de emissione radiorum visualium ad videndum obiectũ, *Quòd verò dicitur* de Antipheronte, *non est ad propositum*, quia ille non emittebat radios ad obiecta, quæ videbat, sed humorem aliquem qui ab oculis diffluens addensabatur in aere propinquiori, nec poterat propelli propter debilitatem, & ita fiebat quasi speculum ex humore addensato, in quem species ipsius tanquam in speculo quodam refrangebatur, & formabatur illa imago, seu idolum sui, sicut in quocumque alio speculo formari posset, vt exponit D. Th 3.*meteor.lect.*5.

Secundo arguitur, quia distantia, & magnitudo rei, cum sint sensibilia communia non habent propriam, & peculiarem speciem in oculo, ergo non possunt discerni nisi ratione emissionis radiorum ab oculo, ita vt quanto longius radij protenduntur, cognoscatur distantia, quando verò non protenduntur, propinquitas; neque enim per speciem coloris potest illa distantia discerni, & aliàs speciem propriam non habet in oculo.

Conf. Quia non videtur credibile ex omnibus rebus pereaniter emanare species, & imagines, ita vt quandocumque, & vbicumque ponatur oculus, inueniat species paratas ad videndum. Similiter neque videtur credibile tot imagines rerum in tam parua pupilla poni cum tanta distinctione, vt singula quæque discernat, siquidem species ipsæ cum sint extensæ oportet, quod vna ponatur supra aliam in oculo & consequenter cum confusione.

Resp Illud argumentum etiam currere in opposita sententia, nam etiamsi visio fiat per extramissionem, restat explicare quomodo illa emissio radiorum facta ab oculo possit ipsam distantiam discernere, an pertingendo vsque ad ipsum obiectum distans, & sic non soluitur difficultas, quomodo radius emissus ab oculo possit vsque ad cœlum pertingere, vel solum perueniendo vsque ad medium & non vsque ad ipsum obiectum, & sic restat explicare, quomodo possit metiri, & sentire illam distantiam, quæ restat à medio vsque ad obiectum. *Quare ad argumentum relictis varijs solutionibus Resp.* ex D. Thom. 2.*de anima lect.*15. quod secundum perspectiuos visio fit per hoc, quod corpus emittit species ad modum pyramidis, cuius basis est in ipso corpore, & cuspis in oculo, eo quod res visa est maior in quantitate quam pupilla, vel saltem potest videri vt coniuncta cum alijs rebus facientibus maiorem quantitatem in toto medio, in pupilla autem semper tangitur quasi in cuspide, quia est multo minor de se, quam res ipsæ visæ; quando autem basis est magis distans à cuspide, seu angulo, tanto ipsa latera pyramidis sunt longiora, & angulus ipse redditur minor, vnde quantò à remotiori videtur, minus res ipsa videtur & tanta potest esse distantia, quod euanescat.

Dices: ergo cum à quolibet puncto possit aliquod corpus videri, sequitur, quod fieri possint infiniti anguli in eadem specie quod est absurdum. *Deinde* quia si ratione, distantiæ fit minor angulus, ergo crescente distantia, minuetur angulus, & ita in dupla distantia aliquid videbitur duplo minus, quod est contra experientiam, quia intra certam distãtiam, v.g. decem, vel quinque palmorum videtur res omnino eiusdem magnitudinis

Resp. Primum non esse absurdum, quia non sunt infiniti anguli in actu, sed in potentia

tentia, quia scil. à quocumque puncto designari potest angulus sicut & cuspis respectiue ad rem ipsam visam, quod non est inconueniens. *Ad 2. dicitur*, quod non ex quacumque distantia fit notabilis elongatio obiecti, quæ sentiatur visu, præsertim si sit perfectæ, & acutæ virtutis, quæ possit maiorem distantiam vincere. Vnde licet duplicata distantia reddatur angulus minor quasi geometrice, & mathematicè, non tamen visualiter, & perspectiuè eo quod species illæ non sunt notabiliter debilitatæ, quia non sequitur in debilitatione, & repræsentatione sua modum anguli mathematici, sed visualis: hic enim in quantum visualis multum pendet à luce & à dispositione medij, quando enim medium nihil habet interiectum, facilius decipitur visus in mensuranda distantia, quam si sit aliquod corpus interiectum, cuius quantitate distantiam metiatur. Itaque non ex qualibet anguli variatione in ratione quantitatis fit etiam variatio in ratione visualis.

Ad confirm. respon. Quod cum species sint similitudines naturales, & naturaliter effluant à corporibus, non est inconueniens perenniter deriuari istas species, quandiu obiectum manet. Quod verò tot imagines rerum recipi possint in eadem pupilla non est inconueniens. quia illæ qualitates intentionales non sunt contrarię inter se, cum earum officium solum sit repræsentare, non verò alterare, & quælibet pars speciei totum repræsentet, quia modo immateriali id facit, & licet sit accidens extensum in pupilla, non tamen ratione extensionis repræsentat, sed ratione virtutis intentionalis, quæ eadem est in qualibet particula speciei, nec vna confunditur cum alia, siquidem minima sufficit in qualibet parte pupillę, & ab effectu id constat, quia plures oculi positi in eodem medio idem vident, cum tamen in quolibet oculo non ponantur, nisi particula speciei, quæ est in toto medio.

ARTICVLVS III.

Quod sit organum potentiæ, auditiuæ medium, & actus?

CIrca organum auditus eodem modo procedendum est, sicut in explicando organo visus, quod constat tribus præcipuis partibus. *Prima* est omnino exterior, scilicet ipsæ aures. *Secunda* omnino interior, & tangens ipsum cerebrum, & est neruus quidam descendens à cerebro, & inde in duos ramos diuisus vtrumque sensorium auditus tangãs. *Denique* est pars quędam media spirituosa, & aerea, tecta pellicula quadam, seu membrana, quæ dicitur tympanum, vel myringa.

De auribus, seu externa parte auditus, structura eius satis apparet, est enim anfractuosa, & inæqualibus partibùs disposita, augustâque viam prębens interiori auditui, tùvt aer refrangatur per illas obliquitates, nec immediatè à vehementia soni pulsetur auditus & lædatur: tum vt ab externis iniurijs defendi possit, illo obstaculo interposito. Similiter via, quæ intrat ad interiorem auditum est angusta, ne aqua vel aliud corpus spissum de facili intret, & impediat auditionem, si enim aqua intret ad cauitatem interiorem, & dissoluat partem illam aeream, quæ ibi est, surdescit auditus vt docet Aristot. *2. lib. text*. 83. & ibi D. Tho. *lect*. 17.

Secunda pars organi auditus magis interior, & quæ immediatè sequitur post istam exteriorem, in primis ab istis anfractibus aurium, & via, ita angusta intratur ad cauitatem satis amplam, in qua est aer, seu substantia quædam spirituosa, & tenuis, quæ dicitur aer immobilis, vel ædificatus, vt appellat Arist. eo quod ad percipiendos omnes sonos, qui fiunt motu aeris debet organum auditus omni tali motu, & sono carere, sicut organum visus in pupilla debet carere omni colore, & luce, & esse perspicuum. Non tamen aer iste est elemen-

talis

talis, sed animatus, alias facile corrumperetur, & corrumperet cerebrũ existente ibi tanta humorũ copia, & frigore, quo abundat cerebrũ, sicq; nimis capiti noceret elemẽtalis aer, cũ à frigore cerebri ingrossaretur. Ista autẽ substantia tenuis aerea tegitur versus partem externam aurium pellicula quadam, seu membrana, quæ tympanum appellatur, eo quod in formam tympani est facta, & sustentatur tribus paruis ossibus, quorũ vnũ simile est incudi duobus pedibus innitẽti, aliud simile malleolo, aliud stapedi. Et quidẽ ossa ista, & membrana seu tympanũ ipsa experientia constat inueniri in capite, facto anathome; sed tamen aer ille, seu substãtia tenuis nequaquã inueniri docet Vesalius *lib. 1. de fabrica corporis humani cap.* 8. & Valuerde *lib 1. cap. 3.* Quod aliqui vt Suar. *lib. 3. cap. 22.* referunt ad hoc quod in morte pars illa propter sui tenuitatem facile exhalatur. Et fortassè si caput aliquanto tempore detineatur facile id crediderim, sicut etiam alij spiritus tenuissimi exhalantur. Sed licet aer ipse propter dictam tenuitatem non reperiatur in capite mortuo, sed dissipetur, saltem non poterit non reperiri cauitas ipsa seu locus aeris ita disposita, vt appareat intra illam membranam, seu tympanum non esse aliquod corpus crassius quo occupetur, & ideo tenui aliqua, seu spirituosa substantia repleri debere. Quod à signo patet; quia aliquãdo intus fit sonus, cũ indispositũ est organũ auditus, ergo ibi est aliquis aer, alias nõ posset ibi sonus fieri. Tandem intima pars auditus consistit in neruis, qui descendunt à cerebro vsque ad aures, sicut de neruis opticis, seu visorijs diximus *art. 1.*

Ex his tribus partibus, quibus tota fabrica auditus constat; de prima quæ omnino externa est non est dubium in ea non esse potentiam auditiuam, nam etiamsi abscindatur auricula quoad totam partem externam, adhuc auditus sentitur, ergo potentia non est in ipsis auribus externis, præsertim quia ad exercendam actionem auditus, requiritur delicatior substantia, quia ipsa operatio spiritualior, & virtuosior est, quam vt possit exerceri illa exteriori parte aurium, quæ satis crassa est. Quare solum restat differentia inter illas duas partes interiores, scil. aerem tympano opertum, quæ est satis delicata substantia, & neruos à cerebro descendentes. Et *aliqui* ponunt sensorium in neruo, vt Albert. Mag. & Galen. in id etiam videtur inclinare. *Alij* communius constituunt in ipso aere interiori, quæ videtur esse sententia Aristot. *2. de anima text. 82. Auditus*, inquit *connaturalis est aeri propter id autem, quod in aere est.* Quem locum exponens S. Th. *ibi lect. 17.* inquit: *Quod aer, qui est in auribus est firmiter dispositus cum hac proprietate, quod sit immobilis ad hoc, quod animal possit sentire per certitudinem omnes differentias motus, sicut enim humidum aqueum, quod est in pupilla caret omni colore, vt possit cognoscere omnes colorum differentias, ita oportet, quod aer, qui est intra tympanum auris careat omni motu, ad hoc quod possit discernere omnes differentias sonorum.* Sequuntur hanc sententiam Caiet. *2. de anim. c. 8.* Conimbric. *ibi, quæst. 4. art. 2.* Carmelitani, *disput. 11. quæstion. 7.* Suar. *lib. 3. de anima cap. 22.* & communiter alij.

Fundamentum est: quia organum sensitiuum debet esse valde conforme, & proportionatum suo obiecto, constat autem, quod sonus, qui est obiectum auditus causatur ex aeris percussione, vt ostendemus *quæstione sequenti*, ergo conuenienter pro organo, & subiecto potentiæ auditiua assignatur ille aer connaturalis, & interior, qui est aer animatus vtpote habens in se potentiam vitalem, & vocatur aer æquiuocè, quia est substantia spirituosa, & tenuis, & similis aeri.

Nihilominus proportionaliter loquendo ad ea, quæ diximus de organo visus articulo 1. quod est pupilla cum dependentia à neruis opticis, in quibus consummatiuè, & formaliter est visus, ne cogamur duas poten-

tias visiuas superfluè multiplicare, sed quod organum vt primo receptiuum specierum est pupilla, vt autem elicitiuum visionis communicata sibi specie est neruus visorius, *ita de potentia auditiua idem dicendum est propter eandem rationem*, vt etiam aduertit S. Thom. *opuscul.* 43. *capit.* 3. vbi inquit: *Auditus est vis ordinata, in neruis mollibus à cerebro procedentibus ad apprehendendum sonum causatum ex aeris commotione constricti inter percutiens, & percussum.* Itaque organum potentiæ auditiuæ sicut & visiuæ habet duplicem functionem, prima est accipere species, seu haurire illas à medio, & quantum ad hoc conuenienter ponitur organum auditus in illa substantia, quę valdè affinis est medio deferenti species. Secũda functio, & præcipua est elicere sensationem, & hæc quia virtuosior est & actiuior & vnica in vnoquoque sensu, conuenienter ponitur in illa parte, quæ tenacius participat vim spirituosam cerebri, id est spiritus animales, & per modum vnius potest ipsam potentiam sensitiuam habere, & operationem elicere. Conuenienter ergo ponitur vis auditiua in neruis illis, qui vniuntur inter se, & sic possunt habere vnicam potentiam, & quia cerebro propinquiores sunt, efficacius in illis operantur ipsi spiritus, qui à cerebro descendunt, quia propinquius ipsos participant.

Circa medium auditus aduertendum est, quod triplex medium distingui potest. Primum vbi generatur sonus quod dicitur medium soni realis. Secundum, per quod defertur ipse sonus, quod dicitur medium soni intentionalis, seu specierum soni. Tertium, per quod infertur in potentiam auditiuam, quæ est medium intrinsecum ipsi organo & pars illius. De primo medio dicemus *quæstione sequenti*, vbi ostendemus, quomodo generetur sonus, & quod necessario requiratur collisio aëris saltem ad primam eius generationem. *De secundo medio est difficultas*, an per quodcumque corpus etiamsi sit solidum, & densum possint deferri species intentionales soni, vt quotidiana experientia videmus, & in aqua posse audiri sonum formatum in aëre, constat, quia pisces audiunt intra aquas. & qui sub aquis natant, etiam audire aliquantulum compertum est. Sed quando corpus ita est densum quod non relinquit aliquid aeris, dubium est, an deferantur species soni. *Et dicimus videri probabilius*, quod densitas corporis etiam si porosum non sit, non impedit traiectionem specierum intentionalium auditus, licet oppositum etiam sit probabile. *Prima pars constat*; quia intra parietes crassissimos audimus sonũ exteriorem, nec potest dici, quod species transeant solum per poros: tùm quia valde debilitarentur, & diuiderentur, & ita ad paruam crassitiem parietis aut nullus, aut exiguus valdè sonus audiretur: tùm quia per aquam defertur sonus, & per ignem, nec tamen habent poros, quia sunt fluida: tùm quia beati in cœlo audient, & deferentur species per corpus solidissimum cœli, vbi nullus est aer, vt docet S. Th. *in secundo dist.* 2. *quæst.* 2. *articul.* 2. si tamen medium nimis incrassescat, species ipsas retundi, & corrumpi constat ipsa experientia, vt quãdo aliquis sub terra clamat, si multa moles teræ sit superposita non auditur, & similiter si multa corpora sint interposita, aut medium sit nimis crassum.

Secunda verò pars, quod oppositum etiã sit probabile, constat, quia corpora, per quæ deferuntur species ad auditum, vel habent poros, vel sunt corpora valde subtilia, vt aqua, & ignis, & similiter in cœlo species deferentur, vel per corpus subtile, si cœlum subtile est, vt multi putant, vel saltem diuina virtute deferentur tanquam per medium minus connaturale, vel quia species illæ efficaciores erunt, vtpotè à maiori virtute procedentes ex ore beatorum. Cæterum quod per corpus omninò clausum, & crassum, ita quod nihil aeris, vel subtilioris corporis retineat, deferantur species auditus, neque experientia pro-

bari

bari potest nec suffragatur ratio; quia medium, in quo generatur sonus debet esse valdè subtile, ita vt collidatur aer inter corpora percutientia. Ergo à fortiori mediũ, per quod talis sonus defertur. & multiplicatur debet esse eiusdem subtilitatis, ergo multò melius per quod multiplicantur species eius, quia subtiliores sunt, quã ipse sonus.

Circa tertium medium, quod est internũ in ipso organo, constat debere esse aerem illum, seu spirituosam substantiam, quæ intra aures est, quia si illa cauitas impleatur aqua, vel alio quouis humore, animal non amplius audiet, imò plerumque surditas prouenit ex nimia crassitudine illius aeris, & ad perfectè audiendum oportet, quod sit attenuata, & subtilizata. Quarè Aristot. *in hoc. 2. de anim text* 83. & D. Tho. *ibi lect.* 17. inquiunt, quod auditus fit in aqua dummodo non ingrediatur aqua ad ipsum connaturalem aerem, sed cum hoc accidit, non audiet animal, propter corruptionem aeris qui requiritur ad audiendum, & ita docet experientia, quod dum intrat aqua per aures in his, qui immerguntur deficit auditus.

Debet autem iste aer esse immobilis, vt docent Aristot. & D. Th. citati, quia si aliquis sonus intus efficeretur, hoc ipso impediretur audire, sonos externos, sicut alij sensus impediuntur videre sua sensibilia, si aliquo illorum affecti sint. *Nec obstat*, quod dicit Aristot. *text.* 82. *Quod cum externus aer mouetur* etiam mouetur *internus, ergo internus non est immobilis*. *Respondetur* enim loqui Aristot. de auditu non rectè disposito, sed ab externo aere commoto; de rectè autem disposito subdit: *Quod aer debet esse immobilis, vt exactè sentiat omnes differentias motuum.* Ex hoc tamen tanquam ex signo optimè deducit Aristot. debere intus in aure esse aliquẽ internum, quia aliquando contingit intus moueri, & fieri sonum ergo signum est ibi aliquem aerem esse intra aures.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

OBijcies primò: si organum auditus esset aer internus deberet esse in omnibus animalibus, sed in aquatilibus non est aer, siquidem cum continuo sint intra aquam opplentur eorum auditus aqua, & ita nunquam audient, sicut nos non audimus, quãdo illa cauitas aurium oppletur aqua. Itẽ multa animalia habent sensum auditus in medio corpore, & non in capite, vt Arist. docet 4. *de histor. animal. cap.* 8. & in alijs non apparet locus determinatus ipsius auditus vt dicit *in 1. de partibus animalium cap.* 12. ergo in istis non potest organum auditus consistere in aliquo aere interno, quia in medio corporis non datur talis aer. *Confir.* Quia non minus aer est medium ad species visibiles quam ad audibiles, & tamen organum visus non est in aliquo aere, sed in pupilla, quæ est humoris chrystallini, & aquei. Ergo non benè colligitur, quod organum auditus debet esse in aere, quia medium idoneum ad deferendas species est aer. *Resp.* quod de organo aquatilium proportionaliter dicendum est, quod est aliqua substantia tenuis respectiuè ad eorum auditum, quæ etiam aer vocari potest, sed non ita tenuis sicut apud nos eo quod crassiori medio vtuntur, & ita non læditur organum auditus in illis ab aqua circumstante, autem etiam ingrediente aures. Non enim est verus aer, sed animatus ille, qui est & quædam spirituosa substantia, quæ in alijs potest esse crassior, in alijs subtilior, sicut spiritus animalis ad videndum in alijs subtiliores sunt, in alijs crassiores, & calor cordis in animabus terrestribus indiget refrigeratione, & respiratione aeris, qui sua subtilitate facilius penetrat ad cor, in piscibus verò sufficit refrigeratio aquæ sine respiratione aeris. Eodem modo sufficit eis ad auditũ crassior substantia, & quæ non lædatur ab aqua, quæ nobis non sufficit. *Et si instes*: ergo multo minus audient aquatilia, quam terrestia, siquidem habent

medium,

medium, seu organum crassius, quod vtique impedit auditum, & tamen experientia docet, pisces satis perfectè audire, quia quolibet strepitu facto aufugiunt. *Respon.* Quod in habentibus aerem tenuem pro organo auditus ex aliqua crassitudine aduentitia tollitur illud connaturale temperamentum, & ita ex abundantia humoris viscosi generatur surditas. Cæterum animalia, quæ ex suo naturali temperamento habent organum crassius non ideò imperfectius audient, quia illa crassitudo non est aduentitia, sed naturalis, & ita afficitur his qualitatibus, quæ ad perfectum auditum deseruiunt, sicut in animalibus respirantibus si aqua loco aeris intret non fit sufficiens refrigeratio, sed suffocatur cor, in animalibus autem non respirantibus fit sufficiens refrigeratio etiam per aquam. Ex alia etiã parte compensatur auditus in piscibus, quia cum intra ipsam aquam non generetur sonus, sicut in hoc aere, medium est multò magis sedatum, & quietum, & sic species audibiles ad illos delatæ multò melius sentiri poterunt, etiamsi temperamentum sit crassius. *De alijs animalibus in argumento relatis respondetur.* Quod in illis licèt organum auditus non sit in capite, tamẽ ita dispositum est vt habeat aliquam substantiam tenuem pro organo auditus, est autem accidentalis differentia, quod sit in capite, vel extra caput.

Ad confirmationem respondet. Quod in visu aer est medium solùm in quantum diaphanum, quod non minus saluari potest in humore chrystallino, quam in aere imò ibi perfectius in ordine ad hauriendas species, & retinendum illas cum maiori tenacitate. At verò in auditu aer est medium nõ propter diaphanitatem, sed propter subtilitatem, quæ requiritur ad edendum sonum, qui est proprium obiectum auditus, & ideò organum auditus debet esse substantia aerea, & subtilis vt habeat affinitatem cũ aere in quantum subtilis, & sonatiuus.

Secundò arguit, contra id, quod dicimus aerem illum internum debere esse immobilem, vt possit percipere omnes differentias sonorum. *Contra est:* tùm quia in sensibus non impedit realis sensibilitas intentionalem, nam color realis, verbi gratia, non contrariatur intentionali, neque intentionalis impedit qualitatem realem, ergo etiamsi auris habeat realem sonum non impedietur habere alios intentionaliter, tum quia visus afficitur luce, & diaphaneitate realiter, & tamen sunt obiecta visibilia, nec propterea impeditur videre alia obiecta visibilia, scilicet colores: similiter vis imaginatiua omnia corporalia cognoscit, quia omnia sub imaginatione cadunt, & tamen non caret omni corpore: ergo nõ requiritur carere omni illo sensibili, quod percipi potest à tali potentia.

Respond. quod vna qualitas realis, verbi gratia, color, non contrariatur alteri intentionali in ordine ad existendum in eodem subiecto; impedit tamen in ordine ad mouendum, & ipsa species intentionalis ex qualitate medij per quod transit imbibit alium modum mouẽdi. Et quidem in gustu, & tactu non est ita difficile, quia cum res tangibilis, & gustabilis debeat coniungi cum ipso organo seu medio interno coniunctione reali, si gustus est affectus amaro humore, vel tactus excessiuo calore, eadẽ qualitate reagendo inficiunt rem sibi coniunctam, & res illa humore illo infecta redditur amara, & speciẽ amaritudinis inducit in linguã. Cæterũ in visu, & auditu, & sensibus, quę petũt obiecta nõ esse sibi omnino immediata, & quasi superposita difficilius est, quomodo qualitas existens in ipso organo, verbi gratia, color, vel sonus inficient, vel afficiant: nõ quidẽ ipsũ obiectũ quod est aliquantulum distans, sed speciem ipsam, quæ sibi inhæret, vt mutent repræsentationem eius ad modum illius qualitatis, qua organum est affectum. *Nihilominus dicimus:* quod color, vel sonus, si esset in ipso organo, impediret cognitionem alterius coloris, vel soni distincti, quia non haberet

beret

beret talis potentia dispositionem requisitam ad cognoscendum omnes colores, eo quod non haberet aliquam dispositionem respicientem omnes vniuersaliter, & indifferenter, sed tantum particulariter vnum, eo quod affectus est illo particulari, & consequenter non potest virtus illius indifferenter extendi ad alios, vtpotè particulariter conformatus illi: nunc autem, quia lucem, & diaphaneitatem habet, omnia videt sub ratione diaphani, & lucidi, quod indifferéter se habet ad omnes colores, & videt illos vt lucidos, & vt terminatiuos, & motiuos diaphani. Similiter auditus debet esse liber ab omni sono particulari, sed debet habere aerem, quantum ad subtilitatem, & tenuitatem, quia hæc ratio est communis omni sono, quod fiat per collisionem subtilis corporis, quod est aer. Vndè tale corpus subtile indifferens est ad omnes sonos. Non ergo ex contrarietate coloris cum specie intentionali, aut mutatione repræsentationis eius, sed ex defectu ipsius potentiæ, quæ hoc ipso, quod esset affecta vno determinato colore, non posset indifferenter, & vniuersaliter omnes respicere, nec habere specificatiuum complectens omnes alios colores, nisi tantum illum, quo afficitur, quia solum illi posset conformari, nascitur impedimentum videndi alios colores, quia non potest visus extra suum specificatiuum ferri, tunc autem non posset specificatiuum excedere modum, & virtutem illius coloris, quem in se haberet, cum specificatiuum debeat conformari specificato.

Quod si inquiras. Quomodò quando medium est affectum determinato colore, non autem ipsum organum, impediatur species transiens per illud medium, & repræsentet iuxta colorem ipsius medij, & tamen non currat ibi ratio facta *Respond.* impediri tunc illam speciem ob aliam rationem, nempè quia color qui est magis immediatus potentiæ fortius mouet, & cum ita interponatur, vt non nisi per illud possint species transire impedit earum motionem, vt non fiat nisi admodum ipsius coloris, qui est in medio, quia miscetur in illa linea, qua tendit ad oculum alia species fortior, vtpotè immediatior potentiæ, & confundit propriam motionem talis speciei, ne sentiatur distincte vt est in se, sed ad modum fortioris mouentis, cum quo miscetur, & per cuius lineam transit.

Quomodò verò de intellectu probetur, quod debeat esse incorporeus; quia omnia corpora cognoscit dicemus, *infra, quæstione 9.* neque enim probauit D. Thom. quod est incorporeus, quia omnia corpora cognoscit, sed quia omnes naturas, seu quidditates corporeas, quod proprium est intellectus, & sic debet carere omni corporea quidditate, seu natura; tam accidentali, quam substantiali.

Quod verò dicitur de imaginatiua Respondetur, quod illa respicit, omnia corpora sensibilia sub ratione imaginabili, quæ non attingit quidditates ipsas, sed accidentia omnia sensibilia, & ideo imaginatiua caret omni accidente perceptibili à sensibus, & habet qualitatem altiorem illis, quæ omnes potest percipere, non tamen illam qualitatem, quæ est ipsamet potentia imaginatiua, quia non potest in se reflectere, & ita impeditur omnes qualitates corporeas absolutè cognoscere, licet possit omnes sensibiles externas. Et similiter oculus, quia intra se habet aliquid visibile, scilicet diaphanum, & lucem, omnia videt sub ratione lucidi, & diaphani, quia etiam diaphaneitas requiritur saltem ex parte medij, videt tamen omnes colores, quia nullum determinatum habet.

ARTICVLVS IV.

Quæ sit potentia, actus, & medium odoratus?

EOdem fere ordine procedendum est in explicatione huius sensus, sicut aliorum duorum. Diuiditur ergo organum odoratus in tres partes præcipuas, scilicet in exteriorem, quæ est nasus, interiorem, in qua attrahitur odor, & omninò intimam, qua continuatur cerebro per neruos communicantes spiritus animales, & per eosdem deferuntur species odoris ad sensum communem. Quod attinet ad extimam partem, nasus ipse constat parte superiori ossea, & parte inferiori cartilaginea: est autem cartilago pars quædam durior carne, & mollior osse. Et desinit in duo foramina, quæ per partem superiorem osseam continuantur vt videre est in caluaria, in qua pars ossea nasi, remanet cum illis foraminibus.

Quod verò attinet ad partem interiorem concurrunt tria in interiori fabrica nasi. *Primò* occurrit quoddam os ad radicē superiorem nasi positum, quod spongiosum est, & multis foraminibus patens, ideoque à medicis vocatur cribrum, quod à natura prouisum est, ne aer aspiratione attractus, liberè ingrediatur cerebrum, & frigore suo capiti noceat. In hoc verò osse quasi bipartiti meatus, seu viæ cernuntur, quædam quæ ducit ad fauces, & respirationi deseruit, quædam quæ naso ipsi, seu odoratui deseruit, & quodam septo cartilagineo, quasi pariete quodam diuiduntur. Secundò sunt in superiori parte nasi quædam tubercula, seu carneæ partes in similitudinem mamillarum, quæ dicuntur processus, seu carunculæ mamillares, quibus species odoris imbibuntur, & attrahuntur ab exteriori parte nasi, & osse illo cribroso. Tertiò est membrana quædam, seu pellicula, quæ tunica exsanguis vocatur, & cooperit illas mamillas, potestque eleuari, sicut palpebræ, quæ claudunt oculos & eleuantur ad videndum, vnde nisi ista tunica eleuetur non fit odoratio, eleuatur autem respiratione ipsa. In animalibus autem sine respiratione odorantibus vt in piscibus, non datur ista membrana, eo quod sine respiratione possunt odorari.

Quod attinet ad vltimam, & magis intimam partem odoratus, constat duobus neruis descendentibus à cerebro, à quibus dependent illæ carunculæ mamillares, & per eas expanduntur vsque ad ossa foraminosa. Quæ omnia ex anathomistica experientia constant, & etiam ab interpretibus in hoc loco communiter asseruntur.

Ex his oportet discernere, in qua parte totius huius fabricæ sita sit potentia odoratiua, de quo plures opiniones videri possunt, apud Conimbr. 2. *de anim. capit. 9. quæst. on. 4. articul. 2. Breuiter dicimus probabilius videri potentiam odoratiuam esse in parte superiori, & propinquiori cerebro, scilicet in carunculis mamillaribus, vt vniuntur illis neruis à quibus pendent.* Hæc est conformior Aristoteli, & D. Thomæ, multisque medicis, & alijs recentioribus, qui citantur apud Cursum Carmelitanum *disput. 12. quæstione 3.* Est tamen contra Vall. quem sequitur P. Suar. *lib. 3. de anim. cap. 25.* vbi tenet organum olfactus esse in interiori parte ipsius nasi, cui addi potest Auerr. 2. *collect. c. 17.* qui existimat esse in membrana narium. Sententia ergo Aristot. constat *ex lib. de sens. & sensat. lectio. 5.* apud Diu. Thom. vbi inquit: *Quamobrem odoratus sensitorium eo proprium est loco, vbi cerebrum est.* Et D. Thom. ibi dicit. *Quod est circa cerebrum.* Constat autem quod carunculæ mamillares, vt vnitæ illis neruis sunt propè cerebrum, & non sunt pars cerebri, vt arguit Auerr. quia licèt illi sint aliquantulum similes in qualitatibus, simpliciter tamen sunt diuersæ naturæ, vt ex anathome constat. *Sumitur autem ratio huius, tùm à conuenientia, tum à signis. A signis quidem*, quia in ipsis partibus nasi non

potest:

potest esse odoratus, tum quia abscisso naso adhuc aliqui odorantur; tùm quia ad percipiendum odorem, intus respiramus, quasi ad locum intimiorem odorem attrahentes. In osse autem cribroso non potest esse odoratus, tum quia est materia valdè dura, nec apta ad exercendam sensationem, quæ est operatio valde subtilis: tum quia alias etiam non eleuata illa membrana, seu operculo, quo mamillæ teguntur, fieret odoratio in animalibus respirantibus, siquidem fieret in illo osse, quod est ante membranam tegentem mamillas, cuius oppositum docet Arist. *lib. de sensu & sensat. lect.* 14. apud D. Th. & apertius 2. *de anima text.* 100. & ibi S. Th. *lect.* 20. & postea ostendetur.

Conuenientia autem ea est, quia illæ mamillæ sunt benè dispositæ ad sentiendum odorem, quia sunt spongiosæ, & facile mouentur à respiratione, illaque hausta simul odorem spirantem percipiunt, tum quia ex propinquitate cerebri habent actu frigidum, & humidum quod etiam testatur cōtinua pluuia muscosa, quæ per eas partes emungitur, ergo est conueniens dispositio ad percipiendum odorem, quod fit per exhalationem siccam, & calidam, ergo frigidum, & humidum non in ea intensione, qua est in cerebro, sed in eo temperamēto, quod est infra cerebrum, est habile ad recipiendam impressionem fumalem sicci, & calidi, ideoque conuenienter tribuitur odoratus tali temperamento, quod est quasi aqueum, non quatenus perspicuum sicut in visu, sed quatenus est in potētia ad impressionem calidi, & sicci, quæ pertinent ad odorem, qui in calido, & sicco fundatur, vt *q. sequenti* dicemus, & experientia ipsa constat in floribus, quæ calore afflatæ odorem spirant. Denique homo inter omnia animalia est imperfectioris odoratus, vt docet Aristot. *text.* 92. cum nec ita à longe odoretur sicut vultures, nec tot differentias odorum cognoscat, sicut canes, vel aliæ feræ quæ ipso odoratu multas herbas discernunt. *Ratio autem traditur* ibi à D. Th. *lect.* 19. quia homo habet magnum cerebrum, & magis humidum præ alijs animalibus in sua proportione, & ideo olfactus in ipso obtusior est propter multam participationem humidi ex cerebro, odorabile autem aliquam siccitatem requirit.

Circa medium olfactus distinguendum est. de medio extrinseco seu deferente species, & de medio intrinseco imbibente illas in ipso organo odoratus. Et similiter potest considerari medium deferens tam respectu ipsius odoris realis, qui defertur, & extenditur per fumosam exhalationē, quam respectu intentionalis odoris, quæ sunt eius species, quas in organo ipso recipi dubium non est. Sed quomodo in medio necessarium sit recipi, aut diffundi realem exhalationem vsque ad odoratum, vel non sit necesse, dubium est, & similiter an istud medium, per quod defertur, tam exhalatio, seu odor realis, quam intentionalis an sit solus aer, vel aliquod aliud corpus.

Circa hoc ergo dico primo: *Odor potest diffundi non solum per aerem, sed etiam per aquam.* Ita Aristot. 2. *de anima text.* 67. *lect.* 20. apud D. Tho. De aere constat quotidiana experientia. De aqua constat etiā exemplo piscium, qui intra aquas olfaciunt, & piscatores odoribus assatorum piscium, vel alijs salsamentis in aquam proiectis pisces attrahere constat, & simili per ipsas aquas ascendere odorem videmus, quando in piscinis, quæ fundum habent nimis sordidum, grauis sentitur odor ex ipso fundo ascendens, & non solum ex corruptione aquæ, sed etiamsi aqua de nouo inijciatur. Et similiter cum in fundo lebetis, qui calefit in parte inferiori est aliquid odorabile, tunc enim cum partes inferiores calefiunt ascendunt exhalationes calidiores, & subtiliores, & consequenter etiam odor in illis inclusus. Non tamen poterit sentiri odor ab animali respirante, si existit intra aquam, non ex defectu ipsius odoris & specierum eius, sed quia in animalibus respirantibus non attrahitur odor ad potentiam, nisi

per respirationem, quæ intra aquam dari non potest.

Secundo dico: *Non diffundi semper odorem realiter vsque ad sensum olfactus, sed sufficit, quod intentionaliter ad illum perueniat, realiter autem solum per aliquod spatium diffundatur, quod si realiter perueniat ad olfactum, non tamen sentitur, quatenus ibi realiter est, sed quatenus intentionaliter.* Assertio hæc constat ex traditis à Diu. Thom. 2. *de anim. lect.* 20. videri potest Caietan. *super c.*8.*q. vnic.* Ban.1.*p. q.* 78. *art.* 3 *dub.* 2. *de odore.* Conimb. *cap.*9. *q.*3. Carmelit. *disp.* 12. *quæst.* 2. Et pro ea explicanda *aduerte*, quod odor realis semper fit cum aliqua resolutione, seu exhalatione tenui, seu fumosa, licet non semper videatur, *vt quæst.* 7. *q. art.*5. ostendetur, constatque ipsa experientia, quia constat odorem facile consumi, si res aliqua aeri sit exposita, si verò sit operta, & tecta, diutius conseruat odorem, quod non esset, si solum emitteret species intentionales, non verò exhalaret odorē ipsum realem, quia emissio specierum, non consumit odorem existentem in ipso odorabili.

Quod ergo odor debeat aliqualiter diffundi per medium mediante illa fumosa exhalatione, probabilius est in sententia D. Th. qui distinguit proprium modum, & immutationē odoratus ab alijs sensibus, præsertim auditus, & visus, quia odoratus fit cum aliqua alteratione, & immutatione ipsius sensibilis, vt dicit *lib.*3. *de anima lect.*1. *in fine, & q. de anima art.*13. *in corpore, &* 1.*p. q.*78. *art.*3. *oportet*, inquit. *per calidum alterari aliquo modo corpus, ad hoc vt spiret odorem. Et ratio est*, quia odorem realiter exhalari ab ipso odorabili constat experientia, cum videamus communicari odorem his, quæ tangunt res odorabiles, & etiam ipsis remotis in illis permanere odorem, & ad olfaciendum aliqua immutatio sensibilis requiritur in ipso odorabili, vel in medio, & non sufficit mutatio localis, sicut in sono, quia odor non generatur sola mutatione loci sine mixtione qualitatum, vt videmus experientia, ergo requirit alterationem, nō quidem in ipso organo sensus, sicut gustus, & tactus, ergo saltem in ipso medio, vel in ipso sensibili.

Quod verò non sit necesse alterari totum mediū alteratione illa reali fumosæ exhalationis, sed sufficere, quod ad aliquam distantiā perueniat, & deinceps intentionalis diffundatur vsq; ad sensum, deducitur ex aliquibus experientijs, tum quia vultures à remotissima distantia sentiunt odorem cadauerum, & à multis leucis vt refert D. Th. *lect.*20. *citata*, si autem per totum illud spatium diffunderetur odor realis, cōsumeretur totus odor rei odorabilis, tam longa, & copiosa exhalatione. *Secundo*; quia illa fumalis exhalatio tardius mouetur secundū realem multiplicationem, quam sentiatur eius odor facta enim euaporatione alicuius odoris in aliqua parte domus, statim sentitur in parte distantiori eius odor, etsi exhalatio illuc nondum peruenerit, imò & clausa ianua sentitur odor, licet fumus non ita possit per illam transire. *Denique* exhalatio fumea sursum ascendit, odor autem etiam à parte inferiori sentitur, ergo non requiritur, quod fumalis euaporatio perueniat realiter ad sensum, sed sufficit quod intentionalis. Quod verò aliquando perueniat vsque ad ipsam potentiam, constat quando odores sunt fortes, & propè potentiam applicantur tunc enim odor ipse realiter diffusus, statim attinget potentiam, vnde etiā videmus cerebrum grauari, vel releuari odoribus. Sed tamen sensatio non efficitur ex immutatione reali, sed intentionali, quia physica mutatio est, quæ ordinatur ad generationē, vel corruptionem alicuius accidentis, vel substantiæ, & ita est cōmunis rei animatæ, & inanimatæ, sensatio autem non fit per generationē, vel corruptionē alicuius. Ergo formaliter non fit per mutationem physicam, & realem, sed intentionalem.

Circa actum odorandi nihil est specialis difficultatis, præter id, quod iam notauimus, quod animalia respirantia non olfaciunt nisi

nisi mediante respiratione, ideoque intra aquas adorari non possunt. Cuius causam Aristot. dixit esse, quia sine respiratione non eleuatur illa membrana, quæ operit olfactum, & ita manet clausus sicut oculus demissis palpebris. Galenus autem non admittit hoc operculum, sed dicit, ideo non sentiri odorem intra aquam, quia sine respiratione non peruenit odor ad ventriculum cerebri, vbi ipse existimat odorationem fieri. Sed causa ista est sufficiens, quia si sensorium odoratus non est occlusum, neque impeditum, cur species odoris non peruenient ad ipsum etiam sine respiratione? Quid autem dicendum de animalibus, quæ extra aquas eleuantur, & ibi respirant, licet intra illas etiam viuant, vt Delphines, Crocodili, ranæ, & similia? *Respondetur*, ista animalia carere illa membrana, vt intra aquas sine respiratione odorentur, quãdo autem extra aquas respirant, multò melius poterunt odorari, non habendo illud operculum. Nec tamen existimandum est, quòd hoc operculum ita est expansum super odoratum, sicut palpebræ super oculos, nec quod possit eleuari ab aere externo; sed ipsamet via, qua defertur odor ad interiorem partem, quia arcta est, & dilatari potest, dicitur esse operculum ipsius odoratus, quia dum comprimitur operit & tegit, dum dilatatur dicitur eleuari, ideoque non potest aliqua vi externa aperiri, sed solũ actione ipsa animalis respirantis.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò obijcitur contra ea, quæ diximus de organo odoratus: nam illud constituendum est tanquam organum odoratus, quod maiorem, & propinquiorem simpathiam habet cum ipso obiecto odorabili, sed odor generatur ex sicco & calido, & emittitur per fumosam exhalationem, de quo *quæstione sequenti*, ergo organum odoratus ponendum est in aliquo, quod magis participet de calido & sicco; carunculæ autem mamillares, quia prope cerebrum sunt, magis participant de humido, & frigido, ergo in eis non est constituendum organum odoratus, sed magis in partibus narium interioribus, quæ sunt cartilagineæ, & ita magis de siccitate participant, vel etiam in membrana exangui, aut in interioribus ventriculis cerebri, qui magis spiritibus animalibus abundant, & ideo plus de fumosa exhalatione habere possunt. Et saltem ex hoc deducitur infirmam esse illam consequentiam Aristot. quod organum odoratus debet esse frigidum & humidum, quia debet esse in potentia ad calidum & frigidum, quod est odor, nam potius debet esse actu calidum & siccum, vt actu possit esse proportionatum obiecto odorabili, sicut auditus & visus suis obiectis proportionantur, vt supra vidimus, & deinde quia organum & potentia solum debent esse in potentia ad species intentionales sui obiecti, non ad realem eius immutationem, siquidem speciebus, & non reali qualitate odoris actuatur, non ergo benè infert Arist. quod debet esse frigidum & humidum actu, quia debet esse in potentia ad calidum & siccum, cum solum sit in potentia ad species odoris, qui fit ex calido & sicco. *Confirmatur*. Quia supra diximus, auditum, & visum consistere in illo concursu neruorum, ne sint duæ potentiæ visiuæ vel auditiuæ in duabus pupillis, vel auribus, ergo similiter ne sint duo odoratus, non debent esse in duabus illis mamillis internis, sed in aliquo concursu neruorum.

Respondetur. In constitutiuo organi potentiç requiri proportionem inter ipsum & obiectum, non similitudinis, sed receptionis, qualis est inter actiuum & passiuum, quia obiectum comparatur actiuè ad potentiam & ad dispositionem organi, sicut organum visus est perspicuum, quod est in potentia ad lucem & ad colorem, & aer vt immobilis est organum auditus, qui est in potentia ad motum, seu sonum. Vnde rectè Philosophus probauit quod organum olfa-

olfactus habet esse in potentia, vt immutetur à calido & sicco, seu exhalatione fumida calidi & sicci, & consequenter debet carere tali sicco, & calido. Et cum in his, quæ constant qualitatibus contrarijs physicis, quantum caret de vna, tantum habeat de alia, seu prædominetur alia, oportet, quod si organum odoratus caret sicco & calido, prædominetur in eo frigidum & humidum. Exhalationes verò, quæ à spiritibus animalibus fieri possunt, erunt in se odorabiles & imprimentes in organo. Vnde hoc potius probat ipsas debere esse obiectum odorabile, quam organum odorandi.

Ad id verò, quod dicitur contra consequentiam Aristot *iam responsum est*, quomodo verificetur sicut in alijs sensibus visus & auditus, in quibus organum non proportionatur obiecto secundùm similitudinem, sed secundùm receptionem & proportionem potentię receptiuæ ad actum. Quod verò additur solum debere esse in potentia ad species intentionales, non ad ipsas reales qualitates. *Respondetur*, vtrumque habere debere, nam potentia in ratione potentiæ recipit species intentionales, & in ratione organi physicè dispositi debet carere qualitatibus sui obiecti, sicut organum visus debet carere colore reali, & auditus sono, nec sufficit carere speciebus coloris. Vnde licet sensus solum debeat actuari intentionaliter à specie, physicè tamen debet organum carere qualitate sui obiecti, & consequenter esse in potentia ad ipsam, tanquam actuabile & capax illius, & tanquam carens ipsa, licet de facto non actuetur, aliàs si illam haberet, & non careret illa, hoc ipso haberet impedimentum, ne vniuersaliter & indifferenter posset ferri in colores & in odores, &c.

Ad Confirmationem respondetur, duas aures, vel duos oculos ita esse inter se distantes, vt non posit vniri nisi in occursu illorum neruorum. Cæterum carunculæ mamillares sunt inter se coniunctæ, & ita vel immediatè vniuntur, vel mediantibus neruis in eisdem mamillis concurrentibus, ideoque in illis dicitur esse olfactus.

Secundò arguitur, contra id, quod dictum est, odorem non diffundi realiter vsque ad potentiam, sed sufficere quod intentionaliter. Nam contra hoc videtur stare, tum experientia, tum ratio. Experientia, quia constat cerebrum refici odoribus suauibus, lædi vero grauibus, hoc autem non fit sine reali mutatione, non verò sola intentionali, quia intentionalis impresio non alterat physicè. Item videmus quod ventus ex aduerso flans auertit odorem à sensu, è contra verò defert illum etiam à longissimo tractu, vt cum defert aeris corruptionem. Ergo signum est fieri hoc per realem ipsam odorum exhalationem, non per solam intentionalem immutationem, hæc enim nec à vento fertur, nec ab eo impeditur, cũ fiat in instanti, vtpotè sine contrario. Denique constat, quòd animalia respirantia, ipsa respiratione attrahunt odorem, & si non respirant, non odorantur, ergo signum est attrahere odorem realem, & non solum species eius, quia istæ non indigent respiratione, vt attrahantur, quia immateriali actione diffunduntur, sicut in alijs sensibus. *Et hinc sumitur ratio*; quia odor non sentitur in instanti, species autem intentionales in instanti diffunduntur, quia non habent contrarium, à quo retardentur. *Confirmatur.* Quia non requiritur fumosa exhalatio ex parte odorabilis: Tum quia in aquis, & sub aquis emittitur odor, nec tamen ibi potest dari talis exhalatio: Tum quia aliàs res paruæ, & minuti pulueres citissimè perderent odorem, quia cum continuo exhalent illum odorem, siquidem continuo sentiri possunt, & illi sunt ita minuti, citissimè resolueretur illa qualitas per exhalationem, quod est contra experientiam, qua videmus diu durare.

Respondetur negando antecedens, & ad primam experientiam dicimus, cerebrum lædi vel confortari odoribus, quia aliquando

do ipse realis odor peruenit vsque ad cerebrum, si copiosus & fortis sit, & tunc realiter ipsum alterat lædendo, vel recreando, aliquando verò solum intentionaliter peruenit ad odoratum, & tunc solum recreatur delectatione intentionali, sicut visus in videndis rebus pulchris, ex quo etiam indirectè potest prouenire ipsi corpori aliqua bona dispositio.

Ad secundam experientiam dicitur, ventum flantem diuertere, aut afferre odores etiam quantum ad species intentionales, quia cum istæ non traijciantur in instanti, sed per motum, vt statim dicemus, datur locus, vt illæ partes aeris, in quibus species multiplicantur, aliorsum impellantur per ventum, & impediantur à suo motu recto, quo traijciuntur, sicut idem contingit in speciebus soni, quæ per motum diffunduntur. Hoc tamen non prohibet, quin etiam fumosa exhalatio realis emittatur ab ipso odorabili, & hæc etiam per motũ venti diuerti possit, licet non in omnibus partibus aeris ista exhalatio deriuetur.

Ad tertiam experientiam dicitur: Quòd animalia respirantia dicuntur attrahere odorem, non quia species ipsa attractione multiplicent, aut trahant ad se, cum ipsæ naturaliter deferantur tam ad animalia respirantia, quàm nõ respirantia, & ad ipsum odoratum perueniunt, etiam in illis, in quibus respiratio non est. Sed illa, quæ respiratione indigent, dicuntur attrahere species odoris, quia attrahunt aerem, in quo species illæ sunt. Causa autẽ cur indigeant respiratione ista animalia ad odorandum, vt assignat Aristoteles *in hoc 2. lib. text* 100. *lect.* 20. apud D. Thomam, & *lib. de sens. & sensat. lect.* 14. est, quia oportet in istis animalibus, eleuari, seu laxari illam membranam, vel operculum, quo odoratus operitur, vt transeant species ad ipsum, sicut palpebræ oculorum debent eleuari, vt videamus; quæ membrana, cum in animalibus non respirantibus non habeatur, non indigent respiratione ad odorandum. Sed hoc non variat specie ipsos odoratus, quia non variat modum sentiendi, & immutandi intentionaliter, licet variet aliquid accidentale circa indigentiam, vel non indigentiam respirationis.

Ad rationem respondetur, non traijci species odoratus in instanti, sicut species visibiles. Et disparitas est, quia licet species intentionalis non habeat formaliter contrarium, potest tamen generari dependenter ab aliqua alteratione, seu motu habente contrarium, & non sufficit non habere contrarium, vt in instanti motus fiat, sed requiritur etiam, quod non dependeat à motu in sui productione, quia cum motus fiat in tempore, si vt generetur dependet ab aliquo motu, simpliciter dependet à tempore. Dependent autem species odorabiles, sicut & audibiles in sui prima productione ab aliquo motu alteratiuo, vel locali vt ostensum est. Vnde cum primo generentur per motum, non possunt in progressu fieri instantaneè, quia iam earum natura ad motum determinata est, & saltem ratione primi motus nõ potest simpliciter fieri in instanti. At verò species visibiles etiam in suĩ prima productione non dependent ab alteratione, vel motu physico, sed solum à luce, & perspicuo, quæ sine motu physico operantur, nec dependenter ab alteratione physica.

Ad confirmationem respondetur, benè posse sub aquis emitti exhalationem; cum videamus aquã calefactam à fundo exhalari, & attenuatam ascendere, siue virtute solis, siue vi ignis. *Quod verò dicitur* de minutis pulueribus, & alijs rebus odoriferis paruæ quantitatis, *Respondetur*, omninò consumi per exhalationes illas fumidas si desint causæ conseruantes odorem, & non sint multi pulueres simul, qui mutuo se adiuuent, sicut si esset corpus magnæ quantitatis. Sed hoc non est æqualiter in omnibus, neque omnia æquè cito consumuntur: tum quia non est solum attendenda paruitas quantitatis in istis rebus odoriferis,

sed

sed etiam dispositio, & tenacitas vel efficacia, quam habent ad retinendum odorem: tum etiam, quia illa exhalatio fumida odoris tenuissima est, & ita licet continuo emittatur, non tamen potest tam cito totam vim odoris exhaurire.

ARTICVLVS V.

Quid de potentia, medio, & actu gustus?

SVpponimus sensum gustus esse realiter distinctum à sensu tactus, quod immerito aliqui negauerunt, cum vtriusque obiecta & actus sint valde distincta, & hæc sunt principia vnde dignoscimus distinctionem potentiarum. scil. penes actus & obiecta; imo etiam est distinctum organum, cum non vbicunque reperitur tactus, reperiatur gustus. Est distinctum obiectum, quia gustu discernimus differentias saporum, vt amarum & dulce, & varias alias mixturas, quæ ex illis fiunt, & ex humido benè digesto per calorem consurgunt: tactu autem discernimus temperaturas primarum qualitatum, vt calidum & frigidum, durum & molle, & alia similia. Est distinctus actus, quia diuersa delectatio percipitur in sapore, quàm in delectatione tactus, ergo est diuersa operatio, quia delectatio in operatione est; & ipse etiam modus operandi est diuersus; quia tactus fit simplici applicatione rei tangibilis sine alia immutatione, quæ faciat commixtionem aliquam cum ipsa re, quæ tangitur; gustatio autem fit per applicationem rei sapidæ cum mixtione aliqua humiditatis lingua ad rem saporosam. Et licet ad gustandum requiratur sensus tactus, hoc non tollit, quin sit distinctus sensus, quia etiam ad reliquos sensus requiritur tactus, & tamen distinguuntur ab illo.

Neque obstant aliqua loca Aristotel. quæ significant gustum esse tactum quendam, vel speciem tactus, sicut *in 2. de anima text. 94.* dicit, *quòd gustus est tactus quidam.* Et *text. 101. quod gustabile est quoddā tangibile*, & *in lib. de sens. & sensat. lect. 5.* apud D.Thom. dicit, *quòd gustus est quadam species tactus*, & *in 3. Ethicor. cap. 10.* vbi dicit, *quòd in cibo & potu capitur voluptas ex tactu. Respondetur* ex doctrina D. Thom. *2. de anim. lect. 21. super textum 101. duplici solutione; Prima*, quòd gustus dicitur quidam tactus, quatenus conuenit cum tactu in modo requisito ex parte applicationis ad sentiendum, scil. quia requirit etiam contactum sui obiecti ad sentiendum illud, sicut & ipse tactus, non verò quasi conueniat cum tactu in ipsa ratione specifica & essentiali sentiendi, quia circa diuersum obiectum versantur. *Secunda est*, quòd gustus dicitur tactus quidam, vel eius species, vel sumendo tactum genericè prout dicit sensum cognoscentem per contactum, in quo distinguitur à tribus reliquis sensibus, qui requirunt aliquod medium extrinsecum deferens species, nō autem sumendo tactum pro speciali potentia respiciente qualitates tangibiles, vel dicitur gustus esse tactus radicaliter & fundamentaliter, quia licet omnes sensus requirant tactum, specialiter tamen gustus in eo fundatur, quia obiectum eius scilicet sapor fundatur in humido & sensatio ipsa gustus perficitur in humectatione seu mixtione humidi linguæ cum re sapida; humidum autem ad tactum pertinet, & inde est, quod vt dicit Philosophus *in 3. Ethicor. textu supra citato*, & aduertit D. Thom. *lect. 21. citata*, ad delectationes gustus prout est discretiuus saporum, non est temperantia, sed prout est tactus quidam, & discernit qualitates tangibiles alimenti, in quibus fundatur sapor. *Neque obstat*, quòd gustus percipit humidum, quod est qualitas tangibilis, vt patet, quando bibit aquam, dicitur enim, quod sentit humidum non simpliciter, sed saporosum. Et aqua sentitur, vt habens aliquem saporem, puta amarum, vel salsum, vel dulcem; si autem esset aqua omnino pura elementalis sine omni sapore, non sentiretur à gustu, sed à tactu, in quo fundatur gustus.

His suppositis, circa organum potentiæ gustus generaliter loquendo constat esse linguam, per quam sapores dijudicamus, & in non habentibus linguam aliquid loco illius correspondere. Docet Aristot. *in 1. de histor. anim. cap.* 11. & 2. *lib. de partib. anim. cap.* 17. Vt autem constet in qua parte linguæ potissimum resideat potentia gustatiua, oportet eius fabricam breuiter præsupponere. Est igitur lingua, substantiæ aliquantulum rarioris & laxioris, vt facilè humores & saliuam imbibat, quæ ad miscendos & deuehendos sapores valde conducit. Nititur basis, seu radix linguæ osse quodam fortiori faucibus cohærente. Intra linguam nouem musculi inueniuntur: & designatur, vel quasi diuiditur ipsa lingua linea quadam, vt quasi duæ medietates appareant, vt sic videatur speciem quandam habere duplicis organi, sicut oculi, aures, & nares in substantia tamen est vna, & continua. Habet quoque duas venas maiusculas, duas arterias, duos quoque neruos, alterum duriorem pro motu deseruientem cum musculis, alterum molliorem pro discernendis saporibus. Quæ omnia ex ipso anathome constant.

Dicimus ergo: *quod organum gustus quantum ad dispositionem debet esse siccum in actu, & humidum in potentia, quoad subiectum autem inhæsionis est in illo neruo molliori*, quia est siccioris naturæ, quam ipsa caro linguæ; *qui neruus licet per totam linguam sparsus sit, vt in tota illa sapor gustetur, tamen in cuspide linguæ acrius viget. Prima pars* huius resolutionis est Aristot. *lib. de sensu, & sensat. lect.* 5. apud D. Thom. vbi dicit: *Quòd sicut organum odoratus debet esse aqueum, vt sit in potentia ad siccum, sine quo non fit odoratus in actu, ita etiam organum gustus debet esse tenerum, vt sit in potentia humidum sine quo non est gustus in actu.* Et ratio est, quia organum gustus sicut in alijs sensibus sic debet esse dispositum, vt nō habeat actu qualitates sui obiecti, sed potius oppositas, ita quod sit in potentia ad eas, quæ sunt in suo obiecto, sicut organum visus ratione perspicuitatis est in potentia ad colores & lucem, auditus ad motum & sonum aeris, odoratus ad calidum & siccum, ex quo formantur odores, ergo similiter gustus debet esse in potentia ad humidum, ex quo formantur sapores, vt *sequenti quæstione* expendemus, ergo debet esse actu in qualitate opposita scilicet in sicco. Sed tamen ista siccitas non debet esse ignea, quæ adurit & consumit humidum, sed terrea, quæ facile humidum recipit, in humido autem formantur sapores. Vnde si lingua sit nimis sicca, siccitate illa adurente, sicut in febricitantibus, malè disposita est ad gustum, de quo videri potest D. Thom. *lect. illa* 21. *citat.*

Secunda pars, scilicet potentiam gustus esse in illo neruo molliori deducitur ex dictis, quia caro linguæ est nimis humida, cum sit spongiosa & attractiua humoris, & ita magis deseruit tanquam medium internum ad recipiendum sapores & species eorum, quàm ad eliciendam ipsam sensationem; neruus autem ille siccior est, & terreæ naturæ, sicut communiter sunt nerui, & quia mollior est, est aptior ad eliciendam sensationem, quam ille alter neruus durior, qui ad motum exercendum cum musculis magis deseruit. Et ita in illo neruo molliori collocat gustum S. Thom. *opusc. illo* 43. *cap.* 3. Et quod in cuspide linguæ magis gustus vigeat, manifestum est ipsa experientia, quia ibi viuaciùs sentitur delectatio & discretio saporum. Sed tamen quia etiam sentitur, & delectat ad fauces, & ad radicem linguæ, & in tota ipsa lingua, ideo in tota illa simpliciter ponitur.

Sed obijcies Aristotelem, qui *in libro de sensu & sensato, lect.* 5. apud D. Thom. *circa finem*, vbi dicit: *Quod gustus, & tactus sensitorium est cor, quia cor est calidissimum, sicut cerebrum frigidissimum*, ergo non debet poni in lingua. *Deinde ratio etiam viget*; quia saliua nimis conducit ad sensum gustus, ita quod sine humectatione, aut non sen-

sentitur sapor, aut vix, eò quòd sapores fundantur in humido, ergo illud conuenientius ponitur pro organo gustus, quod maiorem conuenientiam habet cum humido, & sic non in neruo, sed in ipsa carne linguæ, quæ humidior est, debet poni potentia gustus, & inter ipsas partes linguæ magis in radice, quàm in cuspide, quia in illa maximè generatur saliua in illis glandulis carneis, quæ ibi sunt, in cuspide autem, quia acutioris figuræ est minùs potest de saliua retineri. Et dato, quod in neruo consistat organum gustus, adhuc magis sentiretur in radice, quàm in cuspide linguæ, quia ibi est magis expansus, & extensus, ille neruus, & sic plus habet virtutis. *Confirmatur*, quia aliqui cibi sunt valde sicci, & in pulueres redacti, deseruiuntque ad siccandas humiditates, ergo ad illorum gustum magis erit necessaria humiditas in actu, quàm in potentia.

Respondetur, ad locum Aristot. quod vt ibi sanctus Thomas explicat, loquitur de principio sensitiuo radicali, à quo primò emanat calor vitalis requisitus ad sensum, sed hæc virtus caloris, quæ deriuatur à corde in ordine ad alios tres sensus, scilicet visum, auditum & odoratum non fertur immediatè à corde, sed ad cerebrum priùs tendit, & inde ad organa istorum sensuum, respectu verò gustus & tactus immediatè est à corde, cuius signum est, quia circa cor est dolor maximè sensibilis. Ita explicat ibi D. Thom. Aristot. qui non negat organum gustus esse in lingua, sed differentiam constituit in ministrando calore cordis gustui & tactui ex vna parte & alijs sensibus ex alia. Quod an verum sit postea disquiretur; licet illud nō possit esse dubium, quod primum principium totius caloris vitalis, siue mediante cerebro ministretur, siue nō, esse ipsum cor.

Ad rationem respondetur humectationem requiri in lingua, & gustu non tanquam virtutem sentiendi, sed tanquam condimentum, & temperaturam obiecti gustabilis, nisi enim alteretur res sapida illo humore linguæ, non potest sentiri, & ideo cum requiratur ex parte ipsius obiecti, non sequitur, quod organum potentiæ gustatiuæ debeat esse in parte magis humida, sed in parte recipiente species saporis humectati à lingua. Hæc autem dispositio organi non debet esse similis qualitati sui obiecti formaliter, sed proportionata ad recipiendum, & sic formaliter potius debet esse oppositæ qualitatis, & in potentia ad illam, quam formaliter similis illi, & ita quia sapor fundatur in humido, ideo humiditas linguæ requiritur ad perficiendum ipsum obiectum, quod est sapor, non autem vt in eo constituatur potentia, quæ debet esse receptiua saporis. Et eadem ratione negamus debere gustum perfectius esse in radice linguæ, vbi est abundantia saliuæ, quia hæc non est dispositio potentiæ gustatiuæ, sed obiecti gustabilis prout applicatur gustui. Et dato, quod pertineret ad gustandum actiuè, non deberet esse in tanta abundantia, sicut est in radice linguæ, sed in eo temperamento, quod est in cuspide, propter quod etiam licet neruus sit magis expansus in radice linguę, non tamen est ibi ita temperatus, & actiuus ad discernendum sapores, sicut in cuspide.

Ad Confirmationem respondetur, quod licet aliqui cibi videantur aridiores, & sicciores, habent tamen sufficientem humiditatem, vt generent saporem, vt dicemus *quæst. sequen.* & tamen si siccitas præualeat humiditati, vergunt in amaritudinem, sicut cineres amarissimi sunt, quia valde sicci.

Circa medium gustus, supponimus sensationem huius potentiæ non fieri sine speciebus intentionalibus, hoc enim est commune omni sensui, vt dicemus, *quæst. sequenti*, quia sensatio non fit sine concursu obiecti intentionali modo applicati. Species autem intentionales per aliquod medium deferuntur ab obiecto ad sensum, & hoc me-

medium, vt sæpè diximus, est duplex, aliud extrinsecum, seu distinctum ab ipso sentiente, licet vsque ad ipsum sensum extendatur, & cum ipso contiguum sit, non continuum, sicut aer deferens species vsque ad oculum vel auditum. Aliud est medium intrinsecum, id est continuum, & non solum contiguum animali, scil. organum ipsum, seu pars organi, quæ species recipit, vt ipsam possint actuare potentiam, & ad illam peruenire.

Dicimus ergo, *quòd in sensu gustus non est aßignandum medium extrinsecum deferens species saporum, sed solum medium intrinsecum, cui immediatè coniungitur ipsa res gustabilis, vt ibi alteratione aliqua, seu immutatione facta per humectationem linguæ, species eius ad potentiam gustatiuam perueniant.*

Hoc autem medium internum est ipsa caro linguæ superposita neruo sentienti sapores, & est humida humore illo saliua valde alterante cibum. Sumitur hoc ex Aristotele 2. *de anim. text.* 101. *lect.* 21. apud D. Thomam, vbi inquit: *Quòd gustabile est quoddam tangibile, & hæc est causa quare non sit sensibile per medium corpus extraneum, neq; enim tactus tali medio percipit*; sic ergo æquiparatur gustabile tangibili quantum ad hoc, quod vtrumque obiectum contactu quodam applicari debet ad potentiam, & non solum per medium extrinsecum emittere species.

Sic ergo probatur conclusio ipsâ experientiâ, quia sapores non possunt sentiri, nisi habeant contactum cum lingua, nullus enim sentit saporem extra positum, & hoc ideo, quia sapores non possunt sentiri, nisi alterentur & immutentur physica alteratione ordinata ad ipsius viuentis nutritionem, ad hoc enim iste sensus ponitur in animali, vt possit ea, quæ ad alimentum pertinent discernere & assumere, & sic oportet, quòd ipsa immutatio cibi, seu saporis fiat in ipso animali. Requiritur ergo contactus physicus ad organum gustus tanquam ad medium internum, vt ibi sapor ipse mediante illa mutatione discernatur, & sentiatur, sicut etiam odorabile aliquam exhalationem fumosam, quæ realis alteratio est debet habere, vt sentiatur, sed quia non est materialis sensus, sicut gustus, nec ita proximè ordinatur ad ipsam animalis conseruationem seu reparationem, non est necesse, quòd illa immutatio odorabilis fiat in ipso animali, sed sufficit, quòd in aliqua parte medij, & inde deferantur species ad odoratum.

Quòd si obucias: Aristotelem non bene probasse, quòd gustus est quidam tactus, quia tangibile fundatur in humido: nam etiam odor fundatur in sicco, & siccitas est qualitas tangibilis; non minus quàm humiditas. Ergo eadem ratione deberet dici odoratum esse quendam tactum; & odorabile esse tangibile. *Confirmatur*, quia si gustus esset quidam tactus, organum gustus non deberet distingui ab organo tactus, sed vtrumque esset terreum, & in potentia ad humidum, vt tangibile, quod tamen falsum est, vt supra diximus. *Confirmatur secundò*, quia gustus non semper requirit contactum rei gustabilis, sicut si ori applicetur aqua, & in partibus distantibus aquæ, ponatur aliquid dulce vt mel, statim sentitur eius sapor, antequam ori admoueatur, ergo potest sentiri aliquid nondum habens contactum: imò sufficit, quod habeat contactum mediante saliua, saliua autem medium extrinsecum est, cum sit corpus distinctum à lingua, ergo per medium extrinsecum potest gustari.

Respondetur, quod licet odor fundetur in sicco, & sapor in humido ex parte ipsius rei odorabilis & gustabilis, tamen ex parte applicationis ad sensum longè differunt, quia vt sapor gustetur debet misceri cum humido linguæ, ibique fieri alteratio physica, quæ sine contactu fieri non potest. & consequenter gustus præsupponit tanquam conditionem necessariam ipsum sensum tactus, cui fit ille contactus. At verò siccum odoriferum non debet immutare physicè ipsum

ipsum siccum, vel humidum olfactus, aut ibi alterationem habere, sed sufficit quod in medio exhalet, & ideo quia non requirit istum contactum physicum, nec ipsum odorabile, dicitur tangibile, nec odoratus dicitur tactus illo speciali modo.

Ad primam Confirmationem respondetur. Quòd gustus non est tactus essentialiter, sed præsuppositiuè illo speciali modo, quia requirit contactum, & alterationem physicam obiecti, quæ tactu dignoscitur, vt possit gustari, ideoque supponit organum distinctum formaliter, licet in eadem parte, in qua est gustus, sit etiam tactus, sicut in alijs sensibus inuenitur etiam tactus, quia tactus diffusus est per totum corpus, licet speciali modo requiratur ad gustum, vt dictum est. Et licet organum gustus sit terreum, & in potentia ad humidum, non tamen formaliter, vt humidum est tangibile, sed vt saporosum, sic enim solum in lingua sentiri potest, quod etiam est signum distingui ista organa, vt etiam aduertit S. Thom. 2. *de anim. lect. 22. ex Aristot. ibi. text. 111.*

Ad secundam Confirmationem conceditur sequela, & ad experientiam in oppositum *dicitur*, quòd illum saporem mellis distantis non sentit gustus nisi quatenus per aliquam mixtionem diffunditur vsque ad partes aquæ, quæ ori applicantur, alioquin non sentitur. *Quod vero dicitur de saliua. Respondetur*, illam non esse medium diffundendi species saporis, sed alterandi cibum & saporem eius in ore, & cum illa alteratione & mixtione species saporis imprimuntur in lingua, cui ita adiacet ipsa saliua, quòd non potest illi commisceri sapor, seu cibus, quin commisceatur linguæ.

ARTICVLVS VI.

Quid de potentia, actu, & medio tactus?

Circa potentiam tactus sunt duæ difficultates. *Prima*, quam Aristoteles mouet *in hoc secundo libro, text. 106.* an tactus sit vnus sensus in specie athoma, an tantum vnus genere. *Secunda*, an organum sensus tactus sit quæcunque pars corporis, an tantum neruus. Circa medium verò quo species tactus communicantur dubium est de medio interno, an sit caro superposita neruo, vel aliquid aliud.

Circa primum videntur esse tactus diuersæ speciei, quia inter tangibilia inueniuntur diuersæ contrarietates, quæ non possunt reduci ad vnum genus, & modum immutandi sensum, ergo debent constituere diuersos sensus specie. *Consequentia patet*, quia sensus distinguuntur penes diuersum modum immutandi potentiam, & eliciendi sensationem, vnde sint diuersæ contrarietates non reducibiles ad vnum genus, & modum immutandi potentiam, oportet diuersas potentias constitui. *Antecedens autem constat*, quia tactus attingit diuersas contrarietates, vt sunt calidum & frigidum, siccum & humidum, fames & sitis, voluptas & dolor, quæ non possunt reduci ad vnum genus, quia sunt contrarietates primæ, quia vna non oritur nec deriuatur ab alia, contrarietas enim inter calidum & frigidum, est æquè prima, atque contrarietas inter humidum & siccum, quia vtraque est inter qualitates primas. Similiter voluptas & dolor, fames & sitis dicunt contrarietatem internam, & non alicuius externi tangibilis, magis autem distat sensibile internum, eiusque contrarietas à tangibili externo, quàm duo sensibilia externa, vt calor & sapor, cum externa per medium aliquod attingantur, interna sine medio, ergo magis debent constituere diuersos sensus, quam sensibilia externa. In alijs autem sensibus videmus, quod tantum est vna contrarietas, ad quam cætera reducuntur, sicut ad album & nigrum reducuntur aliæ contrarietates colorum.

In hac difficultate Aristot. nihil resoluit, licet eam proposuerit D. Th. in 2. *de anim. lect. 22.* licet inclinet in hanc partem, quod

tactus sit vnus sensus genere, & plures in specie, tamen *in q. de anima art. 13. ad 17. & 1. p. q. 78. ar. 3. ad 3.* vtramque partem vt probabilem admittit. Hinc est, quod etiam in hac parte discipuli. D. Tho. sunt diuisi, nam Caiet. 2. *de anim. c.* 10. Flandr. *ibidem*, & Iauell. *ibi q.* 47. tenent quod sint plures tactus specie. At verò Magister Bañez 1. *p. quest.* 78. *artic.* 3. *dub.* 1. *de tactu* tenet, quod est vnus specie.

Nihilominus *probabilius videtur tactum esse vnum sensum secundum speciem athomam, & in hoc perfectè saluamus commune dictum, quod tantum sunt quinque sensus externi, quod absolutè nō saluaretur si essent plures specie distincti.* Hanc sententiam, vt diximus probabilem reputat D. Thom. *locis citatis*, & absolute eam docet *opuscul.* 43. *cap.* 3. *Et ratio sumitur ex eo*, quod omnes illæ contrarietates, quæ dicuntur esse primæ conueniunt in vno genere proximo, quod est obiectum tactus, licet genus illud sit innominatum. Quod sic explico, quia licet calidum, & frigidum, siccum, & humidum sint primæ contrarietates in genere naturali, possunt tamen conuenire in genere intentionali, quatenus habent eundem modum immutandi sensum, scilicet cum contactu rei tangibilis, & alteratione sentientis: reducuntur etiam ad vnam contrarietatem obiectiuam, quia sentiuntur secundum aliquem excessum, vel conuenientiam ad temperamentum sensus, id est secundum conuenientiam, vel disconuenientiam ad ipsum sentientem: quod autem hic excessus sit in calore, & frigore, sicco, & humido, materialiter, & per accidens se habet. Reliquæ autem contrarietates, vt famis, & sitis, voluptatis, & doloris, mollis, & duri, & aliæ similes, omnes reducuntur ad istas calidi, & frigidi, &c. in illisque fundatur, vt postea dicemus. *Et confirmatur*, quia temperamentum animalis resultat ex omnibus quatuor qualitatibus, & sic se habet, quod omnes illas respicit per modum constituentium temperamentum vnum conueniens, vel disconueniens animali, licet inter ipsas qualitates primas physicè, & entitatiuè consideratas sint diuersæ contrarietates irreducibiles ad aliquam vnam naturalem, benè tamen ad aliquam animalem secundum quod temperamentum animalis est conueniens, vel disconueniens, & sic sub eodem modo sentiuntur, quatenus scilicet id, quod tangitur, congruit, vel non congruit cum tali temperamento, siue congruitas sit in siccitate, siuè in frigore, siuè in qualibet alia qualitate, & hanc si excedat, vel corrumpat, habebit inconuenientiam, siue incongruitatem, & similiter contrarietas famis, & sitis, voluptatis, & doloris, &c. omnes fundantur in ista conuenientia, vel disconuenientia primarum qualitatum, vt deseruiunt temperamento animalis. Quare tactus non respicit primò, & per se contrarietates physicas istarum qualitatum, neque ipsas in se absolutè consideratas, sed vt deseruiunt ad constituendum temperamentum animalis, & sic reducuntur ad vnam contrarietatem omnes illæ contrarietates physicè distinctæ, scilicet ad conuenientiam, vel disconuenientiam ad temperamentum animalis.

Vnde patet ad fundamenta opposita. Respondemus enim, quod in qualitatibus tangibilibus dantur plures cōtrarietates primò diuersæ materialiter, & in genere naturali, & ordinabiles tamen ad vnam contrarietatem animalem, id est, secundum temperamentum conueniens, vel disconueniēs ipsi animali, cui subordinantur omnes illæ aliæ contrarietates, & sub ista formalitate respicitur à tactu, & sic habet vnicam rationem formalem specie athoma. *Quod verò dicitur* voluptatem, & dolorem, famem, & sitim sentiri sine medio, imprimis etiam hoc dato solum esset accidentalis differentia, non essentialis, id est non in ipsa ratione formali, & modo immutandi sensum, sed accidentalem, scilicet in ipso medio applicandi species sensui, quod pertinet

pertinet ad applicationem, seu instrumentum non ad formalem rationem sensus. *Et deinde dicitur*, quod etiam illa sentiuntur intra, per aliquod medium, quatenus quælibet pars non sentit, quod sibi supra ponitur, aut inhæret, sed quod sibi contiguum est in parte proximiori, & sic vtitur illa parte tanquam medio interno, & sentit per illud, vt iam supra *q*.4. aduertimus, & iterum *q*.7. explicabimus. *Quod autem dicitur* magis distare sensibile internum ab externo, quã duo externa. *Respondetur* magis distare quantum ad illam rationem accidentalem vtendi illo sensibili externo, vel interno, sed non in ipsa ratione formali specifica, quæ est ratio mutandi sensum; in hoc enim conueniunt internum, & externum tangibile, non tamen duo externa sensibilia sicut sapor, & odor, & similia. In alijs autem sensibus datur vna contrarietas, quæ sit vna non solum cognoscibiliter, & obiectiue, sed etiam physicè, & materialiter, in tactu autem solum inuenitur vna contrarietas, vt pertinens ad conuenientiam, vel disconuenientiam temperamenti animalis, vt explicatum est, licet maneant plures contrarietates primæ in genere physico.

Circa organum tactus constat in toto corpore nos sentire, quando ab aliquo tangimur, quod necessariũ fuit animali, vt posset in omni parte se cõseruare à nociuis, & amplecti ea, quæ sunt conuenientia. *Difficultas est* de partibus sentientibus, vt carne, & neruis an æqualiter in illis sit organum tactus, & potentia tangendi, an verò solum in neruis. Et loquimur de partibus sentientibus, quia aliquas ipsa experientia constat non sentire, quia nimium sunt terrestres, vt vngues, capilli, & similia.

Sententia Arist. collocat tactum in neruis sub carne, dicit enim *in hoc 2. lib. text.* 116. *Quare manifestum est, quod intus sit tangibilis sensitiuum, sic enim vtique accidit, quod & in alijs, apposita enim super sensorium non sentiunt, super autem carnem posita non sentiunt, quare medium tactus est caro.* Vbi solũ carni attribuit esse medium, non organum. Hæc authoritas rationem insinuat de se satis difficilem, quia si ideo organum tactus attribuitur neruo, quia non potest sentiri, quod ponitur supra sensum, sentimus autẽ per tactum aliquid positum supra carnem, & sic caro non est organum: potius hac ratione deberet attribui carni sensorium tactus, quia caro licet sentiat etiã habet medium, quo sentiat, scilicet cutem & ita tangit rem non immediatè positam supra se, sed supra aliquid distinctum internum tamen, nam medio externo certum est tactum carere. Quod si dicatur, carnem etiam detracta cute sentire, hoc idẽ instatur in neruo, quia denudata carne adhuc sentit, & quidem vehementissime, & tunc dicimus, quod sentit neruus non in ea parte, cui superponitur sensibile, sed ratione partis proximioris, cur ergo non poterit idem dici de carne, quod detracta cute sentit id, quod superponitur ratione partis immediatæ?

Cæterum Aristot. non videtur sumpsisse carnem, in qua negat esse organum tactus pro carne, vt distinguitur à cute, sed totum illud, quod est caro cum cute pro eodem sumitur, quia cutis se habet sicut pars quædam, seu terminus carnis; vnde quando dicit carnem esse medium, non condistinguit carnem à cute, sed totum hoc est medium, quod verò aliqua pars illius carnis vel terminus eius, qui est cutis dicatur habere rationem medij non est ad propositum, quia medium semper habet poni aliquid distinctum, & distincti tẽperamenti, sicut neruus, & caro, quæ sunt partes distinctæ, & ethorogeneæ, sed caro, & cutis sunt homogeneæ, quia cutis solum est extremitas carnis. Quod si hoc sufficeret, vt diceretur mediũ, idem diceremus de carne, quod vna pars illius sit medium, & alia organum. Imò currit eadem difficultas de cute, quæ etiam sentit tangibilia, quomodo posset ipsamet esse organum, & medium, & sentire rem superpositam, nisi negando rationem Philosophi.

Quod

Quod verò dicitur neruum detracta carne sentire si pungatur, *dicimus*, quod si totaliter, & ex omni parte caro detraheretur, ita vt non posset tangi mediante carne, neruus fortè non sentiret id, quod sibi immediatè apponeretur, quia neruus se solo est nimium terrestris, sicut ossa, & pili, à carne autem mollificatur. Vndè dicit Aristot. 2. *de generat. anim. cap.* 4. *& in hoc* 2. *de anim. text.* 79. *Quod nerui, pili, & ossa, non habent in se aliquem sensum.* Quare si totaliter detrahatur caro, nullam sensationem exercebit. Et ideo S. Thom. 2. *de anim. lect.* 22. dicit: *Quod caro non est organum tactus, sed medium connaturale. Secundo dicitur*, quod dato, quod neruus sentiret in illo casu, id esset indirectè, & non per medium connaturale, sed vna pars nerui sentiret punctionem non sibi superpositam, sed proximioris partis, quod non erit connaturale, nec per lineam rectam obiecti tangibilis in organum, sed quasi ad latus.

Cur autem similiter non dicemus, quod caro sit organum tactus sentiendo non id, quod sibi immediatè superponitur, sed quod proximę parti. *Respond.* esse disparem rationem, quia caro cum non habeat aliquid sibi suprapositum sicut neruus, quod deseruire posit, vt connaturaliter, & per directam emissionem aliquid tangat, ideò non potest connaturaliter esse organum tactiuum, id tamen potest conuenire neruo, quia connaturali modo habet carnē supra se tanquam medium, quo sentiat, eo verò deficiente per accidens, & indirectè, & minus connaturaliter potest sentire id quod proximiori parti apponitur, caro verò quia non habet quomodo directè tangat per aliquid superpositum, non mirum, quod etiam indirectè non posit tangere.

Quod si dicas: nam si in oculo, & alijs sensibus semel deest medium internum, quod est pars organi, vt pupilla in oculo, non potest videre, ergo si caro est medium in sensu tactus, remota carne nō sentiet neruus. *Respond.* esse disparem rationem de tactu, & alijs sensibus, quia in alijs requiritur organum, seu medium internum, vt per illud posit haurire species, & illud est determinatum in certa parte corporis, ita quod eo remoto nihil remanet, quod directè, vel indirectè posit haurire species. In tactu verò propter eius magnam necessitatem in toto corpore animalis, & in partibus eius, non requiritur ad hauriendum species alia dispositio, quam vt posit fieri contactus cum ipso obiecto, hoc autem connaturaliter quidem, & directè, id est ad tangendum per lineam rectam, fit conuenienter per carnem superpositam neruo, si tamen ea remoueatur, adhuc remanet locus contactui ad obiectum tangibile in ipso neruo, non quidem per lineam rectam, quia sic sentiret aliquid sibi immediatè superpositum, sed solum indirectè, & coniunctum parti viciniori.

Circa medium tactus externum aliqui dixerunt dari medium externum, quod interijciatur inter corpus, & rem tangibilem, quod attribuitur Auerroi, idq; videtur sumi ex Arist. 2. *de anima text.* 113. & 114. Cum verò vrgetur quod etiam illud corpus medium, siue sit aqua, siue aer etiam potest sentiri, vt cum est nimis calidum, & frigidum: *Respondet* id esse, quia non sunt ista elementa in sua naturali dispositione, si enim in ea essent, nō sentirentur. Cæterum hoc falsum apparet, cum in ipsa naturali dispositione aqua habeat excessum frigoris, & ignis excessum caloris, seu calorem summum, ergo maxime ibi sentiretur. Et idem est de quouis alio corpore, quod immediatum sit ad superficiem animalis, nam si qualitates in illo intendantur, proculdubio sentitur à tactu, ergo tactus non requirit medium externum, sed potius contactum immediatum, ad hoc enim ordinatur iste sensus, vt ea, quæ immediate tangit animal posint ab eo sentiri, sicut sentimus corpora dura, vel mollia immediatè superposita carni.

SOL-

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

Contra id, quod diximus de medio, & organo tactus sentit P. Suar. *li. 3. de anima c. 17.* putans, quod sensibile positum supra sensum non repugnat, quod sentiatur; quod etiam alij authores sentiunt vt supra *precedenti quæstione* retulimus, & probabilem iudicant Conimb. *lib. 2. de anim. cap. 10. q. 3. art. 3. in fine.* Fatetur tamen Suar. *in cap. 26.* non posse ab ipso sensu sentiri qualitatem organo proprio inhærentem. Ducit autem argumentum ab experientia, videmus enim non solum neruum, sed etiam carnem sentire, vt si caro pungatur vel vena, ergo non solum neruus sentit, sed etiam aliæ partes. *Nec dici potest* quod caro sentit tanquam medium, non tanquam organum. *Contra enim est*: tum quia experientia debet in hac parte præponderare, videmus autem nos in cute, & carne actu sentire; cur ergo negabimus ibi elici sensationem, & consequenter esse organum tactus, & non solum medium? tum quia in pulmone, in hepate, in corde, non dantur nerui, & sentitur dolor. Ergo non solum neruus est organum tactus. *Confirm.* Quia Aristot. maximè posuit sensorium tactus in corde *lib. de sens. & sensat. lect. 5.* apud D. Thom. & tamen ibi neruus non est.

Respond. solutione data inter arguendum, quæ sumitur ex Arist. *hoc 2. lib. text. 110.* & ex D. Thom. *ibi lect. 22.* vbi inquit: *Quod inefficax est argumentum ad probandum quod caro sit sensus tactus ex eo quod statim ac tangitur sit sensus, non enim fit in ipsa, sed in neruo coniuncto.* Vnde non præponderat experientia in hac parte, nec nos negamus illam, sed dicimus experientiam monstrare, quod si caro pungatur fit sensus, non tamen monstrat, quod fiat ab ipsa carne, & non in neruo coniuncto, sicut posita specie in pupilla statim sentimus visionem, non tamen constat, an fiat à pupilla, an à neruo visorio. *Ad aliam replicam dicitur*, etiam in illis partibus dari neruos, aut aliqua principia neruorum, qui ob suam subtilitatem satis vehementer sentiunt: vel etiam in partibus illis propinquis, vel cõtiguis dantur nerui, à quibus fiat ipsa sensatio.

Ad confir. Resp. Iam supra aliquid de hoc tractatum esse. Circa radicale enim principium sensuum est duplex celebris sententia. *Altera* Arist. qui dicit cor esse principiũ, & radicem sentiendi, vt *in loco citato in argumento, & in 2. de gener. animal. c. 4. & lib. 5. c. 2.* Specialius tamen videtur ponere tactum, & gustum in corde, alios in cerebro. *Contraria sententia est* Gal. 8. *de vsu partium c. 4. & alijs locis*, in quibus principium sensuum dicit esse cerebrum. Et huic sentẽtiæ videtur subscribere D. Th. *3. p. q. 8. ar. 1. & art. 6.* vbi omnẽ virtutẽ sensitiuam dicit esse à capite, & videri etiam potest *in 3. dis. 13. q. 2. art. 2. ad 3. & opusc. 43. c. 4.* Sanè cor dici potest principium radicale sentiendi quantum ad subministrationem caloris vitalis. Cæterum quantum ad temperamentum, & modificationem talis caloris, & subministrationẽ spirituum animaliũ prout requiritur ad operationes sensitiuas, præsertim perfectas, sine dubio cerebrũ est prima radix, & principium sentiendi: tũ quia in cerebro initiantur nerui, per quos spiritus animales subministrantur, vt ex anathome constat, tũ quia læso cerebro cessat sensatio, & obstructis meatibus cerebri animal dormit, & posito nimio conatu, & attentione ad sentiendum, cerebrum dolet, non cor.

Est tamen pro Aristot. argumentum: Quia cor prius formatur in animali quam cerebrum, & statim sentit, quia palpitat, & si ibi pungatur, se retrahit, ergo sensus tactus originatur à corde. Similiter decapitato homine adhuc cor sentit, & breui tempore palpitat, & si pungatur sentit. Ergo sensus tactus radicatur in corde. *Respond.* Hoc argumentum solum procedere de tactu, quia quo ad alios sensus, desunt organa sublato capite. Adhuc tamen de tactu non conuincit; tum quia licet cor formetur

ante

ante cerebrum, tamen in illo motu palpitationis non sentit est enim ille motus potius partis vegetatiuæ quam sensitiuæ tanquam principium motuum vitalium, non formaliter sensus. Nec scimus si cor pungatur in illo imperfecto statu quando prius est formatum quam caput, si pungatur an se retrahet. Quis enim hoc vidit, cum cor tunc sit intra matricem animalis generantis nec possit ibi videri an se retrahat, si pungatur? Decapitato autem homine, cor non sentit dolorem, quia iam deest phantasia & consequenter nō mouetur appetitus in quo formaliter est actus doloris. Quod verò in corde sentiatur dolor, & tristitia, & ira ideo est, quia ibi est appetitus irascibilis, & ad hoc sentiendum etiam participat influxum, & spiritus animales a cerebro.

Secundò argu.t. Quia in carne est temperamentum magis delicatum, & reductum ad mediocritatem quam in neruo, vtpotè minus terrestre, ergo maximè est in potentia ad patiendum à qualitatibus excessiuis, quas solum sentit tactus vt *q. sequenti* dicemus, & sicut aer est melius receptiuus quā terra, ita temperamentum aereum, quod correspondet carni propter suam raritatē, magis quam terrestre, quod correspondet neruo, vnde Aristot. *lib. 2. de partibus animal. cap. 1. & 5. & in 1. de histor. animal. c. p. 4.* dixit carnem esse sensorium tactus.

Respond. Probare argumentum, quod caro habet temperamentum, aptum ad præcise recipiendū & ebibendum species tangibiles non tamen vt ibi fortius imprimatur species, vt ita eliciatur sensatio, experimur autem minus sentiri, quod leuius tangitur, & sic ad tactum non sufficit facilitas recipiendi, sed etiam fortiter imprimendi, & ad hoc magis conducit illud terrestre temperamentum nerui cum aliqua mollitudine. *Ad Aristotel. autem dicimus,* quod nomine carnis intelligit non carnem nudam, sed includentem neruum, sicut lingua dicitur gustare ratione nerui in ea inclusi. Videantur etiam quæ diximus *quæst. præcedenti.* ostendendo, quod sensibile supra sensum non sentitur, & argumenta ibi soluta. Restabat agere de sufficientia diuisionis in quinque sensus externos, sed res est paruæ difficultatis, & à D. Thom. sufficienter explicata *1. p. quæst. 78. art. 3. & in 3. de anima lect. 1.* & ex dictis sufficienter intelligi potest.

QVÆSTIO VI.

De obiectis sensuum externorum in communi.

EXPLICABIMVS *primo* in hac quæst. *generales conditiones obiectorum externorum, deinde in sequenti singula obiecta in speciali perquiremus. Conditiones autem generales videntur reduci ad duas.* Primò, *quod obiectum sit præsens, & nullo modo res in absentia possint sentiri.* Secundò, *quod obiectum per species vicem sui gerentes sensus informet, & ideo de his prius agemus.*

ſpeciem in oculo remoto obiecto, ſicut lumen in medio, remoto luminoſo. Quod verò dependeat ſpecies ab obiecto in genere cauſæ formalis extrinſecæ nihil obſtat, quia hæc dependentia non petit exiſtentiam in obiecto ſpecificante, poteſt enim exerceri iſta cauſalitas extrinſeca ab obiecto non exiſtente vt patet cum rem futuram conſidero, aut præteritam recordor.

Confir. quia ſaltem poteſt Deus facere, quod res longiſsime diſtans imprimat ſpeciem ſuam in ſpeculo quod eſt prope me multiplicando ſcil. ſpeciem per medium vltra ſphæram ſuæ naturalis emiſsionis: tunc autem viſa imagine in ſpeculo videbitur res abſens & longiſsime diſtans tanquam ibi præſens, ergo ſimiliter non repugnabit, quod remoto ſpeculo ſpecies continuetur vſque ad oculum, ſicque videatur abſens poſita ibi tali ſpecie.

Nihilominus oppoſitum tenendum eſt, *implicare ſcil. quod res aliqua phyſicè & realiter abſens immediatè in ſe attingatur à ſenſu externo.* Quod verò attingatur in alio, vt res in imagine non eſt difficultas in præſenti, quia hoc nihil aliud eſt quam videri ipſam imaginem, quæ præſens eſt, licet res repræſentata per ipſam in ſe ſit abſens. Vnde vt tollatur æquiuocatio, quãdo dicimus requiri præſentiam Phyſicam obiecti loquimur in ſenſu formali, id eſt eius quod propriè & immediatè ſe habet vt obiectũ, ita quod benè ſtat, quod loco alicuius obiecti ſupponatur aliud in quod feratur ſenſus, & decipiatur interius iudicium putans eſſe alterum, tamen ſenſus externus directe fertur in illud externum, quod ſibi ſupponitur. Similiter poteſt aliquando ex vehementia imaginationis aliquis decipi, aut deludi, putans ſe vere videre, aut ſentire exterius rem aliquam, quam tamen non habet præſentem, ſed tunc nec videt, nec ſentit exterius, ſed imaginatur ſe ſentire, aut videre. Loquimur ergo quando ſenſus exterior verè, & propriè elicit actum: & de hoc dicimus eſſentialiter poſtulare, quod obiectum exterius in quod fertur ſit præſens phyſice, in quod talis actus immediatè terminetur, nec ſufficit quod ſpecies ſit in ſenſu repræſentans aliquid vt præſens, ſed requiritur quod ipſum obiectum præſens ſit vt terminet actum.

Hæc concl. ſumitur ex D. Th. qui frequenter diſtinguit obiectum ſenſuum exteriorum ab interioribus, quia illi verſantur circa præſens, iſti autem etiam circa abſens, vt pat. 1. *p. q.* 7?. *art.* 4. & 1. 2. *q.* 15. *ar.* 2. & *q.* 35 *art.* 2. *ad* 2. vt latius oſtendemus *infra q.* 8. Explicans autem D. Th. quodnam ſit illud præſens, dicit eſſe præſens, quod habet eſſe extra Videntem, ergo ſentit ex ipſa propria ſpecifica ratione ſenſus externi debere obiectum eſſe præſens præſentia exteriori & Phyſica, & non ſolum repræſentatiua. Debet autem eſſe præſentia extra videntem, quia vt docet S. Th. 1. *p. q.* 14. *art.* 9. ideo Deus non habet ſcientiam viſionis de rebus poſſibilibus, licet ſibi repræſententur, *quia ea quæ apud nos videntur, habent eſſe diſtinctum extra videntem, & in q.* 3. *de verit. art.* 3. *ad* 8. inquit: *Quod ſcientia viſionis addit ſupra ſimplicem cognitionem admixtionem alicuius, quod eſt extra genus notitiæ ſcilicet exiſtentiam rerum.* Sed exiſtentia rei quæ eſt extra genus notitiæ eſt exiſtentia phyſica, & non ſolum repræſentata, hæc enim non eſt extra genus cognoſcibilitatis & notitiæ, ergo viſio requirit externam præſentiam rei in ſe, & non ſolum in ſpecie; quod etiam amplius patebit cum *art.* 3. oſtenderimus ſenſus externos non formare idolum, ſed terminari immediate ad obiectum in ſe.

Ratio autem & fundamentum ad hoc reducitur, quia ſenſus externi ex ſua natura ſunt infimi in genere cognitionis, & immediatè continuantur ipſis rebus à quibus accipiunt ſpecies, & magis materiales ſunt inter omnes potentias cognoſcitiuas. Vndè quia ex ipſis originatur omnis noſtra cognitio, & in ipſos reſoluitur, oportet quod moueantur ſenſus externi ab

obiectis accipiendo ab eis ſpecies, & rurſus quod cognitio terminetur ad res ipſas prout extra ſunt. Et licet primum, ſcilicet moueri ab obiectis & procedere ab ipſis ſpecies effectiue, poſsit ſuppleri à Deo infundente, vel producente ſpeciem in potentijs loco obiecti, & ſic quantum ad productionem ſpeciei non exigat ſenſus eſſentialiter præſentiam obiecti, tamen quoad ſecundum ſuppleri non poteſt, quia pertinet ad ſpecificatiuam rationem, ſenſationis externæ quatenus externa eſt. *Et probatur ex duplici conditione*, quam habent ſenſus externi, nam debent habere cognitionem experimentalem, & in aliquibus earum, vt in guſtu & tactu exigunt contactum realem neque poſſunt videre obiectum per reflexionem in ſe ipſis, neque in alia potentia interiori, vel exteriori, a qua moueantur, quia ſunt vltimæ potentiæ inter omnes cognoſcitiuas; ergo immediate debent attingere obiectum in ſe ipſo. Quod ſit experimentalis cognitio in ſenſu exteriori patet, quia tunc maxime aliquid experimur, cum ipſo ſenſu exteriori tangimus; cum autem experiẽntia ſit vltimum, in quod reſoluitur noſtra cognitio, & per quam tanquam per inductionem [illegible] ducitur in nobis, non poteſt vltimate reſolui cognitio, niſi in ipſum obiectum vt eſt realiter in ſe, quia ſi in aliquid aliud præter rem ipſam reſolueretur, vt in imaginem, vel idolum aut medium aliquod, reſtaret adhuc iſtud medium, vel idolum conferre cum ipſa re ſeu obiecto cuius eſt, vt conſtaret an eſſet verum nec ne: vnde ſemper reſtaret eadem difficultas conferendi iſtud medium, cum obiecto, cuius eſt repræſentatiuum. Quare neceſſe fuit ad habendam certitudinem, & euidentiam experimentalem deuenire ad cognitionem, quæ ex propria ſua ratione tenderet ad res in ſe ipſis, & hæc eſt cognitio ſenſus exterioris, atque adeo ex ipſa propria ratione cognitionis vltimæ, & experimentalis exigit obiectum eſſe præſens, & nullo modo abſens.

Nec obſtat, quod cognitio experimentalis poteſt dari in Angelo formando verbum, in quo vt in termino cognitionis experiatur rem in ſe. *Reſpond.* enim experiẽtiam Angeli eſſe intellectualem, non ſenſibilem, nec per ſpecies acceptas ab obiectis ſenſibilibus, ſic enim certificari non poſſet experimentaliter de obiecto, niſi haberet aliquam cognitionem reſolutam vſque in ipſum immediatè. Cum autem Angelus certificetur per ſpecies deſuper infuſas, non habet experientiam de re quantum ad certitudinem cognitionis per reſolutionẽ in ipſam rem, ſed quantum ad rem attactam, quæ eſt coexiſtens ſibi, inde denominatur experimentalis, & intuitiua. Senſibilis autem cognitio intrinſecam certitudinem habet experimentalem hauſtam ab obiectis, & ſic in ipſam, vt eſt in re debet reſolui.

Poſtremo, ſi remoto obiecto externo poſſet ſenſus illud percipere, ergo poſſet oculus in tenebris videre, & poſſet guſtus & tactus obiectum nõ contactum ſentire, quæ omnia abſurda ſunt. *Minor probatur* quia ſi videtur obiectum abſens ſeu non exiſtens, ergo videtur tale obiectum etiam ſi lux illud non attingat, & conſequenter etiam ſi medium non ſit illuminatum, quia ſi lux ipſum viſibile nõ attingit, reliquum mediũ licet ſit illuminatum, nihil omnino conducet ad viſibilitatem obiecti, & ſic eodem modo videbitur, ſi tota lux ſit ablata à medio. Eſt autem impoſsibile, quod aliquid in tenebris videatur, cum ſpecificum obiectũ viſus ſit lucidum. *Nec dici poteſt*, quod eſt lucidum repræſentatiue, hoc enim eſt proprium ſenſibus internis, & intellectui, qui apprehendunt lucem vt repræſentatam, & ita etiam in tenebris poſſum recordari lucis, quia compatitur lux repræſentatã cum tenebris, videre autem in tenebris obiectum oculis externis, eſt videre lucem non illuminantem, nec tendere in lucidum externum, quod eſt verè lucidum & hoc eſt ſpecificatiuum oculi. In tactu autẽ & guſtu multo

multo magis constat rem absenté non posse habere contactum physicum, sine contactu autem quomodo potest aliquid gustari aut tangi.

Ad fundamenta opposita sententia Respondetur, quod Deus potest conseruare speciem sensibilem in absentia obiecti, per modum cuiusdam entitatis realis, sicut potest illam cōseruare in aere, vel extra omne subiectū, in hoc enim solum dependet species, quantum ad existentiam ab obiecto immittente, vel subiecto sustentante, causalitatem autem existentiæ Deus se solo supplere potest. Cæterum non potest supplere, vt cognitio eliciatur ab illa specie in sensu externo circa obiectum absens, eo quod essentialiter petit terminari ad obiectum vt extra existens, nec sufficit species impressa posita in sensu, sicut etiam in Angelo, licet detur species innata, non potest repræsentare futurum contingens, aut cogitationé cordis quia talia obiecta non sunt in statu debito ipsi Angelo. *Et quando dicitur* quod dependentia ab obiecto in genere specificantis non petit existentiam. *Respondetur*, quod specificatio absolute non petit, benè tamen specificatio vt talis, scilicet vt est circa obiectum vt externe, & sensibiliter & modo experimentali attingendum, sicut notitia vt intuitiua petit obiectum præsens & existens; licet non vt notitia absolute.

Nec obstat, quod vulgo dicuntur aliqui videre rem intra terram occultam, vt qui dicuntur inspectores aquarum, vulgo *Zahories*, qui aquam latentem sub terra vident & linces dicuntur vltra parietes videre *Respond*. enim quod etiam toto hoc concesso non videtur aliquid absens, sed id quod intra terram, vel vltra parietem vere existens, est, quarum species valde tenues & imperfectas, vtpotè per illa corpora opaca, vel eorum poros exeuntes; sibi tamen sufficientes propter nimiam perspicacitatem, res illas nobis occultas vident, qui maiori luce, & specierum perfectione indigemus. Reuera tamen multa ex his in fabulas reijcienda sunt, & illi aquarum inspectores non vident ipsas aquas infra terram, sed signa aliqua scaturientis vndæ, v.g. vaporem aliquem tenúem è terra illa exeuntem, aut aliqua alia signa, vt tales herbas talem odorem, aut sonum, vnde per discursum colligunt ibi esse aquam, aut aliquid simile, & aliqua animalia ex similibus signis, vel ex aliqua impressione humiditatis refugiunt transire per aliquem locum infra quem est aqua. De lincibus res est incerta, nec facile credenda, quod visu externo vltra parietem videant.

Ad confirm. respondetur quod in speculo non videtur obiectum ipsum, sed imago illius, quæ per refractionem lucis, & specierum generatur vt statim dicemus, & illa imago semper videtur vt præsens.

De visione rei in speculo.

C*Irca materiam tamen huius confirmationis difficultas est* quid videatur in speculo, an imago aliqua ibi denuo genita an obiectum ipsum? *Et aliqui existimant* non videri imaginem, sed obiectum ipsum cuius est illa imago. Ita Conimb. 2. *de anima cap. 7. quæst.* 8. *art.* 2. & Pater Suarez 3. *de anima cap.* 2. *numero* 15. dicuntque esse communem sententiam perspectiuorum. *Et fundamentum est*, quia illa imago speculi nihil aliud est, quam species visuales refractæ ad oculos reflectentes, sed species ipsæ videri non possunt, quia in se non sunt lux, neque color sed qualitates intentionales vicem gerentes coloris, ergo non sunt id quod videtur, & sic non potest esse res visa, imago speculi, nec sola, nec simul cum obiecto, quia ipsa visibilis non est, cum sit ipsa species, sed per illas species inde refractas obiectum videtur. *Confirmatur*, quia si ibi generaretur imago, deberet videri per speciem distinctam ab ea, quæ immittitur ab obiecto cum sit distincta res ab obiecto ipso: si autem ibi distincta species ab imagine generaretur, sequeretur non fieri ibi reflexionem speciei, quia non est eadem

species quæ eat, & redeat sicut requiritur ad reflexionem, ergo est distincta. *Confirmatur secundo*, quia etiam experientia huic parti suffragatur, siquidem in specie visibili quælibet pars repræsentat totum obiectum vt patet quia modicum quid speciei ponitur in oculo & videt totum: in speculo autem in alia parte videtur caput, in alia pes; ergo id quod ibi videtur non est imago, seu species: similiter imago refrangitur in superficie speculi, id autem quod videtur, quasi in profunditate speculi videtur, ergo id quod videtur non est imago, sed species.

Nihilominus oppositum tenet S. Thom. qui sæpius docet per speciem speculi videri speculum, & ea quæ in speculo apparent, vt patet 1. *p. quæst.* 12. *art.* 9. *in argumento, sed contra, & quæst.* 8. *de veritat. art.* 5. *in* 2. *argumento sed contra, & in* 3. *dist.* 14. *q.* 1. *art.* 1. *q.* 4. *ad* 2. *Quando*, inquit, *videntur res in speculo, species istarum rerum non imprimuntur à rebus in sensu sed à speculo, vnde imprimuntur omnes istæ species vt conclusæ in vna specie speculi, non quod sit alia species speculi, & alia rei visa in speculo.* Quam authoritatem attigit Suarez *loco citat. numero* 10. nec contra illam opponit aliquid, quod sit alicuius momenti. Est enim manifestum, quod si id, quod videtur in speculo videtur per speciem ipsius speculi, non vtique id quod videtur est per speciem obiecti, neque obiectum ipsum, sed aliqua imago genita in speculo. Quod expresse affirmat ipse D.S. 3. *part. quæstione* 76. *art.* 3. *& in* 4. *dist.* 10. *quæst.* 1. *art.* 3. *quæstiunc.* 3. vbi inquit: *Quod imago speculi non est ibi vt forma absolute quiescens in subiecto, sed aggeneratur ex reuerberatione.* Si ergo generatur imago, non ergo solum reflectitur species. *Et ratio est*, quia si solum fieret reflexio speciei, & non generaretur imago ex illa reuerberatione, sufficeret speciem visibilem impingere in quodcumque opacum, vt inde reflecteretur & veniret ad oculum, siquidem hoc ipso quod tangit in opacum, non transit vltra, sed reflectitur, sicut lux quando incidit in opacum, cur ergo species reflectens ex quocumq; opaco non efficit visionem sui obiecti, sed solum quando reflectitur ex speculo, nisi quia non sufficit sola reflexio speciei, sed requiritur generatio imaginis quando inuenitur diaphanum densum terminatum aliquo opaco, vbi fiat reuerberatio lucis, & specierum, quæ illam imaginem generet. Item videmus quod si speculum ponatur ex opposito radiorum solis, non redditur in eo similitudo obiecti oppositi, & tamen species tangens opacum in interiori parte speculi, non transit vltra, sed reflectitur, neque illa reflexio impeditur ex radijs solis, sed magis iuuatur, ergo cum non videatur aliquid in speculo sic posito contra radium solis, ideo est, quia non sufficit reflexio speciei, sed requiritur generatio imaginis ex illa reuerberatione in diaphano terminato per aliquod corpus opacum, & obscurum, impeditur enim hoc si feriatur speculum directè à radijs soli, quia illi radij multiplicati tollunt omnem obscuritatem corporis opaci, sicque impediunt generationem imaginis in speculo, illamque dissipãt. Denique, si solum fieret reflexio speciei à speculo ad oculum, cum quælibet pars speciei eodem modo repræsentet totum integrum obiectum sicut est in se, à quocumque speculo reflecteretur species, eodem modo semper repræsentaret totum obiectum, siquidem ex quocumque speculo reflectit saltem aliqua particula speciei. constat autem quod in paruis speculis repræsentatur valde paruum obiectũ, in alijs verò in tota sua quantitate, ergo signum est, non sufficere reflexionem speciei, sed generari imaginem, quæ iuxta diuersam dispositionem speculi aliquando est minor aliquando maior, & illa est quæ videtur non autem obiectum directè.

Ad fundamenta opposita respondetur, imaginem illam speculi, quæ videtur non esse ipsam speciem visibilem inde reflectentem, hæc enim non est visibilis vt quod, sed est

id

id quo res aliqua videtur. Est ergo imago generata ex reuerberatione specierum, & lucis in diaphano denso terminato aliquo corpore opaco & obscuro, sicut etiam in nube obscura, & habente partes anteriores roridas generatur Iris ex radiorum solis reuerberatione non dissipantis obscuritatem nubis Quomodo autem qualitas intẽtionalis possit esse ratio generandi illam imaginem, quæ imago vtique realis est, cum sit visibilis, licet non habeat ibi radicalem permanentiam, ideoque apparens dicatur sicut colores Iridis? *Respondetur*, quod species intentionalis se sola non habet vim generandi colorem illum naturalem, cuius est repræsentatiua, non tamen est inconueniens quod ex refractione lucis modificata & coniuncta refractioni specierum generetur imago illa apparens, ita quod lux refracta sit principium generandi colorem illum apparentem sicut ex refractione lucis in nubibus videmus generari colores apparentes, species autem intentionalis etiam refracta se habet, vt modificans illam lucem, vt talis determinatus color, vel figura resultet ex eius refractione in speculo, sicut etiam aliquando generantur imagines solis in nubibus ex refractione radiorum solis, & speciei illius, quæ vocantur parelij de quibus egimus in *tractatu 4. metheororũ cap. vltimo.* Itaque licet species intentionalis non sit ex se productiua veri, & naturalis coloris, sed solum repræsentatiua, non tamen repugnat quod refractio speciei intentionalis sit modificatiua refractionis lucis ad generandum imaginem talis vel talis coloris. Verum quidem est, quod ad hoc requiritur, quod refractio lucis sit fortis, & vehemens, & corpus speculi tersum, & vniforme, quia vt dicit D. Thom. 3. *metheororum lect.* 8. vniformitas, seu regularitas speculi facit colorem apparentem esse vnum, si verò debiliter refrangatur lumen. vel speculum non sit vniforme, causatur diuersitas colorum, sicut videmus in iride, & in alijs similibus coloribus apparentibus: si autem partes roridæ in nube fuerint vniformes, & intus fuerit spissa, ita quod fortiter refrangat lumen solis, apparet quasi alter sol in speculo, & sic formantur parelij, vt dicit S. Tho. *loc. cit.* Quare ex luce, & specie refractis nata est generari imago apparens eius rei, quam repræsentat species.

Ad 1. confirm. Respond. imaginem generatam in speculo videri per speciem ipsius speculi, vt diximus ex D. Tho. *locis citatis*, quod intelligendum est per speciem speculi non absolutè vt vitrum quoddam est, sed vt affectum luce, & speciebus refractis, sic emittit ex se speciem repræsentantem vitrum cum tali luce & imagine formata, sicut iris videtur per speciem nubis roridæ illustratæ a sole.

Ad secundam dicitur, experientiam illam primam potius esse pro nobis, si enim quælibet pars speciei repræsentat totum vt est in se, consequenter quælibet pars speciei reflectens, si non generaretur imago, repræsentaret totum obiectum vt in se est, cum tamen videamus, quod in paruis speculis videtur imago valde parua, quia scilic. generatur ibi imago non iuxta perfectã vniformitatem speculi, sed inæqualis, vel pusilla. Secunda verò experientia nihil obstat, quia species, & lux non refrangitur in superficie speculi vbi est diaphanum, sed in profundo vbi est terminatum ab opaco obscuro, & quia ibi fit refractio, ibi videtur imago. *Vel secundo dicitur*, quod sicut in iride videtur color esse in parte spissa, & terminata nubis, licet reuera colores nõ generentur, nisi in partibus roridis & externis, quia visus non discernit propter distantiam partes externas & roridas nubis ab internis ita in speculo, licet imago sit in superficie speculi, videtur tamen esse in profundo, vbi terminatur & fit refractio, quia visus non discernit distantiam inter superficiem primam, & terminationem vltimam nisi valde appropinquet. *Et ratio huius* redditur à D Tho. 3. *metheororum lect.* 6. *digressione de coloribus iridis quæstione* 4. quia

quia quando vnum corpus distans videtur per aliud, tunc videtur esse in eadem superficie cum ipso, & cum nubes videatur per iridem, vel iuxta, videtur in eadem superficie cum ipsa, sic imago videtur in speculo tanquam in profundo, quia terminatio speculi vbi fit refractio videtur mediante superficie, & quasi in vno cum illa.

ARTICVLVS II.

Vtrùm necessario sint ponendæ species impressæ in sensibus.

VArias hoc nomen species significationes habet, vt diximus ex Porphyrio *cap. de specie*. Inter alia significat rem speciosam, seu formosam, aut formatam & consequenter à forma species nominatur; vnde vlterius deriuatum est nomen ad significandum speciem repræsentatiuam alterius modo intentionali, quia videlicet repræsentat alterum eique assimilatur solum formaliter, ita quod non existit in eadem materiali entitate in qua obiectum repræsentatur, sicut species lapidis in oculo ita repræsentat lapidem, quod non est lapis materialiter, & entitatiue. Et ita propter specialem rationem formæ vocantur species, quia ita pure repræsentant, id quod formaliter est in obiecto, quod materialem eius entitatem exuunt, & ita sunt ipsum obiectum formaliter, & pure repræsentatiue. *Inquirimus ergo*, an ad formandam cognitionem in sensibus requirantur istæ similitudines, seu species gerentes vicem obiecti & loco illius informantes potentiam sensitiuam ad producendam cognitionem, & consequenter quod teneant se ex parte principij cognoscendi concurrendo cum potentia ad eliciendam actus. An vero ex parte termini requiratur aliqua species, seu similitudo, quæ tanquam expressa repræsentet obiectum per modum termini *artic. seq.* inquiremus.

Igitur non defuerũt qui negauerint requiri speciem impressam, inter quos recensentur aliqui Antiqui, vt Plotinus, Galenus Porphirius: ex Peripateticis autem Durandus *in 2. dist. 3. q. 6. num. 27.* negauit requiri species intentionales, & Valles in 2. *controuersiarum capit.* 28. & quoad sensus externos eas negauerunt plures nominalium vt Ocham, Gabriel, Gregorius, & alij qui citantur apud Conimb. 2. *de anima cap.* 6. *q. 2. a. 1. Fundamenta sumi possunt* ex varijs difficultatibus, quæ ex positione talium specierum resultant

Prima difficultas est, quia valde difficile intelligitur ista specierum natura, nam vel istæ species sunt similes obiecto entitatiue & realiter, vel dissimiles. Si dissimiles, quomodo possunt repræsentare res illas, cum quibus conuenientiam non habent, & fundare intentionalem, seu repræsentatiuam similitudinem in reali dissimilitudine, & disconuenientia? Si sunt similes realiter & entitatiue, euertitur totum fundamentum ad ponendum istas species, nam si ideo ponuntur quia obiecta secundum suam entitatem realem, verbi gratia lapis aut equus non possunt informare potentiam, similiter neque species poterit, si est entitatiue sicut ipsum obiectum in se. *Et vrgetur amplius difficultas*, quia species non potest dici similis obiecto, ex eo quod habeat conuenientiam cum obiecto, neque in substantia, sicut duo indiuidua, sic enim non posset informare potentiam, neque in accidente, sicut imago, tum quia aliàs species coloris, verbi gratia, esset color, & sic subiectum in quo poneretur, redderet coloratum, quod nullo modo videmus; tum quia non est expressa similitudo, quod requiritur ad imaginem, sed solum impressa, & tanquam instrumentum, quo potentia tendit in obiectum, & quia facit tendere ad illud, dicitur similitudo intẽtionalis, quod est esse similitudinem valde analogam, & secundum quid, quia scilicet facit tendere in obiectum, non quia illi assimilatur.

Secunda difficultas est, quia non apparet, quomodo species istæ informent, & faciãt vnum cum potentia, nam vel ponuntur in poten-

tentia, vt res cognitæ, vel vt formæ informantes. Primum stare non potest, quia species ipsæ non sunt visibiles nec cognoscibiles tanquam obiecta, restaret enim eadem difficultas, quomodo talia obiecta cognoscerentur sine speciebus informantibus potentiam, licet ex alia parte etiam sit difficile, quomodo species illæ non cognitæ, ducant in cognitionem obiecti. Si dicatur secundum, vel illa informatio est entitatiua & realis, sicut substantia, vel accidens informant, vel est aliqua informatio tertia distincta, quæ nec sit substantialis, neque accidentalis. Hoc 1. non est intelligibile, neque enim realis vnio intelligi potest, quæ nec sit substantialis, neque accidentalis, sicut nec forma aliqua datur quæ non sit substantia, vel accidens. Primum verò non sufficit, quia species sæpè inhærent potentiæ realiter, nec tamen cognitionem causant, vt patet, cum species conseruantur in memoria, nec tamen actu recordamur obiecti, ergo alia est vnio intentionalis, qua actu nobis vnitur obiectum in ordine ad cognitionem, & qua nobis inhæret species tanquam accidens quoddam; præterquam quod informatio intentionalis non ordinatur ad constituendam vnam tertiam naturam, quia ex repræsentatione, & potentia non constituitur aliqua natura realis, sed ipsa potentia, fit ipsum obiectum repræsentatum in alio esse vt dicit Commentator relatus à Caietano 1. *part. quæstione* 14. *artic.* 1. nam repræsentatio, vt repræsentatio est, non constituit naturam realem, quia hæc est repræsentabilis non repræsentatio, sed ipsam rem reddit præsentem potentiæ, & hæc præsentia vnio quædam est repræsentatiua & intentionalis, quæ ita ordinatur ad coniungendum obiectum potentiæ, quod illa coniunctio non constituit ex obiecto & potentia aliquam naturam, quæ videtur vnio inexplicabilis, cum non sit accidentalis, neque substantialis,

Et ex hoc nascitur tertia difficultas, quia, species secundum se, neque est substantia, neque accidens, ergo non est ponenda tanquam aliquid reale. *Consequentia patet*, quia omnis entitas realis adæquate diuiditur in substantiam & accidens. *Antecedens probatur*: quia speciei accidit quod sit substantia, vel accidens, nam substantiæ separatæ se ipsis informant intellectum per modum speciei, ad cognoscenda verò res qua obiecta extra se indigent specie superaddita quæ est accidens, ergo ex ipsa propria, & formali ratione sua non sunt accidens, nec substantia, & consequenter nihil. Et ad idem facit, quod diximus, quod non ordinatur species formaliter, vt repræsentatiua ad constituendam aliquam naturam. Vnde potest Deus supplere se solo vicem speciei in intellectu beati, sine hoc quod aliquam compositionem faciat cum illo.

Quarta difficultas est, circa causationem passiuam talium specierum, non enim videntur educi ex subiecto, quia earum esse est intentionale & repræsentatiuum, ergo prout sic non educitur ex potentia reali, nec videntur effici ab obiecto, quia obiectum habet esse imperfectiori modo, id est modo materiali, species autem nobiliori modo, vtpotè quia habent esse abstractius, & minus concretum. Nec potest recurri ad cœlum, quod sit causa illarum, aliàs cessante motu cœli, cessaret specierum productio, & sic nulla res visibilis post diem Iudicij videri posset. Et est eadem difficultas de cœlo ipso, quomodo producit speciem sui, nam eodem modo reliqua obiecta producent. Ex alia verò parte inconueniens est, quod omnia obiecta sint agentia ita æquiuoca & eminentia, quod possint producere speciem, quæ sine dubio est effectus æquiuocus respectu obiecti.

Confirm. quia si educantur species ex subiecto extenso, & corporeo, & in eo subiectentur, ergo ipsæ species extensæ sunt, sicut alia accidentia; & per actionem alteratiuam educentur; vtrumque autem est, inconueniens, nam species visibiles sine vlla, alteratione medij transeunt per illud, & simili-

similiter in quolibet puncto totum obiectum repræsentant, in quocumque enim puncto ponatur oculus in medio, totum & integrum obiectum percipit, ergo sunt independentes ab extensione.

Quinta difficultas est, circa causationem actiuam ipsarum specierum, scilicet quo genere causandi concurrant cum potentia ad cognitionem. Neque enim potest esse concursus effectiuus quia effectio cognitionis debet esse vitalis, species autem, cum ab exteriori principio proueniat, vitalem concursum habere non potest in ipsam elicientiam cognitionis. Et deinde, quia in isto influxu effectiuo species non potest esse æque principalis, cum potentia principalius sit vitalis, & species superuenit ipsi tanquam determinans, & sic in agendo est subordinate, & inferior ipsi potentiæ. Vndè saluari non poterit ratio speciei in substantijs separatis quia non possunt subordinari potentiæ. Si verò dicatur speciem concurrere in genere causæ formalis, in primis non potest esse causa formalis intrinseca, cum species non informet ipsam cognitionem, sed potentiam, neque in genere causæ formalis extrinsecæ, quia non se habet vt exemplar, & idea, sed vt principium cognoscendi quo, non vt res cognita, ad quam respiciat operãs, nec se habet vt obiectum extrinsecum, sic enim sufficeret obiectum extrinsece positum sine specie interius informante, ergo non potest explicari quo genere causæ concurrat.

Sexta difficultas est, quia alias species solum posset repræsentare rem præsentem, cum tamen videamus nos cognoscere absentia, & impossibilia, & entia rationis. *Sequela probatur*, quia species est similitudo repræsentatiua virtualis, vel formalis, & vtroque modo requiritur inter repręsentans & repræsentatum relatio realis; si autem obiectum non sit præsens, vel existens, realem relationem habere nõ potest, ergo nec manere similitudo repræsentans.

Vltimo, circa potentias sensitiuas est specialis difficultas, quia species ad hoc ponuntur, vt determinetur potentia ab eis loco obiectorum, sensus autem externi habent obiecta præsentia physicè, & aliqui immediatè sibi coniuncta vt tactus, ergo sufficiéter ab ipsis obiectis determinatur sine alia specie, imò & lucem videri sine specie aliqui existimant, de quo *seq. q.* quod non currit in intellectu, quia cum spiritualis sit non sufficit præsentia obiecti corporalis, vt ab eo moueatur, quia spirituali modo moueri debet, ideoque requirit speciem spiritualem superadditam determinantem illum.

Nihilominus communi Philosophorum consensu receptum est, dandas esse species intentionales impressas pro potentijs cognoscitiuis, licet in explicanda natura, & affectionibus harum specierum varient authores propter earum eleuationem super alias formas. Igitur dari istas species quibus mediantibus vniatur obiectum potentiæ non in sua entatate materiali, sed in quadam repræsentatione, & intentione, affirmat Arist. *in multis locis in 2. de anima text.* 121. *Sensus*, inquit, *est susceptiuus specierum sine materia, & in 3. de anima text.* 138. *& text. 3. & 7.* ponit *intellectum recipere species intelligibilium*, vbi videri potest D. Th. *lect. 7. & lib. de memoria & reminiscentia cap. 1. lect.* 3. apud Diu. Thom. dicit: *In memoria manere veluti picturam, seu effigiem rei sicut cum signatur aliquid annulo.* Similiter S. Dionisius *7. de diuinis nominibus*, & sæpius *in libro de* cœlesti Hierarchia, intellectus Angelorum dicit esse plenos formis, seu speciebus. Item D. Aug. 10 *confess. ca.* 10. Et 2. *super Genesim ad literam c.* 10. Et 11. *de Trin. c. 2. & 9. de Trin. c. vltimo* & D. Ansel. *in Monologio c.* 36. Apud D. Th. passim hoc ipsum occurrit, & specialiter videri potest *1. p. q. 55. art. 1. q. 79. ar. 2. & 3. contra gentes c. 49. & opus.* 13. *&* 14. & alibi sæpe.

Necessitas ponendi istas species deducitur, tum ab experientia, tum à ratione. Ab experientia & in sensibus externis qui cognoscunt in præsentia obiecti, & in internis qui in

in absentia rerum cognoscunt. *In sensibus externis sumitur experientia,* tum in sono, tum in visu. Non enim sufficit sonum esse præsentem intra sphæram nostri auditus, vt statim audiatur, vt patet cum à longè fit ictus, & sonus, & non statim percipitur, ergo non sufficit sola & mera præsentia obiecti, vt percipiatur à sensu, sed aliquid ab obiecto emittitur ad sensum, quo cognoscatur, & hoc vocamus speciem. In visu cõstat, quod obiectum positum intra sphęram visus debiliter videtur si est distans, & melius si appropinquat, ergo aliquid virtutis emittit, quæ per distantiam debilitatur, & propinquitate roboratur. si enim nihil virtutis emitteretur, non esset ratio cur eodem modo non operaretur intra totam illam distantiam, cum obiectum non est occultatum, sicut si ignis sine diffusione caloris calefaceret, eodem modo calefaceret distans, vel propinquum, dummodo esset intra præsentiam subiecti. Ad hæc stante obiecto in eodem situ, in quo non benè discernitur, si admoueatur perspicilla, clarius apparet, & si perspicilla habeant plures angulos res videntur multiplicare, ergo signũ est, quod datur aliquid virtutis emissæ ab obiecto, quod vocamus speciem, quia hæc mutatio nõ fit in ipso obiecto, illud enim videmus immutatum, ergo fit in aliquo pręter obiectũ per quod fit repræsentatio & visio & hoc dicimus speciem. Deniq; illud quod videmus in speculo non est, quia ibi ponatur obiectum, cum potius manere possit retro videntem, & tamẽ in speculo apparet, ergo aliquid est præter obiectũ, ꝙ facit illã reflexionẽ ad oculum, & illã apparentiã rei positæ retro nos, & illud quidquid sit, speciem vocamus, quia repręsẽtationẽ facit obiecti.

Ex internis sensibus deducitur experientia, quia cognoscimus res in absentia & in somnio, ergo oportet quod aliqua similitudo seu aliquod vice obiecti sit in illis potentijs, ratione cuius obiecta ipsa cognoscant, nam si nihil remanet, & obiecta præsentia non sunt, vndè potest potentia se determinare ad cognoscenda ista obiecta potius quam illa, & vndè habet repræsentationes illas quas clausis oculis, & in absentia obiectorum nos sẽtire experimur? *Dices* manere quidem aliquam repræsentationem tanquam picturas relictas ex sensibus, in quas, tanquam in obiecta & terminum cognitionis feratur cognitio sensuum internorum. Contra est, quia si dantur istæ imagines sic expressæ, illæ vtiq; sunt intentionales similitudines, neq; enim materiales imagines intra sensus generãtur, vel ponuntur, sed solum qualitates aliquæ repræsentatiuæ, nam vel illæ imagines materiales sunt, & constant veris coloribus & figura, vel solum repræsentationes colorum & figuræ sunt, non verus color. Si hoc secundũ, sunt species intentionales, id est qualitates repræsentatiuæ rerum non res ipsæ. Si primum, tales colores vel subiectarentur in ipsis sensibus, & sic alterarent illos & coloratos redderent, aut sonantes, si esset qualitas soni, &c. vel subiectarentur in alio subiecto, quod ingrederetur ad sensus, & sic multæ substantiæ defluerent ab obiectis ad sensus, quæ fuit antiquorum Philosop. sententia, quod defluerent ab obiectis ad sensus athomi, seu particulæ, quibus res repræsentantur, vt dicit Boe. *lib. 5. de consol. met. 3.* sic autem multum impediretur sensus, tum externus, tum internus à tot substantijs, quibus infarciretur ad cognoscendum, ipsaque obiecta per hoc, quod multũ viderentur, tandẽ consumerentur, diffluẽdo in istas particulas, quæ omnia absurda sũt.

Ratione eadem veritas stabilitur, quia potẽtia quantumcumq; habeat virtutem efficiendi vitaliter actum cognitionis, dependet ab obiecto vt simul cum ipso cognitionem eliceat, & hoc ideo est, quia potentia per cognitionẽ debet esse assimilatiua vitaliter, nõ solum cõmuni ratione, qua omne agens intendit assimilare sibi effectũ eo modo quo potest, sed speciali ratione, quatenus tendit ad vniendum, & coniungendum sibi obiectũ & trahendũ ad se; in qua cognitione

ſeu operatione, non fit aſsimilatio per hoc, quod potentia operans faciat aliam potentiam ſibi ſimilem, ſed ſolum facit ſimile, ſeu aſsimilationem ex parte obiecti, circa hoc enim operatur & negotiatur potentia, nec enim intendit in hac aſsimilatione propagationem, & multiplicationem ſui, ſed ſolum manifeſtationem, aut expreſsionem, aut vnionem actualiter exercitam erga obiectum. Non poteſt autem potentia emittere ex ſe vitaliter hanc aſsimilationem, & vnionem, ſeu tendentiam erga obiectum niſi cum concurſu ipſius obiecti, & non ſufficit terminari ad obiectum, quia vt terminetur ad obiectum debet egredi à potentia vt determinate tendens ad illud obiectum ad quod terminatur, ſiquidem notitia eſt partus quidam potentiæ determinatus circa hoc obiectum, eique potentiam aſsimilans, ergo neceſſe eſt, quod non à ſola potentia procedat quæ indifferens eſt ad multa obiecta, ſed etiam ab obiecto vt illi aſsimilatio fiat, imò etiamſi virtus potentiæ ſit determinata erga tale obiectum in ratione virtutis, non tamen eſt determinata in ratione fœcunditatis, niſi ab obiecto perficiatur, & determinetur, ſicut virtus fœminæ licet ſit determinata ad generandum, dependenter tamen à fæcunditate viri. Non poteſt autem exire cognitio ab obiecto vt extra, ſed vt eſt intra ipſam, eam que actuat, & afficit media ſpecie ſui, eò quod ille actus, ſeu cognitio vitaliter exit à potentia, & quando exit ab ipſa, exit vt determinatus, & ſpecificatus circa tale obiectum & non poteſt exire ſeorſum ab obiecto, & ſeorſum à potentia, quia ab obiecto vt eſt extra non poteſt exire vitaliter, nec vt entitas vnica & indiuiſibilis; cum multum diſtet aliquando obiectum à ſenſu; oportet ergo quod aliquid loco ſui. & repræſentatiuũ ſui ponat in potẽtia, vt exeat cognitio ab ipſa cum ſua determinatione & ſpecificatione & dependentia quã habet ab obiecto per vnicũ & indiuiſibilem partum, & vitalem proceſsionem potentiæ.

Et quod iſta actuatio & determinatio intrinſeca potentiæ, debeat fieri per ſpeciem, *conſtat* quia ipſum obiectum niſi intrinſece immutet, & actuet potentiam non relinquit eam magis potentem, magiſque determinatam ad tale obiectum quam ad aliud, ſed in eodem ſtatu, atque ſi non eſſet obiectum, ergo non relinquit in ea principium à quo dependeat verè, & in re determinatio illius actus, & exeat vitaliter actus vt determinatus eſt; oportet ergo quod ſit aliquid vice obiecti tanquam ſimilitudo & ſpecies eius; quod præcipuè apparet requiri, quando obiectũ eſt abſens, & cognoſcitur in abſentia, aut quando eſt in lõginquo, aut quando eſt corporeum, & intelligitur ſpiritualiter ab intellectu, generaliter verò in omni cognitione id requiritur, quia vnio obiecti ad potentiam non debet fieri ſolum realiter & ſecundum conditiones, & modum vnionis realis & entitatiuæ, tum quia ſine vlla alteratione & immutatione phyſica ipſius potentiæ fit, tum quia non ordinatur ad cõſtituendum vnum eſſe phyſicum, vel naturam ex potentia & obiecto, quia repræſentatio ſola obiecti non conſtituit naturam, tertiam, quæ ex repræſentatione & potentia coaleſcat, quia ſi natura reſultans eſt quædam phyſica natura, non poteſt conſtare aliquo quod ſit tantum repræſentatio, & non phyſicum. Solum ergo potentiam repræſentatiuè & cognoſcibiliter perficit, & cum ea componit intentionaliter non phyſicè, licet vt accidens inhærens eſt, etiam phyſice actuet, ſed hoc per accidens eſt ad formalitatem ſpeciei, vt vice obiecti præciſe repræſentat; tum denique quia ſunt ſine contrarietate phyſica, ea enim quæ phyſice contraria ſunt vt album & nigrum, in viſu non contrariantur, ſed ſimul ſunt, non ergo eſt immutatio phyſica, ſed intentionalis & repræſentatiua, & conditionibus phyſicæ immutationis carens,

ARTI-

ARTICVLVS III.
Expediuntur difficultates artic. praecedenti posita.

AD I. *difficultatem à prin Resp.* esse diuersitatem opinionum, an species impressa sit similitudo formalis obiecti, an solum virtualis; & vtraq; inter Thomistas vt probabilis defenditur, vt videri potest apud Ledesmam, *de perfect. diuina q. 4. art. 4. fol.* 245. easdemque probabiles iudicat P. Suarez 3. *lib. de anima c. 2. numer.* 20. licet magis inclinet in eam, quae affirmat esse solum virtualem repraesentationem. Existimo tamen non esse difficultatem tanti momenti, & vtrumque secundum diuersas considerationes recte dici. Nam si loquamur de similitudine formali, quae sit entitatiua certum est, quod nec species impressa, nec expressa sunt formales similitudines, cum nō habeant entitatem eiusdem formae cum esse & entitate obiecti, sed diuersas omnino conditiones & entitates sint, & in diuerso esse species dicatur esse obiectum, scilicet repraesentatiue. Similiter est certum, quod in hoc esse repraesentatiuo, non habet species impressa ita perfectam, & in actu secundo repraesentationem, sicut expressa, ac per hoc magis formatam, seu formalem esse repraesentationem in verbo, seu specie expressa, quam in impressa, vt amplius in *artic. seq. & inf. q.* 11. dicemus, & constat quod expressa species, seu conceptus repraesentat rem vitaliter vt imago viua procedens ab intellectu, & rem ipsam vt terminum cognitum & intellectum in ipsa, species verò impressa vt cognoscibilem & in actu primo, & sic magis formatur repraesentatio per speciem expressam magisque ponitur in actu secundo, & determinatur in esse cognito, quam erat in specie impressa, & quoad hoc species impressa se habet vt semen obiecti, & virtualis repraesentatio magis determinanda, & exprimenda in conceptu.

Caeterum in alio sensu potest species impressa dici vera, & propria, & formalis similitudo obiecti, quatenus verè & formaliter habet esse intentionale, quod est esse repraesentatiuum, nam esse imaginem dicit intentionem quandam circa formam, vt inquit D. Thom. *libro de memoria, & reminiscentia lect.* 3. vbi etiam addit: *Quod motus qui fit à sensibili in sensum imprimit in phantasia quasi quandam figuram sensibilem, quae manet sensibili abeunte ad modum quo illi qui sigillant cum annulis imprimunt figuram quandam in cera. Et in 1. contra gent. capit.* 53. loquens de specie impressa inquit: *Quod vtrumque est rei intellectae similitudo, per hoc enim quod species intelligibilis quae est forma intellectus & intelligendi principium est similitudo rei exterioris, sequitur quod intellectus formet intentionem illi rei similem.* Denique videri potest *in quodlib. 8. art 4. & 3. contra gentiles cap.* 49. vbi speciem non solum vocat similitudinem quidditatis, sed quod etiam sit ipsa natura, & quidditas rei in esse intelligibili, quod vtique stare non potest sine vero & proprio esse intentionali. *Et ex hoc sumitur fundamentum pro ista parte,* quia ad formalem similitudinem in sensu dicto sufficit formalis, & vera conueniētia in eo esse in quo talis similitudo datur, sed in esse intentionali, seu repraesentatiuo habet species impressa conuenientiam cum obiecto, imò est ipsamet quidditas obiecti, quatenus totum quod in obiecto inuenitur realiter, transfertur ad speciem repraesentatiuè; ergo habet formalem similitudinē. Et in hoc differt exemplum vulgare de semine, quod ita est virtus generantis in esse naturali, quod nullo modo participat esse ipsius geniti, sed solum est virtus ad illud. At verò species impressa ita est virtus obiecti ad eliciendam cognitionem & formandum verbum quod tamen formaliter in se habet esse intentionale in quo conuenit cū obiecto repraesentatiuè, sed non entitatiuè, & cum specie expressa conuenit in eodem esse intentionali, licet non sit ita formatum & expressum sicut in ipso verbo.

Vndè ad argumentum contra hoc factum à principio respondetur, speciem esse similem obiecto non entitatiue sicut duo indiuidua eiusdem speciei, sed intentionaliter sicut imago, & idea respectu sui repræsentati. *Et cum vrgetur*, quod non potest dici similitudo per modum conuenientiæ in natura, aut per modum imaginis, sed solū per modum instrumenti requisiti ad tendendum in tale obiectum. *Respondetur*, esse quidem instrumentum per modum seminis cognoscibilis sed tamen non manere in ordine solius esse naturalis, sed habere etiam formaliter ordinem esse intentionalis, seu repræsentatiui, & in hoc esse, seu ordine, est ipsummet obiectum repræsentatum, seu vices eius gerens, licet virtualiter dicatur repræsentare comparatiue ad verbū, quod in actu secūdo & secundum perfectam formationem in esse intellecto repræsentat, & non solum in esse intelligibili & in actu primo. Et licet P. Suarez *loco citato numero 26.* solum admittat similitudinem analogam inter speciem, & obiectum, imò solum intentionem per modum tendētiæ ad illud, & per modum instrumenti, indeque reputat infirmam esse rationem, qua probatur ex similitudine speciei cum obiecto, non posse dari speciem Dei vt est in se: tamen hoc totum est considerare speciem in esse accidentis & entitatiue; repræsentatiue autem & secundū esse intelligibile, oportet quod sit eiusdem immaterialitatis, & intelligibilitatis cum obiecto, imò ipsummet obiectū in illo esse intelligibili etiam quoad vltimum gradum & constitutiuum illius. Vnde si repugnat, quod species corporea immediatè repræsentet spiritum, multo magis quod creata repræsentatio Deum. Sed de his dicemus aliquid *inf. q. 11. & lat. 1. p. q. 12.*

Ad 2. difficultatem Respon. speciem informare dupliciter potentiam, scilicet entitatiue seu inhærendo, intentionaliter autem & vice obiecti perficiendo, seu potius transformando potentiam in obiectum. *Et ratio est*, quia species inter omnes alias formas hoc habet speciale, quod nō solum informat pro se, sed vice alterius, scilicet obiecti, imò propter se non requiritur, sed propter obiectum a quo perficitur potentia sine hoc, quod cum ipso obiecto constituat naturam aliquam. Vndè hæc vnio obiectiua nō debet reputari intelligibilis, sed maxime ad intelligendum conducens, & ex ipsis effectibus manifeste colligitur debere poni, nam forma intentionalis entitatiue considerata dependet in suo esse à subiecto sicut reliquæ formæ, & actuat subiectum sicut ipsæ. At verò obiectum repræsentatū in specie, non accipit aliquod esse à subiecto, nec constituit cum illo aliquam naturā sed ita præsentatur potentiæ, quod determinat, & actuat illam intelligibiliter sine hoc quod realiter alteret illam, & transmutet aut componat aliquod tertium cum illa. Item potentia non vtitur entitate speciei tanquam principio specificante actus suos, sed obiecto in ea repræsentato vtitur, tanquam specificatiuo, sed potentia debet actuari, & perfici, & determinari à suo specificatiuo in quantum specificatiuum est, ergo si ab entitate speciei non specificatur, benè tamen ab obiecto repræsentato, alia vnio seu actuatio, aut determinatio debet intercedere inter obiectum repręsentatum, & potentiam, & hæc dicitur vnio intelligibilis, seu intentionalis, inter entitatem verò speciei, & potentiam est vnio accidentalis, id est inhærentiæ. Denique species inhæret potentiæ etiam quando actu non cognoscitur obiectum, sed species conseruentur in illa per modum reliquorum accidētium, cum verò potentia actu cognoscit, tunc non solum actuatur entitatiuè ipsa specie, sed actuatur ipso obiecto in ea contento, & repræsentato, ab hoc enim non semper actuatur potentia, sed tunc quando actu cognoscit.

Nec sufficit dicere, quod quando actu cognoscitur obiectum, species non de nouo actuat, sed solum potentia excitata denuo operatur vtendo ista specie. *Cōtra enim est* quia

quia nec potentia excitari, neque operari potest, nisi vt actuata à specie ea actuatione quæ sit principium specificationis actuum, actus autem non specificantur ab ipsa entitate speciei vt inhærente, sed ab obiecto in ea contento & repræsentato, ergo repugnat dicere, quod species non actuat nouo modo, sed tantum potentia operatur & vtitur illa, siquidem vt operetur debet præsupponi potentia actuata à specie, non ratione eius; quod est, sed ratione eius quod continet, ab hoc enim specificatio & determinatio illius actus dependet: sicut etiã in causis instrumentalibus aliter operatur instrumentum ratione, eius quod in se est, v. g. calor vt calefaciens, aliter ratione eius, cuius vices gerit, id est ratione virtutis animæ, vel ignis. Quod ergo in genere efficientium videmus in instrumentis, proportionaliter dicendum est in causis formalibus in genere cognoscibili, quod species & informat ratione sui per inhærentiam, & ratione obiecti cuius gerit vices per cognoscibilitatem, quasi instrumentum quodam formale, seu vice obiecti informans, nec enim potest potentia operari solum ratione actuationis entitatiuæ, nisi etiam actuetur vice obiecti, quia ab ipso obiecto pendet specificatio & determinatio actus. Et hanc duplicem vnionem, seu actuationem D. Thom. affirmat, nam de obiectiua sæpè dicit potentiam cognoscitiuam fieri ipsum obiectum non componendo cum illo aliquam naturam, sed intentionaliter se transformando in illud *vt 1. p. quæst. 14. artic. 1. & q. 2. de veritate art. 2 & 3. de anim. lect. 13. & 3. contra gentiles. cap. 1. 51.* vbi dicit: *Speciem non constituere aliquam naturam cum intellectu, sed perficere ipsum ad intelligendum*, & ideo non repugnare diuinæ essentiæ in ratione speciei actuare intellectum. Ratione verò actuationis entitatiuæ & inhæsiuæ dicit *1. p. q. 55. a. 1. ad 2.* quod sensus nõ est ipsa similitudo, neque intellectus ipsa species, sed fit ex vtroq; vnũ, sicut ex actu, & potẽtia.

Et quando instatur, quod omnis vnio realis, vel est accidentalis, vel substantialis. *Respond.* quod in re ita est, quod omnis talis vnio vel identice, vel formaliter sit accidentalis, vel substantialis, sed non requiritur quod solum formaliter; sicut passiones entis vt verum & bonum non sunt formaliter ens, sed identice, aliàs non essent passiones entis, sed ens ipsum cui passiones conueniunt; vnio autem obiectiua intelligibilis datur ratione ipsius veri, seu cognoscibilitatis quæ est passio entis. Requiritur tamen ad istam vnionem obiectiuam præsuppositiue, vel concomitanter aliqua realis, & intima vnio, vel in genere causæ formalis inhærentis, sicut nostra species quæ est qualitas, vel in genere causæ materialis sustentantis sicut substantia Angeli sustentat intellectum suum; & in ratione speciei illi deseruit, vel in ratione causæ efficientis sicut Deus operando intra intellectum, & dando illi esse per immensitatem etiam in ratione speciei potest illum actuare: & posita aliqua vnione ex istis, potest etiam secundo modo, seu in genere intelligibili fieri vnio, distincta tamen à prima, quia distincto modo fit, & distinctos habet effectus, perficiendo & actuando immaterialiter, & faciendo, quod potentia in esse cognoscibili sit obiectum, non tertiam aliquam naturam ex repræsentatione & potẽtia constituendo, benè tamen potentiam actuatam relinquendo.

Ad 3 difficultatem ex dictis resp. quod species sub formalitate intẽtionis cognoscibilis, non est determinate substantia vel accidens, sed in vtroq; reperiri potest, pertinet enim species ad duplex genus, sc. ad entitatiuum sicut quælibet aliæ formæ existentes, & ad intelligibile. Vt autem diximus ordo intelligibilis, identicè quidẽ est ens, & præsuppositiuè, non formaliter, cum pertineat ad passionem entis, sequitur enim addens quod sit verũ & intelligibile, non autẽ formaliter est ẽs & ita species, vt intrat ordinẽ intelligibilẽ & intẽtionalẽ nõ est formaliter substantia, vel accidens, sed solum identice &

& præsuppositiue. Pertinet autem species ad ordinem intelligibilem, quia ex sua natura est vicaria obiecti, & repræsentatiua illius, vt per talem repræsentationem reddatur intelligibilis, & cognoscibilis à potentia, & sic eius munus ad ordinem cognoscibilitatis spectat. Et respectu huius ordinis per accidens, & materialiter se habet quod entitas speciei, sit substantia vel accidens, dummodo enim habeat reddere rē intelligibilem & cognoscibilem illo immateriali modo, qui requiritur, vt potentiam informet, nihil per se conducit quod sit entitas substantiæ, vel accidentis loquendo in quarto modo per se; esto in re necessario debeat esse accidens vel substantia. Et sic inuenimus munus speciei in substantijs separatis respectu proprij intellectus cui coniunctæ sunt, & in Deo etiam respectu Beatorum, quibus intentionaliter & per modum speciei vnitur, quia in se habet sufficientem immaterialitatem, vt per se, & non per aliam superadditam speciem intelligibilis sit respectu omnium intellectuum, quibus illabitur, & intimus est illapsu efficiente in eis esse.

Ad 4. difficult. respond. Quod attinet ad subiectum eductionis, speciem intentionalem, quæ accidens est, ab illo subiecto educi, cui inhæret, siue sit potentia cognoscens, siue medium per quod transit; vbi inhæret, inde educitur. Et licet habeat esse intentionale, tamen quia hoc identice & materialiter in re quoddam accidens est, in quantū accidens, à subiecto dependet & ab eo educitur, sicut etiam formæ artificiales, quia in re accidentales sunt à subiecto naturali educuntur, modo tamen artificioso.

Quòd verò attinet ad causam efficientem in speciebus intelligibilibus *facilis est responsio*, nam substantijs separatis infunduntur species in sua creatione, vel separatione ab authore naturæ, supposita D. Thom. sententia, quod non accipiunt cognitionē, seu species à rebus. Quod si accipiunt oporteret ponere in eis intellectum agentem, qui à rebus externis species hauriat & efficiat, sicut nostra intellectus à phantasmatibus. Quod verò attinet ad species intelligibiles quas nos pro isto statu accipimus illæ effectiue procedunt ab intellectu agente, qui illas à phantasmatibus educit, vt *inf.* tractabimus *quæstione* 10.

Quòd verò attinet ad species sensibiles, si loquamur de speciebus sensuum interiorū, illæ fiunt à sensibus externis, quia phantasia (id est cognitio internorum sensuum) est *motus factus à sensu secundum actum* vt dicitur 3. *de anima*. Quomodo autem inferiores sensus agere possint, & emittere species in sensus internos, qui petunt species superiores, dicemus *q.* 8. *art.* 3. Et est fere eadem difficultas, quomodo obiectum externum effectiue producat species immaterialiores se in ipsos sensus. Et ad hoc explicandum reducitur totius difficultatis summa, possuntque de hoc esse tres sententiæ. *Prima*, quod fiant ab aliquo sensu agente, quem posuerunt aliqui ad modum intellectus agentis, vt ab obiectis externis eliciat species, sicut hic à phantasmatibus. *Secunda*, quod fiant ab obiectis virtute participata à cœlo, & intelligentia mouente, quia obiectum cum sit ita materiale, & grossum non potest intentionales species producere, nisi ex virtute aliqua participata à superiori causa & intelligentia. Et huic sententiæ fauet S. Thom. *quæstione* 5. *de potentia articul.* 8. vbi id clare affirmat. *Tertia sententia est*, quod species producuntur effectiue ab ipsis obiectis, quia secundum se sunt sufficienter in actu non solum vt moueat, sed etiam vt terminent sensationem, hac enim ratione vt dicemus *artic. sequent.* sensus externi non formant idola, aut speciem impressam, quia obiecta ipsa sunt sufficienter in actu ad terminandum cognitionem sensus, & ad mouendum.

Inter has sententias, prima omnino expungenda est, sicut reijcitur à S. Thom. 1. *p. q.* 76. *art.* 3. *ad* 1. *& q. de spirit. creaturis art.* 9. *& q. de anima articulo* 4. *ad* 5. Ratio autem quare

quare sensus agens omnino poni non potest, ea est, quia talis virtus quæ vocatur sensus agens debet esse virtus in ipso animali existens (si enim esset in obiectis, non esset sensus, & cessaret prædicta sententia) si autem in animali existat, oportet illi assignare peculiare organum, & sedem cum sit peculiaris potentia, eamque externam cum agat in exteriora obiecta, quod nusquam in toto corpore animalis apparet, nec facilè capi potest, quomodo sensus vnus, & potentia vna corporea habeat tantam amplitudinem, vt pro omnibus sensibus tam diuersas species possit ab obiectis extrahere. Nisi dicatur, tot esse sensus agentes, quot sunt cognoscentes, & in vnoquoque organo esse sensum agentem pro speciebus illius generis, quod certè sine vllo fundamento, vel experientia (cui res naturales innituntur) affirmatur. Præterea talis sensus agens siue vnus sit, siue plures, oportet, quòd ad producendas species ex obiectis, vel ipsis appropinquet, vel virtutem suam ad ea diffundat. Primum repugnat experientiæ, cum constet tam multa nos sentire & eorum species in nobis habere sine hoc quòd sensus noster rebus ipsis appropinquet, sed à longè manendo. Secundum maiorem difficultatē habet, quomodo possit sensus agens virtutem suam emittere ad obiecta ita distantia & tam breuissime, vt vnico instanti vsque ad cœlum virtutem emittat, & inde eliciat species, easque ad oculos reuehat; quomodo item tam exigui corporis virtus, totum cœlum discurrit, vt è toto species hauriat?

De secunda verò & tertia sententia existimo non esse considerabilem diuersitatem inter illas, sed rectè dici posse, quòd obiecta emittunt intentionales species cum subordinatione & participatione ad influentiam cœlestem, dummodo tamen influentiæ istæ non sint dependentes à motu cœli sicut generationes & corruptiones physicæ, id enim expressè aduertit S. Thom. *loco cit. ex q. 5. de Potentia: cessante*, inquit, *motu cœli erit quidem actio in istis inferioribus illuminationis, & immutationis medij à sensibus, non autem erit actio per quam transmutatur materia, quam sequitur generatio & corruptio.* Et constat quod post diem iudicij exercebitur visio & sensatio aliorū sensuum, tam in cælo empyreo, vbi non est motus, quàm in toto hoc vniuerso vbi fuerint beati, ergo efficientia specierum sensibilium non dependet à motu cœli, sed ab alijs influentijs illius, quibus actuata corpora præsertim per lucem quoad species visibiles, illas producunt. Quod si ita est, vt probabile apparet, à non modica difficultate liberabimur *inf. quæst. 6.* expendendo a quo principio fiant species intentionales sensuum internorum, quæ nobiliores sunt speciebus sensuum inferiorum, ad omnia enim ista virtus cœli sufficiens principium erit.

Vnde non obstat quod in hac quarta difficultate obijcitur, quòd species sunt nobiliores obiectis, solum enim sunt nobiliores secundùm quid, & quantum ad modum intentionalis immaterialitatis, quæ simpliciter sensibilis est, & tamen quo ad illam iuuantur à causa superiori, scil. cœlo, quæ ad istam maiorem perfectionem intentionalem, habet eminentem virtutem.

Ad Confirmat. respond. quod illæ species in quantū inhærent sicut accidentia corporea, extenso modo inhærent in medio, & in potentia sensitiua. Cæterum, sicut in quocunque puncto potest calor extensus habere omnes gradus etiam vt octo, ita virtus speciei repræsentatiua totius obiecti, potest in quocunque puncto inueniri, quia ista non dependent ab extensione circa subiectum, sed à virtute qua respicit obiectum.

Ad quintam difficultatem respondetur, quòd species comparata ad obiectum cuius gerit vices nullam efficientiam habet circa ipsum, sed nudam repræsentationem, quæ non est efficientia erga obiectum, cum plerumque tale obiectum non existat, vt circa illud

illud operari possit, & tamen æquè benè repræsentat: & sic non pertinet ad speciem efficere aliquid circa obiectum, sed solum loco illius subrogari, & reddere illud vnitum & præsens potentiæ, quod nihil efficientiæ dicit, sed tantum imitationem, vel similitudinem, quæ ad genus causæ formalis reducitur, qua redditur obiectum cognoscibile, & proximè habile ipsi potentiæ, vt ipsi vniatur cognoscibiliter, quod totum pertinet ad genus causæ formalis, quæ vice obiecti actuat, & repræsentat. Similiter respectu potentiæ, quam actuat species, non habet efficientiam, quia nullum accidens effectiuè operatur in subiectum, cui inhæret, vt multis probauimus *in 1. de Generat.*

Restat ergo videre; an respectu actus, seu cognitionis species se habeat in genere causæ effectiuæ, & sic probabilius est, quod species non solum concurrit repræsentando obiectum, id est, vniendo illud potentiæ intentionaliter in quo genere nihil efficientiæ relucet, sed etiam ad eliciendam ipsam cognitionem effectiuè concurrit cum potentia. Et ita sentit D. Thom. 1. *p. quæst.* 56. *art.* 1. & *quæst.* 85. *art.* 2. & *quæst.* 2. *de Verit. art.* 6. vbi inquit: *Quòd similitudo cogniti, qua informatur potentia, est principium cognitionis secundùm actum, sicut calor calefactionis.* Constat autem quòd calor est principium effectiuum calefactionis. *Et ratio est*, quia cognitio est actus potentiæ assimilatiuus & productiuus speciei expressæ, sed potentia sola non est sufficiens principium effectiuum huius similitudinis expressæ, siquidem non potest ipsi soli assimilari talis effectus, ergo oportet assignare alterum principium effectiuum, cui simul cum potentia assimiletur iste effectus, illud autem principium cui effectus assimilatur effectiuum est. Non est autem aliud principium cui assimiletur species expressa, vt egrediens a potentia, nisi impressa, quæ determinat illam ad tale obiectum, ergo cum in tali egressione quæ effectiua est, egrediatur à potentia & specie illa cognitio & similitudo, manifestum est quòd non sola potentia est principium effectiuum, sed potentia vt determinata per speciem, & consequenter species ipsa effectiuè cooperatur.

Ad instantias allatas contra hoc in hac quinta difficultate respondetur. Ad primam de cõcursu vitali *dicimus*, quòd species non est principium concursus vitalis radicale, & principale, sed determinatiuum & specificatiuum eius, eò quòd potentia ista vitalis dependet ab obiecto in suo concursu vt à determinante & specificante, principium autem concursus vitalis per modum determinantis, non oportet quod sit intrinsecum, sed ab extrinseco potest prouenire, sicut habitus qui superuenit potentiæ & cum ipsa concurrit effectiuè, & tamen potest ab extrinseco prouenire; sed est differentia quod habitus, seu lumen determinat potentiam ex parte virtutis & confortando vires eius erga determinatum obiectum, species autem solum repræsentando & vniendo intentionaliter obiectum, & hoc simul cum potentia parit notitiam etiam concurrendo effectiuè, sicut in generatione animalis cõcurrit actiuè semen viri, quod potest magis ac magis perfici intra lineam suæ actiuitatis & virtutis, sicut potentia per habitum, sed tamen vlterius indiget semine fœmineo, quod ex coniunctione ad spirituosam virtutem seminis virilis, effectiuè influit in productionem fœtus.

Ad aliam instantiam respondetur, quòd species de se non est inferior ad ipsam potentiam in influendo, quia potentia solum habet perfici à specie quantum ad vltimam determinationem specificationis obiectiuæ, quòd vero species ipsa subordinetur potentiæ, vel non subordinetur in ordine ad eliciendam cognitionem, per accidens ipsi est. Et aliquando species subordinatur potentiæ, vt quando sustentatur ab ipsa, & est accidens ei ab extrinseco superueniens, tũc enim tota vitalitas est à potentia, & species in influxu ad actum vitalem ei penitus subordi-

ordinatur. Aliquando vero potentia subordinatur speciei, vt quando species sustentat potentiam, & est radix influendi vitalitatem in actum eius, sicut quando ipsa substantia spiritualis, verbi gratia, Angeli habet rationem speciei pro cognitione sui, non subordinatur potentiæ, sed potius eam subordinat sibi in ratione immaterialitatis obiectiuæ, & vitalitatis, & multò perfectius hoc facit Deus, respectu cuiuscunque intellectus beati, quia Deus est radix prima omnis vitalitatis & immaterialitatis intellectus, & sic vniendo se per modum speciei, non subordinatur intellectui, sed subordinat illum sibi. Imò loquendo per locum intrinsecum, si obiectum ipsum per se sit perfectè immateriale & intelligibile, & non careat vitalitate, quia est radix vitæ potius debet subordinare sibi potentiam tanquam fœminam intelligibilem, quæ fæcundatur obiecto, quam è contra. Sed propter imperfectionem speciei, quæ solum est vicaria obiecti, & caret radice vitalitatis subordinatur potentiæ, & animæ ad vitalem influxum in actum. Vnde etiam patet ad aliam replicam, quod species & potentia, non ex æquo concurrunt ad cognitionem, sed species vt subordinata, vel vt subordinans potentiam, sicut explicatum est.

Ad sextam difficultatem respondetur, quod licet species, seu similitudo, vt habeat relationem realem prædicamentalem ad obiectum, requirat existentiam illius, tamen vt sit repræsentatiuum eius, & exerceat repręsentationem ad potentiam, sufficit transcendentalis ordo ad obiectum qui remanet etiam non existente obiecto, & est fundamentum illius relationis, sicut mortuo Imperatore potest imago eius repræsentare ipsum, licet non respicere realiter ipsum. Et sic diximus *in Logica quæst.21.art.1.* quòd licet signum consistat in relatione secundùm esse, tamen exercitium repræsentandi non fit per relationem ipsam, sed per fundamentum eius, quod est esse repræsentatiuum, sicut Pater licet relatione sit pater, non tamen relatione generat, sed fundamento relationis, quæ est potentia generatiua. Videatur ibi.

Ad vltimam difficultatem, quod attinet ad tactum & gustum, *dicitur*, quod licet ad eorum sensationem requiratur contactus & applicatio localis, quia immediata debent esse obiecto, tamen hoc non sufficit ad eliciendam sensationem, nam etiam ignis est coniunctus ligno, nec tamen sentit, sed requiritur vitalis & intentionalis coniunctio, quæ plus petit quàm entitatiuam coniunctionem, quæ etiam non cognoscentibus est communis, sed oportet, vt obiectum fiat vnum cum ipsa potentia in ordine cognoscibili, id est, intentionali, & repræsentatiuo modo, quantumcunque propter materialitatem ipsius potentiæ tactus, requiratur etiam propinquitas localis obiecti. Quod vero attinet ad sensus internos, etiam ipsi requirunt species, tum propter generalem rationem omnium cognoscentium, quia actuari & determinari debent ab obiectis modo intentionali & cognoscibili, tum specialiter, quia cognoscunt in absentia, & sic requirunt suppleri obiecti præsentiam per subrogationem speciei. Nec sequitur, quòd si species conseruantur in absentia, perpetuo repræsentent in actu, sicut nec repræsentant actu omnes species, quæ inhæsiuè conseruantur in intellectu, eò quòd licet prębeant effectum formalem entitatiuum existendi in potentia, sed non intentionalem, nisi quando actu applicatur, & excitatur potentia erga tale obiectum, eò quòd intentionalis informatio est coniuncta cum vitali concursu potentiæ ad actum determinatum eliciendum erga tale obiectum à quo mediante specie actuatur, & determinatur potentia. Sic autem informare subiectum, vt semper operetur, non conuenit omni formæ informanti, vt patet in habitu existente in potentia, nec tamen semper operante; sic species, licet entitatiuè inhærendo informet potentiam,

tamen intentionaliter non informat, nisi quando potentia coniungitur actui, & applicatur seu excitatur ad illum, quia informatio obiecti est ad pariendum notitiam tantum, species autem per suam entitatem informat inhæsiuè, & quando informat intentionaliter, est quando obiectum mediante specie, & non solum entitas speciei informat. Et ideo vt supra diximus, distincta est vnio speciei entitatiua ab intentionali, quia in entitatiua sola species informat, in intentionali, obiectū est quod informat ad notitiam formandum, licet mediante specie, vt vices sui gerente & vt contentum in ea.

Quomodo autem diuersę species quæ videntur solo numero distinctæ, quia repræsentant obiecta numero distincta, sint in eadem potentia simul, vt cum videmus duos homines aut lapides, explicauimus *lib.* 1. *de Generat. quæst.* 9. Verè enim non videntur solo numero distingui, quæ diuersa indiuidua repræsentant, si diuersa accidentia, aut modos eorum repræsentant, quæ specie differunt inter se, & habent etiam illa pro obiecto proprio; sed duplex species eiusdem indiuidui, hæc multiplicatur, & differt solo numero.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm sensus externi forment idolum, seu speciem expressam vt cognoscant?

LOquimur de sensibus externis, quia de formatione idoli in sensibus internis *sequen. quæst.* agemus. Est autem idolum seu species expressa (in intellectu vocatur etiam conceptus seu Verbum, quia loquendo seu dicendo exprimitur) similitudo quædam per modum imaginis repræsentans in actu secundo & per modum termini cogniti ipsum obiectum, ideoque frequenter vocatur à D. Thom. medium *in quo*, seu ad instar medij *in quo*, vt *in quæst.* 4. *de Verit. art.* 2. *ad* 1. distinguit autem illam D. Thom. à specie intelligibili, & ab actu cognitionis, & ab intellectu, & à re intellecta, vt videri potest *in quæst.* 8. *de Potent. art.* 1. & *quæst.* 9. *art.* 5. vt latius explicabimus *infra quæst.* 11. *artic.* 2. simulque causas ob quas necesse est ponere hoc verbum sic distinctum ex D. Thom. assignabimus.

Difficultas ergo est; vtrum etiam in sensibus externis necesse sit formare aliquam talem speciem seu imaginem, non quidem propter aliquam necessitatem ex parte obiecti, quia neque est absens, neque immateriale, sed propter necessitatem ex parte actionis, quia debet habere terminum. *Et hinc sumitur ratio dubitandi*, quia impossibile est intelligere veram actionem sine termino, actio autem immanens vera actio est de prædicamento actioni: nam si non est actio, sed qualitas, restat inquirere qua actione producatur talis qualitas, siquidem alicuius actionis debet esse terminus, & de illa procedit ratio facta. Constat autem, quòd ille terminus est species expressa, quia est qualitas assimilatiua obiecti, & terminus cognitionis, & manet intra ipsam potentiam cognoscentem, quia ab actione immanente fit, ergo talis terminus productus pertinet ad ipsam potentiam, vt reddat eam cognoscentem, & sic habet omnes conditiones speciei expressæ. *Nec potest dici*, quòd illa actio producit aliquid extra potentiam, tum quia non est actio transiens, tum, quia nihil immutatur extra potentiam à visione vt visio est reali immutatione, sed solum denominatione extrinseca visi. *Quod si dicatur*, producere aliquid in sensibus internis, hoc verum quidem est, sed tamen ibi non producunt sensus species expressas, sed impressas, quia producunt id quod est principium cognoscendi sensibus internis, ergo si quid producunt per modum speciei expressæ, sibi ipsis deseruit, non sensibus internis.

Circa hanc difficultatem P. Suarez 3. *lib. de anima*, *cap.* 5. refert opinionem aliquorū Thomistarum, qui censent per cognitionem abstractiuam produci aliquid terminans

nans ipsam, non verò per cognitionem intuitiuam, citatque pro hac sententia Caietanum *1. part. quæst.* 27. *art.* 1. & alios. Sed tamen Caietanus *citato loco* non negat vniuersaliter pro omni cognitione intuitiua verbum, seu speciem expressam cum eam concedat pro omni intellectione in viatoribus, in beatis autem partiale verbum concedit non adæquatum; solum verò negat Angelum in cognitione sui formare verbum, respectu verò reliquarum cognitionum non negat, inter quas plurimæ sunt intuitiuæ, ergo male attribuitur Caietano, quod indistinctè dixerit in notitia intuitiua non formari verbum. Aliam refert opinionem ex Scoto, Durando, & Gabriele, quod verbum seu species expressa, non est distincta à cognitione, & ita non est imago in qua res videtur, sed actus quo videtur. Ipse verò Suarez tenet ibidem quod in omni cognitione producitur terminus, sed solum modaliter distinctus à cognitione, illique intrinsecus, præter quem nullum alium, neque realiter, neque modaliter distinctum docet produci à cognitione. Itaque in ipso actu intelligendi distinguit id quod productionis est, & quod qualitatis, & dicit quod vt productio, solum modaliter distinguitur ab illa qualitate, sicut omnis actio distinguitur à suo termino, vt autem qualitas est, est ipsum verbum mentis, neque oportet ponere aliam qualitatem, quæ sit intellectio. Vnde non ex indigentia, & necessitate obiecti, quod sit absens, vel præsens, vel immateriale, sed ex necessitate actionis, quia exigit terminum, producitur illa qualitas, quæ est verbum seu species expressa, idque ad alias potentias extendit ibi num. 10. Sequuntur Conimb. *3. de anima cap.* 8. *q.* 3. *art.* 4. *ad* 5. vbi in sensibus externis fatentur gigni aliquem terminum similem verbo per expressionem rei cognitæ.

Nihilominus omissa nunc formatione verbi in intellectu, de quo redibit sermo *quæst.* 11. nunc solum agimus de specie expressa, seu idolo formato à sensibus externis, & inquirimus an sit necessaria ad terminandum cognitionem sensitiuam. *Et quod attinet ad mentem S. Thom. constat ipsum perpetuo denegasse sensibus externis hanc formationem speciei in se ipsis, vt in illa cognoscant obiecta sua*, vt patet *in quodlib.* 5. *art.* 1. *ad* 2. *& quodlib.* 8. *art.* 3. *&* 1. *p. q.* 85. *art.* 2. *ad* 3. cui consonat, quod docet *eadem* 1. *p. q.* 27. *art.* 5. quod operatio sensus externi perficitur in immutatione à sensibili, non quia neget operationem sensitiuæ potentiæ, sed quia sufficienter formatur à specie proueniente ab obiecto, vt in eius præsentia perficiatur sine formatione alterius similitudinis. Neque exigi talem formationem vt operatio ipsa seu actio terminum habeat, docet *in* 1. *cont. gent. cap.* 100. vbi ostendit non esse de ratione actionis immanentis vt habeat aliquid operatum & factum ab ipsa, *sicut audire*, inquit, *& videre, huiusmodi enim perfectiones sunt eorum, quorum sunt operationes, & possunt esse vltimum, quia non ordinantur ad aliquod factum quod sit finis.*

Nec obstat quod in *lib. de somno & vigil. lect.* 2. docet D. Thom. ex Aristot. permanere simulachra in sensibus externis etiam in absentia sensibilium, vt cum aliquis defixit oculos in sole, omnia ei videnti lucida etiam remotis oculis à sole, & cum intense respexit colorem viridem, aut purpureum, etiam remotis inde oculis, omnia illi apparent illius coloris, quod non est, nisi quia simulacra illa remanent in oculis; sed non possunt manere species impressæ, quia istæ dependent in fieri & cõseruari ab obiectis, ita vt in eorum absentia non permaneant ergo solum verificari potest de speciebus expressis, quæ manent in oculis. *Respond.* quod illa simulacra quæ dicuntur manere in oculis, in absentia sensibilium, non sunt species aliquæ expressæ in quibus cognitionem suam perficiat sensus, nec species impressæ ab obiectis ad sensus quia istæ cessant obiectis remotis, sed illæ species

impressæ (hæc vocantur ab Arist. & D. Tho. simulacra, seu similitudines) quæ ab oculis ad sensum communem & alios sensus internos deriuantur, recipiunturque in spiritibus, & in illis deferuntur ad sensus interiores. Quando ergo facta est aliqua vehemens impressio ab aliquo excellenti sensibili, & cum magna attentione sensus, tunc omnes spiritus, qui sunt in oculis replentur illis speciebus, eisque vehementer imprimuntur: vnde cum non omnes statim ascendant ad sensum communem propter multitudinem spirituum quos excitauit attentio, & propter vehementiam sensibilis imprimentis species in spiritibus vt mittantur ad sensum communem, fit inde, vt etiam remotis oculis ab obiecto, & occurrentibus alijs speciebus alterius obiecti, cum illæ quæ sunt in spiritibus pro sensu communi nondum sint totaliter emissæ ob copiã spirituum, confundunt & impediunt alias, quæ ab alijs obiectis veniunt & sic videntur omnia similia illis obiectis quæ ante videbantur saltem confuse, & iuxta impressionem factam in illis spiritibus nondum emissis, & adhuc impressionem illam retinentibus, quia fortis fuit. Nõ autem requiritur quod maneant species expressæ, vel quæ ab obiectis imprimuntur, sed quæ a sensibus transmittuntur ad sensum communem, & in spiritibus imprimuntur.

Quapropter in sententia D. Tho. duo colliguntur. Primũ, quod sensus externi species aliquas imprimunt per cognitionem suam, easque producunt in sensus internos. *Patet hoc*, quia sensus interni non participant species immediatè ab obiectis, sed mediãtibus sensibus externis, qui primo accipiũt ab obiectis, & inde transmittunt ad sensum communem & alios, nec sunt aliæ viæ, per quas species istæ mittantur; & præsertim, quia sensus interiores non solum iudicant de obiectis sensuum, sed etiam de actibus eorum, vt quod oculus viderit, auditus audierit, &c. ergo oportet quod species trãsmittantur à sensibus ad interiores potentias, quia debent repræsentare obiecta vt cognita ab exterioribus sensibus; vnde & phantasia dicitur à Phil. 3. *de anima*, quod est *motus factus à sensu secundum actum*, quia scilicet à sensu cognoscente in actu, mouetur phantasia, quæ motio non nisi per impressioné alicuius speciei fieri potest. Habet ergo sensus factus in actu, id est actu cognoscens vim producendi, & imprimendi species in potentias interiores.

Secundum est, quod sensus externus non format idolum, seu speciem expressam, in qua obiectũ suum cognoscat: hoc enim præcipuè S D. excludit. *Fundamentum est*, quia cognitio sensitiua essentialiter est experimentalis, experientia deducta ab ipsis obiectis, & ex motione eorum in sensus. De ratione autem talis cognitionis est, vt in illã vltimate resoluatur omnis nostra cognitio, vtpotè ab ipsa inchoata, ergo necesse est, quod obiectum non attingat in aliqua imagine à se formata, sed immediatè in ipsomet obiecto in se. *Patet conseq.* quia si res cognoscitur in imagine formata ex impressione ipsa obiectorum, nondum est experimentalis ipsius rei in se, sed in alio, scilicet in formatione imaginis, in qua res illa repræsentatur, erga illa cognitio adhuc est resolubilis secundum comparationem illius imaginis ad ipsam rẽ cuius est imago, vnde enim iudicari debet & resolui, quod illa imago sit talis rei in se ipsa, nisi res cognoscatur in se sine imagine tanquam terminus cognitionis? Si enim in alia imagine cognosceretur, de illa rediret eadem difficultas, quomodo deberet vltimate iudicari per experientiam quod esset imago talis rei, nõ cognita ipsa re in se sine imagine, ergo in cognitione desumpta ab ipsis rebus, oportet vltimam, & experimentalem cognitionem reducere ad aliquam cognitioné, quæ fiat sine imagine, sed immediatè attingat rem ipsam in se, & continuetur, seu coordinetur cognitio cum ipsis rebus, de qua ratione supra egimus *art.* 1. & ostendimus non currere in Angelis, etsi habeant scientiam expe-

experimentalem, quia eius certitudo non est resolubilis in ipsas res à quibus scientiam non accipiunt, sicut nos. Quod autem species expressa naturaliter repræsentet, non sufficit certificare nobis experimentaliter, quia potest falso repræsentare, vt sæpè fit in phantasia, ergo certitudo experimentalis nō potest sistere in intellectu formante verbum, neque in phantasia formante idolum, sed debet resolui in sensum, attingentem rem in se sine imagine. In Angelo autem, qui non habet sensus, debet accipi certitudo experientiæ non ab ipsa re, a qua non accipit species, sed ex infusione superioris causæ, dantis illas species. Omitto, quod cognitio externa propter sui imperfectionem & materialitatem non potest se ipsam attingere, neque accidentia quæ in se sunt, sed obiecta corporeo modo sibi applicata, illa autem imago, seu species expressa deberet inhærere ipsi potentiæ elicienti illam, & consequenter deberet cognitio, quæ mediante tali imagine formatur immediatè ferri in tale accidens inhærens ipsi potentię, quod pertinet ad quendā modum reflexionis. Cæterum de efficacia huius rationis agemus *inf. q. 8. art. 3.* vbi explicabitur quomodo sensus interni vtantur idolo, seu imagine.

Ad rationes dubitandi à principio. Ad primam Respond. quod vt diximus in *q. 14. physic. & in q. 17. logicæ in prædicamento actionis*, actio immanens non est formaliter actio physica de prædicamento actionis sed metaphysica quæ est qualitas, virtualiter autem potest esse transiens & productiua, sed in quantum immanens, formaliter est qualitas, alias non esset immanens per se & ratione sui, sed ratione termini inhærentis ipsi agenti, quod est esse immanentem nō in ratione actionis, & vt actio est, sed ratione termini non vt ab actione attacti, sed vt per passionem recepti. Nam omnis actio, quæ per modum causalitatis est fieri, & transitus termini de fieri ad factum esse, non est immanens in ipsa ratione, & statu actionis, sed in ipso facto esse termini. Actio enim vt actio, dicit fieri, & tendentiam, seu causalitatem termini, ergo vt actio & sistendo intra lineam prædicamenti actionis repugnat, quod sit immanens, & quod sub formalitate immanentis sit actio, vt causalitas præcisè; seu fieri, nisi dicatur immanens, quia terminus eius manet nō in alieno subiecto sed in ipso agente, sed hæc immanentia, seu inhærentia termini in ipso agente, vel in alio subiecto, omnino per accidens se habet ad actionem in ratione ipsa actionis, quia non ipsa actio perficit immanenter, neque actuat ipsum agens, sed est fieri ipsius termini, & terminus est qui actuat & inhæret agenti, non vt agens, sed vt passum inherentiæ eius. Quid autem pertinet ad essentialem variationem actionis, quod terminus eius qui inhæret in passo, habeat pro passo ipsummet agens, vel aliud subiectum extra agens? In sententia autem S. Thom. actio immanens, per se in ipsa ratione actionis immanens est, quia non datur vt fieri ipsius termini, sed vt perfectio, & actus vltimus ipsius agentis, actio autem transiens, seu de prædicamento actionis primo respicit ipsum terminum cuius est fieri, quam actuare vltimo ipsum agens; quæ est ratio S. Thom. 1. *contra gent. cap.* 100. quia actio immanens est vltima perfectio, & quæritur propter se, vt constituat cognoscentem, vel intelligentem in actu secundo, quæ est summa cognoscentis perfectio, non autem quæritur propter vlteriorem terminum. Vnde vltima fœlicitas seu beatitudo in ipsa operatione, & actu secundo cognoscendi consistit, non in aliquo termino producto. Quod si aliquando producitur per istam operationem terminus, v. g. verbum, seu species expressa, non est propter ipsum terminum, sed magis terminus propter cognitionem, scilicet, vt in eo producto exerceatur contemplatio & cognitio, & in ipsa perfecta contemplatione vltimo sistitur. Ergo actio immanens vt formaliter immanens non est de prædicamēto actionis,

actionis, sed qualitas habens vim & eminentiam actionis producentis, vt amplius dicemus *q.11.art.1.* Videatur Caiet. *1.p.q.79. art.2.§. Quoad secundum*, Ferrar. *2. contra gent.c.9.& 82.* Bellar. *lib.2. de Christo cap.17*, qui hanc sententiam tenent.

Ex quo patet ad omnia, quæ in primo argumento tanguntur. Nam quod dicitur omnē actionem debere habere terminum, respondetur, debere habere, sed non eodem modo, nam actio immanens vt formaliter immanens solum habet terminum contemplatum, aut amatum, seu terminum obiectum, non productum, ideoque vocatur actio metaphysica non physica, id est immutatiua termini; vt autem virtualiter & eminenter transiens, habet terminum productum, sed non semper de necessitate, quia in primo, scilicet in termino contemplato, saluatur. Actio autem formaliter transiens semper habet terminum productum, seu immutatum, quia est formaliter fieri & tendentia ad terminum. *Quando autem instatur*, quod si ille actus immanens est qualitas, qua actione producitur? *Respond.* procedere actionem immanentem per simplicem emanationem, sicut actio ipsa transiens emanat à suo agente: eo quod immanens virtualiter est transiens, potestq; esse productiua termini, ipsumque causare, & sic habet modum procedendi sicut ipsa actio, alias non posset vsum productionis habere respectu termini producti, si sic non procederet; in se verò formaliter solum habet respicere terminum obiectum, & sic est qualitas non causalitas. *Et cum dicitur*, quod ista qualitas quæ est cognitio est assimilatiua, & habet quidquid requiritur ad speciem expressam. *Respond.* quod vt dicit Diu. Thom. *q.8. de poten. art.1. & q. 9. art. 5.* & alijs locis actio intellectus & verbum seu species expressa distinguuntur, nec ipse actus cognoscendi est similitudo, sed obiecti expressi, seu repræsentati contemplatio, & apprehensio, habetque se vt tendentia ad attingendum obiectum, non vt actualis expressio, seu assimilatio. *Et ratio est*, quia cognitionis effectus solum est reddere potentiam actiuè, & in actu secundo cognoscentem, similitudo verò seu imago expressa, reddit obiectum actu repræsentatum, & vt terminum cognitionis intra ipsam potentiam formatum, & terminantem cognitionem, quia ibi in materializatur, & spiritualizatur per modum termini cogniti, sicut in specie impressa per modum principij intelligibilis, vt infra *q. 11. art. 2.* dicemus.

Ad 2. argumentum Resp. quod visio & actus immanens non respicit obiectum extra, tanquam terminum productionis, seu immutationis, sed vt terminū cognitionis. Terminus autem cognitionis ex natura sua non petit esse intra ipsam potentiam cognoscentem, nisi quando ibi redditur formatus & proportionatus in ratione termini cogniti, eo quod extra non habet sufficientem immaterialitatem ad terminandum cognitionem, sed solum intra potentiam, sicut in intellectu, in quo nō redditur obiectum proportionatum, & formatum, vt terminet, nisi per lucem spiritualem, & hæc extra intellectum non diffunditur, & ita non redditur obiectum, extra intellectū terminus spiritualizatus, & proportionatus ei, sed solum vt in ipso verbo exprimitur intelligibiliter. In visione autem sensitiua est è contra: quia lux externa reddit obiectū sufficienter visibile, & proportionatum ad terminandum visionem in actu; intra oculum autem non potest magis proportionari ab ipsa luce oculi, imò multo minus, eo quod id quod ponitur intra potentiam non manet habile, vt sentiatur sensatione externa, quæ non sentit id quod est intra se, sed extra propter imperfectionem, & materialitatem talis cognitionis, & quia sic requiritur ad experimentalem cognitionem, quæ sumitur à rebus, vt explicatum est.

Ad vlt. Respond. quod sensus externi producunt in internos species impressas, vt per

per eas cognoſcant, ſicut obiecta ſenſibilia externa producunt in ipſis ſenſibus externis ſpecies, quibus ea ſentiant, hunc enim proceſſum ſeruari ab obiectis ad ſenſus, & à ſenſibus externis ad internos docet Diu. Thom. 4 *cont. Gen. cap. 11.* Quod verò ſenſus externi producant ſpeciem expreſſam, quæ ad ſenſus internos delata, eis tanquam in termino obiecta repræſentet, non admittimus, ſed ſpecies expreſſa ſenſuum internorum ab ipſis formatur, vt dicemus *q. ſequen. artic. 3.* Quod ſi formaretur [illegible] cies expreſſa à ſenſu externo, non [illegible] in ea cognoſceret, ſed vt ſenſus internus in ea ad ſe delata ſentiret, quod non eſt contradicta; & ſic ſaluaretur, quod *citato loco* dicit D. Thom. & alijs locis ſupra citatis, quod in iſto proceſſu impreſsionis ſpecierum ab obiectis ad ſenſus, & a ſenſibus externis ad internos, ſemper principium & terminus pertinent ad diuerſas potentias.

QVÆSTIO VII.

De obiectis ſenſuum exteriorum in particulari.

ARTICVLVS I.

Quid ſit color qui eſt obiectum viſus.

EXplicatis in [illegible] generalibus conditionibus obiectoru [illegible] ad particularia obiecta deſcédimus. [illegible] obiectum viſus, quod eſt color, & lux, & in præſenti agemus de colore, in ſequenti verò articulo de luce.

Relictis autem varijs antiquorum opinionibus circa naturam coloris, de quibus Ariſtot. *lib. de ſenſu & ſenſato lect. 6.* apud D. Thom. & videri poteſt Magiſter Bañez 1. p. *quæſt. 78. artic. 3. dubio* 1. de viſu, in præſenti ſolum examinabimus definitiones traditas ab Ariſtot. de colore, quæ ſunt duæ. Prima *in libro de ſenſu & ſenſato cap. 4. Color eſt* [illegible] *ſeu extremum perſpicui in corpore terminato.* Secunda eſt *in libr. 2. de anima textu* [illegible]. *Color eſt* [illegible] *mouet actu perſpicuum.* Perſpicuum autem definit Ariſtot. *quod eſt viſibile non per ſe, ſed alieno colore, ſeu lumine.* Lumen autem definitur, *quod eſt actus perſpicui, vt perſpicuum eſt,* id eſt quod reddit diaphanum illuſtratum. Prima definitio traditur de colore in ſe, altera verò ſecundum ſuam proprietatem, id eſt ſecundum viſibilitatem, quæ eſt propria paſsio rei viſibilis.

Circa primam ergo definitionem eſt difficultas, quid nomine extremitatis perſpicui intelligendum ſit, & quid nomine corporis terminati. Nam aliqui putant quod ly *extremitas* ſumitur pro eo, quod eſt indiuiſibile in genere quantitatis, ſcilicet pro ſuperficie, vel aliquo ſimili, & inde magnam ſentiunt difficultatem in explicanda hac definitione Ariſtot. quaſi velit quod color ſit ſuperficies, vel ſit ſolũ in ſuperficie corporis colorati, & ideo, vel reijciunt definitionem Ariſtot. vt Pater Suarez *lib. 3 de anima cap. 15. num.* [illegible] vel dicunt ſolum explicare naturam coloris ſub proprietate & officio viſibilis quod non exercet niſi in externa ſuperficie vt ſentiunt Conimbricenſes *2. de anima cap. 7. q. 1. art. 2. ad 3* Magiſter Bañez *libro ſupra citato*, Rubio & alij. Videturque habere fundamentum in D. Thom. *libro de ſenſu, & ſenſato lect. 6. in fine* vbi inquit: *Quod ſi corpora intrinſecus quidem habe*[illegible] *ſuperficiem in potentia, non autem actu, ita etiam intrinſecus non colorantur actu, ſed potentia, quæ reducitur ad actum facta corporu diuiſione, illud autem intrinſecum, non habet*

habet virtutem mouendi visum, quod per se conuenit colori. Sed nō potest dici quod corpora non habent colorem intus quo ad essentiam coloris, ergo solum intelligitur quod in superficie habent illum in actu quantum ad ipsum exercitium, & munus visibilitatis, & sic ista definitio coloris solum potest intelligi quoad proprietatem & exercitium visibilis.

Nihilominus in vtroque Authores isti decipiuntur. Et quod attinet ad D. Thom. constat duo in hac parte dixisse. *Primum,* quod color dicitur extremitas in genere qualitatis, seu diaphaneitatis non in genere quantitatis quasi sit superficies, vel in superficie tantum. *Secundum est,* quod color entitatiue non est in sola superficie, sed etiam intra ipsum corpus licet vt videatur, solum appareat in superficie, quia ibi tantum illuminatur à luce. Primum patet in dicta *lect. 6. circa finem* immediatè ante illa verba citata vbi dicit: *Quod autem dicit colorem esse extremitatem perspicui, non repugnat ei, quod dixerat supra, colorem non esse extremitatem, illud enim dixit de extremitate corporis hoc autem de extremitate perspicui, quod nominat corporis qualitatem; sicut calidum, & album, & ideo color non est in genere quantitatis sicut superficies, quæ est extremum corporis, sed in genere qualitatis, sicut & perspicuitas, quia extremum & id cuius est extremum, vnius generis sunt.* Ergo sentit D. Thom. colorem dici extremitatem non sicut superficies, vel solum in superficie, sed sicut qualitas extrema, id est consecuta ex perspicuitate quasi quædam deficientia perspicui, & vltimum in quod resoluitur.

Quod vt intelligi possit aduerte, quod color non est qualitas prima, sed causata ex aliqua priori, scilicet vel ex modificatione lucis, vel ex mixtione primarum qualitatū, nam colores apparētes in aere fiunt ex modificatione lucis in ipso aere aliquibus vaporibus ingrossato, vnde concurrere debet ibi etiā aliqua perspicuitas & aliqua opacitas. In corporibus autem mixtis fit color permanens ex concursu qualitatum elementalium inter quas etiam inuenitur aliqua perspicuitas & opacitas, sicut aqua & aer sunt clara & perspicua, terra verò opaca. Et ita ipsum perspicuum aliquando inuenitur cōiunctum luci, vt in igne, stellis, sole, &c. aliquando inuenitur coniunctum suo cōtrario, id est opacitati, & tunc terminatur alieno termino, id est opacitate, & sic fit color ex tali terminatione perspicui: Aliquādo inuenitur perspicuum secundum se, id est neque coniunctum luci, neque colori, sed cum sola transparentia, vt aer, aqua, vitrum, &c. vt bene notauit Conimb. *2. de anima super text. 8.* Sic ergo color in corporibus mixtis resultat ex concursu qualitatum elementalium, quæ in mixto sunt virtualiter, sed cum in elementis sint non solum qualitates primæ calor, & frigus, &c. sed etiam perspicuitas & opacitas, ad designandum quod color non resultat ex sola congregatione & mixtione illarum, scil. caloris, & frigoris sed harum, scilicet perspicui & opaci, quatenus in ipso mixto manent etiam virtualiter perspicuitas vnius elementi, & opacitas alterius, ideo definitur color, quod est extremitas perspicui, id est qualitas consecuta non ex calore, & frigore sicut qualitates sensibiles, sed ex commixtione perspicui, & opaci quasi qualitas quæ sit deficiens & extrema, seu in quam desinit perspicuitas facta terminatione opaci, & sic dicitur extremitas perspicui in corpore terminato, id est opaco. Et huius signum accipitur ex coloribus apparentibus, videmus enim, quod secundū diuersam mixtionem opacitatis nubis cum perspicuo vaporum vel aeris, resultat per modificationem lucis, modo color puniceus, modo flauus, modo cæruleus, modo nigricans, modo albus; sicut nubes multum de luce imbibentes, albæ apparent, multum habentes de opacitate & copia vaporum cæruleæ, aut nigræ, ideoque solent esse signum pluuiæ; ergo cū iste color resultet ex diuersa commixtio-

mixtio

mixtione perspicui cum opaco in modificatione lucis, similiter sequetur color in mixtis ex eadem mixtione perspicui cum opaco, licet in his detur causa permanentior, & diuturnior colorum, non in illis, ideoque apparentes dicuntur. Est ergo color quasi quædam vmbra perspicui, aut lucis in terminatione opaci, ideoque extremitas illius vocatur.

Secundum, quod S. Thom. asserit constat ex eodem *loco cit.* scilicet *lect. 6. de sensu & sensato* vbi inquit: *Manifestum est, quod in ijs quæ colorantur ab exteriori* (id est a reuerberatione luminosi) *perspicuum est susceptiuum coloris, & etiam in his, quæ colorantur interius, perspicuum est, quod facit ea participare colorem, quod quidem perspicuum in corporibus inuenitur secundum magis & minus; quæ enim istorum corporum plus habent de aere, vel de aqua, plus habent de perspicuo, minus autem habent, quæ superabundant terrestri.* Quare secundum D. Tho. color etiam in interiori corporis parte datur, & ibi etiam prouenit ex perspicuo; non quidem formaliter existente, sed virtualiter, quia qualitates elementorum sunt virtualiter in mixto & redactæ ad mediocritatem. Quando ergo D. Thom. in verbis supra citatis in argumento dicit, quod si superficies intra corpora est in potentia, non autem in actu, ita etiam intrinsecus colorantur in potentia non in actu, optime dictum est, quia est conditionalis nihil ponens in esse. Nam in re sicut fuerint superficies, ita erunt & colores. Et superficies quidem intra corpus inuenitur vt actu continuans, sed vt potentia terminans; solum enim terminat actu, quando est vltima, & in extremo corporis. Et similiter intra corpus dabitur color quoad entitatem sicut superficies, sed non quoad terminationem & motionem visus, hoc enim non potest facere in actu, nisi actu sit manifestatus ille color, & positus in extera superficie.

Altera definitio coloris supra relata ex Aristot. traditur à posteriori per effectum, seu propriam passionem coloris, scilicet in quantum visibilis seu motiuus diaphani actuati, seu illustrati per lucem, hoc enim est diaphanum secundum actum. Sed tamen color prout est in partibus interioribus corporis est impeditus mouere diaphanum actu, quia non potest coniungi ipsi diaphano, & perfundi luce nisi ad externam superficiem reducatur, ibi autem est habilis ad mouendum diaphanum, si luce illustretur. Vnde colligitur explicatio definitionis. Nam inprimis non traditur definitio coloris per ordinem ad visum, quia in hoc conuenit cum luce, & sic non oportuit hoc exprimi in definitione, scilicet quod sit motiuum & specificatiuum visus, sed supponi, solum autem tradi id, quod proprium est coloris in eo in quo distinguitur à luce. Secundo ly *motiuum* debet sumi in definitione pro motiuo intentionali, non reali, seu alteratiuo, nam diaphani in actu, id est actuati, & illustrati à luce, non potest dari motiuum nisi intentionale formaliter loquendo, nam quodcumque aliud alterans, v.g. calidum aut frigidum æque bene possunt alterare illud corpus diaphanum in tenebris atque in luce, quod autem præcise potest mouere diaphanum vt illustratú luce, est color vt intentionaliter agens. Tertio diaphanum secundum actú, est idem quod diaphanum illuminatum luce, quia licet corpus illud quod est diaphanum possit alijs formis informari & in actu poni, tamen in quantum diaphanum, non nisi à lumine actuatur & perficitur, aliæ verò formæ etiam non diaphano sunt communes.

Ex quo colligitur, quam benè sit tradita hæc definitio; nam supponendo id, in quo conuenit color cú reliquis sensibilibus, scilicet quod intentionaliter mouent sensus, quod in ly *motiuum* imbibitur, in reliquis explicat differentiam coloris ab illis sensibilibus. Nam lux mouet quidem visum, sed perfectiori modo quàm color, scilicet non supponendo diaphanum illustratum, sed

sed illustrando illud, & ita ad ipsum pertinet illustrare perspicuum, non verò illustratum mouere, hoc enim est propriú coloris. Reliqua sensibilia aliorum sensuum, mouere quidem possunt diaphanum, sed non vt diaphanum est, quia etiam per opacum transeunt, vel saltem non requirunt diaphanum illustratum, sicut audimus, & odoramus, & gustamus etiam in tenebris, & per corpus opacum transit species soni, vt cum intra parietes audimus, & sine diaphano per immediationem contactus gustamus, & tangimus. De hac explicatione videatur S Thom. 2. *de anima lect.* 15. Quare non potuit meliori modo declarari color, vt motiuus est, quam per dictam definitionem, in qua id, quod peculiare est coloris in quantum color est explicatur, & in quo à luce & reliquis sensibilibus distinguitur, id autem quod commune est, in ly *motiuum* imbibitur.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

Contra primam definitionem argui potest; quia cum dicitur color *extremitas perspicui*, vel ly *extremitas* sumitur in genere quantitatis, vel in genere qualitatis. Primum dici non potest, vt iam probatum est, cum color non sit de genere quantitatis, nec in sola eius superficie subiectetur. Secundum etiam est falsum, quia si color est extremitas perspicui, erit eiusdem generis cum perspicuo; siquidem extremum eiusdem generis est cum eo cuius est extremú, constat autem quod color non est eiusdem generis cum perspicuo, sed longe ab eo differt, imò perspicuum est susceptiuum coloris, & comparatur ad ipsum vt potentia ad actum. *Si verò dicatur* quod color est extremitas, seu in extremitate, quia solum in ea mouet visum; *Contra est* tum quia color non est in ipso perspicuo seu extremitate eius, sed in corpore mixto, tum quia non solum est in extremitate, id est in superficie, sed etiam intus in corpore, & sic si solum definitur pro extremitate, definitur nō quoad essentiam coloris, sed quoad exercitium visibilitatis. *Confir.* quia color est quędam participatio lucis, seu lux obscurata admixtione opaci, vt docet S. Th. 2. *de anima lect.* 14. idque constat in coloribus apparentibus ex modificatione lucis, ergo male dicitur quod est extremitas perspicui, nec traditur definitio communis colori apparenti & permanenti.

Resp. ex dictis, quod extremitas hic intelligitur in genere qualitatis, non quantitatis. *Ad replicam dicitur*, quod extremitas est duplex alia intrinseca rei terminatæ per illam, alia extrinseca seu consecuta, sicut & terminus rerum alius est intrinsecus, alius extrinsecus. Intrinsecus est eiusdē generis, extrinsecus potest esse alterius, quia distinctum, & diuisum quid est à re terminata, & hoc modo color est extremitas, seu terminus perspicui extrinsecus, non intrinsecus, quia est resultans & deficiens a perspicuo, sicut explicatum est, tanquam ex opacitatis mixtione in colorem desinens & deficiens. Nec obstat, quod perspicuum possit suscipere colorem vt vitrum quod coloratur, aut etiam species coloris, quæ in diaphano multiplicantur, hoc enim non tollit quod etiam ex perspicuo cum mixtione opaci resultet color, & sic color sit extremitas extrinseca, seu resultans ex perspicui admixtione & deficientia. *Quod vero dicitur* colorē esse in interiori parte corporis. *Resp.* verum esse, quod entitatiuè etiam color est in partibus interioribus licet nō motiuè, quia quousque ponatur exterius & illustretur non potest mouere visum. In partibus autē interioribus licet non sit perspicuitas formaliter, est tamen virtualiter, quia ex admixtione perspicuitatis cū opacitate generatur illa mixtio, & ita virtualiter manet in colore, sicut qualitates primæ in secundis. Quod si aliquod corpus nihil habeat perspicui etiā virtualiter, nihil habebit coloris sicut terra si in sua puritate detur; quomodo autem tūc videatur, statim dicemus.

Ad

Ad Confirmationem respondetur. Quòd color est participatio lucis mediante perspicuo, seu diaphano obumbrato per opacitatem, nam cum perspicuum sit immediatè susceptiuum lucis, quod est extremitas perspicui, etiam est extremitas lucis, seu lucidi quia perspicuum lucidum est, & sic saltem mediatè, id est, mediante perspicuo, color est participatio lucis. In coloribus autem apparentibus, etiam color generatur ex perspicuo cum aliqua opacitate, sed ibi perspicuum est actu lucidum, & ex modificatione lucis & perspicui resultat color in opacitate nubis, seu corporis densi; in coloribus autem permanentibus resultat color ex perspicuo non actu lucido, sed in potentia, seu susceptiuo lucis. Vnde vnica definitione omnes isti colores comprehenduntur, dicendo, *quod est extremitas perspicui.*

Secundò arguitur contra secundam particulam eiusdem definitionis sc. *quòd sit in corpore terminato* Etenim nec in omni corpore terminato seu mixto, datur color, nec in solo mixto datur, sed etiam in purè elementali, nec ad temperaturam primarum qualitatum sequitur determinatus color, ergo male assignatur quod sit in corpore terminato, id est, mixto seu opaco. *Antecedens probatur,* nam pupilla oculi nullum habet colorem, vt supra diximus, & est corpus mixtum, & non merè transparens, sed aliqua opacitate mixtum: vnde non videntur interiores partes eius. Ignis etiam est flaui coloris, & tamen non est mixtum, sed elementum, & Aristot. in elementis ponit colorem, *in lib. de colorib. in princ.* & patet in terra, quæ in tota sua puritate colorem aliquem habet, quia visibilis est, & non videtur vt lucida, ergo vt colorata. *Quoad tertiam partem probatur anteced.* quia videmus in aliquibus corporibus albedinem sequi ad frigus, vt in niue, & in animalibus quæ generantur in partibus septentrionalibus, vt hominibus, vrsis, leporibus, &c. In alijs albedo sequitur ad calorem, vt in cera, in calce, & similibus; eodem modo videmus in nigredine, quod aliquando sequitur ad calorem, vt in pipere, in hominibus Africæ; aliquando sequitur ad frigus, sicut humor melancholicus est frigidus & niger, ergo color determinatus non sequitur ad determinatum temperamentum.

Respondetur negando anteced. Ad primam probationem dicitur, quòd pupilla non habet in se opacitatem, sed est pure transparens sicut crystallum, alioquin species visuales non transirent per ipsam ad interiores partes, mixtum autem quod habet colorem, non est mixtū transparens, sed quod habet aliquam opacitatem, quæ admisceatur perspicuo, quod autem pure perspicuum est, non est corpus terminatum respectu visus. Quod vero pupilla non videatur in partibus interioribus, non est propter opacitatem, sed propter nimiam humoris copiam, vt *quæst. præced.* diximus, sicut aqua copiosa obscuratur in sui profunditate, & ob eam rationem potest exterior superficies pupillæ reddere imaginem sicut speculum, quia terminatur à parte interiori. *Ad secundam partem argumenti dicitur,* quòd ignis in sua puritate non habet colorem, apud nos enim flamma, quanto purior, tanto splendidior, & minus flaua videtur, & in sua sphæra ignis nullatenus apparet flauus propter sui puritatem & raritaté. Ille ergo color prouenit igni ex concretione exhalationis terrenæ vel fumeæ, quæ igni adiungitur, in cuius signum, quanto densior est materia, cui ignis adhæret, tanto rubicundior flamma apparet, vel tristior, vt in carbone, sulphure, &c. Terra autem si in sua puritate videretur, nihil coloris in ea appareret, sed videretur vt luce ipsa affecta, & vt lucidum terminatum opacitate, si luce afficiatur, vel vt corpus vmbrosum & densum. si contra lucem sit, vmbram enim faceret & impediret lucem, sicque vt impedimentum luminosi appareret. *Ad tertiam partem argumenti dicitur,* quòd color non sequitur immediatè mixtionem

quatuor primarũ qualitatum, ſed mediante perſpicuitate & opacitate, & ſecundùm quòd calor, & frigus aliquando plus de opacitate, aliquando plus de perſpicuitate reſpiciunt, inde eſt, quod aliquando diuerſi & contrarij colores ex calore vel frigore oriuntur. Si enim calor excitat plures fuligines & concretiones opacas, reddit corpus magis opacum & nigrum, vel etiam iuxta humidi temperaturam, & modificationem, cæruleum, aut viride, &c. Si verò calor reddat corpus rarius, & minus habens de concretione terreſtri, ſic magis relinquit de perſpicuo, & reddit colorem clariorem, v. g. album, vel flauum, &c. Similiter frigus aliquando generat concretiones ſpumoſiores, vt in niue, quæ cum rariores ſint propter ſpumam, magis retinent de perſpicuo & claritate: aliquando verò frigus nimis addenſat & conſtipat, neque ſpumam generat, & tunc magis opacat colorem, & ad nigrum vertit.

Tertiò arguitur contra ſecundam definitionem coloris: nam in primis non ſolus color eſt motiuus diaphani intentionaliter, deinde non ſolum color mouet diaphanum illuſtratum, ſed etiam tenebroſum, ergo mala eſt definitio coloris, quæ vtrumque illi tribuit. *Antecedens quoad primam partem conſtat*, nam lux etiam eſt motiua diaphani, etiam poſtquam eſt illuſtratum, quia lux etiam per ſpecies intentionales videtur, ergo emittit tales ſpecies, & ſic mouet intentionaliter diaphanum poſtquam eſt illuſtratum & actuatum per lucem. *Quoad ſecundam partem probatur*, quia poſiti in loco tenebroſo videmus obiectum exiſtens in luce & colores eius; ergo illi colores non ſolum mouent diaphanum illuſtratum, ſed etiam illam partem tenebroſam, in qua eſt oculus, alias non videret, ſi ad illum non perueniret ſpecies coloris, & ſicut lux a longe videtur de nocte emittendo ſpeciem ſui per medium tenebroſum, & non illuminatum, cur etiam color illuminatus non valebit emittere ſpecies ſui per medium tenebroſum, neque actu illuſtratum.

Confirmatur, quia vel intelligitur quòd color ſe ſolo ſit motiuum diaphani illuſtrati, vel color vt perfuſus luce & illuminatus in ſe. Si primum eſt falſum vt oſtendemus *art. ſeq.* imo ſequeretur inde, quòd color ſecundùm ſe eſſet perfectior luce, quia ſecundùm ſe eſſet motiuus medij illuminati: ergo medium illuminatum ſe haberet paſsiuè ad colorem vt actiuè mouentem; actiuum autem ſecundùm ſe eſt perfectius paſsiuo. Si ſecundum ergo non definitur hic color per ſe, ſed ratione lucis, quia ratione illius eſt motiuus diaphani, & cum motiuum debeat eſſe perfectius paſsiuo, color autem cum luce nõ ſit perfectior, ſed eiuſdem rationis cum medio illuminato, malè dicitur quòd ſit motiuum diaphani ſecundùm actum.

Reſpondetur ad primam partem argumenti, proprium eſſe lucis reddere diaphanum actu illuſtratum, quod verò intentionaliter moueat diaphanum, eſt illi commune cum colore, cui non conuenit illuſtrare medium, ſed tantum mouere illuſtratum. lux autem vtrumque facit. Sed inſuper addimus, peculiare eſſe luci, quod poſsit mouere medium etiam non illuſtratum, ſed tenebroſum, color autem non niſi illuſtratum actu, & in hoc differunt, ſicut ex Ariſtotele 2. *de anima*, *textu* 71. docet diuus Thomas *lectione* 15. ipſáque etiam experientia comprobat, nam de nocte videmus lucem a longè poſitam, ita quod omne intermedium eſt omnino tenebroſum, ergo lux ad mouendum intentionaliter medium non indiget quod totum illud ſit actu illuſtratum. Similiter quædam, quæ in ſe ſunt lucentia, licet non illuminent medium, videntur de nocte, vt oculi quorundam animalium, & ſquamæ piſcium, de quibus dicit ibi ſanctus Thomas, quod iſta videntur in tenebris, & in lumine, ſed in tenebris vt lucentia, in lumine vt colorata. Et reddens rationem viſibilitatis eorum, inquit:

Quod

Quòd ista in sua compositione retinent aliquid de luce, quod omnino vinci non potuit ab opaco, & quia modicum habent de luce, in praesentia maioris lucis occultantur, & non videntur vt lucidum, sed vt coloratum, & lux eorum quia debilis est, non potest diaphanum perfecte reducere in actum secundùm quod natum est moueri à colore. Vnde sub eorum luce, neque eorum color, neque aliorum videtur, sed solum lux ipsorum, lux enim cum sit efficacior ad mouendum quam color, & magis visibilis, cum minori immutatione diaphani videri potest. Et idem docet infra de igne, alijsque corporibus actu lucidis. Itaque cum hęc lucida non illuminent medium ea luce, quæ sufficiat ad visionem colorum, consequenter non illuminant illos realiter, & tamen quia videntur in se vt lucida, oportet quòd immittant species intentionales sui, ergo lux potest intentionaliter mouere medium, etiamsi actu non sit illustratum per intentionalem emissionem specierum, color autem non nisi medium illuminatum mouet.

Ad secundam partem argumenti respondetur, quòd cum color videtur ab oculo existente in parte obscura, non est simpliciter in tenebris, sed habet aliquam lucem licet minorem illa, in qua est ipsum obiectum coloratum, sufficientem tamen vt per eam transmittatur species coloris, & continuetur cum oculo. Quod expressit S. Thomas *supra lect. 14. in fine*, dicens: *Quod vero colores illuminati ab eo qui est in obscuro videantur, contingit ex eo, quod etiam medium illuminatur quantum sufficit ad immutationem ipsius.* Itaque si medium sit omninò tenebrosum, nihil de coloribus videbitur, sed solum de luce, quæ quia perfectè visibilis est in actu, sufficienter mouere potest diaphanum intentionaliter, etiam si actu non sit illustratum, vt experientia ipsa comprobat; color autem non potest, quia non est ita perfectè visibilis sicut lux. Vnde cum quæritur cur color illuminatus non poterit videri existente medio tenebroso? *Respondetur*, quod videbitur id quod luminis est in illo colorato, non autem color ipse, vt diximus ex D. Thom. eò quòd lux in genere visibili efficacior est, & ita cum minori dispositione medij potest species suas multiplicare per illud, quam color, & sic datur immutatio sufficiens ad videndum lucem, quæ non sufficit ad videndum colorem.

Ad Confirmationem respondetur, quòd color mouet vt affectus, & perfusus luce, non quidem vt dante virtutem mouendi, sed vt complente & determinante, & vltimo formalizante in ordine ad visum. Et sic color definitur ratione sui, non ratione lucis, licet ad exercendam rationem suam, exigat determinationem, & actuationem lucis, nam secundùm diuersitatem coloris diuersimodè mouet visum, licet omnes illi diuersi modi exigant communiter rationem lucis, vt determinatiuam & completiuam, omnium. *Et quando additur*, quod erit eiusdem rationis color vt illuminatus cum diaphano vt illuminato, & sic non aget in illud, *Respondetur*, quòd vtrumque est eiusdem rationis quantum ad effectum formalem lucis, & realem informationem eius, sed quantum ad intentionalem emissionem specierum, color etiam vt illuminatus est diuersæ rationis, quia diuersitas coloris, vnde procedunt diuersæ species intentionales, etiam stante eadem luce saluatur, & consequenter habet virtutem diuersam ad immutandum intentionaliter ipsum lucidum, sicque non agit in lucidum per virtutem eiusdem rationis cum luce, sed per diuersam, scilicet per colorem habentem diuersitatem in immutando, quia aliter immutat viride, aliter album, aliter nigrum, &c. *Dici etiam potest*, quòd lux non est qualitas per se primo passiua, sed actiua illustrando diaphanum, & producendo lucem; & in hoc genere simpliciter est perfectior colore, ipsumque actuat & illuminat; in alio tamen genere, scilicet in genere intentionali potest pati

pati à calore illuminato, quatenus emittit ſpecies per lucidum, & ſic non ſunt in actu & potentia reſpectu eiuſdem, ſicut lumen intellectuale per ſe primo eſt actiuum intellectionis, ſecundario tamen receptiuum ſpeciei & actus, ideoque non ſimpliciter imperfectior illis in ſua ſpecie.

ARTICVLVS II.

Quid ſit lux, & quomodo ad colorem & viſum comparetur?

QVatuor circa lucem inquiri poſſunt. *Primum* circa genus ſupremum, an lux ſit qualitas, vel corpus, ſeu ſubſtantia. *Secundum*, circa genus ſubalternum, an ſit qualitas realis, vel intentionalis. *Tertium*, an diſtinguatur ſpecificè à colore. *Quartũ*, an requiratur ex parte ipſius coloris ſeu obiecti viſibilis, an ex parte medij. Et non diſtinguimus inter lucem & lumen, quia ſolum dicitur lux, prout eſt in ipſo corpore luminoſo, lumen verò lux diffuſa ab ipſo, ſeu participata à luminoſo.

Circa primum ſtatuimus vt certum, quòd lux non eſt corpus, neque forma corporea ſubſtantialis, ſed eſt qualitas. Probat D. Thomas 1. *part. q.* 67. *art.* 2. & 3. tum quia lux diffunditur per corpus diaphanum vt videmus, ergo ſi eſſet corpus, vel diuideret illud, vel penetraretur cum illo, quorum primum eſt contra experientiam, ſecundũ contra naturam: tum quia ſi eſſet corpus, non poſſet in inſtanti diffundi per tantum ſpacium, nam vel illud corpus defertur motu locali per ſpacium, & tunc non poſſet in inſtanti diffundi, quia motus non eſt in inſtanti; vel per nouam generationem & multiplicationem illius corporis, & ſic diffuſio luminis eſſet cum generatione, & corruptione ſubſtantiali, quam nullam videmus in aere dum ſpargitur lux: tum quia lumen ipſum non poſſet corrumpi, niſi generata aliqua forma ſubſtantiali ei incompoſsibili, nam corruptio ſine generatione non eſt, non videmus autem luci ſuccedere niſi tenebras, quæ non ſunt corpus. Quod verò non ſit forma ſubſtantialis, patet, tum quia lux eſt per ſe viſibilis, non autem forma ſubſtantialis, quæ non eſt ſenſibile per ſe, ſed per accidens; tum quia, dum lux diffunditur in aere, ſi eſſet forma ſubſtantialis, vel corrumperet formam aeris, quod eſt contra experientiam, vel duę formę ſubſtantiales eſſent ſimul, quod eſt impoſsibile. Eſt ergo forma accidentalis, nec alia quam qualitas, quia effectus reales, & qualificatiuos habet, vt ex aſtris & ſole videmus prouenire.

Circa ſecundum dicimus, quòd lux eſt qualitas naturalis & non intentionalis, id eſt, repræſentatiua ſicut ſpecies coloris, quæ non eſt color, ſed ſimilitudo eius: lux autem non eſt in aere per modum ſimilitudinis, ſed verè & realiter. *Cuius rationem reddit* D. Thom. 1. *part. quæſt.* 67. *art.* 3. tum quia lux reddit aerem realiter illuminatum, & corpus à quo diffunditur realiter eſt luminoſum, ſpecies autem lucis non reddit illuminatum, ſicut nec ſpecies coloris coloratum, ergo lux eſt qualitas realis, & non ſolum intentionalis; tum etiam, quia habet effectus reales, v. g. calefacere, rarefacere, diſgregare viſum, & alia ſimilia, ergo non eſt ſolum qualitas intentionalis.

Ex quo colligitur, quòd lux vt videatur tanquam obiectum, indiget ſpecie intentionali, ſiquidem eodem modo videtur ſicut aliæ res viſibiles, ſcilicet actuando potentiam modo intentionali, ergo ſi ipſa in ſe, non eſt qualitas intentionalis, ſed realis, indiget ſpecie intentionali ſuperaddita vt poſsit videri. Et ſic dicit D. Thom. *quæſt.* 10. *de Veritate, artic.* 8. *ad* 10. *in* 2. *loco poſitum, quòd lux corporalis non videtur per eſſentiam niſi quatenus eſt ratio viſibilitatis viſibilium, & forma quædam dans eis actu eſſe viſibile, ipſa enim lux quæ eſt in ſole, non videtur à nobis niſi per ſimilitudinem eius in viſu noſtro exiſtentem, ſicut ſpecies lapidis* (id eſt ſubſtantia) *non eſt in oculo, ſed ſimilitudo eius.* Itaque lux per ſuam eſſentiam immediatè actuat

actuat & informat visibile, redditque illud completum in ratione visibilis, & hoc modo dicitur videri per suam essentiam, quatenus est ratio visibilitatis formaliter ipsimet visibili immediatè per se ipsam. Cæterum vt obiectum quod videtur ab oculo, non videtur per se ipsum sine specie, sed mediante specie, vt hic dicit D. Thom. & sic intelligendus est quando dicit *in quæst. 8. de veritate art. 3. ad 17. Quod aliquid videtur per suam essentiam sicut quando essentia visibilis coniungitur visui, sicut oculus videt lucē*; intelligitur enim de visione lucis, non vt obiectum quod videtur, sed vt est ratio visibilitatis completiua ipsi colori visibili.

Circa 3. dicimus; colores specie distingui à luce, quod præsertim habet verum in coloribus permanentibus qui cõueniunt corporibus mixtis, hos enim constat non formari per lucem, nec dependere ab illa, sicut colores apparentes, cuius signum manifestum est quod isti colores non variantur ad aspectum, seu variationem lucis sicut colores apparentes, nam eodem modo videmus albedinem, vel nigredinem in præsentia solis, vel ad lucem candelæ, positam in vmbra vel illustratam à luce, non ergo variatur ad aspectum, & modificationem lucis. *Ratio autem à priori est*; quia colores oriuntur ex causis permanentibus nempè ex mixtione qualitatum elementalium præsertim perspicuitatis, & opacitatis; quæ tunc causæ internæ ipsorum corporum, & permanentes in eis, lux autem non habet causam internam, & permanentem in ipso corpore mixto, sed prouenit à luminoso, ergo non sunt eiusdem speciei color, & lux imò colores ipsi inter se specie differunt, lux autem semper est vna, & eadem pro omnibus coloribus. *Et ex hoc etiam sequitur* quod colores apparentes licet causentur ex modificatione & participatione lucis, vt ex causa efficiente eorum, tamen etiam specie distinguuntur à luce, tum quia præter lucem etiam concurrit perspicuum & opacum, & sic non in sola luce consistunt, sed habent easdem causas proximas quas alij colores, scilicet perspicuum, & opacū commixtum lumen, & dependentes à reuerberatione lucis, vnde solum respiciunt lumen vt causam efficientem non vt specificam: tum quia colores apparentes eodē modo immutant visum, quo permanentes, & seruant inter se contrarietatem sicut album, & nigrum, viride, & ceruleum suam contrarietatem habent, & transitum de vno ad alium. Addunt tamen super hoc ipsā reuerberationem, seu modificationem lucis ex qua temperantur, & ideo secum ferunt rationem lucidi.

Ex quo sequitur; legitimam esse definitionem lucis traditam à Phil. *lux est actus perspicui 2. de anima text. 69.* vbi videri potest S. Thom. *lect. 14.* Quod enim lux sit actus, seu forma diaphani clare constat, quia quando non habet lucem, sed tenebras, habet priuationem, & est in potentia ad aliquid quo tunc caret, ergo id cuius est illa priuatio, & ad quod est in potentia, aliqua forma seu actus est ipsius diaphani, nec enim priuatio est nisi alicuius formæ, qua caret subiectum. Quod verò sit actus solum diaphani, difficilius est, cum lux etiam corpora opaca actuet, & illustret, alias non viderentur, ergo inhæret & recipitur in illis, & sic est actus opaci sicut & diaphani. *Respond. tamen.* quod lux non actuat simpliciter nisi diaphanum, quia totum illud actuat, cum totum perfundat, opacum autem non actuat nisi secundum quid, id est quoad superficiem, quæ etiam aliquid de perspicuo participat, sicut & de colore qui vtique ex perspicuo fit. Fortassis etiam lux non actuat opacum, seu colorem formaliter, sed actiue, quia tangit vltima superficies diaphani & lucis ipsam superficiem opaci, vt ex illo eliciat speciem visibilem, de quo statim dicemus,

Circa quartum est celebris difficultas, an lux requiratur ex parte medij per quod transire debent species visibiles, an etiam ex parte obiecti, seu coloris, quasi actuādo ipsum

ipsum vt visibilis reddatur. In quo S. Tho. refert duas opiniones 1. *part. quæst. 79. art. 3. ad 2. Quidam*, inquit, *dicunt quod lumen requiritur ad visum vt faciat colores actu visibiles. Secundum alios verò lumen requiritur ad videndum, non propter colores vt fiant actu visibiles, sed vt medium fiat actu lucidum.* Itaque secundum hanc secundam sententiam lux supperadditur coloribus, non reddendo eos visibiles per informationem intrinsecam, seu inhærentiam, sed reddendo medium aptum, & dispositum vt à coloribus moueatur. Et quia sine luce diaphani, seu medij non potest videri color, inde fit quod per lucem color apparere dicatur, & visibilis reddi non intrinsece in se, sed disponendo medium, seu diaphanum illi coniunctum, vt moueri possit à colore. Et istæ opiniones etiam inter recentiores inualuerunt, habetque vnaquæque suos patronos, tum inter Thomistas, tum extra eorum scholam, de quo videri potest Magister Bañez 1 *part. q. 79. ar. 3. dub. vlt.* Medina 1. 2. *quæstione* 8. *artic.* 3. Conradus *ib.* Caietan. dubius est in hac parte 2. *de anima text.* 69. Videri etiam possunt Carmel. *hic disp.* 16 *quæst.* 5. *&* Conimb. *lib.* 2. *de anima cap.* 7. *quæstione* 4. Afferunt autem varia loca D. Th. pro vna & altera parte, in quibus videtur vtrumque probabile reputare.

Nihilominus resolutio nostra est; *quod lux neque dat entitatem coloribus, neque visibilitatem earum intrinsecam, sed per se, & antecedenter ad lucem colores sunt visibiles. Requiritur tamen lux ad complendum colorem in ratione efficiendi species intentionales & quoad hoc sufficit, quod tangat illum, & actiue afficiat, probabile tamen est, quod etiam formaliter, aut saltem affectum aliquem in eo ponat quo perficiatur, vt intentionaliter moueat.*

Prima pars huius conclusionis ex dictis in præc. dubio deducitur, quia color permanens habet causas intrinsecas permanentiæ suæ, scilicet mixtionem elementalium qualitatum, nec variatur ad variationem lucis, aut ex eo quod sit in luce. Vnde si habet causas interiores, & non lucem, constat quod desinere non potest color ex defectu lucis tanquam ex defectu causæ efficientis vel conseruantis, nec tanquam ex contraria forma, quia defectus lucis non est color contrarius, ergo permanet color in absentia lucis. *Nec potest dici*, quod permanet entitas coloris, sed non virtus visibilitatis eius, qua possit diaphanum mouere, *Contra enim est*, quia esse visibile est propria passio coloris vt S. Thom. 2. *de anima lect.* 14, aduertit, nec enim ex se est insensibilis, sed sensibilis siquidem est cognoscibilis ex se modo corporeo, ergo de se & non ex aliquo superuenienti sensibilis est sensibilitate externa, & non vt audibilis vel odorabilis, &c. ergo vt visibilis; sed esse visibile est habere potentiam seu virtutem vt videatur, ergo color de se & ab intrinseco habet hanc virtutem, vt mouere possit visum, & diaphanum. *Si dicatur* esse visibile terminatiue tantum, non motiue nisi à luce. *Contra est*, quia si sic esset, solum esset visibile per accidens & non per se, siquidem quod solum est visibile terminatiue, solum per aliud videri potest, à quo mouetur visus, licet mediante ipso ad aliud terminetur, quod est non per se & immediatè, sed per accidens, & mediante alio esse visibile. Si ergo color est visibilis per se oportet quod per se, & non solum per aliud habeat virtutem mouendi potentiam tanquam propriam passionem, licet requirat tanquam complementum actuationem lucis, siuè illuminando medium per quod color debet mouere, siuè perfectionem aliquam ipsi colori imprimendo, vt statim dicetur.

Hanc eandem partem manifeste S. Thom. docet *pluribus locis*, vt videri potest *lib.* 3. *de anima lect.* 10. *q. & q. de anima artic.* 4. *ad* 4. vbi expresse docet: *Colorem esse visibilem per se, & non habere id virtute luminis, sed solum à lumine habere quod diaphanum*

phanum sit actu lucidum, vt possit moueri à colore. Luculentius id tradit 2. *de anima lect.* 14. *circa finem*, vbi docens, quod secundum Aristot. sententiam lumen non est necessarium ex parte colorum, sed ex parte diaphani, subdit; *Dicendum est ergo, quod virtus coloris in agendo est imperfecta, respectu virtutis luminis. Nam color nihil aliud est, quam lux quædam quodammodo obscurata ex admixtione opaci, vnde non habet virtutem vt faciat medium in ea dispositione, qua sit susceptiuum coloris, quod tamen potest facere lux pura.*

Secunda pars conclusionis ex hoc etiam deducitur, quod scilicet lux perficiat colorem in linea & genere intentionali, siquidem non perficit colorem vt in se sit, vel vt intensior, aut perfectior sit, sed vt actu moueat diaphanum, ob rationem quam D. Thom. affert *præcit. loco*, quia color est forma imperfecta comparatione ad lucem, forma autem quæ est imperfecta non potest disponere passum vt recipiat similitudinem suam sicut potest forma perfecta, & ideo color indiget luce, vt possit actuatus ab ea mouere medium ad recipiendum similitudinem suam, & non in genere reali, quia non mouet diaphanum vt reddatur actu coloratum, sed solum specie, seu similitudine coloris affectum, ergo motio illa non est realis, sed intentionalis, & sic totum, quod perficit lux in colore, est in linea, & gradu intentionalis motionis,

Tertia pars conclusionis est, quod color indiget perfici ab ipsa luce tanquam à complemento virtutis, qua intentionaliter moueat, & quod hoc potest fieri ab ipsa luce vel actiue concurrendo cum colore ad emissionem speciei, & tunc sufficit esse contiguam lucem ipsi colori, vel formaliter informando prius ipsum colorem, vel saltem aliquem effectum relinquendo in illo, quo reddatur perfecta illa virtus coloris & moueat diaphanum. Quod ergo indigeat color ipsa luce tanquam complemento suæ virtutis ad intentionaliter mouendum, *constat*; quia sine luce experimur nos non videre, nec colorem mouere, requiritur ergo necessario lux, & non vt conditio applicatiua, quia quantumcumque color sit debite applicatus & in distantia proportionata, sine luce non mouet visum, ergo præter conditionem applicatiuam lux requiritur, & sic in aliquo genere causæ, non materialis, quia color non subiectatur in luce, sed in corpore colorato, ergo vel formalis, vel efficientis, & hoc in idem coincidit, quia si requiritur vt formalis causa in ordine ad mouendum, etiam efficienter se habebit, quia forma actuans in ordine ad aliquam actionem, influere debet in actionem. Finalis autem causa hic non habet locum, quia lux non est finis coloris, sed motio visus, hæc enim est actus ad quẽ ordinatur. Vnde D. Thom perpetuo requirit lucem tanquam pertinentem ad virtutẽ coloris vt moueat visum, sicut *in 2. de anima lect.* 14. *verbis supra relatis, quod virtus coloris est imperfecta, & non habet virtutem vt moueat medium, sicut habet lux pura*. Et *quodl.* 8. *art.* 3. dicit: *Quod color, nisi superueniat lux, non mouet visum*. Denique sæpissime repetit, *quod lux est ipsi colori ratio vt videatur*, sicut 2. 2. *q.* 1. *art.* 3. & 8. *de verit. art.* 14. *ad* 6. & *in* 2. *dist.* 20. *q.* 2. *art.* 2. *ad* 2. expresse dicit: *Quod complementum formale visibilis in quantum huiusmodi, est ex parte lucis, quæ facit visibile in potentia, esse visibile in actu*, & idem fere docet *in* 1. *d.* 45. *q.* 1. *a.* 2. *ad* 1. & alijs multis locis, ergo verum est in sententia D. Tho. quod lux licet non constituat entitatem coloris, aut visibilitatem eius intrinsecam, tamen complet virtutem eius ad mouendum visum, sicut etiam species complet potentiam ad cognoscendum.

Quod verò attinet ad modum quo id facit lux, scilicet vel formaliter actuando colorem, vel aliquem effectum in illo relinquendo, vel simul cum ipso influendo, licet nõ actuet illũ, sed quasi partialiter concurrat, ex his modis hic vltimus minus habet

apparentiæ & veritatis, quia ista duo, color & lux se habent vt subordinata, ad mouendum visum, seu efficiendum speciem, siquidem lux se habet vt perficiens & complens virtutem coloris ad mouendum, vt ex Diuu. Thom. vidimus, quando autem ad vnum effectum concurrunt duæ virtutes altera imperfectior & determinabilis & inferior, altera vt perfectior & determinans, nunquam virtus perfectior concurrit purè, extrinsecè & partialiter, sed aliquid ponendo in virtute inferiori, vel quia per se illam actuat, vel per effectum suum in ea relictum, & impressum, alias si virtus inferior in se nihil habet de nouo, nisi tantum extrinsecam assistentiam, intrinsecè & in se immutata manebit, ergo actio quæ ab intrinseco illius emanet, non poterit procedere, quandiu intrinsecum eius immutatum manet in sua imperfectione cum non nisi à perfecto possit emanare. Color autem de se habet imperfectam virtutem ad mouendum diaphanum, perficitur autem à luce, ergo cum color emittat speciem à se, & ab intrinseco oportet quod intrinsecè etiam perficiatur à luce, vel aliquo eius effectu.

Quid autem ex his duobus verius sit, an lux per se ipsam informet colorem inhæreatque in ipso, seu in corpore colorato, an solum effectum aliquem illi imprimat, ipsa autem lux maneat solum in diaphano illi colori contiguo, non est quæstio magni momenti, & vtra pars dicatur non facile ab alia conuincetur. Sed tamen cum effectus ille impressus à luce in colorem non facile explicetur quid sit qualitas an modus, & quidquid dicatur easdem patitur difficultates, ac de ipsa luce, & ex alia parte ipsa lux est virtus receptibilis in superficie corporis opaci, sicut verè lux recipitur in toto perspicuo mediante diaphaneitate, ita poterit lux recipi in ipsa superficie externa opaci. Imò hinc deducitur argumentum ad probandum dari indiuisibilia, quia in corpore opaco lux non potest recipi vltra superficiem; probabilius est, ergo quod lux actuat ipsum colorem in superficie.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur*, ad probandum, quod lux sit qualitas intentionalis, & non naturalis, nam lux per suam essentiam immediatè videtur, vt docet S. Tho. *quæst. de verit. artic. 3. ad 17. & in 2. dist. 13. quæst. 2. art. 1.* vbi inquit: *Quod lux non videtur ab oculo per aliquam similitudinem sui in ipso relictum, sed per suã essentiã oculum informans*, idemque insinuat *1. p. q. 56. art. 2. Et ratio est*; quia lux habet esse visibilis in vltimo visibilitatis actu, & habet vniri per se oculo, ita vt non impediat sensationem sui, sed potius ad videndum iuuat, ergo habet, quidquid requiritur ad rationem speciei intentionalis, quæ ad hoc solum ponitur, vt obiectum ipsum repræsentet reddendo illud vltimatè visibile in oculo. *Confirmatur*; quia dicit D. Thom. *quæstione 5. de potentia artic. 1. ad 6.* quod lumen non est in aere sicut forma perfecta, sed per modum intentionis, ergo est forma intentionalis.

Respon. ad loca D. Thom; omnia illa explicari debere vt supra diximus *ex illo loco quæst. 10. de veritate art. 8. ad 10. in secundo loco positum* vbi docet: *lucem corporalem videri per essentiam quatenus est ratio visibilitatis ipsis rebus, vt autem est in luminoso videtur à nobis per similitudinem, seu speciem* Quare cum dicit in locis adductis quod videtur lux per suam essentiam & non per similitudinem, non loquitur de luce vt obiectum quod videtur seorsum à colore sed vt est ratio completiua visibilitatis ipsi colori, sic enim per essentiam suam reddit actu visibile illustrando colorem per se ipsũ, si tamen videatur vt obiectum seorsum, per speciem videtur, sicut conceptus seu verbum quo res intellecta redditur in actu, per se ipsum intelligitur *quo*, seu in quo, si autẽ cognoscatur vt *quod* indiget alio conceptu.

Ad rationem Respond. quod lux habet rationem vltimæ visibilitatis vt *quo* respectu

ctu colorum, tamen vt res visa & vt obiectum *quod*, licet non indigeat alio lumine, indiget tamen specie repræsentatiua sui. *Nec sufficit*, quod realiter perueniat ad oculum, & realiter informet illum, quia lux, quæ est super oculum, non potest esse res visa ab ipso, nihil enim videtur, quod est super oculum, sed solum lux extra videri potest, & ita indiget specie repræsentatiua quia se ipsa non vnitur.

Ad confirmat. respond. quod Diu. Thom. sumit ibi rationem intentionalem, seu modum intentionis non prout dicit repræsentationem, & contraponitur obiecto repræsentato, sed prout dicit modum transeuntis, & contraponitur rei permanenti & fixę. Quia enim species intentionales habent esse in aere per modum transeuntis, & depẽdenter ab obiecto in fieri & conseruari, ideo quæcumque qualitas, seu virtus, quæ per modum transeuntis datur, dicitur esse modo intentionali, licet non sit repræsentatio intentionalis, sicut *in qu. 3. de potent. art. 7. ad 7.* virtutem, qua Deus agit in causas inferiores, vocat vt intentionem, quia est per modum transeuntis.

Secundo arguitur ad probandum, quod lux non requiratur ex parte obiecti quasi inhærens & actuans ipsum colorem, licet ex parte medij requiratur, vt obiectum mouere possit. Nam lux est actus diaphani, ergo non colorum, quia isti sunt in corpore non diaphano sed opaco. *Confirmat.* quia colores per se, & non à luce habent visibilitatem intrinsecam, completiuam autem & consũmatam non habent à luce, vel tanquam à formali ratione, vel tanquã à conditione requisita. Non tanquam à ratione formali, quia color est visibile per se, & non per accidens: si autem non esset perfecte & consummate visibile per se, sed per lucem, non esset per se visibile, quia non esset per se motiuum, sed per aliud, in tantum autem est visibile in quantum est motiuum visus. Non tanquam à conditione, quia non dat approximationem aliquam coloris ad visum, quam ergo conditionem ponit; Nec potest requiri lux tanquam causa aliqua vniuersalis mouens & determinans, quia sicut obiecta aliorum sensuum non requirunt istam motionem lucis, aut alterius causæ vniuersalis, præter generalem Dei concursum, sic neque colores id requirent, quia non minus est in actu ipse color secundum se nec minus perfecte est visibilis ex propria ratione, quam sonus sit audibilis vel odor odorabilis, sicut ergo ista non requirunt aliam causam determinantem, & perficientem vltimo per modũ causæ vniuersalis ad mouendum intentionaliter, cur id requiret color? *denique confir.* ex multis locis S. Thom. vbi affirmat lucem non se tenere ex parte obiecti, seu coloris vt *in q. de anima art. 4. ad 4. & 2. de anima lect. 14. & 3. de anima lect. 10.*

Respond. quod vt supra diximus, lux est actus perspicui simpliciter, quia totum actuat & perfundit, coloris autem in opaco, solum quoad superficiem, vbi aliquid etiam perspicui est, saltem quoad colorem, qui perspicuum includit virtualiter.

Ad confirm. Respond. colorem esse per se visibilem ab intrinseco visibilitate imperfecta, & indigente luce vt determinante & perficiente, sicut potentia ipsa visus est per se visiua, sed indifferenter, determinari autem debet à specie, & sine ipsa non potest videre. *Et cum vrgetur*, quo genere causæ id fiat, an ratione formali, vel conditione *Respond.* necesse conditionem, nec rationem formalem quasi primam & fundamentalem, sed vltimam & consummatiuam, sicut intellectus perficitur per lumen habituale, & determinatur per speciem, & totum pertinet ad formalem rationem agendi intellectualiter vnumquodque in genere suo, sic totum illud, lux & color formaliter se habet cum subordinatione vnius ad alterum, ad mouendum intentionaliter, & obiectiuè. Neque hoc habet rationem causæ vniuersalis mouentis, licet habeat modum quendam causæ vniuersalis,

lis, quatenus omnes colores perficere & actuare in genere mouendi intentionaliter, non in entitate sua. Vnde tantũ abest quod color reddatur visibilis per accidens, quod potius per se habet primam visibilitatem, imperfectam tamen, á luce autem vltimam & consummatam. Cur autem solum id tribuamus colori, non alijs sensibilibus externis? *Dicimus* id exigere naturam coloris vt in ratione visibilitatis dependeat & compleatur per lucem, sine qua nihil videtur, quia lux est vltima ratio visibilitatis, & ad obiectum visus pertinens. Aliquid tamen simile inuenitur in alijs sensibilibus, sapor enim nisi humectatione linguæ immutetur & actuetur, non potest species sui emittere; nec qualitates tangibiles sentiri, nisi habeant aliquem excessum super temperamentum tactus, & odor nisi resoluatur in fumosam aliquam euaporationem, non sentitur, & sic in alijs sensibilibus inuenimus aliquid, quo immutentur vel actuentur, aut determinentur, vt species sui imprimere posint, nisi aliquod sensibile tale sit, & tam perfectum, vt sine alio superaddito, sui speciem emittere posit.

Ad 2. confir. Resp. D. Tho. in illis locis explicare mentem suam, quod lux non tenet se ex parte obiecti, seu coloris, quasi dans ipsius entitatem, & visibilitatem primam & imperfectam quam habent in suo genere & ex se. Non tamen negat D. Thom. quod ipsis coloribus præbeat lux vltimam, & consummatam rationem visibilitatis, & perfectam virtutem ad mouendum visum, sicut docet *in illa lect. 14. in 2. de anima.* Dicitur tamen illustrare & actuare medium, seu perspicuum potius quam colorem in definitione lucis, quia licet actuet colorem, illum tamen illustrat & actuat ad mouendum intentionaliter visum, quæ motio fit per medium quod est perspicuum, & ita compendio vtraque actuatio inuoluitur, dicendo, quod illustrat perspicuum.

Vltimo arguitur color resultat ex participatione lucis, & est eiusdem speciei in ratione visibilitatis cum eo, ergo & in natura, seu quidditate specifica. *Patet conseq.* quia quæ conueniunt in proprietate conueniunt & in natura, à qua illa dimanat, visibilitas autem proprietas est, tam lucis, quam colorum. *Antec.* est D. Thom. vt supra retulimus *in 2. de anim lect.* 14. quod color est quædam lux obumbrata, & *lib. de sensu & sensato lect.* 7. dicit quod in extremo perspicui terminatorum corporum, contingit in esse illud quod in aere fuit lumen, & ibi facit colorem album. Constat etiam albedinem ideo disgregare visum, quia multum participat de luce. Et in coloribus apparentibus manifestius est, ipsos esse quasdam participationes lucis; & tamen tam isti, quam colores permanentes, & lux sunt eiusdem speciei, quia conueniunt in eadem ratione motiua visus, nec aliam speciem habent in genere qualitatis, quam esse motiuum visus

Respond. colores esse participationem lucis mediate, scilicet mediante perspicuo quod est susceptiuum lucis, quod mixtum opacitati facit colores. Et. D Th. non dicit quod colores sunt lux ipsa, aut eiusdem speciei, sed lux obumbrata, id est participata, & mixta opaco, vel quod in extremitate corporum est illud, quod in aere fuit lumen, non tamen dicit quod est lumen ipsum, aut eiusdem speciei, sed participatio eius, quæ hoc ipso quod est participatio, non est eiusdem speciei, sed ex illa deriuatum. *Quòd verò dicitur,* esse eiusdem visibilitatis *Resp.* quod bene stat aliqua participare eundem modum visibilitatis, & tamen inter se differre specie entitatiua, sicut patet quod colores diuersæ speciei vt album & nigrum, & viride participant eandem rationem visibilis; & similiter ad eandem scientiam spectant res diuersarum specierum induuntque eandem rationem, scibilis, seu cognoscibilis. Et hoc ideo quia cognoscibilitas seu visibilitas non est pro-

propria pasſio rerum cognoſcibilium adæquata ipſis rebus, vt res ſunt, & ſecundū ſpecificas earum differentias, ſed vt obiecta ſunt, & immutatiua potentiæ. Et poteſt contingere quod multa, quæ in ratione rei diuerſa ſunt, conueniant in eodē modo immutandi potentiam. Et ita lux & color, licet ſint diuerſæ ſpeciei entitatiue, conueniunt tamen in eadem proprietate obiectiuæ viſibilitatis. *Quòd verò dicitur* de albedine & coloribus apparentibus, *reſpondetur*, quod albedo habet multum de luce virtualiter, & participatiue, non formaliter & ſpecifice, prædominatur enim lux in compoſitione albedinis ſicut vnum elementum aliquando prædominatur in mixto præ alio. Et colores apparentes reſultant ex modificatione lucis, cum mixtione tamē perſpicui & opaci, & ita non ſunt ipſa lux ſed aliquid ex reuerberatione lucis reſultans. Nec ratio coloris conſiſtit in hoc præciſe, quod ſit motiuum viſus, ſed quod tali modo ſit motiuum viſus, quo non eſt lux, ſed ſubordinatum luci.

ARTICVLVS III.

Quid ſit ſonus & in quo ſubiecto ſit?

SOnus definitur quod eſt *Qualitas ſenſibilis ex forti percuſsione, ſeu colliſione corporum ſonantium & medij reſilientia reſultans.* Et quidem *qualitas ſenſibilis* ponitur pro genere, conſtat enim quod ſonus eſt obiectum proprium alicuius ſenſus, ſcilicet auditus, ergo debet eſſe qualitas, eaque pertinens ad tertiam ſpeciem, ſiquidem eſt poſsibilis qualitas, à qua paſsio cauſatur in ſenſu. Nec iſte ſonus eſt motus, ſed cauſatur à motu, tum quia motus eſt ſenſibile commune non proprium, tum quia differentiæ motus ſunt tardum, aut velox & ſimilia, ſoni autem, acutum graue, &c.

Quòd vero attinet ad differentiam ſoni, quia eſſentiales & intrinſecæ differentiæ nobis perſpectæ non ſunt, eas ex effectibus, aut cauſis extrinſecis circumſcribimus Cum autem ad generādum ſonum tria corpora debeant concurrere, vt aduertit S. Thom. 2. *de anima lect.* 16. ſcilicet percutiens. percuſſum, & confractum ſeu medium reſiliens, licet aliquando idem ſit corpus percuſſum, & reſiliens, ſeu confractum, vt cum ipſe aer partem aeris collidit vt in ſonitu ventorum; explicatur definitio ſoni per ordinem ad duas cauſas per ſe requiſitas ad ſonum, ſcilicet efficientem & materialem. Efficiens explicatur per hoc quod dicitur, *reſultans ex forti percuſsione.* A corporibus enim vt percutientibus & frangentibus medium, effectiue fit ſonus, & ab ipſo ſono emanant ſpecies ad auditum. Requiritur autem quod percuſsio ſit fortis, id eſt cum reſiſtentia aliqua percuſsi, & non cedendo. Cauſa verò ſubiectiua, ſeu materialis explicatur in ly *medij reſilientia*, ibi enim ſcil. in medio ſubiectatur fractio, & conſequenter ſonus, vt ſtatim dicemus.

Additur denique illa particula *corporum ſonantium* ad expendendum, quod non quælibet corpora edunt ſonum, ſed vt ſint ſonantia, requiruntur aliquæ conditiones. quas breuiter enumerat S. Thom. dicta *lect.* 16. *& lect.* 17. *in princip. ad textum* 85. *Prima*, quod corpora ſint dura, vel ſaltem cum aliqua vi ſint fractiua aeris, ſicut etiam ventus frangit aerem, licet non ſit corpus durum, aut cum virga aerem percutimus, aut cum intra nubem ſpiritus diſrumpitur: Si verò corpus ſit molle aut facile cedens vt capilli, lana, ſpongia, & ſimilia, ſonum non faciunt. *Secunda*, quod habeant ſuperficiem lenem, ita quod vna pars non ſuperemineat alteri, quia vbi non eſt vniformis ſuperficies, aer incluſus inter corpora collidentia, non vniformiter frangitur, nec continuo, nec cum impetu, aut concitatione, quia cū partes ſint inequales, quæ ſupereminentior eſt, detinet partem aeris fracti, & ceſſare facit motum, nō concitat. Cōcitatio enim, & quaſi ſubita fractio medij ſonūgenerat, ideoq; colliſio facta intra aquā non

non generat sonum, quia propter crassitudinem medij non potest fieri concitata confractio. Aliæ duæ conditiones requiruntur ad sonum vt melius fiet, scilicet vt corpora sint concaua, sicut cum manus se collidunt, quia plus aeris includitur intra concaua, & sic multiplicatur fractio, & fit maiori sonus; altera, quod corpora se percutientia habeant plus aereæ compositionis quam terrestris, ideoque plus sonat æs, vel argentum, quam plumbum, vel ferrum. Et ex hoc patet, quare etiam requiratur resilientia, seu confractio medij, quia corpora percutientia non generant sonum nisi faciant ictum, neque ictus fit nisi in ipsa aeris fractione & concitatione qua expellitur.

Circa subiectum soni dubium est in duobus. Primum an sonus recipiatur in corpore percutiente, vel percusso, vel in medio ipso refracto. *Secundum*, an sonus iste realis deferatur vsque ad aliquam distantiam, & species eius inde deferantur ad auditum, an incipiant deferri ab ipso primo motu quo excitatur sonus, & per quod medium deferantur istæ species.

Ad primam partem dubij respond. corpora se percutientia esse quasi effectiua soni, subiectum autem in quo est in actu, esse ipsum medium confractum. Ita Diu. Thom. *secundo de anima lect.16. ad textum.77.* vbi inquit: *In corpore sonante non est sonus nisi in potentia, in medio autem quod mouetur ex percussione corporis sonantis, fit sonus in actu. Et propter hoc dicitur, quod sonus in actu est medij & auditus, non autem subiecti sensibilis.* Videatur Magister Bannez *1. part. quæstione 78. art 3. dub. 3 de auditu* P. Suarez. *lib. 3. cap. 19.* Carmel. *disp. 11. quæst. 2.* Conimb. & alij. *Ratio est*, quia in eo subiectatur sonus, vbi & motus, quem sonus comitatur. Motus autem non subiectatur in corporibus percutientibus, hæc enim mouent effectiue, nō verò mouentur, ergo in corpore ex percussione confracto, quod est medium, seu aer collisus, licet enim corpus percussum non semper repercutiat, sed solū patiatur motum percutientis, vt cum quis verberatur, tamen in ipso corpore percusso non fit motus fractiuus aeris, sed solum contactiuus illius, & ita si quis verberaretur in vacuo esset percussus, & pateretur motum, non tamen esset sonus; & intra aquam cum piscis alium mouet vel impellit, percutit illum, nec tamen fit sonus ibi, vt dicemus, quia aer non frangitur. Ergo motus fractiuus, seu collisiuus medij solum est in ipso medio & consequenter etiam sonus, quia sonus sequitur motum, non vt præcise est contactiuus, sed vt confractiuus aeris. Nam vt contactiuus præcise, sæpè se tangunt plura corpora in aere, vel intra aquam, vt cum duæ manus auersæ se tangunt, cum duo corpora non collidendo, sed premendo fortiter se tangunt, & tamen non fit sonus. Conueniens etiam est, vt quia sonus est qualitas non diu subsistens sed fluens, et à in subiecto fluido, quale est aer confractus subiectetur.

Ad secundam partem dubij, quod attinet ad subiectum soni realis, qui extra auditū fit in aere extrinseco, *dicimus* subiectari sonum in toto illo aere, seu medio, in quo fit motus confractiuus eius. Quod *sumitur ex D. Thom. 2. de anima lect. 16. circa textum 80.* vbi inquit: *Considerandum est, quod generatio soni in aere consequitur motum eius vt dictum est. Sic autem contingit de immutatione aeris apud generationem soni, sicut de immutatione aquæ cum aliquid in aquam proijcitur. Manifestum est enim, quod fiunt quædam gyrationes in circuitu aquæ percussæ, quæ quidem circa locum percussionis sunt paruæ & motus est fortis. In remotis autem gyrationes sunt magnæ & motus debilis, & tandē motus euanescit, & gyrationes cessant.* Quare sonus in toto illo corpore realiter subiectabitur, vbi motus percutiens aerem subiectatur percussione illa gyratiua, ibi enim sonus generatur. Et quod in illas gyrationes aer moueatur signum est, quia sonus nō solum auditur per lineam rectam, sed à quo-

quocumque latere, vel etiam si retro, aut ante fiat, ergo sonus non emittitur sicut lux per lineam rectam, sed in gyrum. Et eodem modo species soni emittuntur proportionate ad generationem soni. Vbicumque ergo subiectatur talis motus gyratiuus, seu confractiuus, subiectatur & sonus.

Ex quo sequitur, aliquando sonum realem peruenire vsque ad ipsas aures, & tam fortem esse posse, vt ingrediatur intus ad aurem auditus. *Patet hoc*, quia si sonus generatur & multiplicatur per aliquam distantiam, si intra illam sint aures, vtique ad ipsas perueniet sonus realis. Sed tamen, quod ingrediatur ipse sonus per foramen aurium interius, raro continget quia in ipsis aurium anfractibus valde detinetur commotio illa aeris, & frangitur. Sed tamen si quis habeat abscissam auriculam, poterit sine isto impedimento ingredi motus aeris & sonus realis intus, aut etiamsi tanta sit aeris commotio vt ab illis auriculæ anfractibus non possit totaliter consumi, & euanescere: Non tamen est necesse quod aeris motus, seu sonus realis perueniat vsque ad aures vt audiatur, sicut D. Thom. aduertit *in 2. dist. 2. quæst. 2. art. 2. ad 5.* vbi dicit: *Quædam deferri ad sensum, secundum esse spirituale & materiale, sicut species odorum cum permixtione fumali euaporationis, tamen species extēditur vltra fumalem euaporationem, & similiter est de sono, & motu.* Sentit ergo quod sonus emittit species etiam vltra spacium, in quo realiter generatur, & sic cum sonus percipiatur mediantibus speciebus, poterit percipi etiam, vbi motus & sonus realis non est. *Deinde id constat*, quia audimus intra parietes inclusi, imò & pisces audiunt sub aqua sonum generatum in aere, vt supra diximus, *quæst. præced.* & tamen motus aeris, & consequenter realis sonus per parietes non transit, neque aquã commouet, ergo species vltra transeunt quam realis sonus. Et certe, cum à longo tractu vt ab vna leuca, vel amplius auditur sonitus cymbali, aut tormenti bellici in breuissimo tempore, quomodo putandum est totum illum aerem moueri, aut tam cito agitari, vt sonus realis perueniat ad aures, sicut videmus ipsa experientia. In beatis etiam post resurrectionem in cœlo, vox quam formabunt in ore, deferetur per cœlum ad aliorum aures, & tamen non mouebit reali sono, seu motu cœlum, per quod defertur.

Ad tertiam partem dubij, scilicet vnde incipiant emitti species intentionales soni, *non est facile id explicare.* Nam si incipiũt emitti ab illa parte vbi cessat sonus, seu motus realis, sequitur quod cum ibi languescat & euanescat motus, etiam species soni non repræsentent sonum nisi tenuem & remissum, & sic nunquam possemus vehementem sonum audire. Si verò incipiunt emitti species, vbi incipit tota ipsa soni vehementia, ergo simili ratione qua à primo motu, seu gyratione soni incipit species emitti, emittetur etiam species à secunda & tertia parte motus, seu gyratione, quæ multiplicantur in aere & generatur post primam, de omni enim parte motus, seu gyratione est eadem ratio, quod species emittat, & sic quilibet sonus percipietur per multiplicatas species, quot scil. fuerint illæ gyrationes, seu motus multiplicati, & sic fiet quædam confusio in omni sono, perceptis tot sonis quot species è gyrationibus illis emittuntur, quod est contra experientiam. Deinde, quia species soni successiuè deferuntur ad auditum, non in instanti, & flante vento contrario non deferuntur, sed dissipantur, & hoc non est ex ipsa ratione intentionalis speciei, quia hæc non habet contrarium, nec resistentiam, & sic in instanti fiet, nec ab opposito vento impedietur, sicut nec species visibiles, ergo id habet ex ratione motus & soni realis, mediante quo species ipsæ deferuntur, & sic in instanti non traijciuntur ad aures, & ab opposito vento dissipantur.

Respond. quod sine dubio statim atque gene-

generatur ſonus realis, etiam eius ſpecies emittuntur, licet ſonus ipſe realis & motus per aliquod ſpatium etiam multiplicetur, ſiquidem ſi aliquis apponat aurem illic, vbi primo ſonus generatur, percipiet illum, ſicut & in qualibet alia parte ſpatij, vbi durat ſonus realis & multiplicatur, ergo iam ibi dantur ſpecies ſoni, ſine ipſis enim non erit auditio, non ergo emiſsio ſpecierum incipit, vbi ſonus realis deſinit *Ad replicam verò, contra hoc dicitur*, quod licet quælibet gyratio emittat ſpeciem ſuam minoris, ac minoris ſoni, tamen quia omnes per modum vnius continuantur à vehementiori vſque ad remiſsiorem, ideo non faciunt confuſionem, aut complicationem multorum ſonorum in auditu, ſed coordinationem, & continuationem Species autem illæ ſic coordinatæ & continuatæ, plus durant quam motus ipſe & ſonus realis, & ita licet ipſe langueſcat, & euaneſcat, tamen ſpecies à vehementiori gyratione impreſſæ durant & mouent, licet ipſa diſtantia etiam diminuat vigorem ſpecierum repræſentátium ſonum, ſicut etiam fit in ipſis ſpeciebus viſibilibus, quæ quanto longiorem angulum efficiunt, tanto debilius repræſentant, ſic ſpecies audibiles, quanto maiorē efficiunt orbem & gyrationem, tanto debilius repræſentant ſonum, vtpotè magis á diſtanti Quare ſemper vehementius repręſentatur ſonus ab illa parte, vnde primo emanauit, quia ibi etiam fuit motus efficacior, licet illa etiam ſpecies longitudine ſpatij debilitetur, & tandem euaneſcat.

Ad 2. reſp. quod ſpecies audibiles non deferuntur in inſtanti, ſed ſucceſsiuè, quia magis materiales ſunt & dependentes à motu locali & alteratione, à quo non dependent ſpecies viſibiles, quæ ſolum dependent à luce, cuius diffuſio etiam inſtantanea eſt: & licet ſpecies audibiles non habeant contrarium, in quantum intentionales ſunt, habent tamen dependentiam in ſui productione ab aliquo habente contrarium, ſcilicet à motu locali vel alterationis, mediante quo producuntur, ſpecies autem viſibiles neque habent contrarium, neque ab habente contrarium in ſui productione dependent. Si autem ſemel ſpecies audibiles ſucceſsiue traijciunt, poteſt ventus diuertere aerem in quo ſunt, & impedire ne veniant ad auditum.

Inquires, an ſonus quando primo generatur, debeat primò generari in aere confracto à corporibus percutientibus, an etiam poſsit generari in aqua. *Reſpond.* de hoc eſſe diuerſas opiniones, nam quidam antiquorum præſertim ex interpretibus Græcis Ariſtotel. cenſent, etiam intra aquam poſſe generari ſonum. Et Conimbricenſes id etiam reputant probabile 2. *de anima cap.* 8. *quæſtione* 1. *artic.* 2. & abſolute id ſentit Pater Suarez *libro* 3. *de anima cap.* 19. *numero* 3. Communiter autem interpretes Latini præſertim Diu. Thom. cenſent requiri aliquem aerem ad generandum ſonum, de quo etiam videri poteſt Magiſter Bannez 1. *part quæſtione* 78. *artic.* 3. *dubio* 3. *de auditu*. Itaque prima ſoni realis generatio aerem requirit quem feriat, poteſt tamen continuari per aquam etiam ſonus realis, & multo melius traiectio ſpecierum intentionalium poteſt fieri per aquam. Sumitur hæc reſolutio ex Diuo Thoma 2. *de anima lect.* 16. vbi prius loquens de medio vbi ſonus auditur (quod vtrique eſt medium diffuſionis) dicit: *Melius audiri in aere, quam in aqua*, ſubdit tamen de medio vbi primo generatur ſonus, *quod neceſſarium eſt ad ſoni generationem in aere, vel aqua, quod aliqua corpora firma, & dura percutiant ſe inuicem, & percutiant aerem.* Igitur quando etiam ex aqua generatur ſonus, vt cum fluctus maris, aut nubes ſe collidunt, debet aliquis aer frangi. *Et ratio eſt*, tum ex ipſa experientia, quia infra mare piſces quantumcumq; grandes, & velociſsimi in ſuo motu non faciunt ſonum, neque audiuntur,

tur, si autem saltem extra mare statim audiuntur: & ipsa aqua maris etiam in profundo mouetur aliquando velocissimè, & impingit ad rupes, vel ad alia loca solida intra mare, nec tamen sentitur aliquis sonus, è contra verò in fluuijs, si aqua sit parum profunda, & impingat ad saxa statim auditur, quia etiam aerem percutit; tum etiam ratione, quia vt fiat sonus oportet, quod corpus medium inter percutiens, & percussum, ita frangatur, quod velociter & quasi subito impellatur, si autem languide feratur, neque confestim exeat non excitatur sonus, aqua autem propter sui crassitiem non potest ita premi, vt confestim exeat, sed paulatim dilabitur, ideoq; non est aptum medium ad excitandum sonum. Quod verò iam excitatum in aere per aquam ipsam deferri possit, *constat*, quia pisces intra aquas positi audiunt, imò intra parietes audimus intrantibus speciebus per corpus solidum, vel eius poros. Imò & ipse motus realis quo editur sonus non repugnat aquam commouere, sicut sonitus tormenti bellici prope aquas explosi etiam gyrationes facit in aqua, & à magnis tonitruis etiam nubes ipsæ mouentur, quæ sunt vapores aquæ.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

OBijcies 1. sonus definitur ab Aristot. *tex.* 85. per motum, & vocem dicit esse percussionem, seu motum aeris respirati, vt patet *text.* 60. ergo non benè ponitur quod sit qualitas. *Si dicatur*; loqui Aristot. in sensu causali, quia motus est causa soni, *adhuc vrget difficultas*, quia motus localis solum producit vbi, non qualitatem, quæ solum fit per alterationem, quomodo ergo sonus est qualitas, si causatur à percussione quæ est motus localis? *Confirm.* quia sonus sic productus, nec est qualitas prima, nec secunda, neque transiens aut permanens, ergo nulla. *Anteced. probatur*, Non est qualitas prima, quia non calor, aut frigus, &c. quæ sunt primæ qualitates Non est secunda, quia non est mixta ex his, neque ex illis resultat. Non est permanens, quia non durat nisi durante motu, qui est transiens. Non est transiens, quia est terminus motus, & sic in illo quiescit & cessat motus. Vnde neque est in tertia specie qualitatis, quia nec alterationem causat, nec ab ea causatur.

Respond. Aristot. locutum esse in sensu causali, cum sonum appellat motum, quod de voce dicit S. Thom. *ibi lect.* 18. *Et ad instantiam Respond.* in illa ruptione, & confractione aeris, quæ prout diuisio, est motus localis, inueniri etiam motum alterationis adiunctum, productiuum soni, nō quidem alterationem producentem dispositiones ordinatas ad corruptionem substantialem, sed alterationem late sumptā qualis poterit inueniri etiam cessante motu cœli, vt impulsio, illuminatio, & similes. Quia autem motus ille aeris fit ab aliquo impulsu, qui est qualitas, & cum aliqua addensatione aut rarefactione, poterit etiam refrangendo subtiliter aerem producere qualitatem maxime affinem, & dependentem à motu quæ est sonus, sicut motus ipse est dependens ab impulsu quæ est qualitas, vel ab aliqua addensatione aut rarefactione aeris Itaque motus localis præcise non producit nisi vbi, vt tamen sit cum impulsu, aut alijs qualitatibus, etiam qualitatem potest producere.

Ad confirmat. Respondetur, non esse adæquatam illam diuisionem qualitatis in primam & secundam, sed posse dari aliquam quæ nec sit prima, nec orta ex primis, vt diaphaneitas (inuenitur enim etiam in cœlo) opacitas, impulsus & similiter sonus. *Quòd verò dicitur* de qualitate permanente, vel transeunte, *Respond.* quod sonus est qualitas transiens, non quia non sit qualitas in facto esse, sed quia eius conseruatio dependet ab aliquo transeunti, scilicet à mo-

à motu, sicut etiam impulsus datur per modũ transeuntis, quia datur vt dependens ab impressione impellentis & sic D. Thom. *lect. illa 16.* vocat sonum qualitatem non habentem esse fixum & quiescens. Vnde sonus incipit ad modum motus, sicut qualitates quæ per motum producuntur, vt *q. 21. Physic.* dictum est. Et sic patet quomodo possit sonus ad tertiam speciem qualitatis pertinere, quia & causatur ex aliqua alteratione late sumpta, & causat alterationem intentionalium specierum.

Secundo arguitur, quia non requiritur percussio corporum sonantium ad sonum, ergo male ponitur in definitione. *Ant. probat.* cum pannus, vel papirus rumpitur, fit sonus, nec tamen corpora dura se percutiunt, & cum virgà verberatur aer non tangendo corpus durum, & cum castanea ad ignem edit sonitum, & nubes se collidunt fit sonitus sine percussione corporis duri. *Deniq;* si requiritur illa collisio fortis & velox, quia motus languidus non causat sonum, ergo omnis generatio soni erit violenta, quia illa collisio fit motibus contrarijs, atque adeo non potest vterque esse naturalis.

Respond. negando antec. Ad primam probat. dicitur, quod in diuisione panni vel papyri fit percussio aeris, eo quod cum impetu scinditur, sufficit autem percussio ad aerem vt fiat sonus, licet non fiat ad aliud corpus durum, aliquando enim aer habet non solum rationem medij confracti, sed etiam corporis percussi vt 2. *de anima lect.* 16. notat D. Thom. & patet in sono excitato à vento, in sonitu castaneæ, vel bombardæ & similium. Vnde illa tria corpora percutiens, percussũ & medium fractum non semper requiritur, quod sint distincta materialiter, sed idem corpus, scilicet aer potest esse percussum & confractum. Vnde supra diximus non requiri de necessitate ad generationem soni corpora dura, sed sufficit confractiua aeris. *Et sic patet ad exempla omnia quæ afferuntur. Et ad vltimam partem argumenti dicitur* quod licet motus requisitus ad sonum sit violentus respectu corporis percussi, non tamen respectu generationis soni, sic enim stat benè, quod actio respectu vnius effectus sit violenta, & non respectu alterius, vt proiectio sagittæ sursum, vel eleuatio exhalationis, & agitatio eius, violentæ actiones sunt respectu acquisitionis loci sursum, non tamen respectu calefactionis vel addensationis aut rarefactionis, quæ sequitur ad illum motum sic percussio aeris & sonatio est violenta percussio, non violenta sono.

Vltimo arguitur contra id quod diximus de subiecto soni, nam si est aer collisus, ergo vbi fuerit multum de aere, erit multus sonus, & vbi parum aeris frangitur, erit paruus sonitus, cum tamen è contra accidere videamus, nam in pulsatione cymbali parum de aere frãgitur, scilicet illud quod est inter linguam & oram cymbali, & tamen longissime auditur. E contra verò si plumbum aut ligna centies maiora se percutiant, non edunt tantum sonum, sicut cymbalum, & tamen multo plus aeris percutiunt. Item differentiæ sonorum non sumuntur ex aere colliso, sed ex corporibus percutientibus; inde enim discernimus, quod iste sit sonus cymbali, ille lapidum vel lignorũ, ille grauis, alter acutus; quod totum non potest ad aeris collisionem reduci, sed ad qualitates corporum percutientium, præsertim cum aliquando fortius percutiatur aer à duobus lignis, & cum maiori impetu, quam cymbalum à lingua, & tamen minor sonus efficitur, ergo subiectum illius non est aer, sed corpora percutientia, à quibus differentia, & inæqualitas sonorum resultat.

Confirmatur, quia etiam aqua est frangibilis sicut aer, licet non æque velociter, ergo in ea poterit generari sonus, licet non ita proprie, sicut in aere, & ita Diu. Thom. 2. *de anima lectione 16.* dicitur quod proprium medium vbi generatur sonus est aer, & medium in quo auditur est

aer

aer & aqua Non ergo absolute est medium necessarium aer, sed solum magis proprium. Et suffragatur experientia, quia intra aquam pisces se audiunt, quia vnus fugit alium non ex visu, qui ibi non est vbi nec est lux, ergo ex auditu. Vnde & branchijs quosdam sonos dicuntur efficere, & ranas sub aquis edere sonos, experientia monstrat, & docet Aristot. *4. de hist. animalium capit. 9.*

Respond. maiorem sonum edi à maiore fractione aeris, si reliquæ conditiones non desint, & qualitates corporum sonantium, vt quod sint magis leuigata, solida, dura, plusque admittant de compositione aerea sicut æs, & argentum, quod non inuenitur in ligno & lapide, & ita ab istis licet non fiat tanta fractio aeris in quantitate, fit tamen perfectior & subtilior, & consequenter vehementior ad propellendum aerem, & sic causat perfectiorem sonum, quia rumpit aerem concitatiori modo, & facit ipsum velocius exire, quod conducit ad sonum magis excitandum, & si alias motus & contractus corporum sit maior extensiue, & ita minor contactus, seu motus aeris in cymbalo maiorem elicit sonum, quam maior motus in ligno, quia iste est maior solum in extensione, ille intensione seu in qualitatibus conducentibus ad excitandum magis sonum.

Ad aliam partem de differentia sonorum Resp. illam quidem effectiue esse à corporibus diuersimode sonantibus, subiectiue autem esse in aere confracto, qui prout diuerso modo fuerit confractus, diuersum habet sonum, & illius species emittit. Vnde licet aer sit vnus & idem in se, tamen vt diuersimode percussus, in genere sonantis diuersus est. *Et quando dicitur* quod sonus est in illis corporibus, quæ mediante sono sentiuntur per accidens. *Respond.* verum esse, sed tamen quod sentitur non est cymbalum seu corpus percutiens, sed percussum, vel confractum ex cymbalo percutiente, ita quod cymbalum solum sentitur vt agens, non vt subiectum soni, licet hoc subiectum soni, scilicet aer confractus, non sit subiectum nisi cum habitudine & connotatione ad cymbalum percutiens quia sonus ipse pendet a motu & actione, & ita sensibile peraccidens directum, est ipse aer resiliens, seu confractum à percussione, sensibile autem connotatum & in obliquo attactum tanquam agens huius percussionis est corpus percutiens. Quare nunquam contingit inæqualitas soni, cum æquali confractione aeris, licet possit contingere cum æquali, aut maiori contactu corporis, minor sonus.

Ad 2. confirm. Respond. aquam propter sui crassitiem non posse cum impetu frangi, ita quod concitate fugiat & resiliat, sed paulatim labitur & recedit, sicque non causat sonum, languescente compressione. Et D. Thom. non solum dixit, aerem esse proprium medium vbi generatur sonus, sed etiam addit, necesse, esse, quod corpora ipsa percutiant aerem, & sonus generetur. *Ad experientias illas dicimus,* eas non satis constare multique eas negant, vt ex Alberto Magno Magister Bannez *cit. dub.* 3. Si tamen admittantur, dicimus à ranis fieri sonum illum intra aquas ob retentionem alicuius aeris intra guttur vel poros, qui dum exit, illum sonum edere potest, quousque aqua oppleantur, præsertim si pori sint aliquantulum laxati, ita, vt sufficienter possit aer refrangi in ore ranarum dum exit. Et de branchijs piscium dicimus non edere sonum intra aquas nisi expellent aquam & attrahant aliquem aerem, vt in Acheloo amne dicit Arist. excitari sonum à piscibus hoc modo, & sic exponit illum D. Tho. 2. *de anima lect.* 18. Quod verò pisces fugiant intra aquas, non est propter auditum, sed vel quia vident illos, si aliqualis lux descendat, aut squamæ ipsæ reluceant, vel propter olfactum, vel quia tangunt illos cum prope accedunt.

ARTICVLVS IV.

Quid sit vox, quid echo?

DEfinitur vox ab Aristot. 2. *de anima tex.* 87. quod est *Percussio aeris respirati, qui fit ab anima in pulmonibus ad arteriam vocalem cum quadam imaginatione.* vbi definitur vox per suas causas, & in habitudine ad illas. Nomine percussionis seu ictus, intelligitur causaliter ipse sonus, vox enim in se quidam sonus est. Deinde explicantur causæ huius percussionis, ex quibus habet sonus ille esse animalis seu vitalis. Explicatur enim causa efficiens, tum principalis quæ est anima, tum instrumentalis scilicet pulmo & arteria vocalis, quibus alia instrumenta istis connexa adiunguntur, vt statim explicabimus; tum etiam causa directiua, scilicet imaginatio, à qua procedit vox, vbi etiam insinuatur causa finalis, quia finis vocis est exprimere conceptus, seu imaginationem, & sic imaginatio vt exprimenda se habet vt finis, vt directiua, tanquam efficiens. Denique causa materialis explicatur in eo quod dicitur *aeris* est enim vox sonus in aere refracto receptus.

Sed inquires, quænam sint instrumenta requisita ad formandam vocem, exinde enim dignoscemus quibus animalibus competit vocem formare. *Respond.* ergo requiri quod animal sit respirans, vox enim est sonus aeris respirati. Similiter animalia exanguia, id est quæ sanguine non nutriuntur, carent voce, quia carent pulmone & arteria, & respiratione non egent, quæ datur, vt ipso aere calor sanguinis, & spirituum refrigeretur, de quo videri potest Aristot. *hic textu.* 87. & ibi S. Th. *lect.* 18. vbi numerat quatuor genera animalium exanguium.

Instrumenta ergo formandæ vocis quædam sunt interna, & gutturalia, quædam externa, quæ vidẽtur in ore & lingua. Gutturalia seu interiora, principaliter reducũtur ad duo, scilicet ad pulmones, & ad arteriam vocalem, quæ etiam aspera dicitur, quia inæqualis est. Ad hæc duo reuocantur multa alia, quæ concurrunt ad ista, vt ex parte pulmonum etiam debent adiungi musculi thoracis & intercostales, quibus comprimitur aer, vel admittitur ad pulmones. Et ex parte arteriæ vocalis adiungitur larinx, quæ est ad caput, seu finem arteriæ quasi ostium ipsius, & contegitur membrana quadam cartilaginosa ne quid cibi aut potus per eam ingrediatur. Secundo adiungitur gargario, seu gurgulio, quæ est carũcula quædam sub extremum palati dependens, & per humoris influxionem solet intumescere sicut vna; plurimum verò confert ad vocem efformandam, vel emittendam, vnde qui gargarium occupant aqua, vel alio liquore, non possunt interim loqui. Alia instrumenta sunt quasi externa, quæ etiam conferunt ad formationem vocis, aut valde illam iuuant, sicut lingua, palatum, dentes, labia, quibus percussus aer disponitur ad meliorem formationem vocis & distinctiorem, licet lingua si totaliter præscindatur, nullo modo formari possit vox. Plura de his videri possunt apud Conimb. 2. *de anima c.* 8. *q.* 3. *art.* 1. proprieque ad medicos & ad anathomen spectant.

Quod attinet ad echo seu sonum reflexum, dari quidem istam reflexionem, constat experientiâ ipsâ, & ratione, quia sonus, seu vox defertur per gyrationes seu circulos quibus mouetur aer, sicut cum aqua impulsu aliquo, seu ictu lapidis, gyrationes efficit; isti autem circuli si in corpus aliquod durius seu crassius impingant, vel dissipantur, & sic non fit echo, vel retrocedunt efficiendo alias similes gyrationes, & sic dicũtur reflecti. Vnde non quælibet corpora reddunt echo, sed quæ ita sunt disposita, vt non dissipent, sed restaurent gyrationes, sicut corpora concaua, leuia, & benè compacta, quæ aerem in se non absorebant, nec frangant totaliter, vt in fornicibus

lagenis, ripis fluminum, & alijs similibus; corpora verò nimis mollia, aut aspera, & inæqualia, seu hiatibus plena dissipant illas gyrationes, nec integras conseruant, vnde nec restaurant.

Difficultas est in duobus. Primum an possit causari sonus reflexus ex reditione ipsius soni realis. *Secundum*, an fiat aliquãdo reflexio specierum audibilium, idque sufficiat ad echo.

Ad 1. Respond. posse generari sonum reflexum per reditionem soni realis. Et intelligimus per reditionem non eiusdem numero soni, cum sonus sit accideus, quod transire non potest de vno subiecto ad aliud, sed per multiplicationem soni, factam tamen non in rectum sed multiplicando versus partem vnde incepit propter obsistentiam alicuius impedientis. Sic sentit S Thom. 2. *de anima lect.* 16. *circa textum* 50. *in fine lectionis*, vbi postquam dixit sonum multiplicari ad instar gyrationum, subdit, *si autem antequam huiusmodi gyrationes deficiant, fiat reuerberatio aeris moti & sonum deferentis ad aliquod corpus, gyrationes reuertentur in contrarium, & sic auditur sonus ex aduerso & hoc vocatur echo. Et ratio est*, quia conducit ad hoc vt melius audiatur sonus reflexus, quod reflectat non solum species, sed etiam realis sonus & motus aeris, tunc enim melius emittet species in partem reflexam, si ibi sit realis sonus in reflectendo qui possit species illas emittere, & emittendo multiplicare & confortare, ergo si realis sonus & motus potest pertingere ad corpus aliquod vnde reflectat, & inde continuare realem reflexionem in sono, id magis conducet ad auditionem illius echo. Potest autem sic realiter pertingere, & reflectere motus soni, vt cum ipsæ gyrationes realiter se diffundunt, si ibi tangant corpus absistens, habensque reliquas conditiones, vt sonus non penitus extinguuntur sed generetur vel fortificetur, ibi generabitur sonus, & inde deferetur per spatium aliquod, & inde mittet species ad auditum.

Ad 2. tota difficultas consistit quando fit echo à voce, vel sono tam exiguo quod nõ potest realiter pertingere ad corpus oppositũ, sicut sunt aliqua specialia loca, in quibus licet submisse aliquis loquatur, auditur in parte distãte echo. Ex alia verò parte videtur hoc non sufficere ad sonum reflexum, quia quod species reflectant, non facit ipsum sonum, seu vocem esse diuersam, sed eandem, siquidem vt supponimus, sonus solum directe diffunditur realiter, & non reflectitur, ergo non potest audiri tanquam duplex sonus, sed tanquam idem, hoc autem non est echo, qui est diuersus à sono directo. Et præsertim, quia experientia docet, quod sonus directus, & reflexus non audiuntur simul, sed vnus successiue post alium. Ergo non fit per solam reflexionem specierum, quia species reflexæ possunt esse simul cum directis, cum sint continuatæ & productæ ab eodem reali sono, & sic simul percipietur reflexus sonus, & directus, & non vnus successiuè post alium. Denique ad summum ex ista intentionali reflexione solum concludetur, quod ille sonus audietur tanquam multiplex apparenter non realiter, sicut etiam in visu, si oculus digito eleuetur, apparet quasi duplex obiectum ob diuisionem speciei in diuersa linea, cum tamen sit vnicum obiectum.

Resp. probabilius videri, quod ad formandũ echo reale requiritur reflexio soni realis, tamen ad repræsentationem ipsius echo, & ad multiplicandum auditionem soni modo reflexo, sufficit reflexio specierum. Nam quod aliquando fiat echo per reflexionem solam specierum, vrgenter videtur probari illa experientia, quando vox submisse prolata resilit, & reflexe auditur, tunc enim motus realis non potest peruenire ad corpus vnde fit reflexio, & tunc fiet reflexio apparens, seu repræsentatiua tantum. Et sicut in visu non solum lumen, sed etiam species reflectuntur, vt in speculo, in quo per reflexio-

nem

nem generatur illa imago, quæ ibi videtur, cur non etiam reflectentur species audibiles? Sed sicut in speciebus visibilibus non quæcumque reflexio facit videri obiecta, sed quæ in corpore terso, & pellucido generat imaginem, ita nec quæcumque reflexio specierum audibilium facit echo, sed quæ in tali corpore sic disposito fit, vt inde quasi noua species generetur & cum nouo vigore, ita vt videatur de nouo formari sonus, licet solum intentionaliter nō realiter reflectatur.

Vnde ad dubitationem positam pro secunda parte Respond. Quod licet sonus realis non sit diuersus, tamen species refractæ, & reflexæ diuersæ sunt, & ab illa dispositione corporis obsistentis sic de nouo efformatæ, vt quasi altera vox, vel sonus videatur, sicut ex speciebus visibilibus generatur in speculo noua imago, quæ repræsentat quasi alterum obiectum ex speculo ad oculum, ita species audibilis refracta à corpore obsistente non generat nouum sonum, sed nouam repræsentationem, & quasi imaginem soni, quæ ab illo corpore quasi noua vox auditur. *Et cum instatur*, quod sonus reflexus successiue auditur post directum: *Respondet*. hoc esse, non quia sit diuersus sonus realis, sed diuersus intentionaliter, quia tamen species audibiles ex sua natura non deferuntur in instanti, sed motu quodam, ideo repræsentatur illa reflexa species tanquam diuersus sonus successiue post directum emissus, & non in eodem instanti, sicut si in speculo generaretur imago non in eodem instanti, quo species visibilis emittitur ab obiecto, sed aliquanto post. Quare etiam concedimus, quod in reflexione intentionali auditur multiplex sonus repræsentatus vt mlutiplex, licet in re non sit multiplicatus sonus realis.

Dices: cur ergo sonus reflectens intentionaliter, & non realiter, non auditur quasi in profundo corporis obsistentis, sed quasi in superficie, è contra vero quando species visibiles reflectunt in speculo, videtur imago quasi in profundo speculi, non in superficie? *Respondetur*; ideo esse, quia in speculo si tersum sit & pellucidum, species intrant per eius diaphanum, nec reflectuntur quousque inueniant opacum, vndè resiliant, quod cum non inueniant nisi in profunda parte vitri, apparet imago in profundo: si verò speculum non sit perfectè translucidum, & politum statim resultat imago à superficie, vel propè, vbi inuenit impedimentum, vt refrangatur. Species autem audibiles statim vt tangunt corpus durum, vel concauum, & cum alijs dispositionibus ad reflexionem, statim reflectuntur, ista autem durities, & reliquæ dispositiones non solum sunt in parte profunda corporis, sed etiam in superficie exteriori, & ita inde incipit reflexio.

Contra primam partem huius secundæ difficultatis obijcies, quia non videtur posse sonum reflexum generari ex refractione soni realis, nec etiam apparet quomodo ille secundus sonus, seu motus generari possit, nam vel continuatur cum motu directo vel discontinuatur. Si continuatur, non erit reflexus, sed idem cum directo, cum tamen sit illi contrarius, & ad oppositum locum tendens. Si discontinuatur, ergo non poterit ab illo corpore quiescente vnde reflectitur, produci, nec in tanto vigore & perfectione, sicut audimus ipsum echo, eo quod tangitur illud corpus à sono valde debili & diminuto, cum ad illud peruenit, echo autem auditur vt sonus perfectus & vigorosus. Specialiter verò est difficultas in voce, quia vox est sonus dearticulatus, & ab animali formatus; illa autem vox reflexa in illo puncto reflexionis non generatur ab animali, sed à corpore obsistente. *Nec potest dici*, quod hoc facit vt instrumentum animalis. Nam si tuba admota ori non potest dearticulatum sonum formare, quomodo vox iam emissa, & tangens parietem poterit ab ipso de articulari?

Re-

Respond. multa ex his tangere difficultatem in generali de motu reflexo, de quo abunde egimus *in libris de generat. q.* 5. Dicimus ergo quod motus reflexus disconti nuatur directo, & est distinctus. Et cum dicitur quod non poterit produci ab illo corpore quiescente, *dicimus*, quod non producitur virtute propria, sed virtute impulsus ibi refracti, impulsus enim ille, vt à primo impellente egrediens, habet vim mouendi vsque ad certum terminum, sed à corpore obsistente habet, quod ille terminus non sit in directum, sed in obliquum, vel in contrarium. Itaque à corpore quiescente habetur obliquitas impulsus non directa tendentia, obliquitas autem potest esse non per actionem, sed per modificationem actionis & motus, & hæc sumi potest à corpore quiescente, dummodo ibi impulsus affigatur, & inde modificetur, vim tamen mouendi semper habet à prima virtute vnde processit. *Nec obstat*, quod videtur cessare primus ille motus & impulsus aeris, quo prima agitatio facta est, siquidem refrangitur & diuiditur in corpore obsistente, & ita non auditur prima vox, sed alia, quia prima terminata est. *Respond. enim.* quod licet primus motus aeris cesset, & terminetur, non tamen cessat impulsus, qui per aerem diffunditur, & in corpus obsistens impingit, indeque multiplicatur in oppositam partem, non accipiendo à corpore obsistente virtutem & impulsum, sed modificationem eius, vt scilicet in partem aliam deflectat; vel si impulsus cessauit in aere, saltem species multiplicantur, & perueniunt vsque ad corpus obsistens, ibique refranguntur, & sic quia prima species terminatur, & frangitur, ita non auditur ipsa, sed secunda, quæ reflexè generatur.

Et cum instatur, quod non potest à corpore illo obsistente produci impulsus in tanto vigore, sicut audimus, cum ibi perueniat remissior & languidior, *Respond.* quod aliquando motus est ita diminutus, vt etiam si perueniat ad illud corpus obsistens, inde non vigoretur, neque maior fiat; & tūc parum, aut nihil sentitur de echo: aliquando verò est ita vigorosus ille sonus, vt in obsistente corpore non diminuatur; aliquādo verò motus est diminutus in se, in tali tamen dispositione, vt licet directe tendens diminueretur, tamen ex dispositione corporis, in quod impingit, non solum habeat obliquari, sed etiā ratione taliū dispositionum vigorari, non quod ab ipso corpore obsistente vim impulsiuam accipiat, sed ipse primus impulsus, qui in se diminuebatur, vt virtus primi impellentis habet talibus dispositionibus positis posse crescere non a se, sed à primi impellentis virtute ibi, in illo impulsu virtualiter perseuerante, nisi ita diminuatur, & debilitetur, quod nullis etiam dispositionibus adiunctis crescere possit, de quo vide quæ diximus *quæstione 5. cit. de generat.* Et sic patet quomodo sonus reflexus aliquando crescere possit, sicut calor, aut lux reflexa.

Ad id quod dicitur, de voce quomodo generari possit à corpore obsistente; *Respond.* vocem ibi non generari aut formari à pariete, sed multiplicari ea virtute qua per aerem in directum sonus vocis multiplicabatur, nec enim aer multiplicans vocem id facit propria virtute, sed virtute animalis primo formantis, quæ per aerem diffunditur. Eadem ergo attingens corpus durum reuertitur, non accipiendo ab illo corpore virtutem aut formationem vocis, sed virtutem, quæ per aerem diffundebatur obliquando & modificando. Nec est simile de tuba, quia cum admoueatur ipsi ori, impedit ipsam primam formationem vocis, ne fiat dearticulatè, sicut loquens voluerit, sed vt tuba permiserit, & impulsum exceperit sed voce semel formata, multiplicatur per aerem aut obliquatur à pariete in ea dearticulatione & modo, quo primum formata est.

Quid si dicas, in ipso corpore obsistente frangi & dissipari ipsum sonum quoad eius figuram,

figuram, qua in gyrum circulabatur, siquidem est ille sonus quidam aeris impulsus, qui facillime dissipatur, cum in aliquod corpus impingit, & sic amittet ibi vox dearticulationem. *Respond.* quod aliquando corpus in quod impingit sonus, talis est vt eius figuram, & integritatem violet & dissipet, & tunc non redditur sonus reflexus, sed dissoluitur vox, aut confunditur eius dearticulatio, aliquando verò corpus illud est æquale & lene, & sic dispositum, vt sonum illum non dissipet, sed integrum seruet, & solum impediat, ne in directum tendat, sed retrocedat, & tunc fit echo; nec tamen omnes eius partes audiuntur sed vltimæ syllabæ, quia primæ partes reflectunt dum adhuc in auribus non transferunt species soni directi, quibus occupatur, quando verò illæ transeunt, solum restant vltimæ partes reflexæ vocis, quæ seorsum à sono directo & distinctim audiantur.

ARTICVLVS V.

In quo consistat odor, qui est obiectum olfactus?

SVpponimus odorem, vere, & propriè esse qualitatem, nec consistere solum in substantia fumidæ exhalationis vt aliqui ex antiquis dixerunt, quos referunt Conimb. 2. *de anima c. 9. q. 1. art.* 1 Et illam opinionem refutat Aristot *lib. de sensu & sensato c. 5. lect.* 12. apud D. Thom. *Et eius falsitas constat, tum ratione, tum experientia.* Si enim odor esset fumida illa substantia, cum experiamur diffundi odorem à corpore odorifero, consequenter dum odor communicatur, corpus diminueretur, sicut diminuitur aqua per euaporationem, ergo quádiu odor durat & exhalatur à corpore, duraret continuo illa corporis diminutio, quod certe aliquam sensibilem minorationem faceret, cum sit valde continua, quod tamen experientiæ aduersatur. *Ratione etiam constat*, quia odor est sensibile primum alicuius sensus, substantia autem est sensibile per accidens, ergo odor formaliter non potest esse substantia.

Quare supponendum est, quod odor est in genere accidentis, & illud est qualitas, tum quia alterat & alteratione acquiritur, tum quia in aliis generibus non potest inueniri tale accidens. *Restat inquirere eius differentiam.* Definiri ergo solet odor, quod est *qualitas ex temperamento primarum qualitatum resultans siccitate dominante, seu excedente, & calore humidum decoquente.* Dicendo ex temperamento primarum qualitatum resultans, manet dictum, quod est qualitas secunda, seu mixta, & quod subiectum eius proprium est mixtum, nam in elementis non inuenitur odor, si sumantur in sua puritate.

Explicatur ergo in mediata causa, ex qua fit odor, quæ cum sit qualitas mixta, præcipuè explicanda est per mixtionem, seu temperamentum qualitatum ex quibus componitur, & ideo dicitur, quod est resultans ex temperamento primarum qualitatum. Modus autem temperamenti designatur dicendo, quod siccitas debet excedere humidum contrario modo ad sapores, in quibus humidum excedit siccum. Et hoc ex ipsa experientia deducitur, quia videmus res odoriferas maximè sentiri aliquo calore exsiccante, vt in calore æstatis, vel ignis, res odoriferæ resoluuntur, & magis redolent; similiter fumea exhalatio sicca est & exsiccare solet, & regiones, quæ producunt res odoriferas, vt aromata, scciores, & calidiores esse solent. Denique ea, quæ sunt optimi odoris solent esse amari saporis; dulcia autem secundum suum natiuum téperamentum raró solent esse odorifera, quia in eis prædominatur humidum. Cæterum licet siccitas debeat prædominari in odore, non tamen totaliter vincere humidum, nam quæ omnino sunt arida vel tosta, vt ossa vehementer sicca, aut cineres, odore carent & similiter terra nimis sicca non redolet, respersa verò pluuiali aqua,

eflat odorem, ergo aliquid humoris requiritur Item in lapidibus, & lignis, lapides nimis duri non olent, quia humore carent, ligna odorem retinent, quia aliquid humoris concocti habent. Denique inter metalla aurum caret odore propter nimiã duritiem terrestrem, ob quam caret humore, æs autem, & ferrum odorem aliquem habent, quia aliquid humoris retinent. Videatur Aristot. *loco citato de sensu & sensato* & D. Thom ibi.

Denique, quod requiratur calidum digerens humidum intelligitur de digestione attenuante, & disponente ad siccitatem, vt illa dominetur. Et sic videmus ea, quæ sunt calidioris temperamenti, odorem perfectius efflare, & ipso igne res odoriferæ odorem suum resoluunt, & perficiunt. Semina etiam calidiora affici odore ait Aristot. *in problematis sect.* 12. & rosas melius olere si plantentur iuxta alia, quia ab illis participant calorem, nonnulli affirmant.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò obijcitur ad probandum quod odor sit substantia; nam odor nutrit, confortat cerebrum, aut etiam lædit, imò & corrumpit corpora, & per continuam exhalationem odoris res odoriferæ minuuntur, & flaccescunt, quæ omnia signa sunt substantialis naturæ. Vnde Aristot. *in problemat. sect.* 13. *quæstione* 10. odorem dicit esse halitum, seu exhalationem, quæ vtique substantia est, & Gal. 2. *aphorismor.* dicit partes magis tenues, & aereas nostri corporis odore nutriri, & attractione aeris; vt omittam de his, qui ad fontes Gangis in extrema Indiæ parte solo odore florum dicuntur nutriri, vt referunt Plinius, & alij apud Conimb. *loco citato quæst.* 1. *art.* 1.

Respond. odorem non nutrire, secundùm quod est sensibile odoratus, sed substantia illa odorifera, in qua odor inest, dicitur nutrire, seu confortare si exhaletur, præsertim spiritus animales aere illo odorifero mirum in modum recreantur, & exhilarantur. Nec nos negamus a rebus odoriferis exhalari fumeam aliquam exhalationem, seu substantiam, sed negamus illam esse formaliter ipsum odorem, sed odoris subiectum. Sic ergo nutritio non fit odore, licet possit fieri re odorifera, vel exhalatione eius, in quantum conuertibilis est in substantiam aliti. Et sic intelligendus est Aristot cum dicit consistere odorem in exhalatione, intelligitur enim subiectiuè, non formaliter, expresse enim *in c.* 5. *lib. de sensu & sensato* excludit opinionem dicentem odorem esse substantiam. Quod verò dicitur aliquos sustentari odore florum, fabulam redolet, neque enim animal nutritur nisi alimento per os sumpto, & in stomacho decocto. Quod si exhalatio florum tam viuida est, vt multum vaporis odoriferi exhalet, vaporibus illis exhalatis nutriet, non odoribus.

Secundo arguitur: Quia multa dantur odorifera, quæ humida sunt, vt aquæ distillatæ, muscum quod ex sanguine cuiusdam feræ componitur, ambarum, vel ex spermate ceti, vel ex aliqua humida substantia maris natum, zibettum ex felium humore ortum, quæ tamen inter omnia odorifera sunt prima, & maximè humida. Et præterea, quia si odor fit ex calore attenuante humidum, potius debet prædominari calor, quam siccitas. Constat autẽ multa, quæ sunt excellentis saporis esse etiam optimi odoris, vt mel, vinum, & alia similia, quę tamen humida sunt, ergo non oportet prædominari siccitatem. *Confirm* Quia odor est communicatiuus sui, vt patet in tactu rei odoriferæ, ergo non est qualitas secunda quia qualitates secundæ non se cómunicant vt patet in colore, grauitate, & leuitate, & alijs similibus, quę suo contactu non reddunt rem coloratam grauem, aut leuem, &c.

Respond. Illa omnia licèt liquida sint, continere tamen exhalationes aliquas siccas, in quibus continetur odor, sicut etiam mare redditur salsum propter exhalationes adustas, quæ illi communicantur, sic in alijs humidis, vt ambaro, moscto, balsamo, &c. imprimuntur exhalationes aliquæ sic temperatæ, & siccæ, vt odorem retineant. Sed cur inquies si ita est minus redolent ista odorifera è propinquo, quam è longinquo, imò ambarum, & zibettum si in magna copia adhibeantur, videntur grauem odorem exhalare? *Respond.* Id accidere ob multitudinem exhalationum terrestrium, quæ in ipsa re odorifera constipatur, & per fumeam exhalationem magis attenuantur ab ipso calore, & sic purius, & defæcatius ibi sentiuntur, quam in sua propria substantia, vbi crassiores sunt illæ exhalationes. *Ad id, quod dicitur* de calore attenuante humidum. *Respond.* calorem non directè facere calorem, sed tamen disponere ad siccitatem, seu ad formandas exhalationes siccas, quæ in illo humido seu liquore, odorem efficiunt. *Quod verò additur* aliqua posse esse simul boni odoris, & saporis: *Respond.* quod si aliquando id contingit est secundum diuersas partes, quarum, quædam habent in exhalationibus siccitatem prædominantem, aliæ humidum benè digestum, quod ad dulcedinem declinat, de quo vide S. Thom. *lect. 2. de anima lectione 19.*

Ad confirmat. Respondetur, quod inprimis non repugnat, aliquam secundam qualitatem reliter esse communicatiuam, sicut sonus multiplicatur, & similiter sapor, & aliæ similes, licet aliæ communicatiuæ immediatè non sint. *Secundò dicitur*, quod licet istæ secundæ qualitates se ipsis immediatè non sint communicatiuæ, bene tamen mediantibus qualitatibus primis, vt instrumentis, seu dispositionibus, quibus talis secunda qualitas generatur. Et sic cum odor petat siccitatem prædominantem, mediáte siccitate, quæ est qualitas communicatiua, & similiter mediante calore, alijsque qualitatibus temperantibus, potest odor ipse generari, & multiplicari per aliud corpus. Et sic Arist. 2. *de anima text.* 127. dicit aërem redolere per immutationẽ ab odore, quod intelligi potest per immutationem mediatam, id est mediante exhalatione illa fumosa, eiusq; siccitate, & calore, quibus aer ad odorem recipiendum disponitur. Exhalationes autem illæ odoriferæ nõ sunt in aere penetrando illum, sed diuidendo, sicut alij vapores, & exhalationes, quæ virtute solis ascendunt, aut ab igne euaporantur.

De speciebus odorum non agimus, quia minus nobis notæ sunt, vt Aristot. ait *lib. de sensu, & sensato* c. 4. apud D. Thom. De aliquibus tamen speciebus odorum agit ibi D. Thom. *lect.* 13. vbi videri potest.

ARTICVLVS VI.

Quidnam sit sapor, qui est obiectum gustus?

Definitur sapor ab Aristot. vt explicat D. Thom. *in lib. 6. de sensu & sensato lect.* 10. quod sapor *est passio facta à sicco terrestri in humido aqueo cum additione caloris, quæ gustum secundum potentiam alterando in actum reducit.* Dicitur *passio*, id est qualitas tertiæ speciei, quæ est passio, vel passibilis qualitas. Reliquæ particulæ adduntur ad explicandam differentiam saporis ex suis causis. Et primò dicitur, quod sit qualitas mixta, seu secunda, cum dicitur *facta seu resultans ex sicco terrestri*, &c. Secundo ostenditur ex quibus qualitatibus, seu cuius conditionis esse debeant, vt ex eis resultet sapor, scilicet *ex sicco terrestri in humido aqueo.* Intelligitur autem siccum illud esse terrestre, & non igneum, quia igneum propter sui tenuitatem est nimis acre, & consumptiuum humidi, & ineptum ad nutritionem, terrestris autem siccitas magis ad nutritionem deseruit. Exiguntur autem illæ potius qualitates, scilicet humidum, & siccum,

qui a

quia calidum & frigidum sunt qualitates magis actiuæ, & pertinent ad rationem efficientis, quæ est causa magis extrinseca, siccum autem, & humidum magis præbent materiam sapori. Non exprimitur autem, quodnam ex his duobus debeat excedere alterum, quia ex his duobus humidum præsupponitur, siccum verò superadditur, id est, aliqua exhalatio, quæ substantialiter est terrenæ speciei, ideoque à tali sicco tanquam ab adueniente extrinseco fit sapor, licet intrinseca radix illius sit humidum, & hoc ipso, quod manet humidum aqueum, nec totaliter resoluitur, satis significatur, quod vt fiat sapor, debet dominari humidum illud, sapor autem pinguior & crassior debet esse odore, ideoque humidum prædominari debet.

Tertiò additur causa instrumentalis, scil. *additione calidi*, seu à concoctione calidi, vt denotetur saporem principaliter fieri a calore, nam à frigore potius imperficitur, & crudescit. Vnde in regionibus frigidis, & temporibus non calidis, fructus non maturescunt: vbi autem calor tollit illam cruditatem sapor temperatur. Oportet tamē aliquid frigoris manere non ad concoctionem humidi, sed ad temperandum calorem, ne si nimium excedat consumat totum humidū. Quod autem aliqui cibi valde calidi optimum saporem habent, non est, quia non retineant aliquid frigoris, aliàs esset summus calor & ignis sed quia calor ibi habet aliquem excessum: imò licet materia rei sapidæ vehementius calefiat, tamen exhalationes, seu vapores, quibus sapor immiscetur, humidiores sunt.

Denique ponitur finalis causa saporis, scil. quod [illegible] *actiuus gustus*, ad hoc enim ordinatur vt ad finem, licet aliam alterationem faciat emittendo species, quæ est alteratio latè sumpta; & ordinatur ad illam obiectum tanquam ad finem effectum, quia fit ab illo, non tanquam ad finem cuius gratia; & per hæc sufficienter distinguitur sapor ab odore & sono, & alijs sensibilibus.

Inquires: quæ etiam sint præcipuæ species saporis? *Respondetur*, vel posse nos loqui de saporibus extremè contrarijs, vel de intermedijs, magis tamen principalibus, & notis, vel denique de his, quæ ex illis mixtura fiunt; sicut etiam in coloribus dantur aliqui extremi, vt album & nigrum, alij intermedij principales, vt rubeus, viridis &c. alij denique ex illis & eorum mixtura resultantes. Et idem est in odoribus, licet species odorum minus notæ nobis sint, vt ex Aristot. *de sens. & sensat. lect. 9.* apud D. Th. constat, eò quòd homo est imperfectioris olfactus inter animalia, & minus discernit eorum differentias.

Igitur species saporum extremè contrariæ sunt duæ, scil. amarum & dulce: species intermediæ principales, ad quas aliæ reducuntur, præter illas duas extremas sunt sex, scil. pingue & salsum, acetosum, austerum, ponticum & acutum. Species autem, quæ ex eorum mixtura possunt fieri, sunt innumerabiles, sicut quotidie fiunt arte irritante gustum. Hæc est sententia Arist. 2. *de anim. text.* 105. *lect.* 21. *apud D. Thom.* Sed tamen in priori parte de extremis saporibus contradicit illi Galen. *lib.* 4. *simplic.* qui dixit extremos sapores esse ponticum & acutum, quia proximè accedunt ad duas primas qualitates contrarias, scil. calorem & frigus, ponticus enim (idem est quòd limonius) causatur ex multo frigore, & sic limonia frigidum succum habent; acutus autem causatur ex vehementi & subtili calido. Quoad tertiam vero partem addunt alij alias species, vt insipidum, quod videtur distingui ab illis, & per se percipitur à gustu. Et alij alias addunt species, quæ tamen ex istarum mixtura constare videntur.

Retinenda tamen est Arist. sententia quam S. Thom. sequitur *cit. loco. & de sensu & sensato lect.* 11. & communiter Interpretes, qui videri possunt apud Conimb. [illegible] 10. *quæst.* [illegible] 2 Carmel. *disp.* [illegible] *Ratio est*; quia contrarietas in saporibus maximè desumenda est penes id quod est proprium

 ipsis,

ipsis, scilicet penes modum afficiendi potentiam gustus, in hoc autem clarè videmus, quòd amarum & dulce extremè contrariantur, dulcis enim optimè afficit gustum & conuenientissimè, amarum deterrimè, & ita maximè abominatur ipsum, ergo isti in genere saporum maximè sunt contrarij, licet causaliter, & remotè, id est, ex parte primarum qualitatum à quibus causantur alij sint magis contrarij non in se, sed in qualitatibus ex quibus oriuntur, scil. calido & frigido, &c.

Vnde patet ad fundamentum Galeni, dicitur enim; quòd illa contrarietas calidi & frigidi, inuenta in pontico & acuto, est contrarietas alterius generis à sapore, & solum materialiter & remotè ad sapores concurrens, tanquam ex quibus fit, non vt formaliter constituens contrarietatem saporum, sicut etiam album & nigrum sunt contraria in genere colorum, licet in genere calidi & frigidi, a quibus vt à primis qualitatibus mixtio eorum dependet, non habeant aliquando contrarietatem, quia potest à frigido causari albedo in vno subiecto, & ab eodem nigredo in alio, & similiter a calore, vt supra diximus, & experientia monstrat.

Quòd si dicas, saltem ex maiori distantiâ & contrarietate inter siccum & humidum causari contrarietates saporum, quia sapor sequitur humidum à sicco temperatum. *Respondetur*, quòd licet ex humido temperato sumatur sapor, non tamen est necesse quòd contrarietas saporum sumatur ex contrarietate humidi & sicci, vt docet D. Thom. 2 *de anima, lect.* 21. sed est peculiaris contrarietas & alterius generis, licet orta ex mixtione humidi & sicci, non tamen ex maxima contrarietate sicci & humidi, oritur maxima saporum contrarietas. *Nec etiam obstat*, quod sapor extremè dulcis non lædat gustum, sicut in alijs sensibus obiecta extremè contraria lædunt illos: hoc enim peculiare est in saporibus, vt manente dulcedine non detur excessus qualitatum, quibus gustus lædi possit in sua temperatura, quia quandiu dulcedo manet, qualitates illam causantes debent esse benè dispositæ & temperatæ. Quòd si dulcedo ita excedat quod debitam illam proportionem dissoluat, etiam dulcedo ipsa corrumpetur, & sic non a dulcedine lædetur sapor, sed a nimia humiditate, vel calore, &c.

Quòd verò sapores medij sint rectè assignati, *constat*, quia ad illos omnes reduci possunt. Nec obstat instantia de insipido, quia insipidum est dulce remissum, vel amarum non intensum; vnde ad vnum ex illis reduci potest, quasi imperfectum in illo genere. De reliquis constat benè esse assignatos, & experientia constat dari illos. Dulce enim inuenitur, sicut in melle, saccaro, & similibus. Amarum vt in absinthio, felle, cinere, &c. Pingue vt in butyro, carne, medulla, lacte. Salsum vt in sale. Acetosum, vt in aceto & alijs putrefactis. Austerum vt in fructibus non maturis & agrestibus. Ponticum vt in limonijs. Acutum vt in sinapi, pipere, & similibus. Quos omnes gustus iudicat vt distinctos, & si qui alij dantur, ad istos reducuntur, vel ex eorum mixtura proueniunt. Numerat autem illos D. Thom. *lect.* 11. *de sensu & sensato*, taliter, quod sapor pinguis non condistinguatur à dulci, vt ibidem dicit, sed sub eo connumeretur. Et similiter *in 2. de anima, lect.* 21 dicit duo ex illis in vnum reduci, quod intelligendum est de pingui & dulci. Et sic erunt octo species, duæ extremæ amarum & dulce, reliquæ mediæ principales & genericæ, innumeræ verò quæ ex istarum mixtura fiunt.

Obijcies contra definitionem saporis, quia plures cibi sunt valde aridi, & dantur ad medendum ægritudinibus ex nimia humiditate contractis: & cineres sunt aridissimi & tamen aliquem habent saporem scil. amarum: ergo non requiritur ad saporem quod humidum præexistat. Vnde Philos. non dicit quod sapor causetur ab humido in sicco, sed è contra, ergo supponit siccum debe-

debere prædominari, quia agit humidum, & actio est ex virtute prædominante. *Quod si dicatur*, debere prædominari humidum, quia debet esse alimentum id quod habet saporem, sequitur ergo quòd omne alimentum debebit esse humidum, quod est falsum, cum fames sit appetitus calidi & sicci, non humidi. *Confirmatur*, quia hæc definitio ex vna parte est diminuta, quia non explicat quale debeat esse hoc humidum, an aqueum, an aereum, nec quale siccum, terrestre, an igneum. Ex alia parte est redundans, quia explicat saporem tam in genere entitatiuo vt resultat ex mixtione sicci & humidi, quàm in genere intentionali, vt mouet sensum, quod est definiri secundùm duplicem ordinem & genus, id autem vnica definitione præstari non potest.

Respondetur, aliud esse, quòd res aliqua saporosa plus siccitatis habeat quàm humoris, aliud quod sapor sequatur ad ipsam siccitatem, potius quàm ad humiditatē. In re enim valde sicca potest dari sapor non consecutus ad siccitatem, sed ad partes aliquas, in quibus humiditas præualet, scil. ad aliquos vapores vel partes tenuiores ibi inclusas, quæ sufficientem humiditatem retinent ad saporem, licet adiuncta siccitate nimia aliarum partium maiorum, aut ex defectu decoctionis, aliisque imperfectis accidentibus degeneret ille sapor in extremum imperfectum, scilicet in amarum, sicut cineres. *Quod vero dicitur*, in definitione Philos. potius dici, quòd sapor fiat à sicco in humido, quàm ab humido in sicco. *Respondetur*, ideo hoc dici à Philos. quia etsi humidum prædominetur ex parte materiæ, sed siccum attemperat & modificat humidum, & vtrumque à calore vt actiuitati decoquitur, vnde radix saporis est ipsum humidum prebens materiam, & simpliciter id quod ad perfectionem, aut suauitatem saporis pertinet; experimur enim ea quæ sunt perfectioris saporis abundare humido, siccitas autem se habet vt disponens & modificans. *Quod vero dicitur de alimento, Respondetur*, alimentum vt saporosum est, fundari in humiditate, sed vt nutrimentale est non fundatur in humido principaliter, sed in calido & sicco licet conspersо humiditate aliisque qualitatibus. Et ideo fames quia est appetitus cibi vt nutrimentalis est, est appetitus calidi & sicci, appetitus autem saporis magis est appetitus rei delectabilis ad gustum, quàm vt nutrimentalis, & licet non sit directè appetitus humidi, est tamen appetitus eius quod fundatur in humido.

Ad Confirmationem respondetur, non explicari, sed implicari in definitione, quale humidum sit saporosum, quia non debet esse purè humidum, sed sicco admixtum; & consequenter tale humidum debet esse aqueum, non aereum, nec siccum igneum, sed terrestre, quia hæc sunt nimis subtilia, & ad nutriendum non conducentia. Adde quod D. Thom. in definitione supra tradita expressit quod humidum saporosum debet esse aqueum. Nec vitiat definitionem, quod explicetur sapor in vtroque genere reali & intentionali, quia sapor definitur vt sensibilis, & sic radicaliter est in genere intentionali, sequiturque intentionale genus ad hoc reale.

ARTICVLVS VII.

Quod sit obiectum tactus?

TRia sunt explicanda circa obiectum tactus. *Primum*, quænam sint qualitates tangibiles. *Secundum*, an vt sint tangibiles debeant esse excessiuæ supra temperamentum tactus. *Tertium*, an debeant esse inhærentes ipsi organo, vt sentiantur, an manere in tangibili.

Circa primum, constat experientiâ, nos non solum tactu dignoscere qualitates primas vt calidum frigidum, &c. sed etiam alias multas, vt molle & durum, asperum & lene, &c. imò plures Authores secundū istas differentias distinguunt varios tactus specie, vt videri potest apud M. Bañez 1. p. quæst.

quæst. 78. art. 3. dub. 1. de tactu. & Conimb. *hic. cap. 11. quæst. 2. art. 1.* Quot autem sint istæ contrarietates, quæ sensu tactus attinguntur? *Respondetur*, in primis esse illas duas calidum & frigidum, humidum & siccum, quæ sunt primæ qualitates elementales. Deinde inter qualitates secundas numerantur sex, scil. durum & molle, asperum & lene, graue & leue (ponderant enim tactui) acutum & hebes, dolor & voluptas, fames & sitis; hæc enim pertinent ad tactũ stomachi. Addunt aliqui tactum titillationis & pruritus, sentitur enim non tanquam calidum aut frigidum, aut aliquid simile, sed vt delinitio quædam, & commotio tactus. Denique ad veneream voluptatem ponunt aliqui distinctum modum & obiectum tactus à reliquis. Et hæ sunt præcipuæ contrarietates qualitatũ tangibilium.

Dubitari autem potest; an omnes istæ qualitates seu cõtrarietates sint tangibiles immediatè & primo, an vna mediante alia. Nam D. Thom. *1. p. quæst. 78. art. 3. ad 3.* & *2. de anim. lect. 22.* totum fundamentum quod ponit ad probandum, quod sint plures tactus specie diuersi est, quia dantur plures contrarietates primæ tangibiles, quarum vna non reducitur ad aliam, & sic sentit de se istas qualitates esse immediatè tangibiles, alias assumeret propositionem falsam. Imò etiamsi tactus sit vnus secundùm speciem athomam, quia conueniunt omnes illæ cõtrarietates in aliquo genere proximo, adhuc erunt omnes immediatè tangibiles, sicut licet omnes colores conueniant in vna contrarietate albi & nigri, omnes tamẽ sunt visibiles æquè immediatè, nec indigemus ad videndum viride, v. g. prius videre album & nigrum. Et deinde, quia saltem duæ primæ contrarietates, scil. calidi & frigidi, sicci & humidi, non dependent vna ab alia, sed immediatè quælibet est tangibilis: imò & alij sentiri possint, sicut in cœlo durum, aut molle, asperum vel lene immediatè sentirentur à tactu, si ibi admoueretur, quia sentiret resistentiam, sine tactu tamen frigidi vel calidi, quod ibi non est; & denique titillatio immediatè facit sensum, sine hoc quod præcedat tactus frigidi, aut calidi, &c.

Ex alia verò parte etiam difficultas est. Primò, nam sensus tactus non constat ex omnibus illis contrarietatibus quas potest sentire, sed solum ex contrarietate calidi & frigidi, humidi & sicci, ergo solum immediatè poterit illas sentire, quia illas immediatius sentit, quæ sibi sunt propinquiores. *Deinde*, quia quando plura obiecta pertinent ad vnam potentiam, nõ omnia possunt æquè primò pertinere, sed ordine quodam; ergo aliquæ pertinent per se primò, aliæ verò mediantibus istis. *Denique*, quia vt sentiantur istæ qualitates per tactum debent immutare organum, vt S. Thom. docet *quæst. de anim. art. 13.* sed plures ex his qualitatibus nõ sunt actiuæ, nec producunt sui simile in organo tactus, nec enim asperum & lene reddunt manum asperam vel lenem, nec grauitas aut leuitas, grauiorem aut leuiorem, ergo solum possunt immutare tactum mediante calido & frigido, &c. sic mediantibus illis sentiuntur.

Respondetur veriorem videri priorem partem, quòd scil. omnes istæ qualitates sint æquè primò tangibiles, & non vna mediante alia, quantum ad rationem immutandi tactum intentionaliter. *Et præter fundamentum allatum confirmatur* quia omnes istæ qualitates per se & ab intrinseco sunt sensibiles, non vt sensibile commune aut per accidens, ergo vt sensibile proprium tactus, nec enim ad alium sensum spectant, ergo sunt immediatè & per se sensibiles, licet inter illas sint aliquæ principaliores alijs, sicut inter colores, omnes sunt æquè primò visibiles, licet quidam efficaciùs & viuacius moueant, & principaliores sint. Et sic dicit D. Thom. quod omnia ista possunt dici, quod pertineant ad eandem potentiam, quatenus sub eodem genere continentur, licet innominatum sicut etiam si solam cõtrarietatem frigidi & calidi sentiret, attingeret

geret illas, vt conueniunt in aliquo genere innominato tangibili.

Vnde patet ad rationes dubitandi. Ad primam dicitur, quod licet contrarietates secundæ oriantur ex primis quantum ad mixtionem physicam, in ratione tamen obiecti tangibilis per se habent suam formalitatem obiectiuam, sicut etiam colores medij oriuntur ex extremis physicè, & in esse qualitatis, habent tamen suam rationem formalem visibilis, non minus quàm colores extremi. *Et quod dicitur*, organum tactus non constare ex omnibus illis contrarietatibus. *Respondetur*, non constare ex omnibus formaliter, benè tamen virtualiter & eminenter, quatenus ad omnes habet virtutem & potentiam. Non est autem necesse, quòd organum habeat actu id, quod sentit, sed solum in potentia, imò debet carere illa, vt satis supra dictum est.

Ad secundam probationem dicitur: Quòd plura obiecta pertinent ad vnam potentiam ordinatè, quatenus sub vna ratione formaliter vniuntur, non quia necesse sit vnum mediante alio cognosci, sicut omnes colores mediante luce, omnia tangibilia mediante proportione temperamenti, quæ est ratio illa generica innominata.

Ad tertiam respondetur. Quòd etiam in istis secundis qualitatibus requiritur realis immutatio organi tactus, sed non eodem modo, nam in agendo & immutando realiter non est inconueniens, quod dependeant à primis tanquam à prioribus dispositionibus in genere physico, sicut etiam ipsæ potentiæ sensitiuæ vtuntur instrumentaliter istis primis qualitatib. calido & frigido, &c. ad suas operationes. Cæterum in immutatione intentionali, & in constituenda ratione obiectiua, non dependent secundæ qualitates tangibiles à primis, sed per se sunt obiecta tactus, licet ad alterandum physicè, dispositiuè dependeant à primis qualitatibus tanquam à conditione requisita, vt sentiantur.

Circa secundum punctum, an tactus solum possit percipere qualitates excessiuas? *Communis responsio est*, solum illas posse sentiri, vt tradit Philos. *hoc 2. lib. text.* 118. vbi inquit: *Calidum & frigidum, durum & molle non sentimus sed excellentias tanquam sensu, velut medietate quadam existente eius, quæ in sensibilibus est contrarietatis.* Subscribit ibi S. Doctor *lect. 23.* dicens: *Organum tactus non sentit illam qualitatem secundùm quam est in actu, non enim sentimus id, quod est calidum aut frigidum, durum aut molle, secundùm illum modum quo hæc insunt organo tactus, sed sentimus excellentias tangibilis.* Ita D. Thom. quem communiter sequuntur Authores. Caietan. *super illum textum*, & Flandr. Carmelit. *hic disput. 14. quæst. 2.* alijque plures. *Et ratio est*; quia sensus debet esse in potentia ad suum sensibile, & non actu habere illud, si enim actu habet, prohibetur sentire extraneum, eò quòd sensus debet pati à suo sensibili, & sic non habere actu illud in ea ratione, in qua sentiri potest: quod præcipuè vrget in tactu, qui debet immutari à suo sensibili non solum intentionali immutatione, sed etiam reali, & per contactum alteratiuum, ergo organum tactus non solum debet carere intentionali specie sui sensibilis, sed etiam reali ipsa, physica qualitate, quam sentit, siquidem pati debet ab ipsa, reali & physica passione, & consequenter actu non habere illam in esse reali. Cum ergo tactus habeat in se aliquid frigoris & caloris, cæterarumque contrarietatum, quia in se formaliter est mixtum, & tangibile ab alio tactu, necesse est, quod non sentiat illum calorem, vel frigus, quod habet, & consequenter neque inferioris gradus, quia hoc etiam habet, sed solum excedens, quia ab hoc solum immutari potest, aliàs si posset sentire calorem, quem actu habet, semper esset in continuo tactu. Attestari quoq; videtur experientia, quia manus nimis calida minorem calorem non discernit, neque æqualem, ergo signum est solum posse sentiri qualitatem excedentem.

Contra hoc tamen obijciunt aliqui Authores oppositi non leuia argumenta. Primum, ab experientia, quia vna manus sentit alteram manum, & pes pedem, licet sint eiusdem temperamenti. Ergo non solum sentiuntur qualitates excessiuę, sed etiam æquales, vel minores. *Secundum:* Quia quælibet qualitas tangibilis, quantumcunque remissa & tepida, est cognoscibilis per tactum, & de facto cognoscitur, cum possit esse nociua, vel proficua animali, & causat dolorem vel voluptatem, sed nullus tactus habet qualitatem ita remissam in quocunque gradu, in quo potest sentiri, quia temperamentum tactus debet habere vigorem & determinatum gradum qualitatum, ergo si solum possunt sentiri qualitates excedentes, qualitas remissa infra illum gradum non esset senbi'is, quia non est potentia, quæ illam sentire possit. *Et confirmatur,* quia calor vehemens immittit calorem secundùm omnes gradus quos habet, & non solum secundùm excellentiores, cum sit agens naturale, quod agit secundùm omnes, ergo etiam tactus debet omnes illos sentire, cum naturaliter, & sine præcisione sentiat, ergo non solum excellentiores, sed etiam inferiores debet sentire.

Tertiò instantur rationes factæ pro nostra sententia, nam quòd sensus debeat esse in potentia ad sensibile, solũ requiritur quòd sit in potentia intentionali, non reali, ergo benè stat quòd sensus possit immutari intentionaliter à qualitate remissa, licet non possit physica immutatione immutari, nisi ab excedente, aliàs si deberet organum tactus esse in potentia ad omnes qualitates tãgibiles, omnibus carere deberet, quod est impossibile cum sit mixtum ex illis, ergo poterit immutari ab aliquibus, licet habeat illas. Et vrget hoc Murcia 2. *de anima disput.* 10. *quæstione* 2. quia qualitates secundæ non actiuæ, solum intentionaliter possunt immutare potentiam, ergo percipientur tactu, licet sint remissæ, sicut manus mollis potest sentire minorem alterius mollitudinem. Idem argumentum fit de gustu, qui non caret omni sapore in seipso, nam linguam si manducet quis, saporem in ea inuenit, vt quotidie experientia ipsa mõstrat in his, quæ comedunt linguas aliorum animalium.

Ad primum respondetur, quòd quando duæ manus, vel aliæ partes eiusdem temperamenti se tangunt, non sentiunt in illa ratione temperamenti, in qua conueniunt, sed in alia, v. g. si sunt eiusdem temperamenti calidi, sentient se in siccitate vel humiditate, aut mollitudine aut asperitate, & denique in eo, in quo non omninò conueniunt, sed vbi sit aliquis excessus.

Ad secundum respondetur, qualitates remissas etiam esse sensibiles dupliciter, primo indirectè quia videlicet qualitas remissa est coniuncta oppositæ magis intensæ, & sentiendo illam, indirectè sentitur remissa & tepida, sicut si calidum vt duo, applicatur tactui habenti calorem vt quatuor, non sentitur directè calor, sed si illud calidum vt duo habet frigus oppositum adiunctum, illud sentitur directè & ratione illius etiam calor ille minor sentitur, quatenus temperans frigidum; quod si nihil habuerit de frigido, vel alijs qualitatibus temperantibus, vel temperatis à calore, non sentietur calor sed hoc erit per accidens. Secundò sentiri potest qualitas remissa directè, sed non à quolibet tactu, sed ab illo qui in suo temperamento habuerit similem qualitatem in minori gradu, vt si tactus habet calorem vt quatuor, non sentiet calorem vt duo, si tamen calor tactus magis temperetur, & reducatur ad minus quàm vt duo, sentiet illum, & idem erit de frigore & alijs qualitatibus, eò quòd nec omnes tactus sunt eiusdem temperamenti, nec idem est semper in eodem statu qualitatis, sed potest crescere aut decrescere, & sic constitui in statu, quo sentiat qualitatem valde remissam. Quòd si qualitas ita remissa sit, quòd infra illam non possit reperiri temperamentum tactus, illa pro tali statu non erit

erit tangibilis directè, sed indirectè vt dictum est, sed hoc est per accidens, per se enim & ex ratione propria tāgibilis est quælibet qualitas, licet non pro omni statu, nec omni modo.

Si instes, sequi quòd tactus nunquam posset percipere voluptatem & delectationem, quia hæc consistit in eo quòd percipiantur res proportionatæ tactui, dolor verò in eo quòd exuperantiæ illius proportionis attingantur, vt S. Thom. docet *in additionibus, quæst. 86. art. 3. ad 3.* *Respondetur*, dolorem non consistere in quacunque exuperantia, sed in illa quæ dissoluit organum & lædit, vel speciem talis dissolutionis imprimit; voluptas autem in proportione sic superante qualitates tactus in agendo quod non superet in dissoluendo, sed rursus à tactu repatiatur, & ipsam proportionem in suo temperamento conseruet & foueat, non tamē debet esse omninò mathematica proportio & æqualis, sic enim nihil omninò aget. Potest etiam contingere voluptas per informationem speciei rei tangibilis omninò proportionatæ & conuenientis quoad vnam qualitatem, agendo tamen alteratiuè per aliam, in qua modicè vincat qualitatem sibi oppositam in tactu. In beatis autem erit tactus conuenientissimus sine alteratione per solam speciem proportionati tangibilis.

Ad Confirmationem respondetur, quòd calor vehemens, omnium graduum caloris speciem mittit sed per modum vnius, non quemlibet gradum seorsum, & de tota illa intensione sensus tactus sentit exuperantiam & excessum, gradus verò ibi inferiores, aut æquales sentire non potest, quia non repræsentantur seorsum ab intensioribus, sed vt facientes vnum cum illis, si enim seorsum sentirentur remissi, illi qui restarent, non sentientur vt intensi. Vt ergo faciunt vnum intensum, sic sentiuntur per modum vnius, non vt seorsum quilibet remissus est, & sic vt remissi, non sentiuntur in illo calore.

Ad tertium respondetur, quòd sensus directè est in potentia ad immutationē obiecti intentionalem, sed ad hoc requiritur tanquam necessaria conditio, quod careat illa reali qualitate, cuius intentionalem immutationem sentit, vt diximus *quæstione 5. art. 4.* si enim habet sensus reales illas qualitates, non est aptus ad recipiendas earum species, sed emittendas, quia obiectū natū est species emittere, vnde per tale obiectum non potest recipere species similes illi, quia diuersa semper esse debet dispositio emittentis species & recipientis. Quòd si sensus recipit species non in quantum habet realem qualitatem illam, sed vt est in potentia ad intentiones eius recipiendas, licet ex alia parte habeat actu qualitatem realem, ex hoc sequitur, quod habere qualitatem realem non per se conducat ad recipiendas species eius, sed esse in potentia & carentia illius, tunc autem melius est in potentia, cum caret forma, ergo habere illam nonnullum impedimentum est ad recipiendas species, quia minus est in potentia ad illas; quod verò etiam sit totale impedimentum ostendimus citato loco. Specialiter verò in sensu tactus, quia ad percipiendum obiectum indiget etiam reali alteratione qualitatis tangibilis saltem cōnaturaliter loquendo, ideo oportet quod etiam careat illa qualitate reali secundùm quam physicè immutari debet, & ita à remissa qualitate non poterit fieri sensatio, si tactus habet illam realiter in æquali vel maiori gradu.

Et cum sit instantia, quòd hac ratione carebit tactus omni qualitate tangibili reali, quia omnes sentire potest. *Respondetur*, quod solum carere debet qualitatibus excessiuis seu extremis, quas sentire potest, non temperatis secundùm quas sentire potest; quòd si temperamentum istud varietur in minus, tunc etiam remissiorem qualitatem sentire poterit, quæ possit agere illud temperamentum remissum. Vnde S. Thomas 2. *de anima, lectione* 23. dicit:

Tactum excipi ab illa regula, quod sensus debet carere qualitate sui obiecti, eò quòd in se est quoddam mixtum & conflatur ex ipsis qualitatibus tangibilibus, sed verificatur, quod debeat carere excellentia illarum qualitatum, quam solum sentit, quia consistit in quodam medio. Ad id vero, quod vrgetur de qualitatibus secundis, quæ non sunt actiuæ, *Respondetur*, in primis hoc non esse certum, nam mollia mollificant, & dura comprimunt, licet lentiori modo agant quam qualitates primæ. Deinde sufficit, quod agant mediantibus primis nō solum introducentibus formas sibi similes, sed etiam disponentibus ad qualitates illas medias producendas, sed dependenter à primis. Et manus sentit minorem alterius mollitudinem indirectè ratione asperitatis adiunctæ.

Ad vltimum dicitur, quòd lingua vt organum sentiens est, non habet saporem, sed si illum accipit, est quia remouetur à sua naturali dispositione, vt cum lingua febricitantis repletur humore amaro. Si verò comeditur lingua, habet saporem, sed tunc iam non est organum sentiendi, sed caro mortua & abscissa ab alijs partibus, ideoq; sicut alia obiecta sapida, suum saporem habet. Et idem est de odore respectu narium.

Circa tertium punctum, scil. an tactus sentiat qualitatem tangibilis cōiuncti, vel eam quam emittit in sensorium tactus? *Respondetur* ex dictis, *quæst.* 5. *art.* 6. supponendo sensum tactus, quia verè sentit, requirere species intētionales sui obiecti, & quia valde naturalis est, requirere alterationem physicam propter coniunctionem qualitatum tangibilium, quæ naturaliter alteratiuæ sunt, nisi alteratio ipsa impediatur, sicut post diem iudicij impedietur cessante motu cœli, à quo omnes alterationes per se pendent. Vnde alteratio physica non per se exigitur & essentialiter ad sensationem tactus, sed solum ob connaturalē ordinem corporum se tangentium cum qualitatibus alteratiuis, vnde in igne inferni cessabit alteratio physica in corpora damnatorum, aliàs corrumperet illa, & tamen erit tactus acerrimus, vt docet S. Thom. *in addit. q.* 86. *art.* 3. Per se autem requiritur informatio intentionalis; quia tactus verè cognoscitiuus est, & sic requirit necessariò, quòd informetur ab obiecto modo cognoscibili & intentionali, & non solū modo entitatiuo; sic enim etiam informantur inanimata à formis suis, non vt repræsentatiuè fiant obiecta sua, sed vt ex forma & subiecto fiat aliquid naturale, & constituatur aliquod tertium entitatiuè.

His suppositis respondetur dubio, quòd organum sensus tactus non sentit id, quod sibi immediatè inhæret in ipso neruo sensorio, nec qualitatē realem in eo productam, sed qualitatem ipsius obiecti tangibilis, vt tamen communicata carni, & mediante carne intentionaliter communicatam ipsi neruo sentienti. *Constat hoc*, quia cum tāgibile debeat esse realiter approximatū ipsi sentienti, & per carnem communicatur qualitas tangibilis, illa quæ est in carne immediatius sentietur, & mediante illa, etiam ea quæ est in ipso tangibili externo. Quod si tangibile non alteret physicè, vt in corporibus damnatis sentietur qualitas ipsa existens in tangibili, & tantò fortius, quantò magis ignis inferni interiora omnia occupabit, & per poros se intus miscebit, nec tamen qualitatem realem imprimet, sed intentionalē in sensum. Qualitas verò realis posita supra ipsum neruum immediatè non sentitur, licet vna pars possit alteram sibi viciniorem alteratam sentire, vt *loco citato* diximus, ita vt nunquam vna pars qualitatem sibi immediatè inhærentem sentiat. In quo etiam conuenit P. Suar. *lib.* 3. *de anim. c.* 26. *conclus.* 1.

Obijcies, si caput animalis tangeret immediatè solem, calefieret ab ipso nō minus, quam calefit aer, & tamen nō sentiret calorem qui est in sole, quia sol caret illo, ergo calorem sibi inhærentem. *Secundò sequitur*, quòd nunquam possit sentire calorem, vt octo, quia hic non potest communicari

a b.

ab igne ipsi carni, nisi corrumpendo illam, calor enim vt octo solum est cum igne, ergo si alteratio physica requiritur ad sensationem actus, requiretur alteratio caloris vt octo, ad sentiendum calorem vt octo: hæc autem alteratio caloris vt octo, non est extra ignem. *Tertiò*, ardor febris non minus sentitur, quam qualitas, quæ est in tangibili externo, hæc autem afficit etiam ipsum neruum, sicut & frigiditas contractiua neruorum ipsos afficit, & sentitur ab eis. *Denique*, immutatio intentionalis à qualitate tangibili fit in instanti, cum careat contrario, immutatio verò physica fit successiuè, cum fiat motu alterationis. Ergo ante alterationem physicam iam est facta immutatio intentionalis, & consequenter sensatio ipsa.

Ad primum Respond. Quod in illo casu, quod non sit corpus medium inter solem, & animal, sentiet calorem, non qui est in sole, sed in ipso animali, non tamen immediatè positum supra neruum sed positum in carne capitis, quæ immediatior est soli, quam neruus, & ita immediatius afficitur calore, sicut & sanguis, qui tunc efferuesceret ab illa actione solis, & ita non sentitur aliquid immediatè positum supra organum, sed super medium illius, quod est caro.

Ad secundum dicitur: Quod etiam calor vt octo, potest sentiri, non solum qui est in ipso igne, sed qui communicatur carni antequam neruo, communicatur autem carni comburendo illam, & sic cum incipit comburi, incipit quoque diffundi species caloris vt octo ad sensum, & fit acerrimus dolor, vt enim species transeat ad neruum, non requiritur, quod alteratio fiat in ipsomet neruo, sed sufficit, quod in ipsa carne ei coniuncta. In corporibus autem damnatis ignis applicatus carni sine alteratione physica, & combustione, speciem caloris vt octo immittet in neruum, & præsertim quia ignis ille vt diximus, etiam intra corpus ingredietur per poros.

Ad tertium dicitur: Calorem febris præcipuè sentiri in ipso feruore sanguinis, & spirituum, vbi inhæret immodicus ille calor, sanguis autem est quid distinctum à neruo, licet illi coniunctum sicut caro. Cum autem neruus contrahitur à frigore, prius illud frigus transit per carnem, & inde potest species emittere, quibus sentiatur. Ipsa autemmet contractio neruorum, quæ est effectus frigoris dolorem causat non tamen sentitur ab illa parte in qua immediatè est, sed à viciniori, à qua immutatur intentionaliter.

Ad vltimum Respond. Quod immutatio intentionalis in istis sensibus crassioribus licet non habeat contrarium, habet tamen dependentiam à motu alterationis, vel locali, & ad modum eius generatur, & ideo non fit in instanti, sicut in visu, cuius species à tali motu non dependent, vt supra agendo de sono diximus.

QVÆSTIO VIII.

De sensibus internis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm dentur sensus interni, & quot sint?

DAri sensus aliquos internos probauit Sanctus Thom. 1. *p. q.* 78. *art.* 4. ex eo quod animalia cognoscunt res in absentia & non solum in præsentia. alioquin non moueretur animal ad quærendum aliquid absens, sicut videmus moueri ad quærendum cibum, vel potū, vel filios, & similiter memo-

memoriam habent rei præteritæ, quia reuertuntur ad eadem loca, v g. ad eosdem nidos, pastus, &c. Res autem absentes nō percipiuntur à sensibus externis, qui solum cognoscunt immutationes obiectorum. Denique somniare non solum homines, sed etiam alia animalia quæ memoriam habent, experientiâ compertum est, & affirmat Aristot. *in 4. de hist. animalium cap.* 10. quia canes etiam per quietem latrare constat. Somnium autem non potest esse actus sensus externi, quia tunc dormiunt, neque intellectus, quia alligatur in somno, ergo pertinet ad aliquem sensum internum.

Cum ergo de quæstione an est circa sensus internos dubitari non posit, restat inquirere circa eorum numerum, quidditatem, & species tam impressas, quàm expressas, & actus. Et primo occurrit de numero talium sensuum quot sint. Solent autem significari sensus interni aliquot nominibus explicantibus eorum officia, & munia sicut sunt sensus communis, phantasia seu imaginatiua, æstimatiua, seu cogitatiua, memoria, & reminiscentia. *Est autem difficultas in duobus. Primum* in explicando cuiuslibet sensus officia. *Secundum*, an sint ita distincta, quod requirant plures potentias distinctas realiter, & quot debeant poni.

Circa primum, occurrit in primis sensus communis, de quo constat apud omnes Philosoph. debere poni vt docet Aristot. *lib. de somno & vigilia cap.* 2. *& 3. de anima text.* 136. & S. Thom. *ibi lect.* 3. *& 1. p. quæst.* 78. *artic.* 4. *& quæst. de anima artic.* 13. Necessitas autem & proprium munus huius potentiæ est, tum vt posit fieri comparatio & discretio inter sensibilia à diuersis sensibus externis cognita, v.g. inter colorem & sonum, vel saporem, &c. Hæc enim discerni non possunt à sensu aliquo externo; quia vnus sensus externus non potest cognoscere aliquid de obiecto alterius, & consequenter neque iudicare de conuenientia, vel differentia illorum inter se, sed oportet ponere potentiam altiorem omnibus, quæ de omnibus illis sensibilibus iudicet. Nec per omnes potentias sensuum externorum cōiunctim sumptas potest hoc iudicium formari, cum à nulla seorsum exeat actus, qui aliquid de obiecto alterius attingat; ab omnibus autem simul nullus actus exit. Secundo ponitur specialiter sensus communis; vt posit fieri supra ipsos actus sensuum externorum reflexio, nam sensus ipsi reflectere non possunt supra se, quia restringuntur ad sua obiecta directa à quibus specificantur, ergo vt cognoscantur actus ipsorum sensuum, v. g. vt quis cognoscat non solum colorem, sed se videre colorem, necesse est recurrere ad potentiam superiorem, quæ tales actus cognoscat, & hæc est sensus communis. Denique ponitur sensus communis vt ab eo administretur virtus, id est spiritus animales & influxus ad omnes sensus externos, eò quod omnes radicantur in cerebro, & nerui eorum vniuntur & terminantur in fronte vbi sedem habet sensus communis, vt postea dicetur, ergo deseruit sensus communis vt sit origo & principium distribuendi spiritus animales alijs sensibus.

Secundo loco est phantasia, seu imaginatiua. Deseruit primo ad retinendas species à sensu communi haustas, ideoque pro illis speciebus habet vim memoriæ, & cognoscit res in absentia, vt S. Thom. docet *1. p. quæst.* 78. *art.* 4. Secundo ad componendas formas varias inter se sicut ex specie montis, & specie auri format speciem montis aurei, quod propriè pertinet ad imaginationem, vt docet S. Th. *1. p. q.* 12. *art.* 9. de quo dicemus amplius *infra & art. sequenti.*

Tertio loco ponitur æstimatiua. Ad hanc pertinet cognoscere non solum sensibilia externa, sed etiam intentiones quasdam, quæ sensu externo non percipiuntur, & ideo vocantur insensatæ, quia vltra sensus externos cognitæ; v.g. amicitiam, rationem vtilis, & nociui, quę sensus externus nō percipit, sicut ouis fugit lupum non quia talis coloris,

coloris, vel figurę fit, sed quia sibi inimicus, & auis colligit paleam, non quia habet talem colorem, vel tactum, sed quia vtilis est ad nidificandum. Et pro istis intentionibus percipiendis ponitur æstimatiua, vt docet S. Thom. *1. p. quæst. 78. art. 4. & q. de anima art. 3. in corpore.*

Quarto loco ponitur memoria, id est potentia conseruatiua & retentiua ipsarum specierum non sensatarum seu intentionũ. Et requiritur specialiter memoria pro istis intentionibus seu speciebus conseruandis, quia vt inquit S. Thom. *citato loco 1. partis*, principium memorandi in animalibus oritur ex aliqua huiusmodi intentionum, v.g. ex aliqua ratione nociui, vel conuenientis & similium. Inde enim mouetur animal ad rememorandum de aliquo, quod ante cognouit, & ideo oportet quod detur aliqua potentia ad conseruandum species istas insensatas, & hæc est memoria.

Quinto loco est cogitatiua & reminiscentia, quæ specialiter ponitur in homine, quia vtitur aliquo discursu & collatione circa istas intentiones, & circa modum recordandi earum. Vnde id, quod est æstimatiua in brutis, quæ naturali instinctu formant illas intentiones insensatas, in homine dicitur cogitatiua, quia cum aliqua collatione, & discursu cogitat & format dictas intentiones, eo quod istæ potentiæ ex coniunctione ad intellectum, modum quendam discursiuum participant. Similiter memoria in hominibus non fit semper per simplicem aut subitam recordationem, sed cum quadam collatione, & inquirendo ex vno ad aliud, quousque deuenimus ad id quod volumus recordari, & hoc dicitur reminiscentia, quia non simpliciter recordamur, sed cogitando & inquirendo.

Circa secundum, maior est difficultas & diuersitas sententiarum inter authores. Nam *quidam* posuerunt esse quinque sensus interiores sicut exteriores, nempe sensum communem, imaginatiuam, phantasiam componentem & diuidẽtem, æstimatiuam, & memoriam. Quam sententiam tribuit Auicennæ D. Thom. *1. p. q. 78. art. 4.* & tribuitur etiam Alberto Magno *2. de anima tract. 4. cap. 7.* quamuis phantasiam componentem & diuidentem ponat ibi post æstimatiuam, quia potest homo componere tam species sensatas, quàm insensatas. *Secunda sententia* ponit quatuor potentias realiter distinctas, scilicet duas pro speciebus sensatis; & alias duas pro insensatis, eò quod isti modi cognoscendi sensata, vel insensata de se fundant diuersas potentias propter diuersum & abstractiorem modum cognoscendi in intentionibus insensatis, quàm sensatis. Et in quolibet ordine istorum datur duplex potentia, altera benè apprehensiua, altera bene retentiua, licet etiam cognoscitiua sit, eò quod in potentijs materialibus exiguntur diuersa temperamenta ad retinendum, vel ad apprehendendũ, eò quod humidiora facilius recipiunt, & ficciora melius retinent. Pro speciebus ergo sensatis seruiunt sensus communis ad apprehendẽdum in præsentia obiectorum, imaginatiua autem ad cõseruandum & cognoscendum res in absentia. Pro speciebus autem insensatis seruiunt æstimatiua ad apprehendendum insensata, vt inimicitiam & amicitiam in præsentia obiecti, memoria autem ad conseruandum, & cognoscendum in absentia. Cogitatiua autem & reminiscentia non constituunt diuersas potentias, sed ad æstimatiuam & memoriam pertinent, prout habent adiunctam perfectionem discursus ex coniunctione ad intellectum. Ita Diu. Thom. *1. p. quæst. 78. artic. 4.* quem communiter sequuntur eius interprètes.

Tertia sententia, constituit tres potentias in sensibus interioribus, scil. phantasiam, quam cum sensu communi confundit, vim iudicatiuã, & memoriam. Hæc à Conimb. *2. de anim. cap. 3. q. 1. art. 1.* attribuitur Galen. D. Greg. Nisseno. Damasceno, & Nemesio. Eam etiam aliquibus iunioribus tribuit

Bañez

Bañez *citato loco 1. partis dubio 1.* qui tamen æstimatiuam nō distinguunt à phantasia, seu imaginatiua, & deinde ponunt sensum communem & memoriam.

Quarta sententia tantum duas potentias interiores constituit, scilicet sensum communem qui apprehendit & iudicat de omnibus sensibilibus externis, & phantasiam quæ seruit pro speciebus sensatis & insensatis apprehendendis retinendis, & comparandis. Ita Fonseca 5. *Metaphys. capit. 28. quæstione 7. sect. 3.* Conimb. *citato loco art. 3.*

Quinta sententia ponit vnicam potentiam, quæ omnia ista munera exerceat, sensataque & insensata obiecta apprehendat, retineat, & componat. Ita Pater Suarez *libro tertio de anima capit. 30. numero 15. & 18.* Vbi nec realiter, nec formaliter dicit distingui has potentias, sed solum penes diuersos actus, sicut nec intellectus distinguitur per hoc, quod sit practicus, vel speculatiuus ratio & memoria, &c. Et hoc conatur probare ex Aristotele *libro de memoria, & reminiscentia capitulo primo.* Vbi phantasiam & memoriam dicit esse eandem potentiam, & *lib. de somnijs cap. 1.* potentiam imaginandi dicit esse eandem cum sensu, vtique communi. Et sic Caiet. 2. *de anima cap. 15.* docet ex Phil. non constare, quod sint tres potentiæ realiter distinctæ, sed operationes.

Nihilominus sententia D. Thom. defendenda est, *scilicet dari quatuor sensus interiores realiter distinctos.* Hoc enim aperte tradit 1. *p. quæst. 78. art. 4. & quæstione de anima art. 13.* Et in illomet loco qui citatur à Suarez *lib. de memoria & reminiscentia lect. 2.* cum obijceret D. Thom. quod posset videri ex his quæ ibi Philos. dicit, quod phantasia & memoria non sint distinctæ potentiæ à sensu communi, respondet diuersas esse potentias, quia necesse est ad diuersas potentias pertinere receptionem formarum sensibilium, quod pertinet ad sensum, & conseruationem earum, quod pertinet ad phantasiam, seu imaginationem. Similiter etiam ad aliud principium pertinet recipere formam, & conseruare receptam per sensum, & intentionem aliquam per sensum non apprehensam, quam æstimatiua vis percipit etiam in alijs animalibus; vis autem memoratiua retinet, cuius est memorari rem non absolute, sed prout est in præterito apprehensa. Subdit autem quod sensus communis est radix phantasiæ, quæ præsupponit actum sensus communis. Et sic soluitur authoritas Phil. quod imaginatio attribuitur sensui realiter.

Fundamentum sententiæ Diu. Thom. manifestum est; quia sumit distinctionem istarum potentiarum interiorum ab eo, quod maximè cōnaturale est & proprium distinctioni potentiarum materialium, scilicet ex distincta ratione formali obiecti & ex distinctione organi materialis, in quo potentiæ resident. Ex parte quidem obiecti sumitur diuersitas, quia datur abstractior & eleuatior modus cognoscendi in vno sensu interiori, quam in alio, quod sufficit ad distinguendum cognitiones in specie & consequenter proxima & immediata earum principia, in rebus autem sensitiuis non sunt alia principia illorum actuum, nisi potentiæ, cum hic non habeat locum diuersitas habituum, sicut in intellectu; nec potentia potest esse ita eleuata, vt eminentiam habeat ad tam varios actus distinctæ speciei & abstractioris immaterialitatis. Et *confirm.* quia in sensibus externis distinctio potentiarum fit penes motionem magis vel minus spiritualem obiectorum sicut visibile immaterialius mouet, quàm gustabile & odorabile, ergo similiter in sensibus interioribus ponetur distinctio actuum & potentiarum penes immutationem magis, vel minus immaterialem & abstractam.

Dari autem istam diuersam abstractionem constat, quia intentiones insensatæ sunt abstractiores quam sensatæ, quia intentiones istæ non solum repræsentant rem, vt conue-

conuenientem vel disconuenientem sensui, à quo res percipitur. sicut aliqui colores contristant visum, alij delectant, similiter sapores, sed etiam vt conuenientem, vel disconuenientem ipsi naturæ, eiusque conseruationi, aut propagationi, sicut ouis non solum cognoscit in lupo colorem vel figuram, vt disconuenientem sensui visus, vel tactus: sed sentit in lupo disconuenientiam suæ naturæ, & auis colligit paleam, non quia vtilis, aut delectabilis est gustui, vel visui, sed quia vtilis est ad nidificandum pro sui conseruatione & prolis vt aduertit S. Thom. *1. parte quæst. 78. articul. 4.* ergo aliquod altius motiuum datur in istis intentionibus & abstractiori modo procedunt, quam obiecta ipsa sensibilia secundum se, ergo exigunt altius principium, siquidem conuenientia illa, vel disconuenientia ipsi naturæ aut conseruationi eius nullo sensu externo repræsentatur, & excellentior est, & vniuersalior quàm conuenientia vel disconuenientia ad quemlibet sensum particularem, ergo exigit altiorem potentiam, quam illam quæ solum iudicat de ipsis sensibilibus, & conuenientia particulari illorum.

Vlterius verò ipsæ potentiæ apprehensiuæ distingui debent iuxta diuersitatem organorum, quia ad retinendum, & conseruãdum requiritur distincta dispositio organi, quam ad recipiendum tantum sine retentione, quia quæ sunt humidæ dispositionis facile recipiunt, sed non retinent, ipsa enim humiditate, & mollitie facile dissipatur, quod impressum est. Quæ autem ficciora sunt, non ita facile recipiunt, sed semel recepta valde retinent, & difficile amittunt. Quæ autem de vtroque participant de humiditate & siccitate, iuxta id quod prædominatur de siccitate, vel humiditate aut facilius recipiunt, aut facilius retinent; & ita potentiæ illæ, quæ per se principalius ordinantur ad retinendum & conseruandum, siccioris temperamenti esse debent, quæ verò non nisi ad apprehendendum ordinantur, humidioris temperamenti esse debent, & ita oportet quod organa diuersa sint: potentiæ autem materiales quæ à dispositione organorum dependent, quando ordinantur ad diuersos actus requirentes diuersa organa, etiam potentiæ ipsæ diuersæ esse debent. Plura de his dicemus *articulo sequenti.*

Denique quod attinet ad cogitatiuam, & reminiscentiam, non oportet quod sint aliæ potentiæ ab æstimatiua & memoria, sed istæmet vt participantes ex coniunctione ad intellectum aliquem modum discursus circa singularia, & ita solum inueniuntur in homine. Vnde non est necesse ponere in homine vnam potentiam æstimatiuam, quæ cognoscat res insensatas eo simplici modo quo bruta, id est per instinctum, & aliam, quæ discurrendo cognoscat eadem obiecta insensata, sed sufficit vna tantum potentia quæ res insensatas cognoscat cum illa collatione & discursu ex participatione intellectus, loco enim instinctus naturalis nobis seruit collatio, & ita non oportet ponere aliam potentiam, quæ ex instinctu, & non ex collatione possit æstimare; sicut quia appetitus sensitiuus in homine participat aliquid de libertate, non oportet ponere duos appetitus, alterum, qui cum aliqua libertate, alterum qui sine illa appetat.

Dices; species non recipi in organo, sed in ipsa potentia, vel in spiritibus animalibus, ij autem sicci non sunt, ipsa vero potentia ex sua propria ratione habet, quod sit magis vel minus retentiua specierum. *Secundo* receptio specierum est intentionalis, & ita non requirit easdem conditiones ad diu retinendum, vel recipiendum, quas requirunt naturales formæ, & sic non sequitur requiri siccitatem ad melius retinendum species intentionales, ruitque fundamentum D. Th. *Tertio* adhuc in receptione rei naturalis non repugnat, aliquid esse ita temperatum, vt facile recipiat, & diu retineat sicut plumbum aut cera, cur ergo negabimus organis sensuum interiorum?

Ad 1. Respond. species non conseruari in spiritibus, sed in illis moueri & transmitti de vna potentia ad aliam, spiritus enim quia facile mouentur, aptissime ponuntur tanquam vehicula specierum: potentia autem quæ retinet & conseruat species, id facit ratione organi, & iuxta eius dispositionem; vnde dicimus homines ficcioris complexionis diutius memoriter retinere, licet difficulter apprehendant, alios è conuerso; & ita complexio organorum, in quibus istę potentiæ reperiuntur, talem etiam debent habere complexionem, nec oppositum experientia monstrat.

Ad 2. Respond. receptionem & conseruationem specierum non esse intentionalem sed naturalem, conseruantur enim inhærendo, sicut reliqua accidentia in subiecto, in quo existunt, sicut species visibiles cum recipiuntur in aere dependent à luce diaphani, species soni cum motu producuntur, & species odoris, vel tactus cum alteratione. Vnde non mirum, quod ad conseruandum istas species in esse qualitatis aliquæ dispositiones exigantur in subiecto, quia tunc pure naturaliter informant: quando verò potentia actu vtitur illis, tunc intentionaliter tantum actuant.

Ad 3. Respond. posse quidem inueniri illud temperamentum ex humido & sicco, & de facto etiam dari in sensibus interioribus, sed non sufficere pro potentijs sensitiuis & memoratiuis, sed requiri quod prędominetur humidum pro apprehensiuis, propter velocitatem, quam habent in apprehendendo, & ita requirunt facillimam impressionem, in memoratiuis autem debet prædominari siccitas propter diuturnitatem in retinendo: non potest autē vtraq; hæc prædominatio simul reperiri in eodem organo, sed in diuersis, vel in partibus ita diuersis, quod sint quasi diuersa organa. Plumbum autem non ita facile recipit, sicut retinet, & cera quando est liquefacta & facile recipit, non bene retinet, quando autum est durior è conuerso se habet.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo arguitur, ad probandum non dari sufficientem rationem ad cōstituendum sensum communem, ex eo quod debet iudicare de sensibilibus omniū sensuum externorum in eorum præsentia. Nam inprimis ad hoc non requiritur specialis potentia, sed sufficit fieri hoc iudicium per oēs sensus externos simul, per quos informatur anima de omnibus sensibilibus. *Deinde*, quia ille sensus communis superadditus, vel iudicat de omnibus sensibilibus per vnam speciem, vel per diuersas. Si hoc secundum, poterit vnica potentia simul informari pluribus speciebus & actibus, quod D. Thom. etiam intellectui denegat: imò illæ diuersæ species non repræsentant sensibilia comparatiuè, sed absolutè vnumquodque in se, quia eo modo repræsentant, quo in sensibus externis, in quibus obiecta solum absolute repræsentantur, & non cum comparatione vnius ad aliud, siue quantum ad differentiam, siue quantum ad conuenientiam. A quo ergo fit illa repræsentatio collatiua? Si primum dicatur, obstat quia non potest ab ipsis sensibilibus formari vnica species, nec enim obiecta ita diuersa, vt color & sonus & sapor possunt conuenire in vnam speciē naturaliter repræsentatiuam eorum. Nec etiam potest formari ex speciebus iā receptis in ipsis sensibus externis, quia istæ non habēt perfectionem & vim producendi speciem adeo eminentem & superiorem, quæ omnes illas contineat, nec enim possunt aliquid excellentius producere quam sint in se. Et eadem ratione proportionaliter applicata probatur, quod nec possit pluribus actibus, neque vnico illa potentia omnia sensibilia discernere.

Confirm. nam etiam sensus communis potest in absentia cognoscere, quia etiam in somnio sensus communis cognoscit & iudicat ea, quę videt somnia esse, vt docet S. Th. 1. p. q. 84. art. 8. ad 2. in somnio autem non videntur

dentur res præsentes, quia sensus externi sunt impediti Et similiter *1.part.quæst.78.ar.4.ad 6.* dicit D.Tho. esse commune omnibus sensibilibus interioribus, videre in similitudine in absentia corporum, ergo si sensus communis etiam in absentia cognoscit, non est necesse ponere ipsum vt potentiam distinctam à phantasia, solum ad hoc, vt iudicet in præsentia sensibilium.

Respond. negando antecedens. Ad 1 probat. dicitur ex Aristot. *in hoc lib.3.text.* 146.& D. Thom *ibi lect.3.* quod est impossibile, quod aliquis discernat vnum sensibile ab alio, v.g. album à dulci ex eo solum, quod vnumquodque per distinctas potentias apprehendat, non enim potest anima iudicare de vtroque sensibili nisi cognoscendo id in quo conueniunt & differunt: potentiæ autem externæ ita attingunt sua obiecta absolute, quod nullo modo comparatiuè, quia nihil de alio obiecto, cui fit comparatio attingunt, sicut visus ita specificatur & limitatur ad colorem, quod nihil attingit de sono vel sapore, ergo non potest discernere quomodo conueniant vel differant inter se: & etiam illæ duæ potentiæ vel tres coniunctæ, non possunt comparatiuè cognoscere, quia non conferunt nec loquuntur inter se, sed vna quæque tendit ad suum obiectum absolute sine communicatione cum alia.

Ad 2. probat. dicitur in sensu communi recipi plures species, quæ ex omnibus sensibus externis terminantur ad sensum communem, & vtitur illis sensus communis tã quam inadæquatis, repræsentantibusq; altiori modo, non solum obiectum in se, sed quod sit cognitum à sensu, seu actum ipsum sensus externi; non repugnat autem potentiam cognoscere plura simul inadæquata, quia sic sunt plura vt vnum non plura adæquata, quæ sunt plura vt plura, sicut visus simul informatur specie viridis, & albi, vt conueniunt in vno subiecto vel medio, sic sensus communis informatur specie coloris & soni, vt conueniunt in ratione sensibilis, pertinentque ad idem subiectum cognoscens. Et eadem ratione cognoscit differentiã istorum sensibilium, non quia sibi repræsentatur ratio conuenientiæ & differentiæ, vel quia actu collatiuo, vel comparatiuo cognoscat & discurrat, sed per simplicem inspectionem, & cognitionem distinctam vnius, & alterius, differentias ipsas & conuenientias cognoscit, nec ad hoc amplius requiritur, quàm quod ipsa potentia habeat amplitudinem complectendi illa omnia obiecta sic enim vnumquodque pôtest discernere ab alio intra illam latitudinem, sicut visus discernit omnes colores, & auditus omnes sonos, quia sunt obiecta proprij sensus, vt Sanct. Thom. docet *1.part. qu. 78.articul.4.ad 2.* eodem modo sensus communis discernit omnia sensibilia non per comparationem & collationem inter se, sed quia distinctè omnia illa cognoscit, sicut visus omnes colores inter quos discernit.

Ad confirmat. Respond. quod sensus communis non percipit res absentes vt absentes sunt, licet id quod in se est absens, apparenter possit proponi vt præsens ipsi sensui communi, & sic potest ab ipso cognosci. Et ita contingit in somnio, quod aliquando descendente sanguine ad ipsa organa sensuum exteriorum descẽdunt simul cum ipso species impressæ, quæ remanserunt in spiritib. vel sanguine, & sic videntur quasi si res ipsæ essent apparentes, eo quod ab ipsis organis sensuum externorũ species ipsæ iterũ eiaculantur ad sensum cõmunem, & immutãt ipsum ad eum modũ quo ipsimet sensus immutant sensum communem, quando actu percipiunt sua obiecta præsentia, non enim aliter sensus externi immutant sensum cõmunem, quam emittendo species ad ipsum. Quotiescumque ergo per commotionem spirituum, vel sanguinis emittuntur species à sensibus externis ad sensum communem, apparent illi res vt præsentes, etiamsi ad extra præsentes non sint. Et hoc modo sæpè fiunt præstigiæ etiam in vigilia & appariciones in somno vt docet Diu. Thom *1.part.*

quæst. 111. *art.* 3. *& in* 2. *dist.* 8. *q.* 1. *artic.* 5. Videantur quæ dicemus *infra art.* 3.

Secundo arguitur, quia etiam sensus externus potest cognoscere actum suum, ergo ad id non indiget sensu communi. *Anteced. probat.* ex D. Thom. *quæst.* 10. *de verit. artic.* 9. vbi dicit *Visus primo dirigitur in colorem, sed in actum visionis suæ non dirigitur nisi per quandam reditionem, dum videndo colorem videt se videre.* Et *quæst.* 1. *de verit. art.* 9. *sensus*, inquit, *cognoscit se sentire.* Id etiam affirmat Aristotel. 3. *de anima cap.* 2. quia aliàs esset processus in infinitum, si nulla potentia perciperet suam sensationem, sed indigeret aliâ potentiâ ad id percipiendum. *Confirmat.* quia vt sensus communis percipiat tales operationes sensuum externorum, requiritur quod habeat species repræsentantes illas: tales autem species non possunt formari ab ipsis obiectis, prout sunt extra, quia prout sic nihil habent de ipso actu & sensatione sensus externi: nec possunt formari ab ipsis sensibus externis, quia si possunt emittere speciem repræsentantem suum actum, ergo iam cognoscunt illum, siquidem speciem eius formant.

Respond. D. Thom. in illis locis solum velle, quod sensus externus cognoscit suum actum per modum exercitij, & experientiæ actualis, non per modum perfectæ cognitionis, & quasi in actu signato, sic enim expresse docet Diu. Thom. quod non potest redire ad se sensus reditione cõpleta; id est cognoscendo se perfecte, & ita *in prima par. quæstion.* 78. *articul.* 4. *ad* 2. affirmat quod sensus externus non potest videre suum, actum, sed indiget sensu communi. Ratione autem huius exercitij, quando sensus est in otio percipit se non sentire, id est non exercere sensationem experitur; non ipsum actum vt quod cognoscit. Et tristatur vel delectatur de sua cognitione non formaliter, id enim pertinet ad appetitum, sed obiectiuè, quia de tali cognitione vt de obiecto, appetitus lætatur.

Ad Arist. dicitur, expresse *in lib. de somno & vigilia cap.* 2. *lectione* 3. apud Diu. Thom. affirmare, quod visus non videt se videre, sed sensu communi id sentimus. Vnde quando *in* 3. *de anima* dicit, quod sentimus nos videre, aut visu, aut alio sensu, non determinat quod visu, sed disputatiuè procedit, deinde resolutiuè concludit, quod eiusdem virtutis est videre colorem & visionem eius, & sic quod illa potentia qua videmus nos videre non est extranea à visu, sed ratione differt, quod est dicere illam potentiam, qua sentimus nos videre, id est sensum communem esse eiusdem generis, sed non eiusdem speciei cum sensu externo, vt sumitur ex D. Thom. *ibi lect.* 2. Nec illa ratio de processu in infinitum aliquid probat, quia in nobis sistitur in intellectu, qui aliarum potentiarum actus, & sui etiam cognoscit: in brutis autem sistimus in æstimatiua, & memoria, quæ aliarum potentiarum actus cognoscunt, æstimatiua autem non cognoscit actum suum præsentem vt quod, sed memoria potest recordari illius, vt præteriti, & ibi sistitur.

Ad confirm. Respond. requiri speciem repræsentantem actum sensus externi, sed non requiri, quod sit distincta à specie repræsentante suum obiectum, prout cognitum à sensu. Licet enim obiectum exterius solum emittat ad sensum speciem repræsentatiuam sui, tamen sensus externus cognoscens, emittit ad sensum communem speciem obiecti vt cogniti à se, nec ad hoc requiritur quod cognoscat actum suum, sed quod exerceat, & sic formet speciem obiecti exercitè cogniti Vnde sensus communis informatus tali specie, non solum cognoscit obiectũ, v.g. colorem sed etiam actum, v.g. visionem, quatenus apprehendit colorem visum.

Tertio arguit. ad probandum quod potentiæ interiores non debent distingui penes obiecta sensata, & insensata. Nam species insensatæ sunt illę quæ repræsentant non ipsas res sensibiles, sed conuenientias vel disconuenientias, sed ad illas repræsen-

tan-

tandas sufficit phantasia, præsertim quia non possunt repræsentari tales intentiones, nisi etiam repræsentando res ipsas sensibiles in quibus existunt, ergo vna & eadem potentia potest seruire pro vtroque obiecto. *Antecedens probatur*, quia phantasia potest mouere appetitum, vt expresse probat *Phil. 3. de anima capit. 6. & 7.* appetitus autem non mouetur nisi à ratione conuenientis, vel disconuenientis, ergo illam apprehendit phantasia. Similiter æstimatiua non potest cognoscere illas intentiones insensatas in abstracto, sed in concreto, nam ouis cognoscendo lupum inimicum, non attingit inimicitiam in abstracto, & seorsum a lupo, sed iudicat in particulari hoc subiectum, scilicet lupum esse sibi inimicum, ergo necesse est quod non solum cognoscat inimicitiam, quæ est res insensata, sed etiam lupum, qui est res sensata: nec sufficit vnum cognosci ab vna potentia & aliud ab alia, quia iudicium de vtroq; id est quod iste sit inimicus, procedit ab vna potentia, scilicet ab æstimatiua, ergo debet cognosci vtrumque extremum, & consequenter pro rebus sensatis & insensatis, non oportet diuidere potentias.

Confirm. nam vnus & idem appetitus sufficit ad tendendum in res sensatas, & insensatas, ergo eadem potentia sufficiet ad apprehendẽdum illas. *Patet conseq.* quia appetitus conformatur apprehensioni, sicut mobile proprio mouenti; & sicut vnicus intellectus sufficit pro voluntate ad omnia, quæ voluntas potest appetere, ita vnica potentia apprehensiua pro appetitu.

Respond. quod species insensatæ, quæ pertinent ad æstimatiuam, non dicuntur tales, quia solum repræsentant rationem cõuenientis, vel disconuenientis ad ipsummet sensum, quilibet enim sensus hoc habet, quod cognoscit conuenientiam vel disconuenientiam sui obiecti proprij, sed ponuntur species insensatæ ad repræsentandum conuenientias vel disconuenientias superiores, v.g. quod sit conueniens aut disconueniens in ordine ad conseruationem naturæ vel prolis, vt etiam aduertit S. Thom. 1. *parte, q. 84. art. 4.* Itaque lupus, v.g. potest habere rationem coloris conuenientis ad visum ouis, & disconuenientiam in ordine ad naturam & conseruationem propriam, & similiter palea videtur vt conuenientis coloris ad visum auis, & similiter vt conueniens ad fabricandum nidum, in quo se conseruet & prolem. Et prima conuenientia non requirit speciem insensatam, quia quęlibet potẽtia sensitiua sufficit ad apprehendendum conuenientiam talis sensus, sed secunda conuenientia constituit species insensatas, vt ibidem dicit Sanct. Thom quatenus non solum attingitur conuenientia ad proprium sensum, sed ad alias vtilitates, vt diximus. Cum autem Philosoph. docet appetitum moueri à phantasia, nomine phantasiæ vtitur tanquam nomine communi pro omnibus sensibus internis, quia cognoscunt secundum apparitiones (apparitionem significat phantasia) & sic non excludit æstimatiuam, quod aduertit D. Thom. *3. de anima lect. 16. in principio*, sicut etiam communiter solemus dicere, quod intellectus conuertitur ad phantasmata, sumendo phantasma, non solum pro actu imaginatiuæ, sed etiam æstimatiuæ. Vnde etiam possumus dicere, quod appetitus mouetur à phantasia mediate, scilicet mediante æstimatiua.

Ad secundam partem anteceden. Respond. æstimatiuam non cognoscere species insensatas in abstracto sed in concreto, sed tamen ipsum subiectum in quo sunt, in concreto attingit sub altiori ratione, scilicet quatenus fundat illas intentiones insensatas quæ abstractiores & perfectiores sunt, quam rationes sensatæ: sicut etiam coloratum in concreto attingit visus, & sensus communis, sed iste sub altiori ratione, quam ille. Atque ita ipsum subiectum attactum ab vtraque potentia se habet, vt quid materiale, potestque sub diuersis rationibus formalibus pertinere ad diuersas po-

potentias. Nec tamen istæ potentiæ superfluunt, licet idem subiectum materiale attingant, quia sub diuersis rationibus formalibus procedunt, & sub diuersa cognoscibilitate attingunt, atque adeo diuersa obiecta simpliciter habent, & ipsæ res sub diuersis respectibus fundant hanc diuersam cognoscibilitatem.

Ad confirmat. Respondetur, in primis appetitum principaliter moueri ab æstimatiua apprehendente rationem conuenientis, vel disconuenientis ipsi naturæ, vt S.Thom. docet *3. de animæ lection. 4. in fine*, appetitus autem est inclinatio totius naturæ, & sic mouetur proximè & immediatè ab eo quod est conueniens naturæ, quod est intentio insensata, & apprehenditur ab æstimatiua. Mediatè autem mouetur à phantasia, seu imaginatiua Deinde etiam si dicamus, quod immediate mouetur ab imaginatiua, vt insinuat S.Thom. *prima parte, quæst. 81. articulo 3. ad 2.* tamen sicut est duplex potentia apprehensiua, ita est duplex appetitus sensitiuus, scilicet irascibilis, & concupiscibilis, & irascibilis principaliter mouetur ab æstimatiua, vt ibidem docet Sanct. Thom. *articulo 2. ad 2. & quæstione 25. de veritate, artic. 2.* eo quod concupiscibilis magis mouetur secundum delectationem sensus, irascibilis autem etiam contra delectationem sensus mouetur ab arduo, & ab intentionibus insensatis, quæ instigant ad vindictam, seu iram.

Vltimò arguitur ad probandum, quod non recte distinguitur inter phantasiam, & sensum communem & æstimatiuam & memoriam; nam illa differentia benè recipiendi, & benè retinendi non infert distinctas potentias, sed sufficit distinctas partes organi ponere quarum vna sit humidior, alia siccior. Vnde & in cerebro solum tria organa reperiuntur quorum primum quod est in fronte seruit pro sensu communi & imaginatiua. Videtur etiam sufficere vnica dispositio ad bene recipiendum, & retinendum præsertim species intentionales, sicut videmus aliquos esse bene apprehensiuos, & benè memoratiuos, & sicut videmus in speculo facile generari imaginem intentionalem & facile retineri. *Confirmat.* nam ratio præteriti ponitur inter species insensatas à D.Thom. *1. part. quæst. 78. artic. 4.* ergo si phantasia cognoscit sub ratione præteriti, seu absentis, cognoscit sub ratione insensata, quod est non distingui à memoria, vel æstimatiua.

Respond. quod vbi est diuersum temperamentum organi, ibi est diuersa potentia, quia si esset eadem, idem temperamentum requireret. *Nec obstat*, quod ipsa anima vnica existens informat diuersa organa, & partes habentes diuersa temperamenta, & sic etiam posset quis imaginari, quod eadem potentia actuaret diuersas partes organicas, seu diuersa temperamenta pro diuersis operationibus, licet ipsa in se sit vna: *Hoc inquam non obstat*, quia potentiæ sunt virtutes particulares ipsis organis affixæ, & ab eis dependentes, anima verò est principium radicale plurium potẽtiarum. Vnde ipsa natura animæ ex sua propria ratione petit diuersa organa, potentiæ autem non petunt nisi quælibet suum, tum propter materialitatem, & imperfectionem talium potentiarum, tum quia si semel vna potentia potest diuersa organa actuare, & in illis operari diuersas operationes, non est ratio cur ponamus distinctas potentias in omnibus organis corporis, sed possemus dicere quod est vnica potentia in omnibus organis, habens tamen distinctas operationes, & pro qualibet operatione suum organum requirit. Quare semel penes diuersa organa, & temperaturas distinguimus istas potentias materiales, & sensitiuas conformiter ad earum naturam, cum requiratur diuersum organum, seu temperamentum ad benè recipiendum, vel bene retinendum, consequenter distinguitur potentia, apprehensiua, & retentiua, quantum est ex natura rei, & talis diuersitas organi simul exigit, & refunditur in diuersum

uersum modum formalem attingendi, obiectum, quia propter materialitatem taliũ potentiarum & obiectorum, non respicitur obiectum ab aliqua potentia, nisi sub illa formalitate sub qua deseruit ad tale munus, quod exigit talem diuersitatem organorum: præterquàm quod nunquam datur ista diuersitas organorum pro potentijs, nisi etiam habeant diuersum modum cognoscendi, & consequenter nisi respiciant obiecta sua sub formalitate diuersæ cognoscibilitatis.

Quod vero dicitur solum inueniri in cerebro tria organa seu tres cellulas pro tribus potentijs, dato quod illæ deseruiãt pro organis potentiarum, vt dicemus *artic. sequ.* aduertere oportet, quod vt dicit D. Thom. *opuscul. 43. cap. 4.* illa prima cellula, quæ est in fronte, & deseruit pro sensu communi, habet quandam diuisionem, ita vt fiant inde duo organa & in vna parte residet sensus communis, vbi magis abundat humiditas, in alia quæ aliquando siccior est, residet imaginatiua, de quo amplius *art. seq.*

Vnde etiam patet ad exempla allata, de illis qui bene recipiunt & bene retinent, id enim non habent secundum eandem potentiam, & organum, sed retinent secundum memoriam, & recipiunt secundum apprehensiuam; in diuersis autem non repugnat esse ista diuersa temperamenta, licet minus frequenter id contingat. In speculo autem non recipitur illa imago nisi per modum transeuntis, vtpotè dependenter à præsentia obiecti, & reuerberatione lucis, vnde non oportet ponere ibi dispositionem aliquam bene retentiuam imaginis, quia non retinetur in absentia, sicut memoria retinet species.

Ad confirmat. Respond. quod non omnes intentiones sunt insensatæ, sed aliquæ etiam sensatæ sunt sicut docet D. Thom. *1. par. quæstion. 78. articul. 4. ad 2.* quod sensus communis respicit intentiones sensuum exteriorum, sicut sentit nos videre & audire. Illa autem intentio præteriti est communis rei sensatæ, & insensatæ seu his quæ cognoscuntur in absentia: computatur autem à D Tho. etiam inter intentiones insensatas, quia pertinet etiam ad illas, licet non solum ad alias.

ARTICVLVS II.

Quid sint phantasia, & reliquæ potentiæ interiores, & in quibus subiectæ sint?

DICO 1. *phantasia communiter sumpta pro potentijs interioribus præter sensum communem definitur à Philosoph.* quod est motus factus à sensu secundum actum. Ita Aristot. *3. de anima text. 161.* & Diu. Thom. *ibi lect. 6. & in lib. de somnijs cap. 1. lect. 1.* apud Diu. Thom. *Pro explicatione huius definitionis aduerte duo: Primum*, quod hic non definitur directa ipsa potentia, sed actus eius, id est ipsum phantasiari, licet facile reduci possit ad definitionem potentiæ loco motus ponendo, potentia quæ mouetur & cætera. Nec definitur hic definitione formali, sed causali, sicut sonus definitur quod est motus factus ab aere & ira definitur, quod est accensio sanguinis circa cor, quia causatur à tali accensione. *Secundum est*, quod phantasia sumitur dupliciter, vno modo communiter pro omni potentia interiori formante obiecta sua, & faciente apparere, ad distinctionem sensus communis & sensuum exteriorum qui non faciunt apparere sua obiecta, sed solum cognoscunt illa à quibus immutantur. Et sic omnis potentia interior præter sensum communem habet commune nomen phantasiæ, quæ vt tradit Diu. Thom. *lection. 6. citata* deriuatur à nomine *phos*, quod græce significat idem quod lux, & inde deriuatur *phanos* quod est illuminatio, seu apparitio, & phantasia, quæ est sensus cognoscens & formatus secundum apparitiones, quia necessario supponit obiecta apparuisse in sensu, & ex inde formatur alia apparitio. Alio modo sumitur phãtasia specialiter pro potentia imaginatiua, vt distincta ab æstimatiua, & memoria & ap-

& appellatur nomine illo generico propter penuriam vocabulorum, præsertim qu a ad imaginatiuam maxime pertinet ipsa apparitio & formatio imaginum, ad æstimatiuam autem spectat alius actus principalior qui est intentiones cognoscere, & æstimationem facere de rebus secundum conuenientiam, vel disconuenientiam earum in ordine ad se.

Igitur diffinitio tradita intelligitur de actu phantasiæ generaliter sumptæ, prout pertinet ad omnes actus interiores, præter sensum communem, qui ideo excipitur, quia in eo consummantur apprehensiones sensuum exteriorum, & ex eius influxu pendent actiones exteriorum sensuum, siquidem eo ligato dormiunt. Ergo reliquæ potentiæ quæ moueri possunt à sensu etiam communi, qui plene & consummate iudicat, phantasia dicuntur, & ita D. Tho. *lib. de memor. & reminiscent. lect.* 2. inquit quod phantasia sequitur totam immutationem sensus, quæ incipit à sensibilibus proprijs, & terminatur ad sensum communem. Et sic sensus diffinitionis est, quod actus phantasiæ est motus, id est actus procedens non ex immutatione ab obiectis ipsis immediatè, sed ab obiectis vt cognitis & sensu perceptis & iudicatis per sensum communem. Itaque phantasiari & sentire distinguuntur tanquam duo genera cognoscendi, & diffinitur vnum vt condistinguitur ab altero, & sicut sentire in communi dici debet quod est motus factus à sensibili secundum se, ita phantasiari in communi definitur quod est motus factus non à sensibili, sed à sensu, id est ab obiecto iam cognito.

Dico secundo: Phantasia vt est specialis potentia, quæ dicitur imaginatiua non solum est retentiua specierum, sed etiam verè & propriè cognoscitiua. Oppositum huius docuit Auicenna, quem refert Sanct. Thom. 2. *contra Gentil. cap.* 74. qui dixit tam imaginatiuam quæ seruat species sensatas, quam memoriam quæ seruat insensatas non apprehendere, sed solum conseruare species. Cæterum quod vtrumque munus habeat, scilicet conseruare species & cognoscere res absentes docet D. Thom. *in q. de anima art.* 13. & 1 *part. quæst.* 78. *artic.* 4. & 1. 2. *quæst.* 15. *artic.* 1. ad 1. vbi dicit: *Quod imaginatiua est apprehensiua similitudinum corporalium etiam rebus absentibus* & *quæst.* 17. *art.* 7. *ad* 3. inquit: *Quod apprehensio imaginationis subiacet imperio rationis.* Et quod moueatur appetitus non solum ab æstimatiua, sed etiam ab imaginatiua, quod vtique sine apprehensione fieri non potest, docet 1. *p. q.* 81. *art.* 3. *ad* 2. *Ratio autem est*; quia phantasia ordinatur ad hoc, vt res sensatas possimus apprehēdere in absentia, & non solum vt præsentes sunt sicut cognoscuntur à sensu, eo quod indiget animal moueri, & quærere multa quæ sibi non sunt præsentia, ergo oportet dari potentiam aliquam, quæ retineat, & conseruet species in absentia rerum, & oportet etiam dari potentiam, quæ cognoscat res in absentia, & consequenter quæ formare possit idola seu species expressas, in quibus repræsententur res absentes, vel imaginatæ, quod vtique est phantasiare seu imaginari. Hæc autem cognitio absentium seu imaginatorum, non potest pertinere ad sensum communem, tum quia sensus communis solum cognoscit in præsentia obiectorum, quia iudicat de obiectis cognitis à sensibus externis, & cōsummat eorum apprehensiones, tum quia vt colligit D. Tho. 3. *de anima lection.* 6. phantasia est motus factus à sensu communi, ergo distinguitur ab illo, sicut mobile à mouente præsertim in rebus corporalibus. Ponere autem quod vna potentia vtroque illo modo cognoscit, scilicet, dependenter à præsentia sensibilium, & independenter ab illa, seu in absentia eorum, videtur excedere imperfectionem potentiarum materialium, vt *articulo præcedenti* ostensum est. Quod vero vna potentia conseruet species, sed non cognoscat per illas, sed alteri potentiæ tradat ad cognoscendum inconueniens est, vt in *conclusione quarta* ostendemus; est

est enim eadem ratio in hac parte de imaginatiua, & de memoria, quam ibi ostendemus non solum conseruare species, sed etiam per illas cognoscere. Specialiter autem id debet tribui imaginatiuæ, tum quia cognitio absentium, & imaginatorum non potest tribui sensui communi, quia vt diximus solum cognoscit in præsentia sensibilium, & dependet ab illis quantum ad perfectum & consummatum iudicium; tum quia non potest pertinere ad æstimatiuam, quia hæc superiori modo cognoscit, quam imaginatiua, scilicet intentiones insensatas, vt sequenti conclusione amplius explicabimus: ergo ipsamet quæ retinet species, debet cognoscere in absentia, nec enim repugnat retinere & cognoscere per illas.

Dico tertiò, *probabilius est, quòd cognitio imaginatiuæ differt specie à cognitione sensus communis, & multò certius, quod differt specie à cognitione æstimatiuæ.* Itaque sensus communis & imaginatiua non solum differunt specie, quia vna benè recipit, & alia benè apprehendit, sed etiam, quia in ratione cognoscitiui specie differunt earum cognitiones. Hanc primam partem tenent aliqui Thomistæ, vt videre est apud Cursum Carmel. *disp.* 15. *quæst.* 2. *num.* 13. licet oppositum teneat M. Bañez *supra citatus conclus.* 4. eò quòd species quibus cognoscit imaginatiua, sunt eiusdem rationis per quas cognoscit sensus communis, siquidem ipsasmet conseruat.

Cæterum nostra conclusio deducitur ex D.Thom. 1. *part. q.* 79. *art.* 7. *ad* 2. vbi inquit: *Quòd præteritum & præsens possunt esse differentiæ potentiarū sensitiuarum secundùm differentiam obiectorum, non autem potentiarum intellectiuarum,* constat autem, quòd differentia cognitionis inter sensum communē & imaginatiuam est penes præsens & absens, ergo constituunt differentiam specificam in ratione cognoscitiui.

Ratio est, quia siue vtatur eisdem speciebus, siue diuersis, tamen certum est, quòd imaginatiua vtitur illis altiori modo & magis immateriali, & ad plura se extendendo, ergo datur diuersitas specifica in ratione cognitionis. *Antecedens constat*, quia imaginatiua respicit obiectum suum vt imaginabile, quod est magis abstractum, & magis vniuersale & liberum, quàm sensibile, quod solum dependet ab ipsa immutatione & præsentia rei sensibilis. Potentiæ autem in ratione cognoscitiui distinguuntur specie penes obiectum magis vel minus abstractum, magis vel minus vniuersale, & superius, ergo cum hoc inueniatur in cognitione imaginatiua & sensus communis, vtique distinguentur in ratione cognoscitiui. Et deinde, quia cum principalior actus imaginatiuæ sit cognoscere & formare suos conceptus, quàm retinere & conseruare species, inconueniens est, quòd specificatio talis potentiæ sumatur ab actu minus principali, cum nihil sit principalius in potentia, quàm eius specificatio, specificatur autem potentia ab actu, ergo si principalior actus est cognitio, ab eo specificabitur potentia imaginatiua, & cōsequenter si esset eiusdem speciei cognitio eius cum cognitione sensus communis, simpliciter erunt eiusdem speciei istæ duæ potentiæ, & sic erunt duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, quod est inconueniens.

Quòd verò eisdem speciebus vtantur istæ duæ potentiæ, nihil obest, quia dato quòd ita sit, adhuc possunt distingui specie propter diuersum modum vtendi illis speciebus, quia altior modus est in imaginatiua, quàm in sensu communi, sicut etiam fides & prophetia vti possunt eisdem speciebus, quibus cognitio naturalis, sed quia diuerso modo illas ordinant & disponunt, ideo cognitiones illæ specie differunt, & idem est in alijs habitibus naturalibus specificè distinctis, & vtentibus eisdem speciebus. Imò ipse sensus communis etiam recipit à sensibus externis species quæ in ipsis sunt, & tamen quia altiori modo illis vtitur, quam ipsi sensus particulares, cognitio

eius specie differt à cognitione sensuum externorum.

Secunda vero pars conclusionis de distinctione inter imaginatiuam & æstimatiuam constat ex dictis *praced. artic.* & ex nuper allatis confirmatur, quia æstimatiua respicit intentiones insensatas vt amicitiam vel inimicitiam, & similes conuenientias vel disconuenientias, quæ non solum sunt respectu sensus particularis, sed respectu conseruationis totius, vel eorum quæ ad se pertinent, quæ vtique sunt obiecta abstractiora & superiora, nec à sensu attingibilia; vnde & ratione illius maximè appropinquant animalia ad modum cognoscendi rationis, & prudentiam quandam participant, imò & in homine ipsa æstimatiua discurrit circa particulares intentiones, cum in alijs animalibus ducatur instinctu naturali, vt S. Thomas docet *quæst. 25. de Veritat. art. 2.* Quæ omnia indicium sunt distinctionis specificæ à cognitione imaginatiuæ, quæ solum respicit res sensibiles, siue veras, siue fictas vel absentes, multò magis, quàm sit distinctio inter modum cognoscendi visus vel auditus.

Ex dictis colligi potest, diffinitio imaginatiuæ: *Quod est potentia ordinata ad conseruandum species sensatas, & cognoscendum res absentes vel imaginatas.* Æstimatiua autem, *quod est potentia apprehendens insensata ex sensatis.*

Dico quartò; *memoria est potentia distincta ab æstimatiua, & est cognoscitiua non solum conseruatiua specierum.* Quòd sit conseruatiua nullus dubitat, aliàs nõ esset memoria, si non conseruaret species. Quòd vero sit etiam cognoscitiua, licet id negauerit Auicenna citatus à D. Thom. *2. contra Gent. cap. 74.* id tamen affirmat D. Thom. tum *in quæst. 10. de Verit. art. 3. in corp.* vbi dicit: *Quòd in parte sensitiua, quæ fertur ad præsens in quantum præsens est, si feratur in præteritum requiritur altior virtus, quàm ipse sensus, & hæc est memoria, quæ tamen in parte intellectiua non distinguitur ab ipso intellectu apprehendente*; tùm etiam *1. part. quæst. 79. art. 6.* dicit: *Memoriam sensitiuam esse apprehensiuam præteriti*, tùm denique *in quæstione de anima, art. 13.* docet requiri, quòd ea quæ prius fuerant apprehensa per sensum, & interius conseruata, iterum reuocentur ad actualem considerationem. Et hoc quidem pertinet ad rememoratiuam virtutem, quæ in alijs quidem animalibus absque inquisitione suam operationem habet, in hominibus autem cum inquisitione & studio, vnde in hominibus non solum est memoria, sed etiam reminiscentia. Necesse est autem ad hoc potentiam ab alijs distinctam ordinari, quia actus aliarum potentiarum sensitiuarum est tantum motus à rebus ad animam, actus autem memoratiuæ potentiæ est è contra motus ab anima ad res. Ita D. Thom.

Ex quibus locis deducuntur tria, Primum, quod potentia memoratiua debet esse cognoscitiua, quia experimur in nobis dari istam cognitionem præteritorum vt præterita sunt, quando eorum recordamur. Necesse est autem, quod ista cognitio pertineat ad eandem potentiam, quæ conseruat species illas in absentia, quia vt dicit Diuus Thom. oportet, quòd ea quæ fuerunt considerata, iterum ad memoriam reuocentur, ergo maximè pertinet ad memoriam ipsa excitatio, qua aliquid reuocatur seu incipit habere actualem considerationem, hæc autem excitatio non potest fieri nisi per aliquem actum incipientem vti aliqua specie: ergo si ipsa memoria excitatur, debet producere actum in quo excitatio consistit, qui est vsus speciei, & consequenter, qui sit cognitio, quæ sola est vsus speciei. *Nec potest dici*, quòd excitatio sit non in ipsa potentia conseruante speciem, sed in potentia apprehendenti, quæ est distincta ab ea, quæ conseruat speciem. *Nam contra est*, quia ipsa excitatio non fit nisi vtendo specie, ergo si in potentia apprehendente non datur species, sed in conseruante, non poterit ipsa apprehendens excitari, nisi prius

prius per aliquem motum talis determinata species transferatur à potentia conseruante ad apprehendentem. Quomodo autem potest transmitti illa species à potentia conseruante, si non cognoscit, aut discernit quænam species transmittenda sit ad talem excitationem. Sed si expectat aliquē motum localem, quo species illa moueatur & transferatur ad potentiam apprehendentem vt primo excitetur, restat difficultas, quomodo sine cognitione aliqua dirigatur motus ille localis, vt hanc speciem potius deferat, quàm illam, cum ibi non sit obiectum præsens à quo species emittatur, nec potentia cognoscens, quæ dirigat, cum per vsum talis speciei fiat prima cognitio, seu excitatio. Quod totum cessat si ipsamet potentia quæ conseruat speciem, per illius vsum excitetur.

Secundò colligitur, distingui debere memoriam ab æstimatiua, vt sentit D. Thom. *quæst. de anim. art. 13.* & *1. part. quæst. 78. articulo 4.* & *quæst. 79. art. 7. ad 2.* non solum propter diuersum temperamentum & organum, quod exigit memoratiua vt retineat, & æstimatiua vt apprehendat, sed etiam propter diuersum modum cognoscendi, quia memoratiua respicit obiectum vt præteritum, & ita abstrahit à præsentia rei & ab immutatione obiecti exterioris, & ita importat motum animæ ad res, apprehensiua autem fit per motum rerum ad animam: nam licet æstimatiua apprehendat res insensatas, illas tamen apprehendit vt præsentes, verbi gratia, inimicitiam lupi, quando lupus est præsens. Istæ autem differentiæ inter memoratiuam & apprehensiuam sufficiunt ad inducendum diuersitatem potentiarum apprehensiuarum, cum sint potentiæ materiales, quæ non possunt aliquo altiori, & eminentiori modo vnire illas rationes. Quomodo vero appetitus sensitiuus non distinguatur penes absens & præsens, sicut potentiæ apprehensiuæ, iam supra diximus, *articulo præcedenti*, eò quòd appetitus eandem rationem formalem respicit ex parte potentiæ in appetibile præsens vel absens, cum tendat per modum motus & inclinationis ad res, pertinet autem ad eandem potentiam motiuam ferri ad terminum adhuc non existentem, sed absentem, & tangere illum acquisitum, & præsentem. Potentiæ vero apprehensiuæ distinguuntur penes diuersam abstractionem seu immaterialitatem, secundùm quam trahit res ad se, & hæc est diuersa secundum quod magis vel minus est dependens ab ipsa materiali præsentia obiecti.

Sequitur tertiò; cogitatiuam & reminiscentiam in homine non distingui ab æstimatiua & memoria, sed esse ipsasmet potentias, cum quadam perfectione participata ex coniunctione ad rationem secundùm quam discurrere possunt circa sua obiecta singularia, quod quidem pertinet ad diuersum modum operandi, non ad diuersam potentiam, quæ solum ex diuersa immaterialitate obiecti diuersificatur per se. Vnde eadem potentia intellectus procedit & sine discursu in actibus primorum principiorum, & cum discursu in alijs sine variatione potentiæ, & appetitus sensitiuus in nobis participat aliquid libertatis, vt docet D. Thom. *in 1. 2. quæst. 74. art. 3.* & tamen non est alia potentia specie diuersa ab appetitu sensitiuo, non habente talem libertatem.

Dico quinto, ***non inueniuntur omnes sensus interni in omnibus animalibus, sed sensus communis inuenitur in omnibus tam perfectis quàm imperfectis, imaginatiua verò & memoria non inuenitur in omnibus, & probabile est, quod neque æstimatiua.*** Sumitur hæc conclusio ex varijs locis Aristot. & D. Thomæ, nam *in 3. de anima, text. 156. lect. 5. apud D. Thom.* negat phantasiam quibusdam animalibus vt formicæ, api & vermi. Explicat autem D. Thom. quod imperfecta animalia habent phantasiam indeterminatam, non autem determinatam & distinctam à sensu, non enim phantasiantur ali-

quid, nisi dum mouentur à sensibili, quod vtique est proprium sensus communis, qui solum mouetur in præsentia sensibilium. Postea Philos. *infra text. 56. lect. 16. apud D. Thom.* dicit quòd omnia animalia etiam imperfecta habent phantasiam & appetitum, quia cum læduntur, retrahunt se & dolent, cum autem aliquid conueniens sentiunt, dilatantur, habent ergo appetitum, quia dolor & delectatio ad appetitum spectat, ergo phantasiam, id est, sensum internum habere debent, appetitus enim non mouetur nisi à sensu interno, id est, iudicio conuenientiæ vel disconuenientiæ rei. Sed addit, phantasiam illam solum moueri ad præsentiam sensibilis, & cum tangitur animal, non autem percipere aliquid distans ad quod moueatur vel fugiat, & sic phantasia non est ibi aliquid præter sensum communem, qui percipit ad præsentiam sensibilis conuenientiam vel disconuenientiam ipsi sensui. Item *in lib. de memoria & reminisc. lect. 1. apud D. Thom.* dicit omnia immobilia animalia carere memoria. Et luculenter explicat ista loca S. Thom. 1. *Meth. lect.* 1. vbi solum ponit memoriam in his, quæ mouentur ad distans, quibus conuenit motus progressiuus.

Itaque in omnibus animalibus etiam solum tactum habentibus aliquis sensus interior datur, scilicet sensus communis, quia vt dictum est, habent appetitum, quia habent dolorem & cõtrahunt se quando punguntur, & delectationem, quia dilatant se quando sentiunt aliquid conueniens, ergo habent apprehensionem internam, quia oportet, quod cognoscant ipsam sensationem externam, quia dolor quo refugiunt non respicit solum obiectum ad extra in se, sed sensationem eius vt disconuenientem, & similiter appetitur delectatio, quia appetitur sensatio conueniens circa aliquod obiectum, de tali enim sensatione delectatio habetur. Nõ potest autem cognosci sensatio externa conueniens vel disconueniens per ipsummet sensum tactus, aliàs reflecteret supra se, ergo indiget sensu interno cognoscente talem sensationem, & conuenientiam vel disconuenientiam eius, & sic sumendo phantasiam cõmuniter pro quocunque sensu interno, in omnibus animalibus datur phantasia.

Quod verò in animalibus imperfectis non sit phantasia distincta à sensu communi, id est imaginatiua, *probatur*, quia secundum Diuum Thomam *primo Metaphysicor. citato*, tres sunt gradus in animalibus, quædam enim non cognoscunt rem distantem aliquo modo, sed solum per contactum, quædam percipiunt rem distantem saltem imperfectè, licet non omni modo, quædam perfectè & omni modo. Animalia primi generis sunt, quæ non habent sensum percipientem res per medium extrinsecum, sicut sunt visus, auditus, & olfactus, sed solum per tactum & gustum, & talia animalia non percipiunt rem distantem, & consequenter carent motu progressiuo, qui solum mouetur ad rem distantem. Vnde etiam carent sensu cognoscente rem in absentia, quæ est imaginatiua distincta à sensu communi, quia si non cognoscunt rem distantem, sed solum coniunctam per contactum, multò minus poterunt cognoscere in absentia. Animalia verò secundi generis habent quidem aliquem sensum percipientem rem distantem, & per medium extrinsecum emittentem species, verbi gratia visum, & consequenter possunt percipere res in absentia, & habere motum progressiuum, & sic competit illis memoria seu imaginatiua, quæ percipit res in absentia; & tamen sensus internus in eis habet aliquam indeterminationem & confusionem, ratione cuius negauit illis Philosoph. *in 3. de anima, text.* 15. phantasiam distinctam scilicet à sensu communi, vnde cognoscunt rem absentem cum dependentia ab aliquo actuali exercitio, quod faciunt; verbi gratia, dum formica reuertitur ad foueam, cognoscit illam, si vero interrumpatur eius semita, nescit reuerti ad locum suum, sed

sed vagatur. Et ita D. Thom. *tertio de anima, lection. 6.* dixit: *Quod ista animalia non phantasientur aliquid, nisi dum mouentur à sensibili.* Denique animalia tertij generis habent perfectam memoriam, & imaginatiuam etiam capacem disciplinæ, & assuefactionis, vt canes, equi & alia, quæ habent auditum, & mouentur perfectè ad res absentes, quas quærunt vel fugiunt.

An vero imperfecta animalia habeant æstimatiuam, quę saltem in præsentia obiectorum cognoscat intentiones insensatas, *dicimus* probabilius esse, quod carent illà, loquendo de æstimatiua determinata, & distincta à sensu communi. *Et ratio est,* quia huiusmodi animalia non percipiunt aliquid, nisi vt conueniens, vel disconueniens ipsi sensui tactus, cum à nullo alio moueantur, & hoc in præsentia ipsius obiecti tangibilis; ad cognoscendum autem conuenientiam, vel disconuenientiam alicuius sensus, sufficit sensus ipse cum iudicio sensus communis de actu eius; caret vero æstimatiua perfecta, quæ cognoscit conuenientiam, vel disconuenientiam non solum sensus proprij, sed etiam vniuersaliores vtilitates, vel disconuenientias, quia si caret illis sensibus externis, qui magis spirituales sunt, quàm tactus, quanto magis æstimatiua, quæ longè perfectior est istis. Vndè dicit Sanctus Thomas, *in 3. de anim. lect. 16.* quod huiusmodi animalia non imaginantur aliquid distans, quia nihil imaginantur nisi ad præsentiam sensibilis. Sed cum læduntur, imaginantur illud, vt nociuum & retrahunt se, & cum delectantur, extendunt se super illud, & sic in eis est phantasia, vel concupiscentia imperfectè, in quantum imaginantur aliquid vt cõueniens, non autem vt hoc vel illud, hic aut ibi, sed habent confusam imaginationem. Negat ergo illis species illas insensatas de hoc aut illo, hic aut ibi, &c. quod est negare æstimatiuam.

Dico vltimo: *organa sensuum interiorum ita sunt disposita quod sensus communis est in prima parte frontis, eique fere coniunctum est organum imaginatiuæ. At verò æstimatiua est post mediam partem cerebri, & memoria declinat ad partem vltimam capitis, seu ad occipitium.* Et loquimur de animalibus perfectis, nam in imperfectis solum oportet assignare organum eius sensus quem habent. Et animalia quæ secta viuunt, non habent sensum communem in aliqua parte determinata cerebri, sed vbicumque sensus & motus vigere potest, etiam post diuisionem, ibi est organum sensus interni sicut & appetitus, nam cum ille motus quem faciunt postquam sunt diuisa, sit progressiuus, oportet quod procedat ab appetitu, & consequenter supponat sensum internum, à quo appetitus dirigatur: & præsertim cum istæ partes diuisæ doleant, si pungantur & retrahunt se, dolor autem est actus appetitus, ergo sicut appetitus est diuisibilis, & diuersus resultat in illis partibus diuersis, quia sufficit ad illum quælibet dispositio organorum ob imperfectionem suam, ita & sensus communis.

Loquimur ergo de animalibus perfectis in quibus sensus interni sunt in capite, & dependenter à cerebro, ita vt eo diuiso non sentiant. Omitto enim sententiam, quam sæpè insinuat Aristot. quod isti sensus interni sint in corde, quod non potest intelligi nisi radicaliter, quatenus ex corde vt ex radice dimanat calor vitalis, & spiritus vitales, à quibus pendet omnis operatio vitalis; si verò intelligatur non de organo radicali, sed de proximo, sustineri non potest, cum videamus ex læsione capitis lædi istas potentias internas. Vnde S. Thom absolute ponit in capite omnes sensus internos & externos *3. p. quæst. 8. art. 1.* & de internis idem habet *1. part. quæst. 78. art. 4.* & specialiter *opusc. 43. cap. 4.* assignat organa sensuum internorum modo à nobis posito. Et communiter apud Phil. & Medicos assignantur tres cellulæ in cerebro, prima in fronte quæ per quandam interpositionem

diuiditur in duas, quarum prima, quæ anterior est, deseruit sensui communi, quia humidior est: & aptior ad apprehendendũ, ibique inueniuntur terminari omnes viæ, quæ ducunt ad sensus externos. Aliæ duæ cellulæ sunt in posteriori parte capitis à medio. Et prima quæ est magis in media parte capitis seruit pro æstimatiua, seu cogitatiua. Quæ verò declinat ad posteriorem partem capitis seruit pro memoria, quia pars illa siccior est, & aptior ad conseruandas species, & si ibi fiat læsio, sentimus quoque memoriam lædi. Et hoc etiam iuuat ad ponendas istas potentias distinctas, quia inueniuntur istæ cellulæ, seu organa distincta pro ipsis potentijs, licet aliqui Medici dicant, eas deseruire pro alijs ministerijs, verbi gratia, pro efformandis spiritibus animalibus, vel pro excrementis cerebri euacuandis. At verò Pater Suarez *lib. 3. de anima capit.* 31. *numero* 7. concedens cum Galeno istas tres cellulas interiores, dicit eas non deseruire pro diuersis potentijs, sed pro diuersis partibus, seu officijs eiusdem potentiæ. Quod est reducere difficultatem fere ad quæstionem de nomine, an sint illæ partes, seu officia vocanda potentiæ, in potentijs enim materialibus, quæ non habent tantam perfectionem & eminentiam, si inueniuntur distincta organa cum diuersis temperamentis, & diuersa officia seu actus, cur non ponemus distinctas potentias, cum hæc sint principia distinguendi illas?

ARTICVLVS III.

Expediuntur difficultates contra præcedentem doctrinam.

PRimo *argui potest* ad probandum, quod in ratione cognoscitiui non differunt imaginatiua, & sensus communis, æstimatiua, & memoria, illis argumentis quibus *art. 1. præced.* arguebatur istas potentias absolutè non distingui, præsertim quia distinctio penes absens & præsens, penes apprehendere & retinere, & similia, solum sunt differentiæ accidentales in genere cognoscitiuo, *tum* quia eisdem speciebus cognoscitur absens & præsens, *tum* quia in intellectu conueniunt eidem potentiæ, *tum* quia in appetitu sensitiuo non variatur potentia penes absens, & præsens, licet variari possint actus, *tum* quia ex parte organi non videntur reperiri, nisi tria loca, vel cellulæ pro potentijs interioribus. *Denique* quia etiam sensus communis apprehendit res absentes, vt patet quando in somno apprehendit, vt docet S. Thom. 1 *part. quæst.* 84. *artic.* 8. *ad* 2. ergo ratio absentis non distinguit sensum communem ab imaginatiua.

Adhæc omnia iam responsum est præced. artic. Et in summa diximus ex D. Thom. 1. *part. quæst.* 79. *artic.* 7. *ad* 2. rationem præteriti, & præsentis ex parte obiecti posse distinguere potẽtias apprehensiuas materiales, non verò potentiã intellectiuã, eo quod ista ex suo genere & propria ratione obiectiua abstrahit à conditionibus materialibus, & respicit res in vniuersali. Vnde modus præteriti vel præsentis, qui sunt modi singularitatis, non possunt variare potentiã intellectiuam, bene tamen potentiam sensitiuam, quæ versatur circa singularia secundum immutationẽ, qua ab obiecto immutatur potentia, & trahuntur res ad ipsam, vnde quod ista mutatio pendeat à præsentia sensibili, & singulari ipsius obiecti, vel ab illa abstrahat, & independenter ab illa moueat, diuersum modum abstractiorem ponit in ipsa immutatione & motione obiecti. Appetitus autem non trahit res ad se, neque immutatur ab illis intentionaliter, sed inclinatur in res apprehensas, & mouetur ab anima ad res, vnde modus tendendi per inclinationem & motum, ad res ipsas, non variat modum potentiæ penes absens & præsens, quin potius eadem vis motiua debet respicere absens vt tendat, & præsens vt quiescat, licet diuersi actus sint tendere & quiescere per modum appetitus.

Quod

Quod verò eisdem speciebus vtantur istæ potentiæ iam supra diximus, quod etiam si essent eædem species ex parte obiecti repræsentati, non tamen ex parte modi vtendi illis & repræsentandi, quia sensus cõmunis vtitur speciebus sensibilibus, vt combinatis ad iudicandum & discernendum tam de illis, quàm de actibus sensuum externorum, & sic non solum repræsentant res ipsas, sed etiam actus potentiarum, quod non est in sensu externo. In imaginatiua autem adhuc diuersimode combinantur, tum quia diuersas species componit imaginatiuo modo, tum quia depurat species à dependentia præsentiæ, constat autem ad diuersum lumen specie posse easdem species sufficere cum diuersa combinatione, & modo vtendi sicut in diuersis scientijs & habitibus naturalibus & supernaturalibus.

Quod verò sensus communis dicatur cognoscere res in absentia iam supra diximus, formaliter & per se sensum communem semper ferri in præsens, vel quod in se præsens sit, vel quod appareat, vt præsens; quod si res non existens in se repræsentetur ad modum existentis, quia species mediantibus spiritibus animalibus descendunt ad organa sensuum externorum, & inde reuertuntur ad sensum communem, quasi eiaculatæ à sensibus externis, vt aliquando accidit in somno, & in præstigijs etiam vigilantium, tunc sensus communis apprehendit res apparenter præsentes, seu repræsentatas per modum præsentiæ, licet hallucinetur, sed tamen imaginatiua & memoria apprehendunt res, etiam si non appareant vt præsentes, sed sub ratione præteriti aut imaginabilis.

Secundo arg. ex P. Suarez *lib. 3. de anima cap. 30. num.* 13. nam potentia quæ cognoscit abstractiuè, & in absentia obiecti, potest etiam cognoscere in præsentia, nam impossibile est, quod cognoscat abstractiuè, nisi aliquando in præsentia obiecti fuerit immutata, siquidem debet recipere species ab ipsis obiectis, prout à sensibus externis percipiuntur, id est in eorum præsentia, ergo si tunc attendat memoria vel phantasia ad cognoscendum id, cuius recipit species, cognoscet rem vt præsentem, & sic non oportet ponere distinctas potentias, ad cognoscendum vt præsens vel vt absens, siquidem eadem potentia cognoscit vtrumque, si autem ly *vt absens* specificaret, nunquam cognosceret præsens.

Quod si dicatur, non immutari imaginatiuam, vel memoriam immediatè in præsentia obiecti, sed eo absente, ergo dum est præsens obiectum & mouet sensum, non immutatur phantasia, sed aliquo tempore post immutabitur, & interim nihil agitur in illa, quod videtur contra experientiam, quia eò ipso, quod sensus mouetur ab obiecto, immutatur etiam phantasia, ergo ita facile excipit species sicut sensus apprehendit, & sic non oportet quod distinguantur. Quod si non simul cum sensu immutatur phantasia, sed aliquando post, ergo oportebit, quod res aliquamdiu sit præsens sensui, vt possit imaginatiua, vel memoria immutari, siquidem non tam facile mutatur, cum tamen experiamur quod statim ac res videtur attente, in memoria remanent species. *Confir.* quia sicut sensus communis cõcurrit cum sensibus externis ad suas sensationes, ita & imaginatiua, nam si imaginamur circa eandem rem, quam præsentem habemus, minime idem sentimus, ergo non oportet distinguere phantasiam à sensu communi, vel memoriam ab æstimatiua ratione absentiæ vel præsentiæ.

Respond. quod licet memoria vel imaginatiua immutentur in præsentia obiecti & tunc illud cognoscant, adhuc tamen distinguuntur à sensu apprehẽdente, quia sensus apprehendens solum in præsentia obiecti, & dependenter ab illo, & sistendo in illo cognoscit, memoria autem & imaginatiua cognoscit in præsentia obiecti, non sistendo ibi, nec dependenter ab illa, sed vt possit etiam in absentia percipere, quod est, præci-

præcipuum, ad quod ordinatur, & ita quod cognoſcat in prǽſentia, non eſt per ſe in iſtis potentijs, ſed propter alia, ſcilicet vt cognoſcant etiam in abſentia, ad quod tamen requiritur, quod prius recipiant ſpecies in præſentia, & dum recipit, cognoſcit. Nec tamen ſuperfluit ſenſus apprehendens tantum in præſentia, quia in memoria non ſolum ſeruantur ſpecies repræſentantes obiectum externum, ſed etiam repræſentantes ipſum actum viſionis vel auditionis, recordamur enim nos vidiſſe vel audiſſe, & cognouiſſe, & iudicaſſe de obiectis, & de actibus ſenſuum, ergo oportet, quod quando ſpecies imprimuntur ipſi memoriæ, iam ſupponatur cognitio, & iudicium conſummatum de ipſis obiectis ſenſuum, & de actibus eorum, & de differentia & conuenientia obiectorum inter ſe; hoc autem non fit per ipſos ſenſus externos, qui non iudicant de actibus proprijs, vel de differentia aliorum obiectorum, ergo vt iſta in memoriam referantur, oportet, quod ante memoriam ſint cognita, & cum non poſsint à ſenſibus externis cognoſci niſi obiecta tantum non actus, oportet pro illis poni ſenſum apprehendentem internum prǽter memoriam.

Ad id, quod dicitur ita facile immutari phantaſiam ſicut ſenſum communem. *Reſpond.* ita facile quoad impreſsionem, ſed non quoad retentionem ſpecierum, neque quoad formationem ex diuerſis ſpeciebus præconceptis, neque quoad cognitionem in abſentia. vnde ea quæ leuiter videmus, non perfecte retinemus, ſed facile obliuiſcimur ſi autem aliquando retinemus, hoc eſt vel ex bonitate diſpoſitionis, vel ex nimia attentione, quæ æquiualet pluribus alijs actibus non ita perfectis. Requiritur autem diuerſa diſpoſitio ad retinendum, vel ad apprehendendum in abſentia, quam ad apprehendendum dependenter à prǽſentia obiecti.

Quod ſi inſtes, nam phantaſia vnicam rationem formalem debet habere, qua feratur in obiectum: propria autem eius ratio eſt cognoſcere in abſentia, & per hoc diſtinguitur à ſenſu communi, ergo nunquam poterit cognoſcere præſentia vt prǽſentia, quia non poteſt ſub ratione abſentis cognoſcere illa: debet autem cognoſcere præſentia, ſiquidem immutatur & recipit ſpecies ab obiectis præſentibus & cum ſit cognitio à ſenſu dependens, in præſentia eius etiam formatur, excipiendo autem ſpecies ſtatim cognoſcit, quia informatur illis, ergo poteſt phantaſia cognoſcere præſentia.

Reſpond phantaſiam cognoſcere præſentia quando actu mouent ſenſum, ſicut etiam intellectus ea cognoſcit, ſed non ſub ratione præſentiæ tantum, id eſt dependenter ab immutatione ipſius ſenſibilis præſentis, ſed ſub ratione altiori, id eſt ſub ratione imaginatiuæ, quod ad præſentia & abſentia ſe poteſt extendere, ſine alligatione tamen ad præſentiam. At verò memoratiua nunquam cognoſcit præſentia, ſed ſemper ſub ratione præteriti ſeu memoriæ; res verò inſenſatas præſentes, æſtimatiua percipit.

Ad confirmat. Reſpondetur, imaginatiuam non concurrere per ſe ad ſenſationes externas, neque iſtas ab illa per ſe dependere, quia poſſumus bene ſentire aliquid ſine hoc quod imaginemur, licet aliquando ſimul poſſumus ſentire & imaginari, ſed hoc eſt per accidens & concomitanter.

Tertio arg. ad probandum non dari æſtimatiuam, quia ſpecies illæ inſenſatæ, quas dicimus deſeruire huic potentiæ vt odium, amicitia, filiatio, &c. excedunt omnem rationem ſenſibilē, ſunt enim relationes, quæ nec ſunt ſenſibile proprium, neque commune, cum inter illa nō numerentur, neque per accidens cum non ſint ſubſtantia, ergo excedunt omnem rationem ſenſibilis. *Item* quia non poteſt cognoſci, quod hoc ſit conueniens, vel nociuum iſti, vel illi, niſi per comparationem huius ad illud: vti autem comparatione non conuenit niſi potentiæ diſcurſiue, quæ collatiua eſt, non ſenſui vt ſen-

vt sensus est, & vt inuenitur in brutis. *Denique* istæ species insensatæ non possunt aduenire per sensus externos, quia ab illis non percipiuntur, nihil autem ad internos sensus transit, nisi quod per externos percipitur. Nec sensus externus potest generare species ita perfectas, & supra se excedentes, sicut sunt species insensatæ.

Respond. ad primam partem argumenti non cognosci relationes à sensu interno sub proprio modo relationis, scilicet cum comparatione ad terminum, vel discursu, neque in vniuersali, sed vt se tenent ex parte fundamenti, seu vt exercentur in illo, non vt in actu signato & secundum se relatio potest apprehendi, fundamentum autem est res ipsa sensibilis prout conuenientiam, vel disconuenientiam fundat, sic autem non sentitur à sensu externo, quia illud fundare conuenientiam, vel disconuenientiam, non est color vel sonus, aut odor, vel aliquid, quod sensu externo percipitur; ipsa tamen relatio vt condistincta à fundamento & vt comparatiuè accepta ad terminum, non attingitur per æstimatiuam sine collatione. *Et cum dicitur*, quod tales relationes non sunt aliquo modo sensibiles per se, vel per accidens. *Respond.* quod directè non sunt aliquod tale sensibile nec formaliter, benè tamen fundamentaliter, quatenus in illis fundatur, sicut in natura & qualitatibus lupi fundatur contrarietas ad ouem. Et nõ est necesse, quod omnia quæ cognoscuntur, in intellectu, vel sensu interno, sint cognita per sensum externum, sed sufficit, quod in specie, quæ emittitur ab obiecto & deinde à sensu, virtualiter contineantur illa omnia, & explicari possint in potentia superiori, & sic dicit D. Thom. 1. *p. q.* 78. *artic.* 4. *ad* 4. quod licet operatio intellectus oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest, & similiter æstimatiua, licet inferiori modo. Itaque benè potest cognosci per sensum internum aliquid, quod directè & formaliter à sensu externo non cognoscatur, sed sit modus aliquis, seu respectus fundatus in illis sensibilibus, & in eis virtualiter contentus.

Ad secundam partem Respondet. in brutis non esse necessariam comparationem collatiuam, sed sufficere naturalem instinctum, quo immediate repræsentet rem aliquam vt nociuam, vel vt conuenientem. Naturalis autem instinctus dicit quandam determinationem naturæ, & necessariam tendentiam ad aliquid, comparatiua autem cognitio fit cum quadam indifferentia qua extrema comparantur, ita vt resoluatur aliquid in sua extrema, vel compositiuo modo fiat ex illis. Quod quidem in homine æstimatiua cum collatione & discursu quodam facit, quem participat ex coniunctione ad rationem, vt S. Thom. docet 1. *p. quæst.* 78. *art.* 4. *ad* 5. ideoque vocatur cogitatiua, quia cogitando, seu comparando, seu conferendo cognoscit; in brutis autem non fit cognitio per comparationem & collationem extremorum, sed per naturalem instinctum, id est, ex ipsa vi & inclinatione naturæ habentis potentiam ad cognoscendum nociuum, vel conueniens ex ipsa determinatione naturæ, non ex comparatione extremorum, vt docet D. Thom. *quæstione de anima artic.* 13. & 2. 2. *quæstione* 47. *artic.* 15. *ad* 3. & 1. 2. *quæstione* 13. *artic.* 2. *ad* 3. Et sicut iste instinctus naturalis datur ab authore naturæ ad apprehendendum conueniens vel disconueniens, ita ad iudicandum quod hic, & nunc, sit conueniens sibi vel disconueniens, nam ad hoc totum se extendit naturalis instinctus, qui est non solum ad apprehendendum, sed etiam ad discernendum seu iudicandum, sicut etiam reliqui sensus discernunt inter sua obiecta non quidem cum aliqua comparatione seu collatione, sed quia non vnum tãtum obiectum, sed plura possunt attingere, & vnum distincte ab alio, & non confuse, ideo dicuntur discernere inter illa; sic æstimatiua discernit seu iudicat de conuenientia, vel disconuenientia rei, ipso naturali instin-

instinctu, seu determinatione potentiæ, qua cognoscit ista distinctè.

Ad 3. prob. Resp. species insensatas accipi per sensus exteriores, non vt formaliter cognitas ab eis, sed vt virtualiter contentas in ipsis rebus sensibilibus, quas apprehendunt, res enim insensatæ continentur & accipiuntur ex sensatis, nec est necesse quod omnia quæ cognoscuntur ab intellectu vel sensu interno, cognoscantur formaliter in externo, sed sufficit in obiecto illo contineri, vt ex illo accipi possint, vt *sequenti art.* amplius dicemus.

Vltimo arg. quia si memoria est potentia cognoscitiua vt diximus, non differet ab æstimatiua, quia cognoscet per easdem species per quas apprehensiua, quia eas conseruat. *Nec sufficit dicere* quod vna cognoscit in præsentia & alia in absentia, quia vt vidimus aliquando apprehensiua vt sensus communis apprehendit in absentia, vt in somnis, & similiter memoria aliquando cognoscit in præsentia, vt cum accipit species ad conseruandum, tunc enim mouetur ab obiectis præsentibus. *Confirm.* quia si potentiæ memoratiuæ sunt cognoscitiuæ, semper actu cognoscerent, quia semper habent species sibi inhærentes, & se informātes, quod sufficit ad cognitionem. Denique Diu. Thom. *opuscul.* 14. *in principio* dicit: *Quod memoria non habet aliquem actum, sed loco actus solum tenet, quasi parata capienti à se.*

Ad hac omnia iam supra respondimus, potentiam apprehensiuam, & memoratiuam habere easdem species, sed diuerso modo ordinatas, scilicet cum dependentia à præsentia, & immutatione obiecti, vel sine illa, cum quo tamen stat, quod potentia apprehensiua possit rem in se absentem, apparenter tamen præsentem cognoscere, quasi in imagine, sic enim solum attingitur res absens materialiter, & per accidens, formaliter autem vt præsens. Et similiter memoratiua aliquando tangit rem præsentem, quia accipit speciem ab illa, non tamen ibi sistendo, & ab ea dependendo, sed sub ratione præteriti formando vt possit memorari.

Ad confirm. negatur sequela, quia bene stat species actu inhærere potentiæ quoad suam entitatem, non tamen actu repræsentare ex defectu excitationis & vsus talis speciei, sicut quando dormimus; non enim species semper repræsentatiuè informare, sed aliquando solum entitatiue, constat, quando sunt in aere. Videatur S. Thom. 1. *part. quæstione* 79. *artic.* 6. *ad* 3. *&* 2. *contra Gent. cap.* 74. *in fine*, vbi ostendit, quomodo in intellectu possint species conseruari, & si actu non intelligat. In illo autem loco *ex opuscul.* 14. loquitur expresse D. Thom. non de memoria sensitiua, sed de intellectiua, quæ non habet distinctum actum ab ipso intellectu, neque est potentia distincta ab illo, sed solum dicitur memoria quia conseruat species, vt *infra quæstione* 10. dicemus.

ARTICVLVS IV.

Quæ sint species impressæ, & expressæ in sensibus internis?

SVpponimus, dari species in sensibus internis sicut datur cognitio. Quod si illæ potentiæ internæ sunt altiores in cognoscendo, etiam requirunt altiores species, vel saltem altiori modo ordinatas, vt cognitio eleuatior elici possit. Specialiter autem, quando obiecta repræsentata sunt altioris abstractionis, vt intentiones insensatæ, requirere videntur aliquas species perfectiores, & eleuatiores repræsentantes tales intentiones, sicut odium, inimicitiam, filios, parentes, &c. Istæ enim formalitates non repræsentantur in sensibus externis, & tamen cognoscuntur ab internis, ergo datur aliquod principium repræsentatiuum illarum, quod non debet esse ita materiale, & imperfectum quod sistit in ipsis rebus sensatis, sicut sistunt sensus externi, ergo perfectior species debet esse, quàm species sensus

sensus externi, quæ solum repræsentat res sensatas. Vndè immerito Suarez negat istas species insensatas, *lib. 3. de anima capit. 30.* Quod si velit dari quidem illas, sed non distinctas à sensatis repræsentantibus subiecta intentionum insensatarum, non contendo, dummodo distinctæ esse debeant, & perfectiores, quam illæ quæ solum repræsentant res sensatas, & nullo modo intentiones insensatas, vt in sensibus externis.

Quare de istis currit difficultas, qua virtute & à quo agente generentur istæ species insensatorum, quæ perfectiores sunt sensatis, & ab imperfectiori nunquam perfectius generatur.

Respondetur ergo, species istas insensatas colligi ex ipsis sensatis, quia in ipsis continentur tanquam intentiones eis conuenientes, sed qua virtute ab istis speciebus sensatis educantur cum sint superiores illis, est duplex modus dicendi, & vtrumque probare videtur M. Bañez 1. *part. quæstio. 79. articul. 3. dub. 1. ad 2. argum. in fine. Primus est*, quod illa species insensata fit ab ipso obiecto sensibili emittente ex se immediate species istas ad potentias interiores per sensus externos. In quo illud semper difficultatem facit, quomodo cum illæ species indifferenter per aerem diffundantur, quomodo non percipiantur ab omnibus, sed si lupus, verbi gratia, emittit species inimicitiæ respectu ouis, sola ouis percipit illam inimicitiam lupi, non vero alia animalia vt canis vel homo, &c. quia licet illa inimicitia lupi non repræsentetur vt contraria cani, sed oui, tamen hoc ipsum dicimus quod percipiet canis, scilicet quod lupus sit inimicus oui, & non ipsi cani, siquidem species illa repræsentans inimicitiam ad ouem, æque diffunditur ad sensus canis, & aliorum animalium, qui in eodem medio sunt, & sic omnes percipient, quod lupus sit inimicus oui, quia specie illa informantur. Quod si hoc semel concedatur, eadem ratione percipiet quodlibet animal quaslibet intẽtiones insensatas, siuè ad se pertineant, siue ad alium, verbi gratia, quod lupus sit amicus alterius lupi, quod ista palea sit vtilis ad nidificandum tali aui, quod ista herba sit nociua tali animali, vel conueniens alteri, & denique omnes istas intentiones, quæ sunt innumerabiles à quibuscunque percipientur, quia omnium sensus æque actuant & informant, vtpotè ab obiectis immediate emissæ, cum tamen nos nihil tale sentiamus.

Alter modus dicendi est; quod istæ species insensatæ non fiunt immediate ab obiectis exterioribus, sed quod fiunt ab ipso animali à quo solo percipitur illa intentio, idque virtute animæ vtentis sensitiua potentia vt formatiua illarum specierum. Vndè dicit S. Thom. *opuscul. 43. cap. 4. Quod æstimatiua est virtus apprehendens de sensato, quod non est sensatum, sicut ouis inimicitias lupi.* Vbi pondero, quod dicit apprehendere hoc ex sensato, non ex sensibili; obiectum autem prout extra non est sensatum, sed sensibile. Itaque ab illa potentia in qua obiectum redditur sensatum, fiunt virtute animæ species illæ eleuatiores, seu quæ dicuntur insensatæ, quia sicut in anima est virtus radicalis ad apprehendendum intentiones insensatas, ex præsuppositione cognitionis rerũ sensatarũ, ita est virtus ad hoc, vt species sensatæ, licèt crassiores & imperfectiores sint, possint immittere species perfectiores insensatas virtute ipsius animæ operantis per potentiam sensitiuam tanquam per instrumentum naturaliter motiuum superioris potentiæ, ad hoc enim dantur sensus externi vt moueant internos saltem virtute animæ. Ad quod etiam valde iuuat virtus cœlestis, quæ eminentiam habet ad influendum super actiones intentionales, vt dicit Diuus Thomas, *quæstione 5. de potentia, articul. 8.* Imò hæc eadem difficultas currit in obiectis ipsis materialibus externis respectu sensuum externorũ, quomodo scilicet possint obiecta ita materialia, & crassa producere species illas, quæ sunt magis immateriales & perfectæ,

quam accidentia materialia, quæ repræsentant. Et tamen dicimus ab obiectis emitti, quia sensibilia sunt ex natura sua, & præsertim, quia quantum ad hanc actionem emittendi species intentionales subordinantur virtuti cœlesti, quæ ad intentionales actiones habet eminentiam. Eodem etiam modo dicemus, quod species semel receptæ in sensibus habent vim mouendi æstimatiuam eius in quo sunt, & consequenter emittendi species insensatas quæ sunt perfectiores, contentæ tamen in ipsis obiectis sensatis, idque faciunt, tum virtute animæ, tum virtute cœlesti, quæ sunt virtutes superiores. Quæ sit autem hæc virtus animæ? Iam diximus esse potentiam sensitiuã inferiorem, non vt cognoscitiua est suo modo inferiori, sed vt actiua, & motiua est potẽtiæ superioris, sic enim est productiua speciei non sibi, sed superiori potentiæ deseruientis, & sic operatur virtute animæ, quæ eminenter omnes potentias continet, & dat isti inferiori motiuam vim superioris in emittenda specie.

Ex quo patet ad rationem dubitandi, scilicet qua virtute fiant cum sint perfectiores, quam species sensatæ, hoc enim ex dictis iam solutum est.

Alius modus formandi istas species datur, non per simplicem, & naturalem emissionẽ ab obiectis, vel potentijs inferioribus, sed per formationem ipsiusmet æstimatiuæ, quæ ex præconceptis speciebus format alias non minus, quam imaginatiua. Sed hæc formatio præsupponit præcessisse iam aliquam speciem, eamque fuisse præconceptã, ideoque illa formatur ex idolis seu speciebus expressis, de quibus statim dicemus.

Secunda erga difficultas est circa speciem expressam seu idolum, quod formant potentiæ interiores cognoscentes rem in absentia. Constat enim ponendam esse istam speciem expressam ex parte termini cognitionis, & non sufficere speciem impressam, quæ se tenet ex parte principij, & generaliter est necessaria pro omni cognitione, siue in præsentia, siue in absentia rei, eò quod obiectum mediante illa debet concurrere cum potentia ad eliciendam cognitionem. Exigitur tamen quod etiam obiectum terminet talem cognitionem secundum esse proportionatum ad terminandum illam. Et ita si res sit absens, oportet quod in aliqua imagine, vel similitudine expressa repræsentetur vt terminet cognitionem, & similiter si spirituali modo debeat cognosci à potentia. Vndè D. Thom. 1. *cont. Gent.* c. 53. dicit: *Quod species expressa debet formari, quando potest indifferenter cognosci res absens, & præsens, & secundo quando res debet immaterialiter seu spiritualiter attingi & in primo conuenit cum intellectu imaginatio, quæ etiam rem absentem cognoscit*, quæ omnia vberius explicamus *infra quæstione* 11.

Est ergo difficultas, an ista species expressa seu idolum formetur ab ipsamet potentia cognoscente per illud, an ab alia exprimente, & proponente illud potentiæ vt cognoscat; facit enim difficultatem in hac parte, tum authoritas D. Thom. tum ratio. Authoritas est *opusc.* 14. vbi inquit: *In verbis quæ in imaginatiua fiunt, non est ratio verbi expressa, aliud namque est in ea, vnde similitudo exprimitur, & aliud in quo terminatur, exprimitur enim à sensu, & terminatur in phantasia, cum phantasia sit motus factus à sensu secundum actum.* Et infra dicit: *Quòd intellectus non mittit ad aliquid aliud conceptiones suas, sicut facit sensus.* Idem docet 4. *contra Gent. capit.* 11. vbi inquit: *Quod sensibile exterius formam suam exterioribus sensibus imprimit, à quibus procedit in imaginationem, & vlterius in memoriæ thesaurum, in quolibet tamen huius emanationis processu principium, & terminus pertinent ad diuersa, non enim aliqua potentia sensitiua in se ipsam reflectit.* Ita Diuus Thomas, vbi rationem insinuat, quia videlicet potentia sensitiua non potest reflectere in se ipsam, ergo neque intendere in speciem expressam inhærentem sibi,

vt in

vt in ea cognoscat obiectum, sic enim in se ipsa seu in aliquo sibi inhærente cognosceret. *Confirmatur hoc*; quia possunt fieri apparitiones in phantasia, non per aliquam vitalem actionem producendo imaginem, sed quia facta commotione in spiritibus animalibus seu sanguine, vbi resident species ex sensibus relictæ, variè combinanantur illæ species, & apparent ipsi phantasiæ diuersæ repræsentationes, quas vtique tanquam terminum repræsentatum intuetur, & consequenter vt speciem expressam. Et quòd hoc fiat per motum sanguinis & spirituum, & non per vitalem expressionem constat, quia in somno apparent istæ imagines ex descensu sanguinis ad principium sensitiuum, & commouendo species quæ in ipsis spiritibus resident, vt ex Philos. *in lib. de somno. & vigil.* docet S. Thom. 1. *p. quæst.* 111. *art.* 3. *& quæst.* 3. *de malo art.* 4 *& quæst.* 16. *art.* 11. Et eadem ratione Angelus, vel Dæmon potest in ipsa phantasia apparitiones istas formare, per eandem commotionem spirituum, & sanguinis, vt eisdem locis docet S. Thom. Illa autem commotio localis Angeli, non est elicientia vitalis ipsius imaginatiuæ.

Nihilominus dicendum est, *quòd species expressa seu idolum non formatur in phantasia seu potentia interiori, nisi per actum vitalem potentiæ cognoscentis, licet verum sit, quòd species impressæ, quæ per modum principij debent concurrere ad cognitionem, locali motu possunt imprimi, & deferri ad ipsam phantasiam, illamq; excitare ad formandum tale idolum*, & hoc solùm intendit Diuus Thomas *in locis præallegatis*; aliàs enim ex eo attribuit phantasiæ necessitatem formandi idolum, quia indifferenter potest cognoscere absentia in quo conuenit cum intellectu, ergo sicut in intellectu formatio verbi fit per cognitionem, etiam in phantasia. *Ratio autem est*, quia species expressa est imago vitalis, quia repræsentat non vt principium cognitionis, sed vt terminus eius, & consequenter non ante vitalem actionem, sed post ipsam, & dependenter ab ipsa vt terminus eius, aliàs non esset expressa species, & per modum termini repræsentans ipsi cognitioni, ergo licet species impressa, quæ est principium cognitionis, possit per motum extrinsecum aduenire, tamen expressa, quæ est terminus cognitionis & operationis immanentis non potest per extrinsecam operationem, sed per cognitionem vitalem produci. Quòd vero talis species expressa non possit formari ab vna potentia, & deseruire alteri, vt in ea tanquã in termino cognoscat, patet, quia quod formatur ab vna potentia, non potest esse terminus operationis elicitæ ab altera, nec formaliter illi reddere rem cognitam & repræsentatam per modum termini; sed si species formata ab vna potentia repræsentat alteri, solum potest esse mouendo illam obiectiuè, siquidem extra illam est, & sic vt tale idolum seu imago repræsentaret, & cognosceretur ab alia potentia, deberet emittere speciem sui ad illam, sicut imago exterior, quæ obiectiuè mouet potentiam, per speciem sui mouet illam. Si autem species expressa deberet informare aliam potentiam mediante specie à se emissa, iam nõ informaret vt terminus cognitionis, sed vt obiectum mouens ad extra.

Ad authoritates D. Thom. ad 1. *respondetur*, quod negat verba imaginatiuæ potentiæ esse expressiua, non quia non sint formata per cognitionem æstimatiuę, sed quia in modo formandi dependent non à sola potentia & specie, sed etiam ab alijs motibus corporalibus & physicis, quibus species ipsæ deferuntur à sensibus ad phantasiam, vel ex memoria depromuntur, & agitatione & commotione spirituum aut humorum species ipsæ disponuntur vt moueri possit phantasia. Et hæc motio aliquando fit ab ipsomet homine, non solum dormiente, sed etiam vigilante, & per voluntarium vsum, vt dicit D. Thom. *quæst.* 3. *de malo art.* 4. aliquando etiam potest fieri à causa extrinseca. Et species, quæ à sensu

emittuntur ad phantasiam, vocat D. Thom. *in eodem loco, & alijs supra citatis*; quod sunt impressiones relictæ a sensibus, quæ in dormientibus descendunt cum sanguine, seu spiritibus ad principium ipsum sensitiuum, & inde mouent phantasiam, perinde ac si ab ipsis obiectis exterioribus moueretur. Impressiones autem illæ non sunt species expressæ, quia istæ non mouent cognitionem, sed sunt terminus actus, seu cognitionis. Quia ergo expressio propriè loquendo debet esse partus quidam purè intentionalis, & in genere cognoscitiuo; ideo formatio illa verbi, seu speciei, quæ dependet necessariò ab aliqua commotione physica & alteratione spirituum vel humorum, in quibus species disponuntur & deferuntur, cadit à propria & perfecta ratione expressionis, & ratione illius dicitur fieri cognitio illa, & formatio verbi per immutationem extrinseci mouentis, & non per expressionem perfectam, sicut fit in intellectu nostro, cui licet phantasia ministret species, vt instrumentum intellectus agentis in genere obiectiuo & intentionali, tamen ipsæ species impressæ spirituales sunt, & verbum quod formant spirituale est, vnde non dependet ab aliqua physica commotione spirituum, vel humorum, aut alia alteratione physica vt formetur, sed purè intelligibiliter exprimitur. Et tamen quia dependet à phantasmatibus, adhuc imperfectiori modo exprimit verbum quàm Angeli, vt dicit S. Thom. 4. *contra Gent. c.* 11.

Quòd verò dicit D. Thom quòd intellectus non mittit ad aliquid aliud conceptiones suas sicut facit sensus. *Respondetur*, non intelligi, quòd sensus mittat conceptiones suas, ita quòd potentia, cui mittit non formet conceptionem seu idolum, sed formatum ab alia recipiat, vt per illam formaliter cognoscat, sed intelligitur, quòd conceptiones formatæ à sensu mittunt ad illam species impressas eorum, quæ concipiunt, quod tamen non facit intellectus, quia non habet potentiam supra se quam moueat. Et in hoc sensu apertè loquitur D. Thom. *contra Gent. cap.* 11.

Ad rationem respondetur, non colligi, quòd potentia sensitiua sit reflexiua, ex eo quòd formet idolum, & mediante illo cognoscat obiectum repræsentatum in illo, dummodo non cognoscat ipsum verbum in actu signato, & tanquam obiectum cognitum, sed vt medium cognoscendi, sicut etiam non reflectit supra ipsum actum, licet vtatur illo tanquam medio cognoscente & tendente ad obiectum, sic vtitur idolo formato vt repræsentante sibi obiectum extra, tanquam termino producto ad repræsentandum aliud, non vt sentiatur in se, quod requirebatur ad reflexionem.

Ad Confirmationem respondetur, apparitiones quæ fiunt in somno, non esse species expressas formatas à sensu, & repræsentatas, seu apparentes phantasiæ, sed vt colligitur ex D. Thom. & Aristot. species impressæ, quæ relinquuntur ex sensibus, ponunturque in ipsis spiritibus, seu sanguine, delatę in phantasiam mouent ipsam ad formandum idola, & cognoscendum, sicut cum erat in vigilia. Contingit autem sic: quando dormitur obstructis vijs, seu meatibus sensuum externorum per vaporum copiam, contingit per agitationem sanguinis, & spirituum descendere spiritus ipsos ad principia sensitiua, id est, ad organa sensuum sic obstructorum. & quia species ab ipsis sensibilibus impressæ in spiritibus illis sunt affixæ, vtpotè cum per illos deferantur ab vna potentia ad aliam, rursus tales species ab ipsis sensibus in quos descendunt mediantibus spiribus eiaculantur in phantasiam, ipsamque mouent eodem pacto, ac si sensus vigilaret, quia dum vigilat, non aliter mouet phantasiam, quàm emittendo species in spiritibus inclusas ad illam. Et quia contingit istas species diuersimodè commisceri & combinari, & similiter ipsam agitationem spirituum & humorum aliquando esse magis turbulentam, aliquando magis sedatam & puram, inde etiam con-

cin-

tingit somnia aliquando esse magis turbida & difformia, aliquando magis vniformia & pura, aliquando repræsentare res maximè distortas & monstruosas, aliquando proprias, prout fuerit combinatio specierum in illis spiritibus, vel dispositio aut infirmitas phantasiantis Et quia Angeli, vel dæmones possunt intra cerebrum localiter mouere spiritus, & in illis combinare species, quæ ad principijs sensitiuis mittantur ad phantasiam, inde est, quod varijs apparitionibus possunt illam mouere non solum in somno, sed etiam in vigilia, & aliquando ita fortiter, quod putet aliquis se videre res extrinsecus, cum tamen solum sint species delatæ ad principia sensitiua, & inde mouentes phantasiam maiori aliqua viuacitate à Dæmone procurata, vt ex locis D. Thom. cit. colligitur, & affirmat *in 2. dist. 7. quæst. 1. art. 5. ad 4.*

An verò ista idola formentur aliquando per compositionem seu collationem, an simplici quadam formatione? *Respondetur*, quòd Auicenna, vt refert D. Thom. 1. *part. quæst.* 78. *art.* 4. posuit quandam distinctam potentiam à cæteris, quæ deseruiret pro formandis speciebus secundùm cõpositionem, vt ex specie auri & montis, speciem montis aurei. Sed tamen, vt aduertit D. Thom. hoc quod est formare per compositionem collatiuam, solum inuenitur in homine, propter quod æstimatiua in ipso dicitur cogitatiua, quia conferendo & discurrendo circa intentiones singulares, formare potest species. At verò bruta non hoc faciunt per compositionem collatiuam, sed naturali instinctu, & sic ex modo ipso & formali ratione procedendi, illa formatio in brutis simplex est. Cæterum id quod naturalis instinctus facit, combinatio est diuersarum specierum quæ per agitationem humorum & spirituum inter se commixtè mouent ad diuersas res compositas repræsentandas, & ita ex parte rerum repræsentarum & combinationum specierum comparatio datur etiam in brutis, non ex modo cognoscendi & procedendi quasi modo collatiuo & comparatiuo id faciant, sed per modum mixtionis specierum, quę commixtæ faciunt formari idola repræsentantia res compositas & coaceruatas.

Quod si dicas; cur similiter in sensibus externis non fit hæc commixtio specierum, sicut in internis, sed distinctæ vnumquodq; cognoscitur? *Respondetur*, etiam aliquando contingere in sensibus externis ex diuersa dispositione medij per quod deferuntur species, vt cum species soni, aut odorum confunduntur, aut cum species visibiles refranguntur in angulis perspicillorum, & multiplicantur aut confunduntur, aut paruæ apparent vt in aliquibus speculis; frequentius tamen id accidit in internis sensibus, tũ quia medium quo deferũtur species sunt ipsi spiritus, qui aptiores sunt ad commixtionem istam propter sui velocitatem, & mobilitatem; tum quia potentiæ ipsæ maiorem vim habent ad combinandum istas species & spiritus ipsos commouendos, tum quia minus pendent à præsentia & immutatione obiectorum quàm sensus externi, & ita facilius obiecta mutant in speciebus.

TRA-

TRACTATVS DE ANIMA INTELLECTIVA.

QVÆSTIO IX.

De Anima rationali ſecundùm ſe.

ARTICVLVS I.

Quomodo naturaliter conſtet animam rationalem eſſe immortalem, & per ſe ſubſiſtentem?

PLVRES fuiſſe qui animam noſtram immortalem negauerint, tum ex antiquis Philoſophis vel potius inſipientibus, quàm ex modernis hæreticis, ſeu Atheiſtis manifeſtum eſt. Et quidem Sapientiæ 2. introducuntur quidam dicentes: *Ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquam non fuerimus, & ſpiritus diffundetur tanquam mollis aer, & tranſibit vita noſtra tanquam veſtigium nubis.* Et non ſolum aliquos hæreticos & antiquos aliquos Philoſophos conſtat exiſtimaſſe animas hominum interire, ſicut & pecudum, ſed etiam Ariſtoteles non benè ſenſiſſe de animæ immortalitate non pauca ſunt quæ perſuadeant, vt ſentit D. Gregorius Niſſenus, licet excuſetur à D. Thom. 2. *contra Gent. cap.* 79. & *quodlib.* 10. *Artic.* 6. & 12. *Meth. lect.* 3. & alijs locis, de quo poſtea agemus. Certum tamen eſt ſubobſcurè de hac re Ariſtot. fuiſſe locutum, & quadam perplexitate detentum, eò quòd ex vna parte poſuit mundum ab æterno & generationes rerum, negauit autem contra Pythagoram animas tranſire de vno corpore in aliud, & contra Platonem negauit eaſdem res ſtatutis temporibus iterum redire, vnde cogebatur ponere omnes animas ab æterno productas in infinitis hominibus actu nunc eſſe ſeparatas ſi eſſent immortales, ipſe autem negauit infinitum in actu, 3. *Phyſic.* Vnde valde in hac parte Ariſtot. opprimebatur circa animæ noſtræ immortalitatem.

Cæterum animam noſtram immortalem eſſe & ſubſiſtere ſoluto corpore, ita rationis lumine inſitum videtur, vt etiam apud Gentiles & barbaras nationes pro conſtanti res iſta habita ſit, cum ferè omnes agnouerint reſtare poſt hanc vitam pœnas pro delinquentibus, & pro bonis præmia, de quo videri poteſt Clemens Alexandrin. *lib.* 4. *Stromatum cap.* 7. & 8. Origenes *lib.* 7. *contra Celſum.* Euſebius *de præparatione Euangelica, cap.* 18. Lactantius *lib.* 7. *Inſtitutionum, cap.* 8. Cicero *in* 1. *Tuſculanar. quæſt.* Tertullianus *lib. de anima, cap.* 34. vbi id tribuit Platoni, Socrati & Pythagoræ, & videri poſſunt plura apud Eugubinum *lib.* 9. *de perenni Philoſophia, cap.* 3. Nicolaum Fauent. *lib.* 1. *de immortalitate animar. cap.* 11. alioſque recentiores.

Fundatur hac veritas pluribus argumentis, ſed præcipua reducuntur ad tria. *Primum* eſt ad ſcripturæ authoritatem. *Secundum* ad rationem ſpeculatiuam ex operatione animæ deductam. *Tertium* ad rationem moralem ex gubernatione Dei. *Quod attinet ad primum* licet tota Scriptura nihil principalius nobis ſignificet, quàm vitam æternam reſtare poſt hanc vitam bonis, ſicut & malis ſupplicia æterna, & in vtriſ-

vtrisque resurrectionem futuram, nec solum animas bonorum post hanc vitam conseruari speciali aliqua gratia Dei, sed etiam animas malorum, quæ omni gratia Dei carent, atque adeo naturaliter immortales esse debent: specialiter tamen videri potest *Sapientia secundo*, vbi error oppositus ad longum refertur, & condemnatur. Item *Ecclesiastes 11. Reuertatur puluis in terram suam, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.* Item Iob 3. loquens de hominibus iam defunctis, *ibi*, inquit, *impij cessauerũt à tumultu, & ibi requieuerunt fessi robore, paruus, magnus ibi sunt, &c.* Item Lucæ. 16. *mortuus est mendicus, & ab Angelis portatus in sinum Abrahæ. mortuus est & diues, & sepultus est in inferno. Apocalipsi 6. vidi animas interfectorum propter verbum Dei, &c.* & alia multa loca passim occurrunt, quæ rem istam clarissime testificantur, nec indigent peculiari ponderatione. Vnde tandem hæc veritas diffinita est in Concil. Lateranem. *sub Leone* X. vbi dicitur. *Cum nonnulli ausi sint dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis sit, & aliqui temere philosophantes, saltem secundum philosophiam verum esse asseuerent: sacro approbante Concilio damnamus omnes, asserentes animam intellectiuam mortalem esse, & hoc in dubium vertentes, cum illa non solum per se, & essentialiter forma existat verum & immortalis.* Vbi cum Concilium damnet eos qui secundum Philosophiã voluerunt ponere animam mortalem manifeste supponit naturaliter esse immortalem. Superfluum est autem Sanctorum authoritates pro hac parte adducere, cum nihil tam frequens apud Patres repetatur, quam animarum post hanc vitam præmia, & supplicia, & tandem resurrectionem futuram.

Quoad secundum, ex his quæ D. Thom. docet 1 *p. q 75. artic. 2. & 6. & 2. contra Gent. capit. 79* formare possumus hanc rationem speculatiuam ex propria animæ intellectiuæ operatione desumptam. Nullum principium intellectualis operationis potest esse dependens à corpore in essendo: Sed anima rationalis est principium intellectualis operationis, ergo in suo esse non est dependens à corpore, sed extra illud subsistit. Rursus illud quod est subsistens independenter à corpore, & in se est forma, non potest corrumpi ab aliquo agente creato, licet possit annihilari à Deo, ergo simpliciter anima est immortalis, seu incorruptibilis ex natura rei, licet sit dependens in esse & conseruari à Deo, sicut omnia alia entia quantumcunque immortalia.

Primus syllogismus huius rationis est consequentia legitima, vtpotè inferens in *Ferio. Minor prob.* quia illa operatio est intellectualis, quæ potest vniuersaliter attingere omnes naturas corporeas ex parte obiecti, & per abstractionem vniuersalem ex parte modi cognoscendi, & aliquo modo saltem discursiue attingit substantias spirituales & separatas; ad hæc enim tria reducit D. Tho. probationem intellectualis operationis *in 2. contra Gent. ca.* 49. *& 65. & quæst. de anima artic. 1. &* 1. *part. quæst. 75. artic. 2.* Et quod possimus intelligere omnes naturas corporeas constat experiẽtia ipsa, quia intellectus noster habet pro obiecto quidditatem sensibilem, vnde nulla natura corporea siue sensibilis datur quam non possit intellectus noster percipere, quidquid enim sensu patere potest penes exteriora accidentia ab intellectu attingi potest quoad substantiam ergo necesse est quod talis potentia careat omni natura corporea, sicut visus caret omni colore, vt possit omnes differentias colorũ percipere, non tamen caret omni visibili, quia habet rationem diaphani lucidi, & ideo omnia videt sub ratione lucidi, & per medium diaphanum: ita etiam potentia intellectiua ad percipiendum omnes naturas corporeas debet omni natura corporea carere, quod est esse spiritualem, sed tamen non debet carere omni quidditate & ratione entis, quia omnia ad modũ entis, & quidditatis cognoscit alias destrueretur.

Ex parte etiam modi cognoscendi nempe per modum abstractionis, & vniuersalitatis & cōparationis & reflexionis, constat operationem ipsam debere esse intellectualem, quia talis modus abstractionis, & vniuersalitatis excedit omnia corporalia, quia induit proprietates immaterialitatis; potest enim apprehēdere rem abstractam in vniuersali independenter à loco & tempore, quod est proprium rei incorporalis & immaterialis, vniuersale autem sub modo vniuersalitatis abstractum independenter se habet à determinato loco & tempore, imò abstractio, quam facit noster intellectus se extendit ad omnes gradus quātumcumque superiores, & analogos, sub quibus comprehenduntur etiam ipsæ res spirituales, sicut substractione substantiæ, in qua cōueniunt etiam Angeli, & similiter in abstractione qualitatis, quæ abstrahit à corporali & spirituali, ergo ex modo operandi talis operatio intellectualis est, quia modus ille superat omnem corporalem.

Et ex hoc prob. quoad 2. *eadem min.* quia licet non percipiat noster intellectus res spirituales quidditatiue vt sunt in se, tamen discursiue & collatiue illas attingit, & consequenter aliquid altius omni corpore cognoscit, & altiori modo hoc ipso, quod per viam remotionis res spirituales attingit negando, seu remouendo ab illis omne quod corporeū est, sicut si visus posset attingere sonū remouendo ab illo quidquid visibile est, recte colligeremus, quod obiectum visus non esset coarctatum & limitatum ad solum colorem, quia attingere sonum remouendo ab illo omne visibile non stat cum hoc quod visibile sit specificatiuum visus, quia nulla potentia potest aliquid attingere remouendo suum specificatiuum ab illo. Si ergo noster intellectus potest attingere rem speritualem per viam remotionis, id est remouendo ab illa omnem conditionem corpoream, necesse est quod specificatiuum talis potentiæ non sit aliquod corpus, sed aliquid altius omni ratione corporea. Quod verò res spirituales hoc modo attingamus constat, tum experientia cum multa de illis demonstremus; tum ex ipsa inclinatione virtutis, quę contra omne pondus corporeum, & supra omnem sensum, & delectationem rapitur ad spiritualia, ergo debet illa cognoscere, alias nō amaret; tum denique quia vt dicit Apost. *Rom* 1. *Inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*, ergo spiritualia attinguntur.

Restat ergo prob. mai. huius primi syllogismi; quod nullum principium intellectualis operationis est dependens à corpore. *Et prob.* quia intellectualis operatio vt vidimus est spiritualis, & excedens omnia corporalia, ergo necesse est quod radix & principium à quo egreditur sit substantia spiritualis, siquidem operatio non habet aliquod esse quod non accipiat à principio à quo procedit, ergo si habet esse spirituale, accipit illud à suo principio, ergo illud non potest est corporeum, quia non potest dare esse excedens se ipsum. Si autem substantia illa non est corporea, sed spiritualis, ergo est independens in essendo à corpore, quia si esset dependens cum anima sit forma, dependeret vtique à corpore vt à materia, alioquin si non dependet ab ea, vt à materia, ergo remota tali materia & corpore adhuc anima stare potest. Si autem à materia dependet in essendo, ergo debet contineri in ipsa materia & educibilis esse ab illa, & reducibilis in illam, & producibilis ab agente naturali per actionem corpoream, & dispositiones corporeas, ergo nihil illi deest vt sit corporea, siquidem in virtute actiua & materiali corporea continetur.

Quomodo verò anima cum forma spiritualis sit, informet materiam, quin contineatur in illa, dicemus *artic. sequent.* An verò aliquod accidens spirituale imperfectum per modum motionis posit inhærere corpori, & in eius potentia contineri, dicemus *quæst. seq. artic.* 2.

Sic

Sic ergo probato quod anima rationalis est forma subsistens & spiritualis, *restat probare secundum*, quod inde deduximus, scil. quod sit incorruptibilis. *Et suppono*, quod solum dupliciter potest aliquid corrumpi, scilicet vel per se, vel peraccidens. Per se corrumpitur id, quod per se generatur, sicut res subsistens. Per accidens desinit quod ad definitioné alterius corrumpitur sicut forma, vel accidens, quæ desinunt ad destructionem subiecti in quo sunt. Res auté subsistentes habent esse mediante triplici causa, scilicet efficiente à qua fiunt, & conseruantur; & formali, quia forma est quæ dat esse rei; & materiali, non quæ sit subiectum inhæsionis, hoc enim non datur respectu rei subsistentis, sed quæ sit pars constituens vt in rebus corporeis subsistentibus. Finalis autem causa hic locum non habet nam, finis non dat ipsum esse tanquã principium, sed perficit & consummat tanquam finis, & ordinat ad se. Et licet finis in intentione præcedat ipsum efficiens, tamen non exequitur suum effectum nisi mediante causa efficienti. Materialis etiam causa in præsenti locum non habet, quia anima non est res composita ex materia corporali, & forma, sed est simplex forma informans materiam independens autem vt ostensum est à corpore in suo esse, & consequenter à materia quam informat, nec enim habet aliam materiam, quam corpoream & sensibilem, quam informat, & sic si non dependet à corpore in operando & essendo, etiam nõ dependet in esse à materia, sicut formæ non subsistentes. Ergo anima non potest corrumpi corruptione per accidens, id est per ablationem subiecti, seu causæ materialis, si enim non dependet ab illa in esse, sublata illa, adhuc remanet eius esse.

Solum ergo potest corrumpi per se, scilicet vel per ablationem causæ formalis, vel per suspensionem influxus efficientis. Primum non habet locum in præsenti, cum anima non sit composita ex forma & materia, sed simplex forma, ergo non potest amittere esse per separationem alicuius formæ dantis sibi esse. Solum ergo potest amittere esse per suspensionem influxus causæ efficientis, prout ab illo dependet existentia effectus; existentia enim rei non potest tolli per contrarium, non corrupta eadem forma cuius ratione datur; quia sic deberet tolli vna existentia, & succedere alia, si autem alia succedit, manet res existens quia manet sub aliquo esse, solum ergo potest tolli per suspensionem influxus, quo conseruatur in esse à suo agente, & sic nullus negat, quod anima potest desinere, sicut etiam Angelus, & cœlum, sed talis desitio erit annihilatio, non corruptio, & sic semper anima manet incorruptibilis respectu agétium naturalium, quæ non possunt corrumpere annihilando, & suspendendo influxum, quo res conseruatur in esse à suo creãte sicut nec possunt totum esse producere creando, & sic à nullo agente creato potest separari existentia ab aliqua re, nisi separãdo, aut non conseruando formam, qua mediante participatur esse in ipsa re habente formam. Et ideo dicitur, quod formæ subsistenti conuenit esse per se, non per se, id est essentialiter sed per se, id est non per aliud sed immediatè, quæ est proprissima expositio huius propositionis D. Thom. *esse per se conuenit formæ*, quam obscuram & difficilem vocat Suarez vbi supra *num.* 10. sed dicimus, quod formæ per se conuenit esse non per se in primo, aut secundo modo, cũ non habeat connexionem essentialem, vel intrinsecam ipsum esse cum forma creata, sed conuenit per se in tertio modo, id est per se singulariter, seu subsistenter, quia formæ subsistenti conuenit esse immediatè, & non mediante alia forma, & sic per se subsistenter, seu immediatè habet esse. Ex quo fit, quod tale esse non potest tolli à tali forma remouendo aliquam formam, sed solum remouendo influxum efficientis primi, & talis influxus non potest remoueri nisi per annihilationem, & suspensionem illius,

illius, reliqua verò agentia creata solum possunt corrumpere introducẽdo aliquam formam contrariã, aut incompossibilem cũ præcedenti quæ dabat esse. Potest etiam Deus supplere hoc esse assumẽdo illam formam ad suam diuinam subsistentiam, & existentiam, sed hoc non est corrumpere, sed meliorare & perficere esse formæ.

Vnde cessant omnes instantiæ P. Suarez contra hoc axioma, *quod esse per se conuenit formæ*, quę procedunt ad probandum quod esse non conuenit essentialiter ipsi formæ, sed contingenter, imò & de facto separatum est à forma secũdum sententiam Thomist. in Incarnatione, in qua humanitas assumpta est ad existentiam diuinam. Sed constat ex dictis quod ly *per se* non sumitur à nobis pro eo quod est essentialiter, & in primo, aut secundo modo per se sed pro eo quod est immediatè, & in tertio modo per se. Vnde tandem ipse Suarez *num* 21. in hanc expositionem conuenit dicens quod si existentia distinguitur à natura, non potest tolli à forma quia per se conuenit illi hoc est immediatè

Hæc ratio non solum probat animam nõ desinere ex vi separationis à materia, sed etiam postquam separata est non corrumpi, sed semper durare, quia hoc ipso quod habet esse subsistens vt forma simplex & independens à materia, vel composito, sed solum acceptum ex influxu Dei conseruantis, constat ipsum esse animæ non posse ab aliqua causa creata corrumpi etiam post separationem, quia à nulla causa creata potest impediri, vel auerti influxus Dei, alias posset annihilare, quia remoto, vel impedito influxu Dei creantis, vel conseruantis res totaliter decidit in nihilum.

Tertia probatio est moralis ratio deducta ex distributione præmiorum & pœnarum, quę in hac materia magnum habet pondus, & multi sancti ea vtuntur. Supponit autem hæc ratio duo principia lumine naturali nota *Primum est* dari vnum supremum Rectorem totius vniuersi, qui est Deus ad quẽ pertinet recte disponere & prouidere omnes res vniuersi, præsertim actiones humanas. *Secundum est*, quod cum homo ex sua propria natura rationalis sit oportet, quod supremus eius finis sit viuere secundum rationem, & consequenter secundum virtutem, quia virtus est quæ homines facit recte operantes secundum rationem. Quare fœlicitas hominis non potest consistere in his quæ pertinent ad temporalem fortunã, & sufficientiam rerum corporalium, quia hæc communia sunt bonis & malis, imò plerumque mali magis prosperantur in hac vita, & tamen agunt contra rationem; neque in hoc attingunt fœlicitatem, seu finem rationalis vitæ.

Ex quibus principijs deducitur, virtute deberi aliquod præmium post hanc vitam, & culpæ pœnam, alias non recte ordinaretur hoc vniuersum circa actiones humanas & finem rationalis vitæ. Nec enim potest virtus habere in hac vita debitum præmium, tum quia ea quæ in hac vita dantur præter virtutem, solum possunt pertinere ad fœlicitatem aliquam temporalem in aliquo bono ciuili vel delectabili, & in sufficientia bonorum huius vitæ; hæc autẽ non possunt esse conueniens præmiũ virtutis, quia sunt inferioris ordinis ad ipsam & propter bonum virtutis & honoris hæc omnia relinqui possunt & debent; vnde sũt communia malis & bonis, ergo non possunt esse congruum præmium bonorum: Tum etiam quia in vita hac plerumq; virtus caret omnibus istis, & est in magna tribulatione, & labore, & miseria, iuxta quod dicit Apost. 1. *ad Corint.* 15. *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus miserabiliores sumus omnibus hominibus*. Non potest autem labor & miseria huius vitæ esse præmium virtutis, cum potius sit exercitium, & meritum eius, vtpotè valde laboriosum; præmium autem virtutis debet esse aliqua fœlicitas propria hominis vt homo est, & cõsequenter debet esse libera à miserijs, fœlicitas enim miseriæ opponitur. Si ergo non om-

omnis virtus in hac vita liberatur ab istis miserijs & labore, non omnis virtus habet præmium & fœlicitatem sibi debitam, ergo vel perpetuo careret illa, vel debet habere illam post hanc vitam.

Nec valet respondere ex Scoto *in 4. dist. 43. q. 2.* virtutem secum afferre suum præmiũ, scilicet pacem internam, voluptatem maximam, honorem externum, & similia. *Nã contra est*, quia hæc non sunt præmia virtutis, sed proprietates eius, & sic adhuc pertinent ad meritum; non potest autem meritum respicere pro præmio id quod est sibi connaturale & proprium vt meritum est. *Adde* quod hæc omnia non sunt coniuncta cum fœlicitate aliqua, sed compatiuntur cum magna tribulatione & miseria, & labore in exercitio virtutis, quia vt dicit Apost. 2. *ad Thimot.* 3. *Omnes qui volunt pie viuere in Christo Iesu persecutiones patientur*, non ergo possunt ista præmiare virtutem, alioquin sua ipsa difficultate & labore præmiaretur, quod est ridiculum; imò posset secundum hanc rationem in republica bene instituta, iuste denegari præmium virtuti & pœna peccato, quia ipsa virtus est sibi sufficiens præmium, & similiter peccatum est sibi pœna & supplicium, ergo iuste potest quodcumque aliud præmium vel pœna denegari. Honor autem debetur quidem virtuti, sed non semper redditur, vel quia virtus est occulta, vel quia habet aduersarios à quibus potius contemnitur, & ita si non esset alia vita, cõmmuniter virtus careret præmio.

Additur ad hoc, quia vel in hac vita debet homo viuere secundum rationem, vel secundum sensum. Hoc secundum est omnino contra ipsam rationem, nec constituit perfectionem hominis, in eo quod perfectissimum illi est, scilicet in quantum rationalis, si non debet viuere secundum rationem, sed secundum sensum. Si primum, debet in multis contradicere corpori, & appetitus reprimere quos contra rationẽ esse videmus, & propria commoda contemnere, propter altius bonum, quod est bonum rationis, & virtutis, ergo illud bonum rationis superat omne bonum corporale huius vitæ, siquidẽ etiam suprema bona corporis, v.gr. voluptates & honorem externum homo debet negligere propter bonum rationis, & aliquando etiam vitam ipsam debet postponere bono virtutis, ergo si anima desineret cum corpore, inclinatio ad operandum secundum rationem esset inclinatio ad destruendum se ipsum siquidem relinquendo bona corporis, corpus afficeretur damno & consequenter anima, si cum corpore interiret.

Quare relinquitur, rem istam demonstrari rationibus naturalibus, & moralibus, quod immerito negat Scot. vbi supra, nec benè Caiet. dixit *in 3. Ecclesiastes* hactenus nullum Philosophorum demonstrasse immortalitatẽ animæ. Sed fortasse loquitur de philosophis antiquis, nam loquendo de ratione D. Th eam defendit *1. p. q. 75. art. 2.* & respondet ad rationes Scoti.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo *instari potest*, contra rationem deductam ex operatione animæ, quia anima intelligit cum dependentia à phantasmatibus & à sensibus corporeis, ita vt nũquam posit absolui ab ista connotatione & dependentia. Vnde ergo constat nobis operationem animæ esse in se spiritualem, si nũquam possumus eam independentem à rebus & sensibus corporeis videre?

Secundò, quia ipsa anima non solum quoad operationem, sed etiam quoad indiuiduationem & consequenter quoad esse dependet à corpore, indiuiduatur enim & distinguitur indiuidualiter vna anima ab altera per ordinem ad corpus, ergo tam ex parte operationis, quã ex parte indiuiduationis habemus indubitata signa materialitatis in anima, & ita quidquid dicitur de modo illo immaterialitatis, & spiritualitatis in operãdo, vel in subsistẽdo, si regulatur

per istas dependentias, omnino eneruat istas rationes quia non stat illa spiritualitas cum tanta dependentia, & ordine ad corpus.

Tertio quando dicitur debere animam carere omni corpore, quia potest intelligere omnia corpora, instatur in primis, quia non intelligit anima nostra omnia corpora simpliciter, sed solum quæ per sensus offeruntur, & eo modo quo per sensus cognoscuntur, nam si à tali modo extrahantur, vt si ponatur corpus sine quantitate, vel eo modo quo est corpus Christi in Eucharistia, non valet intelligi ab anima nostra, Quod si solum loquimur de omni corpore per sensus externos cognito, hoc etiam attingit imaginatiua, quæ ad omnia corpora se extendit hoc ipso quod ad omnia imaginabilia, & tamen nō est spiritualis. *Deinde* dato quod intelligat omnia corpora, nō sequitur quod caret omni corporeitate, alias etiam probaretur quod caret omni quidditate, & entitate quia potest cognoscere omnes quidditates, & entitates; imò vt sensus percipiat aliquod obiectum, non debet carere illo realiter, sed solum intentionaliter, sicut potentia visiua non caret luce, nec diaphaneitate, & tamen vtrumque cognoscit. Illa autem ratio de cognitione & attingentia substantiarum separatarū nihil omnino probat, quia res istas spirituales non cognoscimus nisi ad instar rerum corporearum & cum connotatione ad corpora, nec potest ab istis connotationibus expediri nostra cognitio intellectiua, ergo ex hoc nullo modo probatur spiritualitas illius cognitionis, quia non probatur omnimoda separatio à conditionibus corporeis.

Quarto, principium intellectuale non excedit omne corporeum, quia intellectus nō potest esse perfectior quam natura à qua dimanat, sed anima est actus corporis, ergo & intellectus talis animæ. *Et confirmatur*, quia si esset pure spiritualis, esset se ipsa intelligibilis anima & ipse intellectus, siquidem intelligibilitas fundatur in immaterialitate, ergo quod in sua entitate est omnino immateriale per se ipsum est intelligibile; & sic ipsa anima redderet intellectum actuatum sua propria intelligibilitate quando intellectus dimanat ab ipsa, & sic repugnat quod intellectus dimanet vt pura potentia cum debeat dimanare, vt intelligibiliter, actuatus ab ipsa natura spirituali à qua dimanat, si in se ipsa spiritualis est.

Quinto, contra rationem qua ostenditur animam esse subsistentem, & non corrumpi ad corruptionem corporis instatur in primis, quia & si non dependeat à corpore in subsistendo, non tamen probatur quod non dependeat à corpore vt à dispositione requisita, seu conditione vt conseruetur in esse sicut dependet in indiuiduatione. *Deinde* illa propositio cui tota hæc ratio innititur, scilicet quod esse per se conuenit formæ non recte intelligitur conuenire in tertio modo per se, seu subsistenter, & immediatè, quia in primis existentia immèdiatè conuenit supposito, seu subsistentiæ, quia est id quod primo fit & consequenter, quod primo existit, suppositum autem in homine est corruptibile, ergo ex eo quod alicui immediatè conueniat existentia non sequitur quod non possit corrumpi. *Denique*, quia hoc ipsum quod alicui immediatè cōuenit potest dependere ab aliquo extrinseco à quo immutetur vel corrumpatur, sicut quantitas immediatè conuenit corpori, & tamen potest multis modis mutari & corrumpi, verbi gratia per diuisionem augmētationem, diminutionem, &c. Alia quæ contra spiritualitatem animæ militant *seq. art.* adducemus.

Ad 1. responderi solet, intellectum nostrū dependere à phantasmatibus & sensibus vt à proponentibus & ministrantibus obiecta non autem tanquam à præbentibus formalem rationem, & modum operandi. Sed quia hoc ipsum est quod quæritur, restat eius reddere rationem. Vnde addimus, hoc ipsum

ipſum comprobari indicijs & ſignis ſupra allatis; tum quia intellectus taliter cognoſcit obiecta corporea, quod etiam ſupra ſe reflectit, ergo oportet, quod eius obiectum ſit aliquid ſuperius & altius, quam illa obiecta corporea miniſtrata per ſenſus, ſiquidem non ſolum illa cognoſcit, ſed etiam ad ſe reflectit, ergo ſignum eſt quod à ſenſibus & limitantibus ad ſe modum cognoſcendi intellectus: tum quia percipit quidditates corporum, & interiorem ſubſtantiam ad quam non pertingunt ſenſus, ſed ſolum ad exteriora accidentia, ergo ſignum eſt non limitari modum operandi intellectus ad obiecta ſenſus, & ad modum operandi ipſorum. Quare intellectus tantæ amplitudinis eſt, vt poſsit ſaltem per viam negationis & remotionis diſcernere inter corporalia, & ſpiritualia, atque etiam illa attingere ſeparando omnem rationem corporeitatis per viam negationis, quod ſignũ eſt, non limitari, & deprimi operationem intellectiuam animæ ad modum materialẽ ſi enim poteſt ipſam remouere, & remouendo vſque ad ſpiritualitatem obiecti attingere, vtique excedit omnem vim cognitionis corporeæ, nulla enim talis operatio poteſt etiam per viam remotionis excedere ſuam ſpecificam rationem, quæ corporea eſt, ergo operatio quæ illam excedit, corporea non eſt.

Ad ſecundum reſp. quod indiuiduatio animæ ſequitur eius naturam non ſolum in ſe ſed in ordine ad aliquem terminũ prout eſt communicabilis, vel incommunicabilis alteri, quia indiuiduatio pertinet ad rationem vltimi, ſeu incommunicabilis, ſi perfecta, & completa ſit. Cum autem anima licet in ſe ſit independens à materia & ſubſiſtens, ſit tamen communicabilis illi, non poteſt compleri & totaliter indiuiduari ad ſe, ſed in ordine ad materiam cui communicatur. Hæc tamen dependentia ſeu ordo nõ tollit, quod ſubſtantia illius animæ non ſit ſpiritualis, & independens in eſſe à corpore quia ſpiritualitas ſequitur immaterialitatem rei in ſua entitate, communicatio autẽ illa non eſt propter eſſe formæ, quæ in ſe habet illud, ſed propter eſſe compoſiti, quod ex illa forma reſultat, quia forma licet habeat in ſe eſſe, ſed non terminatum in ſe, vt Angeli, ſed communicabile, nõ omnis autẽ communicatio fit propter dependentiam in eſſe, ſed etiam propter abundantiã.

Ad tertium reſpond. Inſtantias illas eſſe inefficaces. *Prima quidem*, quia anima noſtra poteſt attingere omnia corpora quoad ſuas quidditates, licet non poſsit attingere naturaliter omnes modos, ſeu perfectiones quas poteſt Deus in corporibus ponere, cum nec etiam Angelus qui purè ſpiritualis eſt poſsit modum illum ſacramentalem attingere, & alia ſimilia ſupernaturalia, quæ fieri poſſunt in corporibus. Et tamen quia aliquo modo poteſt anima noſtra attingere talem modum, ſaltem credẽdo illum & diſcurrendo circa illum ſufficit vt ſpirituali modo, & ſuper omnia corpora dicatur intelligere. Similiter ſubſtantiã ſine quantitate attingit intellectus noſter cum multa diſputet, & definiat circa ſubſtantiam denudatam quantitate. Imaginatiua autem licet attingat omnia corpora, quantum ad id, quod per ſenſus de illis poteſt attingi, quæ ſunt exteriora accidentia, nõ tamen quantum ad quidditatem & ſubſtantiam, nec vtendo illis taliter, vt per diſcurſum & per viam remotionis poſsit attingere ad ſpiritualia, nec in vniuerſali abſtractione naturã accipiendo, ſed indiuidualiter, quibus tamen modis intellectus corpora attingit, & ideo caret omni corpore, vt ſuper corpora omnia poſsit. Imaginatiua autem licet poſsit plura fingere, non tamen ens rationis quod eſt vniuerſalitas fundare, ſed ſolum circa ſingularia fictiones formare poteſt.

Ad 2. inſt. dicitur, potentiam non debere carere obiecto formali ſub quo cognoſcit, ſed omni obiecto materiali quod cognoſcit, ſicut viſus nõ caret luce & diaphano, ſed colore, vnde omnia cognoſcit per modum

modum lucidi, & per medium diaphanum. Similiter anima non caret quidditate, vel spiritualitate, quia omnia intelligit per modum quidditatis, & spiritualitatis, & ita si haberet aliquid corporeum, ad modum illius reliqua corpora attingeret.

Ad 3. inst. Respond. etiam ex dictis, quod licet non possit noster intellectus remouere omnem connotationem & habitudinem ad corporea, à quibus accipit cognitionem & consequenter debet illa connotare tanquam terminum à quo; tamen quia ex parte termini ad quem, potest per viam remotionis spiritualia attingere, & per modum vniuersalitatis procedere, ideo ascendit super omnia corpora & super omnem modũ corporeum qui indiuidualis est & non vniuersalis, & non alligatur ad rationem formalem corpoream, siquidem potest illam remouere & ad spiritualia peruenire per viam remotionis.

Ad 4. Respond. quod intellectus non est perfectior, quam essentia animæ, sed sicut anima in suo esse est independens à corpore, potest tamen communicari corpori, vt materiæ, ita intellectus potest obiectiue terminatiue attingere res spirituales, licet communicãdo obiectis corporeis, à quibus abstrahit illam cognitionem. Non pertinet autem ad ipsum informare organa corporea id enim facit anima, sed solum attingere quidditates corporeas modo operandi incorporeo & independenti ab organo, & hoc ipsum intellectus habet ab anima radicaliter, & ita semper anima est nobilior.

Ad confir. Resp. quod anima se ipsa est intelligibilis & actuat intellectum per modũ speciei ad cognoscendam suam substantiã, sed non pro omni statu, sed in statu separationis, in statu autem coniunctionis alligatur cognitio eius ad sensus, & ad obiecta corporea vt ab illis hauriat species, & ita impeditur aliquid intelligere, nisi per species à sensibilibus acceptas.

Ad 5. Respond. quod si semel anima est subsistens & independens à materia in fieri, quia non educitur ab illa, neque in eius potentia continetur, vt eius modus operandi ostendit, non potest dependere in sui cõseruatione à corpore, quia sic sublato corpore, vel annihilaretur, vel corrumperetur sicut aliæ formæ. Hoc secundum esse non potest, cum supponamus, non contineri in materia nec educi ex illa, ergo nec resolui potest in illam sicut aliæ formæ Nec primũ quia annihilatio non fit per defectum dispositionum, sed per suspensionem concursus diuini. Per hunc autem modum etiam desinere potest Angelus, sed hoc non tollit quod sit simpliciter incorruptibilis sicut etiam Angelus. *Quod verò instatur* contra illam explicationem, quod esse per se conuenit formæ in tertio modo; *Respond.* quod existentia conuenit immediatè supposito vt *quod*, atque adeo mediante forma vt *quo*, & ita si forma tollitur non remanet illa existentia. At verò forma habet esse vt *quo* nõ per aliam formam tanquam per principiũ habendi. Vnde si ipsa forma sit subsistens, & non dependens à materia, non potest ab illa tolli existentia per defectum principij intrinseci se habentis vt *quo*, sed solum per remotionem principij extrinseci à quo deriuatur esse quod est per suspensionem concursus, seu annihilationem. Et nõ repugnat aliquid conuenire immediate alicui vt *quod* & tamen tolli ab illo, quia tollitur forma, seu principium ratione cuius conuenit, sicut quantitas conuenit materiæ, seu corpori, vt immediato recipienti *quod*, & tamen potest multis modis variari quantitas, & extensio. Cæterum quod conuenit immediatè alicui tanquam principio quo, non potest separari ab illo nisi tale principium in se desinat, vt si forma non sit subsistens, sed corruptibilis. Si autem tale principium sit in se subsistens, quod illi per se conuenit, non potest ab eo tolli ex defectu principij formalis quod est ipsummet sed solum ex remotione efficientis.

AR-

ARTICVLVS II.

Quomodo anima rationalis sit entitatiue spiritualis & forma corporis?

Difficultas oritur ex eo, quod in anima rationali duo coniungenda sunt, quæ inter se non videntur cohærere, scilicet esse veram & substantialem formam corporis, & inire esse spiritum, & esse illi connaturale quod informet corpus, & similiter esse cõnaturale quod sit extra corpus, quando est separata.

Nihilominus vtrumque certissimum est conuenire animæ rationali, licet status informandi corpus sit connaturalior animæ, status autem separationis non ita connaturalis est, nec tamen est violentus, sed præternaturalis.

Prima pars constat ex dictis supra quæst. 1. *&* 1. *Physic. quæst.* 4. definita est enim in Concil. Viennensi, vt refertur in Clementina vnica, *de summa Trinitate* §. *Porro* vbi sic dicitur: *Doctrinam seu positionem asserentem, aut vertentem in dubium quod substantia animæ rationalis, seu intellectiua vere & per se humani corporis non sit forma, vt erroneam & veritati catholicæ inimicam, prædicto approbante Concil. reprobamus. Et ratio est manifesta*, quia homo componitur ex anima & corpore siquidem homo non est substantia simplex, alias non posset separari anima à corpore, in quo cõsistit mors. Hoc autem compositum quod vocamus hominem intrinsece & essentialiter est rationale, id enim pertinet ad eius definitionem quod est animal rationale, & manifestat eius operatio quæ est discurrere, & ratiocinari, ergo oportet quod constituatur intrinsece per formam rationalem, siquidem rationalitas ista seu gradus rationalitatis & operationis eius, non possunt prouenire ab aliquo principio materiali seu ab ipsa materia, quia hæc est communis alijs rebus irrationalibus, vt patet in corpore, quod manet separata anima ergo prouenit à forma, & sic ipsa anima est forma corporis, & oportet quod sit forma excedens omnes conditiones materiæ, quia operatio eius propria, quæ est intelligere & ratiocinari, non limitatur & deprimitur ad conditiones materiæ, vt dictum est *art. præced.*

Quod si dicas, quod ipsa anima est totus & integer homo, corpus autem solum est mobile ab ipsa anima non informabile ab illa. *Contra hoc est*, quia sic homo non esset animal nec propriè haberet operationes animales & vegetatiuas, siquidem animal essentialiter est corpus & operationes eius essentialiter sunt corporeæ & sensibiles, ergo oportet quod corpus in hoc animali non solum se habeat vt mobile, sed vt pertinens essentialiter ad eius constitutionem, & consequenter quod sit informabile ab anima, per quam constituitur corpus illud animale. Si autem homo non sit animal, sed anima, præter quam quod est contra eius definitionem, quia dicitur animal rationale, non autem anima, sequitur quod homo in quantum homo non sit mortalis & corruptibilis, quia non esset res composita, sed simplex, scil. sola anima, quæ cum sit subsistens, & non informans non potest corrumpi per ablationem formæ, quia non componitur ex forma & materia, neque per resolutionem in materiam, quia non educitur de potentia materiæ, nec in ea continetur, ergo neque in eam resoluitur, id enim resoluitur in materiam quod educitur ex illa.

At verò quod anima sit spiritualis, & taliter informet materiam quod materialis non sit, nec dependens à materia *in art. præc.* manet probatum ex ipsa operatione talis animæ quæ est intelligere, excedit enim omnia corpora, tam ex parte obiecti attacti, quam ex parte modi operandi vt ibi probatum est. Suffragatur denique scriptura, & Cõcilia, in quibus dicitur animas nostras esse spirituales, vt *Ecclesiastes* 12. *Et spiritus reuertatur ad eum, qui fecit illum*,

illum Psal.30. & Matth.27. In manus tuas commendo spiritum meum, & in Conc. Laterā c. *Firmiter*, & in Clemen. 1. *de summa Trin.* vbi definitur, *Quod Deus vtramque de nihilo condidit creaturam Angelicam & mundanā, corporalem, & spiritualem, deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam.*

Secunda verò pars, quod scilicet status separationis non ita sit connaturalis animæ, nec tamen sit violentus, sed præternaturalis, *ex eo constat*, quia anima naturaliter est forma corporis, ergo connaturalis actus eius est informare, & communicari per modum formæ, ergo connaturali modo non petit separationem, sed statum coniunctionis. *Ad hæc*, ille est connaturalis status animæ sub quo creatur à Deo modo ordinario, & conformiter ad naturas rerum. constat autem animas non creari à Deo separatas, sed infusas corporibus iuxta illud *Genes.1. Inspirauit in faciem eius spiraculū vitæ*, quia proprium est animæ esse partem hominis, & pars connaturaliter sit in suo toto, de quo videri potest D.Thom. *1.p.q.90 art.* 4. ergo connaturalis eius status, est status coniunctionis ad corpus Quod verò status separationis non sit omnino violentus animæ, sed solum præternaturalis ex eo patet, quia violentum est quod fit ab exteriori principio passo non conferente vim, sed constat quod anima in se ipsa habet principium subsistendi, & permanendi extra corpus ergo ad hoc vt permaneat separata, non fit illi aliqua vis, sed iuxta propria principia statum illum sustinet. Dicitur autem præternaturalis ille status, quia nō oritur per se & connaturaliter ex ipsa anima, vel ex modo, quo creatur à Deo, sed tanquam accidens extraneum supposita actione corruptiua corporis ei prouenit,

Ex dictis colligitur; animas rationales multiplicari ad multiplicationem corporum, quia anima est forma substantialis, multiplicatis autem corporibus multiplicantur indiuidua hominis, ergo & formæ substātiales indiuidualiter multiplicantur, quia duo indiuidua substantialia differunt secundum esse substantiale, ergo etiam secundum formam, quæ est principium dandi esse, alioquin si vnam formam haberent, vnum esse haberent, & hæc est ratio Diui Thom. *prima parte quæstione 76. artic.2.*

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur ex authoritatibus, nam *Ecclesiastes 3.* dicitur: *Vnus est interitus hominum & iumentorum & aqua vtriusque conditio, sicut moritur homo sic & illa moriuntur, similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius.* Quæ verba maximam continent difficultatem, & saltem probare videntur quod ex natura suā anima nostra corruptibilis sit, licet beneficio Dei duret post mortem Quod aperte dicitur *in 7. synodo generali in Epist. Sophronij ab eodem Concilio approbata.* Item *Arist. lib.1. de anima textu 12. & 13.* dicit: *Quod si intelligere est phantasia, vel non sine phantasia, non continget sine corpore esse*, sed *in hoc 3 lib. text. 20.* dicit quod intelligere nostrum non est sine phantasia, ergo clare colligitur, quod intelligere non est sine corpore. Similiter *in 3. de anima cap.5.* dicit intellectum passibilem esse corruptibilem, sed intellectus passibilis est per quem anima intelligit, ergo anima in quantum intellectiua, est corruptibilis. Alia loca omitto ex alijs libris, quæ minus clare loquuntur, aut eandem continent difficultatem.

Respond. quod in illo loco Ecclesiastes, loquitur Salomon in persona insipientium, vt interpretatur S.Thom. *1. part. quæst. 75. artic.6. ad 1.* quæ interpretatio vera est, tum quia ibi Salomon præmittit, *dixi in corde meo de filijs hominum, vt probaret eos Deus, vt ostenderet similes esse bestijs, idcirco vnus est interitus hominis, & iumentorum. &c* Quasi dicat hoc dico in corde meo, non de meo sensu, sed de filijs hominum, quibus

pro-

probandis Deus ordinauit, quod simili modo moriantur homines, & iumenta, & inde seducuntur ipsi, vt dicant nihil esse hominiiumento amplius: tum etiam quia hæc eadem repetuntur, *Sapientiæ secundo*, & expresse ponuntur esse dicta in persona impiorum, ibi *Dixerunt impij apud se non recte, &c.* Itaque quædam affirmant impij vt vera, scilicet quod idem est interitus iumentorum & hominum quantum ad corpus, & similis est processus vitæ quantum ad indigentiam spirationis, sed male inferunt, quod nihil habet homo iumento amplius, & quod spiritus iumentorum descendit, &c. Ad authoritatem *7. Synodi* dicitur animas nostras esse immortales beneficio Dei creantis & conseruantis sicut Angeli, non beneficio speciali aut miraculoso, sed connaturali ad ipsam animam.

Ad Arist. licet possemus ab eo nos expedire, dicendo in hac materia fuisse lubrice locutum, nec aperte suam declarasse sententiam, ob rationem *art. praeced.* insinuatam, tamen quia S. Thom. ipsum defendit 2. *contra Gent. cap. 79.* respondemus ad 1. *authoritatem*, quod ibi loquitur Arist sub conditione, si intelligere sit phantasia, vel non sine phantasia tanquam sine organo in quo sit, tunc intellectus non esset separabilis, sed corporeus, quæ conditionalis verissima est. At verò *in 3. de anima* quando determinatè dicit quod intelligere non est sine phantasmate, loquitur de phantasmate vt obiecto, seu vt ministrante obiecta intellectui, nō tanquam actu proprio, vel organo operationis intellectiuæ, & sic omnia consonant.

Ad alium locum ex 3. de anima Respond. ibi passibilem intellectum non sumi pro potentia intelligente, quam communiter vocamus intellectum passibilem, sed sumitur pro anima passionibus subiecta, quæ vocatur intellectus, quia intellectui deseruit & vna ex passionibus eius est reminisci. Ita interpretatur D. Thom. *ibi lect. 10. in fine.* Et est valde textualis interpretatio, nam paulo antea præmiserat Phylos quod intellectus separatus solum est, quod vere est, & hoc est immortale & perpetuum, subdit autem immediatè, *non reminiscitur autem, quia hoc quidem impassibile est, passiuus autem intellectus est corruptibilis & sine hoc nihil intelligit anima.* Sensus ergo Phylos est, quod anima intellectiua licet sit immortalis & perpetua, non tamen reminiscitur separata, quia tunc est expers passionum, caret enim imaginationibus corporeis, passiuus autem intellectus, id est cogitatio cum passione corporea, desinit esse & cōsequenter iam non reminiscitur, quia reminiscentia est actus memoriæ, quæ est in parte sensitiua cum aliquo discursu, quæ desinit corrupto corpore Et hic est passiuus intellectus, id est discursus cum passione reminiscentiæ, qui omnino desinit esse, & sine eo non intelligit anima, scil. eo modo, quo nunc intelligit per conuersionem ad phantasmata.

Secundo arguitur ratione, quia anima est dependens à corpore in subsistendo, & dat formaliter esse corporeum, & vegetatiuum corpori, & ab ea dimanant proprietates corporeæ vt quantitas, calor, potentia sensitiua, &c. ergo nihil ei deest, quo minus sit corporea entitatiue. *Antec. probatur per suas partes*, nam inprimis anima vnita non subsistit per se, quia subsistentia reddit incommunicabilem naturā, anima autem existit communicabiliter ad corpus, & sic non subsistit in illo. Vnde infirmatur illa consequentia, anima habet operationem, cui non communicat corpus, ergo habet esse independens à corpore, negat enim Scotus consequentiam *in 4. dist. 43. quæst. 2.* quia habere operationes sine corpore stat dupliciter, vno modo sine corpore vt organo, alio modo sine corpore vt supposito operante. Primo modo antecedens est verū, sed consequens falsum, secundò verò

modo anteced. est falsum, quia non intelligit anima, sed homo. Similiter vnio animæ nō est spiritualis quia est corruptibilis, & tamen est in ipsa anima, quia vere vnitur & immutatur in vnione ad corpus. Quod verò anima det gradum corporeū formaliter & quod ab ea dimanent illæ proprietates corporeæ constat ex *supra dictis q.* 1. quia in homine non est nisi vna forma à qua ille gradus præbeatur & illæ proprietates dimanent, ergo ab ipsa anima hoc præstari debet.

Respond. ad 1. *partem arg.* quantum ad subsistentiam animæ, quod subsistentia importat duo, primum est esse per se, vt opponitur modo inhærentiæ. Secundo importat existentiam per se, vt opponitur omni communicabilitati in alio. Anima ergo dū est in corpore habet esse subsistens priori modo in actu, & secundo modo in aptitudine, quia licet de facto communicetur corpori, est tamen potens separari, & in illo statu separationis actu erit subsistens sine communicatione, sed in aptitudine erit communicabilis. Semper tamen siue in corpore, siue extra habet in se ipsum esse independens à corpore, licet actu sit communicatum corpori. In quo differt ab alijs formis etiam substantialibus, quæ licet negent inhærentiam quæ solum est propria accidentium, tamen non habent prius in se existentiam, & deinde illam communicant corpori, sed solum sunt principium existēdi, vt *quo*, formaliter autem existentia non est in ipsa forma, sed in cōposito vt in recipiente, ipsa vero forma se habet vt ratio, seu principium *quo* habendi illam, sicut albedo non habet in se esse album sed esse album conuenit primo & per se subiecto, albedo verò est ratio habendi esse album. At verò anima rationalis illud esse substantiale, quod opponitur inhærentiæ non solum habet vt principium *quo*, sed etiam vt res existens formaliter in esse, licet communicabiliter ad corpus, sicut si albedo haberet in se esse album, ideoque anima dicitur in se subsistens quoad rationem habendi esse independens à composito, licet non quoad incommunicabilitatem. Et hac ratione vocatur à D. Thom. esse animæ etiam vt est in corpore subsistens, id est independens à corpore, & habens in se prius ipsum esse quam in composito, quia ab anima communicatur composito, ita quod est idem esse animæ, & esse compositi, vt affirmat *in* 1. *p. q.* 76. *artic.* 1. *ad* 5. *&* 1. 2 *q.* 4. *artic.* 5. *ad* 2. Aliquando verò dicit quod anima quandiu est in corpore conuenit ei subsistere aptitudine non actu vt patet *in* 4. *ad Anib. dist.* 12. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 3. Quod intelligitur de subsistentia, quoad rationem incommunicabilitatis quam solum explicat in statu separationis, saltem quoad exercitium non communicandi, quod non habet in statu coniunctionis nisi in aptitudine. Vnde valet illa conseq. quod si anima habet operationem independentem à corpore vt ab organo cui inhæret oportet, quod etiam esse ipsius animæ sit independens à corpore, licet tam operatio quam esse communicentur ipsi composito vt suppositaliter subsistenti, nec enim ex independentia operationis probamus animam subsistere suppositaliter, sed subsistere independenter à corpore licet communicabiliter ad corpus, ideoque etiam remoto corpore poterit operari operatione illa non dependente ab organo in esse.

Solum potest esse difficultas quomodo existentia animæ quæ spiritualis est & incorruptibilis communicetur corpori, seu cōposito, quod existit modo corporeo & corruptibili, præsertim in sententia D. Thom. quę non ponit aliam existentiam in composito quam in ipsa forma, vt patet in locis allegatis, & ex his quæ diximus *libro* 1. *physicor. q.* 7. *artic.* 8. Cæterum in hoc eadem restat difficultas in sententia opposita, quæ ponit plures existentias partiales in materia & forma, vt ex illis resultet vna tertia composita, quæ ipsi toti conueniat, ideo enim partiales sunt quia faciunt vnam tota-

totalem. Quomodo ergo existentia spiritualis animæ potest commisceri existentiæ materiæ, vt resultet vna existentia tertia, quæ conueniat ipsi toti? nec enim vna existentia informat aliam vt materiam. Quare sicut ipsa entitas animæ cum spiritualis sit, tamen quia eminenter est corporea formaliter vnitur materiæ in ratione formæ, & præbet ei gradum vegetatiuum, & sensitiuum, & rationalem, ita ipsa existentia animæ, quia eminenter est corporea, potest communicari ipsi composito, & reddere illud existens; sicut etiam subsistentia Verbi, licet in se spiritualis sit & diuina, tamen quia eminenter continet omnem perfectionem subsistentiæ corporeæ, potest per se ipsam immediatè terminare & reddere subsistentem naturam corpoream, & in sententia D. Th. etiam existentem. Id ergo habet anima nostra tanquam forma, quod Verbum diuinum tanquam persona quoad hoc quod est reddere rem corporam existentem.

Neque ex hoc sequitur quod separata anima adhuc manet compositum quia manet esse ipsius cōpositi in ipsa anima, vel quod esse animæ sit generabile, aut corruptibile sicut ipsum esse compositi, siquidem esse animæ est esse compositi, & hoc corrumpitur & generatur imò cum omne ens habeat esse proprium, aliud esse habebit compositum quam anima. *Sed Resp. facile* quod separatâ animâ non manet esse compositum, quia non manet esse animæ vt communicatum, sed vt communicabile, & sic generatur, aut corrumpitur quantum ad ipsam communicationem, & in ratione esse communicati, qua ratione est esse compositi, nō in ratione esse absolute, sicut etiam persona Verbi de nouo incepit esse persona hominis non persona absolute. Omne autem ens habet esse proprium, vt distinguitur cōtra extraneum, seu alienum, non contra commune, seu communicatum, potest enim ipsum esse proprium totius communicari partibus, vel esse partis communicari toti, & tamen manet proprium, quia illa pars seu forma propria est totius.

Ad verò quod obijcitur de vnione an sit materialis, vel spiritualis. *Respond.* quod vt ostendimus. *q. 6. physic.* non datur vnio, quæ sit modus distinctus per modum medij & rationis formalis vniendi, sed ipsæ partes se ipsis vniuntur quantum ad rationem formalem vniendi sed non se ipsis applicantur seu immutantur, vt se communicent, & ex ipsis vnitas illa resultet, sed hæc applicatio est ab efficiēte ipsam vnionē, seu communicationem & vnitatem extremorū, & ideo talis applicatio debet esse superaddita extremis vnibilibus, potestque esse modus & de nouo fit in illis quādo de nouo vniuntur, & cōmunicantur inter se, ipsa autem vnio non est nouus modus tanquam ratio formalis vniendi, quia formalis ratio vnionis est formalis ratio vnitatis resultantis ex vnione, vnitas autem resultans nō est modalis, sed substantialis, ergo & ratio formalis est ipsa substantialis ratio extremorum secundum se, solùmq; illis deest applicatio, vt resultet vnitas, & fiat vnio.

Nec est putandum nullam omnino perfectionem, & immutationem, acquirere animam, ex eo quod sic applicatur vt sit in corpore & vniatur illi, vt putauit Scotus *in 4. distin. 43. q. 2.* nam saltem acquirit modum aliquem, & statum connaturalem essendi & operandi in corpore & cum communicatione ad corpus quem statum amittit in separatione à corpore. Et licet non haberet in corpore aliquid amplius quam communicare se, & perfectionem suam corpori, vt Scotus putat, tamen hoc ipsum, perfectionem aliquam, & immutationem debet ponere in ipsa anima, quia hanc cōmunicationem facit tanquam causa formalis & tanquam pars constituens totum, omnis autem causa creata perfectior est cū actu causat quam cum cessat causare, & aliquo modo immutatur in causādo, & omnis pars connaturali modo existit cum cōmunicatur ipsi toti in actu, sicut lapis, ex

eo quod est in centro. Hæc autem immutatio prout in anima subiectatur, aliquid spirituale est non prouenions ab ipso generante quod tantum vnit animam ex parte corporis, coaptando, & disponendo illud ad animam, sed ex parte Dei infundentis animam corpori, vel reunientis illam, sic enim ordinat illam ad corpus, & facit quod actu communicet & extendat suum esse ad corpus, & talis applicatio producit in anima modum aliquem spiritualem respicientem corpus, quo dicitur in se applicata & communicata illi, sicut etiam Angelus ex eo quod per modum operantis applicatur corpori resultat in ipso vbi quoddam, seu præsentia erga illud corpus quæ est modus spiritualis in ipso Angelo, qui amittitur, & acquiritur motu locali; sic multo melius ex eo quod anima non per modum operantis, sed per modum informantis vniatur corpori, aliquis modus resultat in anima quo dicitur applicatata & communicata corpori ab agente spirituali eam infundente, vel reuniente qui modus subiectiue est in ipsa anima sed cum respiciat pro externo corpus cui facit præsentem animam, potest desinere ab animam sicut vbi. Angelicum desinit quia est circa corpus, licet vtrumque spiritualis modus sit.

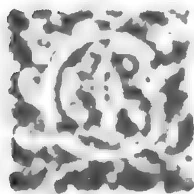
Denique ad id, quod dicitur de communicatione gradus corporei & sensitiui, nullo modo probat entitatem corpoream in anima, quia non præbet illos gradus limitate, modo inferiori sicut aliæ formæ, sed eminenter & secundum quod continentur in gradu rationali qui etiam communicatur corpori non vt dependens ab ipso, sed vt sibi ministret corpus, & deseruiat in ordine ad operationem intellectiuam, & ideo eminenter debet continere illos gradus sensitiuos, & corporeos tanquam ministrantes, & deseruientes intellectiuo, eo quod non intelligit nisi accipiendo ex corpore obiecta, quæ intelligit, ideoque requirit potentias corporeas vt ministrantes sibi. Et sic benè possunt eminenter præberi gradus corporei, & potentiæ corporeæ dimanare ab entitate animæ spirituali vt est eminenter corporea sine vlla dependentia in esse à corpore, de quo iam supra diximus *q.* 2. & videri potest Caietan *1 part. q. 76. artic* 1. *circa responsionem ad* 1.

QVÆSTIO X.

De intellectu agente, & possibili.

ARTICVLVS I.

Vtrùm sit necesse poni intellectum agentem distinctum à possibili, & quid sit?

CELEBRIS valde est apud antiquos Philosophos, & recentiores diuisio hæc intellectus in agentem, & possibilem, nec solum ab Aristotele stabilita fuit *in* 3. *de anima cap.* 5. *text.* 18. sed etiam ab aliis Græcis, licet in eius explicatione non parum errauerint. Igitur tria ad eius exactam explicationem in hoc articulo facienda sunt. *Primum* explicare proprium munus intellectus agentis propter quod ponitur à Phylosophis. *Secundum*, an sit aliquid extra animam, vel propria ipsius facultas. *Tertium*, an sit potentia distincta ab intellectu possibili.

Circa primum, constans sententia est Phil. ad hoc requiri intellectum, agentem vt species impressas intellectui possibili tribuat, quas requiri ad omnem cognitionem supra late probauimus *q.* 4. *&* 6. Igitur distinctio intellectus agentis, & possibilis quam tum ad formalitatem istam agendi, & patiendi, non sumitur per ordinem ad ipsam cognitionem, quæ est operatio elicita ab

ta ab intellectu vitaliter, & ita erga illam intellectus actiuè se habere debet, sed sumitur ista diuisio penes formationem intellectus in ordine ad suum obiectum intelligibile: quia enim intellectus eliciens cognitionem prius debet actuari specie impressa repræsentante obiecto, si careat illa, dicitur esse in potētia, vt formetur, & actuetur & sic vocatur intellectus possibilis vel passibilis, quia pati debet seu formari à specie ipsa, & obiecto in ea repræsētato. Et quia omni passiuo vt reducatur de potētia ad actum correspondet aliquod actiuū, necesse est, quod si intellectus noster reducitur de potentia ad actum, vt formetur per species intelligibiles, detur aliquod actiuum per quod talis reductio fiat, & tales species producantur in intellectu, & hoc vocamus intellectum agentem, id est producentem species, & formantem per illas intellectum ad intelligendum.

Totus hic discursus ferè ab omnibus admittitur loquendo in generali, & nondum determinando, an istud principium actiuum producens species sit in anima, vel extra. Solum Duran. qui negauit requiri species impressas ad cognoscendum, consequenter negauit necessarium esse intellectum agentem, qui illas producat vt docet *in 1. dist. 3. q. 5.* Sed tamen addit, adhuc si darentur istæ species non requiri intellectum agentem tanquam potentiam animæ, quæ illas species producat, sed sufficere ipsam animam cum phantasia, vt producat illas. Sed nos fatemur illo discursu non probari nisi quod detur tale principium agens species, & actiue immutans intellectum. Quod verò sit potentia animæ statim probabimus *in 2. puncto.* Et quod species impressæ necessariæ sint ad intellectionem, & ad omnem cognitionem, *supra q. 6.* probatū est. Quod verò substantia animæ se ipsa non operetur sed mediante potentia *q. 12. Physicor.* probatum est. Mediante autem phantasia quæ est potentia corporea non potest anima spirituales species producere nisi eleuet illam vltra suam virtutem, & hæc eleuatio ab alia virtute & potentia debet prouenire.

Circa secundum punctum celebris fuit aliquorum antiquorum sententia, ponentium intellectum agentem separatum ab ipsa anima in alia intelligentia infundente species, contra quam disputat D. Thom. *1. p. quæst. 79. art. 4. & q. 84. art. 4. & 2. contra gent. cap. 77. & 78. & loc. alijs.* Fuit autem hæc controuersia inter eos, qui intellectum distinguebant à sensu, nam qui ponebant intellectum esse sensum, non distinguebant species sensibiles ab intelligibilibus, neque aliud principium à quo istæ species effluerent ponebant, quam ipsa obiecta externa, vt ex Democrito refert Aris. *lib. de diuinatione per somnium,* & D. Th. *1. p. q. 84. art. 4.* Qui autem agnouerunt intellectum esse virtutem spiritualem, & immaterialē, à sensu & distinctum non facile inueniebāt principium, à quo species spirituales fierent, cum ipsa obiecta sensibilia adhoc non sufficerent. Vndè diuisi sunt in tres opiniones. *Quidam* vt Plato posuerunt ideas separatas, id est quidditates rerum extra indiuidua, à quibus dicebant vt ab exemplaribus participari formas entitatiuas in materia ad essendum, & intelligibiles in intellectu ad repræsentandum vt refert D. Th. *1. p. q. 74. art. 3. & q. 84. ar. 4. & 6. Alij* negabant istas ideas exemplariter causantes species, sed ponebant substantiam separatam seu intelligentiam effectiuè infundentem illas tunc solum quando homo intelligit, & habet phantasmata proposita vt determinent ad inteligendum. Quæ fuit opiuio Auicennæ, vt refert S. Thom. *citat. quæstion. 84. art. 4. & 2. cont. gent. cap. 76. Tertia sententia* fuit Aristot. *3. de anima text. 17. & 18. lect. 60. apud D. Thom.* quod intellectus agens est potentia animæ ex phantasmatibus producens intelligibiles in intellectu possibili.

Hæc sententia Aristotelis de intellectu agente communiter recepta est ab omnibus

Phy-

Phylosophiæ, & omissa illa opinione Platonicorum de ideis separatis quæ omnino fabulosa est, cum non possit dari in rerum natura aliqua substantia quæ singularis non sit, vt ostendimus, in *Log. quæst. 3. artic. 2.* Contra Auicennam, & alios ponentes intellectum agentem esse substantiam separatam, probatur sententia Arist. Quia vel illa substantia separata infundit species intelligibiles à sensibus abstractis, & connotantes obiecta sensibilia, vel non abstractas à sensibus, sed purè participatas à spiritualibus substantijs, sicut sunt in Angelis. Hoc secundum nullo modo dici potest, cùm satis constet pro isto statu animam nostram non intelligere obiecta purè spiritualia, & nihil de sensibilitate connotando, sed solū obiecta sensibilia. Si dicatur primum, talis potentia actiua, & factiua specierum, per abstractionem à sensibus, non excedit vim animæ nostræ, nec requirit spiritualem actiuitatem omninò abstractam à sensibus, sicut est illa substantia separata, cum operatio illa abstrahens species à sensibilibus, non operetur independenter à phantasmatibus, neque efficiat species repræsentantes sine connotatione ad illa, vt in nobis experimur, ergo non requiritur ad talem operationem virtus spiritualis separata ab omni corpore, sed potius corpori communicans, & sic ista virtus magis connaturalis est animæ coniunctæ corpori, quam substantiæ separatæ.

Quòd si dicatur, illam virtutem, separatā concurrere ad abstrahendum illas species modo perfecto & eminentiori, vtpotè cum sit causa æquiuoca, & vniuersalis, ex modo tamen animæ nostræ imperfici, & reddi species illas sic imperfectè, & connotatiuè repræsentantes: *contra hoc vrgetur* rationibus D. Th. *1. p. q. 79. ar. 4. & 2. cont. gent. c. 76. & q. de anim. art. 5.* quia causa vniuersalis non producit se sola effectum propriū causæ particularis, nisi supponendo in ipsa causa inferiori propriam, & peculiarem virtutem respectu talis effectus, vt patet in cœlo, quod est causa æquiuoca respectu horum inferiorum, & tamen supponit in causis inferioribus proprias virtutes, quibus producit determinatos effectus, nisi fortè sit generatio rerū imperfectæ, quod ad illam sufficiat virtus cœli, sicut in animalibus, quæ ex putrefactione generantur, quod in præsenti applicari non potest, cum species intelligibiles & cognitio intellectualis sint perfectissimi effectus, qui in his inferioribus fiunt, ergo oportet quod præter virtutem superioris intelligentiæ, quæ vt causa vniuersalis concurrit, detur virtus particularis, & propria animæ, quæ talem abstractionem à sensibilibus faciat modo particulari, & sibi proprio, & hanc vocamus intellectum agentem vnde Arist. comparauit intellectum agentem non ipsi Soli, qui est causa vniuersalis, sed lumini recepto in aere, quod est virtus particularis; id autem à quo participatur virtus intellectus agentis in anima nostra est Deus, de quo dicitur *Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui domine*, quia solus Deus est creator animæ, & lumen ipsi præbens sicut solus infundit species angelis, & intra intellectum operatur.

Denique experimur nos posse intelligere cum volumus, & abstrahere à sensibilibus intelligibilia, alias si hoc non experiremur, non possemus habere notitiam harum actionum. Omnis autem actio non fit modo connaturali ab aliquo agēte, nisi per virtutem in eo existentem, nec vtitur aliquo cùm vult, nisi habeat potentiam operatiuam illius, ergo connaturale est, vt habeamus vim & potentiam abstrahendi tales species, & non solum ab intelligentia separata fiant, & hæc virtus vocatur intellectus agens.

Circa 3. punctum sc. an sit intellectus agēs potentia distincta ab intellectu possibili, *Aliqui dixerunt* intellectum agentem esse habitum primorum principiorū, vt refert S. Th. *q. de ani. a. 5. & 3. de an. lect. 10.* quod tamen ex eo reijcit D. Th. quia etiam ipsa principia cognoscimus per species abstra-

ctas

ctas à singularibus, ergò oportet ante quam generetur ipse habitus præexistere tales species abstractas, ergo & intellectum agentem abstrahentem illas, non omnia obiecta intellectus agens redderet intelligibilia in actu. *Deinde* quia habitus principiorum est cognoscitiuus, sicut enim per scientiam cognoscimus cõclusiones, ita per habitum principiorum, principia, ergo non potest iste habitus esse factiuus specierum impressarum pro potentia cognoscitiua, quia ipse cognoscitiuus est, & sic aliquas species debet supponere, quibus primo cognoscat, non autem illas facere. Quando autem Aristot. *3. de anima text.* 17. *&* 18. dicit, quod intellectus agẽs est sicut habitus, & ars, loquitur solum per modum comparationis, quia sicut ars inducit formam artificialem in materiam rudem & in potentia, ita intellectus agens per species impressas tanquam per formas perficit, & actuat intellectum possibilem. Et dicitur habitus, vt contraponitur priuationi, per quam aliquid est in potentia, intellectus autem agens nõ est in potentia ad recipiendum, sed in actu ad agendum. Ita explicat D. Tho. *ibidem lect.* 10.

Qui ergò fatentur intellectum agentem esse potentiam, etiam actum illius negant esse cognitionem, quia cognitio oritur à potentia, & obiecto prout mediante specie repræsentatur potentiæ, vnde si operatio propria intellectus agentis esset cognitio deberet procedere à specie, & potentia, & consequenter speciem ipsam supponere. Ergo non faceret talem speciem, & sic non faceret omnes species intelligibiles, sed aliqua deberet fieri per actum non cognoscitiuum, & illum dicimus esse proprium intellectus agentis, vt distinguitur ab actu, procedente à potentia actuata per speciem, & recipiente illam.

Difficultas ergo est: an iste actus factiuus specierum, & non cognoscitiuus, ita adæquatus sit potentiæ, vt exigat illam esse distinctam ab intellectu possibili cognoscẽte. Et aliqui authores negãt distingui has duas potentias, sed esse eandem cum duplici vi, seu efficientia, quod probabile reputat P. Suar. *lib. 4. de anima c. 8. n.* 13. citatque Niphum, Maiorem, & Abulensem.

Oppositum tamen tenet D. Thom. 1. part. quæst. 79. art. 7. & 10. & 3. de anima lect. 10. & in 2. dist. 17. quæst. 2. art. 1. Sumiturque ex Aristot. qui *in hoc 3. de anima text.* 17. dicit: *Quod necesse est in anima differentias has easdem esse, atque quidam intellectus est talis, vt omnia fiat, quidam talis vt omnia agat*. Loquitur ergo de illis tanquam de diuersis intellectibus, & differentias istas potentiis in anima. *Ratio autem est*: quia intellectus, vel essentialiter est potentia cognoscitiua, ita quod adæquatus eius actus sit cognitio, vel habet duplicem actum inadæquatum, alterum non cognoscitiuum, & factiuum specierum, alterum cognoscitiuum, & non factiuum earum, nam vno & eodem actu non potest fieri, cognitio enim procedit elicitiuè à potentia actuata per species, & consequenter illa elicientia, supponit aliquam speciem iam factam, & actuantem potentiam, vt procedat ab illa. Si primum manifestum est intellectum agentem esse distinctam potentiam siquidẽ, si adæquatus actus intellectus cognoscentis est cognitio, non potest alium actum elicere, qui cognitio non sit, & sic formatio specierum, quibus primò fit cognitio, non potest per cognitionem ipsam fieri, sed supponi debent ad cognitionem. Si secundum, inprimis non potest vterque ille actus cõuenire vni, & eidem potentiæ, nisi detur aliqua ratio communis, sub qua conueniant illi duo actus, & à qua specificetur illa vnica potentia habens illos. Ratio autem faciendi species sine cognitione, & ratio eliciendi cognitionem per species, non conueniunt in aliqua ratione cõmuni constituente vnam potentiam, sed sunt rationes ita distantes, quod ex se sufficiunt fundare distinctas potentias, vt patet in sensu cognoscente, & virtute emittente species ab ob-

ab obiecto, seu faciente illas sine cognitione. Non est autem anima nostra tantæ eminentiæ, vt virtus eius in vnica ratione superiori, & eminentiori vniat illam duplicē virtutem faciendi species, & intelligendi, neque in Angelo datur talis perfectio, vt vnica potentia sit factiua specierum, & cognoscitiua.

Ad hæc accumulentur aliqua inconuenientia. Primum, quia eadem potentia se ipsam moueret, & reduceret de potentia ad actū, esset enim potentia ad species, & faceret illas. *Secundum*, quia alias etiam possemus dicere, voluntatem & intellectum esse eandem potentiam inadæquatè respicientem cognoscere, & velle vt consecutum ad cognoscere, quia se habent ordine quodam, sicut etiam facere species non cognoscitiuè, ordinatur ad ipsum cognoscere. *Tertiū*, quia alias ratio actiui, & passiui non esset sufficiens ratio distinguendi potentias, cū tamen sint rationes maximè diuersæ, & primæ differentiæ entis; primò enim diuiditur penes actum, & potentiam, & consequenter penes potentiam actiuam, & passiuam, quæ fundantur in actu, & potentia, quæ est ratio D. Thom. *in illa q. 79. art. 7.* ad distinguendum intellectum in agentem, & possibilem, quia est diuisio penes passiuum, & actiuum, cum tamen non admittat alias diuisiones intellectus.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur* in fauorem Durand. Quia non potest intelligi, quomodo intellectus agens agat in phantasmata, quæ sunt corporea, & eleuet illa. *Item* quia aliàs si intellectus agens formaret species, & non produceret cognitionem, nobilior esset, quam intellectus possibilis, qui cognitionem elicit, siquidem omne agens est nobilior patiente.

Confirm. ex duplici exemplo. *Primum* quia Angelus non minus est substantia intelligens, quam anima, nec minus indiget speciebus, & tamen non habet intellectum agentem, quo illas acquirat, sed infunduntur à Deo, ergo similiter pertinebit ad Deum præbere animæ species non infusas, sed à sensibilibus abstractas. *Secundum est*, quia etiam sensus externi indigent speciebus acceptis ab obiectis, & tamen non requiritur sensus agens, licèt species sint abstractioris rationis, quam ipsum obiectum materiale in se, ergo similiter poterunt species intelligibiles fieri sine intellectu agente.

Respond. ad 1. partem argumenti Duran. quod dicemus *sequenti artic.* explicando modum, quo intellectus agens agit in phātasmata corporea. *Ad secundam probationem Respond.* non sequi, quod intellectus agens sit simpliciter nobilior, sed solum in ordine ad formationem specierum in quo intellectus possibilis est illi inferior, quia est in potentia; simpliciter tamen & respectu actus nobilioris, qui est intelligere, excellit intellectus possibilis, licet dependenter ab speciebus, sine quibus non intelligit. Sed de hoc statim dicemus amplius.

Ad confirm. Respond. Intellectum Angeli cognoscitiuum non indigere intellectu agente acquirente illi species ab obiectis: tum quia caret sensibus, à quibus immediate abstrahuntur species intelligibiles, ab ipsis enim obiectis immediatè solum emittuntur species corporeæ, non intelligibiles quæ non mouent intellectum propter suam imperfectionem, & improportionem, nec posset conuenienter id fieri, nisi intellectus agens Angeli immediatò coniungeretur obiecto, vt ab illo species hauriret, & sic non posset à distanti cognoscere, quod possunt homines. Tum etiam, quia intellectus Angeli non est acquisitiuus suæ perfectionis, sed à principio statim est perfectus, & non in potentia vt perficiatur, sicut inter corpora Cœlum statim à principio habet suam perfectionem, & omnem formam sibi debitam, vndè sicut frustra poneretur poten-

potentia augmentatiua in Cœlo, vt perfectionem quantitatis acquireret, cùm ab initio petat habere illam, ita superflue poneretur intellectus agens in Angelo ad acquirendum species, & proficiendum in perfectione intellectus, cum à principio debeat esse perfectus, & plenus sapientiâ, sicut dicitur *Ezech.* 28 de primo Angelo, *quod erat plenus sapientia, & perfectus à die conditionis sua.* Totum verò oppositum est in anima humana, quæ paulatim acquirit perfectionem intellectiuam, & crescit in illa, sicut corpora generabilia augmentantur in sua perfectione, vnde sicut ista requirunt potentiam augmentatiuam, ita illa potentiam acquisitiuam specierum, quę est intellectus agens. Neque id debet fieri à solo Deo, quia non est connaturale rebus, vt ad proprias operationes non habeant virtutes proprias, quibus possint operari cũ voluerint, sed à solo Deo id fiat.

Ad secundum exemplum de sensu agente *iam supra responsum est,* quod ipsa obiecta sensibilia de se sufficienter possunt emittere species sensibiles, & immutare sensus, & ideo non est ponenda aliqua potentia in ipso animali factiua talium specierum. Neque hoc poterat connaturaliter fieri, cum enim species visibiles, verbi gratia, versentur circa obiectum nimis distans, sicut cum videmus ipsum Cœlum, impossibile erat, quod potentia aliqua existens in animali haberet tantam virtutem, vt posset operari etiam circa ipsum Cœlum educendo species ex illo, licet enim sint intentionales, tamen per veram, & realem actionem educuntur de suo subiecto; quomodo ergo sensus agens existens in animali posset ex ipso Cœlo species educere, cum ab illo sit ita distans, nec posset virtutem vsque ad illum diffundere, & vsque ad se ipsum iterum reflectere, cum nec virtus solis, qui tam magnum corpus est, possit tantam reflexionem facere.

Secundo arguitur pro sententia Auicennæ ex Aristotel. 3. *de anima textu* 18. vbi inquit: *Quod intellectus agens est separabilis, & immixtus, passioneque vacat, cum sit substantia actus.* Et *textu* 20. inquit: *Quod iste intellectus, non aliquando quidem intelligit, aliquando non intelligit, separatus autem est solum hoc quod vere est, & hoc solum immortale, & perpetuum est.* Sentit ergo Aristoteles, quod intellectus agens, est intellectus separatus, & substantia quædam vt patet in illis verbis, cum sit substantia actus. Est etiam perpetuo intelligens, quod non conuenit animæ nostræ, quæ quandoque intelligit in potentia, ergo est aliquid separatum ab anima.

Ratione etiam arguitur: Quia proprium munus intellectus agentis est illuminare intellectum, hoc autem est proprium virtutis altioris, quam ipsa anima: *Tum* quia Deus est lux vera quæ illuminat omnem hominem: *Tum* etiam, quia infundendo species, fit illuminatio; hæc autem infusio pertinet ad Deum, vt patet in Angelis: *Tùm,* quia alias posset intellectus cognoscere quæcumque obiecta, quando vellet si intra se haberet vim factiuam specierum quod tamen constat esse falsum.

Respond. Quod in prima authoritate Arist. solum dicit, quod intellectus agens est separabilis, quod verum est, quia manet in anima separata. Quod verò dicit esse substantiam actu, idem est ac dicere, quod per suam essentiam, quæ nomine substantiæ intelligitur est actus, seu actiuus, actiuitas enim fundatur in actu, ad distinctionem intellectus possibilis, qui secundum suam entitatem, seu substantiam est in potentia ad species, per quas formatur, & reducitur in actum. Sic explicat Diu. Thom. hunc locum Arist. & sic reddit rationem, quare intellectus ille vacat passione, id est receptione quia per suã entitatẽ, seu substantiã est actu, id est actiua potentia; non autẽ voluit dicere, quod sit substantia aliqua separata, & cũ sint diuersæ potentiæ intellectus

agens,& possibilis, non est anima in actu, & potentia secundum idem. In secundo autem loco, vt D. Thom. interpretatur *ibidem circa illum textum, & quæst. de anima art. 5. ad 3.* Aristot. non loquitur tantum de intellectu agente, sed de tota parte intellectiua, quæ vtrumque intellectum includit agentem, & possibilem, & hæc est anima intellectiua, quæ separari potest à corpore, sicut etiam dicit Aristot. 12. *metaph. text.* 17. *Quod forma nunquam est ante materiam, sed posterius, & manet anima non omnis, sed intellectus*; quod verò præter animam detur intellectus agens separatus, qui species producat in intellectu possibili, nec somniauit Aristot. Cum verò dicit, quod perpetuo intelligit, explicat D. Thom. *quæst.* 10. *de veritat. art.* 8. *ad vltimum*, quod intellectus agens semper intelligit, quia ex parte sua non deest, quin semper possit intelligere, licet desit ex parte phantasmatum, & obiectorum, quæ non semper præsto sunt.

Ad rationem Respond. Quod illuminare per modum proximæ virtutis illuminatiuæ pertinet ad intellectum agentem, sed per modum causæ primæ, pertinet ad Deum, qui non impedit causam particularem, sicut non impedit solem, vt illuminet, neque sol lumen aeris, vt immediatè luceat. Similiter concedimus, quod infusio specierum est illuminatio facta à Deo, sed præter illam datur etiam alius modus illuminandi non per infusionem specierum, sed per abstractionem earum à phantasmatibus, & hoc conuenit intellectui agenti, qui est in anima. *Quod verò dicitur,* quod aliàs posset intellectus noster cognoscere, quando vellet. *Respond.* hoc non sequi, quia non semper obiecta sunt applicata ipsi intellectui in phantasmatibus, sicut sol non illuminat nisi detur diaphanum vel colores. Neque requiritur ad istam abstractionem, quod prius cognoscat obiecta, vt ex illis cognitis abstrahat & formet species, sicut ex obiectis ad extra emittuntur species sine hoc quod cognoscant, sed sine cognitione mouent sensus.

Tertio arguitur in fauorem sententiæ Suarez, ad probandum non distingui intellectum agentem à possibili, quia non repugnat eandem potentiam habere vim producendi species, & recipiendi illas ad cognoscendum; in spiritualibus enim idem potest esse principium agendi, & recipiendi, licet non in sensibus. *Et ad hoc sunt aliquæ congruentiæ. Primo*, quia intellectus possibilis habet vim formandi species ex speciebus præconceptis, cur ergo non habebit ad formandum illas ex non præconceptis? *Secundo*, quia hoc modo intellectus noster erit medium quodam inter intellectum Angeli, & sensum, quia neque ex se habebit species, vt Angelus, neque ab alio agente recipiet illas vt sensus, sed ex obiectis formabit, & recipiet. *Tertiò* quia alias in anima separata remaneret illa potentia penitus ociosa, cum ibi non sint phantasmata, à quibus extrahantur species, ergo si non habet alium actum, vacabit ibi.

Confirmat. Quia intellectus agens, vel operatur actione vitali, vel non. Hoc secundum dici non potest, cum sit actio propria animæ, vt anima est. Si primum debebit esse actio immanens, siquidem cum sit potentia spiritualis, in qua non datur pars mouens, sed pars mota, sed totum est indiuisibile, consequenter actio manebit in eadem potentia, & sic non producet species extra se intellectus agens, sed in se ipso, potentia autem, quæ recipit species etiam cognoscit per illas, ergo non distinguitur intellectus possibilis ab agente. Denique omne agens est honorabilius patiente, ergo intellectus agens erit nobilior possibili, ex alia verò parte cognoscẽs est nobilior non cognoscente, ergo vt ista componantur, idem erit intellectus agens, & cognoscens.

Respond. Etiam in spiritualibus diuersa principia esse actiuum & passiuum, quando circa

circa idem versantur, cum fundentur in illo quod est primum distinctiuum in genere entis, scilicet in actu & potentia. Et præsertim hoc currit in intellectu nostro, quia est pura potentia in genere intellectiuo respectu specierum, ergo non solum debet carere illis, sed etiam actiuitate faciendi eas, sicut materia prima, non solum caret formis naturalibus, sed etiam virtute faciendi illas, quia est pura potentia. Et deinde quia intellectus possibilis cum essentialiter sit potentia cognoscitiua, non potest alium actum habere, qui non sit cognitio, actio autem intellectus agentis, non est cognitio, quia facit species etiam ad primam cognitionem requisitas.

Et ad primam congruentiam in contrarium respondetur, quod intellectus possibilis ex præcognitis speciebus potest alias formare, quia format illas cognoscendo & componendo, sed prima species non potest formari ex alijs prioribus præconceptis, sed per virtutem non cognoscitiuam, & hoc sufficit ad distinguendum potentiam.

Ad secundam dicitur, quòd vt intellectus noster cognoscitiuus sit medius inter intellectum Angelicum & sensum, sufficit, quòd in ipsamet cognitione reluceat hæc mediatio, quia scilicet nec habet pro obiecto rem corpoream modo corporeo, vt sensus, nec spiritualem modo spirituali vt Angelus, sed quidditatem corpoream modo spirituali.

Ad tertiam dicitur: Quòd intellectus agens in anima separata erit ociosus quantum ad nouam abstractionem specierum, quia caret phantasmate à quo abstrahat illas, sed poterit habere alium actum, nempe illuminare species iam abstractas in ordine ad actualem visum illarum, si verè talis actus datur, de quo *sequenti artic.* & videri potest in D. Thom. *quæst. de anima, artic.* 15. *ad* 7. vel etiam si nullum actum habeat pro illo statu, debet tamen manere in anima tanquam ornamentum quoddam illius, & virtus, quia potest anima re vniri corpori, in quo suam operationem exercebit, sicut in corporibus Beatis, in quibus etiam manebit augmentatiua & generatiua potentia propter integritatem naturæ, non exercitium actionis.

Ad Confirmationem respondetur, actionem intellectus agentis esse transeuntem & vitalem, sicut etiam actus vitæ vegetatiuæ transeuntes sunt & vitales. *Et cum dicitur*, quod non potest mouere seipsum, quia non habet partem mouentem, & partem motam. *Respondetur*, intellectum agentem non mouere seipsum, sed intellectum possibilem, & sic distinguitur mouens & motum. Et non dicitur in viuente vna pars mouere seipsam, vt taliter agat, sed quia vna pars mouet aliam, dicitur ipsum viuens mouere seipsum, non vna pars seipsam. Neque oportet, quòd omnis intellectus sit cognoscens, sed tantum intellectus formatus per species, non intellectus formans species, quod non currit in sensibus, in quibus obiecta ipsa sufficienter formant species suas, quæ corporeæ sunt, non autem datur sensus formans illas, vt supra ostendimus. *Quod denique dicitur*, agens esse honorabilius patiente. *Respondetur*, etiam intellectũ agentem esse perfectiorem possibili, prout est in statu puræ potentiæ, & indigens formari per species, non tamen est nobilior ipso intellectu formato & vitaliter cognoscente, sicut etiam obiectum est perfectius sensu in ordine ad dandum illi species, non simpliciter, & respectu elicientiæ cognitionis.

ARTICVLVS. II.

Quomodò intellectus agens illustret phantasmata & intellectum possibilem?

OMnia munera intellectus agentis ad tria possunt reduci. *Primum*, circa species, quas format, & consequenter ad obiecta intelligibilia, quæ in illis relucet. *Secundum*, quoad phantasmata, ex quibus tales species abstrahuntur. *Tertium*, quoad cognitionem intellectus possibilis, quæ ex illustratione intellectus agentis dependet.

Circa primum, proprium munus intel-

lectus agentis circa species est facere species actu intelligibiles & spirituales. Sed quia species non solum debet esse spiritualis in sua entitate, sed in ipsa repræsentatione, & consequenter in obiecto repræsentato, quatenus repræsentationi illi proportionatur. posuerunt aliqui obiectum, quod repræsentatur in speciebus formatis ab intellectu agente, relucere etiam in phantasmatibus cum aliqua intelligibilitate in actu, vel quia ex virtute intellectus agentis aliqua illustratio deriuatur ad phantasmata, per quam obiectiuè redditur apparens in phantasmate id, quod quidditatis est, & non id, quod singularitatis & materialitatis est, sicut in pomo facit lux, quod appareat obiectiuè color, & non sapor vel odor: aut quia ex ipsa anima intellectiua, in qua radicatur phantasia producuntur phantasmata habilia ad mouendum intellectum, & talis habilitas dicitur ab aliquibus relucentia obiecti intelligibilis, quatenus ab illo potest extrahi species propria intellectus sed hæc solum est illustratio radicalis, prima verò est formalis; de quo plus tractabitur in secundo puncto.

Nihilominus dicendum est; *quod obiectum non redditur intelligibile in actu, nisi primo in ipsis speciebus formatis ab intellectu agente, non in ipsis obiectis sensibilibus ad extra, neque in ipsis speciebus, aut cognitionibus sensuum, neque in ipsis phantasmatibus. Patet hoc*, quia obiectum in omni illo statu ante formatam speciem intelligibilem est actu sensibile & materiale, & repræsentatur vt singulare, ergo non est actu intelligibile, sed in potentia. Non potest autem id, quod in se est materiale, & sensibile in actu, & intelligibile in potentia, reddi actu intelligibile sine aliqua mutatione & immaterialitate; quia intelligibilitas sequitur immaterialitatem, obiectum autem ad extra non immutatur, neque fit immateriale. Similiter neque in phantasmatibus, quia semper sunt corporea, & à conditionibus corporeis denudari non possunt, nisi totaliter destruantur, cum essentialiter sint corporea & sensibilia, ergo restat, quòd intelligibilitas in actu, & immaterialitas obiecti, primò, & per se reluceat in ipsa specie formata ab intellectu agente, quatenus modo immateriali & abstracto repræsentat quidditatem rei sine singularitate. Nec sufficit phantasma radicaliter esse illustratũ, quatenus ex coniunctione ad animam intellectiuam, redditur habile, vt ab eo abstrahatur species intelligibilis, hæc enim habilitas non reddit phantasma actu immateriale, sed intra limites rei corporeæ relinquit: ergo non constituit illud actu immateriale & spirituale, ergo neque actu intelligibile, intelligibilitas enim sequitur immaterialitatem. Quod verò fit habile, vt intellectus agens ab eo abstrahat speciem intelligibilem, non amplius ponit in phantasmate, quàm connaturalem subordinationem ad intellectum agentem, non immaterialitatem aliquam in actu ei conuenientem.

SECVNDA DIFFICVLTAS.

Circa *secundum punctum*, quomodo intellectus agens concurrat cum phantasmate ad productionem speciei intelligibilis, & quomodo influat phantasma in illam speciem, sătis diuisi sunt Authores. *Quidam enim* absolutè negant phantasma concurrere in genere causæ efficientis ad productionem speciei intelligibilis etiam instrumentaliter, sed solum in genere materialis obiecti & exemplaris, vnde intellectus agens educat, & depingat speciem suam. Ita Pater Suarez *lib. 4. de anim. cap. 2. num. 12.* dicitque esse sententiam aliquorum Thomistarum. *Inter Thomistas autem communis sententia est*. quòd phantasma sit instrumentum intellectus agentis, sed in explicando, quomodo sit instrumentum, diuisi sunt. Nam Caietanus posuit, quòd intellectus agens operatur in phantasma, non per formalem illuminationem, sed per obiecti-

iectiuam, quam sufficere putat, vt phantasma concurrat ad speciem intelligibilem. Distinguitur autē formalis illuminatio ab obiectiua in hoc, quòd formalis illuminatio fit per inhærentiam lucis in subiecto illuminato, obiectiua autē per apparentiam obiecti ex assistentia extrinseca luminis, sicut in opinione, quæ dicit, lucem non inhærere in colorato, sed in medio, ipse aer illuminatur formaliter, id est, inhærenter, color autem illuminatur obiectiuè. Sic intellectus agens phantasmati coniunctus, licet ei non inhærens facit apparere obiectum intelligibile in ratione intelligibilis. *Alij è conuerso existimant*, aliquid virtutis spiritualis seu luminis deriuari ab intellectu agente in phantasmata, illustrariq; formaliter sicut lumen probabile est inhærere in corpore colorato, & sicut ars imprimit instrumento aliquid virtutis ad facienda artefacta; quo exemplo vtitur D. Thom. 2. *cõt. Gent. c. 77.* ad explicandũ hãc illuminationẽ intellectus agentis. *Alij* putant phantasmata non illustrari formaliter, neq; obiectiuè à lumine intellectus agentis, sed solum radicaliter, quatenus phantasia radicata in eadem anima spirituali, in qua est intellectus agens, producit phantasmata illuminata, id est, habilia, vt ab eis intellectus agens abstrahat species, & hæc habilitas reddit phantasma intelligibile in actu. Ita Ferrar. 2. *cont. Gent. cap. 77.* Tandem *alij* vt M. Bañez, 1. *parte, quæst. 79. art. 3. dub. 2. conclus. vltim.* & latiùs *dub. 4.* Conimbric. 3. *de anim. cap. 5. quæst. 4. art. 2.* Carmelitani *hîc. disp. 20. quæst. 2.* Rub. & alij tenent, intellectum agentem illustrare phantasmata ratione effectus ex illis deducti, sc. ratione speciei intelligibilis, in qua solum redditur obiectum intelligibile in actu, quod erat intelligibile in potentia in phantasmatibus. Sed quo concursu phantasmatis id fiat? *Respondent*, quod vtitur intellectus agens phantasmate, vt instrumento eleuato, & obiecto eius determinatur ad producendas determinatas species.

Dicendum nihilominùs est: *Phantasma necessariò debere concurrere ad producendam determinatam speciem intelligibilem in intellectu possibili, neque istum concursum posse saluari alia meliori via, quam ponendo, quod phantasma concurrat vt instrumentum intellectus agentis ad talem productionem. Prima pars huius conclusionis* deducitur ex D. Thoma, qui *in quæst. 10. de Verit. art. 6. ad 7.* inquit: *Quòd in receptione, qua intellectus possibilis species rerum accipit à phantasmatibus, phantasmata se habent, vt agens instrumentale & secundarium, intellectus verò agens, vt agens principale, & primum. Et ideò actionis effectus relinquitur in intellectu possibili, secundùm conditionem vtriusque, & non secundùm conditionem alterius tantum, & ideo intellectus possibilis recipit formas vt intelligibiles actu ex virtute intellectus agentis, sed vt similitudines determinatarum rerum ex cognitione phantasmatum.* Idem videri potest *in quæst. de anim. art. 5. ad 6. & 1. parte, quæst. 85. artic. 1. ad 3. & 4* & multis alijs locis. *Ratio verò est*, quia intellectus agens non habet in se actu omnium rerum species determinatè & distinctè, aliàs si sic contineret illas, non indigeret anima vniri corpori, vt ex illo per sensus hauriret species, nisi fortè dicatur, quod habet illas confusè, & in communi, determinat verò illas ex coniunctione ad sensus. Sed tunc restaret eadem difficultas, quo modò fieret illa maior determinatio & distinctio specierum (quæ vtique spiritualis esse debet) ex coniunctione ad sensus, & determinatione phantasmatum erga illas. Si autem intellectus agens habet in se, & continet species perfectiores & distinctiores, quàm sint in sensibus, vel æquè perfectas, anima ex vnione ad corpus non acciperet cognitionẽ, sed solum imperficeretur in illa. Est autē contra rectũ ordinẽ naturę, quod naturaliter inclinet ad id, vnde magis redditur imperfecta in eo, quod præcipuũ est in tali natura, & ad q cætera ordinantur, sc. in ipso intelligere, & sic potius deberet inclinari anima & principa-

cipa-

cipalius ad statum separationis à corpore, quia in eo quod sibi proprium est & specificum, scilicet in intelligere ex propria sua natura magis perficeretur separata à sensibus, quàm illis coniuncta, quia naturaliter in se haberet sine sensibus species æquè distinctas, vel distinctiores, quam ex sensibus. Quare intellectus agens ad producendum determinatas species indiget conuerti ad sensus, & ex illis eas debet accipere. Cuius etiam signum accipitur ab experientia, quia læsâ phantasiâ, aut impeditâ sensatione, intellectus totaliter impeditur in cognoscendo.

Secunda verò pars conclusionis probatur : *Tùm* ex reiectione aliarum sententiarum : *Tùm* ex propriæ explicatione. Nam inprimis dicere quòd phantasmata concurrunt cum intellectu agente solum ratione illustrationis radicalis est omninò insufficiens, quia ex illa radice, phantasia, & actus eius non accipiunt aliquam immaterialitatem, vel virtutem excedentem rationem corporeitatis & materialitatis, quo maneant magis proportionata rei spirituali, qualis est species intelligibilis faciendæ : ergo quantumcunque ponatur habilis radicaliter, si ex ista radice non habet in se aliquid spiritualitatis semper restat eadem difficultas, quomodo posit actualiter influere in rem spiritualem.

Ex eodem principio euertitur altera sententia, quæ ponit aliquid spiritualis lucis deriuari ex intellectu agente, quod realiter afficiat & inhæreat ipsi phantasmati, reddatque phantasma intelligibile in actu, talis enim illustratio immaterialis omninò immutabit illud & destruet, nam quando primò productum fuit à phantasia illud phantasma, solùm fuit productum, vt corporeum, ergo vt intelligibile in potentia, & nullo modo in actu. Ergò si repræsentatio eius per illam virtutem deriuatam ab intellectu agente, mouet vt intelligibile in actu, & immateriale in actu, illa repræsentatio mutatur, cùm antea solum esset intelligibile in potentia, & consequenter phantasma ipsum immutatur, quia repræsentatio intrinseca est illi; si autem manet materiale & intelligibile in potentia, etiam postquam afficitur illa virtute & immaterialitate intellectus agentis, ergo prout sic non mouet intellectum in actu, sed in potentia : A qua ergo virtute habet mouere actu?

Quod si recurrat ad sententiam Caiet. de apparentia obiectiua in phantasmate, ad quam non requiritur mutatio intrinseca, sed solum extrinseca assistentia, sicut color apparet mediante luce non intrinsecè informante. *Contra est*; quia vel illa extrinseca assistentia habet aliquam actionem ad hoc, vt appareat obiectum intelligibile, vel nullam. Si nullam, ergo non datur ille nouus effectus apparendi obiectum intelligibile, nec enim apparet ex vi ipsius phantasmatis, vt à phantasia productum est. Si autem habet aliquam actionem, ergo & terminum, & iste vel est in ipso phantasmate, & hoc non admittit Caietan. qui non ponit intrinsecam mutationẽ in ipso phantasmate deriuatam ab intellectu agente, vel habet effectum illa actio in intellectu possibili, & hoc solùm est species impressa, de qua currit difficultas, quomodo ad illam concurrat illud phantasma, vel est in aliquo iuxta ipsum phantasma, sicut lumen in aere diffunditur vsque ad colorem, & illi manet contiguum; & hoc esse non potest, cum illa virtus deriuata ab intellectu agente sit spiritualis, & non posit per rem corpoream magis diffundi, quam in ipso phantasmate immediatè subiectari, quod etiam corporeum est. Quare data illa sententia de obiectiua & extrinseca apparentia coloris, non est simile in phantasmate, quia apparentia hæc est intelligibilis & spiritualis, quæ in re corporea esse non potest, bene tamen in colore apparere corporaliter verum, & non alia.

Sententia autem P. Suar. & eorum, qui nullum influxum ponunt ex parte phanta-

sma-

ſmatis in ſpecie intelligibili, niſi per modum materię *ex dictis manet impugnata*, neque enim poſſunt explicare iſtum concurſum materiæ. Nam in primis fatentur phãtaſmata non eſſe materiam, ex qua educantur ſpecies intelligibiles, ſiquidem educuntur ex ſubiecto ſpirituali cui inhærent, ex illo enim educuntur, in quo ſunt ſpecies autem non recipitur inhæſiuè in phantaſmate, ſed ſub intellectu poſsibili. Item dicunt phantaſma non eſſe materiam, circa quam operatur intellectus agens, quia ſolum operatur circa intellectum poſsibilem, ſed quod prębet veluti materiam intellectui agenti ad efficiendam ſpeciem intelligibilẽ. Sed quid eſt illud veluti materia? quod poſtea declarat Suarez *nu.* 12. dicendo, quod ſe habet ad inſtar materiæ, aut excitantis animam, aut verò ad inſtar exemplaris. Sed totum hoc, quod eſt dicere ad inſtar, relinquit rem obſcuram, & inexplicatam, quia in præſenti inquirimus, quem concurſum verè & propriè habeat phantaſma, non ad cuius inſtar ſe habeat, nam eſſe ad modum materiæ vel exemplaris, vel extrahit illud à vera & propria cauſa materiali & exemplari, vel relinquit verè & propriè intra limites talis cauſalitatis. Si extrahit, reſtat explicare, in qua alia cauſalitate ponit. Si relinquit, ergo non ad inſtar; ſed verè & propriè materia vel exemplar eſt. Et de materia nõ apparet, quomodo in genere cauſæ materialis concurrat phantaſma, cum non recipiat ſpeciem intelligibilẽm, neque ad illam diſponat; niſi dicatur eſſe materiam obiectiuam, ſicut Philoſoph. comparat phantaſmata coloribus ad viſum, & D. Thom. *prima parte, quæſt.* 8. *artic.* 6. dicit: *Quòd ſenſibilis cognitio non eſt totalis cauſa intellectualis cognitionis, ſed quodammodo eſt materia cauſæ.* Sed hoc ipſum nos fatemur, quod eſt materia per modum obiecti ſeu repręſentantis obiectum, quod redditur intelligibile ab intellectu agente, ſicut diximus *quæſt* 26. *Phyſ. art.* 2. & hac ratione diximus ibi nõ eſſe propriè inſtrumentum effectiuum, ſed obiectiuum, verè enim hoc habet, ſed quomodo hoc obiectum concurrat ad hoc vt reddatur intelligibile in ſpecie facta ab intellectu agente, hoc eſt quod inquirimus, in præſenti. Similiter excitatio nõ poteſt fieri niſi reſpectu potentiæ cognoſcentis, aut certè, quomodocunque fiat, ſi phantaſma eſt corporeũ & potentia, quæ eſt excitanda eſt ſpiritualis, ſemper remanet eadem difficultas, quomodo poſsit id, quod eſt corporeũ, agere in ſpirituale. Nec ſufficit eſſe radicatam vtramq; potentiam, phantaſiam, & intellectum in eadem anima. Nam ſi ſola radicatio ſufficit, etiam excitabitur intellectus per ſolum ſenſum externum, quia radicatur in eadẽ anima. Nec apparet, quomodo cũ ſint tam varia phantaſmata ex quibus determinantur diuerſæ ſpecies, quæ fiunt ab intellectu agente ſola radicatio phantaſię in anima, quæ eſt indifferens ad omnia illa, ſufficiat ad tales determinatas ſpecies producendas.

Quapropter dicendum eſt, intellectum agentem non reddere obiectum intelligibile aut apparens in ipſo phantaſmate, ſed vti phantaſmate tanquã inſtrumento à ſe moto & eleuato ad producendam ſpeciem ſpiritualem & intelligibilem, in qua primò repræſentatur, obiectum modo intelligibili & immateriali. Quod enim inſtrumentum corporeum eleuatũ virtute ſpirituali poſſit effectum ſpiritualem producere exemplis, & ratione & authoritate D. Thomæ conſtat; exemplis quidem, quia Angelus operans circa aliquod corpus facit, quod in ſe reſultet vbi ſpirituale dicens ordinem ad tale corpus: ignis eleuatus à Deo, torquet ſpiritus per aliquem effectum ſpiritualem in eis productum: ſacramenta corporea eleuata à Deo cauſant gratiam in anima, vt tractari ſolet *tertia parte, quæſt.* 72. & diximus *in quæſt.* 26. *Phyſ.* & licet hęc fiant miraculosè tamen hoc ipſum oſtendit, non eſſe impoſsibile, quod mediante corpore moto à ſpirituali agente, poſsit produci effectus aliquis ſpiritualis.

Ratio autem huius est. Quia vnio spiritus ad corpus naturaliter ordinatur ad perficiendum ipsum intellectum, aliàs non peteret naturaliter anima nostra talem vnionem, si ex illa non posset perfici in cognoscendo, ergo oportet subordinari id quod sensitiuum & corporeum est spirituali virtuti ad formandū id, quod pertinet ad perfectionem intellectus, quod vtique non est aliud quàm species. Et sicut virtus artificis determinatur à securi ad producendum inscisionem acutam, & rursum instrumentum dirigitur ab arte, vt inscisio fiat recta vel orbicularis, ita virtus intellectus agentis determinatur à phantasmate, vt talis obiecti, seu quidditatis speciem eliciat, & rursus phantasma ex illa motione & eleuatione intellectus agētis producit speciem repræsentantem modo immateriali, & sine conditionibus materiæ illam quidditatem.

Ex authoritate etiam D. Thom. constat. 1. *p. q.* 85. *art.* 1. *ad* 4. *Quòd phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutē intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidē, quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectum redditur virtuosior, ita phantasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur, abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles à phantasmatibus, in quantum per virtutem intellectus agentis accipere possumus in nostra consideratione naturā specierum sine indiuidualibus conditionibus, secundùm quarum similitudines intellectus possibilis informatur.* Vbi D. Thom. illuminationem intellectus agentis ponit respectu phantasmatum, abstractionē verò respectu specierum, cum autem sine abstractione nō detur immaterialitas, & consequenter neque intelligibilitas in actu, frustra dicuntur phantasmata reddi intelligibilia in seipsis, sed solum species, quia ex illis abstrahuntur obiecta, vt intelligibilia in actu repræsentant. Illuminatio autem phantasmatum 10 ponitur à D. Thom. in eo, quòd aliqua lux vel perfectio immaterialis ponatur in phantasmatibus, sed solùm quod reddantur habilia, vt ex eis abstrahantur species, quæ habilitas non est aliquid radicale in phantasmatibus cum dicantur fieri habilia virtute intellectus agentis, vt etiam dicit 1. *p.q.* 84. *art.* 1. *ad* 4. virtus autem ista non est radix phantasmatum, hæc enim est anima, & sic non ponit in eis aliquid radicale, sed actuale, & ideo non potest esse aliud, quàm motio, seu impressio aliqua, qua phantasma mouetur & subordinatur intellectui agenti, & sic tanquam instrumentum habilitatur ad species producendas, sicut securis ab arte habilitatur ad producenda artefacta: qua ratione vocatur intellectus agens, sicut ars ab Arist. 3. *de anim. text.* 17. & comparatur phantasma instrumento à S. Thom. *q.* 10. *de Verit. sup. cit.* & *quodlib.* 8. *art.* 3.

TERTIA DIFFICVLTAS.

Circa tertium punctum communiter à D. Thom. attribuitur intellectui agenti, quod non solum efficiat species abstrahendo & reddendo obiecta intelligibilia in actu, sed etiam quod illuminet intellectum possibilem manifestando suo lumine prima principia, & mediatè ea, quæ per principia cognoscuntur; vt constat ex D. Thom. *q.* 10. *de Verit. art.* 6. *in fine corporis*, & tractat Caiet. 3. *p. q.* 9. *art* 4. *circa dub.* 1. & similiter tribuit intellectui agenti, quod faciat conuersionem intellectus possibilis ad phantasmata, vt docet *in* 3. *dist.* 14. *q.* 1. *art.* 3. *quæstiun.* 5. *ad* 3. Difficilius est, quod docet *in* 3. *cont. Gent. c.* 45. *in fine. Quòd anima separata intelligit substantias separatas per lumen intellectus agentis, quod est similitudo in anima intellectualis luminis quod est in substantijs separatis,* hoc enim est facere intellectum agentem potentiam cognoscitiuam, quod nos affirmare non possumus. Et idem docet *in quæst. de anim. art.* 15. *ad* 9. vbi inquit: *Quòd anima separata per intellectum possibilem recipiat species effluentes à substantijs separatis, & per intellectum agentem habebit virtutem ad*

ad intelligendum. Quæ verba valde obscura sunt. Solent etiam distingui in intellectu agente, tres actiones circa phantasmata, scil. illustrare phantasmata, reddere obiecta intelligibilia in actu, quæ antea erat in potentia, & abstrahere speciem quam producit in intellectu possibili. Itaque difficile videtur tot actus intellectus agentis distinguere, tam circa phantasmata, quàm circa intellectum possibilem.

Nihilominus dicendum videtur; *effectus istos intellectus agentis in intellectum possibilẽ præter productionem specierum, quas primo producit intellectus agens, non esse immediatè ab ipso intellectu agente, sed mediatè, quatenus in speciebus sic abstractis, virtus luminis intellectualis relucet redditis ipsis obiectis intelligibilibus quæ deseruire etiam possunt ad alia obiecta manifestanda & attingenda.* Itaque mediantibus speciebus influit intellectus agens in omnes illos actus intellectus, qui sunt cognitiones, non autem immediatè influere potest, & lumen quod præbet totum est desumptũ ex illis speciebus manifestantibus obiecta intelligibiliter. Sumitur hæc explicatio ex D. Thom. *quæst. de anim. art. 4. ad 6.* vbi inquit: *Quòd intellectus possibilis factus in actu, nõ sufficit ad causandam scientiam in nobis, nisi præsupposito intellectu agente. Si enim loquamur de intellectu in actu, qui est in ipso addiscente, contingit, quod intellectus possibilis alicuius fit in potentia quantum ad aliquid & quantum ad aliquid in actu, & per quod est in actu, potest reduci etiam quantum ad id, quod est in potentia in actum, sicut per id, quod est actu cognoscens principia, fit in actu cognoscens conclusiones, quas prius cognoscebat in potentia. Sed tamen actualem cognitionem principiorũ habere non potest intellectus possibilis, nisi per intellectum agentem, cognitio enim principiorum à sensibilibus accipitur, à sensibilibus autem non possunt intelligibilia accipi, nisi per abstractionem intellectus agentis.* Reducit ergo D. Thom. dependentiam cognitionis intellectus possibilis ab agente, ad dependentiam, quam illa cognitio habet à sensibilibus. Sensibilia autem sunt obiecta, quæ redduntur intelligibilia in ipsa specie, quã intellectus agens abstrahit. Ergo tota ratio illuminationis intellectus agentis mediantibus obiectis intelligibilibus & speciebus habetur. *Et ratio est:* Quia intellectus agens non potest illuminare cognoscendo, nec lumen aliquod habituale producendo in intellectu, quia habitus si est acquisitus, fit mediantibus actibus cognoscitiuis, si est infusus non fit ab intellectu agente, sed à Deo. Ergo tota illuminatio intellectus agentis debet sumi ex parte obiecti repræsentati in specie, quatenus ex vno obiecto manifestatur aliud.

Quod verò attinet ad illos actus, qui numerantur in intellectu agente circa phantasmata, illi non sunt distincti ab ipsa actione productiua specierũ, sed solum addunt respectus aliquos seu connotationes, nam hoc ipso, quod producitur species repræsentans intelligibiliter obiectum, quod erat in phantasmate sensibiliter, dicuntur obiecta reddi intelligibilia in actu, & phantasmata ipsa dicuntur illuminata & habilitata reddi ex impressione intellectus agentis, vt talis species producatur, eò quòd ista species producitur per ministerium phantasmatis, & consequenter talis productio, & respicit ipsam speciem vt productam, & obiecta in ea repræsentata, vt reddita intelligibilia per repræsentationem ipsam immaterialem, & totum hoc fit vnica actione, quæ omnia ista requirit & respicit, sicut agens principale vnica actione respicit instrumentum vt ministrans, & motum à se, & terminum vt productum, & finem, ad quem talis terminus ordinatur.

Ad loca D. Thom. quæ difficultatem habent, ad primum dicitur. Quòd intellectus agens dicitur suo lumine manifestare prima principia, non quia præbeat ipsum lumen qui est habitus primorum principiorum, quia iste habitus acquiritur per aliquem actum cognoscitiuum, cum non sit habitus

infusus vel innatus, vt docet D. Thom. 1.2. *quaest.* 51. *artic.* 1. sed ex ipsa cognitione terminorum assensus, eius generatur, & habitus ipse producitur. Sed quia non indiget ad sui assensum nisi explicatione terminorum, & hæc per ipsas species etiam vt primo abstractas ab intellectu agente habetur, dicuntur illa principia lumine intellectus agentis manifestari.

Quod verò attinet ad conuersionem intellectus ad phantasma, cum illa conuersio sit cognoscitiua, spectat ad intellectum possibilem. In quo autem consistat ista conuersio, explicamus *infra art.* 4. & similiter quæ sit eius necessitas.

Ad illa vero loca, quæ loquuntur de virtute intellectus agentis in anima separata, quorum interpretationes videri possunt apud Ferrar. 3. *contra Gent. cap.* 45 & Magistrum Bañez, *prima parte, quaest.* 79. *artic.* 3. *dub.* 1. *ad* 3. *Nos breuius dicimus.* Quòd quando dicit D. Thom. quòd anima separata per intellectũ agentem habet virtutem intelligendi substantias separatas, & per lumen intellectus agentis intelligit illas, non est sensus, quòd per intellectum agentem intelligat, eliciendo ipsam cognitionem, vel quòd intellectus agens aliquam speciem in anima separata producat, cum non habeat phantasmata seu obiecta, à quibus illam desumat; sed quia anima separata intelligit seipsam, & alias animas & Angelos ad modum sui; speciem autem sui dicitur habere per intellectum agentem radicaliter sumptum, quia anima intelligit se per seipsam in statu separationis, & ipsa radicaliter est intellectus agens, & ideo per intellectum agentem radicaliter sumptum anima accipit lumen intelligendi se, & alias substantias separatas in statu separationis, cum in statu coniunctionis accipiat sui & aliorm species per intellectum agentem formaliter sumptum pro potentia operante circa phantasmata.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

Circa primum punctum posset tangi illa difficultas, quomodo intellectus agens reddat obiectum intelligibile in actu abstrahendo à conditionibus singularibus, cum non solum vniuersale, sed etiam singulare directè posit intelligi. Sed de hoc agemus *art.* 7.

Circa secundum punctum occurrunt difficultates P. Suarez *lib.* 4. *de anima, cap.* 2. *n.* 7. quæ ferè desumuntur ex communibus difficultatibus circa instrumentũ corporeum ad producendum effectum spiritualem, eò quòd non apparet, quæ virtus accrescat instrumento corporeo ad producendam rem spiritualem, quia si est virtus corporea est improportionata ad effectum spiritualem; si est spiritualis non potest afficere, & recipi in phantasmate corporeo. Si non est virtus, sed aliqua vnio, vel contactus, vel assistentia causæ principalis, ad instrumentalem, certò non potest illa vnio maior esse, quam quæ fit per radicationem in eadem anima, quia hæc est magis indiuisibilis & naturalis, sed sola radicatio non sufficit ad habilitandum phantasma in ordine ad talem effectum spiritualem, ergo neque sufficiet quæcunque vnio seu coniunctio causæ spiritualis principalis cum tali instrumento. Quòd si sufficeret radicatio in eadem anima non requireretur intellectus agens, vt causa principalis habilitans, sed ipsamet anima per talem radicationem sufficeret ad habilitandũ phantasma per modum instrumenti. Specialiter autem cum in sententia D. Thom. requiratur in instrumento aliqua actio præuia, vt ad principalem effectum deseruiat, phantasma autem nullum effectum habere posit circa ipsum intellectum, quia corporeum est, neque circa aliud corporeum apparet, quid operetur, consequenter non potest habere vim instrumenti; qua ratione *in quaest.* 26. *Physic. articulo secundo* diximus phantasmata non

non esse propriè instrumentum effectiuum, sed obiectiuum.

Respond. phantasma cum sit corporeum non posse effectiuè operari, per virtutem propriam ad effectum spiritualē alias haberet se vt causa principalis, & præterea semper maneret improportionata illa virtus respectu sui effectus, cum iste sit spiritualis, & illa corporea. Quare operatio phantasmatis ad producendam speciem intelligibilem, debet esse ex virtute participata per modum motionis ab intellectu agente, qui est spiritualis. Et talis virtus spiritualis, quæ datur per modum motionis, seu per modum transeuntis non repugnat subiectari, & inhærere in re corporea quatenus corpus est obediens spiritui, & subordinatum ipsi, hoc enim necessarium fuit, vt possent communicari spiritualia corporalibus, naturaliter enim corpora reguntur per spiritum, & ei subordinantur, & ab eo mouentur. Et rursus non repugnat aliquas spirituales formas perfici ex coniunctione ad corpus, & ex hoc minus spirituales sunt non per aliquid intrinsecum corporeitatis, sed per ordinem ad corpora quibus communicabiles sunt. Et hac ratione inter formas substantiales spirituales, Angelus immaterialior est quam anima, non quia anima in se habeat aliquid corporeitatis intrinsecè, sed quia dicit ordinem ad corpus cui potest communicari, dicitur autem aliquid magis, vel minus spirituale, non solum quia caret corporeitate in se, sed etiam quia caret ordine ad corpus. Sicut ergo in substantijs spiritualibus, id quod est forma completa, & perfecta sicut Angelus, repugnat informare corpus, non tamen hoc repugnat substantiæ spirituali incompletæ, qualis est anima nostra, quæ hoc ipso minus spiritualis est, quam Angelus, quia & si non in se includat corpus, ad illud tamen dicit habitudinem; ita in formis accidentalibus, formæ, seu virtutes perfectæ, & completæ, quæ vel sunt formæ principales, vel per modum principij, seu potentiæ principalis se habent in operando, nullatenus possunt inhærere in corpore, virtutes autem incompletæ, & per modum motionis, quæ solum ordinantur ad subordinandum aliquod corpus spiritui in ordine ad aliquem effectum spiritualem, non repugnat informare & inhærere corpori, vt latius ex Diu. Thom. ostendimus *quæstione 26. Physicor. articul.* 1. Talis ergo motio communicatur ab intellectu agente ipsi phantasmati, non verò communicatur illi lux aliqua immaterialis, quæ reddat ipsum phantasma in se illustratum: & intelligibile in actu, sic enim non solum moueretur ad producendam rem spiritualem, sed etiam in se spirituale redderetur. Illa autem motio, seu virtus spiritualis ita imperfecta est, vt propriè non sit in genere spirituali, sed reductiue, & ita dicit Diuus Thomas *quæstione 27. de veritate articul. 4. ad 5. Quod illa virtus proprie, neque est corporea, neque incorporea, sed virtus ad incorporeum.*

Quod verò dicitur in sententia D. Thom. instrumentum debere operari dispositiue ad effectum principalis agentis. *Respond.* hoc verum esse etiam in ipso phantasmate, operatur enim repræsentatiue, & de se habet vim ad operandum repræsentationem, seu speciem similem sui, quia ex speciebus præconceptis natæ sunt fieri aliæ species similes ex parte rei repræsentatæ, sed quod istæ species sint spirituales & intelligibiles, hoc requirit virtutem altiorem eleuantem illud phantasma, vt possit efficere speciem similem suæ repræsentationis non sensibili modo, sed spiritualis, & intelligibilis ordinis. Et licet sit in alia potentia, tamen quia est coniuncta, & naturaliter subordinata intellectui, potest ab illo accipere virtutem, seu motionem ad operandum, sicut calor existens in igne assumitur vt instrumentum artificis ad fundendum æs, aut faciendum vas artificiosum modificando colorē & tempe-

rando, & calor animalis à nutritiua & generatiua virtute modificatur ad producendam carnem. Et quia operatio, qua vna species præconcepta producit aliam non est effectiua per modum physicæ alterationis, sed per modum intentionalis, & obiectiuæ actionis, seu repræsentationis, ideo diximus *in illa q.16. Physic.* non esse instrumentum effectiuum sed obiectiuum, id est non efficiens naturale, sed efficiens intentionale.

ARTICVLVS III.

Quod sit obiectum adæquatum, & specificatiuum intellectus possibilis?

LOquimur de obiecto specificatiuo & adæquato, quia cum intellectus eleuari possit ad attingendum aliquod intelligibile, quod sibi non est connaturale, nec proportionatum secundum naturam, vt cum eleuatur ad videndum Deum, distingui cõmuniter solet in intellectu duplex hoc obiectum, proportionis, & extensionis, & primum pertinet ad specificatiuum proportionatum, iuxta cuius varietatem, diuersas intellectuum species distinguimus, vt nostrum & Angelicum, & in Angelico varias species. Secundum autem simul cum primo constituunt adæquatum obiectum.

Ex his emergunt duæ graues difficultates. Prima quomodo intellectus possit excedere suum obiectum connaturale & specificatiuum sic enim videtur excedere suam propriam & connaturalem quidditatem, quæ ab illo desumitur, non ab obiecto eleuationis, nec facile expeditur quomodo etiam visus, non possit eleuari vltra colorem quantum ad obiectum extensiuum, & sic eleuari ad percipiendum sonum, vel spiritũ, vel Deum. *Secunda difficultas*, quomodo sit vniuocum adæquatum obiectũ intellectus, vnamque induat rationem constituendi vnã potẽtiam, si coalescit ex obiectis ita diuersis. quæ solum analogice possunt cõuenire, vt Deus visus in se, & creatura modo suo cõnaturali intellecta. Quibus expeditis restat assignare nostro intellectui obiectum proprium & connaturale, siue in statu vnionis ad corpus, siuè in statu separationis, assignare etiam obiectum extensiuum.

Circa primam difficultatem suppono intellectum nostrum in suo connaturali obiecto, & modo proportionali intelligendi, v.g. intra limites quidditatis sensibilis, aliquo modo complecti omne ens etiam ipsum Deum vt cognoscibilis illo modo quo per quidditatem sensibilem attingi, & repræsentari potest. *Non est de hoc difficultas*, nec in hoc laborandum esset in assignando obiecto proportionato & extensiuo, quia sic tantum datur vnum formale obiectum proportionatum, ad cuius modum & limitem trahuntur reliqua omnia, quæ materialiter sub eo includi & tangi possunt. Cæterum cum eleuatur ad Deum clarè visum, vltra illum formalem modum & rationem intelligendi eleuatur, nec enim Deus clare visus attingitur sub ratione formali quidditatis sensibilis, nec ad instar alicuius rationis formalis creatæ. Non ergo obiectum extensionis est penes extensionem de vno obiecto materiali ad aliud materiale sub eodem formali, sed de formali proportionato, & specificante ad formale eleuatum, & excedens, & proprium alterius superioris intellectus. Quomodo possunt hæc fieri? Et si possunt intellectu, cur non in visu, & alijs potentijs? *Hæc est difficultas.*

Varia sunt in hac parte Authorum sententia. Præcipuæ reducuntur ad tres. *Prima tenet*, quod Deus clare visus continetur sub vnico & eodem obiecto specificatiuo, & motiuo intellectus. *Secunda*, quod continetur in latitudine obiecti materialis & terminatiui, & hoc sufficit, nec oportet attendere ad obiectum, seu motiuum formale, de quo P. Suarez *lib. 2. de attributis negatiuis Dei cap. 7.* Vazquez *1. part. disp. 37.* Ad quod reducitur, quod aliqui dicunt specificari intellectum solum ab intelligibili vt sic. Quod verò sit naturale, aut supernaturale, non

non pertinere ad specificatiuum, sed ad vires quibus proportionatur intellectus pro naturali, vel supernaturali. De quo videri potest M. Gonzalez, & Nazarius *ad 1. part. quæstione 12. artic. 1.* *Tertia sententia* affirmat sub diuerso motiuo contineri intra latitudinem nostri intellectus Deum clare visum, & alia obiecta. Vnde fatentur, obiectum vt specificatiuum nostri intellectu esse analogum, non vniuocum in se, de quo videri potest M. Bañez, & Zumel *ad eundem locum* 1. *p.* Potest tamen illud obiectum sic analogum specificare vnam potentiam specificatione vnitatis athomæ, quia forma præsertim extrinseca dare potest effectum, quem non habet, sicut albedo facit album, & in se non est alba. Ad quod accedunt, qui dicunt in intellectu nostro esse tres gradus diuerso modo specificabiles, nempe specificus in quo conuenit homo cum alijs hominibus; genericus, in quo conuenit cum Angelis; analogicus in quo conuenit cum Deo, & supernaturalibus, & licet vnus gradus sit excedens respectu alterius, quilibet tamen suum habet proportionatum obiectum.

Nihilominus resolutio nostra ex his omnibus colligenda est secundum quod in aliquo attingũt veritatem. Distinguimus ergo in potentia intellectiua propter suam maximam amplitudinem, id quod capacitatis est, quod est commune omnibus intellectibus, & se habet per modum potentiæ actuabilis, ab eo quod est luminis & virtutis connaturalis, quæ in vnoquoque intellectu variatur iuxta modum suæ naturæ. Et dicimus, *quod respectu capacitatis, in qua omnes intellectus creati conueniunt, vnicum est omnium obiectum terminatiuum, quod respectu huius capacitatis specificatiuum est, scilicet omne intelligibile finito modo attingibile. Respectu verò luminis & virtutis connaturalis, obiectum specificatiuum est illud quod est motiuum talis intellectus, iuxta modum naturæ cuiuscumque intellectualis substantiæ, sicut in nobis pro hoc statu coniunctionis obiectum motiuum, & specificatiuum est quidditas rerum sensibilium, pro statu separationis quidditas spiritualis ipsius animæ, ad cuius modum intelligit reliquas substantias spirituales. Et in vnoquoque Angelo, proprium specificatiuum est ipsa substantia spiritualis propria ad cuius modum reliquas cognoscit, & iuxta illius proportionem, lumen, seu vis intellectiua est maior vel minor, perfectior, vel imperfectior specifice, sicut natura ipsa specie distincta est.* Itaq; in intellectu aliud est capacitas, aliud virtus: capacitas correspondet intellectui possibili, vt est sub statu puræ potentiæ, seu capacitatis virtus verò intellectui vt formato specie sibi connaturali, seu modo habendi species connaturales, siue per intellectum agentem abstractas, siue per ipsam spiritualem substantiam, & species ei infusas actuetur intellectus, vt à proprio motiuo.

Prima ergo pars nostræ resolutionis de capacitate intellectus, & vnica ratione illius, quæ non admittit diuisionem per varias differentias, sed vnica est in omnibus intellectibus sumitur ex D. Thom. 1. *p. quest.* 79. *art.* 7. vbi inquit *Quod intellectus respicit suum obiectum secundum communem rationem entis, eo quod intellectus possibilis est quo est omnia fieri. Vnde secundum nullam differentiam entium diuersificatur intellectus possibilis.* Quo loco Caietan. recte aduertit potentiam intellectiuam non adæquari à suo obiecto motiuo, sed solum à terminatiuo. Excedit ergo capacitas specificationem, quæ à motiuo sumitur, & ita vt dicit D. Thom. respicit pro obiecto omne ens, nec in ista amplitudine diuersificatur intellectus aliquâ differentiâ entium, sed omnes amplectitur. Constat autem, quod in motiuis specificantibus diuersos intellectus, vt intellectus Angelicos & intellectum hominis, non ab omni ente sumitur specificatio motiua, sed diuersa à diuersis, vt ab intellectu humano quidditas sensibilis, ab alijs diuersæ naturæ spirituales. Videndus est etiam pro hac sententia Sanct. Thom.

opusc.

opusc.2.c.104. vbi explicat, quomodo intellectus noster sit in potentia ad duplex agens, ad connaturale sibi, quod est intellectus agés, & ad supernaturale à quo etiam potest actuari respectu intelligibilium non connaturalium, sicut in ligno est potentia ad formas naturales & artificiales, & sic capacitas ligni extenditur ad artificiale & naturale, connaturalitas autem ad solum naturale agens.

Ratio huius à posteriori satis manifesta est, quia intellectus noster pro hoc statu non potest intelligere spirituales substantias nisi cum ordine, & connotatione ad quidditates sensibiles, in statu autem separationis potest illas intelligere, vt sunt in se, & in statu beatificationis potest clare videre Deum, vt in se est, ergo capacitas istius potentiæ non est alligata modo intelligendi per connotationem ad phantasmata, vel sine illis ad rem spiritualem creatam, vel ad increatam in se. Similiter constat dari diuersas species intellectuum, licet omnes istam amplitudinem capacitatis habeant, sicut differt intellectus hominis ab intellectu Angeli, & diuersi intellectus Angelici inter se, ergo ex alio principio sumitur specificatio gradualis in intellectibus, scilicet ex proprio, & connaturali motiuo, ad alio verò capacitas, quæ se extendit ab omne intelligibile, neque adæquari potest à proprio, & connaturali motiuo, vnde sumitur illa gradualis differentia.

Ratio autem à priori huius est; quia potentia intellectiua fundatur in immaterialitate excludente omnem materiam, & corporeitatem in se ipsa, quia debet esse potentia mere spiritualis, sed hoc ipso quod habet immaterialitatem sic segregatam ab omni materia, habet capacitatem ad quodcumque intelligibile, quia modus informandi, & immutandi potentiam intellectiuam ex parte obiecti intelligibilis quantumcunque sit intelligibile perfectissimũ, non est alius, quam modus spiritualis, & immaterialis, ergo hoc ipso, quod aliqua potentia immaterialis est, est capax cuiuscumque intelligibilis quia est capax vt spirituali modo actuetur. Igitur exclusio omnis immaterialitatis, quæ constituit potentiam spiritualem in se, hoc ipso habet infinitatem quandam respectu omnis intelligibilis, quatenus modus actuandi cuiuscumque obiecti intelligibilis, non excedit modum actuandi spiritualem; & sic adæquatum, & specificatiuum obiectum capacitatis intellectiuæ est omne obiectum spirituali modo informatiuum, quod est omne intelligibile, & hoc est obiectum terminatiuum intellectus, licet pro graduali differentia diuersorum intellectuum deseruiant diuersa obiecta motiua, quæ diuersum lumen, & modum intelligendi præbent intellectui, & sic intellectus quantum ad actiuitatem luminis, & virtutis intellectiuæ diuersificatur secundum diuersas naturas, in quibus fundatur, & secundum quorũ modum redditur potentia intellectiua actualior, & perfectior in ratione virtutis operatiuæ, remanente semper capacitate passiua ad omne intelligibile in quocumque intellectu.

Dices: Cur non dicemus idem de potentijs sensitiuis, quod quilibet sensus quantumcunq; infimus & externus hoc ipso habet capacitatem, & coaptationẽ vt à quocumque obiecto sensibili actuetur, eo quod obiectum sensibile quantumcumque perfectum nihil aliud petit, quam sensibili modo actuare potentiam, licet quantũ ad vim operatiuam quilibet sensus habeat diuersam speciem sensibilis potentiæ ab alio, sicut quæcumque potentia intellectiua habet capacitatem vt actuetur à quocumque intelligibili, licet secundum vim operatiuam & gradualem diuersitatem, vnus intellectus differat ab alio specie.

Respond. esse disparem rationem in intellectu, & in sensu in hac parte, quia capacitas in intellectu excedit vim operatiuam connaturalem, & specificationem, quæ sumitur

sumitur ab obiecto motiuo, in sensu autem capacitas cognoscendi omnino limitatur ad eius connaturalem virtutem operatiuam, & ad obiectum motiuum ab eoque adæquatur tota eius capacitas. *Ratio est*, quia omnis capacitas cognoscendi prouenit ex vna radice, nempè ex immaterialitate, quanto enim aliquid magis segregatum est à materia, magis aptum est fieri alia à se, non in ratione ipsa materiali & entitatiua, sed in formali repræsentatiua. Sed hæc immaterialitas in spirituali natura generice sumpta est completa, & perfecta, quia omni corporeitate caret, vnde hoc ipso proportionem habet, vt actuetur ab omni obiecto carente corporeitate, quale est obiectum actu intelligibile, & immateriale, quia modus actuandi omnium istorum obiectorum, in eo conuenit, quod modo spirituali actuent potentiam, & ita capacitas seu proportio receptiua omnium illorum vna & eadem est, sed virtus operatiua, & lumen quo fertur in obiecta, non potest eiusdem rationis esse in omnibus, quia hoc non fundatur in sola immaterialitate, seu præcisa carentia materiæ, sed in actualitate maiori, vel minori ipsius naturæ spiritualis, quæ tanto maior, vel minor est, quanto magis vel minus accedit & assimilatur ipsi actui puro, qui est summa spiritualitas, & inde sumuntur diuersæ species in intelligentijs, vt docet D. Th. *cap. 6. de ente & essentia*. Cæterum potentiæ sensitiuæ ex ipso genere sensibili, opposito modo procedunt, quia ex ipsa sensibilitate potius habent esse in materia & corporeitate, nec ab ea se expediunt. Vnde ex ratione generica sensibili, non habent capacitatem determinatam ad omne sensibile, quia potius sensibilitas & corporeitas ex genere suo impedit tantam capacitatem, & siccum ex genere suo sensibile, non sit segregatum ab omni materia, sed tantum habeat de immaterialitate, quantum de virtute operandi super conditiones materiales, inde fit quod capacitas potentiæ sensitiuæ adæquatur ab eius virtute & ratione motiua, nec vltra potest extendi & eleuari, quia eleuaretur vltra adæquatum obiectum cognoscendi, si vltra motiuum eleuaretur. Et hæc est ratio, cur visus nõ potest eleuari ad audiendum, quia eius capacitas & non solum vis operatiua, seu modus operandi limitatur ad visibile, nec aliam immaterialitatem habet ad cognoscendum, nisi tãtum circa visibile, cum de se potius habeat materialitatem & corporeitatem ex ipsa ratione sensibilitatis, vnde non induit immaterialitatem absolute, & simpliciter per carentiam materiæ, sed limitatam pro respectu ad obiectum à quo intentionaliter immutatur iuxta suam proportionem.

Ex his colligitur non esse assignandum obiectum analogicum intellectui, neque ex parte virtutis passiuæ, neque ex parte virtutis proportionatæ, & connaturaliter operatiuæ. *De hoc 2. non est difficultas*; cum virtus eius operatiua, & lumẽ sit vnius speciei, vtpotè à natura vnius speciei orta, & sub vnica ratione formali, & motiuo tendens ad obiectum. De primo verò, scilicet de capacitate dicimus esse vniuocam, & eius obiectum vniuocum, non in ratione entis & secundum se, sic enim constat complecti omne genus entis, & totam eius amplitudinem quæ analoga est, sed in modo quo intellectus passiue est actuabilis, & eleuabilis ad intelligendum, scilicet vt finito modo obiectum intelligibile est, hoc enim constituit genericam rationem intellectus creati, quæ vniuoca est, cum pertineant omnes creaturæ intellectuales ad vnum prædicamentum, & similiter omnes intellectus: solum autem finito, & infinito modo intelligi, analogizat in genere intelligibili, quia sola hæc ratio constituit intellectus diuersorum generum, & prædicamentorum, scilicet diuinum & creatum. Intellectus verò creatus secundum capacitatem respicit omne intelligibile finito modo; sicut materia prima omnes formas modo substantiali, & ideo vniuoce receptibiles, licet

licet aliquas solum supernaturaliter acquirere possit, scilicet quæ iam desierunt esse, & tamen vniuoce eas respicit, quia vniuoce cum illis componit si ponantur.

Colligitur secundo: Quodnam obiectum adæquatum sit nostri intellectus, quodnam proportionatum & specificum connaturale. Adæquatum enim est omne illud intelligibile, quod finito modo attingi potest siuè per eleuationem, siue per connaturalem virtutem. Sub qua latitudine non solum includitur omne ens quatenus attingi potest sub proportionato, & connaturali modo cognoscendi, sed etiam vt eleuari potest vltra talem modum, & participare modum cognoscendi superioris intellectus, etiam ipsius Dei per visionem beatam, quod quidem licet excedat naturales vires, seu operatiuam vim intellectus, non tamen excedit capacitatem ipsius intellectus, vt dictum est. Ens etiam rationis sub isto obiecto continetur non tanquam obiectum excedens, & eleuatum, sed tanquam formabile & cognoscibile ad instar entis realis & induendo modum illius.

Obiectum autem proportionatum nostri intellectus pro hoc statu vnionis ad corpus est quidditas rei sensibilis, & quidquid per connotationem ad illam cognoscibile est, vt dicit D. Thom. *prima parte, quæstion. 84. articul. 6* Et nomine quidditatis non solam substantiam prædicamentalem intelligimus, sed quidquid per modum naturæ alicuius, & essentiæ concipi potest, etiam accidentia & modi, imo & singularitas ipsa ad instar essentiæ alicuius accipi potest. Pro statu verò separationis obiectum illius proportionatum est quidditas spiritualis propriæ substantiæ, de quo videri potest D. Tho. *prima parte, quæstion. 89. artic. 1. & 2.* vbi hoc ipsum affirmat. *Et constat manifestè*, quia anima pro hoc statu, non potest immediate res spirituales attingere, eo quod ab obiectis sensibilibus accipit cognitionem suam, nec alio modo intelligit, quàm ex sensibilibus, & conuertendo se ad phantasmata, vt experientia ipsa testatur, & ipsa natura animæ postulat, quæ cùm sit infima in toto ordine intelligibili, maximè conformatur intelligibili infimo, & imperfecto, quale est intelligibile in potētia, hoc autem debet esse aliqua quidditas non spiritualis, & immaterialis in actu, sed immaterialis in potentia, & per abstractionem facta intelligibilis in actu, & ita vocatur quidditas rei sensibilis, ex eo enim quod ad modum quidditatis, & substantiæ accipitur, modo intelligibili res illa concipitur, & vt abstrahens à conditionibus materialibus, verbi gratia, à loco & tempore alijsque sensibilibus à quibus abstrahunt res spirituales, tale enim intelligibile connaturale debet esse alicui intellectui, & non alteri quam nostro, qui coniungitur sensibus, vt ab ipsis sensibilibus possit cognitionem suam haurire per modum quidditatis ea intelligendo, & abstractè.

Quòd verò obiectum proportionatum animæ separatæ, sit quidditas spiritualis præsertim ipsiusmet animæ, *constat*: quia tunc caret conuersione ad corpus, neque intelligit accipiendo species a sensibilibus, sed accipiendo infusas à Deo, & per conuersionem ad substantias separatas, & sic pro illo statu habet vim operatiuam altioris luminis, & perfectioris rationis formalis, scilicet sub ratione totaliter separata à corpore etiam quoad connotationem.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur*, potentia passiua seu capacitas nostri intellectus distinctum obiectum & amplitudinem habet, quam eius virtus operatiua seu connaturale lumen, ergo & distinctam specificationem, siquidem hæc sumitur ab obiecto; hoc autem inconueniens est, quod vna & eadem potentia plures habeat specificationes. *Confirmat.* quia adhuc currit eadem difficultas, propter quam distinguimus capitatem intel-

tellectus à vi operatiua, nam ad videndum Deum non solum eleuatur potentia passiua, sed etiam virtus operatiua & actiua intellectus, nec sola ratio generica intellectus, sed etiam ratio specifica, homo enim in quantum homo glorificatur, virtus enim actiua, & specifica eius influit in visionem Dei vitaliter, ergo eleuatio datur vltra specificatiuum proprium, & sic non est necesse illam capacitatem passiuam distinguere. *Confirmat. secundo* quia vel illa capacitas passiua est potentia mere naturalis, vel obedientialis. Si dicatur primum, non potest extendi nisi ad obiectum naturale non ad supernaturale, ad hoc enim non seruit nisi potentia obedientialis. Si dicatur secũdum, petimus principium, & non explicasm udifficultatem, inquirimus enim rationem, quare potest eleuari obedientialiter intellectus ad videndum Deum, non autem visus ad audiendum, & reddimus rationem quia Deus non est extra capacitatem obedientialem intellectus, cum hoc ipsum sit quod inquirimus, quare obedientialiter est capax, si intra eius specificatiuum naturale non continetur?

Respondet. distinguendo antecedens, habet distinctum obiectum quasi generice, & includendo sub sua vniuersalitate specificatiuum, *concedo*, habet distinctum quasi specifice, & constituens diuersam specificationem, *nego*. Et sic non est distincta specificatio in vnica potentia, sed capacitas amplior ex ratione generica seu communi intellectus, quam ex specifica vt explicatum est. Et sicut corpus ratione materiæ quæ est capax plurium formarum, est etiã capax plurium accidentium communium quæ ab ipsa non dimanant, & ita est amplior potentia passiua corporis, quam actiua, nec propterea plures specificationes habet, ita suo modo in genere intelligibili plura potest intellectus passiuè, quam actiuè. Et hæc potentia passiua etiam est in Angelo, quia licèt non habeat intellectum possibilem sicut in nobis, id est quod sit pura potentia sine vlla specie, aut quod sit in potentia respectu intellectus agentis, habet tamen ita amplam capacitatem passiuam, sicut noster intellectus. Quando autem eleuatur intellectus noster supernaturaliter, nõ accipit nouam specificationem, vel speciem ex illa eleuatione, quia essentialis species semper est natiua, sed accipit accidentalem participationem superioris specificationis, id est diuini ordinis, qui essentialiter conuenit Deo.

Ad primam confirmationem respond. eleuari potentiam intellectus operatiuam, ipsamque beatificari, & influere in visionem vitaliter vitalitate eleuata, sed tota ista eleuabilitas conuenit actiuitati illi vt capacitatem habet passiuam, non enim capacitas illa aliquid distinctũ est à vi operatiua intellectus, sed ipsa vis operatiua capacitatem habet ratione suæ genericæ rationis, vt spiritualis est & carens omni corporeitate, ad hoc vt eleuetur ad operandũ vltra suam connaturalem vim specificatiuam. Et beatificatur homo in quantum homo. & secundum specificam rationem sui intellectus vt tamen eleuatam ad altiorem modum, quam suus specificus modus intelligendi, nam si in illo solo maneret, non beatificaretur, sed ille specificatiuè sumptus beatificatur, vt tamen eleuabilis est supra se ratione capacitatis passiuæ ad omne intelligibile quæ ipsi communis, & generica est pro omni intellectu. Aliud est ergo quod eleuatur, aliud ratione cuius eleuabilis est

Ad secundam confirmationem respondet, illam capacitatem potentiæ intellectiuæ esse entitatiuè naturalem, respectiue autem seu terminatiuè respicere tùm agens connaturale, tùm supernaturale, & respectu huius obedientialis est. *Cùm vero instatur*, quia in hoc petimus principium, negatur; nos enim non reddimus rationem cur hoc vel illud obiectum contineatur intra latitudinem huius intellectus, quia est capax illius obedientialiter, sed dicimus capacitatem in-

intellectus extendi ad omne intelligibile finito modo, quia spiritualis potentia est, & carens omni materialitate corporea, & ex hoc sequi, quod potentiam obedientialem habeat vt sit eleuabilis ad quodcumque intelligibile, etiam ad Deum clare visum. Nec est difficile quod tantæ capacitatis potentia emanet à determinata animæ natura, nam substantia ipsa animæ ex eo quod spiritualis est, tantæ capacitatis est radicaliter, quantæ intellectus ipse formaliter.

Secundo arguitur, non minus differt intellectus noster ab intellectu Angeli, vel Dei, quam visus ab auditu, sed visus non potest eleuari ad audiendum etiam participatione, & per eleuationem accidentalem, ergo neque intellectus noster ad intelligendum modo Angelico vel modo diuino, etiam participatiue. Quod vero ex generica ratione intellectus respiciat omne intelligibile, non obstat nam etiam visus ex generica ratione respicit sensibile in communi, & sic poterit eleuari participatiue ad omne sensibile in particulari. Quare exemplum quod vulgo affertur de oculo noctuæ, qui potest eleuari ad videndum sicut aquila, non tenet, quia oculus noctuę, & aquilæ sunt eiusdem speciei, licet vnus perfectior alio, vnde eleuatio ad illum nō est extractio à proprio specificatiuo. Intellectus autem noster, & Angeli specie differunt, & multo magis intellectus noster, & intellectus Dei, vnde eleuatio ad illū est ad aliquid extra specificatiuum suum. Dicere autē quod intellectus noster & Angeli nō differunt specie, falsum est, cum naturæ ipsę diuersę sint sepcie, & consequenter immaterialitates. *Nec valet dicere* quod intellectus habet potentiam passiuam seu capacitatem infinitam, sensus autem restrictam & limitatam. *Contra enim est*, quia intellectus etiam finitam capacitatem habet, tùm quia finitus est, & finitæ immaterialitatis, nec potest infinito modo intelligere; tùm quia alias non satiaretur videndo Deum finitio modo, quia alij modi restarent videndi Deum in infinitum quorum est capax, & illos desiderare potest.

Respondet. intellectum hominis & Angeli simpliciter specie differre sicut & eorum naturæ, quia specificatio sumitur in ipsa actiuitate & virtute operatiua, quæ in illis diuersæ speciei est. At vero capacitas passiua, quæ sumitur ex ratione communi, & generica spiritualis potentiæ, excedit specificationem virtutis operatiuæ in speciali, & est susceptiua cuiuscumque intelligibilis, vt dictum est. Cæterum sensus, nec ratione particularis specificationis, nec ratione genericæ capacitatis est capax vt eleuetur vltra suam specificam vim operandi, quia hæc capacitati suæ adæquatur, eo quod generica ratio sensibilitatis non habet de se immaterialitatem determinatam, sed potius materialitatem, incipit autem eleuari super materiam ex ipsa determinata virtute operandi supra conditiones materiales, & cognoscendi determinatè, vnde coincidit in illis virtus operatiua, & capacitas immaterialitatis suæ. Spiritualis vero potētia ex ipsa communi ratione caret determinatè omni corporeitate, & est immaterialis perfecte, capaxque omnis intelligibilis, vt explicatūm est. Quare nec vtimur illo exemplo oculi noctuæ & aquilæ per omnia, nec negamus differre specie intellectū nostrum & Angelicum, licet aliqui dicant differre hos intellectus in ratione proprietatis & respectu ad naturas, non in ratione potentiæ & respectu ad obiecta. Quod si intelligatur de his intellectibus, quoad capacitatem passiuam verum est, quia idem obiectum terminatiuum habent, sed hoc pertinet ad rationem communem & genericam omnis intellectus. Si vero intelligatur quoad specificam rationem operatiuæ virtutis, & gradualis differentiæ, non potest esse verum, quia idem est esse proprietatem & esse potentiam, est enim proprietas vt qualitas, & est de genere potentiæ vt qualitas est. Itaque ratio generica in intellectibus est determinatæ capacitatis, quia spiri-

ſpiritualitatem determinatam habet, & eſt indeterminatæ actiuitatis, & ſolum in genere, & in confuſo illam dicit, determinatur autem ad hanc & illam actiuam virtutem per ſpecificationes ſuas.

Ad vltimam replicam de infinitate intellectus, dicitur; quod intellectus habet capacitatem fini tam categorematicè, infinitã tamen ſincategorematice, & ſecundum quid, tùm quia in infinitum poteſt cognoſcere ſecundum magis ac magis, tùm quia infinita accidẽtia poteſt attingere ſimul, vt anima Chriſti infinitas cogitationes, tùm quia rem infinitam poteſt attingere, ſcilicet Deum licet finito modo. *Et quod additur* de ſatietate viſionis beatæ, *Reſpondetur*, illam etſi minimam, perfectè ſatiare, quia etſi non omni modo attingatur Deus ex parte cognoſcentis, ex parte tamen rei cognitæ attingitur omne bonum, & attingit rem infinitam continentem in ſe omnes illos modos infinitos quibus poteſt attingi, & ſic licet illos non habeat formaliter, & ex parte cognoſcentis, habet tamen obiectiuè, & ex parte rei viſæ, ſicque in illo poſſidet omne bonum, quod ſufficit ad ſatietatem ſimpliciter voluntatis.

Tertio arguitur, potentia paſsiua intellectus, debet habere aliquod ſpecificatiuum, cum ipſa ſit alicuius ſpeciei, ergo tale ſpecificatiuum debet eſſe ei proportionatum, ſiquidem potentia, à quo accipit ſpeciem, debet proportionari illi, ergo in illo non poteſt includi intelligibile ſupernaturale, ſiquidem hoc ſemper eſt excedens, & nunquam proportionatum ſpecificatiuè, & intrinſecè, ſed tantum obedientialiter, & ſic ſi eleuatur illa potentia, vltra ſpecificationem ſuam eleuatur. *Quod ſi dicatur*, potentiam illam paſsiuam reſpicere pro ſpecificatiuo ſui intelligibile connaturale tantum. *Contra eſt* quia ſi ita eſt, ſolum illud habebit pro ſpecificatiuo, & ſic ſi eleuatur vltra, eleuatur ſupra ſpecificatiuum ſuæ capacitatis, quod eſt manere in eadem difficultate. *Confirm.* quia ens naturale & ſupernaturale ſunt diuerſi ordinis, & exigunt principia intellectiua diuerſi ordinis; vnum exigit lumen naturale, aliud ſupernaturale, ergo non poſſunt ſpecificare potentiam vnius tantum ordinis & ſpeciei, qualis eſt potentia intellectiua, præſertim quia res ſupernaturalis non poteſt prius eſſe in ſenſu, quam in intellectu, ergo non poteſt ad obiectum noſtri intellectus pertinere, quia obiectum intellectus prius debet eſſe in ſenſu, quam in intellectu, cum ab illo accipiatur.

Reſpondet. capacitatem illam intellectus ſecundum ſe, & ſecundum communem, & quaſi genericam rationem, non habere obiectum ſpecificatiuum, ſeu motiuum connaturale, ſed terminatiuum, complectens generice omne genus intelligibile finito modo actuans, & ſic non indiget obiecto proportionato ſuæ naturæ & ſpecificationi poſitiuæ, ſed non repugnante ſuæ capacitati, nam illa capacitas non eſt poſitiua proportio reſpectu omnium obiectorum, ſed poſitiua reſpectu connaturalis actiui ſeu motiui, negatiua autem ſeu non repugnans reſpectu ſupernaturalis, & ſic nõ cõſtituitur aliquod ſpecificatiuum ex naturali & ſupernaturali, quia reuera illa capacitas non ſpecificatur, ſed generica & communis eſt omni intellectui, ſiquidem non pertinet ad ſpeciem determinatam illa capacitas, ſed ad genus intellectuale, ſufficitque habere vnum obiectum adæquatum terminatiuum genericum, quod conuenit in vna ratione communiſsima, ſc. intelligibilis finito modo actuant, ſiuè ſupernaturaliter, & per eleuationẽ actuet, ſiuè conaturaliter, & proportionate; nec requiritur ad vtrumq; poſitiua capacitas, ſed ſufficit nõ repugnantia ad vnũ, & poſitiua potentia ad aliud, ſpecificatur, autẽ, & poſitiue contrahitur & cõſtituitur illa capacitas ab obiecto motiuo proportionato ſibi; ſed hoc non eſt ſecundũ amplitudinẽ totius capacitatis, ſed ſecundũ propriam virtutem, & lumen, & ſecundum gradum ſuum.

Ad primam confirmationem respondet. quod supernaturale,& naturale, licet sint diuersi ordinis,possunt tamen conuenire in aliqua ratione obiectiua communi (nam etiam qualitates supernaturales prædicamento & genere conueniunt cum naturalibus) quæ sit terminatiua adæquatæ vnius potentiæ;conueniunt enim in ratione intelligibilis finito modo, & in hac ratione non solum res creatæ supernaturales, sed ipse etiam Deus conuenit cum reliquis obiectis in vna ratione intelligibili in communi & confuso, secundum quam potentia intellectiua est capax omnis intelligibilis finito modo, non autem existimandum est quod supernaturale seorsum & secundum rationem particularem respicitur à potentia intellectiua, sed vt conuenit in aliquo communi cum naturali,nec enim habet proprias vires potentia intellectiua ad attingendum supernaturale secundum se & seorsum à naturali,sed est eleuabilis ad illud. Quod vero supernaturale non cognoscatur prius in sensu non obstat, quia non est connaturale obiectum. quod est quidditas sensibilis, sed eleuatum & supernaturale,ideoque non est necesse prius attingi in se à sensu,attingi enim à sensu pertinet ad obiectum connaturale nostri intellectus,non ad omne.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm singulare materiale pro hoc statu sit directè cognoscibile ab intellectu?

IN *hac difficultate cõtertatio est inter Scholam D.Thom. & Scoti,* & quælibet suos habet fautores. Scotus ergo *in 4. distinct. 45. quæstion.* 3. sentit dari in nostro intellectu speciem rei singularis materialis directè & propriè repræsentantem illam. Quia verò Scot.ponit,primum quod noster intellectus cognoscit non esse singulare,sed speciem specialissimam, vt patet *in primo dist nct.tertia, quæstion.secunda,*& nos tractauimus *in quæstion.1. Physi.or* non videtur ponere has species repræsentatiuas singularium esse omnino primas, quas format intellectus agens,alias non repræsentaretur primum species specialissima, sed res singularis Scotum sequuntur plures ex antiquis,ex modernis autem Pater Suarez, *libro quarto de anima,cap.t.3. & disputation. 6.met. sect.6.* Rubio, Valentia,& alij quos citant Carmelitan. *disputation. 15. quæstion.6.*

Oppositam sententiam tenet S Thom. *prima parte,quæston.86. articulo primo,* & *quæstion. 85. articulo primo,ad tertium,* Caietanus ibi, Ferrarius *secundo contra Gentes, capit. 110.* Capreol. *in 1.distinction. 35. quæstion. secunda in solution. ad argumenta contra 4. conclusion.* Fons. 1. *met. capit. secundo section. quinta quæstion.tertia,* & probabiliorem reputant Conimbr. 3. *de anima, capite quinto, quæst. 4 art.* 3. & communiter Thomistæ.

Pro resolutione huius aduerte tria. Primum nos posse loqui vel de specie impressa vel de expressa seu conceptu. Et de ipsa impressa, vel quæ fit beneficio intellectus agentis antequam intellectus intelligat,vel quæ formatur ab ipso intellectu cognoscẽte ex præconceptis speciebus: Nam maior difficultas est de specie impressa, an directè repræsentet singulare quam de conceptu, & magis de specie primo abstracta, quam de formata ex alijs præconceptis speciebus.

Secundò aduerte; quod singulare potest dupliciter cognosci. *Primò* in actu signato, & vt quidditas quædam est,nam etiam modus ille singularitatis suam habet naturam &quidditatem,& sic potest cognosci ab intellectu,sicut vna ex alijs quidditatibus.Alio modo potest cognosci in actu exercito, scil.prout rem ipsam singularizat, & sub conditionibus singularibus, & materialibus modificat. Et sic inquirimus an directè attingatur ab intellectu, sicut videmus attingi à sensu.Et differt inter istas duas cognitiones, quia in prima attingitur indiuidua-

duatio, vt forma quædam secundum se, in secunda attingitur id quod participat eius effectum formalem vt subest illi.

Tertio aduerte, aliud esse cognoscere rem aliquam directè, aliud propriè, vel distinctè. Cognoscere propriè seu distinctè cōtra ponitur huic quod est attingere rem solum in confuso & in communi, vel secundum aliquid extraneum, & quod sibi proprium non est, proprium enim opponitur communi, vel extraneo, & distinctum opponitur confuso. At vero directè cognoscere contra ponitur ei quod est reuerti seu regredi supra principia ipsa cognitionis, siue sint principia elicientia vt potentia, habitus, species, & ipsa anima, siuè sint ministrantia, sicut sensus ministrant intellectui, & sunt distinctæ potentiæ ab obiectis ipsis, nam si ipsamet obiecta sunt, quæ præbent species, non redditur indirecta seu reflexa cognitio ex eo, quod tendatur in illa, sicut in sensibus externis directa cognitio est in obiecta, licet ab illis species ministretur sensibus. Vnde constat non esse idem obiectum directæ cognitionis, & obiectum immediatè attactum: nam etiam secundarium & mediatum obiectum directè attingi potest, & sine reflexione, si ex parte principij elicientis non se teneat

Dico primò, species impressa intelligibilis quæ pro hoc statu abstrahitur à sensibus non potest representare singulare directè sub exercitio, & modificatione singularitatis, benè tamen ipsam singularitatem potest attingere per modum quidditatis. Hæc conclusio est expressa D Thom. qui non negat posse intellectum cognoscere singularia, quæ cognoscit sēsus, sed non eo modo quo sensus, scilicet secundum dispositiones materiales, & accidētia exteriora, sed penetrando ad intimam naturam, vt dicit *quæstion 10. de verit articul. 5. ad quintum.* Vt autem naturam ipsam intelligat, debet relinquere quod modificationis materialis & exercitij singularitatis est vel vt ipsammet singularitatem intelligat, debet per modum quidditatis eam accipere, & non sub modificatione, & exercitio materiali, sed tale exercitium non nisi reflexe & connotatiue potest intelligere ab aliquo conceptu quidditatis reuertendo ad exercitium ipsum singularitatis, quod relinquit in sensibus. Docet ergo S. Thom hanc conclusionem *prima parte, quæstione 86. articulo. 1. & in 3. de anim. lection. 8. & quæst. de anima articul. 20. & quodl. 12. art.* 11. & alibi sæpè, nec oportet verba adducere quia clarissima sunt.

Sumitur autem ex Aristot. eadem conclus. tum *in 1. Physicor. text.* 46. vbi inquit: *Quod vniuersale est notum secundum rationem, singulare secundum sensum.* Et *in 3. de anima text.* 10. vbi dicit: *Quod anima, sensitiua parte discernit calidum & frigidum, quorum quædam est ratio caro, alia verò esse carnis discernit aut separabili, aut sese habente ad se ipsam, perinde ac se se habet, cum extensa fuerit linea flexa.* Ita se habent Aristot. verba, ex quibus D. Thom. alijque interpretes sumpserunt hanc locutionē, quod intelligamus qui vocatur à Phil. *pars animæ separabilis*, cognoscit esse carnis, cum se habet quasi linea extensa, rationes verò indiuiduales in carne, vt frigidum vel calidum attingit parte sensitiua seu per sensus, & quasi per lineam flexam ab intellectu Respond. Suarez *lib. 4 de anim. cap. num.* 9. mentem Arist. solum esse, quod idem sit intellectus qui cognoscit vniuersale, & qui singulare, sicut eadem est linea extensa & reflexa. Et quandocumque Aristot. dicit quod sensus est singularium, intellectus verò vniuersalium, sensus est, quod sensus solum est singularium, intellectus verò vniuersalium & singularium. *Sed hæc responsio nō euacuat vim testimonij Arist.* nam neque ipse, neque nos negamus intellectum nostrum cognoscere vniuersale, & singulare, sed non eodem modo vtrumque, neque eodem modo sensum & intellectum, & de hoc diuerso modo est tota quæstio quid sit. *Vnde responsio Suarez* non

non est ad punctum difficultatis, sed ad id quod supponit difficultas. Itaque cum Aristot. ponat diuersum modum in cognoscendo vniuersale, vel singulare in intellectu, quod etiam ipse Suarez fatetur dicens, quod sicut eadem linea curua est, & recta habens se tantummodo diuersimode, ita & intellectus duo illa cognoscens; restat explicare hunc diuersum modum, quo intellectus cognoscit singulare & vniuersale, & qua ratione dicatur intellectus in cognoscendo singulare se habere sicut lineam flexam, quod nos referimus ad cognitionem reflexam vt statim probabitur : non autem explicat P. Suarez in quo illa reflexio, & ille diuersus modus consistat.

Fundamentum huius conclus. sumitur ex propria & formali ratione & modo quo procedit intellectus in cognoscendo, ab eo quo procedit sensus. Etenim tunc aliquod obiectum incipit pertinere ad intellectum, & sub ea ratione attingitur proprie & directe, sub qua incipit esse intelligibile, & discerni à sensibili, constat enim quod sicut intellectus & sensus sunt potentiæ valde diuersæ, ita in suis obiectis intelligibile sẽsibile differre debẽt, & ratio intelligibilis necessario est, quæ directe attingitur ab intellectu, sed res sensibiles redduntur intelligibiles per hoc quod tale obiectum remouetur à materialibus conditionibus, quæ ipsum singularizant, & solum per modum quidditatis attingitur, ita quod quidditas seu substantia rei, est proprium & per se obiectum intellectus, ergo non potest intellectus directe ferri ad hæc obiecta prout modificata illis materialibus conditionibus, quæ singularizant, sed prout ab illis abstrahit, ergo directe non potest attingere singularia sub exercitio singularitatis & materialium conditionum, sed sub ratione quidditatis. *Maior est certa; & minor probatur*, quia res sensibiles vt subsunt cõditionibus materialibus quibus singularizantur possunt attingi à sensu, id enim constat experientiâ ipsâ, quia sensibus cognoscimus res sicut in se existunt ad extra, & ibi existunt cum conditionibus materialibus vt singularizata ab illis: ergo quandiu sub illis conitionibus sunt, nondum intelliguntur vt pertinentia formaliter ad intellectum, & vt obiecta actu intelligibilia, secundũ id, in quo primo discernitur intelligibile à sensibili, siquidem sub illo statu & conditionibus, adhuc attingi possunt à sensu, ergo ibi nondum relucet id quod est proprium intellectus, sed ad summum id quod est commune sensui, & intellectui etiam in opposita sententia, quæ dicit vniuersale propriè cognosci ab intellectu, singulare autem & ab intellectu & à sensu; sed intellectus quæcumque obiecta intelligit, sub propria ratione intelligit, non sub ratione communi sibi & sẽsui, siquidem quidquid attingit est in quantum intelligibile, vt intelligibile autem discernitur à sensibili, & non dicit rationem illi communem, ergo sub hac ratione intellectus directe rem attingit; sed vt probatũ est quandiu res intelligitur sub conditionibus materialibus, & exercitio singularitatis, intelligitur sensibilis & sub ea ratione qua à sensibus potest attingi & de facto attingitur, vt autem per modum quidditatis attingitur, redditur intelligibilis, & immaterialis ex ipso modo quo accipitur, scil, sine materialibus conditionibus loci, & temporis, &c. ergo ratio quidditatis & non modificatio singularitatis est proprium obiectũ intellectus, quidquid autem cognoscit aliqua potentia, sub ratione proprij obiecti attingit, & non aliter. Alias excederet modum proprium, & essentialem operandi. Quare solum poterit intelligi singulare ab intellectu prout ad modum quidditatis accipitur, non vt subest exercitio singularitatis, & sub eius modificatione, sub hac enim ad modum sensibilem reducitur ipsa quidditas

Dices 1. singulare etiam reddi intelligibile, non quatenus ad modum quidditatis accipitur, sed quatenus spiritualis modo repræ-

repræsentatur, id est per speciem entitatiue spiritualem, & modo spirituali; quod non fit in sensu, licet ex parte rei repræsentatæ, obiectum materiale sit.

Secundo. Quidditas rei non videtur proprium ac formale obiectum intellectus, tum quia non semper intelligimus quidditates rerum, sed raro & difficulter; tum quia, qui interiora penetrat, etiam exteriora attingit, & ita intellectus attingens essentiam, etiam passiones & accidentia eius attingit, ergo non solum sub ratione quidditatis, sed sub ratione singularitatis exterioritatis potest intellectus res cognoscere: tũ deniq; quia etiam intellectus Angeli respicit interiora rei, & quidditatem & tamẽ directe attingere potest indiuidua, vt S. Tho docet 1. *part. quæst.* 57. *ar.* 2. ergo hoc non debet obstare, vt intellectus noster etiam directe attingat singularia, licet in quidditatem feratur.

Ad 1. *Resp.* quod valde materialiter & per accidens respicitur specificatiuum propriũ intellectus, & discretio eius à sensu, si solum ponitur differentia in ipsa entitate speciei, nõ in obiecto repræsentato, & modo repræsentandi eius. Nam obiectum repræsentatũ est quod specificat & discernit, non entitas speciei. Vel ergo hoc obiectum sub eisdem conditionibus, & materialitate manet, sub quibus erat obiectum sensuum, vel non. Si non manet, ergo relinquit illas, ergo non fertur directè in illas intellectus, siquidem abstrahit ab illis, & relinquit illas, & sic habemus intentum, quod singularitas non directe ab intellectu attingitur, sed relinquitur. Si verò obiectum manet sub eisdem cõditionibus & materialitate, parum refert, quod entitas speciei, repræsentantis sit spiritualis, siquidem entitas non specificat sed obiectum, obiectum autem manet omnino idem sicut in sensu, ergo & specificatio, & sic nõ respicitur, vt intelligibile in esse obiecti, nec manet proportionatum in esse obiecti ipsi potentiæ ergo non attingitur ab ea.

Ad 2. *Resp.* aliud esse intelligere quidditatem rei, aliud ad modum quidditatis. Intellectus non semper intelligit quidditatem rei, quia non semper penetrat rem vt est in se; semper tamen ad modum quidditatis intelligit, quia ex modo suo conatur interiora penetrare de qualibet re, siue accidens sit, siue substantia. Et ideo quidditas dicitur à Philosoph. proprium obiectum intellectus 3. *de anima text.* 26. & ibi à D. Thom. *lect.* 11. Et 2. 2. *quæst.* 8. *art* 1. *Dicitur* inquit, *intelligere quasi intus legere*: & *hoc manifeste patet considerantibus differentiam intellectus*, & *sensus, nam cognitio sensitiua occupatur circa qualitates sensibiles exteriores, cognitio autem intellectiua penetrat vsq; ad essentiam rei, obiectum autem intellectus est quod quid. vt dicitur 3. de anima.* Quare licet intellectus de facto non semper penetret vsque ad quidditatem rei, modus tamen cognoscendi de se debet esse tendens ad quidditatem, quod non posset esse, si repræsentatio ipsa speciei directe esset ad obiectum sub modificatione materiali, & singularitatis conditionibus, quæ exterius occupant, & ad interiora non intratur nisi his remotis, quia quidditas cõmunis est de se, & ideo sine conditionibus singularitatis accipitur. *Et ad* 2. *probat. dicitur*, quod qui cognoscit interiora etiam exteriora attingit, sub modo tamen interiorum, & vt ad illa pertinent & ordinantur. Vnde intellectus vel intelligit singularitatem in actu signato & per modum quidditatis, & tunc directe cognoscit illam, vel si in exercitio attingit, oportet quod fiat conuersio eius ad sensus, in quibus sub hoc exercitio repræsentatur, & à quibus abstrahit obiectum intelligibile. Et ita vt diximus *quæstion.* 1. *Physic. r.* intellectus etiam quando intelligit rem quoad an est, non abstrahit ab ipso quid est, sed in ipsa quidditate attingit prædicatum communissimum, scilicet rationem entis vt sic & ordinem ad esse. *Ad* 3. *probat. dicitur*, quod Angelus intelligit quidditates multo intimius quam nos, non abstrahendo à singularibus & discurrendo, sed comprehendendo, & secundum

dum influxum à superiori causa à qua emanant, scilicet à Deo. Vnde quia incipiunt à substantia & ab interiori radice, possunt directe procedendo vsque ad indiuiduationem peruenire, quæ ibi fundatur & radicatur, & procedit à Deo sicut ipsa natura & quidditas; Angelo autem repræsentantur res prout à Deo originantur in hoc vniuerso, & secundum quod habent connexionem in vniuerso. Nos autem non attingimus substantiam, & quidditatem rei incipiendo ab ipsa, sed ascendēdo à singularitate, & relinquendo conditiones eius, quia à sensibilibus accipimus, relinquendo quod sensibilitatis proprium est, quia est solum in potentia intelligibile non in actu. Vndę non attingitur singularitas, nisi vt ex parte termini à quo, atque adeo per reflexionem & connotationem ad sensus, in quibus directe repræsentantur singularia.

Dico 2. Conceptus formati ab intellectu de re singulari sub illa reflexione & connotatione ad phantasmata ad quæ fit conuersio, non repræsentant directe singulare, licet possint esse proprij & distincti conceptus rei singularis. Prima pars concl. deducitur ex Diu. Thom. *prima parte, quæst. 86. artic. 1. ad 2.* vbi inquit: *Quod singulare non impeditur intelligi quia singulare, sed quia materiale, quia nihil intelligitur nisi immaterialiter.* Et *solut. ad 3. quod singulare quod sensus intelligit concrete, intellectus intelligit abstracte & immaterialiter, quod est cognoscere in vniuersali. Ex quo fit argumentum.* Ratio quæ obstat repræsentationi directæ rei singularis, est materialitas, sed conceptus non est minus immaterialis, imò multo magis, quam species impressa, cum repræsentet obiectum intellectum in actu, & consequenter minus potentialitatis habet in ratione intelligibili, ergo oportet ꝙ repræsentatio ipsa conceptus, immaterialis sit, ergo non repræsentat directe singulare; alias negandum esset quod ratio nō cognoscendi singulare directe non sit eius materialitas, sed singularitas ipsa, quod negat S. Thom. Et certe si semel ponitur quod immaterialitas conceptus non repugnat directæ repræsentationi rei singularis, non video quomodo colligi possit ex immaterialitate intellectus & speciei impressæ, quod non possit directe cognosci, aut repræsentari singulare. *Ad hæc*, vt intellectus noster cognoscat per reflexionem singularia, oportet quod conuertatur supra phantasmata, & illa conuersione vtatur ad cognoscendum singulare, sed hæc conuersio fit per ipsum conceptum non per speciem impressam, quia fit per cognitionem quæ ipso conceptu terminatur, ergo maxime conceptus est qui reflexione cognoscit singularia, & attingit illa, imò si in conceptu non fieret reflexio & indirecta repræsentatio, non verificaretur, quod intellectus cognosceret singulare indirecte, seu reflexe.

Dices, conceptus reflexus supponit directum, ergo reflexa repræsentatio singularis in conceptu supponit aliquē directum cōceptum supra quē cadat, sed potest aliquis formare primum conceptum ex singularibus, vt si quando primo excitatur, attendat ad aliquod singulare, ergo tunc non habet conceptum reflexum, siquidem nō supponit alium priorem. *Quod si dicatur* supponere phantasma supra quod cadat. *Contra est*, quia tunc non habet intellectus speciem repræsentantem ipsam phantasiam, aut phātasma vt reuertatur supra ipsum, & frequenter experimur nos concipere & formare propositiones de singularibus, nulla habita recordatione phantasmatis, vel phantasiæ, sed obiecti tantum, quomodo ergo tunc formatur conceptus reflexus de singulari in phantasmate?

Resp. reuera reflexionem fieri super phantasma ipsum, quia ibi & non alio conceptu priori ipsius intellectus, repræsentatur singulare: & dicitur reflexio, quia licet non sit super actum ipsum, vel potentiam elicientem, est tamen super actum, vel potentiam originantem cognitionem intellectus. Et *ad replic. Resp.* non requiri speciē repræsentantē ipsum

ipsum phantasma vel phantasiā seorsum ab obiecto, nec quod cognoscatur in actu signato, quid sit phantasma, vel phantasia, sed sufficit dari speciem repræsentantem obiectum vt abstractum à phantasmate, & consequẽter connotantem illud in obliquo, sicut etiam cum reflectit intellectus super actum suum, non habet propriam speciem actus seorsum ab obiecto, sed repræsentando obiectum tanquam cognitum, seu terminās cognitionem reuertitur ad considerandam cognitionem ipsam. Vnde ratione talis cōnotationis, cōuertitur intellectus ad phantasmata in quibus singularia ipsa repræsentantur, quę reflexio sufficit ad cognoscēdum singulare, vt mox dicemus, licet aliquando etiam perfectiori reflexione vtatur intellectus, sc. reuertendo super actum suum, & ex actu ad phantasma, non tamen semper id requiritur, vt mox dicemus. Non ergo semper experimur ipsa phantasmata & phantasiam secundum se, semper tamen experimur conuersionem ad obiecta phantasmatum, scilicet ad singularia secundum conditiones repræsentatas in phantasmate.

Secunda pars concl. quod conceptus ille sit proprius, & distinctus singularium, non videtur admitti ab aliquibus antiquioribus Thomistis, qui solum admittebant conceptum confusum rei singularis, vt Caietan. *prima parte, quæst.* 86. *articul.* 1. & Capr. *in* 1. *distinct.* 35. *quæst.* 2. *in solut. ad argument. contra* 4. *concl.* Alij verò oppositum tenent vt Ferrar. 1. *cont. Gent. cap.* 65. *circa* 8. *rationem ad* 3. *dub.* & M. Bañez 1. *p. q.* 86. *ar.* 1. *dub.* 2. *Ratio* sumitur ex D. Th. quia intellectus cognoscit singularia, vt sunt extrema propositionum quas format, & secundum quod vnum singulare discernitur ab alio, format enim hanc propositionem *Petrus est homo*, *Petrus non est Paulus*, *Ioannes non fuit Christus*, & similia; extrema autem illa si non cognoscuntur determinate, sed in confuso pro aliquo homine, non certificabitur intellectus de illa veritate determinate, nec poterit discernere vnum indiuiduū ab alio, nec enim discernuntur per rationem confusam siquidē in illa conueniunt. At D. Th. simpliciter cōcedit quod cognoscit intellectus per reflexionem extrema illa propositionum de termino singulari, vt patet 1. *par. q.* 86. *ar.* 1. & *q.* 10. *de verit. art.* 5. *ad* 3. & *in* 4. *dist.* 50. *q.* 1. *ar.* 3. *ad* 3. & alijs locis. ergo concedit determinatam & propriam distinctionē conceptus, siquidem terminus qui in illa propositione ponitur & cognoscitur est determinatè singularis, & ponitur ibi vt discernitur determinate ab alio indiuiduo, quod fieri nō potest per conceptum communem vt cum dicitur Socrates non est Plato. Deniq; ad proprium conceptū indiuiduorum sufficit cognoscere eorum distinctionem & comparationem inter se & cum vniuersali, intellectus autem comparat vniuersale ad singulare, & singularia comparat inter se attingendo eorum distinctionem, & per ordinē ad vniuersale faciendo inductionē ex indiuiduis ad ipsum vniuersale, ergo non est cur negemus intellectui proprium & distinctum conceptū singulariū, & non solum cōfusum, licet vtendo reflexione, & cōsequenter phantasmate in ordine ad q̄ fit reflexio.

Dices, si conceptus rei singularis est proprius & tamen reflexus, ergo oportet quod quia reflexus est, directe non repræsentet singulare, sed vniuersale, & consequenter conceptus singularis erit conceptus communis, & vlterius oportet quod omnis conceptus rei vniuersalis propriè repræsentet rem singularem, quia in omni conceptu vniuersalis dari debet conuersio ad phantasmata, quæ sunt singularia determinata, ergo si hæc reflexio sufficit ad cōceptum proprium rei singularis, omnis conceptus quãtumcumque abstractus rei vniuersalis, erit proprius rei singularis hoc ipso, quod conuertitur ad phantasmata.

Resp. conceptum rei singularis, vel communis differre penes modum tendendi ad eadem obiecta, sc. quia opposito modo procedūt, nam cōceptus rei vniuersalis abstractæ à phantasmatib. habet pro termino ad

quem ipsum vniuersale, & pro termino à quo, singulare à quo abstrahit, & quod relinquit, conceptus autem rei singularis habet pro termino à quo vniuersale, non quod relinquit, sed à quo reflectit ipsum conceptum ad singulare, quod in connotato & obliquo, & vt terminum à quo repræsentabat, illud enim obliquum & connotatum exprimit, seu attendit conceptus & attendendo, & exprimendo cognoscit ex reflexione ab ipsa natura communi, quam repræsentabat. Conceptus autem denominatur vniuersalis, vel singularis ab eo quod vltimate intendit, & vt terminum ad quem, vbi vltimate sistit, quia motus à termino vbi sistit, denominatur, ideoque conceptus communis non est singularis, quia quod in vno est terminus vltimus, non est in alio. Non sufficit autem quæcumque conuersio ad phantasmata, vt cóceptus dicatur singularis, sed conuersio ad phantasmata exprimens id, quod in connotatione & in obliquo tantum repræsentabatur in conceptu communi, & à natura vniuersaliter, & in cómuni repræsentata tendens ad singulare phantasmatis, vt ad vltimo intentú.

Dico 3. species impressæ, quæ formantur in intellectu nostro ex præconceptis speciebus, seu conceptibus rerum singularium etiam non repræsentant illa adæquatè, & directè, sed sicut ipsi conceptus à quibus formantur, licet poßint repræsentare propriè & distinctè singularia. Supponit hæc concl. id quod S. Thom. affirmat 1. *par. q. 12. art. 9.* quod intellectus natus est ex præconceptis speciebus formare alias species, quæ in memoria manent. Istæ ergo species cum formentur ex conceptib⁹, & conceptus repræsentent singulare propriè & distinctè, licet per aliquam reflexionem ad phantasmata, formare etiam possunt species repræsentantes singulare distinctè & propriè, sed non directè neque adæquatè. *Ratio sumitur ex dictis*, quia illa species sic formata immaterialis est, ergo debet repræsentare modo immateriali, & secundum leges repræsentationis immaterialis, id est cum segregatione à materialibus conditionibus saltem ex ipso modo repræsentandi, licet ex parte rei repræsentatæ, possit illud quod connotatiuè & in obliquo pertinebat ad speciem, exprimi & attingi distinctè, per reflexionem tamen. Et deinde, quia sic repræsentabat ipse conceptus à quo species illa formata est, quia vt ostendimus conceptus etiam non potest repræsentare directè, ergo neq; species illa, quia excedere non potest conceptum à quo formata est. *Dices*, ille conceptus à quo formata est species, habet duo, & respicere naturam vniuersalem & terminare reflectionem ad singulare quod est obiectum phantasmatis. Quid ergo prohibet formari speciē repræsentantem de illo conceptu non naturā vniuersalem, sed terminationem solum reflexionis, & consequenter ipsi singulari erit adæquata, quia tãtum repræsentabit ipsum? *Respond.* obstare duo, tum ipsa immaterialitas speciei non solum in entitate, sed etiam in repræsentatione, debet enim necessario correspondere illi obiectum repræsentatum immaterialiter, ergo sine conditionibus materialibus quæ ipsum reddunt sensibile, atque adeo non intelligibile, & immateriale actu: tum quia si repræsentat terminationem reflexionis vt talē, oportet ibi præsupponi directum in ordine ad quod reflexa illa terminatio ponitur, ergo si de illo conceptu accipitur id, quod pertinet ad terminationem reflexionis, non potest accipi illa repræsentatio vt adæquata est singularium, sed vt deriuata à natura vniuersali directè repræsentata, alias reflexionem non terminat, sed absolutè & directè repræsentabit singulare, quod in illo conceptu antea non erat.

Ex quibus colliges; quomodo anima separata possit intelligere singularia corporea per species quas hinc secum defert, nam animam separatam non solum cognoscere singularia quæ apud se sunt, sed quæ in hac vita cognouit, constat ex illo *Luc. 16.* vbi dictum fuit ad diuitē *Recordare quod recepisti bona*

bona in vita tua, & ipse recordabatur se habere quinque fratres, & sic oportet ponere in anima aliquas species rerum singularium, quæ hic cognouit, & tunc non potest vti cõceptu conuertente se ad phantasmata, quia caret illis. ergo vel debet vti nouis speciebus à Deo sibi infusis, vel aliquibus quæ remanserunt in memoria ex hac vita & formatæ sunt ex speciebus præconcepis circa singularia. Et primum solum non sufficit, quia species illæ infusæ non sunt ita perfectæ, & efficaces sicut species intellectus Angeli, quia nec virtus ipsa animæ est ita fortis sicut in Angelo, ideoq; species infusæ in anima magis repræsentant res in communi, quam possint descendere vsque ad singularia. Vnde necesse est, quod vt per illas species etiam singularia attingantur, ab aliqua determinatione species illæ vniuersales & superiores determinentur, sc. vel per præcedentem cognitionem, vel per aliquam affectionem, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinam ordinationem, vt docet S. Thom. *prima part. quæst.* 89. *artic.* 4. *& quæst.* 19. *de veritate articul.* 2. præcedens ergo cognitio in hac vita habita relinquit in ipsa memoria speciem non solum repræsentantem rem, sed etiam reflexionem eius, quam habuit in hac vita ad phantasmata in quibus singulare repræsentabatur, aut etiam affectus inde secutos in voluntate, & reliqua omnia connotata, quæ explicabantur in illo conceptu, & sic licet anima separata non reflectat ad phantasmata, retinet tamẽ species repræsentantes eam reflexionem, quam in hac vita habuit ad tale, vel tale singulare, & sic repræsentat illud modo reflexio antea facto in hac vita, & in illa specie repræsentato.

De necessitate conuersionis ad phantasmata.

SEd inquires, an ista reflexio ad phantasmata, & cognitio indirecta singularium sit idem quod conuersio ad phantasmata, quæ cõmuniter ad omnem cognitionẽ pro isto statu dicitur necessaria, & quid sit illas an vero requiratur reflexio supra ipsum actum intellectus, & potentiam eius, vt inde deueniatur ad phantasma, & cognoscatur singulare? *Respondetur*, non requiri ad cognitionem singularis, reflexionem supra proprium actum intellectus, quæ est reflexio rigorose dicta, sed sufficit reflexio super phantasma, quod est actus alterius potentiæ; dicitur tamen reflexio, quia est ordinatio actus & conuersio ad potentiam vnde originatur ipsa cognitio intellectus. Aliquando tamen datur etiam prima reflexio, & mediante illa potest etiam pertingi ad singulare in phantasmate, vt S. Thom. docet *quæst. de anima, artic.* 20. *ad* 1. ex his quæ 2. loco ponuntur, & *quæstione* 5. *de verit. artic.* 5. Sed tamen non requiritur semper hæc reflexio, quia hæc ordinatur ad cognoscendum actum intellectus in actu signato, experimur autem nos cognoscere singularia ad extra sine hoc quod aliquid attingamus de actu nostro, vel reflectamus ad illum, non ergo requiritur ista reflexio super actum intellectus ad cognoscendum singulare, imò nec super ipsum phantasma, vt actus quidam est in se, sæpius enim experimur nos in intellectu agere de singularibus sine hoc quod recordemur actus phantasiæ, & multi qui Philosophiam ignorant, quid sit ille actus non attingunt. Sufficit ergo reflexio ad obiectum repræsentatum in phantasmate, quod est singulare, hoc enim connotatur in ipsa specie abstracta ab intellectu agente, tanquam terminus à quo qui relinquitur, exprimitur vero directè in ipso phantasmate. Et per hoc quod intellectus cõuertitur ad attendendum id, quod connotatiuè in sua specie repræsentatur, dicitur conuerti seu reflectere ad phantasmata, id est obiectum directè repræsentatum in phantasmate.

Et quod hæc reflexio intellectus ad phãtasmata sufficiat ad cognoscendum singulare, sumitur ex D. Thom *prima parte, quæst.* 86. *a.* 1.

86. *articul. primo*, vbi inquit: *Quod intellectus noster indirecte & per quandam reflexionem potest cognoscere singulare, quia sicut supradictum est, etiam postquam species intelligibiles abstraxerit, non potest secundum eas actu intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata, in quibus species intelligibiles intelligit, vt dicitur in tertio de anima*. Reducit ergo S. Thom. reflexionem cognitionis attingentis singulare, ad ipsam necessitatem conuertendi se ad phantasmata in cognitione sua, quæ conuersio tunc dicitur reflexio, cum attendit intellectus ad id quod connotatiuè, & quasi in obliquo in specie intelligibili repræsentatur, & respicit illud vt principaliter, & vltimate intentum ad cognoscendum. Et si ad hoc plures attendissent, non ita aspera appareret eis sententia Diui Thomæ de cognitione singularium indirectè & per reflexionem, quia hoc solum reducitur ad conuersionem ad phantasmata, secundum quod per hanc conuersionem intenditur cognitio singularitatis, quæ solum in obliquo tangitur in specie immateriali, & abstracta.

Necessitas autem huius conuersionis ad phantasmata in quolibet actu nostræ intellectionis traditur à Diuo Thoma, *prima parte, quæstione* 84. *articulo septimo*, *ex Aristotel. tertio de anima, text.* 39. vbi dicitur: *Quod nihil sentiens, nihil addiscet, aut intelliget, sed oportet cum speculetur, aliquod phantasma speculari. Cuius rationem affert ibi Diuus Thomas*, quia proprium obiectum nostri intellectus est quidditas materialis, seu natura, aut substantia, aut interioritas rei existentis in materia corporali. Cum ergo natura hæc non existat nisi in aliquo indiuiduo, non potest cognosci ab intellectu plenè & complete, nisi vsque ad indiuiduum se extendat, eo quod intellectus nititur cognoscere verum, & ad hoc ordinantur eius conceptus & cognitio, veritas autem sumitur per conformitatem ad esse vel non esse, esse autem inuenitur in indiuiduis, ergo vt intellectus ad veritatem ordinet conceptiones suas, oportet eas ordinare ad esse, quod inuenitur in singularibus, & consequenter ad phantasmata, in quibus singularia repræsentantur. *Ad hæc*, cum species illæ sint abstractæ à singularibus materialibus, licet non repræsentent hoc aut illud determinate, sed in communi, tamen non possunt totaliter abstrahere à connotatione indiuiduorum, quia natura illa sic abstracta similitudinem ad rem vt existentem in indiuiduis habet, & ita sicut in concipiendo res non potest totaliter præscindere ab aliquo esse, vel ordine ad esse, vel ad instar esse, quia ens sub quo omne obiectum intelligitur, dicit ordinem ad esse, ita non potest præscindere ab aliqua similitudine indiuidui, in quo solum reperitur esse, & ita conuerti ad phantasma est necessarium in omni cognitione in qua adumbratur aliquod esse rei sensibilis, quod in solis singularibus inuenitur, singularia autem in sensibus repræsentantur. Et hoc ipsum testatur experientia, quando enim conamur aliquid perfectè intelligere, formamus phantasmata, in quibus ea inspiciamus, quasi ad similitudinem singularium veritatem explorantes, vel si non adhibentur phantasmata conuenientia, est periculum declinandi ad falsitatem

Quod vero reducitur hæc dependentia à phantasmatibus ad pœnam peccati, vt facit Scotus *in* 1. *dist.* 2. *quæst.* 3. *& dist.* 45. *quæst.* 3. vel ad subordinationem naturalem potentiarum, quarum si vna attingit illudmet obiectum quod alia, oportet quod vna operante, altera etiam operetur, optimè refutatur à Caiet. 1. *p. q.* 84. *art.* 7. quia etiam ante peccatum Adam intelligebat per conuersionem ad phantasmata, & accipiendo species à sensibilibus, vt docet S. Tho. 1. *p. q.* 94. *art.* 2. ad hoc enim anima naturaliter vnitur corpori, vt per sensus accipiat species, & dependenter ab eis intelligat, hoc autem naturale est animæ, nec ex peccato ei prouenit, aliàs ratione peccati peteret esse in cor-

in corpore, & dependenter à corpore intelligere, & species accipere. Eadem autem ratio est accipiendi species, & vtendi illis, quia vtitur illis eo modo quo repræsentant, & repræsentant cum connotatione ad corpus. In statu autem glorificationis non habebit anima istam dependentiam à phantasmatibus, quia habet scientiam infusam non acceptam à sensibus, quæ ipsi animæ separatæ datur, & cum reunitur corpori, habet ita plenum dominium in illud ex glorificatione, quod potest vti scientia animæ separatæ sine dependentia à sensibus, constat enim quod tunc perfectè cognoscet Angelos quod non esset si non vteretur scientiâ animæ separatæ. Quod vero operante vna potentia circa vnum obiectum, etiam alia potentia quæ illud attingit circa idem debeat operari, est falsum, cum potius tales potentiæ se impediant si vna intense operetur circa idem quod alia; phantasmata autem potius adiuuant intelligentiam, vt experientia testatur.

ARTICVLVS V.

Expediuntur difficultates contra doctrinam præcedentis articuli.

PRimo arguitur; quia singulare materiale directè intelligi, neque repugnat ex parte speciei repræsentantis, neque ex parte ipsius cóceptus, ergo ex nulla parte. *Antec. quo ad prim. part. probatur, tùm* quia species Angelorum nō minus, imò multo plus sunt spirituales, & immateriales, quam nostræ, & tamen repræsentant etiam directè ipsam singularitatem, vt admittimus, ergo ex parte speciei seu repræsentationis speciei non repugnat species rei singularis repræsentans directè illam; *tùm* etiam quia non videtur repugnare, quod detur species expressa repræsentans directè singulare, vt plures authores sentiunt, ergo neque repugnabit dari speciem impressam saltem formatam ex præconceptis speciebus repræsentantem singulare, siquidem non minoris immaterialitatis est conceptus seu species expressa, quam impressa, ergo si potest stante illa immaterialitate repræsentare conceptus ipsum singulare, cur non species impressa? *Confirm.* quia in anima separata remanent species repræsentantes singularia determinata, sicut *Luc.16.* de illo diuite dicitur, qui recordabatur se habere quinque fratres, & quod recepisset bona in ista vita, quæ omnia singularia sunt determinata & sensibilia, & tamen hæc singularia non intelligit per conuersionem ad phantasmata, vt de se patet, quia cessant cum corpore in quo subiectantur, neque per species de nouo infusas, quia hæ non possunt distinctè, & perfectè repræsentare indiuidua sensibilia, quæ apud nos fiunt, eo quod non potest anima tanta efficacia operari circa istas species infusas, sicut Angeli, vt supra ex D.Th. diximus, ergo species quas hinc defert, debent ei repræsentare distinctè & determinatè ipsa singularia. Præterquā quod illæ species, vel sunt supernaturales, & sic anima indigeret supernaturali lumine ad cognoscenda obiecta singularia sensibilia, & consequenter ex vi status naturalis illa non cognosceret, vel si sunt naturales, ergo connaturale erit animæ cognoscere singularia materialia directè, atque adeo id etiam pro hac vita debebit ei conuenire.

Resp. negando antecedens. Ad primam probationem dicitur. esse longè disparem rationem de speciebus Angelicis, & de nostris, nam species Angelicæ infunduntur à Deo & repræsentant res pront à Deo deriuantur, & vt dicit Aug. 2. *de Genesi ad litteram, cap. 8. Quæ infra Angelos sunt ita causantur, vt prius fiant in cognitione rationalis creaturæ, ac deinde in genere suo*. quod testimonium citat & sequitur S.Thom. 1. *part. quæst. 55. artic.* 1. Quare species illæ non repræsentant singularia accipiendo à rebus repræsentationē, sed à principio ipsarum rerum quod est Deus. Ex hoc autē cernitur differentia, quod species nostræ non possunt immaterialem repræ-

repræsentationem obiecti induere (nam quod entitatiue species ipsa immaterialis sit, non formaliter consideratur in specie sed materialiter) nisi exuendo conditiones materiales, sub quibus sensibiliter repræsentantur obiecta, & ideo vt ad tales conditiones materiales conuertatur intellectus, non potest directe tendere per abstractionem, quia abstractio potius elongat ab illis, sed indiget reuerti, seu reflecti ad sensus, vbi materiales illæ conditiones repræsentabantur, & attingebantur. At verò species Angelicæ cum non sumantur à rebus, sed deriuentur à Deo qui est principium immateriale causans res materiales, non repugnat quod species ab ipso exemplatæ repræsentent immateriali modo naturas in vniuersali, & extendantur vsque ad indiuidua sub eis contenta directe, eo quod non repræsentant illas naturas prout abstrahunt ab indiuiduis, sed prout descendunt à Deo; à Deo autem non solum deriuatur natura, sed etiam indiuiduatio eius. Quare nos non dicimus omni speciei intelligibili repugnare repræsentationem directam rei singularis materialis, sed speciei quæ sit intelligibilis per denudationem, & abstractionem à conditionibus materialibus, non quæ est intelligibilis per participationem à principio spirituali causante res materiales, quod est Deus. Et sic etiam species Angelicæ non adæquantur singularibus, sed vniuersaliori, & eminentiori modo repræsentant, tam naturas quàm indiuiduationē. Vnde non indigent reflectere, & conuerti ad sensus repræsentantes singularia, cum sensus non sint principia suæ cognitionis, sed ex ipso rerum omnium principio habent etiam singularia attingere.

Ad 2. probationem dicitur, quod vt iam ostendimus, etiam non datur conceptus repræsentans directe singulare, bene tamen distincte & propriè supposita reflexione ad phantasmata, vt iam probatum est, licet verum sit quod in specie ipsa impressa connotatiue, & in obliquo continebantur ipsa singularia, prout ab illis repræsentabat abstractè, & ideo conceptus exprimit conuersione ipsa ad phantasmata id quod in connotato solum & in obliquo erat in specie. Vnde ille secundus conceptus exprimens singulare, repræsentat quidem illud distincte, & propriè, id est tanquam vltimum terminum quem intendit, sed ex priori conceptu deriuatum in quo natura directè repræsentabatur in vniuersali, & ideo dicitur reflexus, quia ex priori conceptu descendit, & ex natura vniuersali reuertitur ad eius indiuiduationem; vt sit autem conceptus reflexus stat bene, quod directe repræsentet id quod respectu prioris reflexum est: sed tamen ipsemet conceptus rei singularis vt diximus, quia immaterialis est, non repræsentat singulare tantum & adæquate, sed vt contentum in natura communi, & ex illa reuertens & descendens ad inferiora. Nunquam ergo datur conceptus, seu repræsentatio immaterialis adæquata singulari materiali, sed requiritur, quod sub modo immateriali illud repræsentetur, modus autem non est, quod sola entitas speciei sit spiritualis, sed etiam formalis ratio attingendi & repræsentendi naturam immateriali modo, id est abstracto à conditionibus materialibus, licet ad eas attendendas ex parte rei cognitæ etiam reflectat.

Ad confirm. Respond. quod anima in statu separationis intelligit ad modum Angelorum tanquam spiritus separatus; non vnitus, nec accipiens à corpore. Et ideo accipit species infusas & deriuatas non ab ipsis rebus, sed ab ipso rerum principio Deo, nec sunt ei supernaturales, sed pro illo statu connaturales. Sed tamen propter imperfectionem luminis intellectualis in animá non potest ita perfecte penetrare vsque ad indiuidua ex vi illarum specierum sicut Angelus, ideoque indiget determinatione aliqua, vel ex præcedenti cognitione relicta, vel ex aliqua noua immutatione, aut ordinatione diuina circa ipsam facta vt dictum

dictum est. Quare species quas hinc secum defert, in quibus repræsentabatur singulare sub modo immateriali, & cum reflexione, etiam deseruire possunt ad determinandas illas species infusas vniuersales, siquidem singulare repræsentant, sed eo modo, quo fuit cognitum, id est cum reflexione.

Secundò arguitur. Quia si species abstracta non repræsentat singulare, sed naturam in communi, seu modo indifferenti, oportet quod ad formandum conceptum de re singulari, licet per reflexionem determinetur ab aliquo, sed non ab aliquo intra intellectum, quia illud si est vniuersale æquè est indifferens, si singulare inquiritur, quomodo producatur ab intellectu, & erit eadē difficultas: nec ab aliquo extrinseco, v. g. phantasmate, quia cū sit corporem & extra intellectum, non potest illum determinare intrinsecè, cum non sit intra illum, nec determinat, quia est obiectum cognitum, aliàs ad formandum conceptum rei singularis oportet cognoscere ipsum phantasma quod est cōtra experientiam; nec etiam assignari potest qua specie cognoscatur ipsum phantasma, cum de re singulari non sit species in intellectu ante ipsam reflexionem, vniuersalis autem species non sufficit, redit enim difficultas quomodo determinatur ad hoc singulare phantasma. Nec denique determinat phantasma speciem vniuersalem per aliquam simpathiam potentiarum, quia hęc simpathia nihil immutare potest in repræsentatione ipsa speciei, & in conceptu producto, & cum hæc simpathia semper detur, quia non est aliud quàm naturalis connexio potentiarum, semper intellectus cognoscet singulare. *Confirmatur*, quia absurdum videtur, tantum requiri ad cognoscendum substantias separatus in hac vita, sicut ad cognoscendum singulare materiale, illas autem solum cognoscimus connotatiuè & in obliquo, si ergo similiter dicimus, nos cognoscere singularia, æquiparamus illa substantijs separatis, cum tamen hæc contineantur sub quidditate materiali quæ est obiectum proportionatum intellectus, substantiæ verò separatæ extra illud sunt.

Respondetur, speciem repræsentantem vniuersaliter & indifferenter, determinari ad formandum conceptum de re singulari, extrinsecè quidem ab ipso phantasmate vt ab obiecto magis determinato ad quod conuertitur intellectus, intrinsecè verò à specie ipsa abstracta, quæ in obliquo & de connotato habitudinem importat ad illa singularia phantasmatis tanquam ad terminum à quo relictum, repræsentat enim naturam abstractam ab illis, vnde relinquit aliquam connotationem & habitudinem ad illa, ratione cuius semper illa repræsentatio & cognitio per eam facta, à phantasmatibus dependet. Itaque ipsa species repræsentans naturam mouet etiam ad cognoscendum obliquum & connotatum talis naturæ, & originem vnde primo abstracta est, & similiter ad verificandum id quod de illa natura cognoscitur, quia verificatio fit in ordine ad esse & ad singularia in quibus natura existit, vt iam explicauimus. Ad cognoscendum autem reflexè aliquid, non requiritur noua species directè repręsentans, sic enim reflexio non esset, sed eadem quæ directè repræsentat vnū seruit pro reflexione, quatenus in obliquo & connotato repræsentat aliud, sic enim ostendimus *in Logica q* 23. ex varijs locis D. Thom. quòd reflexa cognitio non sit per aliam speciem ab obiecto directo, sed per ipsammet, quatenus connotat, seu dicit habitudinem aliquam ad id, quod reflexè cognoscendum est, puta ad actū ipsius intellectus vel phantasiæ, vt videri potest *in quæst.* 10. *de Veritat. art.* 9. *ad* 4. & 10. & *in* 3. *dist.* 23. *quæst.* 1. *art.* 2. *ad* 3. vbi docet actum, habitū & speciem cognosci reflexè per species ipsius obiecti, quatenus connotat potentiam seu principia cognoscendi. Sic ergo per speciem repræsentantem vniuersale, non quomodocunq; sed vt abstractum à phantasmatibus, à singularitate vt à termino à quo, habet vnde refle-

reflectere & reuerti posit super ipsa singularia quæ in phantasmate directè repræsentantur, & ita sufficit extrinseca & obiectiua determinatio ex parte phantasmatum cum intrinseca illa repræsentatione speciei connotatiuè, & in obliquo attingentis singularia. *Et quando dicitur*, quòd si phantasma determinet vt obiectum cognitum, necesse est cognoscere ipsum phantasma. *Respondetur*, quod non est necesse cognoscere ipsum phantasma, vt res quædam est in se, sed sufficit cognoscere obiectum eius, quod est singulare, & sic reflectetur supra repræsentatum in phantasmate, licet non reflectatur super entitatem phantasmatis repræsentantis. Nec sunt ita difficiles istæ reflexiones, quin multò maiores faciant quotidie etiam homines rusticissimi, licet entitates conceptuum pauci intelligant, sed hoc non requiritur ad reflexionem singularium.

Ad Confirmationem respondetur, substantias separatas & singularia materialia è diametro opponi in modo cognitionis nostræ; licet vtraque videantur, connotatiuè & solum in obliquo attingi ab ipsa. Substantiæ quidem separatæ, quia excedunt omnem quidditatem materialem etiam abstractè cognitam; singularia autem materialia, quia non perueniunt adhuc ad talem abstractionem, sine qua obiectum non proportionatur spirituali potentiæ abstrahenti, & immaterialiter cognoscenti; & ideo non eodem modo, sed extremè diuerso & opposito cognoscuntur; sicut etiam effugere possunt intellectum aliqua obiecta, quia excessiuæ cognitionis, vt Deus, alia quia minimæ entitatis, & etiam in visu quædam quia valde lucida, alia quia nimis minuta, non videntur, sed opposito modo.

Tertiò arguitur, quia iste modus cognoscendi singularia opponitur cognitioni eorum distinctæ, ergo non est ponendus. *Antecedens probatur*, quia semel abstracta specie hominis ab aliquo indiuiduo, quando alius occurrit, vel alia species abstrahitur, vel non. Si non abstrahitur, ergo iste homo in singulari non poterit distinctè cognosci, quia species quę est in intellectu fuit abstracta ab alio homine, & consequenter ab alio phantasmate, & ad illud dicit connotationem & habitudinem, non ad aliud, ergo per illam non poterit fieri conuersio ad aliud phantasma repræsentans alium hominem in singulari. Si autem abstrahitur alia species repræsentans hominem ab alio indiuiduo abstractum, erunt duæ species in intellectu eiusdem rationis & speciei, quod in sententia D. Thom. est impossibile, in alia, superfluum. *Confirmatur*, quia si cognitio singularium est per reflexionẽ non ad ipsam entitatem phantasmatis, sed ad obiectum, hoc in omni cognitione intellectus pro hoc statu inuenitur, & sic omnis cognitio intellectus esset cognitio rei singularis. Nec videtur ista directa cognitio singularium requirere magnam perfectionẽ, cum conueniat sensui, & quidquid conuenit potentiæ inferiori, conuenire potest superiori; nec tantam imperfectionem, quæ non possit nostro intellectui conuenire, cum intellectui Angelico conueniat directè intelligere singularia per suas species, quæ abstractiores sunt nostris.

Respondetur negando antecedens. Ad probationem dicitur: quòd species semel abstracta ab vno indiuiduo, si aliud indiuiduum occurrat, pro eodem etiam applicari potest, nisi fortè ex tali indiuiduo melius natura ipsa communis intelligi possit, quæ ex priori nõdum plenè intellecta erat, tunc enim noua species produci poterit, eò quòd in istis speciebus variatio repræsentationis est variatio intrinseca, cum repræsentatio ipsa naturalis sit. Cæterum si in ipsa natura communi non est aliquid variandum, sed solum in nouo indiuiduo cognoscendo, non oportet nouam speciem generari, sed illa eadem poterit ad diuersa indiuidua, quæ in phantasmate occurrunt, applicari, ad omnia enim similia vnum simile sufficit, in quo omnia cõueniunt. Quòd si ipsa

si ipsa indiuidua inter se habeant accidentia distincta & dissimilia, ad illa concurret species illorum diuersorum accidentium, quæ in intellectu generantur, nam etiam accidentia in communi abstrahuntur, & secundùm quidditatē suam, & vbi diuersa occurrunt accidentia, diuersę species illorum accidentium applicantur, & sic cognoscitur diuersum indiuiduum. Vbi autem est eadē similitudo naturæ & accidentium, eadem species sufficit cum diuersa applicatione, sicut etiam idem habitus prudentiæ ad omnia singularia applicatur media cogitatiua, de quo D. Thom. *in 1. p. quæst. 64. art. 1. ad 2. & 2. 2. quæst. 47. art. 3. ad 1.* Videndus est etiam, *quæst. 2. de Verit. artic. 6. ad 3. & quæst. 10. art. 5.* vbi ostendit, quomodo per motum mentis ad phantasmata se miscet intellectus singularibus.

Ad Confirmationem respondetur, quòd licet in omni cognitione indigeamus conuerti ad phantasmata, sed non semper eodem modo; aliquando enim vtimur phantasmate vt connotato tantum in specie intelligibili, & sic ab ipso singulari conuertimur ad naturam ipsam in communi, & in confuso cognoscendam, non distinctè in hoc vel illo indiuiduo, & tunc cognoscitur res in vniuersali, & indiuidua quoad distinctā eorum cognitionem relinquuntur, solum vero aliquid in confuso accipitur simile phantasmati, & mediante phantasmate verificandum in re, & in esse singulari, & in hac cognitione non dicitur intellectus cognoscere singularia. Aliquando vero vtitur intellectus phantasmate descendendo ab illa confusione & ratione communi, ad percipiendum aliquid distinctè in singulari quod in phantasmate repræsentatur, & tunc vtitur reflexione speciei ad exprimendum distinctè in intellectu id, quod connotatiuè & in obliquo solum repræsentabatur in specie, in phantasmate autem directè, & ita incipit habere illud pro termino ad quem vltimatum, & sic dicitur cognoscere singulare. Nec ista cognitio aliàs comparationes vel difficultates habet, quam procedere à communi seu confuso ad distinctum, quod cuilibet etiam rustico datum est. Et quod intellectus noster directè non cognoscat singularia sicut sensus est propter perfectionem supra illum; cognoscit enim idem quod potentia inferior, sed altiori modo & non sicut ipsa, vt dicit S. Thomas *1. part. quæst. 86. artic. 1. ad 4.* Quod verò non cognoscat directè sicut Angelus, prouenit ex imperfectione sua, quia sumit immateriales species denudando à materialibus obiectis, & sic relinquere debet immaterialitatem singularitatis, Angelus vero accipiendo ab ipso immateriali principio species repræsentantes non solum naturam, sed etiam indiuiduationem, quatenus totum à Deo descendit sub modo immateriali, non autem accipit speciem adæquatam cuilibet singulari, sub modo materialitatis eius. Itaque tam noster intellectus, quam Angeli intelligunt singularia non per adæquationem, sed per vniuersalitatem, sed noster intellectus abstrahendo illam & relinquendo singularitatem, Angelus verò descenuentem à Deo etiam singularitatem contemplatur.

Ex quo denique soluuntur minutiores obiectiones, verbi gratia, quòd intellectus illud directè debet cognoscere, à quo fortius mouetur, mouetur autem à singulari, quod est in sensu, quia sensus est immediatum eius motiuum. *Item* saltem indiuiduum substantiæ debet directè cognoscere, quia sensus non cognoscit substantiam, sed exteriora accidentia, & sic non est alia potentia, à qua directè cognoscatur. *Item* intellectus directè comparat vniuersale singularibus, & à singularibus cognitis abstrahit vniuersale, & singularia inter se comparat & distinguit, ergo oportet quod directè ipsa singularia attingat, præsertim cum prius illa cognoscat, quam vniuersale, hoc enim ab illis abstrahit. Et præsertim hoc occurrit in intellectu practico, qui versatur circa singularia. *Sed respondetur ad primum*, quod

intellectus mouetur à singulari non immediatè, sed mediante intellectu agente reddente speciem immaterialem & spiritualē, non solum in entitate, sed etiam in repræsentatione, & ita non mouetur à singulari per adæquationem ad ipsum, sed per vniuersalitatem sub qua continetur illa singularitas, & à qua abstrahitur vniuersalitas, & ita fortius mouet singulare ad apprehendendum naturam eius, non singularitatem eius. *Ad secundum respondetur*, quòd substantia indiuidualis vt hæc cognoscitur à sensu vt sensibili per accidens, ab intellectu non per adæquationem, sed vt contenta sub vniuersali substantia, nec est necesse directè attingi ab intellectu. *Ad tertium dicitur*, quòd vniuersale repræsentatiuè inuenitur in specie facta ab intellectu agente, qui non cognoscit, sed ex phantasmatibus per superiorem & eleuatiorem virtutem efficit speciem immaterialiter & abstractè repræsentantem. Vniuersale autem cognoscitiuè & comparatiuè fit ab ipso intellectu, non quidem primo cognoscendo singulare distinctè, sed primo cognoscendo valde in confuso, & in communi, deinde per reflexionem singulare attingendo, & postea etiam comparatiuè & collatiuè ex singularibus vniuersale eliciendo, & iterum ad singularia descendendo vt voluerit. Et sufficit illa reflexa cognitio ad intellectum practicum, qui versatur circa singularia, vt affirmat D. Thom. *locis supra allegat. in respons. ad 3. argum.* & sumitur ex Philosoph. 3. *de anima, text. 57. & 58.*

ARTICVLVS VI.

Vtrùm memoria, synderesis, speculatinum & practicum sint diuersa potentia?

PRimò *inquires*, ac memoria propriè dicta inueniatur in intellectu, & an sit potentia ab ipso distincta.

Respondetur, quòd memoriæ duo actus seu officia attribuuntur. *Primum est*, conseruare species, quod non pertinet ad actū cognoscendi, sed ad passiuam informationem & retentionem specierum. *Secundum est*, recordatio præteritorum, quod pertinet ad actum cognitionis. Fuerunt ergo, qui vtrumque munus memoriæ, denegauerunt parti intellectiuæ, vt de Auicenna refert S. Thom. *2. cont. Gent. cap. 74. & quæst. 10. de Verit. art. 2.* & hoc ideo, quia ipse existimabat, species non existere in potentia, nisi dum actu cognoscit: & præsertim, quia noster intellectus pro hoc statu cum vult cognoscere præterita, præsto habet memoriā sensitiuam, vnde species hauriat, ad quid ergo opus est seruare species in intellectu pro recordatione præteritorum? *Quod confirmatur*, quia ideo sensus externi non indigent conseruatione specierum, quia possunt eas ab obiectis accipere quoties voluerint, ergo etiam superfluè ponuntur in intellectu, cum ad manum habeat phantasmata, vnde illas extrahat, cum voluerit. *Alij* qui ponunt intellectum directè cognoscere singularia, consequenter non poterunt negare, quod in intellectu detur vtrumque memoriæ munus, scil. conseruare seu retinere species & actum recordationis elicere.

Nihilominus S. Thom. sententia inter vtramque media vis procedit. Nam contra Auicennam docet in parte intellectiua conseruari species, & negat memoriam quantum ad actum recordationis quo directè cognoscat singularia præterita. Sumitur ex ipso D. Thom. *1. p. quæst. 79. art. 6. & q. 10. de Verit. art. 2.* adiuncto etiam eo quod docet *1. part. quæst. 86. art. 1.* & supra ponderauimus de cognitione singularium reflexa. Vnde pro ista parte probanda, quod non datur actus memoriæ in intellectu quantum ad directam notitiam rei præteritæ, quæ semper singularis est, vniuersale enim non præterit, sed solum res prout existens, non est opus aliam adhibere probationem, quam quæ *praeced. artic.* allata est, ad probandum non dari cognitionem singularium directam in intellectu. Et ex eisdem principijs manet probatum, quod datur quantum ad indi-

indirectam, possunt enim manere species in intellectu repræsentantes singulare à se cognitum reflexè, & ita per speciem repræsentantem obiectum vt cognitum à se, & ipsum actum suum quo cognouit, recordatur intellectus rei præteritæ, vt docet S. Th. *d. q. 79. art. 6. ad 2. in fine, & quæst. 10. de verit. art. 2.*

Quare solum restat probare primam partem sententiæ D. Thom. contra Auicennam. *Et hanc probat sanctus Doctor*; quia spiritualis & immaterialis natura, qualis est intellectus non minus est conseruatiua specierũ quas recipit, quam materia corporalis, cũ potius natura spiritualis immutabilior, & firmior sit. Species autem de se sunt formæ permanentes, nõ sicut operationes & actus secundi, præsertim quando sunt species indifferenter & repræsentantes res in absentia & in præsentia, vt videmus dari in parte imaginatiua, & tales sunt etiam in intellectu, qui vtique in absentia etiam intelligere potest, ergo non est ratio cur intellectus nõ conseruet illas. *Deinde*, quia intellectus nõ perdit habitus, sed conseruat illos, alias non diceremur scientes in habitu, sed solũ quando actu intelligimus, ergo similiter conseruat species, quia habitus scientiarũ ex illis formatur, & ex illis dependet; imò si quis amitteret species quibus posset scire, statim habitum scientiæ amitteret, sicut anima carens speciebus, quando creatur, non potest dici sciens, etiam si entitatem habitus haberet, quia non est proximè potens ad actum cognitionis & scientiæ, carendo speciebus. Et ita Aristot. 3. *de anima text. 6.* dicit. *Animam esse locum specierum, non totam, sed intellectiuam*, locus autem cõseruatiuus est rei locatæ, ergo & anima specierum, quæ non in essentia animæ, sed in potentia intelligente sunt.

Et quia memoria propriè dicitur per ordinem ad actum eius cognoscitiuum, qui est recordari, vbi non est propriè recordatio, neque memoria est, vt etiam sentit D. Thom. *quæst. 10. de verit. articul. 2.* Sola autem conseruatio specierum non facit simpliciter memoriam, etiamsi sit conseruatio speciei de re præterita, quia ista per se ordinatur ad actum, & ita vbi deficit actus memorandi, propriè deficit memoria.

Ex quo patet; id quod vocamus memoriam in intellectiua parte, scilicet conseruare species, non petere distinctam potentiam ab intellectu quia in potentijs immaterialibus ad conseruandum seu retinendũ, non requiritur peculiaris dispositio quæ diuersam exigat potentiam sicut in corporalibus petitur distinctum temperamentum, & organum ad diu conseruandum, quàm ad simpliciter recipiendum, in spiritualibus autem ipsa natura immaterialis recipiens immaterialiter, sufficit ad diu conseruandũ, quia immaterialia minus sunt subiecta mutationi & corruptioni. Et sicut intellectus recipit habitus, quos diu conseruat, ita poterit conseruare species, quantum est de se, sine additione alterius potentiæ, quousque ab aliquo contrario corrumpantur. Non ergo opus est distinctâ potentiâ memoriæ pro eo, quod est conseruare species. Pro actu autem memorandi multo minus, quia non cognoscit directè, sed reflexè singularia præterita vt diximus, hoc autem proprium est intellectus, qui solũ indirectè cognoscit singularia: ergo quantum ad hoc sufficit potentia intellectiua, nec enim penes indirectos seu reflexos actus potentiæ distinguuntur, sed penes directos, quando inducunt diuersum immaterialitatis modum in cognoscendo.

Ad fundamenta Auicenn. Ad 1. respond. Species permanere in absentia sensibilium, vt constat in parte sensitiua, cum recordamur rei absentis, aut mortuæ, & sic non possunt dari species solum quando quis actu cognoscit, aliàs postquam aliquis desijt cognoscere, & obiectum etiam desinit esse, nõ posset cognosci, quod aduersatur experientiæ. Ergo multo magis species intelligibiles non dependebunt ab actuali cogni-

tione obiecti, quia magis immateriales sunt, & ad obiecta absentia se extendunt. *Quod vero dicitur*, non indigere intellectum conseruatione specierum cum ad manū habeat phantasiam & memoriam sensitiuam, vnde accipiat. *Respond.* hoc futile esse, tum quia magis hoc pensandū est ex ipsa natura specierum & intellectus, quę sunt immateriales, & magis se conseruant, quia minus corruptioni sunt obnoxia, tum quia manent in anima separata, vt posit recordari singulariū, quæ hic cognouit, & per illas species determinare eas quæ sibi infunduntur, vt diximus *praced. art.* tum denique, quia intellectus recordatur non solum res ipsas, sed etiam actus suos, & se hoc, vel illo modo intellexisse, vel voluntatem affectā fuisse, & hoc non conseruatur in memoria sensitiua, cum sit quid spirituale, ergo in intellectu, vt posit huius recordari.

Ad conf. resp. esse diuersam rationem de sensibus externis, quia cum non possint cognoscere nisi in præsentia obiecti, & ita præsentis, vt non sit impeditū emittere species per medium, frustra seruarentur species in sensibus. In potentijs vero quæ cognoscunt res in absentia, aut in vniuersali, & indifferenter ad præsens, vel absens, & immaterialiter oportet conseruari species, tum propter fines dictos, tum quia natura earum id exigit, vt explicauimus.

Nec pertinet præcise ad intellectum cognoscere præteritum nisi, vel in communi & per modum quidditatis, quod non est actus memoriæ, quæ præcisam quidditatem non respicit, sed sub existentia pręterita; vel comparando præteritum ad præsens, & futurum, sub qua relatione intellectus metitur tempus; vel solū indirectè illud cognoscit, & non per distinctam realiter potentiam ab intellectu, sed per eandem secundum diuersa officia, vel formalitatem.

Secundò inquires, an sint diuersæ potentiæ ratio superior & inferior? *Respond. negatiue*; quia per rationem superiorem & inferiorem, non designantur diuersæ potentiæ, sed diuersa principia regulatiua actionum, quia per rationem superiorem intelligitur ratio seu lex suprema, quæ respicit rationes æternas, ratio vero inferior est quæ respicit temporales, vt ex D. August. 12. *de Trinit. c. 4. & 7. & 8.* docet S. Thom. 1. *p. quæst. 79. art. 9. & 1. 2. q. 74. art. 7. & 9 & 10.* Igitur ratio superior, & inferior habēt se sicut principia vniuersalissima, vel minus vniuersalia, quorum vnum potest regulari, aut reduci, vel defendi per aliud, sicut in scientijs, Metaphysica vtitur altissimis principijs, ideoque sapientia dicitur; Physica vero, aut Mathematica, principijs minus vniuersalibus, & quæ per priora regulantur, & in artibus, illæ quæ sunt superiores, & architectonicæ respiciūt altiora principia, quā inferiores seu ministeriales; sic in practicis rationes æternæ respiciunt vltimū finem & sunt supremæ regulæ seu principia agendorum, rationes vero temporales sunt regulæ inferiores, & per priores regulādæ. Omnia autē hęc comprehenduntur sub vno modo intelligēdi, & sub vniuersalitate entis, ideoque non magis pertinēt ad diuersas potentias, quam artes superiores & inferiores, scientiæ superiores, & inferiores, principia vniuersalissima, vel minus vniuersalia, quæ omnia inter se ordinata sunt, & sub eodem modo intelligendi ad modum quidditatis sensibilis contineri possunt.

Dices, appetitus sensitiuus immediate regulatur à cogitatiua, hæc vero mouetur à ratione, ergo ad distinctas pōtentias pertinēt ratio inferior, & superior. *Resp.* cogitatiuam quidem esse mouens inferius, non tamen rationem inferiorem, aliud est autem ratio inferior, aliud mouens inferius. Ratio inferior est principium regulandi modo rationali, licèt non supremo, & vniuersalissimo modo ratiocinandi. Cogitatiua autem non regulat & mouet rationali modo, sed si in aliquo deliberat aut regulat est ex participatione rationis mouentis & deliberantis. Vndè per se & primordialiter non est ratio regulans.

Tertio

Tertio inquires an speculatiuum & practicum petant distinctas potentias? *Respond. negatiue* quantum est ex vi practici & speculatiui, nisi aliàs differat in diuersa immaterialitate, sicut speculatiuum Angeli, & practicum hominis. *Ratio autem est*, quia ad eundem intellectum pertinet attingere veritatem in se, & ex illa dirigere operationes, & voluntatem; quæ est inclinatio consecuta ad intellectum. Constat enim, quod intra idem genus intelligendi, & in eadem potentia potest dari cognitio veritatis & directio operis seu voluntatis, quia ad cognitionem per se sequitur inclinatio seu voluntas, & ita cognitio per se est directiua voluntatis in agendo. Speculatiuum autem & practicum distinguuntur per hoc, quod speculatiuum apprehēdit res, vt sciat illas, practicum autem dirigit, vt exequatur seu faciat extra intellectum, nam ad dirigendum speculationem ipsam intra intellectum sufficit speculatio, & non requiritur practica directio, quia speculatio antecedenter ad practicum habere debet sufficientia principia ad dirigendum se, vt fine errore procedat, & vt attingat veritatem, aliàs non posset antecedere practicam directionem vera, & recta speculatio, ergo directio & ordinatio speculationis, non est practica, sed speculatiua, & ideo *in Logica, quæstione prima*, defendimus Logicam esse speculatiuam, quia non dirigit opus quod est praxis, sed opus quod est speculatio, & ideo anteuertit omne practicum, quia practicum sequitur ad speculatiuum vtique ordinatum & rectum, & non errori subiectum, quod fit per regulas Logicales. Nec ratio boni, quam respicit practicus intellectus, est bonum vt appetibile formaliter, sed vt dirigibile, & cognoscibile, & sic non extrahitur à ratione veri, bonum enim etiam est verum & cognoscibile.

Quarto inquires, an synderesis, & conscientia sint distinctæ potentiæ ab intellectu? *Respondet. negatiuè*, vt docet S. Thom. *1. p. quæstione 79. articul. 12. & 13.* sed synderesis nominat habitum principiorum regulantium practicè actiones, cōscientia vero applicationem eorum ad operandum: neutrum autem distinctam potentiam exigit ab intellectu. Et licet aliqui dixerint synderesim ad voluntatem pertinere, quia versatur circa bonum, tamen quia nō versatur circa illud per modum inclinationis & affectus, sed per modum directionis regulātis, quæ fit per iudicium, ideo ad potentiā iudicatiuam & cognoscitiuam pertinet. Vndè dicitur *Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Et *Rom. 2.* dicitur, *Ostendi legem naturalem scriptam in cordibus*, ostēsio autem ad intellectum pertinet; quod etiam affirmat Hier. *hom. 1. in Ezech.* Aug. *lib. 2. de Serm. Domini in monte*, D. Thom. *cit. locis.* *Et ratio est*, quia sicut in discursu speculatiuo oportet deuenire ad aliqua principia naturaliter nota in ratione veri, ne sit processus in infinitū, ita in practicis ad aliqua principia naturaliter nota in ratione regulantis, & conuenientis, vt, *quod bonum est faciendum, malum fugiendum*, & habitum talium principiorum vocamus synderesim.

An vero sit habitus acquisitus, an naturaliter congenitus? *Resp.* aliquos sentire, quod est omnino indistinctus ab ipso intellectu. Sed D. Thom. *1. 2. quæst. 51. art. 1. & 2. cont. gent. cap. 78.* dicit habitum principiorum esse partim acquisitum, partim naturalem. Est acquisitus, quatenus dependet à speciebus, vt ex ipsorum terminorū cognitione innotescat, & ita de se intellectus, antequam species aliquas acquirat, sine vllo habitu est, cum enim habitus iste sit lumen determinatum, & circa determinata obiecta ad quæ inclinat, non potest esse idem cum potentia & ex sola eius indifferētia, & potentialitate resultare, sed ex aliqua determinata repræsentatione obiectorum, quæ speciale lumen determinent, & circa specialia obiecta inclinationem ponant. Est autem naturalis ille habitus, non formaliter in se, sed radicaliter, quatenus

positis speciebus & explicatis terminis ex ipsa natura intellectus prouenit tanta adhæsio, & inclinatio ad illam veritatē, quod nullo modo potest ei dissentiri, sed naturali vi adhæret illi euidentiæ, & hoc modo dicitur habitus ille naturalis, nō in sui productione, quasi à natura detur, sed in ipsius adhæsione & assensu ex naturæ proportione ad illam veritatem stabilito.

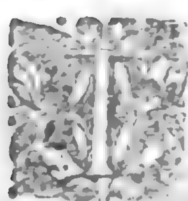
Conscientia, dicitur applicatio scientiæ seu regulæ & principiorum illorum ad operandum, vnde habet se tanquam actus seu applicatio non vt habitus, nec vt distincta potentia. Pertinet autem ad intellectū, quia est applicatio dirigens, manifestans, &c. licèt supponat motum voluntatis, quatenus illa applicatio voluntariè fit, & practico modo ea generali ratione, qua omnes potentiæ applicantur à voluntate ad operandum. Vndè conscientię tribuitur id quod intellectus est, vt scire, *Ecclesiastic.* 7. *Scit enim conscientia tua*; similiter iudicare & testificari, 1. *ad Corinth.* 10. *Vt quid libertas nostra iudicatur ab aliena conscientia*, Ro. 2. *Testimonium illis reddente conscientia*: Et similiter dicitur cōscientia ligare, excusare, condemnare, &c. Quæ omnia ad cognitionem spectant. *Nec obstat*, quod etiam dicitur bona vel mala, hoc enim est, quia est regulatiua & applicatiua ad bonum & malum sicut etiam dicitur intellectus bonus *Psal.* 110. qui est intellectus practicus. Aliquando tamen attribuitur nomē conscientiæ ipsi synderesi, cuius veritas applicatur ad operandum, attribuendo nomen effectus ipsi causæ, vt ex Patribus docet S. Th. 1. p. *quæst.* 79. *art.* 13. & videri etiam potest *quæst.* 17. *de verit.* Plura de conscientia pertinent ad Theologos, 1. 2. *quæst.* 19.

QVÆSTIO XI.

De intellectione, & conceptu.

ARTICVLVS I.

Vtrùm intellectio sit de prædicamento actionis, vel qualitatis, distinguaturque realiter à verbo mentis?

TRES *sententias generaliter in hac parte reperio. Prima ait*: intellectionem esse actionem de prædicamento actionis tāquam formalis causalitas, cuius terminus productus est verbum, seu cōceptus. Ita Commb. *hic c.* 8. *q.* 3. *art.* 2. Fonseca 5. *metaph. c.* 15. *q.* 10. *sect.* 2. & alij etiam ex Thomistis.

Secunda sententia tenet consistere intellectionem in qualitate, sed non distingui à verbo mentis, produci tamen hanc qualitatem vera & propria actione distincta ab ipsa intellectione, sicut quælibet actio distinguitur à suo termino. Ita P. Suarez *lib.* 1. *de Trinit. cap.* 6. *numer.* 5. & *lib.* 3. *de anima cap.* 5. *num.* 11. miraturque valdè, Thomistas distinguentes actum intelligendi à verbo tanquam duas qualitates impugnare Scotum, qui distinxit ipsum dicere ab intelligere, siquidem si ponunt duas qualitates debent ponere duas actiones sicut & termini sunt distincti. Sententiam Suarez sequitur etiam P. Vazquez 1. *p. disput.* 38. *cap.* 2. & *disp.* 141. *cap.* 4 *q.* 3. & patrocinatur Scotus, qui sentit verbum mentis non esse aliud, quam actum intelligendi in facto esse, vt colligitur ex eius doctrina *in* 1. *dist.* 3. *q.* 8. & *q.* 6. §. *Hic sunt*, & *q.* 7. §. *Ad argumenta opinionum*. Addit autem Scotus *in* 1. *dist.* 2. *quæst.* 7. & *dist.* 27. *quæst.* 1. & 2. quod dicere & intelligere sunt distinctæ actiones ex natura rei, quem ex eo redarguit Suarez, quia si verbum

bum

bum & actus intelligendi idem sunt, ergo per quam actionem producitur verbum, producitur etiam actus intelligendi, & sic eadem actio erit dicere & intelligere, quia habet eundem terminum, verbum & actum intelligendi.

Tertia sententia est intellectionem esse veram operationem de genere qualitatis, quæ per se respicit terminum cognitum, seu obiectum, non terminum productum, virtualiter tamen esse productiuam verbi, & hoc verbum est qualitas distincta ab ipsa intellectione. *Prima pars* est Caietani 1. *p. quæst.* 79. *art.* 2. §. *Quoad secundum*, & *q.* 34. *art.* 1. *ad* 2. Ferrariensis 2. *contra Gent. cap.* 9. *in fine*, & *cap.* 8. §. *Quod si obijciatur.* Capreoli *in* 1. *dist.* 35. *quæst.* 1. *art.* 3. & aliorum plurium quos citant, & sequuntur Carmelitani: *hic disp.* 21. *q.* 1. *num.* 6. *Secunda pars*, quod virtualiter sit actio productiua termini, est eorundem authorum, qui licet dicant esse qualitatem, non tamen agnoscunt contra Scotum dictionem seu productionem verbi distinctam ab ipso intelligere vt Caiet. 1. *p. quæst.* 27. *art.* 1. Bañez, Zumel, Nazarius *super eundem locum.* *Tertia pars* quod sint duæ qualitates, verbum & intellectio, sequitur ex sententia prædicta, quæ ponit intellectionem esse qualitatem, & tamen producere verbum, viderique possunt authores apud Carmelitanos, *cit. loc. quæst.* 3. *num.* 42.

Dico ergo primo: *in sententia Sancti Thomæ, quatuor sunt ponenda in intellectu nostro ad intelligendum requisita, scilicet potentia, seu virtus (ad quam etiam pertinet habitus, seu lumen) species intelligibilis, actus intelligendi, & verbum, seu conceptus, aut species expressa.* Constat hoc ex ipso Diu. Thom. *quæstione* 8. *de potentia, artic.* 1. vbi inquit: *Quod intelligens in intelligendo ad quatuor potest habere ordinem, scilicet ad rem quæ intelligitur, ad speciem intelligibilem, qua fit intellectus in actu, ad suum intelligere, & ad conceptionem intellectus, quæ quidem conceptio à tribus prædictis differt.* Id ipsum docet *quæstione* 9. *de potentia, articul.* 5. & videri etiam potest *in quæstione* 4. *de veritate, artic* 2.

Nec potest dici: quod D. Thom. non docet differre verbum ab ipso intelligere, vt est qualitas in facto esse, sed vt est actio tendens in fieri ad verbum vt ad terminũ. Cæterum cum actio ista non sit actio de prædicamento actionis, sed qualitatis, vt ex D. Thom. ostendemus, relinquitur quod sit qualitas distincta, hoc ipso quod D. Thom. dicit differre intellectionem à verbo, de qua distinctione statim agemus.

Ratio autem conclusionis ea est, quam insinuat D. Thom. *citato loco*, quia ista quatuor ita se habent, quod vel possunt separari, vel vnũ est causa alterius, ergo distinguuntur. *Antecedens patet*, nam species & potentia separantur aliquando, quia datur potentia sine specie vt in nobis, illa verò adquiritur, & aduenit, vel per acquisitionem, vel per infusionem. Ab ipso verò intelligere distinguitur potentia, & species, tum quia intelligere est operatio procedens ab illis; tum quia aliquando non intelligimus actu, sed potentia. Et eodem modo distinguuntur à verbo, quod est actualis terminus intellectionis. Verbum autem distinguitur ab intelligere, non quia verbum ipsum possit separari ab intelligere actuali, sed quia verbum est aliquid procedens per intelligere, tanquam imago expressa per actum exprimentem alioquin si non esset res procedens per intellectionem vt expressiuam, & consequenter distincta ab illa, non possemus ex nostro verbo colligere, & explicare productionem Verbi diuini per intellectionem, vt communiter faciunt Patres & Theologi. Potest tamen ipsum intelligere inueniri sine verbo, ideoque separatur ab illo, in diuinis quidem manifeste Spiritus Sanctus, & Filius intelligunt, & non producunt verbum, in nobis autem probabiliter visio beata illud non producit vt dicemus infra.

Dico secundò. *Intellectio etiam vt distinguitur*

guitur à conceptu producto, non est actio de prædicamento actionis, sed de genere qualitatis. Itaque est actio metaphysica, cuius munus est per modum actus vltimi, & secundi, actuare ipsum operantem, & sic manere in illo, non autem se habere præcise, vt via & motus ad rem productam: sicque actio metaphysica de se & formaliter solum respicit pro termino obiectum, non productum, licet secundario non repugnet producere.

Hanc conclusionem sæpè docuimus, & est expressa D. Thom. *opusc. 48. tractatu de actione, cap. 7.* Vbi concludit. *Quod actio immanens non est directè in prædicamento actionis*. Excluditur autem a prædicamento actionis propter duo. *Primum*, quia actio prædicamentum dicit aliquid fluens cum motu, vt docet S. Thom. *in 1. dist. . quæst. 4. art. 3. ad tertium*, non quia actiones instantaneæ non pertineant ad prædicamentum actionis, sed quia debent esse immutatiuæ, & illatiuæ passionis, eo quod actio quæ est prædicamentum se habet comparatiue ad passionem, vnde actio non inferens passionem non est de genere illius prædicamenti. Intellectio autem per se, & formaliter non infert passionem, sed tanto perfectior est, quanto minus pendet ab immutatione, & passione, nam licet antecedenter ad cognitionem requiratur in nobis aliqua mutatio, quatenus indigemus recipere aliquam speciem, vel lumen, siue ab intellectu agente, siue à Deo infundente, tamen ipsa elicientia actionis si perfecta est, non fit cum aliqua passione, quia si hoc esset, ordinaretur intellectio ad acquirendam aliquam formam in subiecto, qua acquisita cessaret actio, inducta enim passione per receptionem formæ productæ actio cessat, & solum remanet passio. At verò intellectio non cessat per acquisitionem alicuius formæ, quia etiam producto conceptu, seu verbo quod est eius terminus, remanet intellectio contemplans in illo, imò tunc est perfectior intellectio, quando iam perfectè formatum est verbum, ergo intellectio formaliter loquendo, & vt perfecta, non infert passionem, nec respicit terminum productum, seu formam, qua acquisita cesset, & ita non est actio inferens passionem, & terminata in illam, sed solum respicit obiectum, vt consideratione attactum.

Secundum fundamentum est, quia intellectio ordinatur ad perficiendum ipsum operans, non ad perficiendum ipsum operatum, ergo non est formaliter actio de prædicamento actionis. *Patet consequentia*, quia actio formaliter loquendo est via & causalitas, non autem finis vltimatè intentus, ad hoc enim datur actio vt aliquis terminus transeat de non esse ad esse. Vnde pertinet ad ipsum fieri, seu ad ipsam tendentiam termini in facto esse. At verò intellectio non præcise se habet vt via, & causalitas alicuius termini, seu effectus, sed vt perfectio vltimate intenta ab intellectu, & si aliquem effectum habet, potius ordinat illum ad se, quam è contra, eo quod perfectio intellectus non est in producendo aliquem effectum, sed in attingendo veritatem, & si producit effectum, v.g. conceptum est, vt in eo contempletur veritatem, & sic contemplatio est vltimum quod actuat, perficitque intellectum, vnde beatitudo, quæ est summa perfectio intellectus in actuali intellectione, & contemplatione consistit. Intellectio ergo & contemplatio sunt operationes finis, non actiones viæ, & ideo non pertinent ad prædicamentum actionis, quæ tantum est via & causalitas. vnde D. Thom. comparat ipsum intelligere ipsi existentiæ, seu esse in genere intelligibili *1. p. quæst. 14. art. 4.* & expressius *quæst. 34. artic. 1. ad 2.* vt infra in vltima conclusione ponderabimus. & assignat illam causam, quia intelligere non significat actionem vt ab agente exeuntem, vbi excludit illam a prædicamento actionis: non enim solum dixit non esse actionem exeuntem extra agentem sed non exeuntem ab agente, quod est negare rationem viæ, & causalitatis præcise ordinatæ ad terminum.

Et totum hunc discursum complexus est S. Doctor 1. *contra Gentil. cap.* 100. vbi inquit: *Quod huiusmodi actiones immanentes sunt perfectiones eorum quorum sunt operationes, & possunt esse vltimæ, quia non ordinantur ad aliquod factum quod sit finis. Operatio verò vel actio ex qua sequitur aliquid præter ipsam, est perfectio operati, non operantis, & comparatur ad ipsum sicut ad finem.* Ita Diuus Thomas quia ergo actus immanens non ordinatur ad terminum producendum vt ad finem, sed ad obiectum intentionaliter attingendum, quæ attingentia est perfectio operantis, ideo actio immanens non est directe actio de prædicamento actionis, nec per se productiua. Et in hoc etiam conuenit Scotus *in* 1. *dist.* 2. *quæst. vltima, & dist.* 26. & in alijs locis, qui ideo distinxit dicere ab intelligere, quia actio immanens qualis est intellectio non producit aliquid, vt constat ex 9. *metaph. &* 1. *ethic.* Sed differimus à Scoto, quod ipse non posuit intellectionem esse virtualiter actionem productiuam, & ideo dixit, quod dicere non est actus intelligendi, licet sit actus intellectus; inconsequenter verò ponendo, quod verbum non distinguitur ab intellectione in facto esse, dixit esse duas actiones distinctas intelligere, & producere verbum. Vt autem in hoc explicemus nostram sententiam.

Dico tertiò: *expressio productiua verbi, seu dictio non est actio distincta ab ipso actu immanente intellectionis, sed ipsa intellectio est virtualiter actio productiua verbi; nec indiget intellectio alia actione per quam producatur, quia procedit per emanationem, neque alia actione, qua producat, quia ipsa virtualiter est productio.* Hæc conclusiò communiter tenetur à discipulis D. Thom. 1. *p. quæst.* 27. *art.* 1. vbi videri potest Caiet. Nazarius, Bañez, Zumel, & alij. Est expressa D. Thomæ nam *in quæst.* 4. *de verit. artic.* 2. *ad* 5. inquit: *Quod in nobis dicere non solum significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est ex se exprimere aliquam conceptionem; nec aliter possumus intelligere, nisi huiusmodi conceptionem exprimendo, & ideo omne intelligere in nobis, propriè loquendo est dicere.* Similiter *in* 4. *contra Gent. cap.* 11. dicit: *Quod verbum est terminus operationis intellectualis, intellectus enim intelligendo concipit, & format verbum.* Et idem habet *opusculo* 13. & 14. Et ad idem consonat quod dicit 1. *part. quæstione* 27. *articul.* 1. *Quod quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, producit verbum.*

Ratio conclusionis est; quia dicere est productio verbi exprimentis, & manifestantis rem, non quomodocumque, sed vt intellectam & cognitam, seu vt terminum intellectionis, sed res non potest reddi intellecta in actu, nisi per ipsum intelligere & intelligi, ergo neque potest verbum procedere ab intellectu, nisi per ipsum intelligere. *Maior manifesta est*, quia verbum non potest exprimere rem ipsam nisi aliqua imagine vitali, & animata, & non alia vitalitate quam cognitionis, quia non pertinet nisi ad principium cognoscitiuum verbum ipsum & imago, siquidem est locutio, & locutio solum pertinet ad principium cognoscitiuum, ergo debet exprimere rem vt vitaliter attactam ab ipsa cognitione, ergo non solum vt intelligibilem in actu primo, sed vt intellectam in actu secundo. Vnde etiam per voces exteriores non solum repræsentamus res, sed etiam cognitionem nostram, id autem repræsentat verbum interius, quod vox exterius. Constat etiam, quod verbum exprimit rem vt locutam, ergo vt cognitam, quia incognitum non est locutum, ergo similiter ipsa locutio, seu dictio erit cognitio. *Vnde prob. minor.* quia res non dicitur intellecta, nisi ratione intellectionis, intelligi enim essentialiter dependet ab intelligere, ergo expressio rei per modum intellectæ, est expressio ipsius intelligere, seu ipsum intelligere vt expressiuum, & manifestatiuum, de se enim intelligere manifestatio est & lumen, vnde per se habet esse expressiuum, seu manifestatiuū,

aliquando quidem ex necessitate, & indigentia quia obiectum ipsum non est sufficienter explicatum, & euolutũ, & ita proceditur ab imperfecto ad perfectum, sicut in nobis fit per discursum, & cogitationem, & sic præcedit verbum intelligere perfectum, sed procedit ab intelligere imperfecto, & in fieri, & generaliter, quandocumque formatur verbum, ipsum fieri verbi etiam est intelligere in fieri. Aliquando verò procedit verbum ex abundantia intelligẽdi, quatenus intellectus quantò perfectius intelligit, tantò magis facit impetum ad manifestandum se, naturaliter enim intellectus est manifestatiuus, & communicatiuus sui, & quia manifestat res, vt intellectas, oportet, quod illud dicere, seu exprimere sit substantialiter intelligere. Et hoc modo procedit Verbum diuinum per intelligere Patris non ex indigentia, sed ex intelligentia.

Secunda pars conclusionis, quod ipsa intellectio sit virtualiter actio productiua, *constat ex præcedente*, quia dictio est ipsamet intellectio vt expressiua, sed dictio est actio productiua verbi, ergo intellectio vt expressiua est productiua; & cum sit de genere qualitatis vt ostensum est, solum virtualiter erit actio productiua. Et deinde, quia intellectio procedit ab intellectu, & specie, vt à virtute productiua sui, & ipsius verbi mediante intellectione, siquidem, vt diximus, verbum est terminus expressus ipsius intellectionis, sed intellectio non se habet vt virtus intelligendi, & vt principium per modum actus primi, siquidem intellectio est actus secundus intelligentis, & vltimum quo constituitur in actu, ergo si verbum procedit mediante intellectione, non procedit mediante illa vt virtute, & actu primo producentis, ergo vt mediante actione productiua; quia illud quod se habet, vt actus secundus inter producens, & productum, est ipsamet actio productiua, siuè formaliter, siuè eminenter. Vnde constat quod ipsamet intellectio, licet sit qualitas, tamen quia habet rationem actus secundi, & ita eminenter est actio productiua, de se habet procedere à suo principio eo modo, quo procedit actio, scilicet per modum emanationis, non per actionem mediam superadditam.

Dico quartò; *intelligere, & dicere differunt, vt res & modus, intelligere autem & verbum differunt sicut res & res.*

Prima pars sumitur ex Diu. Thom. 1. *part. quæstione* 34. *artic.* 1. *ad tertium*, vbi inquit: *Quod dicere, & intelligere differunt, nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, dicere autem importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, nihil enim aliud est dicere quam proferre verbum.* Et in 4. *de veritate articulo secundo ad quintum*, inquit: *Quod in nobis dicere non solum significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est exprimere aliquam conceptionem.* Ergo secundum Diuum Thomam distincta habitudo importatur in ipso dicere, quàm in intelligere, & consequenter diuersus modus.

Ratio est manifesta; quia dicere identificatur cum intellectione, quia vt probauimus non est actio distincta, & seorsum ab illa. Ex alia parte actualis dictio ponit aliquam habitudinem in intelligere præter ipsam substantiam intellectionis, quia intellectio de se non dicit habitudinem productiui, nec respicit terminum vt productum, sed vt cognitum, dicere autem respicit terminum vt dictum, seu vt productum; ille autem respectus, seu habitudo, aliquis modus est. Potest etiam separari ab intellectione, licet non è contra, vt in visione beata secundum sententiam probabilem non generatur verbum, & in diuinis intellectio prout in Filio, & Spiritu Sancto non producit Verbum. ergo reperiuntur signa distinctionis modalis, quia dictio nunquam potest esse

siue

sine intellectione, benè tamen intellectio sine dictione, distinguuntur ergo istæ formalitates, quatenus intelligere respicit obiectum vt præcisè intelligibiliter attingendum, dictio autem vt productiuè, & ponendo inesse ipsum verbum.

Quoad secundam partē conclusionis, constat ex dictis, quia intellectio non est actio, quæ sit sola & pura causalitas, sicut actio de prædicamento actionis, sed est qualitas ipsius operantis, vt *in conclusione secunda* ostensum est. Quòd verò ipsum verbum sit etiam qualitas, *constat*, quia est imago expressa repræsentans obiectum, ergo si species impressa est qualitas, quia repræsentatiua est saltem virtualiter, non minus erit qualitas species expressa, quia perfectius repræsentatiua est, & magis in actu quàm species impressa. *Item etiam*, quia per expressionem generatur aliquid simile ipsi speciei impressæ, quæ est principium intelligendi & exprimendi, ergo oportet quod sit qualitas sicut ipsa species, non modus aliquis ipsius, aliàs non diceretur simpliciter illi similis, ita vt ex sua ratione non repugnet, quòd ipsa verbi productio sit generatio, vt in verbo diuino, vt dicitur 1. *parte quæst.* 27. *art.* 2.

Dico vltimò: *Intelligere formalissimè consistit in operatione habente se per modum actus vltimi ipsius intelligentis in ordine ad obiectum, ideoque formalitas illius vt distinguitur à dicere magis consistit in actuatione, quàm in origine.* Ita sumitur ex D. Thom. 1. *part. quæst.* 34. *art.* 1. *ad* 3. vbi inquit: *Quòd intelligere solum dicit habitudinem intelligentis ad rem intellectam, vbi nulla ratio originis importatur;* licet enim intelligere origenetur ab intellectu, & emanet vitaliter ab eo, quia operatio vitalis est, tamen non reddit intelligentem ex eo solum, quia procedit, sed quia obiectum attingit, & in illa attingentia obiecti non explicatur formaliter ordo originis, sed supponitur.

Et ratio est, quia illud est formaliter intelligere, ex quo formaliter & immediatè sequitur intelligi in obiecto, & attingentia illius in subiecto, ita quod constituatur intellectus attingens obiectum; tunc enim principaliter denominatur intelligens, quādo constituitur apprehendens obiectum, ergo licet ad hoc, vt vitali modo fiat ista apprehensio, requiratur egressio ab ipso intelligente, tamen hoc est commune omnibus actibus vitalibus; vt autem specialiter constituatur in ratione intelligentis oportet, quòd id habeat secundùm attingentiam obiecti, in qua completur ratio apprehensionis, licet vt vitalis sit rationem processionis supponat & requirat in nobis in quibus vitalis actus est operatio superaddita potentiæ, & ab illa vitaliter emanans, in Deo autem intelligere non est superadditū intellectui, nec procedit ab illo, aliàs distingueretur ab illo realiter. Quare principalis ratio intellectionis, vt intellectio est, non est ipsa egressio seu origo ab operante, sed actuatio ipsa qua in genere intelligibili constituit intellectum in actu secundo coniunctum ipsi obiecto, seu tendens ad illud intentionaliter & intelligibiliter. Cuius signum est, quia intelligere non ordinatur solum ad terminum aliquem egredientem & procedentem, quale est verbum, sed etiam ipso producto adhuc intellectio actuat & informat intellectum, & ita perficit illum tanquam vltima actualitas, non tanquam via ad terminum.

Et ex his colligitur; quomodo dicatur intelligere se habere ad formam intelligibilem, sicut esse ad formam naturalem, vt docet D. Thom. 1. *p. quæst.* 14. *artic.* 4. & *quæst.* 34. *art.* 2. *ad* 2. vbi inquit: *Quod intelligere se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens actu, non enim intelligere significat actionem ab intellectu exeuntem, sed in intellectu manentem.* Quam rationē etiam attingit *quæst.* 54. *art.* 2. Hoc autem non intelligitur de ipsa intellectione, vt est dictio seu expressio, sic enim non se habet vt esse actuans, sed tanquam actio & productio effectiua; sed intelligitur de ipsa intellectione, vt

præcisè est vltima actualitas intellectus in ordine ad obiectum, sic enim actuat, & informat intellectum & formam intelligibilē in esse intelligibili, illamq; cōstituit in actu vltimo & perfecto, & ita maximè conuenit ipsi contemplationi. Non repugnat autem, quòd actio quando est immanens det esse ipsi agenti, licet non quando est transiens, vt docet D. Thom. *quæst. illa 54. cit.* non quidē esse physicum & naturale, hoc enim supponitur, vt operatio intelligendi exeat ab intelligente, sed esse intelligibile, quod accidentale est in creaturis, in quibus intellectio est operatio emanans; in Deo autem est ipsum esse substantiale, sed ibi non emanat intellectio, vt operatio.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur, ad probandum quòd intellectio, vt distinguitur à Verbo, non potest esse qualitas, sed de prædicamento actionis, nam expressè negat Philosophus actus immanentes esse qualitates, vt patet 10. *Ethic. cap. 3. Nec enim* inquit *virtutis operationes qualitates sunt.* Constat autem operationes virtutis, actus immanentes esse, & 9. *Metaph. c. 8.* diuidit veram & propriam actionem in immanentem & transeuntem: ergo vtraque debet esse propria actio, quia vtraque est membrum illius diuisi. *Confirmatur*, quia non potest intelligi, quòd intellectio sit vera & propriè qualitas, nisi sit effectus propriè per actionem productus, quæ enim est ratio vt ad talem qualitatem non detur actio, sed sine actione dimanet? præsertim, cum in nostra sententia dimanatio passionum à natura fiat, per actionem non ipsius naturæ, sed generantis, in præsenti autem non est actio generantis, qua illa qualitas attingatur, ergo non est emanatio per modum propriæ passionis, erit ergo emanatio per modum veræ actionis.

Respondetur, Aristotelem in primo loco loqui de qualitatibus permanentibus, quales sunt habitus, non de qualitatibus transeuntibus, quales sunt actus, & ita intellectio, cum sit actus, non pertinebit ad habitum, sed ad dispositionem. Et hoc sumitur ex ipso textu Philosophi, quia in illo soluebat quoddam argumentum Platonicorum contra Eudoxum, quo probant, delectationes non esse de genere bonorum, quia boni dicimur per qualitates, delectatio autem non est qualitas, sed motus, ergo non est de genere bonorum, sed imperfectorum, quæ argumentatio non valet, nisi ly *qualitas* sumatur pro qualitate permanente, qua modo permanenti dicimur boni. *Respondet autem Philosophus*, quod etiam operationes virtutis sunt qualitates, scil. non permanentes, & tamen bonæ sunt, non ergo ratio boni restringitur ad solas qualitates permanentes, sed etiam ad operationes, quæ sunt actus seu qualitates transeuntes.

Ad secundum locum ex 9. Metaphysicor. dicimus, potius stare pro nobis, nam ibi *in text. 15.* diuidit Philosophus actiones ex parte potentiarum dicendo: *Quòd quarundam potentiarum actiuarum finis est solus vsus potentiæ, & non aliquid operatum per actionem, sicut vltimus finis potentiæ est visio, & præter eam non fit à potentia visiua aliquod opus operatum, in quibusdam verò potentijs actiuis, fit aliquod opus præter actionem, vt ab arte ædificatiua fit domus præter ipsam ædificationem.* Et subdit: *quòd actio immanens non perficit aliquod operatum, sed ipsum operans. Et ita est in ipso sicut perfectio eius.* Vnde potius colligitur, quod operatio immanens vt visio & intellectio non sunt actiones de prædicamento actionis, sed de genere qualitatis eò quod non se habent, vt pura, & nuda causalitas tendens ad effectum, sed vt perfectio vltima ipsius operantis, si quidem etiam producto effectu remanet actuans vitaliter ipsum operantem, quod non haberet si esset actio de prædicamento actionis, desinit enim producto effectu.

Ad Confirmationem respondetur, quòd qualitas, quæ est operatio & actus secundus, non procedit per aliam actionem, benè tamen qualitas quæ non est operatio, nam hoc ipso quod est actus secundus immanens, eminenter habet vim actionis trãseuntis. Et non indiget alia actione media procedere, quia ipsa actus seu operatio est, & ad qualitatem quæ actus non est, datur actio. Nec dicitur emanare tanquam propria passio, sed modum, quo actiones emanant, quia non procedunt media alia actione, alias esset processus in infinitum, quia illa alia actio exigeret aliam actionem qua præcederet. Quare non solæ passiones sunt quæ emanant, sed etiam actiones & relationes, siue actio sit de prædicamento actionis, siue sint actus, & operatio de prædicamento qualitatis. Licet enim non sint actiones cum imperfectione quæ est motus, sunt tamen actione perfectæ. Et ideo non debent carere illa perfectione actus secundi, qua seipsa emanat ab agente: hoc enim non fundatur in imperfectione motus, sed in ipsa ratione actus secundi.

Secundò arguitur; quia vel intellectio est vera & propria causalitas ipsius verbi vel non; si hoc secundum, ergo verbum producitur alia actione, quàm cognitione, siquidem aliqua actione debet produci, vnde distinguetur ab intellectione; nec intellectio erit eminenter actio, sed tantum qualitas absoluta, & consequenter producetur per aliam actionem. Si dicatur primum, non est cur intellectio excludatur ab actione prædicamentali, aut cur dicatur qualitas, quia non possunt in vnum conuenire qualitas, quæ dicit entitatem in facto esse, & actio seu causalitas quæ dicit rem in fieri & tendentia, fieri enim est aliquid imperfectum, qualitas autem in facto esse dicit perfectam existentiam. *Nec potest dici*, quòd actio quæ non est qualitas non solum importat causalitatem & fieri, sed etiam fluxum & motum. *Nam contra est*; quia illuminatio, & aliæ actiones instantaneæ verè & propriè sunt actiones, & tamen sunt sine motu: ergo non requiritur motus successiuus sed sufficit mutatio, hæc autem etiam inuenitur in intellectione, nam intellectio illa, & conceptus informat intellectum, eique inhærent, & mutant ipsum de non intelligente in intelligentem, ergo habent rationem propriæ actionis. Denique gratis dicitur, quod ad rationem actionis propriæ requiratur, quod sit cum motu & fluxu, de se enim solum exigit quod sit causalitas constituens causam efficientem in actu causantem, ergo sicut causa efficiens nõ dicit esse mouentem, sed causantem, ita neque actio dicet essentialiter rationem motus, sed causalitatis, præsertim cum motus sit post prædicamentum, actio autem prædicamentum sit.

Respondetur, intellectionem habere veram & propriam causalitatem, licet non cũ imperfectione, sed eminenter & perfectè, neque enim ratio causalitatis restricta est ad prædicamentum actionis, nisi sit cum tali imperfectione, quod tantum ordinetur ad effectum, vt via & tendentia ad terminum, non autem propter se operatur tanquam vltimum, quod intendit agens. Et hoc ideo, quia prædicamentum actionis est, quod denominat agens ab effectu secuto seu passione subiecti, condiuiditur enim actio prædicamentum contra passionem, licet enim ista sex vltima prædicamenta, non sint denominationes extrinsecę dependet tamen eorum denominatio ab aliquo extrinseco, vt docet S. Thomas, *opusc. 48. tractatu de sex vltimis prædicamentis* & nos diximus *in Logica, quæst. 19.* Quare vt aliqua actio sit de hoc prædicamento oportet, quod respectu subiecti sit mutatio seu motus, & respectu effectus sit pura & mera causalitas ordinata ad ipsum. Quod si ratione sui, operatio aliqua seu actus secundus quæritur, nec propter effectum producendum tantum, sed etiam producto effectu manet & perficit ipsum operantem, & non solum operatum, talis actus secundus.

dus excedit prædicamentum actionis, quæ non quæritur propter se, sed propter effectum, & vt via ad illum, sed est de prædicamento qualitatis, quia subiectum actuat & qualificat. *Et quando dicitur*, quòd non possunt conuenire in vnũ causalitas & qualitas. *Respondetur*, id verum esse de causalitate imperfecta, & tantum ordinata ad effectum, quæ cessat effectu producto, vtpotè via ad illum, non de causalitate perfecta & eminenti, quæ potius ordinat effectum ad se, & ordinatur ad perfectionem vltimam operantis. Et ita manet, etiam effectu producto, sicut producto verbo adhuc manet intellectio, licet in quantum gerit officium causalitatis respectu conceptus producti, inferior ipso videatur, sed tamen simpliciter est perfectior, quia non sistit in hoc, sed etiam manet, & perficit operantem post effectum productum, neque est solum via ad perficiendum operatum.

Ad id quod dicitur, etiam in intellectione inueniri mutationem. *Respondetur*, quòd inuenitur mutatio quasi metaphysica, id est reductio actus primi ad secundum, non autem physica, quæ consistit in corruptione vnius, & positione alterius formæ in subiecto, eò quòd est actus secundus non de se ordinatus ad effectum, sed propter se & ratione sui perficit operantem, & non solum operatum, talis autem mutatio non pertinet ad prædicamentum actionis, sed excedit illud. Et ita licet conceptus seu verbum producatur, vt inhærens & eductum de ipso subiecto, non tamen requiritur, quòd id fiat per eductionem seu actionem formalem, sed per eminentem, quæ est ipsa qualitas intellectionis, vt actus secundus & operatio virtualiter productiua, & consequenter eductiua, ipsa autem intellectio non educitur per aliam actionem, sed seipsa emanat, sicut aliæ actiones & relationes. Quare non gratis dicitur requiri ad prædicamentum actionis, quod sit causalitas cum motu, eò quòd est causalitas imperfecto modo, & ordinata præcisè ad perfectionẽ ipsius operati, & ad eius esse, non ad perfectionem operantis, ideoque mutationem rei operatæ importat, & corruptionem oppositi etiam in instantaneis.

Quòd si inquiras; quomodo potest intellectio esse virtualiter actio, nisi conueniant ei conditiones actionis, quarum vna est, vt identificetur cum re producta tanquam fieri, & causalitas cum termino, intellectio autem si est qualitas non potest identificari cum verbo, quod est qualitas distincta, & sic non identificata; nisi dicatur quod est virtualiter actio, quia habet virtutem emittendi verbum, & actionem productiuam eius; sed tunc intellectio se habebit vt actus primus, non vt actus secundus, quia sic esset virtus emittens actionem. *Respondetur*, quòd actiones immanentes non habent omnes conditiones transeuntis. sic enim non eminenter, sed formaliter essent sicut ipsæ. Illa autem conditio actionis, quod identificatur cum termino solum conuenit actioni, quæ præcisè est via & causalitas effectus, & ordinata ad ipsum, non vero eius actionis, quæ per se est vltimum ad quod ordinatur operans, & ad perficiendum ipsum, non vero solum ad perfectionem operati ordinatur: hęc enim non identificatur cum effectu, sed etiam producto effectu perficit operantem. Quare actus immanens solũ est virtualiter actio, quia est actio quantum ad emissionem & originationem effectus, non quantum ad identificationem & subordinationem ad effectum. Nec tamen dicitur se habere vt virtus in actu primo, quia formaliter est actus secundus, perficiens operantem, & originans effectum operatum, non tamen sistens in ipso, & subordinatus illi, sed potius effectum ordinans ad se, vt perficiat operantem in illo: in quo valde assimilatur actioni diuinæ, quæ vt actio est tenet se ex parte Dei, & solũ infert mutationem in effectu, operatur quippe Deus per actionem immanentem, & in hoc imitatur eum actio immanens creata, quod emittit ex se effectum, & est actus secundus origi-

originans ipsum nō autem identificatur ei, sed sola mutatio ipsius, quæ est fieri passiuum eius, non autem facere actiuum, quod ex parte actionis immanētis se tenet. Cum autem Philosophi dicunt, actionem & passionem non distingui nisi modaliter, loquuntur de actione, quæ identificatur cum motu, hæc enim non distinguitur realiter à passione & termino, sed modaliter.

Vltimo arguitur, quia dictio est actio distincta ab intelligere, ergo &c. *Anteced. probatur* 1. quia intelligere est qualitas distincta à verbo in nostra sententia, ergo distincta actione procedit quam ipsum verbum, verbum autem procedit per dictionem, ergo distinguitur dictio ab intelligere secundo. Quia dictio supponit intellectionem, quia ex hoc quod intelligit procedit verbum, vt dicit S. Thom. *1. p. q. 29. artic. 1.* & ex alia parte intelligere vt contemplari, supponit dictionem, quia in verbo dicto fit contemplatio. Similiter dicere importat ordinem originis, intelligere habitudinem informationis, qua intellectus actuatur ab obiecto, vt docet S. Thom. *1. p. quæst. 3. art. 1. ad* 1. ergo distinguuntur vt actio, & non actio. Tertio. Quia separari potest intelligere à dicere, quia vt dicemus *seq. ar.* datur aliquādo intellectio sine hoc quod producat verbum, ergo non sunt eadem actio intelligere & dicere. *Confir.* quia ipsa intellectio habet quidquid requiritur ad rationem verbi, ergo ipsa non est dictio, sed dictio est id quo producitur intellectio in facto esse. *Antec. constat*, quia verbum est notitia, vt illud vocat S. Thom. *4. de verit. art. 2. ad* 2. intellectio autem notitia est. Intellectio etiam manifestat, quia actu per illam attingit obiectum intellectus; est etiam qualitas & non dicit rationem originis, sed informationis, ergo habet quidquid requiritur vt sit expressa repræsentatio & qualitas manifestans non per modum tendentiæ & viæ, sed per modum qualitatis informantis & termini.

Respond. negando antec. Ad 1. probat. Respond. inprimis illam conseq. quæ est Pat. Suarez. 1. *de Trinitate cap. 6. num. 5.* esse infirmam, quia esto intellectio & verbum sint distinctæ qualitates, non sequitur debere produci diuersa actione, eadem enim actio potest habere plures terminos inadæquatos, & inter se ordinatos. *Secundò addimus*, intellectionem esse qualitatem per modum actus secundi, & operationis, & ita esse virtualiter, seu eminenter productiuam vnde & quia operatio est, exit emanando à suo principio, non per aliam actionem, & quia virtualiter productiua est non per aliam actionem, sed per se producit verbū, quia per se est expressiua *Ad 2. probat. omn. dicitur*, quod dictio supponit intellectionem, & intellectio dictionem secundum diuersas considerationes, non tanquam duo omnino diuersa, sed vt formalitates, seu modi eiusdem operationis, supponit enim dictio intellectionem sicut formalitas, seu modus rem ipsam cuius modus est, sicut sensitiuum supponit vegetatiuum non sicut entitatem, & formam diuersam, sed vt gradum eiusdem. Et ita cum dicit D. Th. quod quia intelligit, concipit seu dicit, non est sensus, quod vna actio est causa alterius, sed quod in eodem actu vna perfectio, seu formalitas est ratio alterius; ex eo enim aliquid est dicens seu loquens, quia est intelligens, non entitate diuersa, sed eadem includente vtramque perfectionem. Et contemplatio supponit verbum productum in quo contempletur, & productionem eius, non tanquam actionem distinctam, sed tanquā vnam & eandem secundum diuersos status, seu respectus; nam cognitio est formatiua sui obiecti faciendo verbum, quod cognoscendo & exprimendo format, & sic vt respicit obiectum cognitum est cognitio, vt expressum & formatum in ratione repræsentationis est expressio, & productio, rursusque cognitio perficitur in ratione contemplationis in ipso verbo expresso, & producto, in quo obiectum attingitur. Quod verò intelligere secundum se non importet

habi-

habitudinem originis sed informationis, non infert distinctam actionem entitatiuè, sed formaliter, id est quoad habitudinē, seu formalitatem exprimendi, idem enim actus, seu operatio est actus secundus potentiæ, virtualiter tamen est actio productiua, seu expressiua conceptus non per nouā entitatem actionis, sed per diuersam eiusdē cognitionis habitudinem. *Ad 3. probationem dicemus sequen. artic.* non enim dicere separatur vnquam ab intelligere sed è contra quod est signum distinctionis modalis.

Ad confirm. Respond. verbum manifestare repræsentando, intellectionem autem manifestare operando, & cognoscendo, & verbum dicitur notitia terminatiue, seu per modum termini, in quo fit notitia, non formaliter & per modum operationis, vt etiam aduertit S. Thom. 1. *p. q* 3 *art.* 1. *ad* 2. differt autem esse manifestatiuū, & expressiuum per modum repræsentationis, vel per modum operationis & actus, quod primum dicit rationem imaginis & similitudinis tanquam res expressa, & dicta; secundum autem dicit rationem actus vltimi & tendentiæ ad obiectum, vt cognitum non faciendo illud præsens per modum similitudinis, sed præsens factum vitali actu attingendo, & operatione ipsa seu actu vltimo repræsentatum obiectum cognoscendo.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad omnem intellectionem sit necessaria productio verbi?

SVpponendum est, quod vt sup. *quæst.* 8. *artic.* 3. attigimus, necessitas ponendi verbū in nostra intellectione ex duplici principio fundari potest. *Primo* propter ipsum obiectum, secundò propter ipsam potentiæ operationem. Propter ipsam actionem fundant hanc necessitatem plures authores, qui existimant verbum, ideo solum requiri vt operatio ipsa terminum habeat, eo quod illam operationem existimant esse formaliter de prædicamento actionis, actio autem sine termino dari non potest, vnde respondent difficultati, non posse dari intellectionem actionem sine verbo, & in Deo etiam intelligere habet verbum, licet non sub omni consideratione, sed vt est intelligere fæcundum in Patre. Sic sentiunt P. Suarez *disput.* 8. *metaph. sect.* 2. *à num.* 7 & *lib.* 2. *de attributis negatiuis. capit.* 12. & 13. Videri etiam potest *lib.* 3. *de anima cap.* 6. Conimbricenses 3. *de anima capit.* 8. *quæstione* 3. *artic.* 2. Molina 1. *p. quæst.* 27. *artic.* 1. Vazquez Rubio, Monte sinos, & alij quos cit. Carmelitani *hic disput.* 12. *quæst.* 5.

E contra verò apud D. Thom. & eius scholam verbum requiritur in intellectu, non ex parte potentiæ, aut operationis eius vt productiuæ, sed ex parte ipsius obiecti, vel vt reddatur præsens si sit absens, vel vt reddatur sufficienter immateriale, & spirituale in ratione termini intellecti & cogniti intra intellectum, nec solum sit intelligibile in actu primo per modum speciei impressæ; vel denique vt reddatur obiectum manifestatum in aliqua repræsentatione tanquam res dicta & locuta. Et ad duo prima requiritur verbum ex indigentia ipsius intelligentis, & obiecti intellecti, ad tertium autem requiritur verbum propter abundantiam intelligendi, quatenus ex abundantia cordis os loquitur, & propter ea dixit Augustinus, quod verbum in Deo non procedit ex indigentia, sed ex intelligentia, quia non procedit vt reddat essentiam diuinam intellectam in actu, aut Patrem intelligentem, quia essentia se ipsa est in actu puro intelligibilis, & intellecta, sed vt manifestetur, & repræsentetur in imagine, id quod est in intelligentia.

Hæc sententia sumitur ex Diu. Thom. qui necessitatem ponendi verbum in nobis desumit ex prima & secunda causa, *in* 1. *contra Gent. cap.* 53. vbi inquit *Quod intellectus per speciem rei formatus intelligendo format in se ipso quandam intentionem rei intellectæ, quæ est ratio ipsius quam significat definitio. Et hoc quidem necessarium est, eo quod intellectus*

intel-

intelligit indifferenter rem absentem, & praesentem, in quo cum intellectu imaginatio conuenit, sed intellectus hoc amplius habet, quod etiam intelligit rem vt separatam à conditionibus materialibus siue quibus in rerum natura non existit, & hoc non posset esse nisi intellectus intentionem sibi praedictam formaret. Idem docet 4. *contra Gent. cap.* 11. & *opusc.* 13. & 14. Et quod requiratur etiam propter manifestationem specialiter videri potest in *q.* 4. *de verit. art.* 2. *praesertim ad primum & ad quintum*, vbi docet, quod Pater dicēdo verbum manifestat, & exprimit totam Trinitatem, & omnem creaturam, vt etiam docet 1. *p. art. quaestione* 34.

Ratio & fundamentum huius conclusionis facile constare potest; quia *in praecedenti articulo* ostendimus intellectionem ex se non esse actionem productiuam, nec respicere terminum vt productum, sed vt cognitum, vnde propter assignandum terminum à tali actione productum praecise non est ponendum verbum, sed vlterius oportet assignare necessitatem producēdi tale verbum, & hanc non possumus desumere nisi ex obiecto, quod in esse obiecti formari debet intra intellectum, & intra ipsum poni vt intelligatur, eo quod intellectus est potentia perfectè trahens res ad se, & vniens illas sibi non solum vnione quadam tendente ad rem vt est extra, sed intelligente illam secundum omnes respectus, & modos quibus potest res ipsa praescindi, componi, comparari, diuidi, &c. Haec autem omnia requirunt obiectum cognosci, & attingi prout est intra intellectum, quia extra illum non est res ipsa abstracta, comparata, diuisa, &c. Sed hoc sortitur beneficio intellectus, ergo potentia, quae de se cognoscitiua est obiecti secundum omnes istos modos quos sortitur intra se, & non extra necesse est terminari ad obiectum vt intra se formatum, & non vt praecise manet extra se. Nec sufficit ad hoc obiectum esse intra potentiam per speciem impressam, tum quia species impressa tenet se ex parte principij eliciendi intellectionem: actus autem intelligendi non terminatur ad ipsam speciem impressam, quia sic semper deberet esse reflexa, vtpotè conuertens se ad suum principium à quo elicitur: tum etiam quia ex eadem specie impressa possunt formari plures conceptus, seu species expressae, quia potest intelligi res secundùm diuersos respectus inclusos virtualiter in eadem specie, vel secundum comparationem vnius speciei ad aliam, ergo non sufficit species impressa, vt ad illā terminetur intellectio, sed requiritur determinata, & expressa species in qua determinate proponatur intellectui ex parte termini id quod inuolutum est in specie impressa ex parte principij.

Adhaec si obiectum est absens ita vt in se ipso terminare nō possit cognitionē, necessario requiritur, quod haec terminatio suppleatur in aliqua repraesētatione, nec sufficit ipse actus intelligendi, quia iste est ipsa cognitio, nō res ipsa cognita, multo minus species impressa quia ab ipsa vt à principio elicitur cognitio, ergo in illa nō habet rationē termini nisi per reflexionē, reflexio autē supponit actū directū, & de illo inquiremus quem terminum habeat. Quod si obiectum sit praesēs sed nō sit spirituale, & proportionatum ipsi intellectui, manifestum est quod ad ipsum prout sic non potest terminari intellectio nisi reddatur proportionatum, & spiritualizatum etiam prout terminat cognitionem, obiectum autem non redditur spirituale, & immateriale nisi intra intellectum, quia denudatio à materialibus cōditionibus nō conuenit rei materiali ad extra, sed prout intra intellectum. Quod si obiectum ipsum in se spirituale sit, vel est extra ipsum intellectum sicut vnus Angelus respectu alterius Angeli, & tunc non potest Angelus ille distinctus deseruire alteri per modum speciei etiam impressae, quia non potest intra ipsum intellectum per suam substantiam poni cum non habeat aliquam vnionem ad ipsum, neque

per modum formæ cum sit substantia, & intellectus accidens, neque per modum materiæ cum non sit eius subiectum, neque per modum efficientis cum non causet intellectum nisi solus Deus. Si verò substantia Angeli sit intima intellectui, vt est respectu sui proprij intellectus cuius est subiectum, & cui seruit per modum speciei impressæ, adhuc non sufficit pro specie expressa terminante intellectionem, quia vt probat D. Thom. 4. *contra Gent. cap.* 11. cum intelligere Angeli non sit eius substantia, seu eius esse, etiam verbum, seu conceptus, Angeli non est eius substantia, sed accidens. Cuius probationis efficacia consistit in hoc quod verbum repræsentat obiectum, vt intellectum, & cognitum, & non solum vt intelligibile, ergo si intelligere & intelligi est accidens, etiam verbum vt intellectũ oportet quod sit accidens, & non substantia, tum etiam quia vnam & eandem rem contingit multipliciter intelligi, & non vno tantum modo, & ideo intelligere quod per modum operationis nascitur ex intelligente, non potest esse eius substantia, seu eius esse, quia hæc debet esse fixa & determinata, operatio verò est multiplex & varia, manente eadem substantia, ergo etiam terminus illius debet esse varius & multiplex, siquidem potest diuerso modo intelligi idem obiectum, per terminum autem qui est verbum, constituitur obiectum in ratione intellecti, ergo per aliquid accidentale, & non per suam substantiam debet terminare ipsam operationem; & hoc intra intellectum, quia formatio, & expressio obiecti fit per cognitionem, & locationẽ seu manifestationem internam, & sic oportet, quod talis terminus formatus, extra ipsam cognitionem non sit, & consequenter neque extra potentiam.

Quod si inquiras quomodo ipsum verbum possit deseruire ad cognoscendum obiectum nisi prius cognoscatur tanquam imago repræsentans, cum tamen nullus experiatur se prius videre hanc imaginem vt in ea videat obiectum? Quomodo etiam potest per cognitionem formari, si ipsa cognitio non respicit obiectum nisi in ipso verbo repræsentatum?

Respon. quod imago est duplex; alia exterior, & instrumentalis, quæ vt cognita ducit in cognitionem obiecti, & talis imago prius debet attingi, & cognosci quam obiectum ipsum; alia est interior & formalis quæ non est obiectum cognitum, sed ipsa est ratio, & forma terminans cognitionem, & hæc non debet esse cognita obiectiue, sed solum cognitionem reddere terminatam formaliter respectu obiecti, debet autem formari per cognitionem ipsum verbum, quia vt dictum est verbum repræsentat rem vt cognitam & intellectam, & sic intellectione ipsa debet formari. Et vocatur aliquando verbum à D. Thom. instrumentum, quo intellectus vtitur ad cognoscendum, vt *quodlib.* 5. *art.* 9. sed tamen non sumit instrumentum pro signo instrumentali, quod obiectiue mouet potentiam, sed pro medio intelligendi formali & intrinseco ipsi cognoscenti. Nec repugnat, quod eadem cognitio simul cognoscat & formet, vt dicit D. Thomas *opusc* 14. sicut si visio emitteret ex se lucem vel colorem, simul videret & produceret obiectum suum, aliàs si prius formaretur verbum, oporteret prius dicere, quam cognoscere, & illa dictio seu locutio cæco modo fieret dicendo quod non cognoscit. Est ergo ipsa cognitio considerata in fieri, & in statu imperfecto formatiua verbi, ipso autem formato redditur perfecta & completa cognitio tanquam contemplatio, licet etiam postea iterum possit dicere ad manifestandum obiectum ex abundantia intelligentiæ, vt iam supra explicauimus.

His suppositis, circa principalem difficultatem articuli, illi qui existimant verbum poni in intellectu ex eo præcise, vt sit terminus productionis, consequenter in omni intellectione, nulla excepta, ponunt produci verbum. Ita P. Suar. *libr.* 2. *de attributis negatiuis*

tiuis capit. 11. & alij supra citati. Qui verò tenent intellectionem de se non esse actionem productiuam, sed requiri verbum, vt obiectum reddatur proportionatum, & terminans cognitionem per modum rei intellectæ, affirmant in omni intellectione requiri verbum in qua obiectum ipsum per suam entitatem non est intelligibile, & intellectum in actu, & hoc respectu omnis obiecti creati inuenitur, respectu autem Dei clarè visi, probabilius est non formari verbum creatum quod immediatè repræsentet illum in esse intellecti.

Itaque hæc sententia duas habet partes Prima, quod in omni intellectione circa obiectum creatum, vel Deum non clarè visum, formatur verbum. Quæ sine dubio est sententia D. Thom. vt videri potest *1. part quæst. 27. artic. 1. & quæst. 9. de potentia art. 5. & quæstion. 4. de veritate artic. 2. & 4. contra Gent. capit. 11. & multis alijs locis*; in quibus expresse ponit verbum esse distinctum à specie impressa, & ab actu intelligendi, præsertim *illa quæst. 9 de potentia art. 5. & quæst. 8. art. 1. & alijs locis præcedenti artic. citatis. Ratio verò constat ex dictis*, quibus probauimus necessitatem ponendi verbum.

Secunda verò pars sententiæ propositæ quod respectu Dei clare visi non detur hoc verbum creatum, *sumitur ex dictis, & ex ratione Diui Thom.* qua 1 *p. quæst. 2. art.* 11. excludit omnem similitudinem repræsentatiuam Dei in se in quo genere intrat verbum, concedit autem S Doctor similitudinem ex parte potentiæ, seu virtutis, id est lumen attingens Deum in se, sicut etiam visio attingit Deum in se, negat autem similitudinem per modum imaginis, & repræsentationis, quia similitudo virtutis, seu luminis & ipsius visionis consistit solum in proportione actiuitatis, & operationis erga obiectum, quæ est proportio per modum tendentiæ & respectus, non repugnat autem rem inferiorem tendere, & respicere superiorem, & creaturam ad Deum in se. Repræsentatio vero est per modum similitudinis, qua vel conuenit per adæquationem vnum cum altero, vel continet illud vt semen rem genitam; nihil autem creatum adæquatur Deo, aut continet illum vt est in se. Vndè ratio Diui Thomæ explicatur. quia repræsentatio ipsa, in qua formalissime cōsistit ratio speciei, licet entitatiue sit accidens, intelligibiliter tamen debet esse eiusdem immaterialitatis cum obiecto, quod immediatè & primo repræsentat, siquidem ipsa repræsentatio speciei realiter inuenitur in ea, & non est aliud quam ipsa res repræsentata immaterialiter & intelligibiliter sumpta. Sic ergo illa realitas, quæ est repræsentatio speciei in ratione repræsentationis formaliter, & in esse intelligibilis, qua comparatur ad obiectum, vel est creata, vel increata; si increata, est actus purus in esse intelligibili, & consequenter non potest inueniri in entitate creata. Si creata, in infinitum distat ab obiecto increato, multo magis, quam repræsentatio corporea ab obiecto spirituali in se, implicat autem, quod repræsentatio corporea propriè & immediatè repræsentet rem spiritualem, vt est in se. Nec obstat quod etiam implicat visionem corpoream attingere rem spiritualem, cum tamen non implicet visionem creatam attingere Deum. *Respondet enim* visionem implicare ex alio principio, quia scilicet res spiritualis est omnino extra obiectum adæquatum sensus, quod non currit in intellectu creato respectu Dei. Repræsentatio autem speciei vtrobique repugnat ex eodem principio, scilicet ex defectu similitudinis, & immaterialitatis cum obiecto.

Nec dici potest; quod repræsentatio speciei entitatiuè est creata, sed terminatiuè increata, & quod finito modo repræsentat Deum. *Sed contra*, quia repræsentatio speciei, licet quoad entitatem sit inferior obiecto, quoad immaterialitatem tamen est imposibile, siquidem in ipsamet specie repræsentatio formaliter sumpta continet intelligibiliter, & intentionaliter ipsum obie-

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo *arg.* ex Patre Suarez. *3. de anim. cap. 5.* ad probandum, quod verbum non ponatur propter indigentiam obiecti, sed vt sit terminus actionis productiuæ, nam inprimis D. Thomas vbicumque loquitur de verbo non adstruit illud ex indigentia obiecti, sed propter vim intellectionis, vt patet *1. part. quæst. 27. artic.* vbi ait: *Quicumque intelligit ex hoc ipso quod intelligit procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio intellectus ex vi intellectionis proueniens.* Et *quæst. 9. de potentia art. 5.* ait: *Quod verbum est de ratione ipsius intelligere.* Et *quæst. 4. de veritate art. 2. & super Ioannem cap. 1. lect. 1. & 4. contra Gent. cap. 11. art,* Angelum formare verbum, & tamen habet substantiam suam sibi præsentem intuitiue, ergo verbum non ponitur propter indigentiam obiecti, scilicet vt reddatur præsens intellectui. *Ratione etiam arguitur,* quia si ex indigentia obiecti producitur verbum, maximè quia obiectum est absens & per ipsum verbum redditur præsens, sed si hæc ratio valeret, nunquam produceretur verbum nisi in cognitione abstractiua, & ita Angelus se cognoscens, verbum non produceret. Si verò dicatur præter hanc præsentiam Angeli requiri aliam magis intimam, & veluti penetrationem potentiæ cũ obiecto. *Contra est;* tum quia intellectus speciebus impressis informatus, sufficienter habet obiectum intime sibi vnitum, nec est cur magis penetratum, & vnitum requirat; tum denique quia non repugnat quod species impressa simul se teneat ex parte principij cognoscendi & sit terminus in quo reluceat obiectum quæ enim in hoc est repugnantia?

Resp. de mente D. Th. satis constare *locis supra à nobis allegatis,* præsertim *primo contra Gent. c. 53. & in illis locis* quæ allegat P. Suarez, vt *q. 9. de potentia art. 5. & q. 8. art. 1.* apertè distinguit speciem intelligibilem impressam & actum intelligendi, & verbum intellectum, & tamen ipsum intelligere ponit esse actionem immanentem, quæ non est de prædicamento actionis, nec per se respicit terminum productum, sed cognitum, vt *articulo præcedenti* ex ipso D. Th. ostendimus, ergo non propter indigentiam actionis vt habeat terminum requiritur verbum, sed propter indigentiam obiecti vt reddatur sufficienter præsens & vnitum, nõ solum entitatiue sicut est substãtia Angeli suo intellectui, sed etiam intelligibiliter per modum intellecti in actu quod accidentale est etiam ipsi Angelo.

Ad rationem Respond. ad primam probationem dicitur, non solum requiri verbum propter absentiam physicam obiecti, hæc enim non semper inuenitur, sed etiam vt obiectum in ratione termini cognitionis reddatur immateriale & intentionale in actu vltimo, vt D. Thom. affirmat *1. contra Gent. citato cap. 53.* & ad hoc non sufficit præsentia quam habet obiectum in specie impressa, hæc enim præsentia tenet se ex parte principij ad producendam intellectionem, non autem per modum termini, quia ad hoc oporteret, quod intellectus reflecteretur super ipsam speciem & ita non seruit ad intellectionem directam: tum quia species impressa continet obiectum per modum intelligibilis, non per modum intellecti, & expressi in actu secũdo, quod enim aliquid sit intellectum & expressum, necessario dependet ab intelligere & exprimere, species autem intelligibilis præcedit ipsum intelligere, & exprimere, ergo non potest in ipsa repræsentari obiectum vt expressum & intellectum in actu, vbicumque operatio intelligendi & exprimendi est aliquid accidentaliter superueniens ipsi speciei & intellectui, & ita species impressa existit in intellectu etiam ipso non intelligente per illam, species autem expressa cessante intellectione cessat, quia repræsentat rem vt intellectam in actu: tum denique quia species impressa repræsentat cũ a-

aliqua indifferentia & potentialitate determinabili per expressionem verbi, & intellectionem siquidem intellectio, quæ est accidens superueniens intellectui, potest variari, fierique modo cum diuersa attentione, modo cum diuersa intensione, ergo oportet quod species impressa reducatur in actum, & terminetur per ipsum intelligere & consequenter quod ipsum verbum distinguatur à specie impressa, eò quod in verbo expresse & determinatè repræsentatur obiectum vt taliter, vel taliter intellectum in actu secundo, non vt solum intelligibile in actu primo. Vnde patet cur repugnet speciem impressam tenere se ex parte termini intellectionis, vt petitur in vltima probatione.

Secundò arguitur, ad probandum in omni intellectione formari verbum etiam in visione Dei, primo quidem authoritate D. Thom. tum *1. p. q. 27. art. 1.* vbi inquit: *Quod quicumque intelligit, ex hoc quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum*; quod frustra limitatur ad intellectionem rei creatæ, vel intellectionem abstractiuam, aut alias similes limitationes, aliàs non probaret D. Tho. dari in Deo processionem verbi, si non datur in nobis, nisi cum tot limitationibus, cum quibus non datur in Deo: tum etiam *in q. 4. de veritate art. 2.* dicit: *Quod omne intellectum in nobis est aliquid realiter procedens ab alio, & hoc vniuersaliter verum est, de omni quod à nobis intelligitur siue per essentiam videatur, siue per similitudinem.* Vbi etiam includit visionem diuinam, in qua videtur Deus per essentiam, & non per similitudinem. *Ratione etiam probatur*, quia omnis intellectio est vera & propria operatio seu actio, ergo debet habere terminum, quia actio non habens terminum, nihil agit, & sic non est actio. Si verò intellectio non est actio; sed qualitas producta, ergo supponit actionem per quam producatur, & sic illa actio erit intellectio vt operatio, qualitas verò illa erit verbum vt terminus actionis. Et dato quod intellectio illa in ratione intellectionis nō habeat terminū productū, sed cognitum, adhuc tamen non repugnat in visione beata, quod illa intellectio sit expressiua & manifestatiua eius quod intelligit per modum locutionis, ergo per talē expressionem & dictionem producetur verbum, non quidem ad reddendum obiectum intellectum in actu, sed vt dictum & expressum a beato.

Respondet. ad primum locum S. Thom. quod illa verba. *Quicunque intelligit*, non est necesse quod distribuant pro omnibus indiuiduis, sed pro omnibus generibus intelligentium, quasi sit sensus in omni natura intelligente ex eo, quod natura intellectiua est, habet, quod procedat aliquid intra ipsam & non solum extra, siuè hoc contingat in omni indiuiduo, siuè non. Intentū enim S. Thom. in illo articulo erat probare contra Sabellianos, & Arrianos, quod datur in Deo processio aliqua ad intra, & hoc probat, quia in omni intelligente datur processio ad intra per actionem immanentem. Ad hoc autem impertinens est quod in omni indiuiduali actione procedat verbum, sufficit autem, & conducit quod in omni natura intelligente detur processio ad intra, sic enim optimè infert, quod etiam in natura diuina seu in Deo qui intelligens est, datur aliqua processio ad intra, & tamē non probat quod in omni indiuidua intellectione datur processio ad intra, hoc enim esset nimis probare, cum in Deo Spiritus sanctus, & Filius intelligant, nec tamen producant ad intra verbum. Quod & Sanctus Thomas aduertit dum *eodem loco, quæstion. 34. artic. 1. ad 4.* afferens eandem propositionē *Quicumque intelligit, &c.* vt inde probaret, quod etiam Verbum producit aliud verbum, limitat illam propositionē, vt intelligatur de omni intelligente fæcundo non de eo quod intelligit vt verbum procedens, sicut intelligit Filius.

Ad secundum locum respondetur, loqui de his qui intelligunt non per similitudinem, sed per essentiam quæ non est ipsum intel-

intelligere, & intelligi per se ipsam, sed indiget operatione accidentali, & de se est in potentia, vt sit intellecta in actu, qualis est essentia Angeli, non vero loquitur de essentia quæ est actus purus, & cuius immaterialitas non compatitur repræsentari repræsentatione, & immaterialitate creata, quæ longè illi improportionata est. Et hoc sumitur ex ratione ipsa, quam reddit Sanctus Thomas, ibi, quia *ipsa conceptio*, inquit *est effectus actus intelligendi*, quia scilicet, vbi essentia aliqua non est suum intelligere, nec sua conceptio, sed conceptio est effectus actus intelligendi, ibi necessario requiritur, quod procedat & producatur verbum, quia hoc ipso quod conceptio est effectus, ipsa essentia seu obiectum, per quod fit cognitio, non est per se in vltimo actu intelligibilitatis, sed per aliquid superadditum, quod est effectus actus intelligendi, & sic vbicumque verbum est effectus, intellectio producere debet illud. In visione autem beata, diuina essentia, quæ est species intelligibilis, se ipsa est in actu vltimo intelligibilitatis, cum sit actus purus, & consequenter non per aliquem effectum redditur intellecta repræsentatiuè, sed solum illa immaterialitas, quæ est actus purus, redditur attactu per actum visionis beatæ, & ei vnita in ratione termini.

Ad rationem iam respondimus præcedenti articulo, intellectionem esse actionem metaphysicam, idest actum secundum operantis non physicam formaliter id est causalitatem ipsam operati, & sic non petit essentialiter terminum productum sed cognitum, licet virtualiter possit esse actio vt dictio expressiua est; ipsa autem intellectio, licèt sit qualitas, emanatiuè tamen procedit, & non per aliam actionē quia actus secundus est, veraque operatio, vnde non indiget alio actu secundo constitui agens, vt producat illam. Nec tamen superfluit verbum, quia est similitudo per modum termini repræsentans seu reddens præsens obiectum. In visione autem beata, nec per modum locutionis, & expressionis potest verbum produci, quia verbum sic procedit in ratione dicti, & expressi, quod repræsentat obiectum secundum propriam, & immediatam immaterialitatem eius, repræsentat enim obiectum, vt intellectum in actu, & consequenter sub actualitate vltima intelligibilitatis, & immaterialitatis diuinæ quod repugnat in repræsentatione seu immaterialitate creata. Nec sufficit repræsentare illam, vt intellectam à visione creata, quia visio ipsa non est obiectum seu res intellecta, sed essentia ipsa, ac proinde, licet connotetur quod sit cognita à me, immaterialitas tamen, & intelligibilitas sub qua repræsentatur, non est mei, qui sum cognoscens, sed obiecti cogniti, & repræsentati.

Ex quo soluitur instantia; quæ solet hic moleste fieri, quia verbum non ponitur nisi ad hoc vt reddatur obiectum intellectum à me, non ab alio. Deus autem ex se non est intellectus in actu à me, sed à se, ergo vt repræsentetur essentia diuina non absolute vt in actu secundo intellecta in se, sed vt limitate intellecta à me, requiretur verbum creatum, quia sic limitate esse intellectam à me, aliquid accidentale & temporale est. *Sed respondetur ex dictis*, quod esse intellectum in actu dupliciter dici potest, vel respectu obiecti, quia de se solum est intelligibile in actu primo, redditur autem in actu vltimo intellectum; vel respectu subiecti, quia applicatè ad istud subiectum redditur intellectum, id est apprehensum & tentum ab isto Dicimus ergo, quod verbum ponitur, vt reddat obiectum intellectum in actu vltimo ex parte obiecti, secundum quod intellectum in actu vltimo condiuiditur contra intelligibile in actu primo, & hoc modo diuina essentia vt obiectum intelligendum, & ordinis intelligi-

aliquando quidem ex necessitate, & indigentia quia obiectum ipsum non est sufficienter explicatum, & euolutũ, & ita proceditur ab imperfecto ad perfectum, sicut in nobis fit per discursum, & cogitationem, & sic præcedit verbum intelligere perfectum, sed procedit ab intelligere imperfecto, & in fieri, & generaliter, quandocumque formatur verbum, ipsum fieri verbi etiam est intelligere in fieri. Aliquando verò procedit verbum ex abundantia intelligẽdi, quatenus intellectus quantò perfectius intelligit, tanto magis facit impetum ad manifestandum se, naturaliter enim intellectus est manifestatiuus, & communicatiuus sui, & quia manifestat res, vt intellectas, oportet, quod illud dicere, seu exprimere sit substantialiter intelligere. Et hoc modo procedit Verbum diuinum per intelligere Patris non ex indigentia, sed ex intelligentia.

Secunda pars conclusionis, quod ipsa intellectio sit virtualiter actio productiua, *constat ex præcedente*, quia dictio est ipsamet intellectio vt expresiua, sed dictio est actio productiua verbi, ergo intellectio vt expresiua est productiua, & cum sit de genere qualitatis vt ostensum est, solum virtualiter erit actio productiua. Et deinde, quia intellectio procedit ab intellectu, & specie, vt à virtute productiua sui, & ipsius verbi mediante intellectione, siquidem, vt diximus, verbum est terminus expressus ipsius intellectionis, sed intellectio non se habet vt virtus intelligendi, & vt principium per modum actus primi, siquidem intellectio est actus secundus intelligentis, & vltimum quo constituitur in actu, ergo si verbum procedit mediante intellectione, non procedit mediante illa vt virtute, & actu primo producentis, ergo vt mediante actione productiua, quia illud quod se habet, vt actus secundus inter producens, & productum, est ipsamet actio productiua siuè formaliter, siuè eminenter. Vnde constat quod ipsamet intellectio, licet sit qualitas, tamen quia habet rationem actus secundi, & ita eminenter est actio productiua, de se habet procedere à suo principio eo modo, quo procedit actio, scilicet per modum emanationis, non per actionem mediam superadditam.

Dico quartò; *intelligere, & dicere differunt, vt res & modus, intelligere autem & verbum differunt sicut res & res.*

Prima pars sumitur ex Diu. Thom. 1. *part. quæstione* 34. *artic.* 1. *ad tertium*, vbi inquit: *Quod dicere, & intelligere differunt, nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, dicere autem importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, nihil enim aliud est dicere quam proferre verbum.* Et in 4. *de veritate articulo secundo ad quintum*, inquit: *Quod in nobis dicere non solum significat intelligere, sed intelligere cum hoc, quod est exprimere aliquam conceptionem.* Ergo secundum Diuum Thomam distincta habitudo importatur in ipso dicere, quàm in intelligere, & consequenter diuersus modus.

Ratio est manifesta; quia dicere identificatur cum intellectione, quia vt probauimus non est actio distincta, & seorsum ab illa. Ex alia parte actualis dictio ponit aliquam habitudinem in intelligere præter ipsam substantiam intellectionis, quia intellectio de se non dicit habitudinem productiui, nec respicit terminum vt productum, sed vt cognitum, dicere autem respicit terminum vt dictum, seu vt productum; iste autem respectus, seu habitudo, aliquis modus est. Potest etiam separari ab intellectione, licet non è contra, vt in visione beata secundum sententiam probabilem non generatur verbum, & in diuinis intellectio prout in Filio, & Spiritu Sancto non producit Verbum. ergo reperiuntur signa distinctionis modalis, quia dictio nunquam potest esse sine

sine intellectione, benè tamen intellectio sine dictione, distinguuntur ergo istæ formalitates, quatenus intelligere respicit obiectum vt præcisè intelligibiliter attingendum, dictio autem vt productiuè, & ponendo inesse ipsum verbum.

Quoad secundam partē conclusionis, constat ex dictis, quia intellectio non est actio, quæ sit sola & pura causalitas, sicut actio de prædicamento actionis, sed est qualitas ipsius operantis, vt *in conclusione secunda* ostensum est. Quòd verò ipsum verbum sit etiam qualitas, *constat*, quia est imago expressa repræsentans obiectum, ergo si species impressa est qualitas, quia repræsentatiua est saltem virtualiter, non minus erit qualitas species expressa, quia perfectius repræsentatiua est, & magis in actu quàm species impressa. *Item etiam*, quia per expressionem generatur aliquid simile ipsi speciei impressæ, quæ est principium intelligendi & exprimendi, ergo oportet quod sit qualitas sicut ipsa species, non modus aliquis ipsius, aliàs non diceretur simpliciter illi similis, ita vt ex sua ratione non repugnet, quòd ipsa verbi productio sit generatio, vt in verbo diuino, vt dicitur 1. *parte quæst.* 27. *art.* 2.

Dico vltimò: *Intelligere formalissimè consistit in operatione habente se per modum actus vltimi ipsius intelligentis in ordine ad obiectum, ideoque formalitas illius vt distinguitur à dicere magis consistit in actuatione, quàm in origine.* Ita sumitur ex D. Thom. 1. *part. quæst.* 34. *art.* 1. *ad* 3. vbi inquit: *Quòd intelligere solum dicit habitudinem intelligentis ad rem intellectam, vbi nulla ratio originis importatur*; licet enim intelligere origenetur ab intellectu, & emanet vitaliter ab eo, quia operatio vitalis est, tamen non reddit intelligentem ex eo solum, quia procedit, sed quia obiectum attingit, & in illa attingentia obiecti non explicatur formaliter ordo originis, sed supponitur.

Et ratio est, quia illud est formaliter intelligere, ex quo formaliter & immediatè sequitur intelligi in obiecto, & attingentia illius in subiecto, ita quod constituatur intellectus attingens obiectum; tunc enim principaliter denominatur intelligens, quādo constituitur apprehendens obiectum, ergo licet ad hoc, vt vitali modo fiat ista apprehensio, requiratur egressio ab ipso intelligente, tamen hoc est commune omnibus actibus vitalibus; vt autem specialiter constituatur in ratione intelligentis oportet, quòd id habeat secundùm attingentiam obiecti, in qua completur ratio apprehensionis, licet vt vitalis sit rationem processionis supponat & requirat in nobis in quibus vitalis actus est operatio superaddita potentiæ, & ab illa vitaliter emanans, in Deo autem intelligere non est superadditū intellectui, nec procedit ab illo, aliàs distingueretur ab illo realiter. Quare principalis ratio intellectionis, vt intellectio est, non est ipsa egressio seu origo ab operante, sed actuatio ipsa qua in genere intelligibili constituit intellectum in actu secundo coniunctum ipsi obiecto, seu tendens ad illud intentionaliter & intelligibiliter. Cuius signum est, quia intelligere non ordinatur solum ad terminum aliquem egredientem & procedentem, quale est verbum, sed etiam ipso producto adhuc intellectio actuat & informat intellectum, & ita perficit illum tanquam vltima actualitas, non tanquam via ad terminum.

Et ex his colligitur; quomodo dicatur intelligere se habere ad formam intelligibilem, sicut esse ad formam naturalem, vt docet D. Thom. 1. *p. quæst.* 14. *artic.* 4. & *quæst.* 34. *art.* 2. *ad* 2. vbi inquit: *Quod intelligere se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens actu, non enim intelligere significat actionem ab intellectu exeuntem, sed in intellectu manentem.* Quam rationē etiam attingit *quæst.* 54. *art.* 2. Hoc autem non intelligitur de ipsa intellectione, vt est dictio seu expressio. sic enim non se habet vt esse actuans, sed tanquam actio & productio effectiua; sed intelligitur de ipsa intellectione, vt

præcisè est vltima actualitas intellectus in ordine ad obiectum, sic enim actuat, & informat intellectum & formam intelligibilē in esse intelligibili, illumq; cōstituit in actu vltimo & perfecto, & ita maximè conuenit ipsi contemplationi. Non repugnat autem, quòd actio quando est immanens det esse ipsi agenti, licet non quando est transiens, vt docet D. Thom. *quæst. illa 54. cit.* non quidē esse physicum & naturale, hoc enim supponitur, vt operatio intelligendi exeat ab intelligente, sed esse intelligibile, quod accidentale est in creaturis, in quibus intellectio est operatio emanans; in Deo autem est ipsum esse substantiale, sed ibi non emanat intellectio, vt operatio.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur, ad probandum quòd intellectio, vt distinguitur à Verbo, non potest esse qualitas, sed de prædicamento actionis, nam expresse negat Philosophus actus immanentes esse qualitates, vt patet 10. *Ethic. cap. 3. Nec enim* inquit *virtutis operationes qualitates sunt*. Constat autem operationes virtutis, actus immanentes esse, & 9. *Metaph. c. 7.* diuidit veram & propriam actionem in immanentem & transeuntem: ergo vtraque debet esse propria actio, quia vtraque est membrum illius diuisi. *Confirmatur*, quia non potest intelligi, quòd intellectio sit vera & propriè qualitas, nisi sit effectus propriè per actionem productus, quæ enim est ratio vt ad talem qualitatem non detur actio, sed sine actione dimanet? præsertim, cum in nostra sententia dimanatio passionum à natura fiat, per actionem non ipsius naturæ, sed generantis, in præsenti autem non est actio generantis, qua illa qualitas attingatur, ergo non est emanatio per modum propriæ passionis, erit ergo emanatio per modum veræ actionis.

Respondetur, Aristotelem in primo loco loqui de qualitatibus permanentibus, quales sunt habitus, non de qualitatibus transeuntibus, quales sunt actus, & ita intellectio, cum sit actus, non pertinebit ad habitum, sed ad dispositionem. Et hoc sumitur ex ipso textu Philosophi, qui in illo soluebat quoddam argumentum Platonicorum contra Eudoxum, quo probant, delectationes non esse de genere bonorum, quia boni dicimur per qualitates, delectatio autem non est qualitas, sed motus, ergo non est de genere bonorum, sed imperfectorum, quæ argumentatio non valet, nisi ly *qualitas* sumatur pro qualitate permanente, qua modo permanenti dicimur boni. *Respondet autem Philosophus*, quod etiam operationes virtutis sunt qualitates, scil. non permanentes, & tamen bonæ sunt, non ergo ratio boni restringitur ad solas qualitates permanentes, sed etiam ad operationes, quæ sunt actus seu qualitates transeuntes.

Ad secundum locum ex 9. Metaphysicor. dicimus, potius stare pro nobis, nam ibi *in text. 15.* diuidit Philosophus actiones ex parte potentiarum dicendo: *Quòd quarundam potentiarum actiuarum finis est solus vsus potentiæ, & non aliquid operatum per actionem, sicut vltimus finis potentiæ est visio, & præter eam non fit à potentia visiua aliquod opus operatum, in quibusdam verò potentiis actiuis, fit aliquod opus præter actionem, vt ab arte ædificatiua fit domus præter ipsam ædificationem.* Et subdit: *quòd actio immanens non perficit aliquod operatum, sed ipsum operans. Et ita est in ipso sicut perfectio eius.* Vnde potius colligitur, quòd operatio immanens vt visio & intellectio non sunt actiones de prædicamento actionis, sed de genere qualitatis eò quòd non se habent, vt pura, & nuda causalitas tendens ad effectum, sed vt perfectio vltima ipsius operantis, si quidem etiam producto effectu remanet actuans vitaliter ipsum operantem, quod non haberet si esset actio de prædicamento actionis, desini enim producto effectu.

Ad

Ad Confirmationem respondetur, quòd qualitas quæ est operatio & actus secundus, non procedit per aliam actionem, benè tamen qualitas quæ non est operatio, nam hoc ipso quod est actus secundus immanens, eminenter habet vim actionis trãseuntis. Et non indiget alia actione media procedere, quia ipsa actus seu operatio est, & ad qualitatem quæ actus non est, datur actio. Nec dicitur emanare tanquam propria passio, sed modum, quo actiones emanant, quia non procedunt media alia actione, alias esset processus in infinitum, quia illa alia actio exigeret aliam actionem qua procederet. Quare non solæ passiones sunt quæ emanant, sed etiam actiones & relationes, siue actio sit de prædicamento actionis, siue sint actus, & operatio de prædicamento qualitatis. Licet enim non sint actiones cum imperfectione quæ est motus, sunt tamen actione perfectæ. Et ideo non debent carere illa perfectione actus secundi, qua seipsa emanat ab agente: hoc enim non fundatur in imperfectione motus, sed in ipsa ratione actus secundi.

Secundò arguitur; quia vel intellectio est vera & propria causalitas ipsius verbi vel non; si hoc secundum, ergo verbum producitur alia actione, quàm cognitione, siquidem aliqua actione debet produci, vnde dictio distinguetur ab intellectione; nec intellectio erit eminenter actio, sed tantum qualitas absoluta, & consequenter producetur per aliam actionem. Si dicatur primum, non est cur intellectio excludatur ab actione prædicamentali, aut cur dicatur qualitas, quia non possunt in vnum conuenire qualitas, quæ dicit entitatem in facto esse, & actio seu causalitas quæ dicit rem in fieri & tendentia, fieri enim est aliquid imperfectum, qualitas autem in facto esse dicit perfectam inexistentiam. *Nec potest dici*, quòd actio quæ non est qualitas non solum importat causalitatem & fieri, sed etiam fluxum & motum. *Nam contra est*; quia illuminatio, & aliæ actiones instantaneæ verè & propriè sunt actiones, & tamen sunt sine motu: ergo non requiritur motus successiuus sed sufficit mutatio, hæc autem etiam inuenitur in intellectione, nam intellectio illa, & conceptus informat intellectum, eique inhærent, & mutant ipsum de non intelligente in intelligentem, ergo habent rationem propriæ actionis. Denique gratis dicitur, quod ad rationem actionis propriæ requiratur, quod sit cum motu & fluxu, de se enim solum exigit quod sit causalitas constituens causam efficientem in actu causantem, ergo sicut causa efficiens nõ dicit esse mouentem, sed causantem, ita neque actio dicet essentialiter rationem motus, sed causalitatis, præsertim cum motus sit post prædicamentum, actio autem prædicamentum sit.

Respondetur, intellectionem habere veram & propriam causalitatem, licet non cũ imperfectione, sed eminenter & perfectè, neque enim ratio causalitatis restricta est ad prædicamentum actionis, nisi sit cum tali imperfectione, quod tantum ordinetur ad effectum, vt via & tendentia ad terminum, non autem propter se operatur tanquam vltimum, quod intendit agens. Et hoc ideo, quia prædicamentum actionis est, quod denominat agens ab effectu secuto seu passione subiecti, condiuiditur enim actio prædicamentum contra passionem, licet enim illa sex vltima prædicamenta, non sint denominationes extrinsecę dependet tamen eorum denominatio ab aliquo extrinseco, vt docet S. Thomas, *opusc.* 48. *tractatu de sex vltimis prædicamentis* & nos diximus *in Logica, quæst.* 19. Quare vt aliqua actio sit de hoc prædicamento oportet, quod respectu subiecti sit mutatio seu motus, & respectu effectus sit pura & mera causalitas ordinata ad ipsum. Quod si ratione sui, operatio aliqua seu actus secundus quæritur, nec propter effectum producendum tantum, sed etiam producto effectu manet & perficit ipsum operantem, & non solum operatum, talis actus secundus.

dus excedit prædicamentum actionis, quæ non quæritur propter se, sed propter effectum, & vt via ad illum, sed est de prædicamento qualitatis, quia subiectum actuat & qualificat. *Et quando dicitur*, quòd non possunt conuenire in vnū causalitas & qualitas. *Respondetur*, id verum esse de causalitate imperfecta, & tantum ordinata ad effectum, quæ cessat effectu producto, vtpotè via ad illum, non de causalitate perfecta & eminenti, quæ potius ordinat effectum ad se, & ordinatur ad perfectionem vltimam operantis. Et ita manet, etiam effectu producto, sicut producto verbo adhuc manet intellectio, licet in quantum gerit officium causalitatis respectu conceptus producti, inferior ipso videatur, sed tamen simpliciter est perfectior, quia non sistit in hoc, sed etiam manet, & perficit operantem post effectum productum, neque est solum via ad perficiendum operatum.

Ad id quod dicitur, etiam in intellectione inueniri mutationem. *Respondetur*, quòd inuenitur mutatio quasi metaphysica, id est reductio actus primi ad secundum, non autem physica, quæ consistit in corruptione vnius, & positione alterius formæ in subiecto, eo quod est actus secundus non de se ordinatus ad effectum, sed propter se & ratione sui perficit operantem, & non solum operatum, talis autem mutatio non pertinet ad prædicamentum actionis, sed excedit illud. Et ita licet conceptus seu verbum producatur, vt inhærens & eductum de ipso subiecto, non tamen requiritur, quòd id fiat per eductionem seu actionem formalem, sed per eminentem, quæ est ipsa qualitas intellectionis, vt actus secundus & operatio virtualiter productiua, & consequenter eductiua, ipsa autem intellectio non educitur per aliam actionem, sed seipsa emanat, sicut aliæ actiones & relationes. Quare non gratis dicitur requiri ad prædicamentum actionis, quod sit causalitas cum motu, eò quòd est causalitas imperfecto modo, & ordinata præcisè ad perfectionē ipsius operati, & ad eius esse, non ad perfectionem operantis, ideoque mutationem rei operatæ importat, & corruptionem oppositi etiam in instantaneis.

Quòd si inquiras; quomodo potest intellectio esse virtualiter actio, nisi conueniant ei conditiones actionis, quarum vna est, vt identificetur cum re producta tanquam fieri, & causalitas cum termino, intellectio autem si est qualitas non potest identificari cum verbo, quod est qualitas distincta, & sic non identificata; nisi dicatur quod est virtualiter actio, quia habet virtutem emittendi verbum, & actionem productiuam eius; sed tunc intellectio se habebit vt actus primus, non vt actus secundus, quia sic esset virtus emittens actionem. *Respondetur*, quòd actiones immanentes non habent omnes conditiones transeuntis. sic enim non eminenter, sed formaliter essent sicut ipsæ. Illa autem conditio actionis, quod identificatur cum termino solum conuenit actioni, quæ præcisè est via & causalitas effectus, & ordinata ad ipsum, non vero eius actionis, quæ per se est vltimum ad quod ordinatur operans, & ad perficiendum ipsum, non vero solum ad perfectionem operati ordinatur: hęc enim non identificatur cum effectu, sed etiam producto effectu perficit operantem. Quare actus immanens solū est virtualiter actio, quia est actio quantum ad emissionem & originationem effectus, non quantum ad identificationem & subordinationem ad effectum. Nec tamen dicitur se habere vt virtus in actu primo, quia formaliter est actus secundus, perficiens operantem, & originans effectum operatum, non tamen sistens in ipso, & subordinatus illi, sed potius effectum ordinans ad se, vt perficiat operantem in illo: in quo valde assimilatur actioni diuinæ quæ vt actio est tenet se ex parte Dei, & solū infert mutationem in effectu, operatur quippe Deus per actionem immanentem, & in hoc imitatur eum actio immanens creata, quod emittit ex se effectum, & est actus secundus origi-

originans ipsum nō autem identificatur ei, sed sola mutatio ipsius, quæ est fieri passiuum eius, non autem facere actiuum, quod ex parte actionis immanētis se tenet. Cum autem Philosophi dicunt, actionem & passionem non distingui nisi modaliter, loquuntur de actione, quæ identificatur cum motu, hæc enim non distinguitur realiter à passione & termino, sed modaliter.

Vltimo arguitur, quia dictio est actio distincta ab intelligere, ergo &c. *Anteced. probatur* 1. quia intelligere est qualitas distincta a verbo in nostra sententia, ergo distincta actione procedit quam ipsum verbum, verbum autem procedit per dictionem, ergo distinguitur dictio ab intelligere secundo. Quia dictio supponit intellectionem, quia ex hoc quod intelligit procedit verbum, vt dicit S. Thom. 1. *p. q.* 29. *artic.* 1. & ex alia parte intelligere vt contemplari, supponit dictionem, quia in verbo dicto fit contemplatio. Similiter dicere importat ordinem originis, intelligere habitudinem informationis, qua intellectus actuatur ab obiecto, vt docet S. Thom. 1. *p. quæst.* 3. *art.* 1. *ad* 1. ergo distinguuntur vt actio, & non actio. Tertio. Quia separari potest intelligere à dicere, quia vt dicemus *seq. ar.* datur aliquādo intellectio sine hoc quod producat verbum, ergo non sunt eadem actio intelligere & dicere. *Confir.* quia ipsa intellectio habet quidquid requiritur ad rationem verbi, ergo ipsa non est dictio, sed dictio est id quo producitur intellectio in facto esse. *Antec. constat*, quia verbum est notitia, vt illud vocat S. Thom. 4. *de verit. art.* 2. *ad* 2. intellectio autem notitia est. Intellectio etiam manifestat, quia actu per illam attingit obiectum intellectus; est etiam qualitas & non dicit rationem originis, sed informationis, ergo habet quidquid requiritur vt sit expressa repræsentatio & qualitas manifestans non per modum tendentiæ & viæ, sed per modum qualitatis informantis & termini.

Respond. negando antec. Ad 1. *probat. Respond. inprimis* illam conseq. quæ est Pat. Suarez. 1. *de Trinitate cap.* 6. *num.* 5. esse infirmam, quia esto intellectio & verbum sint distinctæ qualitates, non sequitur debere produci diuersa actione, eadem enim actio potest habere plures terminos inadæquatos, & inter se ordinatos. *Secundò addimus*, intellectionem esse qualitatem per modum actus secundi, & operationis, & ita esse virtualiter, seu eminenter productiuam vnde & quia operatio est, exit emanando à suo principio, non per aliam actionem, & quia virtualiter productiua est non per aliam actionem, sed per se producit verbū, quia per se est expressiua. *Ad* 2. *probat omen dicitur*, quod dictio supponit intellectionem, & intellectio dictionem secundum diuersas considerationes, non tanquam duo omnino diuersa, sed vt formalitates, seu modi eiusdem operationis, supponit enim dictio intellectionem sicut formalitas, seu modus rem ipsam cuius modus est, sicut sensitiuum supponit vegetatiuum non sicut entitatem, & formam diuersam, sed vt gradum eiusdem. Et itacum dicit D. Th. quod quia intelligit, concipit seu dicit, non est sēsus, quod vna actio est causa alterius, sed quod in eodem actu vna perfectio, seu formalitas est ratio alterius; ex eo enim aliquid est dicens seu loquens, quia est intelligens, non entitate diuersa, sed eadem includente vtramque perfectionem. Et contemplatio supponit verbum productum in quo contempletur, & productionem eius, non tanquam actionem distinctam, sed tanquā vnam & eandem secundum diuersos status, seu respectus; nam cognitio est formatiua sui obiecti faciendo verbum, quod cognoscendo & exprimendo format, & sic vt respicit obiectum cognitum est cognitio, vt expressum & formatum in ratione repræsentationis est expresio, & productio, rursusque cognitio perficitur in ratione contemplationis in ipso verbo expresso, & producto, in quo obiectum attingitur. Quod verò intelligere secundum se non importet habi-

habitudinem originis sed informationis, non infert distinctam actionem entitatiuè, sed formaliter, id est quoad habitudiné, seu formalitatem exprimendi, idem enim actus, seu operatio est actus secundus potentiæ, virtualiter tamen est actio productiua, seu expressiua conceptus non per nouã entitatem actionis, sed per diuersam eiusdẽ cognitionis habitudinem. *Ad 3. probationem dicemus sequen. artic.* non enim dicere separatur vnquam ab intelligere sed è contra quod est signum distinctionis modalis.

Ad confirm. Respond. verbum manifestare repræsentando, intellectionem autem manifestare operando, & cognoscendo, & verbum dicitur notitia terminatiue, seu per modum termini, in quo fit notitia, non formaliter & per modum operationis, vt etiam aduertit S. Thom. 1. *p. q.* 34. *art.* 1. *ad* 2. differt autem esse manifestatiuũ, & expressiuum per modum repræsentationis, vel per modum operationis & actus, quod primum dicit rationem imaginis & similitudinis tanquam res expressa, & dicta; secundum autem dicit rationem actus vltimi & tendentiæ ad obiectum, vt cognitum non faciendo illud præsens per modum similitudinis, sed præsens factum vitali actu attingendo, & operatione ipsa seu actu vltimo repræsentatum obiectum cognoscendo.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad omnem intellectionem sit necessaria productio verbi?

SVpponendum *est*, quod vt sup. *quæst.* 8. *artic.* 3. attigimus, necessitas ponendi verbũ in nostra intellectione ex duplici principio fundari potest. *Primo* propter ipsum obiectum, secundò propter ipsam potentiæ operationem. Propter ipsam actionem fundant hanc necessitatem plures authores, qui existimant verbum, ideo solum requiri vt operatio ipsa terminum habeat, eo quod illam operationem existimant esse formaliter de prædicamento actionis, actio autem sine termino dari non potest, vnde respondent difficultati, non posse dari intellectionem actionem sine verbo, & in Deo etiam intelligere habet verbum, licet non sub omni consideratione, sed vt est intelligere fæcundum in Patre. Sic sentiunt P. Suarez *disput.* 18. *metaph. sect.* 2. *à num.* 7 & *lib.* 2. *de attributis negatiuis. capit.* 12. & 13. Videri etiam potest *lib.* 3. *de anima cap.* 6. Conimbricenses 3. *de anima capit.* 8. *quæstione* 3. *artic.* 2. Molina 1. *p. quæst.* 27. *artic.* 1. Vazquez Rubio, Montesinos, & alij quos cit. Carmelitani *hic disput.* 12. *quæst.* 5.

E contra verò apud D. Thom. & eius scholam verbum requiritur in intellectu, non ex parte potentiæ, aut operationis eius vt productiuæ, sed ex parte ipsius obiecti, vel vt reddatur præsens si sit absens, vel vt reddatur sufficienter immateriale, & spirituale in ratione termini intellecti & cogniti intra intellectum, nec solum sit intelligibile in actu primo per modum speciei impressæ; vel denique vt reddatur obiectum manifestatum in aliqua repræsentatione tanquam res dicta & locuta. Et ad duo prima requiritur verbum ex indigentia ipsius intelligentis, & obiecti intellecti, ad tertium autem requiritur verbum propter abundantiam intelligendi, quatenus ex abundantia cordis os loquitur, & propterea dixit Augustinus, quod verbum in Deo non procedit ex indigentia, sed ex intelligentia, quia non procedit vt reddat essentiam diuinam intellectam in actu, aut Patrem intelligentem, quia essentia se ipsa est in actu puro intelligibilis, & intellecta, sed vt manifestetur, & repræsentetur in imagine, id quod est in intelligentia.

Hæc sententia sumitur ex Diu. Thom. qui necessitatem ponendi verbum in nobis desumit ex prima & secunda causa, *in* 1. *contra Gent. cap.* 53. vbi inquit *Quod intellectus per speciem rei formatus intelligendo format in se ipso quandam intentionem rei intellectæ, quæ est ratio ipsius quam significat definitio. Et hæc quidem necessarium est, eo quod intellectus*

intel-

intelligit indifferenter rem absentem, & præsentem, in quo cum intellectu imaginatio conuenit, sed intellectus hoc amplius habet, quod etiam intelligit rem vt separatam à conditionibus materialibus sine quibus in rerum natura non existit, & hoc non posset esse nisi intellectus intentionem sibi prædictam formaret. Idem docet 4. *contra Gent. cap.* 11. & *opusc.* 13. & 14. Et quod requiratur etiam propter manifestationem specialiter videri potest *in q. 4. de verit. art. 2. præsertim ad primum & alijs* [illegible], vbi docet, quod Pater dicēdo verbum manifestat, & exprimit totam Trinitatem, & omnem creaturam, vt etiam docet 1. *part. quæstione* 34.

Ratio & fundamentum huius conclusionis facile constare potest; quia in præcedenti articulo ostendimus intellectionem ex se non esse actionem productiuam, nec respicere terminum vt productum, sed vt cognitum, vnde propter assignandum terminum à tali actione productum præcise non est ponendum verbum, sed vlterius oportet assignare necessitatem producēdi tale verbum, & hanc non possumus desumere nisi ex obiecto, quod in esse obiecti formari debet intra intellectum, & intra ipsum poni vt intelligatur, eo quod intellectus est potentia perfectè trahens res ad se, & vniens illas sibi non solum vnione quadam tendente ad rem vt est extra, sed intelligente illam secundum omnes respectus, & modos quibus potest res ipsa præscindi, componi, comparari, diuidi, &c. Hæc autem omnia requirunt obiectum cognosci, & attingi prout est intra intellectum, quia extra illum non est res ipsa abstracta comparata, diuisa, &c. Sed hoc sortitur beneficio intellectus, ergo potentia, quæ de se cognoscitiua est obiecti secundum omnes istos modos quos sortitur intra se, & non extra necesse est terminari ad obiectum vt intra se formatum, & non vt præcise manet extra se. Nec sufficit ad hoc obiectum esse intra potentiam per speciem impressam, tum quia species impressa tenet se ex parte principij eliciendi intellectionem: actus autem intelligendi non terminatur ad ipsam speciem impressam, quia sic semper deberet esse reflexa, vtpotè conuertens se ad suum principium a quo elicitur: tum etiam quia ex eadem specie impressa possunt formari plures conceptus, seu species expressæ, quia potest intelligi res secundùm diuersos respectus inclusos virtualiter in eadem specie, vel secundum comparationem vnius speciei ad aliam, ergo non sufficit species impressa, vt ad illā terminetur intellectio, sed requiritur determinata, & expressa species in qua determinate proponatur intellectui ex parte termini id quod inuolutum est in specie impressa ex parte principij.

Adhæc si obiectum est absens ita vt in se ipso terminare nō possit cognitionē, necessario requiritur, quod hæc terminatio suppleatur in aliqua repræsētatione, nec sufficit ipse actus intelligendi, quia iste est ipsa cognitio, nō res ipsa cognita, multo minus species impressa quia ab ipsa vt à principio elicitur cognitio, ergo in illa nō habet rationē termini nisi per reflexionē, reflexio autē supponit actū directū, & de illo inquiremus quem terminum habeat. Quod si obiectum sit præsēs sed nō sit spirituale, & proportionatum ipsi intellectui, manifestum est quod ad ipsum prout sic non potest terminari intellectio nisi reddatur proportionatum, & spiritualizatum etiam prout terminat cognitionem, obiectum autem non redditur spirituale, & immateriale nisi intra intellectum, quia denudatio à materialibus cōditionibus nō conuenit rei materiali ad extra, sed prout intra intellectum. Quod si obiectum ipsum in se spirituale sit, vel est extra ipsum intellectum sicut vnus Angelus respectu alterius Angeli, & tunc non potest Angelus ille distinctus deseruire alteri per modum speciei etiam impressæ, quia non potest intra ipsum intellectum per suam substantiam poni cum non habeat aliquam vnionem ad ipsum, neque

per modum formæ cum sit substantia, & intellectus accidens, neque per modum materiæ cum non sit eius subiectum, neque per modum efficientis cum non causet intellectum nisi solus Deus. Si verò substantia Angeli sit intima intellectui, vt est respectu sui proprij intellectus cuius est subiectum, & cui seruit per modum speciei impressæ, adhuc non sufficit pro specie expressa terminante intellectionem, quia vt probat D. Thom. 4. *contra Gent. cap.* 11. cum intelligere Angeli non sit eius substantia, seu eius esse, etiam verbum, seu conceptus, Angeli non est eius substantia, sed accidens. Cuius probationis efficacia consistit in hoc quod verbum repræsentat obiectum, vt intellectum, & cognitum, & non solum vt intelligibile, ergo si intelligere & intelligi est accidens, etiam verbum vt intellectū oportet quod sit accidens, & non substantia, tum etiam quia vnam & eandem rem contingit multipliciter intelligi, & non vno tantum modo, & ideo intelligere quod per modum operationis nascitur ex intelligente, non potest esse eius substantia, seu eius esse, quia hæc debet esse fixa & determinata, operatio verò est multiplex & varia, manente eadem substantia, ergo etiam terminus illius debet esse varius & multiplex, siquidem potest diuerso modo intelligi idem obiectum, per terminum autem qui est verbum, constituitur obiectum in ratione intellecti, ergo per aliquid accidentale, & non per suam substantiam debet terminare ipsam operationem; & hoc intra intellectum, quia formatio, & expressio obiecti fit per cognitionem, & locationē seu manifestationem internam, & sic oportet, quod talis terminus formatus, extra ipsam cognitionem non sit, & consequenter neque extra potentiam.

Quod si inquiras; quomodo ipsum verbum possit deseruire ad cognoscendum obiectum nisi prius cognoscatur tanquam imago repræsentans, cum tamen nullus experiatur se prius videre hanc imaginem vt in ea videat obiectum? Quomodo etiam potest per cognitionem formari, si ipsa cognitio non respicit obiectum nisi in ipso verbo repræsentatum?

Respon. quod imago est duplex; alia exterior, & instrumentalis, quæ vt cognita ducit in cognitionem obiecti, & talis imago prius debet attingi, & cognosci quam obiectum ipsum; alia est interior & formalis quæ non est obiectum cognitum, sed ipsa est ratio, & forma terminans cognitionem, & hæc non debet esse cognita obiectiue, sed solum cognitionem reddere terminatam formaliter respectu obiecti, debet autem formari per cognitionem ipsum verbum, quia vt dictum est verbum repræsentat rem vt cognitam & intellectam, & sic intellectione ipsa debet formari. Et vocatur aliquando verbum à D. Thom. instrumentum, quo intellectus vtitur ad cognoscendum, vt *quodlib.* 5. *art.* 9. sed tamen non sumit instrumentum pro signo instrumentali, quod obiectiue mouet potentiam, sed pro medio intelligendi formali & intrinseco ipsi cognoscenti. Nec repugnat, quod eadem cognitio simul cognoscat & formet, vt dicit D. Thomas *opusc* 14. sicut si visio emitteret ex se lucem vel colorem, simul videret & produceret obiectum suum, aliàs si prius formaretur verbum, oporteret prius dicere, quam cognoscere, & illa dictio seu locutio cæco modo fieret dicendo quod non cognoscit. Est ergo ipsa cognitio considerata in fieri, & in statu imperfecto formatiua verbi, ipso autem formato redditur perfecta & completa cognitio tanquam contemplatio, licet etiam postea iterum possit dicere ad manifestandum obiectum ex abundantia intelligentiæ, vt iam supra explicauimus.

His suppositis, circa principalem difficultatem articuli, illi qui existimant verbum poni in intellectu ex eo præcise, vt sit terminus productionis, consequenter in omni intellectione, nulla excepta, ponunt produci verbum. Ita P. Suar. *libr.* 2. *de attributis negatiuis*

tiui capit. 11. & alij supra citati. Qui verò tenent intellectionem de se non esse actionem productiuam, sed requiri verbum, vt obiectum reddatur proportionatum, & terminans cognitionem per modum rei intellectæ, affirmant in omni intellectione requiri verbum in qua obiectum ipsum per suam entitatem non est intelligibile, & intellectum in actu, & hoc respectu omnis obiecti creati inuenitur, respectu autem Dei clarè visi, probabilius est non formari verbum creatum quod immediatè repræsentet illum in esse intellecti.

Itaque hæc sententia duas habet partes Prima, quod in omni intellectione circa obiectum creatum, vel Deum non clarè visum, formatur verbum. Quæ sine dubio est sententia D. Thom. vt videri potest *1. part quæst. 27. artic.* 1. *& quæst.* 9. *de potentia art.* 5. *& quæstion.* 4. *de veritate artic.* 2. *&* 4. *contra Gent. capit.* 11. *& multis alijs locis*; in quibus expresse ponit verbum esse distinctum à specie impressa, & ab actu intelligendi, præsertim *illa quæst.* 9 *de potentia art.* 5. *& quæst.* 8. *art.* 1. *& alijs locis præcedenti artic. citatis. Ratio verò constat ex dictis*, quibus probauimus necessitatem ponendi verbum.

Secunda verò pars sententiæ propositæ quod respectu Dei clare visi non detur hoc verbum creatum, *sumitur ex dictis, & ex ratione Diui Thom.* qua 1 *p. quæst.* 2. *art.* 11. excludit omnem similitudinem repræsentatiuam Dei in se in quo genere intrat verbum, concedit autem S Doctor similitudinem ex parte potentiæ, seu virtutis, id est lumen attingens Deum in se, sicut etiam visio attingit Deum in se, negat autem similitudinem per modum imaginis, & repræsentationis, quia similitudo virtutis, seu luminis & ipsius visionis consistit solum in proportione actiuitatis, & operationis erga obiectum, quæ est proportio per modum tendentiæ & respectus; non repugnat autem rem inferiorem tendere, & respicere superiorem, & creaturam ad Deum in se. Repræsentatio vero est per modum similitudinis, qua vel conuenit per adæquationem vnum cum altero, vel continet illud vt semen rem genitam; nihil autem creatum adæquatur Deo, aut continet illum vt est in se. Vndè ratio Diui Thomæ explicatur. quia repræsentatio ipsa, in qua formalissime cōsistit ratio speciei, licet entitatiue sit accidens, intelligibiliter tamen debet esse eiusdem immaterialitatis cum obiecto, quod immediatè & primo repræsentat, siquidem ipsa repræsentatio speciei realiter inuenitur in ea, & non est aliud quam ipsa res repræsentata immaterialiter & intelligibiliter sumpta. Sic ergo illa realitas, quæ est repræsentatio speciei in ratione repræsentationis formaliter, & in esse intelligibilis, qua comparatur ad obiectum, vel est creata, vel increata; si increata, est actus purus in esse intelligibili, & consequenter non potest inueniri in entitate creata. Si creata, in infinitum distat ab obiecto increato, multo magis, quam repræsentatio corporea ab obiecto spirituali in se, implicat autem, quod repræsentatio corporea propriè & immediatè repræsentet rem spiritualem, vt est in se. Nec obstat quod etiam implicat visionem corpoream attingere rem spiritualem, cum tamen non implicet visionem creatam attingere Deum. *Respondet enim* visionem implicare ex alio principio, quia scilicet res spiritualis est omnino extra obiectum adæquatum sensus, quod non currit in intellectu creato respectu Dei. Repræsentatio autem speciei vtrobique repugnat ex eodem principio, scilicet ex defectu similitudinis, & immaterialitatis cum obiecto.

Nec dici potest; quod repræsentatio speciei entitatiuè est creata, sed terminatiuè increata, & quod finito modo repræsentat Deum. *Sed contra*, quia repræsentatiō speciei, licet quoad entitatem sit inferior obiecto, quoad immateriālitatem tamen est impossibile, siquidem in ipsamet specie repræsentatio formaliter sumpta continet intelligibiliter, & intentionaliter ipsum obie-

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimo *arg.* ex Patre Suarez. 3. *de anim. cap.* 5. ad probandum, quod verbum non ponatur propter indigentiam obiecti, sed vt sit terminus actionis productiuæ, nam inprimis D. Thomas vbicumque loquitur de verbo non adstruit illud ex indigentia obiecti, sed propter vim intellectionis, vt patet 1. *part. quæst.* 27. *artic.* vbi ait: *Quicumque intelligit ex hoc ipso quod intelligit procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio intellectus ex vi intellectionis proueniens.* Et *quæst.* 9. *de potentia art.* 5. ait: *Quod verbum est de ratione ipsius intelligere.* Et *quæst.* 4. *de veritate art.* 2. *& super Ioannem cap.* 1. *lect.* 1. *&* 4. *contra Gent. cap.* 11. *ait*, Angelum formare verbum, & tamen habet substantiam suam sibi præsentem intuitiue, ergo verbum non ponitur propter indigentiam obiecti, scilicet vt reddatur præsens intellectui. *Ratione etiam arguitur*, quia si ex indigentia obiecti producitur verbum, maximè quia obiectum est absens & per ipsum verbum redditur præsens, sed si hæc ratio valeret, nunquam produceretur verbum nisi in cognitione abstractiua, & ita Angelus se cognoscens, verbum non produceret. Si verò dicatur præter hanc præsentiam Angeli requiri aliam magis intimam, & veluti penetrationem potentiæ cũ obiecto. *Contra est*; tum quia intellectus speciebus impressis informatus, sufficienter habet obiectum intime sibi vnitum, nec est cur magis penetratum, & vnitum requirat; tum denique quia non repugnat quod species impressa simul se teneat ex parte principij cognoscendi & sit terminus in quo reluceat obiectum quæ enim in hoc est repugnantia?

Resp. de mente D. Th. satis constare *locis supra à nobis allegatis*, præsertim *primo contra Gent. c.* 53. & *in illis locis* quæ allegat P. Suarez, vt *q.* 9. *de potentia art.* 5. *& q.* 8. *art.* 1. aperte distinguit speciem intelligibilem impressam & actum intelligendi, & verbum intellectum. Sicut enim ipsum intelligere ponit esse actionem immanentem, quæ non est de prædicamento actionis, nec per se respicit terminum productum, sed cognitum, vt *articulo præcedenti* ex ipso D. Th. ostendimus, ergo non propter indigentiam actionis vt habeat terminum requiritur verbum, sed propter indigentiam obiecti vt reddatur sufficienter præsens & vnitum, nõ solum entitatiue sicut est substãtia Angeli suo intellectui, sed etiam intelligibiliter per modum intellecti in actu quod accidentale est etiam ipsi Angelo.

Ad rationem Respond. ad primam probationem dicitur, non solum requiri verbum propter absentiam physicam obiecti, hæc enim non semper inuenitur, sed etiam vt obiectum in ratione termini cognitionis reddatur immateriale & intentionale in actu vltimo, vt D. Thom. affirmat 1. *contra Gent. citato cap.* 53. & ad hoc non sufficit præsentia quam habet obiectum in specie impressa, hæc enim præsentia tenet se ex parte principij ad producendam intellectionem, non autem per modum termini, quia ad hoc oporteret, quod intellectus reflecteretur super ipsam speciem & ita non seruit ad intellectionem directam: tum quia species impressa continet obiectum per modum intelligibilis, non per modum intellecti, & expressi in actu secũdo, quod enim aliquid sit intellectum & expressum, necessario dependet ab intelligere & exprimere, species autem intelligibilis præcedit ipsum intelligere, & exprimere, ergo non potest in ipsa repræsentari obiectum vt expressum & intellectum in actu, vbicumque operatio intelligendi & exprimendi est aliquid accidentaliter superueniens ipsi speciei & intellectui, & ita species impressa existit in intellectu etiam ipso non intelligente per illam, species autem expressa cessante intellectione cessat, quia repræsentat rem vt intellectam in actu: tum denique quia species impressa repræsentat et:

axi-

intelligere, & intelligi per se ipsam, sed indiget operatione accidentali, & de se est in potentia, vt sit intellecta in actu, qualis est essentia Angeli, non vero loquitur de essentia quæ est actus purus, & cuius immaterialitas non compatitur repræsentari repræsentatione, & immaterialitate creata, quæ longè illi improportionata est. Et hoc sumitur ex ratione ipsa, quam reddit Sanctus Thomas, ibi, quia *ipsa conceptio*, inquit *est effectus actus intelligendi*, quia scilicet, vbi essentia aliqua non est suum intelligere, nec sua conceptio, sed conceptio est effectus actus intelligendi, ibi necessario requiritur, quod procedat & producatur verbum, quia hoc ipso quod conceptio est effectus, ipsa essentia seu obiectum, per quod fit cognitio, non est per se in vltimo actu intelligibilitatis, sed per aliquid superadditum, quod est effectus actus intelligendi, & sic vbicumque verbum est effectus, intellectio producere debet illud. In visione autem beata, diuina essentia, quæ est species intelligibilis, se ipsa est in actu vltimo intelligibilitatis, cum sit actus purus, & consequenter non per aliquem effectum redditur intellecta repræsentatiuè, sed solum illa immaterialitas, quæ est actus purus, redditur attactu per actum visionis beatæ, & ei vnita in ratione termini.

Ad rationem iam respondimus praecedenti articulo, intellectionem esse actionem metaphysicam, idest actum secundum operantis non physicam formaliter id est causalitatem ipsam operati, & sic non petit essentialiter terminum productum sed cognitum, licet virtualiter possit esse actio vt dictio expressiua est; ipsa autem intellectio, licèt sit qualitas, emanatiuè tamen procedit, & non per aliam actionē quia actus secundus est, veraque operatio, vnde non indiget alio actu secundo constitui agens, vt producat illam. Nec tamen superfluit verbum, quia est similitudo per modum termini repræsentans seu reddens præsens obiectum. In visione autem beata, nec per modum locutionis, & expressionis potest verbum produci, quia verbum sic procedit in ratione dicti, & expressi, quod repræsentat obiectum secundum propriam, & immediatam immaterialitatem eius, repræsentat enim obiectum, vt intellectum in actu, & consequenter sub actualitate vltima intelligibilitatis, & immaterialitatis diuinæ quod repugnat in repræsentatione seu immaterialitate creata. Nec sufficit repræsentare illam, vt intellectam à visione creata, quia visio ipsa non est obiectum seu res intellecta, sed essentia ipsa, ac proinde, licet connotetur quod sit cognita à me, immaterialitas tamen, & intelligibilitas sub qua repræsentatur, non est mei, qui sum cognoscens, sed obiecti cogniti, & repræsentati.

Ex quo soluitur instantia; quæ solet hic moleste fieri, quia verbum non ponitur nisi ad hoc vt reddatur obiectum intellectum à me, non ab alio. Deus autem ex se non est intellectus in actu à me, sed à se, ergo vt repræsentetur essentia diuina non absolute vt in actu secundo intellecta in se, sed vt limitate intellecta à me, requiretur verbum creatum, quia sic limitate esse intellectam à me, aliquid accidentale & temporale est. *Sed respondetur ex dictis*, quod esse intellectum in actu dupliciter dici potest, vel respectu obiecti, quia de se solum est intelligibile in actu primo, redditur autem in actu vltimo intellectum; vel respectu subiecti, quia applicatè ad istud subiectum redditur intellectum, id est apprehensum & tentum ab isto Dicimus ergo, quod verbum ponitur, vt reddat obiectum intellectum in actu vltimo ex parte obiecti, secundum quod intellectum in actu vltimo condiuiditur contra intelligibile in actu primo, & hoc modo diuina essentia vt obiectum intelligendum, & ordinis intelligi-

telligibilis est in actu vltimo intellecta nō solum à se, sed respectu cuiuscunque modi, quo possit intelligi, quia est infinite intellecta in actu, ita quod per nullam actualitatem possit reddi magis in actu. Cæterum vt reddatur obiectum illud intellectū applicate ad istud subiectum, id est tentum & apprehensum ab eo, non requiritur verbū seu species expressa, sed sufficit intellectio ipsa seu actus cognoscendi, quo redditur obiectum ipsum in se & ipsum verbum, & conceptus infinitus applicate vnitus isti limitate, sicut etiā in ratione speciei impressæ vnitur quod supra aliquibus exemplis declarauimus.

Tertio arguitur, quia per illud intelligere creatum habet diuina essentia vniri in ratione speciei expressæ, ergo aliquid producitur de nouo per talem intellectionem, scilicet diuinam essentiam esse vnitam in ratione verbi, & conceptus, quod ante non erat, hoc autem non producitur in ipsa essentia, ergo in ipso intellectu. *Maior probatur*, quia intellectio illa etsi non format verbum reddendo rem intellectam in esse obiecti, reddit tamen obiectum intellectū applicate ad istud subiectum, ergo ipsam essentiam vnit in ratione verbi & speciei expressæ ipsi intellectui, & sic aliquid de nouo producit, videlicet illam vnionem. *Confirmatur*, quia Deus non potest supplere intellectionem se ipso quia est vitalis operatio, ergo neque rationem verbi, quia est vitalis terminus repræsentans. *Patet consequentia*, quia non minus repugnat suppleri terminum vitalem, quam operationē vitalem, non minus enim repugnat quod sit filius alicuius, qui ab eo non est genitus, quam quod sit generatio alicuius, quæ ab eo non processit. *Confirmatur secundo*, quia alias non esset ratio, cur etiam substantia Angeli non seruiat sibi ipsi pro specie expressa, siquidem est sufficienter immaterialis, & intima intellectui, cum deseruiat illi pro specie impressa. Nec requiritur, quod sit suum intelligere, vt deseruiat pro verbo, nam apud nos intelligere, & verbum distinguuntur realiter, & tamen deseruit verbum ipsi intellectui, vt forma & ratio intelligendi, sufficiet ergo quod ipsum intelligere terminetur intus ad essentiam vnitam in ratione speciei, illamque sua luce actuet, non quod verbum producat.

Respond. quod circa vnionem essentiæ diuinæ in ratione speciei expressæ, quidam Thomistæ censent produci per intellectionem nostram, & hoc modo saluant quod habeat terminum intra se productum, licet non verbum, sed vnionem illam. Alij, & melius non ponūt vnionem aliquam informatiuam seu physicam produci per nostrā intellectionem, sed intellectionem purè contemplari essentiam diuinam iam vnitam in ratione speciei expressæ, sed solum ipsam intellectionem dici vnionem, quatenus est intentionalis apprehensio, & tendentia ad obiectum, de quo videri potest Caietanus. *prima parte, quæstion. 27. articulo primo, & quæstione, 76 articulo secundo*, Magister Banez, *ibi quæstion. 27 articulo primo, dubio primo, ad primum argumentum.* Nauarrete *tomo primo, controuersia. 34. §. quarto, ad sextum argument. Ratio est*, quia ille modus vel est distinctus ab intelligere ipso, vel non. Si non, ergo non assignatur terminus talis actionis. Si est distinctus, vel productus per intelligere quatenus dictio, vel quatenus contemplatio, & pura intellectio. Si quatenus dictio, erit verbum, quia est aliquid dictum seu locutum quod verbum est, si vt contemplatio supponit verbum vnitum, sicut nos contemplamur obiectum in verbo iam producto & vnito nobis, & tamen per illam contemplationem non producimus vnionem verbi iam existentis in nobis, sed in verbo vnito contemplamur. Et sicut si Deus mi intellectui vniret conceptū, qui productus fuit à Petro, possem elicere operationem terminatam ad illum, & vnientem me illi, non vnione informationis conceptus, quæ iam supponitur,

nitur, sed vnione contemplationis, & apprehensionis, quæ est ipsamet cognitio, ita Deus se ipso vnit suam essentiam in ratione speciei impressæ, & expressæ, physicó modo; intellectus vero elicit actum, qui est vnitiuus apprehensiuè seu cognoscibiliter, id est tendendo ad obiectum, non reali informatione ipsum vniendo. *Et cum dicitur*, quod intellectus trahit rem ad se, & reddit obiectum intellectum applicate ad se. *Respondetur*, quod hæc tractio, & applicatio fit contemplando, & attingendo obiectum cognoscibiliter, non vniendo informatiue, & realiter essentiam seu terminatiue, sed circa vnitam realiter, intelligendo, & apprenendendo.

Ad primam confirmationem respondetur, quod cum Deus vnitur in ratione verbi, nō supplet, quod hoc verbum dicatur procedens à nostro intellectu, hæc enim denominatio suppleri non potest, ita vt dicatur aliquis terminus vitaliter procedens, vel genitus si vitaliter non procedit, sed solum vnitus. Quod autem supplet Deus est, quod hoc verbum dicatur repræsentare obiectū per modum termini repræsentatiui, non per modum termini procedentis, & producti à nostro intellectu. Esse autem terminum repræsentatiuum intelligibiliter, per se habet diuina essentia & supplere potest in ratione causæ formalis terminantis, & in se vitaliter repræsentantis, non tamen ab isto viuente seu intelligente procedentis, sed ei vniti, sicut si conceptum vnius Deus vniat alteri intellectui.

Ad secundam confirmationem respondetur ex supra dictis, non posse substantiam Angeli esse per se speciem expressam, quia non est per suam substantiam suum intelligere, & intelligi in actu vltimo, & sic non potest repræsentari vt intellecta nisi per aliquam accidentalem qualitatem superadditam. sicut nec ipsum intelligere, & intelligi est substantia Angeli, sed operatio superaddita, quod est signum, ipsam substantiam Angeli secundum se non esse in actu vltimo intelligibilitatis, sed actuabilem esse. *Et ad replicam*, quod etiam distinguitur in nobis verbum ab intelligere. *Respondetur*, quod distinguitur, vt terminus ab ipso formatus & productus, sicque ab eo distinctus, repræsentatiuè tamen ipsū obiectum vt intellectum imbibens; substantia autem Angeli, non formatur nec procedit ab intelligere, vt terminus eius, nec potest solum extrinseca intellectione attacta formari, quia ista formatio non est per solam lucis aspersionem sicut colores redduntur lucidi, sed per intrinsecam formationem repræsentationis vitalis, & in actu secundo, quod ex se substantia Angeli non habet.

ARTICVLVS III.

An sint tres operationes intellectus & quid sint?

D*Ari in nostro intellectu tres operationes intellectus*, quæ sunt simplex apprehensio, enunciatio seu iudicium, & discursus, *experientia in nobis testatur*, & in summulis sæpius explicuimus, affirmatque D. Thom. 1. *poster. lection.* 1 & colligitur ex Aristotel. *in hoc 3. de an. text. 21. lect. 11. apud D.* vbi Phylosop docet dari duas operationes intellectus, scilicet, simplicium apprehensionem, & compositionē. Nec enunciationem vocat, sed compositionem, vt hoc nomine etiam discursum comprehendat, qui compositione quadam constat, non enunciatiuo modo, sed illatiuo conceptus coniungente. Circa has ergo operationes dubiola aliqua se offerunt

Primò inquires, vnde oriatur, quod in homine istæ operationes distinctæ sint? *Respon.* ex imperfectione nostri intellectus id prouenire quia procedimus de imperfecto ad perfectum, & de potentia ad actum. Ita sumitur ex D Thom. *in 1. p. quæst. 58. artic. 5.* vbi docet: *Quod quia intellectus noster procedit*

cedit de potentia ad actum, & de imperfecto ad perfectum, cognita seu visa aliqua re, non statim attingit quidquid illi conuenire potest, indiget ergo transire ad aliud & componere cum illo, vt cognoscat ei conuenire, intellectus autem Angeli, quia in genere intellectuali perfectus est, statim visa aliqua re penetrat quidquid illi conuenit, quia non vtitur discursu, sed comprehensione, & sic in eo datur simplex, & vnicus modus operandi, qui tamen ita virtuosus est, vt æquiualeat nostro discursui & multiplicatis actibus: sicut etiam in naturalibus res generabiles & corruptibiles, quæ procedunt de imperfecto ad perfectum successiue acquirunt suam perfectionem, & non vnico actu: quæ verò incorruptibiles sunt, non acquirunt suam perfectionem successiue generando & corrumpendo, sed statim illam habent à principio, vt cœlum. Sic in spiritualibus anima rationalis, quæ infima est in gradu intellectiuo, ideoque vnitur corpori corruptibili, acquirit successiue suam perfectionem scientiæ, & non vtitur indiuisibili comprehensione, sed discursu & compositione. Angeli verò, quia sunt perfecte separati à corpore & communicatione ad corpus, sunt etiam perfecti intellectus, nec habent successiuè acquirere scientiam, sed comprehensiue, & simplici actu, penetrante quidquid est in obiecto.

Dices, ergo saltem quoad illa, quæ naturaliter non conueniunt alicui rei, sed moraliter vel supernaturaliter, poterit Angelus compositione vti, & successiue acquirere vnum post aliud. Et deinde quoad propositiones negatiuas, seu quo ad diuisionem, cum possit res omnino disparatas, & quæ sub vna specie contineri non possunt, negare de aliquo, non poterit id facere sine aliqua compositione specierum & actuum, quia ad vnicam reduci non possunt & consequenter neque ad vnicum actum.

Respond. aliquos ita concedere, vt argumentum intendit in cognitione Angeli, rerum supernaturalium, vel in diuisione seu negatione facienda. Sed immerito, quia supernaturale lumen non destruit, sed perficit naturã, & de se simplicius lumen est, & altius quam naturale. itaque vel se accommodat naturæ intelligentis, & eius modo sicut de cognitione fidei docet S. Thom. *2.2.q.1.art.2.* vel naturam eleuat & rapit ad altiorem & simpliciorem modum suum. Si primo modo, fiet in Angelis sine discursu cognitio supernaturalis, quia eius modo se accomodat, non illud destruit. Si 2. modo, magis eleuat à discursu quia ad altius, & simplicius lumen, & modum simpliciorem rapit intellectum. Atque ita in Angelis vnica specie à Deo infusa, vel attemperata repræsentat subiectum, non solùm sub forma ei naturaliter manifestata, sed supernaturaliter, & ex obedientiali potentia conuenienti.

Quod verò dicitur de diuisione & negatione. *Respond.* quod Angelus quando cognoscit negando vnam formam, seu prædicatum de aliquo subiecto, quod in specie repræsentatiua subiecti non continetur, vt si dicit *lapis non est Angelus*, aut quid simile, quod in specie lapidis non continetur, & vult Angelus vtrumque extremum negatum distincte, & expresse cognoscere, tunc coniunget duplicem speciem in ordine ad faciendam illam collationem & comparationem negatiuam, seu diuisiuam, sed non eliciet duplicem actum componentem; sed vnicum simplicem vtentem vtraque illa specie tanquam inadæquata vnius actus & cognitionis, qua attingit vtrumque per modum vnius sic comparati. Non dicetur tamen compositio vel discursus ratione plurium specierum concurrentium ad vnũ actum eliciendum modo inadæquato, sed ex pluralitate actuum ex diuersis speciebus formatorum, & per collationem aliquod tertium formantium, non simplici modo vtraque specie vtentium, & elicientium vnicum actum. Si tamen non velit Angelus, quodlibet extremum negatum distinctè, & expresse in se videre, sed videre negationem

nem alicuius per formam negatam, & in conceptu vnius veritatis, contradictorium suum tãquam falsum agnoscat, ad hoc sufficiet videre ipsam affirmationem, quâ positâ cognoscitur negatio eius vt falsa; & cognitâ aliquâ naturâ, cognoscitur non esse aliquid aliud præter se, sed tunc illa negatio attingitur quasi in cõfuso & in obliquo. Videatur S Tho. *1.p.q.58.art.4 ad 2.*

Secundò inquires, in quo consistat simplicitas apprehensionis, & compositio? Nam ex vna parte multa complexa sunt, quæ pertinent ad primam operatioẽ, definitio enim ad primam operationem pertinet, vt ait Diu. Thom. 3. *de anima lection.* 11. *&* 1. *part. quæst.* 17. *art.* 3. *&* *q.* 1. *de veritate art.* 3. Ex alia verò parte, nec ipsa compositio excludit simplicitatem, formatur enim propositio ex pluribus conceptibus, per modum vnici, & indiuisibilis conceptus, quia ille conceptus, simplex qualitas est, vt diximus *in summulis q.* 5. *art.* . ergo simplicitas non obest compositioni.

Respond. simplicem apprehensionem aut compositam, non dici ratione ipsius simplicitatis, aut compositionis in esse qualitatis, aut entitatis nec iterum propter simplicitatem, aut compositionem obiecti etiam in ipsa entitate obiecti in se, sed compositio præcipuè respicit aliquam constructionem artificiosam, quæ in ipsa cognitione formatur ex pluribus cognitionibus, simplex verò cognitio eam excludit. *Ratio est*; quia quod præcipuè intellectus intendit per compositionem, & diuisionem, est attingere veritatem artificio seu constructione, quia non potest comprehensione sicut Angelus & vnico intuitu. Ergo illud dicitur ad simplicem operationem pertinere, quod intelligitur sine illa constructione artificialiter compositiua, sed est extremum, vel pars in ordine ad veritatem attingendam, ideoque nõ resolubilis in aliam partem, & hoc pertinet ad primam operationem. E contra verò quidquid habet rationem totius artificiali modo construibilis & resolubilis, dicitur ad compositionem pertinere, quidquid sit an totum hoc sit repræsentabile in vnica qualitate & entitate an pluribus coordinatis, hoc enim per accidens se habet ad artificiosam constructionem veritatis. Vnde non dicitur simplex vel composita operatio, penes simplicitatem vel comparationem conceptuum quasi physicam & entitatiuam, sed artificiosam, procedendo de vno ad aliud, quod saluatur etiam si totius compositi & constructi vna imago producatur, quæ entitatiuè vna sit, plura inadæquata & coordinata obiecta complectens, nam saltem præsuppositiuè debet plures actus, & conceptus supponere, ex quibus consurgat & formetur imago illa comparando vnum ad alium, quod in Angelo non est, qui non ex pluribus cõgregat veritatem, sed simplicitate intellectuũ resplendet, vt dicit S. Dyonisius 7. *c. de diuinis nomin.*

Quod verò obÿcitur de simplici operatione componente definitionem aut terminũ complexum. *Respond.* quod non est compositio perfecta simpliciter consummatè, quia non per modum totius & terminando compositionem, sed imperfecta qua solum componitur pars, & non totum, sicut cum formatur brachium aut caput, vtique illæ partes constant ex alijs partibus, vt brachium ex manu & cubito, ossibus, carne, neruis, &c. tamen ista non componunt adhuc totum simpliciter, sed partem compositam, ideoque non consummatur ibi ratio totius, nec sistit generatio & formatio compositionis, quæ solum sistit in ipso toto. Verum est, quod in istis artificialibus, præsertim rationis, quæ maxime ordinatione & relatione fiunt, facile mutatur id quod est pars in totum & è contra, sicut etiam in artificialibus realibus, domus, quæ est pars alterius, potest separari, & fieri totum & è contra, immo aqua, quæ modo est totum, fit pars vniendo alteri aquæ, & fit totum separando ab illa. Quamdiu ergo a-

liquid sumitur ad modum partis, licet complexæ, & compositæ, ad primam operationem pertinet, quia illa constructura, seu formatio non simpliciter componit totum, aut veritatem adhuc manifestat, sed solum partem, & extremum huius constitutionis. Quando autem per modum totius sumitur oratio siue enuntiatiua sit, siuè non, pertinet ad ipsam comparationem & diuisionem, veritas tamen in sola enunciatiua oratione inuenitur, de quo plura diximus *in Summulis quæst.* 5.

Tertio inquires. An secunda operatio sit idem quod iudicium, vel sit distinguenda duplex compositio; alia per modum enunciationis, alia per modum iudicij. *Respond.* iudicium aliquando sumi largius, pro quacumque discretione inter vnum & aliud, sicut etiam sensus externus discernit inter album, & nigrum, amarum & dulce, quâ ratione dicit S. Thom. *quodlib.* 8. *art.* 3. *Quod propria operatio sensuum est iudicium de proprio sensibili*, & de hoc egimus *supra q.* 5. *art.* 2. Aliquando sumitur iudicium strictius pro assensu, vel dissensu circa aliquam veritatem vel falsitatem, quæ fit affirmando aut negando. Et hoc modo aut fit per collationem & comparationem extremorum, aut supponit illam & cadit super illam assensus vel dissensus. Et ideo tale iudicium non inuenitur in brutis, quia collatione carent; in Angelis autem eminentiori modo, quia sine conferentia comprehendunt & iudicant. In nobis autem quia affirmatione, vel negatione fit, circa extrema coniuncta seu veritatem, non circa rem simplicem, ideo ad secundam operationem pertinet.

Difficultas autem est in duobus, Primum, an iudicium sit actus distinctus ab enunciatione apprehensa seu repræsentata, an idem sit formatio enunciationis & iudicij? *Secundum*, dato quod sit actus distinctus an sit simplex actus, vel compositus?

Ad primum Respond, sine dubio distingui enunciationem vt apprehensam, seu repræsentatam ab ipso iudicio quod est assensus seu sententia mentis, aut adhæsio ad vnam partem determinatam. *Et hoc à posteriori constat*, quia aliquando apprehendimus aliquam enunciationem seu compositionem, & suspendimus iudicium, seu sententiam, sicut si dicamus, astra sunt paria an non? formatur aliqua compositio enunciatiua prædicati de subiecto, nec tamé fertur iudicium sed suspenditur, quia nondum plene cognoscitur veritas, nam si euidenter cognoscatur, non potest detineri iudicium, quia intellectus positis præmissis euidentibus, cogitur assentiri conclusioni, vt ostendimus *quæst.* 24. *Logicæ*. Vbi ergo non cogitur intellectus, potest suspédere iudicium, & tamen formatur & repræsentatur enunciatio, quia formatur totum illud, supre quod potest cadere iudicium assensus, vel dissensus, quod constat compositione subiecti & prædicati, ergo distinguitur enunciatio repræsentata, & apprehensa à iudicio. *A priori autem idem antesepatur*, quia diuersum est obiectum iudicij, & enunciationis tantum repræsentatæ. Nam per enunciationem apprehéduntur extrema vt coniuncta inter se, & fit collatio seu comparatio vnius extremi ad aliud: iudicium autem facit comparationem & collationem illius propositionis compositæ ad id, quod est in re, vel ad principia à quibus dependet veritas rei. Et ideo iudicium hoc potest sequi post discursum, & reddit intellectum determinatum & adhærentem illi veritati, quia attingit, & comparat veritatem ad suas causas, vel ad id, quod est in re, & ita certificatur, seu adhæret intellectus veritati ipsi prout sic causis suis aut fundamentis comparatur. Ergo est diuersa vtrobique comparatio & obiectum, sicque erit diuersus actus quantum est ex natura rei. Et ideo veritas formalis inuenitur in hoc iudicio, vt sæpius dicit S. Tho. *locis supra cit.* licèt, significatiuè inueniatur in enunciatione, eo quod

quod veritas sumitur per conformitatem & comparationem rei enunciatæ ad id quod est, vel non est re iuxta sua principia, & ideo ibi formaliter inuenitur vbi formaliter ista comparatio fit, non vbi solum exprimitur vnio extremorum.

Vnde conuincitur eorum sententia, qui non distinguunt inter coniunctionem extremorum inter se, quod fit in enunciatione, & comparationē ipsius enunciationis ad id quod est, vel non est in re, & ideo dicunt non distingui iudicium à compositione, seu enūciatione, vt docet Suarez *lib. 3. de an. c. 6.* *Sed contra est*; quia iudicium formaliter loquendo non respicit repræsentationem extremorum, vt comparatorum & vnitorum inter se, sed ipsam enuciationem comparat per conformitatem, aut difformitatem ad esse, vel non esse in re, ideoque de se postulat distinctum actum, quia habet diuersam comparationem & obiectum; Non negamus tamen aliquando intellectum vnico actu complecti posse vtrumque, & simul vnire aliqua extrema inter se, & conformare ei, quod in re est, vt cum actu video Petrum esse album aut sedere, & id pronuncio non enunciatiuè tantum, sed etiam assertiuè & per assensum dicendo *Petrus vere est albus*, seu absolute *Petrus est albus*, vbi implicitè inuoluitur vere est, vel ita est in re; vnico tamen signo seu enunciatione exprimitur, quia non solum in verbo *est* significare possumus vnionem extremorum, sed etiam certificationem & verificationem assensus & assertionis. Itaque in iudicio inueniuntur hæc tria; præsuppositiue, compositio extremorum enunciatiua; formaliter assensus intellectus comparans extrema enunciata conformiter ad rem: consecutiue, discretio vnius à suo opposito.

Ad 2. aliqui dicunt, iudicium esse actum compositum, quod affirmat P. Suarez cit. conformiter ad suam sententiam, quod non distingitur iudicium à compositione, & comparatione vnitiua extremorum inter se, sicut enim non possumus apprehendere propositionem simplici actu, vt in negatiuis clarius constat, ita neque simplici actu iudicare. *Respond.* tamen illud iudicium formaliter non requirere compositionem, sed præsuppositiue, quatenus supponit plures actus, quibus formatur enunciatio & super quæ cadit iudicium. *Ratio est*, quia iudicium non format compositionem, & vnionem extremorum, sed ipsam enunciationem, seu extrema vnita comparat ad id, quod est in re cum determinatione, & adhæsione intellectus, Ad hoc autem sufficit simplex actus comparatiuus, quia ad istum actum non pertinet vnire aliqua, & coniungere, sed eorum quæ coniuncta, & vnita sunt, conformitatem ad esse vel non esse in re concipere, quæ est simplex comparatio, non vnitiua extremorum, sed extrema vnita supponens; & illa conformitas, seu comparatio ad id, quod est in re sumitur non in actu signato, sed vt in exercitio determinans, & adhærere faciens intellectum, quod est assensus ad propositionem illam, vt veram seu conformem rei, idem est enim dicere per assensum ita hoc est, ac dicere vere est, seu conformiter ad rem.

Dices, hoc iudicium, quod nos distinguimus à formatione enunciationis non pertinet ad secundam operationem, sed ad tertiam, discursus enim terminatur ad tale iudicium, tunc enim sistit discursus, cum resoluitur & sententiatur conclusio, ergo non potest pertinere ad secūdam operationem, quia secunda operatio est medium trāseundi ad tertiam, iudicium autem est terminus tertiæ, in quo sistit discursus. *Respond.* iudicium non esse discursum, quia nō est motus illatiuus, sed pertinere ad secundam operationem, in qua est collatio, seu cōparatio ipsius enunciationis compositæ, ad id quod est in re, cum adhæsione intellectus, hoc ipso quod comparatur illi secundūconformitatem. Sic ergo secunda operatio, quantū ad enunciationem, præbet materiam discursui,

cursui & ordinatur ad illum, sed secunda operatio quantum ad assensum & iudiciũ est finis & terminus, ad quē ordinatur discursus, vt ad perfectionem, quam intendit. Et hoc ideo, quia in secunda operatione inuenitur veritas, vel falsitas, sed non innotescit statim ex simplici & nuda enuntiatione, quæ est prima formatio secundæ operationis, & status eius imperfectus. Ad manifestandum autem veritatem, quæ ibi nondum potest innotescere, ordinatur inquisitio & discursus, quæ probatione sua manifestet & ordinet, ac determinet intellectum ad cognoscendum ita esse, vel non esse in re. Qua probatione facta formatur consummata cõparatio, & collatio secundæ operationis quę est iudicium. Et ita secunda operatio in statu imperfecto, id est sine sufficiente manifestatione veritatis ordinatur ad discursum, & discursus rursum ad secũdam operationem in statu perfecto, & consummato, in quo quiescitur per assensum in veritate.

4. *Inquires*; an per istas tres operationes formentur distincti conceptus. *Resp.* de prima & secunda operatione id expresse doceri à D. Th. *multis locis vt quodlib.* 5. *art.* 9. *& q.* 9. *de pot. art.* 5. ex Arist. 3. *de ani. text.* 11. super quem locum etiam videri potest S. Th. Non verò apparet quod discursui seorsum attribuat distinctum verbum seu conceptum, nam potius dum cogitamus, quod fit per discursum, nondum perfecte formamus verbum, vt ex Aug. docet D Th. 1. *p. q.* 34. *art.* 1. *ad* 2. *& opusc.* 13. Formatur ergo verbum tam in prima, quam secunda operatione, quia in vtraque est distinctum obiectum repræsentandum, in prima, ipsa natura seu quidditas rei, aut res ipsa in se, in secunda ipsa veritas, quæ non sufficienter explicatur per primam operationem, quia ibi repræsentatur res aliqua absolute & in se, in secunda incipit repræsentari secundum conuenientiam & comparationem ad aliud, secundum quam explicatur veritas vel falsitas, scil quod ita sit, vel non sit, sicut repræsentatur conuenire, vel disconuenire. Hoc enim si posset repræsentari in prima operatione, non indigeret de potentia ad actum in secunda, sed haberet se, sicut conceptus Angeli, qui statim intelligit non solùm rem, sed etiam quidquid illi conuenit, vel non conuenit euoluendo, & comprehēdendo totum. Noster autem intellectus cum procedat de potentia ad actum, non potest in prima apprehensione totum euoluere in actu, indiget ergo nouo cõceptu in secunda operatione euoluente, & repræsentante, quod in prima non potest. *Nec sufficit dicere*, quod plures conceptus primæ operationis, vt coordinati inter se, sufficiunt pro secunda. *Contra enim est*, quia non sufficit coordinatio successionis, ita quod vnus conceptus post alium fiat, sed coordinatio proportionis, & conuenientiæ secundum prædicationem, nam potest aliquando post vnũ conceptum simplicem succedere alius disparate se habens, & disconueniens illi, ergo ad videndam illam conuenientiam, vel disconuenientiam, & proportionem vnius cum alio, requiritur aliqua specialis cognitio & penetratio vnius extremi ad aliud & non sola coordinatio successionis in cõceptibus, sed coordinatio super conueniētia conceptuum & proportione inter se.

An verò conceptus ille secundæ operationis sit vnus entitatiue, qui tamen coordinationem illam conceptuum simpliciũ respiciat, vt plura obiecta inadæquata, sed per modum vnius coordinata, licèt præsuppositiue in prima operatione supponantur plures conceptus, ex quorum coordinatione & collatione resultet ille conceptus secundæ operationis, diximus *q.* 5. *summularũ* & aliquid *seq. art.* attingemus. Sufficit aduertere, quod S. Th. 1. *p. q.* 85. *art.* 5. *ad* 1 dicit quod compositio & diuisio intellectus per quandam differētiam, vel comparationē fit. Vbi autē plura intelligi possunt sub vnica ratione comparationis, vel differentiæ aut vnitatis, vnica specie, vel vnica cogni-

cognitione aut conceptu attingi possunt, vt *artic. seq.* dicetur; non ergo repugnat comparationem illam, aut differentiam qua fit compositio aut diuisio, vnico conceptu terminari, licet formato & collecto ex multis qui præcedunt in simplici, seu prima operatione, vt ex illis collatiuè formetur, secunda, in quo longè abest ab Angelo, qui licet rem compositam attingat, tamen non compositè, nec collatiuè vnius ad alterum, nec formatur ex pluribus præsuppositis & collatis, sed vnico intuitu, & comprehensione totum illud attingit: in nobis autem sicut mixtum fit ex miscibilibus, non actu existentibus, sed præcedentibus, & alteratis & corruptis, sic ex præcedentibus conceptis collatis, vnus resultat, qui compositus dicitur obiectiuè, & ratione præsuppositorum.

Quod verò attinet ad discursum, cum non constet nisi pluribus propositionibus non facientibus aut componentibus vnam tertiam, sed inferentibus, videtur quod non producat distinctum verbum à propositionibus, sed illas cum diuersa modificatione & habitudine, scilicet vt inferentes, vel vt illatas. Vnde sicut per discursum fit transitus de vna propositione ad aliam ita oportet ad producendum id, quod propositionis est in illo conceptu, seu verbo concurrere secundam operationem, & quantum ad id quod motus, seu illationis est, concurrere tertiam, quod est respicere illud verbum seu conceptum vt modificatum. *Et sic cum dicitur*, quod est distincta operatio, ergo habet distinctum verbum, *conceditur*, quod est distinctum modaliter, non realiter ab eo quod propositionibus ipsis repræsentatur: cum verò ex simplici apprehensione proceditur ad repræsentationem compositam, distinctum obiectum relucet in repræsentanda quidditate vel veritate. Et sic discursus secundùm causalitatem (id est, secūdùm illationem) præsupponit discursum secundùm successionem (id est, secundùm plures propositiones succedentes) vt dicit S. Thom. 1. *p. q.* 14. *art.* 7. non verò ex pluribus propositionibus vnam facit.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm intellectus possit plura per modum plurium intelligere?

IN *hac parte sunt duæ sententiæ.* Prima, quę attribuitur Scoto, *in* 1. *distin.* 3. *quæst.* 6. alijsque eius sectatoribus, & sequuntur Conimbric. 3. *de anima cap.* 8. *quæst.* 6. *artic.* 2. P. Suarez *lib.* 3. *de anima, cap.* 7. & alij, qui tenent per se plura, vt plura cognosci, etiam non attenta vnitate tanquam formali ratione vel cōditione requisita; Aristotelem autem, & D. Thom. oppositum dicentes explicant, quod loquuntur de cognitione perfecta, quia intensa cognitio vnius remittit alterius cognitionem.

Opposita sententia est D. Thom. 1. *p. quæst.* 12. *art.* 10. *& quæst.* 58. *art.* 2. *& quæst.* 85. *art.* 4. *& de Veritat. quæst.* 8. *art.* 14. *&* 1. *contra Gent. cap.* 55. Sequuntur communiter eius discipuli, Caietanus, Ferrar. *super loca cit.* Capr. *in* 2. *distinct.* 3. *quæst.* 2. M. Bañez *super quæst.* 85. *cit. & alij.* Nec D. Thomas hoc affirmat de solo intellectu nostro aut sensu, sed vniuersaliter tam de sensu, quàm intellectu, tam nostro quàm Angelico. Et ita reducitur hoc ad vniuersalem rationem, quæ omnem intellectum comprehendat. Sumitque hoc ex illo dicto Aristot. 2. *Topic. c.* 4. *Quod contingit plura scire, non autem cogitare seu intelligere.*

Cum autem certum sit, quòd diuerso tempore possumus plura intelligere per modum plurium, & per diuersos actus, *difficultas est*; an simul, id est, eodem tempore, poteftque in duplici sensu controuerti. *Primus*, an eodem tempore eliciendo plures actus, qui adæquati sint, & quilibet integrum habeat obiectum. *Secundus*, an eliciendo tantum vnum actum, qui plura habeat obiecta non attendendo ad hoc, quòd reducantur ad aliquam vnitatem, sed in sola pluralitate remanendo. Rursus videndū

est ex quo principio repugnet intelligere plura, vt plura simul, an ex limitatione potentiæ, vt aliqui existimant, qui consequēter affirmant solum repugnare intellectui intelligere plura, vt plura perfectè, eo quod subiectum ex sua limitatione non est capax plurium formarum perfecte & adæquatè, bene tamen imperfectè; an verò repugnet ex ipso modo operandi, & repræsentandi, qui non potest tendere, nisi per modum vnius in obiectum suum, ratione cuius D. Th. nunquam recurrit in hac parte ad limitationem potentiæ operantis, sed solum ad repræsentationem specierum quas dicit se habere sicut figuras terminantes potentiam. Ergo de hoc oportet reddere rationem.

Dico ergo primo, *Respectu vnius actus eliciendi non possunt plura intelligi per modum plurium, id est non reducendo illa plura ad aliquam rationem formalem vnam.* Hæc citat. locis expresse ponitur à D. Th. nec opus est verba referre, quia id ex professo probat, sed rationibus eius est probandum. Inprimis ergo maxime hæc conclusio nititur experientiæ, quæ Philosophiæ est mater, videmus enim quod cum plura volumus cōprehendere ad vnum nos colligimus, ipsa verò dissipatione distrahimur. Et redigimur ad vnum, vel ad vnam comparationem vel differentiam, vel ad vnam aliquam circumstantiam loci vel temporis, &c. atque ita sub aliquo modo vnitatis pluralitas reduci debet, vt cognoscantur plura; & hoc est cognosci non per modum plurium, & si cognoscantur plura. Deinde instat ratio D. Thom. adducta, quia repugnat duas formas completas & perfectas simul actuare idem subiectum, sicut quod idem corpus figuretur duplici figura, aut duplici colore informetur, sed si redigantur in vnum, sub quo plura attingantur, illud vnum erit ratio formalis, vel ex parte rationis formalis se tenebit, & illa plura materialiter, & inadæquatè attingentur. In qua ratione cōsiderandum est, quod S. D non loquitur de quibuscumque formis, sed de habentibus rationem aliquam termini, & perfecte, atq; adæquatè existentibus in subiecto. Ad hoc enim seruiunt exempla allata de figura & colore, quia figura ex terminatione quantitatis resultat, color autem ex terminatione qualitatis quæ est perspicuitas, vt diximus *sup. q. 7.* Talis ergo terminus quādo est perfectus, id est vltimus debet esse vnus, quia plures & vltimi repugnant, si enim vnus terminus est vltimus non relinquit vlterius terminabile subiectum, alias vltimus non esset, ergo repugnat quod alter vltimus ei adueniat. Species autem informant per modum terminantis, quia inesse repræsentatiui se habent vice obiecti, obiectum autem est terminus cognitionis. Sed tamen, quia etiam est principium, ideo obiectum prout in specie impressa non est perfecte, & vltimate terminus, sed virtualiter & ideo non repugnat plures species impressas simul informare potentiam, sicut reseruantur in ea plures species; repugnat autem esse plures species expressas, seu cōceptus per modum plurium, quia ibi obiectum se habet per modum termini perfecti & vltimi respectu cognitionis actualis.

Sed dices, hac ratione probari, quod non posset simul intellectus informari cognitione visionis beatæ, infusæ & acquisitæ, quæ tamen fuerunt simul in Christo; & Angelus simul cognoscit essentiam diuinam, essentiam suam & alia. Vt huic obiectioni satisfiat plenius.

Dico secundo, *Non repugnat plures operationes simul simultate durationis esse in intellectu, & vnamquamque suum terminum habere, dummodo sint diuersi ordinis, id est vna supernaturalis altera naturalis, vel vna deriuetur ex alia seu sit causa alterius, sic enim primus terminus non est vltimus simpliciter, sed coordinatur alteri.* Sumitur ex D. Th. *q. 8. de verit. art. 8. ad 6. & 11. & 14.* vbi concedit, quod si vnum est ratio intelligendi aliud, vnum eorū erit quasi formale, & aliud quasi materiale, & sic illa duo sunt sicut vnum intelligi-

telligi-

telligibile. Et sic dicit, quod Angelus simul cognoscit se per suam essentiam, & alia obiecta per alias species. Et similiter præmissas & conclusionem simul attingit, quia minor, & conclusio simul tempore cognoscũtur, vt docet Philosoph. 1. *Poster.* Quæ exẽpla satis probant conclusionem, quia illa obiecta diuersis actibus cognoscuntur quia diuersis speciebus, vt essentia Angeli per se, alia obiecta per species, & sic contingit variari cognitiones aliarum rerum, nõ variata cognitione suæ essentiæ. In præmissis autẽ, & conclusione sunt diuersi actus, quia est discursus secundum causalitatem in quo vnus actus est causa alterius, & sic diuersis actibus constat. Et hoc ideo est, quia quãdo vnus actus est ratio & causa alterius, habet se vt illuminans illum, ab vno autem luminoso in eodem instanti multiplicari possunt lumina in toto suo spatio secundum virtutẽ suam, ergo similiter non repugnabit multiplicari lucem in spiritualibus in eodem instanti, quod fit, dũ ex vno actu illuminamur ad alium. Semper tamen hæc se habent per modum vnius, quia procedunt ordine quodam, & cũ subordinatione vnius ad aliud, quatenus id quod illuminatiuũ est se habet vt formale, ad id quod illuminatum, & sic facit vnum intelligibili modo. Similiter si vna cognitio sit supernaturalis, & alia naturalis non terminant potentiam secundũ idem, sed vna secundũ potentiam obedientialem, alia secundum naturalem. Non repugnant autem duo termini etiam vltimi, si sint respectu diuersorum, vel in diuerso ordine, quia sic non opponuntur, nec vnus excludit alium, sed solum intra eundem ordinem & respectu eiusdem, ideoque nõ repugnant scientia creata, infusa, & naturalis, quia sunt secundum diuersos ordines, & lumina. *Quod si instes*; quia subsistentia diuina & creata repugnant in eadem natura, licet sint diuersi ordinis. *Resp.* esse diuersam rationem, quia per subsistentiam diuinam nõ additur entitas ipsi naturę vt sit assumptibilis, sed eadem quæ termino creato terminata est, debet assumi. Per lumẽ autem supernaturale crescit virtus intellectus diuersa, & ita diuerso actu terminabilis est.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur* ex P. Suarez; quia simul videmus albedinem, & nigredinem, simulque audimus diuersos sonos, eorumque differentias percipimus, ergo & plura possumus simul cognoscere & per diuersos actus. Et quod per modum plurium *probatur*, nam possumus videre duos homines vel lapides non comparando vnum alteri, sed vt disparatè se habentes, videmus enim quidquid sub sphæra visus nostri cadit sine hoc, quod omnia illa comparemus inter se. *Et ratio est*, quia attẽtio potẽtiæ est diuisibilis, habetque latitudinẽ, ergo potest diuidi illa attentio, & circa vnũ poni media attentio, circa aliud, alia media, etiam si omnia obiecta disparate se habeant, & sic simul intelligere plura vt plura. *Confirm.* quia intellectus potest cognoscere plura per modum vnius comparationis vel differentiæ vt etiam S. Thom. admittit, ergo etiam absolute, nam comparatio non tollit difficultatem, sed addit, quia extrema plura cognoscuntur, & vlterius comparantur. *Conf.* 2. quia etiam cum comparantur cognoscuntur illa extrema per diuersas species, v. g. album & nigrum, siquidem eorum pluralitas, & diuersitas videtur, ergo non solum illa simul cognoscuntur quæ per vnam speciem cognoscuntur. Si dicatur cognosci per plures ordinatas, quæ vnitate ordinis vnũ sunt. *Contra est*, quia D. Thom. 1. p. q. 12. art. 10. dicit, quod si partes eiusdem totius diuersis, & proprijs speciebus intelligantur, non cognoscuntur simul, cum tamen etiam tunc cognoscantur vt ordinate se habentes, quia vt partes componentes.

Resp. omnia illa videri reducta ad aliquẽ modũ vnitatis, vel vt adunata in eodẽ loco seu medio, vel vt cõtigua, vel aliquo modo ordinata, alioquin si seorsum vnum ab alio

videmus, statim visiones partimur. Et intellectus cum differentia rerum cognoscit, etiam ad vnitatem reducit, quia ipsa differentia, comparatio vna est. *Ad probationem dicitur*; quòd etiam si visus nõ comparet illa plura inter se, potest tamen vnica visione attingere, videndo illa, vt aggregata in vno loco, vel vt contigua aut componentia, vel vt propinqua aut distantia intra aliquam lineam, sub qua aggregat ea, quæ vnica visione attingit, & sic semper reducit ad aliquam vnitatem, quam si soluit, visiones diuidit. *Et ad rationem dicimus*, quòd licet attentio sit cum latitudine quoad intensionem, sicq; possit ad plura vel pauciora intra eandem sphæram extendi, tamen quoad modum terminationis in actu & operatione, non habet latitudinem, sed si est vnica operatio, vnicam debet habere terminationem, licet sub illa varia obiecta materialia, & inadæquata congregentur. Quòd si diuiduntur operationes, & in eis minuatur attentio, oportet quòd vna se habeat vt ratio alterius ad hoc vt simul sint, vel quod sint diuersi ordinis vt explicatum est.

Ad primam Confirmationem dicitur, quòd comparatio addit ad extrema aliquam cognoscibilitatem, sed non difficultatem, aliquando enim additio rei cognoscibilis non auget difficultatem sed facilitat, sicut lux addit rem visibilem coloribus, & probatio medij aliquid cognoscibile ad conclusiones & tamen facilitant, quia manifestant, sic comparatio, vel quæcunque reductio ad vnitatẽ rerum cognoscibilium, quia ordinat, & melius determinat intellectum, facilitat ad deducendum eum ad cognitionem, non reddit difficiliorem intelligentiam.

Ad secundam Confirm. respond. solutione ibi data. Ad replicam dicitur; quòd D. Thom. loquitur, quando partes totius non cognoscuntur vt ordinatæ vnà cum altera, & cõparando cum illa, sic enim simul illæ partes cognoscentur & vt redactę ad aliquam vnitatem; sed loquitur quando vna pars seorsum ab alia consideratur, & secundùm id quod entitatis est in se, vel secundùm habitudinem, quam habet ad totum, nõ ad alias partes, sicut si quis solum consideret oculum vel manum, nihil de alijs partibus recordando.

Secundò arguitur, quia plures species intentionales simul sunt in aere, & per illum transeunt ad sensus, plures etiam species reseruantur in intellectu & memoria, ergo nõ repugnat informari eandem potentiam vel subiectum pluribus formis eiusdẽ generis. *Nec valet dicere*, quòd sunt in esse imperfecto, & quasi in fieri, non autem in esse perfecto. *Contra est*, tum quia formã informare, & esse in actu completo est idem, sed tũc informant illę formę, ergo sunt in esse completo: tum quia illæ formæ possunt informare visum externum, & elicere visionem, & tamen tunc non informatur vnica specie expressa, quia hæc non datur in oculo, neq; vnica impressa, quia sunt plures, ergo potest cognoscere plura, vt plura, id est, vt informatur pluribus speciebus. *Confirmatur*, quia in propositione negatiua, vt, homo nõ est lapis, sunt plures species hominis & lapidis, quæ nõ vniuntur, sed potiùs diuiduntur negatione. Et ita cognitione cõfusa plures species concurrunt, quę in vnũ nõ ordinantur, manent enim confusæ, in cognitione autem distincta vnum cognoscitur seorsum, & distinctè ab alio, vt conclusiones & præmissæ. Possunt deniq; inueniri simul species diuersi ordinis, vt supernaturales & naturales, cur ergo non eiusdem generis.

Respondetur, iam supra datam esse differentiam, quòd species impressæ in aere, vel in potentia sine actu cognitionis, sunt formę tantum informantes, non terminantes adæquatè, & in actu vltimo. Nusquam autem S. Thom. reijcit multitudinem specierum seu cognitionem plurium vt plura, ex eo quòd plures formæ informantes sunt, sed ex eò, quòd adæquatè terminant & figurant, nam plures formas accidentales specie diuersas inhærere, & informare eandem potentiam, vel subiectum, vt plures habitus, plu-

plures qualitates, quomodo potuit negare aut ignorare D. Thomas? *Cum ergo instatur*, quòd formam informare, est esse in actu completo, *distinguo*, si sit forma tantum entitatiua, *transeat*, si sit forma intentionalis & intelligibilis, *nego*, in hac enim oportet, quòd non solum informet entitatiuè, sed etiam intentionaliter, & non solum species impressa per modum principij, sed etiam expressa per modum termini, & tunc est in actu completo per modum terminantis, nec possunt in eadem re dari duo termini adæquati & vltimi.

Ad secundam partem argumenti dicitur, quòd licet in visu externo non formetur species expressa, elicitur tamen visio quæ terminatur ad obiecta, quæ extra sunt per modum vnius disposita, siue vnitate ordinis vel loci, vel aggregationis aut propinquitatis, &c. Et visio sic terminata ad obiecta per modũ vnius, est in actu completo.

Ad Confirmationem respondetur, omnia illa obiecta aliquo modo vniri saltem sub conceptu differentiæ & disconuenientiæ, quæ in re quidem separationem aut diuisionem aliquam ponit, sed in mente per modum vnius comparationis diuisiuæ accipitur, & sic extrema illa sub aliqua vnitate rediguntur. In cognitione confusa plura accipiuntur per modum vnius non ordinatè & distinctè, sed aggregatione quadam, & indeterminatione, quæ etiam ad vnitatem potentialem & imperfectam reducit. In cognitione præmissarum, & conclusionis sunt plures cognitiones ordinatę, & quarum vna est ratio, & causa alterius, illamq; illuminat, & sic simul sunt, quia coordinantur. De speciebus diuersi ordinis, iam diximus posse esse simul, quia fundantur in diuersis operationibus, & diuersis virtutibus: per eleuationem enim virtus crescit seu duplicatur, quia eleuatur, & sic diuersis operationibus terminabilis est, quod nõ currit in operatione & virtute naturali, quæ est vnius generis, nisi vna operatio sit causa alterius, & coordinetur vnitate ordinis seu illuminationis cum altera, vt explicatum est.

QVÆSTIO XII.

De Appetitu, & loco motiuo.

ARTICVLVS I.

An detur appetitus elicitus in animalibus, & quotuplex sit?

Ari appetitum elicitum in animalibus, satis ipsa experientiâ notum est, tum in nobis qui quotidie actus appetendi experimur & patimur, tũ in brutis, quæ moueri & allici videmus ex aliquo conuenienti proposito, vel fugere, & deterreri ab aliquo disconuenienti.

A priori autem demonstratur hæc veritas à D. Thom. 1. *p. quæst.* 19. *art.* 1. *& quæst.* 80. *art.* 1. ex eo quod appetitus elicitus sequitur ad apprehensionem, & sic vbi datur intellectus dabitur appetitus intellectiuus, qui est voluntas, vbi autem datur apprehensio sensitiua, dabitur appetitus sensitiuus. Est autem ratio D. Thom. in hunc modum. Omnis res hanc habet habitudinem ad suam formam seu perfectionem naturalem, quod, si habet illam quiescat in ea, si non habet, tendat in eam, quod breuius *in quæst.* 80. *cit.* exposuit dicens, quod ad quamlibet formam sequitur inclinatio ad aliquid, vt inductione ipsa manifestum est, cum videamus ad diuersas naturas seu formas, diuersas sequi inclinationes. Imò in omni entitate, siue sit forma, siue materia,

ria, si est proportio, & conuenientia ad aliquid, siue intrinsecum, siue extrinsecum, hoc ipso datur in tali entitate inclinatio ad talem rem sibi coniunctum; & inclinationem hanc vocamus appetitum. Quare hæc propositio, quod ad omnem formam sequitur inclinatio, per se est nota in hac materia, & ipsa inductione potest esse manifesta. Addit D. Thomas, quòd natura intelligens seu cognoscens in quantum cognoscens, constituitur in actu per formam cognoscibilem, per quam res apprehendit, ergo ex ipsa sequitur inclinatio ad bonum sic apprehensum. hæc autem inclinatio vocatur appetitus elicitus, seu voluntas, ergo in omni cognoscente talis appetitus datur.

Hanc rationem, putant aliqui solum esse congruentiam desumptam ex proportione ad res naturales, vt P. Vazquez 1. *parte, quæst.* 19. *cit. in commentario, art.* 1. & obijcit contra illam aliquas difficultates quæ ferè coincidunt cum eis quas ponit Caietanus *in eodem articulo.* Et reduci possunt ad tria præcipua. *Primum*, quia S. Thomas ponit intellectum constitui per formam intelligibilem, & inde infert debere dari appetitum ad bonum apprehensum per talem formam, cum tamen solum inferendum esset, dari appetitum ad ipsam formam vt quiescat in illa, vel quærat illam. Vnde ergo infertur, deberi dari appetitum erga obiectum apprehensum per talem formam, cum proportio ad res naturales solum inferat, quod ad formam detur inclinatio.

Secundum est, quia dato, quòd forma intelligibilis sit ipsa res apprehensa in alio esse, scil. in esse intentionali, adhuc consequentia S. Thom. non concludit intentum, tum quia ex forma apprehensa in quantum apprehensa infert appetitum ad ipsam rem in proprio esse naturali habendam, quod non apparet, in cuius virtute inferatur, solum enim videtur ex forma apprehensa debuisse inferri inclinationẽ ad formam in eodem esse, non autem in esse naturali: tum etiam quia ad summum potest inferri inclinatio naturalis ad talem formã intelligibilem, quod verò sequatur appetitus elicitus ad ipsum bonum apprehensum per talem formam, non apparet quomodo inferatur: tum denique, quia ex eo quòd intellectus fiat in actu per formã intelligibilem, solum sequitur aliqua inclinatio in ipsomet intellectu ad talem formam, quod vero sequatur inclinatio, quæ sit alia potentia distincta in ipso toto, quæ est voluntas seu appetitus elicitus, non apparet quomodo teneat.

Tertium denique est circa propositionem, quam affert D. Thomas, quòd res ad suam formam naturalem hanc habet habitudinem, vt cũ non habet eam tendat in ipsam, cum vero habet illam quiescat in ea. Quæ propositio implicans videtur, quia res non habens formam suam naturalem, caret esse hoc ipso, quod caret formã, quia per formam constituitur in esse, quo modo ergo potest appetere? *Nec dici potest*, quòd appetit formam naturalem, quæ est proprietas, non illam quæ est constitutiua rei in se. *Nam contra est*, quia hoc non seruit intento D. Thomæ, infert enim ex forma intelligibili appeti ipsum obiectum, nõ autem proprietatem obiecti. Et deinde non solum dicit, quòd potest appetere formam, quam non habet, sed etiam quamlibet perfectionem naturalem, ergo condistinguit formã contra aliam perfectionem, forma autem est id quod constituit, alia autem perfectio non potest esse nisi proprietas aliqua, vel accidens: ergo loquitur etiam de forma constituente, quæ nullatenus appeti potest, quando non habetur, quia sublatã formã, cessat omnis appetitus.

Ad primum respondetur, D. Thom. supponere id, quod certum est in hac materia, & alias sæpè probatum ab ipso, quod intellectus in esse intelligibili constituitur determinatè & specificè per formam intelligibilem, ita quòd potentia intellectiua

fine

sine forma intelligibili est indifferens, & indeterminata ad diuersas formas intelligibiles, & ad diuersas intellectiones, vnde ex tali potentia solum potest sequi voluntas, prout est potentia quædã etiam indifferens ad diuersos modos, & determinationes appetendi, intellectus verò actuatus & determinatus per formam intelligibilem, quæ sumitur ab obiecto, est radix & principium actus determinati ex parte appetitus. Vnde optimè infert ex intellectu sic constituto, & determinato per formam intelligibilem sequi inclinationem nõ ad ipsam formam intelligibilem, in quantum est intentionalis species, sed ad ipsum obiectum apprehensum, quia species non est forma in esse intelligibili actuans intellectum ratione eius, quod habet de entitate accidentali, sed ratione obiecti repræsentati; hoc enim est, quod per se respicitur ab intellectu, vt ab illo actuetur in esse intelligibili, species autem solum se habet tanquam vices gerens obiecti. Igitur idem est sequi inclinationem ad formam intelligibilem, ac sequi ad ipsum obiectum, vt intelligibiliter determinat intellectum siue determinet per seipsum immediatè, siue media specie; vt gerente vices sui. Quare appetitus, qui sequitur ad intellectum sic informatum, non debet esse ad ipsam qualitatem, quæ est species intentionalis, sed ad ipsum obiectum repræsentatum, prout repræsentatur conueniens, quia omnis inclinatio sequitur ad formam in quantum dicit aliquid conueniens ipsi, vt appetatur. Potest autem in obiecto repræsentato per speciem, non solum proponi, & apparere ratio obiecti conuenientis ipsi intellectui, & ipsi esse intelligibili, sed etiam ipsi naturæ vel alijs potentijs aut rebus, & ideo appetitus, qui sequitur ad formam apprehensam, non solum debet esse ad appetendum id quod intellectus est, sed etiam id quod naturæ & aliarum potentiarum, quia omnis ista conuenientia repræsentari potest in tali obiecto.

Ad secundum respondetur, concludere intentum rationem D. Thom. *Et ad primam impugnationem dicitur*, ex dictis, quod ex forma apprehensa optimè infertur appetitus ad ipsam in esse naturali, quia forma apprehensa non solum ostendit conuenientiam apprehensibilitatis ad intellectum, sed etiam realitatis ad naturam, & quia ex forma sequitur inclinatio ad id quod conueniens est in forma, si conueniens est intellectui vt apprehendatur, & naturæ vt acquiratur vel fugiatur realiter, ad omne id debet se extendere appetitus, licet modus tendendi ad rem sit per cognitionem.

Ad secundam impugnationem dicitur, efficaciter inferri ex forma apprehensa appetitum elicitum, vt expressius significat D. Thom. *quæst.* 80. *cit. art.* 1. vbi videri potest Caiet. cò quòd potentia apprehendens, & ipsa apprehensio est aliquid distinctum à natura, ergo etiam oportet, quòd inclinatio secuta sit aliquid distinctum ab ipsa natura, siquidem forma ad quam sequitur, nõ est sola natura, sed aliquid apprehensum mediante actu elicito distincto ab ipsa natura, & sic etiam ipsa actualis tendentia appetitus debet esse aliqua operatio egrediens à natura, vt conformetur ipsi formæ ad quam sequitur. Quòd si est operatio egrediens, supponere debet potentiam, mediante qua egrediatur, quia natura creata substantialis, non est immediatè & per se operatiua. Si verò substantia aliqua seipsa sit operatiua, vel operatio ipsa, vt Deus, in tali natura operatio volendi non distinguitur ab eius esse, sicut nec apprehensio ipsa & intellectio; nec tamen dicetur appetitus ille naturalis vt distinguitur ab apprehensiuo, quia verè fit per cognitionem, licet ipsa cognitio sit ipsa natura.

Ad vltimam impugnationem dicitur, quòd sicut intellectus intelligit non solum sibiipsi, sed etiam toti supposito, quia omnes actus eius dirigit, & de omnibus iudicat propter suam vniuersalitatem, ita & inclinatio inde secuta non est solum sibiipsi,

sed etiam toti supposito, quia illa potentia inclinans, eiusdem vniuersalitatis est, atque apprehendens.

Ad tertium argumentum respondetur, loqui D. Thom. absolutè & indifferenter de omni forma comparata ad id, cuius est forma, scil. ad suppositum, quod quidem respectu forma vt constituentis non inclinatur quærendo illam, sed quiescendo in illa, sed respectu formæ distinctæ, potest dari inclinatio ex parte eius, quod distinguitur non solum quiescendo, sed etiam quærendo, quando non habet illam, sicut homo, v.g. non potest inclinari ad quærendam formam hominis, quia per illam constituitur, sed quiescit in illa, benè tamen materia hominis potest inclinari ad formã hominis etiam quærendo illam quando non habet, quia materia non constituitur ipsa formâ, sed actuatur ab illa. Potest tamen res constituta per aliquã formam appetere esse ipsius, tum quiescendo in illo quantum ad id quod habet, tum etiam quærendo quantum ad id quod deest, sicut appetit conseruationem in esse, quia ista conseruatio est aliquid superueniens, & contingenter conueniens ipsi rei, scilicet continuatio existentiæ. Vnde intellectus constitutus in actu per formam apprehensam fertur in ipsam rem, vel quiescendo in illa, si iam habet, vel quærendo si non habet, & hoc intelligitur de quacunque perfectione, quæ tali rei conueniens esse potest, siue sit proprietas eius, siue quodcumq; accidens.

Quomodo verò D. Thom. procedat in hac ratione, qua probat dari appetitum elicitum ex ipsa apprehensione, cum apprehensio solum sit conditio, non verò ipsa ratio formalis appetendi, vt diximus *in quæst.* 13. *Physic.* *Respondetur*, quod vt infra magis explicabitur D.Th. non procedit ex sola apprehensione, seu ex sola apprehenso, sed ex ipsa forma apprehẽsa, vbi licet ly *apprehensum* sit cõditio, seu status sub quo forma mouet ad appetitum elicitum, tamen ly *forma*, quæ tali apprehensione subijcitur, rationem importat specificandi, quod infra amplius ponderabitur.

SECVNDA DIFFICVLTAS.

Circa secundum punctum huius articuli, de diuisione appetitus eliciti, *constat primo diuidi in appetitum rationalem*, qui dicitur voluntas, *& in sensitiuum*, qui etiam sensualitas appellatur. *Secundo appetitus sensitiuus diuiditur in irascibilem & concupiscibilem.* De prima diuisione non est difficultas, quòd fiat in membra realiter distincta, cum vnus appetitus sit corporeus, alter spiritualis, vnus comitetur animam separatam, alter destructo corpore non remaneat. De secunda diuisione, est difficultas, an sint diuersæ potentiæ appetitus irascibilis & concupiscibilis, & quomodo ex diuerso modo apprehensionis sumatur diuersitas appetituum.

Circa quæ aliqui sentiunt non esse diuersas potentias. Quod attribuitur Scoto *in 3. dist.26. quæst.1.* & sequitur P. Suarez *lib.5. de anima cap.4. num.2. & 3. Fundamentum est*, quia sufficit vnica potentia apprehensiua ad mouendum irascibilem & concupiscibilem, scilicet phantasia, seu imaginatiua, ergo sufficiet vnica potentia appetitiua, sicut in spiritualibus vnica voluntas; sicut enim à voluntate mouetur totum suppositum, ideoq; sufficit vnica potentia vniuersalis ita totum suppositum mouetur ab appetitu sensitiuo præsertim in brutis, ergo sufficiet vna potentia, præsertim quia natura semper studet compendio, & vnitati.

Secundo, quia actus irascibilis etiam versatur circa bonum concupitum, ordinatur enim irascibilis ad defendendum ea, quæ concupiscimus, vnde dicit Arist. 8. *de animalibus*, quod pugna animalium est propter res concupitas, vt propter cibos, vel venerea, & *Iacobi* 4. dicitur: *Vnde bella & lites in vobis? nonne ex concupiscentijs vestris?* Ergo conuenienter eidem potẽtiæ tribuitur concupiscere, & defendere concupitũ, quomodo

modo enim tuebitur vna potentia id, quod alia concupiscit.

Tertiò, quia irascibilis tendit in ipsam assecutionem rei concupitæ, ergo substantialiter habet concupiscere, nec distinguitur ab eo nisi accidentaliter, quatenus vincit impedimenta huius assecutionis.

Denique si sunt potentiæ distinctæ, non est assignare, quænam sit perfectior, nam ex vna parte irascibilis habet obiectũ altius, vtpotè arduum & eminens bonum, ex alia parte ordinatur ad concupiscibilem, quia defendit id quod concupiscimus, ergo melius est dicere quod est vna potentia.

Nihilominus oppositũ est expressè D. Thom. 1.*p. q.* 81.*art.* 2. vbi dicit esse duas species appetitus sensitiui, irascibilem & concupiscibilem, & quod non reducuntur in vnũ principium. Similiter idem affirmat, *l.* 3. *de anima, lect.* 14. *circa text.* 41. vbi Arist. docet quòd in parte rationali est voluntas, in irrationali autem concupiscentia & ira. Et subdit, *si autem tria sint anima, in vtraque erit appetitus. Ratio & fundamentum est à priori*, ex diuersitate obiecti supposita imperfectione & materialitate appetitus sensitiui, quæ non potest in aliqua superiori & vniuersali ratione vnire ista obiecta sicut voluntas. Itaque obiectum formale appetitus est bonum appetibile ordinis sensitiui, ergo illa distinguentur in ratione formali talis obiecti, quæ distinguuntur in ratione formali talis boni; sic autem se habet obiectum concupiscibilis & irascibilis, ergo ex vi obiecti formaliter & realiter distinguuntur. *Consequ. patet*, quia posita diuersitate obiecti, & non aliqua ratione superiori vniente illa, per se sequitur distinctio potentiarum, sicut & distinctio obiectorum. *Minor verò probatur*, quia vt aliquid sit obiectum concupiscibile, sufficit quęcunque ratio boni conuenientis sibi, ad hoc enim ratione conuenientiæ tendi debet per aliquẽ appetitum. At verò irascibilis respicit bonum sub quadã speciali conuenientia, nempe vt arduum & eminens. Nomine autem ardui non *intelligitur solum* id quod est difficilè in se passiuè, quasi impeditum vt possit consequi, sic enim potius retraheret appetitum, & induceret fugam, dicit autem D. Thom. *lect. illa* 14. *Quòd non habet rationem quod aliqui dicant, irascibilem dicere fugam mali.* Intelligitur ergo nomine ardui id, quod actiuè est arduum, hoc est bonum vt habens eminentiam & vim ad vincendas difficultates, non quia habeat illas in se, sed quia vincit illas & resistit contrarijs, & corrumpentibus, quæ præstant impedimentũ, vt dicit D. Thom. *quæst.* 81. *cit.* Et ideo spes diuina, licet pro materia respiciat Deum vt rem assequendam, tamen formaliter respicit eum, vt auxiliantem seu vincentem mala. Quare bonum sub ratione vincentis malum, est obiectum irascibilis, nõ ipsum malum vt fugiendum præcisè, nam potius hoc pertinet ad concupiscentiam quæ fugit malum per tristitiam: bonum autẽ sub ratione conuenientis est obiectum concupiscibilis. Hæc autem in ipsa ratione formali boni vt appetibilis, contrarias & diuersas rationes formales inducunt, nam ad alliciendũ appetitum, concupiscibile simpliciter allicit, arduum verò comparatione illius potius videtur horrorem & retractionem inducere, eò quòd contrario modo procedit, scil. proponendo bonum laboriosum, asperum, & difficile & vt vincens per virtutẽ, & vim ad propellendas illas difficultates, ergo in ipsa ratione boni appetibilis contrario, & distincto modo se habent ista bona, & quasi reducuntur ad differentiam actiui & passiui, quod maximè distinguere solet potẽtias. *Nec obstat*, quòd vnum istorũ coordinetur, vel subordinetur alteri, vt dicit P. Suarez, nam multas potentias & habitus videmus subordinari inter se, & tamen propter hoc non sunt vnũ, sed potius ob hoc distinctionem petunt, sicut sensus externi subordinãtur internis, & artes, seu virtutes inferiores superioribus, nihil n. subordinatur sibiipsi.

Cur autẽ in voluntate vniantur istæ duæ rationes boni concupiscibilis & irascibilis, nec

nec petant duas potentias, optimè explicat D. Thom. 1. *p. quæst. 82. art. 5. & quæst. 22. de Veritate, art. 4.* quia voluntas respicit vniuersalem rationem boni, sicut intellectus vniuersalem rationem veri, ergo sicut vnicus intellectus æquiualet omnibus sensibus, ita voluntas omnibus appetitibus. Et præsertim, quia voluntas non fertur in aliquod bonum, vt determinata, sed cum quadam collatione & comparatione ad aliud bonũ, quod potest comparatiuè ad illud accipere, vel relinquere, ergo oportet quòd talis potentia, vt respicit bonum collatiuè, & comparatiuè ad alterum, habeat eminentiam super vtrumque, & sub ratione superiori illa comprehendat, cum ergo bonum irascibilis & concupiscibilis possit appeti à voluntate collatiuè & comparatiuè vnius ad aliud, consequenter oportet, quod vnico & eminenti modo vtrumque respiciat, appetitus autem sensitiuus non vnico, sed diuerso modo, quia non appetit cum comparatione vnius ad aliud, sed quodlibet absolutè, & determinato modo. Quæ est explicatio S. Thom. 2. *de Verit. art. 4.*

Quòd si dicas, non posse quidem appetitum sensitiuum esse simul irascibilem, & concupiscibilem, eâ eminentia, qua voluntas; quia non respicit bonum vniuersale, neq; modo comparatiuo & collatiuo, posse tamen respicere vnica tendentia vtrumque, sicut appetitus innatus qui vnicus cum sit & appetit centrum & motu suo tollit impedimenta quantum potest, ergo similiter ad eundem appetitum pertinebit appetere rem per concupiscibilem & tollere impedimenta, seu vincere difficultates, quod est irascibilis. *Respondetur*, appetitum innatum non esse virtutem seu potentiam appetendi, sed esse habitudinem formæ ad id, quod est sibi conueniens, vnde caret appetitu ardui vt arduum est, nam virtus illa, qua res inanimata vincit difficultates, & tollit contraria, non est virtus appetitiua, sed merè executiua, vnde non mirum, quod vincat contraria, quia ad hoc ipsum ordinatur executio. Cæterum vbi appetitus est virtus & potentia superaddita, respicitque ipsam arduitatem vincendi contraria, non solum per modum executionis, sed etiam per modum appetibilis, oportet distingui appetitum ardui, ab appetitu concupiscibili, ob diuersitatem formalem boni in ratione appetibilis.

A posteriori vero probatur, has potentias distingui, *tum* quia requirunt distincta organa & temperamenta, nam irascibilis requirit multum roboris, & viuaciores spiritus, ideoque residet in corde, vnde dicitur ira: *Quod est accensio sanguinis circa cor*, at verò concupiscibilis petit molliorem dispositionem, & residet in hepate, per concupiscentiam enim dilatatur seu demulcetur sanguis, sicut per tristitiam constringitur. Distinctio autem per organa & temperamenta, distinctas potentias infert in rebus materialibus. Et eadem ratione requiritur distinctio inter istas potentias, quia videmus pugnare inter se passiones irascibilis, & concupiscibilis, & vnam mitigare alteram, seu extinguere. Nec sufficit ad hoc diuersitas actuum, sicut odium opponitur amori, gaudium tristitiæ, & tamen sunt eiusdem potentiæ. *Nam contra est*, quia passiones concupiscibilis & irascibilis non se mitigant & destruunt propter contrarietatem obiectorum sicut odium & amor vel propter solum diuersum motum localem dilatationis, & constrictionis, sed propter diuersam alterationem, & temperamentum, quia concupiscentia dilatat molliendo, ira vero accendendo exasperat, quæ sunt signa diuersi temperamenti & organi, atque adeo & potentiæ.

Ad primum vero fundamentum P. Suarez dicitur etiam potentias apprehensiuas distingui, sicut & appetitus, quia sensus communis & phantasia apprehendunt res sensatas, id est, vt conuenientes sensui, & sic potest regulare concupiscibilem: Æstimatiua autem apprehendit res non sensatas, id est, secundum rationem vtilis & conuenientis

ad

ad ipsum totum, & ad eius conseruationem & defensionem, & sic regulare potest irascibilem, quæ respicit bonum laboriosum & arduum, non sensatum seu secundùm sensum. Ita ex D. Thom. 1. *p. quæst.* 82. *art.* 2. *ad* 2. *Quod verò dicitur* de vnitate voluntatis respectu concupiscibilis & irascibilis, *iam solutum est* & reddita differentia, quare in parte intellectiua non diuiditur voluntas in irascibilem & concupiscibilem, sicut in parte sensitiua.

Ad secundum respondetur, irascibilem supponere concupiscibilem, & ab ea originari, sicut etiam voluntas supponit intellectum, & ab eo deriuatur, & potentia motiua supponit appetitiuam, & ab ea deriuatur, nec tamen propter hoc sunt eadem potentia, sed diuersæ, imò hoc est commune omnibus potentijs subordinatis vt inferior supponat superiorem tanquam dirigentem & mouentem, & tamen distinguantur. Sic ergo irascibilis respicit rem concupitam vt assequibilem vincendo difficultates, quod supponit rem esse concupitam vt fruibilem & delectabilem, & quanto maior est concupiscentia, tanto fortius insurgit irascibilis ad pugnandum, & tollendum eius impedimenta. Vnde irascibilis originatur à concupiscibili, intendente & amante, terminatur verò ad ipsam vt fruentem pacificè, vt constat ex D. Thom. 1. *parte, quæst.* 81. *artic.* 2. Nec est inconueniens quod vna potentia tueatur, quod alia appetit, sicut quod exequatur per potentiam motiuam id, quod desiderat per appetitiuam, & potentiæ vegetatiuæ ministrant sensitiuis alimentum & spiritus, quibus indigent, & multæ aliæ potentiæ inferiores ministrant superioribus, & tamen sunt distinctæ.

Ad tertium dicitur, quòd irascibilis appetit executionem, non tamen eo modo appetit, quo concupiscibilis, sed diuerso, vt explicatum est, & ita vtrique potentiæ conuenit appetere genericè sumptum, sed non sub eadem specifica ratione, vt D. Thom. docet *quæst. illa* 81. *art.* 2. *Nec obstat*, quod ad eandem potentiam pertinet tendere in vnum, & fugere eius contrarium, id enim verum est de simplici fuga, & reiectione sui oppositi, sicut ad concupiscentiam pertinet amor & odium, tristitia & gaudium circa opposita. Cæterum tendentia ad contrarium per modum victoriæ & propulsationis difficultatum, sic non sufficit simplex reiectio oppositi, sed requirit peculiarem aliquam eminentiam, seu rationem formalem respicientem bonum vt vincens difficultates, sicut charitas simpliciter odit peccatum, & tamen distincta virtus pœnitentiæ datur ad destruendum illud per modum expiatiuæ satisfactionis.

Ad vltimum dicitur, Irascibilem esse simpliciter excellentiorem concupiscibili, vt docet D. Thom. *quæst.* 25. *de Verit. art.* 2. eò quòd obiectum eius est excellentius, vtpotè bonū eminens vincens difficultates, quod maiorem actiuitatem debet habere, quia plus resistentiæ debet vincere, & quia dirigitur à nobiliori regula, id est, ab æstimatiua & rationibus insensatis, quæ inter sensibilia summum locum tenent, magisque accedunt ad rationem. *Nec obstat*, quod deseruit concupiscibili, & ad eam ordinatur, imò versatur circa media, concupiscibilis verò versatur circa finem amando & fruendo. *Respondetur enim* quod ordinatur ad concupiscibilem non absolutè, sed vt pacatè & quietè fruentem, & remotis contrarijs, quod pertinet ad superiorem vim, sicut Rex ordinatur ad pacem & quietem rustici, & tamen est superior illo, ita pax & quies concupiscibilis est finis ipsius irascibilis, & tamen est superior concupiscibili, respicitque ipsam non vt finem cuius gratia, sed vt finem effectum, quia ordinatur ad fruitionem ipsam efficiendo illam, vt pacatam, & à contrarijs defensam. Et similiter non versatur circa media absolutè sumpta, sic enim etiam pertinent ad concupiscibilem, sed circa media vt defensa & resistēdo difficultatibus, quod est respicere

media modo superiori & eminentiori, sicut requiritur ad vincendas difficultates, imò non solùm media, sed etiam finem ipsum respicit non sicut concupiscibilis præcisè desiderando, sed respicit vt assequendum, difficultates vincendo, quod est respicere sub maiori actiuitate, & virtute ipsum finem.

Circa aliam difficultatem supra positam, quomodo sumatur diuersa ratio formalis distinguendi appetitus ex diuerso modo apprehensionis, vt sumit D. Thom. 1. *parte, quæst.* 81. *art.* 2. cum tamen apprehensio solum se habeat vt conditio ipsius finis, seu boni appetendi. *Respondetur*, quòd ipsa apprehensio formalis, vt dicit applicationem rei appetibilis ad appetitum, non est formalis ratio specificans, vel distinguens ipsos appetitus, sed tantum conditio applicans. Cæterum ipsum appetibile, quod tali apprehensioni, seu applicationi subest, distinguit appetitus secundũ diuersum modum proportionis ad istum vel illum appetitum. Itaque apprehensio radicalis ex parte ipsius obiecti appetibilis, quatenus fundat apprehensionem magis vel minus vniuersalé, aut vt simpliciter amabile, vel secundùm rationem ardui, & vincentis difficultates, aut secundùm alias similes rationes, sic pertinet ad rationem formalem specificantem, & distinguentem appetitus. Ipsa verò apprehensio non radicaliter ex parte obiecti, sed formaliter sumpta ex parte potentiæ, applicationem seu conditionem dicit, non rationem formalem, quod expressè deducitur ex D. Thom. *quæst.* 25. *de Verit. art.* 1. *ad* 6. *& quæst.* 22. *artic.* 4. *ad* 1. *&* 1. 2. *quæst.* 30. *art.* 3. *ad* 2. prout ostendimus & deduximus *in* 1. *Physic. quæst.* 13. *art.* 1. vbi etiam ostendimus quomodo apprehensio, ita sit conditio finis, quod non sit supplebilis, eo quòd non possit aliquid esse volitum, quin præcognitum. Videatur ibi.

ARTICVLVS II.

Quæ sit radix libertatis in voluntate?

D*Ari liberum arbitrium in nobis*, tum ex sacris litteris, tum experientiã ipsã notius est, quàm vt probatione indigeat. Dicitur enim Eccles. 15. *Reliquit eum in manu consilij sui*, & Iosue 24. *Optio vobis datur, eligite hodie, quod placuerit*. & 1. Corinth. 7. *Potestatem habens suæ voluntatis, &c.* Denique quot peccata, tot sunt testes libertatis nostræ, sine qua nullum potest esse peccatum.

Difficultates autem quæ circa libertatem istam explicandam ortæ sunt, variæ, & multiplices, ac penè inextricabiles factæ sunt. Plura ad Theologos pertinent. In præsenti ad tria capita reducimus, secundùm quod libertas voluntatis ad tria potest respicere; primo ad radicem internam, ex qua oritur; secundo ad causam externam, ex qua dependet, quæ est Deus eiusq; concursus, quomodo cum illo componatur contingentia voluntatis; tertio ad obiectum circa quod versatur, quomodo videlicet ab illo habeat indifferentiam, vel necessitatem.

Circa primum punctum suppono, quod libertas formaliter in voluntate consistit, vt docet D. Thom. 1. *parte, quæst.* [illegible]3. *art.* 3. tum quia a voluntate elicitur præcipuus actus liber, qui est electio, eoquod maximè resplendet libertas actionis in eligendo vnum, & reijciendo aliud, electio autem est actus voluntatis, quia versatur circa bonum, eligitur enim id quod est conueniens, reijcitur autem id quod disconueniens, quæ est ipsa ratio boni, aut mali. Tum, quia dominium, quod maximè pertinet ad potestatem liberam formaliter inuenitur in voluntate, eo quòd de illo dicimur habere dominium, quo vtimur cum volumus, & quod est in manu nostra, vnde non debet esse a principio extrinseco totaliter, sic enim solum passiuè, & non dominatiuè [illegible] nos haberemus, sed debet esse a principio intrin-

intrinſeco, & non poteſt eſſe ex impetu naturæ, ſic enim eſſet omnino determinatum non indifferenter, & cum poteſtate ad vtẽdum, vel non vtendum, quod requiritur ad dominium, natura autem ex determinatione agit. Nec poteſt eſſe ſolum principium cognoſcitiuum, quia hoc etiam neceſsitatur, & determinatur ab ipſo obiecto, & ex naturalibus principijs, ergo oportet quod ſit principium voluntarium, quod eſt ipſa voluntas; vndè tunc maximè dicimur eſſe voluntarij in aliquo actu, quando cum pleno dominio illum agimus, & non interueniente aliqua neceſsitate, vel ſeruitute.

Dico ergo primo. *Indifferentia libertatis conſiſtit in poteſtate dominatiua voluntatis non ſolum ſuper actum ſuum ad quem mouet, ſed etiam ſuper iudicium à quo mouetur.* Vt explicetur concluſio oportet diſtinguere rationem indifferentiæ, quæ opponitur neceſſario & conſtituit liberum, vnumquodque enim contrarium magis eluceſcit ex ordine ad ſuum contrarium. Igitur neceſſarium vt dicit D. Thom. *quæſt. 22. de veritat. articul.* 6. importat duo, primum eſt eſſe fixum & immutabile, & ſic opponitur caſuali ſeu contingenti, & fallibili. Secundum eſt, quod ſit determinatum ad vnum, cum carentia poteſtatis ad plura, & ſic opponitur libero, quod eſt cum poteſtate ad vtrumlibet, ſiuè habeat contingentiam ſiuè non, in Deo enim liberum caret contingentia, & habet omnimodam infallibilitatem cum ſumma libertate. Indifferentia etiam eſt duplex, alia paſsiua, ſiuè potentialitatis, alia actiua, ſiue poteſtatis. Prima eſt imperfecta, & non conducit ad agendum, ſed magis obeſt, quanto enim aliquid magis eſt potentiale ad plura, & indeterminatum, magis elongatur ab agendo, & indiget determinari & actuari, vt de facto operetur. Quare iſta indifferentia potentialitatis non eſt de ratione liberi, ſed ſi inuenitur in agente libero, eſt imperfectionis, quia non eſt ſufficienter in actu, & ita quanto magis tollitur, & remouetur iſta potentialitas, tanto magis perficitur libertas, quia reducitur in actum. At vero potentia actiua ſeu poteſtatis, adhuc eſt duplex, quædam eſt indifferentia ſolum per modum vniuerſalitatis in agendo, quatenus aliqua cauſa eſt æquiuoca, & non ſolum vnum effectum agere poteſt, ſed etiam plures, & diuerſæ ſpeciei, & hoc etiam poteſt inueniri in cauſis neceſſarijs, nam etiam ſol plura poteſt agere, & ſenſus, & intellectus plures actus elicere. Alia eſt indifferentia dominatiua, ſeu arbitratiua, quæ ita habet eminentiam ad agenda plura quod non poteſt obligari, & coarctari ad agendum, ſed poteſt agere vel non agere. Et hanc indifferentiam dicimus conſiſtere in hoc, quod non ſolum habeat poteſtatem ſuper actum ſeu effectum ad quem mouet, ſed etiam ſuper iudicium à quo mouetur, ita quod in manu ſua habeat diſcernere, & iudicare, & auertere illud iudicium à quo mouetur, quod quia non habet brutum, cuius appetitus nõ poteſt auertere iudicium ſemel poſitum, ideò caret libertate.

Ita docet D. Thom. *quæſt. 24. de veritat. articul. 1. in fine*, vbi inquit: *Homo per virtutem rationis iudicans de agendis poteſt de arbitrio ſuo iudicare, in quantum cognoſcit rationem finis, & eius quod eſt ad finem, & habitudinem, & ordinem vnius ad alterum, & ideò non eſt ſolum cauſa ſui ipſius in mouendo, ſed etiam in iudicando, & ideò eſt liberi arbitrij, vt ſi diceretur liberi iudicij de agendo, vel non agendo.* Et *ibidem articul. 2.* inquit: *Iudicium eſt in poteſtate iudicantis ſecundum quod poteſt de ſuo iudicio iudicare, de eo enim quod eſt in noſtra poteſtate poſſumus iudicare. Iudicare autem de iudicio ſuo eſt ſolius rationis, quæ ſuper ſuum actum reflectitur, & cognoſcit habitudinem eorum de quibus iudicat, & per quæ iudicat, vnde totius libertatis radix eſt in ratione conſtituta.* Et de eodem videri poteſt, *prima parte, quæſtione 83. articul. 1. & quæſtione* 6. *de malo*

articul. 1. *Et ratio est*, quia vt voluntas habeat plenum dominium suarum actionum, oportet quod a suo mouente non coarctetur, & determinetur, sed potius ab ipso mouente eius libertas & indifferentia conseruetur, & perficiatur, ergo oportet, quod habeat potestatem, non solum super id, ad quod mouet, sed etiam super id a quo mouetur, quod est iudicium, & hoc est habere potestatem dominatiuam, id est potestatem arbitrandi, & discernendi. *Consequentia patet*, quia si semel posito iudicio, voluntas non posset arbitrari de illo, nec haberet potestatem supra suum mouens, hoc ipso vel maneret totaliter alligata illi iudicio, & sic non maneret libera, sicut in brutis posito iudicio, appetitus alligatur illi, & non potest illud auertere, vel non posset homo pro sua voluntate disponere de agendis, & applicare intellectum ad arbitrandum, sed casualiter gubernaretur. *Nec potest instari* in præmotione Dei, supra quam non habemus potestatem, vt possimus illam auertere, & tamen sumus liberi. *Respondet. enim*, quod vt *infra*, & *sequent. artic.* dicemus, præmotio Dei etsi non sit dependens a nostra potestate, est tamen propter suam vniuersalitatem radix, & principium nostræ potestatis, & modi indifferentis, & dominij; vnde etsi non possit voluntas super ipsum, non tollitur libertas, quia potius ab illo datur super omnes potentias animæ, non super id quod est extra, qualis est Deus. At verò si supra iudicium internum non haberet dominium, careret libertate dominatiua super omnes potentias animæ, & supra præcipuam quæ cæteras dirigit, scilicet intellectum.

Quod si dicas, voluntatem Dei esse liberá & tamen non posse iudicium suum semel habitum mutare vel auertere, quia est immutabile. Similiter Angelus post perfectam electionem manet inflexibilis iudicij, nec potest illud auertere, & tamen est liber, ergò libertas non petit dominium supra iudicium suum. *Resp.* voluntatem Dei ita habere in manu sua suum iudicium, quod est ipsummet iudicium suum, & ita operetur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Sed quia hoc iudicium est summe perfectum, nec operatur operatione temporali, sed æterna, ideo dominium voluntatis eius non est dominium mutandi iudicia, & actus suos, faciendo illos temporales de æternis, sed iudicium illud vnicum existens, & immutabile, quoad entitatem potest liberè mutare omnia obiecta, & propter eminentiam suam, habere rationem volitionis, & nolitionis eiusdem obiecti. Vndè talis causa eadem manens potest immutare omnia, & non causare idem propter eminentiam suam ad omnia; licèt semel applicato actu illo pro volitione determinate non possit immutari talis respectus, quia æternus est, licèt in ipsamet æternitate ex meritis obiecti potuisset oppositum velle, non tamen ex suppositione, quod iam est volitum. *Ad illud vero de Angelo dicitur*, quod modo etiam potest mutare iudicia circa alias res, de quibus non perfectè, & totaliter deliberat. De illis vero de quibus iam perfectè deliberauit, dicitur esse inflexibilis iudicij, non ex defectu dominij, & potestatis supra illud iudicium, sed ex perfecta, & totali adhæsione ad illud, & ita ex sua voluntate fit immobilis, non contra illam. Et simpliciter habet dominiũ illius iudicij etiam quoad mutationẽ, quia potuit non eligere illud à principio, licèt ex suppositione, quod velit adhærere illi, non possit illud mutare propter perfectam comprehensionem rerum, & perfectam determinationem ad id, quod eligit ex tali comprehensione, & hoc est in principio esse liberum solum vero ex suppositione, quod sic perfectè velit adhærere, esse immobilem.

Dico secundo *proxima & immediata radix indifferentiæ voluntatis est indifferentia iudicij in ratione.* Constat ex rationibus D. Th. allatis & specialiter videri potest 1.2. q.17.

q. 17. art. 1. ad 2. vbi inquit: *Radix libertatis sicut subiectum est voluntas, sed sicut causa est ratio.* Et idem habet *1. part. quæst. 83. artic. 1. & q. 24. de verb. art. 1. & q. 6. de malo, art. 1. & 1. contra gent. c. 85.* *Ratio vero sumitur ex praeced. art.* quia omnis appetitus elicitus sequitur ad apprehensionem seu ad formã apprehensam: sed voluntas prout libera est appetitus elicitus, ergo vt sic debet sequi, & radicari in aliqua apprehensione indifferenti, nec enim inclinatio potest excedere vim formæ, ad quam sequitur, & habere in se plus quam contineatur in forma, ergo appetitus ille prout indifferens, non potest sequi ex forma apprehensa, sine indifferentia, quæ est forma determinata & coarctata ad vnum. Vnde videmus quod quando iudicium caret omni indifferentia, & solum est coarctatum ad vnũ, motus qui sequitur in voluntate est indeliberatus & carens libertate, ergo ita dependet appetitus vt liber à forma apprehensa indifferenter, sicut quilibet appetitus elicitus à forma apprehensa & cognita vt sic.

Difficultas vero est; an taliter requiratur indifferentia iudicij ad libertatem volũtatis vt stante iudicio indifferenti, repugnet voluntatem necessitari. Quæ quæstio non potest latius disputari in præsenti, quia multa tangit, quæ ad determinationem voluntatis spectant, sed breuiter punctum difficultatis attingemus quantum deseruit ad explicandam libertatem voluntatis. *In hac ergo difficultate* P. Suarez *Prologomeno 1. de gratia, capit. 4.* tenet id non repugnare, nec ex parte omnipotentiæ diuinæ, quia potest voluntatem creatam quando voluerit, vbi voluerit, & quomodo voluerit immutare, vt docet August. *in Enchiridio. capit. 98.* ergo posito iudicio indifferenti, potest voluntatem immutare ad necessitatem. Ex parte autem voluntatis non est repugnantia, quia cum potestas dominatiua habeat duas partes, scilicet, ad agendum & non agendum, poterit impediri quoad vnam partem, & quoad aliam ordinari à Deo ad operandum, impedita potestate ad agendum aliud, cum enim omnis potestas creata sit subiecta, & deriuata à diuina, potest impedire illam quoad vnam partem, negando, verbi gratia, concursum suum ad nolendum, & dando solum concursum ad volendum. Accedit quod in re prædeterminatio Physica, quam ponunt Thomistæ, datur à Deo stante iudicio indifferenti, & antecedenter ad vsum libertatis immittitur illa qualitas in voluntatem, qua determinatur ad vnam partem tantum, ita quod illâ positâ voluntas non potest resistere, & oppositum facere, quæ licèt ab illis non vocetur necessitas, sed determinatio, tamen in re nihil amplius requiritur ad necessitandum, quia illa qualitas extrahit voluntatem à sua naturali indifferentia. Denique D. Thom. *quæst. 22. de veritat. art. 6.* fatetur posse voluntatem necessitari à Deo, sed non cogi.

Nihilominus dico tertio. *Repugnat necessitari voluntatem stante iudicio indifferenti, quod dirigitur talis voluntas in illa operatione.* Hæc conclusio communiter tenetur inter recentiores Thomistas, vt indicat M. Bañez *1. p. quæst. 19. articul. 10. dub. 1. §. sed dices, in secundo corollario.* Aluarez *in lib. de auxilijs disput. 116. conclus. 5.* & tenet etiam P. Vazquez, *prima parte, disputatione 99. capit. 8.* & videri etiam potest *disput. 90. cap. 2. num. 8. & disputatione 98. capite 5. numero 31.*

Ratio vero est: quia ad hoc vt necessitetur voluntas stante iudicio indifferenti, requiritur, quod ponatur in voluntate tale impedimentum, quod non solùm de facto efficiat vnum, & non aliud, hoc enim quotiescumque de facto operatur, interuenire debet, neque enim potest vtrumque oppositum operari, sed alterum tantum. Requiritur ergò tale impedimentum, quod impediat voluntatem non solum ne faciat, sed ne facere possit oppositum etiam si ab indifferenti iudicio moueatur; implicat autem, quod non destructa voluntate, tollatur

tollatur ab ea potentia, ne possit oppositum eius quod proponitur sibi cùm indifferentia, siquidem hoc essentialiter postulat potentia voluntatis, vt respectu obiecti determinatè, & sine indifferentia propositi, moueatur voluntas determinatè, & sine indifferentia; respectu autem obiecti indifferentis, habeat potestatem ad vtrumlibet, ergo si tollitur per impedimentum, non solùm quod de facto non faciat hanc partem, vel omittat, sed quod non possit oppositum respectu obiecti indifferentis, hoc ipso tollitur per tale impedimentum potentiæ voluntatis & essentialis eius ratio. Quod præsertim vrgetur, quia non stat obiectum indifferens proponi, & non moueri voluntatem ab illo vt indifferenter proposito, aliàs si ab illo non mouetur, vel mouetur ab alio, vel à nullo. A nullo moueri non potest, quia sic ferretur voluntas in incognitum, vel omnino nihil ageret, quod est non moueri, nec necessitari ad aliquem actum, sed suspendi ab omni actu; si ab alio, vel vt indifferenti, vel vt necessario, & determinato. Si vt indifferenti, est eadem ratio, ac de primo. Si vt necessario, tollitur casus in quo procedimus, nempè quod stante iudicio indifferenti, voluntas necessario velit. Vnde etiam in hoc casu iudicium ipsum indifferens non ligatur, vt solum repræsentet vnum, & occultet aliud, ex cuius repræsentatione constat eius indifferentia, tunc enim destruitur casus, quia non manet iudicium indifferens, sed id quod repræsentatur, & proponitur solum apparet vt determinatum ad vnum, & sic est perinde ac si iudicium indifferens non sit. Si autem iudicium indifferens ad vtrumque apparet & mouet, ergo supponit in voluntate esse potentiam hic & nunc mobilé ad vtrumlibet, siquidem à mouente indifferenti hic & nunc mouetur: stante auté potentia mobili ad vtrumlibet, & de facto sic mota ab obiecto, non stat tolli potentiam, ne possit vtrũlibet, quod requiritur ad hoc vt necessitetur, ergò implicat necessitari voluntatem stante iudicio indifferenti mouente voluntatem, siquidem non habet aliud motiuum ex parte obiecti.

Denique aliter est implicatio; quia dictamen iudicij indifferentis est illud, quod proponitur voluntati cum aduertentia, quod operetur circa illud, si velit, sic enim proponitur, quod ex vi propositionis potest omittere, quamdiu enim hoc non aduertitur, remanet naturalis & indeliberata propositio, sicut in actibus primo primis. Stá[illegible] ergo iudicio indifferenti cũ illa plena aduertentia, si Deus necessitat voluntatem per suam impressionem, vel concursum, aut destruit illud iudicium aut conseruat. Si destruit, non currit casus, sed stat pro nobis, quia tunc non stante, sed destructo iudicio indifferenti necessitatur voluntas. Si cóseruat, ergo conseruat falsam aduertentiam, quia iudicium indifferens est illud, quod proponitur cum plena aduertentia, & tali iudicio quod possit omittere, & tamen voluntas tunc alligata, & coarctata non potest omittere. Quomodo ergo continuatur indifferentia iudicij, quod talem aduertentiam petit?

Dices: Illam aduertentiam solum esse, quod possit voluntas omittere quantum est ex meritis obiecti, quod in illo casu etiam verificatur, siquidem non ex vi obiecti, sed ex impressione extrinseca necessitatur voluntas. *Sed contra est*: Quia illa aduertentia, quæ præcise ex meritis obiecti est, & non absolute, non est præ[illegible] indifferens, nam si voluntas [illegible] peditam, ita quod non [illegible], quia in illa datur illa deter[illegible] & coarctatio, ergo perinde est [illegible] tati sic affectæ proponere aliquid [illegible] indifferens ex meritis obiecti, ac si proponeretur aliquid indifferens ap[illegible] ti, hoc enim esset proponere [illegible] vt indifferens potentiæ impeditæ ad v[illegible]dum illo, & sic non moue[illegible] potentia ab illo dictamine vt indifferenti, sed solum ab altera parte illius dictaminis,

ergo

ergo vel altera pars occultatur, seu non proponitur voluntati, vel proponitur. Si proponitur, ergo mouet illam sub ratione indifferentiæ, cum tamen potentia voluntatis supposito impedimento indifferens non sit, sed necessitata, & non potens nisi ad vnum sicut potentia bruti. Si autem occultatur, & solum proponitur vna pars dictaminis, ergo non manet dictamen indifferens, siquidem non proponitur cum indifferentia, & sic verum est, quod stante dictamine indifferenti, & non reducendo illud ad dictamen determinatum, & necessarium, non tollitur indifferentia voluntatis, quia manet potentia mobilis ab indifferenti iudicio, si iudicium ipsum indifferens stat, iudicium enim ipsum indifferens, motio est indifferens voluntatis.

Ad fundamentum oppositum patet ex dictis istam repugnantiam esse ex parte voluntatis, vt est potentia mota, & subordinata iudicio, sic enim non stat subordinari iudicio indifferenti, mouerique ab illo stante indifferentia, & voluntatem ipsam manere sine potentia ad vtrumlibet, vt explicatum est. *Vnde quando dicitur* potestatem voluntatis nostræ totaliter esse subiectam voluntati diuinæ. *Respondetur*, ita esse sed conuenienti modo, non repugnanti, conueniens autem modus est vt subijciat Deus voluntatem sibi non contra radicem indifferentiæ illius, quæ est iudicium indifferens, sed iuxta illud, vel mutando dictamen indifferens si voluntas necessario operatura est. Et similiter potest Deus mouere, & mutare voluntatem quando voluerit, & quomodo voluerit, quia potest mutare dictamen indifferens in aliud indifferens, vt velit libere, vel in necessarium vt feratur necessario, vel totaliter suspendere vt nihil velit, non tamen vt stante indifferenti iudicio necessario velit.

Ad id quod dicitur, de prædeterminatione physica, quam nos ponimus. *Respond.* esse longè disparem rationem, vt dicemus *sequenti articulo*, quia hæc physica motio non coarctat potestatem voluntatis, sed aperit cor intendere his, quæ proponuntur per rationem, sicut dicitur *Actor. 16.* de Lydia purpuraria, *cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ à Paulo dicebantur.* Itaque sunt oppositæ motiones, physica prædetermanatio quæ aperit cor, & physica motio, quæ potestatem cordis claudit necessitando ad vnum, & arguere ab vno ad aliud non habet apparentiam, & multo minus, quod dicit P. Suarez *citat. loc. numer. 8. in fine*, quod prædeterminatio physica extrahit voluntatem à sua connaturali indifferentia, quod est non distinguere de indifferentia potentiali, seu suspensiua, & de actiua, seu dominatiua, nam à prima extrahit prædeterminatio, quæ actu mouet ad operandum actum determinatum, sed non ad operandum determinate ex parte modi operandi, & ideo conseruat secundam indifferentiam, quæ ex parte modi operandi se tenet. Et omnia mouentia voluntatem, ad hoc mouent, vt voluntas non maneat perplexa, & suspensa, sed vt actum determinatum eliciat, non tamen vt modum volendi, & se libere determinandi tollant. Et cum in isto genere Deus sit actualissimum, & vniuersalissimum agens, & radix ipsa libertatis, mouet ipsam voluntatem vltima actualitate ad actum, vt non sit perplexa, & suspensa circa ipsum, eius tamen modum operandi conseruat, qui est modus se determinandi, licèt dependenter à motione diuina, quæ licet ex parte Dei immutabilis, & infallibilis sit, ex parte tamen effectus, quem operatur, aliquid liberum & mutabile operatur.

Quòd si tandem quæras, quid sit ista libertas seu dominatiua potestas in ipso actu libero & elicito? *Respondetur*; multos sentire solum esse denominationem extrinsecam, non aliquid physicum, vt docet P. Vazquez, *prima secundæ, disputat.* 34. *capit. 3. referens se ad disputation.* 95. vbi de actu peccati, & moralitate eius id docet consistere scilicet in respectu ad obiectum dissonum,

dissonum, qui respectus est denominatio rationis seu relatio rationis. Nam idemmet actus amoris secundum entitatem elicitus cum plena aduertentia est liber, remotâ aduertentiâ non est liber, ordo autem in actu ad plenam aduertentiam, ordo rationis est, & denominatio extrinseca, quia non procedit actus realiter ab ipsa aduertentia, sed regularatur extrinsecè ab illa. Et idemmet actus charitatis in via, si continuetur separata animâ cum visione beata, vel quotidie cum animæ purgatorij beatificantur, actum charitatis in quo actualiter perseuerant, continuant visa Dei essentia, quia charitas non excidit, sed eiusdem speciei est in via & in patria, & tamen in via est actus liber, in patria, necessarius, ergo idem actus numero transfertur de libero in necessarium, & sic non ponit aliquid reale intrinsecum immutans actum.

Ceterum difficultas hæc non est magni momenti. Satis tamen probabile est actum liberum in ratione libertatis realem aliquam habitudinem dicere ad suum principium liberum, ratione cuius dicitur in actu secundo liber. *Ratio est*; quia licet ille actus non procedat realiter ab aduertentia iudicij, procedit tamen realiter à voluntate, quæ realiter dependet & mouetur ab obiecto proposito per iudicium, ergo si aduertentia mutatur, mutatur iudicium regulans ipsam voluntatem, quia sine aduertentia non applicatur, nec regulat ipsam, ergò etiam habitudo voluntatis ad tale iudicium habens distinctam aduertentiam mutatur, sicut si simile respicit alterum simile, si mutatur vnum, mutatur relatio, seu respectus ad illud: constat autem quod voluntas respicit realiter intellectum, & dictamen eius, sicut mobile suum mouens, ergò mutato dictamine, incipit nouo respectu reali illud respicere, quia est nouum mouens respectu voluntatis mobilis, ergo similiter actus huius mobilis incipit noua relatione respicere illud dictamen, & aduertentiam liberam eius, secundum quam mouetur, & à qua realiter pendet, ergo cùm libertas actus consistat in respectu, & habitudine ad principium liberum, & hoc principium sit voluntas, vt mota & dependens realiter à tali iudicio (siuè physicè, siuè moraliter, dummodo realis dependentia sit) consequenter est sufficiens fundamentum, vt realis relatio detur in ipsa ratione liberi, quæ est in actu voluntatis. Quare licet aduertentia non sit principium effectiuum actus liberi, est tamen motiuum ex parte obiecti, ab obiecto autem mouente, aut terminante realiter dependet actus, & realiter respicit illud relatione mensurati ad mensuram (quæ realis est) & mobilis ad suum mouens. Similiter adueniente visione Dei clara, sine dubio existimo valde mutari voluntatem in actu amoris, aut non eundem numero continuari, quia incipit procedere ille amor non solum cum maiori intensione, quam antea, quod sufficiebat ad mutationem realem etiam in eodem actu, sed exit cum excellentiori perfectione tanquam actus quiescentis in fine habētis summum gaudium, maximum feruorē, & multas alias perfectiones, quæ vel petunt nouum actum ex re, vel eundem notabili mutatione reali, sicut etiam quando intenditur amor, licet maneat idem actus, realiter tamen perficitur & immutatur. Charitas ergo non excidit, sed tamen perficitur.

ARTICVLVS III.

Quomodo originetur libertas voluntatis à radice extrinseca, quæ est Deus?

SIcut libertas voluntatis dependet à radice intrinseca, quę est indifferentia iudicij, ita dependet à radice extrinseca agente, quæ est Deus, & ab obiecto indifferenti circa quod versatur.

Tota difficultas consistit in componendo contingentiam & indifferentiam voluntatis cum summa immutabilitate, & infallibilitate Dei mouentis, de quo latius spe-

ctat

stat ad Theologos. Nobis sufficit in præsenti sententiam D.Th. proponere, & notare ea, quæ conducunt ad soluenda argumenta, seu sophismata, quæ in hac parte mirum in modum multiplicantur.

Igitur D. Thom. perpetuo reducit libertatis, & indifferentiæ nostræ conseruationem, in actibus suis, ad ipsam dependentiam, & participationem, quam habent à motione, & participatione diuina, quæ propter suam vniuersalissimam virtutem, non solum habet mouere, & determinare ad actum faciendum, sed etiam participare, & communicare ipsum modum, quo causa debet illud facere; infallibilitas autem quæ fundatur in vniuersalitate virtutis præbentis omnia tam substantiam, quam modum actus, impossibile est, quod destruat modum operandi liberum, quia præbet, & communicat illum ex ipsa vniuersalite operandi omnia. Quare vniuersalitas operandi infert infallibilitatem, quia si omnia comprehendit, non potest deficere in tota vniuersalitate; & infallibilitas vniuersalitatis non violenter, nec contra modos causarum inferiorum operatur, sed dando illos & cõseruãdo cõsequitur infallibilitatẽ. Videndus est D. Th *q.6. de malo ar.1. ad 3* vbi inquit: *Deus mouet voluntatem immutabiliter propter efficaciam virtutis mouentis, quæ deficere non potest, sed propter naturam voluntatis motæ, quæ indifferenter se habet ad diuersa, non inducitur necessitas, sed manet libertas sicut etiam in omnibus prouidentia diuina infallibiliter operatur, & tamen à causis contingentibus proueniunt effectus cõtingenter inquantum Deus omnia mouet proportionabiliter vnumquodq; secundum modum suum.* Idem docet *1. p. q 19. art. 8. & 3. contra gent. cap. 94.* vbi inquit: *Hoc quod ponitur prouisum esse à Deo, vt sit futurum, si sit de genere contingentium poterit non esse secundum se consideratum, sic enim prouisum est vt sit contingens potens non esse, non tamen est possibile, quod ordo prouidentiæ deficiat, quin contingenter eueniat, vnde potest poni, quod iste non sit regnaturus, si secundum se consideretur, non autem si consideretur vt prouisum.* Et *in 1. ad Anibal. dist. 47. q vnic art. 4. ad 2.* inquit: *Quod licet contrarium eius, quod est volitum à Deo, non possit stare cum voluntate diuina possibilitas tamen ad contrarium potest stare cum ea propter contingentiam causæ mediæ, & hoc sufficit ad hoc, quod effectus sit contingens & non necessarius.* Et quod loquatur de voluntate Dei, vt prædeterminante causas istas, patet ex iis, quę docet *in corpore articuli; Quod voluntate Dei non solùm res in esse producuntur, sed etiam earum producendarum modum, quo producerentur, prædeterminauit, vnde cùm voluntas Dei efficaciter impletur, oportet, quod res fiant, & eo modo fiant, sicut voluntas diuina disposuit.* Quare prædeterminatio Dei secundum Diu. Thom non solum prædeterminat effectum causæ, sed etiam modum ipsum quo causare debet, scilicet modum contingentiæ, seu libertatis, vel necessitatis, & ideo nullum istorum modorum tollit, sed perficit.

Denique videndus est Diuus Thom. *1. Perih. lect. 14.* vbi inquit: *Quod voluntas diuina intelligenda est, vt extra totum ordinem entium existens, vt causa quædam profundens totum ens, & omnes eius differentias, sunt autem differentiæ eius possibile, & necessarium, & ideo ex ipsa voluntate diuina originantur necessitas, & contingentia in rebus, & distinctio vtriusque secundum rationem proximarum causarum; ad effectus enim, quos voluit necessarios ordinauit causas necessarias, ad effectus verò quos voluit esse contingentes, ordinauit causas contingenter agentes, id est potentes deficere. Et secundùm harum conditionem causarum effectus dicuntur, vel necessarij vel contingentes, licet omnes dependeant à voluntate diuina sicut à prima causa, quæ transcendit ordinem necessitatis, & contingentiæ.* Ita Diu. Thom. In quam doctrinam sine dubio Caietan. incidit *1. part. quæst. 22. artic. 4.* qui non inueniens aliquid, quod perfectè quietaret intellectũ in cõponendo

ineuitabilitatem diuinæ prouidentiæ cum euitabilitate effectus liberi, seu contingentis, nec reperiens aliquid à Diu. Thom. dictum super hoc, tandem dicit suspicari, quod sit aliquid in Deo eminentius, & altius, quam euitabilitas, vel ineuitabilitas, vt ex passiua prouisione euentus, neutrius combinationis alterum membrum sequatur. Et si sic est, inquit quiescit intellectus non euidentia veritatis, sed altitudine inaccessibili veritatis occultæ. Magis ergo quiesceret Caietan. si hoc ipsum reperisset in Diu. Thom. sicut habet in isto loco, ponendo in Deo aliquid eminentius quam necessitas, vel contingentia à quo deriuetur contingentia ipsa, & necessitas in causis. Et illam eminentiam vocamus nos infallibilitatem, quæ non extrahit causas à suo modo, vel indifferentia, sed potius illam dat, & præbet. Vndè implicat, quod aliquid ei resistat, quia si resisteret, hoc ipsum deriuaretur à Deo, quia operatur omnia, & sic iam non esset resistentia, sed datio, seu donatio. Dat tamen Deus ipsum posse resistere, & posse facere oppositum. *Vndè quando dicitur*, quod inspirationi diuinæ potest resisti, non intelligitur de resistentia respectu ipsius causalitatis, & ordinis diuini in causando, huic enim vniuersalissimo modo nihil potest resistere, cum extra totum illum ordinem nihil ponatur, sed intelligitur de resistentia respectu obiecti propositi, & effectus, ad quem est illa inclinatio, & motio. Quare in ipsa vniuersalitate operandi, & mouendi omnes causas, tam quoad substantiam actus, quam quoad modum fundatur infallibilitas in agendo ex parte Dei, simul cum omnimoda mutabilitate, contingentia, & libertate ex parte nostra, hanc enim causat illa vniuersalissima Dei causalitas, & ideo eius causalitas ineuitabilis est, quia vniuersalissima, & omnia complectens; & tamen effectus in se, & secundum ordinem inferiorum causarum est mutabilis, quia hoc ipsum causat Deus, & sic non lædit, cum causa & radix illius sit.

Sed dicunt aliqui discipuli Scoti, sufficere ad hoc ipsum decretum, & voluntatem Dei sine motione, & qualitate aliqua physica operante in voluntatem, & præeunte nostram libertatem, nam physica qualitas, nec antiquis fuit nominata, nec est possibilis, quia nihil creatum potest esse altius voluntate & ei dominari, sicut illa qualitas seu motio deberet dominari voluntati; nec si daretur, libertatem relinqueret, quia mouet determinatè ad vnum, & non cum ea eminentia, qua voluntas diuina, quæ infinita est, illa autem qualitas infinita non est, & sic mouet Deus (inquiunt) per simpathiam quandam, quia posito eius decreto statim flectitur, & obedit creatura. *Sed contra est*, quia hoc ipso quod aliqua virtus est superior in agendo respectu alicuius mobilis, oportet quod mobile subijciatur nō solum virtuti mouenti, sed etiam motui eius, si enim est mobile, debet esse capax motus, seu subijci virtuti vt actualiter mouenti, ergo hoc ipso quod voluntas est mobilis & inferior, seu subiecta virtuti diuinæ, debet esse inferior eius motionę; motio enim non operatur ratione suæ entitatis, sed ratione virtutis cuius est motio, sicut motio artificis subijcit sibi materiam artis. Non est ergo causa aliqua creata altior voluntate, vt possit illam mouere intus, sed tamen motio diuina, licèt entitatiuè sit entitas creata, virtute tamen diuina agit, & subdit voluntatem Deo. Nec tollit hæc motio libertatem, sed præstat, quia dat non solum facere determinatum actum, sed modum quo actus faciendus est, scil. vt libere fiat, & cum potestate indifferenti, quam non lædit, sed causat vt radix eius. Quin potius simpathia illa, qua creatura subordinatur Deo multo magis tollit libertatem, aut non habet infallibilitatem in se intrinsece. Etenim sympathia illa, si datur, consistit in naturali quadam sequela & necessaria subordinatione, quam habet creatura ad Deū, vt ipso

Vt ipso volente non possit non sequi operatio in creatura, ergo posita Dei voluntate, & decreto, voluntas nostra naturali sequela, & ex ipsa via & pondere naturæ, quatenus creata est, prorumpit in actum, ergo multo magis tollitur libertas per istã sympathiam, seu naturalem sequelã, quam per positiuam Dei motionem, siquidem posita Dei voluntate naturali sequela sequitur ille volũtatis actus, & sic fiũt hic omnes cõsequentiæ, quæ in prædeterminatione physica, quod non possit voluntas resistere illi Dei voluntati, quod maneat determinata ad vnam, &c. & hoc tanto fortius, quanto non depẽdet hoc ab aliqua Dei operatione perficiente, & actuante, sed solum naturali sequela voluntatis id sequitur. Si autem non sequitur naturali sequela, posita voluntate Dei, sed morali quadam, & contingenti sequela, sequitur quod posita voluntate Dei non manet infallibile, quod effectus fiat, sed oportebit per aliquam operationẽ vincere illam contingentiam, & nõ per solam sympathiã. Quod si potest subiectio creatæ voluntatis ad Deum fundare infallibilitatem operandi sine necessitate, cur non poterit qualitas illa creata, quæ est virtus Dei, fundare eandem infallibilitatem, non necessitando voluntatem? Quam qualitatem physicã, licèt antiqui sub hoc nomine, & significatione non ponant, rem tamen significatã omnino ponit D. Th. & similiter prædeterminationem, vt ostendimus, *quæst.* 25. *Physic. art.* 1. negat enim D. Th. esse qualitatem permanentem, & per modum habitus 1. 2. *quæst* 110. *art.* 2. affirmat tamen habere rationem motus, fierique à Deo in anima; & *quæstion.* 3. *de potentia articul.* 7. *ad* 7. affirmat habere esse illam virtutem actualem, qua Deus mouet causas, sicut colores habent esse intentionale in aere, & virtus artificis in instrumento, quod totum dicit realitatem vt distinguitur à morali seu extrinseca denominatione, aut ente rationis, & hoc vocamus physicum, non sumendo physicum pro eo, quòd pertinet ad ens mobile, & corporeum, hac enim ratione quomodo in voluntate, & spirituali natura motio corporea deberet poni? sed sumitur pro eo quod est reale & intrinsecum, vt distinguitur contra motionem moralem extrinsecam, aut fictam.

Vnde etiam obiter colligitur D. Thom. quando loquitur de motione, qua Deus mouet voluntatem, & determinat eius potentialem indifferentiam, non loqui de motione morali, sed de intrinseca attingente voluntatem intra se, quam ideò physicam, idest realem vocamus. Nam motio moralis prius attingit rationem, quam voluntatem cum fiat media persuasione, vel propositione obiecti, hæc enim vocatur motio moralis ad distinctionem eiusque fit intra voluntatem, non medio obiecto alliciente, sed motione operante, & immutante. Hoc autem modo Deum immutare, & non solum proponendo obiectum, aut alliciendo, mille locis expressissime docet S. Th. vt 1. *par. q.* 105 *ar.* 4. & 106. *ar.* 2. & 111. *ar.* 2. & 116. *ar.* 1. & *prima secunda q.* 6. *ar.* 1. *ad* 3. & *q.* 9. *ar.* 6. *q.* 78 *art.* 3. & *quæst.* 80. *artic.* 1. & *quæstion.* 3 *de malo, articul.* 3. *ad* 15. quibus locis distinguit de mouente ex parte obiecti, & persuasionis, quod conuenit obiecto proposito, & de mouente interius, vt condistinguitur ab obiecti motione, & hoc secundum attribuit Deo, ergo plus attribuit, quàm motionem moralem. Et hæc est expressa doctrina Augustini contra Pelagium, qui etiam fatebatur Deum operari in nobis per gratiam suadendo omne quod bonum est (quæ est motio moralis) vt patet *in libr. de gratia Christi, contra Pelag. capit.* 10. Quod totum dicit Augustinus, reduci ad legem, & doctrinam, non ad subministrationem virtutis. Vndè concludit, *capit.* 24. *Non lege atque doctrina insonante forinsecus, sed interna, atque occulta mirabili, ac ineffabili potestate, operari Deum in cordibus hominum, non solum veras reuelationes, sed etiam bonas voluntates.* Vbi nõ solum excludit extrinsecam

Et secundum istam distinctionem, & habitudines in ipsu diuino concursu repertas, verificantur oppositæ propositiones, quæ de eodem affirmari videntur. Dicitur enim ex vna parte, quod inspirationi, & illuminationi diuinæ possumus resistere vt dicitur *in Concilio Triden. session. 6. ca. 6.* & inde probatur nos libere operari, quia illi possumus resistere, quia ipsum posse resistere, & signum infallibile operationis liberæ; sed tunc consideramus ipsam Dei motionem existentem quidem in homine, sed in sensu diuiso, hoc est, considerando in illa, non habitudinem ad modum operandi ex parte Dei, qui immutabilis, & infallibilis est, sed diuidendo ab illo modo, consideramus solum habitudinem ad causam, & modum causæ creatæ, quem ipse etiam diuinus concursus intendit & attingit. Ex alia verò parte dicit scriptura *Esth. 13. Non est qui possit tuæ resistere voluntati*, & *Roman. 9. Voluntati eius quis resistet?* Et Augustin. *de correction. & grat. capit. 14. Deo volenti saluum facere nullum humanum resistit arbitrium.* Et D. Thom. *prima secundæ, quæstion. 10. articulo quarto, ad tertium. Si Deus mouet voluntatem ad aliquid, impossibile est poni, quod voluntas ad illud non moueatur, non tamen est impossibile simpliciter, vnde voluntas à Deo non ex necessitate mouetur.* Quod vtique procedit posita motione Dei non ablata. Et *quæst. n. 112. articulo tertio: Si ex intentione Dei mouentis est, quod homo cuius cor mouet, gratiam consequatur, infallibiliter ipsã consequitur.* Vbi tota infallibilitas à D. Tho. ab Augustino, à scriptura reducitur ad ipsam voluntatem, & motionem Dei, cui nihil resistit, non ad præscientiam aliquam rei faciendæ ante omne istã voluntatẽ Dei; & tunc fit sensus compositus nostræ voluntatis cum voluntate & motione Dei, vt explicat modum immutabilem & vniuersalissimum ex parte Dei.

Ex dictis colliges quomodo rectè intelligatur definitio libertatis: *Quod est facultas, seu potentia, quæ positis omnibus requisitis ad agendum potest agere, & non agere.* Quæ definitio communiter est apud omnes recepta. Et intelligenda est in omni amplitudine positis omnibus requisitis, tam ex parte causarum secundarum mouentium, quã ex parte causæ primæ, quia vt diximus etiam posita diuina motione, & prædeterminatione potest voluntas agere, vel non agere, quia hoc ipsum posse resistere & dissentiri præbet, & conseruat illa diuina motio, licet de facto non resistet, nec dissentiet, comparando voluntatem sic motam cum ipso modo mouendi Dei immutabili, & infallibili, definitio autem libertatis non dicit, quod positis omnibus requisitis libertas non aget, sed quod potest non agere, eo quod nulla requisita possunt illam potestatem tollere, multò minus diuina præmotio, quæ propter suum vniuersalissimum modum operandi est causa huius potestatis libertatis creatæ, eamque non tollit, sed conseruat, & perficit tanquam radix illius. Vnde perperã P. Suarez *Prologo 1. suprà citato cap.* 2. carpit Thomistas, quasi dicant potentiam esse liberam, quæ positis omnibus requisitis potest non agere; excipiendam tamen esse præmotionem diuinam, si ly omnibus requisitis sumatur collectim in sensu composito; si autem ly omnibus intelligatur in sensu diuiso, id est aliquam illarum conditionum tollendo, potest libertas agere. Et contra hoc procedit eius impugnatio, quia ablata aliqua conditione requisita, etiam quæcumque causa naturaliter agens potest non agere, sicut sol potest non illuminare clausa fenestra. Sed nos iam supra reiecimus illam intelligentiam sensus compositi, & diuisi, & ideo non est, quod immoremur in respondendo Patri Suarez, sed sufficit dicere, quod positis omnibus requisitis etiam motione Dei prout præbet determinationem ad actum, tollendo quidem indifferentiam potentialem & suspensiuam, præbendo autem & conseruando modum indifferentiæ actualis, & potestatis dominatiuæ,

potest

potest oppositum facere voluntas; licet si consideretur modus operãdi ex parte Dei, qui est immutabilis, & intendit aliquid in indiuiduo fieri, non stet oppositum poni, quia non stat destrui illam immutabilitatem; sed sicut optimè saluatur immutabilitas actus diuini cum libertate ipsius, qua potest oppositum, etiã saluatur eadem immutabilitas cum libertate creata causata à se, quæ est participatio quædam libertatis diuinæ per quam potest modo suo proprio oppositum facere, licet immutabili modo ex parte Dei fiat. Itaque tunc prædeterminatio Dei & motio vniuersalissimę suę causalitatis tollet libertatem nostram, quando immutabilitas actus diuini tollet contingentiam, & mutabilitatem causæ creatæ. Plura de his ad Theologos mittamus, pro Philosopho enim naturali hæc sufficiant, de illis verò agemus Deo dante 1. *tomo* 1. *part.* præsertim vbi ostendemus excludendam esse scientiam mediam, ne sumatur infallibilitas diuinorum decretorum ex suppositione effectus creati præuisi, ante omne decretum Dei.

ARTICVLVS IV.

Circa quæ obiecta versetur libertas?

AD discernendum obiecta, in quæ voluntas fertur liberè, & in quæ necessariò, distinguendum est de libero quoad exercitium, & quoad specificationem, & similiter de necessario. Quoad specificationem dicitur necessarium, quod ex ipsa ratione obiecti caret aliqua ratione terminante alium actum quam talis speciei, v.g. amoris, & non odij Quoad exercitium dicitur, quod ex parte subiecti talem habet dispositionẽ, quod non potest non elicere hunc determinatum actum. Itaque necessitas specificationis tenet se ex parte principij specificantis, & cum hoc sit obiectum, oportet explicari penes id quod ex parte obiecti se tenet, sc. quando ex parte obiecti nihil repræsentatur mali, quod possit odio haberi, & ita excludit libertatem contrarietatis, id est posse amore, vel odio habere Necessitas quo ad exercitium tenet se ex parte principij operantis, & cum hoc sit subiectum, oportet explicari penes id quod tenet se ex parte subiecti, & elicientiæ, id est quando subiectum est taliter affectum, quod non potest suspendere actum circa aliquod obiectum, & ita excludit libertatem contradictionis, quod est velle, & non velle. Et opposito modo debet explicari libertas specificationis, & exercitij.

Vndè obiter colligo, quod licet possit dari obiectum circa quod necessitetur voluntas quoad exercitium, vt in visione clara Dei, tamen hæc necessitas non prouenit formaliter ex ipso obiecto, vt obiectum est, sed ex ipsa dispositione subiecti circa tale obiectum. In quo veram existimo sententiam Caietan. 1 *p. quæst.* 82. *artic.* 2. Quam sequitur Bannez ibidem. *Ratio est*, quia obiectum, vt obiectum formaliter solum est principium specificandi, & sic ab ipso prout tale non prouenit formaliter necessitas exercitij, sed exercitium, seu elicientia formaliter prouenit à subiecto operante, & eius necessitas ex ipsa dispositione, & statu subiecti, est enim voluntas talis naturæ, quod si toto pondere fertur in obiectum, fertur necessario, quia nihil remanet, quo possit detinere & suspendere elicientiã tunc autem fertur toto pondere, quando adæquatur vniuersalitati eius totaliter obiectum etiam cum plena aduertentia, tunc enim cum voluntas ratione suæ naturæ, & formalis rationis sit determinata ad bonum vt sic, quando ex omni parte, & totaliter proponitur bonum in omni sua vniuersalitate, & plenitudine, non est in voluntate indifferentia, sed totalis determinatio ad tale bonum. Nec tamen quando dicimus naturaliter, & necessario ferri voluntatem in tale bonum, fertur per modum appetitus innati, sed eliciti, licet necessario, & ita dicitur naturalis ille appetitus, quia necessarius, non quia innatus, procedit enim ex cognitione, imò ex plena aduertentia, & i-

maximè est voluntarius, quia ex maxima & plena cognitione, scil. ex visione Dei, & ex principio interno, scil. ex ipso pondere voluntatis.

Quibus suppositis dico; *quòd obiectum necessarium quoad specificationem etiam datur pro hac vita, & est vnum tantum, scilicet beatitudo in communi, in quantum est ratio formalis appetendi bona. In beatitudine autem duo includuntur, scil. esse, & benè esse, seu beatè esse,* si enim aliquis non est, nec beatus est, & similiter si benè non est, beatus non est, & sic proprium esse, & benè esse necessitant quoad specificationem, *& quidquid necessarium est quoad specificationem ad aliquid istorum reducitur. Reliqua vero omnia, quæ cum his duobus non habent necessariam connexionem, liberè sunt appetibilia. At verò quoad exercitium nihil necessitat voluntatem si aduertenter procedat, nisi solum Deus clarè visus.* Prima pars sumitur ex D. Thom. 1. 2. *quæst.* 10. *art.* 2. præsertim *ad* 3. vbi inquit: *Quòd finis vltimus de necessitate mouet voluntatem, quia est bonum perfectum, & similiter illa, quæ ordinantur ad hunc finem, sine quibus finis haberi non potest, sicut esse, & viuere, & huiusmodi & quæst.* 6. *de mal. artic. vnic. ad* 7. *Nullum bonum*, inquit, *superat virtutem voluntatis, quasi ex necessitate eam mouens, nisi id, quod est secundùm omnem considerationem bonum, & hoc solum est bonum perfectum quod est beatitudo, quod voluntas non potest non velle, ita scilicet quòd velit eius oppositum, potest tamen non velle actu, quia potest auertere cognitionem beatitudinis, in quantum mouet intellectum ad actum suum.* Videatur etiam S. Doctor 1. *parte*, *quæst.* 82. *art.* 2. *& quæst.* 22. *de Verit. art.* 5. *&* 6. *Ratio autem sumitur ex dictis*; quia illud est bonum necessitans quoad specificationem quod in ipsa ratione formali, qua specificat voluntatem, non habet nisi rationem boni, quod est proprium specificatiuum voluntatis, voluntas autem necessitatur non exire limites suæ specificationis, alias mutaret essentiam & speciem suam, ergo quando in aliquo obiecto, non est nisi proprium specificatiuum voluntatis, tunc tale obiectum non est capax odij, & sic necessitat voluntatem, vt si tendit in illud, tendat per modum amoris, quia non est in obiecto nisi specificatiuum amandi, quod est bonum, ergo sicut coarctatur voluntas ad suam rationem formalem specificatiuā, ita ad amandum illud obiectum, quoad specificationem. Et ex hoc etiam probatur, quòd beatitudo necessitans voluntatem nō est beatitudo materialiter sumpta in aliquo, & vt induit rationem obiecti, quod appetitur, sed beatitudo vt exercet rationem formalem, propter quam aliquid appetitur. Vnusquisque enim desiderat quiescere in bono, quod est benè, seu beatè se habere, & hoc est vltimum per modum finis, quod vnusquisque petit, & ideo induit rationem formalem, propter quam cætera appetuntur quia est ipsa ratio formalis, quę in fine desideratur, ideo enim aliquid pro fine habetur, quia in eo intenditur quiescere tanquam in bono, ipsa ergo beatitudo, seu quies vltima in bono sicut est ratio formalis appetendi finem, ita est ratio motiua propter quam cætera appetuntur. Cum ergo voluntas in omni suo actu debeat respicere aliquem finem, & à ratione formali motiua finis moueri, hæc autem est idem quod beatitudo sumpta pro ratione formali beatitudinis, quod est velle benè se habere seu quiescere in bono, sicut nō potest voluntas exire limites suæ rationis formalis specificatiuæ & motiuæ, ita nec potest non necessitari ad beatitudinem vt ratio formalis est, quia hæc est ipsa ratio boni.

Vnde colligitur; quòd si beatitudo ipsa pro materiali aliquo sumatur in quo existimatur inueniri ratio formalis beatitudinis, non necessitatur voluntas ad talem beatitudinem materialiter & obiectiuè sumptā, nisi constet, & manifestè appareat voluntati, rem illam esse, cui adæquatè & vniuersaliter conueniant omnes conditiones beatitudinis, quod est esse omne bonum, quod so-

solum potest constare videndo Deum ipsum. Deus autem cognitus non in se, sed per connotationem ad creaturas, & per viam remotionis, licet in se sit summum bonum, tamen dum non apparet positiuè in seipso, sed per effectus, non terminat adæquatè voluntatem, nec necessitat quoad specificationem, quia negatio non est specificatiuum, sed positio boni, nec necessitat bonum admixtum alicui limitationi. Omnia autem bona quæ non repræsentantur vt plenè bona, vel connexionem necessariam habentia cum pleno bono displicere possunt voluntati, & non necessitant illam.

Dices, qui peccat sciens se amittere beatitudinem, facit contra ipsam beatitudinē, ergo displicet ei de facto & efficaciter, licet vellet non amittere illam, sicut qui projicit merces in mare, displicent ei merces non absolutè, sed vt onerantes & exponentes periculo, ergo similiter beatitudo, licet absolutè non displiceat, tamen vt prohibens illud peccatum displicet, & sic non necessitat quoad specificationem. quia potest considerari ex aliqua parte, ex qua non sit appetibilis. *Secundò*, qui seipsos occidunt, aut sunt in interno displicet eis ipsum esse & viuere, quatenus consideratur vt miseriis plenum, ergo non necessitat quoad specificationem, & vt adæquatè & plenè bonum sed vt obiectum displicentiæ pro aliqua parte.

Ad primum respondetur, quòd peccans diuertit à vera beatitudine ad apparentem, & ab eo quod in re & materialiter est vera beatitudo ad id quod sibi proponitur & apparet tanquam beatitudo; vult enim delectari aut quiescere in aliquo bono, quod est beatè seu benè se habere quantum ad rationem formalem, errat tamen in ipsa re materiali, quam eligit ad quiescendum, non ergo beatitudo formalis vt formaliter considerata, seu vt ratio appetendi vnquam displicet, id est, nunquam est ratio displicendi, sed semper necessitat quoad specificationem, licet materialis beatitudo quam amittit, id est, res illa in qua [illegible] beatitudo, non necessitet quoad specificationem, sed considerari possit vt [illegible] & onerosa hic, & nunc ex aliqua parte.

Ad secundum similiter respondetur, [illegible] etiam qui se occidit, habet odio esse [illegible]aliter consideratum, & vt subiectum miseriæ, non formaliter, quia [illegible] non [illegible] desiderat sub aliqua ratione [illegible], [illegible] cet sub ratione eliendi [illegible] quæ sunt mala quædam & defectus [illegible]. Addo, quòd qui se occidit, intensius [illegible] rat esse formaliter consideratum, quam [illegible] se non occidit, quia ex eo quod ita ardenter appetit esse sine miseriis, quod non [illegible] illas tolerare nec carere quiete vel delectatione [illegible] intensè mittetur ad [illegible] erdam [illegible]. quod etiam subiectum miseriæ, [illegible] est ipsa vita, non vult tolerare, quam tamen [illegible], qui non [illegible] ardenter appetit esse sine miseriis. Vnde cōstat quod qui se occidunt, nimis [illegible] beatitudinem seu conditiones eius, [illegible] sunt delectatio, abundantia, carentia miseriæ, &c. quia neque ad horam patiuntur carere illis, ita vt si careant [illegible] quatenus carens illis velint destruere. [illegible] *qui amat animam suam perdet eam*, id est [illegible] nimio amore perdet.

[illegible] necessitari voluntatem quoad [illegible], ab ipsa visione clara Dei [illegible] insinuata à D. Thom. [illegible] *art.* 2. quia voluntas videntis [illegible] sentiam videt omne bonum [illegible] *[illegible] tibi omne bonum*, [illegible] cessitate inhæret Deo, sicut ex [illegible] volumus esse beati. [illegible] consistit, quia visio [illegible] proponi cessatio amandi [illegible] natur cessatio volendi esse beatum, [illegible] vellet relinquere [illegible] rationem beatitudinis [illegible] cit um habetur, & amatur, [illegible] displicere illud exercitium [illegible] m-

mum bonum amatur, nisi displiceat ei vniuersalis ratio boni, quæ in illo exercitio habetur, hoc autem esset egredi limites suę rationis formalis specificantis, quæ continetur sub vniuersali ratione boni seu beatitudinis. Plura de his spectant ad Theologos *citato loco 1. partis, & 1. 2. quæst.* 10.

ARTICVLVS V.

Vtrùm voluntas sit perfectior potentia intellectu?

CErtant in hac difficultate Schola D. Thomæ & Scoti. Existimat enim Scotus in *4. distinct. 49. quæst.* 4. voluntatem esse potentiam perfectiorem intellectu; eumque sequitur eius schola, aliique plures vt Bonauentura, Ægidius, Argentinas, Gabr. Mai *ad eandem distinct.* 49. *Fundamentum* sumitur ex quatuor præcipuis conditionibus, quæ astruere possunt nobilitatem alicuius potentiæ, scil. ab obiecto, ab efficacia potestatis, ab actu seu effectu præstantiori, ab opposito suo, quod est deterius.

Ab obiecto sumitur prima ratio; quia obiectum voluntatis est perfectius; vtpotè ipsum bonum, quod est perfectio & actualitas entis, & respicit ipsum esse, in quod voluntas tendit; existentia etiam est maxima actualitas & perfectio in ente, & bonum ipsum est perfectius quàm verum, cùm perfectio entis per bonitatem explicetur, & vnum quodque in tantum sit bonum in quantum perfectum & integrum. Ergo obiectum proprium voluntatis est excellentius obiecto intellectus.

Ab efficacia potestatis deducitur secunda ratio: Nam obiectum voluntatis est bonum seu finis, qui est prima causarum, & ideo habet voluntas potestatem mouendi cæteras potentias, & dominium super illas, etiam super intellectum: ergo tanto præstantior est voluntas intellectu, quanto imperans imperato, superior inferiori, potentia formaliter libera eâ, quæ formaliter est necessaria, licet radicaliter sit libera, præsertim cum nulla alia potentia possit habere dominium supra voluntatem, ergo ipsa est actualior, & perfectior omnibus, quia potestas mouendi in actualitate fundatur.

Ab actu & effectu tertia ratio deducitur: quia præstantissimus actus voluntatis, qui est charitatis, excedit prestantissimum actũ intellectus, vnde charitas excellentior est reliquis virtutibus Paulo attestante 1. *Corinth.* 13. *Maior autem horum est charitas*; & constat, quia per actum charitatis magis aliquis appropinquat Deo, & vltimò disponitur ad gratiam, ergo oportet quòd ipsa potentia etiam sit præstantior simpliciter intellectu. Vnde D. Thom. 1. *p quæst.* 82. *artic.* 3. fatetur, quòd cognitio eorum quæ infra nos sunt, est perfectior amore eorum, respectu verò rerum, quæ supra nos sunt præstantior est amor cognitione, ergo præstantissimus actus voluntatis excedit præstantissimum intellectus, & sic ipsa potentia simpliciter est præstantior. *Ab effectu etiam patet. Tum*, quia à voluntate simpliciter denominamur boni, vel mali; non ex actu intellectus. *Tum*, quia inter spiritus angelicos, ordo qui excedit in amore, scilicet Seraphim est simpliciter perfectior reliquis etiam quàm Cherubim, qui excedit in scientia, ergo ex amore sumitur maior excellentia inter spiritus, & consequenter inter potentias.

Ab opposito denique deducitur quarta ratio. Quia illud est simpliciter perfectius, cuius oppositum est pessimum, oppositio enim & destructio alicuius tanto est deterior, quanto id, quod destruit est excellentius, ergo quando aliquid est pessimum, eius oppositum est optimum. Inter peccata autem, odium Dei, quod directè opponitur charitati, est pessimum inter omnia vitia, etiã peius infidelitate, ergo amor eius, qui est oppositum est excellentior omni cognitione.

Oppositam sententiam tenet S. Thom. prima parte, quæst. 82. *art.* 3. *& 3. contra g. cap.*

6. *& quæſt.22. de Verit. art.* 11. videndus eſt etiam *prima parte, quæſt.16. art.* 2. vbi intellectualem operationem dicit eſſe perfectiſſimum in qualibet intellectuali natura, & Caietan. *ibi, & quæſt.* 82. *citata*, cùm alijs Interpretibus D. Thom. *ad prædicta loca*, & Suarez 5. *de anima, cap.9*. Vazquez 1. 2. *diſp.* 11. *cap.* 8. Rub. & Conimb. *in præſenti in* 3. de anima alijſque plures. Itaque hæc ſententia docet intellectum eſſe perfectiorem ſimpliciter, quam voluntatem, poſſe tamen voluntatem eſſe ſecundùm quid perfectiorem. Vocamus autem perfectionem ſimpliciter potentiæ, illam, quæ deſumitur ex obiecto ſecundùm modum mouendi & mutandi potentiam, hoc enim eſt, quod pertinet ad ipſam ſubſtantiam ſeu eſſentiam potentiæ, quæ eſſentialiter deſumitur ex ordine ad obiectum formaliter conſideratum, & ſic potentia quæ altiori modo immutatur ab obiecto dicitur habere rationem obiectiuam altiorem. Perfectio autem ſecundùm quid prouenit ex alijs conditionibus præter illam, & pertinentibus ad obiecta materialia, vel ad alias conditiones, ſeu circumſtantias extrinſecas præter genus cauſæ obiectiuæ & ſpecificantis, vt benè aduertit Caietan. 1. *p. quæſt.* 26. *cit. art.* 2. Itaque reſpectiuè ad rationem ſpecificatiuam potentiæ, ſeu obiectiuam reliqua omnia comparantur, vt perfectiones ſecundùm quid.

Igitur, quòd intellectus ſit altior voluntate ex vi ſpecificationis obiectiuæ, *fundatur in eo*; quia modus ſpecificandi intellectus eſt immaterialior, actiuior & perfectior, quàm voluntatis, magiſque recedens à potentialitate, & concretione, ergo potentia ipſa eſt perfectior. *Conſequentia optima eſt*, quia immaterialitas eſt ſegregatio à materialibus & potentialibus conditionibus, omnis autem imperfectio fundatur in potentialitate & materialitate, quæ limitationem & oppoſitionem dicit ad actualitatem, ergo quanto aliquis modus obiecti, & potentiæ eſt immaterialior, tanto eſt actualior & perfectior, quia magis ſegregatur à potentialitate. *Antecedens verò probatur*. Quia obiectum intellectus immutat ipſum abſtractiori & immaterialiori modo, quia ſic mouet intellectum, vt poſſit ad omnia penetrare, quæ in obiecto ſunt, & ſub quocunque ſtatu & conditione, ſiue exiſtentiæ, ſiue non exiſtentiæ, præſcindendo, componendo, diuidendo, &c. Vnde dicitur intellectus, quaſi intus legens quia vſque ad vltima ingreditur, quantum eſt de ſe, niſi ex defectu luminis, vel ſpecierum impediatur, voluntas autem nihil horum facit, ſed tactum ab intellectu ſupponit, & prout ſibi propoſitum fuerit obiectum, ſic inclinatur, nec ita amplè ad omnia ſe extendit, ſed ſolùm ad rationem conuenientis, & licet feratur in finem per modum intendentis & mouentis ad illum, tamen hoc ipſum debet prius ab intellectu abſtractiori modo attingi & proponi, alias voluntas non mouebitur. Igitur in attingentia obiectiua, primum locum obtinet intellectus, licet in motu quaſi applicatiuo & effectiuo voluntas excedat; ſed tamen genus mouendi effectiuè eſt poſterius genere obiectiuo in potentijs; ab obiecto enim ſumitur ſpecificatio, motio autem finis, quæ eſt prima cauſarum, licet exerceatur per voluntatem, non tamen incipit ab ipſa, ſed ab intellectu proponente & alliciente voluntatem. Vnde conſtat, quod in genere obiectiuo, & finali intellectus ſimpliciter eſt primum mouens, & in attingentia obiectiua primò apprehendit & attingit obiectum, voluntas autem ex eius apprehenſione mouetur, ergo in vi motionis ſpecificatiuæ eminet intellectus ſupra voluntatem. Et ita liberius & abſtractius procedit attingendo obiectum ſub quocunque ſtatu poſſibilitatis, vel exiſtentiæ ſub præciſione, vel ſub compoſitione in ordine ad ſe, vel ad alia, & ſecundùm omnes formalitates reperibiles in obiecto, voluntas autem ſolum ſub illo ſtatu, quo poteſt allicere, & mouere per modum conuenientis. &

ſecun-

secundum aliquem ordinem ad existentiã, & assequibilitatem.

Denique intellectus propinquior est ipsi animæ, & prius sequitur ad illam tanquam prior passio quàm voluntas, non tanquam dispositio ad voluntatem requisita, quin potiùs voluntas se habet vt inclinatio consecuta ad intellectum vt ad formam, ergo in dignitate, & immaterialitate magis accedit ad naturam animæ intellectus, magisque de illa participat, quàm voluntas, quanto enim aliqua propria passio immediatior est suo principio, seu essentiæ à qua sequitur, tanto est perfectior, quia sequens passio dependet ab ipsa, non è contra, & vnumquodque, quanto naturaliter propinquius est suo principio tãto perfectius est.

Quod verò voluntas secundum quid sit altior intellectu, constat ex dictis, quia est primum mouens in genere efficiendi, & applicandi alias potentias quoad exercitium, ergo in hoc genere excedit intellectum, qui solum mouet obiectiue; *idque etiam probant argumenta facta in contrarium, vt constabit ex eorum solutione.*

Ad primum ergo fundamentum in oppositum negatur, obiectum voluntatis in formali ratione obiecti, & modo immutandi potentiam esse perfectius, licet in re, & materialiter aliquando sit perfectius. *Et cum dicitur*, quod obiectum ipsius est bonum & finis, *distinguo*, bonum & finis prius ab intellectu apprehensum & mediante ipso regulans *concedo*, non apprehensum *nego*: bonum autem apprehensum perfectius in ratione obiecti attingitur ab intellectu, quam à voluntate, quia attingitur sub ratione quidditatis, & consequenter altiori, & abstractiori modo, & sic bonum non est perfectius vero in ratione immutãdi obiectiuè potentiam. Quare non est existimandum, quod bonum & finis & existentia non pertineant etiam ad intellectum, sed pertinent altiori modo, quatenus in ratione cuiusdam quidditatis attinguntur, non sub eo modo, quo attinguntur à voluntate, scilicet sub exercitio mouentis finaliter, qui motus cũ sit allectiuus, & ordinatus ad assequendum rem in esse, minus immaterialis & abstractus est. Vndè cum etiam bonum & finis attingantur ab intellectu, modo tamen altiori, non potest fieri ex hoc argumentum ad probandum quod voluntas sit perfectior potentia intellectu. Et hoc expressit S Thom. *prima parte, quæstione 82. articul. 3.* vbi inquit: *Quòd obiectum intellectus est ipsa ratio boni appetibilis, bonum autem appetibile cuius ratio est in intellectu, est obiectum voluntatis.* Vbi dicendo quod ratio boni est obiectum intellectus, significat, quod secundum rationem, & quidditatem attingitur ab intellectu, qui est modus altior & abstractior, à voluntate vero non attingitur ratio boni, id est quidditas, sed motio & exercitium boni. *Nec obstat dicere*, quod verum est quoddam bonum particulare & sic est minus in ratione boni ipsa ratione boni vniuersali. Dicitur enim, quod etiam bonum est quoddã verum, & sub eo continetur, vnde ad inuicem se continent & continentur, sed tamen etiam ipsa ratio vniuersalis boni ab intellectu attingitur, vnde ex hac parte non est inferior ipsa voluntate, quia totum quod attingit voluntas, vniuersaliter etiam attingit intellectus sub altiori ratione obiectiua, scilicet sub ratione veri, licèt ipsum verum vt res quædam est, contineatur sub bono, sicut etiam bonum continetur sub vero.

Ad secundum respondetur, probare, quod voluntas sit altior intellectu in vi causæ motiuæ, & applicatiuæ quoad exercitium, non in vi causæ obiectiuæ, & specificatiuæ, in hoc enim semper est eleuatior modus specificandi in obiecto intellectus, quia modo magis immateriali immutat, & hoc est maioris nobilitatis in vi obiectiuæ specificationis. Et idem dicitur de formali libertate, vel necessitate, hoc enim non pertinet per se ad perfectionem obiectiuæ specificationis, sed ad modum mouendi ex parte subiecti. Et tamẽ ipsam formalem liber-

tatem habet voluntas ab intellectu, vt a radice participare. Vnde ex hoc non est imperfectior intellectus, sed perfectior radicaliter.

Ad tertium quoad primam partem de actu charitatis. Respond. in primis ex Caietan 1. *p. quæst.* 76. *art.* 2. *& quæst.* 82. *art.* 3. quod charitatis actus non est excellentior perfectissimo actu intellectus qualis est visio beata, oportet autem comparationem istam actus ad actum semper fieri ex æquo, id est perfectissimi actus vnius potentię cũ perfectissimo actu alterius, non autem cum alijs actibus minus perfectis quos potest vincere charitas. *Secundo dicitur*, quod actus charitatis est perfectissimus ratione rei attactæ, & coniunctionis ad ipsam, non ratione modi specificandi obiectiue, hic enim in intellectu semper est altior, & abstractior, vt dictum est. Sed tamen potest dici aliquis actus voluntatis simpliciter perfectior actu intellectus, non in modo obiectiuæ specificationis, sed in aliquo effectu particulari, quia scilicet aliquod obiectum prout in re contingit esse perfectius, quam in modo intelligendi, & voluntas modo affectiuo tendens ad rem vnitur obiecto, & tangit illud vt est in re, & sic in ratione coniunctionis, & vnionis affectiuæ, perfectior dicitur actus voluntatis, quam intellectus, quando in obiecto ipso volito inuenit in re tantam immaterialitatem, & perfectionem vel maiorem quam intellectus. Sed hoc non est ex ipso modo proprio, & intrinseco potentiæ, quo tendit ad obiectum, sed ex perfectione ipsa quam obiectum habet in se. Vnde si tale obiectum immediate vnitur intellectui vt fit in visione beata, etiam in ratione vnionis erit excellentior actus. Et quando D. Tho. dicit amorem rerum superiorum esse nobiliorem cognitione ipsarum, loquitur in sensu valde formali, scilicet de rebus superioribus, quatenus [illegible] in illa inferiori ad quem intellectus [illegible] quando non immediate intellectus [illegible] illas, tunc enim licet ex modo intrinseco potentiæ, intellectus altior, & nobilior; modo procedat, tamen quia non adæquat in coniunctione ad obiectum ille modus, id quod in obiecto est, quia sibi non sufficienter apparet, ideò in ratione coniunctionis manet inferior voluntate, sicque simpliciter ille voluntatis actus est nobilior, quia coniunctio ad rem nobiliorem & superiorem, semper præeminet reliquis omnibus: sicut etiam vnio hypostatica simpliciter est nobilior quocumque actu intellectus, vel voluntatis, quia ad supremum ordinem eleuat & summo Deo coniungit.

Ad secundam partem argum. de effectibus Resp. quod attinet ad primum effectum, scilicet reddere hominem simpliciter bonum, quod facit voluntas non intellectus, *dicimus*, quod ille effectus est in genere morali, non in genere specificationis obiectiuæ physicæ in quo intellectus supereminet, & de quo solum hic agimus. *Vel secundo*, quoad istum effectum moralem rectificandi non habet voluntas vt contraposita intellectui, quia ratione solum debet fieri comparatio, sed vt subiecta regulæ rationis, & ita a ratione participat rectificationem vt a perfectiori principio. Vndè non rectificat sola voluntas, sed etiam ratio, idque tanquam perfectius principium, licet non denominetur aliquis simpliciter rectus nisi ab ipsa voluntate, in qua consummatur rectificatio, vt voluntaria, licet inchoetur a ratione vt a regulante. Quoad ad alium effectum de ordine Seraphinorum, *dicimus* denominari ab excessu amoris non tanquam a perfectiori simpliciter & in se, sed a perfectiori quem influunt in alios vel in quo specialiter excelluerunt in via. Denominatio enim ordinis Hierarchici, potius sumitur ab officio, & munere quod exercent in alios, quam ab eo, quod in se sunt. In alios autem non possunt influere visionem beatam, seu lumen gloriæ, quod [illegible] Deus dat. Extra visionem autem beatam perfectior

fectior est charitas, quam quælibet alia scientia, vndè cum Seraphim ministrent Deo in perficienda ista virtute in alijs, hinc est quod denominantur ab isto perfectissimo ministerio, quasi ardentes & incendentes.

Ad vltimum dicitur, quod odium Dei potest considerari, vel in esse physico vt opponitur amori, vel in esse morali, vt importat specialem auersionem a Deo in ratione charitatis. Primo modo non est pessimum odium physicè, sic enim peior est priuatio gloriæ & perpetua damnatio, quę est maxima elongatio a Deo in termino. At verò secundo modo, pessimum est odium, quia magis directè opponitur conuersioni Dei, quam facit charitas, & sic est magis directa auersio, sed hoc est in genere moris potius, quam in genere amoris physicè cõsiderati, nos autem solum loquimur in genere physico, & obiectiuo, non de perfectione in esse morali.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm voluntas moueat alias potentias imprimendo aliquid reale in illas?

ETsi in hac difficultate multi sint modi dicendi, præcipue tamen possunt reduci ad tres sententias. *Prima est dicentis*, quod quando duæ potentiæ in eadem anima existentes, ita se habent, quod vna subordinatur alteri, & mouetur ab illa, non requiritur aliqua motio physica, & realis impressa à potentia mouente in mota, sed sufficere radicationem, & coniunctionem in eadem anima, ratione cuius per naturalem sympathiam, vna potentia operante, aut appetente, alia ei subordinata operatur & exequitur. Hanc sententiam, aut tenent, aut probabilem reputant plures Authores etiam ex Thomistis, Conim. 7. *Physic. cap.* 2. *q.* 1. *ar.* 7. Idq; dicũt esse multorum Philosoph. huius temporis. Idẽ docent 1. *Post. c.* 1. *q.* 4. & Vazq. 1. 2. *disp.* 34. *c.* 3. Montesinos 1. *ar.* 2. *q.* 3. *ar.* 1. *q.* 4. *nu.* 92. & M. Nauar 2. *tom. in* 1. *p. q.* 14. *ar.* 5. *cont.* 10. *q.* 4. *ad* 2. *partem arg.* & M. Ledesm. *de diu. auxilijs, q. vnica ar.* 5. *pag.* 82. quamuis oppositam, vt probabiliorem admittat *pag.* 152. & M. Torre, *tom.* 1. *de Relig. q.* 8. *art.* 7. *disp.* 3. Fuit autem hæc sententia olim Scot. *in* 2. *dist.* 42. *q. vni. conc.* 3. Imò influxum Dei in causas secundas vult Scotus esse per sympathiam, non per qualitatem impressam, sed ex mera subordinatione causæ secundæ ad ipsum. Hanc sympathiam aliqui influxũ seu motionem moralem vocant, sumendo moralitatem pro extrinseca subordinatione, qua nihil ponitur in re mota.

Secunda sententia solum agnoscit cõcursum simultaneum voluntatis cum alijs potentijs, ita quod ex voluntate & potentia inferiori fit quasi vna integra causa, quæ operatur illum effectum, non autem quod aliquid prævium motione sua imprimat voluntas in alijs potentijs ad operandum. Ita Conimbricens. *in* 1*b. Ethicorum disp.* 1. 4. *quæstion.* 3. *artic.* 1. & 3. *de anima cap.* 13. *quæst.* 5. *ar.* 3.

Tertia sententia fatetur per motionem vnius potentiæ in aliam, quæ effectiue mouet aliquid reale imprimi in potẽtia mota, ratione cuius operatur vt subordinata alteri. Hanc sententiam ex Caiet. 2. 2. *quæstion.* 23. *artic.* 8. docet M. Ledesm. *vbi supra pag.* 152. & pro ea etiã videri potest M. Martinez 1. 2. *quæstion.* 9. *artic.* 1. *dub.* 3. Idem sentit M. Torre, *vbi supra* loquendo de actibus elicitis ab vna virtute existente in alia potẽtia, vt cum religio elicit orationem, fides confessionem vocalem & similia, secutus in hoc Caiet. 2. 2. *quæstion.* 81. *artic.* 4. ac denique posse vnam potentiam, vel habitum vnius potentiæ aliquam impressionem realem ponere per suam motionem in alia potentia vel habitu, valde commune est inter Thomistas; imò si qui ponunt motionem per sympathiam, seu radicationem in eadem anima, non tam ex proposito id tractant, quam ponunt differentiam inter motionem Dei in causas secundas, & voluntatis in suas potentias, quod licet illa fiat per sympathiam & radicationem, illa non nisi per realem motionem.

Vt resolutionem ex mente Diui Thom. tradamus, aduertendum est; quod motio vnius potentiæ in aliam potest dupliciter intelligi. *Primò sic*, quod ex tali motione recipiat potentia mota aliquam maiorem virtutem ad producendum effectum aliquem, seu perfectionem, vltra id quod potest ex propria virtute, sicut cum ex motione charitatis eleuatur fortitudo, vel temperantia, non solum ad operandum temperate vel fortiter, quod est propriæ virtutis, sed etiã propter Deum supernaturaliter amatum seu cum habitudine ad illum, quod ex se nõ poterat, de quo etiam plura exempla statim afferemus. *Secundò sic*, quod potentia mouens solum applicet, & determinet potentiam motam inferiorem ad operandum actum sibi proprium, non tamen perfectiorem, aut eleuatiorem, quam sit in se, sicut si voluntas applicet visum ad videndũ, & auditum ad audiendũ, & nihil amplius; & tũc inquirimus, an potentia mouens imprimat aliquid potẽtiæ motæ, vt maneat applicata.

Dico ergo primo: *quando potentia inferior, vel virtus operatur aliquid vltra proprium modum suum nõ quasi habitualiter & permanenter, sed in aliquo actu ex actuali participatione superioris potentiæ, non potest hoc fieri per solam sympathiam, & radicationem in eadem anima sed per impressionẽ realem, & physicam à voluntate, vel virtute superiori deriuatam ad inferiorem.* Hæc sententia perpetuo docetur a D. Thom. qui nunquam meminit illius sympathię, seu radicationis, sed solum impressionis, diffusionis, virtutis relictæ ex potentia superiori, quæ omnia immutationem realem explicãt factam à potentia superiori in inferiori, & aliquid reale in ea relictum quod ad effectum aliquem realem ordinatur. Et inprimis pondero illum locum Diu. Thom. 27. *de veritate articul.* 13. vbi inquit: *Quandocumque sunt duo agentia ordinata, secundùm agens dupliciter potest agere. Vno modo secundum quod competit suæ naturæ, alio modo secundùm quod competit naturæ superioris agentis, impressio enim superioris agentis manet in inferiori, & ex hoc inferius agens non solùm agit actione propria sed actione superioris agentis, sicut sphæra solis mouetur proprio motu, qui spatio vnius anni expletur, & motu etiam primi mobilis, qui est motus vnius diei. Similiter aqua mouetur motu proprio tendente in centrum, & habet quendam motum ex impressione lunæ, quæ mouet ipsam, vt patet in fluxu, & refluxu maris. Ratio autem, & voluntas sunt quædam potentiæ operatiuæ ad inuicem ordinatæ. Vnde voluntas potest habere duplicem actum, vnum qui competit ei secundùm suam naturam, in quantum tendit in proprium obiectum absolute, & hic actus attribuitur voluntati simpliciter vt velle, & amare, quamuis ad hunc actum præsupponatur alius rationis, à quo proponitur obiectum. Alium verò actum habet, qui competit ei secundum id, quod ex impressione rationis relinquitur in voluntate, cum enim proprium rationis sit ordinare, & conferre, quandocumque in actu voluntatis apparet aliqua collatio, vel ordinatio, talis actus erit voluntatis non absolutè, sed vt motæ, & directæ à ratione.* Idem docet è conuerso de actu intellectus vt moto à voluntate, & ex eius impressione speciali operante, *in* 1. 2. *quæst.* 17. *art.* 1. vbi docet imperium esse actum rationis vt motæ ab efficacia voluntatis. Et hanc virtutem, seu motionem docet esse sicut impulsum, & alterationem *in* 1. *part. quæst.* 82. *artic.* 4. *Dicitur*, inquit, *aliquid mouere per modum agentis, sicut alterans mouet alteratum, & impellens impulsum & hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes vires animæ vt Anselmus dicit.* Ita D. Thomas.

Quod verò aliqui respondent, quod voluntas efficax dicitur impellere, quia eo ipso quod ponitur eius motio efficax, sequitur propter sympathiam de necessitate operatio in alijs potentijs. Dicitur etiam voluntas mouere quasi alterans, quia propria operatione alterius potentiæ quæ à voluntate mouetur, est quædam alteratio perfecta. *Sed contra est*; quia si voluntas dicitur

alterans

alterans vel impellens, quia operatio potentiæ motæ ab ea est alteratio, vel quia sequitur effectus in potentia inferiori posita voluntate, sine alia motione, ergo relinquit D. Thomas inexplicatum id, quod intendebat explicare, scil. quomodo ipsa voluntas fit mouens, si enim voluntas dicitur alterans, quia eius effectus in potentia mota alteratio est, restat videre an hunc effectum in potentia mota, voluntas facit alterando, id est, motione aliqua physica vel non, & hoc intendebat ibi D. Thom. & proponebat explicare, ergo diminutè procedit, & ab intento diuertit, si proponendo explicare quomodo voluntas moueat, solum explicat quòd eius effectus ponatur in potentia inferiori, vel quod sit alteratio in potentia mota.

Secundò videndus est D. Thom. *in 3 dist.* 23.*q.* 1.*art.*1. vbi docet virtutes motas à voluntate ab ea recipere formam aliquam ipsius, secundùm quod omne mouens & agens imprimit suam similitudinem in motis & patientibus. *Et ibidem in distinct.*27.*q.*2. *art.*4. *quæst.*3.*ad* 5 inquit: *Quòd vnaquæque virtus quæ est in inferiori potentia, habet quãdam formam, quæ est virtus ex participatione superioris potentiæ, sed formã, quæ est eius virtus, habet ex natura propria potentiæ per determinationẽ ad proprium obiectum, & hanc formam & modum ponit virtus circa suum actum, & iterum illam formam, & modum quem habet ex superiori.* Quòd verò istud, quod habet ex superiori, sit aliquid intrinsecum, & reale in inferiori, apertè dicit D. Thom. *quæst.*14. *de Verit. art.* 5. *ad* 4. vbi inquit: *Quòd id, quod ex charitate relinquitur in fide, est fidei intrinsecum*, constat autem charitatem mouere fidem, ergo motio ista, & impressio potentiæ mouentis in potentiam motam, non potest apud D. Thom. explicari per sympathiam & colligationem potentiarum in anima, quæ nihil imprimit intrinsecum in potentia mota, nec formam aliquam participatam à superiore, vt in effectu suo illam imprimat, ergo secundùm D. Thom. motio potentiæ superioris per impressionem nouam fit, non per sympathiam.

Denique D. Thom. 1.*p. q.* 56. *art.*2. dicit: *Quòd vna virtus pertinere potest ad plures potentias, ita quòd in vna sit principaliter & se extendat ad alias per modum diffusionis, vel per modum dispositionis, secundùm quod vna potentia mouetur ab alia, & secundùm quod vna potentia accipit ab alia.* Ergo nõ ex colligatione in eadem essentia, sed ex extensione per modum alicuius diffusionis vel dispositionis dicitur vna potentia mouere aliam.

Fundamentum conclusionis sumitur ex dictis, quia vt constat in exemplis allatis à D. Thom. *quæst. illa* 22. *de Verit.* aliquando virtus inferior habet elicere actum physicè & realiter, non solùm secundùm virtutem propriam & connaturalem, sed etiam secundùm virtutem participatam à superiori potentia, sed ad hoc non sufficit sympathia, & colligatio naturalis potentiarum in vna natura, nec sola extrinseca coniunctio, & assistentia potentiæ superioris ad inferiorem, ergo necessaria est motio, seu impressio realis de nouo facta. *Maior constat* exemplis illis D. Thom. de mari fluente & refluente ex impressione Lunæ, de sphæris inferioribus raptis à primo mobili de voluntate non simplici modo volente, sed cum aliqua collatione & comparatione ex participatione discursus. *Minor verò probatur*, quia illa symphathia & colligatio potentiarum nec que immutat potentiam inferiorem in se, aliquid de nouo illi addendo & confortando ipsam, neque in sua radice, hoc est in ipsa natura, quia vt supponit hæc sententia, quando superior potentia operatur, nulla realis mutatio fit in inferiori potentia ex tali operatione, & multò melius in ipsa natura, quę est eius radix, aut in vnione potentiarum, si enim natura, vel vnio mutatur realiter, cur nõ multò minus ipsa potentia seu virtus? Solum ergo fit mutatio in ipsa potentia superiori

operante, cuius actu posito sine alia mutatione, sed solum per naturalem colligationem alterius potentiæ sequitur actus in inferiori. & sic actus superior pure concomitanter se habet, non verò realiter perficit naturam vel inferiorē potentiam. Sed potentia, quæ nec in se, nec in sua radice immutatur, non potest perfectiorem & excellentiorem effectum elicere quam ante, siquidē causa creata eodem modo se habente, sequitur idem effectus, ergo si realiter & physicè maior & excellentior effectus progreditur ab inferiori, quàm eius connaturalis virtus possit ex se, necessario a superiori debet perfici & immutari realiter.

Confirmatur hoc; quia virtus inferior ex colligatione in eadem natura & radice cū potentia superiori, vel habet maiorē perfectionem permanenter & perpetuo, sicut calor in animali habet generare carnem, imaginatiua in homine discurrere, & tunc non ex colligatione ad potentiam superiorem vt operantem hic & nunc, sed ex ipsa prima dimanatione à natura, accipit illā maiorem virtutem & perfectionem. Vel potentia inferior non ex ipsa prima dimanatione, sed ex operatione, & motione superioris hic & nunc facta, habet perfectius operari, in quo casu loquimur in præsenti. & ad hoc non sufficit sympathia seu colligatio potentiarum sed requiritur noua aliqua immutatio, & impressio in potentia inferiori, quæ illi virtutem addat, seu ad perfectiorem effectum realiter virtuosiorem reddat, eo quòd [illegible] ipse perfectior, debet realiter ex [illegible] virtute inferiori, [illegible] illo autem principio a quo exit immediate effectus aliquis, oportet esse proportionem [illegible] exeuntis; sola autem [illegible] vel colligatio potentiarum in eadem [illegible], non [illegible] maiorem proportionem [illegible] potentia a quo [illegible] hunc effectum determinatio, quia illa vnio & colligatio semper [illegible] eadem & de se indifferens est ad omnes [illegible] necessarium, ergo ex vi illius [illegible] potentia [illegible] virtuosior potentia inferior, quando solū existente motione, & operatione causæ superioris inferior perfectius operatur, & non ex dimanatione prima a tali natura redditur potentia illa potentia alia perfectior. Denique hæc sympathia non potest intelligi sufficiens pro potentijs, quæ non despotice seruiunt voluntati, sed cum aliqua resistentia, ex sola enim colligatione & connaturalitate ad ipsam non flectuntur eius imperio, sed resistere possunt, ergo indigent motione aliqua, & impressione vincente earum resistentiam.

Dico secundo: *Etiam motio superioris potentiæ, quæ tantum applicat inferiorem ad agendum secundum eius virtutem propriam, nec aliam maiorem superaddit, non fit per solam sympathiam & colligationem potentiarum in vna natura, sed per realem impressionem & immutationem in ipsa.* Hæc [illegible] [illegible] in [illegible] locis D. Thom. [illegible] gatis, quia in pluribus eorum [illegible] potentia superiori applicante & imperante tantum inferiori, non virtutem [illegible] operatiuam ei communicante, & [illegible] videri potest 1. 2. *quæst.* [illegible] & 1. [illegible] *art.* 1. & *in locis supra cit.* vbi loquitur [illegible] motione charitatis imperantis. [illegible] *fundamentum est*, quia diuerso modo exeunt actiones ab inferiori potentia, quando [illegible] ordinatur in sua applicatione, & exercitio voluntati, quam si non subordinaretur [illegible] go non solum quando [illegible] virtus, sed quando virtus propria [illegible] & applicatur ad actum, oportet [illegible] & realiter perfici potentiam, [illegible] exeat actus. *Consequentia patet*, quia [illegible] modus non affigitur actui [illegible] trinseco, sed cum illo nascitur ex [illegible] [illegible] & ita præsupponit in p[illegible] [illegible] sufficiens ad [illegible] hoc autem non habet [illegible] [illegible] applicatione, ergo [illegible] [illegible] quia [illegible] [illegible] suos actus, vt superior [illegible] potentia superiori, exeunt [illegible]

habe-

habitudine, tum ad finem potentiæ imperantis, tum ad ipsam efficientiam potentiæ imperantis. Ad finem quidem, quia iste actus imperatus & procedens à potentia inferiori, hoc ipso, quod ex illo imperio procedit, subordinatur illi fini superioris potentiæ, sicut cum actus temperantiæ fit propter charitatem, subordinatur fini charitatis, & recipit mercedem charitatis, induit ergo habitudinem aliquam ad talem finem, & sicut respicit realiter obiectum suum, ita & finem sibi appositum, qui vt circumstantia finis se habet, illique subordinatur obiectum. Ad efficientiam autẽ potentiæ imperantis, quia egreditur ille actus vt voluntarius & mobilis ad nutum voluntatis, vel virtutis imperantis, a quo potest cohiberi vel emitti, quod non habent alij actus ei non subiecti, vt actus nutritiuæ, vel augmentatiuæ. ergo diuersa habitudine respicit iste actus voluntatem imperantem & applicantem, quam actus qui ei non subduntur, nec ab ea possunt cohiberi vel omitti. Et iste respectus non est rationis, sed realis, verè enim & in re detinet voluntas aliquos actus aliarum potentiarum & ad libitum vtitur, quibusdam despoticè & ad nutum, quibusdam cum resistentia, ergo nõ est cur istæ habitudines nõ sint reales, fundamentum enim & terminus reales sunt, scil. potentiæ illæ & actus, vsus & detentio, vel cohibitio volũtatis quæ in re fiunt, cur ergo non fundabunt respectum realem? & sic actus progrediens cum tali respectu, vel sine illo, diuerso modo immutatus exit à sua potentia.

Nec potest hic locum habere illa simpathia seu colligatio potentiarum, hæc enim vnio potentiarum non est sufficiens ad determinandum potentiam inferiorem magis modò quam ante, ad eliciendum voluntariè actus suos & dirigendum ad talem finẽ potius, quam ad alium, siquidem vnio illa naturalis est, & eodem modo semper se habens & perseuerans, & communis seu indifferens ad omnes potentias, quæ sunt in anima & ad actus earum, ex quo ergo principio determinatur ista potentia & actus ad faciendum actum tali modo, & cum habitudine ad talem finem, & quod fiat cum tali applicatione, aut intentione vel impulsu &c. si ipsa operatio voluntatis nihil immutat in potentia illa inferiori, nec realiter determinat, cum tamen indifferens sit? Nec vnio illa & colligatio potentiarum ad positionẽ actus potentię superioris est principium determinandi & applicandi inferiorem potentiam, quia cum ipsa vnio & colligatio etiam communis, & indifferens sit de se ad omnes actus & potentias, restat de ea eadem difficultas, à quo principio determinetur. siquidem actus potentiæ superioris non ponit aliquid, nec determinat ipsam vnionem, sicut neque potentiam, est enim eadem ratio de potentia inferiori & de vnione ipsa. Deniq; sympathia ista non operatur nisi per modum naturalis sequelæ, & connexionis vt dicunt Authores oppositi, & specialiter Montesinos loco cit. Naturalis autem sequela non habet locum in his, quæ fiunt ex libero imperio voluntatis, siquidem actus potentię inferioris nõ se habet vt propria passio cõsecuta ad positionem superioris, nec egreditur ab ipsa superiori potentia per emanationem, sed elicitur ab inferiori potentia ex applicatione superioris, nõ ergo habet hic locum naturalis sequela. nõ enim procedit ille actus vt consecutus naturaliter, sed vt ortus & elicitus ab inferiori, conuenientius ergo ponitur ex impressione, & motione superioris oriri, quam naturali sequela consequi.

Quod vero dicunt aliqui sufficere concursum simultaneum voluntatis cum potentijs inferioribus in effectum suum, nec requiri motionem illam applicantem, *non habet locum in præsenti*, *primò* ex generali ratione, quia simultaneus concursus non est in causam, sed in effectum, vnde potest conuenire etiam causis non subordinatis, sicut duo portantes lapidẽ habent simultaneum concursum in ipsum motum, non vnus subordina-

 dina-

dinatur & applicatur ab alio in operando. Itaque aliud est dependere causam vt consequatur effectum, seu vt effectus ponatur ab alia causa, aliud est subordinari alteri causæ, & esse inferiorem illa in causando Ad primam dependentiam sufficit concursus simultaneus diuersarum causarum, imò etiam dependet causa ab applicatione & reliquis conditionibus sine quibus nō causat, nec tamen subordinatur illis, vt causa inferior sed ad hoc requiritur, vt causa superior moueat, & applicet inferiorem vt causet, non in effectum solúmmodo influat. *Deinde*, ille simultaneus influxus non habet locum in præsenti, quia voluntas non potest partialem influxum habere in actum intellectus, aut appetitus, cū eius influxus & actus solùm sit volitio, non autem partialiter potest intellectiuum actum elicere. Si ergo nihil intellectionis etiam partialiter est à voluntate, sed totū ab intellectu, quomodo intelligi potest, quod simultaneo cōcursu influat in actū intellectus, vel alterius potentiæ, quam mouet, sicut duo portantes lapidem, quorum vterque aliquid motus elicit? Multò minùs potest intelligi, quod voluntatis influxus simultaneus, nō sit partialis cum influxu aliarū potentiarum, sed identificatus cum illo, ita vt sit totaliter ab intellectu, & totaliter à voluntate. Hoc .n. esse nō potest, nisi sit sicut causa prima, quæ est intima cuilibet causæ creatæ, vt potè dās illi esse, & tanquā prima eius radix in operando. Vnde nihil etiam partialiter potest esse à causa secunda, quod non sit etiam à prima. Nulla autem causa creata potest ita sibi subordinare causam inferiorem, vt nec partialem concursum habere possit, qui nō egrediatur ab inferiori, quia nulli causæ creatæ subordinatur alia in omni ratione entis. Quòd si talis dependentia datur in causa inferiori respectu superioris, multò magis oportebit determinari à causa superiori, & applicari ad agendum, per motionem in ipsam causam, vt potè sibi omni modo subordinatam ad operandum. Vnde per hunc modum simultanei concursus non eruitur prænotiuus, sed fundatur.

Soluuntur Argumenta.

PRimò arguitur, ex P. Vazquez *disp. illa 34. vbi supra.* Quando aliqua causa secunda habet propriam virtutem sufficientem & concursum causæ primæ, nec noua ratio in effectu resultat, quæcumque alia causa accidat superuacanea est, nec omninò conducit ad eam actionem; sed in alijs potentijs est integrum principium ad producendas suas operationes secundùm omnem rationem quæ in illis reperitur, ergo quantumcunque voluntas velit in eas physicè influere, superuacuè se habebit. *Maior est per se nota*, quia quod integrè fit ab vna causa secunda, non potest naturaliter fieri simul ab alia, superuacuè ergo talis causa accederet ad producendum talem effectum, nec oppositum in aliquo exemplo constare potest. *Minor probatur*, quia intellectus, v. g. aut sensus posito lumine & specie est integrū principium producendi suas operationes, ergo tales potentiæ possunt integrè suas operationes producere. *Confirmatur*, quia plures potentiæ sunt in nobis, quarum vna sine alia non potest, vt intellectus non potest operari sine sensu, nec sensus exterior sine interiori, vt patet in dormientibus, aut nō attendentibus ligatis enim sensibus internis, nihil per externos sentimus, & tamen nihil reale influunt istæ potentiæ in alias, postquam sunt actuatæ sua virtute requisita & specie, ergo neque oportebit voluntatem influere in alias potentias, etiamsi sine illa operari non possint, alioquin vbicunq; vna potentia sine alia non posset operari, deberet præmouere illam, & influere in eam.

Respondetur distinguendo maiorem & minorem argumenti. Ad maiorem; quod fit integrè ab vna causa non potest ab alia naturaliter fieri, *distinguo*, quod fit integrè in omni genere, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, *concedo*: quod fit integrè in suo genere, sed non quoad aliquā

con-

conditionem, v. g. quoad applicationem, vel quoad aliquem modum, aut perfectionem altioris virtutis, nō indiget altera causa, vel mouente vel perficiente, aut eleuante, aut applicante, *nego.* *Ad minorem*, potentia inferior habet sufficiens principium ad operandum, *distinguo*, ad operandum intra suum genus ex parte specificationis, *concedo*, ex parte exercitij seu applicationis ad operandum, vel ad operandum iuxta participationem alterius potentiæ, *nego.* Et licet concursus diuinus sufficiat ad applicandum causam secundam, tamen quia non tollit leges, & subordinationem aliarum causarum quas non venit soluere, sed adimplere, ideo etiam aliæ causæ superiores; quæ mouent inferiores ad operandum sua motione & influxu aliquid imprimunt causis inferioribus, vt applicent eas ad operandum. *Nec valet responsio Vasquez*, quod cœlum solùm influit in hæc inferiora tollendo ea, quæ impedire possunt operationem causarum secundarum, & applicando ea quæ disponere possunt, non autem per se influendo in ipsas causas inferiores. *Sed tamen hoc ignotum est*, quòd cœlum potest applicare causas disponentes, & remouere impedientes & applicare non possit per se operantes? Nam illa applicatio in causas disponentes, quomodo est à cœlo nisi motu suo imprimat aliquid in ipsas. Si verò imprimit, cur etiam non possit imprimere aliquid in causas per se operantes? præsertim in illis effectibus, qui excedunt propriam virtutem causæ inferioris, & ex particulari virtute cœli procedere debent, vt quod mare fluat & refluat ex impressione lunæ, quod aquæ ascendant ad montes, quod fiant cometæ, vel aliæ similes impressiones à cœlesti virtute productæ, quæ non solum fiunt per remotionem impedimentorum, sed per positiuam communicationem virtutis ad illos effectus occultos & excedentes.

Ad confirmationem negatur minor in eo, in quo vna causa dependet ab alterius operatione. *Et ad probationem dicimus*, quòd intellectus ad intelligendum non oportet, quod accipiat à phantasmatibus nisi in eo genere, in quo dependet, scilicet obiectiue, efficienter enim dependet ab intellectu agente producente species ex phantasmate tanquam ex obiecto, & in isto genere aliquid imprimitur intellectui, scilicet species, & rursus vt intellectus actu intelligat, requiritur quod conuertatur à phantasmate, sed non indiget alio influxu, quia nec aliam habet dependentiam a phantasmate. Similiter sensus exteriores dependent ab interioribus non absolutè, vt applicentur ad operandum, sed quantum ad subministrationem spirituum animalium, sine quibus non exercetur sensatio, vt patet in dormientibus; sed communicatio istorum spirituum, quæ realis est, non fit per actum sensus interni, qui est cognitio, sed per subministrationem à virtute naturali effectiua eorum, quæ illos distribuit ad sensus. Vel dependent sensus externi ab internis, non in ipsa elicientia sensationis, sed in iudicio, quod formatur de illis in sensu communi, vbi consummatur tota sensatio externa, vnde qui est distractus, reuera videt & sentit externè, sed non aduertit, quia non iudicat, & ita quantum ad hoc iudicium dependent sensus externi ab internis, non quantum ad ipsam visionem, vel sensationem, quam eliciunt.

Secundò arguitur: Quia voluntas solum habet operationem immanentem, ergo extra se nō efficit aliquem effectum: *patet consequentia*, quia alias illa actio esset transiens, & non immanens in ipso agente. *Antecedens autem probatur*, quia non potest voluntas operari aliquem actum, qui non sit velle, seu appetere, volitio autem, seu appetentia solum est actus immanens denominans volentem, ergo solum potest operari operatione immanente. *Quòd si dicatur*, illam volitionem denominare volentē ipsam voluntatem, in qua existit, & à qua elicitur, cæterum effectiuè posse aliquid imprimere per

per modum transeuntis in alia potentia, quo non reddatur volens, sed voluntariè applicata ad operandum. *Contra est*; quia ista virtus non est explicabile quid sit, vt *sequenti argumento* ponderabimus. *Et deinde redit argumentum*, quia ista virtus deriuari debet media volitione, illa autem volitio est actus immanens & sic non potest operari in alias potentias, solum enim operatur vbi est, ad operandum autem extra se requiritur actio transiens.

Respondetur aliquos tenere, quòd voluntas non solum est elicitiua actus immanentis, sed etiam transeuntis ab eo distincti, vt sentit Caietan. 3. *de anima, cap.* 6. Oppositum vero sentit Ferrar. 2. *contra Gent. c.* 22. & Capreol. *in* 2. *dist.* 1. *quaest.* 2. *ad argumenta Aureoli contra primam conclusionem. Et hoc probabilius videtur. Dicimus ergo*; actionem immanentē virtualiter esse transeuntem, & posse habere aliquem effectum extra se, eò quòd actus immanens est eminentior transeunte, cum naturaliter sit directiuus illius, actio enim transiens est actio executiua, immanens verò imperatiua & directiua, per voluntatem enim, & intellectum dirigimus ea, quæ agenda sunt, vnde potentiæ immanenter operantes naturaliter sunt digniores potentijs operantibus transeunter, illasque subordinant sibi. Quare actus immanens eminentior est trāseunte in dirigendo, & sic eminenter & virtualiter potest transeunter agere, vt conuenienter possit potentias inferiores mouere directione sua. Et hoc sumitur ex D. Thom. *in opusc.* 11. *artic.* 3. vbi dicit: *Quòd Angeli non possunt mouere aliquod corpus per contactum quantitatis, cum sint incorporei, sed per contactum virtutis: nihil autem in Angelis altius, quàm eorum intellectus, cum & ipsi a Dionysio intellectus, vel mentes nominentur, vnde eorum motiones à virtute intellectus procedunt: ipsi autem conceptio intellectus secundùm quod habet efficaciam transmutandi aliquid, imperium nominatur. Vnde si mouent, nullo modo nisi per imperium mouere possunt.* vt D. Thom. qui locus [illegible] manifestus est. Idem [illegible] experientia [illegible] sumus interiorum [illegible] ad considerationem rei appetibilis immutari sensibiliter corpus, vel [illegible] vel [illegible] scendo, ergo imaginatio [illegible] habet [illegible] tandi, seu mouendi spiritus, qui moto [illegible] etiam sanguinem mouent. Nec [illegible] sensus emittere species in alios, nisi [illegible] eius, qui [illegible] vim habere [illegible] ducendi transeunter tales species, [illegible] uendi spiritus animales quibus [illegible] species ipsæ intentionales. Quare [illegible] petendi [illegible], & reddit [illegible] volentem, sed habet pro effectu vltra [illegible] talis volitionis motum aliquem, seu impressionem causatam in potentia inferiori, quæ non reddit illam volentem formaliter sed ministerialiter, id est, subordinatam & ministrantem appetitui seu voluntati in suis actibus.

Ad Replicam vero respondetur, illam virtutem seu impressionem emanare medio actu volitionis, qui licet habeat terminum immanentem intra se, tamen quia virtualiter est transiens, potest vlterius habere effectum in aliquo extra se, nec enim repugnit vnum actum habere plures effectus ordinate se habentes. [illegible] tur seu tangit voluntas [illegible] mouet virtualiter [illegible] lectum æque [illegible] est [illegible] lectus quam voluntas, [illegible] diate mouere ipsam. [illegible] porali modo [illegible] ita mouet appetitum, [illegible] spiritibus animalibus, qui [illegible] psis sensibus [illegible] centur species [illegible] tur appetitus sensitiuus [illegible] spiritibus mouetur [illegible] re potest [illegible] illa [illegible] qui est [illegible] vel [illegible]

Tertio arguitur, [illegible] non potest explicari quid sit illa impressio realis, quam potentia superior ponit in inferiori, [illegible]

[illegible]

primis non est qualitas, præsertim in motione, qua solum applicatur potentia inferior ad exercitium operationis, nam qualitas non inclinat nisi ad qualitatem similem, ergo ponere qualitatem solum pro exercitio operis, & non pro aliqua specie facienda, omnino fictitium est. *Patet consequentia*, quia illa qualitas cum sit deriuata à voluntate, v. g. in intellectum, debet in intellectu ponere aliquid simile ipsi voluntati, seu modo voluntatis; quidquid autem in operatione intellectus relucet siue quoad speciem, siue quoad indiuiduationem, siue quoad vitalitatem vel intensionem, totum est generis apprehensiui non volitiui. Secundò non potest esse aliquis modus, quo denominetur ille actus voluntarius aut liber, quia hoc solum pertinet ad extrinsecã denominationem, pendet enim ex hoc solũ quod detur aduertentia in ratione, quã posita, actus qui ante non erat liber, redditur liber, hoc autem nihil intrinsecum in eo ponit. Nec est modus aliquis applicationis vel coniunctionis, aut propinquitatis; quia semper illæ potentiæ sunt coniunctæ, & applicatæ in eadem anima, & super hoc additur alius modus, & nõ explicatur quid sit. Nec est aliqua relatio, tum quia hæc per se non est actiua, tum quia requirit nouum fundamentum vt consurgat, & hoc oportet explicare quid sit. Nec denique ponit solum influxum simultaneum in effectum, hic enim non est in potentiam, vt reddat eam motam & applicatam, sed in effectum vt reddatur productus.

Respondetur, virtutem illam, seu motum causæ superioris in inferiorem, nunquam se habere per modum qualitatis permanentis & habitualis, quia potentia inferior nõ manet permanenter & habitualiter ordinata ad illam operationem vel applicationem, sed quamdiu causa superior voluerit, & ita solũm per modum transeuntis potest illa motio illi dari, quamdiu scilicet applicauerit causa superior, & durauerit eius motio. Est ergo illa motio qualitas aliqua per modum transeuntis, sicut causa prima imprimit in causas secundas, & causa principalis in instrumentalem, idque vocat S. Thom. quod sit aliquid per modum diffusionis & dispositionis, secundùm quod vna potentia mouetur ab alia, & accipit ab alia, sicut dicit 1. 2. *quæst.* 56. *art.* 1. Et hæc dispositio seu diffusio respicit aliquam peculiarem rationem in actu potentiæ inferioris & motæ relucentem, verbi gratia, voluntas mouetur ab intellectu, & participat ab ipso non solum elicere volitionem quoad substantiam ipsius velle, sed etiam quoad modum, v. g. quod modo collatiuo velit. & similiter intellectus motus à voluntate, non solum habet producere intellectionem, sed cum tali modo, scilicet cum efficacia mouendi & applicando in exercitio, quod ex se non habet intellectus, sed participatiuè à voluntate, quæ est primum in genere mouentium efficaciter quoad exercitium, & sic imprimit intellectui, vnde producat actus suos, cũ efficacia mouendi alia, vt docet D. Th. 22. *de Verit. art.* 13. Quod si tantum applicet voluntas potentias inferiores ad actus proprios, tunc motio voluntatis non ponit aliquid in potentia inferiori, pertinens ad virtutem pro nouo effectu faciendo, qui excedat propriam virtutem, sed ad faciendum proprium suum actum, cum nouo modo, id est, cum subiectione ad potentiam superiorem, seu ad voluntatem, & similiter cum habitudine & ordine ad finem aliquem determinatum sibi præstitũ à superiori, & hęc subiectio seu actualis subordinatio aliqua noua habitudo est in inferiori actu respectu superioris, requiritq; aliquẽ nouum modũ seu mutationẽ in tali actu, qui modus seu habitudo, cum afficiat ipsum actum intrinsecè oportet, quod cum egrediatur & pariatur à potentia, à qua immediatè exit, & sic supponat in ipsa potentia inferiori sufficiens principium & rationẽ præbendi illas habitudines & formandi actus cum illis, & hoc à superioris potentiæ motione debet haberi.

Vlti-

Vltimò arguitur; quia voluntas non mouet, nec applicat alias potentias nisi per imperium, sed imperium nō potest aliquid reale imprimere potentijs imperatis ergo. *Maior à nobis conceditur*, voluntas enim mouet, vt superior, & vt imperans. *Minor probatur*, quia imperium formaliter est actus intellectus non voluntatis, vt docet S. Thomas *prima secunda, quæst. 7. art. 1.* actus autem intellectus nihil reale ponit in alijs potentijs, solum enim denunciat, & aduertit, quid agendum sit, hæc autem aduertentia nihil reale ponit in alijs nisi rem esse cognitam & denunciatam. *Et confirmatur*, quia in brutis non datur imperium vt ibidem determinat S. Thom. *art. 2.* ergo non poterunt applicari aliæ potentiæ ab appetitu sensitiuo mediante phantasia, immediatè autem non apparet, quomodo ex ipso actu appetitus deriuetur virtus aliqua ad alias potentias.

Respondetur, admittendo quod voluntas non mouet nisi mediante imperio, vnde dicit S. Thom. *quæst. 17. cit. art. 2. ad 1. Quòd vis appetitiua dicitur imperare motum, in quantum mouet rationem imperantem*: imò illæ solum potentiæ mouentur à voluntate, quæ ex apprehēsione natæ sunt moueri. Et videmus quod deficiente aduertentia etiam postquam quis voluit & elegit, nulla potentia inferior mouetur ad executionem. *Ad minorem ergo negamus*, quòd imperium seu actus practicus intellectus nō habeat vim mouendi alias potentias, & imprimendi aliquid in illas, nō vt præcisè cognitio est & aduertentia, sed vt efficaciam habet ex motione voluntatis sibi adiuncta, & ex motione voluntatis sibi cōmunicata, iam enim vt diximus ex D. Th. 14. *de Verit. artic. 5. ad 4.* constat quod charitas quæ est in voluntate imprimit aliquid intrinsecum fidei, quæ est in intellectu, & ex his quæ docet 22. *de Verit. art. 12. & alijs locis supra allatis* etiam constat voluntatem mouere intellectum, & aliquid illi imprimere. Deinde verò intellectus motus à voluntate potest mouere alias potentias, tum voluntatem ipsam, quæ sibi coniuncta, & immediata est in anima; tùm imaginatiuam, quæ intellectui subordinatur, sicut particulare agens vniuersaliori, sicut corpus cæli motui Angeli, & per imaginatiuam corporali modo mouetur appetitus, deinde membra; sic enim ab intellectu per imperium moueri sensitiuum appetitum docet S. Thom. 1. 2. *quæst. 17. art. 7.* præsertim *ad secundum*, & ex illa motione per imperium rationis, & motionem imaginatiuæ in appetitum, sequi aliquam qualitatem, quæ ex motu locali cordis consequitur, apertè affirmat.

Ad confirmationē respondetur. Quod bruta, licet non habeant imperium, quantum ad id, quod imperium dicit de collatione, & ordinatione vnius ad alterum, quod rationis est, benè tamen quantum ad id quod dicit de efficacia, & impetu mouente, & ita appetitus sensitiuus in eis mouetur ab apprehensione faciente impetum ex instinctu naturæ, non ex ordinatione rationis illi autem apprehensioni efficaci non potest resistere appetitus, sed statim mouet cor, & inde alias vires, quæ ad motum pertinent.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm detur potentia loco motiua distincta ab appetitu, & quomodo inueniatur in anima separata?

LOquimur de potentia loco motiua quantum ad motum progressiuum, qui solus ab apprehensione dependet, motus enim naturalis vt fit in corde, vel in graui & leui, non dependet ab appetitu, neque ab apprehensione. De potentia ergo loco motiua secundum motum, progressiuum est duplex sententia etiam inter Thomistas. *Prima affirmat* motū hunc elici actu ab ipso appetitu, non verò ab ipsis membris, sed in illis recipi, si rectè sint disposita ad recipiendum motum, & sic membra nō mouent, sed mouentur à principaliori membro, in quo est

est appetitus nempè à corde. Quæ sententia sumitur ex Caiet. 3. *de anima. c. 6. alias* 10. & Ferret. 2. *cont. gent. c.* 82. & probabiliorem reputat M. Bañez 1. *p. q.* 78. *art.* 1. *dub.* 1. *Fundamentum sumitur tùm ex authoritate, tùm ratione. Authoritate*, quia ita sentire videtur D. Tho. 1. *p. q.* 75. *art.* 3. *ad* 3. vbi inquit: *Quod alia vis motiua est exequens motum, per quam membra redduntur habilia ad obediendum appetitui, cuius actus non est mouere, sed moueri.* Et 2. *contra g. cap.* 82. *in fine* inquit: *Quod virtus, quæ dicitur exequens motum, facit membra esse obedientia imperio appetitus, vnde magis sunt virtutes perficientes corpus ad moueri, quam virtutes mouentes.* Consonat Aristot. 3. *de anim. text.* 48. *&* 54. vbi docet: *Quod appetitus est id, quo animal mouet, id verò quod mouetur est animal, organum vero motus aliquid corporeum est.* Et de eodem videri potest *in lib. de motu animal. lect.* 4. *apud D. Tho.* vbi dicit: *Principia mouentia esse phantasiam, intellectum, electionem, voluntatem, & concupiscentiam.*

Ratione probatur: quia ad motum progressiuum non requiritur aliud principium eliciens motum, quam principium impellens, impulsus autem quædam inclinatio est, & appetitus, nec requiritur adhoc aliud principium, elicitiuum, ex parte autem membrorum sufficit habilitas ad recipiendum hunc impulsum, his enim duobus positis, sequitur motus, & quodcumque aliud principium eliciens superfluum videtur. Ad hæc videmus variari motum ad quamlibet variationem appetitus siue quoad vehementiam impulsus, siuè quoad remissionem, siuè quoad modum, & figuram motus. Conueniens etiam est quod eadem potentia, quæ est inclinatiua ad motum sit assecutiua eius, ad quod inclinat, assecutio autem fit per motum, ergo motus est effectus potentiæ inclinantis, quæ vtique est apppetitus.

Oppositum tenent plures authores, vt Nazarius 1. *p. q.* 54. *art.* 5. qui citat Zumel. Caiet. Ripam & alios sequitur etiam P. Suar. *lib.* 5. *de anim. c.* 10. *Fundamentum sumitur etiam ab authoritate, & ratione. Authoritate D. Th.* qui semper distinguit potentiam executiuam motus à potentia appetitiua, illique aliquam actionem tribuit, licet cū subiectione, & obedientia ad appetitum, quas potentias in illis ipsis locis pro opposita sententia citatis agnoscit distinguens vnam vt imperantem, alteram vt exequentē, licèt hæc, quia mouet vt mota, magis videatur moueri, quam mouere. Et expresſius 1. *p. q.* 78. *art.* 1. *ad* 4. dicit; quod sensus, & appetitus inquantum huiusmodi non sufficiunt ad mouendum, nisi superaddatur eis virtus aliqua, nam in inmobilibus animalibus est sensus, & appetitus, non tamen habent vim motiuam. Hæc autem vis motiua non solum est in appetitu, & sensu, vt imperante motum, sed etiam est in ipsis partibus corporis, vt sint habilia ad obediendum appetitui animæ mouentis. Et eandē virtutē distinctam à voluntate videtur agnoscere in Angelis *q.* 6. *de pot. art.* 3 *ad* 2. *& in quæst. de anima art.* 13. *ad* 13. Et actionem distinctam ei tribuit *in* 2. *contra gent. cap.* 35. *In nobis*, inquit: *actio virtutis motiuæ est media inter actum voluntatis, & effectum, vt in præcedentibus ostensum est.* Denique *opusc.* 43. *c.* 5. distinguit vim exequentem motum ab imperante, & dicit: *Quod vis exequens est vis exterior, quæ diffusa est in musculis, & lacertis, & neruis membrorum.* Aristot. etiam *locis citatis* ab opposita sententia, aliquod organum corporeum ponit pro principio motus distincto ab appetitu.

Ex ratione etiam sumitur fundamentum: Quia virtus illa, quæ ponitur in membris ad obediendum appetitui, licèt illi subordinetur, verè tamen vitalis est, ergo non potest esse mere passiua, sed oportet quod sit actiue mouens, seu eliciens. *Antec. d. prob.* quia illa virtus non requiritur præcise, vt motus recipiatur passiuè, & inhæreat in subiecto, ad solam enim inhærentiam

etiam impulsus, non requiritur virtus aliqua, & qualitas cui immediatè inhæreat, sicut in lapide videmus recipi inhæsiuè impulsum sine hoc, quod præsupponatur virtus aliqua in lapide ad recipiendum, requiritur ergo illa, tanquam virtus vitalis eliciens, & producens motum. Vndè & communiter actiones istæ, quæ motu membrorum fiunt, vt ambulare, scribere, pingere, & similia, motus vitales dicuntur, & ex illis maximè discernimus viuentia à non viuentibus. Si autem passiuè se haberent membra in isto motu, non magis moueretur animal in illis, quam mouetur iaculum vel lapis impulsus, quæ à proijciente recipiunt vim impulsiuam passiue.

Adhæc videmus motus istos externos vitaliter fieri, & tamen præuenire appetitum; vt cum aliquis mouet pedes aut oculos inaduertenter, nec tamen tunc mouet vt res inanimata cum non moueatur motu grauitatis deorsum, sed eleuando pedem, vel conuertendo oculos retrorsum. Postremo appetitus dicitur frequenter à D. Th. *locis allegatis* principium motus vt imperans, non vt exequens, nihil autem imperat sibi ipsi, sed virtuti distinctæ, ergo oportet, quod virtus executiua & obediens, non sit mere passiua, patiens enim vt patiens non mouetur imperio sed actione, eliciens autem actionem mouetur ab imperio.

Hæc secunda sententia sine dubio apparet probabilior, & inhærentior menti S. Th. meliusque explicat quomodo vna pars organica mouet aliam, quod stare non potest si solum est virtus passiua in membris seu partibus organicis, non verò motiua alterius partis & elicitiua motus, nam appetitus non est in omnibus membris sed in vno tantum, ergo si in membris non est virtus actiua motus, omnia membra præter illud in quo est appetitus, mouebuntur passiuè, quomodo ergo vna pars organica mouet aliam?

Ad 1. opposita sent. ex authorit. D. Th. Resp. in 1. loco apertè distinguere in isto motu duplicem potentiam, alteram imperantem, alteram exequentem. Cum autem dicit, per hanc exequentem, reddi membra habilia ad obediendum appetitui, & eius actum esse moueri, non mouere, sensus est quod reddit membra habilia hæc potentia motiua vitaliter & animaliter, licet ex subiectione ad appetitum, cuius est pars organica, & ministerialis. In virtutibus autem ministerialibus magis relucet moueri, seu obedire alteri quam mouere & agere, licet agendo obediat & moueatur, sicut mobile vitale, non vt mouens principale, sed vt organicum & ministeriale. *In 2. loco contra gent.* non dicit absolutè D. Th. quod actus potentiæ motiuæ est moueri, sed quod magis perficit ad moueri, eò quod facit membra obedire appetitui. Vbi ly *facit*, actiuitatem & elicientiam dicit, quia vitali actione facit obedire, & subijci appetitui, sed vt mouens organicum & motum, non vt primo mouens. *Et ad Aristot. dicitur* quod præter appetitum & phantasiam, quæ sunt principalia & impertinentia in hoc motu, etiam admittit principium organicum, & ministeriale, quod in libro de motu animalium dicit, non solum esse cor sed etiam neruos & iuncturas, & spiritus, quibus de vna parte fit motus ad aliam, sicut in rotis horologij, quibus istas organicas partes comparat Philos. & de illis late ibi disserit, vt videri potest apud D. Thom. *ibi lect. 6. 7. & 8.*

Ad 1. rationem Resp. quod impulsus per modum amoris est elicitiue ab appetitu, sed impulsus per modum executionis est imperatiuè ab appetitu, & elicitiue à potentia motiua membrorum, indeque deriuatur ad proiecta externa & ad aerem deferentem illa, vt disseruimus 7. *Phys. quæst.* 13. Quare posita efficacia appetitus imperantis, & habilitate membrorum vitaliter obediente, id est per aliquam actionem, quæ ex subiectione, & motu appetitus agat, sequitur motus vitalis membrorum, non me-
re:

re paſsiuè ſe habentibus membris. Quare non eſt ſuperflua iſta vis actiua, vt motus ille ſit vitalis, etiam in executione membrorum.

Ad 2. reſp. variari motum ad variationem appetitus directiuè, non elicitiuè, eo quod variatio illa fit etiam in membris exequentibus vitali modo, & ſic non merè paſsiuè ſe habentibus ad appetitum, ſed etiam elicientibus motum. Similiter vt potentia inclinatiua, & intendens aſſequatur ſuum finem ſufficit quod medijs inſtrumentis & organis ſibi ſubiectis, & elicientibus executiuè motum, aſſequatur ad quod intendit, non paſsiuè ſe habentibus.

Circa ſecundum punctum, de potentia motiua animæ ſeparatæ, *ſuppono*, hanc quã habet in corporeis organis, non manere in anima ſeparata, quia hæc omnino corporea eſt, vtpotè à corporeis organis dependens. *Sed diffi ultas eſt in duobus. Primum*, an reuera anima ſeparata habeat vim ſe mouẽdi actiuam ſicut Angelus. *Secundum*, an iſta vis ſit aliquid diſtinctum à voluntate, & imperio practico efficaci. Et circa primum ſumitur difficultas, quia anima ſeparata non poteſt ſe mouere, niſi ad modum Angeli per contactũ virtutis non quantitatis, quia caret illâ, ſed anima ſeparata non poteſt habere contactum virtutis, quia non poteſt habere motum erga alia corpora, vt docet S. Tho. *1. p. q. 117. art. 4. & q. 16. de malo, art.* 10. *ad* 1. eò quod virtus animæ eſt determinata ad mouendũ corpus proprium & viuificatum à ſe, & ſolum mediante illo poterit alia mouere; cuius ſignum eſt, quia non poteſt mouere anima membrum aridum, quia non eſt viuificatum à ſe, ſi autem haberet in ſe vim motiuam, poſſet illud mouere, nec enim impediretur eius exercitium à corpore, ſicut nec impeditur exercitium intelligendi: poſſet etiam anima recedere à corpore vincendo diſpoſitiones eius, & iterum motiua virtute corpus intrare & informare, ſicut informat alimentum de nouo. Quæ omnia cum abſurda ſint, non poſſumus ponere vim motiuam in anima, niſi mediante corpore, eo verò remoto nullum aliud corpus per ſe mouet, ergo neque ſe mouet per contactum virtutis actiuæ, mutando loca.

Propter hoc fundamentum exiſtimant aliqui; animam ſeparatam ſe non mouere, ſed moueri ab Angelis, quod aliquibus Thomiſtis ſuppreſſo nomine attribuunt Conim. *tract. de anim. ſeparata diſp. 6. art.* 2. Vlterius vero exiſtimauit Durandus in 3. *diſt.* 22. *q.* 2. animas, neque ſe mouere, neque moueri, eo genere motus, quo corpore, neque eo genere motus quo Angeli, quia non poſſunt mouere corpora. De anima vero Chriſti, ſolum dicit deſcendiſſe per effectus, quos cauſauit in inferno, quamuis, neque hoc pertinaciter aſſerat, ſed fatetur ſe alium modum probabiliorem ignorare. *Alij* vero authores, qui non poſſunt negare animam Chriſti deſcendiſſe realiter ad limbum Patrum, licet per alios effectus deſcenderit ad infernum terrendo damnatos, dicunt tamen deſcendiſſe virtute diuina, quaſi motam à Verbo, ſicut inſtrumentaliter poteſt mouere alia.

Cæterum vtraque ſententia ſtare non poteſt. Et quidem Durandi ſententia præterquam quod non ſaluat in proprietate deſcenſum Chriſti ad inferos, ex ſe ipſa redarguitur, quia vel animæ ſanctorum erant in limbo ſeu inferiori parte terræ, vel non; ſi non erant, ergo neque per præſentiam neque per effectum eò deſcendit anima Chriſti, quod eſt totaliter negare articulum Fidei de deſcenſu animæ Chriſti, contra illud *ad Epheſ.* 4. *Quòd autem aſcendit, quid eſt niſi quia deſcendit primum in inferiores partes terræ*? Et fuiſſe animas in inferno dicitur 1. *Petri* 3. *In quo & his, qui in carcere erant ſpiritibus veniens prædicauit, qui aliquando fuerant increduli, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe*, qui vtrique ſpiritus animæ erant ſeparatæ: ergo erant in carcere, id eſt in aliquo certo loco, vbi ante non erant. Si vero dicatur, ibi realiter

 fuiſſe

Vt resolutionem ex mente Diui Thom. tradamus, aduertendum est; quod motio vnius potentiæ in aliam potest dupliciter intelligi. *Primò sic*, quod ex tali motione recipiat potentia mota aliquam maiorem virtutem ad producendum effectum aliquem, seu perfectionem, vltra id quod potest ex propria virtute, sicut cum ex motione charitatis eleuatur fortitudo, vel temperantia, non solum ad operandum temperate vel fortiter, quod est propriæ virtutis, sed etiā propter Deum supernaturaliter amatum seu cum habitudine ad illum, quod ex se nō poterat, de quo etiam plura exempla statim afferemus. *Secundò sic*, quod potentia mouens solum applicet, & determinet potentiam motam inferiorem ad operandum actum sibi proprium, non tamen perfectiorem, aut eleuatiorem, quam sit in se, sicut si voluntas applicet visum ad videndū, & auditum ad audiendū, & nihil amplius; & tūc inquirimus, an potentia mouens imprimat aliquid potētiæ motæ, vt maneat applicata.

Dico ergo primo: *quando potentia inferior, vel virtus operatur aliquid vltra proprium modum suum nō quasi habitualiter & permanenter, sed in aliquo actu ex actuali participatione superioris potentiæ, non potest hoc fieri per solam sympathiam, & radicationem in eadem anima sed per impressionē realem, & physicam à voluntate, vel virtute superiori deriuatam ad inferiorem.* Hæc sententia perpetuo docetur a D. Thom. qui nunquam meminit illius sympathię, seu radicationis, sed solùm impressionis, diffusionis, virtutis relictæ ex potentia superiori, quæ omnia immutationem realem explicāt factam a potentia superiori in inferiori, & aliquid reale in ea relictum quod ad effectum aliquem realem ordinatur. Et inprimis pondero illum locum Diu. Thom. 2[illegible]. *de veritate articul.* 13. vbi inquit: *Quandocumque sunt duo agentia ordinata, secundùm agens dupliciter potest agere Vno modo secundum quod competit suæ naturæ, alio modo secundum quod competit naturæ superioris agentis, impressio enim superioris agentis manet in inferiori; & [illegible] hoc inferius agens non solùm agit actione propria sed actione superioris agentis, sicut [illegible] ra solis mouetur proprio motu, qui spatio [illegible] anni expletur, & motu etiam primi mob[illegible], qui est motus vnius diei. Similiter aqua mouetur motu proprio tendente in centrum, & habet quendam motum ex impressione lunæ, quæ mouet ipsam, vt patet in fluxu, & refluxu maris. Ratio autem, & voluntas sunt quædam potentiæ operatiuæ ad inuicem ordinatæ. [illegible] de voluntas potest habere duplicem actum: [illegible] num qui competit ei secundùm suam naturam, in quantum tendit in proprium obiectum absolute, & hic actus attribuitur voluntati simpliciter vt velle, & amare, quamuis ad hunc actum præsupponatur alius rationis, à quo proponitur obiectum. Alium verò actum habet, qui competit ei secundum id, quod ex impressione rationis relinquitur in voluntate, cum enim proprium rationis sit ordinare, & conferre, quandocumque in actu voluntatis apparet aliqua collatio, vel ordinatio, talis actus erit voluntatis non absolutè, sed vt mota, & directa à ratione.* Idem docet è conuerso de actu intellectus vt moto à voluntate, & ex eius impressione speciali operante, *in* 1. 2. *quæst.* 17. *art.* 1. vbi docet imperium esse actum rationis vt motæ ab efficacia voluntatis. Et hanc virtutem, seu motionem docet esse sicut impulsum, & alterationem in 1. *part. quæst.* [illegible]. *artic.* [illegible]. Dicitur, inquit, *aliquid mouere per modum agentis, sicut alterans mouet alteratum, & impellens impulsum & hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes vires animæ vt Anselmus dicit.* Ita D. Thomas.

Quo[illegible] verò [illegible] qui respondent quod voluntas efficax dicitur impellere, quia eo [illegible] quod ponitur etias [illegible] efficax, [illegible] propter sympathiam de necessitate operatio [illegible] potentiis. Dicitur etiam voluntas [illegible] quasi alterans, quia propria operatio [illegible] potentiæ [illegible] voluntate [illegible], est quædam alteratio perfecta. *Sed [illegible] est*, quia si voluntas dicitur alterans

alterans vel impellens, quia operatio potentiæ motæ ab ea est alteratio, vel quia sequitur effectus in potentia inferiori posita voluntate, sine alia motione, ergo relinquit D. Thomas inexplicatum id, quod intendebat explicare, scil. quomodo ipsa voluntas sit mouens, si enim voluntas dicitur alterans, quia eius effectus in potentia mota alteratio est, restat videre an hunc effectum in potentia mota, voluntas facit alterando, id est, motione aliqua physica vel non, & hoc intendebat ibi D. Thom. & proponebat explicare, ergo diminutè procedit, & ab intento diuertit, si proponendo explicare quomodo voluntas moueat, solum explicat quòd eius effectus ponatur in potentia inferiori, vel quod sit alteratio in potentia mota.

Secundò videndus est D. Thom. *in 3. dist. 27. q. 1. art. 1.* vbi docet virtutes motas a voluntate ab ea recipere formam aliquam ipsius, secundùm quod omne mouens & agens imprimit suam similitudinem in motis & patientibus. *Et ibidem in distinct. 27. q. 2. art. 4. quæst. 3. ad 5* inquit: *Quod vnaquæque virtus quæ est in inferiori potentia, habet quãdam formam, quæ est virtus ex participatione superioris potentiæ, sed formã, quæ est suæ virtus, habet ex natura propria potentiæ per determinationẽ ad proprium obiectum, & hanc formam & modum ponit virtus circa suum actum, & iterum illam formam, & modum quem habet ex superiori.* Quòd verò istud, quod habet ex superiori, sit aliquid intrinsecum, & reale in inferiori, apertè dicit D. Thom. *quæst. 14. de Verit. art. 5. ad 4.* vbi inquit: *Quòd id, quod ex charitate relinquitur in fide, est fidei intrinsecum*, constat autem charitatem mouere fidem, ergo motio ista, & impressio potentiæ mouentis in potentiam motam, non potest apud D. Thom. explicari per sympathiam & colligationem potentiarum in anima, quæ nihil imprimit intrinsecum in potentia mota, nec formam aliquam participatam à superiore, vt in effectu suo illam imprimat, ergo secundùm D. Thom. motio potentiæ superioris per impressionem nouam fit, non per sympathiam.

Denique D. Thom. *1. p. q. 56. art. 2.* dicit: *Quod vna virtus pertinere potest ad plures potentias, ita quòd in vna sit principaliter & se extendat ad alias per modum diffusionis, vel per modum dispositionis, secundùm quod vna potentia mouetur ab alia, & secundùm quod vna potentia accipit ab alia.* Ergo nõ ex colligatione in eadem essentia, sed ex extensione per modum alicuius diffusionis vel dispositionis dicitur vna potentia mouere aliam.

Fundamentum conclusionis sumitur ex dictis, quia vt constat in exemplis allatis à D. Thom. *quæst. illa 22. de Verit.* aliquando virtus inferior habet elicere actum physicè & realiter, non solùm secundùm virtutem propriam & connaturalem, sed etiam secundùm virtutem participatam à superiori potentia, sed ad hoc non sufficit sympathia, & colligatio naturalis potentiarum in vna natura, nec sola extrinseca coniunctio, & assistentia potentiæ superioris ad inferiorem, ergo necessaria est motio, seu impressio realis de nouo facta. *Maior constat* exemplis illis D. Thom. de mari fluente & refluente ex impressione Lunæ, de sphæris inferioribus raptis à primo mobili de voluntate non simplici modo volente, sed cum aliqua collatione & comparatione ex participatione discursus. *Minor vero probatur*, quia illa symphathia & colligatio potentiarum neque immutat potentiam inferiorem in se, aliquid de nouo illi addendo & confortando ipsam, neque in sua radice, hoc est in ipsa natura, quia vt supponit hæc sententia, quando superior potentia operatur, nulla realis mutatio fit in inferiori potentia ex tali operatione, & multò melius in ipsa natura, quę est eius radix, aut in vnione potentiarum, si enim natura, vel vnio mutatur realiter, cur nõ multò minus ipsa potentia seu virtus? Solum ergo fit mutatio in ipsa potentia superiori

operante, cuius actu posito sine alia mutatione, sed solum per naturalem colligationem alterius potentiæ sequitur actus in inferiori. & sic actus superior purè concomitanter se habet, non verò realiter perficit naturam vel inferiorē potentiam. Sed potentia, quæ nec in se, nec in sua radice immutatur, non potest perfectiorem & excellentiorem effectum elicere quàm ante, siquidē causa creata eodem modo se habente, sequitur idem effectus, ergo si realiter & physicè maior & excellentior effectus progreditur ab inferiori, quam eius connaturalis virtus possit ex se, necessario à superiori debet perfici & immutari realiter.

Confirmatur hoc; quia virtus inferior ex colligatione in eadem natura & radice cū potentia superiori, vel habet maiorē perfectionem permanenter & perpetuò, sicut calor in animali habet generare carnem, imaginatiua in homine discurrere, & tunc non ex colligatione ad potentiam superiorem vt operantem hic & nunc, sed ex ipsa prima dimanatione à natura, accipit illa maiorem virtutem & perfectionem. Vel potentia inferior non ex ipsa prima dimanatione, sed ex operatione, & motione superioris hic & nunc facta, habet perfectius operari, in quo casu loquimur in præsenti, & ad hoc non sufficit sympathia seu colligatio potentiarum sed requiritur noua aliqua immutatio, & impressio in potentia inferiori, quæ illi virtutem addat, seu ad perfectiorem effectum realiter virtuosiorem reddat, eo quod effectus ipse perfectior, debet realiter ex [illegible] virtute inferiori, [illegible] illo autem principio à quo erit immediate effectus aliquis [illegible] esse proportio[illegible] talis effectus [illegible]; sola autem [illegible] vel colligatio potentiarum in eadem natura, [illegible] proportionem [illegible] potentia [illegible] determi[illegible] [illegible] colligatio semper [illegible] ad nouos [illegible] ergo ex vi il[illegible] [illegible] virtuosior potentia inferior, quæ non [illegible] conse[illegible] tione, & operatione eam superioris in[illegible] rior perfectius operatur, & non ex dimanatione prima a tali natura redditur potentia illa potentia illa perfectior. Denique hæc sympathia non potest intelligi sufficiens pro potentijs, quæ non despoticè seruiunt voluntati, sed cum aliqua resistentia, ex sola enim colligatione & connexione ad ipsam non flectuntur eius imperio, sed resistere possunt, ergo indigent motione aliqua, & impressione vincente earum resistentiam.

Dico secundo: *Etiam motio superioris potentiæ, quæ tantum applicat inferiorem ad agendum secundum eius virtutem propriam, nec aliam maiorem superaddit, non fit per solam sympathiam & colligationem potentiarum in* [illegible] *natura, sed per realem impressionem* [illegible] *ipsam*. Hæc [illegible] [illegible] eisdem ferè locis D. Thom. [illegible] gatis, quia in pluribus eorum [illegible] de potentia superiori applicante & imperante tantum inferiori: non virtutem de [illegible] operatiuam ei communicante, & [illegible] videri potest 1. 2. *quæst.* [illegible] [illegible] *art.* 1. & *in locis supra cit.* vbi loquitur de motione charitatis imperantis. [illegible] *fundamentum est*, quia diuerso modo exeunt actiones ab inferiori potentia, quando subordinatur in sua applicatione, & exercitio voluntati, quam si non subordinaretur, ergo non solum quando [illegible] [illegible] sed quando virtus propria [illegible] & applicatur ad actum, oportet [illegible] realiter perfici potentiam, vt [illegible] eat actus. *Consequentia patet*, quia [illegible] modus non affigitur actui [illegible] [illegible] cum illo nascitur ex [illegible] tentia & ita præsupponit [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] applicationem, ergo [illegible] [illegible] quia cum illa [illegible] cent suos actus, vt superiori [illegible] potentia superiori, exeunt [illegible]

Subor-

habitudine, tum ad finem potentiæ imperantis, tum ad ipsam efficientiam potentiæ imperantis. Ad finem quidem, quia ille actus imperatus & procedens à potentia inferiori, hoc ipso, quod ex illo imperio procedit, subordinatur illi fini superioris potentiæ, sicut cum actus temperantiæ fit propter charitatem, subordinatur fini charitatis, & recipit mercedem charitatis, induit ergo habitudinem aliquam ad talem finem, & sicut respicit realiter obiectum suum, ita & finem sibi appositum, qui vt circumstantia finis se habet, illique subordinatur obiectum. Ad efficientiam autē potentiæ imperantis, quia egreditur ille actus, vt voluntarius & mobilis ad nutum voluntatis, vel virtutis imperantis, a quo potest cohiberi vel emitti, quod non habent alij actus ei non subiecti, vt actus nutritiuæ, vel augmentatiuæ: ergo diuersa habitudine respicit iste actus voluntatem imperantem & applicantem, quam actus qui ei non subduntur, nec ab ea possunt cohiberi vel omitti. Et iste respectus non est rationis, sed realis, verè enim & in re detinet voluntas aliquos actus aliarum potentiarum & ad libitum vtitur, quibusdam despoticè & ad nutum, quibusdam cum resistentia, ergo nō est cur illæ habitudines nō sint reales, fundamentum enim & terminus reales sunt, scil. potentiæ illæ & actus, vsus & detentio, vel cohibitio voluntatis quæ in re fiunt, cur ergo non fundabunt respectum realem? & sic actus progrediens cum tali respectu, vel sine illo, diuerso modo immutatus exit à sua potentia.

Nec potest hic locum habere illa simpathia seu colligatio potentiarum, hæc enim vnio potentiarum non est sufficiens ad determinandum potentiam inferiorem magis modo quam ante, ad eliciendum voluntariè actus suos & dirigendum ad talem finē potius, quam ad alium, siquidem vnio illa naturalis est, & eodem modo semper se habens & perseuerans, & communis seu indifferens ad omnes potentias, quæ sunt in anima & ad actus earum, ex quo ergo principio determinatur ista potentia & actus ad faciendum actum tali modo, & cum habitudine ad talem finem, & quod fiat cum tali applicatione, aut intensione vel impulsu &c. si ipsa operatio voluntatis nihil imprimat in potentia illa inferiori, nec realiter determinat, cum tamen indifferens sit? Nec vnio illa & colligatio potentiarum ad positionē actus potentiæ superioris est principium determinandi & applicandi inferiorem potentiam, quia cum ipsa vnio & colligatio etiam communis, & indifferens sit de se ad omnes actus & potentias, restat de ea eadem difficultas, à quo principio determinetur, siquidem actus potentiæ superioris non ponit aliquid, nec determinat ipsam vnionem, sicut neque potentiam; est enim eadem ratio de potentia inferiori & de vnione ipsa. Deniq; sympathia ista non operatur nisi per modum naturalis sequelæ, & connexionis vt dicunt Authores oppositi, & specialiter Montesinos loco cit. Naturalis autem sequela non habet locum in his, quæ fiunt ex libero imperio voluntatis, siquidem actus potentiæ inferioris nō se habet vt propria passio consecuta ad positionem superioris, nec egreditur ab ipsa superiori potentia per emanationem, sed elicitur ab inferiori potentia ex applicatione superioris, nō ergo habet hic locum naturalis sequela, nō enim procedit ille actus vt consecutus naturaliter, sed vt ortus & elicitus ab inferiori, conuenientius ergo ponitur ex impressione, & motione superioris oriri, quam naturali sequela consequi.

Quod vero dicunt aliqui sufficere concursum simultaneum voluntatis cum potentijs inferioribus in effectum suum, nec requiri motionem illam applicantem, *non habet locum in præsenti, primò* ex generali ratione, quia simultaneus concursus non est in causam, sed in effectum, vnde potest conuenire etiam causis non subordinatis, sicut duo portantes lapidē habent simultaneum concursum in ipsum motum, non vnus subordina-

dinatur & applicatur ab alio in operando. Itaque aliud est dependere causam vt consequatur effectum, seu vt effectus ponatur ab alia causa, aliud est subordinari alteri causæ, & esse inferiorem illa in causando. Ad primam dependentiam sufficit concursus simultaneus diuersarum causarum, imò etiam dependet causa ab applicatione & reliquis conditionibus sine quibus nō causat, nec tamen subordinatur illis, vt causa inferior sed ad hoc requiritur, vt causa superior moueat, & applicet inferiorem vt causet, non in effectum solummodo influat. *Deinde*, ille simultaneus influxus non habet locum in præsenti; quia voluntas non potest partialem influxum habere in actum intellectus, aut appetitus; cū eius influxus & actus solùm sit volitio, non autem partialiter potest intellectiuum actum elicere. Si ergo nihil intellectionis etiam partialiter est à voluntate, sed totū ab intellectu, quomodo intelligi potest, quod simultaneo cōcursu influat in actū intellectus, vel alterius potentiæ, quam mouet, sicut duo portantes lapidem, quorum vterque aliquid motus elicit? Multò minùs potest intelligi, quod voluntatis influxus simultaneus, nō sit partialis cum influxu aliarū potentiarum, sed identificatus cum illo, ita vt sit totaliter ab intellectu, & totaliter à voluntate. Hoc .n. esse nō potest, nisi sit sicut causa prima, quæ est intima cuilibet causæ creatæ, vtpotè dās illi esse, & tanquā prima eius radix in operando. Vnde nihil etiam partialiter potest esse a causa secunda, quod non sit etiam à prima. Nulla autem causa creata potest ita sibi subordinare causam inferiorem, vt nec partialem concursum habere possit, qui nō egrediatur ab inferiori, quia nulli causæ creatæ subordinatur alia in omni ratione entis. Quòd si talis dependentia datur in causa inferiori respectu superioris, multò magis oportebit determinari à causa superiori, & applicari ad agendum, per motionem in ipsam causam, vtpotè sibi omni modo subordinatam ad operandum. Vnde per hunc modum simultanei concursus nōn euitatur præmotiuus, sed fundatur.

Soluuntur Argumenta.

PRimò arguitur, ex P. Vazquez *disp.* [illegible] *vt supra*. Quando aliqua causa secunda habet propriam virtutem sufficientem & concursum causæ primæ, nec noua ratio in effectu resultat, quæcumque alia causa accidat superuacanea est, nec omninò conducit ad eam actionem; sed in alijs potentijs est integrum principium ad producendas suas operationes secundùm omnem rationem quæ in illis reperitur, ergo quantumcunque voluntas velit in eas physicè influere, superuacuè se habebit. *Maior est per se nota*, quia quod integrè fit ab vna causa secunda, non potest naturaliter fieri simul ab alia, superuacuè ergo talis causa accederet ad producendum talem effectum, nec oppositum in aliquo exemplo constare potest. *Minor probatur*, quia intellectus, v. g. aut sensus posito lumine & specie est integrū principium producendi suas operationes, ergo tales potentiæ possunt integrè suas operationes producere. *Confirmatur*, quia plures potentiæ sunt in nobis, quarum vna sine alia non potest, vt intellectus non potest operari sine sensu, nec sensus exterior sine interiori, vt patet in dormientibus, aut nō attendentibus, ligatis enim sensibus internis, nihil per externos sentimus, & tamen nihil reale influunt istæ potentiæ in alias, postquam sunt actuatæ sua virtute requisita & specie, ergo neque oportebit voluntatem influere in alias potentias, etiamsi sine illa operari non possint, alioquin vbicumq; vna potentia sine alia non posset operari, deberet præmouere illam, & influere in eam.

Respondetur distinguendo maiorem & minorem argumenti. Ad maiorem: quod fit integrè ab vna causa non potest ab alia naturaliter fieri, *distinguo*, quod fit integrè in omni genere, tam quoad specificationem, quam quoad exercitium, *concedo*: quod fit integrè in suo genere, sed non quoad aliquā con-

conditionem, v. g. quoad applicationem, vel quoad aliquem modum, aut perfectionem altioris virtutis, nō indiget altera causa, vel mouente vel perficiente, aut eleuante, aut applicante, *nego*. *Ad minorem*, potentia inferior habet sufficiens principium ad operandum, *distinguo*; ad operandum intra suum genus ex parte specificationis, *concedo*; ex parte exercitij seu applicationis ad operandum, vel ad operandum iuxta participationem alterius potentiæ, *nego*. Et licet concursus diuinus sufficiat ad applicandum causam secundam; tamen quia non tollit leges, & subordinationem aliarum causarum quas non venit soluere, sed adimplere, ideo etiam aliæ causæ superiores, quæ mouent inferiores ad operandum sua motione & influxu aliquid imprimunt causis inferioribus, vt applicent eas ad operandum. *Nec valet responsio Vasquez*, quod cœlum solum influit in hæc inferiora tollendo ea, quæ impedire possunt operationem causarum secundarum, & applicando ea quæ disponere possunt, non autem per se influendo in ipsas causas inferiores. *Sed tamen hoc verum est*, quòd cœlum potest applicare causas disponentes, & remouere impedientes & applicare non possit per se operantes? Nam illa applicatio in causas disponentes, quomodo est à cœlo nisi motu suo imprimat aliquid in ipsas. Si verò imprimit, cur etiam non possit imprimere aliquid in causas per se operantes? præsertim in illis effectibus, qui excedunt propriam virtutem causæ inferioris, & ex particulari virtute cœli procedere debent, vt quod mare fluat & refluat ex impressione lunæ, quod aquæ ascendant ad montes, quod fiant cometæ, vel aliæ similes impressiones à cœlesti virtute productæ, quæ non solum fiunt per remotionem impedimentorum, sed per positiuam communicationem virtutis ad illos effectus occultos & excedentes.

Ad confirmationem negatur minor in eo, in quo vna causa dependet ab alterius operatione. *Et ad probationem dicimus*, quòd intellectus ad intelligendum non oportet, quod accipiat à phantasmatibus nisi in eo genere, in quo dependet, scilicet obiectiuè, efficienter enim dependet ab intellectu agente producente species ex phantasmate tanquam ex obiecto, & in isto genere aliquid imprimitur intellectui, scilicet species, & rursus vt intellectus actu intelligat, requiritur quod conuertatur à phantasmate, sed non indiget alio influxu, quia nec aliam habet dependentiam a phantasmate. Similiter sensus exteriores dependent ab interioribus non absolutò, vt applicentur ad operandum, sed quantum ad subministrationem spirituum animalium, sine quibus non exercetur sensatio, vt patet in dormientibus; sed communicatio istorum spirituum, quæ realis est, non fit per actum sensus interni, qui est cognitio, sed per subministrationem à virtute naturali effectiua eorum, quæ illos distribuit ad sensus. Vel dependent sensus externi ab internis, non in ipsa elicientia sensationis, sed in iudicio, quod formatur de illis in sensu communi, vbi consummatur tota sensatio externa, vnde qui est distractus, reuera videt & sentit externè, sed non aduertit, quia non iudicat, & ita quantum ad hoc iudicium dependent sensus externi ab internis, non quantum ad ipsam visionem, vel sensationem, quam eliciunt.

Secundò arguitur: Quia voluntas solum habet operationem immanentem, ergo extra se nō efficit aliquem effectum: *patet consequētia*, quia alias illa actio esset transiens, & non immanens in ipso agente. *Antecedens autem probatur*, quia non potest voluntas operari aliquem actum, qui non sit velle, seu appetere, volitio autem, seu appetentia solum est actus immanens denominans volentem, ergo solum potest operari operatione immanente. *Quòd si dicatur*, illam volitionem denominare volenté ipsam voluntatem, in qua existit, & à qua elicitur, cæterum effectiuè posse aliquid imprimere

per modum transeuntis in alia potentia, quo non redditur volens, sed voluntatiè applicata ad operandum. *Contra est*; quia ista virtus non est explicabile quid sit, vt *sequenti argumento* ponderabimus. *Et deinde redit argumentum*, quia ista virtus determinari debet media volitione, illa autem volitio est actus immanens & sic non potest operari in alias potentias, solum enim operatur vbi est, ad operandum autem extra se requiritur actio transiens.

Respondetur aliquos tenere, quòd voluntas non solum est elicitiua actus immanentis, sed etiam transeuntis ab eo distincti, vt sentit Caietan. 3 *de anima, cap. 6.* Oppositum verò sentit Ferrar. 2. *contra Gent. c.* 82. & Capreol. *in 2. dist. 1. quæst. 2. ad argumenta Aureoli contra primam conclusionem. Et hoc probabilius videtur.* *Dicimus ergo*; actionem immanentè virtualiter esse transeuntem, & posse habere aliquem effectum extra se, eò quòd actus immanens est eminentior transeunte, cum naturaliter sit directiuus illius, actio enim transiens est actio executiua, immanens verò imperatiua & directiua, per voluntatem enim, & intellectum dirigimus ea, quæ agenda sunt, vnde potentiæ immanenter operantes naturaliter sunt digniores potentijs operantibus transeunter, illasque subordinant sibi. Quare actus immanens eminentior est trãseunte in dirigendo, & sic eminenter & virtualiter potest transeunter agere, vt conuenienter possit potentias inferiores mouere directione sua. Et hoc sumitur ex D. Thom *in opusc.* 11. *artic.* 3. vbi dicit: *Quòd Angeli non possunt mouere aliquod corpus per contactum quantitatis, cum sint incorporei, sed per contactum virtutis: nihil autem in Angelis altius. quàm eorum intellectus, cum & ipsi a Dionysio intellectus, vel mentes nominentur, vnde eorum motiones à virtute intellectiua procedunt: ipsa autem conceptio intellectus secundum quod habet efficaciam transmutandi aliquid, imperium nominatur. Vnde si mouent, nullo modo nisi per imperium mouere possunt.* ita D. Thom. [illegible] fessus est. Idem probatur [illegible] sensuum interiorum, videmus enim ad considerationem rei appetibilis [illegible] biliter corpus, vel [illegible] scendo, ergo imaginatio vim habet [illegible] tandi, seu mouendi spiritus, qui motum suo etiam sanguinem mouent. Nec [illegible] sensus emittere species in alios, nisi [illegible] eius, qui immanens est vim habet [illegible] ducendi transeunter tales species. & [illegible] uendi spiritus animales quibus [illegible] species ipsæ [illegible]. Quare actus [illegible] petendi [illegible], & reddit pot[illegible] volentem, sed habet pro effectu [illegible] ralis volitionis motum aliquem, seu impressionem causatam in potentia inferiori, quæ non reddit illam volentem formaliter, sed ministerialiter, id est, subordinatam & ministrantem appetitui seu voluntati in suis actibus.

Ad Replicam verò respondetur, illam virtutem seu impressionem emanare mediante actu volitionis, qui licet habeat terminum immanentem in intra se, tamen quia virtualiter est transiens, potest vlterius habere effectum in aliquo extra se, nec enim [illegible] pugnat vnum actum habere plures [illegible] eius ordinate se habentes. [illegible] tur [illegible] voluntas [illegible], quia mouet virtualiter, [illegible] lectum æqu[illegible] mediatè [illegible] lectus quam voluntas, & [illegible] diatè mouere ipsum. [illegible] porali modo [illegible] ita mo[illegible] appetitum, hoc [illegible] spiritibus animalibus, qui [illegible] psis sensibus non solù [illegible] [illegible] species [illegible], [illegible] tur appetitus sensitiuus [illegible] spiritibus mouetur [illegible] te potest motio illa [illegible] qui est [illegible]

Tertio argum[illegible] potest [illegible] cari quid sit illa impr[illegible] realis, quam potentia superior ponit in inferiori, [illegible]

primis non est qualitas, præsertim in motione, qua solum applicatur potentia inferior ad exercitium operationis, nam qualitas non inclinat nisi ad qualitatem similem, ergo ponere qualitatem solum pro exercitio operis, & non pro aliqua specie facienda, omnino fictitium est. *Patet consequentia*, quia illa qualitas cum sit deriuata à voluntate, v. g. in intellectum, debet in intellectu ponere aliquid simile ipsi voluntati, seu modo voluntatis; quidquid autem in operatione intellectus relucet siue quoad speciem, siue quoad indiuiduationem, siue quoad vitalitatem vel intensionem, totum est generis apprehensiui non volitiui. Secundò non potest esse aliquis modus, quo denominetur ille actus voluntarius aut liber, quia hoc solùm pertinet ad extrinsecā denominationem, pendet enim ex hoc solū quod detur aduertentia in ratione, quā posita, actus qui antè non erat liber, redditur liber, hoc autem nihil intrinsecum in eo ponit. Nec est modus aliquis applicationis vel coniunctionis, aut propinquitatis, quia semper illæ potentiæ sunt coniunctæ, & applicatæ in eadem anima, & super hoc additur alius modus, & nō explicatur quid sit. Nec est aliqua relatio, tum quia hæc per se non est actiua, tum quia requirit nouum fundamentum vt consurgat, & hoc oportet explicare quid sit. Nec denique ponit solum influxum simultaneum in effectum, hic enim non est in potentiam, vt reddat eam motam & applicatam, sed in effectum vt reddatur productus.

Respondetur, virtutem illam, seu motum causæ superioris in inferiorem, nunquam se habere per modum qualitatis permanentis & habitualis, quia potentia inferior nō manet permanenter & habitualiter ordinata ad illam operationem vel applicationem, sed quamdiu causa superior voluerit, & ita solùm per modum transeuntis potest illa motio illi dari, quamdiu scilicet applicauerit causa superior, & durauerit eius motio. Est ergo illa motio qualitas aliqua per modum transeuntis, sicut causa prima imprimit in causas secundas, & causa principalis in instrumentalem, idque vocat S. Thom. quod sit aliquid per modum diffusionis & dispositionis, secundùm quod vna potentia mouetur ab alia, & accipit ab alia, sicut dicit 1. 2. *quæst.* 56. *art.* 2. Et hæc dispositio seu diffusio respicit aliquam peculiarem rationem in actu potentiæ inferioris & motæ relucentem, verbi gratia, voluntas mouetur ab intellectu, & participat ab ipso non solum elicere volitionem quoad substantiam ipsius velle, sed etiam quoad modum, v. g. quod modo collatiuo velit, & similiter intellectus motus à voluntate, non solum habet producere intellectionem, sed cum tali modo, scilicet cum efficacia mouendi & applicando in exercitio, quod ex se non habet intellectus, sed participatiuè à voluntate, quæ est primum in genere mouentium efficaciter quoad exercitium, & sic imprimit intellectui, vnde producat actus suos, cū efficacia mouendi alia, vt docet D. Th. 22. *de Verit. art.* 13. Quod si tantum applicet voluntas potentias inferiores ad actus proprios, tunc motio voluntatis non ponit aliquid in potentia inferiori, pertinens ad virtutem pro nouo effectu faciendo, qui excedat propriam virtutem, sed ad faciendum proprium suum actum, cum nouo modo, id est, cum subiectione ad potentiam superiorem, seu ad voluntatem, & similiter cum habitudine & ordine ad finem aliquem determinatum sibi præstitū à superiori, & hęc subiectio seu actualis subordinatio aliqua noua habitudo est in inferiori actu respectu superioris, requiritq; aliquē nouum modū seu mutationē in tali actu, qui modus seu habitudo, cum afficiat ipsum actum intrinsecè oportet, quod cum egrediatur & pariatur à potentia, a qua immediatè exit, & sic supponat in ipsa potentia inferiori sufficiens principium & rationē præbendi istas habitudines & formandi actus cum illis, & hoc a superioris potentiæ motione debet haberi.

Vlti-

est appetitus nempè à corde. Quæ sententia sumitur ex Caiet. 3. *de anima. c. 6. alias* 10. & Ferret. 2. *cont. gent. c.* 82. & probabiliorem reputat M. Bañez 1. *p. q.* 78. *art.* 1. *dub.* 1. *Fundamentum sumitur tùm ex authoritate, tùm ratione. Authoritate*, quia ita sentire videtur D. Tho. 1. *p. q.* 75. *art.* 3. *ad* 3. vbi inquit: *Quod alia vis motiua est exequens motum, per quam membra redduntur habilia ad obediendum appetitui, cuius actus non est mouere, sed moueri.* Et 2. *contra g. cap.* 82. *in fine* inquit: *Quod virtus, quæ dicitur exequens motum, facit membra esse obedientia imperio appetitus, vnde magis sunt virtutes perficientes corpus ad moueri, quam virtutes mouentes.* Consonat Aristot. 3. *de anim. text.* 48. *&* 54. vbi docet: *Quod appetitus est id, quo animal mouet, id verò quod mouetur est animal, organum vero motus aliquid corporeum est.* Et de eodem videri potest *in lib. de motu animal. lect.* 4. *apud D. Tho.* vbi dicit: *Principia mouentia esse phantasiam, intellectum, electionem, voluntatem, & concupiscentiam.*

Ratione probatur: quia ad motum progressiuum non requiritur aliud principium eliciens motum, quam principium impellens, impulsus autem quædam inclinatio est, & appetitus, nec requiritur adhoc aliud principium, elicitiuum, ex parte autem membrorum sufficit habilitas ad recipiendum hunc impulsum, his enim duobus positis, sequitur motus, & quodcumque aliud principium eliciens superfluum videtur. Ad hæc videmus variari motum ad quamlibet variationem appetitus siue quoad vehementiam impulsus, siuè quoad remissionem, siuè quoad modum, & figuram motus. Conueniens etiam est quod eadem potentia, quæ est inclinatiua ad motum sit assecutiua eius, ad quod inclinat, assecutio autem fit per motum, ergo motus est effectus potentiæ inclinantis, quæ vtique est apppetitus.

Oppositum tenent plures authores, vt Nazarius 1. *p. q.* 54. *art.* 5. qui citat Zumel. Caiet. Ripam & alios sequitur etiam P. Suar. *lib.* 5. *de anim. c.* 10. *Fundamentum sumitur etiam ab authoritate, & ratione. Authoritate D. Th.* qui semper distinguit potentiam executiuam motus à potentia appetitiua, illique aliquam actionem tribuit, licet cũ subiectione, & obedientia ad appetitum, quas potentias in illis ipsis locis pro opposita sententia citatis agnoscit distinguens vnam vt imperantem, alteram vt exequentẽ, licèt hæc, quia mouet vt mota, magis videatur moueri, quam mouere. Et expressius 1. *p. q.* 78. *art.* 1. *ad* 4. dicit; quod sensus, & appetitus inquantum huiusmodi non sufficiunt ad mouendum, nisi superaddatur eis virtus aliqua, nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus, non tamen habent vim motiuam. Hæc autem vis motiua non solum est in appetitu, & sensu, vt imperante motum, sed etiam est in ipsis partibus corporis, vt sint habilia ad obediendum appetitui animæ mouentis. Et eandẽ virtutẽ distinctam à voluntate videtur agnoscere in Angelis *q.* 6. *de pot. art.* 3. *ad* 2. *& in quæst. de anima art.* 13. *ad* 13. Et actionem distinctam ei tribuit *in* 2. *contra gent. cap.* 35. *In nobis*, inquit: *actio virtutis motiuæ est media inter actum voluntatis, & effectum, vt in præcedentibus ostensum est.* Denique *opusc.* 43. *c.* 5. distinguit vim exequentem motum ab imperante, & dicit: *Quod vis exequens est vis exterior, quæ diffusa est in musculis, & lacertis, & neruis membrorum.* Aristot. etiam *locis citatis* ab opposita sententia, aliquod organum corporeum ponit pro principio motus distincto ab appetitu.

Ex ratione etiam sumitur fundamentum: Quia virtus illa, quæ ponitur in membris ad obediendum appetitui, licèt illi subordinetur, verè tamen vitalis est, ergo non potest esse mere passiua, sed oportet quod sit actiue mouens, seu eliciens. *Antec. d. prob.* quia illa virtus non requiritur præcisè, vt motus recipiatur passiuè & inhæreat in subiecto, ad solam enim inhærentiam

re pasſiuè ſe habentibus membris. Quare non eſt ſuperflua iſta vis actiua, vt motus ille ſit vitalis, etiam in executione membrorum.

Ad 2. reſp. variari motum ad variationem appetitus directiuè, non elicitiuè, eo quod variatio illa fit etiam in membris exequentibus vitali modo, & ſic non merè pasſiuè ſe habentibus ad appetitum, ſed etiam elicientibus motum. Similiter vt potentia inclinatiua, & intendens aſſequatur ſuum finem ſufficit quod medijs inſtrumentis & organis ſibi ſubiectis, & elicientibus executiuè motum, aſſequatur ad quod intendit, non pasſiuè ſe habentibus.

Circa ſecundum punctum, de potentia motiua animæ ſeparatæ, *ſuppono,* hanc quã habet in corporeis organis, non manere in anima ſeparata, quia hæc omnino corporea eſt. vtpotè à corporeis organis dependens. *Sed diffi ultas eſt in duobus. Primum,* an reuera anima ſeparata habeat vim ſe mouẽdi actiuam ſicut Angelus. *Secundum,* an iſta vis ſit aliquid diſtinctum à voluntate, & imperio practico efficaci. Et circa primum ſumitur difficultas, quia anima ſeparata non poteſt ſe mouere, niſi ad modum Angeli per contactũ virtutis non quantitatis, quia caret illâ, ſed anima ſeparata non poteſt habere contactum virtutis, quia non poteſt habere motum erga alia corpora, vt docet S. Tho. 1. *p. q.* 117. *art.* 4. & *q.* 16. *de malo, art.* 10. *ad* 1. eò quod virtus animæ eſt determinata ad mouendũ corpus proprium & viuificatum à ſe, & ſolum mediante illo poterit alia mouere; cuius ſignum eſt. quia non poteſt mouere anima membrum aridum, quia non eſt viuificatum à ſe, ſi autem haberet in ſe vim motiuam, poſſet illud mouere, nec enim impediretur eius exercitium à corpore, ſicut nec impeditur exercitium intelligendi: poſſet etiam anima recedere à corpore vincendo diſpoſitiones eius, & iterum motiua virtute corpus intrare & informare, ſicut informat alimentum de nouo. Quæ omnia cum abſurda ſint, non poſſumus ponere vim motiuam in anima, niſi mediante corpore, eo verò remoto nullum aliud corpus per ſe mouet, ergo neque ſe mouet per contactum virtutis actiuæ, mutando loca.

Propter hoc fundamentum exiſtimant aliqui; animam ſeparatam ſe non mouere, ſed moueri ab Angelis, quod aliquibus Thomiſtis ſuppreſſo nomine attribuunt Conim. *tract. de anim. ſeparata diſp.* 6. *art.* 2. Vlterius vero exiſtimauit Durandus in 3. *diſt.* 22. *q.* 2. animas, neque ſe mouere, neque moueri, eo genere motus, quo corpore, neque eo genere motus quo Angeli, quia non poſſunt mouere corpora. De anima vero Chriſti, ſolum dicit deſcendiſſe per effectus, quos cauſauit in inferno, quamuis, neque hoc pertinaciter aſſerat, ſed fatetur ſe alium modum probabiliorem ignorare. *Alij* vero authores, qui non poſſunt negare animam Chiſti deſcendiſſe realiter ad limbum Patrum, licet per alios effectus deſcendeit ad infernum terrendo damnatos, dicunt tamen deſcendiſſe virtute diuina, quaſi motam à Verbo, ſicut inſtrumentaliter poteſt mouere alia.

Cæterum vtraque ſententia ſtare non poteſt. Et quidem Durandi ſententia præterquam quod non ſaluat in proprietate deſcenſum. Chriſti ad inferos, ex ſe ipſa redarguitur, quia vel animæ ſanctorum erant in limbo ſeu inferiori parte terræ, vel non; ſi non erant, ergo neque per præſentiam neque per effectum eò deſcendit anima Chriſti, quod eſt totaliter negare articulum Fidei de deſcenſu animæ Chriſti, contra illud *ad Ephes.* 4. *Quòd autem aſcendit, quid eſt niſi quia deſcendit primum in inferiores partes terræ?* Et fuiſſe animas in inferno dicitur 1. *Petri* 3. *In quo & his, qui in carcere erant ſpiritibus veniens prædicauit, qui aliquando fuerant increduli, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe,* qui vtrique ſpiritus animæ erant ſeparatæ: ergo erant in carcere, id eſt in aliquo certo loco, vbi ante non erant. Si vero dicatur, ibi realiter fuiſſe

fuisse animas ad quas Chistus misit effectus suos, ergo sicut illæ animæ eo deportatæ, aut motę sunt, potuit etiã anima. Christi eo moueri. *Alia vero sententia ex eo improbatur*, quia secundum fidem anima Christi realiter descendit & fuit mota ad loca inferiora, & non merè passiuè deportata aut descendens, sicut lapis, vel res proiecta, neque instrumentaliter mota, sed vitaliter, ergo habet potentiam se mouendi. Non fuit passiue deportata tantum, quia absolute dicitur descendisse, quod rei portatæ non adaptatur propriè, sicut neque ascendisse verificabitur, nisi propria virtute ascenderit. Dicitur etiam penetrasse omnes inferiores partes terræ *Ecclesiast.* 24. non penetrat autem propriè, qui solum deportatur ab alio. Non fuit instrumentaliter mota, quia vitaliter descendit, id est perse, non vt lapis per grauitatem, nec sicut res proiecta, quæ impulsu fertur vt instrumentum; si autem vitaliter descendit, habet potentiam vitalem intrinsecam se mouendi, & ista non potuit sibi ab extrinseco superaddi à verbo, alias vitale principium non esset, debuit ergo ex se eam habere, siuè hæc potentia sit ipse intellectus practice operans siue alia vis distincta. Ad hæc S. Th. 1. p. q. 3. art. 1. *in argumento sed contra*, probat Angelum moueri: *Quia de fide est animã beatam moueri vt patet in descensu Christi ad inferos*, & in 3. p. q. 52. ar. 1. ad 2. dicit: *Quòd anima Christi descendit ad inferos, eo genere motus, quo Angeli mouentur*, constat autem Angelos mouere se vitaliter, ergo & anima Christi.

Quare simpliciter hæc sententia tenenda est quod anima separata vitaliter mouetur in loco, cum enim habeat intellectum & voluntatem, & non vbique existat sed in parte determinata vniuersi, potest habere voluntatem existendi in alio loco propter aliquam conuenientiam, sicut anima Christi voluit esse in lymbo patrum, & animæ Purgatorij volunt esse in cœlo, & diues ille in inferno petiuit, vt Lazarus mitteretur ad se *Luc.* 16. & anima Samuelis apparuit Sauli *Ecclesi.* 46. & 1. *Reg.* 28. ergo si potest habere appetitum mutandi loca, debet ei esse prouisum à natura de virtute, qua possit acquirere locum. *Patet consequentia*, tùm quia Aristo. tribuit potentiam motus progressiui illis animalibus, quæ habent vim cognoscendi res distantes & appetendi illas, frustra enim daret illis appetitum, si negaret, vnde possent consequi, quod appetunt; tùm etiam quia si anima appetit alibi esse per se loquendo, maneret immobilis, & frustrata omni illo appetitu, vel solũ per accidens & fortuito posset id consequi, si aliquis Angelus vellet illam deportare, quod quam incongrue dicatur in illis nobilissimis substantijs, quod res istæ solũ fortuito eis prouisæ sint, de se satis patet. Et hanc sententiam tenet Caietanus, *3. part. quæst.* 52. *art.* 1. § *quoad* 3.

Ad fundam. opposita resp. Ad 1. *conceditur* animam contactum virtutis moueri. Et prę terquam quod potest aliquam qualitatem vel effectum occultum operari in corpore, nam de anima Christi dicit S. Th. *in* 3. *dist.* 22. *q.* 2. *ar.* 2. operatam fuisse aliquam lucem in illis partibus terræ; loquendo de motu locali, dicendum est aliquem posse producere in corpora, licet multo debiliorem naturaliter, quam Angeli. Et cum oppositum adducitur ex D. Th. *q illa* 117. *resp.* quod D. Tho loquitur de virtute animæ in vi formæ non in vi spiritus, & de virtute motiua organica, quia loquitur de anima virtute suæ naturæ per quam determinatur ad viuificandum corpus, hac enim vti non potest anima separata. Subdit vero D. Th. *Quòd super hoc aliquid potest ei conferri virtute diuina*. Quod non est idem, quod conferri per miraculum & supernaturaliter, sed ratione status separationis, vt bene explicat Caiet. *vbi sup.* 2. *p.* sicut enim animæ separatæ conferuntur species infusæ virtute diuina ratione status sine miraculo, sicut & Angelis ita confertur vis motiua, nõ quantum ad ipsam potentiam mouendi,

quæ

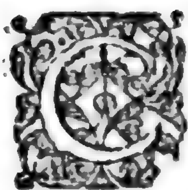
quæ naturaliter ab intrinseco conuenit, sed quoad expeditionem huius potentiæ, quia cum motus fiat per dictamen practicum intellectus, non possunt fieri ista dictamina ad mouendum localiter per modum spiritus, & non per modum formæ informantis, nisi per intellectum independenter à phantasmatibus, & modo purè spirituali intelligentem, & hoc accipit ex vi status separationis, & specierum infusarum à Deo, potestque perfici virtute diuina, vt fortius moueat corpora quam naturaliter, possit, aut quod etiam dæmones cohibeat.

Cùm verò instatur, quia alias posset mouere anima membrum aridum, & à corpore recedere. *Resp.* non posse animam vti illâ potentia motiua nisi pro statu separationis, aut nisi totaliter dominetur corpore vt anima beata reunita corpori, quæ independenter à virtute organica mouebit illud. Nunc autem sicut intelligit dependenter à phantasmate, ita mouet dependenter à virtute organica, & appetitu sensitiuo regulato per phantasiam, anima verò separata mouet independenter ab omni virtute organica, & consequenter debet regulari per cognitionem independentem à phantasmate. Sicut autem in hac vita diuinitus aliquando communicatur raptus, quo intellectualis cognitio independenter à phantasmate fiat, ita aliquando anima eleuat se cum corpus virtute motiua non organica, quæ ad illam cognitionẽ sequi potest anima recedere à corpore statibus dispositionibus, quibus informat illud, quia non potest vti, nisi virtute organica, quandiu non intelligit vt separata, sed dependenter à phantasmate, per virtutem autem organicam non potest à suo corpore separari cum organum corpus sit: Nec in partes alimenti intrare motu locali, quia id non fit per apprehensionem, à qua necessario dependet localis ille motus, vnde valde ruditer imaginantur, qui informationem in nouas partes alimenti, aut recessum ab illis, motu locali animæ fieri æstimant, sed naturali informatione, aut corruptione corporis.

Circa 2 an vis motiua animæ sit distincta ab intellectu & voluntate, supposito quod non est organica neque indiget anima, quod partes seu membra obediant appetitui, cum careat partibus, res est magis pertinens ad Theologos, qui id tractant agendo de Angelis; solùm enim videtur requiri potentia distincta, vt producatur motus per actionem transeuntem, quia intellectus, & voluntas sunt potentiæ immanentes. Quare si actus immanens non est virtualiter transiens, omnino oportet ponere distinctam potentiam ab intellectu, & voluntate, quæ actionem transeuntem motus localis producat. Si verò actus immanens virtualiter est transiens, cessat ratio multiplicãdi istas potentias in spiritu separato, qui non mouetur organice, nec in eo membra obedire debent appetitui, sed solum transeũtem motum ponere in re mota. Certe D. Th. *opusc.* 11. *art.* 3. dicit: *Angelos conceptione intellectus quæ est imperium cœlos mouere.* At vero *quæstione sexta, de potentia articul.* 3. *ad* 2. dicit: *Quod in Angelis mediante voluntate, & voluntas mediante virtute, & virtus immediate mouet motum localem*; vbi ly *virtus* condistinguitur à voluntate. Quod vtique verum est, *sed possumus respondere*, quod virtus illa distincta à voluntate est intellectus practicus, vt habens efficacem conceptionem imperij, nec aliam tertiam virtutem cogunt illa verba nos ponere. *Et hæc sufficiant pro Commentariys in Libros de Anima, & in totam Phylosophiam*, ad laudem Saluatoris nostri Dei, Beatissimæ Virginis, & S. Thomæ Aquinatis.

SVMMA TEXTVS LIBRORVM DE ANIMA.

IN LIBRO PRIMO.

IRCA hunc librum, non est quod textum per capita distinguamus, quia in eo Aristoteles solùm facit duo. In primo capite ponit procemium, in quo proponit dignitatem vtilitatemque huius scientiæ, & quo ordine de anima agendum sit. In reliquis quatuor capitibus varias refert Phylosophorum antiquorum sententias circa naturam animæ, easque refutat. Præsertim recitatis in cap. 2. varijs opinionibus. In 3. ostendit animam non esse substantiam, quæ se ipsam mouet vt aliqui dicebant. In 4. ostendit animam non esse harmoniam, seu temperationem contrariorum. In quinto ostendit animam non esse corpus subtilissimum, vt dicebant alij.

SVMMA LIBRI SECVNDI.

IN hoc libro tradit propriam sententiam de anima, & potentijs eius, per 12. capita. In quibus potissimum quatuor tractat. Primum de natura & definitionibus animæ cap. 1. & 2. Secundùm de diuisione potentiarum animæ in communi cap. 3. Tertium de potentijs animæ sensitiuæ à cap. 5. vsque ad 12.

SVMMA CAP. I.

I*Ntendit Arist. in hoc cap. tradere primam definitionem animæ, secundam verò cap. sequent.* *Et facit tria in hoc cap.* Primo *præmittit quasdam diuisiones.* Secundo *quibusdam quæ ad animæ naturam pertinent, probatis, tradit definitionem ipsam animæ.* Tertio *explicat quosdam animæ conditiones in definitione inclusas.*

Circa 1. *quatuor diuisiones præmittit.* Prima est, *entis aliud substantia, aliud reliqua genera accidentium.* Secunda, *in substantia, aliud est materia, aliud forma, & materiam dicit esse potentiam & non esse hoc aliquid, formam verò esse actum quo constituitur hoc aliquid* III. diuisio *actus alius est primus, alius secundus: primus vt scientia, secundus vt contemplatio.* IV. diuisio, *naturalium corporum alia sunt viuentia, alia non viuentia. Viuere autem dicuntur quæ per mutationem, accretionem & diminutionem mouentur. Quare omne corpus naturale particeps vitæ debet esse substantia.*

Circa 2. *probat primo tres particulas seu conditiones conuenientes animæ, deinde ex illis definitionem animæ colligit.* Prima conditio est, *quod anima est actus. 2. quod est actus primus non secundus. 3. quod est actus primus respectu corporis organici.* Primum probat, *quia anima est actus viuentis, non verò corpus ipsum, siquidem corpus non est in alio vt receptum, anima autem est in corpore, ergo est actus eius.* Secundum probat, *quia anima aliquando cessat ab operatione vt in somno, ergo non est anima ipse actus secundus qui est operatio, ergo actus primus.* Tertium probat; *quia imperfectior anima, scil. vegetatiua vt in arbore habet corpus organicum, videmus enim in arbore radices, fibras, ramos, folia, &c. quæ sunt tam varia partes, ergo à for-*

à fortiori aliæ animæ quæ perfectiores sunt, corpora organica habebunt. Ex his colligit definitionem animæ, quod est Actus primus corporis physici organici.

Circa 3. *colligit tria.* Primum, *quod anima & corpus non fiunt vnum per aliquod medium, quia actus & potentia immediate ordinantur inter se.* Secundum, *explicari posse, quod anima sit actus exemplo arte factorum vt in securi, quia si esset compositum physicum figura illa esset eius forma substantialis, & exemplo oculi, qui si esset animal, eius forma esset visus.* Tertium. quod colligit est, *quod anima non est separabilis à corpore quantum ad eas partes, quæ sunt actus corporis, benè tamen quoad illas, quæ non sunt actus corporis, v. g. intellectus.*

SVMMA CAP. 2.

I*Ntendit Arist. in hoc cap. secundam animæ definitionem tradere, per quam manifestat & demonstrat priorem. Et facit tria.* Primo *quasdam suppositiones præmittit.* Secundo *tradita definitione secunda, mouet duas dubitationes.* Tertio *resoluit quomodo per hanc secundam definitionem, demonstretur prima.*

Circa primum *præmittit tria.* Primum, *non esse inconueniens de eadem re plures dari definitiones, & ex vna aliam demonstrari, quia vna explicat aliquam causam rei, quod alia non.* II. est, *animatum differre ab inanimato per vitam, hac enim inanimatum caret.* III. est, *multipliciter dici vitam, sunt enim plura genera vitæ, scil. vegetari, sentire, loco moueri, intelligere & cuicumque aliquid eorum inest, viuit.*

Circa 2. colligit in primis definitionem animæ ex prædictis, ostendens animam debere complecti omnia illa genera vitæ & sic definit animam secunda definitione sic: Anima est principium quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo *Qua definitione tradita, proponit duo dubia.* Primum *vtrum ista sint ipsa substantia animæ vel potentiæ eius, ratione quarum dicatur sensitiua, vel vegetatiua: &c. 2. an distinguantur ratione, seu definitione, an subiecto, seu loco Respondet primo ad hoc secundum dubium, manifestum esse quod istæ potentiæ sentiendi, vegetandi, intelligendi, &c. definitione seu specie distinguantur, siquidem earum actus specie distinguuntur. An verò distinguantur subiecto seu loco id est quod vna potentia sit in vna parte seu organo, alia in alio, dicit in quibusdam distingui scil. in illis quorum partes abscissæ non viuunt, in alijs verò, quæ abscissæ viuunt, oportet in eadem parte potentias habere vitales. De intellectu verò adhuc non constat petere partem organicam, determinatam sed esse à corpore separabilem. Ad primum dubium respondet, illa quatuor esse partes seu potentias animæ, quia designant principia formalia operationum, quod non prohibet radicaliter esse substantiam animæ, & in diuersis, diuersos gradus speciesque constituere.*

Circa 3. *ostendit primam definitionem per istam secundam tali demonstratione, id quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur, &c. est actus primus corporis organici, sed anima est talis, ergo anima est actus primus corporis organici, quæ est prima definitio. Minor constat, quia in viuente sunt tria, corpus, anima, & compositum, sed compositum non est quo viuimus, sed quod viuit, corpus etiam seu materia, non est quo viuimus, quia est in potentia ad viuendum, ergo sola anima est id quo viuimus, &c.*

SVMMA CAPITIS 3.

E*Xpeditis definitionibus animæ incipit agere Aristotel. de eius potentijs. Et in hoc cap. agit de potentijs animæ in communi, deinde in sequentibus de eis in speciali. In quo cap. tria facit:*

facit Arist. Primo *enumerat potentias animæ & gradus à quibus emanant.* Secundo *declarat quomodo anima definitionibus præcedentibus explicata sit communis ad istos gradus, & animas.* Tertio *comparat istos gradus inter se, secundum quod vnus includit alterum, & secundum quod conueniunt viuentibus.*

Circa I. *potentias animæ docet esse quinque loquendo in genere. Primo est* potentia vegetatiua. *Secundò,* sensitiua. *Tertio,* appetitiua. *Quartò* loco motiua. *Quintò,* intellectiua. *Gradus autem animæ secundum quos constituuntur & differunt animæ, sunt quatuor videlicet,* gradus vegetatiuus, sensitiuus, loco motiuus & intellectiuus.

Circa II *docet non definiri definitionibus antecedentibus animam in communi separatam, vt posuit Plato, sed rationem communem animæ ab omnibus illis gradibus non distinctam nisi per rationem.*

Circa III. *docet primo, istos gradus ita se habere vt perfectior includat inferiorem sicut sensitiuum continet vegetatiuum, & intellectiuum vtrumque, sicut vna figura, v. g. quinque angelorum continet aliam quæ est trium angelorum. Deinde docet qualiter in vnoquoque viuente sit anima, & quomodo distinguantur gradus viuentium attentis eius potentijs & actibus nam in plantis est sola anima vegetatiua. 2. in animalibus imperfectis sensitiua imperfecta habens solum tactum. 3. In animalibus magis perfectis sunt alij sensus præter tactum. 4. In perfectioribus quinque sensus sunt cum motu progressiuo 5. In perfectissimo animali est intellectiuum, id est in homine.*

Svmma Cap. 4.

IN *hoc cap. incipit agere Arist. de potentijs animæ determinate. Et primò agit de potentijs animæ vegetatiuæ: & facit tria.* Primo *explicat potentias, seu operationes partis vegetatiuæ.* Secundò *docet, quod anima exercet triplex genus respectu corporis, scilicet formalis causæ & efficientis.* Tertio *agit de obiecto potentiarum partis vegetatiuæ, quod est alimentum.*

Circa 1. *supponit in primis vitam vegetatiuam communem esse omni viuenti, quia secundum ipsam omnibus inest viuere. Deinde assignat ei duplicem actum, scilicèt generare, & nutriri. Quod enim generare sit actus viuentis probat, quia naturalissimum est viuentibus perfectis, non orbatis, id est mutilis, nec sponte genitis, id est ex putri materia, generare sibi simile, quia per hoc consequuntur quandam perpetuitatem.*

Circa 2. *explicat illam triplicem causalitatem animæ, est enim causa formalis, quia est actus corporis: est finalis, quia est finis proximus generationis seu terminus eius: est efficiens, quia est principium actionum vitalium. Ex quo reprehendit duos errores antiquorum. Alterum, qui dicebat ignem & terram esse causam nutriendi, vt in plantis pars inferior hæret terræ, rami verò sursum, & dicebant ferri ab igne tendente sursum. Alterum, qui dicebat, ignem esse simpliciter causam nutritionis, quia inter omnia corpora maxime videtur nutriri. Elementa enim non possunt actu esse in viuente, nec forma elementorum, sed anima.*

Circa 3. *explicat rationem alimenti inquirendo an debeat alimentum esse simile viuenti vel dissimile, seu contrarium? Respondet alimentum à principio debere esse dissimile viuenti, quia debet transmutari in ipsum, in fine autem debere esse simile, quia in ipsum conuersum est. Vnde considera, quod in alimento sunt tria. Primum quod sit substantia, & sic est obiectum nutritionis, quæ per conuersionem substantiæ deperditum restauratur. Secundo quod sit quantum, & sic est* obie-

obiectum augmentationis. Tertio quod relinquat superfluum, & sic prabet materiam generationi faciendo semen.

Svmma Cap. V.

AB isto cap. vsque ad 12. agit Arist. de anima sensitiua & potentijs eius. Et primo quidem agit de potentijs eius, & obiectis in communi, de potentijs in hoc cap. de obiectis in sequenti, deinde à cap. 7. de quolibet sensu in particulari vsque ad finem libri.

In hoc ergo cap. duo facit: Primò ostendit sensum esse potentiam passiuam. Secundò excitari ac reduci in actum à suo obiecto. Primum probat ex duobus, 1. ex actu, quia sensus cum sentiunt alterantur, & mutantur, quia vt sentiat aliter se habere debet quàm ante, ergo debet pati & recipere, siue speciem siue proprium actum. Secundo ex obiecto, quia sensus non sentit se ipsum, sicut oculus non videt se, ergo alterum, ergo patitur ab alio, estque potentia passiua.

Circa 2. ad explicandum à quo excitetur, & reducatur in actum potentia ista sensitiua presupponit duo; alterum, quod dupliciter potest dici aliquid potens sentire, scilicet potentiâ proximâ & remotâ, sicut dicitur potens scire potentiâ proximâ, qui habet scientiam, nec impedimentum aliquod adest: potentiâ vero remotâ, qui nondum habet habitum scientiæ, sed potest acquirere, sic qui habet potentiam sensitiuam dicitur proxime potens sentire, remote verò qui nondum habet illam. Alterum est, quod passio dupliciter dicitur. Vno modo pro receptione alicuius disconuenientis seu tendentis ad corruptionẽ, alio modo pro receptione cuiuscumq; etiam perficientis, & in hoc secundo sensu dicitur sensus potentia passiua Quo supposito, respondet potentiã sentiendi remotã, qualis est in semine, vel corpore organizato, reduci in actum à generante introducente animam & potentias. At verò potentia proxima sentiendi reducitur in actum ab obiecto sensibili, sicut intellectus ab intelligibili, cum hoc tamen discrimine quod obiectum sensus est sensibile extra positum, obiectum verò intellectus est vniuersale intra intellectum repræsentatum & formatum, & ideo intelligimus cum volumus, quia intus species habemus, non verò sentimus cum volumus, sed cum obiecta ocurrunt.

Svmma Capitis VI.

AGit in hoc cap. de sensibili, seu de obiecto sensus in communi, & duo facit. 1. Diuidit ipsum 2. Comparat membra diuidentia.

Circa 1. diuiditur primo sensibile in per se & per accidens. Per se quod ratione sui sentitur, vt color, sonus Diuiditur rursus sensibile per se in sensibile proprium & commune. Proprium dicitur, quod est vnius tantum sensus obiectum, vel illud circa quod non errat sensus, vt color erga visum. Commune est, quod à pluribus sensibus percipitur, vt motus à visu & tactu. Numerat ergo quinque sensibilia communia, figura, magnitudo, numerus, motus & quies. Sensibile per accidens est quod non immutat sensum per se, nec ab eo patitur sensus, sed ratione alterius adiuncti, vt substantia videtur ratione coloris.

Circa 2 facit duas comparationes. Prima sensibilis proprij & communis ad sensibile per accidens, quæ differunt in hoc quod sensibile commune, & proprium per se immutant sensum, sensibile autem per accidens ratione alterius cui coniungitur. Secunda, sensibilis proprij, & communis inter se, quod licet vtrumque sit per se sensibile, perfectius tamen sensibile proprium, quia illi magis proportionatur temperamentum cuiusque organi.

plicat instrumenta quibus ista vox efficitur. Ex quo colligit duo, alterum quod aer respiratione attractus duo habet officia, scilicet refrigerare cor, & formare vocem accommodatam ad explicandum affectus internos: alterum est quod pisces, & animalia non respirantia vocem non edunt, licet alijs instrumentis sonum aliquem efficere posint.

SVMMA CAPITIS IX.

A*Git in hoc cap. de odore & odoratu. Et facit tria.* Primo *explicat naturam odoris & species eius.* Secundo *medium per quod immutatur.* Tertio *organum in quo residet olfactus.*

Circa 1. *supponit difficile nobis esse indicare perfecte de odoribus, eò quod homo imperfectissimi odoratus est inter animalia, ideo que minus discernit odorū species & naturam, de illisque agit per analogiam ad sapores, quorum optimum gustum habet homo, quia gustus quidam tactus est, tactus autem habet optimum temperamentum in homine, sicut requiritur ad prudentiam & acumen ingenij, vnde & molles carne ingeniosiores sunt. Sic ergo explicat species odoris ad similitudinem saporum, dicens quod sunt duæ species extremæ admodum saporis dulcis & amari, quæ possunt dici grauis odor, & bonus odor, sub quibus aliæ mediæ species continentur. Odoramus enim non solum odorabile, sed etiam inodorabile. Dicitur autem inodorabile tripliciter, aut quia nullum habet odorem, aut quia valde parum & tenuiter, aut quia pessimum habet odorem.*

Circa 2. *ostendit quod medium per quod transit odor est non solum aer, sed etiam aqua. De aere satis constat experientiâ; de aqua probat, quia pisces sub aquis accurrunt ad cibos, qui sibi proijciuntur, quod esse non posset nisi odorem sentirent. Ex quo infert omnia fere animalia odorari, tam aquatilia, quam terrestria, tam exanguia, quam sanguine prædita, tam respirantia, quam non respirantia. Ne tamen videretur alicui, quod oderari respirando, vel non respirando, diuersitatem faceret odoratus, aduertit potentiam olfaciendi in omnibus esse eiusdem rationis, quia respicit idem obiectum, scilicet odorabile, quod vero fiat cum respiratione vel sine illa, pertinet, ad modum accidentalem ex parte potentiæ, non ad modum diuersum obiecti.*

Circa 3 *docet, quod quia sapores humiditate constant, & odores siccitate prædominante, oportet organum carere illa qualitate seu temperamēto odoris, & oppositam habere quod est humidū.*

SVMMA CAP. X.

I*N hoc cap. agit de gustu & gustabili quod est sapor. Et breuiter agit quatuor.* Primo *ostendit gustabile debere esse tangibile.* Secundo *sensum gustus attingere gustabile & ingustabile.* Tertio *quale sit organum gustus.* Quarto *quot species saporis.*

Primum probat, *tum quia sapor non sentitur nisi tangatur sine medio, tum quia non percipitur nisi humectetur saliua, humidum autem est qualitas tangibilis.*

Secundū ostendit, *quia gustus etiam percipit ingustabile. Sed ingustabile dicitur tripliciter* Primo *per negationem, quia non habet saporem aut parum ita vt non sit perceptibilis.* Secundò *quia habet illum vehementem & excessiuum.* Tertio, *quia prauum. Et non sumitur hic ingustabile pro pure negatiuo, sed pro priuatiuo, quod scil. si capax saporis Sub gustabili autem dicit etiam includi potabile, quod aliquid saporis participat.*

Circa 3. *docet organum gustus debere esse humidum in potentia, quia carere debet sapore qui humido constat, vnde illo humido quo redditur res saporosa carere debet, si autem infecta est lingua prauo humore, non sentit alium saporem externum.*

Circa 4. *docet esse duas species saporis extremas, scilicet dulce, & amarum, sicut in coloribus album & nigrum. Alias duas species esse propè illis, scilicet pingue & salsum, quæ iam non sunt ita simplices. Alias quatuor medias inter istas, scilicet sapor acer, austerus, acerbus, & acidus, & ita omnes species sunt octo.*

SVMMA CAPITIS II.

A*Git de 5. sensu qui est tactus. Et proponit quatuor dubia, in quæ totum caput diuiditur.* Primum est *an sint plures sensus tactus, vel vnus tantum. Quod dubium non plene soluit, licèt inclinet in eam partem quod sint plures, eo quod vnius sensus est vnus contrarietatis ad quam cætera illius sensus reducuntur, sicut visus est albi & nigri, gustus amari & dulcis; in tactu autem sunt plures contrarietates primæ, non reducibiles in vnam, vt calidum & frigidum, humidum & siccum, voluptas & dolor, &c. Ex alia verò parte, cum sit in toto corpore vna caro, per quam sentimus tangibilia, videtur nobis esse vnum sensum, quod tamen non sufficit, quia caro est medium sensus tactus, quod licèt sit vnum sensus possunt esse distincti, sicut auditus & visus sunt distincti, licèt medium quod est aër sit vnus.*

Secundum dubium. *An sit aliquod medium externum in tactu sicut in visu & auditu, id est aliquod corpus non continuum ipsi tangenti, sed contiguum per quod sentiatur. Ad quod disputatiue respondet, non resolutiue, nam si duo corpora se tangant in aqua, mediat aqua inter tangibile & tactum siquidem sentitur manus humectata ab illa, ergo etiam erit medius aër inter tangibilia, licet ob sui raritatem non discernatur.*

Tertium dubium. *An omnes sensus externi conueniant in hoc, quod sentiant per medium externum.* Respond. *conuenire, cum duplici tamen discrimine. Primum, quod in prioribus tribus, scil. visu, auditu, & odoratu obiectum percipitur per medium externum, magnum & notabile; gustus autem & tactus per modicum. Secundò quia in tribus prioribus obiecta prius immutant medium, quàm potentiam, in tactu verò simul patitur potentia ab obiecto & medio, sicut si quis percutitur super arma, simul patitur ab armis & à percutiente.*

Quartum dubium, *an sensorium tactus sit ipsa caro, vel aliquid sub ea latens, vt nervus?* Respond. *carnem non esse ipsum sensorium tactus, sed medium, non externum & discontinuum ab organo. Numerat deinde obiecta tangibilia, scil. calidum & frigidum, siccum & humidum, durum & molle, asperum & lene, dolor & voluptas, &c. debet ergo sensorium tactus esse liberum ab his qualitatibus, non quidem omnino, alias non esset mixtum, sed habet illas temperatas, sentit vero solum excessiuas.*

SVMMA CAPITIS XII.

I*N hoc vltimo cap. comparat Arist. sensus externos inter se, & facit tria.* Primum *proponit duo in quibus conueniunt. 2. Soluit duo problemata. 3. Proponit vnum dubium & soluit.*

Circa primum *dicit conuenire omnes sensus in duobus.* Primo, *quod omnes sensus suscipiunt formas sine materia hoc est species intentionales, sicut cera suscipit figuram sigilli, & non materialitatem ferri.* Secundo, *quod omnes sensus sunt in aliquo materiali subiecto, v. g. in sensorio seu organo, potestque diuidi organum in proximum, seu particulare, in quo potentia residet, & in commune seu mediatum, scil. illud in quo primum, seu immediatum continetur.*

Circa 2. primum problema est, *quare sensibile vehemens vt nimia lux offendit sensum.* Respond *quia fit vehemens alteratio in organo, quod certam requirit mensuram temperamenti*

& si

& si illa exceditur offenditur sensus. Secundum problema. *quare non sentiant plantæ cum habeant animam. Resp. quia carent illis sensorijs seu organis tali temperamento dispositis, sicut requiritur ad sentiendum.*

Circa 3. *proponit hoc dubium; an plantæ & aliæ res non sentientes patiantur ab obiectis sensuum vt à colore, sono, &c. Videtur enim solum potentias sensitiuas ab illis pati posse, quia relatiue se habent potentia, & obiectum, deinde quia carent sensu, ergo non patiuntur à sensibili, denique quia species albi non imprimit albedinem in ligno vel in alio insensibili.* Respond. *Phylos. non pati ab obiectis sensuum omnia insensibilia, sed solùm illa quæ deseruiunt tanquam medium ad deferendum species, sicut fere sunt corpora diaphana, recipiuntque illas species, non vt effectus permanentes, sed per modum transeuntis.*

SVMMA LIBRI TERTII.

AGGREDITVR in hoc libro Phylos. explicare naturam animæ intellectiuæ. Ad quod agit tria. Primum præmittit ea quæ ministrant intellectui, scil. sensus internos, & propterea in principio recolligit numerum sensuum exteriorum, proceditque ad explicandos sensus internos. In 2. parte agit de ipso intellectu. In tertia de consecuto ad ipsum, scilicet appetitu & loco motiuo. Et hæc per 13. capita.

SVMMA CAPITIS I.

IN *hoc cap. colligit numerum sensuum externorum. Et facit duo.* Primò *probat non esse nisi quinque sensus.* Secundò *soluit dubium illud cur sint plures sensus externi.*

Circa primum, *probat esse tantum quinque sensus externos. Et ratio eius reducitur ad hanc formam, vt S. Th. notat hoc lib lect. 1. Quicumque habet aliquod organum sensus per quod cognoscuntur sensibilia, cognoscit per illud organum quæcumque sensibilia pertinent ad talem sensum, sed animalia perfecta habent omnia organa sensus, ergo cognoscunt omnia sensibilia, sed non habent nisi quinque sensus, ergo non sunt plures respectu propriorum sensibilium. Maior constat, quia qui habet sensum tactus, per illum cognoscit omnes qualitates sensibiles, ergo similiter in alijs sensibus. Minor etiam prob. quia necessario proportionantur media per quæ mouentur sensus, & ipsa organa; sed non datur nisi medium internum vel externum; internum conuenit tactui, & gustui, qui sine externo medio sentiunt, si verò loquamur de medio externo, illud solùm est aër vel aqua, ignis enim propter summam actiuitatem non patitur à sensibilibus, neque terra propter nimiam densitatem, sola verò aqua & aër facile patiuntur à sensibilibus. Hoc autem medio aëris & aquæ vtuntur visus, auditus, & olfactus, ergo non sunt plures sensus externi, quia nec plura media immutantia. Quantum verò probet ista ratio, videri potest apud D. Thom. 1. p. q. 78. art. 3.*

Circa secundùm *proponit difficultatem, quare plures sensus dati sunt à natura? Et respondet, quod vt non confundantur sensibilia communia cum proprijs, datis enim pluribus sensibus, quædam apprehenduntur à pluribus, & sunt communia, quædam à quolibet sensu, & sunt propria sensibilia.*

intellectus, quia intellectus est circa prima principia, circa quæ non est falsitas, imaginatio verò sæpe fallitur nec primis principiis innititur.

Circa 3. *concludit quid sit phantasia, quam definit per proprium actum, dicens quod* Phantasia est motus factus à sensu secundum actum, *id est esse actum internum, qui causatur à motione obiecti sensibilis actu cogniti per sensum. Imaginatio enim non versatur circa obiecta ad extra immediate, sed vt cognita seu sensata à sensibus externis, indeque alia non sensata elicit, obiecta autem sensata & cognita possunt potentiam interiorem mouere. Et sic phantasia, quæ interior potentia est, ab exteriori sensu non à sensibili ipso immediate mouetur. Dicitur tamen phantasia, quasi apparitio, sumpto nomine à præcipuo sensu mouente qui est visus & ab eius lumine.*

SVMMA CAPITIS IV.

A*B isto cap. incipit agere Aristot. de intellectiuis potentiis earumque actibus, quæ est secunda pars huius libri, & hoc per quinq; capita à* 4. *vsque ad* 8 *hoc ordine. In hoc* 4. *cap. agit de potentia intelligente quæ dicitur intellectus possibilis, in sequente intellectu agente, in* 6. *cap. de duplici actu eius, scil. simplici apprehensione & compositione, in* 7. *de aliis duobus actibus, scil. practico & speculatiuo. In* 8. *colligit quædam, quæ conueniunt animæ intellectiuæ ex prædictis.*

Igitur in hoc 4. *cap. agit de intellectu possibili, & diuiditur in duas partes.* In prima *explicat, quid sit potentia intellectiua cognoscens seu intellectus possibilis.* In secunda *soluit quædam dubia.*

Circa primum *explicat naturam potentiæ intellectiuæ per id in quo conuenit cum sensu, & per id in quo differt. Conuenit cum sensu, quia est potentia passiua seu receptiua specierum non quidem passione propriè dicta quæ est immutatio corruptiua, sed receptione intentionali. Vnde colligit intellectum, licet non sit capax passionis propriè dictæ esse tamen receptiuum specierum & nullam ex se habere, sicut materia prima ex se nullam habet formam. Differt verò à sensu in duobus. Primo, quia intellectus non est potentia organica seu corporea, alias non posset omnium corporum naturas percipere. Secundò quod sensus ratione organi læditur ab excellenti sensibili, intellectus verò perficitur à maximo intelligibili.*

Circa 2. *proponit quatuor dubia.* Primum *circa obiectum intellectus an per eandem facultatem cognoscamus vniuersale & singulare, & distinguit singulare ab vniuersali, quia illud dicit aliquid determinatum ad hanc materiam & has conditiones materiales, vniuersale verò solam quidditatem ipsam seu naturam sine conditionibus illis naturalibus. Et sic respondet, singularia materialia (de his enim tantum est sermo) cognosci per sensum, vniuersale verò per intellectum, in cognitione vero singularium se habere sicut lineam rectam & reflexam.*

Secundum dubium, *quomodo intellectus sit passiuus, cum sit immaterialis, omne vero receptiuum ratione naturæ recipit. Resp. receptionem naturalem seu materialem fieri ratione materiæ, intentionalem vero quæ est passio impropria in immaterialibus debet fieri.*

Tertium dubium, *an intellectus sit per se ipsum intelligibilis an per aliquod superadditum? Resp. intellectum per se esse immaterialem, [illegible] suam, quia est in pura potentia intelligibili, & non in actu [illegible] obiectis ad instar illorum obiectorum intelligitur & non immediate [illegible].*

Quartum dub. *cur id quod est intel[illegible] intellectus. Resp. quod res existentes, in materia sunt intelligibiles in potentia, [illegible] potentia non est idem [illegible], nec illis conuenit intellectus.*

SVM-

SVMMA CAP. V.

IN hoc cap. agit de intellectu agente. Et facit tria. Primo probat debere dari intellectum agentem prater possibilem. Secundo ostendit in quibus conueniat cum intellectu possibili, & in quo differat. Tertio explicat quid sit intellectus in actu.

Circa 1. probat debere dari intellectum agentem, ex eo quod datur intellectus possibilis, qui non semper est in actu, sed aliquando in potentia, aliquando in actu, ergo oportet quod sit aliquid per quod reducatur in actum, alioquin semper erit in potentia, reducitur autem in actum primum per species intelligibiles, ergo oportet dari aliquam potentiam, quæ producat istas formas seu actus primos, & tamen non cognoscit quia cognitio supponit species.

Circa 2. conuenit in tribus cum intellectu possibili, primo quia est separabilis à corpore, cum non sit potentia organica, sed spiritualis agit enim in intellectum possibilem. 2. Quod est impassibilis. 3. Quod est imixtus, id est non compositus ex naturis corporeis, neque actus organi corporei. Differt in vno, quia intellectus agens est in actu cum sit potentia actiua, possibilis in potentia ad recipiendas species.

Circa 3. numerat tres conditiones intellectus in actu. Primo quod sit res ipsa intellecta non in esse rei, sed in esse repræsentatiuo. Secundo, quod intellectus in actu sit prior tempore & natura intellectu in potentia ordine perfectionis, quia potentia non reducitur in actum, nisi per id quod est actu, nec scientia aliqua fit, nisi ex praexistente aliqua cognitione, vt 1. Post. dicitur. Tertio quod intellectus in actu semper est in actu, possibilis vero aliquando est in potentia, aliquando reducitur in actum. In calce cap. colligit quod intellectus est separatus, id est sine organo corporeo, quod incorruptibilis, quia caret corpore, quod perpetuus. Quomodo vero intelligat anima separata? Respond. non reminisci, seu intelligere (scilicet eo modo quo nunc) quia corrumpitur intellectus passiuus, id est phantasia à qua hic dependet intellectiua cognitio, & sit reminiscentia.

SVMMA CAPITIS VI.

AGit de duplici actu intellectus, & facit duo. Primo diuidit actum intellectus in simplicem & compositum. Secundo explicat vtrumque.

Circa 1. diuiditur actus intelligendi in simplicem apprehensionem, qua intelligimus res simplici modo, vt hominem, equum, &c, & in compositum, qua ista simplicia coniungimus vel separamus, vt faciendo propositionem, homo est animal, vel homo non est lapis. In prima nec est veritas nec falsitas, in secunda vero vtrumque. Deinde simplex praecedit compositam, & ad illam ordinatur.

Circa 2. explicat operationem simplicem seu cognitionem indiuisibilium ex obiecto suo, distinguitque triplex indiuisibile seu incomplexum. Primum quod solum est indiuisibile ex parte modi, licet non sit ex parte rei, vt si aliquod complexum in se per modum vnius accipiatur, accipiendo illud per modum vnius extremi, vt si dicatur homo albus ambulat ly homo albus sumitur per modum vnius. Secundo dicitur indiuisibile quod habet vnam speciem sui, licet alias habeat partes, vt domus, homo, lapis, &c. Tertio dicitur indiuisibile secundum modum & rem, quod nec actu habet partes nec in potentia, vt punctum.

Secundum autem operationem, quam dictionem vocat, hoc est affirmationem vel negationem, dicit esse semper veram vel falsam, intellectum autem non semper esse verum vel falsum,

intel-

intellectus enim versatur circa quidditatem rei, in qua non contingit falli, sed in applicatione huius ad illud, quod est in compositione.

SVMMA CAP. VII.

IN *hoc cap. agit de alia diuisione actuum intellectus, scilicet in practicum & speculatiuum. Et facit duo.* Primo *repetit diuisionem supra positam cap. 5. de intellectu in actu & in potentia, ponitque inter illa duplex discrimen: primum quod intellectus in actu est idem cum obiecto non in esse rei sed in esse repraesentatiuo, intellectus autem in potentia caret illa specie, & sic est res diuersa ab obiecto: secundum, quod intellectus in potentia ordine generationis in eodem homine praecedit intellectum in actu, proceditur enim de potentia ad actum.*

Secundò *diuidit intellectum in practicum & speculatiuum, & vtrunque explicat. Explicare autem intendit circa intellectum practicum & speculatiuum duo, scilicet quomodo à phantasmatibus moueatur practicus intellectus, & quomodo differat à speculatiuo. Ad hoc autem explicandum praemittit, quomodo se habeat sensus in mouendo, huius enim motus assimilat motum intellectus. Et dicit quod sensus habet tria. Primum moueri ab obiecto à quo reducitur de potentia ad actum, non per motum physicum & corruptiuum sed per motum intentionalem, in quo assimilatur sensus intellectui, qui etiam non patitur physice. Secundò inuenitur in sensu cognitio conuenientis aut disconuenientis, quod natum est causare delectationem, vel tristitiam. Tertium sequitur ex tali sensu in appetitu, fuga vel prosecutio. Similis ergo motus conuenit intellectui, quia & mouetur à phantasmatibus sicut sensus à sensibilibus. & apprehendit rationem conuenientis & disconuenientis altiori modo, id est affirmando & negando, & sequitur deinde appetitus vel fuga. Et sicut omnes sensus externi terminantur ad sensum communem, vt ad quoddam medium & centrum, ita ad intellectum omnia sensibilia & phantasmata.*

Ex hoc ergo explicat illa duo de intellectu practico, primum quod mouetur à phantasmatibus tam in praesentia: vt cum aliquid terribile per sensus videtur, quam in absentia vt quando discurrit circa futura, & deliberat de illis. Secundum, quod practicus intellectus & speculatiuus non differunt ex parte potentiae, sed ad idem genus pertinent, quia vterque versatur circa verum & falsum, speculatiuus quidem absolute, practicus verò vt conueniens vel disconueniens ad operandum.

SVMMA CAPITIS VIII.

IN *isto cap. colligit in summam tria corollaria.* Primum *circa illud quod communiter dicebant antiqui quod anima est omnia; & dicit verum esse, sed non in sensu quo ab illis dicebatur. Est enim anima omnia, quia omnia cognoscit, per intellectum quidem est omnia intelligibiliter, & vniuersaliter, per sensum sensibiliter, & non est omnia realiter in se, sed repraesentatiue & per species.*

Secundum est *quod intellectus in omni sua cognitione dependet à phantasmate & sensu, eo quod res quas intelligimus non sunt subsistentes sine sensibili magnitudine & accidentibus vt Plato ponebat. Vnde qui speculatur res, oportet & speculari phantasmata, quia per illud verificatur, quod cognoscit intellectus in abstracto.*

Tertium est *quod differt inter phantasiam & intellectum, quia intellectus habet verum vel falsum in sua compositione & diuisione, phantasia autem non respicit verum vel falsum.*

SVMMA CAP. IX.

AB isto cap. incipit vltima pars libri 3. in qua agit de potentia motiua, & appetitiua per quinque cap. hoc ordine. Primo agit de facultate motiua cap. 9. & 10. per ipsam verò notificat de appetitiua, quæ ad motum concurrit. Deinde comparat potentias, seu principia animæ quoad duo, primo quomodo insint animalibus perfectis, & imperfectis cap. 11. Secundo quænam earum sint necessaria, quænam vtiles solum. Tandem in vltimo cap. comparat animam ad corpus, ostendens quomodo non posiit esse corpus simplex, quod informatur ab anima.

Igitur in hoc cap. 9. agit de potentia loco motiua, motu scil. progressiuo ostendendo quid non sit, in cap. seq. ostendendo quid sit. Diuiditur ergo hoc cap. in duas partes: In prima ridicat dubitationem quandam circa potentias animæ, quomodo distinguantur & quot sint, nam aliqui videbantur ponere illas indeterminate & sine fixo numero, alij diuidebant in partem rationalem & irrationalem, contra quas diuisiones agit disputatiuè, non autem resoluit.

In 1. ergo parte *ostendit, quod potentia loco motiua de qua in præsenti agitur, nec est vegetatiuum, nec sensitiuum, nec intellectiuum, nec appetitiuum. Non est vegetatiuum, tum, quia motus progressiuus non fit sine imaginatione, vegetatio autem vt nutriri & augeri, ab imaginatione non pendet, tum quia in plantis est vegetatiuum & non progressiuum. Non est sensitiuum, quia in multis animalibus inuenitur sensus, & tamen sunt immobilia, vt quæ adhærent saxis, & hoc ex natura sua, non ex priuatione alicuius potentiæ debitæ. Non est intellectiuum quia nec est intellectus speculatiuus, cum hic non tractet de agendis, sed de naturis rerum in se considerandis, motus autem solum est de agendis, quia fit prosequendo vel fugiendo; nec est intellectus practicus, quia sæpè proponitur & præcipitur aliquid fugiendum vel prosequendum, nec tamen sequitur motus vt patet in incontinentibus. Nec denique est appetitiuum, quia continentes concupiscunt & appetunt, nec tamen mouentur ad operandum.*

SVMMA CAPITIS X.

ASsignat in hoc cap. quid sit potentia loco motiua, & quæ principia ad motum concurrant, & facit tria. 1. Assignat principia dirigentia, seu imperantia motum, scil. cognitionem & appetitum. 2. Distinguit diuersos appetitus. 3. Assignat omnia quæ concurrunt ad istum motum, non solùm potentiam directiuam sed etiam organicam.

Circa Primum, *nomine cognitionis seu intellectus comprehendit non solùm intellectiuam, sed etiam imaginatiuam, multi enim sequuntur phantasiam potius quàm rationem, & in brutis nullam esse rationem constat. Similiter non intelligitur cognitio speculatiua, sed practica; quia speculatiua quærit ratiocinari propter scire, practica autem propter operari, seu mouere. Sunt ergo ista duo principia motus progressiui, quia non mouetur aliquis, nisi propter aliquem finem vel consequendum, vel fugiendum, & hoc est appetibile, appetibile autem mouet appetitum in quantum cognoscitur, ergo cognitio & appetitus sunt principia motus, & hæc reducuntur in vnum principium, scilicet in ipsum appetibile cognitum, quod est primum vnde motus incipit in intellectu & appetitu.*

Circa secundum, *dicit esse duplicem appetitum, scilicet voluntatem, quæ mouetur ab apprehenso per intellectum, & sensitiuum, qui mouetur ab apprehenso per sensum, & hos esse distinctos appetitus patet, quia contrarijs motibus mouentur, quod enim placet vni, displicet*

altero

alteri, & è conuerso, vt patet in continentibus, & in incontinentibus.

Circa 3. *docet tria concurrere ad motum progressiuum, scilicet id quid mouet, id quod mouetur, & instrumentum motus. Id quod mouet est duplex, scilicet mouens immobile, & hoc est ipsum appetibile, & mouens motum, & hoc est appetitus motus ab appetibili cognito intentionaliter. Id quod mouetur & non mouet est corpus. Instrumentum, quo mouet, est pars organica vt sor, quod in se habet principium & finem motus, quia pulsu & tractu quasi circulatione mouet.*

SVMMA CAP. XI.

D*Iuiditur hoc cap. in duas partes.* In prima *ostendit quomodo conueniant principia motus progressiui animalibus imperfectis.* In secunda *quomodo perfectis.*

Circa 1. *docet etiam imperfectissimis animalibus conuenire appetitum & imaginationem quæ sunt principia motus. Nam appetitum in eis esse constat, quia dolent retrahendo se si pungantur, & delectantur dilatando se si aliquid delectans sentiant, hi autem sunt actus appetitus. Est etiam imaginatio, quia appetitus non mouetur nisi à propositione conuenientis vel disconuenientis, sed in aliquibus hoc proponitur valde confuse & indeterminate & ita non mouentur in distans.*

Circa 2. *affirmat perfectissimo animali quale est homo, conuenire perfectissime principium mouendi, quia per appetitum deliberatiuum mouetur, comparando scilicet & conferendo vnum ad aliud quod proprium est rationis. Addit Arist. aliquando appetitum inferiorem non deliberatiuum vincere deliberationem, vt in incontinentibus, aliquando è contra deliberatiuum vincere appetitum inferiorem, sicut continentes, & hoc est magis naturale, quia inferior naturaliter debet moueri à superiori. Cum autem ratio practica mouet, oportet quod non solum concurrat ratio vniuersalis quæ parum mouet, sed etiam particularis, quæ dicit hic & nunc. Et potest peccare ex hoc solum, quod particularis malè applicet.*

SVMMA CAP. XII.

C*Omparat facultates seu potentias animæ inter se. & ad diuersa genera viuentium vt ostendat, quænam sint necessariæ, quæ vtiles. Et ponit duas conclusiones.* 1. *Omne viuens quandiu viuit, necessario debet habere nutritiuam potentiam, sed non omne viuens debet habere sensum. Prima pars constat, quia in tota vita vel est augmentum. vel status, vel decrementum, quorum nullum fit sine nutritione. Secunda pars patet in plantis quæ viuunt & non sentiunt.*

Secunda Conclusio: *Animalibus sensus tactus & gustus sunt simpliciter necessarij, reliqui solùm vtiles. Prima pars probatur, quia sine tactu & gustu non possunt quærere alimentum, & sentire noxium vel conuenient, sine hoc autem non potest conseruari vita. Neque potest hoc supplere intellectus, non est enim possibile quod aliquod corpus habeat intellectum sine sensu, vtitur enim anima intellectiua corpore ad acquirendam cognitionem rerum sensibilium, hæc autem per sensus attinguntur. Secunda pars patet, quia gustus & tactus sufficiunt ad conseruandam vitam, reliqui ergo non propter necessitatem, sed propter vtilitatem conducunt, quia ordinantur solùm ad sentiendum res distantes, non se tangentes.*

SVMMA CAPITIS XIII.

IN hoc vltimo cap. probat Phylosoph. non posse corpus animalis esse simplex sicut in elementis. Ad quod inducit duas rationes supponendo quod omne sensitiuum debet habere tactum, vt ostensum est. Prima ratio est, quia organum tactus non vtitur medio externo quod est corpus simplex ad tangendum, v g. aere vel aqua. sed immediate sentit rem attactam, ergo corpus tangens non potest esse simplex, sed organicum, quia debet percipere qualitates tangibiles, & sic esse in aliquo temperamento, seu medio ad eas percipiendas, ergo debet esse mixtum & temperatum non simplex. Secunda ratio: quia tactus non est perceptiuus vnius tantum qualitatis sed plurium, quia à multis ei potest nocumentum venire, ergo est in potentia ad omnes, & sic debet constare temperamento earum, non vna tantum, est ergo corpus temperatum non simplex.

Ex quo colligit tria. 1. Destructo tactu destrui animal, quia desit vitur sensus alimenti. 2. Sensibilia excellentia corrumpentia tactum, etiam corrumpere animal. 3. Quod simpliciter solus tactus est necessarius simpliciter animali, nam gustus, quem supra dixit esse necessarium, id habet propter tactum adiunctum, nam secundum se solum est propter vluntatem cibi.

INDEX

IN LIBROS DE GENERATIONE ET CORRVPTIONE ET METEORORVM.

In quo numerus primus paginam & littera ſequens columnam deſignat.

A & B

ACcidens quod fuit in corrupto nequit manere in genito. 35. a.
Accidentia ſupponunt formam: ſicut vegetatiuum ſenſitiuum & à forma dimanat. ib.
Accidentia poſſunt denominare ſubiecta vel totum vel ſecundum partem & quando. 179. a. b. & ſeq.
Accidentia nullo modo in materia prima ſed ſemper in compoſito ſubiectari neceſſe eſt. 181. b. & ſeq.
Accidens diſponens non neceſſario educitur ex ſubiecto quod diſponit. 187. a.
Accidens per ſeparationem à ſubiecto quid acquirat. 191. a.
Accidenti ſeparato non ſuperadditur nouus modus poſitiuus. ibid. b.
Accidentis conſeruatio in ſubiecto & extra illud virum ſit diſtincta. 192. a.
Accidentia ſolo numero diſtincta nequeunt eſſe in eodem ſubiecto. 212. b.
Accidentia indiuiduantur à ſubiectis 210. b.
Accidentia ſolo numero diſtincta quare non ſimul bene tamen ſucceſſiue poſſint eſſe in eodem ſubiecto 214. a.
Accidentium multiplicatio quare non æque bene deſumatur à termino quam à ſubiecto 215. a. b
Actio debet eſſet eadem ſi effectus debeat eſſe idem. 215. a.
Actio reflexa quare intendat qualitatem & non item antiperiſtaſis. 115. a. & ſeq.
Actio Dei ſola poteſt eſſe eadem reſpectu omnium producendorum. ibid. b.
Actio Dei qua produxit Adamum quomodo maneat & iam tranſierit 248. a.
Actio productiua rei permanentis & productiua rei ſucceſſiuæ licet vtraque contineatur in potentia Dei implicat illam reproduci & hanc non. 249. a. & b.
Actiones vitales quomodo poſſint a Deo reproduci. ibid. b.
Actio inſtantanea nõ poteſt a Deo reproduci 16.
Actus immanens licet recipiatur in agente nõ ideo tamen eſt idem mouens & motũ 104 a.
Aer diuiditur in tres regiones earumque naturæ explicatur 266. b.
Aeris varij colores vnde & quomodo cauſentur 280. b.
Agens nõ poteſt agere in plano ſibi ſimile 108. b.
Agens poteſt eſſe ſimile paſſo in ſpecie non autem in omnibus alijs. 109. a.
Agens eo quod agit formaliter ſuperius eſt 119.
Agens minus actiuum poteſt agere in magis actiuum debilitando eius virtutem ibid.
Agens requirit determinatam virtutem ſupra paſſum 121. a.
Aggenerationis definitio ponitur. 181. b.
Aggeneratio non poſtulat determinatam partem 170 a.
Aliquid ſe ipſum generare & corrumpere impoſſibile eſt 104. a.
Alimentum varias ſubit mutationes ante nutritionem. 160. a. & ſeq.
Alimentum quomodo deſinat vltimo 172. b. &
Alterationis variæ acceptiones recenſentur 62. a. & b.
Alteratio ſtricte ſumpta definitur. 63. a. & ſeq.
Alterationis ſtricte ſumptæ ſpecies explicantur 66. b. & ſeq.
Alteratio phyſica per ſe primo tantum datur ad tertiam ſpeciem qualitatis 68 b. & ſeq.
Alteratio in ratione motus eſt vnus includens duas mutationes 72. a.
Alteratio eſt motus continuus prout opponitur diſcreto & quomodo 73. & ſeq.
Alterationis ratione ſubiecti indiuiſibilia explicantur. 75 b. *Alterationis ratione motus indiuiſibilia* 76. a. *Alteratio continua quomodo habeat vnum terminum* 77. b. *Alteratio licet duraret per annum non faceret infinitam qualitatem* 78. a. *Alteratio incipit per vltimum non eſſe* ibid. b.

Fulgura & tonitrua vnde causentur, & quomodo fiant. 273. b.
Fulgur quid sit. ibid. b.
Fulmẽ distinguitur à fulgure & tonitru. 274. b.
Fulmen quid sit, à quo & vnde generetur. 278. a. & b.
Fulmen vtrũ poßit esse aliquando lapis. ibid.
Fulmina varia reperiuntur. ibid.
Fulminum effectus sunt varij & mirabiles. ibi. & seq.

G.

Generationis variæ acceptiones explicantur. 5.
Generationis definitiones explicantur. 5. 6. a. b.
Generatio creata ex causa materiali facta, est essentialiter mutatio. 6. b.
Generationes viuentium definitio explicatur. 8. & 9. a. b.
Generationem substantialem dari probatur contra antiquos. 10. b.
Generationis substantialis actio quid producat. 12 & 13.
Generationem esse actionem distinctam ab alteratione praecedenti probatur. 14. & 15.
Generans hominem quid circa genitum operetur. 16. a. b.
Generationis substantialis formalitates & respectus exponuntur. 17. & 18. a b.
Generationis terminus multiplex est. 19. a. b.
Generationis terminus adaquatus & totalis aßignatur. 20. a.
Generationis terminus formalis quis sit. 21. b.
Generatio non necessario de nouo terminum suum formalem producit, licet totalem necessario producat. 25. a.
Generationis substãtialis subiectũ quodnã sit. 26
Generatio quomodo differat à creatione. 28.
Generatio petit resolutionem omnis formæ vsque ad materiam primam. 35. a.
Genitum nõ habet eadem accidentia quæ corrupta. 36. & seq.
Genitum à quo effectiuè procedat in instanti generationis. 43. & seq
Generante à genito distante virtus eius in instanti generationis vbi sit. 16. & seq.
Glacies quid sit & vnde causetur, & ex quo. 29.
Grando quid sit & vnde causetur. 288. b.
Ignis resistentia quare poßit debilitari cũ resistentia lapidis non poßit debilitari. 120. b.
Ignis licet recipiat in se frigus, non tamen denominatur frigidus. 127. a.
Ignis non propriè nutritur. 154. a. b.
Ignis reperitur in loco suo naturali supra aerem prope lunam. 220. a.
Ignis supra aerem non lucet, nec indiget pabulo quo nutriatur. 16. a. b.
Ignes qui dicuntur capræ saltantes quid sint, & vnde causentur. 276. b.
Ignes in infima regione aeris vnde caus. 277. a
Indiuiduatio quotuplex & quid sit. 193. b.
Indiuiduationem substantiæ materialis variè volunt fieri diuersi autores, eorumq́ sententiæ referuntur. 194. b & seq.
Indiuiduationis principium non potest natura specifica. 195. b.
Indiuidualis vnitas quomodo conueniat naturæ. 197. a.
Indiuiduatio quomodo spectet ad gradum metaphysicum. 199. a.
Indiuiduatio quomodo fiat ab accidentib. 6. b.
Indiuiduationis principium quare non sit forma. 200. a.
Indiuiduationis principium nõ potest esse haeceitas ab extrinseco aduenìens. ibid. & seq.
Indiuiduationis principium nõ potest esse summa substantialis vel accidentalis. 202. b.
Indiuiduationis principium est materia signata quantitate, & quid sit materia signata quantitate exponitur. 203. b. 204. b. & seq.
Indiuiduatio accidẽtiũ sumitur à subiecto. 210.
Indiuiduationis accidentium principium non potest esse materia prima etiã vt quo. 211. b.
Indiuiduatio ipsius quantitatis quæ est accidẽs & principium aliorum accidentium à quo desumatur. 212. a.
Intensio & remißio qualitatũ quid sint 80. a.
Intensio & remißio inuenitur in sola qualitate non tamẽ in omni eius specie. 81. b. Intensio non fit per additionẽ nouæ qualitatis. 88. a.
Intensio per quid & quomodo fiat. 90. & seq.
Intensio non fit per hoc quod forma accipiat maiorẽ vim informatiuã. 92. Intẽsio fit per maiorẽ & perfectiorẽ vnionẽ ad subiect. 97.

Inten-

Intendente qualitatem remisso à quo gradus remissior ipsius prædicatur. ibid. b.

Iris quid sit & vnde causetur & quomodo 277. a. b.

Iridis colores in quonam subiectentur, & à quo causentur. 278. b.

Iridis colores verum sint veri vel apparentes & de eius multiplici figura. 279. a. b.

Iridis significatio duplex est. 280. a.

L

Lac animalis informatur eadem anima qua totum. 104. a.

Lac post diem iudicij non resurget in mulieribus & quare. ibid. b.

Lac quonam gradu informetur, estque pars animalis. 105. a. b.

Lacteus circulus siue galaxia quid sit & multa poetarum de ipsa figmenta & vera illorum sensus. 267. a.

Lancea quid sit & vnde fiat. 277. a.

Lapis quomodo à gutta conteratur. 119. b. & seq.

Lignum vitæ quid præstiterit homini. 252. a.

Loquela beatorum post diem iudicij. 65. a. b.

Lumen duplex non potest recipi in eodem subiecto. 211. a.

Lux est qualitas perfectior omnibus corporeis qualitatibus. 218. b.

Lux reflexa quare & quomodo intensior sit quam non reflexa. 114. b.

M

Maria virgo vere est mater Dei. 23. a. b.

Macula lunæ quid sit & à quo causetur. 269. a. b.

Manna quid sit & vnde causetur. 291. b.

Mare maximum & vastissimum est oceanus. 292. a.

Maria omnia ortum habent ex oceano. ibid.

Maria varia enumerantur & eorum natura inuestigatur. ibid. a. & seq.

Mare verum sit altius terra. 293. a. b.

Maris motus vnde causetur & quis principalis. 294. a. b.

Mare quare concitatius in vna parte quam alia fluat. 295. a. b.

Maris salsedo vnde causetur quæ causa ex qua & à qua. 296. a. b.

Mare quare tot fluuiorum accessibus non augeatur. 301.

Maria de qua tractant hi libri de generatione. 2. & 3.

Maria quæ est subiectum generationis substantialis non habet partialem existentiam. 11. a. b.

Materia non conuenit creari sed concreari 30. & seq.

Materia quale esse requirat ad receptionem formam substantialem. 141. a.

Materia prima est subiectum quo accidentium 182. b.

Materia qualiter respiciat quantitatem mediam extrema. 204. a.

Materia qualiter signetur à quantitate ibid. b.

Materiam cometarum locum & causam explicantes reprobantur & verum aperitur 271. & seq.

Mel quid sit & à quo causetur, non fit ex alimento apum. 291. a.

Mel syluestre quale comedit S. Ioannes vnde causetur. ibid. b.

Metheorologicarum impressionum materia quæ sit & ex quibus elementis fiat & quæ causa efficiens. 265. a. b.

Metheorum aliquod de nouo in cœlo generari est impossibile. 270. a. b.

Mixtionis definitio explicatur illa quæ vere datur & propriè. 128. a. & seq.

Mixtio quomodo differat à generatione substantiali. 130. a.

Mixtum qualiter retineat miscibilia 131. a.

Mixtum à quo generetur estque naturalis mixtio. ibid.

Mixtio in quibus detur. 133. a.

Mixtum componitur ex omnibus quatuor elementis. 135. a. b.

Mixtum non retinet formam substantialem sed tantum accidentalem & quomodo. 138. & 299. a.

Mixta alia perfecta alia imperfecta & ex quibus constent. 258. a.

Mixtorum qualitatum componentium in tem-

Circa 4. *docet esse duas species saporis extremas, scilicet dulce, & amarum, sicut in coloribus album & nigrum. Alias duas species esse propè illis, scilicet pingue & salsum, quæ iam non sunt ita simplices. Alias quatuor medias inter istas, scilicet sapor acer, austerus, acerbus, & acidus, & ita omnes species sunt octo.*

SVMMA CAPITIS II.

A*Git de 5. sensu qui est tactus. Et proponit quatuor dubia, in quæ totum caput diuiditur.* Primum est *an sint plures sensus tactus, vel vnus tantum. Quod dubium non plene soluit, licèt inclinet in eam partem quod sint plures, eo quod vnius sensus est vnus contrarietatis ad quam cæteræ illius sensus reducuntur, sicut visus est albi & nigri, gustus amari & dulcis; in tactu autem sunt plures contrarietates primæ, non reducibiles in vnam, vt calidum & frigidum, humidum & siccum, voluptas & dolor, &c. Ex alia verò parte, cum sit in toto corpore vna caro, per quam sentimus tangibilia, videtur nobis esse vnum sensum, quod tamen non sufficit, quia caro est medium sensus tactus, quod licèt sit vnum sensus possunt esse distincti, sicut auditus & visus sunt distincti, licèt medium quod est aër sit vnus.*

Secundum dubium. *An sit aliquod medium externum in tactu sicut in visu & auditu, id est aliquod corpus non continuum ipsi tangenti, sed contiguum per quod sentiatur. Ad quod disputatiue respondet, non resolutiue, nam si duo corpora se tangant in aqua, mediat aqua inter tangibile & tactum siquidem sentitur manus humectata ab illa, ergo etiam erit medius aër inter tangibilia, licet ob sui raritatem non discernatur.*

Tertium dubium. *An omnes sensus externi conueniant in hoc, quod sentiant per medium externum.* Respond. *conuenire, cum duplici tamen discrimine. Primum, quod in prioribus tribus, scil. visu, auditu, & odoratu obiectum percipitur per medium externum, magnum & notabile; gustus autem & tactus per modicum. Secundò quia in tribus prioribus obiecta prius immutant medium, quàm potentiam, in tactu verò simul patitur potentia ab obiecto & medio, sicut si quis percutitur super arma, simul patitur ab armis & à percutiente.*

Quartum dubium, *an sensorium tactus sit ipsa caro, vel aliquid sub ea latens, vt neruus?* Respond. *carnem non esse ipsum sensorium tactus, sed medium, non externum & discontinuum ab organo. Numerat deinde obiecta tangibilia, scil. calidum & frigidum, siccum & humidum, durum & molle, asperum & lene, dolor & voluptas, &c. debet ergo sensorium tactus esse liberum ab his qualitatibus, non quidem omnino, alias non esset mixtum, sed habet illas temperatas, sentit vero solum excessiuas.*

SVMMA CAPITIS XII.

I*N hoc vltimo cap. comparat Arist. sensus externos inter se, & facit tria.* Primum *proponit duo in quibus conueniunt. 2. Soluit duo problemata. 3. Proponit vnum dubium & soluit.*

Circa primum *dicit conuenire omnes sensus in duobus.* Primo, *quod omnes sensus suscipiunt formas sine materia hoc est species intentionales, sicut cera suscipit figuram sigilli, & non materialitatem ferri.* Secundo, *quod omnes sensus sunt in aliquo materiali subiecto, v. g. in sensorio seu organo, potestque diuidi organum in proximum, seu particulare, in quo potentia residet, & in commune seu mediatum, scil. illud in quo primum, seu immediatum continetur.*

Circa 2. primum problema est, *quare sensibile vehemens vt nimia lux offendit sensum.* Respond *quia fit vehemens alteratio in organo, quod certam requirit mensuram temperamenti*

& si

& si illa exceditur offenditur sensus. Secundum problema *quare non sentiant plantæ cum habeant animam. Resp. quia carent illis sensorijs seu organis tali temperamento dispositis, sicut requiritur ad sentiendum.*

Circa 3. *proponit hoc dubium; an plantæ & aliæ res non sentientes patiantur ab obiectis sensuum vt à colore, sono, &c. Videtur enim solum potentias sensitiuas ab illis pati posse, quia relatiue se habent potentiæ, & obiectum, deinde quia carent sensu, ergo non patiuntur à sensibili, denique quia species albi non imprimit albedinem in ligno vel in alio insensibili.* Respond. *Phylos. non pati ab obiectis sensuum omnia insensibilia, sed solùm illa quæ deseruiunt tanquam medium ad deferendum species, sicut fere sunt corpora diaphana, recipiuntque illas species, non vt effectus permanentes, sed per modum transeuntis.*

SVMMA LIBRI TERTII.

AGGREDITVR in hoc libro Phylos. explicare naturam animæ intellectiuæ. Ad quod agit tria. Primum præmittit ea quæ ministrant intellectui, scil. sensus internos, & propterea in principio recolligit numerum sensuum exteriorum, proceditque ad explicandos sensus internos. In 2. parte agit de ipso intellectu. In tertia de consecuto ad ipsum, scilicet appetitu & loco motiuo. Et hæc per 13. capita.

SVMMA CAPITIS I.

IN *hoc cap. colligit numerum sensuum externorum. Et facit duo.* Primò *probat non esse nisi quinque sensus.* Secundò *soluit dubium illud cur sint plures sensus externi.*

Circa primum, *probat esse tantum quinque sensus externos. Et ratio eius reducitur ad hanc formam, vt S. Th. notat hoc lib lect. 1. Quicumque habet aliquod organum sensus per quod cognoscuntur sensibilia, cognoscit per illud organum quæcumque sensibilia pertinent ad talem sensum, sed animalia perfecta habent omnia organa sensus, ergo cognoscunt omnia sensibilia, sed non habent nisi quinque sensus, ergo non sunt plures respectu propriorum sensibilium. Maior constat, quia qui habet sensum tactus, per illum cognoscit omnes qualitates sensibiles, ergo similiter in alijs sensibus. Minor etiam prob. quia necessario proportionantur media per quæ mouentur sensus, & ipsa organa; sed non datur nisi medium internum vel externum; internum conuenit tactui, & gustui, qui sine externo medio sentiunt, si verò loquamur de medio externo, illud solùm est aër vel aqua, ignis enim propter summam actiuitatem non patitur à sensibilibus, neque terra propter nimiam densitatem, sola verò aqua & aër facile patiuntur à sensibilibus. Hoc autem medio aëris & aquæ vtuntur visus, auditus, & olfactus, ergo non sunt plures sensus externi, quia nec plura media immutantia. Quantum verò probet ista ratio, videri potest apud D. Thom. 1. p. q. 78. art. 3.*

Circa secundùm *proponit difficultatem, quare plures sensus dati sunt à natura? Et respondet, quod vt non confundantur sensibilia communia cum proprijs, datis enim pluribus sensibus, quædam apprehenduntur à pluribus, & sunt communia, quædam à quolibet sensu, & sunt propria sensibilia.*

intellectus, quia intellectus est circa primα principia, circa quæ non est falsitas, imaginatio verò sæpe fallitur nec primis principiis innititur.

Circa 3. concludit quid sit phantasia, quam definit per proprium actum, dicens quod Phantasia est motus factus à sensu secundum actum, *id est esse actum internum, qui causatur à motione obiecti sensibilis actu cogniti per sensum. Imaginatio enim non versatur circa obiecta ad extra immediate, sed vt cognita seu sensata à sensibus externis, indeque alia non sensata elicit, obiecta autem sensata & cognita possunt potentiam interiorem mouere. Et sic phantasia, quæ interior potentia est, ab exteriori sensu non à sensibili ipso immediate mouetur. Dicitur tamen phantasia, quasi apparitio, sumpto nomine à præcipuo sensu mouente qui est visus & ab eius lumine.*

SVMMA CAPITIS IV.

A*B isto cap. incipit agere Aristot. de intellectiuis potentiis earumque actibus, quæ est secunda pars huius libri, & hoc per quinq; capita à 4. vsque ad 8. hoc ordine. In hoc 4. cap. agit de potentia intelligente quæ dicitur intellectus possibilis, in sequente intellectu agente, in 6. cap. de duplici actu eius, scil. simplici apprehensione & compositione, in 7. de aliis duobus actibus, scil. practico & speculatiuo. In 8. colligit quædam, quæ conueniunt animæ intellectiuæ ex prædictis.*

Igitur in hoc 4. cap. agit de intellectu possibili, & diuiditur in duas partes. In prima *explicat, quid sit potentia intellectiua cognoscens seu intellectus possibilis.* In secunda *soluit quædam dubia.*

Circa primum *explicat naturam potentiæ intellectiuæ per id in quo conuenit cum sensu, & per id in quo differt. Conuenit cum sensu quia est potentia passiua seu receptiua specierum: non quidem passione propriè dicta quæ fit immutatione corruptiua, sed receptione intentionali. Vnde colligit intellectum, licet non sit capax passionis propriè dictæ esse tamen receptiuum specierum & nullam ex se habere, sicut materia prima ex se nullam habet formam. Differt verò à sensu in duobus. Primo, quia intellectus non est potentia organica seu corporea, alias non posset omnium corporum naturas percipere. Secundò quod sensus ratione organi læditur ab excellenti sensibili, intellectus verò perficitur à maximo intelligibili.*

Circa 2. *proponit quatuor dubia.* Primum *circa obiectum intellectus an per eandem facultatem cognoscamus vniuersale & singulare, & distinguit singulare ab vniuersali, quia illud dicit aliquid determinatum ad hanc materiam & has conditiones materiales, vniuersale verò solam quidditatem ipsam seu naturam sine conditionibus illis naturalibus. Et sic respondet, singularia materialia (de his enim tantum est sermo) cognosci per sensum, vniuersale vero per intellectum, in cognitione vero singularium se habere sicut lineam rectam & reflexam.*

Secundum dubium, *quomodo intellectus sit passiuus, cum sit immaterialis, omne vero receptiuum ratione naturæ recipit. Resp. receptionem naturalem seu materialem fieri ratione materiæ, intentionalem vero quæ est passio impropria in immaterialibus debet fieri.*

Tertium dubium, *an intellectus sit per se ipsum intelligibilis an per aliquid superadditum? Resp. intellectum per se esse immaterialem, [illegible] quia est in pura potentia intelligibili, & non in actu [illegible] obiectis [illegible] illorum obiectorum intelligitur & non immediate [illegible].*

Quartum dub. *cur id quod est intel[illegible] intelligit. Resp. [illegible], in materia sunt intelligibiles in potentia, [illegible] potentia [illegible], nec illi conuenit intellectus.*

intellectus enim versatur circa quidditatem rei, in qua non contingit falli, sed in applicatione huius ad illud, quod est in compositione.

SVMMA CAP. VII.

IN *hoc cap. agit de alia diuisione actuum intellectus, scilicet in practicum & speculatiuum. Et facit duo.* Primo *repetit diuisionem supra positam cap. 5. de intellectu in actu & in potentia, ponitque inter illa duplex discrimen: primum quod intellectus in actu est idem cum obiecto non in esse rei sed in esse repræsentatiuo, intellectus autem in potentia caret illa specie, & sic est res diuersa ab obiecto: secundum, quod intellectus in potentia ordine generationis in eodem homine præcedit intellectum in actu, proceditur enim de potentia ad actum.*

Secundò *diuidit intellectum in practicum & speculatiuum, & vtrumque explicat. Explicare autem intendit circa intellectum practicum & speculatiuum duo, scilicet quomodo à phantasmatibus moueatur practicus intellectus, & quomodo differat à speculatiuo. Ad hoc autem explicandum præmittit, quomodo se habeat sensus in mouendo, huius enim motui assimilat motum intellectus. Et dicit quod sensus habet tria. Primum moueri ab obiecto à quo reducitur de potentia ad actum, non per motum physicum & corruptiuum sed per motum intentionalem, in quo assimilatur sensus intellectui, qui etiam non patitur physice. Secundò inuenitur in sensu cognitio conuenientis aut disconuenientis, quod natum est causare delectationem, vel tristitiam. Tertium sequitur ex tali sensu in appetitu, fuga vel prosecutio. Similis ergo motus conuenit intellectui, quia & mouetur à phantasmatibus sicut sensus à sensibilibus. & apprehendit rationem conuenientis & disconuenientis altiori modo, id est affirmando & negando, & sequitur deinde appetitus vel fuga. Et sicut omnes sensus externi terminantur ad sensum communem, vt ad quoddam medium & centrum, ita ad intellectum omnia sensibilia & phantasmata.*

Ex hoc ergo explicat illa duo de intellectu practico, primum quod mouetur à phantasmatibus tam in præsentia: vt cum aliquid terribile per sensus videtur, quam in absentia vt quando discurrit circa futura, & deliberat de illis. Secundum, quod practicus intellectus & speculatiuus non differunt ex parte potentiæ, sed ad idem genus pertinent, quia vterque versatur circa verum & falsum, speculatiuus quidem absolute, practicus verò vt conueniens vel disconueniens ad operandum.

SVMMA CAPITIS VIII.

IN *isto cap. colligit in summam tria corollaria.* Primum *circa illud quod communiter dicebant antiqui quod anima est omnia; & dicit verum esse, sed non in sensu quo ab illis dicebatur. Est enim anima omnia, quia omnia cognoscit, per intellectum quidem est omnia intelligibiliter, & vniuersaliter, per sensum sensibiliter, & non est omnia realiter in se, sed repræsentatiue & per species.*

Secundum est *quod intellectus in omni sua cognitione dependet à phantasmate & sensu, eo quod res quas intelligimus non sunt subsistentes sine sensibili magnitudine & accidentibus vt Plato ponebat. Vnde qui speculatur res, oportet & speculari phantasma, quia per illud verificatur, quod cognoscit intellectus in abstracto.*

Tertium est *quod differt inter phantasiam & intellectum, quia intellectus habet verum vel falsum in sua compositione & diuisione, phantasia autem non respicit verum vel falsum.*

Svmma Cap. IX.

AB isto cap. incipit vltima pars libri 3. in qua agit de potentia motiua, & appetitiua per quinque cap. hoc ordine. Primo agit de facultate motiua cap. 9. & 10. per ipsam verò notificat de appetitiua, quæ ad motum concurrit. Deinde comparat potentias, seu principia animæ quoad duo, primo quomodo insint animalibus perfectis, & imperfectis cap. 11. Secundo quænam earum sint necessariæ, quænam vtiles solum. Tandem in vltimo cap. comparat animam ad corpus, ostendens quomodo non possit esse corpus simplex, quod informatur ab anima.

Igitur in hoc cap. 9. agit de potentia loco motiua, motu scil. progressiuo ostendendo quid non sit, in cap. seq. ostendendo quid sit. Diuiditur ergo hoc cap. in duas partes: In prima indicat dubitationem quandam circa potentias animæ, quomodo distinguantur & quot sint, nam aliqui videbantur ponere illas indeterminate & sine fixo numero, alij diuidebant in partem rationalem & irrationalem, contra quas diuisiones agit disputatiuè, non autem resoluit.

In 2. ergo parte ostendit, quod potentia loco motiua de qua in præsenti agitur, nec est vegetatiuum, nec sensitiuum, nec intellectiuum, nec appetitiuum. Non est vegetatiuum, tum, quia motus progressiuus non fit sine imaginatione, vegetatio autem vt nutriri & augeri, ab imaginatione non pendet, tum quia in plantis est vegetatiuum & non progressiuum. Non est sensitiuum, quia in multis animalibus inuenitur sensus, & tamen sunt immobilia, vt quæ adhærent saxis, & hoc ex natura sua, non ex priuatione alicuius potentiæ debitæ. Non est intellectiuum quia nec est intellectus speculatiuus, cum hic non tractet de agendis, sed de naturis rerum in se considerandis, motus autem solum est de agendis, quia fit prosequendo vel fugiendo; nec est intellectus practicus, quia sæpè proponitur & præcipitur aliquid fugiendum vel prosequendum, nec tamen sequitur motus vt patet in incontinentibus. Nec denique est appetitiuum, quia continentes concupiscunt & appetunt, nec tamen mouentur ad operandum.

Svmma Capitis X.

ASsignat in hoc cap. quid sit potentia loco motiua, & quæ principia ad motum concurrant, & facit tria. 1. Assignat principia dirigentia, seu imperantia motum; scil. cognitionem & appetitum. 2. Distinguit diuersos appetitus. 3. Assignat omnia quæ concurrunt ad istum motum, non solùm potentiam directiuam, sed etiam organicam.

Circa Primum, nomine cognitionis seu intellectus comprehendit non solùm intellectiuam, sed etiam imaginatiuam, multi enim sequuntur phantasiam potius quàm rationem, & in brutis nullam esse rationem constat. Similiter non intelligitur cognitio speculatiua, sed practica; quia speculatiua quærit ratiocinari propter scire, practica autem propter operari, seu mouere. Sunt ergo ista duo principia motus progressiui, quia non mouetur aliquis, nisi propter aliquem finem vel consequendum, vel fugiendum, & hoc est appetibile, appetibile autem mouet appetitum in quantum cognoscitur, ergo cognitio & appetitus sunt principia motus, & hæc reducuntur in vnum principium, scilicet in ipsum appetibile cognitum, quod est primum vnde motus incipit in intellectu & appetitu.

Circa secundum, docet esse duplicem appetitum, scilicet voluntatem, quæ mouetur ab apprehenso per intellectum, & sensitiuum, qui mouetur ab apprehenso per sensum, & hos esse distinctos appetitus patet, quia contrarijs motibus mouentur, quod enim placet vni, displicet

alteri

alteri, & è conuerso, vt patet in continentibus, & in incontinentibus.

Circa 3. *docet tria concurrere ad motum progresiuum, scilicet id quid mouet, id quod mouetur, & instrumentum motus. Id quod mouet est duplex, scilicet mouens immobile, & hoc est ipsum appetibile, & mouens motum, & hoc est appetitus motus ab appetibili cognito intentionaliter. Id quod mouetur & non mouet est corpus. Instrumentum, quo mouet, est pars organica vt sor, quod in se habet principium & finem motus, quia pulsu & tractu quasi circulatione mouet.*

SVMMA CAP. XI.

D*iuiditur hoc cap. in duas partes.* In prima *ostendit quomodo conueniant principia motus progressiui animalibus imperfectis.* In secunda *quomodo perfectis.*

Circa 1. *docet etiam imperfectissimis animalibus conuenire appetitum & imaginationem quæ sunt principia motus. Nam appetitum in eis esse constat, quia dolent retrahendo se si pungantur, & delectantur dilatando se si aliquid delectans sentiant, hi autem sunt actus appetitus. Est etiam imaginatio, quia appetitus non mouetur nisi à propositione conuenientis vel disconuenientis, sed in aliquibus hoc proponitur valde confuse & indeterminate & ita non mouentur in distans.*

Circa 2. *affirmat perfectissimo animali quale est homo, conuenire perfectissime principium mouendi, quia per appetitum deliberatiuum mouetur, comparando scilicet & conferendo vnum ad aliud quod proprium est rationis. Addit Arist. aliquando appetitum inferiorem non deliberatiuum vincere deliberationem, vt in incontinentibus, aliquando è contra deliberatiuum vincere appetitum inferiorem, sicut continentes, & hoc est magis naturale, quia inferior naturaliter debet moueri à superiori. Cum autem ratio practica mouet, oportet quod non solum concurrat ratio vniuersalis quæ parum mouet, sed etiam particularis, quæ dicit hic & nunc. Et potest peccare ex hoc solum, quod particularis malè applicet.*

SVMMA CAP. XII.

C*Omparat facultates seu potentias animæ inter se. & ad diuersa genera viuentium, vt ostendat, quænam sint necessariæ, quæ vtiles. Et ponit duas conclusiones.* 1. *Omne viuens quandiu viuit, necessario debet habere nutritiuam potentiam, sed non omne viuens debet habere sensum. Prima pars constat, quia in tota vita vel est augmentum, vel status, vel decrementum, quorum nullum fit sine nutritione. Secunda pars patet in plantis quæ viuunt & non sentiunt.*

Secunda Conclusio: *Animalibus sensus tactus & gustus sunt simpliciter necessarij, reliqui solùm vtiles. Prima pars probatur, quia sine tactu & gustu non possunt quærere alimentum, & sentire noxium vel conueniens, sine hoc autem non potest conseruari vita. Neque potest hoc supplere intellectus, non est enim poßibile quod aliquod corpus habeat intellectum sine sensu, vnitur enim anima intellectiua corpori ad acquirendam cognitionem rerum sensibilium, hæc autem per sensus attinguntur. Secunda pars patet, quia gustus & tactus sufficiunt ad conseruandam vitam, reliqui ergo non propter necessitatem, sed propter vtilitatem conducunt, quia ordinantur solùm ad sentiendum res distantes, non se tangentes.*

INDEX.
IN LIBROS DE GENERATIONE ET CORRVPTIONE ET METEORORVM.

In quo numerus primus paginam & littera sequens columnam designat.

A & B

Accidens quod fuit in corrupto nequit manere in genito. 35. a.
Accidentia supponunt formam: sicut vegetatiuum sensitiuum & à forma dimanat. ib.
Accidentia possunt denominare subiecta vel totum vel secundum partem & quando. 179. a. b. & seq.
Accidentia nullo modo in materia prima sed semper in composito subiectari necesse est. 181. b. & seq.
Accidens disponens non necessario educitur ex subiecto quod disponit. 187. a.
Accidens per separationem à subiecto quid acquirat. 191. a.
Accidenti separato non superadditur nouus modus positiuus. ibid. b.
Accidentis conseruatio in subiecto & extra illud virum sit distincta. 192. a.
Accidentia solo numero distincta nequeunt esse in eodem subiecto. 211. b.
Accidentia indiuiduantur à subiectis 210. b.
Accidentia solo numero distincta quare non simul bene tamen successiue possint esse in eodem subiecto 214. a.
Accidentium multiplicatio quare non aeque bene desumatur à termino quam à subiecto 215. a. b
Actio debet esset eadem si effectus debeat esse idem. 215. a
Actio reflexa quare intendat qualitatem & non item antiperistasis. 115. a. & seq.
Actio Dei sola potest esse eadem respectu omnium producendorum. ibid. b.
Actio Dei qua produxit Adamum quomodo maneat & iam transierit 238. a.
Actio productiua rei permanentis & productiua rei successiuae licet vtraque contineatur in potentia Dei implicat illam reproduci & hanc non. 249. a. & b.
Actiones vitales quomodo possint a Deo reproduci. ibid. b.
Actio instantanea non potest a Deo reproduci 16.
Actus immanens licet recipiatur in agente non, ideo tamen est idem mouens & motum 104. a.
Aer diuiditur in tres regiones earumque natura explicatur 266. b.
Aeris varij colores vnde & quomodo causentur 280. b.
Agens non potest agere in plano sibi simile 108. b.
Agens potest esse simile passo in specie non autem in omnibus alijs. 109. a.
Agens eo quod agit formaliter superius est 119.
Agens minus actiuum potest agere in magis actiuum debilitando eius virtutem ibid.
Agens requirit determinatam virtutem supra passum 121. a.
Aggenerationis definitio ponitur. 181. b.
Aggeneratio non postulat determinatam partem 170 a.
Aliquid se ipsum generare & corrumpere impossibile est 104 a.
Alimentum varias subit mutationes ante nutritionem. 160. a. & seq.
Alimentum quomodo desinat vltimo 172. b &
Alterationis variae acceptiones recensentur 62. a. & b.
Alteratio stricte sumpta definitur. 63 a. & seq.
Alterationis stricte sumpta species explicantur 66. b. & seq.
Alteratio physica per se primo tantum datur ad tertiam speciem qualitatis 68 b. & seq.
Alteratio in ratione motus est vnus includens duas mutationes 72. a.
Alteratio est motus continuus prout opponitur discreto & quomodo 73. & seq.
Alterationis ratione subiecti indiuisibilia explicantur. 75 b. Alterationis ratione motus indiuisibilia 76. a. Alteratio continua quomodo habeat vnum terminum 77. b. Alteratio licet duraret per annum non faceret infinitam qualitatem 78. a. Alteratio incipit per vltimum non esse ibid. b.

Zz 3 Anima

Fulgura & tonitrua vnde causentur, & quomodo fiant. 273. b.
Fulgur quid sit. ibid. b.
Fulmē distinguitur à fulgure & tonitru. 274. b.
Fulmen quid sit, à quo & vnde generetur. 278. a. & b.
Fulmen vtrū possit esse aliquando lapis. ibid.
Fulmina varia reperiuntur. ibid.
Fulminum effectus sunt varij & mirabiles. ibi. & seq.

G.

Generationis variæ acceptiones explicantur. 5.
Generationis definitiones explicantur. 5. 6. a. b.
Generatio creata ex causa materiali facta, est essentialiter mutatio. 6. b.
Generationes viuentium definitio explicatur. 8. & 9. a. b.
Generationem substantialem dari probatur contra antiquos. 10. b.
Generationis substantialis actio quid producat. 12 & 13.
Generationem esse actionem distinctam ab alteratione præcedenti probatur. 14. & 15.
Generans hominem quid circa genitum operetur. 16. a. b.
Generationis substantialis formalitates & respectus exponuntur. 17. & 18. a. b.
Generationis terminus multiplex est. 19. a. b.
Generationis terminus adæquatus & totalis assignatur. 20. a.
Generationis terminus formalis quis sit. 21. b.
Generatio non necessario de nouo terminum suum formalem producit, licet totalem necessario producat. 25. a.
Generationis substātialis subiectū quodnā sit. 26
Generatio quomodo differat à creatione. 28.
Generatio petit resolutionem omnis formæ vsque ad materiam primam. 35. a.
Genitum nō habet eadem accidentia quæ corrupta. 36. & seq.
Genitum à quo effectiuè procedat in instanti generationis. 43. & seq
Generante à genito distante virtus eius in instanti generationis vbi sit. 16. & seq.
Glacies quid sit & vnde causetur, & ex quo. 29.
Grando quid sit & vnde causetur. 288. b.
Ignis resistentia quare possit debilitari cū resistentia lapidis non possit debilitari. 120. b.
Ignis licet recipiat in se frigus, non tamen denominatur frigidus. 127. a.
Ignis non propriè nutritur. 154. a. b.
Ignis reperitur in loco suo naturali supra aerem prope lunam. 220. a.
Ignis supra aerem non lucet, nec indiget pabulo quo nutriatur. 16. a. b.
Ignes qui dicuntur capræ saltantes quid sint, & vnde causentur. 275. b.
Ignes in infima regione aeris vnde caus. 277. a
Indiuiduatio quotuplex & quid sit. 193. b.
Indiuiduationem substantiæ materialis variè volunt fieri diuersi autores, eorumq; sententiæ referuntur. 194. b & seq.
Indiuiduationis principium non potest natura specifica. 195. b.
Indiuidualis vnitas quomodo conueniat naturæ. 197. a.
Indiuiduatio quomodo spectet ad gradum metaphysicum. 199. a.
Indiuiduatio quomodo fiat ab accidentib. 6. b.
Indiuiduationis principium quare non sit forma. 200. a.
Indiuiduationis principium nō potest esse haeccéitas ab extrinseco aduemens. ibid. & seq.
Indiuiduationis principium nō potest esse summa substantialis vel accidentalis. 202. b.
Indiuiduationis principium est materia signata quantitate, & quid sit materia signata quantitate exponitur. 203. b. 204. b. & seq.
Indiuiduatio accidētiū sumitur à subiecto. 210.
Indiuiduationis accidentium principium non potest esse materia prima etiā vt quo. 211. b.
Indiuiduatio ipsius quantitatis quæ est accidēs & principium aliorum accidentium à quo desumatur. 212. a.
Intensio & remissio qualitatū quid sint 80. a.
Intensio & remissio inuenitur in sola qualitate non tamē in omni eius specie. 81. b. Intensio non fit per additionē nouæ qualitatis, 88. a.
Intensio per quid & quomodo fiat. 90. & seq.
Intensio non fit per hoc quod forma accipiat maiorē vim informatiuā. 92. Intēsio fit per maiorē & perfectiorē vnionē ad subiect. 97.

Inten-

Intendente qualitatem remoto à quo gradus remissior ipsius producatur. ibid. b.
Iris quid sit & vnde causetur & quomodo 277. a. b.
Iridis colores in quonam subiectentur, & à quo causentur. 278. b.
Iridis colores vtrum sint veri vel apparentes & de eius multiplici figura. 279. a. b.
Iridis significatio duplex est. 280. a.

L.

Lac animalis informatur eadem anima qua totum. 104. a.
Lac post diem iudicij non resurget in mulieribus & quare. ibid. b.
Lac quonam gradu informetur, estque pars animalis. 105. a. b.
Lacteus circulus siue galaxia quid sit & multa poetarum de ipsa figmenta & vnde causandus. 267. a.
Lancea quid sit & vnde fiat. 277. a.
Lapis quomodo à gutta conteratur. 119. b. & seq.
Lignum vitæ quid prestiterit homini. 252. a.
Loquela beatorum post diem iudicij. 65. a. b.
Lumen duplex non potest recipi in eodem subiecto. 211. a.
Lux est qualitas perfectior omnibus corporeis qualitatibus. 218. b.
Lux reflexa quare & quomodo intensior sit quam non reflexa. 114. b.

M

Maria virgo vere est mater Dei. 23. a. b.
Macula lunæ quid sit & à quo causetur. 269. a. b.
Manna quid sit & vnde causetur. 291. b.
Mare maximum & vastissimum est oceanus. 292. a.
Maria omnia ortum habent ex oceano. ibid.
Maria varia enumerantur & eorum natura inuestigatur. ibid. b. & seq.
Mare verum sit altius terra. 293. a. b.
Maris motus vnde causetur & quis principalis. 294. a. b.
Mare quare concitatius in vna parte quam alia fluat. 295. a. b.
Maris salsedo vnde causetur qua causa ex qua & à qua. 296. a. b.
Mare quare tot fluuiorum accessibus non augetur. 301.
Maria de qua tractant hi libri de generatione. 2. & 3.
Maria quæ est subiectum generationis substantialis non habet partialem existentiam. 11. a. b.
Materia non conuenit creari sed concreari 30. & seq.
Materia quale esse requirat ad receptionem formam substantialem. 161. a.
Materia prima est subiectum quo accidentium 183. b.
Materia qualiter respiciat quantitatem mediante forma. 204. a.
Materia qualiter signetur à quantitate ibid. b.
Materiam cometarum locum & causam explicantes reprobantur & verum aperitur 271. & seq.
Mel quid sit & à quo causetur, non fit ex alimento apum. 291 a.
Mel syluestre quale comedit S. Ioannes vnde causetur. ibid. b.
Metheorologicarum impressionum materia qua sit & ex quibus elementis fiat & quæ causa efficiens. 265. a. b.
Metheorum aliquod de nouo in cœlo generari est impossibile. 270. a. b.
Mixtionis definitio explicatur illa quæ vere datur & propriè. 126. a. & seq.
Mixtio quomodo differat à generatione substantiali. 130. a.
Mixtum qualiter retineat miscibilia 131 a.
Mixtum à quo generetur estque naturalis mixtio. ibid.
Mixtio in quibus detur. 133. a.
Mixtum componitur ex omnibus quatuor elementis. 136. a. b.
Mixtum non retinet formã substantialem sed tantum accidentalem & quomodo. 138. & 299. a.
Mixta alia perfecta alia imperfecta & ex quibus constent. 258. a.
Mixtorum qualitatum competentium in tem-

temperamentum explicatur. ibid. & seq.
Mixta præter primas qualitates habent quasdam proprias. 239. b.
Mixtorum temperamentum aliud secundum proportionem aliud ad pondus, quid sint, & quodnam mixta habeant. 240 & seq.
Mixtorum viuentium partes heterogeneæ quare diuersum temperamentum petant. 242.
Mobile potest moueri motibus contrarijs & quomodo. 224. a. b.
Monstra & similia aliquando intenduntur etiam ab agente particulari. 60. b.
Motus terminus potest esse indiuisibilis in se. 77. a.
Mors est homini naturalis & debita & secundum quem statum. 251. b.
Montem Olympum in Tessalia ob altitudinem tam tenuis occupat aer vt nec homines in eo esse possint. 250.
Mundus cœlestis ex quibus constet, & elementares ex quibus constent. ibid. a. b.
Mutationes consecutæ ad generationem recensentur. 1. & 2.
Mutationis in generatione substantiali subiectum quodnam sit. 26. a.
Mutatum esse non potest naturaliter fieri nisi præcedat moueri. 74. a.
Mutationes alimenti antequam animal nutriatur varia explicantur. 160. & seq.

N.

Nebula quid sit ex quo & à quo causetur. 289. b. nihil maius fieri potest nisi vel per rarefactionem vel additionem nouæ quantitatis. 149. b.
Nix vnde generetur & quæ materia eius & causa efficiens. 288. a. b.
Nubes quid sint & earum materia inuestigatur. 286 a.
Nutritio definitur. 151. b.
Nutritio datur tantum in viuentibus. 152. a.
Nutritio potest reparare imperfecte humidum radicale. 153. a.
Nutritio distinguitur ab augmentatione. 154. b.
Nutritio terminatur ad formam substantialem. 156. b.
Nutritio & augmentatio versantur circa eandem materiam. 157. a.
Nutritionem terminari ad partes substantiales quomodo intelligatur in nostra sententia negante partes substantiæ. ibid. b. & seq.
Nutritio in quanam actione sit constituenda. 162 a.
Nutritiua virtus vbi in animali resideat. ibid. b.
Nutritio durat toto tempore vitæ. 166. b.
Nutritio est mutatio continua prout continuum opponitur discreto, admittens tamen irregularitatem. 170. a.
Nutritio qualiter possit fieri absque penetratione. 175. b.

P

Partes in condensatione non penetrantur sed comprimuntur & quid sit comprimens partes. 147. a.
Partes aliquotæ licet habeant eandem entitatem cum proportionalibus possunt crescere, illæ verò non. 175. a.
Partes viuentis licet materialiter mutantur, non tamen formaliter 177. a.
Generans plures filios vnica tantum relatione respicit 214. b. & seq.
Parelij quid sint, vnde & quomodo causentur. 281. b.
Pluuia quid sit, & vnde causetur. 286. a. b.
Pluuia quare aliquando maximo imbre, aliquando sine vllo strepitu descendat. ibid.
Pluuia tanta naturaliter loquendo non dabitur vt inducat diluuium vniuersale 287. a. b.
Præster quid sit & vnde causetur. 285. b.
Proœmium in secundam partem physicophiæ naturalis. 1. & seq.
Processio filij in diuinis quare sit generatio & non processio Spiritus sancti. 9. b.

Q.

Qualitas quomodo sit diuisibilis & indiuisibilis & successiue acquiratur. 66. a. b.

Qua-

Qualitas potest intendi & remitti 79. b.
Qualitatis augmentum extensiuum non solum est respectu subiecti sed etiam obiecti. 83. a. & seq.
Qualitatis intensio est tantum respectu subiecti. 86. a. b.
Qualitates separatæ à subiectis sunt magis vel minus intensæ per ordinem ad subiectum. ibid. b.
Qualitates primæ sunt prima contraria, earumque natura explicatur. 217 & 218.
Qualitatum istarum aliæ sunt actiuæ aliæ passiuæ earumque definitiones explicantur.
Qualitates contrariæ mutuo se expellunt à subiecto & vnde oriatur ista contrarietas & in quo consistat 221. a. b. & 222. a. b.
Quantitas quare non terminet plures motus cum tamen hoc faciat qualitas 67. a. b
Quantitas est incapax augmenti intensionis. 81.
Quantitas maior quomodo fiat & quid sit. 155. & seq.
Quantitas non est principium quo recipiendi accidentia. 184. b. & seq.
Quantitatem sequi materiam quomodo intelligatur. 189

R

Rarefactio quid sit, & quid importet. 141. & 142.
Raritas quid sit exponitur. 143. b.
Raritas ad quam speciem qualitatis pertineat. 144. a.
Raritas non est qualitas actiua sed tantum passiua. 145 a.
Rarefactio non requirit motum localem & & quomodo. 149. a.
Reactio & actio inueniuntur quando sunt istæ conditiones etiam secundum easdem partes & eandem contrarietatem qualitatum. 122. b.
Reactionis conditiones explicantur. 121.
Reactio quomodo possit esse absque eo quod subiectum moueatur motibus contrarijs. 124 a. & seq.
Relatio est incapax augmenti intensionis. 80. a.
Relatio materiæ primæ cui inhæreat. 187. b.
Res permanens corrupta potest diuinitus redire non tamen successiuè. 244. & 246. a. b.
Res corruptibiles habent omnes terminum determinatum suæ durationis. 265. a. & seq.
Resistentia quotuplex sit & quid omnes sint. 116. & seq.

S

Sanguis multiplex est. 163. a.
Sanguis verus informatur anima rationali. ibid. b.
Sanguis quomodo contineatur in alijs membris, & quale sit nutrimentum. 165. & 166.
Semen animalis informatur anima totius. 164. a.
Semen non resurget post diem iudicij in hominibus. ibid. b.
Sensuum omnium perfectissimus in homine est tactus. 240. b.
Stellæ in aere volitantes quomodo fiant subiectum librorum de generatione assignatur 4.
Subiectum accidentium duplex est. 279. a.
Subiectum inhæsionis quales habeat conditiones. 180. & 182.
Substantia partialis quomodo acquiratur in aggeneratione. 172. a.
Summa textus vtriusque libri de generatione & corruptione à pagina 1 3. vsque ad 164.

T

Terræ motus causa, effectus & signa assignantur. 303. & 304.
Tropheo seu typho quid sit & vnde causetur. 285. a. b.
Tonitrui causa & natura, materia ex qua fiat inuestigatur. 273. & seq.
Turbines quid sint, & vnde causentur 285. a.

V

Vapor, materia, impressionum metheorologicarum quid sit. 265. a.
Vapor quousque ascendat & in quid resoluatur. ibid.
Venti quid sint & eorum materia & causa efficiens assignantur 282. & 283. a. b.

Venti duplices sunt alij generales & prouinciales, omniumque natura & numerus inuestigatur. 284. & seq.

Vermes ex bestia consecrata geniti quomodo in eis saluetur mutatio. 7. & 8.

Viuentium generatio quomodo distinguatur à generatione non viuentium. 8. b.

Viuentis primus motus à quo causetur. 1[illegible]3. a. & seq.

Viuens nutritur secundum omnes suas partes aliquotas, non proportionales 17. a. b.

Visio duorum indiuiduorum eiusdem speciei vtrum sit vna vel multiplex. 215. b.

Veritas quomodo sequatur ad rationem entis. 198. b.

Vorago quid sit & vnde causetur. 281. b.

Virgarum genitarum circa latera solis natura & nomen explicantur. ibid. b.

INDEX RERVM SVPER TRES LIBROS DE ANIMA.

Numerus Paginam, A priorem, B verò posteriorem paginam notat.

Absens physicè non potest à quocunque sensu externo cognosci. 139 a.

Actio an semper petat terminum productum. 159. a. b. 120. a. b.

Actus secundus vtrum sit perfectior actu primo & an sit finis operantis. 9. a. b.

Actus tam transeuntes quam immanentes, specificantur ab obiectis. 60. b. ab ipsis actibus immediatè specificantur potentia & habitus. ibid.

Aestimatiua definitio assignatur. 210. a.

Aestimatiua in homine non distinguitur à cogitatiua. 211. b.

Animae definitio duplex assignatur. 4. a. explicantur particulae prioris definitionis. ib. & seqq. explicantur particulae definitionis [illegible] 11. b & seqq. vtraque definitio est essentialis. 12. b. quomodo istae definitiones inter se differant. 14 b. prior definitio demonstratur per posteriorem. 14 b.

Anima cur dicatur actus corporis & non materiae primae. 1[illegible]. a b.

Animam rationalem esse formam hominis est de fide 16. a. eadem in quantum rationalis verè [illegible] ibid.

Anima intellectiua quomodo attingatur à generante [illegible] pro[illegible] 23 a

Animae diuisio assignatur 25. b. [illegible] 3[illegible]. a. b.

Anima [illegible] generaliter definiuntur, & [illegible] 27. b.

Anima intellectiua continet gradum vegetatiuum formaliter eminenter sicut & sensitiuum. 31. b. [illegible] 3 b.

Anima an & quae sint diuisibiles. 3[illegible]. a. b. & seq.

Anima intellectiua, & etiam perfectorum animalium, est tota in toto & tota in qualibet parte 32. a. b. & seqq. quomodo per accidens intrinsecè sit in loco. ibid.

Animalia imperfecta si diuidantur in partibus diuisis resultant diuersae animae. [illegible]4 a. b.

Anima si diuinitus ab illa separarentur potentiae maneret tantum radicaliter intellectiua vel sensitiua & non formaliter seu proximè. 53. b. 54. a.

Anima intellectiua est immortalis. 124. b & seqq. 124 b.

Anima intellectiua vnita corpori dicitur non sufficere ad [illegible] in quo [illegible] non tamen quatenus subsistente dicit esse per se contra positum modo inhaerentiae. 236. a. b.

Animae intellectiuae existentia quomodo communicetur corpori cum illa sit spiritualis. 237. a.

Anima intellectiua licet [illegible] spiritualis [illegible] corporeum [illegible] 2[illegible] b.

Anima separata quomodo cognoscat singularia corporea. 2[illegible]8. b.

Alimentum deseruit & potentiae nutritiuae & augmentatiuae & generatiuae sed diuersimode. [illegible]. b.

Amor vnius ad alterum oritur ex amicabilibus ad [illegible] quomodo [illegible] intelligendum. 62. a. b.

Appen-

Appetitus communiter sumpti diuisio assignatur 312. b.
Appetitus Irascibilis & Concupiscibilis sunt diuersæ secundum speciem potentiæ. 313. a.
Aqua calefacta quomodo se reducat ad formam connaturalem. 55. a. b.
Auditiuæ potentiæ subiectum seu organum assignatur 117. b. 118. a. triplex est illius medium. ibid.
Aurium fabrica seu structura describitur. 115. b. & seqq.

C.

Cæ[l]estera an sint omnia eiusdem speciei 12. a.
Cogitatiua in Homine non distinguitur ab Aestimatiua. 211. b.
Cognitio eorum quæ infra nos sunt est perfectior amore eorum, respectu autem rerum quæ supra nos sunt præstantior est amor cognitione. 331. b.
Cognoscitiua potentia patitur ab obiecto per se & in genere cognoscitiuo & non tantum per accidens & in genere entitatiuo. 81. b. est tamen actiua respectu ipsius cognitionis. 83. b.
Cognoscentia secundum D. Th. in hoc differunt à non cognoscentibus quod hæc non habeant nisi formam propriam, illa vero nata sint habere etiam formam alterius. 81. b.
Coloris duplex definitio assignatur. 161. a.
Color vnde & quomodo causetur. 162. a. b.
Color an ex se sit visibilis independenter à luce 170. a. b. 171. a. b.
Continentia triplex est, alia formalis tantum, alia virtualis tantum, alia formalis & virtualis simul. 31. b.

D

Dictio seu expressio productiua Verbi quid sit 283. a.
Dicere & intelligere quomodo differant 284. b.
Dimanatio quæ proprie passiones dimanant ab essentia & suo proprio subiecto. 49. a. b. item quid sit talis dimanatio. 50. a.

E.

Echo quid sit 182. a. b. quænam corpora reddant echo. ibid.
Echo an solum generetur ex reflexione ipsius soni realis an vero etiam possit generari ex reflexione solarum specierum auditarum 183. a. b. 184. a.

F.

Formas substantiales plures esse in eodem composito est impossibile. 176. & seqq.
Forma superior continet gradus inferiores formaliter eminenter. 31. b.

G.

Generare an & in quo sensu sit opus naturalissimum viventibus saltem perfectis. 66. a. 67. a. b.
Generatiua potentia realiter distinguitur ab aliis potentiis vegetatiuis. 76. a. b. quis sit eius effectus & terminus principalis. ibid. b. Item quæ potentiæ ei deseruiant ib. & 79. b.
Generatiuam Virtutem masculi & fœminæ non differre specie probabile est 76. b.
Gustus & sensus distinctus à tactu, quod quidam moti auctoritatibus Aristotelis negarunt. 122. a. b.
Gustatiuæ potentiæ obiectum assignatur. 129. a.
Gustatiua potentia non habeat medium extrinsecum sed tantum intrinsecum & quodnam illud sit. 131. a.

I.

Illuminatio alia dicitur formalis alia obiectiua. 247. a.
Imaginatiua non solum est retentiua specierum sed etiam est proprie cognoscitiua. 208. a. cognitio eius in specie differt à cognitione sensus communis & æstimatiua. 209. a.
Imaginatiuæ definitio assignatur. 210. a.
Imaginatiua in somno operatur, & quomodo hoc contingat. 221. b.
Imago quæ videtur in speculo non generetur præcise ex speciebus intentionalibus obiecti seu ex reflexione luminis tanquam principio & ex reflexione specierum tanquam ex modificante, 143. a. b.
Imperfectio fundatur in potentialitate & materialitate 352. a.
Imperfectio prius attingitur à generatione considerata dispositiuè & in fieri, si tamen eadem generatio consideretur perfectè consummatiuè, tunc fit è conuerso. 53. a.
Indifferentia libertatis in quo consistat. 377. a.
Intellectio nostra necessario petit productionem verbi & qualiter sit hoc necessarium. 29 . b.
Intellectus operatio est triplex, vide operatio intellectus.

 Intel-

Intellectus non cognoscit directè & primò singulare. 275. a. b. 276. a. & 262. a.
Intellectus recordatur non solum res ipsas, sed etiam actus suos. 278. a.
Intellectus agentis proprium officium assignatur. 238. b. & 245. b. & seqq.
Intellectus agens est vera potentia Animæ. 239. b. est potentia distincta ab intellectu possibili. 241. b.
Intellectus agens an in anima separata sit otiosus. 245. a.
Intellectus agens secundum quid est nobilior intellectu possibili. 245. b.
Intellectus agens reddit obiectum actu intelligibile quod antea erat intelligibile solum in potentiâ. 246. a & seq.
Intellectus agens an præter productionem speciei intelligibilis habeat alios effectus realiter ab illa distinctos. 250. b. 251. a. b.
Intellectus possibilis adæquatũ & etiã terminatiuum obiectũ assignatur. 254. a. & 258. a. quodnam sit eius obiectum proportionatum & connaturale pro quolibet statu. 254. b. 258. a. quodnam sit obiectum specificatiuum intellectus Angelici. 255. b.
Intellectus an possit plura cognoscere per modum plurium. 205. b.

L.

Libertatis definitio assignatur. 327. a. b.
Libertatis indifferentia in quo consistat. 317. a. quæ sit radix libertatis in Voluntate, 318. b.
Lingua fabrica describitur. 129. a.
Luminis seu lucis definitio assignatur. 161. a. examinatur & approbatur. 169. b.
Lux est qualitas non intentionalis sed realis siue naturalis. 168 b. specie distinguitur à colore. 169. a. an requiratur ex parte medij vel ex parte obiecti ad hoc vt obiectum reddatur actu visibile. 170. a. b. & seq. an inhæsiuè informet colorem vel potius tantum effectum illi imprimat. 172. a.

M.

Masculi & feminæ virtutem generatiuam non differre specie probabile est. 76. b.
Membra abscissa v.g. caput, nasus &c. an adhuc viuant. 44. b. 45. a.
Memoria est potentia non tantum retentiua sed etiam cognoscitiua, 210. a. assignatur illius proprius modus cognoscendi. 211. a. non distinguitur in homine à reminiscẽtia 211. b.

N.

Nasi structura describitur. 122. a. b.
Necessarium obiectum quo ad exercitium intellectus est solus Deus clarè visus. 329. a. 330. b.
Necessitas quo ad specificationem & quoad exercitium quid sit, & quæ vtriusque distinctio. 328. a. b.
Necessitas quoad exercitium in visione clara Dei à quo formaliter proueniat. 328. b.
Necessarium obiectum voluntatis quoad specificationem est beatitudo in communi, in quantum est ratio formalis appetendi bona. 329. a.
Necessitari non potest voluntas stante iudicio indifferenti. 319. b.
Nutritiua potentia quid sit. 68. a. b. quod sit eius obiectum. 69. a. b. in nutritione sunt tria scilicet quod alitur, quo alitur, & alens primum. it id. quod & quænam sint facultates deseruientes potentiæ nutritiuæ. 70. a. b. an potentia nutritiua, augmentatiua & generatiua realiter distinguantur. 70. b. 71. a. b.
Nutritiua potentia an habeat speciale aliquod organum 69 a

O.

Obiectum librorum de Anima quod sit 1. & 2.
Obiectum coniungi debet potentiæ cognoscitiuæ, & concurrere cum illa in ordine ad eliciendam operationem 80. b
Obiectum respectu potentiæ cognoscitiuæ non se habet tantùm terminatiuè, sed etiam motiuè 81. a. 82. b
Obiectum intellectus est ipsa ratio appetibilis, ipsum autem bonum appetibile, cuius ratio est in intellectu, est obiectum voluntatis. 333 b.
Obiectum cuiuscunque intellectus creati assignatur. 355. a. & 358. a.
Obiectum proportionatum nostri intellectus pro

pro quocunque statu seorsim assignatur. 255. b. & 253. a.

Obiectum proportionatum intellectus Angelici assignatur. 255.

Oculorum fabrica seu contextura describitur. 106.a.b. & seq.

Odoris definitio traditur. 186. b.

Odor non est exhalatio ipsa, sed subiectatur in exhalatione. 186. a. 187.b.

Odor non semper diffunditur realiter vsque ad sensum olfactus, sed quandoque tantum intentionaliter, & etiamsi realiter ad olfactū perueniat, non tamen sentitur quatenus est ibi realiter, sed quatenus intentionaliter est ibi. 124. a.

Odoratiua potentia quodnam sit obiectum 122. b. quodnam sit eiusdem medium & quotuplex. 123. b. 124. a.

Odoratus non conuenit eodem modo omnibus animalibus odorantibus. 125. a.

Operatio intellectus triplex est. 299. b. in quo consistat simplicitas operationis. 301. a. in quo consistat compositio. ibid. an secunda operatio sit idem quod iudicium 303. a. an per istas tres operationes formentur distincti conceptus. 304. a.

Oppositio seu destructio alicuius est tanto deterior quanto id quod destruit est excellentius 331. b.

Organizatio quid sit & quotupliciter sumatur. 6. a.

Organicæ partes eiusdem corporis differunt etiam differentia aliqua substantiali & non tantum accidentali. 6. b.

Organum potentiæ v. g. sensitiuæ aut alterius requirit inter ipsum scilic. organum & inter obiectum potentiæ non similitudinis, sed receptionis proportionem. 125. b. & seq.

P

Partes Heterogeneæ non differunt specie essentiali saltem completa, & explicatur authoritas Aristotelis & D. Thomæ quæ contra hoc militare videntur. 250. b.

Perspicui definitio assignatur. 161. a.

Perspicuum aliquando inuenitur coniunctum luci, aliquando coniunctum suo contrario id est opacitati, aliquando inuenitur perspicuum secundum se, id est nec coniunctum luci nec opacitati. 162. b.

Phantasia sæpe sumitur confusè pro omnibus sensibus interioribus præter sensum communem, & illius vt sic sumptæ definitio assignatur. 207. b.

Phantasia vide Imaginatiua.

Phantasma concurrit vt instrumentum intellectus agentis ad productionem speciei intelligibilis. 247. b. & 249. b.

Plura an possint cognosci simul per modum plurium. 305. b.

Potentia augmentatiua in planta non differt specie à potentia augmentatiua animali, propter idem vtriusque obiectum, tamen potentia Nutritiua, & etiam generatiua plantæ specie differt à generatiua & nutritiua animalis propter diuersitatem obiecti. 305. b.

Potentiæ Animæ omnes realiter distinguuntur ab ipsa Animæ substantia. 4 . b. & seqq. eadem ab anima dimanant. 48. b. & seqq. talis dimanatio non est per transmutationem sed per naturalem resultantiam 49. b. tamen non semper dimanat immediatè ab essentia sed quandoque vna potentia dimanat immediatè ab altera. 50. b.

Potentiæ animæ non omnes manent in anima separata. 47. a.

Potentia Vegetatiua & nutritiua Hominis non immediatè dimanant ab Anima sed adhuc aliæ potentiæ mediant. 31. a. Item quænam & quot medient. ibid.

Potentiæ in quo causandi genere specificetur ab actibus & obiectis. 56. b. & seqq.

Potentiæ quæ sunt communes Homini & bruto, v. g. potentia visiua Hominis & bruti, an sint eiusdem vel diuersæ speciei. 63. b 64. a. b.

Potentia sensitiua siue sensus passiuè se habet respectu specierum ac per consequens est potentia passiua. 80. b. eadem tamen respectu sensationis est potentia actiua. 83. b.

Prædicatio physica extrahit voluntatem ab in-

indifferentia potentiali seu sit suspensiua non ab actiua seu denominatiua. 321. b.

Præmotio diuina propter suam vniuersalissimam virtutem non solum habet mouere & determinare ad actum faciendum, sed etiam communicare ipsum modum quo causa debet illum facere. 323. a.

Præmotio qua Deus mouet voluntatem, & determinat eius potentialem indifferentiam non est moralis sed physica. 325. b.

Propriæ passiones an dimanent ab essentia per veram efficientiam siue per actionem proprie dictam, vel quomodo dimanent. 49. a. b. & seq. Non tamen semper immediate dimanant ab essentia, sed vna propria passio potest dimanare immediate ab altera. 50. b.

Propria passio si impediretur quo minus statim sequeretur ad essentiam, quomodo postea cessante tali impedimento ponatur in esse talis passio siue potentia. 55. a. b.

R.

Reminiscentia non distinguitur à Memoria in homine 211. b.

S.

Saporis definitio. 188. b.

Saporis species extreme contraria sunt duæ; intermedia principales sunt sex. 189. b.

Seminis virtus non est virtus Nutritiua sed specie differt ab illa. 76. a.

Sensuum quoddam sit principium radicale. 136. b.

Sensus omnes requirunt medium aliquod per quod species intentionales deferantur ad ipsos: duo autem sc. Gustus & Tactus tantum requirunt medium internum; alij autem tres præter medium internum etiam requirunt externum. 130. b. 131. a. b.

Sensus tam interni quam externi dimanant ab intellectu vt vnito corpori. 31. a. 32. b.

Sensus seu potentia sensitiua passiue se habet respectu specierum ac per consequens est potentia passiua. 80. b. est tamen potentia actiua respectu ipsius sensationis 83. b.

Sensibile externum diuiditur in sensibile proprium, commune, & per accidens. 88. a.

Sensibile commune & proprium in vno conueniant & in tribus differunt. 88. b.

Sensibile commune, & sensibile, per accidens in quonam specie repræsententur. 89. b.

Sensibile per accidens est substantia cui tanquam subiecto inhærent sensibilia propria & communia. 90. b.

Sensibile commune quomodo per se conducat ad sensationem, non autem sensibile per accidens. 93 a.

Sensibile positum supra sensum non sentitur. 96. b.

Sensibile vehemens lædit organum sensus. 98. a. b. & seqq

Sensibus externis an conueniat falsitas seu deceptio. 101. a. b.

Sensus exterior non est reflexiuus supra suum proprium actum. 102. a.

Sensuum externorum obiectum debet esse præsens physice ad hoc vt sentiatur. 139. a.

Sensus omnes tam interni quam externi requirunt species impressas intentionales. 146. b. & seqq.

Sensus agens non datur. 153. a

Sensus externi non producunt speciem expressam in qua obiectum suum cognoscant. 158. a. b.

Sensuum internorum officia siue munia enarrantur & specificantur. 198. a. b. 199. a.

Sensus interni sunt quatuor. 200. a. b. non omnes inueniantur in omnibus animalibus. 211. b. Sensus communis tamen in omnibus animalibus inuenitur. ibid.

Sensus compositi & Diuisi vna explicatio proponitur & reijcitur. 326. a. vera explanatio declaratur. ibid. b.

Singularia corporea quomodo cognoscantur ab anima separata 268. b.

Singularium materialium cognitio requirit reflexionem ad phantasmata licet non rigorose dictam. 269. b.

Soni species an possint deferri per quodcunque corpus etiam solidum & densum ad auditum. 118. b.

Soni definitio assignatur & explicatur. 175. a. b quod-

b. quodnam sit illius subiectum 176. a. b. an deferatur vsque ad aliquam distantiam. 176. b. 177. à vnde incipiant emitti species intentionales soni. 177. b. 178. a.
Soni species non deferuntur in instanti sed successiue. 178. a.
Sonus reflexus vide Echo.
Specificatio potentiarum non sumitur à principio vel effectiuo aut finali quomodocunque sumpto, sed certo modo spectato. 56. b. 58. a.
Specificatio diuersarum potentiarum vel habituum quomodo possit prouenire ab eodem realiter obiecto. 60. a.
Specificatio potentiarum & habituum vnde immediate proueniet. 60. b.
Species impressa an sit formalis an vero tantum virtualis similitudo obiecti. 149. a. b. item quomodo sit similis obiecto. 150. a. Dupliciter informat potentiam. 150. a. b. abstrahit ab hoc quod sit substantia vel accidens. 151. b. 152. a. ex quali subiecto educatur. ibid. quæ sit causa efficiens eiusdem. ibid. a. b. & 153. a. b. effectiue concurrit cum potentia ad eliciendam cognitionem. 154. a. non semper subordinatur potentia, sed aliquando potentia subordinatur ipsi speciei. 154 b 155. a.
Species impressæ sensuum internorum qua virtute & à quo agente generentur. 219. b.
Species expressæ sensuum internorum à quo agente producantur. 221. a.
Species impressæ rerum singularium non repræsentant illas adæquate & directe. 268. a.
Speculum quomodo se habeat in ordine ad videndum obiectum in ipso relucens. 142. a. b. 143. a. b.
Subsistentia duo importat, semel dicit esse per se prout ly per se opponitur modo inhærentiæ, secundo dicit existentiam per se vt opponitur omni cõmunicabilitati in alio, 236. a. b
T
Tactus est sensus vnicus secundum speciem atomam. 133. a. quodnam sit eius subiectum. item quodnam sit medium illius internum. 134. a. b. 135. a. non habet medium externum. 135. b.
Tactus percipit solum excessiuas qualitates. 193. b. an sentiat qualitatem realem productam in neruo sensorio, an vero tantum qualitatem intentionalem. 196. b. alteratio physica non omnino necessario requiritur ad sensationem Tactus. 196. a. b. Tangibiles qualitates enumerantur. 192. a.
V.
Vegetatiuum in planta, & vegetatiuum in animali differunt specie; non tamen phantasia hominis differt specie à phantasia bruti. Ratio vtriusque assignatur. 32. b. 33. a.
Vegetatiuæ animæ definitio traditur. 65. b. hæc definitio non est communis omnibus viuentibus. ibid. Magis lata & communis definitio assignatur. 66. a.
Vegetatiuæ potentiæ circa quid operentur. 64. a. item quot sint. ibid. b.
Verbum necessario requiritur in intellectu ad intelligendum. 290. b.
Virtus aliqua cum est superior in agendo respectu alicuius mobilis, oportet quod mobile non solum subijciatur virtuti mouenti, sed etiam motui eius. 324. b.
Visiuæ potentiæ obiectum assignatur. 108. a. b. idipsum pulchre explicatur. 118. a. quodnam sit eiusdem medium. 112. a. b.
Visio seu actio videndi quid sit. 112. a. b. An fiat per potentiam emittendo aliquid extra se, an recipiendo ab obiecto, & immanenter reparando. 113. a. b.
Viuentium gradus seu modi quot sint. 25. b. declaratur cur nec plures sint nec pauciores 28. a. b. & duabus seqq. paginis.
Voluntas cur non dicatur etiam potentia passiua sicut cæteræ potentiæ cognoscitiuæ, cum tamen & ipsa moueatur ab obiecto. 88 a.
Voluntas necessitari non potest stante iudicio indifferenti 319. b.
Voluntas diuina est origo & causa necessitatis & contingentiæ in rebus. 323. b.
Vox animalis definitur. 182. a. quænam instrumenta ad vocem efformandam requirantur. ibid.

FINIS.

Bbb

